MIHAIL KOGĂLNICEANU

OPERE

Ediție critică publicată sub îngrijirea lui
DAN SIMONESCU

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

819.0
K67

MIHAIL KOGĂLNICEANU

OPERE

V

ORATORIE III

1878 — 1891

PARTEA A II-A

1881 — 1883

10.138

Text stabilit, studiu introductiv, note şi comentarii
de
GEORGETA PENELEA

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
R 79 717, Bucureşti, Calea Victoriei nr. 125
1986

LITERATURA
Bucureşti

INTRODUCERE

> *Pentru un legiuitor, ca şi pentru toţi aceia care vor să pună bazele unui guvernămînt democratic, a institui acest guvernămînt nu este nici singura, nici cea mai mare dificultate, ci mai curînd este greu de a-l face viabil.*
>
> (Aristotel)

Perioada care a urmat războiului de independenţă reprezintă un răstimp de „consolidare" a ţării, după cum scria Nicolae Iorga [1], realizată sub egidă liberală. Indiscutabil, creaţiile instituţionale, modificarea statutului internaţional, readucerea Dobrogei în hotarele naţionale pledează pentru această imagine pozitivă, pe care partidul liberal şi *leader*-ul său I.C. Brătianu în primul rînd şi-o puteau cu mîndrie revendica. Dezbaterile parlamentare se fac adesea ecoul unei stări de spirit euforice în această privinţă; istoriografia ulterioară, la rîndul ei, elogiază activitatea constructivă desfăşurată în anii postbelici. Nicolae Iorga, un neprieten al liberalilor, merge pînă acolo încît afirmă că la un monent dat I.C. Brătianu putea socoti că reprezintă naţiunea [2].

O analiză circumspectă a vieţii politice contemporane permite însă sesizarea unor carenţe serioase, pe care, aşa cum se procedează în general în orice democraţie burgheză, şi-a luat sarcina să le pună în evidenţă opoziţia. Nominal aceasta cuprindea în primul rînd pe conservatori; formal, ei s-au constituit în partid la începutul anului 1880 prin înfiinţarea clubului de la Bucureşti, avîndu-l în frunte pe Manolache Costache Iepureanu şi curînd apoi după moartea acestuia pe Lascăr Catargiu. În anul următor, 1881, disensiunile interne fac ca din partidul conservator să se desprindă junimiştii, grupare care mai tîrziu ajunge deosebit de proeminentă pe scena politică a României şi care era condusă de Petre P. Carp şi Titu Maiorescu.

---

[1] Aştfel cap. XI din vol. X din *Histoire des Roumains et de la romanité orientale*, Bucureşti, 1945, p. 259—294, este intitulat *Consolidation intérieure et œuvre de création nationale*.

[2] *Istoria poporului românesc*, vol. IV, partea a II-a, Bucureşti, 1928, p. 73.

În afara opoziției tradiționale, care, cum vom vedea mai departe, răspunde unor invitații guvernamentale și va pactiza limitat cu liberalii în efortul pentru rezolvarea unor spinoase probleme de politică internă și externă, viața politică din anii 1881–1883, cît acoperă discursurile rostite în Parlament și în afara lui de Mihail Kogălniceanu, este marcată și de opoziția făcută de liberalii înșiși.

Porniți împreună la drum cu mai bine de un sfert de secol în urmă, liberalii din Moldova, între care figura cea mai reprezentativă rămîne Kogălniceanu, și cei din Țara Românească, conduși de I.C. Brătianu și C.A. Rosetti și strînși în faimoasa coaliție de la Mazar pașa împotriva guvernului conservator al lui Lascăr Catargiu, se văd în anii de după război dezbinați, într-o stare perpetuă de conflict, de dușmănie chiar.

Analiștii vieții parlamentare burgheze consideră că existența opoziției și exprimarea ei viguroasă constituie un factor indispensabil progresului social. Din dialogul apărut între critica unora și justificarea altora ar trebui, teoretic, dacă nu să iasă totdeauna adevărul, cel puțin să se ia acele măsuri legislative menite să amelioreze cutare situație, să asaneze practici administrative reprobabile, să împiedice înfeudarea țării cutărei puteri străine.

Opoziția ce i se face guvernului I.C. Brătianu și în primul rînd capului ministerului de către acești potrivnici liberali se abate în parte de la schema tradițională. Figura proeminentă este desigur Kogălniceanu și discursurile sale, de o virulență pe care cititorul n-a întîlnit-o pînă acum în manifestările sale la tribună sau în campaniile electorale, rămîn memorabile. Ele definesc momentul politic, dezbat necruțător actele guvernamentale, întreprind o drastică operă retorică de eradicare a unor vicii de administrație. Dar mai bine de 40 de ani de viață politică în care firul conducător a fost creația, iar nu nimicirea, au făurit o imagine anume, nobilă, frumoasă, pilduitoare despre Mihail Kogălniceanu. Deputatul de pe băncile Adunării de atunci, cititorul de a doua zi al „Monitorului" sau al foilor politice, istoricul sau simplul lector de azi al discursurilor sale așteaptă de la el, în afara criticii acerbe, soluții constructive. Or, în această privință spusele sale sînt supuse cauțiunii. Și nu ne referim aici la problemele de administrație județeană, reforma învățămîntului, rezolvarea situației proprietății în Dobrogea, etatizarea rețelei de căi ferate, modificarea regimului agrar, unde se regăsește debaterul de totdeauna, mintea strălucitoare, animată de spirit justițiar oferind în același timp soluția cea mai bună și cea mai eficientă.

Acolo unde critica sa se oprește la jumătatea drumului este politica externă a guvernului I.C. Brătianu, în speță în primul rînd relațiile cu Austro-Ungaria. Pe lîngă reluarea unor probleme de mult închise și aprecierea *a posteriori* a politicii guvernamentale, Kogălniceanu intervine incisiv în felul cum s-a procedat în chestiunea Dunării. Argumentația sa este o piesă de referință, efortul său disperat pentru apărarea drepturilor țării în calitate de ministru plenipotențiar la Paris nu poate fi elogiat îndeajuns. Lipsa de coerență a instrucțiunilor date adesea de I.C. Brătianu sau de titularii Ministerului de Externe e dovedită în mod categoric, dar Kogălniceanu refuză să admită că dincolo de strădania românilor rămîne voința inflexibilă, dominată de interesele proprii ale fiecărei mari puteri. Kogălniceanu însuși să fi fost factorul românesc de decizie în acele împrejurări și rezultatele nu ne puteau fi mai favorabile.

Astfel prezenţa în Parlament şi în campania electorală din primăvara anului 1883, ilustrată în paginile volumului de faţă, se caracterizează prin violenţa criticării liberalilor din punctul de vedere al programului mazarist, pe care Kogălniceanu fără şovăire consideră că aceştia, de fapt I. C. Brătianu, l-au trădat. Spiritul său justiţiar e necruţător, împănat cu violenţe verbale şi cu unele repetări. Este, într-un cuvînt, o condamnare globală a politicii guvernamentale întrucît şi-a călcat crezul formulat la Mazar paşa.

Infinitele disponibilităţi ale minţii sale fac din Kogălniceanu un „Anteu al tribunei române”, cum îl numea Mihai Eminescu. A convins în apărare, în special pentru perioada războiului şi cea imediat următoare, cînd a participat la guvernul I. C. Brătianu şi cînd a trebuit să justifice în faţa reprezentanţei naţionale atitudinea observată în război şi în faţa concertului european întrunit la Berlin.

Atacînd guvernul I. C. Brătianu ca opozant în anii 1881—1883, el se impune cu aceeaşi forţă încît Titu Maiorescu, adversar politic, trebuie să admită că în corul opoziţi guvernamentale „numai Kogălniceanu putea să atragă privirile” [3].

Discuţia cea mai furtunoasă în care intervine Kogălniceanu în acest răstimp şi care comporta unele aspecte de etică profesională, ca şi de dirijare a politicii externe a ţării în general, este cea asupra faimoasei şi mult controversatei chestiuni a Dunării. În jurul ei, de-a lungul anilor, s-a constituit, pe bună dreptate, o întreagă literatură atît în sprijinul punctului de vedere al marilor puteri, cît şi ieşită din pana unor reprezentanţi ai naţiunilor mici direct interesate [4]. Am considerat la rîndul nostru util să stăruim asupra problemei întrucît, în afara discursurilor de factură deosebită rostite în Adunare, Kogălniceanu a fost implicat plenar în meandrele ei în calitate de ministru plenipotenţiar al ţării la Paris în anul 1880.

---

[3] *Discursuri parlamentare cu privire asupra dezvoltării politice a României sub domnia lui Carol I*, III, *1881—1888*, Bucureşti, 1899, p. 46.

[4] Iată selectiv cîteva lucrări cu privire la chestiunea Dunării în cuprinsul cărora cititorul găseşte şi o bogată informaţie de arhivă: V. Bey, *Notice sur les travaux d'amélioration de L'Embouchure du Danube et du bras de Soulina, 1857—1891*, Paris, 1893; *Documents secrets de la politique russe en Orient, 1881—1890, d'aprés le livre russe paru à Sofia sous le titre* **Les fonds d'occupation** *publiés par A. Léonoff*, Berlin, 1893; H. Hajnal, *Le droit du Danube international*, Haga, 1929; Em. Diaconescu, *România şi Marile puteri după Congresul de la Berlin, pînă la 1914*, Bucureşti, 1937; R.W. Seton Watson, *Britain in Europe, 1789—1914. A Survey of Foreign Policy*, Cambridge, 1937; W. N. Medlicott, *A Diplomatic History of the Near Eastern Settlement, 1878—1880*, Londra, 1963; W.E. Mosse, *The Rise and Fall of the Crimeean System, 1855—1871*, Londra, 1963; A. Maher, *Great Britain and the International Control of the Danube, 1856-1883. A Study of Birtish Policy in S.E. Europe with Particular Reference to the European Commission of the Danube*, Oxford, 1968; P. Gogeanu, *Dunărea în relaţiile internaţionale*, Bucureşti, 1970; I. Cârţână şi I. Seftiuc, *Dunărea în istoria poporului român*, Bucureşti, 1972; aceiaşi, *România şi problema Strîmtorilor*, Bucureşti, 1974; Barbara Jellavich, *The Ottoman Empire, the Great Powers and the Straits Question, 1879—1887*, Bloomington/Londra, 1973; Ş. Rădulescu Zoner, *Dunărea, Marea Neagră şi Puterile Centrale*, Cluj-Napoca, 1982.

De la început trebuie observat că problema comportă trei aspecte : interesul general european, care avea să ducă la crearea Comisiei europene a Dunării [5], al Austriei (apoi al Austro-Ungariei), care era riverană Dunării pe cursul superior şi nu era riverană pe cel inferior, dar care voia să se manifeste ca atare [6], şi, în sfîrşit, interes vital pentru riveranii de pe cursul inferior, România şi Bulgaria. „Pe întinderea Dunării a cărei navigaţiune este a se reglementa, sîntem statul cu ţărmurile cele mai întinse. Avem dar dreptul de a vorbi şi de a fi ascultaţi cu mai multă tărie şi prioritate asupra tuturor celorlalte ţări, fie riverane, fie neriverane. Europa ne va asculta", scria Kogălniceanu încrezător în memoriul de la 10 august 1880 [7].

Într-adevăr, problema avea o gravitate deosebită pentru noi şi practic a dominat viaţa politică în anii 1878—1883. Numeroşi deputaţi şi-au spus cuvîntul asupra ei. Guvernul, miniştrii acreditaţi la Paris, Londra, Berlin, Viena, Belgrad, Petersburg, ca şi delegaţii români în C.E.D. folosesc un adevărat arsenal diplomatic spre a obţine pentru România o poziţie conformă cu statutul de independenţă dobîndit după război. În calitate de ministru al ţării la Paris, apoi de simplu deputat al colegiului IV Mehedinţi, glasul lui Kogălniceanu răsună răspicat şi simpla parcurgere a discursurilor din acest volum sau a rapoartelor trimise guvernului pe cînd se afla la Paris, prin comparaţie cu ceea ce s-a publicat ulterior drept comentariu, arată excepţionala sa capacitate de pătrundere, de sesizare a întregului hăţiş de interese care se ciocneau în legătură cu regimul Dunării, ca şi imaginea de perspectivă pe care o sugera în sensul restrîngerii suzeranităţii României asupra apelor ei teritoriale şi al folosirii ei în complicatul şi veşnic schimbătorul joc politic din sud-estul Europei.

Ce a reprezentat chestiunea Dunării în viaţa lui Kogălniceanu pe de o parte şi cum a fost receptată intervenţia sa în lumea politică oficială pe de altă parte poate fi comparat numai cu activitatea sa ca ministru de externe în timpul războiului pentru independenţă şi al Congresului de la Berlin. Şi similitudinea merge şi mai departe. Aşa cum cititorul va avea ocazia să constate din mai multe intervenţii ale lui Kogălniceanu, îndatorirea luată faţă de opinia publică a ţării sale de a da publicităţii actele diplomatice din timpul ministeriatului său a fost drastic cenzurată de succesorul său la Ministerul de Externe, Vasile Boerescu. Amintim astfel că în locul *cărţii verzi* cuprinzînd documentele diplomatice pregătite de Kogălniceanu, tipărită, dar nelegată, urmaşul său, cu consimţămîntul lui I. C. Brătianu, a procedat la expurgarea ei şi a pus pe piaţă alte exemplare, cu documente desfigurate, trunchiate sau modificate. Un tratament mai neaşteptat avea să sufere volumul justificativ de documente *Chestiunea Dunării. Carte verde*, scos în 1883 la Bucureşti. Tirajul a fost pur şi simplu distrus şi înlocuit cu un volum cuprinzînd piese diplomatice diferite, fără a reţine măcar unul din memoriile trimise de Kogălniceanu guvernului său [8].

---

[5] În continuare : C.E.D.

[6] „*Drang nach Osten* este şi astăzi articolul cel dintîi al catehismului politic şi economic al Austriei", scrie Kogălniceanu la 10 august 1880, într-un memoriu adresat ministrului de externe, V. Boerescu (*Chestiunea Dunării. Carte verde*, ed. M. Kogălniceanu, Bucureşti, 1883, p. 63).

[7] *Ibidem*, p. 76.

[8] Cu singurul exemplar salvat şi păstrat în depozitele Bibliotecii Academiei, cititorul interesat poate face comparaţie între conţinutul acestuia şi cel editat de Vasile Boerescu. Cotele celor două volume sînt III 138 843 şi respectiv III 87 837.

În anul 1856, în urma Tratatului de la Paris, prin constituirea Comisiei europene a Dunării regimul de navigație pe fluviu a intrat în cadrul dreptului public internațional. După convingerea lui Kogălniceanu cesiunea teritorială din 1857 în favoarea României se făcuse spre a îndepărta Rusia de la gurile Dunării. Aflate pe teritoriul unui stat mic, acestea puteau fi mai lesne supuse unui regim internațional. Concomitent însă s-a văzut că e necesar ca deopotrivă să se evite primejdia preempțiunii altei puteri interesate aici, și anume Austria.

Convenind asupra internaționalizării traficului fluvial, congresiștii de la Paris s-au aflat în fața proiectului înfățișat de delegatul austriac, baronul Prokesh-Osten, care prevedea împărțirea cursului Dunării în două sectoare, partea superioară între Ulm și Orșova, care trebuia exclusă de la orice control european, și porțiunea Orșova — Marea Neagră, ce urma să fie pusă sub supraveghere internațională.

Amestecul în treburile interne invocat de Austria a fost respins de delegații Franței și ai Angliei, care vedeau în propunerea prezentată constituirea unor avantaje exclusive [9]. Singura concesie obținută de delegatul austriac a fost menținerea nealterată pe întregul curs al Dunării a privilegiilor dobîndite în 1831 pentru prima societate austriacă de navigație pe Dunăre [10].

Astfel articolul 15 al Tratatului de la Paris instituia libera navigație pe întregul curs al Dunării și al gurilor sale. În scopul supravegherii traficului se înființa o comisie europeană provizorie cu sediul la Galați, din reprezentanții tuturor puterilor semnatare și a cărei sarcină era degajarea gurilor Dunării de bancurile de nisip între Isaccea și mare. Taxele necesare cheltuielilor de întreținere trebuiau votate cu majoritate de voturi.

Alături de C.E.D. se forma o comisie riverană permanentă din reprezentanții statelor Würtemberg, Bavaria, Austro-Ungaria, Imperiul otoman, Moldova (al cărei delegat a fost Panait Donici, evocat de Kogălniceanu), Țara Românească și Serbia pentru elaborarea regulamentelor de poliție și navigație fluvială, care trebuiau aprobate în prealabil de C.E.D. Comisia riveranilor ar fi continuat opera C.E.D. după dizolvarea acesteia, în scopul menținerii unui regim optim de navigație pe fluviu. Peste doi ani, în 1858, o conferință internațională urma să avizeze desființarea C.E.D. și să investească comisia riveranilor cu toate atributele acesteia. Puterile semnatare erau autorizate de concertul european să aibă la gurile Dunării cîte două bastimente ușoare pentru supraveghere.

Prevederile Tratatului de la Paris conțineau în germene un factor ce putea fi atacat de către o parte interesată. În 1858, cînd trebuia făcut bilanțul activității C.E.D. și rosturile ei trecute asupra comisiei riveranilor, s-a văzut că era departe de a-și fi epuizat caietele de sarcini și ca urmare viața i-a fost prelungită pînă în anul 1866.

Neînțelegerile au apărut imediat.

Puterile riverane întrunite sub președinția Austriei au elaborat regulamentele de navigație și poliție fluvială într-un mod care a fost respins de semnatarii Tratatului de la Paris deoarece contravenea intereselor continentale. Actul de navigație întocmit în 1857 [11], de inspirație austriacă, prevedea accesul din mare pe cursul Dunării tuturor vaselor (articolul 5), dar cabotajul între porturile dunărene era rezervat riveranilor. Cu alte cuvinte Austria, care își avea deja o flotilă regulată constituită pe Dunăre, rămînea în exclusivitate beneficiara traficului fluvial, ceilalți riverani datorită slabei dotări sau inexistenței unei flotile rămînînd doar cu o participare virtuală. Obiecția delegatului Moldovei, Panait Donici, de a permite vaselor străine venite din mare să preia pasageri sau mărfuri din porturile ieșite în cale pînă la destinație a fost respinsă. Cum pretențiile Austriei reprezentau un prejudiciu pentru regimul internațional al Dunării, reprezentanții puterilor europene, întruniți în 1858 la Paris pentru stabilirea statutului Principatelor Române și din consensul cărora s-a născut Convenția de la Paris, au respins propunerea de desființare a C.E.D. și de înlocuire a ei cu o comisie permanentă a riveranilor formulată de Austria. Nu s-a putut însă dobîndi nici funcționarea C.E.D. pînă la încheierea lucrărilor de la gurile Dunării încît s-a ajuns la o soluție de compromis : prelungirea periodică a funcționării ei, ceea ce din păcate a dat permanent prilej puterilor interesate să domine bazinul inferior al Dunării, să smulgă noi avantaje, în primul rînd pe seama micilor riverani.

---

[9] C. I. Băicoianu, *Dunărea. Privire istorică, economică și politică*, București, 1915, p. 56.

[10] *Donau Dampfschiffahrt Gesellschaft* era serios concurată de preluarea parțială a traficului de mărfuri pe căile ferate române și prost văzută în general de cei ce o foloseau din cauza frecventelor coliziuni (cf. Ș. Rădulescu Zoner, *op. cit.*, p. 18).

Prima breșă a făcut-o Rusia, care în 1870, printr-o notă adresată semnatarilor Tratatului de la Paris, a declarat că nu se mai simte obligată să respecte neutralitatea Mării Negre și că intenționa să-și sporească aici nelimitat flota sa militară. Pretențiile rusești au impus convocarea, în 1871, a unei conferințe internaționale în ordinea de zi a căreia a fost inclusă și problema prelungirii C.E.D.

În condițiile expansiunii rusești, pentru realizarea unui oarecare echilibru, Anglia, prin reprezentantul ei lordul Granville, a cerut prelungirea și permanentizarea C.E.D. Disensiunile acute dintre participanți au făcut însă ca durata acesteia să se prelungească doar pînă în anul 1883, cu statut de neutralitate pentru sediul și personalul ei (articolul 7 al protocoalelor acestei conferințe, votat la propunerea Austriei). Eforturile monarhiei bicefale de a-și asuma efectuarea lucrărilor de amenajare de la Porțile de Fier și în care ceilalți vedeau o categorică preponderență au eșuat. Articolul 6 al protocoalelor conferinței lăsa lucrarea în seama riveranilor și subsumat și perceperea taxelor de navigație pentru adunarea fondurilor necesare. Austria și Poarta Otomană au replicat însă că România și Serbia sînt țări vasale ; „slabe și păcătoase", cum comentează caustic Kogălniceanu în Adunare.

Congresul de la Berlin, întrunit să consfințească rezultatele războiului ruso-româno-turc din 1877–1878, a adus o serie de modificări și în regimul Dunării. Prin cesiunea teritorială impusă României Rusia a devenit putere riverană, iar prin reintrarea Dobrogei în hotarele românești stăpînirea gurilor Dunării a revenit României.

Germania, prin „misitul cinstit" cum sigur își zicea cancelarul ei, principele Otto von Bismarck, înțelegea să-și manifeste recunoștința pentru binevoitoarea neutralitate a Rusiei în conflictul ce avusese cu Franța în 1870–1871 ; ea a declarat emfatic că „Dunărea nu reprezintă o arteră însemnată pentru comerțul german în Orient" [12].

---

[11] Cf. D. A. Sturdza, *Recueil de documents relatifs à la liberté de navigation du Danube*, Berlin, 1904, p. 1763.

[12] C. I. Băicoianu, *op. cit.*, p. 70.

Austro-Ungaria, prin delegatul său, baronul Haymerlé, a cerut neutralizarea cursului inferior al fluviului, excluderea controlului european pe cel superior și efectuarea lucrărilor de la Porțile de Fier în exclusivitate. Pentru ca partenerii să înghită mai ușor acest hap, Austro-Ungaria a convenit ca C.E.D. să fie menținută, iar România să fie cooptată între membrii ei. Sediul Comisiei însă s-ar fi bucurat de extrateritorialitate, ceea ce constituia un prejudiciu vădit pentru suveranitatea statului român. Pretențiile austro-ungare au fost combătute violent și s-a ajuns la un litigiu soluționat în fața unei comisii a Congresului, care a formulat articolele 52—57 ale Tratatului cu privire la Dunăre. Astfel libertatea navigației se menținea neîngrădită; toate forturile aflate pe mal și pe insule pînă la Porțile de Fier trebuiau dărîmate; poliția fluvială se exercita prin bastimente ușoare ale riveranilor, iar cele două vase ale fiecărui riveran aflate la gurile Dunării puteau urca pînă la Galați. Lucrările de la Porțile de Fier erau încredințate Austro-Ungariei cu drept de a percepe și taxele necesare acoperirii cheltuielilor. De fapt însă Austria n-a întreprins nimic și întreaga lucrare a fost preluată de unguri încît, previne Kogălniceanu, aceștia pot deveni „absoluți stăpîni să închidă sau să deschidă ecluzele cînd vor voi". Aceasta avea să se și întîmple de altfel ulterior[13]. România intra în C.E.D. În fine, prin articolul 55 regulamentele de poliție și navigație fluvială cădeau în sarcina membrilor C.E.D., asistați de reprezentanți ai statelor riverane, dar numai pentru porțiunea Galați — Porțile de Fier, și trebuiau puse de acord cu cele în vigoare între Galați și mare.

După cum se vede, Dunărea superioară era sustrasă regimului internațional. Austria aferîndu-se să obțină în cadrul C.E.D. o participare cît mai hotărîtoare pentru administrarea porțiunii dintre Porțile de Fier și mare, comisia riveranilor, în aceste condiții, era redusă la nimic. Era ca și cum „românii, bulgarii și sîrbii se pregătesc să se bată și trebuie Austro-Ungaria la mijloc să-i împace", comentează Kogălniceanu batjocoritor.

Amintim că Rusia, devenită acum la Congres stat riveran, a încercat cu încăpățînare să dobîndească un statut forte pentru C.E.D., fără succes însă. A obținut în schimb controlul exclusiv asupra brațului Chilia și aceasta în mod „bizar", cum remarcă Ș. Rădulescu Zoner[14], deoarece problema nu s-a discutat în nici o ședință a Congresului.

Opera Tratatului de la Paris era anulată, călcîndu-se acea prevedere „să nu ne dea legați nici unei puteri", conchide Kogălniceanu. Stăruințele Austriei de a sustrage controlului internațional cursul superior al fluviului fuseseră încununate de succes, iar preempțiunea sa în afacerile privind porțiunea finală devenise o realitate. Regimul Dunării intra astfel, după observația unui comentator, „într-o perioadă de criză"[15].

Dimensiunile prevederilor articolului 55 al Tratatului și consecințele lor au fost amplificate cu abilitate de diplomația austro-ungară. În decembrie 1878, C.E.D. a desemnat o comisie, formată din reprezentanții Germaniei, Italiei și Austriei, pentru elaborarea unui proiect de aplicare a articolelor Tratatului de la Berlin și în același timp pentru revizuirea actului public din 1865. Este așa-numitul „proiect austriac" căci reprezenta în exclusivitate punctul de vedere al monarhiei bicefale. Prezentat în sesiunea din mai-iunie 1879 a C.E.D., proiectul, format din 124 de articole, stipula că redactarea regulamentelor revine C.E.D., dar aplicarea lor trecea în sarcina unei comisii mixte a Dunării de Jos, formată din România, Bulgaria, Serbia și Austro-Ungaria (aceasta deși neriverană devenea președinta comisiei, cu drept de veto). Numirea inspectorului navigației, a căpitanilor de porturi, administrarea justiției, capacitatea de a schimba „după nevoi" regulamentele reveneau comisiei mixte. Orice construcție sugerată pe cursul Dunării, orice prevedere din regulamente pe care comisia mixtă ar fi socotit-o dăunătoare navigației putea fi anulată. Călcarea principiului suveranității teritoriale a riveranilor era evidentă; prin votul său preponderent în comisie Austria ar fi dominat de-a dreptul traficul dunărean în totalitate. Același C. I. Băicoianu numește procedeul „samavolnicie brutală"[16].

---

[13] Ș. Rădulescu Zoner, *op. cit.*, p. 131 și urm.
[14] *Op. cit.*, p. 30.
[15] C. I. Băicoianu, *op. cit.*, p. 74.

Dacă în problema spargerii cataractelor de la Porțile de Fier Kogălniceanu vorbise „piano", în legătură cu această comisie amenință să vorbească „crescendo". Încă de cînd era la Paris și V. Boerescu îi ceruse părerea, el a fost potrivnic comisiei, căci fără participarea Austriei Europa n-ar fi acceptat-o niciodată. Interesul României era să rămînă numai C.E.D.[17]. În același timp el prevenea că Austro-Ungaria desfășoară o campanie furibundă pe lîngă cabinetele europene în favoarea comisiei mixte. Fără a expune țara, Kogălniceanu preciza că abordînd problema el „cause académiquement et selon mes appréciations personnelles"[18].

Dincolo de repercusiunile asupra micilor riverani, marile puteri, și Anglia în primul rînd, vedeau răsturnată dintr-un condei toată opera de internaționalizare a traficului dunărean și transformarea lui într-o antrepriză austro-ungară.

Pretențiile austro-ungare erau exagerate și cu toate acestea România s-a văzut silită să negocize. Ea a militat ca regulamentele de navigație să fie aplicate de fiecare riveran în parte[19]. De altfel Kogălniceanu arată că intrînd în Dobrogea românii făcuseră deja o serie de regulamente cu privire la navigația pe Dunăre, care erau în vigoare, încît, declară el categoric, „România poate să întemeieze la Sulina o administrațiune tot atît de inteligentă, tot atît de energică, tot atît de dreaptă ca aceea a Comisiei europene". Acceptînd comisia mixtă și participarea Austro-Ungariei la ea, România a încercat să suprime, fără succes, preponderența acesteia, ca și președinția ce și-o arogase. Singura concesie la care monarhia a consimțit a fost extinderea libertății de navigație pe întregul curs al Dunării și stabilirea sediului comisiei mixte la Giurgiu în loc de Rusciuk. Faptul că România n-a putut opune un veto categoric s-a datorat nu numai slăbiciunii guvernului, cum a acuzat Kogălniceanu, ci și unei conjuncturi politice europene. România încerca să se apropie de puterile centrale, iar în interesul consolidării ei pe plan intern și extern dorea să se proclame regat; în această situație sprijinul Austro-Ungariei devenea necesar.

În vara anului 1880, Kogălniceanu a fost numit ambasador extraordinar și ministru plenipotențiar al țării la Paris, ceea ce apărea în ochii multora „ca o bună ursită”, cum remarca Mihai Eminescu. Din corespondenţa urmată cu titularul externelor, ca şi din memoriile explicative trimise reprezentanţilor unor puteri interesate se poate vedea lupta „voinicească”, cum avea singur mai tîrziu s-o definească în Adunare, dusă pentru apărarea drepturilor României [20].

---

[16] *Op. cit.*, p. 78.

[17] Telegramă din 19 iulie 1880, în vol. *Chestiunea Dunării*, p. 46.

[18] *Ibidem.*

[19] Vezi susținerile colonelului E. Pencovici în ședința C.E.D. din 4 decembrie 1880, *ibidem*, p. 121 și urm.

Urmărirea corespondenţei dintre miniştrii de externe ai ţării (V. Boerescu, I.C. Brătianu ca interim, E. Stătescu sau D.A. Sturdza) cu diferiţii reprezentanţi ai ţării în străinătate, în primul rînd cu Kogălniceanu la Paris şi cu N. Callimachi Catargi la Londra, pe care Kogălniceanu a cuprins-o în volumul justificativ amintit, surprinde o anumită nesiguranţă, lipsă de abilitate şi chiar contraziceri din partea titularilor Ministerului Afacerilor Străine. Nu se poate contesta în acelaşi timp deferenţa cu care lui Kogălniceanu i s-a cerut părerea şi cu care a fost ascultat.

La 11 iulie 1880, el previne pe V. Boerescu că Austro-Ungaria încearcă să convingă Bulgaria şi Serbia că România le refuză participarea în comisia mixtă [21]. Din convorbirile avute în cercurile diplomatice pariziene, între alţii cu contele A. Goluhowski, ministru ad interim al Austriei la Paris, Kogălniceanu îşi formase convingerea că România trebuie să exprime desluşit ce doreşte şi că în discuţiile din C.E.D. să insiste pentru practicarea unanimităţii în dobîndirea votului, nu a majorităţii [22], ceea ce se va face de altfel în sesiunea aceluiaşi an a C.E.D. Minoră în aparenţă, această procedură a adus mari servicii României. Opunîndu-se unor măsuri arbitrare, practic a fost în situaţia să le poată paraliza. Apoi V. Boerescu îi cere părerea asupra problemei în general şi într-un lung memoriu din 10 august 1880 [23] discută lucrurile în mod limpede, argumentat, fără patima ce va pune trei ani mai tîrziu în discursurile rostite în Parlament. El constituie o piesă de referinţă în istoriografia problemei, pe care cititorul o va regăsi în volumul de corespondenţă diplomatică din această serie aflat în curs de pregătire.

Concomitent N. Callimachi Catargi, aflat la Londra, informa că guvernul englez ar fi sprijinit România, din oportunitate politică, dar că dorea un memoriu cuprinzător al punctului de vedere românesc. V. Boerescu îi răspunde telegrafic astfel: „Donnez le mémorandum demandé, mais qu'il ne soit pas signé... Bornez-vous à rester dans les considérations générales... liberté de navigation sur le Danube, droit à toutes les Puissances riveraines ou non riveraines de surveiller l'application de cette liberté... le droit de cabotage réservé seulement aux états riverains” etc., etc. [24]. Pe bună dreptate ambasadorul îi răspunde ministrului său că telegrama i-a provocat „un grand embarras” [25], căci era greu de împăcat principiul libertăţii totale cu cel al rezervării cabotajului doar ţărmurenilor.

Văzînd îndreptăţirea obiecţiilor trimisului nostru, I. C. Brătianu, ca ministru interimar la externe, îi scrie liniştindu-l la 25 august 1880 să-şi redacteze memoriul cerut de Foreign Office ţinîndu-se „exclusivement en dehors de toute polémique” [26]. Callimachi Catargi nu-i ascunde însă lui I. C. Brătianu „la perplexité” în care îl aruncaseră diferite instrucțiuni trimise, între care aceea de a nu ataca o mare putere, în speță Austria. Or, era imposibil de pledat cauza românească și de făcut abstracție de poziția Austro-Ungariei, care în fond, alături de Rusia, pricinuia aceste permanente discuții la scară internațională asupra Dunării. Apoi i se ceruse să preia părerile susținute de delegatul român în C.E.D., care constituiau tot atîtea obiecții față de atitudinea Austro-Ungariei [27]. Astfel memoriul adresat la 1 septembrie 1880 lordului Granville cuprinde o expunere obiectivă a situației, dar în același timp nu e decît o succesiune de fapte arătînd efortul Austriei de a se impune în exploatarea traficului dunărean. Callimachi Catargi vorbea, de exemplu, de un proiect al Austriei care „transgressait les dispositions mêmes du Traité de Berlin”. Comisia mixtă pretinsă de aceasta, de asemeni inexistentă în protocoalele Congresului de la Berlin, „mettait en lumière des prétentions d'un nouvel ordre”. Iar concluzia era categorică : „Par sa répugnance à reconnaître une pleine liberté de navigation, par la tutelle qu'elle veut exercer, elle menace le progrès politique et économique des états riverains, non moins que le commerce de l'Europe” [28].

---

[20] Am reţinut în comentariul nostru numai acele elemente indispensabile schematizării chestiunii Dunării; cititorul dornic să cunoască amănunte se poate adresa *cărţii verzi* a lui Kogălniceanu ca şi bibliografiei amintite mai sus.

[21] *Chestiunea Dunării*, p. 43.

[22] *Ibidem*, telegramă din 19 iulie 1880.

[23] *Ibidem*, p. 53 şi urm.

[24] La 21 august 1880, *ibidem*, p. 52.

[25] La 22 august 1880, *ibidem*, p. 52.

[26] *Ibidem*, p. 78.

Am amintit de memoriul acesta întrucît autorul lui e socotit îndeobște victima chestiunii Dunării. Demis din calitatea de ambasador, Callimachi Catargi s-a întors în țară și a publicat o broșură cuprinzînd acte diplomatice privitoare la problema Dunării. Atitudinea lui a fost apreciată ca „prea kogălnicenistă” [29]. Amenințat cu rigorile Codului penal, deoarece dezvăluise secrete diplomatice, cum se va vedea mai departe s-a propus chiar un articol agravant pentru asemenea delicte, Callimachi Catargi a încetat din viață după puțin timp.

La rîndul său Kogălniceanu scria din Paris la 28 noiembrie 1880 [30] că Franța e favorabilă României, dar constată că Austria e extrem de activă ; el insistă în special asupra strădaniilor contelui Beust, „ce vénérable vieillard” care „ne ménage pas ses jambes” ca să cutreiere pe la ministere. Boerescu însă nu i-a răspuns : „Aleargă, ai picioare mai bune decît contele Beust !”, cum va declara în Adunare, ci i-a observat doar înțepat : „Si l'Autriche travaille activement pour défendre ses propres intérêts, vous pouvez être sur que nous n'en faisons pas moins” [31].

Apoi la 11 decembrie același an [32] Kogălniceanu aprecia că unitatea de vederi dintre România, Serbia și Bulgaria era bine văzută în cercurile politice franceze. „Marinovici (ambasadorul Serbiei la Paris — n.n.) voit comme nous”. Mai tîrziu, în Adunare, revenind asupra acestei mici înțelegeri balcanice Kogălniceanu va spune că țările componente sînt „ca acele bețe mici, multe, strînse la un loc” și care „ar putea să oprească pe cele mari să le rupă”.

Pe linia aceluiași efort de capacitare a diplomaților europeni, Kogălniceanu adresează o „notă verbală” contelui Orloff, ambasadorul Rusiei la Paris. La cererea acestuia tipărise textul [33], dar numai în 10 exemplare, cum asigura el Ministerul român de Externe, destinate deopotrivă președintelui Camerei deputaților, președintelui Senatului și ministrului afacerilor externe ai Franței. Era un rechizitoriu al acelei „malencontreuse commission mixte", pe care o socotea „une innovation aussi inutile que contraire aux traités, aussi injustifiable que dangereuse". După Kogălniceanu, unica modalitate de a pune de acord interesul general european cu cel al fiecărei părți interesate era pur și simplu aplicarea articolului 55 din Tratatul de la Berlin, care statuînd libertatea de navigație pe Dunăre lăsa fiecărui stat posibilitatea să-și rezolve problemele „pacifiquement" în cadrul C.E.D.

---

[27] Scrisoare din 8 august 1880, *ibidem*, p. 81–82.

[28] *Ibidem*, p. 83.

[29] T. Maiorescu, *op. cit.*, p. 27.

[30] *Chestiunea Dunării*, p. 111.

[31] Răspuns din 12 decembrie 1880, *ibidem*, p. 116.

[32] *Ibidem*, p. 114.

[33] Datat 22 decembrie 1880, *ibidem*, p. 117 și urm.

Guvernul român n-a văzut cu ochi buni această inițiativă și în Adunare Kogălniceanu arată furios că fusese admonestat, ca și N. Callimachi Catargi, deși ei primiseră doar „depeșe întortocheate și cu înțeles ambiguu". „Guvernul așteaptă cu burta la soare ca Dumnezeu să-i trimită o potîrniche și încă friptă", caracterizează vitriolant Kogălniceanu politica românească din acei ani.

Sigur că în felul cum prezintă lucrurile Kogălniceanu în Adunare este mult subiectivism. Trebuie arătat așa că în 1880, la Paris, el manifesta oarecare credulitate față de sprijinul virtual al cutărei sau cutărei puteri. Că factorii de decizie de la București erau înclinați să adopte aceeași optică reiese din corespondența cu agenții țării acreditați pe lîngă diferite cabinete, dar că prețuirea față de Kogălniceanu o păstraseră întreagă pare de necontestat. Așa V. Boerescu, în preajma discutării în C.E.D. a regulamentelor de poliție fluvială și supraveghere a navigației, îi cerea să capaciteze guvernul francez în sensul vederilor românești, căci „notre gouvernement compte beaucoup sur votre haute intélligence, sur votre activité et savoir-faire, sur l'influence que vous pouvez avor à Paris" [34].

În martie 1881, România a fost silită, cu riscul de a rămîne altfel izolată, cum observa V. Boerescu la 10 martie 1881 în instrucțiunile către reprezentanții țării în străinătate [35], să accepte comisia mixtă sub rezerva subordonării ei către C.E.D. Kogălniceanu însă nu împărtășea acest punct de vedere și la 25 martie 1881 îi scria lui Boerescu că prin energie și perseverență se poate obține un regim echitabil al Dunării. Considera însă că problema trebuia lăsată o vreme în suspensie deoarece Europa era ocupată cu trasarea frontierelor grecești, iar Franța în particular cu desfășurarea alegerilor [36].

În sesiunea C.E.D. din mai 1881, cu toată împotrivirea Angliei, comisia mixtă a fost primită. Tot atunci s-a semnat actul adițional cu privire la regimul Dunării maritime[37]. Aceasta constituie o mostră de felul cum era ignorată suveranitatea teritoriului român, căci, în vreme ce prin actul din 1865 Imperiul otoman păstra dreptul să numească funcționarii, acum îndatorirea aceasta revenea exclusiv C.E.D. Ea îi numea „fără deosebire de naționalitate", în ordinea alfabetică a țării cărora aparțineau. Cum protocoalele se redactau în limba franceză, primii funcționari, respectiv căpitanul portului Sulina și inspectorul navigației, au fost un austriac și un neamț (după numele țărilor, *Autriche* și *Allemagne*) [38].

---

[34] Scrisoare din 30 decembrie 1880, *ibidem*, p. 120.

[35] *Ibidem*, p. 206.

[36] *Ibidem*, p. 207.

[37] *Actes relatifs au Danube. Traités, conventions, protocoles et règlements*, București, 1882, p. 70—73.

[38] Ș. Rădulescu Zoner, *op. cit.*, p. 116.

Problema însă a rămas deschisă. Nemulţumirea făţişă a Angliei a făcut să se apeleze la bunele oficii ale Franţei, pentru un nou proiect de reglementare a regimului Dunării. Reprezentantul Franţei în C.E.D., Camille Barrère, întocmeşte în aprilie 1882 un proiect [39] care păstrează comisia mixtă cu tot ce reprezenta ea păgubitor pentru riverani, adică preşedinţia şi preponderenţa Austriei. Pentru a balansa rolul acesteia, proiectul francez recomanda includerea unui al cincilea membru în comisia mixtă dintre delegaţii C.E.D., chemat să lucreze acolo cîte şase luni, în ordinea alfabetică a ţării pe care o reprezenta. Toate hotărîrile, indiferent dacă erau de fond sau de formă, urmau a fi luate prin vot majoritar; regulamentele de poliţie fluvială şi supraveghere a navigaţiei se elaborau de comisia mixtă, dar pentru a intra în vigoare trebuiau supuse aprobării prealabile a C.E.D.

Trebuie observat că, aşa cum la Congresul de la Berlin se făcuse o aprigă tîrguială între marile puteri pentru dobîndirea de concesii reciproce în detrimentul statelor mici, aceeaşi stare de spirit va domina politica europeană în anii 1880—1883 în ajunul încheierii Triplei Alianţe între Germania, Austro-Ungaria şi Rusia. Felul cum a fost tratată România în acest timp constituie o nouă ilustrare a practicilor politice ale vremii.

Astfel, ca să-i intimideze pe români, aceşti „bieţi ţărani de la Dunăre”, cum îi socoteşte Kogălniceanu sarcastic în faţa monarhiei bicefale, Austro-Ungaria dăduse o importanţă disproporţionată cu realitatea unui pasaj din mesajul tronului la deschiderea Camerelor în noiembrie 1881. Explicînd opoziţia ţării în chestiunea Dunării, formularea era categorică: „Acceptăm reglementările cele mai stricte destinate să asigure libertatea tuturor pavilioanelor, acceptăm controlul cel mai riguros pentru aplicarea acestor regulamente, dar vrem şi noi ca în apele româneşti aceste regulamente să fie aplicate de autorităţile române” [40]. Mesajul amintea şi de diferendul cu aceeaşi Austro-Ungarie asupra liberului export de vite în monarhie, care, „sub pretext” de epizootie, închidea graniţa spre România. Formularea a părut vexatorie, relaţiile diplomatice s-au rupt şi s-au reluat abia după penibile scuze prezentate de ministrul de externe Eugen Stătescu, cel care după credinţa lui Kogălniceanu „îngăimase” doar chestiunea Dunării. Preocupat de prestigiul ţării sale, Kogălniceanu e nemulţumit de stîngăcia redactării mesajului care a generat incidentul, căci scuzele nu sînt cele „cari se fac în sala unui bal cînd cineva calcă poala unei dame”, sînt ale României, nu ale ministrului care le rosteşte.

Conflictul îşi avea obîrşia în convenţia comercială încheiată cu Austro-Ungaria în 1875 şi se înscria, alături de dificultăţile ridicate la joncţiunea cu căile ferate austro-ungare, în politica economică complexă a acestei ţări de anihilare a României, de reducere la un simplu debuşeu pentru produsele ei nevandabile sau cele manufacturate. Desigur, formula „sub pretext” era neavenită din punct de vedere diplomatic, dar în vocabularul curent era aproape un eufemism pentru şicanele fără de număr ale autorităţilor chezaro-crăieşti. Aşa, ele ceruseră, spre a îngădui importul de vite din România, ca partenerul să-şi închidă graniţele către Rusia şi Bulgaria deoarece de acolo, pretindeau ele, se propagau diferite forme de epizootie. Vindicativ, Kogălniceanu va cere în Adunare aplicarea legii

---

[39] *Chestiunea Dunării*, p. 340 şi urm.

[40] C. I. Băicoianu, *op. cit.*, p. 83.

Talionului: la măsurile sanitare invocate de autoritățile austro-ungare trebuie răspuns cu aceeași monedă: să se interzică accesul în țară al vinurilor ungurești contrafăcute. Granița cu Rusia însă, argumentează Kogălniceanu, nu putea fi închisă deoarece ar fi însemnat ruina cirezarilor ce aveau interese de o parte și de alta a hotarelor răsăritene.

Luînd în seamă tîrziu consecințele unei iminente apropieri dintre Anglia și Austro-Ungaria, deși N. Callimachi Catargi avertizase în acest sens încă de la 21 mai 1881 [41], guvernul trimite la 15 decembrie o circulară reprezentanților săi în străinătate în care cerea să se explice că mesajul tronului n-a fost inspirat de ostilitatea către Austro-Ungaria, ci „par le sentiment de conservation nationale" [42]. Cît privește chestiunea Dunării, România cerea ca regulamentele de poliție și navigație fluvială să fie elaborate de C.E.D. și executate de statele riverane, supravegherea executării urmînd să fie încredințată unui delegat al C.E.D. În mai 1882 aceste opinii ale guvernului român aveau să fie susținute la sesiunea C.E.D. prin reprezentantul său, colonelul E. Pencovici. La discuția acelui *Règlement de navigation, de police fluviale et de surveillance, applicable à la partie du Danube située entre les Portes de Fer et Galatz* [43], delegatul nostru a cerut ca supravegherea să fie făcută de o comisie compusă din riverani și doi delegați ai C.E.D. numiți prin rotație pe cîte șase luni. Tot această comisie de supraveghere ar fi urmat să numească pe inspectorul navigației dunărene; subinspectorii și căpitanii de porturi însă trebuiau numiți de autoritățile teritoriale.

10138

Respingînd propunerea românească, cabinetul vienez a declarat că formula Barrère reprezenta maximum de concesii la care putea adera; în această situație România, ca membră a C.E.D., a refuzat semnarea protocolului de autentificare a proiectului francez [44], ceea ce a lăsat problema în suspensie pînă la expirarea termenului de funcționare a C.E.D., prevăzut de conferința de la Londra pentru anul 1883. Era așadar de așteptat ca la conferința convocată în acel an să se manifeste opoziția obstinată a României [45]. Marile puteri, cu cinismul devenit regulă în tratarea țărilor mici, au exclus-o pur și simplu [46] de la lucrările ei sub pretext că nu a participat ca membră cu drepturi depline la Congresul de la Berlin. Sarcina eliminării României și-a asumat-o îndatoritor reprezentantul Germaniei. În felul acesta se dădea un gaj proaspetei alianțe austro-germane. La rîndul ei Rusia, devenită riverană a Dunării în urma Congresului de la Berlin, a cerut scoaterea brațului Chilia de sub incidenta prevederilor statutului C.E.D., motivînd că traficul principal se realiza pe brațul Sulina [47].

La insistența repetată a Angliei, România, alături de Serbia și Bulgaria, au fost admise doar cu vot consultativ. Simțindu-se ultragiată România n-a acceptat acest gen de participare [48].

---

[41] *Chestiunea Dunării*, p. 215.

[42] *Ibidem*, p. 303.

[43] *Ibidem*, p. 385.

[44] *Ibidem*, p. 397 și urm.

[45] Vezi memoriul lui Ion Ghica, ministrul nostru la Londra, din 6 ianuarie 1882 (*ibidem*, p. 309 și urm.).

[46] *Ibidem*, p. 457 și urm.

[47] *Ibidem*, p. 424 și urm.

[48] Cf. scrisoarea lui Ion Ghica către lordul Granville din 11 februarie 1883, *ibidem*, p. 526.

Anglia a abandonat România, iar Rusia a cerut exclusivitatea exploatării braţului Chilia. Spre a obţine apoi acordul Germaniei şi al Austro-Ungariei de prorogare a C.E.D., Anglia şi Rusia au sacrificat România.

Tratatul de la Londra, încheiat la 10 martie 1883 [49], prelungea existenţa C.E.D. cu încă 21 de ani şi îi extindea jurisdicţia pînă la Brăila. Chilia era exclusă de la această subordonare şi navigaţia era supravegheată de România şi Rusia; lucrările iniţiate de Rusia pe acest braţ trebuiau în prealabil avizate de C.E.D. Membrii comisiei mixte nu puteau fi recrutaţi dintre delegaţii C.E.D. Personalul de exploatare (subinspectorii) era numit de autorităţile teritoriale.

România nu s-a considerat angajată prin Tratatul de la Londra, deoarece nu participase la el [50]. Cum nu existau dispoziţii cu caracter punitiv în nici unul din protocoalele internaţionale votate asupra acestei probleme, poliţia şi supravegherea traficului fluvial au continuat să fie exercitate de autoritatea naţională în apele României.

Trebuie observat totuşi că nereuşind să-şi impună primatul pe cursul inferior al Dunării Austria a izbutit, alături de celelalte puteri, să obţină drept de extrateritorialitate pentru C.E.D. şi independenţă faţă de autorităţile locale, ceea ce a reprezentat nu numai un prejudiciu moral pentru România, dar şi o ignorare a prevederilor trecutelor tratate luate prin consens internaţional.

Aşa C.E.D. ajunge persoană morală de drept internaţional public, care elabora regulamentele de navigaţie şi urmărea aplicarea lor, executa lucrări de întreţinere, numea şi retribuia funcţionari independent de autorităţile locale. Pentru poliţia fluvială şi-a construit o flotă proprie pusă sub pavilionul diferiţilor săi membri. C.E.D. a dobîndit bunuri imobile exceptate de la dispoziţiile dreptului local. Taxele încasate de C.E.D. intrau în trezoreria proprie.

Austro-Ungaria a trebuit să renunţe la comisia mixtă cînd tratativele pentru aderarea României la Tripla Alianţă au intrat într-o fază finală [51]. Încercările ei ulterioare de a provoca o dezbatere internaţională în problema Dunării s-au lovit de opoziţia fermă a României. Singurul capitol al acestui dificil contencios româno-austro-ungar unde monarhia a triumfat a fost amenajarea Porţilor de Fier şi avantajele deduse din exploatarea lor.

Activitatea depusă de Kogălniceanu în desluşirea chestiunii Dunării, atît de complicată şi care a reţinut în modul cel mai strict atenţia diplomaţiei europene, ca ambasador şi ca deputat este de o excepţională calitate. Mihai Eminescu, care era redactor la „Timpul'' în 1882, îşi exprimă admiraţia fără rezerve pentru modul cum a abordat acesta chestiunea Dunării. „Izvorul său nu e nici limonada dulcie a notelor Stătescu, nici subţietăţile de stil şi logică ale notelor Boerescu; e apă curată şi limpede ca din izvor de munte", scria el la 2 februarie 1882 [52].

Trebuie totuşi spus că multe din criticile adresate miniştrilor de externe V. Boerescu, E. Stătescu sau D. A. Sturdza cuprind afirmaţii pătimaşe. Indiscutabil parcurgerea instrucţiunilor ministeriale adesea nedumereşte, tatonările îndelungi, încercarea de a obţine desluşiri în cutare capitală europeană prin intermediul ambasadorilor noştri, fără ca în schimb să se exprime clar dorinţa părţii române, fac desigur parte din modul de procedare al guvernului român în acel timp, încît Kogălniceanu spune că diplomaţia română „nu se poate lăuda că a căpătat dafini”. Dar aici se pot invoca înseşi argumentele aduse odinioară de Kogălniceanu în calitate de ministru de externe cu referire la problemele de interes european ce se tratau peste capul ţărilor mici. La Congresul de la Berlin România fusese frustrată şi promisiunile obţinute ici şi colo se vădiseră vorbe goale, convertite ulterior în regrete neangajante. Tot aşa şi acum, nu era suficientă exprimarea limpede a punctului nostru de vedere. Neîndoios trebuie luată ca un simplu artificiu retoric afirmaţia făcută de Kogălniceanu în Adunare că, dacă Austro-Ungariei i s-ar fi explicat din vreme ce înseamnă Dunărea pentru România, aceasta „nu s-ar fi înaintat”. E atîta înverşunare în el în felul cum tratează problema încît ameninţă să publice toate documentele pe care le cunoaşte spre lămurirea opiniei publice. Se ştie ce soartă a avut acel volum.

---

[49] Protocoalele lui, *ibidem*, p. 532 şi urm.

[50] Cf. instrucţiunile ministrului de externe D. A. Sturdza către trimisul ţării la Londra din 24 mai 1883, *ibidem*, p. 611.

[51] România a aderat la această înţelegere la 30 octombrie 1883, cf. Ş. Rădulescu Zoner, *op. cit.*, p. 131.

[52] În „Timpul''.

Luate în parte, atît actele guvernului în chestiunea Dunării, cît şi cele ale lui Kogălniceanu îşi găsesc deplina justificare; integrate însă unui ansamblu politic coerent, vădesc anume contradicţii. „Gazeta generală de Augsburg” insera remarca diplomatului austriac Bosizio că în calitate de ambasador la Paris Kogălniceanu a acţionat mai mult „de sine stătător” decît ca agent al guvernului [55].

Felul cum a fost dusă politica ţării în problema Dunării şi necesitatea justificării ei publice au readus în actualitate, aşa cum observam mai sus, procedările lui Vasile Beorescu în materie de editare a documentelor diplomatice. Fără scrupul acesta expurgase *cartea verde* a predecesorului său.

În privinţa publicării documentelor Kogălniceanu este foarte categoric, mai ales cînd nu e ministeriabil şi cînd a trecut o vreme suficientă pentru ca problema dezbătută să nu mai fie „pendinte”. El e ferm convins că „ţara trebuie să vadă greutăţile prin care am trecut, să vadă greşelile ce vom fi făcut”, că România n-a putut ţine piept Europei, dar că guvernul ei a fost animat de patriotism. Apoi, cu referire la perioada cît a fost ministru de externe, stăruinţa sa este şi mai mare căci trebuie să se disculpe public. Fusese acuzat că a „tripotat” interesele ţării, că a cedat arghirofiliei ş.a. Or, lucrurile trebuiau limpezite.

Cartea verde, „copilul său intelectual”, fusese întocmită pentru perioada septembrie 1877 — septembrie 1878, cît deţinuse portofoliul externelor în cabinetul I.C. Brătianu. În prealabil Kogălniceanu ceruse reprezentanţilor ţării din străinătate cu care lucrase să scoată acele documente sau părţi din documente care puteau genera fricţiuni diplomatice. Mai mult, îl rugase şi pe I.C. Brătianu, cu care împărţise răspunderea, să parcurgă volumul, dar acesta temporizase: „Nu cred că momentul este oportun”, „Să mai aşteptăm!”. Dar dacă ar fi aşteptat şi ar fi întrebat mai mult însemna că rămîne „un biet păcătos de comis”, se disculpă pe bună dreptate Kogălniceanu.

---

[53] Cf. „Timpul” din 27 august 1880.

În cele din urmă au convenit să amîne publicarea pînă după votarea articolului 7 din Constituţie revizuit [54]. Că întîrzierea era doar un „şiretlic" al fostului său premier, cum caracterizează în altă parte conduita politică a lui I. C. Brătianu, pare foarte probabil. Căci, abia plecat la post la Paris, Kogălniceanu află că Vasile Boerescu, succesorul lui, a găsit momentul „oportun" să-i publice *cartea verde*, spre a putea apoi la rîndu-i să dea publicităţii propria sa *carte verde* pentru răstimpul cît fusese ministru de externe.

Temător că vechiul lor adversar ar putea da o asemenea înfăţişare volumului încît să-i blameze — în epocă îi acuzase de „trădare" în foaia sa „Pressa" —, iar pe de alta pentru a ieşi în evidenţă justeţea susţinerilor sale, Kogălniceanu i-a scris lui I. C. Brătianu să urmărească publicarea. Nepăsător, primul-ministru a lăsat totul pe mîna inamicului de odinioară şi acum titular al departamentului externelor în echipa sa. Rezultatul a fost apariţia unui volum care, comparat cu textele iniţiale oferite de Kogălniceanu, nu putea stîrni decît uimire în public şi indignare printre cei implicaţi. V. Boerescu dispusese de „pielea" lui Kogălniceanu, îl pusese „sub epitropie". Apăruseră acte „şterse, scoase", „cu periode întregi scoase şi puse altele" cu semnătura lui Kogălniceanu. În total fuseseră eliminate 141 de piese, care „fac onoare" guvernului I. C. Brătianu — M. Kogălniceanu.

Cînd acesta din urmă a venit şi a dezvăluit totul în Adunare, Brătianu a cerut instituirea unei comisii de anchetă, cu intenţia de a lămuri şi alte aspecte legate de păstrarea secretului profesional, cum ar fi fost chestiunea Basarabiei, chestiunea Dunării, despăgubirile de război etc. Pînă la urmă însă, singurul chemat în faţa comisiei „eminamente politică" a fost Kogălniceanu. Pentru a justifica fizionomia volumului, V. Boerescu explicase în Senat operaţia de amputare pe care a executat-o acuzîndu-l totodată pe Kogălniceanu că ar fi inclus acte „compromiţătoare sau indiscrete", „prea neînsemnate", altele care „repetau inutil cele cuprinse în alte note". „Pînă şi scrisori anonime publicase domnul Kogălniceanu", încheie V. Boerescu nimicitor.

Pe bună dreptate Kogălniceanu spumegă în faţa acestei acuze. Cum i se poate imputa „prostia" că ar fi publicat scrisori anonime cînd era vorba de personalităţi de prima mînă trimise în străinătate spre a sonda starea de spirit şi care doriseră să-şi păstreze anonimatul! Împăciuitor, G. Mîrzescu încercase să susţină că suprimările „nu făcuseră alterări de substanţă", dar Kogălniceanu e nedomolit, declarînd că e dispus să meargă şi la puşcărie numai să iasă adevărul la lumină. Şi nu era doar retorică în spusele sale, deoarece în Adunare se depusese un proiect de lege privind modificarea în sens agravant e prevederilor Codului penal în materie de dezvăluire a secretului profesional. Prilejul, cum am mai amintit, l-a oferit dezacordul dintre conduita lui N. Callimachi Catargi, care apărase ţara împotriva pretenţiilor Austriei în faţa guvernului englez, şi instrucţiunile „fără cap şi fără coadă" ale guvernului. O moţiune a Senatului stigmatizase procedarea ambasadorului drept „trădare", căci acesta condamnase comisia mixtă propusă de Austro-Ungaria în vreme ce guvernul român fusese silit s-o accepte.

---

[54] Vezi *Opere*, V, *Oratorie III*, partea I, p. 115 şi urm.

Discuţiile au fost furtunoase şi Kogălniceanu, între datoria către ţară şi primejdia pedepsirii, nu ezită să se ralieze primei alternative. Pentru el legea e „draconiană" şi e convins că ţara însăşi aflînd de purtarea unui demnitar, în speţă de dezvăluirea oportună din partea acestuia a unor acte diplomatice, va plăti amenda pentru el. „Legea morală" i se pare suficientă ca să oprească un diplomat a face rău, ceea ce evident Kogălniceanu n-ar fi afirmat dacă nu s-ar fi aflat şi el în diplomaţie şi dacă n-ar fi acţionat adeseori alături cu instrucţiunile date de guvern. Mai mult, el susţine că după ce a ieşit din funcţie şi a intrat „în rîndul cetăţenilor" un diplomat poate publica orice corespondenţă. E o erezie pe care trebuie să credem că Kogălniceanu şi-ar fi permis-o desigur doar în vorbe. Evident însă că un termen de prescriere trebuia stabilit — el pledează pentru trei ani —, altfel asupra unor evenimente puteau pluti la infinit incertitudinea şi blamul chiar în ceea ce priveşte unele persoane implicate. Apoi cu permanentizarea secretului „nu s-ar mai putea scrie nici istoria contemporană". Şi în sprijinul tezei sale Kogălniceanu aduce situaţia Franţei în ajunul războiului cu Prusia. Dacă s-ar fi cunoscut relaţiile bilaterale reale, nu cele fardate de presa oficială, francezii n-ar fi strigat uşuratici : „La Berlin!", pentru ca apoi să audă apelul invers : „La Paris!"

Dezbaterile de politică externă cunoscuseră şi în anii precedenţi momente acute, determinate de gravitatea temelor în discuţie şi care la modul general vorbind priveau lezarea intereselor naţionale datorită politicii puse sub lozinca „La force oblige" a uneia sau alteia din ţările înconjurătoare. În sesiunile parlamentare 1881—1883, agenda de politică externă e dominată de problema Dunării şi în general de raporturile tensionate cu Austro-Ungaria. Aceste dezbateri se grefau de fapt pe un fond de criticism accentuat al actelor guvernamentale interne şi internaţionale întreţinut de opoziţie. Kogălniceanu refuză să fie socotit conducătorul ei şi toate intervenţiile le pune sub semnul „binelui ţării" ; în acest caz, el înţelege să facă „bon marché" de persoana sa. Iar cînd veninosul P. P. Carp insinuează că opoziţia îl respinge din rîndurile ei cu toate că e opozant guvernametal, el pune lucrurile la punct : a început „cîteodată singur opoziţia, care apoi s-a făcut minoritate şi în urmă a devenit majoritate". Dorinţa sa este ca întreaga Adunare să se ridice în cele din urmă împotriva lui I. C. Brătianu, singurul pe care de fapt îl combate Kogălniceanu. Restul miniştrilor, simplii comparşi ai „vizirului", nu sînt decît incidental atinşi.

Aşa cum observam şi pentru anii cînd a făcut opoziţie guvernului Lascăr Catargiu, Kogălniceanu participă în special la discutarea acelor proiecte a căror primă legiferare se realizase cît fusese prim-ministru al domnitorului Al. I. Cuza. Proiectele actuale erau studiate superficial, între consumarea de către deputaţi a două foi de drum pentru călătorii gratuite pe calea ferată, observă Kogălniceanu nemulţumit. Aşa apar cîte trei proiecte în acelaşi timp : „unul aşteptînd în permanenţă la Senat, altul la comitetul de delegaţi, un altul îl votăm şi din acesta înlăturăm chestiunile cele mai fundamentale", încît toate legile se modifică „prin crîmpeie de proiecte", conchide el amar.

Dincolo de împrejurarea că adesea legea se modifică din considerente minore sau că era pusă în discuţie de un deputat obscur ce dorea aplauzele conjudeţenilor, Kogălniceanu este iritat cînd unele legi sînt supuse cauțiunii după ce el considerase că au rezolvat definitiv o problemă. De aici și violența verbului său, cum vom vedea mai departe, în discuțiile legate în primul rînd de problema agrară, de comerț, înzestrarea industrială și asigurarea mijloacelor de comunicație sau învățămînt. Obsesia lui în anii guvernării autoritare a lui I. C. Brătianu o constituie permanentul tablou antitetic dintre programul comun de la Mazar pașa și înfăptuirea lui ulterioară sau mai bine zis trădarea acestui program de către I. C. Brătianu. Cu falsă ingenuitate Kogălniceanu mărturisește din nou: „Eu cînd combat nu combat decît persoana domnului Brătianu. Cu franchețã vă spun că astfel sînt eu opozant”.

Indiscutabil acolo unde gelozia lui Kogălniceanu se manifestă din plin este programul agrar, căci în nenumărate rînduri el declarase în Adunare că problema agrară — și subsumat cea socială — s-a încheiat în România o dată cu promulgarea reformei din 1864, care pe I. C. Brătianu nu l-a interesat niciodată. Nepăsător, el declarase atunci că „țăranii pot să mai aștepte zece ani”, acuză Kogălniceanu nemilos.

Or, prin reformă se depărtase „pentru 200 de ani proletariatul din România”, asigură el cu o surprinzătoare lipsă de înțelegere pentru devenirea istorică a clasei care chiar prin reforma din 1864 a căpătat curînd un serios contingent. Admițînd că aceasta a fost prost aplicată, că trebuie căutate noi forme de susținere a țărănimii, în speță vinderea în loturi a unor domenii ale statului, Kogălniceanu respinge orice proiect tinzînd la modificarea în ansamblu a regimului agrar, catalogîndu-l drept „parascovenie”.

Dacă ansamblul trebuie să rămînă imuabil, cazurile particulare nerezolvate abundă și Kogălniceanu se face cu caldă persuasiune avocatul lor, mai ales cînd în felul acesta poate replica zgomotos primului-ministru. Așa, după războiul de independență foștii combatanți ceruseră să cumpere pămînt — el însuși primise o jalbă în care își spuneau păsul 8 000 de țărani —, dar prețul fixat (un sfert aconto din valoarea locului) era peste puterile lor. Kogălniceanu insistă nu numai pentru susținerea ca atare a țăranilor, ci ridică și aspectul etic al problemei : pe redutele Griviței coloneii și-au îndemnat soldații asigurîndu-i că vor deveni proprietari de pămînt. Această promisiune trebuia onorată așa cum și țăranii soldați nu-și precupețiseră viața în apărarea țării și în dobîndirea independenței ei. I. C. Brătianu însă i-a replicat caustic : „Știu că noi nu avem colonei socialiști !” Trebuie spus că în epocă orice tentativă de atacare a proprietății sau de egalizare socială era etichetată drept socialism. Kogălniceanu însuși fusese taxat de socialist cînd a venit în dezbatere proiectul unor noi tocmeli agricole și cînd ceruse ca în prealabil să se stabilească „starea activului și pasivului țăranului”, cu alte cuvinte să se estimeze datoriile sale către proprietar spre a putea redacta proiectul de lege pe baza unor realități palpabile, nu după teoriile cutărui sau cutărui deputat, căci țăranii erau înglodați în datorii „nu pînă în gît, ci deasupra gîtului”. Pentru a face legea tocmelilor agricole eficientă, el propune contracte pe termene scurte — trei ani — cu plata în muncă calculată după norme izvorîte din practica locului, adică cu diferențe sensibile între Moldova și Țara Românească. Kogălniceanu este potrivnic tocmelilor mixte, care presupun achitarea contractului în bani, dijmă și muncă; în felul acesta se întreține cultul unui zeu ruinător pentru țărani : *Rușfetul.* Apoi contractele trebuie să excludă amestecul administrației, totdeauna generator de abuzuri. Și legea „teribilă” din 1872 asupra tocmelilor era un argument în acest sens, căci conservatorii impuseseră îndeplinirea contractelor cu ajutorul dorobanților.

Proiectul aflat acum în discuție nimicea atît independența țăranului, cît și pe cea a proprietarului căci îi lăsa la cheremul prefecților și zapciilor. Așa se pierdeau „caracterele”, constată Kogălniceanu.

Deși admite dificultatea găsirii unei soluții care să-i împace pe toți, deși știe cu siguranță că problema agrară a fost cea care a fasonat totdeauna în mod hotărîtor societatea românească, Kogălniceanu, conștient că de cîte ori vorbește „ridică furtuni”, ar dori totuși ca proiectul să nu fie „rezultatul sfîșierilor”, ci al unei impresionante majorități. Legea trebuie să aibă prestigiu și la elaborarea ei să fie chemate minţile cele mai competente. Pe bună dreptate revoluționarul de odinioară întreabă de ce guvernul nu recurge ca în 1848 în Țara Românească la consultarea țăranilor. Apoi de ce nu se dau publicității concluziile consiliilor județene asupra tocmelilor, pe care de altfel s-a întemeiat elaborarea proiectului, pentru ca reprezentanța țării să-și dea seama în ce măsură autorii lui au fost fideli unor realități locale sau au lucrat după ureche. El care dăduse o „Magna charta a proprietății țărănești pentru viitorime” nu se putea împăca cu lucrarea unui Dimancea, plecat în cercetare pe teren în Moldova spre a cunoaște felul de agricultură și de relații agrare statornicit acolo și care se mulțumise să împuște vulpi și lupi pe la conacele unde fusese invitat.

Insistînd îndelung asupra deosebirilor dintre felul cum se realizau tocmelile în Țara Românească și în Moldova, Kogălniceanu pledează pentru o lege „excepțională” care să împace toate interesele.

Bunele sale intenții, ca și dragostea desăvîrșită pentru țăran nu pot fi puse în discuție. Alături de domnitorul Cuza, el rămîne omul care a făcut cel mai mult pentru îmbunătățirea soartei acestuia în secolul al XIX-lea. Și socotim că numai imposibilitatea găsirii unei soluții îl va fi făcut pe Kogălniceanu, dornic totuși să se pronunțe, să fie contradictoriu. Astfel el consideră că un proiect de învoieli agricole în care redevența este mixtă, ca cel discutat și votat de Adunare, făcea ca „cel bogat și cu pămînt” să încheie tocmeli „cu cel care este sclavul lipsei și foamei”. Și soluția propusă dă și rezultatul ecuației : el dorește ca „proprietarii să devină negustori de pămînt”, să întemeieze ferme pe care să le arendeze și apoi să le vîndă țăranilor bogați. În modul acesta proletarizarea însă pe care o nega în societatea românească se realiza cu pași repezi.

Felul utopic de a pune problema la un om de talia lui Kogălniceanu dă măsura impasului în care s-a aflat clasa conducătoare din România în anii ce au urmat reformei din 1864, a dificultăților fără ieșire cu care s-a confruntat în permanență, ca și a eșecurilor parțiale pe care le-au cunoscut proiectele de lege din sfera relațiilor agrare.

Dacă în România propriu-zisă, unde regimul agrar era mereu primenit sau măcar amendat, lucrurile mergeau anevoie, cu atît mai complicate deveneau ele în Dobrogea, unde trebuia armonizată stăpînirea pămîntului cu legile românești, în condițiile în care pînă la războiul de independență guvernase dreptul otoman. Cititorul a putut vedea din tomul precedent al seriei că regimul proprietății în Dobrogea făcuse obiectul unei serioase cercetări din partea autorităților române. Și meritul lui Kogălniceanu în organizarea acestei provincii rămîne întreg. Dar din discuțiile iscate atunci fusese cu bună știință exceptată situația proprietății. Din această cauză în anii 1881—1883 proprietatea se „depreciase" acolo rapid și Kogălniceanu prevestea lugubru: „Dacă nu se face o lege practică pînă în primăvară, vor zbura cocorii și cu dînșii și iluziunile noastre". Luarea unor hotărîri trena, căci Adunarea nu convenise asupra celor două elemente care grevau proprietatea dobrogeană: răscumpărarea clăcii (în 15 ani) și dreptul sultanului asupra pămîntului. În primul caz sumele avansate — 3 franci/ha pentru primii cinci ani și 4 franci/ha pentru restul de zece ani — i se par lui Kogălniceanu exagerate, mai ales pentru proprietățile mari de peste 2 000 ha, care erau destul de frecvent întîlnite în Dobrogea. Cu asemenea prețuri nu se putea atrage populația din afara provinciei, nici românii care aiurea „nu fuseseră prea dezmierdați", nici bulgarii care ajunși acolo să spună: „Sîntem de naționalitate bulgară, dar cetățeni români". Apoi definirea dreptului sultanului era necesară căci prin reintrarea Dobrogei în hotarele românești prerogativele sale le luase statul român. Alături de I. C. Brătianu — unul din puținele cazuri din aceste sesiuni cînd cei doi se află la unison —, Kogălniceanu cere să se acorde absenteiștilor un an spre a reveni pe pămînturile lor. Și unul și altul înțelegeau necesitatea stringentă de a se popula în chip stabil această provincie atît de încercată de ravagiile războiului, „dîndu-i caracterul, dîndu-i sufletul, dîndu-i simțirile românismului". Din păcate, Adunarea nu acceptase răgazul de întoarcere sugerat de I. C. Brătianu și M. Kogălniceanu. În schimb, se irosea în discuții despre legile otomane ce guvernaseră acolo și Kogălniceanu constată amuzat: „De vreo trei zile necontenit vorbim ca cum am fi în Turcia și inspirați de sultan".

În perioada de tranziție pe care o traversa Dobrogea de la legile otomane la cele românești, Kogălniceanu susține optimist că lucrurile se ameliorează rapid; sechelele războiului încep să dispară, populația alogenă se întoarce la vetrele ei și în absența deocamdată a unor texte scrise de lege se administrează cu „autoritatea morală".

Cît privește atragerea românilor din alte provincii, Kogălniceanu o susține fără rezerve, ca un factor esențial în redresarea economiei dobrogene. De aceea, cînd în Adunare se discută cazul unor bănățeni ce doreau să se stabilească în provincia de peste Dunăre și fuseseră extrădați, cuvîntul său se ridică plin de mînie în fața slăbiciunii guvernului. Legal, desigur aceștia erau supuși chezaro-crăiești, dar în fapt erau români și trebuiau tratați ca atare. Excedat, el declară că nu e „atît de prost, atît de ticălos și idiot" încît să nu cunoască legile țării, Constituția, dar aceștia sînt români, asemeni lui Lazăr, lui Bărnuț, care cînd au coborît în țară nu aveau pașapoarte. Pentru a menaja susceptibilitățile monarhiei multinaționale, guvernul ignorase ceea ce pămîntul românesc fusese totdeauna: „Azilul sacru al suferinzilor și al tuturor nenorociților persecutați".

Înșelați de misiți veroși, bănățenii își vînduseră tot avutul și în plină iarnă porniseră spre pămîntul roditor al Dobrogei. Izgonirea din țară însemna acum pieirea acestor nenorociți și Kogălniceanu arată vehement că în Dobrogea era încurajată venirea atît a românilor din alte provincii cărora nu li se cerea pașaport (ca basarabenilor), cît și a unor străini ca turcii din Bosnia și Herțegovina, în puterea unei legi deosebite, aceea „care se numește interesul națiunii noastre".

Încă înainte de Congresul de la Berlin, Kogălniceanu întreprinsese studii serioase privind potențialul uman și material al Dobrogei. În momentul cînd această provincie a reintrat în hotarele naționale, el a fost cel mai în măsură să se pronunțe asupra formelor optime de organizare a ei.

Şi totuşi sînt unele aspecte unde subiectivismul îl copleşeşte. Astfel, cînd în Adunare este adus un proiect privind conservarea monumentelor naţionale, susţine în mod ciudat că toate antichităţile aflate în pămîntul Dobrogei aparţin proprietarilor — el fiind unul dintre ei —, statul putînd cel mult să facă còpii după piesele descoperite.

Fiecare sesiune parlamentară a consacrat un timp apreciabil organizării comunale, ca şi efectului aplicării diferitelor legi asupra cutării sau cutărui oraş. Şi în sesiunile 1881—1883 se dezbate aprig un subiect care revenea obsedant de la 1864, de cînd Kogălniceanu elaborase legea comunală, şi anume acela al numirii primarilor. Să fie desemnaţi de consiliul comunal, aşa cum recomanda Kogălniceanu sau cum a votat împotrivă Adunarea (care i-a trecut în resortul comitetului judeţean), să se delimiteze rolul subprefecţilor, să se reglementeze mai strict sistemul de administrare al celor opt oraşe aflate în directa subordonare a ministrului de interne sînt probleme care se dezbat la nesfîrşit şi aşa-zisa soluţie bună o dă doar majoritatea de moment a voturilor. Chiar reluarea la saţietate a acestor aspecte de organizare comunală dovedeşte că era imposibil să se ajungă la un consens; în schimb efectele apăreau la lumina zilei sub forma unor abuzuri grave, pe care Kogălniceanu, cu autoritatea celui ce trasase liniile directoare ale organizării comunale, încearcă să le asaneze. Astfel, el este refractar cumulului sub orice formă căci împiedică pe deţinător să-şi îndeplinească corect atribuţiile. Apoi, în cazul primarilor deputaţi sau al profesorilor deputaţi, aceştia foloseau influenţa locală ca să şubrezească autoritatea miniştrilor. Şi el aminteşte ranchiunos că pe cînd era ministru de interne o falangă de 16 deputaţi primari făcuse o moţiune reuşind să-l înlocuiască cu I. C. Brătianu; simţiseră, aminteşte Kogălniceanu, că pentru multele abuzuri comise „aveam datoria" ca „unul după altul să-i mătur".

Kogălniceanu consideră că neglijenţa notorie a primarilor deputaţi face ca numeroase oraşe să fie „răucuvîntate"; moţiunea prin care ceruse anularea acestui cumul căzuse şi tocmai de aceea, cu o desăvîrşită cunoaştere a subiectului, discută situaţia Brăilei de pildă, de unde primarul Radu Campiniu îi făcea o sîcîitoare opoziţie în Adunare. Multă vreme, ca prin miracol, Brăila rămăsese „fecioară de datorii" şi pesemne primarului i s-a părut anormală această stare, încît a trecut la realizarea a două proiecte edilitare cel puţin fanteziste, după credinţa lui Kogălniceanu. Fără să fie animat de „duhul necurat al opoziţiunii", aminteşte el bine dispus, proiectul de canalizare a oraşului trebuia respins în chip categoric. Şi citîndu-l pe C. A. Rosetti, ministrul de interne în funcţie, Kogălniceanu declară suav că „libertatea stă în ascultare"; primarul Brăilei realizase un „curiosum". La licitaţia deschisă pentru realizarea lucrării îl preferase pe ofertantul cel mai scump şi-i ceruse să specifice debitul maxim de apă potabilă ce putea asigura fără să se gîndească a reclama şi cantitatea minimă. Pe bună dreptate în Adunare s-a observat că în felul acesta antreprenorul putea să nu dea nimic. Dar fugosul primar mersese şi mai departe şi întreprinsese ceva ce după caracterizarea lui Kogălniceanu nu se face nici în statele „barbareşti", şi anume a respins casarea licitaţiei impusă de ministrul de interne şi a mers înainte cu antrepriza.

Celălalt proiect prevedea pavarea unor străzi din Brăila, dar la analizele chimice făcute de consiliul tehnic asupra plăcilor de gresie se întîmplase „minunea Sfîntului Spiridon : în sus gaz, în jos brînză". Dovada incopentenței era făcută și Kogălniceanu sfătuiește ucigător: „Domnilor, totdeauna să urmați consiliul acesta de la mine : cînd ai a face cu un om rău, strînge-l de gît, căci altminteri te strînge el".

Uimitoarea lipsă de spirit gospodăresc, ca și urmarea ușuratică a modei sînt deopotrivă stigmatizate de Kogălniceanu. La Focșani, municipalitatea, cu un venit anual de 400 000 de lei, solicitase aprobarea unui împrumut de 1,5 milioane de lei pentru canalizare. Or, Kogălniceanu observă că edilii lăsaseră să se „potmolească" gîrla lui Mihail Sturdza și acum cereau un împrumut disproporționat cu posibilitățile lor și pe care după ce aveau să-l contracteze de la Casa de Depuneri și Consemnațiuni, de care se temea „să nu crape odată", aveau să-l irosească pe călătorii în străinătate în căutarea unui antreprenor dispus să facă lucrarea.

Giurgiuvenii voiseră și ei ca orașul să intre în rîndul porturilor moderne și ceruseră Adunării să le îngăduie terminarea cheiului, care costase deja 1,5 milioane de lei, pe o gîrlă cu apă puțină și pentru îmbunătățirea căruia ar fi trebuit croit un canal „într-un mod cam oblic" de-a lungul insulei Ramadan. Lucrarea mai necesita 1,7 milioane de lei plus consultarea unui specialist străin și risca să ridice și protestele bulgarilor, care susțineau că li se scade nivelul apei în portul Rusciuk. Cu vădit dispreț pentru aceste proiecte aventuroase, Kogălniceanu sfătuiește bonom ca mai bine problema să se studieze în continuare potrivit recomandărilor ministrului lucrărilor publice, Nicolae Dabija, de „temperament blînd și cam leneș", iar între timp giurgiuvenii să rămînă „cu paralele în ladă decît în apă", cum se întîmplase cu cheiurile mizerabil construite ale Brăilei și Galaților.

Principial Kogălniceanu sprijină orice ameliorare sau creație edilitară cu condiția ca ea să aibă o eficiență vădită. Și problema n-o restrînge la folosul direct material, ci și la aspectele estetice, la „tot ce formează partea frumoasă a viețuirii". Invitînd la cumpătare el cere ca, de pildă, palatul regal din București să fie doar renovat și nu reconstruit din temelii. Așa se procedase în marile capitale ale Europei, la Paris, Berlin sau Viena, unde fiecare generație adăugase, amenajase sau modificase asemenea edificii fără secătuirea vistieriei țării. Kogălniceanu sugerează ca mai curînd la București să se pună în stare de funcționare clădirile care adăposteau instituții publice de cultură. Pus în situația de a însoți prin oraș un străin a putut să-i arate grădina de vară Rașca, iar pentru rest a trebuit să dea explicații de felul „biblioteca se aranjează acum". Cît despre muzeul de antichități, el observă că avea „amestecate la un loc sicriuri de călugări de pe la monastiri cu acelea ale domnilor țării și altele din timpul romanilor". Cuvintele lui Kogălniceanu nu au avut însă ecou, căci peste aproape 20 de ani, în 1899, Nicolae Iorga constata aceeași incurie în materie de organizare muzeală[55].

În sfera economică, cu referire la industrie, comerț, mijloace de comunicație, Kogălniceanu intervine cu același amestec de competență, spirit practic și desăvîrșit patriotism, lăsînd însă să se strecoare accente hiperbolice în apărarea unor instituții unde în mod vădit dreptatea nu e de partea sa.

---

[55] *La vie intellectuelle des Roumains en 1899*, București, 1899, p. 11 și urm.

În ceea ce privește creațiile industriale cuvîntul său are o pondere în plus, căci fusese ani de zile proprietarul fabricii de postav de la Neamț și se confruntase cu greutăți fără de număr. În același timp era conștient că „din țară agricolă nu se face în 24 de ore țară industrială". Neavînd în față proiecte de anvergură pe marginea cărora să dezbată, Kogălniceanu vede un factor de progres economic al țării în promovarea industriilor alimentare, prin practicarea unui protecționism moderat. Ideea viza în primul rînd păgubitorul regim comercial bilateral stabilit în urma convenției cu Austro-Ungaria, încheiată în 1875, și care peste cîțiva ani avea să declanșeze din partea românească faimosul război vamal ca o reacție la încercările de „epitropie" ale partenerului. „Nu se mai poate merge înainte numai cu grîu și porumb", replică el celor asemeni lui Ion Ionescu de la Brad, care, după ce învățase teoriile protecționiste ale economistului francez Dombasle, predica liber schimbismul sugerînd ca, de pildă, în locul unei industrii a zahărului, greu de întemeiat la noi, acest aliment să se importe de unde se va găsi mai ieftin. Cu un centralism excesiv, o „stare de mijloc" insuficient de expresivă și o funcționărime bugetivoră, trecerea de la economia agrară la cea industrială se făcea anevoie. De aceea Kogălniceanu recomandă un întreg ansamblu de măsuri menit să-i încurajeze pe întreprinzători în așa fel ca ei „să se arunce in asemenea industrii". Pe lîngă dezvoltarea unei industrii țărănești ca în Boemia, Kogălniceanu solicită sprijinul instituțiilor de credit în special și al statului în general. Și aici nu pierde prilejul să constate discriminări ale căror victime cad moldovenii căci „milorzii de la Banca națională" din București refuză să acorde Creditului rural din Iași fie și echivalentul împrumuturilor pe care acesta a reușit să le dobîndească în străinătate. Asupra intervenției etatiste Kogălniceanu se mărginește la ironizarea ei necruțătoare : România a ajuns un kedivat unde omul poate răsufla doar prin stat ca o mașină pneumatică. Aluzia la atotputernicia lui I. C. Brătianu este directă.

Cel care a parcurs fie și numai discursurile din seria de față ale lui Kogălniceanu a putut constata dezbaterea aproape ciclică a unor proiecte de lege în care soluțiile alternau și nu totdeauna în beneficiul țării. Așa a fost cazul și cu regimul de porto-franco pentru orașele Brăila și Galați. După ce se depuseseră cinci proiecte de lege — „vot și răsvot", comentează Kogălniceanu agasat —, Adunarea convenise anularea acestui regim concomitent cu construirea de antrepozite. Or, la o cercetare circumspectă se putea constata că cele două orașe nu erau în egală măsură interesate în păstrarea acestei situații. Fără a face opoziție „sistematică" cum îl acuzase cineva în Adunare, Kogălniceanu arată că, în vreme ce Brăila face în primul rînd export de cereale și portul franc o incomodează, Galații, acest „stegar al bogăției țării", e vital interesat în menținerea sa căci e profilat mai ales pe importuri. A trage semnul egalității între condiția lor înseamnă a le băga „în patul lui Procust". Măsura, de altfel luată și în alte părți, nu căzuse ca o anatemă, ci se făcuseră studii prealabile, detailiștii care avuseseră mărfuri în porturi au fost despăgubiți în sensul că le-au putut scoate la vînzare și în fine, lucru esențial, antrepozitele fuseseră construite anterior punerii în lucru a legii. În acest fel se asigurase o continuitate a mișcării portuare. Atent pînă la pedanterie cu fiecare articol de lege, Kogălniceanu constată superficialitatea cu care s-a redactat proiectul cînd s-a scris că marfa aflată în antrepozite urma să plătească vama, fără să se specifice că acest lucru se întîmplă doar în cazul importării ei în interiorul țării.

Un instrument la fel de important al prosperității economice îl constituie rețeaua de căi ferate. Dacă în sesiunile precedente se dăduseră adevărate bătălii pentru construirea lor, acum se punea stringent problema răscumpărării acestei rețele, a trecerii ei în patrimoniul statului, căci, constată Kogălniceanu, „nu e prudent, nu e politic să fie în mîini străine". Discuția s-a concentrat în primul rînd în jurul căii ferate Constanța — Cernavodă, care trebuia cumpărată de la compania engleză constructoare. Prețul cerut — 16 milioane de franci — i se părea recuperabil într-un an de zile. Mai mult, în condițiile cînd autoritățile chezaro-crăiești făceau tot felul de presiuni și riscul închiderii graniței spre Transilvania plana asupra exporturilor românești de vite, a avea această linie complet la dispoziție era o garanție pentru prosperitatea economică. Așa cum avea să susțină de cîte ori s-a ivit prilejul, Kogălniceanu a crezut totdeauna în viitorul Constanței. Ieșirea la mare înseamnă „plămînii prin care România putea respira mai ușor și mai adînc", iar corăbiile încărcate cu cereale la Constanța „sînt avocații noștri în fața Europei". Vremurile care aveau să vină i-au dat dreptate lui Kogălniceanu.

Concomitent e preocupat de racordarea tronsonului dobrogean la rețeaua națională prin construirea liniei București—Cernavodă. Aici interveniseră puzderie de amendamente — ecou al unor interese locale —, între care cel mai stăruitor privea construirea gării Obor. Enervat, Kogălniceanu constată că discuția s-a împotmolit la această „inflexiune", cum o numise un contraproiect, dar nu se preciza prin ce punct linia va trece Dunărea.

Se întîmplă adesea ca Kogălniceanu să se lase atras de un proiect rentabil în aparență și să-l subscrie; așa a fost de pildă cazul cu un amendament Pană Buescu pentru linia de cale ferată Piatra Neamț—Bacău, cu ecartament îngust. Imediat însă, înțelegînd caracterul părelnic al economiilor, dar totala ineficiență a unei asemenea linii, care o reducea la un trafic local, el se dezice de propunerea Buescu. Amuzat de reproșurile acestuia declară senin: „Ce, socotiți că numai o săgeată am la arcul meu?" Poate a contribuit la schimbarea opiniei și faptul că primul-ministru era un fervent susținător al liniei înguste (trebuie să spunem, chiar dacă e vorba de o dovadă minoră a atotputerniciei acestuia, că votul s-a dat după voia sa).

Kogălniceanu, care făcea parte din consiliul de administrație al căilor ferate moldovene, susține înfocat în Adunare salarizarea convenabilă a directorului general al acestei instituții în așa fel încît să poată trăi „într-un mod independent, într-un mod care să răsplătească studiile și munca sa". Amintim că directorii erau plătiți mai bine decît miniștrii și la invitațiile stăruitoare de a se face economii bugetare mulți deputați ceruseră reducerea salariilor la personalul superior de la regia monopolurilor, căile ferate sau instituțiile bancare și de credit.

Dincolo de apărarea unor cauze de interes general care fac din el unul dintre cei mai ascultați și stimați oratori ai generației sale, Kogălniceanu trebuie să plătească tribut și unor împrejurări de conjunctură. O face cu strălucire, punînd atîta suflet în afacerea ce apără încît șubrezenia ei devine abia perceptibilă. Ca deputat al colegiului IV Mehedinți, el se simte așa dator să se facă avocatul tîrgoveților din Strehaia care cereau să aibă tîrg săptămînal; consiliul judeţean limitase activitatea comercială a localităţii la un bîlci anual care se aduna *ab antiquo* şi la altele două, creaţii recente. Kogălniceanu îşi construieşte pledoaria pe ideea că expansiunea Strehaiei face concurenţă oraşului Severin şi că municipalitatea acestuia s-ar afla în spatele deciziei consiliului judeţean. De aici blamarea „nesaţiului” creaţiunii lui Septimiu Sever, intenţia sa de a „înghiţi” toate porturile dunărene pînă dincolo de Giurgiu, decăderea Cerneţilor, unde pot fi admirate „ruinele Ninivei şi Palmirei” ! Severinul a procedat cu acest tîrguşor cum a făcut odinioară Roma cu Tusculum, compară Kogălniceanu năucitor, în continuare.

Alături de hiperbolă utilizează ironia necruţătoare amintind că, după ce că severinenii sînt singurii în această ţară care se pot lăuda că mănîncă peşte şi din Dunăre şi din apele de munte, vor să se preocupe şi de bunăstarea strehăienilor şi a vitelor lor. Căci, avînd să-şi transporte produsele la mari distanţe, întorcîndu-se acasă „vitele vor fi mai sănătoase”, iar ţăranii „vor mînca mai cu poftă”. Un răutăcios însă în Adunare observă că resentimentele sale ar putea veni din împrejurarea că Severinul are printre cetăţenii săi pe adversarul său în alegeri. Kogălniceanu respinge însă indignat acest „ţărîm mizerabil” şi declară că dacă ar fi aşa ar trebui să dea foc Focşanilor, Romanului, Botoşanilor, Dorohoiului. Desigur din această afirmaţie trebuie estimat nu numai numărul adversarilor pe care i-a avut de-a lungul carierei sale de deputat sau senator, ci şi interesul marcat, generos, eficient pentru aceste oraşe.

Apărarea strehăienilor dezvăluie însă şi o idee oarecum insolită a lui Kogălniceanu, aceea a dreptului proprietarului de a-şi valorifica după plac proprietatea. Ca şi în fructificarea integrală a subsolului, pe care am semnalat-o mai sus, Kogălniceanu înţelege că acesta poate de exemplu să-şi adune un bîlci cînd pofteşte. Constrîngerea la care îl supune regulamentul stabilit de consiliul judeţean, care îi cere să nu incomodeze instituţia similară din preajmă, i se pare o „crimă împotriva principiilor liberale”, o „stare feudală”. Această părere şi-o apără cu tărie aplicînd-o şi la Strehaia, unde totuşi erau şi nişte împrejurări mai deosebite, din acelea pe care de obicei le cerceta consiliul judeţean şi din cauza cărora refuza adunarea bîlciului. E adevărat că în Mehedinţi 6 000 de ţărani ieşiseră cu brazi în mînă în faţa lui Kogălniceanu, în semn de recunoştinţă pentru că acesta îi împroprietărise. Acum oltenii de acolo îşi puseseră mari nădejdi în deputatul lor, dar tîrgul era doar un pretext, cum dezvăluie cineva necruţător în Adunare, căci era situat la confluenţa dintre trei judeţe şi înlesnea vinderea în mare grabă a vitelor furate.

Unul din proiectele depuse în Adunare, la care contribuţia lui Kogălniceanu rămîne esenţială — fusese de altfel preşedintele comitetului delegaţilor —, a fost cel cu privire la acordarea gradaţiilor în învăţămînt. Mai anevoie ca altă dată dobîndeşte Kogălniceanu un consens. Avusese „zile amare” cu această „pînză a Penelopei”, încît după ciocnirea epuizantă a tot felul de păreri, după susţineri şi retractări „legea n-a ieşit cum a ieşit Minerva din capul lui Joe”.

Teoretic, gradaţia era un drept cîştigat al profesorilor, dar modalitatea de acordare nu putuse întruni sufragiile nici ale deputaţilor din Adunare, nici ale publicului interesat, adică miile de profesori şi învăţători care urmăriseră dezbaterile şi care trimiseseră o bogată corespondenţă pe adresa comitetului. În discuţiile preliminare din comitet, „majoritatea schimbătoare" abia vota un articol și revenea asupra lui; după ce raportul fusese definitivat, raportorul se desolidariza se de el. În fine, refuzul instituirii vreunei probe (examene, lucrare scrisă) pentru obținerea gradului sau măcar pentru scurtarea termenului de cinci ani al acestuia i se par lui Kogălniceanu de neînțeles. În mod surprinzător trebuie să constate că acest punct de vedere era îmbrățișat de numeroși deputați, ca Gh. Vernescu, care nu erau personal implicați. „Sînt însă preocupați de alegeri", conotează Kogălniceanu mușcător. Lipsa de interes a profesorilor pentru întocmirea de manuale școlare, micromonografii ale unor localități sau pentru scrierea unor simple articole de popularizare a cunoștințelor științifice în foile de profil e socotită de el de rău augur pentru viitorul școlii românești.

Unde este foarte categoric, rămînînd credincios ideilor înfățișate într-un discurs faimos din 1874 în legătură cu Universitatea din Iași [56], este cumulul. Ca și atunci, el consideră dăunătoare învățămîntului atît deținerea mai multor catedre „una mai incompatibilă decît alta" de către aceeași persoană, cît mai ales postura profesor deputat sau profesor senator. Și Kogălniceanu nu rezistă tentației de a aminti batjocoritor constatarea lui Sully, ministrul lui Henric al IV-lea, că de cîte ori guvernul creează un post Dumnezeu creează zece proști pentru el...

În sfîrșit, o altă instituție pe care Kogălniceanu o susține fără a intra însă în amănunte, căci nu-și poate lua răspunderea „acolo unde nu știu, acolo unde nu simt, unde nu văd", este armata. Dacă votează fără rezerve credite pentru ea, încrezător în folosirea lor rațională, Kogălniceanu vine cu ideea obligativității serviciului militar. I se pare o anomalie ca pentru țăran serviciul să fie obligatoriu, iar pentru „albăstrime" voluntar. El condamnă pe atașații de legație de neam boieresc răspîndiți în întreaga Europă care se sustrag cu îndemînare serviciului militar.

Ceea ce particularizează prezența în opoziția parlamentară românească a lui Kogălniceanu în anii 1881—1883 și determină laude dintre cele mai flatante pentru critica acerbă, pătimașă, dezlănțuită a guvernului I. C. Brătianu din partea presei conservatoare, în primul rînd a ilustrului condei mînuit de Mihai Eminescu, sînt cîteva discursuri fluviu rostite în lunile ianuarie—aprilie 1883. Valoarea lor intrinsecă este remarcabilă și caracterizarea făcută de Mihai Eminescu nu poate să nu întrunească adeziunea multor auditori sau cititori. Astfel acesta observă că, orice reproș s-ar face omului care a făptuit lovitura de stat de la 2 mai 1864, nu i se poate contesta „claritate de vederi, judecată cuprinzătoare, sigură și fără șovăire, o mare inteligență, unită cu talentul de a se manifesta cu toată vioiciunea în scris și prin viu grai" [57].

Totuși un proverb îndrăgit de Kogălniceanu este *Qui trop embrasse mal etreint* și el ne vine în minte parcurgînd de pildă discursul din 26—27 ianuarie 1883 [58], al cărui pretext l-a constituit bugetul, dar care în realitate s-a transformat într-o ocazie de fulminantă critică a guvernării personale, care în acel moment devenise o realitate incontestabilă în ceea ce-l privea pe I.C.Brătianu. Imensul prestigiu de care se bucură îi îngăduie lui Kogălniceanu să meargă alături cu subiectul; și ca auditoriul să nu se lase înșelat de aparențe și să creadă că pînă la urmă se va lansa în analiza critică a nenumăratelor paragrafe ale bugetului, el declară ritos că refuză să discute ceva în „științele financiare" fiind cu „desăvîrșire agramatos". Dar pentru că tonul întregului discurs este acid firește reușește și aici să găsească un element criticabil : agiotajul. În încheiere, ca pentru a recunoaște că totuși bugetul fusese în miezul discuției, declară că i-l refuză primului-ministru I. C. Brătianu.

---

[56] Cf. *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea a IV-a, p. 280 și urm.

[57] „Timpul" din 2 februarie 1882.

[58] „Un cap de operă nepieritor", îl definește M. Eminescu în „Timpul" din 3 februarie 1883.

La obiecția cuiva că trebuie votat fără întîrziere bugetul și prin urmare discuțiile sînt neavenite, Kogălniceanu susține cu tărie contrariul. Justificînd lovitura de stat de la 2 mai 1864 cu cuvintele liberalilor ce formaseră odinioară grupul de la „Concordia", iar acum majoritatea parlamentară, că „a fost un mijloc pentru a conduce țara spre democrație", care i-a adus „un beneficiu superior", Kogălniceanu își construiește discursul cu infinită grijă, căci tema majoră cu o anumită muzicalitate am zice, criticarea lui I. C. Brătianu, revine obsedant.

Inocentarea pentru lovitura de stat, certificată chiar de guvernamentali, îi îngăduie să facă „dureros însă admirabilul său rechizitoriu"[59] primului-ministru, cu care odinioară la Mazar pașa se coalizase pentru răsturnarea guvernului Lascăr Catargiu. Apropierea se justificase atunci prin idealurile comune ale căror tradiții le puteau stabili atît muntenii, cît și moldovenii în frămîntările care au precedat și au provocat Revoluția de la 1848, ca și în restul înfăptuirilor spre România modernă.

Kogălnicenu își încercase „de trei ori norocul" cu I. C. Brătianu participînd la formațiunile ministeriale conduse de acesta și-i admisese preempțiunea nu pentru că ar fi recunoscut valoarea personală a omului, ci datorită trăiniciei partidei liberale din Țara Românească în opoziție cu singuraticii moldoveni. Obiectiv, Kogălniceanu recunoaște : „Eu dacă vream să fiu ceva în România, dacă voiam să mai iau parte activă în afacerile țării trebuia să dau mîna cu partidul liberal din țara suroră". A pus „deoparte și vîrstă și amor propriu" și s-a subordonat munteanului. Apoi interesele naționale trebuie să primeze în fața animozităților personale. Că nu a greșit acceptînd colaborări care nu-i puteau oferi satisfacții maxime, dar erau utile țării, el „om de guvern" prin excelență, cum se autodefinește cu îndreptățită mîndrie, se vede și din ce a lăsat în urma lui. Și copleșit de emoție Kogălniceanu amintește : „Țara mi-a dat tot ce a putut ea să-mi dea. Ea mi-a dat posibilitatea de a realiza un program pe care l-am făcut în Cernăuți la 1848 și a proclama unirea acestei țări înaintea dumneavoastră... m-a răsplătit cu aceasta mai mult decît dacă mi-ar fi ridicat o statuă".

Prin urmare, Kogălniceanu socotea că are autoritatea morală incontestabilă de a înfiera actele comilitonului de altă dată. Cînd se ridicase împotriva conservatorilor, justificarea se găsise în punctele de vedere diametral opuse pe care le susțineau în problemele majore aflate la ordinea zilei : împroprietărirea țăranilor, relațiile economice cu Austro-Ungaria, descentralizarea administrativă ș.a. Dar ca astăzi să asiste la abjurarea întregului program politic făurit împreună, la cezarismul sufocant instalat de I. C. Brătianu, noul Saturn aflat la cîrma țării, care, dacă nu și-a

---

[59] *Ibidem.*

„mîncat" toți colegii, i-a făcut inofensivi, le-a inculcat un detestabil spirit de obediență, lui Kogălniceanu i se pare aberant.

Ca „schismatic" liberal, împreună cu Dimitrie Brătianu, „fratele cel mare al democrației române"[60], și Gheorghe Vernescu, Kogălniceanu denunță „guvernul personal", faptul că „toate sînt în amorțire", administrația lîncezește, politica externă este condusă fără vlagă, învățămîntul prin frecventele școlarizări în străinătate a ajuns „turnul Babilonului", țăranul e victima administrației, „o mașină de alegeri" etc., etc.

Firea năvalnică a lui Kogălniceanu, perspicacitatea sa în sesizarea momentului oportun pentru soluționarea unor probleme vitale pentru țară se împacă greu cu temperamentul flegmatic al lui I. C. Brătianu. Poate că multe din neînțelegerile celor doi trebuie puse și pe seama valențelor comportamentale divergente. Învîrtind „veșnic țigareta între degete", Brătianu era pentru reflexiune, pentru a lăsa uneori ca lucrurile să meargă de la sine; în sfîrșit, nu totdeauna socotea oportun să facă publice acte diplomatice ce implicau destinele țării.

Kogălniceanu în schimb, mai ales cînd e exclus din miezul lucrurilor, cînd nu e guvernamental, devine nerăbdător să vadă publicate toate documentele diplomatice, să se facă publicitate în jurul relațiilor litigioase, să se soluționeze grabnic probleme care nu depindeau exclusiv de guvernul român.

Cu o astfel de *furia gallica* abordează problema succesiunii la tronul României ca factor indispensabil de stabilitate politică, deoarece contează „instituția, nu persoana", previne el eventualele bănuieli de excesivă simpatie pentru familia Hohenzollern.

Absența unui moștenitor direct al familiei regale crea în mod netăgăduit o stare pernicioasă, ce trebuia deslușită cît mai repede. „Regi sînt și în Africa și în Asia", amintește Kogălniceanu acru, dar în cazul unei vacanțe neașteptate a tronului România s-ar putea trezi cu un candidat impus de vreun imperiu vecin, ceea ce ar echivala cu absorbirea de-a dreptul a țării într-o sferă nedorită de influență. „Țara aceasta nu are temeramentul ca să aibă doi principi străini", amenință Kogălniceanu și cuvintele lui, trebuie să admitem, dezvăluie o mentalitate care în stare latentă nu dispăruse niciodată, și anume aprehensiunea românilor față de regalitatea de import. Dar, dacă faptul împlinit al unei dinastii germane pe tronul României trebuia primit dintr-o serie de considerente politice, Kogălniceanu nu acceptă ca succesorul lui Carol I să nu fie crescut în țară, să nu-i deprindă obiceiurile, limba, sufletul. Nu vede de ce țara ar trebui să fie supusă unui nou experiment monarhic; de aici insistența sa pentru ca numele moștenitorului tronului să fie cunoscut cît mai repede.

Cu acea logică strînsă, proprie discursurilor sale, în special cînd atacă, deoarece cum observă Mihai Eminescu aici e „o luptă omerică"[61], Kogălniceanu discută metodic fiecare ramură a activității guvernamentale, reducînd-o la neant. Căci este un guvern despersonalizat sau mai bine zis unul întruchipat de un singur om politic — I. C. Brătianu — și de pioni, pe care, „ca un protomedic", acesta îi mută de la un departament la altul în funcție de cum socotește că le priește sau nu aerul cutărui edificiu ministerial.

---

[60] Formula e fericit aleasă, chiar dacă evident în intenția lui Kogălniceanu nu putea sta elogierea într-un mod atît de desăvîrșit a lui Brătianu.

[61] În „Timpul" din 3 februarie 1883.

Din rîndul acestor miniştri vizaţi se ridică D. A. Sturdza, care îl apostrofează pe Kogălniceanu de a se fi pus în slujba unei puteri străine ca să facă rechizitoriul guvernului. Replica lui Kogălniceanu se abate ca un trăznet din Olimp asupra ministrului „insultelor publice”, cel care a fost pe rînd folosit de Lascăr Catargiu, de Manolache Costache Iepureanu, Ion Ghica sau I. C. Brătianu; amestecat în afaceri veroase, din care nu o dată chiar Kogălniceanu l-a salvat, acesta n-a fost niciodată de sine stătător, totdeauna i-a trebuit un „cornac politic”. „Te-a avut cine a voit!”, încheie Kogălniceanu într-un chip nu prea parlamentar.

Dar influenţa malefică, distructivă a lui I. C. Brătianu nu se exercită doar la nivel ministerial. El şi-a făcut în Adunare o majoritate ascultătoare, a înăbuşit orice încercare de a se forma „caractere”, încurajînd în schimb „droaia guvernamentală”, „zestrea guvernamentală”, care în goană după „merticul de grăunţe” e dispusă să-l sprijine nelimitat şi necondiţionat.

Şi pentru a-şi desăvîrşi opera de nimicire a „independenţei individului”, pentru a avea în preajmă doar suflete ancilare, I. C. Brătianu doreşte revizuirea Constituţiei, proclamă Kogălniceanu categoric. Căci el nu admite altă raţiune pentru această întreprindere. Singurul ţel real al „vizirului” este „amalgamarea colegiilor electorale” pentru a avea o „reprezentaţiune mai docilă ... dar democrată”, precizează usturător Kogălniceanu. Restul modificărilor propuse sînt de mică însemnătate; or, pledează el, Constituţia actuală păstrează sufragiul universal introdus de domnitorul Cuza, ca şi o judicioasă împărţire a colegiilor. Pentru nevoile cauzei Kogălniceanu contestă lui Brătianu dreptul de a contopi colegiile, uitînd că doar cu cîteva luni în urmă — la 2 noiembrie 1882 — ceruse unificarea colegiilor I şi II spre a se putea apăra de pletora birocratică şi ofiţerească ce le copleşea.

Discuţia se înveninează repede. Alături de un B. Iepurescu, „copil linguşit al acestei Camere”, un N. Dimancea, „june elocvent şi *leader* autorizat al partidului liberal”, sau Gr. Vulturescu apar deputaţi insignifianţi, dar zgomotoşi, pe care Kogălniceanu îi împroşcă cu sarcasmele sale. Un oarecare, ca să justifice necesitatea modificării sufragiului, spune că la 1864 i s-au rupt urechile la ordinul primului-ministru. Nealegîndu-şi cuvintele, Kogălniceanu îi replică tăios că ar fi fost „o vită încălţată” dacă ar fi procedat astfel.

Această „liturghie cu bragă”, cum defineşte Kogălniceanu revizuirea propusă, măcar să se facă prin consens, cum cer opozanţii. În primul rînd, insistă Kogălniceanu, trebuie dobîndit acordul regelui, aflat în acel timp peste hotare. Gh. Vernescu, partizan al lui Kogălniceanu, ia iniţiativa unei propuneri de avertizare în acest sens, care este însă respinsă de Adunare. Ulcerat, Kogălniceanu va declara că reprezentanţa naţională, docilă, a făcut cu aceasta „bancrut de inteligenţă”.

Spusele lui Kogălniceanu, dincolo de încîntarea pentru acele *beaux mots* întîlnite la tot pasul, sînt pătimaşe şi adesea vulnerabile. Aşa, de pildă, el reproşează încercarea de apropiere de conservatori tentată de I. C. Brătianu şi nu vede sau nu vrea să vadă mobilurile ei: necesitatea unui consens al lumii politice cînd se punea problema proclamării regatului, iar cu referire specială la Carp, trimis ca ministru plenipotenţiar la Viena, convingerea că relaţiile acestuia în lumea austro-ungară vor putea ajuta ţării în problema Dunării. În schimb însă, cînd din necesităţi tactice el însuşi se apropie de conservatori ca Lascăr Catargiu, Alexandru Lahovari sau Christian Tell în vederea constituirii opoziţiei contra guvernului I. C. Brătianu, invocă principiul sfînt, dar elastic: „Să salvăm ţara!"

Efortul pentru constituirea opoziţiei se consumă, bineînţeles, mai ales în afara reprezentanţei naţionale. Campania electorală determinată de alegerile pentru Cameră ce trebuia să sancţioneze revizuirea Constituţiei a fost prilejul binevenit pentru această încercare de regrupare a forţelor în speranţa doborîrii guvernului „personal" al lui I. C. Brătianu şi a „restabilirii dreptăţii". Desigur în campania electorală nu se merge nicăieri cu menajamente. Ecouri ale felului cum se obţine votul în cutare urbe au răzbit deseori în Adunare sau Senat şi Kogălniceanu şi-a făcut totdeauna o adevărată plăcere de a glosa amuzat pe marginea lor; dar de cele mai multe ori participanţii erau nişte anonimi a căror evoluţie meteorică pe scena electorală reţinea atenţia cît dura şi campania. Aici însă dimensiunile sînt altele. Miza pusă în joc are o greutate specială, iar persoanele implicate sînt de prima mărime.

Pe noi ne interesează desigur doar participarea lui Kogălniceanu la această campanie [62], care, trebuie precizat de la început, nu şi-a atins scopul în sensul că n-a putut împiedica revizuirea Constituţiei. Nici gestul altă dată eficient al demisiei ostentative din Adunare a deputaţilor opoziţionişti n-a ajutat. Mult mai tîrziu, în 1888, cînd se va produce o altă regrupare de forţe, opoziţia va reuşi să răstoarne guvernul I. C. Brătianu. Cu felul său lapidar de a consemna faptele, Titu Maiorescu scrie: „... regimul de 12 ani al lui I. C. Brătianu. Ieşit din agitările coaliţiei de la Mazar paşa, adus la guvern prin insuficienţa ministerului conservator din anii 1875—1876, el ajunge la culmea puterii prin proclamarea regatului după un război glorios, se slăbeşte în revizuirea Constituţiunii şi cade cu ocazia turburărilor opoziţiei unite din cauza propriilor sale greşeli din ultimii ani"[63].

Dar problema iese din cadrul volumului de faţă.

Participarea lui Kogălniceanu la campania electorală a opoziţiei unite din primăvara anului 1883 este înconjurată cu acel nimb de respect datorat omului care a binemeritat de la patrie printr-o slujire credincioasă a ei mai bine de patru decenii. Structura discursurilor este precumpănitor rechizitorială. Criticarea funciară a tuturor actelor lui I. C. Brătianu este aici îngroşată. Am zice că în locul cernelei foloseşte cel mai negru tuş de China. Kogălniceanu face un preambul de captare a bunăvoinţei auditoriului ieşean, bucureştean sau craiovean; la Iaşi, primindu-i pe muntenii Gh. Vernescu, Al. Lahovari, I. Em. Florescu declară curtenitor că de la 1859 venirea lor este actul politic cel mai de seamă înfăptuit în România. Iar altă dată afirmă patetic că primul său discurs l-a rostit la Iaşi şi speră ca şi ultimul să-l ţină tot acolo. În capitală aminteşte că e de 27 de ani „liberal" şi „democrat".

Problemele ridicate sînt cele la ordinea zilei: regimul Dunării, revizuirea Constituţiei, corupţia administraţiei, dar este evident că ele rămîn numai pretexte pentru stigmatizarea lui I. C. Brătianu. Dacă tonul general este exagerarea, risipa de epitete ornante, unele de nepronunţat în Adunare sau în Senat, nu lipsesc nici prezentările eronate. Aşa, după ce impută „firfiricului de la '48" că a „oferit" Dunărea ca să dobîndească recunoaşterea regatului, revine la problema Basarabiei învinuindu-l că a îndemnat „la o rezistenţă fatală", ceea ce a indispus Rusia. Numai că Kogălniceanu era mai bine plasat ca oricine, căci lucrase tot timpul alături şi la unison în timpul Congresului de la Berlin, ca să ştie că lucrurile se întîmplaseră puţin altfel.

---

[62] Intervenţiile lui Kogălniceanu, două la Iaşi şi una la Bucureşti, ne-au parvenit prin stenograme care cuprind scăpări evidente şi transcrieri deficitare, de aceea cursivitatea textului ridică unele dubii. Dintr-un discurs de aceeaşi factură rostit la Craiova (ante 28 aprilie 1883) s-au păstrat doar ecouri într-o cronică a lui M. Eminescu din „Timpul", întrucît stenograma s-a pierdut.

[63] *Op. cit.*, p. 81.

În locul „cailor verzi pe pereţi" oferiţi opiniei publice de Brătianu ca explicaţii pentru politica guvernului în chestiunea Dunării, Kogălniceanu nu cere să fie crezute spusele sale, ci numai „ceea ce reiese cu adevărat din logica faptelor". Chestiunea Dunării însă trece în planul doi spre a face loc dezlănţuirii împotriva revizuirii Constituţiei, care e o „lovitură de stat deghizată", „ruşinoasă", „făţarnică", „fariseană", „un măr al discordiei". Această „revizuire ermafrodită", această „diversiune" nu va aduce înlesniri decît celor în goană după „viţelul de aur", proroceşte Kogălniceanu. Iubindu-şi ţara cu dragostea pe care maimuţa o arată puiului ei, constată el răutăcios, Brătianu o va strînge la sîn pînă o va ucide. Căci pentru Kogălniceanu revizuirea înseamnă moartea naţiunii. Constituţia actuală, ca orice operă omenească, convine el, este perfectibilă, dar trebuie avut în vedere că ea este rezultatul consesiilor reciproce dintre conservatori şi liberali, că modificarea ei n-a fost cerută niciodată din interior, ci numai din străinătate (pentru revizuirea articolului 7 prin care se acordau drepturi politice eterodocşilor, cum aminteam mai sus). Dacă se va ajunge la un consens pentru revizuire, atunci trebuie aleşi „şapte oameni oneşti", care să facă o operă trainică, utilă, iar nu pentru a transforma electoratul într-o masă supusă care să-l susţină pe Brătianu la putere : şase luni la Florica [64] şi şase luni să rostească „cuvinte multe şi frumoase în Cameră".

Motivele revizuirii sînt nefondate, „mizerabile", susţine Kogălniceanu : unirea colegiilor I şi II, deoarece sînt corupte, nu va duce la asanarea morală. Dimpotrivă, va fi o unire de „putregaiuri". Funcţionărimea care ascultă „orbeşte" de prefecţi va năvăli în chipul acesta în colegiul I. Alt motiv invocat de guvern pentru revizuire este crearea Consiliului de Stat. Întemeiat prin Statutul dezvoltător al domnitorului Cuza, acest organism fusese desfiinţat căci Constituanta invocase amestecul său în justiţie. Dar, propune Kogălniceanu înţelept, se poate înfiinţa o comisie de elaborare a legilor fără modificarea Constituţiei. Cît priveşte desfiinţarea gărzii civice, aceasta era prevăzută de lege şi nu comporta schimbări constituţionale. În fine, un ultim argument, schimbarea titlului de *domn* în *rege* rămîne o simplă manevră pentru ca ţara să admită reforma electorală, care cuprinde de fapt toată revizuirea, conchide Kogălniceanu.

Dacă pînă aici abordează teme majore, pe marginea cărora se putea discuta pro şi contra, oricît de violent ca formă, în continuare atacurile devine dure, personale, sînt presărate cu invective, care în loc să convingă deplasează atenţia auditoriului spre eventualitatea duelului verbal de la distanţă. Căci de pildă Brătianu, în aceeaşi campanie electorală, aflat la Craiova, defineşte — în calitate de cultivator de vii — opoziţia unită drept „rămăşiţele stricate ale tuturor vinurilor", iar Kogălniceanu de la Iaşi îi răspunde acestui „nemernic" că a „frămîntat ţara ca un aluat", după care s-a lansat într-o „ceartă de mahalagioaică". Iar pentru că se află la Iaşi, Kogălniceanu îşi incită moldovenii la rezistenţă în faţa celui ce practică un „liberalism de contrabandă” după ce s-a urcat pe umerii lui C. A. Rosetti și ai liberalilor de peste Milcov ca să ajungă la putere. El, Kogălniceanu, a făcut lovitura de stat de la 2 mai 1864 împotriva boierilor și nu vrea să-și vadă țara dată pe mîna ciocoilor lui Brătianu, această „păcătoasă copie a lui Bismarck și Cavour” și „tiran asiatic” pe deasupra. Și din nou nu-și precupețește adjectivele ca să-i caracterizeze pe moldoveni așa cum îi vede sau îi tratează Brătianu: „mișei”, „mizerabili”, „turmă de sclavi”, „iloți”, iar provincia lor „Irlanda României”. Cu asemenea limbaj puterea de convingere scade.

---

[64] Moşia primului-ministru.

La Craiova tonul pare mai reținut, cel puțin așa reiese din comentariile lui M. Eminescu. La invectiva lui Brătianu că strămoșii lui Al. Lahovari nu știau românește, Kogălniceanu îi amintește de anturajul său grecesc: Caragdi, Ferechide, Schina, Giani; cînd primul-ministru se laudă cu „pîinea exilului”, Kogălniceanu, „liberal fără zgardă”, amintește că și el a mîncat-o ș.m.d. Încheierea discursului pare și ea mai puțin belicoasă: „Sînteți olteni, fiți ceea ce ați fost totdeauna; nu vă plecați grumajii sub apăsarea nedreptății! Rezistați! Făceți-vă datoria!” [65].

Fără îndoială că în reproșurile lui Kogălniceanu, trecînd peste forma în care sînt aruncate, este mult adevăr. Dar totodată trebuie observat că orice regim politic poate fi criticat că n-a dezvoltat suficient învățămîntul, că a neglijat armata sau că în administrație există corupție. Și desigur totdeauna se vor găsi destui să replice contrariul. În duelul Kogălniceanu — Brătianu trebuie sesizată nemulțumirea acută a celui dintîi pentru prea îndelungata, după părerea sa, ședere a celuilalt în fruntea guvernului. „Ce aduce nou — exclamă Kogălniceanu furios — acest om care vrea să-i întrunească în persoana lui pe Caesar și pe Traian, în speță cuceritorul și constructorul?” A doua obiecție, la fel de discutabilă, e fluctuația miniștrilor, „schimbați fiind ca niște cai de poștă”, în vreme ce Brătianu a rămas „ca o strîncă”.

Prestigiul lui Kogălniceanu în țară continuă să fie imens, dar el nu este suficient pentru a-l aduce în fruntea ministerului. Întreaga activitate desfășurată ca ambasador la Paris, în primul rînd în chestiunea Dunării, dovedește că el tratează lucrurile nu ca un subordonat al ministrului de externe, ca o rotiță într-un angrenaj diplomatic, ci ca un ministru de sine stătător care angajează toată țara în urma sa. La fel caută să procedeze în campania electorală. Actele lui Brătianu sînt blamabile de la *a* la *z*, el trebuie înlăturat fără întîrziere și o spune cu autoritatea celui care îl cunoaște perfect, căci au împărtășit același crez liberal vreme de 30 de ani. Iritarea care îl stăpînește, conflictele latente cu companionii vremelnici din opoziția unită, nevoia obsedantă de a rememora fapte în care a jucat un rol decisiv (Unirea, reforma agrară, coalizarea contra guvernului Lascăr Catargiu), într-un cuvînt invocarea trecutului strălucit pentru a dobîndi o preempțiune prezentă, dovedesc o anumită oboseală, sentimentul că puterea nu-i mai aparține.

Discursurile rostite în Adunare sau în afara ei sînt, cîteva cel puțin, piese de antologie. Dar ele nu fac decît să desființeze un om, o conduită politică. Publicarea *cărților verzi* în problema consecințelor războiului de independență și a chestiunii Dunării înseamnă din nou justificări *a posteriori*, în care neagă funciar contribuția altor oameni politici. În fine, promisiunea că va scoate, în septembrie 1880, o nouă serie a foii „Trompeta Carpaţilor" (pe care odinioară o editase Cezar Bolliac), evident ca o tribună antiguvernamentală, ca şi ameninţarea de data aceasta, în primăvara anului 1883, că de nu va fi reales în Cameră va publica seria a doua a „Stelei Dunării" („o voi reînvia şi vă voi face rău") elimină din imaginea pe care cititorul s-a obişnuit s-o aibă despre Kogălniceanu ideea de ctitor al unor instituţii esenţiale propăşirii statului, de mentor politic al generaţiei sale, de om pe care să-l urmeze mulţimile. Această restrîngere a proiecţiei este accentuată de respingerea multora din sugestiile sale pe marginea proiectelor de lege, ca şi de manevra greşită de după campania electorală cînd, reuşind să intre în Adunare, demisionează ostentativ în speranţa creării unei crize guvernamentale.

---

[65] „Timpul” din 28 aprilie 1883.

Cititorul de azi, ca şi auditorul din epocă de altfel au fost obişnuiţi să se încreadă în spusele lui Kogălniceanu, certificate totdeauna riguros de faptele sale ; chiar ceea ce la început părea o părere singulară, prin uimitoarea sa putere de argumentare logică cucerea întreaga Adunare transformîndu-se într-o lege, un act, o hotărîre de maximă eficienţă pentru ţară. În anii 1881—1883 Kogălniceanu vorbeşte mult de trecut, se justifică, atacă febril, unele discursuri îşi păstrează valoarea în sine, dar efectele sînt altele. Oratoria sa nu mai apare convertită în fapte. Fără a îndrăzni să vorbim de un declin, apare evident că în opoziţie şi fără certitudinea de a pune din nou mîna pe frînele puterii Kogălniceanu nu mai este înconjurat de aura creatorului de odinioară. El rămîne un *raisonneur* de excepţie, a cărui participare la viaţa publică impune extraodinar de mult, dar n-o mai poate determina.

Discursuri, intervenţii, amendamente, propuneri

Sesiunea 1881–1882

Discurs și interpelare în sprijinul mehedințenilor care petiționaseră la Cameră împotriva desființării tîrgului săptămînal de la Strehaia *

Domnilor deputați, permiteți-mi, înainte de a intra în cestiune, să-mi îndeplinesc o datorie de inimă, aceea de a mulțumi înaintea dumneavoastră și a țărei alegătorilor țărani din Mehedinți, cari după șase ani de zile mi-au dat putința să ridic iarăși vocea mea în Camera României[1]. *(Aplauze).*

Sub ministerul Catargi am trecut în Senat, după șase ani aproape revin în Cameră și revin mulțumită mehedințenilor. [Î]mi îndeplinesc dar azi o datorie venind și apărînd drepturile poporului din Mehedinți contra unor privilegie cari nu mai au rațiunea de a fi. *(Aplauze.)*

Onor. domnul deputat de Severin[2] se razimă pe legea consilielor județene, dar domnia sa face aici un anacronism: legea consilielor județene este făcută înaintea acelei legi mari cari a declarat dreptul de proprietate absolută și libertatea comerciului, legea de la 1864. Azi legea consilielor județene nu se mai aplică în cît se atinge de bîlciuri și de tîrguri; și azi, unde-mi vine mai bine să-mi duc productele, acolo le duc. Prin urmare, nu pot fi siliți locuitorii să-și ducă bucatele la Severin, în depărtare de trei poște.

Dar ce se întîmplă? S-au ridicat șapte, opt tîrgoveți din Severin și au reclamat dreptul ca dumnealor singuri să cumpere bucatele din tot județul și astfel țăranii din fundul munților să fie siliți a veni cu bucatele lor la Dunăre. Productele vor veni la Dunăre, dar nu cu carul cu doi boi, ci vor veni aduse în cantități mai mari și cumpărate la bîlciurile din județ de mici comercianți, vor veni cu drumul de fer sau cu vaporul.

Atîta tot. Nu mai puteți opri astăzi libera întrebuințare a proprietăței sale. Chiar în legea rurală se zice că proprietarii pot să mențină bîlciurile de pe proprietățile lor. Pentru ce? Pentru că proprietarii, comunele rămînînd libere, urma ca ei să fie liberi să-și facă oricîte bîlciuri ar voi. Vă pot cita exemple de la Bacău și din alte părți, unde unii proprietari și chiar statul au reclamat ca să nu mai fie la ei bîlciuri în mijlocul comunei și noi toți miniștrii, eu și alții, am zis: Nu se poate! Libertate pentru toți!

Ce cer oamenii aceștia? Noi, țăranii care ne-am făcut bucate și de la cari se cere să plătească impozitul lor, voim să nu fim nevoiți pentru ca să ne desfacem bucatele să ne ducem la distanță de trei și patru ore pînă la Severin, ci să ne ducem acolo unde găsim negustori, negustori români baștină, floarea Mehedinților! *(Aplauze.)*

Vorbiți dumneavoastră de legea din 1864 a consilielor județene[3]? Dar legea consilielor județene, legea consilielor comunale nu s-au modificat ele prin Constituțiune?

---

* **Ședințele din 12 și 15 decembrie 1881 și 8 și 16 februarie 1882.**

Onor. domnul Sefendache zice să se menţină bîlciul, dar cu condiţiune ca să vînză numai cercei, iar nu bucate. Ei bine, nu aveţi acest drept să regulaţi după placul dumneavoastră dacă bîlciul este într-o depărtare de trei şi patru ore. Îndată ce a trecut distanţa de o oră, am drept să înfiinţez un bîlci. Fiecare proprietar are drept să facă bîlci şi negustorii merg acolo unde găsesc mai multe înlesniri. Este un proprietar care cere o plată numai de zece bani pentru bucate? Mă duc acolo cu bucatele mele. Este altul alăturea care, pe lîngă că cere numai zece bani, mai dă încă şi izlaz şi apă? Ei bine, mă duc de preferinţă la acesta. Aceasta este libertatea, aceasta este bucuria mare a veacului modern, care a desfiinţat acele sisteme de vămi cînd la fiecare poştă se afla cîte o vamă; aceasta este emanciparea, acesta este progresul! Dumneavoastră voiţi să venim la veacul de mijloc? Şi cum? Ca să desfiinţăm un bîlci dintr-un tîrg[4] mult mai vechi în favoarea Severinului[5], oraş înfiinţat pentru a apăra un pod peste Dunăre. Am toate simpatiele mele pentru acest oraş. Acest oraş are toate mijloacele cari ar fi de dorit ca să le aibă şi alte tîrguri, are graniţa, are Dunărea, are capul drumului de fer; severinenii, oameni voinici, oameni frumoşi, nu au putut să se îndoiască un moment de prosperitatea Severinului, care prosperă şi va prospera cum nu cunosc un alt oraş care să prospereze ca dînsul! Eu, care am atîta simpatie pentru Mehedinţi, nu voiesc ca capitala sa să devie odioasă în faţa populaţiunei acelui judeţ care hrăneşte acel oraş.

A vorbit foarte drept onor. domnul Ion Ionescu[6] în ceea ce priveşte judeţul Mehedinţi, pe care domnia sa l-a studiat foarte bine; a vorbit foarte drept în ceea ce priveşte oraşul Severin, pe care se vede că domnia sa-l cunoaşte ca şi mine, cunoaşte poziţiunea acelui oraş, care numai poziţiunei sale are să mulţumească pentru înflorirea sa.

Dar ia să vă duceţi în Cerneţi[7], unde intrînd cineva să crede că are în faţa sa ruinele Ninivei şi ale Palmirei, căci acolo erau odată nişte case frumoase cu două şi trei caturi ca în Bucureşti, erau casele Pliniceanului, ale Glogovenilor, ale boierilor celor vechi; boierii aceia s-au dus şi palaturile lor au rămas şi au căzut în ruină, încît astăzi nu se văd locuite decît numai nişte căscioare ale unor bieţi oameni scăpătaţi.

Ei, domnilor, cînd părinţii noştri au făcut oraşul Cerneţi, l-au făcut pe atunci cînd nu era nici Dunărea liberă, cînd nu erau nici căile de comunicaţiune, cînd nu era nici cine să-i apere; atunci au făcut acel oraş mai la o parte, pentru ca să poată scăpa de invaziunile străinilor.

Acum însă de cînd ţara nu mai e în acele triste condiţiuni, de cînd a venit siguranţa averei, de cînd a venit era libertăţei politice, cetăţeneşti şi comerciale, de atunci Bucureştii au crescut, iar Tîrgoviştea a scăzut, de atunci Cerneţii au căzut şi Turnu Severin s-a ridicat, a prosperat şi a înflorit şi nu este un străin, nu este nimeni care să nu admire poziţiunea oraşului Severin, care este unul din cele mai frumoase ale ţărei şi cu o poziţiune din acele cum nu o mai are nici un alt oraş din Ţara Românească.

Ei, domnilor, înainte se zicea cum că singur prefectul judeţului Mehedinţi avea privilegiul ca la masa lui să aibă peşte de Dunăre şi peşte de munte totdeodată. Astăzi acest privilegiu nu-l are numai prefectul, l-are tot oraşul, căci toţi orăşenii mănîncă peşte din izvoarele munţilor şi din apele Dunărei; căci ei au Dunărea la poalele oraşului, au munţii în apropiere, au şosele, au capul unei linii ferate, au totul cei din Turnu Severin şi cu toate acestea mai cer ca să aibă şi bîlciul Strehaiei, aşa încît bieţii cultivatori să nu-şi mai poată vinde productele lor la tîrgul de la Strehaia, ci să fie nevoiţi să le vîndă la Severin.

Aceasta nu va să zică nici libertatea omului, nici libertatea comerciului şi de aceea eu aş ruga pe domnul ministru ca să sfarme acea hotărîre antiliberală, anticonstituţională şi anticomercială încheiată de consiliul judeţean contra legei, contra legei legilor, care proclamă libertatea, nu numai politică, dar şi libertatea comerciale şi libertatea comunale şi aceea a omului, a fiecărui cetăţean din România liberă. *(Aplauze.)*

Domnul P. Ghica : Domnilor, iată concluziunile raportului comisiunei, modificate în sensul propunerei domnului Kogălniceanu :

„Comisiunea a opinat să se recomande petiţiunile guvernului, spre a casa hotărîrea consiliului judeţean ca contrarie libertăţei comerciului, garantată de Constituţiune, şi a se restatornici acest bîlci de la Strehaia în condiţiunile anterioare acestei hotărîri".

Se pun la vot concluziunile comisiunei astfel modificate şi se primesc.

Domnilor, în numele celui mai frumos judeţ al Munteniei, eu, deputatul colegiului al patrulea din judeţul Mehedinţi, vă esprim toată recunoştinţa şi sînt sigur că toţi mehedinţenii să vor uni cu recunoştinţa pe care vă o esprim eu cu ocaziunea acestui vot. *(Aplauze.)*

În şedinţa din 15 decembrie 1881. Replică lui G. Sefendache.

Domnilor deputaţi, vă mărturisesc că nu înţeleg pe onor. meu coleg de la Mehedinţi, cînd vine a doua zi după ce Camera a dat un vot discutat şi lămurit şi întreabă pe minister ce are de gînd să facă în această cestiune? Pînă acum eu ştiam că noi sîntem chemaţi să ne rostim asupra faptelor miniştrilor, dar iată-ne acum puşi în poziţiune să scrutăm şi gîndul lor, să cercetăm ce cugetă ei să facă în cutare cestiune . . .

Domnul G. Sefendache : Eu am interpelat pe domnul ministru, iar nu pe domnul Kogălniceanu.

Domnule preşedinte, cred că am dreptul să vorbesc în cestiune de regulament şi de aceea rog pe domnul Sefendache să nu mă întrerupă, ci să mă asculte cu aceeaşi bunăvoinţă cu care l-am ascultat şi eu pe domnia sa. Ziceam că nu înţeleg ca domnul Sefendache să vină a doua zi după ce Camera a dat un vot în cestiunea tîrgului Strehaia şi să întrebe pe minister ce are de gînd să facă în această cestiune; ba mai mult încă, cere să se aducă şi dosarul relativ la această cestiune, ceea ce va să zică că domnia sa nu ţine comt de votul dat de Cameră. Apoi *non bis in idem*, onorabile coleg.

Revine asupra problemei în şedinţa din 8 februarie 1882.

Am să fac o respectuoasă întrebare ministerului: Ce s-a făcut cu votul în privinţa bîlciurilor de la Strehaia? Sînt la dispoziţiunea ministerului ca să-mi dezvolt interpelarea.

Îşi dezvoltă interpelarea în şedinţa din 16 februarie 1882.

Domnilor deputaţi, în luna decembre trecut am avut onoarea a duce înaintea dumneavoastră un conflict ce de mai multă vreme există între comuna Strehaia şi oraşul Severin. Comuna Strehaia e de veacuri înzestrată cu dreptul de tîrg. Vă voi cita dovezi mai tîrziu. Voi acum în scurt să vă arăt de ce se atinge. Dreptul acesta de tîrg era dat comunei şi monastirei Strehaia înainte chiar de Matei Basarab. În urmă au venit turcii şi au stricat acel tîrg. După ce s-a făcut pace, iar s-a înfiinţat şi s-a reînfiinţat cu toate formele cerute de lege. Comuna Strehaia este în depărtare de trei poşte de Severin. Comuna Strehaia, prin poziţiunea sa la punctul despărţitor de trei judeţe, atrage populaţiunea rurală şi dă loc la o mare mişcare. Oraşul Severin s-a socotit jignit de această mişcare de concurenţă ce pretinde că i se face şi a izbutit, întemeindu-se într-un mod sofistic pe legea consilielor judeţene, ca acel tîrg, ce de veacuri exista, să se închidă. De atunci necontenite protestări în contra acestei dispoziţiuni a consiliului judeţean.

Am adus cestiunea înaintea dumneavoastră şi dumneavoastră aţi dat un vot prin care aţi zis că guvernul este invitat să cerceteze cestiunea şi să nu permită consiliului judeţean ca prin încheierile sale locali să jignească principiul constituţional, să jignească drepturile de proprietate pe cari le are astăzi oricine este proprietar. Dumneavoastră aţi dat acea încheiere; în urma acelei încheieri domnul ministru de lucrări publice a venit şi a dat acest ordin consiliului de judeţ:

„Vi să trimite cu aceasta în copie citata adresă no. 954 şi în original cele cinci petiţiuni, avînd în vedere că după legea consilielor judeţene înfiinţarea sau desfiinţarea tîrgurilor din judeţ făcîndu-se după votul consiliului, care singur este în măsură, mai mult decît oricine, a opina înfiinţarea sau desfiinţarea tîrgurilor, şi subscrisul, în faţa votului Camerei, neputînd lua măsuri decît acele indicate prin legea consilielor judeţene, sînteţi rugat, domnule prefect, să recomandaţi acest vot al Camerei, cît şi petiţiunile relative la cestiune consiliului judeţean şi în urmă să comunicaţi opiniunea sa, pentru ca acest minister, cînd va lua o deciziune, să fie în conformitate cu legea”.

Acele petiţiuni sînt acoperite de mai mult de 2 000 de semnături, adresate Camerei, regelui, miniştrilor.

Domnilor, nu am de zis nimic dacă acest ordin nu face alt decît a consfinţi un principiu: că autorităţile locale, în privinţa intereselor locale, sînt îndrituite să se rostească; dar am de zis că nu recunosc consiliului judeţean dreptul ca în încheierile sale să ia dispoziţiuni care jignesc principiul de stat, cari lovesc un interes general, sau acele principii constituţionali cari astăzi formează baza fiecărei societăţi, libertatea comerciului etc. etc. S-a trămis acest ordin consiliului comunal de către prefect şi iată ce zice consiliul judeţean:

„Avînd în vedere că motivele cari s-au dat la desfiinţarea acelui tîrg sînt constatate prin menţionatele încheieri no. 25 şi 17 din 1880, că tîrgul din comuna Strehaia este vătămător atît intereselor economice ale oraşului Severin, a căruia înflorire din punctul de vedere istoric şi geografic trebuie să intereseze pe orice român, cît şi populaţiei rurale, precum s-a constatat prin zisele încheieri, şi cu timpul ar fi putut să devie şi mai vătămător, atrăgînd şi micul comerciu ce se face prin celelalte comune, cari mai toate au prăvălii cu mărfuri trebuincioase ţăranilor, de unde cîştigă şi comunele şi diferiţi comercianţi români.

Considerînd că numai consiliul judeţean pe puterea art. 63 din legea constitutivă este în drept a pronuncia înfiinţarea sau desfiinţarea de tîrguri în judeţ, ca acela care cunoaşte mai d-aproape interesele locale.

Consiliul, fără a discuta rezoluţiunea adoptată de onor. Cameră legiuitoare, în şedinţa de la 12 decembre 1881, Dispune,

Menține în totul deciziunile sale manționate mai sus, pentru desființarea tîrgului de săptămînă din comuna Strehaia, care se înființase la 1873, fără votul consiliului, iar nu datează de secole precum s-a vorbit în Cameră, rămînînd ca comuna Strehaia, conform încheierei no. 17, să înființeze două bîlciuri anuale pe terenul său, osebit de un alt bîlci vechi anual ce se face tot în acea comună și care nu este întru nimic atins.

Această încheiere adoptată cu majoritate de șase voturi, fiind două contra și trei abțineri, se va comunica domnului ministru drept rezultat la ordinul no. ..., cu adăogire că consiliul speră de astă dată că cestiunea este cu totul tranșată și nu va mai da loc la nici o dezbatere, de timp ce în această afacere consiliul s-a pronunciat de patru ori în același mod".

Domnilor, comuna în timpul cuvenit a făcut apel în contra acestei încheieri a consiliului și astăzi domnul ministru este chemat a se rosti. De aceea, interpelarea mea este aceasta: Cum socotește Consiliul de Miniștri și în special domnul ministru al lucrărilor publice să se rostească asupra votului dat de consiliul județean de Mehedinți?

Acum intru în cestiune. Domnilor, legea consiliilor județene s-a făcut înaintea legii rurale din 1864. Această lege, și atunci și în urmă, ca toate legile ce organizează autoritățile județene și comunale, de la sine înțelegea cum că acele autorități nici cu lege, nici fără lege, nu pot lua încheieri de acelea cari pot să jicnească principiile societăței și ale statului întreg. În adevăr, legea consilielor județene, făcută înaintea legei rurale, zicea că consiliul are drept să se rostească numai *quomodo* asupra înființărei de tîrguri sau de bîlciuri.

Să vedem istoria lucrului cum era înainte. Dreptul care-l au consiliele județene, l-avea mai înainte vistieria. Cînd venea un proprietar și cerea să se întemeieze o zi de tîrg sau de bîlci, se căuta dacă acel tîrg nu era în apropiere de mai puțin de o poștă de un alt tîrg. Dacă era în apropiere de mai puțin de o poștă, vistieria tot nu putea opri, pentru că fiecare proprietar, și mai cu seamă statul, putea să facă pe proprietatea sa asemenea bîlciuri pentru ca să-și sporească veniturile proprietațiunei [sic !] sale. Dar, dacă cel[l]alt tîrg era de exemplu duminica, nu-i dedea voie să deschidă tot în acea zi tîrg, ci-i punea o altă zi. Aci se mărginea chiar autoritatea puterei centrale și pentru aceasta voi cita mai multe exemple și de dincolo și de dincoace de Milcov [8]. Fac apel și la deputații din Moldova și la cei de aici; fac apel la domnul Marghiloman și-l rog să spună dacă aceasta nu exista, dacă nu erau tîrguri foarte apropiate și cu toate acestea n-a trecut prin mintea nimănui de a opri pe o populațiune sau pe un proprietar ca să-și dezvolte veniturile proprietății sale.

A venit legea rurală, care asemenea s-a ocupat de această cestiune. Ce a zis legea?

Că proprietarii cari au bîlciuri, zile de tîrg, pot să le manțină, însă să le scoată afară din comună și comunei [î]i rămînea dreptul să facă și ea bîlciul ei.

Ce a făcut consiliul județean de Mehdinți? El s-a uitat și a văzut că în depărtare de trei poște există un tîrg care se cheamă Strehaia și a zis: Voi strehăienii nu aveți origină așa de istorică cum are Severinul.

Acesta vine de la Septimiu Sever, are un turn, acolo s-au descoperit o mulțime de statui cari împodobesc grădina ...

Dumneavoastră, oameni noi, parveniţi, ia închinaţi-vă înaintea bătrînului Severin şi binevoiţi a închide tîrgul ... (*Ilaritate.*)

Domnilor, eu am foarte multă dragoste pentru oraşul Severin şi ori de cîte ori am fost la guvern tot ce am putut face am făcut pentru acest oraş. Nu intru în amănunţimi, dar faptul pozitiv este că Severinul, şi cu mine şi fără mine, are şi un prezent şi un viitor, pe care-l poate invidia orice alt oraş din ţară. El este la graniţă, în apropiere de munte, situat pe Dunăre, cea mai mare cale a noastră de comunicaţiune, etc. Severinul, care l-aţi văzut că de la vodă Ştirbei a ajuns de a bătut atîtea alte oraşe, căci după Galaţi şi Brăila Severinul este cel mai însemnat port al nostru avînd toate avantajele, Severinul, ca toate acele fiinţe noi, are mai multă activitate şi ţinta sa este să-şi urmeze calea sa de distrucţiune.

Cum s-a întemeiat Severinul? S-a întemeiat de Ştirbei, el a mers acolo, a văzut poziţiunea geografică cea mai frumoasă şi a înţeles că acolo era putinţă de a crea un mare centru de mişcare comercială şi, prin urmare, a osîndit pe Cerneţi. Cerneţii era un oraş mare după hrisoave; aceasta se vede încă astăzi prin palatele cele mari cu cîte două şi trei caturi ale Glogoveanului, Pliniceanului şi altora, cari toate astăzi stau în picioare, dar unde numai cucuvaiele trag. Severinul a mîncat Cerneţii prin mişcarea comercială şi această luptă care este între Severin şi Cerneţi mi-aduce aminte lupta urmată între Roma şi Tusculum. Activitatea Romei n-a încetat pînă n-a şters de pe faţa pămîntului pe Tusculum [9]. În Cerneţi vezi prăvăliile căzute, palatele cele mari lăsate în părăsire, acolo vezi biserici înzestrate cu averi, dar populaţiune nu este. Cine a ucis acest oraş? L-a ucis mişcarea comercială a Severinului, legea veacului al XIX-[lea], care atrage populaţiunile acolo unde este viitor. Aceasta s-a făcut. Apoi nu este destul atît? Nu, severinenii zic: Aide să ucidem acum şi Strehaia, şi aceasta o vom face cu dreptul istoric.

Am aci, domnilor, o condică foarte interesantă, pe care o recomand colegilor mei de la Academie, onor. domni Chiţu şi Alexandrescu Urechia [10]. Aceasta este condica monastirei Strehaia, care coprinde documentele cele mai importante în privinţa aceasta. Iată am aci un hrisov făcut de la Ion Constantin Basarab [11], care se numeşte mila* de sare şi vamă a tîrgului Cerneţi şi în care se zice între altele:

„Pentru că acest tîrg de la Cerneţi făcîndu-se mai înainte vreme la Strehaia, fost-au dat şi au miluit răposatul strămoşul domniei mele, Matei Basarab voievod, pe sfînta monastire cu jumătate de vamă din tîrgul Strehăiei şi cu merticul de sare de la vel ocnă, de au luat pre an cîte bolovani... Şi întîmplîndu-se trecerea oştilor şi altor răutăţi pre acolo, fiind tîrgul în drumul oştilor, nimeni din neguţători au din alţi oameni nu mergea la tîrg, ci se pustiise şi nu avea domnia nici un venit.

Domnia mea am socotit de s-a mutat tîrgul de la Strehaia să se facă de acum înainte la Cerneţi şi viind părintele Sava egumenul de au jeluit la domnia mea cum că hrisoavele şi alte cărţi ale răposatului Matei Basarab voievod şi ale altor domni, ce au avut sfînta mănăstire de milă şi de alte moşii, le-au luat răutăţile cînd s-au întîmplat de au venit pre aicea prin ţară şi, neavînd sfînta mănăstire nici un dires pentru această milă, domnia mea însă am întărit şi am învoit mila aceasta cu această carte a domnii mele, ca să aibă sfînta mănăstire a lua iară vama din tîrgul Cernetului pe jumătate şi merticul de sare precum scrie mai sus, după cum a luat şi mai dinainte vreme".

---

* Dreptul de a căpăta.

Vedeţi dar, domnilor, că, chiar cînd turcii stricau Strehaia şi a fost silită să-şi mute tîrgul la Cerneţi, încă s-a păstrat Strehaiei drepturile ei cele vechi. Dar astăzi, cînd nu mai avem turci, nu sînt strehăienii stăpîni pe drepturile lor? Iată pretenţiunea Severinului, care este mai rea încă decît aceea pe cînd nu mai putea să subziste Strehaia şi era numai Cerneţii, căci atunci Cerneţi didea tîrgului Strehaia jumătate din vamă şi sare; astăzi nici atîta nu voieşte Severinul să-i dea, voieşte să-i ia tîrgul cu totul şi pe ce se întemeiază această pretenţiune a Severinului? Pe aceea că interesul comerciului şi interesul populaţiunei rurale reclamă aceasta. Dar iată care este interesul acela. Eu sînt muncitor, am făcut porumb şi grîu, mă aflu cu şederea în mahalaua Dracului, ori la Herăstrău, ori la Văcăreşti şi interesul meu este, zice consiliul judeţean, să nu merg să-mi desfac productele mele aci la Obor, interesul meu este ca să mă duc să le desfac la Giurgiu. Este rău pentru locuitori ca să-i puie în poziţiune de a merge dimineaţa la tîrg şi la vremea de zacuscă să se întoarcă înapoi de la Obor cu carul descărcat şi cu punga plină. Nu! Zice consiliul judeţean. Nu! Interesul comerciului, interesul populaţiunei rurale, al ţăranului şi al vitelor sale este să nu facă mişcare aşa de puţină, ci să facă o mişcare de trei poşte, să meargă de la Strehaia la Severin şi cînd se vor întoarce înapoi vitele vor fi mai sănătoase şi ţăranul va mînca mai cu poftă mîncarea ce gospodina-i găteşte. Iată teoria consiliului judeţean: La ce să mergeţi la Strehaia dimineaţa şi peste zi să vă întoarceţi acasă? Veniţi mai bine la Severin, depărtare de trei poşte, să vă vindeţi porumbul şi grîul, să luaţi parale şi cu acele parale pe urmă să vă cumpăraţi tot din Severin tistimele, basmale, bumbac, stambă şi ciupici, căci altfel Severinul piere, dacă nu veţi spori mişcarea comercială din acel oraş.

Apoi Severinul care a mîncat Cerneţii, Severinul care a căpătat o dezvoltare colosală, Severinul care poate face geloase mai multe oraşe, pînă chiar şi pe Iaşi şi pe Tîrgovişte, de poziţiunea lui şi nu ştiu dacă şi Craiova nu se teme de progresele Severinului, tocmai Severinul să se teamă de viitorul lui pentru că la Strehaia are să se adune locuitorii de pe la marginea celor trei judeţe de primprejur ca să facă tîrg?

Aceasta, domnilor, este cestiunea. Nu merg mai departe. Dumneavoastră, în spiritul dumneavoastră de legalitate, veţi înţelege că aci este mai întîi de toate o călcare a principielor societăţilor moderne, a libertăţei comerciului, a sfinţeniei proprietăţei. Toate aceste principie le pune în contestaţiune interesul Severinului, de a nu permite concurenţa nici măcar în depărtare de trei poşte. Cînd se va primi acest principiu pe care-l susţine consiliul judeţean de la Severin, fiecare din dumneavoastră, ori avînd proprietate mare, ori avînd proprietate mică într-un sat, ori ca comerciant, ori ca om de activitate în orice ramură a activităţei sociale, nu vedeţi că toţi sînteţi ameninţaţi cu această teorie fatală susţinută de consiliul judeţean de Severin, ca în interesul comerciului Severinului să oprească orice centru de activitate dimprejurul lui pînă la trei poşte depărtare? Noi vedem în fiecare zi că se înfiinţează tîrguri de săptămînă, eu-mi fac tîrgul pe moşia mea, altul [î]şi face o magazie pentru vînzare de mărfuri sau producte şi aşa mai departe.

Dar consiliul judeţean a închis şi un port şi a trebuit domnul Chiţu [12], ministru, să-şi puie toate mijloacele sale ca să strice acea monstruoasă hotărîre prin care Severinul voia nu numai să închiză tîrgul, dar chiar portul. Apoi, dacă-i dai dreptul să închidă un port în depărtare de trei, patru ore, pentru ce n-ar veni mîne să închidă şi Calafatul, Bechetul, Turnu Măgurele şi de acolo să vină la Giurgiu şi aşa mai departe? Apoi Severinul acesta mi-aduce aminte de un nesaţiu al unui proprietar mare din Rîmnicul Sărat, care în timpul lui vodă Ştirbei lua necontenit orice proces al megieşilor şi-l cîştiga şi tot lua mereu. În fine, vodă Ştirbei găseşte pe un judecător care osîndise odată acest nesaţiu şi-i zice: Cum, domnule? Dumneata ai osîndit pe cutare? Judecătorul a răspuns: Da, Măria Ta.

— Apoi cum? Pentru ce? — Pentru că voiesc să-mi păzesc moşia. — Dar moşia dumitale este tocmai în Teleorman şi ţi-e teamă? — Aşa este, Măria Ta, dar, dacă va merge tot aşa *(du train dont il va)*, domnul acela are să ajungă la Focşani, la Buzău şi chiar în Teleorman. *(Ilaritate.)*

Asemenea face şi Severinul, dar acest nesaţiu al Severinului trebuie să-l curmăm. Pentru Severin, în parte, am foarte mare iubire, am fost ales acolo şi chiar preşedintele consiliului judeţean a votat pentru mine şi voi vota orice îmbunătăţire va cere; aud că se cere a se înfiinţa o şcoală de meserii şi o voi vota cu amîndouă mînile, dar acest nesaţiu pentru a închide tîrguri trebuie să-l curmăm. Ştiu că am să fiu combătut de domnii Burileanu şi Sefendachi, dar eu cred că teoriele dumnealor, ori cu cît talent vor fi susţinute, vor cădea înaintea bunului-simţ ce trebuie să vă predomnească pe dumneavoastră de a respecta proprietatea şi libertatea comerciului în secolul al XIX-[lea], în anul 1882. Fie ministrul conservator, fie liberal, în privinţa aceasta nu poate decît a restatornici libertatea comerciului şi principiul de bună ordine care întotdeauna trebuie să răstoarne hotărîrile revoluţionare, şi hotărîrea consiliului judeţean este revoluţionară, pentru că în această cestiune Strehaia s-a conformat cu legea, căci iată domnilor ce s-a făcut: acest tîrg în anul 1873 s-a recunoscut, i s-a dat voie de către comitetul permanent să funcţioneze şi hotărîrea prin care i s-a dat această voie s-a aprobat şi de către Ministerul Agriculturei, Comerciului şi Lucrărilor Publice, cu ordinul no. 2 356 din 1873.

Vedeţi dar că în anul 1873 chiar guvernul a recunoscut acest drept; prin urmare, în anul 1873 libertatea comerciului era deplin dobîndită pentru Strehaia. Miniştrii se pot schimba, dar ministerele rămîn şi soarta Strehaiei nu se mai poate schimba prin rezoluţiuni ministeriale. Eu socotesc că ceea ce se hotărăşte de către un guvern trebuie să rămînă, afară numai dacă vine pe urmă Camera şi găseşte că acea lucrare este nelegiuită.

Cum dar eu, ministru de la 1882, mă socot în drept să sfărm hotărîrea predecesorilor mei? Nu ştiu pe ce lege s-ar întemeia aceasta; nu ştiu ce lege mi-ar da dreptul să mă constitui în instanţă superioară ca să stric hotărîrea altui ministru, care avea tot atîta drept cît am şi eu cel de al doilea.

Domnilor, eu cred că trebuie şi nici nu voiesc să dăm un vot formal în această cestiune, ci mă adresez la banca ministerială, la domnul primministru[13], ca să-l rog să binevoiască a lua în consideraţiune cearta aceasta care este numai locală şi să înlătureze pasiunea, să hotărască ceea ce este drept, conform cu legea, cu Constituţiunea, cu principiele binefăcătoare ale veacului al XIX-lea şi ale civilizaţiunei moderne, cari sfarmă toate monopolurile, fie ale unui individ, fie ale unei comunităţi, şi să nu se recunoască Severinului dreptul ca să vină să dispună de soarta, de averea şi de libertatea de mişcare a locuitorilor şi a comunei Strehaia.

Depune o moțiune.

Domnilor, am o moțiune, dar, fiindcă sînt îngrijat de cîte ori mă sui la tribună de a ști dacă am libertatea pe care mi-o dă regulamentul, de aceea întreb mai dinainte: Am libertatea de a dezvolta moțiunea?

Domnul ministru [al] lucrărilor publice: Moțiunea se va trimite la secțiuni.

Banca ministerială și îndeosebi onor. domnul Dabija socotesc că în cestiuni de regulament va lăsa libertatea deplină Camerei...

Domnul ministru al lucrărilor publice: Regulamentul este la domnul președinte al Camerei.

N-ai dreptul să-mi dai mie lecțiuni de regulament.

Eu am întrebat pe președintele nostru și pe Cameră dacă am dreptul, citind moțiunea, s-o dezvolt.

Domnul președinte: Citiți moțiunea și o veți dezvolta cînd vă va veni rîndul înscrierei.

Moțiunea este aceasta:

„Camera recomandă simțului de legalitate al ministerului cererea comunei Strehaia și așteaptă de la el restatornicirea tîrgului în drepturile inerente proprietăței și în libertatea de comerț care este garantată prin Constituțiune orașelor și comunelor din România".

Replică lui M. Burileanu[14].

Cer cuvîntul în cestiune personală!

Domnul președinte: Aveți cuvîntul.

Domnilor, mă iertați că mă sui adesea la tribună, dar aceasta nu o fac pentru ca să mă inspire tribuna, ci ca să scap pe stenografi de supărarea de a nu mă înțelege și pe redactori de a nu petrece ore întregi ca să îndrepte cuvintele mele. Mă sui dar la tribună ca să fiu ascultat și înțeles.

Domnilor, eu nu am onoarea ca să cunosc pe onor. domnul Burileanu ...

Domnul M. Burileanu: Cer cuvîntul!

Am auzit numai de la mai multe părți și în Cameră l-am văzut totdeauna esprimîndu-se în un chip cu totul independent și cu totul convenabil; aveam de domnia sa cea mai bună opiniune și cred că chiar în această cestiune domnia sa se va grăbi a restatornici acea bună opiniune de care este în drept a se bucura.

Domnilor, este curios lucrul acesta și ar trebui cu toți, și mai ales cei mai bătrîni, să ne punem ca să nu dăm exemplu rău tinerilor, noi bătrînii de o bucată de vreme toate cestiunile le tratăm ca personale și întotdeauna noi bătrînii ne însușim, în mod prea esclusiv, naționalismul, virtutea, patriotismul, și toți adversarii noștri sînt oameni vînduți străinilor, sînt oameni corupți, oameni ignoranți, și numai noi avem virtute, naționalism, patriotism, cunoștință de nevoile țărei și toate, toate numai noi.

Onor. domnul Burileanu să-mi permită să-i spun că astăzi s-a molepsit de acest rău exemplu, care recunosc că noi bătrînii l-am dat.

Domnul Burileanu a venit, domnilor, şi v-a spus cum că eu am ceva de răzbunat în această cestiune şi că voiesc să-mi răzbun pe severineni apărînd dreptul Strehaiei; pentru ce? Pentru că domnul Bibicescu s-a născut în Severin şi a avut cîteva voturi dintre severineni şi că eu voiesc să-mi răzbun pentru aceasta.

Apoi, dacă mă veţi pune, onor. domnule Burilene, pe acest tărîm nedemn pentru mine şi nedemn şi pentru dumneata ca să mă pui pe dînsul, eu nu aş putea vorbi nici de Dorohoi, nici de Botoşani, nici de Iaşi, nici de Fălciu, nici de Cahul, nici de Galaţi, nici de Neamţ, nici de Roman, pentru că toate aceste localităţi m-au avut de deputat sau senator al lor.

Apoi pentru că dumneata eşti ales întotdeauna numai de un colegiu şi eu am fost ales în zece, fiind mai în vîrstă, nu este generos din partea dumitale ca să-mi atribui mie numai pasiune. Negreşit că şi la Galaţi, şi la Roman, şi la Iaşi, şi la Cahul, şi la Botoşani, şi la Mehedinţi am avut adversari politici care nu au votat pentru mine, precum am avut şi la Focşani, de unde este domnul Bălănescu, pe care-l văd în faţă şi care surîde. Atunci, după teoria dumneavoastră, domnule Burilene, ar trebui să mă duc să dau foc Focşanilor, Romanului, Botoşanilor, Dorohoiului etc.

Este trist pentru caracterul dumneavoastră, onor. domnule Burilene, să vă puneţi sau să mă puneţi pe un asemenea mizerabil tărîm.

Tot domnul Burileanu a mai zis cum că eu nu am fost ales numai de ţăranii de la Strehaia, ci m-a ales tot judeţul Mehedinţi şi aceasta au făcut-o pentru apărarea Dunărei[15].

Eu ştiu că m-au ales ţăranii din judeţul Mehedinţi; dar aceasta a fost mai ales pentru că eu, bine sau rău, la 1864, am dus legea împroprietărirei ţăranilor în judeţul unde ţăranii au fost mai maltrataţi decît în Moldova şi, dacă atunci ar fi avut vîrsta, domnul Burileanu ar şti cum la 1864 şase mii de ţărăni mi-au ieşit înainte cu brazi în mînă. Aceasta va să zică că eu apăr Strehaia ca să-mi răzbun pe severineni? Fac apel la domnul Dimitrie Ghica ca să spună dacă, cînd s-a dus domnia sa cu ancheta parlamentară, nu i-au ieşit înainte ţăranii ca să-l roage să nu se strămute tîrgul de la Strehaia?

Fac apel la onor. domnul Cernătescu, dacă şi domnia sa nu ştie că ţăranii din Strehaia reclamă.

Domnul P. Cernătescu : Aşa este. Cer cuvîntul!

Fac apel la memoria dumneavoastră să vă aduceţi aminte că domnul ministru însuşi v-a spus adineaori că chiar bistriţenii reclamă pentru Strehaia, crezînd că vor găsi la Strehaia preţuri mai bune decît la Turnu Severin.

Onor. domnul Burileanu a luat pe un biet primar dintr-un sat şi l-a zugrăvit ca pe un om teribil, îngrozitor.

Apoi, onor. domnule Burileanu, dacă acel primar este aşa precum ni-l zugrăvişi astăzi, de ce n-ai cerut să fie revocat cînd ai fost membru în consiliul judeţean?

Domnul M. Burileanu : Nu am fost niciodată şi nu sînt nici acum membru în vreun consiliu judeţean.

Dar domnul Hîrjeu nu a fost?

Domnul M. Burileanu : Nici dumnealui nu a fost decît atunci cînd consiliul l-a însărcinat să ceară a te da pe dumneata în judecată.

A trebuit să aflu și aceasta din gura dumitale, că consiliele județene pot să dea în judecată pe miniștri, cînd eu știam că numai Camera și Senatul pot face aceasta.

Domnilor, eu am fost ales la Mehedinți de amicii mei, de proprietari, de arendași și de țărani, de domnul Scafeș, de domnul Miluteanu, fost președinte al consiliului județean, care a votat în contra acestei încheieri a consiliului județean. Pentru mine au votat Glogovenii și o mulțime de liberali și nu numai candidatura domnului Bibicescu a fost pusă în contra mea, dar, cînd s-a văzut că domnia sa nu va putea lupta cu mine, atunci s-a pus și candidatura domnului Ioan Brătianu.

Domnul M. Burileanu : Aceasta a spus-o amicul dumitale, domnul Corlănescu.

Vă rog să fiți mai exact și să nu spuneți toate lucrurile cum relatați împrejurările acestei alegeri, fiindcă atunci-mi dați dreptul să pun la îndoială toate cîte le-ați spus astăzi... *(Zgomot.)*

Onor. domnul Burileanu nu-mi face mie rău cînd susține aceste neexactități, ci-și face rău domniei sale și trist debut a avut astăzi domnia sa cînd într-o cestiune nu subjectivă, ci o cestiune cu totul objectivă, a făcut niște acuzațiuni cu totul nedemne de domnia sa și de acest Parlament.

Rog pe domnul Burileanu să crează că eu nu am trebuință la viitoarele alegeri să mă mai adresez la județul domniei sale și, dacă acum m-am adresat acolo, am făcut-o pentru că numai acolo era vacanță deschisă și m-am adresat la acel colegiu pentru că să nu aștept pînă la viitoarele alegeri generale. M-am adresat acolo pentru ca să nu se zică că m-am ales prin reacțiune, căci m-am ales de un colegiu compus de adevărați democrați, de oameni adevărat liberali.

Iar în ceea ce privește pe domnul Hîrjeu, aflu acum pentru prima oară că domnia sa a cerut darea mea în judecată, pe cît timp eu știu că a fost totdeauna cu mine.

Vin acum la domnul ministru. Domnilor, [î]mi pare foarte rău să văd că orice propunere, orice opiniune vine din partea mea, sau a oricăruia din opozanți, nu se scapă acea ocaziune fără ca să fie zugrăvită acea propunere ca un act de trădare în contra națiunei.

Eu am zis : Domnilor, iată un tîrg care există de la Matei Basarab. Dar că a avut zile de tîrg, dar că nu a avut zile de tîrg, el există ; amănuntele nu le știu ; am trecut repede cu drumul de fer pe acolo ; nu știu nici dacă sînt evrei, nici dacă sînt străini.

Știu și eu ceea ce știți și dumneavoastră, că a fost un tîrg, care printr-o încheiere a consiliului județean a fost desființat, și acei care se bucurau de acel tîrg au fost lipsiți de un drept pe care ei îl aveau conform cu Constituțiunea. Cu această ocaziune domnul ministru vine și face apel la sentimentile dumneavoastră de naționalitate și se cutremură de cotropirea României de către jidovi. Apoi domnia sa, decît să opuie această coleră în contra Strehaiei, pentru ca să scape țara de jidovi, era mai bine să o opuie de-a lungul Prutului și a Mamorniței și să nu aducă pe un biet nenorocit primar la bara Adunărei fără să fie ascultat. Mai bine să-i ia pe acei funcționari de la vamă, pe acei funcționari de la graniță care speculează, cari introduc jidovi pentru preţul de un franc şi de o jumătate de franc. *(Aplauze.)*

Acolo este remediul, acolo este patriotismul, iar nu să combateţi pe unul din opoziţiune, care, dezbrăcat de orice pasiune, nefăcînd nici o cestiune ministerială, nici de opoziţiune, nici de vot de blam, nimic mai mult decît un apel la legalitate, la spiritul de dreptate, la păzirea Constituţiunei, şi pentru toate aceste să fie declarat de un trădător, de un corumpător al Ţărei Româneşti.

Nu este nici drept, nici generos aceasta din partea dumneavoastră. Nu profită nici ţărei, nu se potriveşte nici cu vîrsta, nici cu puterea cea înaltă de mare cancelar al României, ca noi cei mici, cei pitulaţi, să fim arătaţi înaintea ţărei de pe banca ministerială ca trădători ai intereselor României. *(Aplauze.)*

„Monitor", 1881, nr. 19, p. 228, col. 2 — p. 229, col. 2; nr. 21, p. 257, col. 3 — p. 258, col. 1; 1882, nr. 48, p. 650, col. 1; nr. 55, p. 790, col. 3 — p. 793, col. 1; p. 796, col. 1—2; p. 797, col. 3 — p. 799, col. 1.

NOTE

[1] K. fusese ales deputat al colegiului IV Mehedinți. În Adunare se discuta o petiție a mehedințenilor, gorjenilor și doljenilor, prin care protestau contra desființării tîrgului Strehaia. Comisia de petiții recomandase guvernului să vadă dacă s-au observat prescripțiile legii județene.

[2] G. Sefendache spusese că numai consiliul județean Mehedinți avea dreptul să decidă. În județ funcționau 24 de tîrguri și bîlciuri; cel de la Strehaia nu era propriu-zis desființat, ci doar „regulat în favoarea locuitorilor", căci aceștia „nu fac decît să umble de la un tîrg la altul, în care timp munca și interesele lor cele mai vitali stau în suferință". În încheiere ceruse să se respecte legea consiliilor județene.

[3] Vezi I. M. Bujoreanu, *Colecțiune de toate părțile legiuirilor promulgate pînă la 1 ianuarie 1871, atribuțiile primarilor și consiliurilor comunali...*, București, 1871, p. 96. Articolul 11 din legea consiliilor comunale conferea acestora dreptul de închiriere a locurilor de adunare a bîlciurilor.

[4] Strehaia e atestată documentar de la 1589. Vezi *Tîrgul Străhaia*, București, 1882, 15 p. Întreaga bibliografie la N. Stoicescu, *Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România*, II, Craiova, 1970, p. 601—603.

[5] Pe locul așezării romane și apoi medievale s-a întemeiat, în 1833, orașul Turnu Severin. Vezi C. Pajură și D. T. Giurescu, *Istoricul orașului Turnu Severin (1833—1933)*, București, 1933, 206 p. Restul bibliografiei la N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 666—668.

[6] Ion Ionescu de la Brad spusese că „de atîtea sute de ani de cînd se pomenește lumea pe locurile acelea cu un tîrg vestit" e peste putință a-l desființa chiar de ar veni „severinenii în cap cu împăratul Sever". Arătase apoi că portul aflat în expansiune mai sacrificase și deverul Cerneților. Încheiase îndemnîndu-l direct pe K. să-l susțină: „Sper că reprezentantul colegiului al IV-lea de Severin va veni în ajutorul meu și va cere să nu se desființeze tîrgul de la Strehaia".

[7] Vezi *Actele relative la strămutarea orașului Cerneți la noul oraș Turnu Severin*, Turnu Severin, 1885, 20 p.

[8] Vezi mai mult în lucrarea ns. *Les foires de la Valachie pendant l'époque 1774—1848*, București, 1973, p. 25—60.

[9] Tusculum se afla la 23 km de Roma; la sfîrșitul Republicii și începutul Imperiului devine un cartier rezidențial al Romei.

[10] V. Alexandrescu Urechia era membru al Academiei din 1867; G. Chițu din 1879. Acesta scosese la Craiova foaia „Vocea Oltului" și fusese mai mult timp primar al capitalei Olteniei. Amîndoi erau partizani ai lui K.

[11] Este vorba de Constantin Brîncoveanu. Documentul de la Matei Basarab, la Arhivele Statului București, fond mănăstirea Strehaia. Vezi și pomelnicul mănăstirii, cu documentul citat de K., la Biblioteca Academiei, secția mse, ms. rom. 2148.

[12] G. Chiţu fusese ministru de finanţe între 1 decembrie 1881 şi 25 ianuarie 1882.

[13] I. C. Brătianu.

[14] Înainte de depunerea moţiunii K. avusese un schimb de replici cu M. Burileanu, care îşi ceruse scuze că trebuie s-o declare, dar apărarea făcută pentru menţinerea tîrgului avea un substrat politic. K. a replicat: „M-au rugat ţăranii s-o fac; iată, sînt la tribună". Dar Burileanu a continuat arătînd că cerîndu-i-se să renunţe la această cauză K. ar fi răspuns: „Nu veniţi la mine, duceţi-vă la domnul Bibicescu" (contracandidatul său în alegerile de la Mehedinţi). A urmat un dialog:

„*K.*: Am zis eu aceasta? Spune către cine?

B.: Către mine şi către domnul Corlănescu.

K.: De dumneata nu mai vorbesc, dar, dacă domnul Corlătescu va afirma aceasta, atunci eu declar că ies din Cameră".

Burileanu arătase apoi că preopinentul „uită adevărul istoriei sau [î]l spune aşa cum îi convine domniei sale", căci tîrgul hărăzit prin hrisov de Matei Basarab era unul anual, de o săptămînă, începînd de la Duminica Tomii. El, Burileanu, se întemeia pe alt hrisov, şi anume pe legea consiliilor judeţene decretată de K. Această afirmaţie provoacă următorul schimb de replici:

„*K.*: Legea aceea este votată de Cameră, nu este decretată de mine.

B.: Este decretată de dumneata şi votată de Cameră în urma Statutului.

K.: Legea judeţeană a fost votată înainte de 1864, prin urmare te înşeli cînd susţii contrariul".

Burileanu continuase apoi pledoaria pentru Severin pretinzînd că lămureşte lucrurile şi face şi un serviciu lui K., ceea ce a determinat alt dialog:

„*K.*: Te rog să nu-mi faci nici un serviciu!

B.: Dacă ar fi vorba numai pentru a da [sic!] un serviciu domnului Kogălniceanu, dacă nu i l-am dat cînd era ministru, să-mi dea voie cel puţin să i-l dau acum, fără chiar şi fără voia domniei sale.

K.: Vă rog să spuneţi ce vreţi. Mă veţi ataca pe mine, dar nu veţi putea apăra Severinul".

B. continuase ironic: „M-am pronunţat altă dată că domnul Kogălniceanu este unul din luceferii ţărei şi astăzi zic că este singurul luceafăr al ţărei", dar pentru aceasta Adunarea nu putea primi teoriile „libertăţii comerciului", care ar fi dus la „zdruncinarea judeţului Mehedinţi". Încheiase spunînd că Strehaia nu poate revendica dreptul de tîrg deoarece nu are administraţie, acolo se vînd numai vite furate, iar primarul, „în calitate de perceptor", s-a dus cu banii comunei la expoziţia de la Paris.

[15] Vezi infra, p. 281.

Intervenţie pe marginea proiectului de lege pentru recrutarea contingentului militar al anului 1882 *

Domnilor, în cestiune de armată [1], cît pentru mine, cred că nu încape opoziţiune, însă fiecare deputat are dreptul să spuie opiniunea sa. Eu voi vota contingentul, însă aş dori ca domnul ministru titular [2] să binevoiască a asista la aceasta discuţiune, fiindcă eu, votînd, am să chem luarea-aminte a domniei sale asupra neajunsurilor care se fac cu chemarea sub drapel a contingentului. Însuşi domnul ministru al cultelor [3], în modestia sa, a zis că nu se simte puternic şi special de a apăra un asemenea proiect.

Domnilor, ceea ce a spus onor. domnul Ionescu[4] în parte sînt foarte adevărate şi merită toată atenţiunea şi a guvernului, şi a Camerei şi de aceea vă rog să amînaţi discuţiunea acestui proiect, sau, dacă nu, atunci să se invite domnul ministru de rezbel, care mi se spune că este în o comisiune, a veni aici fiindcă aş dori să audă observaţiunile ce am avea de făcut cu această ocaziune.

---

* Şedinţa din 12 decembrie 1881.

După intrarea în sala de ședințe a ministrului de război.

Acum că domnul ministru de rezbel este prezent, eu voiesc să chem luarea-aminte a domniei sale asupra unor neagiunsuri.

Domnul vicepreședinte: Aveți cuvîntul.

Domnilor, onor. domnul Ionescu a motivat propunerea sa de reducțiune a contingentului pe faptul că populațiunile rurale scad și că sîntem în timp de pace. În partea întîi mă unesc cu domnia sa de a recunoaște împreună cu toții că dacă populațiunea noastră nu scade, dar cel puțin nu crește; însă acest rău mare nu se poate înlătura prin scăderea contingentului, ci trebuie să ne punem toate silințele să-l remediem prin alte măsuri.

Așadar, [î]mi păstrez dreptul să mă unesc cu domnia sa atunci cînd va fi ocaziunea să facem un proiect relativ la scăderea sau la rămînerea pe loc a populațiunei noastre.

La partea a doua însă nu mă unesc cu domnul Ionescu. Domnia sa zice că sîntem în vreme de pace. De unde o știe aceasta? Sîntem în pace, dar cu toate acestea noi vedem că toate statele mari și mici armează necontenit și țin armata pe stare de rezbel. Dezarmarea, pacea o dorim cu toții, mai ales noi, stat mic. Cine nu voiește să ajungă la acest ideal mare: pacea universală, și mai ales noi care sîntem o țară mică? Domnilor, noi astăzi sîntem independenți și ca independenți avem răspunderea faptelor noastre; așa a zis un mare fost ministru în Viena, voind să ne amenințe. Noi nu voim să amenințăm pe nimeni, dar trebuie să ne apărăm independența noastră și ca să ne apărăm în timp de rezbel trebuie să ne pregătim în timp de pace: *Si vis pacem para bellum*. Contingentul acesta dar nu este cerut pentru a amenința pe nimeni, ci este cerut ca să întărim cadrele cu care se ține armata în timp de rezbel, căci noi nu avem în adevăratul cuvînt armată permanentă, avem numai cadre.

Dar unde voiam să fac respectuoasele mele rugăminte domnului ministru este ca să-l rog pe domnia sa să binevoiască ca cu ocaziunea chemărei sub drapel a noului contingent să facă ca serviciul obligatoriu pentru toți fiii României să fie un adevăr, ceea ce din nenorocire nu este astăzi.

Cînd ne uităm la acele regimente cari au fost fala noastră și cari ele mai mult decît oricare altă armă în timpul rezbelului au întemeiat și au dobîndit cu falǎ independența noastră, cînd ne uităm, zic, la acele regimente de dorobanți, nu vedem decît figuri de săteni, iar figuri de orașe, figuri din clasele diriginte, nu vedem mai nici una, și dacă sînt ici-colea, sînt foarte puține. Nu osîndesc pe nimeni; în timpul rezbelului am văzut pe feciorii boierilor mergînd să se bată alături cu ceilalți soldați; însă în cel[l]alt timp nu vedem asemenea figuri. Există, din nenorocire, în legea noastră voluntariatul. Astăzi în statele mari și în armatele mari se discută foarte serios cestiunea dacă trebuie sau nu să se desființeze voluntariatul. Poate că nu este timpul pentru noi ca să ajungem acolo, însă trebuie să căutăm ca voluntariatul să nu fie o plagă pentru armată, ci să fie o adevărată obligațiune. *(Aplauze.)*

La noi nu vedem pe voluntarii noștri luînd uniforme decît numai cînd capătă brevetul de oficeri de rezervă, dar nu am văzut pe nici unul din acești voluntari ca să fi pus vreodată uniformă de soldat.

Am fost ministru în străinătate[5], din nenorocirea mea. M-am ocupat de cestiune. Sînt vreo douăzeci şi cinci sau treizeci de secretari, ataşaţi de legaţiuni etc., din cari nu cunosc decît doi cari au făcut serviciul de voluntariat. Sînt mai mulţi cari au ajuns primi-secretari şi cari pînă în ziua de astăzi încă nu au îndeplinit condiţiunea aceasta. Ceea ce este în corpul diplomatic este în toate cancelariile, în toate administraţiunile. Sînt tineri cari au făcut carieră administrativă, cari au făcut carieră în magistratură, cari au ajuns deja preşedinţi şi voluntariatul nu şi l-au făcut încă şi numai ţăranul, numai el este fără milă luat şi i se caută pretexte nu ca să-l scutească, ci tocmai ca să-l înroleze; nu mai caută de e fiu de văduvă sau nu.

Fac apel dar la domnul ministru şi-mi pare bine că domnia sa a luat în mod definitiv acest minister, căci interimatele la ministere mari nu sînt bune, ci un asemenea minister ca Ministerul de Rezbel trebuie să aibă ministru[l] său titular; prin urmare, fac apel la domnia sa şi cred că domnia sa în spiritul său liberal şi egalitar va face ca serviciul armatei să fie obligatoriu şi pentru ţăran, şi pentru albăstrime[6].

„Monitor", 1881, nr. 19, p. 231, col. 1—3.

NOTE

[1] Se discuta proiectul de lege pentru recrutarea contingentului anului 1882 : 8 500 de persoane pentru armata permanentă, 3 000 călărași, iar restul la dorobanţi.

[2] I. C. Brătianu.

[3] V. A. Urechia.

[4] Lui I. Ionescu de la Brad i se păruse prea mare contingentul, de aceea ceruse reducerea lui la jumătate, „căci eu sînt partizan al păcei, însă nu al păcei armate".

[5] K. a fost trimis în calitate de ambasador extraordinar și ministru plenipotenţiar al ţării la Paris între aprilie 1880 și iunie 1881.

[6] Proiectul a fost primit cu 60 de voturi pentru și cinci împotrivă.

Intervenţii pe marginea proiectului de lege „pentru aşezarea şi administrarea impozitului asupra beuturilor spirtoase" *

Domnul general Leca[1] şi ceilalţi oratori au arătat defectuozitatea acestei legi. Spiritul legei este numai de a schimba modul actual de percepere şi de a feri mai ales pe locuitorii rurali din o parte a Ţărei Româneşti, cari produc ţuică din tescovină sau prune, de a-i feri de şicanele care li se făceau cu modul actual de percepere. Scopul final dar al acestei legi este scutirea şi poate naşterea acestei industrii populare.

Prin urmare, nu este nimic alt de a se face decît de a se înlocui un mod de percepere vexatoriu cu un altul care să fie mai înlesnitor. Niciodată însă spiritul legii aceştia nu a fost de a se spori impozitul funciar asupra viilor şi asupra livezilor de prune şi a se impune o parte din ţară la această dare, parte care nu exercită această industrie a rachiurilor. De aceea mi-am permis să propui următorul amendament:

„Pentru înlesnirea percepţiunei taxelor asupra rachiurilor fabricate prin cazane mobile din prune, drojdii şi tescovină, se vor înlocui prin o dare anuală de un leu de fiecare pogon de vie sau pruni, întru cît producţiunea acestor vii şi livezi se va întrebuinţa la fabricarea de rachiuri. Proprietarii sau exploatatorii acestora sînt datori a face întru aceasta cuvenita declaraţiune către primăria locală, şi anume în întîiul trimestru al fiecărui an" [2].

---

* Şedinţa din 15 decembrie 1881.

Mă explic. Astăzi vreau să întreprind o fabricaţiune de rachiuri; pentru aceasta îmi trebuie să plantez o livede cu pruni sau cu viţă. Ca să pot avea prune, [î]mi trebuie un timp de 3—4 ani. Ei bine, pentru ce să plătesc un impozit pe cîtă vreme nu fabric rachiu? Dar voi plăti acest impozit atunci cînd voi întrebuinţa prunele şi vinul la fabricaţiunea de rachiu. De aceea am zis că numai aceia care vor exercita această industrie să plătească acest impozit şi aceia vor fi datori să facă o declaraţiune întocmai ca cultivatorii de tutun.

Domnul N. Nicorescu : Dar pentru tescovină nu este aşa. *(Întreruperi.)*

Domnilor, o lege pune numai principii; legea nu poate intra în amănunţimi. *(Întreruperi.)*

Pe marginea unui amendament depus de Dincă Schileru [3].

În amendamentul domnului Schileru este ceva de considerat, în faţa unei noi industrii ce începe a se statornici în ţară, căci au început a veni companii străine care aşează maşine, unelte mari ca să fabrice din vinuri deosebite licori, coniacuri. Aceste fabrice întrebuinţează vinurile de la o podgorie întreagă; prin urmare, dacă va fi destinat acel rachiu pentru exportaţiune, socotesc că domnul Schileru are dreptate, că acele livezi şi vii care au vîndut productul lor la asemenea stabilimente destinate ca fabricatele lor să fie exportate, să nu plătească, după chiar teoria de mai sus, căci iată ce zice mai sus : „Rachiurile, spirturile, licorile şi berea destinate a se exporta din ţară".

Eu sînt proprietarul unei velniţe, cum se zice dincolo de Milcov, sau unei poverne mari, cum se zice aici, şi produc spirt numai pentru export, pentru aceasta nu plătesc nimic; dar dacă bunăoară să înfiinţează o destilerie mare, care ia vinul unei podgorii întregi, pentru ca să fabrice coniac pentru exportare, este oare drept ca proprietarul acelor vii să plătească cîte un leu de pogonul de vie?

În replică cu N. Nicorescu [4].

Mai întîi, domnilor, eu nu am propus nimic; eu am spus numai că în amendamentul domnului Schileru este ceva care merită să fie luat în consideraţiune. Domnul Schileru reclamă cum că ţuica şi rachiul fabricat din tescovină, cari sînt destinate pentru export, să fie scutite de dare, precum sînt spirturile care sînt fabricate în povernele cele mari pentru export. Eu zic că este ceva de considerat în acest amendament.

Domnul G. Cantili : Dumneata-l primeşti ori nu?

Mai întîi amendamentul domnului Schileru nu este destul de dezvoltat.

Dacă ar veni o companie mare, care ar lua toate vinurile din viile acelea care plătesc un leu de pogon, pentru ca să fabrice coniac, trebuie să fie oare supuse viile acelea la impozit? Eu sînt de ideia ca viile din a căror vinuri să fabrică coniac pentru export să nu fie supuse la impozit [5].

„Monitor", 1881, nr. 21, p. 264, col. 2—3; p. 265, col. 2, 3.

[1] Generalul D. Lecca își exprimase nemulțumirea pentru instituirea impozitului pe vii și pe livezile de pruni deoarece recoltele erau diferite de la regiune la regiune, iar valorificarea la fel. De pildă, în Moldova tescovina era aruncată în vie pentru îngrășarea pămîntului, iar în Țara Românească era transformată în rachiu.

[2] Amendamentul a fost acceptat.

[3] D.S. ceruse să se scutească de taxe și rachiul fabricat din prune, drojdii și tescovină (cu referire la articolul 3 din proiect, care scutea „licorurile" și „rachiurile" pentru export), ca și băuturile spirtoase consumate la locul de producție de către fabricanți. D.S. și-a retras amendamentul în urma discuțiilor.

[4] N. N. explicase că impozitul trebuia să lovească „nu producțiunea vinului și a spirtului care se fabrică din tescovină și drojdii". Pledase apoi pentru respingerea propunerii lui K.

[5] Proiectul a fost primit cu 50 de voturi pentru și 11 împotrivă.

Discurs despre prerogativele Adunării și ale puterii executive. Pe marginea interpelării lui G. P. Mantu asupra eliminării unor elevi din școala normală de la Galați *

Domnilor, profit de această ocaziune[1] spre a arăta pozițiunea mea în această Adunare. Șase ani de zile n-am fost în Cameră, am ieșit din Cameră și mai pe urmă am ieșit și din țară ca ministru în străinătate. Acum, că reintru ca deputat în Cameră, declar că sînt din opozițiune ; însă, fiindcă sînt din opozițiune, nu pot să repudiez principiele pe care le-am arătat cînd eram la guvern și pe cari le cred că sînt neapărat trebuitoare pentru susținerea unui stat. Asemenea nu pot recunoaște, eu, din opozițiune, dreptul Camerei de a intra să cerceteze pînă și micile cestiuni de administrațiune ale unei școli, nu pot admite să aducem pînă și școlarii înaintea Camerei. Nu cred că facem bine, nu cred că prin aceasta pregătim viitorul țărei noastre și trebuie să lăsăm aceste atribuțiuni ministrului și autorității școlare, oricare ar fi. Nu putem să cerem ca ministrul să primească pe cutare sau cutare școlar.

Am fost în Franța și am văzut că s-a concediat sub Republică o școală însemnată, o mare parte din Școala politehnică, și cu toate acestea nimeni n-a intervenit ; nici intransigenții n-au venit să zică ca să se aducă înapoi școlarii, s-a lăsat la aprețiarea ministrului. Unii s-au întors înapoi, alții cari s-au căit s-au dus de au intrat ca soldați și și-au căpătat drepturile lor pe cîmpul de bătaie al Africei.

Eu cunosc pe domnul Petrovan și nu-l cunosc de om rău, nu știu ce este astăzi, nu știu dacă cutare director este bun sau rău, nici nu trebuie să știm noi aceasta. Ceea ce trebuie să ne preocupe pe noi este că în școli și mai cu seamă în școlile din Moldova a intrat un spirit rău, care trebuie să ne îngrijească, au intrat acele idei bolnave care trebuie să le extirpăm. Și după vacanțe voi avea onoarea să interpelez, nu pe ministrul instrucțiunei publice, dar pe întregul guvern, în această privință și cu toții să ne întrebăm cum se întîmplă că mai cu seamă în Iași, focarul ideilor nobile și naționale, azi nu se găsesc în sînul și societatea lui decît idei rele și nenorocite, pe cari trebuie să le deplîngem cu toții : și guvern, și majoritate, și opozițiune. Trebuie să cercetăm de unde vine acel rău social, care poate să se întindă ca o gangrenă de la Iaşi la Bîrlad, de la Bîrlad la Galaţi şi de acolo pînă la Severin.

---

* Ședința din 16 decembrie 1881.

Prin urmare, eu rog pe domnul Mantu că dacă găseşte că s-a făcut ceva rău, să nu aducă cestiunea înaintea Camerei, ci mai întîi să vorbească cu ministrul, pentru că Camera nu poate să facă alt decît să dea toată autoritatea ministrului. (*Întreruperi*, *zgomot*.)

Daţi-mi voie, domnilor ! Vă declar de mai nainte că credeam că majoritatea avea să mă sprijine cînd voi zice aceste cuvinte. Eu nu împiedic pe colegul meu de la Galaţi ca să facă interpelare, dar în acelaşi timp cred că sînt interpelări care este bine să se facă în caz numai de necesitate absolută ; cred că sînt şi interpelări din acelea cari nu ar trebui să se facă deloc, pentru că Camera nu se poate rosti fără să atingă drepturile puterei executive, adică prin care ar fini invitînd pe minister să aducă pe şcolari înapoi. Aceasta nu este treaba Camerei, este treaba profesorilor, este treaba directorului şcoalei, este treaba consiliului superior şcolar. (*Întreruperi*, *zgomot*.)

Daţi-mi voie ! Rog pe domnii întrerupători să fie încredinţaţi că şi eu ca şi dumnealor sînt gelos de drepturile Camerei, însă niciodată nu ne vom uni cu ideia ca Adunarea să facă administraţiune în locul puterei executive, niciodată nu ne vom uni cu ideia ca Adunarea să iasă din atributele ei. Dreptul Adunărei este numai de a observa, de a controla, iar niciodată de a administra.

Onor. domnul Giani, care protestează, trebuie să ştie că şi în Francia s-au ivit asemenea cazuri şi ministerul în capul căruia este domnul Gambetta, căruia nu-i veţi contesta nici principiele republicane, nici principiele liberali, nici capacitatea, a zis prin o circulară că Camerele nu au dreptul să se amestece în altceva decît numai întru a controla actele guvernului, iar nicidecum în administraţiunea diferitelor servicie.

Vă rog, domnilor, să nu credeţi că am intenţiune de a zbura acolo (*arată banca ministerială*) şi de aceea îmi pregătesc tărîmul. (*Ilaritate.*)

Domnul G. Cantili : Nu se ştie.

Pot asigura pe domnul Cantili despre aceasta. Vedeţi, sîntem în ajunul de a ne duce la vetrele noastre şi vă sînt recunoscător că mi-aţi dat ocaziunea să fac această declaraţiune, ca să nimicesc vuietele răspîndite. Zic aceste cuvinte nu ca să tăgăduiesc drepturile Camerei, pe cari le respect, dar pentru că cred că într-o ţară trebuie să fie un guvern şi o administraţiune ; şi pentru ca guvernul să-şi poată face datoria, trebuie să fie respectat în drepturile lui, pentru ca şi el să respecte drepturile noastre.

Aşadar, nu credeţi că fac un program pentru numirea mea la putere, ci fac un program pentru intrarea mea în opoziţiune [2]. (*Aplauze.*)

„Monitor", 1881, nr. 22, p. 285, col. 1—3.

NOTE

[1] G. P. Mantu interpelase asupra eliminării a 26 de elevi din Şcoala normală din Galaţi. V. A. Urechia, ministrul cultelor şi al instrucţiunii publice, explicase faptele : şcoala era cea mutată de la Ismail. Directorul Petrovan se făcuse vinovat de neglijenţă în administrarea ei ignorînd disciplina şcolară şi fusese destituit. Pînă la numirea altui director el numise un suplinitor ; 26 de elevi trimiseseră o petiţie ministerului sub forma unui ultimatum, cum arăta ministrul, pentru îndepărtarea acestuia, altfel ameninţau cu părăsirea internatului. Şi-au pus în practică intenţia cerînd bani în oraş spre a se duce să se jeluiască în faţa Parlamentului. Acest act de indisciplină provocase măsura punitivă a ministrului.

[2] Discuţia s-a închis.

Cere explicaţii guvernului asupra închiderii iminente a graniţei austriece pentru importul de vite din România *

Am onoarea a anunţa şi eu o interpelare domnului preşedinte al consiliului [1], fiindcă domnia sa de şase ani a fost neschimbat la minister şi, prin urmare, poate mai mult decît oricare altul şi are datoria chiar să ne dea lămuriri, ca unul ce cunoaşte mai bine cestiunea.

De la 1 ianuariu stil nou, adică de mîne sau poimîne, să închid graniţele austriace pentru exportaţiunea vitelor noastre [2].

Noi prin renumita convenţiune comercială încheiată cu Austro-Ungaria [3], care a ucis industria ţării, am făcut concensiuni foarte mari Austriei. Prin urmare, întreb azi cînd se închid graniţele cu totul: Au să ni se întoarcă înapoi acele concesiuni sau vom urma a le face ca şi mai nainte? În Moldova, şi mai cu seamă în Valahia Mică, s-a lovit foarte mult acest al doilea ram al avuţiei naţionale şi ştiţi bine foarte că s-a zis cu drept cuvînt că comerciul vitelor şi agricultura sînt la noi *les deux mamelles* [4], adică cele două ţiţe de bogăţie ale statului. Acesta este obiectul interpelărei ce am onoare a adresa domnului preşedinte al consiliului şi-l rog să-mi spună ce măsuri a luat pentru ca ţara să nu fie lovită în această ramură de comerţ.

Am aşteptat cu această interpelare pînă am aflat că, din norocire, s-a aplanat regretabilul conflict între Austria şi România, iscat cu ocaziunea mesagiului de deschidere a sesiunii [5].

Prin urmare, azi avem dreptul, fără să se poată zice că sîntem ruşi sau austriaci, să ne apărăm interesele noastre economice, precum şi Austria apără pe ale sale.

Cere să fie prezenţi la dezvoltarea interpelării sale primul-ministru şi ministrul de externe.

Eu, domnule preşedinte, în interpelarea mea, am a face cu domnul preşedinte al consiliului şi cu domnul ministru de externe, cari văd că nu sînt aci. Prin urmare, cînd [î]i voi vedea pe banca ministerială, voi dezvolta interpelarea mea.

Domnul vicepreşedinte: Sînt ceilalţi domni miniştri şi dumneavoastră ştiţi că miniştrii sînt solidari între ei. Cred că nu aţi adresat această interpelare personal domnului preşedinte al consiliului.

Eu am adresat interpelarea domnului preşedinte al consiliului şi se poate ca domnii miniştri prezenţi să zică că nu cunosc faptele.

Prin urmare, vedeţi că trebuie să fie prezent domnul preşedinte al consiliului [6].

Replică lui I. Marghiloman.

Aş ruga să se constate un lucru, acela că, prin întîiele domniei sale cuvinte, domnul Marghiloman, ca membru al comisiunei de anchetă, a declarat că nu ştie în ce raport poate fi lucrarea comisiunei dumneavoastră de anchetă cu interpelarea mea.

Aceste cuvinte mă silesc, domnilor, să vă declar că eu nu mă aştept a se aduce multă lumină de către acea comisiune asupra obiectului interpelării mele, mai cu seamă cînd domnul Marghiloman ne spune că nu știe ce relațiune ar fi între sarcina comisiunei și între obiectul interpelărei mele. De aceea eu difer de opiniunea onor. domn Nicolae Ionescu, ca să aștept raportul comisiunei, fiindcă nu știu pînă cînd va trebui să aștept și nu știu ce lumini aș putea lua din acest raport, după ceea ce auziți astăzi de la unul din membrii ei; ci-mi rezerv dreptul de a-mi dezvolta interpelarea îndată ce voi avea fericirea să văd aci pe domnul ministru de externe și pe domnul președinte al Consiliului de Miniștri, cari cunosc obiectul acestei interpelări și ne pot da explicațiunile necesare, pe care onor. domnul Marghiloman nu știe să ni le dea.

---

* Şedinţele din 17 decembrie 1881 şi 11 ianuarie 1882.

Replică lui P. P. Carp [7].

Domnilor, dați-mi voie întîi să regulez cestiunea mea cu onor. domn Carp.

Eu nu am avut onoare să știu că domnia sa era în acea comisiune, căci, dacă aș fi știut de una ca aceasta, vă declar că nu aș fi cerut cuvîntul, fiindcă față cu domnia sa nimeni nu trebuie să zică un cuvînt, deoarece domnia sa are monopolul de a da sfaturile sale părintești în toate și despre toate. (*Ilaritate.*) Domnia sa nici chiar cînd eram afară din țară nu-mi dedea pace. Cînd eram la Paris, domnia sa mi-a trămis tocmai pînă acolo admonestațiunile sale. (*Ilaritate.*)

În privința interpelării mele relativă la Universitate, să-mi permiteți a vă spune cazul. Se vede că domnia sa nu a citit interpelarea mea în privința Universității, cum obicinuiește a face foarte des, căci în vasta domniei sale concepțiune nu are trebuință de a citi; le știe toate de la început ... (*Ilaritate.*) Să-mi permită domnul Carp să-i răspund în felul acesta, căci domnia sa nu a citit nici chiar interpelarea de acum. Dacă ar fi citit-o, atunci ar fi văzut bine de era conexitate între interpelare și lucrarea comisiunei numite de Cameră. Dar eu nu am zis un singur cuvînt despre acea comisiune. Domnul Ionescu e care a atins cestiunea acestei conexități.

Eu numai cînd domnul Marghiloman a zis cum că nu înțelege ce lumină poate să iasă din raportul comisiunei, numai atunci am crezut că în mod intim [î]i pot zice că domnia sa nu a studiat cestiunea, fiindcă este eminamente legată o cestiune cu cea[l]altă, mai cu seamă că astăzi noi moldovenii sîntem loviți și dintr-o parte și dintr-alta, fiindcă ni s-a închis și granița dinspre Rusia.

Iată, onorate domnule Marghiloman, de ce am zis că este conexistate.

Încă un cuvînt și termin.

Nu pot să pun astăzi cestiunea pe tapet, căci lipsește domnul președinte al consiliului, care de șase ani singur a fost stîlpul neclintit pe banca ministerială. Al doilea, nu este aci domnul ministru de externe care să controleze dacă traduc bine din nemțește ceea ce voi citi, afară numai dacă onor. domnul Carp nu va binevoi să se pună pe acele bănci. (*Ilaritate.*) Pînă atunci însă eu declar că nu fac nici o rivalitate și că nu va avea a se teme de o nouă interpelațiune în privința Universității de Iași [8].

„Monitor", 1881, nr. 23, p. 288, col. 2; 1882, nr. 25, p. 310, col. 1, 2, 3 — p. 311, col. 1.

NOTE

[1] I. C. Brătianu.

[2] Chiar din anul următor încheierii convenţiei cu România Austro-Ungaria a declanşat o campanie atît de violentă contra importurilor româneşti de vite încît, şi după ce statul român a luat toate măsurile de apărare sanitară, vitele care treceau graniţa erau declarate bolnave la Budapesta şi se întorceau în ţară pe spezele exportatorilor. În fine, prin legea sanitară veterinară din 1880 Austro-Ungaria a desfiinţat toate punctele de carantină spre România, iar de la 1 ianuarie 1882 a declarat închise permanent graniţele sale pentru importurile de vite din România. Textul legii, comparat cu cel al dispoziţiilor similare româneşti din anul 1882, la C. I. Băicoianu, *Contribuţiuni la politica comercială. Problema convenţiunilor veterinare. Politica veterinară şi comerţul nostru de vite de la 1860 şi pînă în prezent*, Bucureşti, 1903, p. 269 şi urm.

Evident că nu raţiuni sanitare determinaseră închiderea graniţelor, ci unele de natură economică. Ele se aseamănă cu cele folosite de Anglia (pentru carnea importată din Franţa şi Belgia) şi de Germania.

Consecinţele acestei măsuri au fost catastrofale pentru România. Iată cîteva cifre, după situaţia întocmită de C. I. Băicoianu (*op. cit.*, p. 87), asupra valorii medii a exportului de boi, cai, oi, capre şi porci :

1871—1874	15	milioane lei
1876	26	,, ,,
1877	28	,, ,,
1878	19,5	,, ,,
1879	19,8	,, ,,
1880—1882	12,9	,, ,,
1882	6,9	,, ,,

Pe categorii de animale situaţia se prezenta astfel, din anul 1880, cînd încep şicanele autorităţilor austro-ungare :

	boi		*cai*		*oi*		*porci*	
1880	20 503	capete	2 407	capete	163 206	capete	92 143	capete
1881	20 792	,,	1 700	,,	114 857	,,	178 430	,,
1882	2 260	,,	1 846	,,	139 070	,,	136 317	,,

„Un dezastru mai mare nici că se putea”, comentează C. I. Băicoianu, care discută situaţia schimburilor şi în perioada războiului vamal dintre cele două ţări început în 1886, care a făcut ca de pildă în anii 1889—1891 să se exporte în medie 4 650 de capete cornute anual.

[3] Vezi despre această convenţie la K., *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea a IV-a, p. 147 şi urm. cu notele noastre subsecvente.

[4] Expresia aparţine lui Sully (vezi infra, p. 71, nota 9).

[5] Textul din mesajul de deschidere a Camerelor din 5 noiembrie 1881 era acesta : „Îngrijirile ce a deşteptat în ţară chestiunea libertăţei Dunării sînt legitime. Necesitatea de a atrage cît mai mult importurile noastre, în sus ca şi în jos de Galaţi, vasele de comerţ străine şi pavilioanele de orice naţionalitate este cu atît mai viu simţită cu cît comerţul nostru întîmpină adesea, la exportul pe fruntariele de uscat, felurite pedici şi cu cît de la un timp încoa, sub cuvînt de epizootie, el este chiar ameninţat de a-şi vedea închise cu desăvîrşire acele fruntarii în ce priveşte exportul de vite mari” (cf. Titu Maiorescu, *Discursuri parlamentare cu priviri asupra dezvoltării politice a României sub domnia lui Carol I*, III *(1881—1888)*, Bucureşti, 1899, p. 27—28.

Textul în limba franceză distribuit diplomaţilor s-a tradus *sous prétexte d'epizootie*. La 21 noiembrie 1881 Austro-Ungaria a rupt relaţiile diplomatice cu România şi le-a reluat la 16 decembrie, după ce Eugen Stătescu, ministrul de externe, îşi ceruse scuze.

[6] După vicepreşedintele Adunării, D. Lecca, luase cuvîntul C. A. Rosetti, ministrul de interne, care îl informase pe K. că îi stă la dispoziţie, dar în acelaşi timp anunţase Adunarea că demisionează ! N. Ionescu ceruse să se comunice raportul comisiei de anchetă, constituită tocmai pentru elucidarea problemei ridicate de interpelarea lui K. I. Marghiloman, membru al acestei comisii, spusese că nu vede nici o legătură între lucrările comisiei şi fondul interpelării lui K.

[7] P. P. Carp îl ironizase pe K. : „Un om plin de resurse ca domnia sa, a cărui vederi şi hotărîri au fost de atîtea ori contrarii cu aceea ce aştepta lumea de la premisele puse chiar de domnia sa... ”. Insistase apoi şi el asupra lipsei de legătură între lucrările comisiei şi interpelare. Ca un argument *ad hominem* amintise de interpelarea cu privire la Universitatea din Iaşi

(din zilele de 1, 2 şi 4 februarie 1877, în *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea a IV-a, p. 270—334): „Ce rezultat a avut acea interpelaţiune? Fost-a el în raport cu ţelul pe care-l declara domnul Kogălniceanu că-l urmăreşte? Ştiţi bine că nu".

[8] I. Marghiloman şi P. P. Carp aveau oarecum dreptate pentru că al treilea membru al comisiei, Gr. Cozadini, explicase, după intervenţia lui K., motivele constituirii ei; o cercetare la faţa locului spre a vedea dacă s-a instituit carantina la graniţa dinspre Rusia şi dacă se aplică măsurile sanitare corespunzătoare, deoarece cu ocazia dezbaterilor legate de răspunsul la mesajul tronului se exprimaseră îndoieli din partea lui N. Ionescu asupra regimului carantinesc. Vezi şi infra p. 9.

În favoarea acordării cetăţeniei române polonezului Alexandru R. Lavcovici *

Eu nu am onoare să cunosc pe acest domn[1], dar cuvintele domnului Chiţu sînt pentru mine un îndemn ca să votez şi să rog pe toţi din această Cameră să voteze pentru acestă persoană. Profit însă de această ocaziune ca să răspund la cuvintele zise de domnul Maniu [2] în contra naţionalităţei polone. Aceasta e o naţionalitate nenorocită, care, deşi n-a luptat cu transilvanii, a fost în lupte şi în bine şi în rău cu moldovenii, mai cu seamă cu care sînt limitrofi.

Şi dacă polonii au găsit ospitalitate la noi ca şi prin alte părţi şi noi moldovenii în timpuri de restrişte am găsit ospitalitate la aceşti valoroşi poloni, cari şi ei au fost luptători pentru crucea lui Christos, luptînd adeseaori alături cu noi în contra inimicului comun.

Cît pentru aceea că trebuie dată preferinţă românilor, n-am nimic a zice; dar, fiindcă venind la ordinea zilei un polonez se ridică deodată mănuşa şi se aruncă în contra acestei naţionalităţi, pe care Europa întreagă o admiră, socotesc că inima generoasă a dumneavoastră nu dă nici o valoare acestei provocaţiuni. (*Aplauze.*)

Replică lui V. Maniu.

Sînt foarte fericit că domnul Maniu a declarat acum că nu are nici o antipatie în contra naţiunei polone. Astfel dar domnia sa singur a venit şi a şters cu mîna sa cuvintele cari sînt scrise de domnii stenografi în contra acelei naţiuni. Cît pentru aceea că domnia sa zice că nu primeşte teoriele mele, aceasta îl priveşte; dar socotesc că, dacă este vorba să facem protestaţiuni de patriotism şi naţionalitate, nu trebuie să ne arătăm tot curagiul şi tot patriotismul mare mai cu seamă atunci cînd acele protestări privesc pe o naţiune care azi trăieşte numai prin istoria faptelor sale mari. A avut onor. domnul Maniu ocaziune să facă un asemenea protest atunci cînd s-a zis că Maria Therezia a trămis la Roma români din Banat ca să înveţe a fi români; căci tocmai domnia sa ca român din Banat trebuia să ştie că acei români nu au fost trimişi la Roma [3] ca să se facă buni români, ci ca să se facă catolici, adică ca să repudieze religiunea strămoşilor lor [4].

„Monitor", 1882, nr. 25, p. 312, col. 2, 3 — p. 313, col. 1.

---

* Şedinţa din 11 ianuarie 1882.

NOTE

[1] Al. R. L. era funcționar telegrafo-poștal. Intrase în serviciu în anul 1865 și ceruse naturalizarea în anul 1868.

[2] Guvernul prezentase o listă de cereri de naturalizare ale unor funcționari care, potrivit dispozițiilor legale, nu-și mai puteau ocupa posturile dacă nu deveneau cetățeni români. V. Maniu intervenise impetuos arătînd că Adunarea nu e datoare „să voteze indigenatul tuturor polonezilor și străinilor adunați în țară”.

[3] Dintre cei mai de seamă români școliți la colegiul catolic „De propaganda fide” din Roma amintim pe Petru Maior și Gheorghe Șincai.

[4] Naturalizarea a fost primită cu 62 de voturi pentru și șapte împotrivă.

Interpelare și discurs asupra închiderii granițelor austriece pentru importul de vite din România *

Domnilor, consider ca o datorie din parte-mi să nu insist deloc a dezvolta interpelarea astăzi[1], în urma nenorocirei de familie care s-a întîmplat domnului președinte al consiliului și la care iau și eu parte, ca unul ce am avut ocaziune a recunoaște meritele de inimă ale răposatului. Pentru aceste cuvinte sînt cu desăvîrșire la buna-voință a domnului președinte al consiliului și-mi voi dezvolta interpelarea cînd va voi dumnealui; nu voiesc să beneficiez de dreptul acordat de regulament.

> *Domnul președinte al consiliului* : Sînt foarte recunoscător pentru simțimintele exprimate de domnul Kogălniceanu, dar cred că afaceri de familie nu ne pot opri a ne ocupa de afacerile țărei.

Domnilor, începînd dezvoltarea interpelărei mele, vă rog să nu credeți cum că aș voi să redeștept acum vechi și uitate lupte, că aș voi să viu, cu ocaziunea cestiunei de față, să arunc asupra conservatorilor o imputare; aceasta ar fi un loc comun și m-ar pune și pe mine în rîndul acelora cari toate greșalele ce se fac astăzi le aruncă asupra conservatorilor, zicînd că și ei au făcut tot așa, ba încă și mai rău. Dar sînt silit să arăt că acea convențiune [2], care s-a votat acum vreo șapte ani, a avut consecințe dureroase, de care nici astăzi nu se poate scăpa țara, sau că cel puțin aplicarea ei nu se face așa cum să se mai ușureze puțin acele consecințe.

Conservatorii dădeau ca scuză, așa credeau ei sau cel puțin așa a spus-o fostul președinte al consiliului de atunci, domnul Lascăr Catargiu, la o întrunire din Iași, că domnia sa a sacrificat pentru zece ani de zile interesele economice ale țărei spre a face ca țara să capete un nou drept, o îndrumare spre independință, și că de aceea domnia sa se uită mai mult la partea politică aderînd la acea convențiune; în fine, că a fost un mare act politic acea convențiune subscrisă de ministrul nostru [3] alături cu comitele Andrassy.

În adevăr, chiar jurnalele austro-ungare, cînd a fost conflictul nenorocit mai deunăzi cu Austro-Ungaria [4], imputau comitelui Andrassy greșala ce a făcut de a subscrie acea convențiune, pentru că prin aceasta a sporit veleitățile popoarelor de la Dunăre de a deveni independente și că aceasta nu este politica Austro-Ungariei, căci, odată independența dobîndită de către aceste state balcanice și dunărene, ele ar putea să devină inemice ale Austro-Ungariei. Cu toate acestea noi trebuie să recunoaştem că, în urma acelei convenţiuni, noi am rămas cu coaja — fructul, mezul l-a luat Austro-Ungaria.

---

* Ședința din 12 ianuarie 1882.

Acest prolegomen e ca să mă întemeiez pe această convenţiune măcar o dată şi să dobîndim o dată măcar ceva bun de la ea.

Domnilor, cînd s-a făcut convenţiunea, onor. ministru de externe[5] a venit şi în o lungă, lungă expunere, începînd de la Mihai şi de la Ştefan cel Mare, ba încă de mai înainte, de la anul 1390, a arătat că ţara reintra în drepturile ei. Eu, cît pentru mine, ştiu că ţara a reintrat în drepturile ei, a devenit independentă mulţămită curcanilor noştri. Domnia sa însă, cum zic, a arătat că prin acea convenţiune revinea ţara la timpurile mari ale tratatelor încheiate cu Elisabeta de Englitera[6] etc. şi viind la practică a zis că am dobîndit două concesiuni mari : 1) că Austria consimte să deschidă graniţele sale la importarea cerealelor noastre fără să plătească ceva. Eu ştiu însă că acesta era un avantagiu nominal, fiindcă numai în cazul de mare belşug în Austro-Ungaria cerealele noastre erau lovite de vama austro-ungară la intrarea lor în statele cesaro-regale. (*Nu se aude.*)

Domnul P. Carp : Cer cuvîntul, domnule preşedinte !

Un al doilea avantagiu ce mai arăta domnul ministru de extrene de pe atunci în convenţiunea aceea era o reducere a taxei asupra vitelor ce treceau din ţara noastră în Austro-Ungaria. Domnia sa spunea că Moldova şi Oltenia mai cu deosebire fac un comerciu foarte mare cu vitele în Austro-Ungaria. Şi aşa este. Atunci, înaintea convenţiunei, se plătea jumătate de galben de bou la intrarea vitelor noastre în Austria. Erau oarecari reguli igienice, era un sistem atunci pe care guvernul austriac şi-a rezervat dreptul de a-l păstra: era sistemul contumaci[i]lor, adică erau carantinele. Cînd nu era epizootie în ţara noastră, carantinele se desfiinţau cu totul, ori se reduceau la minimul zilelor de carantină. Cînd era epizootie în ţară, atunci carantinele se înăspreau; şi numai în cazuri foarte rari, cînd era epizootie la graniţă, atunci se închideau graniţele în mod provizoriu.

Iată Austria ce drept şi-a păstrat, că avantagiile ce nouă ni le făcea de a scobori, de a împuţina darea pe vite şi intrarea liberă a cerealelor nu excludeau măsurile de poliţie sanitară. Eu, neştiind că voi avea onoarea astăzi ca interpelarea mea să fie primită de domnul preşedinte al consiliului, n-am adus chiar textul legilor cu mine, dar nu cred că mă va înşela memoria şi vă voi cita din acele legi cele trebuincioase tezii mele.

După ce domnul ministru de externe de atunci a arătat aceste avantagii, apoi a zis aceste cuvinte expresive :

„Dar totdeodată se admite şi restricţiuni la acest principiu prin diferite prohibiţiuni admise de ambele părţi, cum tutunul sub toate formele, sarea, armele, muniţiunile de rezbel, cari sînt oprite de a intra dintr-un stat într-altul. Mai sînt asemenea şi alte restricţiuni ce se pot prescrie de fiecare parte în interesul higienei publice sau pentru proviziuni de rezbel".

Aceste cuvinte se raportă la articolul 5.

După ce a zis domnul ministru toate acestea, apoi a adaos că este cu drept ca şi noi să dăm avantagii, să facem concesiuni pentru aceste avantagii, să facem concesiuni de reciprocitate. În adevăr, am făcut mai multe concensiuni ; am făcut concesiuni aşa de mari că am mărginit autonomia comunelor noastre, am făcut concesiunea aceea că am lovit, sub nume că apărăm industria noastră, am lovit alte industrii şi am făcut ca aceste industrii să nu mai funcţioneze. Astfel, în vederea unei viitoare fabrice de hîrtie, sub cuvînt ca să ocrotim industria hîrtiei, care nu există încă, am lovit hîrtia albă ce vine din străinătate; am lovit-o cu 20 la sută, dar totodată am lăsat liberă intrarea oricărei hîrtii ce vine tipărită din străinătate. Astfel bieţii tipografi din Iaşi şi Bucureşti, ca să tipărească o carte, plătesc 20 la sută pe hîrtie, pe lîngă patente şi alte multe dări. Dar acea carte pe care era s-o tipărească tipograful din Iaşi sau din Bucureşti se tipăreşte în Cronstadt * sau în Cernăuţi şi intră în ţară fără a plăti nimic; de aceea astăzi o mulţime de cărţi scolastice se tipăresc afară din ţară. Apoi cum au să meargă tipografii noştri înainte? S-a găsit un nenorocit care a voit să facă o fabrică de cărţi de joc, cu care a cheltuit vreo cinci mii de galbeni. Ei bine, cărţile venite din Austria se vînd cu 50 bani jocul, fiindcă nu plătesc nimic la intrare, şi fabricantul nostru nu poate să le dea cu acest preţ pentru că plăteşte 20 la sută numai pentru hîrtia albă.

Am văzut apoi industria chibritelor: o societate destul de puternică compusă de oameni cu capitaluri mari, care nu aveau în vedere tocmai cîştigul, a făcut o fabrică aici. O alta s-a făcut la Iaşi, dar n-au putut merge, fiindcă nu erau protegiate, deşi alumetele ar putea fi un monopol al statului.

Apoi, domnilor, noi sîntem o ţară vinicolă; avem nevoie să dezvoltăm cultura vinurilor noastre; ne-am apucat mai mulţi de această industrie, între care este şi domnul preşedinte al consiliului. Nu ştiu dacă domnia sa a citit în nemţeşte ceea ce se scrie despre domnia sa, că, pe lîngă reputaţia de om de stat, are şi pe aceea de mare negustor de vinuri, şi Pherekide asemenea. Citez expresiunea nemţească de *Weinhaendler*. Între compensaţiunile ce am dat Austriei este şi aceea de a introduce la noi vinurile sale, mai cu seamă vinurile din Ungaria şi din Banat. Eu sînt severinean nou [7], dar întreb pe domnul Sefendachi să spună domnia sa ce vinuri vin din Austria...

Domnul Sefendachi: Tot ce este mai falsificat.

Otrăvite; şi vinurile de acolo aduc mai multă otravă în ţara noastră de cîtă epizootie duc vitele noastre în Austria. (*Aplauze*).

Am făcut dar concesiuni şi am citat numai una, două. Iată însă ce se întîmplă: se întîmplă că guvernele mai îndepărtate de Austria au socotit de cuviinţă să părăsească sistemul carantinelor, să declare că sistemul carantinelor nu este îndestulător pentru a păzi ţările de epizootie şi aşa s-a hotărît să se ia alte măsuri, să se închidă graniţele cu totul. Iar dintr-o distanţă de 30 kilometri de-a lungul ţărei s-a făcut un brîu în lăuntrul căruia fiecare locuitor trebuie să aibă un paşaport individual pentru fiecare vită; s-au luat, în fine, o mulţime de măsuri.

Austria, care-şi vedea graniţele sale închise despre Germania, s-a îndatorat, spre a scăpa de această măsură, ca ea să închidă graniţele despre noi; s-a făcut chiar o lege, pe care, deşi nu o am aici ca să v-o cetesc, însă îmi aduc aminte că în ea este articolul 7 din acea lege şi apoi o dispoziţiune de la articolul 40 din regulament, care priveşte anume la acest caz.

Austria, prin această lege, capătă dreptul ca prin regulamente să hotărască şi să declare că România este reşedinţa, focularul permanent al epizootiei.

---

* Braşov.

Precum se declara înainte că ciuma are leagănul său în Asia, asemenea se declară Rusia şi România ca un focular al epizootiei şi se hotărî că de la 1 ianuarie 1882 să se închidă granița austro-ungară cu desăvîrşire vitelor noastre.

Domnilor, eu declar pentru mine că guvernul austriac nu avea voie să ia o asemenea îndatorire către Germania, nu avea voie să facă o asemenea lege, precum noi nu avem voie astăzi, chiar prin vot legislativ, să sporim venitul comunelor mai presus de maximum taxelor votate la ratificarea convențiunei. Austria nu avea voie, sub nume de regulament sanitar, să introducă un sistem de excludere permanent, care face să fim lipsiţi de un avantagiu pe care l-am cumpărat scump. Prin aceasta Austria a călcat convențiunea. Dar eu nu zic ca să ne măsurăm cu cei puternici; oala de lut nu se măsoară cu oala de fer; dar, mai înainte de a se pune în relaţiuni oala de lut cu oala de fer, ar trebui să să gîndească a nu face uşor legături cu oala de fer. Convenţiunea austriacă noi am respecta-o, cu toate neajunsurile ei, ba încă mai mult: noi care am lucrat la căderea ministerului conservator [8], cînd am ajuns la putere, cel dintîi lucru ce ne-am văzut siliţi a-l face a fost de a sancţiona acea convenţiune. De atunci am respectat-o în toate consecințele ei, ba încă de multe ori am fost prea condescendenţi.

În acea convenţiune se zicea că supuşii austriaci sînt datori să plătească toate dările fără excepţiune, afară de impozitul sîngelui, precum şi supuşii noştri sînt datori să plătească asemenea în statele austro-maghiare.

Cînd am voit noi să aplicăm articolul 2 din convenţiune şi să supunem pe supuşii austriaci la plata dărei personale, deodată ministerul austriac a protestat şi a zis că aceasta este o călcare a convenţiunei, căci darea personală este haraciu, este dreptul capului şi nu poate permite ca supuşii austriaci să plătească darea capului. Aşa zicea comitele Andrassy şi nu aveam ce face. S-a sfîrşit cestiunea numai schimbînd numele dărei; şi atunci a trebuit să prefacem darea personală în dare pe poduri şi şosele. Iată cum am aplicat noi convenţiunea. Fost-a aşa şi din partea Austriei? Nu.

Cu toate acestea, domnilor, să vedeţi camerile de comerciu, să vedeţi adunările comerciale şi chiar autorităţile publice din Austria cîte soiuri de rezbele nu ne fac la fiecare articol pe care voim să-l aplicăm. Ba postavul care vine de acolo se zice că nu e postav şi este numai şaiac, aşa ca să plătească vamă numai doi crăiţari, iar nu doi florini. Asemenea în privinţa peilor şi a o mulţime de alte articole care să importă la noi. Dar noi nu sîntem oameni de pricină; şi tot aplicăm convenţiunea cu religiozitate şi cu dărnicie.

Acum a venit rîndul să fie lovit şi comerciul de vite, care este cel mai mare pe care-l face România. Ei bine, ce avem de făcut? Avem două drumuri. Ori să denunţăm convenţiunea, lucru foarte energic şi pe care nu-l pot lua asupra mea să-l consiliez guvernului; ori să zicem: V-am făcut concesiuni în schimbul unor anume stipulaţiuni în favoarea noastră pe cari nu le păziţi către noi; daţi-ne înapoi acele concesiuni pe care vi le-am făcut. Dacă nu intră vitele noastre în Austria, să nu intre cel puţin nici vinurile domniilor voastre la noi.

Otravă pentru otravă. Şi apoi vom vedea dacă se echivalează; şi dacă nu, vom mai cere ceva.

Măsuri sanitare pentru măsuri sanitare; vitele noastre nu se primesc sub pretextul că sînt ciumate; atunci şi vinurile dumneavoastră bănățene și unguresti nu vor fi primite la noi, fiind otrăvite în realitate, iar nu numai pe bănuiele. Chiar ungurii au recunoscut această stare a vinurilor lor, căci au închis o mulțime de magazii.

Dar, domnilor, guvernul nostru cunoaște mai bine cum se practică lucrul; și-mi permit a-l întreba ce măsuri a luat spre a feri mai cu seamă țara Moldovei și Oltenia de închiderea acestui mare debușeu, de împuținarea acestui mare venit al țărei, care este una din țițele (*une des deux mamelles*) care alimentează statul nostru, după expresiunea lui Sully [9].

Iată respectuoasa interpelare ce fac domnului președinte al consiliului, care cunoaște mai bine împrejurările decît noi toți!

Replică primului ministru, I. C. Brătianu [10].

Am fost de trei ori în capul guvernului și de vreo patru ori în alte guverne, fiind alături cu domnul Brătianu de mai multe ori, așa încît domnia sa mă cunoaște și știe foarte bine că am destulă deprindere de om de guvern spre a nu compromite țara mea; și mai poate să știe și alta: că, atunci cînd se atinge de binele țărei mele, eu fac *bon marché* de persoana mea. Nu avea dar cuvînt domnul prim-ministru să se îndoiască despre mine și nu avea trebuință să-mi facă admonestarea pe care mi-a făcut-o, că așa cum am vorbit vorbește numai un om care nu mai vrea* să mai vie la guvern. Astăzi știe domnia sa foarte bine că eu nu pot să am asemenea gînd, fiindcă în această nenorocită țară nu ne mai este permis să fim români; unii pe alții ne calificăm de ruși sau de austriaci. De cinci ani de zile, de la Tratatul de Berlin și pînă acum, prin ajutorul plătit din fondul reptilelor sînt pus înaintea Europei ca rus.

Nu sînt, domnilor, nici rus, nici austriac, sînt român, tatăl meu și bunul meu au fost români get-beget... coada vacei... cum se zice în Moldova.

Și acum să vedeți peste trei-patru zile ce are să zică „Neue freie Presse" și alte jurnale de pe acolo, sub inițialele E. W. și alte corespondențe care sînt plătite din fondul reptilelor.

Eu, domnilor, nu sînt rus și știți pentru ce? Pentru că sînt unul dintre cei mai răi loviți prin luarea Basarabiei. Efectele rele ale acestei retrocesiuni sînt doi mai ales cari le simt mai mult: Manolache Costache Iepureanu, care a murit, și eu, ale căror părți de moșii sînt peste Prut, așa încît astăzi sîntem puși în pozițiune de a nu putea lucra pămînturile noastre, fiindcă vitele le ținem în părțile trecute la Rusia și reintrarea lor în România s-a oprit chiar fără lege.

Precum vedeți dar, eu nu fac proces de tendințe guvernului. Sîntem în fața a două interese economice și nimic mai mult.

Austria apără interesele sale și eu apăr interesele țării mele. Onor. domnul Carp s-a înșelat ca totdeauna cînd, după ce a apărat convențiunea, a venit apoi la sfîrșit și a zis că nu este competinte să se rostească în privința unei cestiuni ce derivă din acea convențiune.

Tot așa a zis și în cestiunea Dunărei. Cuvintele zise de domnul prim-ministru la adresa acelora care au dorința de a veni la guvern au răsunat mai mult la auzul domnului Carp. (*Ilaritate*).

---

* Citește: *care mai vrea!*

Domnul P. Carp: Cer cuvîntul!

Aţi tras o poliţă asupra mea cînd eram la Paris, cînd mi-aţi dat povaţa cum să fiu şi cum nu trebuie să fac propagandă, fără să ştiţi dacă o făcusem.

Domnul P. Carp: În plată de datorii sînt mai zdravăn eu decît dumneata.

Eu-mi fac datoria de a apăra interesele ţărei mele, precum Austria-şi face datoria de a apăra interesele sale.

Miniştrii de acolo-şi fac datoria de austriaci; să ne facem şi noi cu toţii datoria de români şi încolo puţin îmi pasă. Eu n-am atacat convenţiunea; din contră, am zis că am aplicat-o şi o vom aplica; n-am cerut ca ministerul să o atace, ci am cerut ca domnul ministru să ia măsuri pentru a apăra ţara de un mare bici. Nu este vorba de opoziţiune, căci iată domnul general Leca, care nu face opoziţiune, aţi văzut ce măsuri propune[11].

În cît priveşte convenţiunea, cînd actul s-a prezentat Camerei, eu trei zile am atacat-o în Cameră, de-mi curgea clăbuce; şi a venit repausatul Costaforu şi mi-a spus: Dacă ştiam cîte spui, nu făceam această convenţiune. Este mort săracul, dar de vreme ce este obiceiul a chema şi morţii în ajutor fac şi eu apel la un decedat! *(Mare ilaritate.)*

Domnilor, poziţiunea mea este foarte tristă, căci mă găsesc dezaprobat şi de domnul preşedinte al consiliului, şi de domnul Carp. Cu toate acestea am convicţiunea că apăr o bună cauză, căci v-am arătat că însuşi ministrul care a prezidat această convenţiune ne asigura că libera intrare a cerealelor noastre în Austria şi reducerea taxei pentru intrarea vitelor fac parte din sistemul vamal şi că reciprocitatea între ambele staturi este perfectă.

Aşa zice acel care a făcut legea şi care a studiat-o şi pe urmă tot el zice că a trebuit să facem conpensaţiuni. Ei bine, cînd această concesiune ce ni se făcea nouă se scoate din sistemul vamal, atunci noi cu ce mai rămînem? Onor. domnul Carp a venit să apere convenţiunea aceasta; însă, în loc să o apere, mai rău a înnegrit-o, căci a zis că cestiunea epizootiei era regulată prin convenţiunea de la 1870 şi că de atunci s-a hotărît ca România să fie declarată ca un focular al ciumei. Apoi, dacă aşa a fost regulamentul de la 1870, cum aţi venit dumneavoastră la 1875 şi ne-aţi arătat că, în privinţa comerciului, opoziţiunei ni s-au făcut concesiuni mari, dumneavoastră care ştiaţi că această cestiune era regulată încă de la 1870 şi că de atunci s-a hotărît că din România nu aveau să între vite în Austria? (*Întreruperi*).

Vedeţi dar, domnule Carp, că dumneavoastră aţi făcut această critică, iar nu eu. Eu, din contră, am apărat convenţiunea de acest păcat, căci am zis că Austria, care avea dreptul prin regulament, *durch Verordnung*, să declare că România este infectată de pesta bovină, nu a declarat-o la 1870, ci mai tîrziu.

Iată însă în ce privinţă am atacat eu convenţiunea, ca lovind în autonomia comunelor noastre, am atacat-o acolo unde zice: Însă aceste taxe comunale să nu fie mai mari decît cele prevăzute prin *legile noastre astăzi în vigoare!* Dar să lăsăm la o parte aceasta şi să revenim la cele zise de domnul ministru preşedinte; domnia sa ne spune că Austria cere de la noi ca, mai înainte de a trata cu noi, să închidem graniţele noastre despre Rusia şi Bulgaria.

Apoi, domnilor, știți ce va să zică a închide acesta granițe? Nu voi zice nimic de granița despre Bulgaria, care este o țară încă săracă și cu care nu avem un comerciu de vite așa de mare. Nu este însă tot astfel și cu Basarabia. Aceasta este țară românească și dacă azi nu este țară românească politicește este țară românească din punct de vedere al intereselor economice, căci sînt o mulțime de proprietari și arendași români care ori au moșii mixte ce trec în Basarabia, ori și-au dus vitele și capitalul lor pe moșiele din Basarabia. Astfel sînt cirezarii din Bîrlad, și aci cred că deputații din Bîrlad vor lua cuvîntul, și mai cu seamă domnul Codrescu vă v-a spune că în Bîrlad sînt o mulțime de cirezari cari cumpără vite din Basarabia și le aduc de le îngrașă în România. Noi, proprietarii agricultori din Moldova, cumpărăm vite din Basarabia pentru muncă și, după ce ne servim cu ele la plug și alte trebuințe, le vindem la cirezari, cari le duc de le îngrașă în povernele Moldovei de sus și apoi le vînd pentru tăiat în Austria și în alte părți. Ei bine, cu convențiunea în mînă, avem dreptul să zicem Austriei : Nu poți să ne închizi granița, afară numai dacă ne vei zice : Așa vreau, așa fac. Căci atunci puterea primează dreptul. Eu nu voi merge să propun măsuri de acelea propuse de domnul Leca, ci voi zice numai că, afară de proprietarii unguri și guvernul austro-ungar, noi avem pentru noi în ceea ce privește comerciul toată industria, toată inteligența Austriei, avem camerile de comerciu, cari reclamă în contra închiderei granițelor României, de unde se vede că nu toți austriecii ne sînt inamici.

Am vorbit, domnilor, în această cestiune și am vorbit fără să mă uit la mine ; și am convicțiunea că domnul Brătianu va profita de cele ce m-am espus de a-i supune în cunoștință de cauză. Domnia sa știe că de multe ori opozițiunea folosește guvernului, căci adevărul ce i se spune [î]l deșteaptă asupra necesităților țărei ; și un guvern care ține compt de dorințele și necesitățile țărei este tare cînd zice străinilor : Iată ce voiește țara ! Și cu mine astăzi toți proprietarii și toți arendașii din Moldova vin și declară guvernului neajunsurile ce sufer în această cestiune.

Am fost somat chiar în întrunirea din Iași să vorbesc în cestiunea închiderei granițelor Austriei și am zis : Nu vorbesc aci, am să vorbesc în Cameră ; așa este, domnule Calimach?

Domnul Calimach : Așa este !

Tot așa stă lucrul și în privința Olteniei. Ia întrebați pe domnul Schileru să vă spună ce pătimesc porcii din Oltenia cari trec în Austria pentru a se vinde ; cînd ajung la Steinbruk, înainte de a-i vinde, vine un veterinar și zice : Acest porc are trichină, nu este bun, ia-l îndărăt ! Și pe de altă parte jidovii vin și zic : Dă-ne doi florini ca să vă facem să-i puteți vinde. Aceasta este starea de lucruri în care ne aflăm azi cu comerciul nostru de vite, și de aceea rog pe acei domni deputați cari nu cunosc aceste împregiurări să creadă că aci nu este o cestiune politică, ci o cestiune eminamente economică, care poate să devină și politică dacă lucrurile vor merge tot astfel. De aceea, domnilor, de pe acum trebuie să gîndim la epoca cînd va expira această convențiune, care mi se pare că mai are vreo patru ani, și să profităm de experiențele ce facem azi ca să nu facem greșelele ce am făcut în trecut. Și pentru că nu știm ce se poate hotărî, trebuie să ne căutăm de pe acum un alt debușeu ; avem Constantinopolul la porțile noastre ; porturile din Dobrogea legați-le cu un drum de fer. Atunci nu vom mai fi la discrețiunea altora, cari ar voi să ne lipsească de una din ramurile principale ale comerciului nostru.

Replică lui P. P. Carp [12].

Domnilor deputaţi, onor. domnul Carp şi-a făcut poziţiunea foarte uşoară. Domnia sa a fost mielul acela de care se lega lupul, acuzîndu-l că i-a turburat apa, pe cînd dumnealui a băut apă mai jos. Eu voiesc să dovedesc că a băut mai sus. *(Ilaritate.)* Ieri, cu ocaziunea tot a acestei cestiuni, a închiderei graniţelor, a fost un mic dialog [13] între domnul Marghiloman şi între mine, provocat de domnul N. Ionescu, care zicea — şi poate cu drept cuvînt — cum că studiul, lucrarea ce s-a însărcinat să facă comisiunea în privinţa carantinelor statornicite de-a lungul Prutului şi care s-a declarat că în cea mai mare parte sînt în stare de a funcţiona, pentru care am şi spus onor. domnului Marghiloman că n-are nevoie să se ducă la faţa locului şi că, dacă voieşte să se ducă, trebuie să-şi facă mai întîi testamentul, deodată domnul Carp ia cuvîntul şi zice aşa : „Nu merg mai departe şi zic că chiar dacă s-ar dezvolta interpelaţiunile, însă prin simplul acest fapt noi membrii din comisiune nu am cunoaşte bine cam în ce raport ar sta lucrarea noastră cu efectele interpelaţiunei.

Ca să vă dau un exemplu nu am decît să vă amintesc interpelarea asupra Universităţei din Iaşi".

Vedeţi că domnia sa şi-a permis să-mi facă mie proces de tendinţe, adecă de a ajunge la putere. Domnia sa a zis că atunci cînd am făcut interpelarea în privinţa Universităţei era ca să ajung la putere, lucru cu totul neesact. De vreme ce domnia sa-şi făcea istoricul său, să-mi permită şi mie, om modest înaintea marilor domniei sale merite şi virtuţi, să am şi eu onoare şi amor propriu şi să rectific că n-am făcut interpelarea pentru Universitate ca cestiune politică, ci am făcut-o şi aş face-o şi astăzi pentru că voiesc ca Universitatea să fie altfel de cum este astăzi; şi voi face apel la domnul profesor Mîrzescu să spună dacă este mulţumit de starea în care se află Universitatea dumnealui şi dacă ea poate concura cu aceea de la Cernăuţi. Domnul Carp a zis că am făcut interpelarea ca să viu la putere.

Nu este esact; am venit la minister, pentru că în ajunul declarărei rezbelului [14] domnitorul a convocat o adunare în care a chemat pe foştii preşedinţi ai consiliilor, unde regret că domnul Carp nu a asistat, ca unul ce n-avusese încă ocaziune să fie ceea ce i-a zis domnul actual preşedinte al consiliului că are să fie în curînd, adică mare cancelar al României, şi în acea adunare s-a pus cestiunea politică pe tapet : ce trebuie să facem în faţa curîndei intrări a armatei Rusiei în România. S-au propus de unii şi alţii felurite combinaţiuni. Eu am emis o opiniune mai practică. Am întrebat : Ne sprijine Europa? Ne recunoaşte neutralitatea? Nu ne sprijine, nu ne recunoaşte neutralitatea. Prin urmare ce era de făcut? Nimic alt decît să ne înţelegem cu acea putere care pretindea că vine în numele Europei şi să căutăm măcar să apărăm individualitatea noastră politică, instituţiile noastre constituţionale. A doua zi preşedintele consiliului mi-a spus : Dumneata recunoşti politica noastră, vino cu noi. Aceasta este crima mare care am făcut-o.

Dacă după aceasta trebuie să mă căiesc, aceasta priveşte pe preşedintele consiliului şi pe mine; eu cred c-am făcut bine să servesc ţărei mele în acele împrejurări. Domnul preşedinte al consiliului era peste Dunăre în timpul rezbelului; eu eram în ţară şi nu doresc să mai vină asupra ţărei asemenea împregiurări.

Aşadar, nu interpelarea relativă la Universitatea din Iaşi m-a adus la putere. Şi cînd onor. domnul Carp pretinde ca să fie respectat, să

binevoiască a nu face altora procese de tendințe, să nu înceapă a acuza pe alții mai bătrîni, cari au avut mai multe greutăți decît cei juni și cari v-a pus pe dumneavoastră mai tineri în pozițiune să ne luați sub umbra virtuților dumnevoastră catonice [15].

„Monitor”, 1882, nr. 26, p. 319, col. 1 — p. 320, col. 3 ; p. 323, col. 2 — p. 324, col. 2 ; p. 325, col. 1—3. Se publică după textul rectificat, apărut în nr. 28, p. 356, col. 2 — p. 359, col. 3, păstrîndu-se din forma inițială primul §.

NOTE

[1] Vezi și supra p. 59.

[2] Vezi supra p. 61, nota 3.

[3] Gh. Costaforu, ministrul țării la Viena.

[4] Vezi supra p. 59.

[5] Vasile Boerescu. Vezi și „Pressa”, foaia condusă de acesta, din 25 iunie 1875.

[6] Referire la privilegiul comercial acordat de Petru Șchiopul negustorilor englezi în 1588 (cf. P. Cernovodeanu, *Privilegiul comercial acordat negustorilor englezi în Moldova la 1588 și răsunetul său politic în anii Unirii Principatelor*, în „Revista de istorie”, XXXI, 1978, nr. 6, p. 1041—1049).

[7] În sensul că era deputat al colegiului IV Mehedinți.

[8] Aluzie la activitatea grupării politice de nuanță liberală cunoscută sub numele de coaliția de la Mazar pașa care în 1876 reușește să răstoarne guvernul Lascăr Catargiu și să-i ia locul. Vezi K., *Cuvînt în contra adresei rostit în Camera deputaților*, din 5 iunie 1875, publicat în *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea a IV-a, p. 113 și urm. cu nota ns. 1 explicativă.

[9] Maximilien de Béthune, duce de Sully (1560—1641), ministru al lui Henric al IV-lea și al lui Ludovic al XIII-lea. A redresat economia Franței ; memoriile sale, *Sages et royales économies d'état*, pledează pentru austeritate (era protestant).

[10] I. C. Brătianu spusese că el ca ministeriabil nu critică legea decît dacă ar putea propune „desființarea sau modificarea ei”. Oprirea importurilor de vite românești era o măsură de igienă și el considera că toate statele se apără în această privință, căci „cămașa este mai aproape de piele decît surtucul”. Pentru vinuri recomandase să fie controlate și, dacă aveau să fie găsite de calitate necorespunzătoare, „să fie aruncate în Dunăre”. Arătase apoi că guvernul român a cerut un medic veterinar austriac care să vină să verifice sistemul profilactic existent la noi, dar acesta n-a venit, „și bine a făcut căci poate mulți ar fi zis atunci că aceasta ar fi fost o umilință națională pentru noi”. Austria rămăsese inflexibilă și condiționase menținerea traficului de închiderea granițelor românești spre Rusia și Bulgaria. Guvernul român studia această eventualitate. În încheiere amintise că e foarte greu pentru un ministru să critice fățiș convenția și nu recomanda nici celor care doreau să devină guvernamentali să facă acest lucru. Altfel pățeau ca Gladstone, care ca persoană particulară a criticat Austro-Ungaria și cînd a devenit prim-ministru al Angliei „a trebuit să facă amendă onorabilă pentru cele ce zisese”.

P. P. Carp considerase critica la adresa convenției nedreaptă, căci la data încheierii avusese meritul a fi „primul act internațional care a fost încheiat de statul român înaintea ruperei legăturilor ce ne unea cu Poarta”. „Dacă știam atuncea că peste șase ani complicații europene au să survie, cari să ne dea și neatîrnarea și coroana regală, este evident că nu ne-am fi grăbit să facem acest pas înainte, știind că cu răbdare l-am face mai ușor. Dară acest argument n-a fost folosit atunci de nimeni, nici domnul Kogălniceanu, nici domnul Brătianu nu ne-au povățuit să așteptăm șase ani, căci peste șase ani dumnealor ne vor da neatîrnarea deplină. Și dacă nici conservatorii n-au avut această prevedere, nici dumneavoastră n-ați avut-o, este o dovadă că nimeni în această țară n-a putut s-o aibă”.

[11] D. Lecca ceruse să se interzică importurile de vite din Austria.

[12] P. P. Carp spusese că potrivit Constituției singura persoană ce nu putea fi atacată în țară era regele, dar Kogălniceanu nu era rege, așa că trebuia să suporte critica. Se supărase apoi de acuza adusă că ar voi să vină la guvern cu ajutorul străinilor, cu alte cuvinte că ar face parte dintre „reptile”, cum insinuase K.

[13] Vezi supra p. 59.

[14] Vezi K., *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea a IV-a, passim.

[15] Incidentul s-a închis.

Discurs asupra politicii externe a României *

Domnilor, să-mi dați voie înainte de toate a regreta cuvintele zise astăzi de onor. domnul ministru de externe [1].

Eu am cea mai mare stimă pentru caracterul și capacitatea onor. meu fost coleg în minister. Păstrez cele mai plăcute suvenire despre independența sa. Domnia sa în Consiliul de Miniștri era cel mai greu în a zice *da*; căci la cele mai multe proiecte de legi domnia sa avea curagiul să combată opiniunile domnului președinte al consiliului, care de o bucată de vreme s-a deprins a nu mai primi contraziceri.

Onor. domnul Stătescu se opunea astfel, încît [î]mi permisei de a-l califica cu numele de nomofilax, ca acei jurisconsulți cari se aflau pe lîngă Divanurile domnești din Moldova și cari cunoșteau legea, precum era Bojinca[2], cum era Scheletti [3], carele a făcut Codicele Caragea, și cari purtau numele de nomofilax. Acest nume i se poate atribui și domniei sale. Astăzi mă adresez la vechiul meu coleg, la acel nomofilax, și-l rog ca domnia sa singur să critice cuvintele domniei sale.

Onor. domni, să vedem de ce se atinge.

S-a făcut un mesagiu regal, s-a cetit Camerei și iată ce zicea acest act chiar la început:

„Plăcerea ce simt de a mă afla în mijlocul dumneavoastră rămîne întotdeauna viuă... Această sufletească mulțumire o simt mai deplin astăzi, că pentru prima oară deschid sesiunea ordinară a Corpurilor legiuitoare ale regatului român, recunoscut cu simpatie de toate puterile, unit cu dînsele prin relațiunile cele mai bune și cele mai amicale".

Cel dintîi mesagiu regal vine și se felicită de cele mai bune relațiuni cu toate puterile. Peste cîteva zile, sau îndată chiar, acele relațiuni s-au întrerupt din partea unei puteri cu care noi avem interes de a fi în cele mai bune relațiuni, în cele mai strînse legături, fiecare bineînțeles apărînd drepturile sale. Da. Eu acum vin și declar cum că pentru noi, pentru asigurarea statului român, avem de neapărată nevoie să fim în cele mai bune relațiuni, dar și în cele mai egale cu ambele state vecine și că numai în echilibrarea bunei noastre amiciții, în nepărtinirea simțimentelor și actelor noastre către una și alta există viitorul nostru. Eu nu mă sfiesc a o declara că am considerat ca cea mai mare nenorocire ca relațiunile noastre cu Austria să fie întrerupte.

Domnilor, eram în Paris ca simplu muritor cînd mi-a venit și mie prin firul telegrafic cunoștința acestui mesagiu.

Am venit la pasagiul Dunărei; am cetit un limbagiu foarte patriotic, foarte energic, foarte hotărîtor pentru neinițiați. Și după aceea curînd am văzut că relațiunile noastre cu Austria s-au întrerupt.

M-am întrebat atunci — și dacă fac astăzi o revelațiune, mulțumesc că legea adusă astăzi de domnul ministru de externe nu s-a votat încă —, m-am întrebat: Cum acești nenorociți miniștri din străinătate, foști, prezenți și viitori, în atîta amar de vreme nu ne-am învrednicit o singură dată nu să primim o mustrare că nu ne-am făcut datoria, dar nici măcar o încuragiare ca să ne-o îndeplinim? Noi totdeauna ceream de la ministru explicațiuni în scris, formale, pozitive; și în loc de acestea primeam răspunsul următor, totdauna acelaşi: Dumneavoastră cari reprezintați România căutați de sondați dacă cutare cestiune are şansă de a trece și atunci vorbiți. Iar de nu, nu propuneți, nu vorbiți nimic. Dar cum să vorbim? întîmpinam noi. Binevoiți a da corp vorbelor dumneavoastră, a ne spune cum să vorbim și ce să vorbim. Ei bine, noi nu primeam nici un răspuns, am fost totdauna lăsați de capul nostru. „Veți aprecia, dar nu ziceți nimic pozitiv. Avem rațiunele noastre. Dumneata la Paris, dumneata la Petersburg, dumneata la Roma. Vorbiți numai atunci cînd este șansă. Dar să fie bine înțeles că dumneata vorbești, eu ca ministru nu-ți zic dumitale nimic". Și atunci s-a întîmplat că s-au văzut miniștri foarte buni români cari profitînd de această latitudine au zis că cestiunea Dunărei[4] e viața noastră; că pentru România Dunărea este acel brîu pe care-l încinge omul cînd se apucă la luptă și că, odată brîul luat, perde lupta. *(Aplauze.)* Nouă ne-a părut bine că gura care a rostit mesagiul a vorbit și ca domn, și ca căpitanul mare de la Plevna. Cînd însă, în același mesagiu, am văzut declarațiunea ministerului că primește orice supraveghere, atunci vă mărturisesc că am rămas uimit cu desăvîrșire, pentru că nici Austria nu ne cere mai mult. Cu toate acestea văz în „Monitor" că cuvintele acestea erau urmate prin șase rînduri de aplauze.

---

* Ședințele din 12 și 13 ianuarie 1882.

Ei bine, domnilor, în fața acestui limbagiu nu știu dacă Napoleon al III-lea ar fi putut să rostească asemenea cuvinte înainte de izbucnirea rezbelului dintre Francia și Germania. Eu, ales deputat, am tresărit de bucurie și inima mă împingea să viu la București, dar mi-am zis: Ce am să fac acolo? Să spun că guvernul țărei a greșit? Nu puteam să zic aceasta, căci încuragiam ca satisfacțiunea să se ceară mai mare. Să zic că guvernul bine a făcut? Vă mărturisesc că nu puteam să fac aceasta.

Am lăsat dar să se tranșeze cestiunea, m-am dus la Viena, Bruxelles, la Berlin, m-am plimbat pe ulițe, așteptînd să se sfîrșească conflictul.

Astăzi s-a sfîrșit conflictul.

Noi însă nu putem primi teoria aceasta că s-a sfîrșit conflictul și că nu avem decît să felicităm pe domnii miniștri. Sîntem foarte fericiți că s-a sfîrșit, că s-au reîntemeiat relațiunile; dar oare țara să nu aibă ea nici un control asupra afacerilor exterioare? Sau să nu mai voiască a ști cum s-a sfîrșit acest conflict?

Domnilor, eu am fost ministrul unui domn autoritar și sînt și astăzi autoritar. Dar socotesc că în interesele țărei mele este mai bine să vadă 400 ochi decît doi sau șase!

Recunoscînd împreună cu dumneavoastră că controlul țărei este garantat după Constituțiunea actuală și în privința afacerilor exterioare ca și în privința afacerilor interne, am crezut și cred că aceasta nu se poate face mai bine decît la epoce periodice sau chiar de urgență a comunica Camerilor însuși corespondența diplomatică, ca astfel națiunea să poată vedea cum interesele ei se apără față cu statele străine.

Am pretențiunea de a susținea că am fost cel întîi ministru de externe care am publicat *cartea verde*[5] a României.

Onorabilul domn I. Brătianu într-o ședință trecută, refuzînd de a da cunoștință Camerei de actele guvernului în cestiunea Dunărei, a zis și aceste cuvinte: „V-am comunicat toate documentele în cestiunea Basarabiei, dar de acum înainte aceasta nu o vom mai putea face". Scurt și cuprinzător; să-mi permită acum a-i spune că domnia sa a comis o eroare susțiind că a comunicat Camerei toate documentele privitoare la Basarabia! Și iată cum:

Întorcîndu-mă de la Berlin și otărîrea Congresului în privința retrocedărei Basarabiei fiind esecutată ca o dură necesitate[6], am socotit de datorie ca să comunic Camerilor şi ţărei tot ce am făcut în timpul rezbelului şi la Congres pentru a pastra întregi fruntariele noastre. Am dat dar la tipar *cartea verde*, coprinzînd documentele diplomatice din acea epocă.

Corespondenţa aceasta diplomatică, deşi în diferitele ei părţi era făcută cu ştirea şi aprobarea preşedintelui consiliului, înainte de a o răspîndi am crezut de datorie să o supun domnului I. Brătianu. Domnia sa la început mi-a făcut observaţiune că se teme ca această colecţiune să nu jeneze pe agenţii noştri în străinătate — cum unii s-au şi fost plîns de oarecari indiscreţiuni — faţă cu oamenii oficiali cu care erau în relaţiuni de afaceri politice.

Eu i-am întîmpinat că, încă fiind la Berlin, eu am pus pe agenţii noştri de la Paris, Berlin şi St. Petersburg să-mi arate şi eu să omit din *cartea verde* toate părţile din corespondenţă cari ar fi fost de natură de a face grea poziţiunea lor diplomatică.

Am lăsat dar în mîinile domnului I. Brătianu *cartea verde* tipărită, însă nedistribuită, rămîind ca domnia sa să o cetească la timp.

Această colecţiune a rămas dar neîmpărţită pînă după terminarea revizuirei articolului 7 din Constituţiune [7].

Cum ştiţi, domnilor deputaţi, în curînd după aceasta am ieşit din minister şi plecam la Paris ca ministru lîngă Republica Franceză [8].

Văzînd întîrzierea ce se punea în publicarea unor acte care acum aparţineau istoriei, fiind încă ministru la Paris, prin jalbă ca un simplu muritor, cu timbru pe dînsa, m-am adresat la domnul preşedinte al consiliului şi l-am rugat ca să publice în fine *cartea verde* a României în privinţa Besarabiei.

Domnilor, afară de datoria către ţară, cînd se perde o provincie şi cînd răspunderea, dacă nu legală, dar morală, atîrnă asupra oamenilor cari au lucrat şi cari au avut nenorocirea ca sub dînşii să se piardă o provincie, care de altmintrelea neapărat trebuia să se piardă fiindcă era osîndită de mult, este de datorie şi pentru acei oameni şi pentru ţară ca să se cunoască faptele lor, ca să se vadă cum au lucrat, să se vadă dacă au făcut ca sentinela aceea care, deşi este sigură că merge la moarte, dar cu toate acestea îşi îndeplineşte datoria.

M-am întors în ţară. Într-o zi ducîndu-mă la domnul preşedinte al consiliului, domnul Dumitru Brătianu [9], văd pe masă o *carte verde* tipărită, nu la tipografia statului, ci la o tipografie particulară; acea *carte verde* era relativă la cestiunea Besarabiei; o citesc şi văd peste o sută de acte diplomatice, cari nu compromiteau pe nimeni, nu puteau compromite decît pe mine, şterse, scoase din acea *carte verde*. Ceva mai mult, am văzut acte oficiale, purtînd semnătura mea, din care erau scoase perioade întregi şi puse altele purtînd şi acestea tot semnătura mea. *(Murmure.)* Am văzut aceasta şi rog să se noteze bine cuvintele mele, căci eu n-am de gînd mîine să viu să cer rectificări şi să zic că n-am vorbit aşa în Cameră. De aceea încă o dată mai repet, ca să se noteze bine, că am văzut acte cari purtau semnătura mea şi cari coprindeau cu totul altceva decît ceea ce am scris eu.

Vedeţi dar, domnilor, în urma acestui exemplu ce v-am adus cum că ţărei importă să ştie cum lucrează guvernul în afacerile noastre esterne.

Refuzul comunicărei actelor diplomatice se face obicinuit pe motivul că cestiunea este pendinte. Nu întrebuinţez cuvîntul oficial de: sub cuvînt.

Apoi să ne înţelegem asupra cuvîntului pendinte, căci altfel mergem prea departe cu acest cuvînt. Cînd o cestiune este hotărîtă, cînd un drept mare al ţărei este perdut, ce mai importă dacă se publică actele miniştrilor?

Veţi zice poate : Răspunderea miniştrilor, capul unui ministru. Ei, domnilor, capul unui ministru echivalează oare cu perderea Besarabiei, ori cu perderea Dunării ? De aceea eu cred că este mai bine ca ţara să ştie mai întîi cum se apără drepturile sale; aceasta este de un folos mai practic decît apoi să se introducă pedeapsa cu moartea. Eu nu cer ca, îndată ce o cestiune începe să se trateze, să se publice actele. Vedeţi că îmi aduc aminte că am fost ministru şi poate că am să mai fiu şi nu voi ca atunci cînd voi fi ministru să mă pun în contradicţiune cu mine. Iată ce înţeleg eu că este cestiunea pendinte. Sînt convorbirile cu miniştrii străini, sînt notele, comunicările acestora, sînt acele acte unde o a treia persoană este în joc, acestea nu se pot publica fără învoirea lor. Să vă dau un exemplu şi vă pot afirma de esactitatea sa.

Domnul Barthélemy Saint-Hilaire [10], cînd a publicat *cartea verde* în cestiunea greacă, întrebă mai întîi prin miniştrii săi în străinătate dacă guvernele pe lîngă care ei erau acreditaţi aveau a face oarecari observaţiuni în privinţa publicărei actelor emanate din cancelariele lor.

Mai este, domnilor, şi o altă regulă, pe care noi nu o prea observăm.

Cînd un ministru din afară-şi dă dimisiunea, este de datoria ministrului care vine, oricare ar fi relaţiunile lui cu ministrul trecut, de a se duce la el să-i facă o vizită şi de a-i cere şirul afacerilor şi atunci ministrul cel[l]alt [î]i încredinţează portofoliul corespondenţei confidenţiale şi-i spune starea lucrurilor şi a tratărilor. La noi însă nu se face nimic de acestea.

În cestiuni pendinte, în adevăr ministrul trebuie să fie foarte rezervat cînd comunică documente care emană de la guverne străine, dar chiar în cestiuni pendinte care interesează ţara ea are dreptul să ceară să i se comunice cel puţin instrucţiunile date, pentru ca să cunoască cum se lucrează. În cestiunea Dulcignei [11] şi a fruntariilor greceşti, guvernul francez publică săptămînă cu săptămînă corespondenţa şi la tribună nu o dată, dar de mai multe ori am văzut că s-au comunicat lămuriri foarte detailate. În cestiunea Tunisului [12] iar aşa s-a urmat.

Ţara este în drept să ştie ce instrucţiuni s-au dat în cestiunea Dunărei. În adevăr, am văzut ce a zis comisarul nostru, dar noi nu aveam a face cu comisarul, care este un subordonat al ministrului de externe şi care în tot momentul zicea : Aceasta este opiniunea mea personală. Comisarul austriac [î]i zicea : Ceea ce spui dumneata nu poate fi decît opiniunea dumitale personală, căci eu am aici la buzunar dovezi că guvernul dumitale va lua deciziune, că are să admită comisiunea mixtă. Aceste cuvinte grele sînt înscrise în protocoale. Aceste cuvinte ne-au ajuns şi nouă miniştrilor acreditaţi în străinătate. Dar ajungea aceasta ? Nu trebuia că precum a făcut guvernul austriac să facă şi guvernul român, adică să ne adreseze şi nouă acte oficiale, note, circulare, prin care să putem pune guvernele străine în poziţiune de a cunoaşte în mod pozitiv cari erau vederile cabinetului din Bucureşti în cestiunea Dunărei ?

Austria are miniştri mari şi energici şi a avut dreptate împăratul să plîngă pe acel ministru mort, baronul de Haymerlé [13], care urma în politică pe Andrassy. Cestiunea este încă pendinte, dar noi trebuie să ştim ce drum i se dă.

În cestiunea de faţă ceea ce este pozitiv e că a urmat trataţiuni pentru a ajunge ca guvernul austriac să se mulţumească cu nota dată, cu explicările date ; vedeţi că pun cuvîntul cel mai dulce.

Eu în calitatea mea am evitat de a vedea un singur om politic, în tot timpul cît a ținut conflictul.

Dar iarăși pe uliță, pe la teatru, pe la locuri publice, am aflat că au fost mai multe etape pînă ce s-au ajuns la nota care a mulțumit pe guvernul austriac. Am aflat întîi că s-a făcut o mare discuțiune asupra sensului ce avea cuvîntul: *sub cuvînt*. Ei bine, s-a zis că *sub cuvînt* nu e *sub cuvînt*, că în românește acest cuvînt are alt sens. Discuțiunea însă de astăzi, care a urmat în cestiunea epizootiei, v-a dovedit că este *sub cuvînt*... *(aplauze, ilaritate)*, ați văzut că tot răspunsul ministerial n-a fost decît un *sub cuvînt*, spre a nu răspunde nimic. Această discuțiune lexicografică n-a mulțumit pe cabinetul din Viena. El a întîmpinat: Apoi, după ce ne-ați maltratat, acum ne faceți și proști, ne ziceți că rău am înțeles cuvîntul de *sub cuvînt*. Nu uitați însă că avem sub stăpînirea noastră trei milioane de români, cari vorbesc tot așa de bine românește ca și dumneavoastră și știu că *sub cuvînt* este *sub cuvînt*, iar nu *pe cuvînt* sau *pentru cuvînt*.

După aceasta a venit domnul prim-ministru și, după ce a făcut o discuțiune limbistică, a socotit de cuviință să facă și un curs de istorie despre relațiunile noastre cu Austria, ba încă a venit și a profesat o mare admirațiune pentru împăratul Austriei, care nu avea nimic a face în cestiune.

Domnilor, și acei cari au avut onoare a cunoaște pe împăratul Austriei, și acei care l-au văzut, precum și acei cari nu l-au văzut, trebuie să se unească în admirațiunea ce întreaga lume are pentru acest monarh, fiindcă în adevăr este inima cea mai generoasă, este monarhul cel mai constituțional, este omul ce compătimește mai mult pentru nenorociți și care nu închide băierile pungei sale cînd este a vindeca o nenorocire; astfel, cînd a fost nenorocirea de la Ring Teatru, majestatea sa a dat 500 000 de florini. În adevăr împăratul este foarte bogat, dar patru cincimi din averea sa merge în faceri de bine. De aceea dar cu toții să ne unim în admirațiunea dată împăratului Austriei; credeți că aceste cuvinte ieșite din gura mea nu sînt o lingușire, sînt un omagiu adevărului.

Ne-a mai spus domnul prim-ministru că familia Hohenzollernilor are dragoste tradițională pentru familia Habsburgilor. Eu, domnilor, știu că, din ziua cînd Carol de Hohenzollern a devenit un Carol al României, majestatea sa nu are decît tradițiunile poporului român. *(Aplauze.)* Și dacă este să ne punem pe tărîmul tradițiunilor istoriei, apoi la bătălia de la Sadowa[14] nu cred că un Hohenzollern care a murit în luptă a căzut pe cîmpul de bătaie victimă a amiciției sale către casa Habsburg!

În privința amorului care hrănea Maria Tereza către poporul român din Banat și Transilvania, las pe colegii mei Maniu și Popescu ca să vorbească; însă noi, ca români și mai ales ca moldoveni, ne aducem aminte că sub Maria Tereza Kaunitz trămitea bani lui Thugut și prin acei bani dați turcilor a cumpărat Bucovina[15].

Domnilor, aceasta este ca istorie; istorie la istorie; istoriograf la istoriograf și știți foarte bine că istoriografii pot să spună adeseori și neadevăruri, dar dumneavoastră rămîne să judecați care din ambii istoriografi a spus adevărat. Eu însă voi vorbi de ceea ce a fost mai curînd, de ceea ce s-a petrecut sub ochii noștri. Și încă o dată repet că nu voi acuza pe Austria; ea are o politică tradițională și în sprijinirea acestei politice a avut și miniștri mari; politica Austriei a fost de a combate emanciparea popoarelor creștine de sub jugul turcesc. Nu învinovățesc pe miniștrii austriaci că au sprijinit această politică. Singur contele Andrassy a făcut o esceptiune, dar susțiu că în renașterea noastră națională nu datorim nimic Vienei.

Domnilor, în vremea luptei noastre în Moldova pentru Unire[16], în aspirațiunile noastre să venim în București, Viena ne-a combătut. Viena a stat împotriva patrioților moldoveni ce voiau să formeze un singur stat, căci bărbații de stat moldoveni mai înainte de toate aveau ideea de stat, aceasta a fost ideea mare a generațiunei din care fac parte. Știm și ne aducem bine aminte că la Congresul de la Paris, înainte de a se consulta populațiunea română, Austria cu Turcia au fost cari s-au opus mai mult la formarea statului român.

Era, domnilor, atunci în Iași ca consul austriac baronul Gödel de Lanoy, un nume care niciodată nu va fi șters din istoria luptelor noastre; caimacam era Vogoride; listele electorale pentru Divanul ad hoc se trămiteau la acel baron și el ștergea pe Alecsandri, pe Negri și alții.

Ei bine, acele liste, precum și corespondența lui Vogoride cu baron[ul] Prokesch au căzut în mînele noastre și noroc că atunci nu era lege pentru revelarea documentelor diplomatice și le-am trămis lui Napoleon al III[-lea], care a mers la Osborn cu listele acelea și a izbutit să facă și pe regina Engliterei a consimți să se strice alegerile dintîi, cele influențate[17]. Astfel numai am putut veni aici; și după ce am jucat Hora Unirei la Petre băcanu în Iași, am venit s-o jucăm și aici în Parlamentul român din București. Pentru ce dar ni se spune istoria cu erori? Ar fi trebuit să știe că sînt încă oameni de atunci cari trăiesc și cari se află chiar aici între noi, precum este domnul Nicolae Ionescu și alții; sînt și în Senat vreo cîțiva.

Așadar, pentru ce se schimbă istoria faptelor numai în interesul de a se ascunde un *lapsus calami*, de a se acoperi o necorectitudine diplomatică?

Ei! Guvernul austriac nu s-a mulțumit nici cu aceasta. S-a răspuns: Împăratul este prea sus pus pentru ca să poată fi ofensat, fie chiar de un ministru al României. Dar aici nu este vorba decît de o cestiune de guvern la guvern, de întrebuințare de cuvinte cari nu se zic în limbagiul parlamentar.

După ce dar cursul de istorie a fost departe de a reuși, apoi a venit nota de explicațiuni. Acum se zice că această notă de explicațiuni nu este o notă cu scuze. Domnilor, să ne înțelegem, altele sînt scuzele cari se fac pe piața teatrului, altele sînt scuzele cari se fac în sala unui bal, cînd cineva calcă poala unei dame, și altele sînt scuzele cînd se fac de la un guvern la alt guvern.

Ceea ce nu e o scuză și o umiliațiune pentru duoi tineri cari se calcă pe picior este scuza de la guvern la guvern; și dovadă că este așa este că guvernul austriac, care a rupt relațiunile personale, nu s-a mulțumit decît după ce a primit acea notă și a publicat-o în capul gazetei oficiale, atît în limba în care era scrisă, cît și în limba germană. Să nu se zică dar că acest act nu este o satisfacțiune dată susceptibilităței guvernului austriac.

Cînd Camera a zisă că *regretează* conflictul, prea bine a făcut și eu zic că sînt fericit că s-a împăcat lucrul. Dar acum avem dreptul de control, avem dreptul de cenzură, pentru că nu ai vorbit în numele dumitale, domnule Brătiene, ci ai vorbit în numele României. Trebuie însă să lovesc numai pe domnul Stătescu? Nu, dumnealui este un om de viitor, este un om care are să reprezinte bine ideele liberale cînd vom muri noi.

Trebuie să căutăm vina mai sus. Cînd domnul prim-ministru zicea : Am trecut Dunărea fără să consult pe colegii mei, aceasta a fost o satisfacţiune pentru mine..., dar a fost şi o revelaţiune de regimul personal ce ne ocîrmuieşte. Apoi acesta este guvernul constituţional pentru care aţi făcut o revoluţiune? Am acuzat pe domnul Lascăr Catargiu că a fost un Saturn care şi-a mîncat copiii. Dar ia să vedem pe îndoitul Saturn cîţi copii a mîncat? Am acuzat pe domnul Lascăr Catargiu că a lucrat după bunul plac şi vedem că acest sistem se urmează şi astăzi pe o scară mult mai întinsă !

Eu nu acuz dar pe domnul Stătescu, ci acuz sistemul care este în capul ţărei, guvernul bunului plac. Cînd bunul plac este în cele din întru, atunci cestiunea se poate răfui între noi, dar cînd guvernul bunului plac este în cele din afară, aceasta are consecinţi mult foarte rele, pentru că angajamentele ce el le ia le ia în numele ţărei şi leagă interesele ei.

Iată, domnilor, de ce sprijin opiniunea domnului Ionescu ca să ni se prezinte documentele în această cestiune. Eu nu împărtăşesc opiniunea acelora cari zic : Aşteptaţi pînă la calendele grece. În ziua cînd s-a publicat în gazeta din Viena nota prin care guvernul român da o satisfacţiune onorabilă, nu zic altfel, guvernului austro-ungar, din acea zi ţara are dreptul să cunoască tot ce ne-a condus la acest rezultat, pentru ca aceasta să ne serve de lecţiune pentru viitor ! Prin urmare să ne tragem odată o linie de conduită în relaţiunile noastre exterioare ! Noi ca stat mic nu avem decît o armă de întrebuinţat şi acea armă se cheamă lealitate, franchеţă ; numai astfel putem să strecurăm ţara noastră prin pericolele din afară. Diplomaţia în secolul al XIX[-lea] este cu totul alta decît diplomaţia din timpul fanarioţilor şi decît a bizantinilor. Atunci cînd nu era drum de fer, nu era telegraf, era permis în diplomaţie să se mai minţă. Azi însă, cînd avem şi drumuri de fer şi telegrafe, ştim îndată tot ce se zice şi tot ce se face. Să nu ne credem Bismarci, căci nu sîntem decît nişte bieţi ţărani de la Dunăre şi că astfel numai prin onestitate, lealitate şi franchеţă vom putea insufla încredere guvernelor străine şi strecura ţara noastră printre stîncele cari o ameninţă.

Să ştim un lucru :

Cestiunea Dunărei este un obiectiv care are să absoarbe de acum toată activitatea noastră şi pentru aceasta iertaţi-mi o espresiune împrumutată de la repausatul Oteteleşanu : Nu trebuie să umblăm cu ciapcînlîcuri * dacă voim să o rezolvăm bine !

În chestiune personală[18].

Vă rog să nu vă aşteptaţi că eu am să fac personalităţi la adresa onor. domnului Brătianu, al cărui am avut onoare să fiu coleg, viu numai să mă apăr.

Domnii mei, eu de trei ori mi-am încercat norocul cu onor. domnul Brătianu[19], ceea ce amicii mei din Moldova mi-au imputat-o nu o dată. Voi face apel pentru aceasta la un membru din fracţiunea liberă şi independintă, la onor. domnul Vizanti ; [î]l rog să spună dacă dumnealui însuşi nu m-a criticat foarte mult pentru că am primit Ministerul de Interne şi mai nainte Ministerul de Esterne sub domnul Brătianu.

Iată, domnilor, motivele după care veţi vedea că nu puteam să fac altfel :

---

* Rafinamente (tc.). În sens metaforic, şiretlicuri de geambaş.

Unirea, domnilor mei, s-a făcut ca să avem o Țară Românească, s-a făcut ca să avem Camere românești, ca să avem un guvern românesc. Odată Unirea făcută, nu mai era Țara Moldovenească și Țara Muntenească, era Țara Românească, nu mai trebuia să avem guvern muntenesc și guvern moldovenesc, era să avem guvern românesc, nu mai era să fie Camere muntenești și Camere moldovenești, se cuvenea să fie numai Camere românești. În Moldova ca și în Țara Românească erau două partite, partitul conservator și partitul liberal; în Muntenia erau asemenea două partite, partitul conservator și partitul liberal. Unirea făcută, conservatorii din ambele țări s-au fuzionat și au constituit partidul conservator din România. Și aci sînt dator a constata că această unire a fost făcută pe baze leale și durabile. Conservatorii din Moldova au primit de cap pe răposatul Barbu Catargiu; și mai tîrziu conservatorii din Muntenia au primit ca asemenea pe domnul Lascăr Catargiu, care, deși nu avea talentele și capacitatea răposatului Barbu Catargiu, însă prin esperiența sa în afacerile țărei avea și el meritele sale și fu primit în capul partitului conservator, astfel de la 1862 pînă acum partita conservatoare formează o singură partită fără deosebire de moldoveni sau munteni și fără ca cei din Moldova sau cei din Muntenia să reclame o supremație esclusivă. Fost-a tot așa cu formarea partitei liberale după Unire? Nu! Mai cu seamă eu... *(Domnul Dimancea întrerupe.)* Domnul Dimancea în vîrstă bătrînă conservă încă entuziasmul vîrstei tinere, de aceea și interupțiunile domniei sale nu mă supără.

Vorbesc, domnilor, de mine. După săvîrșirea Unirii eu ca liberal nu puteam veni decît cu domnul Brătianu, șeful partitei liberale din Țara Muntenească. În adevăr, domnia sa reprezenta un partit mai organizat, mai compact, mai numeros decît partitul liberal din Moldova! Așadar, eu dacă vream să mai fiu ceva în România, dacă voiam să mai iau o parte activă în afacerile țărei trebuia să dau mîna cu partitul liberal din țara suroră.

Aici am a vă spune că eu niciodată n-am fost revoluționar de stradă. Eu, reformele la care am luat parte, le-am făcut ca om de guvern! Trebuia dar să țiu seamă de forța lucrurilor, trebuia să accept supremația domnului Brătianu, deși eram mai bătrîn decît domnia sa, deși eu număr 44 ani de lupte politice, deși am făcut acte și sacrificii mult mai mari decît domnia sa, fiindcă numai Unirea, numai venirea moldovenilor la București ne-au supus la sacrificii cari nu se pot asemălui cu actele și sacrificiele domnului Ion Brătianu, care cînd noi moldovenii ne părăseam vetrele și veneam aici, iar în casele noastre din Iași cîntau cucuvaiele, domnia sa se odihnea în casele și la viile domniei sale! Domnul Brătianu reprezentînd partita liberală din Țara Românească și eu care doream fuzionarea partitelor liberale din ambele țări, am trebuit să-mi pun deoparte și vîrstă și amorul propriu și să consimt a-l recunoaște de capul guvernului, să consimț a mă subordona domniei sale în guvern!

Cum am lucrat cu dumnealui, cum eu i-am fost coleg leal și activ al domniei sale, o știe domnia sa; dar o știe domnia sa; însă astăzi domnia sa vine și-mi impută că nu numai cu domnia sa, dar și cu alți miniștri am avut trai rău. Am fost de două-trei ori la minister ca președinte al consiliului. Nu știu cu cine am avut trai rău cînd eu am avut de colegi oameni de valoare ca domnul Steege, bărbat distins, ca domnul...

Domnul Gr. Eliad: Ca domnul Orbescu[20]. *(Ilaritate.)*

Nu cunoști bine pe domnul Orbescu și respect prea mult persoanele cari sînt pe banca ministerială ca să fac comparațiune.

V-am spus, domnilor, pentru ce m-am unit cu domnul Brătianu, pentru ce am lucrat cu dumnealui, acceptînd prezidenția domniei sale, adecă pentru ca să contribuim la formarea unui guvern liberal al României, compus din reprezintanții elementelor liberale din ambele țări, iar nu doară numaidecît ca să fiu la putere, la care am fost și fără concursul domniei sale.

Cum însă domnia sa s-a purtat cu mine, o știe țara întreagă și nu este momentul de a vă o spune aceasta în amănunt. Voi releva însă numai cîteva puncte doveditoare a lealității cu care s-a răsplătit unirea noastră. Cînd în 1867 a fost vorba să răstoarne pe domnul Ion Ghica de la minister [21], s-a făcut așa-numitul tratat de la Concordia; acest tratat a recunoscut că și 2 mai era o cale de a ajunge la democrație! Această mărturisire partitul liberal era nevoit să o facă, pentru că numai așa se putea dobîndi o înțelegere cu cei din Moldova și așa a se putea răsturna pe Ion Ghica; astfel pacea s-a făcut. Ion Ghica fu înlocuit la putere prin domnul Ion Brătianu, care ca recunoștință a dizolvat Camera ce-l adusese la putere. Cum însă maiștii fură tratați în nouile alegeri voi cita simplul fapt că părintele autorului votului de blam în contra domnului Ion Ghica, bătrînul Grădișteanu, fu luat de barbă și cu jalțul * său fu aruncat în zăpadă, la Ialomița.

O voce : Și la București se alegea Ianov [22] de Kogălniceanu.

Respect și pururea am respectat prea mult Bucureștii, spre a-i impune o asemenea alegere; imputarea este în totul neesactă, Kogălniceanu în Comisiunea centrală a cerut cel întîi să fie Bucureștii capitala României; și să nu uitați că lui Kogălniceanu pînă astăzi, negreșit pe nedrept, se impută că el ar fi zis ca să crească iarba pe ulițele Iașului numai să se facă Unire.

Domnul N. Dimancea: Dar paternitatea lui Ianov de ce o negați?

Este neexactă imputarea domniei voastre, vorbiți neexact totdauna, entuziasmul domniei voastre vă face să fiți nedrept, spre a nu zice mai mult! Vă declar că nu este exact că eu fiind ministru s-a ales domnul Ianov în București. Merg mai departe, vă declar că voi ieși din Cameră ca nedemn de a mai fi aci dacă dumneavoastră veți dovedi că Ianov s-a ales sub ministerul meu.

Domnilor, domnul Brătianu a făcut mai multe dăți apel la mine în apărarea sa. Eu pururea am fost leal în mărturisirile mele. De ce dumnealui nu este tot așa către mine? Am de datorie de a declara că nu era în mîna domniei sale să scape Basarabia [23], retrocedarea Basarabiei era promisă Rusiei încă de la 1870; dar domnia sa știa din început că Basarabia era să fie perdută, domnia sa cunoștea conversațiunea care am avut-o a treia zi după sosirea împăratului Alexandru la Ploiești cu cancelarul imperiului; principele Gorceakov ne-a spus franc că hotărîrea împăratului era să sfarme Tratatul de la Paris în toate dispozițiunile sale umilitorii pentru Rusia, că trebuia dar să restatornicească fruntariile imperiului precum le moștenise de la părintele său. Domnul Brătianu știa acestea ca și mine. Asemenea a știut de la mine că încă înaintea rezbelului această cestiune fusese regulată la Reichstadt. Dus la Viena eu am fost pus în pozițiune de a cunoaște chiar cuprinderea celor ce se otărîseră la Reichstadt. Depeşele mele din Viena au încunoştiinţat despre aceasta pe domnul Brătianu încă înaintea trecerei Dunărei de către armata română! Domnul Brătianu a fost în tot timpul campaniei peste Dunăre, a fost la Poradim şi a vorbit adesea cu împăratul. Domnia sa are medalia trecerei Dunărei, cînd eu nu o am, pentru că deşi ministru de externe eu n-am voit să trec o singură dată Dunărea, zicînd domnului Brătianu: Dumneata ai început, tot dumneata isprăveşte! Domnul Brătianu binevoiască acum şi domnia sa a adeveri răspunsul ce mi-a dat după luarea Plevnei şi cînd l-am întrebat: Cum merge, domnule Brătianu, cu Basarabia? Şi domnia sa cu ţigareta în gură, gesticulînd, după obiceiul său, [î]mi spune: S-a sfîrşit cu bine. Nu mai poate fi vorba de darea Basarabiei. Dar opt zile după trecerea împăratului prin Bucureşti, în întoarcerea sa la Petersburg, ţarul cheamă pe generalul Ion Ghica şi-i anuncia otărîrea de a ne lua Basarabia; cîteva zile în urmă venea generalul Ignatieff cu o scrisoare a împăratului către domnitor şi o alta către ministrul de externe din partea principelui Gorceakov. Ei bine, cînd toate aceste noi amîndoi le ştiam, care era limbagiul pe care dumneavoastră, domnule Brătiene,-l ţineaţi către reprezentanţii naţiunei?

---

* Jilțul, scaunul.

Domnul Brătianu zicea: Nu împărtăşesc opiniunile pesimiste ale colegului meu de la Ministerul de Externe; cînd aş şti că s-ar perde Basarabia, eu nu aş mai sta un moment pe această bancă. Care era datoria ministrului de externe? Datoria mea era să ştiu întocmai precum este datoria unui bun medic de a face o bună diagnoză cînd este chemat la patul unui bolnav. Eu necontenit am spus că Basarabia era perdută şi aceasta i-a spus-o domnului Brătianu şi principele Bismarck înaintea întrunirei Congresului de la Berlin! Deşi ştiam aceasta, eu la Berlin totuşi mi-am făcut datoria ca sentinela care deşi ştie că este menită de a fi pradă morţii totuşi [î]şi face datoria, rămîind, luptîndu-se şi murind la postul său! Şi astăzi domnul Brătianu-mi face o crimă din cuvintele care eu, apărînd cestiunea Basarabiei, am rostit înaintea congresului, amintind binefacerile din trecut ale Rusiei! Însă domnul Ion Brătianu să-şi aducă aminte că acele cuvinte au fost redigiate în acord cu domnia sa, într-un consiliu care era compus de domnul Liteanu, agentul nostru la Berlin, de domnul Calimah Catargi, agentul nostru la Paris, şi de generalul Ghica, agentul nostru la Petersburg!

Aceste cuvinte redigiate cu primirea şi împreună sfătuirea domniei sale au fost scrise şi citite de mine, căci un minut n-aş fi luat răspunderea unei improvizaţiuni. Şi astăzi domnia sa mi le impută! Ş-apoi ce am zis eu: Apărîndu-ne pămîntul strămoşesc sîntem departe de a tăgădui facerile de bine ale Rusiei din trecut! Şi nu este aşa? Oare cînd domnul Lahovari într-o şedinţă trecută zicea că pe Dunăre a curs mai mult sînge decît apă, oare s-ar fi comis o crimă dacă ar fi zis că în acel sînge era şi sînge rusesc vărsat pentru dezrobirea popoarelor creştine supuse semilunei?

Apoi, domnilor, trebuie să ni se impute ca o crimă cînd aducem aminte de tratatele de la Kainargi şi Adrianopole, cari ne-au redat autonomia şi ne-au pregătit emanciparea naţională, cu toate abuzurile protectoratului? Şi dacă Rusia în 1812 ne-a luat Basarabia, şi aceasta o recunosc că a fost o crimă către însuşi misiunea sa istorică, nu trebuie să ne aducem aminte că luarea Basarabiei a fost precedată de luarea Bucovinei? Şi cînd vorbesc aşa declar că nu sînt nici rus, nici austriac, sînt român, declar şi mai mult că numai dacă aş dispera de viitorul ţărei mele, numai cînd aş fi osîndit de soartă spre a-mi alege un loc pe care să mă culc pe vecie, un loc străin în care să-mi fac mormîntul, numai atunci m-aş putea rosti pentru Austria sau pentru Rusia! Şi în asemenea caz, v-o spui, m-aş declara pentru Austria; căci o recunosc, fără sfială, că sub dominaţiunea Habsburgilor elementul român s-a conservat mai bine! Dar pînă atunci, fiindcă sînt român, fiindcă nu dezesper de viitorul ţărei mele, nu voiesc să dau nimenui nimica din drepturile ţărei, fie Austriei, fie Rusiei. Însă domnul Brătianu, care-mi impută mie cuvintele zise de mine înaintea congresului, de ce nu-şi aduce aminte de propriile cuvinte zise de domnia sa, tot în acea şedinţă? [Î]mi voi permite a-i împrospăta memoria! În dimineaţa sau în ajunul prezentărei noastre la congres, contele I. Andrassy [î]mi făcu onoarea de a mă chema şi-mi zise: Vă sfătuiesc în interesul dumneavoastră ca în [a]locuţiunea ce veţi ţinea să adăogaţi că vă supuneţi la ce Europa în dreptatea sa va otărî!

Raportînd aceasta preşedintelui consiliului, noi ne-am înţeles ca să nu accedăm la acest consiliu.

Ei bine, cum domnul Brătianu care-mi impută că am zis că *românii nu neagă binefacerile Rusiei în trecut*, cum nu-şi aduce aminte că se hotărîse de a nu accepta de mai nainte deciziunea congresului şi că domnia sa în loc de a se ţinea de înţelegerea avută, domnia sa lăsă de o parte congresul şi sfîrşi cuvîntul său prin un apel direct la mărinimia, la generozitatea împăratului, la lealitatea sa, pe care, zicea domnia sa, învăţase a o cunoaşte! Şi pusă în faţă cu aceste cuvinte, despre care eu nu-i fac domniei sale o crimă, acuzaţiunea ce domnia sa face cuvintelor mele cade de la sine. Aşadar [î]l rog ca numai mie să nu-mi impute ceva în cestiunea Basarabiei.

Vin acum la cestiunea Dunărei! Dar domnul Brătianu bine face de apelează la mine; domnia sa ştie că nu sînt în stare de a nega ce este şi ce a fost. Da, domnia sa are dreptate de a zice: Spuie domnul Kogălniceanu dacă nu i-am zis: Du-te la Paris fiindcă este puterea cutare care ne părăseşte. Du-te de caută pe ambasadorul şi roagă-l să pledeze pentru noi! Aşa este. Domnul Brătianu mi-a zis aceste cuvinte şi eu îndată m-am dus la Paris. Aceasta era în noiembre 1880. Cum am sosit, am văzut pe acel ambasador, am făcut apel la vechile sale simpatii pentru România. El însă-mi răspunse: Mă cam tem că v-aţi trezit cam tîrziu; este un an trecut de cînd diplomaţia austriacă lucrează în cestiunea Dunărei din toate puterile; şi dumneavoastră n-aţi lucrat nimic! Voi face însă tot ce-mi va fi prin putinţă spre a lumina pe guvernul meu.

Faceţi-mi însă un mic memoriu despre starea cestiunei şi vă promit că voi face ca acea notiţă să ajungă sub însuşi ochii suveranului meu; însă, fiindcă suveranul meu pătimeşte acum de ochi, faceţi ca acest act să fie imprimat ca manuscris.

Eu am înştiinţat de îndată pe minister despre aceasta zicîndu-i: Iată ce mi s-a cerut. Acel memoriu nu va fi decît expunerea faptelor şi va fini cu reproducerea cuvintelor din mesagiul de la 15 noiembre 1880. Ce răspuns am primit peste cîteva zile? Iată-l în scurt:

„Eu şi colegii mei am fost foarte surprinşi văzînd că dumneata, fără autorizaţiune prealabilă, fără a consulta guvernul dumitale, ţi-ai permis să faci un memoriu în cestiunea Dunărei. [Î]ţi lăsăm toată această răspundere, fiindcă politica română nu-şi primeşte direcţiunea din Paris, ci din Bucureşti".

Eu eram al doilea ministru care primeam o admonestaţiune pentru că am socotit de cuviinţă să dau o mică notiţă despre cestiunea ce eram ator d-a apăra! Notiţă care mi se cerea şi care nu angaja pe guvern.

Eu m-am mărginit a răspunde că niciodată n-am dat înapoi înaintea responsabilităţei faptelor mele şi că şi în acea ocaziune primeam răspunderea întreagă!

Aşa a păţit şi domnul Calimachi Catargiu cu notiţa sa verbală. Apoi, cînd se tratează astfel miniştrii acreditaţi în străinătate pentru că şi-au făcut datoria, cum voiţi să avem succese diplomatice? O cestiune aşa de mare ca aceea a Dunărei nu se apără nici prin simple convorbiri, nici prin depeşe întortocheate şi cu înţeles ambiguu. Se apără prin note oficiale, prin instrucţiuni clare şi pozitive care să arate Europei anume ce vrea guvernul. Eu ştiu ce vrea guvernul. Să păstreze Dunărea, decît el vrea ca aceasta să se facă întocmai ca acela care şade cu burta întinsă la soare şi cu gura căscată şi aşteaptă pe Dumnezeu să-i trimită o potîrniche şi încă friptă. *(Ilaritate.)*

Mi se impută că eu am făcut propagandă în cestiunea Dunărei, ceea ce nu trebuia să fac ca agent diplomatic. N-am făcut nici o propagandă; convins că la Ministerul de Externe atunci cînd se ivi cestiunea Dunărei ea nu era cunoscută, am socotit de datoria mea de a lumina pe guvernul ţărei mele despre importanţa cestiunei!

Eu, domnilor, cunosc cestiunea Dunărei de la 1857, fiindcă pe atuncea ea a fost tratată în Divanul ad hoc; cunoşteam şi de mai nainte toate neajunsurile ce a avut din cauza acestei cestiuni acel bărbat de inimă Panait Donici, de care a vorbit domnul Nicolae Ionescu şi care fiind delegat din partea Moldovei în comisiunea riverană adunată la Viena a fost sacrificat Austriei din cauză că el apăra ceea ce şi noi apărăm astăzi.

Am adresat dar un raport detailat despre cestiunea Dunărei. Şi de aici au început toate atacurile şi toate fulgerile în contra mea!

Ar trebui însă, domnule Brătianu, să vă aduceţi aminte că şi eu iubesc această ţară şi că pentru dînsa am făcut şi eu destule sacrificii, ba poate mai mari decît dumneavoastră.

Domnilor, sfîrşesc cum am început. Nu prin fineţe, nu prin o diplomaţie plină de întortocheri ţările cele mici îşi pot apăra interesele lor, ci prin un limbagiu clar, prin o politică leală, prin explicaţiuni sincere! Eu am convicţiunea că, dacă Austriei i se spunea de la început că cestiunea Dunărei este atît de importantă pentru România încît ea ar putea aduce compromiterea bunelor noastre relaţiuni, cu toată bunăvoinţa noastră de a le conserva, Austria nu s-ar fi înaintat, înainte cel puţin de a fi căutat a se înţelege cu noi. Ea în asemenea caz n-ar fi avut trebuinţă de a face concesiuni celorlalte state spre a dobîndi adeziunea lor, concesiuni care astăzi sîntem expuşi de a le plăti noi.

Domnilor, eram la Paris, mă duceam la Ministerul de Externe foarte des; ei bine, nu mi s-a întîmplat o dată măcar fără să nu întîlnesc pe scările palatului de la Quai d'Orsay pe bătrînul şi mult venerabilul comite de Beust, ambasadorul Austriei, care urca sau scobora gîfîind scările ministerului, şi să ştiţi că aceste scări erau ale patru caturi în care sînt instalate serviciile ministerului; şi-mi permiteam de a-i zice: De ce faceţi această osteneală? De ce vă omorîţi? — Simţămîntul datoriei, [î]mi răspundea respectabilul bătrîn. — Dar aveţi ajutoare capabile, de ce nu-i trimiteţi în locul dumneavoastră? — *On ne fait bien que ce qu'on fait soi même.*

Vă spun acestea spre a vă dovedi marea activitate ce punea guvernul austriac în această cestiune. Eu comunicam acestea ministerului; drept răspuns mi se adresa o glumă: Ai picioare mai bune decît comitele Beust. *Aleargă!* Fără să-mi spună unde să alerg... doară la *hipodrom!* *(Ilaritate.)*

Încă un cuvînt, domnilor, în privința publicărei documentelor diplomatice care astăzi se țintește de a se împedica prin o anume lege penală. Cînd domnul Brătianu merse la Berlin, domnia sa luase cu sine doi zălogi, doi martori a bunei sale conduită, pe domnii Ferechide și Ioan Sturdza, cumnatul lui M. C. Iepureanu.

Deodată domnul Ioan Sturdza dispăru din Berlin și venind în București spuse că Kogălniceanu trăda Basarabia; de acolo urgie în contra mea. Se propunea să mi se reia creditivele, ba chiar să fiu dat în judecată. Domnul Brătianu însă se milostivi de mine și telegrafie că eu îmi făceam datoria ca și dumnealui; ba încă mi se pare că a telegrafiat domnului Rosetti o depeșă și mai măgulitoare, în care zicea: Toți ne-am înșelat, numai Kogălniceanu a văzut bine.

Fie și aceasta. Mai bine tîrziu decît niciodată. Eu mai am și o altă satisfacțiune. Astăzi domnul Ioan Sturdza, pe care de la Berlin nu l-am mai întîlnit, spune multe; între altele mărturisește că eu de dimineață și pînă în noapte alergam pe la cei puternici spre a apăra pe biată țara mea, că suiam scările și le scoboram, pînă ce cînd mă întorceam seara acasă îmi ardea tălpile de oboseală și durere! Și acum aci domnul Brătianu îmi aruncă o acuzațiune nedreaptă zicînd că ar fi de dorit ca toți să-și fi făcut datoria precum și-a făcut-o domnia sa!

Domnia sa în vara trecută a făcut și mai mult. Ca simplu senator, fiindcă pentru cîteva zile se retrăsese de la putere [24], luînd parte la o discuțiune despre cestiunea Dunărei în Senat domnia sa m-a luat *à partie*, cum zice francezul, și mi-a adresat cîteva cuvinte, sînt acestea: „Tot acel domn se laudă că are să publice mai multe documente în privința Basarabiei. Dar nu le-a publicat pentru că ar fi fost compromițătoare pentru domnia sa”. Eu viu și rog acum pe domnul Brătianu, ba chiar îl somez pe domnia sa ca în lealitatea sa [să] vie pentru onoarea domniei sale, pentru interesele țărei să publice domnia sa acele documente care m-ar compromite pe mine, și-l rog să nu mă cruțe!

Ei, domnule Brătiene, vă declar că atuncea cînd voi socoti util pentru țara mea voi publica și documentele privitoare la Basarabia, și documentele privitoare la Dunăre. Totdauna cînd am fost chemat să optez între persoana mea și între interesul țărei mele, am avut curagiul să mă sacrific pe mine. Oare cînd am făcut pe 2 mai, cînd am rupt Convențiunea de la Paris, nu știam că am să fiu lovit, că am să fiu sfîșiat? O știam foarte bine, dar m-am uitat la țara mea, la scopul ce urmăream din tinerețe, la emanciparea țăranilor, la binele general al țărei! Tot asemenea voi face și de acum înainte! Cînd va fi vorba de interesul țărei mele, cînd acest bine va cere ca să destăinuiesc slaba apărare a Dunărei, nu mă voi uita la mine și, cu toată legea prezentată de domnul Stătescu, voi publica ce voi crede că trebuie, că se cuvine să public!

Mă rezum, domnilor, și zic că nu am voit să atac deloc pe domnul Brătianu, dar cît voi trăi voi zice și voi sprijini că cel întîi mesagiu regal care s-a citit de la înălțimea acestei tribune merita să aibă o altă soluțiune decît nota umilitoare adresată guvernului Austro-Ungariei!

Pe marginea spuselor ministrului de externe, Eugen Stătescu.

Domnilor, onor. domnul Stătesu a zis un adevăr în cît se atinge de domnia sa, un adevăr care-l apără în cea mai mare parte de orice răspundere. Domnia sa a zis : Cînd am intrat în minister am găsit mai toate cestiunile de principiu hotărîte. Aşa a fost, în cît priveşte persoana domniei sale. Domnia sa însă uită numai un lucru : domnia sa intrînd într-un minister al cărui preşedinte a fost aceeaşi persoană de la început pînă la sfîrşit, domnia sa se făcea solidar cu ministerul primind situaţiunea ; şi, spre satisfacţiunea bunului meu fost coleg, voi zice : Dacă domnia sa ar fi fost ministru de la început, am convicţiunea că vechiul nomofilax n-ar fi fost atîta de condescendent cum au fost alţii ; pentru că, domnilor, acesta este păcatul cînd se schimbă miniştrii ca cămăşile, că responsabilitatea se trece de la unul la altul, că nu se poate şti lămurit cui se datoreşte mai mult această situaţiune, de care vă plîngeţi dumneavoastră chiar cei guvernamentali. Ministrului Kogălniceanu ? Ministrului Cîmpineanu ? Ministrului Boerescu ? Ministrului Stătescu[25] ? Această răspundere se perde de la unul la altul. Faptul pozitiv este acesta : cînd s-a făcut convenţiunea cu Rusia, acea convenţiune n-a fost o alianţă ofensivă şi defensivă, n-a fost o alianţă pentru facere de rezbel în mod colectiv ; ci România silită, găsindu-se în faţa unui potop care o ameninţa, a făcut o convenţiune ca să se reguleze trecerea armatei ruse prin România. Căci nu aveţi decît să vedeţi preambulul acestei convenţiuni, care zice că împăratul, luînd asupră-şi etc..., a socotit de cuviinţă să silească pe Turcia să execute reformele hotărîte în conferinţa de la Constantinopoli şi se arată, pot zice, ca mandatar al Europei. Se credea, domnilor, că armata rusă are numai să treacă pe aci şi să intre în Bulgaria fără nici o rezistenţă ; şi de aceea noi, de la început chiar, eram întrebaţi : de ce ne armăm ? Pentru că împăratul n-are nevoie de armata noastră şi, prin urmare, încă mai puţină nevoie avea de a sta în ţară. S-a întîmplat însă altminterea şi armata, în loc să treacă, a fost oprită şi a şezut mai mult timp de-a lungul Dunărei, pe ţărmul nostru, de unde a bombardat oraşele turceşti, fiind şi oraşele noastre contrabombardate.

Convenţiunea prevedea cum că să se numească comisari români şi ruşi care să întovărăşească corpurile în mişcare şi să facă imediat preţuirea pagubilor cauzate prin trecere. Armatele ruseşti, avînd în capul lor pe cneazul Nicolae Nicolaievici, în graba de a ajunge mai repede, n-au numit acei comisari, armatele ruseşti erau deja la Ploieşti şi acei comisari nu erau încă numiţi. S-a urmat o corespondenţă foarte lungă pînă ce în fine s-a decis a numi. Însă această numire s-a făcut foarte tîrziu, astfel că deja se făcuseră o mulţime de pagube. Pagubele prevăzute prin convenţiune erau mai mult pentru trecere ; pe urmă s-au prevăzut pagubele cele mari cari se făceau prin staţionarea corpurilor ruseşti de-a lungul Dunărei. Acestea au fost adevărat pagube mari, căci cele de trecere au fost mai ales stricăciuni de arături, de păşuni, ori stricăciuni de case prin cuartiruire.

S-au numit în fine comisari. La început nu s-a făcut distincţiune între pagubele cauzate prin trecere şi pagubele cauzate prin staţionare şi facerea de rezbel dupe ţărmul Dunărei românesc şi ţărmul Dunărei turcesc. Se fac preţuiri şi de la început se declară că unele au fost exagerate şi pot zice într-un chip scandalos. Eu ministrul de esterne de atunci viu să vă declar că unii din comisarii numiţi de mine au demeritat numirea lor şi, cînd i-am întrebat de ce au făcut aceasta, mi-au răspuns : Ce trebuia să facem noi, dacă comisarii ruşi subscriau şi încuviinţau acele preţuri ? Noi era să ne facem advocaţi ai tezaurului rusesc în contra românilor noştri ? Aceasta ziceau ei spre scuze.

Ei bine, pe aceasta s-a întemeiat principele Obolenski și a făcut din oarecari cazuri speciale o generalitate și în zadar i se răspundea că comisarii ruși au subscris mai întîi. Eu difer de onor. Pantazi Ghica, cînd domnia sa zice că comisarii regionali aveau mandat hotărîtor căci lucrarea lor venea în fața comisariatului general și chiar de acolo trecea în corespondență între guvernul român și cel rus ... (*Întrerupere.*)

Dacă s-ar primi teoriele domniei sale, comisarii regionali ar fi avut mai multă autoritate decît comisarul general...

O voce : Ce făceau comisarii regionali?

Pregătiri la fața locului.

O voce : Așa zice convențiunea?

Convențiunea nu zice nimic, convențiunea n-a hotărît nici termen și, prin urmare, faceți eroare. Convențiunea zice că se va face prețuirea prin comisarul general.

Domnilor, asupra acestei cestiuni dacă sînt prețurile exagerate sau nu putea să fie înțelegere, pentru că nu avea decît să se numească alte comisiuni la fața locului. Dar a venit comisarul general rus cu altă pretențiune mai exagerată, calificînd toate pagubele cauzate de-a lungul Dunărei de indirecte și tocmai acele sînt pagubele cele mai însemnate ce s-au făcut și la care s-au făcut exagerațiunile cele mai mari în estimațiuni. Principele Obolenski zice : După convențiune, directe sînt numai acele pagube cari s-au făcut la trecerea armatei.

Domnul ministru de externe : Cestiunea pagubelor indirecte este rezervată a se trata pe cale diplomatică.

Eu nu știu ce s-a mai făcut în urmă. Domnul Constantinescu-mi spune că s-a făcut un protocol prin care s-au acordat despăgubirile indirecte. Domnul ministru ne spune că cestiunea nu este sacrificată, este rezervată. Dacă este așa, atunci sîntem fericiți și toți trebuie să fim mulțumiți pentru că comisarul nu putea să accepteze ceea ce nu-l autorizase guvernul rus să primească. Noi putem dar să-i zicem : Dumneata nu ești competinte, nu poți să despăgubești cutare categorie de oameni, cutare proprietăți lovite și nimicite, cutare orașe prefăcute în cenușe, dar începi a despăgubi pe acele categorii de cetățeni sau locuitori din România cari recunoști că intră în categoria acelor păgubași direcți prin trecerea armatei. Așadar, [î]mi permit încă o dată, domnule ministru, a vă întreba : Cestiunea despăgubirilor indirecte este rezervată?

Domnul ministru de externe : Rezervată de tot.

Ceea ce eu însă nu găsesc corect și mă întemeiez pe esperiența trecutului este că s-au pus locuitorii români față în față cu autoritatea străină. Apoi nu pentru întîia dată guvernul rusesc a încheiat convențiuni de despăgubire cu ocaziunea rezbelelor și au prevăzut despăgubiri. Au fost despăgubirile armatei rusești intrate în țară la anul 1848, au fost despăgubirile armatelor rusești intrate în țară la anul 1853. Iată, domnilor, cum s-a făcut atunci : tot așa s-au numit comisari ; comisarii aceia erau la Ministerul de Interne și după ce au căzut de acord, cum se zice, sumele acele s-au trămis la guvernul român și guvernul român plătea pe cetățeni, căci de aceea avem un guvern, de aceea-l plătim, pentru ca el să se pună față cu străinii în interesele cetăţenilor. În cazul de faţă însă s-a întîmplat altfel, s-a văzut nenorociţi cari mergeau la comisarul rusesc; el era casierul şi le zicea: Care este pretenţiunea dumitale? Păgubaşul răspundea de exemplu: 100 000 de franci; atunci comisarul [î]i zicea: [Î]ţi dau 25 000.

Cît pentru comisarul nostru, el nu merită nici o imputare, căci este un om eminamente onest şi tocmai pentru meritele sale personale a făcut ca despăgubirile să se dea cu cifre mai mari decît se propunea, ceea ce mă face să adresez felicitările mele atît lui, cît şi guvernului care l-a numit. Dar drumul a fost greşit, căci, lăsînd drumul care trebuia să urmeze, a fost nevoit să se ducă la comisarul rus şi acesta să-i zică: Iată, atîta-ţi dau, dacă-ţi convine, bine; dacă nu, sănătate! Şi dacă nenorocitul acela se mulţumea, [î]i dădea un ceai şi mergea la bancă de lua banii. Iată cum s-au făcut despăgubirile.

Dar, domnilor, pentru că s-a zis că nu s-a prevăzut în convenţiune bombardările făcute oraşelor, mărginirea locuitorilor şi proprietarilor de a-şi exploata moşiele, împedecarea pescuirei, rădicarea vaselor etc., întreb eu: dacă acei cari au drept la despăgubire, pentru că nu voieşte guvernul rusesc să dea despăgubiri, sau că s-ar întîrzia, acei nenorociţi din Giurgiu, cărora li s-au luat casele şi s-au prefăcut în grajduri de către armata rusă staţionată acolo, acei cărora li s-au bombardat casele de tunurile de la Rusciuc, cei de la Calafat, care asemenea au avut casele bombardate, se cuvine să aştepte în eternitate pînă cînd guvernul rusesc va binevoi să dea despăgubire? Eu cred că nu şi socotesc că ar fi bine ca domnul preşedinte al consiliului, împreună cu colegii săi, să studieze aceste pagube, să numească o comisiune directă, fără comisari străini, şi să vie cu un proiect de lege, şi ţara, care a beneficiat din acel rezbel, să fie dreaptă către fiii ei şi să repărţească paguba asupra tuturor. N-am nici o despăgubire de cerut, dar cred că oraşele şi satele ţării româneşti au dreptul la justiţia ţărei, la echitatea dumneavoastră şi a guvernului şi trebuie să li se dea despăgubire[26].

„Monitor", 1882, nr. 26, p. 327, col. 3 — p. 330, col. 2; nr. 27, p. 333, col. 1—p. 336, col. 1; p. 342, col. 1 — p. 343, col. 2. P. 333—336 se publică după textul rectificat apărut în nr. 28, p. 359, col. 3 — p. 362, col. 3.

NOTE

[1] Discuţia pornise de la o interpelare a lui N. Ionescu, care ceruse să se publice corespondenţa diplomatică urmată pentru aplanarea conflictului cu Austro-Ungaria provocat în urma unor afirmaţii făcute în mesajul de deschidere a corpurilor legiuitoare. E. Stătescu spusese că nu e obligat s-o publice. Vezi şi supra p. 59.

[2] Juristul Damaschin Bojinca a participat alături de Chr. Flechtenmacher la realizarea Codului Calimach.

[3] Codul Caragea a fost întocmit de Atanasie Christopol şi Nestor Predescu.

[4] Vezi infra p. 281.

[5] Pentru *cartea verde* vezi Introducerea.

[6] Vezi discursurile lui K. la Berlin, în faţa congresului, în ziua de 18 iunie/1 iulie 1878; asupra politicii externe a României în lumina prevederilor tratatului, la 28 septembrie 1878; despre prevederile tratatului cu privire la România, la 30 septembrie 1878, în *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea a IV-a, p. 603 şi urm., 612 şi urm., 624 şi urm.

[7] Vezi discursurile lui K. din zilele de 8—9 martie 1879 în Adunare, în *Opere*, V, *Oratorie III*, partea I, p. 69 şi urm.

[8] Vezi nota 5 de la p. 55.

[9] Dimitrie Brătianu a fost prim-ministru între 10 aprilie și 9 iunie 1881.

[10] Jules Barthélemy St. Hilaire (1805—1895) a fost ministru de externe în 1875 în cabinetul condus de Jules Ferry.

[11] Dulcigno fusese al albanezilor și potrivit Tratatului de la Berlin trebuia cedat Muntenegrului. Locuitorii orașului au încercat să reziste, dar au fost înfrînți de turci, executori ai hotărîrilor congresului, și s-au predat la 15 octombrie 1880. Cf. *Documents diplomatiques. Affaires de Monténégro*, 2 vol., Paris, 1880.

[12] Cf. *Documents diplomatiques. Affaires de Tunisie, 1870—1881*, Paris, 1881.

[13] Henric Carol baron de Haymerlé (1828—1881) a reprezentat Austria la Congresul de la Berlin și a fost ministru de externe în 1879.

[14] Bătălie cîștigată de prusieni asupra austriecilor la 3 iulie 1866.

[15] Vezi amănunte la K., *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea a IV-a, p. 183, nota 28.

[16] Vezi, între altele, N. Iorga, *Politica Austriei față de Unire. I. Înainte de Conferința de la Paris*, București, 1912, 30 p.

[17] K. face adesea referire în discursurile sale la aceste evenimente, pe care cititorul interesat le găsește prezentate sintetic la D. Berindei, *L'Union des Principautés Roumaines*, București, 1967, passim.

[18] I. C. Brătianu spusese că în privința Basarabiei lucrase „românește, cu toată lealitatea, atît în fața țărei, cît și în fața străinilor". În problema Dunării amintise că el n-o „slăbise" deloc; o dovadă era și trimiterea lui K. la Paris, la care acesta a replicat: „Așa este; vezi că sînt franc cu dumneata, dar dumneata nu ești cu mine". I.C.B. continuase arătînd că problema Dunării trebuia adusă la cunoștința Europei „încetul cu încetul", prin convorbiri personale. În sensul acesta fuseseră instruiți și agenții țării în străinătate, nu prin publicarea intempestivă a corespondenței diplomatice. Căci România nu se putea compara cu Franța și Anglia (aluzie la problema Tunisului, atinsă de K.). El folosise argumente istorice, dar acest procedeu îl urmase și K., amintește I.C.B. malițios, ceea ce provoacă următorul schimb de replici:

„*K.*: Aceasta este fineță.

I.C.B.: Nu este fineță și dacă ar fi fineță am învățat-o de la dumneata.

K.: Nu de la mine, fiindcă eu nu am astfel de fineță".

I.C.B. mai pomenise de acuza de autoritarism — „nu a întrebuințat cuvîntul, dar a lăsat să se înțeleagă că sînt vizir" — și conchisese: „Întreb pe domnul Kogălniceanu dacă nu i-am cedat eu mai mult decît domnia sa mie... dacă ar fi fost altfel, domnul Kogălniceanu nu este din aceia care să sufere dominațiune. Domnia sa n-a putut trăi mai mult în nici un minister decît a stat cu mine".

La aceste cuvinte K. a replicat mîndru: „N-am fost cu alții, alții au fost cu mine. Am fost numai cu domnul Mitică Ghica, botezat de dumneata".

[19] K. a intrat în guvernul I. C. Brătianu la 3 aprilie 1877, cînd ocupă portofoliul externelor, pînă la 25 noiembrie 1878; apoi între 11 iulie 1879 și 25 februarie 1880 a fost ministru de interne.

[20] L. Steege fusese ministru de finanțe în guvernul K. care a funcționat între 12 octombrie 1863 și 21 ianuarie 1865.

P. Orbescu a fost ministru al lucrărilor publice și de justiție pînă la 19 iulie 1864, cînd și-a dat demisia în semn de protest față de consumarea loviturii de stat, operă a domnitorului Cuza și a primului său ministru.

[21] Guvernul Ion Ghica s-a constituit la 15 iulie 1866; la 1 martie 1867 a fost înlocuit cu un guvern C. Al. Crețulescu, în care I. C. Brătianu deținea portofoliul internelor. A rămas și în guvernul următor, format la 5 august același an și avîndu-l în frunte pe Ștefan Golescu, în aceeași calitate, apoi de la 27 octombrie ca ministru de finanțe.

[22] Ioan Ianov (n. 1836), junimist. A fost deputat și senator.

[23] Vezi K., *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea a IV-a, passim.

[24] În răstimpul cînd guvernul fusese condus de fratele său Dumitru. Cf. supra nota 9.

[25] Toți patru au fost miniștri de externe între 1877 și data rostirii discursului.

[26] Se ceruse închiderea discuției și K. a convenit, dar a cerut ministrului de externe să-i precizeze „cum rămîne acele pagube calificate de guvernul rusesc ca indirecte?"

În ședința Senatului din 16 ianuarie 1882 („Monitor", 1882, nr. 31, p. 387), Vasile Boerescu replicase cu extremă violență acuzelor lui K. În fața acestei situații penibile, P. Grădișteanu ceruse să se numească o comisie de trei membri „care să cerceteze actele diplomatice și conduita guvernului în afacerile străine". Au fost desemnați Dimitrie Ghica, G. Cantacuzino și propunătorul.

Pe marginea cererii primului-ministru de a se deschide o anchetă parlamentară în problema publicării documentelor referitoare la statutul Dunării *

Onorabili domni, mă adresez la majoritate, precum adineaori m-am adresat la domnul preşedinte al consiliului.

S-a ascultat un membru al opoziţiunei, care a zis că vorbeşte în numele său, şi vorbele sale a stîrnit o furtună[1].

Ce efect mi-a făcut mie această şedinţă, nu o voi spune acum, mă păstrez pentru altă dată, cînd majoritatea va fi mai calmă...

Voci: Majoritatea e totdauna calmă.

Aceasta se dovedeşte chiar acum. (*Zgomot.*) Domnilor, nu mai zic cînd va fi calmă, dar zic că-mi păstrez dreptul ca altă dată să spun ce efect mi-a făcut mie, care sînt cu sînge rece, această şedinţă. Dureros efect mi-a făcut şi altă dată voi spune pentru ce.

Deocamdată am cerut cuvîntul în faţa cuvintelor domnului Buescu, care numai pentru domnia sa păstrează privilegiul bunei-credinţe, căci din minoritate numai unul a vorbit şi nu cred că acela care a vorbit a zis că majoritatea e de rea-credinţă.

Domnul vicepreşedinte: Aceasta nu este în contra închiderei discuţiunei.

Fiindcă nu mă lăsaţi să vorbesc, vă zic numai că semănaţi altui preşedinte din alte timpuri şi tac.

Domnul vicepreşedinte: Vă rog să continuaţi, dar să vorbiţi în contra închiderei, precum aţi cerut cuvîntul.

Tocmai aşa voi face. Cer să-mi daţi voie să întîmpin pe domnul Buescu, care a făcut un ce care nu se prea face, care a spus cum i-a plăcut domniei sale conversaţiunea ce a avut cu mine, care ne-a taxat de rea-credinţă şi care, încă mai mult, a repeţit în şedinţa oficială ceea ce s-a zis aiurea, că noi sîntem instrumentul inamicilor naturali ai acestei ţări.

Domnul P. Buescu: N-am zis aceasta; protestez!
Voci: Aţi zis!

Aţi zis că noi facem trebile inamicilor naturali ai acestei ţări.

Domnul Gr. Eliad: Faţă de al doilea discurs pe care l-ai făcut alaltăieri. Nu rîdeţi de noi, căci sîntem bătrîni.

Mă pun sub protecţiunea domniei tale, domnule preşedinte, în contra atotputerniciei domnului Eliad, pe care am onoarea să-l am lîngă mine şi pe care-l admir de 15 zile, de cînd sînt în această Cameră, pentru marea influenţă şi dominaţiunea ce exercitează, deşi aceasta nu este în regulament...

Domnul Gr. Eliad: Faci spirit.

Hei! ce voiţi? Spirit sînt obicinuit să fac; nu sînt obicinuit să fac prostii. (*Ilaritate.*)

---

* Şedinţa din 16 ianuarie 1882.

De aceea, domnilor, fiţi aşa de buni — şi fac apel la majoritate — să ne lăsaţi a zice cuvîntul nostru; şi eu vă declar dinainte că aderez în totul la cele propuse de domnul preşedinte al consiliului.

Replică lui P. P. Carp.

Domnilor, în urma cuvintelor pe care nu voi să le calific ce în şedinţa de ieri, mi se pare, sau cu două zile mai înainte, mi-a adresat domnul P. P. Carp, şi la care nu a fost de demnitatea mea să răspund, socoteam că domnia sa ar fi avut delicateţea şi bunul-gust să nu mai ia persoana mea şi s-o facă calul său de bătaie, pe care să încalece şi să vie înaintea domniei voastre să vă facă programul, nu numai al prezintelui, dar şi al viitorului, şi să vă dea acele părinteşti sfaturi la care şi amicii şi adversarii domniei sale sînt de mult deprinşi.

Domnia sa a zis un cuvînt : Domnul Kogălniceanu s-a pus în opoziţiune, dar să vedem dacă opoziţiunea l-a primit. Tot domnia sa a zis apoi că nu reprezintă nici unul din grupurile opoziţiunei, şi cu toate acestea a vorbit necontenit ca suveranii sau ca preşedinţii de tribunal, care cînd ordonă să se execute vreo sentinţă zic : *Noi*, tot aşa a zis şi domnia sa, nu şi-a zis decît *Noi* şi iar *Noi*.

Dacă domnia sa, la vîrsta domniei sale, care pînă acum nu ştiu ce a făcut în această ţară, [î]şi arogă dreptul d-a face opoziţiune în numele domniei sale aducînd argumente şi idei pe care domnul Lahovari a declarat că nu le împărtăşeşte, de ce oare mie, care sînt de 44 ani pe scena politică a ţărei mele şi am făcut multe acte, nu mi-ar fi permis să fac opoziţiune pe socoteala mea? Şi aceasta nu pentru prima oră şi fără să zic *Noi*.

Dacă domnul Mîrzescu, vorbind adineaori, s-a urcat la anul 1866, apoi eu ar trebui să încep a vorbi de la 1836 ; dar nu voi face aceasta, ci voi zice numai că am făcut cîteodată singur opoziţiune, care apoi s-a făcut minoritate şi în urmă a devenit majoritate.

Domnilor, este a micşora cu totul situaţiunea personală a domnului preşedinte al consiliului şi a mea, dacă domnul Carp crede că între mine şi domnul Brătianu este numai lupta de putere. Ei, domnilor, dacă ar fi numai atîta, atunci uşor ar fi să mă vedeţi mîne alăturea cu domnul Brătianu; dar poate că este altceva. Eu am fost la Paris ministrul ţării, trimes de domnul Brătianu, şi vă declar că e postul cel mai frumos şi mai plăcut pentru un om care vrea să se odihnească.

Trăieşti în mijlocul Parisului şi faţă cu oameni numai bine crescuţi ... (*Ilaritate.*) Daţi-mi voie, domnilor, această nu se raportă la domniile voastre, ci la acei care mi-au lipsit mie (*ilaritate*); un post foarte bine plătit; şi fac apel la domnul Brătianu să spuie dacă domnia sa ar fi voit ceva mai bine decît ca eu să fiu la Paris. Eu sînt om sărac; cum aş fi refuzat dar 80 mii franci pe an? Cunosc oameni care au venit de 20 şi 30 mii galbeni şi tot nu leapădă 80 mii franci, prin urmare de ce i-aş fi lepădat eu? Pentru ca să intru în minister cu domnul Brătianu? Nicidecum. Poate că sînt alte împrejurări, alte diferinţe între noi, iar nicidecum acele idei şi scopuri meschine pe care ni le atribuie domnul Carp; şi cine atribuie altora asemenea idei, singur lui şi le atribuie.

Domnia sa a mai zis ceva despre putere. Ei bine, la aceasta am de martor nişte cuvinte ale domnului preşedinte al consiliului zise domnului Carp cu ocaziunea discuţiunei răspunsului la discursul tronului : Cum? Pînă mai alaltăieri era vorba despre tratativele ce se făceau ca domnul

Carp să vie în minister şi acum domnia sa vine deodată şi mă atacă pe mine...

Domnul preşedinte al consiliului: Nu, n-am zis aceasta.

Nu s-a zis aşa? Dacă nu sînt exact în ce spun, atunci fac scuzele mele. De cît ştiu că aţi zis cam aşa ceva, că; Acei care pînă mai deunăzi cocheta cu mine să vină la minister...

Domnul preşedinte al consiliului: N-am zis nici aceasta.

Domnilor, dacă domnul preşedinte al consiliului neagă, atunci scuzele mele că nu ştiu tocmai bine ceea ce s-a zis, fiindcă nu eram în ţară. Dacă domnul preşedinte al consiliului, în delicateţea sa cavalerească, neagă ceea ce spun eu, atunci să-mi fie permis a afirma un lucru pe care-l cunosc bine. Era vorba despre ruptura dintre conservatorii tineri şi cei bătrîni, şi tinerii ziceau:

Noi trebuie să cochetăm cu domnul Brătianu [2]. Domnia sa a făcut un regat, a întărit o monarhie, prin urmare nu este om de dezordine. Să nu stăm dar izolaţi, să ne unim cu domnul Brătianu ca să facem şi noi ceva în ţara aceasta. Vedeţi dar că acest magnet al puterei nu atrage numai pe Kogălniceanu. Poate însă că acest magnet, în privinţa lui Kogălniceanu, care a fost de mai multe ori la putere, este tocit, nu mai are forţa atractivă şi mai curînd atrage pe acei care au fost mai puţin la putere. Aşadar bănuială pentru bănuială, acuzaţiune pentru acuzaţiune.

Eu, domnilor, în cestiunea de faţă nu am alta să răspund decît că domnul Carp ar face mai bine să nu se pună pe o înălţime aşa de sus ca a statuiei Minervei din Abdera [3], ci să binevoiască a se menţine la nivelul nostru şi să nu uite că face parte din elementul românesc şi din moralitatea românească. Ar fi mai bine să facă aşa decît să caute a se izola de toţi, să nu ne despreţuiască atîta, nici ca moralitate, nici ca inteligenţă, nici ca patriotism.

Eu sînt indiferent la ceea ce s-a făcut astăzi şi nu ţin să fiu numit în comisiune, pentru că nu cred că guvernul a venit astăzi să vă ceară domniei voastre numirea acestei comisiuni pentru ca să mă dea pe mine de minciună. Cred că sînt alte consideraţiuni pentru care vă cere numirea acestei comisiuni, consideraţiuni pe care nu le cunosc şi nici voi să le cunosc.

Încă o dată, rog pe onor. domnul Carp să aibă către mine aceeaşi discreţiune ce eu- mi voi face o lege ca să am către domnia sa, om tînăr care vine şi atacă pe un altul bătrîn şi pune în joc onoarea lui, pe cînd domnia sa nu a făcut încă nimic în această ţară ca să poată fi atacat, nici calomniat. Are destulă inteligenţă domnia sa şi ar trebui să aibă şi mai multă cuviinţă ca să-şi respecte talentul său, spre a nu se face calomniator [4].

„Monitor", 1882, nr. 30, p. 376, col. 2—3; p. 381, col. 1—3.

NOTE

[1] În adevăr, în Adunare se iscase o mare agitaţie cînd N. Ionescu, membru al opoziţiei, declarase că ancheta înseamnă doar „să arunce pulbere în ochi". N. Dimancea sărise furios: „Eu vă rog, domnule preşedinte, să puneţi la respect pe domnul Ionescu fiindcă eu nu sînt om să rabd de la nimeni nimic". P. Buescu spusese că stăruinţa minorităţii de a se publica actele

diplomatice chiar după ce guvernul venise în întîmpinarea acestei cereri se putea considera „a nu fi de bună-credință".

K. ceruse cuvîntul în timpul intervenției lui P. Buescu și atunci acesta exclamase: „Mă mir de ce mai ceri cuvîntul, domnule Kogălnicene, ca să înveninezi lucrurile, mai cu seamă în urma înțelegerii ce avuserăm noi amîndoi adineaori. Eu sînt sigur că și dumneata vei fi ales în acea comisiune". Vezi și *infra* p. 281.

[2] În decembrie 1880, după moartea lui Manolache Costache, șeful conservatorilor, Lascăr Catargiu este ales președintele clubului conservator. În același timp se constituie un comitet dirigent, cum îl numește Titu Maiorescu (*op. cit.*, p. 5), din care făceau parte generalii I. Em. Florescu și G. Manu, Al. Lahovari, M. Ghermani, T. Maiorescu ș.a. Organul partidului conservator era „Timpul", condus de M. Eminescu. Noua conducere trebuia să-și definească programul în primul rînd în ceea ce privește politica externă a țării; aceasta cu atît mai grabnic cu cît unul din membrii de seamă ai partidului, Grigore Sturdza, prin coloanele nou înființatei sale foi „Democrația națională", milita pentru o politică prorusească. Titu Maiorescu înclina spre apropierea de puterile centrale; el și-a exprimat acest punct de vedere într-un articol apărut la 1 ianuarie 1881 în „Deutsche Revue" — fără a întruni însă adeziunea tuturor conservatorilor. Dimpotrivă, pornind de la această luare de atitudine a „junimiștilor" (titulatură ce atunci începea a fi folosită, dar mai ales în publicistică), vechii membri ai partidului făcînd opinie separată au declarat că asemenea teorii nu trebuie date în vileag fără acordul prealabil al partidului. Sciziunea se contura rapid cînd a venit propunerea de participare la guvern făcută de I. C. Brătianu în vederea realizării unui act de rezonanță: proclamarea regatului. Divergențele de opinie dintre membrii comitetului conservator au făcut să eșueze încercarea de colaborare (vezi mai mult la T. Maiorescu, *op. cit., loc. cit.*).

[3] Abderitanii erau renumiți în antichitate pentru prostia lor. Pilda cea mai cunoscută este cea legată de cumpărarea unei statui de fildeș a Venerei însă, de mărimea unui stat de om. Le-a plăcut foarte mult încît s-au hotărît s-o expună în piață, dar au cocoțat-o pe o coloană atît de înaltă încît abia se zărea. Pe ilustrul lor concetățean Democrit îl socoteau nebun. Se spune că mintea înceată o aveau din cauza paludismului, care bîntuia în părțile lor.

[4] S-a trecut la ordinea zilei.

Intervenție pe marginea cuvîntului lui N. Blaremberg, care semnalase abuzuri electorale în județul Brăila *

Domnilor deputați, mi s-a dat cuvîntul și, prin urmare, vă rog să-mi dați voie să vorbesc [1]. *(Zgomot.)*

Domnilor, agitațiunea care e în Cameră dovedește cît este de importantă această cestiune. Prin urmare, cu toții trebuie să ne bucurăm, și opozițiune și guvernamentali, pentru că arătăm cît fiecare din noi ținem la dreptul electoral. Eu, membru al opozițiunei, vin să declar mai dinainte că guvernul a dovedit că nu merita să i se zică acel cuvînt de o procedare, de sistem. Declar și eu că nu este sistem din partea guvernului, dar că faptul este pozitiv că la oarecare primării este acest sistem și guvernul este în drept să înlăture acest fel de aplicare a legei din partea acelor primari.

Onor. domnul Blaremberg a spus un fapt petrecut într-o localitate și eu vă pot spune un alt fapt mai curios. Dar mai înainte mă cred dator să declar că hotărîrile consiliilor comunali în materie electorală sînt hotărîri date de un tribunal de prima instanță, și acele hotărîri merg la tribunal și în privința lor guvernul nu are a se amesteca. Totdeodată însă trebuie să recunoaștem că listele sînt permanente și că ele se revizuiesc de către consiliul comunal, iar nu numai de primari, căci primarul nu este în drept a se amesteca de la sine singur în această cestiune. Așa fiind, vă voi spune acum ceea ce s-a întîmplat.

---

* Ședința din 21 ianuarie 1882.

Domnilor, cunosc primari, chiar primari care au o îndelungată experienţă şi care sînt în această Cameră, şi şi-au luat dreptul ca, fără consiliul comunal, să facă revizuirea listelor. În privinţa aceasta vă pot cita anume fapte.

Mai întîi faptul de la Focşani, unde primarul însuşi a luat listele, le-a refăcut şi s-a pus el întîi în listă ... *(Zgomot.)*

Voci : Aşa este !

Vă pot asigura despre aceasta. De aceea zic şi eu că domnul ministru de interne [2] are dreptul, precum a spus-o onor. domnul ministru de finance, nu numai să zică primarului, care este un subaltern, că a procedat rău, dar mai are dreptul să facă şi altceva, cum de exemplu mai deunăzi onorabila Curte de casaţiune a condamnat pe un primar chiar la închisoare şi la amendă... *(Zgomot.)*

Asemenea, domnilor, veţi recunoaşte că atunci cînd bunăoară s-ar vedea că un primar ar lua-o peste cîmp — peste cîmpul Bărăganului — guvernul are dreptul să-l destituie, fiindcă el calcă legea.

Mi se spune, domnilor, că şi la Ploieşti ar fi un asemenea lucru. Fac apel la primarul din Ploieşti să ne spună dacă dumnealui şi-a însuşit acest drept ca primar... *(Zgomot.)*

Domnul T. Boldur Lăţescu : Confundaţi listele comunale cu listele electorale politice. *(Zgomot.)*

Domnul Robescu-mi spuse acuma, şi nu va tăgădui, că dumnealui, nedumerit despre rolul ce şi-a luat primarul de la Focşani, s-a adresat la primarul de la Ploieşti, în care are toată încrederea, şi i-a spus ce i s-a întîmplat la Focşani, unde primarul a şters de la sine, fără consiliul comunal, mai mulţi alegători din listele comunale. Ei bine, primarul de la Ploieşti ar fi declarat că aşa face şi dumnealui. *(Protestări, zgomot mare.)* Acum văd că se face o deosebire mare între listele electorale politice şi listele comunale ; nu poate să fie nici o deosebire...

Domnul D. Giani : Vă înşelaţi, distincţiunea este în lege. *(Zgomot.)*

Să ştii, domnule Giani, că şi eu am să-ţi fac aşa. De ce nu mă laşi să vorbesc? Lasă-mă să vorbesc, şi pe urmă să mă combaţi, nu mă întrerupe ...

Domnul D. Giani : Camera întreagă, domnule Kogălnicene, te întrerupe.

Camera ! . . . Daţi-mi voie, domnule Giani, să vă spun că prea vă însuşiţi dreptul de a vorbi în numele Camerei. Eu văd că majoritatea este dispusă să mă asculte, şi numai 2 onor. domni nu mă lasă să vorbesc. A vorbi într-unul toţi şi toţi într-unul, aceasta era la 1866, acum au trecut acele timpuri. *(Ilaritate, zgomot.)*

Domnilor, socotesc că din partea acelora care apără pe guvern trebuie să se mulţumească cînd vine un om din opoziţiune şi zice că-i pare bine să constate că guvernul nu e amestecat, că el nu permite acest sistem. Daca onor. primar de Ploieşti zice că domnia sa n-a făcut aşa, [î]mi pare bine ; eu nu ştiu lucrul decît de la domnul Robescu şi doresc ca lucrurile să fie aşa cum zice domnul primar. Dar la Focşani se petrece cu totul altceva : primarul fără consiliul comunal a şters din listele electorale pe cei dintîi neguţători de acolo ...

O voce: În virtutea legei comunale.

În virtutea legei comunale? Eu mă uit la cealaltă lege care este mai mare, la interpretarea legei electorale, care s-a făcut de dumneavoastră tocmai spre a pune capăt abuzurilor ce vă plîngeţi că se făceau sub conservatori [3].

„Monitor", 1882, nr. 34, p. 428, col. 2 — p. 429, col. 1.

NOTE

[1] Discuţia pornise de la plîngerea lui N. Blaremberg împotriva primarului Brăilei, care îl exclusese din listele electorale.

I. Robescu spusese că „este o sistemă de a se falsifica listele electorale".

I. C. Brătianu observase că sînt discuţii „fără nici un rezultat", la care K., înainte de intervenţia propriu-zisă, a remarcat: „Domnule preşedinte al consiliului, mi s-a dat cuvîntul şi cred că nu este cavaleresc ca tocmai dumneavoastră să voiţi a mă opri".

[2] C. A. Rosetti.

[3] Discuţia s-a închis.

Discurs şi intervenţii în apărarea bănăţenilor statorniciţi în Dobrogea şi ameninţaţi cu expulzarea *

Domnilor deputaţi, aş voi să tratăm această cestiune[1] nici ca majoritate, nici ca minoritate, nici ca guvernamentali, nici ca opoziţie; aş voi s-o tratăm ca români şi în acest moment să rugăm pe Dumnezeu ca spiritul părinţilor noştri, care totdauna au ţinut ţara aceasta ca să fie pămîntul făgăduinţei, paradisul ospitalităţii, să ne insufle şi pe noi ca să menţinem acea tradiţiune de la părinţii noştri. *(Aplauze.)*

Am ascultat cu respect şi pe domnul ministru de externe[2] şi pe domnul preşedinte al consiliului[3] şi m-am convins că domniile lor n-au cunoscut cestiunea, n-au cunoscut legile acestui pămînt din veac în veac, şi că au comis o greşeală, o declar, fără intenţiune, dar care arată starea psihologică a situaţiunei; este că un om, cît de talentuos, cît de experimentat să fie, nu poate să conducă o ţară cînd forţele lui fizice nu-i dă această putinţă şi de aceea cestiunea nu s-a studiat cum trebuie.

Domnilor, daţi-mi voie să vă spun că fiecare ţară îşi are legile sale, care trec din Constituţiune în Constituţiune. Ţara aceasta, de secoli, a fost ţara ospitalităţii şi această ospitalitate, păzindu-se în timpuri grele, a trecut în obiceiurile pămîntului şi obiceiurile pămîntului s-au prevăzut în legile scrise.

Obiceiurile pămîntului era ca niciodată un om, fie unul, fie zece, fie o sută, care intra în ţara aceasta, să nu se înapoieze. Acesta era obiceiul pămîntului şi nici putea să fie altmintrelea, fiindcă în această ţară, care la fiecare 30 sau 40 de ani era pustiită, cea dintîi treabă care era atunci să se facă după pace era să se cheme în ţară băjenari streini, aşa se chemau coloniile de pe atunci. Şi erau chiar domnii ţării care dedeau hrisoave ca să se aducă oameni din ţări străine, şi acei oameni erau scutiţi de bir şi de celelalte angarale şi se numeau hrisovuliţi. Nu se cerea de la acei oameni nici paşapoarte, nici bilete de emigrare.

---

* Şedinţele din 22, 23, 25 şi 26 ianuarie 1882.

Atunci, pe acele timpuri au venit husiţii şi au făcut Huşii[4] din Moldova; au venit lipovenii, care erau persecutaţi în Rusia, şi noi i-am primit; au venit bulgarii[5], şi însuşi domnul preşedinte al consiliului a mărturisit că bulgarii aceia, cînd au intrat aici, deşi erau supuşi Turciei, dar Turcia n-a putut să-i declare supuşi turceşti, fiindcă trecuseră dincoace.

Tot aşa era situaţiunea despre Transilvania, despre Banat, despre Galiţia; la fiecare 30 sau 40 de ani, ei treceau dincoace cînd era pace, şi cînd nu era pace treceau dincolo, şi însuşi aceşti locuitori care vin să treacă în Dobrogea sînt urmaşi ai familiilor româneşti care au emigrat din România acolo, cînd acolo era mai bine.

Maria Theresa, cînd a luat de la turci Banatul[6], a populat în mare parte această provincie cu familii de români venite din Ţara Românească. Mă însărcinez să dovedesc aceasta cu acte formale, cînd se va tăgădui. Era foamea, era persecuţiunea care ducea această emigraţiune, cînd în dreapta, cînd în stînga.

Era obiceiul pămîntului sub orice guvern ca cultivatorii de pămînt să nu fie daţi înapoi. Cea dintîiu convenţiune[7] ce s-a făcut pentru extrădare s-a făcut de domnii regulamentari, sub Mihai Sturdza şi Alexandru Ghica; şi nu s-a făcut de la stat la stat, fiindcă eram priviţi ca provincie, ci s-a făcut de la voivod la guvernatorul general.

Domnul Moldovei a făcut cartelul de la 1836, mi se pare, cu guvernatorul general al Galiţiei; domnul Valahiei a făcut cartelul cu guvernatorul general al Transilvaniei. În acest cartel, nu am textul aci, dar pot ori cînd să vă dovedesc, în acel cartel era dreptul de estradare numai pentru vagabonzi şi pentru dezertori; şi ştiţi că atunci era numai armată permanentă, nu era armarea ţării întregi ca astăzi. Iar în acele cartele era condiţiunea că tot ce priveşte la familiele de lucrători de pămînt, ele după vechiul obicei al ţării pot să vie să se stabilească în ţară fără nici o împotrivire. *(Aplauze.)* Iată legea veche a voivozilor regulamentari.

La 1865, s-au prefăcut aceste convenţiuni, s-a şters tot ce priveşte pe familiele cultivatorilor, căci s-a crezut că nu mai era nevoie să se vorbească de aceasta, fiindcă era un drept al pămîntului, şi s-a înţeles că noi sîntem datori numai să dăm pe vagabonzi şi pe dezertori, căci celelalte drepturi ni le păstrăm intacte. Cu toate acestea, la 1865, onor. domnul Bosianu a suspinat mult că a şters, în nevinovăţia sa, aceste cuvinte; şi cu toate că nu erau scrise nici în convenţiune, cu toate acestea convenţiunea nu s-a aplicat la familiele de cultivatori şi pururea asemenea familii au venit şi s-au stabilit în diferitele părţi ale ţării. Avem dovadă că pe malul Prutului, eu sînt prutean şi vă pot spune aceasta, este o mişcare continuă în populaţiunea de cultivatori. Cînd bunăoară este foame sau cînd sînt nemulţămiţi în Basarabia, atuncea emigrează în Moldova, şi sînt sate anume populate cu români din Basarabia, de exemplu satul Sbieroaia[8], existent în Basarabia; locuitorii acelui sat au emigrat şi au fondat pe proprietatea de astăzi a statului satul Iberoaia [sic !]. Oricînd proprietarul se purta rău, oricînd era foamete, ori era persecuţiune, sate întregi se desfăceau din Basarabia şi se constituiau în Moldova, şi viceversa; aşa de exemplu satul Cotul Cornii al familiei Răducanu Roset, sub domnul Mihai Sturzda, într-o bună dimineață s-a desfăcut și emigrînd a fondat alt sat în Basarabia. Apoi domnia voastră nu cunoașteți că avem sate de români de-a lungul Dunării dincolo în Bulgaria, precum avem sate de bulgari de-a lungul Dunării la noi? Acesta era vechiul obicei al populațiunii cultivatoare de pămînt, de a trece dintr-o parte în alta cînd erau nemulțumiți, cînd erau persecutați. Este a fi necrezători istoriei dacă emigrarea continuă de la un hotar la altul am tăgădui-o; ea era perpetuă, aceasta o vedeți chiar din acele legi scrise, chiar din convențiuni vechi făcute de domnii regulamentari, în care s-a păstrat acest vechi obicei, acest principiu ca să nu se dea înapoi familii de lucrători de pămînt. Acum, domnilor, dacă ar fi să aplicăm principiul foilor de emigrare, de pașapoarte, ceea ce nu s-a aplicat niciodată, apoi vă întreb: Oare Lazăr[9] a venit în Țara Românească cu pașaport? Apoi Fabian[10] a venit cu pașaport? Apoi, chiar Bărnuț[11] a venit cu vreo foaie de emigrare?

O voce: Chiar domnul Maniu.

Eu nu fac personalități; pun înainte oameni care au murit și care aparțin istoriei.

Acum că v-am arătat ce s-a făcut în vremea veche, ia să vedem și cele ce s-au petrecut și sub ministerul domnului Brătianu, din care și eu am făcut parte și, prin urmare, înțelegeți bine că nu pot respinge solidaritatea. Cel dintîi lucru ce am făcut cînd am luat Dobrogea, cînd ne-am uitat la acele cîmpii întinse, frumoase și fertile, care, cum zicea domnul Lahovari, nu așteaptă decît lucrători, brațe care să le pună în stare să producă de zece ori aceea ce se cheltuiește cu dînsa. Cel întîi lucru, zic, a fost că ne-am ocupat cu ce să populăm această provincie și dintîi am zis să dăm voie să vie orișicine; și au venit la mijlocul iernei emigrați locuitori de prin Turcia, au venit chiar turci din Bosnia și Herțegovina, pe care i-am primit și i-am așezat și le-am dat bani de cheltuială atît eu, cît și domnul Brătianu. Mai mult decît atîta: am anunciat, am spus că primim români, să vie că avem să le dăm pămînt și locuințe, și oricine a întrebat dacă-i primim, am răspuns că da și i-am și primit. Sînt dator însă să mulțumesc pentru această organizare, înaintea Camerei și a țării întregi, că această idee a fost interpretată cu inteligență, cu zel și cu prevederea unui adevărat om de stat, de onorabilul domn Remus Opran[12]. Astfel, domnilor, fără legi scrise și cu puterea acelei legi strămoșești și a legii care se numește interesul națiunei noastre, ca gurele Dunării să le avem în mîna românilor, s-au format mai multe sate cu bulgari și români, s-a fundat Făgărașul Nou, Seleușul, Cara Murat, ai cărui locuitori spre recunoștința fundatorilor i-a dat numirea de Opreni; s-a mai înființat Avgar Murat și altele. Toți oamenii care au venit acolo s-au așezat în casele părăsite de ceilalți care au emigrat și astăzi lucrează pămîntul, și putem zice că continuînd cu asemenea sistem mai toate casele se vor locui. Căci, domnilor, chiar împregiur de Chiustengea veți vedea dumneavoastră asemenea case care sînt părăsite de stăpînii lor și care astăzi se dau la acei care vin să se așeze acolo. Pentru esactitatea acestor lucruri fac un apel la domnul Opreanu să spună dacă nu este așa.

Voci: Așa este!

Domnilor, nu fac vreo imputare nimănui; voi spune numai un lucru: sînt încredințat că cestiunea n-a fost studiată, sînt încredințat că nu s-a gîndit la importanța ei.

Domnilor, ce mă doare pe mine în această cestiune, cu toate că ar trebui să mă doară înapoierea acestor nenorociți, ce mă doare, zic, este principiul ce s-a pus, principiul fatal că de astăzi înainte în Dobrogea nu se mai primesc români decît în condițiunea de a avea pașapoarte de emigrare.

Pașapoarte de emigrare la sate?! Dar oare Austria, cînd în Dorohoi a fost foamete și au trecut oamenii acolo, s-a uitat la pașapoarte? S-a uitat la foile de drum? A ezitat un moment de a-i primi? Nu.

Domnilor, în adevăr dacă ne-am pune pe tărîmul strîmt și vom argumenta prin considerațiuni mici sîntem siliți să zicem, cum s-a zis, că nu există lege care să autorize pe guvern a da pămînt în Dobrogea. Apoi noi, domnilor, am dat pămînt la o mulțime de români, și nu numai la români, am dat chiar la locuitori din Basarabia care au emigrat în Dobrogea cînd ni s-a luat Basarabia, și fără pașapoarte, și nu știu zău dacă chiar și acei gazetari de care se vorbea adineaori vor fi avut pașapoarte cînd au venit în Dobrogea mai multe familii nemțești, care au emigrat din Basarabia nemulțumite fiind pe dispozițiunile luate de guvernul rusesc [sic!].

Aceste familii și-au făcut case și sate și azi sînt dascălii agriculturei în Dobrogea, în vreme ce elementul românesc, nu știu din ce cauză, a fost prigonit.

Am fost la Chiustenge în anul trecut, în octombrie, și am văzut mai multe case frumoase ridicate de acele familii nemțești în diferite localități din Dobrogea. Ei bine, dacă am fost darnici cu streinii, de ce să nu fim și cu românii? De ce dacă s-au găsit cîțiva indivizi răuvoitori care au înșelat pe acei nenorociți bănățeni și i-au făcut să-și vîndă pămînturile pe nimic și să vină la noi, de ce să-i lăsăm să se întoarcă iarăși acolo unde au fost proprietari, ca astăzi să cerșetorească, și să nu-i facem proprietari în Dobrogea? *(Aplauze.)*

Iată, domnilor, ce mă îngrijește pe mine, mă îngrijește că am zdruncinat acea lege de care românii se fălea alături cu Turcia în fața tuturor celorlalte națiuni. S-a făcut pentru necesitatea, pentru indignațiunea ce a produs în lumea întreagă asasinatul împăratului Alexandru II[13], s-a făcut o lege pentru extrădarea asasinilor de familii domnitoare, și bine s-a făcut, și dacă aș fi fost și eu aci aș fi votat-o și eu. Însă, domnilor, să ne oprim aci. Nu putem face mai mult; nu putem face nici chiar cartele pentru extrădarea dezertorilor din armată, fiindcă azi, cînd înarmările sînt generale în toate țările, cînd toată populațiunea face parte din armată, Austria ar putea prea bine să ne ceară populațiuni întregi sub pretext că sînt dezertori din armată și că fac parte din chemarea întîia, a doua, a treia etc. *(Aplauze.)*

Asemenea nu putem face extrădare nici sub pretext că cutare individ este vagabond, pentru că vagabondagiul cine-l constată? [Î]l constată numai guvernul acela din țara căruia petrece individul acuzat de vagabondagiu, și noi nu putem acuza de vagabonzi pe românii bănățeni care au venit la noi să-și găsească hrana și existența familiilor lor, dar pe care caritatea guvernului i-a respins, iar caritatea poporului nu-i respinge, ci din contră-i ajută. Ați văzut chiar aseară că s-au dat petreceri pentru ajutorul lor, însă de frică ca să nu supărăm, să nu alarmăm pe Austria, nu s-a zis că este pentru românii bănățeni, ci s-a zis pentru românii săraci. Vedeți dar pînă unde merge această frică, încît toți sîntem speriați de a nu veni în ceartă cu Austria. Domnul președine al consiliului a zis adineaori că dacă am fi primit pe acei oameni am fi fost în tot momentul în ceartă cu Austria.

Vedeți dar, domnilor, că noi ne găsim față în față cu o situațiune la care nu mai putem rezista. Am făcut o interpelare în privința epizootiei și nu ni s-a răspuns nimic de temere ca să nu se supere Austria.

Acum, aceeași temere există. Ei bine, de ce tot venim cu spectrul acesta? Apoi cînd s-a proclamat regatul[14] și a fost acea mare beție de entuziasm național de la o margine la alta a țării, pentru ce am proclamat regatul? Pentru că regalitatea însemna rădicarea conștiinței naționale, însemna afirmarea demnității și a independenței țării. *(Aplauze.)*

Apoi cînd domniile voastre vedeți că acei care trebuie să apere drepturile acestei țări nu au curagiul pe care-l aveau acei gospodari, acei domni regulamentari, acei vasali din trecut, atunci permiteți-mi să declar că am proclamat un rege, iar nu am făcut un regat român, căci regatul însemnează neumilire . . . . *(Aplauze.)*

După ce am zis aceste cuvinte, viu acum și zic să ne punem pe un tărîm mai înalt, să nu ne uităm la fapte izolate, ci uniți cu toții să păstrăm acestei țări acea lege mare care ne-a pus în pozițiune să ne uităm față în față cu fiecare cetățean al statelor celor mari și să zicem că pămîntul nostru a fost totdauna azilul sacru al suferințelor și al tuturor nenorociților persecutați. *(Aplauze.)* De aceea fac apel și la guvern, și la opozițiune, și fac apel la Camera României, care este păstrătoarea virtuților strămoșești, ca să se unească cu mine și să voteze această moțiune:

MOȚIUNE

Luînd în considerațiune că una din strămoșeștele virtuți ale națiunei române este ospitalitatea.

Că obiceiul pămîntului a fost și este de a da mai ales ospitalitatea plină și întreagă băjenarilor cultivatori de pămînt și de a nu-i înapoia niciodată la urma lor.

Că acest obicei al pămîntului a devenit apoi în legea scrisă a țării, înscriindu-se atît în Regulamentul organic, cît și în cartelele de estradațiune încheiate de domnii regulamentari, și în care anume a fost stipulat că estrădarea nu se poate aplica la familiile cultivatorilor de pămînt ce trec în țară spre a se așeza aicea.

Că România nu are cu nici unul din statele vecine încheiate convențiuni care s-o oblige la o asemenea dureroasă estrădare, mai ales cînd se atinge de familii de origină română.

Camera invită pe guvern de a păzi cu sînțire vechea ospitalitate, vechiul obicei al pămîntului și trece la ordinea zilei.

M.Kogălniceanu, G.Fulger, Al.Lahovari, Gr.Triandafil, C.Ghica, Em.Morțun, N.Blaremberg, George Livezeanu[15].

În ședința din 23 ianuarie.

Domnule președinte, discuțiunea s-a început la ora unu și jumătate; a vorbit onorabilele domn raportator, s-a scoborît de la înălțimea scaunului președenției demnul și onorabilul nostru președinte[16], m-a combătut; a venit pe urmă domnul președinte al consiliului[17], după care pe urmă a venit domnul ministru de finanțe[18], care a făcut un apel la toate pasiunile și, în loc să îndemne pe majoritatea ca să lase și minoritatea să vorbească, a declarat că are să ceară închiderea discuțiunei; și apoi m-a taxat pe mine de instrument al „Stelei Nordului", domnia sa de pe banca ministerială, domnia sa care profesează că nu vrea să aducă nici o imputare ! Va să zică în Camera României nu mai sîntem români ; va să zică în Camera României unii sîntem zgripţori cu 2 aripe şi cu 2 ciocuri şi alţii instrumente ale „Stelei Nordului". Aşa a zis domnul ministru de finanţe. *(Zgomot.)*

Domnilor, fac apel la majoritate, la justiţia şi echitatea ei ca să mă lase să vorbesc pentru că majoritatea liberală nu trebuie să închidă gura unui om care a fost atacat o zi întreagă şi el a tăcut. S-a zis că ieri s-a vorbit o zi întreagă, dar cine a cerut închiderea discuţiunei? Cine s-a dus la trei ore? Cine a împrăştiat secţiunile? Eu? Nu ! Dumneavoastră sînteţi majoritate. . .

O voce : Voim să lucrăm.

Aşa se zicea şi în Camera cealaltă, care a fost mai nainte. Luaţi seama ca după Camera dumneavoastră, căci mai aveţi un an, să nu vie alta să vă dea o aspră sentinţă. *(Întreruperi.)*

Domnule preşedinte, după esortaţiunea ce am făcut, rugaţi pe tînărul deputat Vulturescu să-şi stăpînească entuzismul şi să mă lase să vorbesc, căci eu m-am stăpînit în tot timpul cît am fost atacat din toate părţile.

Nu v-am ţinut eu pînă la opt şi jumătate ore ca să vă vie foamea ; domnul ministru de finanţe de la 6 şi jumătate pînă acum a vorbit întruna. Dumneavoastră voiţi să daţi moţiunei o importanţă mult mai mare decît o are[19]. *(Întreruperi.)*

Onor. domnule Vulturescu, rău faci şi rău faci liberalilor şi chiar domniei tale, căci va veni vremea cînd vei fi în opoziţiune şi chiar astăzi majoritatea pune în opoziţiune pe oamenii acei care şi ei sînt liberali, şi poate mai mult decît alţii, dar care văd că partidul liberal greşeşte şi de aceea au datoria să vă zică că greşiţi şi dumneavoastră închizînd discuţiunea. Închideţi discuţiunea cît veţi voi căci pe mine nu mă veţi împiedica cu altă ocaziune ca să răspund şi la cuvintele ce va să zică regalitate şi regat, căci nimeni mai mult decît mine nu respectă pe rege, şi vă voi vedea cînd voi veni să cer să înconjuraţi regatul cu legi care dau viaţă regalităţii. *(Zgomot.)*

Să ştie domnul ministru de finanţe că era obicei cînd era domnia regulamentară, cînd era topuzul, de se zicea că peştele de la cap se împute ; astăzi nu este capul, ci coada şi de aceea zic acum că peştele nu să împute de la cap, ci de la coadă. *(Aplauze.)*

Eu nu sînt din stofa acelora care zic : *Comme les autres, Alvarez!*

În chestiune personală.

Domnilor, am o cestiune personală, însă către două persoane : una prezinte, care este vicepreşedintele nostru[20] şi către care o pot face imediat. Mai nainte însă, fac apel la lealitatea domniei sale şi cred că esplicările ce ne va da vor fi demne atît de domnia sa, cît şi de onor. Cameră.

Cealaltă şi cea mai însemnată cestiune personală este relativă la domnul ministru de finanţe, trecut azi la Ministerul Justiţiei, care nu este prezinte, şi, prin urmare, o voi face îndată ce va veni domnia sa.

Pînă va veni însă domnul ministru de finanţe, [î]mi voi lua libertatea a citi procesul-verbal al şedinţei trecute.

Eu am zis aşa :

„Onor. domni, astăzi de la ora 1 şi jumătate am fost pus pe seletă, şi eu am ascultat pe toţi. În vremea conservatorilor, au fost scene unde noi eram şase, şapte liberali, şi cînd voiam să vorbim se făcea ceea ce faceţi domniile voastre liberalii astăzi.

Domnul vicepreşedinte : Protestez ; majoritatea n-a făcut nici o provocare, aţi auzit de unde au venit provocările ; minoritatea n-a fost la înălţimea patriotismului...

Iată cum s-au petrecut lucrurile :

Veni foarte tîrziu onor. domnul Lahovari, care făcu o interpelare în o cestiune care a agitat presa română de peste Carpaţi, toată presa ungurească şi toată presa germană, insultîndu-ne pe noi, românii, pentru că am lăsat să iasă din Ţara Românească nişte oameni de sîngele nostru, reduşi la cea mai mare mizerie, neavînd pe dînşii nici haine, ci zdrenţe.

În această cestiune, după cum se vede din procesul-verbal, am vorbit şi eu, şi nu am vorbit mai mult de o pagină şi jumătate ; atît am vorbit ; şedinţa s-a ridicat la 4 ore, zis cu generozitate, căci s-a ridicat la 3 ore.

Noi acei care sîntem acuzaţi că voim să ţinem în loc pe majoritate, după otărîrea însuşi a domnului vicepreşedinte, care a zis că acum ordinea zilei fiind epuizată trecem să lucrăm în secţiuni, noi am trecut să lucrăm în secţiuni.

Deodată însă am văzut pe onor. majoritatea că s-a împrăştiat ca prin farmec şi am rămas numai noi minoritatea.

O voce : Ne-am dus la Senat.

V-aţi dus la Senat ? Noi nu ne-am dus la Senat şi secţiunile care au fost în număr au şi ales delegaţii lor. Va să zică, să se constate că noi am împiedicat ca cestiunea să se trateze de vineri ; opoziţiunea n-a ţinut Camera în loc, şi dovadă de aceasta este că în două secţiuni s-au şi ales ca delegaţi domnul M.Burileanu şi domnul Eugenie Ghica. Cît pentru secţiunea din care fac eu parte, vă pot spune că domnul general Călinescu, care este preşedintele ei, se plimba pe lîngă noi şi nu voia să deschidă secţiunea. Aşadar, să fie constatat că nu noi ţinem Camera în loc.

A venit şedinţa de sîmbătă, s-au deschis secţiunile... *(Întreruperi, zgomot.)* Domnilor, fac apel la majoritatea liberală şi mai cu seamă la acei liberali care erau cu mine în opoziţiune în timpul conservatorilor şi le aduc aminte plîngerile noastre cînd ni se lua cuvîntul ; fac apel la bătrînul, la vechiul, la demnul nostru fost preşedinte, domnul C.A.Rosetti, ca dumnealui să mă ia sub protecţiunea sa şi să fiu lăsat în pace ca să vorbesc.

Domnul vicepreşedinte : Camera vă ascultă, binevoiţi a continua.

Sînt fericit de asigurările ce-mi daţi şi doresc să fie realizate.

S-au întrunit dar secţiunile, s-a numit comitetul delegaţilor şi s-a adus în Cameră raportul. Ei bine, ce s-a întîmplat ?

S-a întîmplat ceea ce nu se întîmplă nici într-o altă Cameră din lume : ca autorul moţiunei să nu aibă voie să zică un cuvînt şi, după ce s-a maltratat moţiunea şi persoana care a făcut moţiunea, apoi s-a hotărît asupra moţiunei, fără să se dea voie autorului ei să zică un cuvînt, zicîndu-se că destul am împiedicat lucrările Camerei, şi cînd am zis aceste cuvinte : Domnilor, presiunile făcute minorităţii sînt fatale majorităţii.

Voci: Cestiune personală este aceasta?
Domnul N. Dimancea: Cer cuvîntul!

N-am nici o cestiune personală cu domnul Dimancea.

Domnul N. Dimancea: Faceți procesul majorității și eu am să vă răspund... *(Zgomot.)*

Mă pun încă o dată sub protecțiunea biroului și a vechiului nostru președinte. Citez un fapt pozitiv, faptul pozitiv este că am fost pus pe seletă două ore și jumătate, s-a intrat în viața mea privată, și mulțumesc tipografiei și direcțiunei „Monitorului" că a reprodus a doua zi discuțiunea acelei ședințe, încît avînd dezbaterile în mînă să nu mi să poată zice că spun neadevăruri. Faptul pozitiv este că eu n-am putut să zic nici un cuvînt, că s-a trecut la vot, și cînd am făcut apel să zic cîteva cuvinte domnul președinte a zis: Minoritatea n-a fost la înălțimea patriotismului.

Fac apel la bătrînii liberali, dacă în vremea conservatorilor vreodată, de la înălțimea acelei tribune, ni s-a zis nouă care eram în opozițiune că nu sîntem patrioți?! Cînd s-a discutat convențiunea comercială cu Austria, eu din minoritatea de atunci, împreună cu domnul Ion Brătianu și cu domnul Vernescu, am vorbit patru zile; eram numai șapte inși în opozițiune și majoritatea de atunci ne-a lăsat să vorbim, deoarece * astăzi nu numai că ni se închide gura, dar încă ni se zice că n-am fost la înălțimea patriotismului.

Eu cred în lealitatea domnului general Leca, că domnia sa singur va retracta aceste cuvinte, fiindcă nu trebuia să iasă asemenea cuvinte tocmai din gura domnului general Leca [21].

Replică lui G. Chițu.

Domnul G. Chițu, ministru de justiție: Am auzit, mi s-a spus că onor. domnul Kogălniceanu a cerut cuvîntul în cestiune personală contra mea. Dacă este adevărat, rog pe domnul Kogălniceanu să vorbească; dar, domnule președinte, mai dinainte spun că dacă cu ocaziunea cestiunei personale, între domnia sa și mine, voiește să uzeze de acest mijloc spre a pune cestiunea moțiunei din nou în discuțiune nu numai că nu-i voi răspunde, dar voi cere de la domnul președinte al Camerei ca să-l cheme la cestiune...
Voci: Aceasta este treaba biuroului!
Domnul G. Chițu, ministru de justiție: Căci vă declar că dacă domnul Kogălniceanu voiește să mai facă dizertațiuni în această privință ar trebui să ne-o spună, ca să venim pregătiți; nu voim să fim surprinși. Așadar, rog pe onor. Cameră se permită domnului Kogălniceanu să vorbească; [î]l aștept.

Bogdaprosti, domnule ministru de finance! *(Ilaritate, aplauze.)*

Domnul G. Chițu, ministru de justiție: *A d'autres* cu d-alde astea.

Bogdaprosti, domnule ministru de finance prefăcut în ministru de justiție; ai debutat bine...

Domnul G. Chițu, ministru de justiție: Eu niciodată nu m-am prefăcut, sînt așa cum am fost făcut. *(Aplauze.)*

Domnilor, am să vă satisfac pe dumneavoastră, pe onor. Cameră: declar că recunosc votul dumneavoastră asupra moțiunei mele și că recunosc votul dumneavoastră, nu numai ca forța sa numerică...

---

* Citește: *iar*!

D. N. Dimancea : Nu avem trebuinţă de recunoaşterea domniei tale.
Domnul vicepreşedinte : Domnule Dimancea, binevoiţi a nu întrerupe !
Domnul N. Dimancea : Să vorbească cu domnul Chiţu, nu de majoritate.
Domnul vicepreşedinte : Aveţi răbdare ! Voi şti să ţin în cestiune pe oricine se va abate.

Domnule Rosetti ! fac apel la domnia ta ; te rog apără-mă !

Domnul C. A. Rosetti : Sînt gata a te apăra cînd vei voi domnia ta să te aperi. *(Aplauze.)*

Domnilor deputaţi, aţi văzut cu ocaziunea cestiunei personale între domnul general Leca, vicepreşedintele nostru, şi între mine că s-a rădicat o voce străină [22] în cestiune şi a făcut biografia mea şi aţi văzut ce mi s-a zis ; aţi văzut că am rămas rece, că n-am zis un cuvînt şi am stat stîlp de marmură. N-am răspuns şi nu răspund, pentru că sînt fiinţe care şi astăzi înaintea mea păstrează cuirasa care se purta în vremea veche. Acele fiinţe înzeite de la mine nu primesc nici un răspuns. Iată cea mai mare dovadă că ştiu a asculta cu răbdare, şi de aceea fac apel la dumneavoastră şi încă o dată repet : fac apel la domnul Rosetti, ca colegul meu de 40 de ani de lupte, ca oamenii cei de pe urmă ai generaţiunei noastre, ca să binevoiască a face să mi se respecte cuvîntul, pentru că poate va fi cea de pe urmă dată cînd voi vorbi de la această tribună în faţa unei majorităţi liberale, şi cred că această majoritate liberală va fi în fapt tot atît de liberală cît a fost şi majoritatea conservatorice care ne lăsa pe noi cei şapte să vorbim cînd eram în opoziţiune.

Domnilor, în Berlin este un mare bărbat, este geniul cel mai puternic, patriotul cel mai distins şi omul de curagiu cel mai îndemînatic... Nu trebuie să-l spun, [î]l ştiţi domniile voastre. I se impută cîteodată, pe nedrept, nervozitatea sa cea mare, care este o dovadă nu a anemiei, ci a puterei geniului său celui întins, ceea ce-l face cîteodată să fie nedrept către unii din deputaţi. Cu toate acestea cînd revine [î]şi recunoaşte greşala. Sînt însă oameni zeloşi în toate părţile, sînt ziare întreţinute din fondul reptilelor — calificaţiune dată tot de el —, şi cînd un deputat cutează a zice un cuvînt în contra acelui mare geniu îndată începe contra lui ceea ce se numeşte esecuţiunea.

Domnul N. Dimancea : Cine este acel om ?

Domnule preşedinte, cînd eu voi să mă apăr de ministrul de finance transformat în ministru de justiţie, nu pot să fac în acelaşi timp un curs de istorie şi de politică atît de elementar încît să spun anume cine este acel mare om, acel geniu care este în Berlin. Prin urmare, de ce sînt întrerupt la tot cuvîntul de domnul ministru ?

Domnul G. Chiţu, ministrul justiţiei : Eu am întrebat aceasta ? Eu vă voi răspunde asupra transformării.

Eu văd că necontenit şi chiar acum domnia ta mă întrerupi.

Domnul ministru [al] justiţiei : De ce ai zis că eu te întrerup ?

Nu mai zic nimic de domnia ta : numai lasă-mă să vorbesc.

Aceea esecuţiune care în Berlin s-a făcut de deputatul Henel a întreprins-o onor. domnul ministru în contra mea, şi cum a întreprins-o ?

A venit şi a zis : Consimt să vorbeşti, dar cînd vei voi să zici cutare şi cutare cuvînt am să te opresc.

Iată ce văd în „Monitor“, domnule ministru :

„*Domnul vicepreşedinte* : Domnul ministru de finance are cuvîntul.

Voci : Să vorbească domnul Kogălniceanu !

Domnul ministru de finance : Eu am cedat o dată rîndul meu domnului Maniu ; acum Camera este obosită şi nu ştiu dacă va putea să mă mai asculte şi pe mine, după ce va vorbi domnul Kogălniceanu ... *(Zgomot.)*

O voce : Trebuie să se vorbească şi contra !

Domnul ministru de finance : Dacă este să vorbească domnul Kogălniceanu, apoi nu se termină cestiunea astăzi, ora fiind foarte înaintată, afară numai dacă domniile voastre voiţi să urmaţi discuţiunea şi mîne ...

Domnul M. Kogălniceanu : Îmi închideţi gura ?

Domnul ministru de finance : Nu sîntem noi care am adus moţiunea”.

Va să zică, vedeţi că mai întîi de toate dumnealui a luat precauţiunea să facă cunoscut Camerei că eu nu trebuie să vorbesc. Onor. meu coleg de la Academie să-mi permită să-i aduc aminte un cuvînt vechi ; în vechime se zicea aşa : *Frappe, mais écoute*, loveşte, dar ascultă !

Domnul ministru mi-a zis : N-am să te las să vorbeşti, dar am să te lovesc, am să te esecut, şi m-a esecutat două ore şi jumătate.

Întîi vine şi ia moţiunea de o critică ; după aceea mă tratează de rău istoriograf, mă tratează de rău român ; vine şi apără regalitatea în contra mea, eu republican ! Mai vine pe urmă şi mă tratează după banca ministerială de instrument al „Stelei Nordului”.

Domnul ministru [al] justiţiei : Domnia ta ţi-ai zis-o.

Domnia voastră aţi zis : „Forţa de rezistenţă nu o aşteptăm nici de la « Steaua Nordului » nici de aiurea”.

Domnul ministru al justiţiei : Aceasta va să zică că domnia ta eşti instrument ? Te acuzi singur.

Ce are a face „Steaua Nordului” aci ?

Domnul ministru al justiţiei : Are a face în capul meu.

Domnul ministru a mai zis ceva : m-a calificat că sînt exaltat, a luat ochii mei şi a zis că sînt aprinşi, mi-a vorbit de binefacerile care le-am avut de la domnii regulamentari :

„Se poate să fie slăbiciuni, suvenirí plăcute dumneavoastră personal pentru Regulamentul organic şi pentru domnii care v-au favorizat şi îmbrăţişat ...”.

A zis mai mult, a zis la unul din colegii noştri că atunci cînd va voi să iasă de aici să-i dea braţul ...

Domnul G. Chiţu, ministru al justiţiei : Mă onorez a fi amic cu domnul Calimachi.

Va să zică pe noi ceilalţi care nu avem onoarea să fim amicii domniei tale ce soartă trebuie să ne aştepte, de vreme ce zici amicului domniei tale pe faţă că atunci cînd va ieşi de aici să-ţi dea braţul ?

Domnul G. Chițu, ministru al justiției : Această vă privește. Știți ce ni se întîmpla nouă cînd domnia ta aveai bițele. Umblam cu revolverul în buzunar.

Domnul G. Chițu, primarul meu de la 2 mai 1864 *(aplauze, ilaritate)*, umbla cu revolverul în buzunar în timpul meu.

Domnul G. Chițu, ministru de justiție : Da, o afirm și-ți voi da probe că nu era zi cînd să nu am revolverul la mine, pentru că mă așteptam în tot momentul ca popa Tache și ai lui să mă insulte ...

Este un spectacul curios acesta, domnule președinte...

Domnul G. Chițu, ministru de justiție : Curios, vezi bine, fiindcă nu-ți place s auzi adevărul.

Domnul vicepreședinte : Eu rog pe onor. domnul ministru să nu mai întrerupă și pe domnul Kogălniceanu să binevoiască a continua în cestiune, fiindcă Adunarea vă ascultă.

Eu cred că și dumneavoastră și onor. domnii deputați sînteți buni și amabili și voiți să mă ascultați, dar, dacă în tot momentul mă văd întrerupt de domnul ministru de finance, ce să fac?

Domnul vicepreședinte : Continuați vă rog.

Eu voi continua, dar vă rog să binevoiți a face să tacă acel care mă întrerupe neîncetat.

Eu am cuvîntul, nu domnia sa, sînt la tribună și am dreptul să vorbesc. Dacă domnul ministru voiește să vorbească și să tac eu, iată mă cobor de la tribună și-i las cuvîntul, numai după ce va termina să mă lase să vorbesc; să nu facă ca alaltăieri.

Să vede că este un sistem ca să nu mă lase să vorbesc. În adevăr, puterea financiară unită cu puterea justiției în persoana domnului Chițu m-a speriat, încît mi-am pierdut șirul vorbei.

Domnilor, vă declar încă o dată că recunosc și numărul votanților și legalitatea votului și, prin urmare, nu-mi aparține mie ca eu să mă revolt în contra votului sau să apăr moțiunea. Așadar, moțiunea este afară din cauză. Dar acum am dreptul a răspunde domnului ministru, care a venit și a spus că sînt rău istoriograf și a venit chiar cu o carte a unui general [23] care a trecut pe aici și a făcut niște date statistice din cele mai ordinare, cu acele a venit să-mi dea mie dezmințire.

Eu, domnilor, am susținut cum că Regulamentul organic nu face alt nimic decît numai că da proprietarilor dreptul să izgonească pe locuitori. Iată ce am spus. Ei bine, domnilor ... *(Întreruperi.)*

Iar nu mă lăsați?

Domnia sa, ca și domnul C. Boerescu, a zis cum că eu am spus o minciună istorică, mi-au luat, cum vedeți, aureola de istoric. De aceea țin să dovedesc că domniele lor sînt în eroare.

Iată, domnilor, ce zice Regulamentul organic :

„Tot streinul lucrător de pămînt ce ar veni să se statornicească în Moldova, unul ca acesta neputînd cu asemenea însușire atîrna de nici o străină protecție, se va înscrie întru osebire ...”.

Domnul vicepreședinte : Dați-mi voie, domnule Kogălniceanu, nu este aceasta în discuțiune.

Atunci nu mai am ce vorbi și iată mă duc la locul meu.

Domnul vicepreședinte: Eu nu v-am oprit de a vorbi, ci numai v-am atras atențiunea că nu putem reveni asupra celor zise în ședința trecută asupra Regulamentului organic; binevoiți dar a continua ... *(Zgomot.)*
Rog pe domnii deputați să-și ia locurile și să facă tăcere. Domnul Kogălniceanu este rugat a continua.

Domnule președinte, am onoare a vă face o declarațiune : dacă dumneavoastră veți face ca domnul ministru de justiție să binevoiască a-și calma exaltațiunea și a mă lăsa să vorbesc, voi vorbi. Dacă însă dumneavoastră nu sînteți în stare să faceți aceasta, atunci voi să dau o dovadă că cel puțin din partea mea nu este o tendință de a opri Camera din lucrările sale și voi înceta de a vorbi.

Domnul vicepreședinte: Vă rog să continuați. Tot ce pot face este să apelez și la domnul ministru și la dumneavoastră și la onor. Cameră, ca să fim calmi cu toți.

Am ținut să rectific o eroare, căci, cînd se impută unui om o ignoranță stupidă în privința legilor și a istoriei țării, omul acela are dreptul să se apere. Am văzut că s-a citit Regulamentul organic al Țării Românești. Ei bine, dacă domnia sa are dreptul să citească Regulamentul organic din Țara Românească, pentru ce nu-mi recunoaște și mie dreptul să citesc regulamentul țării căreia aparțineam înainte de Unire? Cum, domnilor? Oare numai în București a fost mișcarea națională? Numai aci s-a manifestat și s-a concentrat tot patriotismul și toate virtuțile, și peste Milcov nu a fost nimic? De ce nu ne lăsați să ne apărăm cu cunoștințele noastre? Eu am zis că după obiceiul țării, care era consacrat de Regulamentul organic din Moldova, era permis băjenarilor să vină în țară. Atunci dumneavoastră m-ați acuzat, m-ați calomniat, m-ați calificat de nepatriot, zicînd că eu deschid porțile străinilor. Dar oare domnii aceia vechi au deschis ei porțile străinilor? Dar oare băjenarii aceia care veneau în țară nu erau ei tot români de prin Basarabia, de prin Transilvania și Bucovina? Cum credeți dumneavoastră că eu aș fi putut propune ca să lăsați să vină în țara mea tot felul de lifte străine? Apoi aș fi fost eu oare atît de prost, atît de ticălos și idiot încît să nu știu că Constituțiunea, care este legea fundamentală a țării, nu se poate schimba prin o moțiune de ordine de zi?

Dar ce am făcut eu? Am văzut că vin aci bănățeni români și am zis aceasta cum că românii, după legile țării, poate să vină la noi fără ca să aibă pașapoarte, căci încă Regulamentul organic zicea că românul plugar care vine în țară nu mai este supus străin. Să vă citez fapte. Este aci un deputat din Tîrgu Neamțu care vă poate spune dacă locuitorii din mahalaua Tîrgu Neamțu care se zic țuțuieni, care sînt din Transilvania, nu sînt ei împămînteniți? S-a încercat odată sub domnia lui Grigorie Ghica agentul austriac de a trata de supuși austriaci pe acei țuțuieni și i s-a răspuns că după obiceiul țării, îndată ce un plugar român vine în țară, el încetează de a mai fi supus străin. Așa s-a urmat cu românii lucrători de pămînt. Și acei țuțuieni sînt astăzi la noi alegătorii...

[Î]mi pare bine că văd între noi pe un domn deputat din Tîrgu Neamțu, care poate să vă spună dacă țuțuienii cultivatori, și mai ales cei din Humuleni, încă din timpul lui Grigorie Ghica mai sînt supuși străini? Așa este, domnule Teocharie?

Domnul I. Teocharie : Cei din Humuleni nu ; dar, din mahalaua Tîrgului Neamțu, parte sînt supuși străini. *(Ilaritate.)*

Poate că s-au făcut astăzi supuşi, este treaba lor. Acei ţuţuieni afirm în mod pozitiv că nu sînt supuşi străini. Nu face, domnule, din aceasta o cestiune politică. Fac apel şi la domnul Cozadini, proprietar, să vă spună dacă sînt supuşi străini acei ţuţuieni !

Domnul Gr. Cozadini : Nu știu dacă sînt supuși străini. Eu cred că nu sînt, dar nu pot afirma în mod pozitiv.

Voi aduce dovezi pentru aceasta.

Al doilea, dumneavoastră aţi venit şi m-aţi făcut rău român. Apoi, onor. domnule Chiţu, dacă aş fi fost rău român, eram eu acum în Bucureşti? Eram aci ca să mă cert cu domnia ta? Apoi stam în Iaşi; eram separatist ... Rîdeţi şi de acest fapt, domnule ministru? El nu este al meu, este al generaţiunei mele.

Domnul Grigorescu : Cine rîde ?

Dar la domnia ta m-am adresat eu?

Domnul Grigorescu : Nu rîde nimeni.

Domnia ta stai ascuns după stîlp şi nu vezi cîte văd eu.

Domnul vicepreşedinte : Binevoiți a nu întrerupe, căci pierdem timpul.

Este greu de a vorbi cînd are cineva înaintea sa oameni care s-au deprins cu o asemenea sistemă. *(Întreruperi.)*

Domnilor, vă mărturisesc că ceea ce s-a făcut deunăzi din partea domnului ministru de finance, adică de a-mi impune mie tăcerea, a avut de rezultat cum că tăcerea mea este mai zdrobitoare decît cuvintele cele mai elocvente pe care le-aş fi putut rosti, căci s-a pus aci în acea zi un fapt ce s-a voit a se ridica la înălţimea unui principiu, care niciodată nu a fost primit de partidul liberal. Mi-aţi rădicat cuvîntul şi prin rădicarea cuvîntului aţi adus aci tăcere şi sub tăcere aţi votat.

Domnul vicepreşedinte : Biuroul nu v-a rădicat cuvîntul.

Dacă fiecare frază a mea este întreruptă, cînd de pe banca ministerială, cînd de la biurou, cînd din partea unui glas din majoritate, cum voiţi să mai mă apăr?

Domnul vicepreşedinte : V-am dat deslușire că biuroul nu v-a luat cuvîntul.

Nu am vorbit de astăzi; am vorbit de sîmbătă, cînd am fost oprit de a-mi dezvolta moţiunea mea.

Iată ce am zis.

Nu am vorbit de astăzi. De ce mă întrerupeţi?

Ei bine, domnilor, sînt un om de 64 de ani; nu am vîrsta aceea... *(Zgomot, întreruperi.)*

Lăsaţi-mă să-mi spui cuvîntul meu. Dar nu voiţi? Vă făgăduiesc că nu voi vorbi.

Ei bine, socotiţi dumneavoastră cum că este vorba de o moţiune de blam, de o ceartă între domnul Brătianu şi mine, ca cestiune personală? Credeţi dumneavoastră că pe mine nu mă costă să o rup cu un om care are acelaşi trecut ca al meu?

Credeţi dumneavoastră că este o cestiune meschină de putere? Nu! Este o credinţă pe care o am, poate să mă înşel, că se urmează în privinţa afacerilor de afară o politică greşită. Aceasta este diferenţa între mine şi domnul Brătianu. Nu există o altă diferenţă. Nu este nici rîvna de putere, căci sînt hotărît să nu viu niciodată la putere. Nimic din toate acestea. Este numai că eu cred în conştiinţă cum că mai ales cazul acela care a sfărîmat una din vechile temelii ale ospitalităţii a fost din greşeală şi ne-a făcut nouă rău, căci a răsunat peste Carpaţi.

Dacă aş fi voit să provoc un vot de blam aş fi venit şi aş fi zis: Considerînd că s-a călcat vechiul obicei al ţării şi celelalte... dar nu am făcut aşa.

Acum, care a fost efectul moţiunei mele pe care l-am dobîndit cu votul dumneavoastră? Ştiţi care este efectul? Este că am convicţiunea că de astăzi înainte românii din Transilvania, din Banat, cu voia dumneavoastră, cu otărîrea dumneavoastră care aţi votat moţiunea, nu au să se mai dea peste Carpaţi.

Mai mult dară, cred că nu aveţi să cereţi de la dînşii ca să vină cu paşaport căci, atunci cînd vor veni cu paşapoarte, în asemenea caz nu mai este emigraţiune.

Românii de peste Carpaţi numesc această ţară *Ţara*. Cînd [î]l întrebi: Unde ai fost? El îţi răspunde: Am fost în *Ţară*. — De unde vii? — Vin din *Ţară* — Unde te duci? — Mă duc în *Ţară*. *(Întreruperi.)*

Domnul vicepreşedinte: Binevoiţi a nu întrerupe. Lăsaţi să continue.

Am convicţiunea că, precum cele 11 sate din Dobrogea s-au populat cu bănăţeni şi cu români din Transilvania, şi de acum înainte celelalte sate se vor popula tot cu români din Banat şi Transilvania.

Mai am încă o convicţiune: că ceea ce s-a făcut s-a făcut bine.

Am convicţiunea că cuvintele mele, care au fost batjocorite aici, au să fie un balsam de mîngîiere peste Carpaţi. Am convicţiunea că cuvintele mele au să sfărîme circulara dată de ministrul ungar prin care zicea că românii din Austro-Ungaria nu se mai primesc în România. *(Aplauze.)*

Din nou replică lui Gh. Chiţu [24].

Eu mulţumesc domnului ministru de justiţie pentru această explicare francă şi care-l onorează pe domnia sa. Însă este un cuvînt mai sus, pe care ţin să-l relevez. Iată ce zice domnia sa: „Ceea ce am să mai spun domnului Kogălniceanu pînă a nu termina este să-l asigur că nu-l voi lăsa niciodată să se apuce de acele întreprinderi la care făcea aluziune adineaori, că ar putea să se facă ceva pe la Iaşi şi prin Moldova".

Eu cred că domnul ministru al justiţiei m-a înţeles rău, căci mai întîi nici la Iaşi, nici în Moldova nu este nimic care să poată justifica asemenea cuvinte, şi chiar dacă ar fi ceva, eu niciodată nu m-aş abate de la datoriile mele ce am pentru buna ordine în această ţară.

Eu am zis: Dacă aş fi fost român rău, n-aş fi lăsat Iaşii să vin aci, adică n-aş fi fost propuitorul Unirei, căci propunerea mea a fost actul Unirei şi nu veneam aci în Bucureşti ca să aud ceea ce am auzit ieri [25]. *(Aplauze.)*

„Monitor", 1822, nr. 35, p. 450, col. 3 — p. 452, col. 3; p. 483, col. 3 — p. 484, col. 1; nr. 37, p. 486, col. 2 — p. 487, col. 1; p. 489, col. 2 — p. 491, col. 3; nr. 38, p. 494, col. 3.

NOTE

[1] Discuţia pornise de la o interpelare a lui Al. Lahovari, care semnalase izgonirea a 450 de bănăţeni ce încercaseră să se statornicească în Dobrogea. Mai multe ziare din Transilvania descriseseră situaţia dramatică în care se aflau acum aceştia.

[2] Ministrul de externe, Eugen Stătescu, explicase că bănăţenii au venit „fără ştire, fără forme, fără nici o regulă şi în mijlocul iernei". Problema proprietăţii în Dobrogea nu fusese soluţionată, încît nu li se puteau distribui acestora loturi de pămînt. Ministrul respinsese acuza interpelatorului că bănăţenii fuseseră izgoniţi în urma cererii de extrădare lansate de legaţia austro-ungară din Bucureşti.

[3] I. C. Brătianu spusese că o vreme românii din Transilvania au fost primiţi, apoi guvernul a început să pretindă „cărţi de emigraţie" eliberate de autorităţile chezaro-crăieşti spre a-i împămînteni, şi încheiase: „Cînd va fi Dobogea populată numai cu supuşi străini, fie chiar români, nu ştiu dacă ar fi bine fiindcă în toate zilele am avea conflicte cu guvernul austro-ungar".

[4] Asupra Huşilor bibliografia completă la N. Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităţilor şi monumentelor medievale din Moldova*, Bucureşti, 1974, p. 380 şi urm.

[5] Vezi C. Velichi, *Aşezămintele coloniştilor bulgari din 1830*, în „Romanoslavica", III, 1958, p. 117—135; acelaşi, *Emigrări la nord şi sud de Dunăre în perioada 1832—1834*, *ibidem*, p. 137—153; D. Kosev şi colab., *Despre situaţia şi activitatea economică a imigraţiei bulgare în Muntenia şi Oltenia în secolul al XIX-lea (pînă la războiul ruso-turc din 1877—1878)*, în vol. *Relaţiile româno-bulgare de-a lungul veacurilor*, I, Bucureşti, 1971, p. 283—268.

[6] Banatul a intrat în stăpînirea Austriei în 1718. În vremea Mariei Tereza (1778) a fost alipit Ungariei.

[7] Convenţia de extrădare cu Moldova s-a încheiat în 1838, cea cu Ţara Românească în 1842 (cf. I. C. Filitti, *Domniile române sub Regulamentul organic, 1834—1848*, Bucureşti, 1915, p. 101, 497).

[8] Zbieroaia era un sat de 478 de locuitori format pe malul Prutului (în comuna Podoleni, Fălciu), învecinat cu Scopoşenii, arendat odinioară de K. (vezi *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea a IV-a, p. 533 şi urm.; *Marele dicţionar geografic al României*, Bucureşti, 1902, sub voce).

[9] Gheorghe Lazăr, fiind profesor particular la Braşov în familia logofetesei Ecaterina Bărcănescu, a trecut în Ţara Românească stabilindu-se la Bucureşti.

[10] Vasile Fabian Bob a venit în Moldova în 1820 la invitaţia lui Gheorghe Asachi ca profesor la Seminarul de la Socola şi în diferite case particulare.

[11] Simion Bărnuţiu s-a refugiat în Ţara Românească în 1849, după înfrîngerea Revoluţiei din Transilvania; este silit să fugă şi de aici. Ajunge la Viena, apoi la Pavia, unde îşi dă doctoratul. În 1855 este chemat la Iaşi ca profesor de filozofie.

[12] Prefectul de Constanţa. Vezi *Remus Opreanu şi Constantin Boerescu*, în „Dreptul", XXXVII, 1908, p. 555.

[13] Ţarul Rusiei.

[14] România a fost declarată regat la 14 martie 1881.

[15] Moţiunea a fost trimisă în secţii. Acolo a fost ales un comitet pentru analiza ei şi raportorul N. Fleva, prezentîndu-şi concluziile, a respins-o declarînd că K. făcea „o critică nemeritată guvernului", iar invocarea Regulamentului organic „pune în pericol chiar existenţa noastră naţională". Minoritatea comitetului formată din M. Burileanu şi E. Ghica se pronunţase în favoarea moţiunii.

[16] Dim. Brătianu spusese că K. făcînd moţiunea „a fost mistificat întru aceasta de natura sa ardentă, pasionată". Personal considera că n-a fost vorba de extrădare, ci de ajutorarea bănăţenilor de a se întoarce acasă; apoi „înstrăinarea pămîntului strămoşesc" i se părea o erezie. Din aceste motive se pronunţa împotriva moţiunii.

[17] I. C. Brătianu explicase că bănăţenii fuseseră amăgiţi de nişte indivizi care-i îndemnaseră să-şi vîndă gospodăriile şi să vină în Dobrogea, unde puteau repede şi lesne să se îmbogăţească. Guvernul însă nu putea să-i ajute în timp de iarnă şi — fără a-i extrăda, căci nu fuseseră revendicaţi de autorităţile chezaro-crăieşti — îi povăţuise să se întoarcă la vetrele lor.

[18] Ministrul de finanţe, Gh. Chiţu, observase că însuşi K., speriat de avalanşa de argumente aduse de majoritate, se pregătea să-şi retragă moţiunea. La care acesta a replicat: „Tremurul lui Cain m-a apucat". Ministrul de finanţe îşi ceruse scuze că intervine într-o problemă de istorie, el care era străin de acest domeniu, dar K. fusese, în cazul coloniştilor, „un necredincios istoric". K. a răspuns prompt: „Atunci declar că arunc în foc tot ceea ce am scris ca istoric dacă veţi dovedi că este neesact".

Gh. Chiţu respinsese în continuare afirmaţia lui K. că guvernul se teme de Austro-Ungaria, iar K. a precizat: „Am zis că nu mai aveţi forţa de rezistenţă, o zic şi azi". Aceste vorbe provoacă replica ministrului că nu aşteaptă rezistenţă de la „Steaua Nordului" (foaie rusească). Iritat, K. continuă dialogul observînd: „... Nu uitaţi că de pe banca ministerială m-ați făcut instrumentul « Stelei Nordului »". Ministrul de finanțe încheiase sarcastic: „Să ne ferească Dumnezeu să mai vedem Țara Românească în starea aceea pe care o regretă domnul Kogăniceanu, starea voievozilor regulamentari". La acestea K. răspunde vizibil contrariat cu cuvintele pe care le va relua în ședința următoare (vezi infra).

[19] Moțiunea a fost respinsă cu 74 de voturi împotrivă, 27 pentru și trei abțineri.

[20] P. S. Aurelian.

[21] D. Lecca a replicat acru: „Cînd am zis că nu sînteți la înălțime, am zis-o pentru că nu voiați să ascultați cuvintele unui om care prin argumentația sa a vrut să vă mai răcorească"

[22] T. Boldur Lățescu ironizase „catonismul politic" al lui K. și la remarca lui G. Vernescu că e vorba de o luptă personală între Kogălniceanu și Boldur Lățescu cel dintîi a strigat supărat: „Vă rog, vă conjur să nu puneți numele meu alături cu al domnului Lățescu, să nu faceți comparațiune între mine și domnia sa!".

[23] Bauer, *Mémoires historiques et géographiques sur la Valachie*, Francfort/Leipsic, 1778.

[24] Urmase un schimb de replici cu G. Chițu, acesta încheind așa: „Pînă cînd? O! Catilina!" În ședința din 26 ianuarie însă, el precizase: „. . . În iuțeala dialogurilor ce se urmau între domnul Kogălniceanu și mine am zis: Pînă cînd? O! Catilina! Și fiindcă onor. domnul Kogălniceanu și oricine poate lua această apostrofă a mea ca zisă la adresa domnului Kogălniceanu, astfel ca cum eu aș fi înțeles a zice domnului Kogălniceanu că ar fi un adevărat Catilina, un conspirator, . . . sînt dator a declara că niciodată nu mi-a trecut prin minte a caracteriza pe domnul Kogălniceanu în chipul acesta; dar m-am gîndit la omul care, fiind în opozițiune, ne ținea în loc".

[25] Incidentul s-a închis.

Ridică obiecții la proiectul de lege privind cumpărarea pe seama statului a colecției arheologice Cezar Bolliac *

Domnilor, voi vota această lege, dar cu o mică rezervă.

Nu voi să se crează cum că Camerele legiuitoare ale României, în legile lor, fac un pleonasm.

Este în această lege un articol curios, care zice cum că aceste obiecte se vor înscrie în catalog ca provenite din colecțiunea Boleac [1].

Noi la tablouri și la alte lucruri de asemenea natură notăm totdeauna că obiectele cutare și cutare se trag din cutare loc. Legiuitorul a voit să înțeleagă altceva decît ceea ce se vede scris: a voit să zică că acele obiecte să se așeze acolo unde trebuie și să se zică că sînt din colecțiunea Boleac. Dar dispozițiunea acestui articol, așa cum este el redactat, are aplicațiune obicinuit atunci cînd este vorba de o donațiune, iar nu cînd statul cumpără niște asemenea obiecte. Așadar, eu votez legea, numai să nu se crează de urmașii noștri astfel cum este redactat articolul, căci atunci ar rîde de această dipozițiune, care este unul din adevărurile domnului de la Palisse.

În chestiune personală[2].

Voi să dau o explicare amicului meu domnul Pantazi Ghica; declar că nu m-am preocupat decît de proiectul de lege, căci nici nu am auzit altceva. În proiectul de lege, am văzut un articol care altădată nu putea să figureze nici măcar într-un regulament, articolul unde se zice că obiectele acestea, așezîndu-se în Muzeul național, se vor înscrie în catalogul muzeului cu adnotațiunea ca provenind din colecțiunea domnului Boleac, și am zis numai atît: că eu cred că acel articol era de prisos, dar că voi vota legea, ca să nu se mai întoarcă la Senat.

---

* Ședința din 26 ianuarie 1882.

Atît am zis ; prin urmare, rog pe onor. meu amic să crează că n-am voit să critic raportul şi aceasta pentru simplul fapt că n-am avut fericirea să-l aud [3].

„Monitor", 1882, nr. 38, p. 496, col. 1—2, 3.

NOTE

[1] Colecţia cuprindea 1 761 de „obiecte antice, cît şi monedele de la Dunărea de Jos şi acele dace" (între care 27 de vase etrusce din colecţia principelui Napoleon). Preţul acordat de stat era de 40 000 de lei. Cumpărarea se făcea de la moştenitorii lui Cezar Bolliac. Încă în timpul vieţii acesta intrase în tratative cu Ministerul Instrucţiunii Publice pentru vinderea colecţiei ; în acest scop fusese desemnată o comisie compusă din Gr. Tocilescu, Al. Odobescu, M. Suţu şi Dim. Sturdza. Concluziile raportului prezentat în Adunare de P. Ghica se întemeiau pe aprecierile comisiei ministeriale.

[2] P. Ghica explicase că articolul care privea menţionarea numelui donatorului era „un omagiu adus memoriei repausatului Cesar Bolliac".

[3] Proiectul a fost primit cu 57 de voturi pentru şi 15 împotrivă.

*Intervenţie la proiectul de lege prin care se modificau unele dispoziţii ale legii votate în 1866 pentru acordarea sumei de 10 milioane de lei vechi oraşului Iaşi **

Domnilor, sînt foarte fericit că această lege [1], după declaraţiunea guvernului, are să ajungă în sfîrşit la scopul ei, adică are să se primească cu mulţumire şi cu recunoştinţă de către comuna Iaşi.

Nu voi intra, cum a zis foarte bine şi domnul ministru de externe [2], în cele petrecute mai înainte. Sînt dator să declar că neînţelegerile care au urmat n-au provenit de la guvern şi sînt dator să declar că guvernul avea toată bunăvoinţa ca să dea chiar mai mult decît era în lege.

Iată cum s-a întîmplat lucrul : consiliul comunal din Iaşi a fost avizat ca să trimită aci delegaţi care să trateze cu guvernul în privinţa moşiilor ; însă, după ce s-a pus la cale aceasta, domnul ministru de finance de atunci, domnul Cîmpineanu, socotea că face bine să nu fie membru din guvern, ci mai mult ministru de finance. A intrat în tîrguire cu reprezentanţii comunei în privinţa moşiilor care erau să se dea ; delegaţii comunei erau domnul Nicu Ganea şi un altul, şi cînd au văzut că este bunăvoinţă a socotit ca şi ei să nu mai drămuiască. Cînd apoi domnul Cîmpineanu a venit în consiliu şi ne-a spus că a terminat cu domnul Ganea şi cu celălalt delegat, eu i-am zis : Ca membru al guvernului te felicit, ca ieşan nu, căci ne dai puţin. Tot acel sentiment a fost şi în consiliul comunal de atunci : că se dedea puţin. Mulţumesc guvernului astăzi că dă comunei cele ce cere comuna.

A venit însă o nemulţumire asupra cuvîntului *politehnicum*, şi ducîndu-mă la Iaşi membrii consiliului comunal [î]mi ziceau: Sub acest nume de *politehnicum* ne temem să nu ni se ceară să înfiinţăm Şcoala politehnică din Paris. Eu le-am răspuns că nu, ci să se înfiinţeze ceea ce este în Germania. Să ştergem dar astăzi cuvîntul de poli- şi să lăsăm să se înfiinţeze o şcoală tehnică. Aci difer de opinia domnului ministru de externe.

---

* Şedinţa din 29 ianuarie 1882.

Domnilor, nu înţelegem deloc cum că oraşul Iaşi să suprime şcoala de meserie actuală, socotim că vechei capitale a Moldovei [î]i trebuie ceva mai mult, şi aceasta este o trebuinţă pe care o reclamă toate celelalte judeţe, căci mai toate au şcoale de meserii.

Domnul E. Stătescu, ministru de externe: Atît consiliul comunal cel vechi, cît şi cel actual au cerut şcoala de meserie, iar nu tehnică.

Şcoala tehnică însemnează mai mult decît cizmăria şi altele. Consiliul comunal de acolo vrea poate să întrebuinţeze aceşti bani altfel; noi însă ca legiuitori trebuie să vedem ceva mai mult. Şcoalele care sînt astăzi au lipsă de povăţuitori, de directori, de capi de meserii; iată ce voim noi să se facă la Iaşi: o şcoală teoretică şi practică mai înaltă. Apoi, cînd vedem la porţile Iaşilor, la Cernăuţi, şcoale de acestea atît de bine dezvoltate, cred că domniile voastre nu veţi voi ca oraşul Iaşi să fie ca celelalte orăşele de judeţe. Noi pretindem ca cel puţin în conducerea inteligenţei, a instituţiunilor de inteligenţă, de ştiinţă, oraşul Iaşi tot să-şi păstreze importanţa sa. I-am luat importanţa politică, să-i lăsăm importanţa intelectuală; să facem ceea ce a făcut Italia. Cînd Italia a luat Roma de capitală, n-a înţeles să omoare Turinul; i-a dat toate avantagiele: toate aşezămintele de industrie, toate fabricele însemnate le-a întemeiat acolo. Nu voi să mai pledez şi acum cauza Iaşilor, care are meritele sale în privinţa multor fapte naţionale săvîrşite în această ţară. Ceea ce este pozitiv, ceea ce se ştie de toţi, este că oraşul Iaşi este un oraş mare şi nu trebuie ca acele aşezăminte de cultură cu care el este să le lăsăm a figura numai pentru cultura unei populaţiuni care numai populaţiune românească nu este. Chiar astăzi cu durere vede cineva acea catedrală cu care se cheltuiesc sume mari pentru restaurarea ei, că este încongiurată de case mari care nu mai sînt ale românilor. Era chiar vorba ca un palat mare ce se află în faţa Mitropoliei să se transforme într-o havră * ovreiască. Negreşit că libertatea conştiinţei este înscrisă în Constituţiune, dar ar fi dureros cînd se va vedea şi aceasta.

De aceea, domnilor, ţineţi seama de aceste sentimente şi lăsaţi ca să se înfiinţeze aci o şcoală sub nume de şcoală tehnică, cu un muzeu, şi aceasta pentru a justifica scopul legiuitorului. Scopul legiuitorului a fost de a se înfiinţa o şcoală superioară sub nume de şcoală politehnică, şi s-a interpretat foarte rău acest cuvînt, căci se credea că se cere foarte mult.

Să primim dar amendamentul propus de domnii N. Ionescu şi Opranu, ca să se înfiinţeze o şcoală tehnică, care să formeze bunăoară machinişti pentru locomobile, să formeze oameni care să conducă şcoalele de meserii, şi aceasta se justifică foarte mult, căci sînt cereri în ţară de asemenea natură foarte numeroase şi foarte legitime.

Cît se atinge de propunerea ca în acea şcoală să nu fie primiţi decît români, vă rog, domnilor, ca această condiţiune să o votaţi cu toţi, ca să manţineţi Iaşilor, oraşul lui Ştefan cel Mare, caracterul românesc. *(Aplauze prelungite.)*

---

* Sinagogă.

Replică lui D. Gusti[3].

Domnule președinte, domnul Gusti nu este aci decît deputat; cum dar vine într-o situațiune excepțională și vorbește ca primar de școală existentă de meserii, în vreme ce amendamentul domnului Ionescu, adoptat de Cameră, este cu totul altceva. Rog să nu se interpreteze legea în alt sens...

„Monitor", 1882, nr. 41, p. 523, col. 3 — p. 524, col. 2; p. 527, col. 3.

NOTE

[1] Față de legea din 11 aprilie 1881, care operase o primă aplicare a dispozițiilor Constituantei, proiectul în discuție mai acorda Iașilor „de veci" moșiile Buciumi, Înconjurătoarea mînăstirii Socola, Băiceni, Ruseni, Poleni, Ezereni. Proiectul mai prevedea ca o parte din veniturile de la vînzarea de către comună a unor imobile sau terenuri către particulari să se întrebuințeze la dezvoltarea școlii de meserii din oraș, „complectînd-o cu ateliere mai numeroase pentru industriile cele mai necesare". Restul urma să fie afectat unor lucrări de canalizare.

[2] E. Stătescu.

[3] D. Gusti, „ca primar și deputat", își exprimase recunoștința pentru votul Camerei (unanimitate de 77 de voturi). Vezi și *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea a II-a, p. 122 și urm.

În favoarea acordării unei pensii locuitorului Beicazi Ali din Dobrogea, schilodit de un ofițer *

Domnilor, eu las considerentele comisiunei de o parte[1]; nu zic că sînt nici bune, nici rele, dar voi zice că această Românie nouă, Dobrogea, are mare încredere în autoritățile noastre și este deprinsă a respecta pe funcționarii noștri. Acolo trebuie să știți că administrăm mai mult cu autoritatea morală. Iată ce se întîmplă: un oficiar cu uniformă, care reprezintă armata română, vine să comită un asemenea fapt, fapt pe care sînt sigur că și justiția și armata întreagă l-a condamnat; însă victima a rămas mutilată cu desăvîrșire și fără putință de a se hrăni. Nu sînt pentru propunerea de a da 100 lei, dar propun 50 lei; aceasta este generozitatea română. *(Aplauze.)*

România în Dobrogea trebuie să fie nu numai justă, dar și generoasă, ea nu ia răspunderea faptului, dar reprobează tot ce se face de asemenea natură. *(Aplauze.)*

Replică lui T. B. Lățescu[2].

Socotesc că noi care votăm în toate zilele sume mari nu trebuie acuma să drămuim un act care nu e atît financiar pe cît e politic.

Dar să mă pun chiar pe tărîmul drămuirei. Ei bine, în Dobrogea unde brațele sînt așa de scumpe, un muncitor nu se mulțumește pe zi cu 4 și 5 franci, noi însă dăm acestui nenorocit un franc și jumătate pe zi și nu numai lui, dar și familiei, căci să știe că la turci numai capul familiei lucrează. De aceea socotesc că domnul Lăţescu nu va pune dramul într-o cestiune de inimă în care darul nu se drămuieşte [3].

---

* Ședința din 30 ianuarie 1882.

„Monitor", 1882, nr. 42, p. 545, col. 1, 3.

NOTE

[1] Proiectul de lege aflat în discuţie prevedea acordarea unei pensii de 100 de lei pe lună.

[2] T. Boldur Lăţescu ceruse reducerea sumei la 30 de lei.

[3] S-a votat proiectul în sensul reducerii recomandate de K.

Intervenţii la proiectul de lege „pentru conservarea monumentelor naţionale" *

Eu sînt încredinţat că este numai o neînţelegere, dar o neînţelegere în faţa unor veleităţi ca acelea care s-au arătat acum poate să producă un rău. În dorinţa de a salva tot [1], şi aceasta spre a face o reacţiune în contra nepăsărei de pînă astăzi, voiţi domniile voastre să puneţi un principiu vătămător. Domnul Lahovari [2] a arătat un caz care foarte bine poate să se întîmple; domnia sa a zis că poate să fie un obiect de arte, un tablou sau un monument, care să aibă o importanţă foarte mare pentru ţară şi să fie în posesiunea unui particular. Statul poate să-l ia? Şi proprietarul acela poate să fie oprit de a-l scoate din ţară? Aici este neînţelegerea şi am să fac o revelaţiune. Iată eu am un obiect de arte foarte însemnat pentru ţara aceasta şi chiar pentru alte ţări; am o şcoală şi modeluri pentru pictura religioasă la noi din timpi foarte vechi. Apoi cu această lege mă opriţi să le scot din ţară; deşi se înţelege că patriotismul meu nu mă va lăsa să le scot din ţară, dar cu această lege dumneavoastră voiţi să mi le luaţi şi să-mi loviţi dreptul de proprietate. Mai mult încă, lucru curios! Ia uitaţi-vă ce s-a propus în altă parte: „Toate antichităţile care se află în Dobrogea aparţin guvernului şi nici un proprietar nu poate deteriora, ridica sau apropria pentru sine asemenea antichităţi". Şi mai departe se zice: „Oricine ar contraveni în această lege se va pedepsi cu închisoare de şase luni sau amendă de 10 000 lei". Adică pe oamenii bogaţi să-i supună la amendă de 10 000 lei şi pe cei săraci să-i trimită la puşcărie! Eu aş mai adăoge să li se ia şi drepturile politice.

Domnilor, eu socotesc că în această cestiune ar trebui să vedem ce se face şi în alte ţări.

Într-adevăr, în veacul de mijloc era în Italia o asemenea lege, că nici un obiect de arte, şi mai ales tablouri, nu putea să iasă din Italia. Cu toate acestea brocantorii ** au găsit un mijloc d-a le scoate; ei spoiau tabloul pe dasupra cu ceva şi cînd ieşea afară din Italia-l spăla şi rămînea tabloul lui Rafael.

* Şedinţa din 5 februarie 1882.

** Telalii.

Să dăm puterea guvernului să observe ca obiectele de arte să nu se strice, să nu lăsăm să se facă pe pămîntul statului devastările ce se făceau pînă acum, să dăm drept acelei comisiuni să privegheze ca, oricînd în proprietățile particulare s-ar găsi obiecte care au o importanță pentru țară, să ia copie de pe dînsele, dacă proprietarul nu voiește a le vinde statului. Dar cu ce drept, cînd pe moșia mea voi găsi un asemenea obiect, să fiu oprit de a mă duce să-l iau? Cu ce drept să nu mă lăsați să iau bunăoară o comoară, care și aceasta poate să fie un obiect de antichitate, căci poate să conțină monede vechi, medalii și alte lucruri artistice? De acea socotesc că trebuie să se schimbe redacțiunea articolului. Dumneavoastră ați zis că persoanele autorizate a face săpături nu pot înstreina obiectele aflate fără prealabila autorizare a comisiunii. Eu însă pe pămîntul meu pot să fac orice săpăture și cel mult ce puteți să-mi cereți este să înștiințez comisiunea ca să vină și ca să vază obiectele de arheologie ce voi fi găsit.

Asemenea puteți zice că înainte de a vinde acele lucruri să fac cunoscut comisiunei și să-i dați dreptul comisiunei ca să le cumpere ea, dacă voiește, dar mai mult nu. Eu să fiu proprietarul obiectelor și să pot dispune de dînsele. Care este scopul legei? Domnul Rosetti ne-a spus-o foarte bine că scopul legei este să nu se distrugă, să nu se altereze, să nu se profaneze asemenea obiecte și dar în sensul acesta binevoiască comisiunea a face redacțiunea [3].

La art. 11[4].

Domnilor, eu votez acest articol, însă rog pe domnul ministru de culte să dea exemplu cu acei arhitecți care ș-au permis ca de pe Palatul administrativ [5] al lui Moruz vodă din Iași să șteargă și să distrugă tocmai partea cea mai artistică și de cel mai mare interes istoric.

Trei focuri au trecut peste acest palat și ele au respectat acea parte, care este aceasta. În fața palatului era pusă marca veche a țării, cu tuiurile *, cu steagurile, cu emblemele și inscripțiunile cele mai frumoase și vechi. Ei bine, această parte a fost dată jos, ca să se pună în locu-i alte inscripțiuni. De aceea rog pe domnul ministru să binevoiască a aplica acelui arhitect penalitatea prescrisă de lege, pentru că și-a permis această crimă contra istoriei și contra artei.

La art. 13[6].

Eram să zic și eu ceea ce a zis domnul Lahovari, pe care-l rog a se pune sub egida domnului ministru de justiție și a cere ștergerea cu totul a art. 13, care este contrariu jurisprudenței noastre [7].

„Monitor", 1882, nr. 44, p. 584, col. 3 — p. 585, col. 1; p. 591, col. 2—3; p. 592, col. 1—2.

---

* Însemne ale puterii la domnitorii țărilor române.

NOTE

[1] Proiectul prevedea constituirea în cadrul Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice a unei „comisiuni de conservare a monumentelor istorice", în locul comitetului arheologic. Îndatoririle ei erau următoarele: adunarea și conservarea antichităților; supravegherea neieșirii

din ţară a obiectelor de interes pentru „istoria românilor" ; autorizarea săpăturilor arheologice; urmărirea păstrării stilului monumentelor naţionale, aprobarea planurilor şi apoi supravegherea restaurării monumentelor ; deferirea în faţa justiţiei a celor care ar fi intervenit în construcţia sau decoraţia monumentelor fără autorizaţie ; publicarea albumului monumentelor naţionale ; întocmirea de rapoarte anuale asupra stării monumentelor ; „priveghereа" Muzeului de antichităţi.

[2] Al. Lahovari spusese că legea vine în contradicţie cu Constituţia, care prevedea cazuri de expropriere pentru cauză de utilitate publică. Or, particularii puteau deţine tablouri şi statul nu şi le putea „apropria".

[3] După obiecţiile aduse s-a dat următoarea redactare articolului : „Pentru obiectele aflate în săpături pe proprietăţi private statul va avea prioritate la cumpărare, în caz cînd proprietarul ar voi a le aliena".

[4] Articolul 11 prevedea că nici o restaurare nu se poate face fără autorizaţia dată de comisie. „Această prohibiţiune se întinde la cele mai mici ornamentaţiuni, obiecte de cult, cît şi la edificiile vechi, înconjurătoare monumentului".

[5] Pe locul curţii domneşti construite de Alexandru cel Bun şi refăcute de urmaşii săi, Al. Moruzi, după ce dărîmă zidurile arse în 1784, reface construcţia în anii 1804—1806 cu ajutorul arhitectului I. Freywald. Vezi *Le voyage en Moldavie du comte Morriolles, 1806*, ed. N. Hodoş, Bucureşti, 1903, p. 25—26 ; Gh. Băileanu, *Curtea domnească din Iaşi*, Iaşi, 1969, 22 p. + pl. Bibliografia completă la N. Stoicescu, *Repertoriul* deja citat, p. 407, şi urm.

[6] Articolul 13 prevedea că „tribunalul de primă instanţă pronunţă pedeapsa fără apel asupra reclamaţiunii comisiunii monumentelor". A fost suprimat.

[7] Proiectul a fost primit cu 55 de voturi pentru şi şase contra.

Asupra legii pentru debitarea băuturilor spirtoase. Pe marginea interpelării lui T. B. Lăţescu *

Domnilor, cestiunea [1] aceasta este o cestiune din cele mai importante ea este plină şi de pentru şi de contra şi nu înţeleg cum asemenea cestiune s-ar putea tranşa prin o simplă întrebare şi printr-un simplu răspuns [2] dat de domnul ministru, fără nici o pregătire.

Cestiunea aceasta, pe cît ştiu, s-a tratat foarte mult în comitetul delegaţilor şi preşedintele consiliului însuşi a văzut că era ceva de făcut, şi poate chiar mult, în această privinţă. Eu din parte-mi nu fac o interpelare, dar [î]mi permit a ruga pe domnul preşedinte al consiliului să binevoiască a face ceea ce va socoti de cuviinţă că trebuie a se face, adică, ca nu deodată să se tranşeze o stare de lucruri care ţine de 10 ani.

Sînt interese la mijloc cari pot fi respectate. Nu voiesc să merg mai departe cu dezvoltările mele, fiindcă guvernul nu este sesizat de această cestiune cum trebuie să fie. Deoarece domnul Lăţescu n-a voit să facă decît o întrebare, pun şi eu numai întrebarea dacă se poate tranşa această cestiune acum şi într-un mod incidental. Atunci însă cînd această cestiune va fi tratată într-un mod special, voi veni şi eu să zic cuvîntul meu.

Se opune închiderii discuţiei.

Rog pe Adunare să binevoiască a nu închide discuţiunea ; cu atît mai mult că văz lucru foarte curios : un deputat din majoritate făcînd o întrebare, la care ministrul răspunde, şi pe urmă tot acel deputat zice că n-a atacat pe cutare sau pe cutare ministru, că n-a voit a vorbi de cestiunea tîrguşoarelor, ci de cestiunea financiară, ş-apoi totdeodată domnul Codrescu vine şi mulţumeşte guvernului, fără ca cestiunea să fie elucidată, și zice că ceilalți deputați care sînt de altă părere să ia inițiativa interpretării acestei legi, pe temei că domnul președinte al consiliului a declarat că domnia sa a interpretat legea mai bine decît cum a interpretat-o predecesorii săi în timp de 10 ani, deși chiar ministerul actual a interpretat-o tot așa în timp de 5 ani de zile *(Întreruperi.)*

---

* Şedinţa din 5 februarie 1882.

Binevoiți dar, domnilor, a nu închide discuțiunea și dați-mi voie a zice cîteva cuvinte, a ruga pe domnul ministru să convină și acum la ceea ce convenise în comitetul delegaților, că este ceva de făcut în privința aceasta cu ocaziunea legei cîrciumelor. Ar fi bine, tot pentru simplificarea cestiunei, ca domnia sa să ceară ca cît mai degrabă să se ia în discuțiune proiectul de lege privitor la cîrciume, căci atunci cred că ne vom înțelege și cu acea comisiune se va tranșa și cestiunea tîrgurilor sau tîrgușoarelor.

Acum, domnilor, fiindcă m-ați lăsat să zic aceste puține cuvinte, eu însumi nu mă mai opun la închiderea discuțiunei [3]. *(Ilaritate.)*

„Monitor", 1882, nr. 46, p. 621, col. 3; p. 622, col. 3.

NOTE

[1] T. Boldur Lățescu interpelase asupra contradicției existente între textul legii din 1876, care stabilea la 120 de lei cuantumul licenței pentru debitarea băuturilor spirtoase în orașele avînd o populație sub 3 000 de locuitori, și practica curentă, care făcea ca această licență să coste doar 60 de lei. El afirmase că „nu există în statul român orășele mai mici de 3 000 suflete".

[2] G. Chițu, ministrul justiției, aflat pe banca guvernamentală și obligat astfel să răspundă în numele puterii executive, spusese că legea comunală în vigoare stabilea doar două feluri de comune : urbane și rurale. Dacă era o contradicție, ea se putea remedia prin modificarea textului legii ; cît privește acordarea licențelor, acestea urmau să fie cercetate și cu ocazia dezbaterilor la „legea cîrciumilor" aflată în studiu.

[3] Discuția s-a închis.

Discurs la proiectul de lege care privea inserarea unui alineat nou la articolul 140 din Codul penal asupra pedepselor aplicate funcționarilor publici în cazul violării secretului profesional *

Domnilor deputați, regret foarte mult că o asemenea lege [1] vine în dezbaterile dumneavoastră ; regret că asemenea lege este prezintată de un guvern liberal și prezintată unei Adunări liberale, avînd de raportore pe un membru dintre cei mai distinși ai partidului liberal.

Dacă am luat cuvîntul ca să combat acest proiect de lege, este pentru că crez că materia trebuie să fie discutată și de aceea vă voi ruga foarte mult ca să nu fiu întrerupt.

Regret că această lege a venit astăzi fiindcă nu văd deloc pe Anibal la porțile cetății și cred — punîndu-mă pe tărîmul majorității — că sînt multe legi pe care ar trebui să le tratăm cu precădere. Dar, pentru că a venit în discuțiune, m-am înscris spre a o combate ca un liberal, ca om de autoritate, ca om de disciplină, ca om care voiesc și toată viața n-am voit decît ca funcționarii dependinți de guvern să fie cei dintîi care să dea

* **Ședința din 5 februarie 1882.**

exemplu de subordinaţiune. Partidul liberal, uitînd că trebuie să ţină la oarecare principie pe care noi, cînd sîntem în opoziţiune, le afirmăm foarte mult, uitînd imputările ce făceam noi partidului conservator care călca aceste principii, vine şi ne prezintă acest proiect de lege.

Domnilor, de ce se atinge? Domnul P. Ghica [2] a adus lucrul la incidentul care a provocat necesitatea acestei legi — vedeţi că mă pun pe tărîmul cu totul al majorităţii.

Domnul N. Dimancea: Nu e în cestiune nici o persoană.

Onor. domnul Dimancea mă întrerupe zicînd că nu este în cestiune nici o persoană. Să-mi permită domnia sa să-i spun că raportatorul a fost mai franc, căci domnia sa zice că inconvenientele acestei lacune se simt mai cu seamă de la un caz recent [3], şi dumneavoastră ştiţi, domnilor, care este acel caz.

Aşadar, cu acest raport în mînă, să-mi permiteţi să cercetez şi eu, membru independent, dar liberal, să cercetez incidentul. Să vedem, domnilor, dacă bine s-a făcut să se publice prin „Monitor" două pagini de acuzări asupra unui om onorabil, care a reprezentat pe rege şi care, cînd a primit scrisoarea de rechemare de lîngă regina Engliterei, avea în această scrisoare de rechemare cuvinte ca acestea : „Recunosc că acest ministru s-a achitat într-un mod plăcut Mie". Lăsînd însă cestiunea aceasta de o parte, să vedem ce a publicat acest om atît de rău tratat? Publicat-a conversaţiunile lui cu guvernul englez? Căci aci este cestiunea. Compromis-a pe a treia persoană? Publicat-a actele guvernelor străine pe lîngă care era acreditat? Compromis-a interesele vreunui stat? Făcut-a poziţiunea succesorului său grea şi imposibilă lîngă guvernul pe lîngă care era acreditat? Pus-a în poziţiune pe succesorul său, adică pe domnul Ioan Ghica, să i se zică de guvernul respectiv : Domnule, nu pot să tratez cu domnia ta, căci predecesorul domniei tale a divulgat ceea ce am vorbit cu el? Nimic din toate acestea.

Ce a zis domnia sa? Mă văd acuzat, învinovăţit, maltratat înaintea ţării mele, eu care în timpuri grele i-am dat serviciile mele, eu care am fost leal către domnul meu; care în ziua de 10 martie 1871 [4] m-am purtat ca un cavaler fără imputare; eu acuzat că mi-am trădat ţara mea!... Scuzaţi-mi, vă rog, domnilor, emoţiunea cu care vorbesc ... Acest om nu merită ceea ce i s-a făcut, pentru că este un om care are tradiţiunile tatălui său; un om care a ajutat chiar pe guvernul actual în cazuri grele. Onor. domnul preşedinte al consiliului ştie foarte bine cum ne-a ajutat în vremea Congresului şi nu merita acest tratament care se dă unui funcţionar mic, infim, nedemn.

Ce a arătat el? A zis numai : M-aţi acuzat că am compromis cestiunea Dunării. În ce? Mi-aţi trimis nişte instrucţiuni în care-mi ziceaţi să cer libertatea Dunării şi cît pentru cabotagiul rezervat statelor riverane ...

Domnul preşedinte: Nu este aceasta cestiunea.

Vă rog să mă lăsaţi să vorbesc măcar acum! Şi eu am fost ministru, dar nu voi trăda nici un secret de stat; vin numai şi arăt ce a spus domnul Catargiu : că avea instrucţiuni el şi alţii să se ducă la guvernul Engliterei, care are pe Dunăre cele mai mari interese comerciale, care a luptat şi la conferinţele şi la Congresul din Viena, şi la conferinţele şi la Congresul din Paris, precum şi la Berlin pentru păstrarea acestei libertăţi pe Dunăre[5], avea instrucţii să spună puterilor occidentale: Apăraţi-ne, respingeţi pretenţiile Austriei, iar noi drept recunoştinţă avem să escludem pavilionul nostru din navigaţiunea fluvială a Dunării.

Aceasta este toată cestiunea; şi aci fac o revelaţiune în onoarea domnului preşedinte al consiliului, precum voi face multe revelaţiuni. I-am vorbit domniei sale şi mi-a zis aşa: Dar cine are să apere cabotagiul? Cine are să dea asemenea instrucţiuni? Prin urmare, domnia sa ca preşedinte al consiliului a dat instrucţiuni contrarii, dar azi nu se mai susţine aşa; aşa încît domnul Catargiu a avut dreptate.

Noi, domnilor, iertaţi-mi cuvîntul, de curînd avem o diplomaţie, căci diplomaţia făcută mai nainte de agenţi care nu erau invitaţi nici măcar la baluri între ceilalţi diplomaţi, înţelegeţi foarte bine că o asemenea diplomaţie nu putea să formeze nişte miniştri de carieră, afară numai dacă veţi zice că încheierea convenţiunei comerciale da titularului dreptul să se numească diplomat. Aveam o păcătoasă de diplomaţie cu consulii... Ei bine, domnul Catargiu a publicat o carte [6] în care nu e alt nimic decît neînţelegerea sa în privinţa unor instrucţiuni fără cap şi fără coadă; şi Camera, în necunoştinţă, nerăbdătoare, văzîndu-se în faţa unui fapt pe care încă nu-l cunoştea, a zis: Secrete de stat divulgate! Arnim de la Sprea la Dîmboviţa! Trebuie să facem o lege! Am văzut în Cameră că s-a înfăţişat îndată o moţiune. Sînt dator să vă declar că moţiunea Camerei tot se mînca, dar în alt corp am văzut insultele ce s-au adus unui om care nu era faţă şi pe care nimeni nu l-a apărat. Ei, domnilor, dacă în mijlocul nostru s-ar scula cineva să insulte pe un membru al celuilalt corp, eu aş fi cel dintîi şi alţii cu mine, şi mai cu seamă preşedintele nostru, care am protesta şi am şti să-l apărăm; dar acolo nu se face aşa. Aceasta însă nu e treaba mea. S-a cerut să se dea în judecată acel funcţionar. Eu ştiam că Corpurile legiuitoare nu dau în judecată decît pe miniştri; aşa ştiam. Dar în fine rezultatul acelei moţiuni mari a fost de a se aduce legea pe care o dezbatem acum.

Să vedem ce cere această lege? Cere închisoare corecţională, amendă de 10 000 lei şi depărtare de la oarecare drepturi. Se vede că ne-am îmbogăţit tare, căci nu ne prea uităm cum dispunem de miile de franci, pare că ar fi nuci; auzi, zece mii [de] franci! Şi aceasta nu numai cu legea de astăzi; am mai văzut propunînd tot aşa ceva mai zilele trecute [7]: că un om care sapă în Dobrogea pămîntul său propriu şi ia ceva din el să plătească 10 000 franci! ... Vedem însă altceva care e mai grav: închisoarea, incapacitatea politică.

Apoi, domnilor, să vedem dacă această lege e practică. Cînd conteneşte oare durata secretului? Cînd dumneavoastră aveţi bunăvoinţă a face parte naţiunei şi istoriei de acele secrete? Cînd conteneşte secretul şi cînd daţi dumneavoastră dreptul naţiunei şi istoriei să cunoască acele lucrări? Asemenea, cînd daţi dumneavoastră voie funcţionarilor subalterni ca să se apere şi ei? Am văzut în Senat că un fost ministru a citit acte diplomatice care nu s-a cerut de nimeni, şi le-a citit pe spinarea unui fost ministru de externe. Acolo cel acuzat, cel maltratat nu are oare şi el dreptul său să vină să răspundă? Nu are voie să se apere şi el?

Noi am văzut în Francia, care negreşit că este popor liber, popor independent, şi ţine la drepturile sale constituţionale, dar care totdeodată sub republică este mai autoritar decît alte popoare sub monarhie, am văzut pe Benedetti, pe ducele de Gramont, pe Ollivier [8] cu inima uşoară că li s-a dat dreptul să publice toată corespondenţa de la 1870. Am mai văzut şi altceva: am văzut că s-a publicat chiar acum cîteva zile toate actele privitoare la vestita afacere a Luxemburgului, care a precedat cu un an sau doi numai rezbelul fatal pentru Francia de la 1870. Dacă documentele publicate de domnul de Rothan [9] — acesta era ministru Franciei la Francfurt —, dacă acele documente s-ar fi publicat în ajunul rezbelului Franciei, dacă vestitul raport al colonelului Stoffel s-ar fi publicat, Camera franceză ar fi ascultat cu mai mult respect şi încredere pe bătrînul Thiers [10] şi nu l-ar fi şuierat cînd voia să potolească acele cuvinte de fanfaronadă: la Berlin! la Berlin! şi ştiţi cum acele cuvinte s-au întors: la Paris! la Paris! şi cum Francia a pierdut două din provinciele sale cele mai frumoase.

Noi nu ne aflăm într-o asemenea situaţiune, dar ne aflăm în faţă de grele cestiuni exterioare. Vă aduceţi aminte de luptele noastre din vremea conservatorilor; şi unul din motivele întrunirilor noastre de la Mazar paşa [11] era că noi liberalii, coalizaţi acolo, presupuneam că guvernul conservator lucra şi se înţelesese cu Rusia şi astfel ne-am unit şi am cerut atunci — vă voi arăta altă dată procesele-verbale şi toate proclamaţiunile pe care le am în original subscrise cu numele tuturor —, ceream controlul în afacerile exterioare.

Ei bine, acum de o bucată de vreme, iată răspunsul care ni se dă nouă în toate cestiunile: cestiune pendinte, fapt îndeplinit, închinaţi-vă noroade, căci a noastră este împărăţia! Aşadar, cestiune pendinte, fapt îndeplinit, şi acum, peste toate acestea, şi 6 luni de închisoare, şi 10 000 lei amendă, şi rădicarea drepturilor pe timp mărginit sau şi pentru totdauna!...

Domnilor, legile draconiane niciodată n-au figurat pe drapelul partidului liberal, cel puţin aşa cum îl înţeleg eu. Aceasta este o lege draconiană, şi este draconiană cu atît mai mult cu cît ea sfărîmă tot sistemul şi dă dezminţire şi condamnă tot trecutul partidului liberal, şi mai cu seamă al partidului liberal ajuns la putere.

S-a făcut o lege a răspunderei ministeriale [12] de către partidul liberal. Ce se zice în acea lege? Că funcţionarul care va asculta un ordin nelegiuit, funcţionarul acela este complice cu ministrul. Dar care lege este mai mare în această ţară decît apărarea ţării, decît apărarea drepturilor ei şi neatîrnarea ei? Cum? Un trimis în străinătate vede un pericol pentru ţară, omul acela se leapădă de poziţiunea lui sau este lepădat cu sila şi el n-ar avea voie să dea un strigăt de alarmă! Se vede omul bănuit, atacat, cum am fost eu atacat în Senat ... Acela vorbeşte pentru că a fost ministru într-un mod liber şi neîmpedicat ... scoate hîrtii ... le tălmăceşte ... zice că am fost un prost, că am spus minciuni ... şi eu, dacă m-aş încerca să mă apăr, să fiu obligat a da 10 000 lei amendă, să fiu arestat, privat de drepturi!...

Apoi, aceasta este dreptate? Este liberal aceasta?

Am mai zis că această lege este contrarie principielor cu care a venit la putere partidul liberal. Aţi văzut ce zice legea de răspundere ministerială. Legea zice că funcţionatul subaltern este dator să nu se supună. Ei bine, prin legea de faţă schimbaţi dumneavoastră această dispoziţiune? Apoi, între o lege care mă opreşte de a-mi face datoria şi între altă lege care-mi impune datoria ca să nu mă supun, totdauna voi prefera legea răspunderii ministeriale, pe lîngă legea de faţă.

Domnilor, eu nu eram în ţară, eram bolnav, mă aflam la Viena bolnav sub cuţit [13] şi am auzit cum că s-ar fi făcut aici în ţară perchiziţiuni, s-au violat domiciliuri, s-au spart toaletele femeilor pentru ca să se găsească secrete. Şi ce secrete; un prefect care avea la dînsul un ordin circular al ministrului ca să aducă la îndeplinire ceea ce acel ministru zisese în gura mare în plină şedinţă a Adunării, în faţa majorităţii: Da, sînt pentru candidaturile oficiale; acei care m-au ajutat la cutare sau cutare act, eu-i recomand colegiului electoral.

Cu toate acestea, domnilor, s-au spart toaletele femeilor pentru ca să se găsească asemenea secrete!

Domnilor, în veacul acesta ştiţi ce aveţi să faceţi cu legea aceasta? Aveţi să încuragiaţi tot ce este mai rău: trădarea secretului, delaţiunea, laşitatea.

Arătaţi-mi mie care act public astăzi nu ajunge a fi cunoscut?

Mai deunăzi principele Bismarck a zis cîteva cuvinte neplăcute la adresa italianilor; au fost nemulţumiri; ministrul de externe al Italiei înaintea Parlamentului, fiind interpelat, s-a silit din toate puterile ca să mitigeze *, să liniştească, arătînd că nu s-a vorbit aşa şi că principele Bismarck a dat explicaţiuni. Cu toate acestea, sînt cîteva zile, noi am văzut nota ministrului Mancini către ministrul de externe de la Berlin. Acea notă era o dezminţire dată cuvintelor ministrului de externe zise în Parlament, însă o dezminţire care-i făcea onoare, care a întărit guvernul italian, pentru că a arătat că la tribună şi înaintea publicului omul acela căuta să ferească patriei lui o răceală de relaţiuni din partea celei mai mari puteri militare; dar că el faţă în faţă cu guvernul, înaintea conştiinţei şi a datoriei sale de ministru de externe, a arătat durerile şi strigătele de nemulţumire ale italienilor şi s-au plîns de acele cuvinte. Credeţi că a publicat domnul Mancini acea notă? Nu. Acela care a publicat-o însă trebuie pedepsit? Dar dacă s-a făcut aceasta în bine? ... Acela a arătat o calitate bună a ministrului şi este demn de laudă.

Apoi, acela care arată o calitate rea, care arătă că ministrul compromite cestiunea, acela trebuie să fie pedepsit?

Credeţi dumneavoastră, domnilor, că un om care se află în alternativa d-a scăpa ţara lui, d-a fi român înainte de toate şi între penalitatea de 6 luni închisoare sau de 10 000 franci amendă, credeţi că acel om se va cutremura de această lege şi nu va face ceea ce patriotismul său-i spune că trebuie să facă? Dar ţara aceasta este destul de generoasă ca acele 10 000 de franci să le plătească ea pentru dînsul *(aplauze)*; ţara aceasta, care a dat zecimi ** de mii de franci circului Krembser, va da acelui român care va destăinui o compromitere a drepturilor ţării. Cît pentru închisoare, în asemenea caz, ştiţi că la noi miniştrii trec uşor şi cînd vor veni alţi miniştri şi alt partid, acela care hulit pentru asemenea fapt patriotic a mers la puşcărie se va întoarce înapoi în strigătele poporului ca mîntuitor.

Domnul Al. Lahovari: Se va face o lege specială pentru a suprima sentinţa.

Se poate şi aceea.

Domnilor, eu conjur pe majoritate şi conjur şi pe guvern să binevoiască... dar mai cu seamă majoritatea să dea îndemnul, căci sînt dator a recunoaşte că nu guvernul a venit cu acest proiect de la sine, ci a venit ca să dea un semn de respect votului Camerei . . . Vedeți că fac pozițiunea ușoară guvernului . . . [Î]l conjur să retragă acest proiect.

---

* Tempereze, din fr. *mitiger*.

** Citeşte: *zeci!*

Domnilor, eu nu pretind că ceea ce iese din gura mea să fie ascultat, căci eu sînt bănuit; dar, cînd veți judeca cu sînge rece, cred că veți vedea că este mai bine ca această lege să se retragă. Însă-mi veți face întrebarea: Ce fel? Permiți dumneata să se publice negocierile diplomatice, să iasă la iveală? Nu numai că nu o permit, domnilor, dar o opresc, și știți prin ce o opresc? O opresc prin o lege mai puternică decît toate legile pe care le faceți dumneavoastră în scris, prin o lege morală, care este în inima fiecărui român, ca să nu facă rău țării lui. *(Aplauze.)*

Se împotrivește închiderii discuției.

Domnilor, eu vă rog și rog banca ministerială să nu închideți discuțiunea într-o cestiune așa de importantă, pentru că făcînd aceasta are să-și facă majoritatea sieși rău, și nu uitați că dreptatea și adevărul tot are să iasă la lumină.

Onor. domnul ministru de externe a afirmat niște lucruri care ar trebui în tot felul combătute și respinse [14]. Domnia sa a ridicat cestiunea secretului de stat, adică a secretului nu de stat, ci a secretului conducerei afacerilor exterioare de un singur om, a ridicat această cestiune mai presus decît interesul statului.

Domnilor, vă rog să nu închideți discuțiunea chiar în interesul acestei legi. Legea are trebuință de alte modificări decît acelea ce a binevoit domnul ministru de externe a vă propune, adică să împuținați penalitățile, și sînt aci și alți oameni de drept decît domnia sa care vă vor putea convinge că altele sînt modificările ce ar trebui introduse în această lege.

De aceea vă rog să nu închideți discuțiunea și dacă o veți închide veți avea dreptul fiindcă sînteți majoritate, aveți numărul, dar nu veți avea dreptatea cu dumneavoastră. Gîndiți-vă că veți ajunge încă o dată să fiți în minoritate și atunci amar vă veți căi de precedentul ce-l veți crea acum [15].

Din nou împotriva închiderii discuției.

Domnilor deputați, socotesc că măcar în acestă cestiune, care este foarte gravă, veți binevoi a ne lăsa să vorbim.

Mai întîi sînt dator a vă declara că voi înlătura orice cestiune personală.

Voci: Închiderea discuțiunei! *(Zgomot.)*

Mi s-a dat cuvîntul de domnul președinte. *(Zgomot.)*

Domnul T. B. Lățescu: Ai vorbit de toate, numai de lege n-ai vorbit.

Am cuvîntul de la biurou și nu puteți să mi-l luați.

Voci: S-a cerut închiderea discuțiunei! *(Zgomot.)*

Două săptămîni de zile opozițiunea n-a zis nici un cuvînt. *(Mare zgomot.)*

Domnul Gr. Eliad: S-a cerut închiderea discuţiunei! *(Zgomot.)*

Domnul C. A. Rosetti: Am luat cuvîntul în cestiune de regulament, pentru că am văzut că unii din membrii majorităţii au uitat un articol din regulament. Regulamentul zice în adevăr că pe articole să nu se facă discuţiune generală. Dar s-a făcut; aceasta nu mă priveşte. Acum este art[icolul] 1 în discuţiune şi au venit deputaţi cu amendamente. Regulamentul zice că propuitorul va citi amendamentul, [î]l va dezvolta şi, dacă va fi susţinut de cinci, se va trimite la comitetul delegaţilor. După ce va veni comitetul delegaţilor cu opiniunea sa, atunci numai puteţi cere închiderea discuţiunei; înainte nu. *(Aplauze.)*

Domnilor, mulţumesc bătrînului apărător ... *(Întreruperi, zgomot.)*

Voci: Noi am cerut închiderea ... *(Zgomot.)*

Domnilor deputaţi, eu am avut cuvîntul dat de biurou şi mă aflu la tribună, vă rog să mă ascultaţi.

Domnul ministru de externe a venit cu afirmări noi, nediscutate. Domnul Fleva a venit cu afirmări nediscutate ...

Voci: Citiţi amendamentul! *(Zgomot.)*

Nu este vorba de aceasta. Dacă voiţi să vă fac plăcerea, mă duc chiar din Cameră. Ori lăsaţi-mi libertatea cuvîntului să vorbesc, ori, dacă nu, mă duc acasă ...

M-aţi executat în zilele de 23, 24 şi 25 ianuarie; lăsaţi-mă să vorbesc şi eu cîteva minute ... *(Zgomot.)*

Domnul N. Dimancea: Cer cuvîntul în cestiune de regulament! *(Zgomot.)*

Nu mă poate întrerupe nimeni. Am lăsat să vorbească vechiul luptător şi apărător al libertăţii cuvîntului, căci venea în ajutorul meu. *(Întreruperi.)*

Aceasta este mai rău decît la cenzură. *(Zgomot.)*

Domnilor, discuţiunea scurtă şi apăsătoare ...

Voci: Dumneata ai vorbit două ore.

Domnilor, din discuţiunea scurtă şi apăsătoare care s-a făcut pentru această lege a rezultat un lucru pozitiv: că legea nu este corectă, că proiectul trebuie modificat. Ce s-a zis aici? Domnul Fleva a zis că această lege este ca să apere interesele şi drepturile statului român. Dacă este aşa, veniţi cu o redacţiune în felul acesta şi nu crez că se va găsi unul, fie din majoritate sau din minoritate, ca să voteze contra. Eu nu am nimic aici, dar nimic pe seama mea ... Scopul legii care este? Cum că ceea ce priveşte interesele ţării să nu fie divulgat, spre a nu se compromite ...

Voci: Fireşte.

Aşa este? Sînt cu dumneavoastră, dacă bunăoară se face această lege ca să oprească nu trădarea, căci trădare nu poate să existe nici de acolo, de la guvern, nici de aiurea, şi n-am întrebuinţat eu acest cuvînt, ci de la banca ministerială şi de la domnul Fleva raportorul a ieşit acest cuvînt de înaltă trădare. *(Zgomot.)*

Voci: Dezvoltarea amendamentului este aceasta?

Domnilor, în diplomaţie, măcar atîta lăsaţi-mă să vă spun că ştiu, în diplomaţie incapacitatea, nestudierea, neiscusinţa aduc de multe ori asupra unei țări rele mult mai mari decît trădarea. Așadar ia să căutăm ce s-a divulgat pînă astăzi? Aide să cercetăm încă de sub domnii regulamentari... Vă vorbesc totdauna de cele vechi, căci trebuie să le știți. Sub domnii regulamentari, deși nu eram independenți, totuși țările noastre aveau în străinătate agenți în mod oficios și chiar de multe ori străini, căci românii nu puteau să intre în saloane. Așa sub Alexandru Ghica și sub Mihalache Sturdza aveam la Viena pe domnul baron Filipsborn; amîndouă principatele pentru economie-l numiseră împreună, deși el mai reprezenta încă cîteva principate din Germania. Sub Grigorie Ghica am avut asemenea reprezentanți în străinătate, precum și sub Cuza vodă am avut români, care erau primiți oficios. Am ajuns să avem astăzi diplomați oficiali primiți ca reprezentanți ai unei țări independente, recunoscută de independentă [16]. Văzut-ați pînă astăzi vreo delațiune? Văzut-ați pînă astăzi vreo divulgare de secrete? Nu. Acum se vede ce? În cestiunea Dunării, care este o cestiune națională, unde fiecare este jignit și unde fiecare voiește să-și spuie cuvîntul...

Voci: Nu ești în cestiune... (*Zgomot.*)

Eu voi vota cu dumneavoastră orice lege veți face care să fie destoinică a apăra interesele țării, care să nu facă guvernului o pozițiune grea în străinătate. Voi vota legea ca să se pedepsească orice ministru care va publica orice acte care le are de la guvernele străine, ori acte politice care le are de la guvernul țării, un ministru care va revela chiar o conversațiune avută cu un guvern străin.

Vedeți pînă unde merg, că zic să nu se permită unui ministru român să zică că: Am vorbit lordului cutare sau ministrului afacerilor străine cutare despre cestiunea cutare și mi-a dat răspunsul cutare; pentru că, dacă s-ar găsi un ministru care să facă aceasta, ar pune în neputință pe diplomația străină să aibă relațiuni cu noi. Dar aci nu este așa, aci se face ce? De esemplu, eu, ministru trimis în străinătate, sînt ministru, dar sînt tot român, nu m-am lepădat de calitatea mea și de simțămintele mele de român. Ei bine, eu văz pe ministrul de externe că-mi zice: Du-te și zi ministrului Engliterei sau altuia ca să ne apere pe noi, dar să știi să noi voim să-i gonim pavilionul său de pe Dunăre.

Vedeți că nu fac revelațiunile care s-au făcut. Eu din opozițiune n-am publicat numele persoanelor cărora am dat memoriul meu [17], numele lor s-au spus la tribuna Senatului de fostul ministru, fără să se știe din ordinul cui. Mai mult decît atît; vin bunăoară la ministrul de esterne al împăratului Japoniei sau al Chinei să-i fac o propunere și-mi zice: Pînă acum nu mi-ați spus nimic într-un mod afirmativ, eu am să vă pun un cestionar, vă rog să întrebați pe guvernul domniei voastre: primește sau ba comisiunea mixtă și vă rog să mai întrebați: primește acea comisiune cu drept de apel? Vă rog să întrebați și după trecerea a zece zile să-mi spuneți. Eu mă adresez la ministrul meu și ministrul [î]mi răspunde: Aveți instrucțiuni, țineți-vă de ele.

Ei bine, domnilor, dacă voi publica eu conversațiunile acestea fără să fiu ministru, mai pe urmă, în asemenea caz se poate aplica legea pe care o faceți domniile voastre? Nu. Iată pentru ce zic că trebuie un amendament și amendamentul să fie cum vi l-am arătat; orice conversațiune urmată cu guvernele străine, cînd cestiunea este pendinte și cînd eu sînt încă ministru, să nu o divulg. Dar bunăoară eu, nemulțumit de chipul cum se apără o cestiune, [î]mi dau demisiunea și reintru în rîndul cetățenilor, n-am eu voie să vin să spun țării mele că ministrul a făcut cutare greșeală? *(Zgomot.)* Mai mult decît atît. Domnul ministru de esterne a făcut aluziune la mine că am fost indiscret; onor. domnul Carp m-a atacat că eu am făcut propagandă, că am publicat un memoriu. Dar memoriul acela pe care l-am făcut eu către guvernul meu a fost păzit secret, nu numai că a fost secret, dar l-am ținut 18 luni fără să-l public, deși am fost atacat la Senat în mai multe rînduri. Cînd l-am publicat? După ce domnul Carp însuși a zis că a văzut pe masa diplomaților un memoriu care se zicea că este al meu și eu nu l-am dezmințit. Dar ce era? Se luase în adevăr studiul meu și se prefăcuse, se amestecase în faimosul cabotagiu, și la Viena și în toată străinătatea se zicea că este memoriul meu, și de cine se zicea aceasta? De cei care mă acuzau pe mine.

Cît am fost ministru, nu am publicat nici una din hîrtiele mele pînă azi, cînd o fac ca simplu particular.

Onor. domnul Fleva mă acuză zicînd că sînt foști miniștri plenipotențiari care țin la dînșii colecțiuni de acte diplomatice mult mai voluminoase decît arhivele ce sînt la legațiuni. Ei bine, fac cunoscut domnului Fleva că eu, ca ministru al țării la Paris, am lăsat arhiva legațiunei întreagă și plină, am lăsat pînă și depeșele de felicitare, și m-am plîns ministrului Boerescu că un altul . . .

Domnul C. A. Rosetti: Aceasta nu este în amendamentul domniei tale; și protestez la biurou că lasă să se calce regulamentul.

Nu mă așteptam la aceasta de la domnul Rosetti.

Domnul C. A. Rosetti: Te înșeli dacă crezi că te voi ajuta să calci regulamentul!

Constat aceasta cu durere.

Domnul C. A. Rosetti: Și eu cu durere constat că calci mereu legea.

Ne putem da mîna împreună . . . Domnilor, nu am auzit pînă acum că un orator poate fi pus între patru baionete ca să fie silit să vorbească în regulament. Lăsați-mă să vorbesc, căci nu vă fac nimic . . . *(Ilaritate.)*

Este, domnilor, un om pe care dumneavoastră-l aveți foarte sus și bine faceți; ei bine, acel om a comis acea crimă, care i-o face domnul Fleva, că a ținut la dînsul pînă azi corespondența confidențială pe care în calitate de ministru de externe o avea în anul 1868.

Domnul N. Fleva: Nu am zis așa; am zis că sînt informat că unii miniștri de la legațiunile din străinătate trag copii după actele diplomatice.

Eu vă declar că nu am luat nimic ca ministru la Paris și toate originalele sînt acolo. *(Ilaritate.)*

Toți miniștrii, domnilor, atît cei din întrul țării cît și miniștrii plenipotențiari, în corespondența confidențială, care nu trece prin cancelarie, aceea se păstrează de însuși ministrul și se trece din mînă în mînă, adică ministrul care înlocuiește pe ministrul dus merge și-i face o vizită și primește de la acela corespondența confidențială. . . .

O voce: Şi a doua zi le publică ...

Aceasta este un *beau mot* care nu ar trebui să vină de la banca ministerială.

Acum, domnilor, să revenim la amendament. *(Ilaritate.)*

Iată ce zice acest amendament:

„Acela care fără autorizarea guvernului publică sau divulgă actele diplomatice, adică corespondenţa ţinută cu guvernele străine, tratări sau chiar conversaţiuni urmate cu acele guverne pentru afaceri pendinte, de natură a compromite bunele relaţiuni cu puterile străine sau de a compromite drepturile şi interesele statului român, se va pedepsi etc.".

Cu alte cuvinte, pentru orice act, orice tratare şi orice conversaţiune venită din partea unui guvern străin care s-ar publica de un ministru plenipotenţiar, acesta să fie pedepsit, pentru că compromite ori interesele statului, ori poziţiunea diplomaţiei noastre faţă cu guvernele străine. Cît pentru penalităţi, acestea le las la generozitatea şi liberalismul dumneavoastră ca să le faceţi mai mici sau mai mari, şi revendic numai plinul drept pentru un om care-şi sfarămă cariera ca el să arate, ca fiecare cetăţean, greşelele comise. Aşa votez eu legea. Cine va vota altfel votează secretul profesional, adică secretul tuturor actelor guvernului, fie bune sau rele, în materie de apărare a intereselor din afară şi atunci controlul Camerei şi al naţiunei ar deveni un cuvînt sec, căci totul s-ar reduce la aceste două cuvinte: cestiune pentru fapt îndeplinit. Asemenea socotesc că la această lege ar fi bine să mai puneţi un articol, în care să se arate mai întîi pînă cînd se pot aplica aceste penalităţi şi cînd începe dreptul naţiunei şi dreptul istoriei, căci altfel nu s-ar mai putea scrie nici istoria contemporană.

Acum vin la altă cestiune: pînă acum ştiam, şi aceasta era teoria partidului liberal, că tot ce ieşea din tipar şi leza vreun drept particular sau public se considera ca proces de presă. Noi avem un regim mai liberal decît cel din Francia.

Acolo procesele de calomnie se judecă de tribunalele ordinare; la noi calomnia, îndată ce iese sub forma tiparului, este considerată ca delict de presă. În alte părţi infracţiunea de provocare la arme are justiţia şi procedura sa deosebită; la noi, dacă se publică într-o carte sau într-un ziar o asemenea provocare se pedepseşte ca crimă de presă. Prin urmare, voi să ştiu: aceste penalităţi care se impun diplomaţilor din străinătate vor fi supuse şi considerate ca un delict de presă şi, prin urmare, supuse juriului? Sau se vor trimite la tribunalele ordinare? Căci în cazul acesta va fi foarte uşor ministrului să compună tribunalul anume pentru acela ce-i trebuieşte şi să condamne pe un ministru plenipotenţiar la aceste pedepse draconiane care se pun aici[18].

Propune un articol nou.

Domnilor, am onoare să propun un articol nou. El sună astfel: „Această lege conteneşte de a se aplica pentru publicaţiuni de note diplomatice făcute trei ani după ce afacerea politică a contenit de a fi pendintă".

Domnul preşedinte al consilului a venit şi a susţinut cum că actele diplomatice nu se pot publica nici chiar după ce cestiunea a contenit de a fi pendintă şi s-a servit de esemplu, de măsura luată de guverne de a nu-şi deschide arhivele lor într-un timp nedeterminat. După teoria domnului preşedinte al consiliului, Chateaubriand şi Metternich ar trebui să fie cele

dintîi victime ale legei domniei sale. Repet că, dacă arhivele nu se deschid decît după o sută de ani, Chateaubriand și Metternich ar trebui să fie cele dintîi victime ale acestei legi, căci ei au publicat documentele făcute de dînșii. Faceți ce voiți, sînteți majoritate[19]. *(Zgomot.)*

„Monitor", 1882, nr. 46, p. 624, col. 3 — p. 626, col. 3; p. 628, col. 2; p. 632, col. 1 — p. 633, col. 3; p. 636, col. 1—2. Rectificări la p. 667.

NOTE

[1] Se discuta proiectul de lege care adăuga următorul alineat la articolul 140 al Codului penal: „Acela care fără autorizarea guvernului publică sau divulgă actele sau documentele cunoscute, comunicate sau încredințate lui în calitate de funcționar public și care acte sau documente prin natura lor erau destinate a rămîne secrete, se va pedepsi cu închisoare sau amendă de la 1 000 la 10 000 lei după împrejurări și gravitatea faptului și cu incapacitatea de a mai ocupa funcțiuni publice pe termen mărginit sau pentru totdeauna". Raportor al proiectului era N. Fleva.

[2] P. Ghica ceruse respingerea proiectului căci socotea „primejdios" pentru stat a se acredita ideea că oamenii săi politici nu au atîta discernămînt încît să nu-și dea seama „care acte pot fi divulgate și care nu".

[3] „Cazul" N. Callimachi Catargi, pentru care vezi și infra p. 281.

[4] Vezi K., *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea a IV-a, p. 134, nota 5.

[5] Congresul de la Viena (1815), prin actul din 9 iunie, stabilea libertatea totală de navigație pe rîurile aflate în teritoriul statelor contractante (cf. C. I. Băicoianu, *Dunărea. Privire istorică, economică și politică*, București, 1915, p. 200 și urm.). Congresul de la Paris (1856) relua problema cu referire la Dunăre astfel: „La liberté du Danube et de ses embouchures sera efficacement assurée par des institutions européennes dans lesquelles les Puissances contractantes seront également représentées, sauf les positions particulières des riverains" (*ibidem*, p. 214). Tot prin Tratatul de la Paris s-a hotărît constituirea Comisiei europene a Dunării pentru îmbunătățirea navigației pe fluviu (din ea făceau parte Franța, Anglia, Austria, Prusia, Rusia, Sardinia și Turcia). Supravegherea navigației revenea inspectorului general al Dunării de jos și căpitanului portului Sulina, numiți de Poarta Otomană. Hotărîrile acestora puteau fi contestate de C.E.D. O comisie riverană formată din delegații Austriei, Bavariei, Turciei și Würtembergului, ca și din comisari ai principatelor dunărene, urma să elaboreze in curs de doi ani regulamentul de navigație și poliție fluvială, să înlăture obstacolele de navigație și să mențină traficul după încetarea activității C.E.D. Prin Tratatul de la Londra din 13 martie 1871 C.E.D. a fost prelungită pînă la 24 aprilie 1883, dată la care se amortiza datoria contractată de acest organism și garantată de Austria, Germania, Franța, Anglia, Italia și Imperiul otoman pentru lucrările de facilitare a navigației. Tratatul de la Berlin (1878) menținea în ființă C.E.D., incluzînd România printre membri (art. 53) și îi extindea jurisdicția pînă la Galați. Regulamentele de navigație, poliție fluvială și supraveghere între Porțile de Fier și Galați erau întocmite de C.E.D., asistată de delegații statelor riverane (art. 55). Sfărîmarea cataractelor de la Porțile de Fier era încredințată Austro-Ungariei (art. 57). Vezi și infra p. 252 și 281.

Este de observat că, în vreme ce Franța și mai ales Anglia, la care se referă K., au încercat prin reprezentanții lor să internaționalizeze statutul Dunării, Austria și apoi Austro-Ungaria au încercat cu cerbicie să statornicească un regim diferențiat pentru cursul superior și pentru cel inferior al Dunării. Austro-Ungaria a cerut împărțirea Dunării în două cursuri: unul de la Ulm la Orșova, „Dunărea germană", asupra căreia nu avea putere de acțiune nici C.E.D., nici comisia riverană, și altul de la Orșova la Marea Neagră, sub control internațional, unde încercările ei de preempțiune vor fi neobosite. Tratatul de la Paris, grație voturilor Franței și Angliei, nu a admis soluția austriacă.

[6] *Appendice au Livre vert roumain sur la question du Danube*, Paris, 1881, 31 p. (text paralel român-francez).

[7] Vezi supra p. 113.

[8] Contele Vincent Benedetti (1817—1900), ambasador la Berlin în 1864, a avertizat țara sa de intențiile Germaniei, dar n-a putut evita anexiunea din 1866. A condus negocierile infructuoase pentru alipirea Luxemburgului la Franța (1867). Scrie *Ma mission en Prusse*, ed. a II-a, Paris, 1871, 446 p.

Antoine Alfred duce de Gramont (1819—1880), ministru de externe al Franţei în 1870, cînd cere renunţarea formală a familiei de Hohenzollern la tronul Spaniei. Refuzul Germaniei, într-o manieră cominatorie, a constituit pretextul războiului franco-prusac. Scrie *La France et la Prusse avant la guerre*, Paris, 1872, 426 p.

Émile Ollivier (1825—1913) era prmi ministru în 1870, cînd s-a deschis conflictul cu Prusia. Scrie *Démicratie et liberté (1861—1867)*, Paris, 1867, 484 p.

[9] G. Rothan, *La politique française en 1866*, Paris, 1879, 482 p.

[10] Louis Adolphe Thiers (1797—1877), om politic francez socotit „suplu şi abil". Aflat adesea în opoziţie, a dus adevărate bătălii oratorice, ca în 1870, cînd s-a împotrivit războiului cu Prusia. La 17 februarie 1871 devine prim ministru şi semnează preliminariile Păcii de la Versailles, instaurînd dictatura într-o „republică conservatoare". Reprimă Comuna din Paris. A demisionat în 1873 din cauza opoziţiei din Adunarea deputaţilor. Istoric de prestigiu.

[11] Pentru Mazar paşa vezi K., *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea a IV-a, p. 113 şi urm. şi infra, p. 418.

[12] Vezi *ibidem*, p. 236 şi urm.

[13] În iulie 1881 K. face un consult la Reichenhall, lîngă Viena, pentru boala de rinichi de care suferea.

[14] E. Stătescu, ministrul de externe, spusese că „sînt inimi" în care legea morală „nu este aşa de adînc săpată", încît sînt necesare şi măsuri punitive. La care K, a replicat : „Rău este să faceţi monopolul patriotismului".

Ministrul continuase apoi declarînd că argumentaţia lui K. însemna „suprimarea oricărei responsabilităţi pentru cei tari şi mari", cu alte cuvinte se îngăduia trădarea. K. i-a răspuns prompt : „Trădarea totdeauna se pedepseşte şi voi vota cu dumneavostră orice lege pentru trădare". E. Stătescu spusese că nu poate admite că „divulgarea este un mijloc de a exercita un control asupra modului cum se dirijează de guvern afacerile exterioare ale ţărei". Dar şi de data aceasta K. a răspuns imperturbabil : „Cu acest mod am venit noi în Bucureşti şi am făcut Unirea, prinzînd corespondenţa lui Vogoride". În sfîrşit, cînd E. Stătescu i-a reproşat că el „bărbat de stat, om cunoscător de toate împrejurările generale", impută francezilor strigătul : La Berlin ! K. a replicat „Dacă se cunoştea starea armatei franceze nu se striga : La Berlin !".

[15] Proiectul a fost luat în consideraţie cu 48 de voturi pentru, 30 împotrivă şi o abţinere.

[12] Philippsborn fusese agentul domnitorilor români Alexandru Ghica, Gheorghe Bibescu şi Mihail Sturdza, I. C. Filitti în *Domniile române sub Regulamentul organic, 1834—1848*, Bucureşti, 1915, p. 449, precizează că parte din rapoartele acestuia către domnul Moldovei, din anii 1837—1847, se află în pachetele de documente cumpărate de Academia Română de la librarul Şaraga. Pentru epoca următoare vezi interesanta lucrare a lui D. Vitcu *Diplomaţii Unirii*, Bucureşti, 1979, 250 p. (despre Vasile Alecsandri, Costache Negri, Ioan Alecsandri, Dumitru Brătianu, Iancu Bălăceanu, Ludovic Steege, Teodor Callimachi).

[17] *Mémoire remis à Son Excellence Mr. l'Ambassadeur de Russie par le ministre de Roumanie à Paris*, Paris, 1880, 6 p. (cuprins în *Cestiunea Dunării. Carte verde*, Bucureşti, 1883, p. 117). Vezi şi infra p. 281.

[18] Amendamentul K. a fost respins de comisia Adunării deoarece, explicase N. Fleva, „nu răspundea la ideea legiuitorului, adică ca secretul să fie păstrat şi controlul să fie dat numai Corpurilor legiuitoare". A luat cuvîntul apoi I. C. Brătianu, care a explicat motivele ce l-au determinat să se împotrivească memoriului lui K. în problena navigaţiei. în speţă a cabotajului pe Dunăre. Departe de a fi un document secret, acesta făcuse ocolul cercurilor diplomatice, iar N. Catargi, delegatul nostru la Londra la conferinţa în problema Dunării (vezi infra), a cărui neabilitate diplomatică determinase proiectul de lege aflat în discuţie, se folosise pe larg de cele cuprinse în memoriul lui K. I. C. Brătianu a pomenit de „a doua ediţiune a memoriului domnului K.", datorată acestuia, dar cel invinovăţit a răspuns : „Nici nu l-am văzut". I. C. Brătianu considerase, ca şi ministrul de externe de atunci, V. Boerescu, memoriul prea „ostil" Austriei, iar politica României trebuie să fie „de apărare, nu de atac".

Revenise apoi la spusele lui K. privindui pe miniştrii francezi (nota 8) care publicaseră documente şi arătase că aceştia îşi apăraseră ţara, nu persoana lor. Mai amintise că acte din timpul Mariei Tereza şi al lui Iosif al II-lea fuseseră publicate în Austria după Revoluţia din 1848 şi mulţi observatori erau reticenţi „fiindcă indică oarecari tradiţiuni cari pot să deştepte îngrijiri". I. C. Brătianu se justificase apoi muşcător de ce în ciuda nedumeririi multora colaborase cu K. la convenţia cu Rusia din 4 aprilie 1877 şi în problema Dobrogei : „Dacă ar fi fost afară din guvern, ar fi ţinut tot acel limbagiu pe care-l ţine astăzi în cestiunea Dunărei fiind în opoziţiune".

[19] Proiectul a fost primit cu 47 de voturi pentru şi 23 împotrivă.

Asupra luării în discuţie a noului proiect de lege privind învoielile agricole *

Mă adresez la echitatea dumneavoastră şi vă rog ca într-o asemenea cestiune, care este una din cele mai mari, care se atinge, pot zice, chiar [de] fundamentul agriculturei, unde agricultura este reprezentată prin proprietarii mari şi mici, să nu punem zel ca această cestiune să fie tratată cu uşurinţă.

În adevăr că comitetul delegaţilor a studiat cestiunea, şi din raport rezultă că studiul s-a făcut foarte lung şi în lipsa a doui reprezentanţi ai proprietăţii din Moldova, care este mai mult în joc. Nu este cuvînt că, dacă lipsesc doi, apoi să se lucreze pe spatele celorlalţi.

O voce: Să-i aducă cu călăraşii? *(Zgomot.)*

Nu sînt eu omul care să aduc ţăranii cu călăraşii; am oprit tocmai ca să nu vină ţăranii cu călăraşii şi sînt acela care am combătut legea din 1872[1]. *(Zgomot.)*

Este un *parti pris* cum că eu, care ascult cu cel mai mare respect pe oricine, să fiu necontenit întrerupt. *(Zgomot.)* Să nu credeţi că, dacă mă întrerupeţi cînd vorbesc şi faceţi zgomot, nu sînt alţii care vă văd, căci eu nu vorbesc pentru mine, vorbesc pentru alţii, şi poate tocmai pentru ţărani mai mult decît pentru proprietari. Este drept să fie aci toţi acei care reprezintă interese...

O voce: Se duc şi vin.

Dacă domnii deputaţi se duc şi vin, nenorocirea este că dumneavoastră aţi dat acele foi de drum fatale, care fac că deputaţii necontenit sînt pe drum. *(Aplauze.)*. Eu am fost contra acelor foi de drum, am zis şi zic că nu trebuie să aibă deputatul decît două drumuri: unul la început şi altul la finele sesiunei. *(Zgomot.)*

De cîte ori vorbesc, rădic furtuni, şi fără motiv. Vă este teamă de vorba mea?.... Faceţi-mi o botniţă şi mi-o puneţi. *(Ilaritate.)*

Fac apel la majoritatea acestei Adunări şi o rog să lase această cestiune pe mercuri. Sub conservatori, legea tocmelor agricole s-a discutat cinci zile şi noi eram numai vreo cinci şase în opoziţiune şi am avut libertatea de a vorbi. Şi dumneavoastră, pe mine liberal, care am să vorbesc, nu mă lăsaţi! Gîndiţi-vă că sînt deputaţi din oraşe şi judeţe unde nu sînt drumuri de fer şi nu pot să vină pînă luni. Dacă voiţi ca ţara să vă binecuvînteze, faceţi ca această lege să fie dezbătută cu maturitate, lăsînd pentru aceasta timpul necesariu. *(Zgomot.)*

Domnul N. Dimancea: Mă mir că domnul Kogălniceanu profită de cele mai mici lucruri ca să facă procesul majorităţii şi domnia sa să pozeze în victimă.

Nu te mai face advocatul majorităţii[2].

„Monitor", 1882, nr. 47, p. 643, col. 1—2.

---

* Şedinţa din 6 februarie 1882.

NOTE

[1] Vezi discursul din 9—10 martie 1872, în *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea a III-a, p. 160—166. Pentru problemă în general, Gh. Cristea, *Contribuţii la istoria problemei agrare în România. Învoielile agricole 1866—1882. Legislaţie şi aplicare*, Bucureşti, 1977, 196 p.

[2] Discutarea proiectului s-a amînat. Vezi şi infra p. 135.

Se pronunţă asupra acordării cetăţeniei române inginerului Al. Dragalina *

Domnilor deputaţi, eu am dat citire la mai multe propuneri de recunoaşteri de naţionalitate şi am văzut certificate de naştere date în limba română tot din Imperiul austro-ungar.

Să vedem acum ce însemnează acest act[1], unde se zice că este de origină română, numai pentru că acolo se zice : *Aus dem walachischen Tauf-Protokolle*.

Este ştiut, domnilor, că o mare parte din populaţiunea Banatului e de religiune ortodoxă, dar aceasta nu însemnează că toţi sînt români, fiindcă şi sîrbii sînt ortodoxi şi ştiţi că în aceea parte de loc sînt foarte mulţi sîrbi, pe care noi am putea să-i primim drept români, dacă ne-am lua numai după declaraţiunea că s-au botezat la o biserică ortodoxă.

Domnul B. Maniu: Sînteţi în complectă eroare.

Nu sînt deloc în eroare şi domnul Maniu ştie foarte bine că şi în Lugoş şi în Caransebeş, adică chiar în oraşul din care este domnia sa, sînt mulţi sîrbi, dovadă despre aceasta este că o parte din Banat se numea Voevodina, şi aceasta pe timpul ministerului austriac Bach . . .

Domnul Maniu: Vă voi spune eu ce era Voevodina.

Asemenea nu mă pot convinge nici din cuvintele domnului Pantazi Ghica cum că nu încape nici o îndoială că petiţionarul este de naţionalitate român, pentru că din actul său de botez se vede că tatăl şi muma lui după nume sînt români, căci numele de Drăgălină şi de Opriţa pot foarte bine să fie nişte nume sîrbeşti, şi dacă nu tocmai sîrbeşti, dar sînt desigur cuvinte slave. *(Aplauze.)*

Replică lui B. Maniu [2].

Domnilor deputaţi, eu n-am combătut această împămîntenire, am zis numai să se amîne, pentru ca să se facă cercetări şi iată de ce : numele Opriţa nu este român; atunci şi Scharnatz este român şi Gorovici este român, căci toate aceste nume se văd în acest act. Eu nu înţeleg la o femeie bătrînă numele de Opriţa. Asemenea numele Drăgălina nu este român, este sîrbesc.

Eu nu cunosc pe acest domn, cer numai ca să se amîne recunoaşterea pînă ce se va cerceta mai bine[3].

„Monitor", 1882, nr. 47, p. 647, col. 3 : p. 648, col. 2.

---

* Şedinţa din 6 februarie 1882.

NOTE

[1] Se discuta cererea de încetăţenire a inginerului bănăţean Al. Dragalina, stabilit la Rîmnicu Vîlcea de mai mulţi ani. Acesta produsese un certificat de botez că e român, dar nu adusese actul de naştere în acest sens, ceea ce provocase întrebări în Adunare.

[2] V. Maniu i-a explicat lui K. că postulantul era din Banatul Timişoarei (compus din judeţele Criş, Timiş şi parţial Torontal), iar Voivodina era dincolo de Dunăre. „Eu vă spun, domnule Kogălnicene, să-mi ţintiţi mie în frunte dacă în graniţa Caransebeşului veţi găsi un sîrb" declarase el aprins.

[3] Discuţia s-a amînat pentru aducerea de documente suplimentare de către postulant prin care să dovedească naţionalitatea română.

Discurs şi intervenţii la proiectul de lege „pentru încuragiarea industriei naţionale" *

Eu voi vota acest proiect de lege, păstrîndu-mi însă dreptul să fac cîteva amendamente. Ceea ce am a spune acum este numai atît: că nu trebuie să ne facem iluziuni, că nu trebuie să credem că, o dată ce am vota acest proiect, apoi trebuie să ne crucişăm braţele şi să credem că industria naţională va fi fundată. Nu prin cinci şcoale, nu prin zece şcoale se preface ţara în condiţiunile sale esenţiale; din ţară agricolă, nu se face în 24 de ore ţară industrială. Onor. domnul raportor [1] ne-a arătat că cauza pentru care industria noastră nu se dezvoltă sînt acele tratate încheiate care lovesc industria existentă chiar, adică cîteva fabrice, iar nu că acele tratate împedică formarea industriei. Impedicările trebuie să le căutăm în altă ordine de lucruri; întîi trebuie să afirmăm că cauzele pentru care nu se formează industria sînt în puţina noastră populaţiune; industria se formează în o ţară unde este exces de populaţiune; noi avem o populaţiune care nu ajunge măcar la lucrarea cîmpului. Negreşit că este de dorit să vedem acea populaţiune, în timpul de iarnă, cînd n-are ocupaţiuni agricole, ocupîndu-se cu industria casnică pe care o avea înainte, cu toate că ea se ocupa şi atunci cu transportul şi altele.

Aşadar, acestor şcoale care se vor înfiinţa trebuie să căutăm a le da direcţiune tocmai prin sate, acolo să se înceapă a se pune bazele, temelia industriilor, precum aceasta o vedem în Moravia şi în Bohemia.

O altă cauză mai serioasă, mai gravă, mai mare, care împedică crearea industriilor la noi, este, domnii mei, că noi, cu micele resurse pe care le avem, cu mica noastră activitate, nu putem să avem pînă în ziua de astăzi şi element guvernativ şi element biurocratic şi element agricol; că nu avem destul puteri ca să facem şi burghezia, să avem starea de mijloc şi, prin urmare, să ajungem a avea şi o clasă industrială. Şi răul cel mai mare care din zi în zi creşte este crearea continuă şi înmulţirea necontenit a funcţionarilor. Cu cît noi vom avea mai mulţi funcţionari, cu atît punem pedică la aducerea în îndeplinire a acestei legi. Mi se pare că Sully a zis că de cîte ori regii Franciei creează cîte un post Dumnezeu creează cîte zece dobitoace, cîte zece proşti care aleargă la acel post; mi se pare că noi ne-am făcut clironomii, urmaşii nu numai ai regilor Franciei, dar ai lui Dumnezeu, căci noi creăm şi posturi şi pe acei care aleargă după posturi. Aşadar, dacă voim să avem o industrie, să mai tăiem din acea biurocraţie.

---

* Şedinţa din 9 februarie 1882.

Domnilor, ia să căutăm noi ce am devenit numai de cîţiva ani încoace, să ne uităm ce era în vremea veche. Vedeţi că nu voi să fac personalităţi, nici actualitate. În vremea veche organizaţia era aşa : nu avem decît să căutăm bugetul anului 1790, 1792 şi vom vedea că funcţionarii statului erau foarte puţini şi cele mai multe lucrări erau lăsate activităţii judeţelor şi comunelor, deşi judeţele şi comunele nu erau persoane morale cum sînt astăzi. Şi noi astăzi, în loc să ne conformăm cu principiul descentralizării atribuţiunilor noastre, am căutat să facem din stat un fel de kedivat, unde kedivul * face tot, el creează fabrice, el face industrie, el are tot pămîntul, el vinde, el răspunde, în fine, este o machină mare, prin care toată poporaţiunea egipteană răsuflă, şi acum a venit controlul francez şi englez care-i conduc bine, şi mă tem să nu ajungem şi noi tot acolo, ca să nu mai putem răsufla decît prin stat.

Am ajuns că astăzi nu au mai rămas în această ţară decît numai două clase de oameni neatîrnate, care mai pot trăi prin proprii lor plămîni, medicii şi advocaţii, toate celelalte sînt astăzi în mîna statului.

Domnul D. Lecca: Dar pensionarii unde-i pui?

Despre aceia nici mai vorbesc; ei sînt ai statului încă de pe băncile şcoalei ca bursieri; îndată ce ies din şcoală cer funcţiuni şi sînt tot ai statului, şi apoi la bătrîneţe iau pensiuni şi pînă la mormînt tot ai statului rămîn. Ei trăiesc toată viaţa numai pe comptul statului, dar aceasta este o cestiune deosebită.

Aşadar ce vedem astăzi? Tot este stat; n-a mai rămas nici o activitate. Ar mai fi încă două clase, proprietarii şi ţăranii, dar [î]mi păstrez dreptul în curînd, cînd va veni legea tocmelelor agricole, să vorbesc despre ţărani şi să arăt cum şi pe aceştia voim să-i tragem tot la stat.

Apoi cum credeţi dumneavoastră că în asemenea condiţiuni am putea să facem industrie în această ţară? Nu dezaprob nici una din dispoziţiunile acestei legi; din contră, legea o găsesc foarte bună, însă este o picătură de apă în mare faţă de sistemul nenorocit în care se află astăzi ţara. Avem un stat care trebuie să facă tot, precum avem numai un singur ministru. Aţi văzut de esemplu cum s-a suspendat astăzi din discuţiune o lege [2], pentru ca să vie domnul ministru, alaltăieri iarăşi aşa cu o altă lege. Iată dar că am ajuns la aceasta : statul lucrează tot şi un ministru conduce tot. *(Aplauze.)*

Nu sînt în contra aceste legi, dar o votez cu speranţa că poate să dea Dumnezeu a se schimba sistemul şi atunci poate să facem ceva, căci aşa cum este astăzi în curînd avem să fim kedivatul României. Statul este numai o mare machină pneumatică prin care fiecare om poate să răsufle.

Concluziunea mea, domnilor, este că trebuie mai ales în organizaţiunea noastră politică să ne hotărîm a face ceva, a descărca statul de atotputernicia ce are astăzi prin înmulţirea funcţionarismului. Luaţi toate clasele societăţii, luaţi chiar colegiul I-i electoral şi veţi vedea că nu vă mai găsiţi faţă cu liberi alegători, ci cu funcţionari, aşa încît a ajuns ca colegiul al IV-lea, calificat de repausatul Manolachi Costachi de minciună, să aibă mai multă independenţă şi la nevoie, cum am avut eu, să se poată pune mai multă încredere pe acest colegiu decît pe celelalte.

---

* Titlu purtat de viceregele Egiptului.

Iată un adevăr pe care trebuie să-l înţeleagă fiecare, şi din opoziţiune şi din guvern, şi din majoritate şi din minoritate. Majorităţii poate să-i placă lucrul acesta, dar trebuie să se gîndească că odată poate deveni minoritate şi atunci va vedea pe spetile sale efectele legilor ce votăm astăzi.

Eu mulţumesc majorităţii că ieri s-a unit cu noi spre a reduce numărul acel mare de funcţionari din legea ce discutam ieri, acea armată de controlori; dar, după cîte văd, mă tem că avem să-i votăm iarăşi. *(Ilaritate.)*

Ieri majoritatea s-a pus pe un drum care ne va face să ne apropiem de dînsa şi, dacă nu vom putea să suprimăm acea armată de funcţionari ce ni se propune prin toate legile, cel puţin să reducem acele batalioane de funcţionari la companii mai mici, la plutoane. Numai aşa vom ajunge să înfiinţăm industria în ţara noastră, altfel nu.

Acum vin să rechem luarea-aminte a domnului raportor că ar fi bine ca în proiect să se hotărască anume punctele unde au să se înfiinţeze şcoale.

Aş mai propune încă ca societatea de industrie să nu se înfiinţeze numai în Bucureşti, ci să se împartă în două secţiuni, una să fie în Bucureşti şi cea[l]altă în Iaşi, şi ele se vor întruni o dată pe an. Cer ca să fie o secţiune şi la Iaşi, fiindcă mai cu seamă acolo trebuie apărată şi întărită cetatea industriei naţionale.

Iată opiniunea ce voiam să supun Camerei şi, acestea odată zise, declar că voi vota cu fericire acest proiect de lege [3].

Împotriva închiderii discuţiilor.

Domnilor, vă rog să fiţi aşa de buni să nu închideţi discuţiunea, căci pînă acum, cum vedeţi, nu s-a urmat decît tot discuţiunea generală, iar asupra articolului 1[4] nu s-a zis nimic; şi cred că, dacă veţi lăsa discuţiunea liberă, articolul 1 are să refuteze mai bine teoriile domnului Lahovari [5] decît teoriile expuse de domnul Aurelian [6], care a făcut un curs prea detaliat de industrie.

Domnul Pătîrlăgeanu: Citesc ţăranii.

Domnul Pătîrlăgeanu zice că citesc ţăranii. Apoi, dacă este vorba aşa, tocmai atunci să lăsaţi discuţiunea liberă, ca să ne citească şi pe noi ţăranii.

Domnilor, cestiunea este foarte importantă. Pentru întîia dată astăzi sîntem adunaţi şi majoritate şi minoritate ca să nu facem politică; avem să ne ocupăm d-o cestiune eminamente naţională, şi vedeţi că ministerul ne lasă toată libertatea ca să vorbim. De aceea vă rog să nu închideţi discuţiunea[7].

În favoarea legii.

Onor. domnul Aurelian a vorbit de comerciul mare ce face Grecia cu peile sale de la Sira. În adevăr, cînd s-a încheiat tratatul cu Grecia, am constatat că Grecia numai în România importă pei pentru 6 000 000. Ei bine, bucuraţi-vă că doi greci au făcut ca astăzi Grecia să nu mai importe în ţară pei, ci importează Dobrogea, şi iată cum: în Dobrogea s-au făcut în al doilea an după anexarea ei la România două fabrice de pei şi în anul trecut s-au mai făcut încă două, cu lucrători de la Sira care fabrică peile tot aşa de bine ca şi la Sira, şi a cerut de la guvern numai singurul drept de a le scuti de taxă pentru analina ce importează. Aceasta este un fel de tanin pe care nu-l dă scoarţa noastră de stejar. Aşadar, peile le avem în ţară bine fabricate, şi cînd aceşti fabricanţi vor vedea această lege, vă pot asigura că aceste fabrice vor face pei speciale pentru armată. Aceasta este una; ce ne mai trebuie? Ne trebuie cizme pentru armată. Apoi toţi ştim că avem aci în Bucureşti fabrica de cizme a domnului Mandrea, care poate ţine concurenţă cu oricare altă fabrică şi face cizme tot aşa de bune ca şi în străinătate. Acum ce mai este? Este postavul. Apoi ştim că, după încuragiările ce s-au făcut fabricei domnului Alcaz, această fabrică s-a transformat şi produce postav suficient anume pentru armată.

Venim acum la pînzeturi. Aci iarăşi prin necunoştinţă mulţi din noi se sperie, dar nu au dreptate. Astăzi armata noastră se îmbracă cu un fel de pînză care se numeşte flanc şi care în realitate este făcută de ţărancele din Galiţia. Ei bine, nu ştiu ce va fi aci, dar în Moldova, în două judeţe, Bacău şi Roman, şi parte din Neamţu, ţărancele cultivă mult in şi cînepă şi fac pînză foarte bună. Nu rămîne dar, cum a zis foarte bine domnul Aurelian, decît ca Ministerul de Rezbel să le trămiţă modeluri, măsuri de lungime şi lăţime, să le trămiţă şi războaiele, şi vă pot asigura că într-un an de zile vom avea în ţară industria pînzei necesară armatei. Aşadar avem peile, postavul şi pînza. Ce ni se mai cere? Ni se mai cere obiectele de locuinţă, adică mobilele pentru armată. Apoi, domnilor, aceste le găsim în ţară, în orice cantităţi şi de orice model, precum pănură, abale, pîsle etc. [sic !] Ce ne mai trebuie? Ne mai trebuie instrumentele de bucătărie, cum tinichele, oale, căldări. Apoi căldărarii sînt aci şi dacă industria aceasta începe a cădea este vina noastră; tinichigii avem destui, nu avem decît să le dăm modele; olării sînt în toate părţile; nu avem decît să le dăm probe după care să facă oale şi vase [8].

Aşadar, domnilor, credeţi-mă că cu cea mai puţină bunăvoinţă articolul I din acestă lege se poate realiza. Dar se vor găsi cîteva articole care nu se vor putea face în ţară, cum nasturi, ceprăzării, epolete etc. Ei bine, cînd va fi necesitate, va veni ministerul cu un proiect de lege şi va zice: Sînt silit ca pentru cutare şi cutare articole să fac o escepţiune la legea aceasta. Acesta nu este lucru greu!

Vă rog dar, domnilor, să votaţi această lege, care are de scop a susţine şi încuragia industriile cele mici care deja există la noi; este de prisos cred să venim şi să vorbim cu această ocaziune de teoriile industriilor mari textile etc.

Cu privire la cele 5 şcoli profesionale care urmau să se înfiinţeze potrivit proiectului.

Domnilor, comitetul prin raportul său zice că este de opiniune ca aceste şcoale să fie instalate una în Moldova de Sus, una în Moldova de Jos, una în Muntenia, una în Oltenia şi una în Dobrogea. Această opiniune a comitetului o însuşesc şi eu şi se vede că comitetul din greşeală nu a pus această opiniune şi în lege.

Eu cred că ar fi bine ca să se intercaleze această opiniune în corpul legei şi pe lîngă şcoala din Bucureşti, care are să fie cea mai mare şi mai specială, să fie şcoala a doua la Iaşi, a treia la Galaţi, a patra la Craiova şi a cincea la Constanţa. *(Zgomot.)*

Domnilor, motivul pentru care propun să fie una în Galaţi şi alta în Constanţa este că acolo se pot lua mai lesne materiele primitive necesarie acestor şcoale.

De aceea rog pe onor. domnul raportator să dea corp acestei idei. Aci se mai zice că elevii acestor şcoale vor fi interni şi externi. Eu aş voi că, dacă nu prin legea de faţă, cel puţin să se declare prin regulamentul de punere în aplicare a acestei legi că elevii cei interni vor fi numai de la ţară, iar nu şi cei care au locuinţele lor în oraş [9].

Dezvoltă un amendament colectiv asupra înfiinţării şcolilor profesionale.

Domnilor deputaţi, ţin ca legea să fie lege, iar nu ca legea să fie supusă la bunavoinţă a guvernului, pentru că nu ştim ce bunăvoinţă va avea. Am luat aceste centruri care sînt centruri naturali, centruri mari, pentru că mai cu deosebire o şcoală înfiinţată în centru mare slujeşte şi dezvoltează industria prin însuşi oraşul în care e înfiinţată; dacă din contra veţi lua şcoalele şi le veţi duce în alte părţi, atunci din început ele vor fi copii născuţi morţi.

Am auzit pe domnul Buescu spunînd despre nesuccesul şcoalei de la Herăstrău, dar acest nesucces provine tocmai pentru că acea şcoală a fost pusă afară din oraş şi nu toţi au mijloace ca să ia birje să se ducă acolo. Dar, cînd veţi înfiinţa şcoala în Bucureşti, atunci va fi un atractif care are să facă pe fiecare om care voieşte să îmbrăţişeze, care se aplică la o meserie să meargă şi duminicele ca să vadă ce se face acolo.

Eu nu fac provincialism, dar găsesc că mai bine este a se preciza unde trebuie statornicite aceste şcoale.

Comitetul zice că în cinci centruri. Dar dacă veţi lua pe cea din Bucureşti şi o veţi pune la Piteşti, pe cea de la Craiova la Cîmpul Lung. . .

O voce : La Vîlcea.

Vedeţi provincialism; alţii vor cere la Severin, şi aşa veţi face o luptă de clopotniţă. În centruri mari se găsesc lumine, se găsesc şcolari. Ţara nu are mijloace să ţină sute şi sute de interni şi în acele centruri se pot găsi mulţi externi. *(Zgomot.)*

„Monitor", 1882, nr. 49, p. 674, col. 1 — p. 675, col. 3; p. 684, col. 1; p. 685, col. 1—3; p. 686, col. 1, 2—3.

N O T E

[1] P. S. Aurelian.

[2] Vezi supra p. 128.

[3] Proiectul a fost luat în consideraţie cu 63 de voturi pentru şi patru împotrivă.

[4] Articolul 1 prevedea că începînd din anul 1884 toate obiectele de îmbrăcăminte şi locuinţă pentru slujbaşii statului să fie confecţionate în ţară.

[5] Al. Lahovari spusese că industria nu intră în preocupările autorităţilor, dovada oferind-o chiar proiectul în discuţie, prezentat din iniţiativa cîtorva deputaţi, nu a guvernului. El văzuse cauza decadenţei industriei naţionale în occidentalizarea vestimentaţiei şi în introducerea forţei aburului. După o lungă incursiune în sistemele economice practicate în Europa, cu simpatie manifestă pentru cel protecţionist, Al. L. ceruse constituirea unei comisii care „să studieze materia" în sensul stabilirii industriilor „viabile" şi să pregătească un tarif vamal, după care guvernul să aducă proiectul de lege corespunzător.

[6] P. S. Aurelian a respins vehement aserţiunile lui Al. Lahovari, argumentînd cu exemplul tuturor ţărilor europene dezvoltate că introducerea forţei aburului a constituit dimpotrivă un factor de propăşire industrială. Pentru el decăderea a fost determinată de „apatie", ca şi de numeroasele năvăliri şi războaie care au afectat pămîntul românesc. Dăduse apoi numeroase

exemple de prosperitate a industriei mici în Rusia, Grecia, Belgia, țările nordice. În încheiere ceruse a se face din țăranul român „un industriaș" și a „forma industria în vatra săteanului".

[7] Închiderea discuției nu a fost acceptată.

[8] Vezi G. Zane, *L'industrie roumaine au cours de la seconde moitié du XIX-e siècle*, București, 1973, passim.

[9] Comitetul a acceptat propunerea lui K. de a se preciza provinciile unde se vor înființa aceste școli. Apoi K., alături de alți cinci deputați, a făcut un amendament pentru precizarea sediilor viitoarelor școli în sensul celor expuse mai sus.

Proiectul a fost respins cu 56 de voturi împotrivă și 32 pentru.

Propunere pentru instituirea unei comisii care să studieze condițiile de arendare a moșiilor statului *

Mai înainte de a intra în ordinea zilei, să-mi permiteți, domnilor, să fac o propunere care se va trimite la secțiuni.

„Considerînd că statul este cel mai mare proprietar teritorial în România și că, prin urmare, el trebuie să ia inițiativa și să dea exemplul tuturor reformelor și îndeosebi ale acelora menite de a îmbunătăți starea populațiunilor rurale.

Considerînd că în anul acesta sînt a se arenda pe un nou period un foarte însemnat număr de moșii ale statului.

Subscrișii propunem să se numească de către Cameră o comisiune spre a studia condițiunile de arendare și a stabili marginele în care noii arendași vor putea încheia tranzacțiuni agricole cu cultivatorii de pe aceste moșii; aceasta nu numai în vedere de a nu fi zisele învoieli asupritoare populațiunilor rurale, dar încă de a servi și de model proprietarilor particulari".

M. Kogălniceanu, I. Agarici, G. Fulger, N. Constantinescu, V.I. Calcantraur, G. Livezeanu, E. Morțun.

„Monitor", 1882, nr. 51, p. 727, col. 3.

* Ședința din 11 februarie 1882.

Discurs asupra noului proiect de lege pentru tocmelile agricole *

Domnilor deputați, astăzi avem ziua de 11 februarie, avem a 16-a aniversare a răsturnării domnitorului aceluia care a dezrobit proprietatea, care a dezrobit brațele țăranilor. . . . *(Aplauze.)*

Domnul Ion Ionescu de la Brad : Eternă să-i fie memoria !

Aceluia care a dat poporului român pămînt, școală și pușcă. *(Aplauze.)* Nu voiesc a deștepta pasiunile, nu voiesc a spune dacă în aceea zi s-a făcut bine sau rău; istoria nepărtinitoare, istoria scrisă de fiii acelora pe cari i-a făcut proprietari și cetățeni, aceia-i vor scrie istoria cea dreaptă, cea adevărată. Un lucru însă nu veți tăgădui, domnilor deputați, că prin legea din 15 august 1864 cestiunea socială, discordia dintre proprietari și dintre muncitori și-a luat sfîrșit. Acea lege s-a garantat prin Constitu-

* Ședința din 11 februarie 1882.

ţiunea din 1866; şi nimănui nu-i este permis astăzi de a mai zice cum că se mai poate da ţăranilor sau se mai poate lua proprietarilor. *(Aplauze.)* Prin urmare antagonismul dintre ţărani şi proprietari nu mai există, fiindcă şi unii şi alţii sînt proprietari.

Ce esistă astăzi, domnilor? Ceea ce esistă în toate societăţile, în toate ţările acele cari au mult pămînt şi unde se caută muncitori: acei cari au puţin pămînt ori merg de dau bani, luînd pămînt de la marii proprietari, ori, dacă nu au bani, dau braţele lor libere drept bani.

În cestiunea de faţă[1], care nu este alt decît a regula relaţiunile libere dintre marele proprietar şi micul proprietar muncitor, decît de a vedea cum prin legea din 1872[2] acele relaţiuni s-au statornicit şi ce rezultate ea au produs, ce trebuie să facă legislatorul pentru ea, pe cît este cu putinţă în societatea umană, cel mare să nu esploateze pe cel mic; în această cestiune nu vă puteţi aştepta, domnilor, să vorbesc altminteri decît ca ministru al acelui care a făcut legea de la 15 august 1864. Mi-a fost drag ţăranul; viaţa mea a fost pentru apărarea lui[3] şi în Divanul ad hoc, şi la Comisiunea centrală, şi în timpul ministerului Barbu Cataragiu, şi ca subscriitor al proiectului de lege de la 1864 prezentat de mine şi elaborat de Consiliul de Stat; şi sînt fericit de a mai găsi între dumneavoastră unul din acei zdraveni membri ai acelui consiliu, care a dat ţărei acea lege nemuritoare, pe care nici o furtună politică nu a putut şi nu va putea să o zdruncine; autorul ei a căzut, iar legea a rămas şi acel membru al Consiliului de Stat este onor. domnul Vernescu.

Voi vorbi asemenea şi ca reprezentant al opincei, ca reprezentant al colegiului al IV-lea de Mehedinţi, colegiul cel mai democratic, cel mai independent, cel mai recunoscător pentru binefăcătorii săi, căci, în timpii aceia cînd toată lumea aci arunca lui Cuza vodă peatra, colegiul acela l-a ales deputat. *(Aplauze prelungite.)*

Sînt reprezentant al colegiului al IV-lea din Mehedinţi şi spre a mă servi de expresiunile domnului prim-ministru voi zice: Sînt reprezentant al judeţului cel mai frumos, cel mai energic şi cel mai independent din Ţara Românească.

Însă totdeodată voi vorbi şi ca proprietar mare din Moldova, proprietar fără tocmeli agricole şi aceasta nu de astăzi, ci din juneţea mea şi, prin urmare, în poziţiune de a vorbi fără interes personal.

Domnilor, cum a venit cestiunea pe tapet? Onor. domnul Gr. Cozadini v-a zis ieri aceste cuvinte drepte şi adevărate:

„Se ştie că îndată ce am proclamat regalitatea cu toţii ne-am zis că, fără a perde un minut, trebuie să începem a organiza ţara şi mai întîi de toate să îmbunătăţim soarta muncitorilor de pămînt, cari în mod atît de măreţ s-au luptat şi au contribuit cu sacrificiul sîngelui lor la dobîndirea independenţei ţărei".

A mai zis domnia sa:

„Am sperat cu drept cuvînt că regatul român pentru a se întemeia, pentru a fi respectat de cei din afară şi iubit de cei din năuntru, trebuie înainte de toate să dea garanţii de ordine, să fie administrat de oameni integri şi capabili, cari să nu-şi peardă timpul cu combinaţiuni politice, una mai nefericită decît alta".

Aceste cuvinte, domnilor, nu aşa de bine zise şi detailate, am avut şi eu nenorocirea a le zice în o altă şedinţă[4]. Am zis: „Am proclamat un rege, dar nu am întemeiat regalitatea" și o furtună strașnică s-a pornit în contra mea de la banca ministerială, și de domnul președinte general Leca mi s-a dat o lecțiune de credință către tron.

Sînt fericit că cuvintele domnului Gr. Cozadini au venit pe urmă să tălmăcească cuvintele mele, cari cred că sînt în inima și pe buzele fiecăruia.

Da, n-am făcut pînă acum nimic ca să întemeiem regalitatea pe temelii puternice, de pe care nici o furtună să n-o poată clinti : pacea în întru, demnitatea în afară. *(Aplauze.)*

Onor. domn fost ministru de interne[5] a voit și domnia sa să pună o peatră la acele reforme cari singure pot să întemeieze regalitatea : pacea și dreptatea, și a înfățișat Parlamentului o serie de proiecte de legi.

Dacă s-ar fi înfățișat numai legea tocmelelor agricole, eu cred cum că cestiunea aceasta s-ar fi tratat — și din partea mea mă voi sili ca s-o tratez — în de afară de orice agitațiune politică. Dar au mai venit de atunci și alte proiecte ; au venit și circulările pe cari nu le-am citit și nu mă pot rosti asupra lor ; a venit legea cîrciumilor ; a venit pe urmă reforma legei electorale a consiliilor județene și comunale. Negreșit că aceste legi, prin complexul lor, trebuiau să găsească și amici și inimici. Și sînt dator să declar cum că lumea avea dreptate, și mai ales proprietarii, să se îngrijească ; și să se îngrijească nu numai pentru dînșii, dar chiar pentru bogăția noastră cea mare, pentru agricultură.

S-a făcut o mare adunare la Iași, la care au venit reprezentanții marei proprietăți din toate părțile[6] ; am fost și eu chemat să iau parte la acea adunare ; m-am dus, însă m-am ținut în rezervă, zicînd că eu îmi păstrez dreptul de a vorbi și a spune părerea mea în sînul Parlamentului, ca deputat, ca reprezentant al țărei, fără să-mi angajez libertatea opiniunei și a votului mai dinainte.

Iată, domnilor, ce am zis în acea adunare :

„Eu doresc ca cestiunea să se dezbată fără dușmănie, în afară de orice polemică, închipuindu-ne cu toții că la guvern avem cei mai buni amici".

Și am mai zis că : „La întîia înfățișare a acestui proiect de lege făcut de onor. domnul Rosetti, am găsit, și recunosc aceasta și astăzi, o idee mumă bună, un interes viu pentru țăran, căci nimeni nu poate contesta starea țăranului de astăzi ; dar domnia sa s-a înșelat în privința mijloacelor. Condamn deci pana care a scris proiectul de lege ; nu condamn însă inima care l-a inspirat". *(Aplauze.)*

Iată, domnilor, cum m-am exprimat în acea adunare de proprietari mari. Sînt dator să vă spun încă ceva, că atunci cînd am venit în aceea adunare m-am întristat, căci am văzut că nu mai erau proprietarii, arendașii sau posesorii de odinioară din Moldova, și am văzut că și proprietarii și arendașii sau posesorii din Moldova sînt astăzi tot așa de nenorociți ca și țăranii. Și cu toate acestea trebuie să o spun spre onoarea lor — și cînd zic aceasta o zic pentru a plăti un tribut de recunoștință către ei —, cu toate acestea nu am găsit un singur proprietar care să zică cum că ce este astăzi este bine, sau să tăgăduiască răul, și care să nu fi afirmat cum că proprietarii cei dintîi trebuie să facă sacrificie pentru a putea înlătura un rău a cărui victimă au fost proprietarii și arendașii și țăranii. *(Aplauze.)*

Nu am găsit rea-voință nicăieri și dar vă întreb, domnilor, pentru ce acea goană făcută proprietarilor din Moldova?

Pentru ce sînt tratați proprietarii din Moldova ca niște exploatatori de negri, pentru ce necontenit proprietarii de dincolo de Milcov sînt luați cînd unul, cînd altul, întocmai cum se face cu acel cap de turc vopsit negru în care fiecine poate să tragă cu pistolul și cu carabina injuriei și a calomniei? *(Aplauze.)*

Am văzut că s-au publicat contracte de învoieli rele, asupritoare. Și poate să fie și astfel de contracte; dar întreb de cînd escepțiunile sînt regula, pe cînd toți știm că escepțiunile confirmă regula? De cînd 10 sau 20 de asemeni contracte se pot generaliza, încît să se zică că proprietarii din Moldova sînt exploatatorii și sugrumătorii țăranilor?

Ei, domnilor, trebuie să vă aduc aminte că proprietarii cei mari din Moldova în Divanul ad hoc au luat cei dintîi inițiativa împroprietăririi țăranilor în mînă.

Repausatul Costache Negri, proprietar mare, s-a sculat cel dintîi și scoborîndu-se din jețul său prezidențial, în aplauzele proprietarilor și a țăranilor, a cerut împroprietărirea țăranului român.

S-a citat chiar nume proprii în privința unor tocmeli făcute peste Milcov; s-a analizat punct cu punct, virgulă cu virgulă, s-a drămuit pînă și frazele din acele tocmeli. Dacă mă veți întreba pe mine cum le găsesc, eu vă voi răspunde că sînt rele, detestabile. Și vă voi spune de unde provin acele tocmeli rele, vă voi spune la timp cine a fost cauza de s-au făcut astfel. Dar oare numai în Moldova sînt așa?

Voci: Sînt și aci tot așa!

Apoi, daca și aci sînt tot așa, pentru ce nu s-a zis și despre cele de aci un singur cuvînt? Pentru ce s-au luat exemple numai din Moldova și nu s-au luat și din Muntenia? Pentru ce nu s-a citat o singură tocmeală agricolă rău făcută în partea de aici a țărei? Și chiar ieri pentru ce vă sileați a lua în cercetare numai situațiunea din Moldova și nu și pe cea din Muntenia? Pentru ce nu voiți să vedeți că în Țara Românească sînt proprietari, arendași cari întrec pe cei din Moldova? Cari de pe spinarea unui țăran iau șapte pei. *(Aplauze.)*

Voci: Așa este!

Am citit multe tranzacțiuni; am fost ministru de interne în Țara Românească de trei ori, la 1864, la 1869 și la 1879, și curtea Ministerului de Interne nu o dată am avut-o plină cu țărani cari-mi veneau cu învoieli ori cu tranzacțiuni ridicate în prăjină, în proțap cum se zice.

Am rugat pe actualul domn ministru de interne[7] să binevoiască a-mi deschide și mie archiva, să iau din acele tranzacțiuni pe cari le cunosc, sub garanția celei mai formale discrețiuni. M-am dus astăzi la minister și mi s-a răspuns că s-a căutat și nu s-a găsit nici una în toată archiva ministerului. *(Ilaritate.)* Iată ce-mi scrie domnul secretar general al Ministerului de Interne:

„Din ordinul domnului președinte al Consiliului Miniștrilor și ministru secretar de stat la Departamentul de Interne, subscrisul, secretar general, cercetînd în cancelaria acestui minister m-am încredințat că nu se află în archivele sale contracte de tocmeli agricole de la vreunul din județele din țară".

Ei bine, eu tot am memorie. Și dacă nu archiva Ministerului de Interne, am încă în creierii mei cuprinsul de multe tocmeli agricole pentru partea de dincoace de Milcov.

Dar să nu socotiţi că generalizez lucrul, cum s-a generalizat pentru proprietarii din Moldova. Cunosc învoieli agricole unde, pe lîngă muncă sau dijmă — notaţi bine cuvîntul de sau, căci aşa zice legea, muncă sau dijmă, iar nu şi muncă şi dijmă — , s-a mai luat ceea ce se numeşte ruşfet. Şi ştiţi dumneavoastră ce este ruşfet? După ce se ia de la ţăran a 5-a parte, a 6-a, a 3-a, 2 din 5 şi una şi una dijmă, apoi se mai cere ţăranului şi pogoane de arătură şi pogoane de seceră şi pogoane de sapă şi zile de machină şi pe deasupra tuturor acestora i se mai cere să dea şi muşchiuri de porc. *(Ilaritate, aplauze.)*

Domnul Ion Ionescu (de la Brad) : Şi pui de găini.

Muşchiul pe lîngă puiul de găină e mult mai mult; de pui nici mai vorbesc. *(Ilaritate.)*

Cînd vă spun acestea, socotiţi dumneavoastră că eu voi generaliza lucrul? Nicidecum. Dar dumneavoastră care credeţi că în Moldova acei proprietari cari au fost în capul Unirei, cari nu s-au uitat la moşiele lor, la casele lor, la jertfele făcute averei lor, cari au zis : Unirea întreagă! Acei proprietari cărora Cuza vodă le-a zis în 1861 plecînd din Iaşi : Regulaţi-vă mai întîi casa, puneţi condiţiuni. Şi toată Camera a răspuns : Fără condiţiuni mergem la Bucureşti. Cum puteţi crede că acei proprietari au degenerat aşa încît astăzi să-i consideraţi ca pe nişte exploatatori de negri? *(Aplauze.)*

Domnilor, repet, nu generalizez; aceasta ar fi o crimă şi pentru partea de dincolo şi pentru partea de dincoace. Precum n-aş putea generaliza pentru faptul că la Văcăreşti sînt 100 de bandiţi spre a zice că ţara întreagă, românii sînt toţi bandiţi. Şi dacă la Plătăreşti sînt 10 femei rele, nu este un cuvînt a se zice că toate femeile din România sînt femei perdute. Din contră, esceptiunea confirmă regula.

Domnilor, v-am spus că am găsit pe proprietarii şi arendaşii din Moldova îngrijaţi; şi ştiţi ce era îngrijirea aceasta? Aceeaşi care este şi între proprietarii din Ţara Românească : că şi în proiectul de lege actual ei tot vor fi la discreţiunea prefectului şi a zapciului. Ei voiesc dar să scape de acest jug. Nimic mai mult. *(Aplauze.)* Şi ştiţi pentru ce ei cer aceasta? Nu o cer numai pentru dînşii; o cer şi pentru ţărani. Şi de ce o cer pentru ţărani? Pentru că numai cînd ţăranul va fi ocrotit, numai atunci şi proprietarul cel bun se va deosebi de proprietarul cel rău; şi aceasta va fi numai cînd presiunea administrativă va dispare. *(Aplauze.)*

A zis onor. domnul Codrescu ieri un lucru foarte adevărat, foarte drept; a zis că ceea ce trebuie a se păstra în proprietari este independenţa caracterului. Şi legea tocmelilor agricole tocmai această independenţă o ucide. Iată ce a zis onor. domnul Codrescu :

„Ceea ce este pozitiv este că această lege a fost şi este un instrument de nimicire a independenţei politice.

Cînd se dă în mînă administraţiunei aplicarea unei asemenea legi nu ştiu cum, vrînd cineva să vorbească dreptul, ar putea susţine că aceasta nu este o armă din cele mai irezistibile atîrnate asupra tutulor celor a căror interese sînt legate de această lege.

Aceasta ne explică straniul fapt ce se vede azi că, acolo unde ar trebui să se găsească mai multă independenţă decît oriunde, în mare parte găsim umilire, înjosire politică.

Ideea care a predominat la introducerea în Constituţiunea noastră a unor colegiuri electorale separate pentru proprietarii mari a avut în vedere negreşit nişte corpuri avînd un caracter propriu al lor şi esercitînd dreptul ca independenţi. Admit chiar că acel caracter să fi fost în total conservator, reacţionar chiar, dar să fie un caracter oarecare; aceasta este totdeauna de mare utilitate în jocul regimului constituţional.

Dar mă întreb astăzi: unde sînt acele caractere? În faţa legei tocmelilor agricole date la discreţiunea administraţiunei putem zice că nu mai sînt conservatori, nu mai sînt liberali!

Sînt liberali cînd guvernul este liberal; sînt conservatori cînd guvernul este conservator, după împregiurări".

Aşadar, iată-ne în faţa zestrei guvernamentale, zestrea guvernamentală care a trecut de la Catargiu la Brătianu şi care va trece de la Brătianu la succesorul său.

Ei bine, nu mai voim noi ca proprietarii mari şi mici să mai contribuiască la formarea acelui regiment care merge tot la vot întocmai cum cei 300 spartiaţi la Termopile mergeau la moarte; nu mai voim noi ca proprietarii să fie din ceata care strigă, cum se striga odată în Francia: *Le roi est mort, vive le roi!* Guvernul a căzut, trăiască guvernul! *(Numeroase aplauze.)*

Iată ce nu mai vrem noi...

Ceea ce voim noi, proprietarii din Moldova, precum şi dumneavoastră liberalii trebuie să o voiţi, este păstrarea caracterului. Acei proprietari din Moldova voiţi oare dumneavoastră să fie instrumente, ori voiţi să nu fie instrumente? Apoi nu ştiţi dumneavoastră că proprietarii din Moldova sînt încă elementul cel mai independent din România? De ce voiţi să-l zdrobiţi? Şi fac apel la onor. domnul preşedinte al consiliului. Cînd sub conservatori noi liberalii prigoniţi căutam cîte un colegiu independent, unde alergam? Unde însuşi domnul Brătianu a alergat? A alergat la acele cetăţi independente, la colegiul proprietarilor de Botoşani, la colegiul de Galaţi, la colegiul de Dorohoi.

Ei, ia să căutăm acum să vedem acele mai multe tocmeli cari s-au stigmatizat, cine le-a făcut?

Să căutăm puterea acelui articol din legea tocmelelor a domnului Lascăr Catargiu — nu prezentat de el, spre onoarea lui, nu susţinut de el, nu impus de majoritatea Senatului, ci impus de majoritatea din Cameră, care era mai reacţionară decît Catargiu, căci el era om practic —, acel articol pe care Catargiu a avut slăbiciunea să-l primească şi prin care se permitea prinderea ţăranului fugar şi aducerea lui cu dorobanţi, să vedem cui a profitat acest articol fatal?

Credeţi oare că proprietarii independenţi, că proprietarii opozanţi s-au folosit de el? Nu. Ci acei proprietari, liberali cînd sînt în Bucureşti, reacţionari cînd sînt la moşiele lor *(aplauze)*, acelora a profitat.

O voce: Cari sînt?

Nu voiesc să înjosesc tribuna citînd nume proprii. Dar dumneavoastră nu-i cunoaşteţi? Nu-i ştiţi? Nu ştiţi dumneavoastră că pentru muncile agricole la unele curţi boiereşti stau jandarmii în stare permanentă la uşă? Nu ştiţi dumneavoastră că sînt proprietari cari au gardă de onoare de miliţieni şi de dorobanţi? Nu ştiţi dumneavoastră toate acestea?!

Urechile dumneavoastră caste se revoltează şi cereţi dovezi. Mi se pare că prin gazete aţi citit de un oarecare butuc ce s-a găsit la un primar.

în care țăranii se puneau ca în vremile nu ale domnilor reglementari, ci în vremuri mai vechi, în vremea lui Ioniță Sturdza și a lui Grigore Ghica cel bătrîn, și că butucul cu mare ceremonie s-a adus la tribunal.

Domnul Pantazi Ghica : Acestea s-a petrecut dincolo în Moldova, nu aci.

Tocmai aceasta vă dovedește, cînd vă citez un exemplu din Moldova, vă dovedește că eu nu înțeleg să arunc proprietarilor de aci imputările pe care le aruncați dumneavoastră proprietarilor din Moldova. *(Aplauze.)* Însă, fiindcă mă siliți să dau exemple, mi se pare că dumneavoastră cunoașteți conflictele cari sînt la Mehedinți în privința viilor; mi se pare că știți cum că mai întîi s-a luat țăranul lesne crezător și i s-a zis : să facem o învoială și pentru ierbărit și pentru vii; că la ierbărit le-a făcut o generozitate mare, adică în loc de 5 sau 6 franci li s-a cerut 2; însă la vii s-a cerut de pogon 30 și 40 fr[anci].

Domnul M. Burileanu : Așa este.

Iată că colegul meu de la Mehedinți confirmă cele ce zic.

Dar, domnilor, după ce a trecut termenul de 5 ani, atunci proprietarul și arendașul a zis : Nu mai facem o singură învoială pentru izlaz și vii; să facem învoială deosebită pentru ierbărit și deosebită pentru vii. N-au prelungit învoiala pentru ierbărit, dar au menținut prețul de 40 franci de pogon pentru vii.

Mai știți încă ceva, cum că înainte de a se face Bulgaria independentă se aduceau la unele moșii chiar turci ca să fie isprăvnicei, fiindcă nu se găseau români să păzească viile, și aceasta s-a făcut tot de acei liberali din București și ...

Domnul A. Stolojan : Vă înșelați, este domnul Argetoianu care este conservator.

Iată domnul Stolojan care mă întrerupe.

Va veni rîndul și la domnia sa. *(Ilaritate.)*

O voce : E proprietar nou.

Dar vă mărturisesc că eu nu m-am gîndit la domnul Argetoianu; m-am gîndit la alții, dintre care unul chiar a publicat o broșură atacînd circulara domnului Rosetti în privința viilor.

Domnilor, să-mi dați voie a cerceta literatura privitoare la proiectul de lege ce este să discutăm. Au ieșit o mulțime de broșuri; și chiar în acest moment ni s-au împărțit niște „observațiuni" scrise de domnul Ioan Rădoi [8]. Nu am onoare de a-l cunoaște, aud însă că este președinte la tribunalul de Argeș, un om de foarte mare omenie și omul propriei sale munci, fecior de fost clăcaș și cu atît mai onorabil.

Ei bine, domnilor, iată ce citesc în această broșură :

„Reflectînd asupra acestei modificațiuni nu mă pot opri, căci aș păcătui contra unei datorii scumpe inimei mele, a atrage atențiunea celor în drept și asupra vexațiunilor ce îndură din partea proprietarilor și arendașilor *podgorenii* din toată țara, și mai ales cei din județul Mehedinți, cari datoresc otașniță * pentru viile ce posed pe moșiele proprietărești, spre a se regula chiar în această legiuire în mod drept și eficace drepturile reciproce dintre săteni şi proprietari relativ la plata acestei otaşniţe. Şi pentru că am vorbit de vexaţiuni, trebuie să le fac cunoscute. Iată-le : mai toţi proprietarii şi arendaşii de la promulgarea legii rurale încoaci, cugetînd cum să mai exploateze şi în viitor pe sătenii podgoreni, constrîngîndu-i indirect la învoieli cît mai oneroase, s-au gîndit la următorul mijloc şi care le-a reuşit de minune. Prin contracte de învoială agricolă au convenit ca sătenii să plătească otaşniţa în bani în loc să o mai dea dînşii în natură ca mai nainte ; şi s-a fixat mai în toate părţile cuantumul acestei otaşniţe la un galben. Vorbesc aceasta pentru podgorenii din judeţul Mehedinţi, Dolj şi Gorj, unde nu se cultivă decît vii zise *oloage* şi cari produc foarte puţin comparativ cu celelalte vii zise *cu arac*, care se cultivă în celelalte părţi ale ţărei. Sătenii podgoreni fără să cugete mai departe şi gîndind numai că au să scape de oarecari mici vexaţiuni relativ la culesul viilor şi la percepţiunea acestei otaşniţe, convenindu-le şi preţul de un galben fixat ca cuantum al acestei otaşniţe, au primit această propunere. Odată numai a trebuit proprietarilor şi arendaşilor să obţină această învoială şi comparînd dreptul sătenilor asupra acestor vii cu un drept de uzufruct, imediat s-au rădicat cu pretenţiuni că prin această învoială sătenii renunţînd la dreptul lor de uzufruct au perdut pentru totdeauna vechiul lor drept de a plăti otaşniţa în natură, fără să se gîndească că dreptul lor la plata otaşniţei în bani nu deriva decît din un contract de tocmeală agricolă şi care contract nu putea produce efect decît pentru timpul pentru care s-a convenit, rămînînd părţile după acest timp din punctul de vedere al reciprocelor lor îndatoriri tot în poziţiunea lor anterioară acestui contract. Că în fine dreptul sătenilor podgoreni asupra acestor vii nu este un simplu drept de uzufruct, ci un quasidrept de proprietate, un drept de embatic".

---

* Dijmă plătită în natură.

Ar fi să mă duc prea departe citindu-vă mai mult şi de aceea mă opresc aci.

Am arătat că în cestiunea de faţă escepţiunile, şi dincoaci şi dincolo de Milcov, nu pot nicidecum să atragă argumente, nici în favoarea proprietarilor, nici în favoarea ţăranilor.

Viu acum, domnilor, la legea tocmelilor agricole. Legea tocmelilor agricole, într-un chip indirect şi-are originea sa în legea rurală de la 1864. La 1864 ştiţi dumneavoastră că legea rurală a stîrnit foarte multe furtuni ; era un lucru nou, nestudiat de mulţi. Toţi erau îngrijiţi ca şi astăzi ; şi trebuia să fi fost mult mai îngrijiţi pentru că acum se atinge de prisoase, pe cînd atunci era vorba de emanciparea braţelor locuitorului, pe care o gură ilustră le declara capitalul proprietarului. *(Arată la bustul lui Barbu Catargiu.)* Va să zică erau agitaţiuni foarte mari şi erau ţipete grozave. Fac apel la onor. domnul Vernescu să spună dacă nu se zicea că are să cază agricultura cu desăvîrşire, că tranziţiunea era foarte bruscă. Veneau la mine arendaşi ; şi atunci erau arendaşi mari, puternici, erau Nicolae Mihail, Dumba, Roşu, Şabeca, oameni cari plăteau pînă la 80 000 de galbeni pe an arenzi către stat şi ziceau : Bine, domnule ministru, dar ce ne vom face noi ? Ţăranii au să bancheteze trei ani de zile. Cum avem să mai mergem ? Eu le răspundeam că poate să fie oarecari greutăţi cel mult în primul an, dar în al douilea şi drumurile au să fie arate ; munca liberă va aduce mult mai mult decît braţele robite. Atunci am zis în Consiliul de Stat să le dăm ceva provizoriu şi am pus în articolul 12 acest paragraf :

„Claca nu mai este permisă ; însurăţeii nu vor putea face cu proprietarii decît învoieli timpurale.

Învoielile sînt slobode între proprietari și săteni; dar, cînd cu aceste învoieli săteanul [î]și obligă chiar munca sa, ele nu se vor putea face decît numai pe un termen de cinci ani".

Vedeți că de pe atunci se prevedea pentru viitor dreptul comun, căci nu se mai permitea claca și se limita angajarea muncii la 5 ani cel mult.

Era natural că după o sclavie de sute de ani țăranul să bancheteze și a benchetuit anul dîntîi. În Moldova a venit și foametea și atunci în ultimul minister al lui vodă Cuza domnul Florescu a venit cu un proiect de lege pentru tocmeli agricole, despre care v-a dat cunoștință ieri domnul Codrescu. Vă voi citi numai expunerea de motive care este tot așa de scurtă ca și expunerea de motive a proiectului de astăzi. Iată acea expunere de motive:

„Cu punerea în lucrare a nouei legi rurale munca obligatorie ce după legea anului 1851 locuitorii cultivatori datorau proprietarilor pe a căror moșii erau așezați s-a ridicat; munca obligatorie însă a trebuit să se înlocuiască cu munca liberă.

Pe acestea în viitor este bazată toată agricultura noastră; dar pentru asigurarea și dezvoltarea agriculturei urmează de necesitate să se asigure mai întîi buna-credință și exacta îndeplinire a liberilor tocmeli pentru lucrări agricole, în privința căreia asigurați [sic !] mai mulți dintre marii proprietari și arendași prin o petiție adresată Senatului au cerut înființarea unui regulament special.

Ministerul apreciind precum se cuvine însemnătatea acestei mari cestiuni n-a lipsit a lua la timp toate măsurile cuvenite: el dar a consultat mai întîi toate consiliile generale și apoi Consiliul de Stat asupra mijloacelor de chezășuire a unor asemenea tocmeli și pentru a asigura părței jignite o grabnică și legitimă satisfacere, după care apoi și pe baza unor principie practice a elaborat anexatul proiect de lege".

Vedeți, domnilor, că și la 1865 s-a consultat consiliile județene, întocmai ca și acum, cu singura deosebire că atunci s-a consultat și Consiliul de Stat; și Consiliul de Stat, să mi se permită a spune că afară de cîteva principie nepotrivite cu spiritul liberal al legei rurale, a făcut o lege care a ținut seamă de mai multe trebuințe ale țăranului, decît proiectul de lege elaborat. Da, acea pană pe care eu am osîndit-o ... a greșit. Nu știu cine a scris ..., însă știu că onor. domnul Rosetti declină paternitatea acestui proiect; și bine face. În adevăr, legea de la 1865 prevedea ce este a se face cu acele tocmeli agricole ale acelor muncitori cari mureau înainte d-a le îndeplini; prevedea că femeia și copiii nu sînt răspunzători decît în anume cazuri, lucru care este uitat cu totul în legea de față, și este mare lucru!... Dar s-a făcut proiectul și s-a prezentat Camerei. A venit 11 februarie înainte d-a se vota. A venit apoi legislatorul Ioan Ghica, care și-a însușit acel proiect de lege și astfel s-a făcut legea tocmelelor agricole de la 1866. Legea aceea de la 1866 prevedea execuțiunea, însă o prevedea ca și aceea de la 1865, un fel de executare pe hîrtie, paternă; în fapt tot luare de ureche sau tot luare de gît.

Nici aceasta n-a plăcut unora din proprietarii cari au avut înrîurire; aceștia au adus legea de la 1872. Această lege nu se deosibește de cea de la 1866 decît prin clasificarea muncei și înăsprirea execuțiunei. Altmintrelea sînt dator să declar că această lege păstra principiele legei de la 1866, pe care le-a desfășurat onor. raportor, căruia n-am decît a-i adresa sincerele mele complimente pentru raportul studiat ce a făcut, fără să mă unesc cu concluziunile sale; însă este pozitiv că a studiat cestiunea.

Ei bine, proiectul înfăţişat de domnul Rosetti nu ne dă decît numai cîteva considerante, deşi se zice că s-a consultat consiliele judeţene, întocmai cum zicea şi generalul Florescu. Eu nu mă îndoiesc despre aceasta, dar să ne întrebăm ce sînt aceste consilii judeţene? Ele sînt compuse de cetăţeni orăşeni. Prefectul, capul autorităţei, locale,-şi caută de amicii săi.

O voce: Şi de proprietăţile sale.

Sînt, cum zic, compuse de orăşeni şi proprietari, din care mulţi sînt crescuţi în frica lui Dumnezeu şi a jendarmilor. *(Ilaritate.)* Faptul este că consiliile judeţene n-au în sînul lor ţărani. Ei bine, cînd am văzut că s-a publicat în ziarele cele mai autorizate congresul ţăranilor şi proprietarilor de la 1848[9], ceea ce a umplut de bucurie inima bătrînului şi stimabilului meu amic domnul Ioan Ionescu, care atunci în afaceri de agricultură era învăţătorul meu şi înainte mergătorul meu pe această cale pe care l-am urmat *(aplauze)*; ei bine, zic, s-a publicat acel congres ca un argument în contra proprietarilor. Dar astăzi de ce nu s-au convocat şi ţăranii spre a se consulta, cum s-au convocat în 1848? Dar de ce să nu credem, domnilor, că ţăranii de la 1881 n-ar fi fost tot atît de inteligenţi ca şi ţăranii robiţi de la 1848? Astăzi ţăranul este proprietar, astăzi ţăranul este cetăţean, astăzi ţăranul s-a bătut; şi de la înturnarea sa de la Plevna ţăranul a căpătat mai multă inteligenţă şi mai multă independenţă.

Apoi, domnilor, n-ar fi fost bine să se întrebe şi aceşti ţărani? Nu era bine să-i întrebăm: Vă convine şi vouă o învoială pe un an, pe doi sau pe trei ani? Vă convine ca pe lîngă învoială să daţi ruşfet, muşchi şi pui de găină? *(Aplauze.)*

Ei, nu s-a făcut aceasta; ba mai mult încă, nu s-a publicat nici măcar acele faimoase încheieri, păreri, socotinţe ale consiliilor judeţene, aşa încît nici nu ştim ce au zis ele.

Eu am aci numai una din acele păreri, a consiliului judeţean de Iaşi; şi în adevăr acolo văd sumă de oameni inteligenţi. Declar mai dinainte însă că nu sînt pentru acele concluziuni.

Aşadar nu cred că ministrul de interne s-a întemeiat pe acel raport. A trebuit să se întemeieze pe alte raporturi nepublicate. Apoi de ce să nu cunoaştem şi noi acele raporturi spre a putea zice cuvîntul nostru?

Vedeţi, domnilor, că auspiciile sub care s-a prezentat acest proiect nu mi se par prea fericite, prea constituţionale.

Apoi cînd se hotărăşte pe spinarea ţăranului şi mai ales a ţăranului de dincolo de Milcov, căci acolo este capul de arap în care se trage, eu cred că ar fi trebuit să se întrebe şi ţăranul, cu atît mai mult că acolo sistemul de agricultură este cu totul altul decît aici; acolo este sistemul pe muncă plătită în bani, aci este sistemul meteiagiului*, pentru care eu am mai multă înclinare şi pe care îl şi aplic pe atît pe cît [î]mi este cu putinţă a-l practica, pe cît consimt ţăranii. Dar noi nu cunoaştem, o mai repet, care să fi fost opinia ţăranilor.

Domnul Pantazi Ghica: De ce nu i-aţi consultat în adunarea proprietarilor din Moldova?

Onor. domnul Pantazi Ghica este foarte spiritual, dar şi eu nu sînt aşa de prost şi aş putea intra cu domnia sa într-un dialog care ar putea

* Arendăşiei.

amuza pe Adunare; însă eu voiesc să discut cestiunea serios, pentru ca din această Cameră să iasă o lege care s-o binecuvînteze și țăranii și proprietarii și care să facă onoare însuși ministerului actual. *(Aplauze.)*

Iată pentru ce nu răspund la spirituala domniei sale întrerupere.

Dar dacă n-am consultat țăranii, dacă nu cunoaștem ce au zis consiliile județene, să vedem cel puțin: s-a cercetat această lege privitoare mai cu seamă la Moldova, cum s-a cercetat, de cine s-a cercetat în comitetul delegaților?

Aci voi citi însăși fraza onor. și meritosului, sinceramente meritosului raportator.

O voce: Nu este raportul numai al domnului raportator.

Domnilor, raportul este totdauna al raportatorului. Și ca probă vă voi cita un exemplu, că eu am fost președintele comitetului însărcinat a se rosti în privința legei proprietăței imobiliare din Dobrogea. Dar vă declar că raportatorul nostru, onor. domnul Nacu, a făcut un raport care nici nu mi s-a arătat în manuscris. L-am citit pe urmă tipărit și este admirabil și mă voi feri de a-mi atribui cea mai mică paternitate în acel raport. Prin urmare, fără să jignesc capacitatea nimănui, fără să ațîț gelozia, atribuiez domnului Constantinescu tot meritul acelui important raport. Iată ce zice acel raport:

„Domnul Calimachi Teodor a participat la dezbateri numai pînă la votarea articolului privitor la termene, iar domnul Calimachi Papadopol Aristide n-a venit la nici o ședință, fiind absinte din capitală".

Prin urmare iată cu cine a mai rămas compus acel comitet destinat a regula tocmelile agricole ale țăranilor și proprietarilor din Moldova: cu domnul Dimitrie Giani, domnul Ion Marghiloman, domnul Petre Dimancea și domnul Maniu.

Afară de onor. domnul Marghiloman, care știu că a făcut o plimbare prin Moldova și care ca agricultor mare a putut prin urmare să aibă oarecare *flair* ca să vadă ce este acolo, amicul meu, domnul Tache Giani, nu știu cum ca domnia sa să cunoască cum este organizată cultura în Moldova, nu cunoaște care sînt condițiunile ei cele bune, care sînt defectele ei, care este cauza mai ales că proprietarul și țăranul este sărăcit.

Domnul Maniu, sînt încredințat cum că domnia sa a apărat drepturile țăranilor, însă și domnul Maniu cunoaște foarte bine numai pe mocanii din Ialomița ...

Domnul B. Maniu: Ialomița n-are numai mocani, are și cei mai buni agricultori ...

Da, dar este mica Transilvanie a României; cu atît mai bine.

Domnul B. Maniu: Domnule Kogălnicene, vă rog să vorbiți în cestiune! Am să vă răspund și eu.

Mai este și onor. domnul Dimancea. Onor. domnul Dimancea este pururea în stare să vie să mă acuze că fac procesul majorității și recunosc că în aceasta este competinte ... *(Ilaritate.)*

Voci: Nu este aici.

Dar în privința tocmelelor agricole din Moldova, în privința stărei agricole, a condițiunilor pe care e fondat acest sistem, rău dacă voiți, dar care există şi vă voi spune pentru ce există, domnia sa nu ştie nimic din toate acestea.

În adevăr, domnia sa mi-a spus mai deunăzi că a făcut un voiagiu în Moldova, s-a dus la Tecuci să împuşte vulpi şi lupi, dar s-a întors şi fără vulpi şi fără lupi. Nu ştiu însă dacă s-a întors cel puţin cu studierea cestiunei rurale din Moldova. *(Ilaritate, aplauze.)*

Aşadar iată că acum dumneavoastră sînteţi chemaţi să judecaţi şi să îndreptaţi starea tocmelelor agricole din Moldova, fără cel mai mic studiu; căci cea din Ţara Românească aţi făcut-o bună, aţi găsit-o de minune, *tout est pour le mieux dans le meilleur des mondes possibles*. Nu sînt strigăte, nu sînt tocmeli rele; ţăranul se află în rai şi rezultatul este că ce era abuz acum se preface în lege, vă voi arăta aceasta cu dovezi.

Apoi, domnilor, ia să vă spun starea tocmelelor ce este în Moldova, pentru ce ţăranul este nenorocit, pentru ce proprietarul este nenorocit şi pentru ce şi ţăranul şi proprietarul sînt siliţi fără voia lor a lua sistemul de a plăti munca cu bani. Ştiţi de ce? Pentru că Moldova n-are de-a lungul ei Dunărea. Pentru că Moldova n-are înlesniri de transport, nici înaintea, nici în urma creiării drumurilor de fer, care pînă acum sînt aşezate numai de o parte a ei şi al căror tarif este aşa de scump, încît nu poate concura nici măcar cu carul. De aceea ţăranii în Moldova nu pot exporta. Ţăranul n-are ce vinde, sau mai bine zicînd n-are cui vinde; chiar cînd pămîntul lui va fi plin pînă sub streaşină, el n-are cui vinde. Şi, prin urmare, neavînd cui vinde, cînd vine zapciul, cînd vine perceptorul şi-l execută şi pune şeaua pe grumazul lui şi-l duce la treucă * să bea apă ca o vită, ca un cal, el este silit să se ducă ori la ovrei, ori la proprietar sau arendaş; acel arendaş care n-are bani ca să-i dea, aceluia i se bate toba la şase luni după ce a luat moşia în arendă. Peste cîţiva ani proprietarul însuşi este silit să-şi vînză moşia, dacă n-are bani să dea la ţărani. Pentru că cultura pămîntului în Moldova reclamă capital de zece ori mai mare pentru o moşie mică decît reclamă moşiile mari ce se exploatează în partea de dincoace de Milcov. Aici vine un grec şi ia o moşie în arendă; el merge cu băţul de intră în stăpînirea acelei moşii. Vă pot cita multe exemple de acestea. La acel arendaş nu veţi putea găsi însă nu un plug, nu 4 boi, nu 2 boi, dar nu veţi găsi nici o vacă ca să-i dea lapte, el cumpără laptele din sat. Ia duceţi-vă la moşiile din Moldova, ia duceţi-vă pe la Roman, ia duceţi-vă la Botoşani, ia duceţi-vă la Dorohoi să vedeţi dumneavoastră agricultură. Acolo veţi vedea capitaluri mari pe care proprietarul trebuie să le aibă şi cari în tot anul sînt expuse.

Ia duceţi-vă la moşia onor. domnului Grigore Cozadini şi veţi vedea ce are pe ea. Nu veţi găsi acolo poate palaturi mari, dar veţi găsi cele mai moderne maşini agricole, pluguri cu abur, veţi găsi 120 de boi pentru transporturi; veţi găsi magazii mari unde se păstrează productele, veţi găsi grajduri unde se adăpostesc vitele în timpul iernii şi altele şi altele.

Aşadar în Moldova sînt fatalmente legaţi proprietarii cu ţăranii şi ţăranii cu proprietarii; este silit ţăranul să ceară bani de la proprietar şi să nu-i dea alt nimic decît muncă, pentru că bucatele ţăranului nu se vînd. De cînd s-au făcut drumurile de fer, de cînd a devenit Prutul navigabil a mai contenit acea stare de lucruri într-o mică parte a ţărei. Oriunde ţăranul poate să vîndă, ţăranul nu mai ia bani, ţăranul dă bani. Şi fac apel la onor. domnii deputaţi de Fălciu să spună dumnealor cîtă greutate au ca să poată face pe ţărani să vină să ia bani.

---

* Troacă.

Eu sînt proprietar pe malul Prutului, am moşie cu 200 locuitori; am alta încongiurată de mai multe sate, deşi pe dînsă nu am locuitori. Dar şi la moşia acea pe care am 200 locuitori şi la cealaltă, care este o moşie strămoşească, credeţi dumneavoastră că aş putea arunca iarna în sat 200 galbeni? Numai cînd este secetă şi nevoie mare, numai atunci vine ţăranul şi ia bani. Şi atunci ei primesc a lua bani nu pe sapă, pe prăşit, ci să-mi secere şi să-mi cosească pe un an. Atît şi nimic mai mult. Altmintrelea el ia pămînt şi-l lucrează şi mi-l plăteşte în bani. Am voit să introduc meteiagiul; de la 1862 mă ocup de aceasta şi nu am putut să mă sui mai sus decît pînă la 100 fălci. S-a încercat şi domnul Dimitrie Anghel şi nu a putut izbuti.

Numai un singur proprietar a izbutit în partea de mijloc a Moldovei. Acesta a fost onor. bătrîn şi vechiul meu amic Iorgu Radu. El face meteiagiul. Să vedeţi însă cum [î]l face : cu totul din contra cum [î]l faceţi dumneavoastră aci. Aci luaţi pămînt rău, pămînt mărăcinos, necurăţit şi-l daţi locuitorilor şi le cereţi să dea la Ialomiţa din patru una, la Piteşti din trei una şi în Ilfov din două una...

O voce : La Ialomiţa din şapte una.

Sînt fericit că mă luminaţi, fiindcă prin aceasta-mi arătaţi încă o deosebire mai mare între ceea ce se face aci şi între aceea ce este în Moldova.

Domnul B. Maniu : Apoi de ce ziceţi că sînt numai mocani în Ialomiţa?

Am greşit; cer scuzele mele. Iartă-mă că n-oi mai face.

Domnul B. Maniu : Să dea Dumnezeu să aibă toate judeţele proprietari şi arendaşi ca Ialomiţa.

Sînt încredinţat de aceasta.

Vedeţi că ia în Bărăgan din 7 una şi în Ilfov se ia una şi una şi vestitul ruşfet. Acum să revenim la ce ziceam. Onor. meu amic domnul Iorgu Radu iată ce face: dă pămînt, însă cum? Face arătură de porumb, o ară cu plug de fer, adînc, cu boii săi, şi primăvara ori ară, ori borăneşte * de două-trei ori, pune sămînţa lui şi apoi pe urmă ia şi taie în două ţarina şi vine bîrlădeanul, mitocanii din Bîrlad, mahalagiii şi iau jumătate, una şi una... *(Întreruperi.)*

Dar ce dă proprietarul? V-am spus că dă loc arat, borănit, semănat cu sămînţa lui şi ce ia? Ia jumătate.

Ceilalţi proprietari din toată Moldova, afară de o parte din judeţul Putna, unde s-a introdus sistemul meteiagiului — şi domnul Teriachiu spunea ieri că şi acolo s-a introdus cu mare greutate —, practică sistemul cellalt, munca pe bani.

Ei bine, noi toţi am fi bucuroşi să primim sistemul meteiagiului de dincoace de Milcov, dar fără ruşfet, să luăm numai din trei una.

Onor. domnul Stolojan zicea ieri că, deoarece acest sistem este bun şi fiindcă acest sistem e patronat şi de ştiinţă, să-l impunem şi moldovenilor şi astfel a zis domnia sa să frecăm bine pe proprietarii din Moldova ca să renunţe la sistemul lor şi să adopte pe al nostru.

---

* Dă cu grapa.

Apoi dacă onor. domnul Stolojan poate face ca să silească pe moldoveni a introduce sistemul meteiagiului...

Domnul A. Stolojan : N-am zis așa.

Atunci dați-mi voie să citesc cuvintele dumneavoastră ca să nu fiu bănuit. Iată ce ați zis :

„În această privință toți economiștii sînt de părere cum că viitorul este al asociațiunei între lucrători și proprietari... Unde însă se schimbă lucrurile? Acolo unde împregiurările locale sau obiceiurile vechi au făcut așa încît, în loc ca pămîntul să fie plătit cu producte, se plătește în bani, acolo e răul... Răul care mai ales a venit de dincolo de Milcov este acesta, căci acolo este sistemul să lucreze cu bani... Nemaigăsind de acum încolo asemenea înlesniri pentru ca să-și procure o muncă ieftină, va fi silit să adopte meteiagiul. Ei bine, cred că atunci ceea ce se face într-o mare parte a țărei, dincoace de Milcov, adică meteiagiul, se va introduce și dincolo. Și trebuie, o mai repet, să ținem cu toții la acest sistem, căci el este recomandat nu numai de știință, dar chiar și de experiența făcută la noi în țară.

Ni s-a zis că facem distincțiune între o parte a țărei și cea[l]altă. Noi nu am făcut distincțiune, dar, cînd am văzut că un sistem garantează mai bine ambele interese, am fost pentru el ; și cred că este mai bine să încuragiem sistemul cel mai bun și să înfrînăm pe cel rău".

Va să zică voiți să înfrînați sistemul plăței în bani a muncei ca fiind un sistem rău.

Ei bine, eu viu și vă zic și cred că nu sînt un interpret rău al voinței tuturor proprietarilor din Moldova, afară de cîteva cazuri excepționale de acolo, pe lîngă Prut și pe lîngă drumul de fer, poate că năzdrăvanul acela care va putea să facă pe țăranii din Moldova să adopte meteiagiul, acum însă, iar nu la Sfîntul Așteaptă, va merita să i se ridice o statuie ca aceea care se ridică acum lui Ștefan cel Mare pe o piață a Iașilor.

Voi veni acum la legea de tocmeli agricole, la textul ei care iată ce zice :

Capitolul I, articolul 1 : tocmelele de lucrări agricole supuse legei de față sînt :

a) Toate învoielile în bani prin care locuitorul se obligă a lucra cu ziua sau cu măsură, arătură, semănătură, prășit, secerat, treierat, cosit, adunat și cărat la fînărie, la arie și la magazie.

b) Învoielile pentru închirierea suhaturilor (imașurilor) de pășune, pentru cari cultivatorul se obligă ca drept chirie să răspundă, pe lîngă o plată în bani, și muncă.

c) Învoielile pentru lucrarea viilor cu bani, pe pogoane.

Voi să vă rog să luați bine seama aci la litera *b*, căci aci este cuiul. Plata țăranul s-o răspundă proprietarului cu parte din recoltă și cu muncă. Vă rog să băgați seama bine la acel „și" care joacă un mare rol și despre care vă voi vorbi acum.

După ce s-a regulat astfel categoriele, legislatorul a făcut două deosebiri ; și eu crez că ar fi fost mult mai bine că, deși Moldova și Muntenia astăzi sînt România nedespărțită, dar avînd condițiunile de muncă și de cultură deosebite și ținînd seamă că de la București la Iași distanța este de două grade geografice, de aceea ar fi fost mai bine să se pună un anume paragraf pentru munca plătită cu bani și alt paragraf pentru pămîntul supus la luare de dijmă. Aceasta însă nu s-a făcut. În acestași capitol se face o deosebire de termin și deosebirea este că în Moldova învoielile nu se primesc în viitor decît pe un an și pe urmă comitetul a pus pe doi ani. Și pentru ce aceasta? Pentru cuvîntul că în Moldova este sistemul culturei cu bani și, prin urmare, nu s-a crezut drept ca munca să se robească pe mai mulți ani. Nu s-a făcut tot așa pentru tocmelile din Valahia. Aicea s-a primit termenul de cinci ani zicîndu-se : Dar nu uitați că aci este o rotațiune de muncă, căci în anul întîi țăranul pune grîu și în anul al doilea pune porumb și, prin urmare, trebuie să se adopte o învoială pe mai mult de un an. Primesc ; și voi vota că la pămînturile cari se dau cu dijmă, dacă se va respinge propunerea noastră, voi încuviința ca propietarii cari au adoptat sistema meteiagiului să poată face tocmeli pe 5 ani. Însă cum? Cînd este meteiagiu, cînd este tovărășie, asociațiune, cum zicea ieri domnul Stolojan, cînd se împart fructele. Dar nu cînd este muncă. Pentru ce dumneavoastră mărginiți angajamentul de muncă în Moldova la un an sau doi și în Țara Românească-l extindeți la 5 ani? *(Aplauze.)* V-am spus că aci este cuvîntul „și” și acest cuvînt joacă un mare rol.

Legea tocmelilor agricole a generalului Florescu, a domnului Ioan Ghica, a domnului Lascăr Catargiu, iată cum califică tocmelile acestea :

„Angajamentele prin cari se dă cultivatorului o parte de pămînt să-l exploateze cu a lui cheltuială și în schimb să răspundă proprietarului o parte din recoltă *sau* muncă”.

Vedeți că zice *sau*, iar nu *și!*

Pentru ce munca țăranului în Țara Românească să fie robită pe cinci ani și a celui din Moldova numai pe un an sau doi? Și aci vorbesc ca deputat al colegiului al IV-lea de Mehedinți. Pentru ce această strîmbătate făcută țăranului din Muntenia? Cum se face aceasta? Nu cred că aceasta a fost opiniunea domnului raportator sau a domnului Maniu.

Domnul B. Maniu : Am fost în minoritate.

Vedeți! Va să zică ia vedeți, domnilor, că cine împarte parte-și face. *(Aplauze.)* Ați văzut dumneavoastră? Nu au fost moldoveni acolo; au fost numai delegați din Muntenia. Aceștia au hotărît pe spinarea țăranilor ; și dincoace de Milcov sînt abuzuri, căci rușfeturile sînt abuzuri strigătoare pînă la cer. Ai dat pămînt meteiagiului ; meteiagiul să fie împărțit, nu rușfetul. Nu *și,* ci *sau.* Ai făcut alcătuire să dai pămînt și să iei fructe? Fă pe 5 ani. Ai făcut alcătuire pentru muncă? Fă pe un an sau doi! Frați ca doi brazi dintr-o tulpină, așa zice Alecsandri. Dar nu frați la cîștig, și la pagubă nu! *(Aplauze.)*

Mai apoi în legea domnului Catargiu se zice în privința viilor :

„Tocmelile pentru lucrarea viilor cu bani pe pogoane *sau* parte din recoltă”.

Aci nu mai este așa. Cestiunea importantă a viilor se lasă la o parte, încurcată și se vorbește numai de plata pentru pogoane.

Domnilor, v-am citit legea veche a domnului Florescu, a domnului Ion Ghica și a domnului Lascăr Catargiu și ele nu privesc între tocmelile agricole decît angajamentele argaților tocmiți cu anul sau cu luna. Zilele se lasă la o parte, se lasă bietului țăran cînd are cîte o zi să o poată vinde după prețul curent, iar nu să o lege. I se lasă libertate să o angajeze și să poată lua 2 franci, unul și jumătate, după cum va găsi, iar nu 40 sau 50 bani. Acum iată că și ziua se robește și se supune prin noua lege de tocmeli acelui dumnezeu necunoscut care era la romani și care acum la noi se numește Rușfetu.

Tot așa are să fie abuz cînd se va amesteca munca cu dijma, cînd veți pune în tocmelele agricole și zilele. Apoi acesta este progres? Sînt încredințat că domnul Rosetti nu împărtășește aceste idei, căci sentimentele sale domnia sa le-a exprimat la banchetul care s-a dat în onoarea domniei sale ca ziarist, că domnia sa nu se va pune să lucreze la masa de stejar sculptat pînă cînd și țăranul nu va avea o masă de brad în casa sa.

Ei bine, sînt sigur că domnia sa nu se unește cu această mistificare de a se pune în loc de *sau și*.

Iată dar, domnilor, ce mă face a zice cum că legea nu este încă studiată, că această lege păstrează tot răul și nu face nici un bine.

Dar mă veți întreba de ce proprietarii din Țara Românească, pentru care s-au stipulat atîtea avantagie cari nu le aveau pînă acum, de ce și ei țipă? Da, țipă și proprietarii din Țara Românească ca și cei din Moldova, pentru că și această lege pune la discrețiunea celui din urmă zapciu averea lor și a copiilor lor, pentru că le risipește independința, pentru că și în viitor ei nu vor putea să facă un pas fără să se trezească cu zapciul pe spinarea lor.

Apoi n-am văzut eu cum că tot în această lege se face responsabil proprietarul care a luat un țăran cu ziua să-i muncească și vine zapciul și-l ridică și-l lasă nu numai cu lăcrimile pe obraz, dar încă-l face și responsabil?

Așadar, domnilor, am arătat că sitemul meteiajului cum se execută în Țara Românească nu este cel mai fericit. Am auzit cu mare plăcere pe onor. domnul Stolojan, care suindu-se la tribună a început așa :

„Sclavii s-au numărat și știu puterea lor; toate barierele cele vechi au dispărut.

Astăzi clasele dirigente — și noi facem parte din ele — trebuie să guverneze în interesul claselor populare. Dacă voiți să mai existați ca clase cu influență hotărîtoare în afacerile publice trebuie să fiți inspirați de o vie solicitudine pentru bunul trai al tuturor. Cei ce au sarcina de tutelă trebuie să se gîndească d-a duce bunul trai în clasele de jos".

Domnilor, aceste cuvinte nu sînt decît reproducțiunea cuvintelor onor. domn Cozadini și nu pot să fie decît expresiunea voinței fiecărui dintre dumneavoastră, ca cu sacrificie chiar să ne ocupăm de îmbunătățirea soartei țăranului, să-l ridicăm din lîncezeala în care se află, să-l facem cu mai mari drepturi, să-i dăm conștiința datoriei, să-l deșteptăm să iubească munca liberă neîngrădită și să-l facem să nu aștepte decît de la muncă buna lui stare.

Noi proprietarii care am făcut mișcarea de la 1864, noi trebuie să fim și acum în capul acestor reforme. Și onor. domnul Stolojan, cînd a zis aceste cuvinte, cred că și-a adus aminte de ce era odinioară în partitul liberal cînd ca Orfeu, care cu lira sa mergea să îmblînzească fiarele sălbatice, și domnia sa cu scripca sa mergea prin sate să îmblînzească fiarele electorale. *(Ilaritate.)* Dar mai în urmă s-au schimbat lucrurile; cînd domnia sa vorbea ieri și preconizînd meteiagiul ne spunea că trebuie să păstrăm lucrurile așa cum sînt, că trebuie să ne gîndim că execuțiunea tot mai este trebuincioasă etc., un strigăt, un rîs foarte expresiv pornit de pe băncele liberale m-a încuragiat foarte mult pe mine și mi-a dovedit că dumneavoastră înțelegeați și aprobați cele zise de domnia sa la început, dar concluziunea nu v-a plăcut și mi-ați dovedit că sînteți tot liberali, dar că n-ați devenit încă milionari. *(Ilaritate.)*

Mi-a mai dovedit domnia sa încă un lucru, acea vorbă creştinească a lui Isus Cristos care zicea că mai uşor funia de corabie intră pe urechile acului, decît un milionar intră în paradis. *(Mare ilaritate.)*

Poate, domnilor, ca eu să fiu greşit; şi voi fi fericit ca să mă dezabuzez; însă am văzut că mai toată majoritatea n-a fost de opiniunea domnului Stolojan. Am văzut din cele petrecute ieri că s-a schimbat boierul. *(Ilaritate.)*

Domnul Stolojan: Nu s-a schimbat deloc.
Domnul Al. Lahovari: S-a schimbat în boier.

Domnilor, am voit să vă dau numai o idee de confuziunea ce domneşte între noi. Sînt însă dator să declar un adevăr: confuziunea este între noi numai în mijloace. Ne vom înţelege şi în privinţa mijloacelor, care vor pune pentru astă dată de o parte politica, cînd în cestiunea de faţă vom face ceea ce am zis în adunarea proprietarilor din Iaşi. Să ne închipuim că în capul guvernului avem cei mai buni amici ai noştri; dar să recunoaştem că legea nu e studiată. Veţi zice însă dumneavoastră acum că eu voiesc prin aceste cuvinte să sustrag Adunărei hotărîrea, rezolvarea acestei cestiuni şi, prin urmare, să rămînă legea actuală. Legea actuală nu poate să rămînă. Legea actuală am combătut-o la '72, am primit-o însă deşi eram în contra ei pentru că de la legea rurală nu se împlinise încă nici zece ani; erau numai şapte ani şi era necesitate de o lege esceptională, de o lege provizorie şi de aceea am fost eu în dezacord cu domnul Ionescu şi cu domnul Cantili, care de pe atuncea cereau dreptul comun; pentru că atuncea, în urma legei rurale, care făcea o revoluţiune socială, în urma lui 11 februarie, care era o revoluţiune politică, a trebuit să primim un asemenea provizoriu. Dar această lege, în loc să ţină 5 sau 6 ani, a ţinut 16 ani. Destul! *(Aplauze.)*

Să credem că ţăranul acîştigat şi el de atuncea în cunoştinţe, a progresat cum a progresat şi naţiunea, a devenit mai independent, cum a devenit independent şi statul român. Aşadar dreptul comun...

Voci: Nu, nu se poate!

Însă justiţia aproape, *la petite justice, la justice locale* puse în apropierea justiţiabilului. Să dăm şi muncitorului agricol acea protecţiune care se dă comerciantului şi industriaşului în alte ţări. Să întocmim la plăşi, pe lîngă judecător, să întocmim o reprezentaţiune a proprietarului şi a muncitorului, care să hotărească în mod sumariu şi să execute. Şi pentru ca să nu mi se zică că amîn lucrul indefinit, îndată, mîne, astăzi să numim o comisiune extraordinară, numeroasă, precum este comisiunea însărcinată cu studierea bugetelor, care e compusă din 21 membri şi care nu face decît a regula numai nişte cifre puse de legi. Pentru ce o asemenea cestiune mare, pe care pasiunile politice se silesc să o transforme într-o cestiune socială, pentru ce să nu fie studiată de o comisiune mai numeroasă? Eu sînt bătrîn, bolnav, cu toate acestea iau îndatorirea cel întîi să stau zi şi noapte ca să nu se despartă această Cameră fără să dăm ţărei rezolvarea cestiunei tocmelelor agricole.

Iată opiniunea mea. N-am cea mai mică pasiune pentru nimic şi contra nimănui; voiesc ca această lege să fie un izvor de fericire şi pentru o parte şi pentru alta; dar mai ales pentru proprietarii din Moldova cei maltratați, cei puși în vileag ; acești proprietari vor fi cei întîi cari vor primi să facă sacrificiele ce au mai făcut la 1862, 1864 și 1859. Ați auzit ce v-a vorbit domnul Cozadini. Domnia sa este un liberal amic al guvernului, este un admirator al președintelui consiliului, domnia sa însuși a cerut modificarea legei. Prin urmare credeți în sinceritatea domniei sale, dacă sinceritatea mea poate veți crede că e numai un șiretlic.

Așadar încă o dată mă rostesc : voi respinge această lege ; și a doua zi iau îndatorirea ca să lucrez în acea comisiune cu ardoarea unui tînăr de 20 ani spre a rezolva această cestiune [10]. *(Aplauze.)*

„Monitor", 1882, nr. 51, p. 728, col. 1 — p. 734, col. 3. Rectificări la p. 805—813. Se publică după broșura Tocmelile agricole, cuvînt rostit în ședința Camerei deputaților din 11 februarie 1882 de . . ., deputat al colegiului IV de Mehedinți, *București, 1882, 37 p.*

NOTE

[1] Proiectul s-a publicat în „Monitor", 1882, nr. 50 din 11/23 februarie, p. 707—710. Raportor era N. I. Constantinescu.

[2] Vezi supra p. 128.

[3] Afirmația este susținută de numeroasele intervenții în forul legislativ în favoarea țăranilor, ca și de activitatea titanică desfășurată pentru aplicarea reformei agrare din 1864. (Amintim că K. este autorul legii rurale din 1864.) Cf. *Proiect de lege rurală,* publicat la 16 martie 1864 în „Dezbaterile Adunării Legislative", 1863—1864, nr. 167, p. 1331—1337 (cu diferite variante în arhiva K. de la B.A.R., XXII, 1814—1816, 1820) ; decret-lege pentru „regularea proprietății rurale" din 14 august 1864, publicat în „Monitor", 1864, nr. 181, p. 811—813 ; *Colecțiune de instrucțiunile și dezlegările ce s-au dat în anul 1864 în aplicarea legii rurale,* București, 1864, 38 p. (cu diferite variante în arhiva sa, *ibidem,* XXII, 1814—1816, 1818, 1820, 1822, 1828—1829) ; *Proiect de lege pentru învoielile agricole* (*ibidem,* 1868, alte două variante, 1865, 1869).

[4] Vezi supra p. 94.

[5] C. A. Rosetti.

[6] Petiția proprietarilor s-a publicat în „Monitor", 1882, nr. 50, din 11/23 februarie, p. 710—711.

[7] I. C. Brătianu.

[8] *Observațiuni asupra proiectului de lege pentru tocmelile de lucrări agricole și asupra celui pentru vînzarea beuturilor spirtoase în comunele rurale,* București, 1882, 34 p. (ed. a II-a în același an).

[9] Comisia proprietății care a funcționat în Țara Românească în august 1848 și l-a avut ca secretar pe I. Ionescu de la Brad. Cf. Apostol Stan, *Le problème agraire pendant la révolution de 1848 en Valachie,* București, 1971.

[10] Vezi infra p. 211.

Faptul că K. vorbește totdeauna liber a determinat înregistrarea discursurilor sale sub formă stenografică. Textul apărut în „Monitor" după stenogramă deformează uneori spusele sale. Alături de alți parlamentari a protestat mereu, fără succes, împotriva lipsei de acuratețe în reproducerea dezbaterilor parlamentare. Chiar cînd a fost ministru de interne și a avut în subordine „Monitorul" situația nu s-a ameliorat pe deplin. Evident, vina trebuie împărțită între stenografi și tipografi. Spre a evita greșelile K. mărturisește că, în general, și-a revăzut discursurile în corectură. Oricum, această operație este sigură în cazul discursurilor publicate separat. Confruntînd atent broșurile cu paginile „Monitorului" se constată în adevăr eliminarea erorilor, atît a celor semnalate la rubrica *Erata* a foii, cît și a celor ce persistaseră în coloanele „Monitorului". De aceea, ca regulă am optat, acolo unde a existat, pentru textul publicat separat.

Cere să se facă rectificarea unor spuse ale sale și relevă folosirea numelui său ca „judecător" într-un discurs al lui C. A. Rosetti *

Domnilor, mai întîi să-mi dați voie să mă plîng de cîteva greșeli ce s-au făcut în cuvîntul ce am ținut acum două zile[1] și cer voie de la dumneavoastră ca să permiteți cîteva rectificări cari sînt numai de stil; sînt cîteva pasaje al căror sens este confuz, deși ideile nu sînt alterate.

A doua cestiune ce voi să relevez este că ieri domnul C. Rosetti[2], asupra cîtorva cuvinte ce am zis despre o dată istorică, a crezut de cuviință să facă istoria contimporană de la 1849 pînă [la] 1864, punîndu-mă pe mine ca cel dintîi judecător în această istorie. Nu fac cestiune personală, fiindcă nu voi ca Adunarea să fie distrasă de la lucrările sale prin cestiuni personale, dar [î]mi rezerv dreptul de a răspunde cînd voi găsi de cuviință și dacă spun aceasta astăzi este ca nu prescripțiunea să vină să-mi închidă gura.

Vin acum la interpelarea ce am anunțat în privința tîrgului de la Strehaia[3].

„Monitor", 1882, nr. 53, p. 740, col. 1.

* Ședința din 13 februarie 1882.

NOTE

[1] Textul a fost republicat în întregime și apoi reluat în broșură separată. Vezi p. 135.

[2] C. A. Rosetti luase cuvîntul în ziua de 12 februarie ca să apere proiectul de lege pentru tocmelile agricole elaborat în timpul cît deținuse portofoliul internelor. Constatase respectul cu care Adunarea a ascultat discursul lui K., autorul loviturii de stat de la 2 mai 1864, care veștejise „revoluția" de la 11 februarie 1866, cînd domnitorul Al. Ioan Cuza fusese detronat. El spusese că nu poate fi rival lui K. datorită „marilor calități" ale acestuia. În viață se întîlniseră adesea pentru ca apoi să se despartă „și mai mult".

K. intrase în sala Adunării la jumătatea discursului lui Rosetti și fusese întîmpinat cu aplauze. Netulburat, Rosetti continuase să discute politica lui K. față de țărani, declarînd că neîndoios îi iubise mai mult decît oricare alt ministru de vreme ce pentru ei fusese sperjur, călcîndu-și cuvîntul („să mă trăznească Dumnezeu în ziua cînd voi lovi libertatea acestei tribune" spusese el și apoi dizolvase Adunarea spre a face posibilă reforma agrară). Despre sine spusese că în calitate de ministru de interne a aplicat legea agrară a lui K., „pe care i-o prăpădesc în aplicare, căci, afară de reaua aplicare care se face totdeauna în loviturile de stat, i-au prăpădit-o și succesorii; în aplicarea acelei legi se furaseră moșiile de la săteni de către ciocoii satelor. Eu am adus un proiect de lege și le-am restabilit".

[3] Vezi supra p. 41.

Asupra tarifului general autonom de vamă pe care intenționează să-l aplice Austro-Ungaria *

Domnilor, după certele urmate ieri[1], lăsați-mă pe mine, din opozițiune, ca astăzi cel puțin să-mi fac profesiunea mea de credință guvernamentală.

Onor. domnul Buescu mi-a făcut ieri imputări grele, zicînd că m-am unit cu conservatorii, că am apărat legea din 1872 și altele.

* Ședința din 13 februarie 1882.

Ei bine, să-mi dea voie astăzi domnia sa a-i spune că nu înţeleg ce a fost acea ceartă a domniei sale cu domnul ministru de externe [2].

Vă spun un lucru, că această ştire o am şi eu din jurnale, că acest tarif general autonom, pe care voieşte a-l face Austro-Ungaria, acest *Zolltarif*, are a se aplica în curînd. Negreşit că onor. domnul Burileanu, cînd a văzut aceasta, a fost îngrijat cu drept cuvînt, şi a avut tot dreptul a întreba pe domnul ministru de externe dacă domnia sa ştie ceva, şi dacă nu ştie l-a rugat să binevoiască a face demersurile cuvenite. Ce v-a spus domnul ministru? V-a spus un ce pozitiv. Domnia sa zice : Este pozitiv că, după convenţiunea comercială ce avem, Austro-Ungaria nu are dreptul să puie cea mai mică dare la intrarea cerealelor noastre în Austro-Ungaria. A zis aceasta într-un chip categoric. Ce mai este de zis? Ce mai poftiţi? Ceea ce a spus domnul ministru a satisfăcut pe toţi domnii deputaţi, şi mai cu seamă toată banca opoziţiunei ; numai singur onor. domnul Buescu n-a rămas mulţumit.

Domnilor, în această ocaziune mai am ceva de zis. Am văzut că s-a publicat tratatul de comerciu încheiat între Austro-Ungaria şi Serbia. Prin acel tratat s-au făcut Serbiei mai multe scăzăminte la tariful austro-ungar, şi fiindcă noi avem o convenţiune cu Austro-Ungaria, în care se zice că vom fi trataţi ca statul cel mai favorizat, de aceea trebuie să beneficiem şi noi de acele avantagie.

Rog dar pe domnul ministru de externe să caute a să ocupa de această cestiune, căci chiar în delegaţiuni şi prin jurnalele austriace s-a vorbit cum că România va beneficia de avantagiele care se creează Serbiei.

În cît se atinge acum de cestiunea impunerei cerealelor noastre, eu, cît pentru mine, vă declar că sînt mulţumit cu răspunsul domnului ministru de externe [3].

„Monitor", 1882, nr. 53, p. 771, col. 2—3.

NOTE

[1] Vezi şi intervenţiile precedente. Pană Buescu intervenise în discuţie după C. A. Rosetti, în replică cu Al. Lahovari, dialogînd apoi în continuare cu K. : „. . .Ne-aţi acuzat pe noi că am fi făptuitorii unei ilegalităţi provenită dintr-o lege pe care n-am făcut-o noi, ci dumneavoastră, şi domnul Kogălniceanu a apărat-o la 1872.

K. : Neadevărul cel mai mare! *(Zgomot.)*

B. : Atunci la 1865.

K. : Nu este exact.

B. : Dumneavoastră relele acelei legi le puneţi in spinarea noastră, pe cind dumneavoastră aţi făcut legea.

K. : Nu este exact.

B. : Ba este exact, căci mi-ai declarat-o mie, singur, dumneata.

K. : Protestez, nu este exact ; nu v-am declarat nimic.

B. : Atunci nu este mai puţin adevărat că toţi cei din opoziţiune cu care lucrează domnul Kogălniceanu pune pe spinarea noastră legea de la 1872.

K. : Nu este exact ; eu sînt singur, nu sînt cu nimeni, dar niciodată cu dumneata".

[2] P. Buescu se disputase cu E. Stătescu în urma interpelării lui M. Burileanu asupra majorării taxelor de import la cerealele româneşti de către Austro-Ungaria. P. B. spusese că răspunsul ministrului la interpelare fusese „cam *à le diable m'emporte*, sau, cum se zice pe româneşte, ne-a dat un răspuns cam peste picior".

[3] Discuţia s-a închis.

Pledează pentru luarea în discuţie a proiectului de lege referitor la construirea drumului de fier Bucureşti—Buzău—Cernavodă *

Cred, domnilor, că onor. domnul Fleva[1] nu şi-a dat bine seama de importanţa cestiunei drumului de fer Bucureşti—Cernavoda.

Studiele sînt făcute de guvern. Toată lumea cred că simte necesitatea ca să ajungă la mare.

Cînd vedem că naţiuni mari doresc să ajungă la mare, cînd vedem că state mari recurg la mijloace de a se impune altor ţări străine spre a face drumuri de fer numai ca să ajungă la mare, cu toate acestea noi de 5 ani avem marea şi nu voim să ne folosim de dînsa.

Înainte de toate, rog pe domnul Fleva să binevoiască a vedea că, mai ales în urma închiderii graniţelor despre Austria şi despre Rusia, este mare sărăcie pentru o parte a ţării a mai întîrzia cu deschiderea unui debuşeu pe mare.

Rog pe domnul Fleva să binevoiască a nu se opune de a se lua în dezbatere cestiunea drumului de fer, căci este de mare necesitate.

A mai vorbit domnul Fleva că lipsesc din Cameră 21 de deputaţi în comisiunea pentru tocmelele agricole, şi alţi 21 în comisiunea budgetară. Eu cred că, atunci cînd va veni în dezbatere cestiunea drumului de fer, toţi se vor uni aci ca să ia parte la dezbaterea lui[2].

„Monitor", 1882, nr. 55, p. 789, col. 3 — p. 790, col. 1.

---

* Şedinţa din 16 februarie 1882.

NOTE

[1] N. Fleva ceruse să se dea prioritate discutării bugetelor şi proiectului de lege referitor la tocmelile agricole.

[2] Proiectul a fost luat în dezbatere. Vezi şi infra p. 158, 193 şi 203.

Asupra lucrărilor comisiei desemnate pentru a întocmi un raport asupra noului proiect de lege al tocmelilor agricole *

Domnilor, comisiunea pe care aţi orînduit-o ca să studieze legea tocmelilor agricole împreună cu comitetul de delegaţi s-a şi rostit, pot zice, asupra a trei părţi din proiectul de lege, şi o parte din principiile importante a putut atrage o împreună înţelegere [1].

Dar ca să ne putem ţine de cuvînt, adică ca în termen de opt zile să venim cu rezultatul lucrărilor noastre înaintea dumneavoastră, rog pe Cameră să binevoiască a ne acorda două zile, şi iată de ce. Dimineaţa, cînd ne adunăm la 10 ore, nu vin toţi şi, prin urmare, rămîn voci a căror adeziune nu o cunoaştem. Seara sînt mulţi obosiţi în urma discuţiunilor de aci în timpul zilei, şi unii chiar sînt cu şederea afară din oraş.

---

* Şedinţa din 18 februarie 1882.

De aceea sînt însărcinat de comisiune să rog pe Cameră a binevoi ca două zile să se ocupe cu lucrări în secţiuni.

În aceste două zile pe care ni le veţi da, avînd şi dumineca la dispoziţiunea noastră, sperăm a termina lucrarea, şi raportorul va avea timp să rezumeze şi să redigeze otărîrile noastre; astfel că luni, sau cel mult marţi, veţi avea rezultatul lucrărei acestei comisiuni. De aceea vă rog să binevoiţi a ne acorda aceste două zile [2].

„Monitor", 1882, nr. 57, p. 838, col. 2–3.

NOTE

[1] Vezi supra p. 135 şi infra p. 211.
[2] Comisia a primit o amînare de o zi.

*Intervenţii la proiectul de lege care desfiinţa „contribuţiunea personală şi de şosele" instituind „o contribuţie pentru căile de comunicaţiune"**

Domnilor deputaţi, înainte de toate-mi fac respectuoasele mele rezerve în privinţa acestei procedure extraordinare ca noi să ne rostim asupra unui proiect de lege care ori pune, ori scade impozitele, fără ca raportul să fi fost tipărit şi împărţit deputaţilor ca să-l poată studia...

Domnul N. Dimancea : Cer cuvîntul!

Şi cel mai mare argument ce am în favoarea rezervelor pe care le fac...

Domnul vicepreşedinte [1] : Sînt dator să atrag atenţiunea onor. orator că această cestiune s-a tranşat de ieri.

Am onoarea a vă declara că mă supun, dar pot zice supunîndu-mă : *E pur si muove.*

Cel mai mare argument care-l am în privinţa acelui straniu mod de a discuta şi vota un asemenea proiect de lege este chiar în raportul domnului raportator...

Domnul vicepreşedinte : Ceea ce n-aş crede că este permis onorabilului domnului deputat este ca să zică că votul este straniu, întrucît votul este conform regulamentului.

Mi se pare că n-am zis nimic rău şi, chiar în privinţa acestui cuvînt de straniu, primesc dojana ce-mi vine de la înălţimea tribunei preşedinţiale, dar tot cu respectuoase rezerve, pentru a mă sluji cînd domnul deputat Fleva va susţine teorii de libertate, fiindcă mă mir, eu care sînt deprins la amoarea sinceră a domnului Fleva pentru libertatea cuvîntului, mă mir ca tocmai domnia sa să-mi facă imputarea ce mi-a făcut. Nu cred că întrebuinţarea cuvîntului straniu este ceva insultător pentru Cameră...

---

* Şedinţa din 18 februarie 1882.

Convicţiunea mea este, domnilor deputaţi, că proiectele de legi care privesc sporiri şi scăderi de impozite trebuie să fie matur studiate şi am în favoarea mea chiar lucrarea domnului raportator[2].

Ce zice domnia sa în raport? Domnia sa califică acest impozit de barbar şi monstruos. Aşa este, şi mă unesc cu domnia sa. Dar apoi domnia sa ce face? În loc să ne zică că trebuie să ne gîndim a-l desfiinţa, domnia sa vine şi ne zice să votăm proiectul de lege. Dar ia să vedem ce este acest proiect de lege? Acest proiect de lege face o scădere pe anul acesta, şi dacă s-ar opri aci n-aş avea nimic de zis, v-aş declara mai dinainte că l-aş vota, dar numai dacă s-ar opri aci. Însă domnul raportator vine şi ne spune că să mai votăm şi pe anul viitor manţinerea acestui impozit, va să zică să manţinem acest impozit monstruos. Apoi atunci este numai o scădere pentru un an, căci dacă se manţine pe anul viitor de unde ştiu eu ce nevoi are să aibă guvernul, astfel că poate să fie silit să manţină această stare de lucruri şi pe anii viitori, o stare de lucruri pe care onor. domnul raportator a stigmatizat-o cu drept cuvînt.

Domnul raportator a mai zis că acest proiect de lege s-a votat în unanimitate de secţiuni. Apoi nu este aşa.

Secţiunea a doua nu l-a votat aşa cum este; secţiunea a doua a zis că se mărgineşte a vota numai scăderea pe anul acesta şi a mai zis încă ca guvernul să vină cu un proiect de lege care să prefacă sistemul acesta de impozit.

Eu cred că guvernul se va hotărî să vină odată cu un proiect de lege şi cu un proiect de lege luat nu de la un guvern de libertoni, de revoluţionari, ci de la un guvern monarhic, de la un guvern pe care ne-am deprins a-l admira, de la guvernul Prusiei. În Prusia acela care n-are domiciliu nu plăteşte nimic, clasele care n-au domiciliu, precum slugile, uvrierii, nu plătesc nimic.

Este adevărat că Constituţiunea noastră leagă drepturile politice de o dare oarecare ce se plăteşte către stat şi înţeleg ceea ce zice domnul raportator, ca să ţinem darea, dar să o scădem de la 18 la 12 şi apoi la 6. Apoi, domnilor, cu aceasta nu schimbăm acea dare, pe care raportorul nostru a stigmatizat-o şi cu drept cuvînt. De aceea şi eu vă rog fiindcă este o uşurare ceea ce se propune, fără să reformăm legea organică, să primim această reducere de impozit, însă numai pentru anul acesta, dar să nu angajăm viitorul.

Voci: Da, da!

Domnilor, toată uşurarea de impozit este bună, nu puteţi contesta aceasta; dar cînd sîntem chemaţi a desfiinţa sau a împuţina o dare, care este normală, deşi este rea, socotesc că mai întîi ar trebui să desfiinţăm acele contribuţiuni excepţionale, care s-au pus numai pentru anume împrejurări. Dumneavoastră vă aduceţi aminte că în vremea rezbelului s-a votat ca contribuţiune de rezbel cinci la sută asupra lefilor funcţionarilor statului; şi mi se pare că de patru ani nu mai avem rezbel. Vă întreb pentru ce se mai ţine contribuţiunea de rezbel? Se manţine ca o necesitate de budget, şi dacă este aşa pentru ce dar să se scadă un impozit care există regulat şi de ce să nu se desfiinţeze contribuţiunea de rezbel, pe care eu, deşi nu sînt un om de dezordine, însă cu legea în mînă aş putea să refuz de a o da. Cînd ar veni perceptorul să-mi ceară acei 5 la sută, aş fi în dreptul meu a-i spune că nu plătesc, căci l-aş întreba cu cine ne batem? Ne batem cu turcii, cu ruşii, ne batem cu japonezii? Căci de patru ani nu mai sîntem în rezbel. Şi atunci nu mi s-ar putea răspunde altfel decît că este o necesitate de buget. Domnilor, eu cred că, dacă contribuţiunea de rezbel era să se prelungească, trebuia să intervină o lege în fiecare an ca să o legitimeze.

Eu cred, domnilor, că guvernul, întemeiat pe consideraţiunile de înaltă necesitate, de moralitate şi echitate, consideraţiuni care se găsesc în raportul domnului Cernătescu, va veni cu reformarea impozitelor ; deocamdată însă să ne mulţumim cu ce ne-a adus, adică să votăm din acest proiect numai alineatul care priveşte la anul budgetar 1882—1883.

Voi vota dar luarea în consideraţiune, nu voi fi în contra acestui proiect de lege, dar m-am crezut dator, domnilor, a vă supune aceste observaţiuni, pe care le cred întemeiate [3].

„Monitor”, 1882, nr. 57, p. 839, col. 2 — p. 840, col. 2.

N O T E

[1] N. Fleva.

[2] P. I. Cernătescu.

[3] Proiectul s-a votat cu 64 de voturi pentru şi şase împotrivă, după ce se respinsese un amendament K. : „Contribuţiunea pentru căile de comunicaţiune prevăzută prin legea din 15 martie 1877 se scade la 12 lei pentru anul bugetar 1882—1883”. Proiectul de lege cuprinsese în plus că pe viitor contribuţia avea să fie de şase lei.

Pledează din nou pentru luarea în dezbatere a proiectului de lege referitor la construirea căii ferate Bucureşti—Cernavodă *

Domnilor, constat că pînă astăzi de trei ori s-a fixat ziua pentru luarea în discuţiune a proiectului de lege[1] pentru drumul de fer Bucureşti—Cernavoda, cestiune care interesează ţara întreagă, şi că totdauna cînd e ziua fixată pentru această discuţiune domnul ministru al lucrărilor publice a fost absent.

Replică lui G. Cantili [2].

Onor. domni, eu socotesc că domnul Cantilli, ca om de drept, ar trebui mai întîi să cunoască precedentele şi apoi să facă pe cineva vinovat. Domnia sa are lăudabila misiune de a apăra, iar nu de a acuza ; domnia sa însă vine azi şi mă acuză pe mine degeaba. Eu de la începutul şedinţei necontenit m-am plîns că ordinea zilei nu se urmează, ci necontenit se cere cînd o lege, cînd alta . . .

Domnul G. Cantilli : Am zis că ai dreptate în parte.

Ba am avut în tot dreptate şi atunci de ce mă acuzi ?

Domnilor, domnul ministru de lucrări publice a venit şi ne-a rugat ca să otărîm o zi anume cînd să se discute cestiunea drumului de fer Bucureşti — Cernavoda. Pînă acum s-a fixat de trei ori ziua şi domnia sa a fost tot absent. Ei bine, rog pe domnii miniştri care sînt prezinţi să binevoiască a fixa pentru a patra oară ziua cînd are să se hotărască negreşit această cestiune. Cu atît mai mult să se hotărască — şi aci are să ţipe domnul Maniu — mai degrabă acea zi, fiindcă ce este acum şi după discuţiune ce are să se facă sînt sigur că nu se va decide nimic.

---

* Şedinţa din 18 februarie 1882.

Pare că este un făcut, domnilor, ca noi care am luat Dobrogea să nu ne folosim de dînsa; pare că este un făcut ca noi care avem marea ca graniţă a ţării despre Dobrogea [să] nu voim să ajungem niciodată la mare, şi toată lumea ştie că ţările care au porturi la mare merg cu paşi repezi spre progres.

Noi de patru ani de cînd avem Dobrogea, şi prin urmare am putea avea un port la mare, stăm cîte 4—5 luni de zile pe fiecare an cu porturile noastre închise, cu productele noastre în magazii, din cauză că nu voim a ne folosi de un drum liber şi sigur la mare.

De aceea vă rog hotărîţi odată cînd voiţi să se discute această cestiune, peste patru, cinci sau zece zile, dar hotărîţi-vă odată şi atunci ţineţi-vă de hotărîrea luată.

Astăzi fiind pusă la ordinea zilei o cestiune aşa de importantă, noi am lăsat-o la o parte şi ne-am ocupat de o sinecură [3] pe care însuşi domnul ministru a declarat că o retrage.

Vă declar, domnilor, că, ca particular, nu am nici un interes în această cestiune, dar ca român cred că fac un bine ţării mele cerînd ca ea să se tranşeze cît mai curînd. Puneţi-o dar pe luni la ordinea zilei.

Domnul ministru de justiţie: Nu pot să zic nici luni, nici marţi: şi vă rog să recunoaşteţi şi dumneavoastră mai înainte de toate că la această discuţiune trebuie să fie faţă şi domnul preşedinte al consiliului.

Recunosc atotputernicia domnului preşedinte al consiliului, dar aci este cestiune de studiu şi putem să ne rostim şi fără preşedintele consiliului. Se poate ca domnul preşedinte al consiliului să se ducă în voiagiu, cum s-a mai dus; ei bine, atunci avem să rămînem noi aşa? (*Întreruperi*).

Se tot zice că Adunarea nu lucrează. Dar cum voiţi să lucreze, cînd dumneavoastră, în loc ca s-o lăsaţi să discute cestiunile cele mari şi cele importante, cereţi să vă voteze credite pentru curţile cu juraţi, pentru inspectori etc.; cu asemenea legi neînsemnate trebuie să ne perdem noi timpul cel mai preţios? Vă rog dar faceţi a se lua în discuţiune cît mai curînd proiectul de lege pentru drumul de fer din Dobrogea; căci chiar dacă vom începe discuţiunea totuşi nu are să se termine acum, pentru că nu este posibilă calea cea dreaptă şi de aceea are să se amîne din nou şi Dumnezeu ştie pînă cînd. (*Zgomot.*)

Da, domnilor, oricine din dumneavoastră va fi citit ştie că drumul de fer nu se va vota. Sînt dar de părere ca noi să începem discuţiunea, să vedem ce este de făcut şi în unire cu guvernul poate că vom ajunge la un rezultat mai bun.

Dacă dumneavoastră vroiţi ca să fie faţă la discuţiune şi domnul Brătianu eu nu mă opui, dar observ numai că aci sînt oameni care vin din judeţe şi care mai cu seamă acum cînd începe primăvara, pe lîngă graba ce au de a se duce acasă spre a se ocupa cu munca cîmpului, mai au şi alte interese de familie, că aceşti oameni stau aci de atîta timp şi nu este bine ca dumneavoastră să ţineţi pe toţi aceşti oameni aici ca să vă voteze nişte legi de nimic. (*Zgomot.*)

Domnul G. Chiţu, ministru de justiţie: Domnilor, dumneavoastră m-aţi înţeles, sper, cînd v-am spus că domnul prim-ministru este bolnav şi că este prea bolnav. Dar onor. domnul Kogălniceanu nu voieşte să înţeleagă că boala este o scuză legitimă de absenţă, deşi domnia sa o invocă pe seama domniei sale adeseori în comisiunea în care lucrează zilele acestea, cerînd să se ducă mai devreme acasă fiindcă e bolnav şi la 10 ore seara trebuie neapărat să se culce.

Majoritatea m-a îmbolnăvit şi pe mine, ca şi pe primul-ministru.

Replică lui V. Maniu[4].

Sînt dator să liniştesc pe domnul Maniu, declarîndu-i că nici nu am pronunciat numele domniei sale.

Domnul V. Maniu: N-ai zis că are să ţipe Maniu?

Eu atîta ştiu că am citat numai numele domnilor Gr. Eliad şi Vernescu şi ceea ce am zis a fost la adresa domnului Eliad. Eu m-am hotărît s-o rup cu desăvîrşire cu domnul Vernescu, dacă domnul Vernescu va fi putut să ceară să votaţi un proiect de lege [în] care se vorbeşte mult de gara sau halta care va fi la Obor, dar nu se spune nicăieri pe unde vom trece Dunărea. *(Ilaritate.)*

„Monitor", 1882, nr. 57, p. 845, col. 1, 2—3; p. 846, col. 2.

NOTE

[1] Vezi supra p. 155.

[2] G. Cantili spusese că discuţia nu se poate face la sfîrşitul unei şedinţe şi în absenţa preşedintelui Consiliului de Miniştri. Ceruse „să se facă cu mai multă solemnitate parlamentară".

[3] Se discutase un proiect de lege prin care se instituia postul de comisar general pentru organizarea, supravegherea şi controlul caselor de credit agricol. Salariul lunar al titularului era de 1 000 de lei, iar indemnizaţia de transport de 500 de lei.

[4] V. Maniu era raportor la proiectul de lege a cărui discutare o reclama K.

Se pronunţă în favoarea proiectului de lege care acorda ministrului justiţiei un credit extraordinar de 6 000 de lei pentru chiria curţii cu juraţi a judeţului Ilfov *

Domnilor deputaţi, nu se cuvine să ridicăm cestiuni de provincialism. Iată că eu votez acest proiect de lege, pentru ca să dovedesc că sînt guvernamental, şi aceasta o fac cu atît mai mult cu cît am auzit pe mulţi din majoritate zicînd: Ai să tragem o bilă neagră. Eu [î]i voi trage o bilă albă, pentru că doresc să fie majoritate în favoarea acestui proiect al guvernului.

Domnul Gr. Eliad: Dacă-l susţii dumneata mi-e frică să nu cadă. *(Risete.)*

Totdauna, domnilor, s-a făcut deosebire pentru Bucureşti şi pentru Iaşi. Curtea de juraţi din Bucureşti şi cea din Iaşi au avut încăperi de ale statului și nu să poate pretinde că la celelalte județe mici, unde curțile cu jurați sînt chemate a se rosti numai asupra unui număr foarte restrîns de onorabili cetățeni *(ilaritate)*, care sînt trimiși înaintea lor, să li se dea și lor localuri de ale statului. De aceea vă rog să votăm acest proiect de lege [1].

---

* Şedinţa din 18 februarie 1882.

„Monitor", 1882, nr. 57, p. 847, col. 1—2.

NOTE

[1] Scrutinul s-a declarat fără rezultat.

Din nou asupra discutării raportului comisiei de anchetă privind actele diplomatice *

M-am sculat din pat și am venit bolnav, pentru ca să iau parte la discuțiunea acestui raport [1]. Dumnezeu știe dacă voi putea să mai adăst o jumătate oră; cu toate acestea voi aștepta.

La redeschiderea ședinței.

Domnilor, eu sînt la dispozițiunea Camerei și a ministerului, dar înțelegeți că mai presus de voința Camerei, a ministerului și a mea este boala de care sufăr, așa că, de trei zile fiind bolnav, am ieșit cum am putut astăzi și nu știu dacă mîne voi putea să vin la Adunare. De aceea aș ruga ca, dacă este să se amîne de astăzi, atunci să se fixeze o zi anume cînd are să vină acea cestiune.

Sprijină o propunere a lui I. Marghiloman.

Domnilor, au fost între noi convorbiri ca să așteptăm să vie și domnul Brătianu, și dupe lămuririle ce am luat m-am convins că domnul Brătianu nu poate să vie. Astfel fiind, după stăruința membrilor care pretextează că vor să termine mai curînd, am convocat comisiunea pentru mîne la 10 ore; și în adevăr că mă unesc și eu cu cererea domnului Marghiloman că, dacă onor. Camera ar putea să facă astfel încît sau să nu țină ședință mîne, sau să se ocupe cu legi mai puțin importante încît prezența noastră să nu fie absolut necesară, atunci comisiunea ar putea să termine mîne lucrarea sa, căci deja am votat 27 de articole [2].

„Monitor", 1882, nr. 60, p. 881, col. 1, 2.

* Ședința din 22 februarie 1882.

NOTE

[1] Vezi și supra p. 89 și 116 și infra p. 176. Discuția nu putea începe pentru că ministrul de externe, Eugen Stătescu, era absent. Biroul îl invitase telegrafic să participe la ședință.

[2] K. se referă la lucrările comisiei care dezbătuse proiectul de lege asupra noilor tocmeli agricole, din care făcea și el parte.

Pe marginea proiectului de lege care reglementa regimul proprietății în Dobrogea *

Domnilor, ca președinte al consiliului delegaților care a studiat cestiunea, să-mi permită amicul meu domnul P. Ghica [1] să-i spun că nu meritam imputările pe care ni le-a făcut.

Domnilor, noi am studiat foarte mult cestiunea și am studiat-o față cu primul-ministru, am studiat-o față cu reprezentantul domenielor, față cu fostul prefect de Constanța, domnul Opran, cel mai competent în cestiune, și am adus și eu micul meu contigent de cunoștințe, astfel că vă pot îndemna să cercetați această lege, și mai de înainte-mi permit a vă spune unde să cercetați și unde să nu cercetați. La legea aceasta sînt două cestiuni care se cuvine a fi cercetate, numai două; celelalte sînt nimic; întîi este cestiunea răscumpărării clăcii și a doua cestiune este: care era dreptul sultanului asupra pămîntului? Căci în Dobrogea, cînd se va recunoaște că sultanul era stăpîn pe tot pămîntul, nu va mai fi nevoie de ceea ce cerea bătrînul meu amic domnul Ioan Ionescu ca să ni se spună care sînt domeniele statului în Dobrogea. Domeniele statului sînt Dobrogea întreagă. Aceasta după teoria unora.

Numai aceste două cestiuni sînt de cercetat și vă rog să nu amînați indefinit cercetarea lor. Nenorocirea cea mai mare a fost această fatală teorie de a se crede statul stăpîn peste toată Dobrogea și din care cauză s-a adus turburarea cea mai mare acolo, căci a pus în îndoială chiar pe aceia care posedau de bună-credință. Aceasta este cauza înjosirei prețului pămîntului în Dobrogea.

Cestiunea proprietății trebuie să fie odată hotărîtă și în Dobrogea; ea s-a hotărît în Muntenegru, Bosnia, Herzegovina, Serbia și chiar Bulgaria, și la noi nu s-a hotărît încă pentru că s-a luat un drum rău. Așadar trebuie să se hotărască într-un fel, căci numai în ziua cînd se va hotărî veți avea dreptul să ziceți că posedați Dobrogea. Au fost, domnilor deputați, oameni care au voit să lucreze pentru Dobrogea, dar care n-au putut face nimic din cauza nesiguranței proprietății. Țara turcească, așa cum era, avea legile sale *sui generis*, tranzacțiunile se puteau face, se făceau numai cu voia sultanului, dar tot se făcea, fiindcă sultanul [î]și întrebuința voia sa, pe cînd noi de patru ani de cînd posedăm Dobrogea am împedicat orice tranzacțiune. Ordine s-a dat la toate tribunalele ca să nu întărească tranzacțiunile în privința proprietății. Nu trebuia guvernul să facă aceasta, din contră, trebuia să studieze legile otomane și să zică tribunalelor ca să întărească tranzacțiunile care se fac în conformitate cu legile otomane.

Eu nu cunosc petițiunea care s-a dat, se zice că este la tipar, dar mă uit la tribuna publică și văd doi cetățeni din cei mai onorabili dintre musulmanii din Dobrogea și fac apel la onor. domnul Opranu să spuie dacă nu este așa.

Domnul Opranu: Așa este.
O voce: Aceștia au adus petițiunea.

Ei, domnilor, numai venirea lor în Parlamentul român vă dovedește îndestul răul care s-au făcut și vă dovedește îndestul încrederea ce o au în noi. Cum, domnilor?

---

* Ședințele din 22, 27 februarie și 1, 2, 3 martie 1882.

În Dobrogea are un om nevoie să-și înzestreze fata sau să facă alte tranzacțiuni și tribunalele au ordine ca să nu transcrie nimica, căci răspund : Avem ordine să nu legalizăm.

Domnul G. Cantilli : Cer cuvîntul !

Eu, domnilor, văzînd că nu avem nimica de făcut și fiindcă văd că și banca ministerială nu se opune, de aceea mi-am permis să ridic vălul pentru ca dumneavoastră să nu mai amînați și pe poimîne această cestiune, să căutați pînă atunci prin cărțile ce veți avea, să căutați să vă informați și de la persoanele cu cunoștință și să nu credeți numai aceea ce vă spun eu. Ați văzut pe bătrînul Ionescu, care a șezut doi ani în Dobrogea, ce v-a spus ; ați văzut pe domnul Mîrzescu, care este un om de știință și care a studiat materia, și prin urmare trebuie să discutați și să auziți și contra.

Domnilor, sînt două cestiuni de studiat : întîi dreptul ce aveau deosebitele categorii de proprietari, dreptul de proprietate în orașe și dreptul de proprietate în sate, căci altul era dreptul de proprietate în orașe, altul în comunele rurale. Al doilea, să nu vă faceți iluziune și să credeți că proprietatea în Dobrogea are valoarea pe care o are în țara noastră ; această valoare o va cîștiga ; dar o va cîștiga cînd dumneavoastră prin legea ce veți face veți fi nu numai naționali, ci și liberali, căci, cu cît veți atrage mai multă populațiune română, cu atîta veți lega acea țară mai strîns cu noi. *(Aplauze.)*

Eu nu sînt de opiniunea domnului Ionescu ca să vindem oricui pămîntul de acolo, căci Dobrogea a fost țară românească, a fost țara lui Mircea vodă și trebuie să rămînă tot românească, a lui Carol I. (*Aplauze prelungite.*)

Domnul I. Ionescu (de la Brad) : Basarabia ne trebuie nouă.
Domnul C. T. Grigorescu : Și una și alta.

Greșeala făcută în Basarabia să nu o facem și în Dobrogea ; și acolo am avut o mare, am stăpînit-o 20 de ani și am perdut-o pentru că nu am făcut nimica. De aceea sufletul României, inteligența României trebuie să o ducem în Dobrogea și cînd va fi acolo putem avea siguranța că niciodată nu se va dezlipi de noi. *(Aplauze.)*

Protestez dar ca cel întîi ministru care am fost la intrarea în Dobrogea și la perderea Basarabiei, protestez că am fi perdut Basarabia prin vina noastră și vă declar că în momentul cînd am luat pămîntul Dobrogei nu l-am luat ca să-l perdem, ci hotărîți ca să-l apărăm ca pămîntul nostru, căci a fost țara lui Mircea. *(Aplauze.)* Nu este exact a se zice că Dobrogea a fost țară străină, ea a fost românească ; în Tulcea, pînă la 1828 sau 1830 nu erau decît patru familii bulgare și vă pot dovedi cu mărturisirea chiar a bulgarilor că au venit tocmai în urmă acolo tatari, cerchezi, însă prin colonizare. Dobrogea este dar o parte din România și nu aveți decît a vă uita pe hartă ca să vedeți că ea face parte din pămîntul României. De aceea, inspirați de geniul strămoșilor noștri, să căutăm să o ținem ca țară românească și terminînd mai curînd cu cestiunea proprietății. (*Aplauze.*)

În ședința din 27 februarie 1882.

Domnilor, permiteți-mi, fiindcă discuțiunea generală a fost foarte scurtă și cu drept cuvînt, căci o singură voce a combătut acest proiect de lege, permiteți-mi să mă depărtez puțin de textul acestui articol. Nu voi argumenta însă decît tot pentru această lege.

Domnilor, gurile Dunării sînt gurile fluviului celui mai mare în Europa, afară de Volga; am stăpînit gurile Dunării de secole, și azi cînd le-am recăpătat socotesc că nici unul din dumneavoastră nu voiește să le păstreze pentru alte națiuni și pentru alte civilizațiuni decît civilizațiunea modernă, civilizațiunea română; că prin urmare nu voim ca gurile Dunării să fie pustii; și cînd zic gurile Dunării zic Dobrogea, căci Dobrogea ne leagă de gurile Dunării.

Domnilor, care este interesul nostru principal? Interesul nostru principal este ca să populăm, să civilizăm această parte a României; să o populăm, o declar, dîndu-i caracterul, dîndu-i sufletul, dîndu-i simțurile românismului; zicînd așa însă dumneavoastră veți înțelege că trebuie să facem totul ca să ducem acolo mulți români; ba încă mai mult decît atît, chiar pe populațiunile care vin acolo singure cu orice chip să le facem române. Într-un număr oarecare de ani să facem români chiar și pe musulmani și să se deosebească de români numai prin aceea că unii vor merge la geamie, iar alții la biserică. Îmi permit a vă aduce aminte că, în discuțiunea ce s-a făcut în privința bănățenilor [2], onor. domnul ministru de finance, cu drept cuvînt, s-a întemeiat spre a mă combate pe viitoarea lege a regulării proprietății în Dobrogea. Mărturisesc că acesta a fost singurul argument la care eu [nu m-]am gîndit și, fiindcă eu totdauna nu am pretențiunea ca toate argumentele mele să fie cele mai bune, am găsit că acela a fost un argument serios și că legea organizațiunei Dobrogei aplicată într-un chip liberal putea să îndrepte răul, care după mine s-a făcut. Onor. meu alături șezător (*ilaritate*), domnul C. Boerescu, suindu-se atunci la tribună a contestat cum că în regulament ar sta ceva privitor la colonizare. În adevăr, domnia sa a căutat în Regulamentul organic al Țării Românești și a căutat și în Regulamentul organic al Moldovei la capitolul 9: despre împămîntenire; nu a căutat însă și la art. 99 din acest regulament. (*Întreruperi.*)

Domnilor, permiteți-mi să vă citesc 2 articole care ne vor fi de ajutor în materia [3] ce tratăm azi... (*Întreruperi.*)

Regulamentul păstrează istoria, civilizațiunea, trebuințele...

Domnul I. Ionescu: L-am ars!

L-ați ars ca act politic, ca semn de umiliațiune politică, dar nu ați înțeles să ardeți obiceiurile și legislațiunea veche.

Iată ce să zice la art. 99: „Tot străinul lucrător de pămînt ce ar veni să se statornicească în Moldova, unul ca acesta neputînd cu asemenea însușire atîrna de nici o străină protecție, se va înscrie întru osebire și în curgerea de acei întîi 3 ani va fi numitul scutit de toată darea, iar după trecerea acestui termin, în 7 ani următori, va plăti jumătate din birul hotărît pentru ceilalți dajnici ai țării. După împlinirea de 10 ani, socotiți din ziua statornicirei sale, se va trece numele său în rîndul celorlalți dajnici și va plăti birul deopotrivă cu acei de loc.

Iar coloniști bejenari pe care proprietarii i-ar aduce din străinătate cu cheltuielele lor pentru înlesnirea creșterei, împoporărei (adăogirei norodului), în privința lucrărei pămîntului și a industriei, pentru unii ca aceștia se va păzi cu nestrămutare așezămîntul hrisovului domnului Mihai Racoviță voievod din anul 1752, iunie 9, în cuprinderea căruia după împlinirea de 6 luni ei vor plăti bir pînă la 15 lei de familie, iar din fiii lor acei ce se vor naşte în Moldova, căsătorindu-se, vor plăti deopotrivă cu ceilalţi dajnici pămînteni".

Iată, domnilor, legislaţiunea veche; şi aceasta nu este legislaţiunea regulamentară, ci aceea din 1752, atunci cînd era luptă între familiele fanariote şi cele române pentru păstrarea tronului, pe care s-a suit domn[ul] român Racoviţă, şi în care legislaţiune se prevedea ca o mare necesitate ca perderile în locuitori suferite prin pustiiri şi războaie să se înlocuiască cu băjenari. Şi aci este locul să spun domnului ministru de justiţie că bejenari nu însemnează străini, ci oameni de primprejur fugiţi din cauza împrejurărilor şi care erau tot români, afară de acei din judeţul Botoşani şi Dorohoi care erau ruteni, cum sînt şi astăzi.

Acum, noi nu sîntem în poziţiune, cum zicea şi domnul Lahovari, ca să aducem numai coloni străini de origină latină, după cum cere Constituţiunea noastră; vrea să zică marea nevoie ce avem este ca acest mare pustiu, această Sahară să fie populată, căci aceasta va fi viitoarea noastră putere; şi pentru ca să putem ajunge acest scop, trebuie să fim pe cît se va putea mai largi în legile noastre. *(Întreruperi.)*

Se zice ca să aducem coloni.

Noi, domnilor, avem o mulţime de români, în toate părţile, şi nu zic că sînt maltrataţi de autorităţile superioare ale locului; dar, ca unul ce am fost în Dobrogea şi la Silistra, unde sînt o mulţime de români, am văzut că nu prea sînt dezmierdaţi. Deci, fără să facem propagandă, cînd noi prin legile noastre am face acestor oameni o poziţiune mai bună, cînd noi vom arăta acelor populaţiuni că le dăm locuri de muncă, că le asigurăm viitorul, negreşit că acele populaţiuni vor preferi să vină şi să se aşeze între fraţii lor. Chiar românii din Serbia, din Bulgaria vor veni să se stabilească acolo. Şi socotiţi dumneavoastră că acei oameni pe dată ce vor veni vă vor cere să-i faceţi miniştri, generali, senatori şi deputaţi? Nicidecum; ei vor veni ca oameni în vîrstă înaintată şi vor merge să lucreze unii pămîntul, alţii vor esercita meseria şi comerciul lor, iar copiii lor vor merge la şcoală românească şi, dacă vor învăţa bine, dacă vor fi capabili, apoi vor putea ajunge la treapta cea mai mare şi a rezbelului şi a păcii, pentru că Constituţiunea noastră nu opreşte pe nici un om cu capacitate ca să ajungă oricît de sus. Dar despre aceasta nu este momentul să vorbim acum, pentru că noi nu ne preocupăm acum de organizaţiunea politică a Dobrogei, ci ne ocupăm cu legea relativă la regularea proprietăţii în Dobrogea, prin urmare trebuie să facem această lege astfel încît printr-însa să se poată popula cît mai curînd noua noastră provincie şi populaţiunea ei să poată înflori. S-a zis, domnilor, că legea organică a Dobrogei ar fi o lege provizorie. Ei bine, această lege, provizorie sau nu, oricum ar fi ea, este azi în vigoare, se execută; în ceea ce priveşte proprietatea iată ce zice la art. 13:

„Numai locuitorii aflaţi în Dobrogea în ziua de 11 aprilie 1877 şi îndrituiţi de legile otomane, românii şi acei îndrituiţi prin art. 7 din Constituţiunea României pot cumpăra imobile rurale în Dobrogea".

Dumneavoastră poate credeţi că cuvintele „cei îndrituiţi prin art. 7 din Constituţiune" se referă la ebrei. Nu este aşa, domnilor, căci alineatul V de sub art. 7 din Constituţiune iată ce conţine:

„Numai românii sau cei naturalizaţi români pot dobîndi imobile rurale în România.

Drepturile pînă acum cîştigate sînt respectate".

Vedeţi, domnilor, la acest alineat se referă art. 13 din legea organică a Dobrogei.

Deci prin drepturi cîştigate pînă acum înţelege Constituţiunea că acei care au putut cumpăra mai înainte pot cumpăra şi în viitor.

Domnul C. Nacu : **Nu aceasta, d[o]ar nu se poate lua proprietatea celui ce are o proprietate.**

Aceasta credeţi dumneavoastră că se înţelege prin acest articol? *(Intreruperi.)* Nu voiesc acum să ridic această cestiune; dar eu am făcut parte din guvern atunci şi nu ştiu bine dacă nu făcea parte şi onor. domnul Chiţu.

Domnul G. Chiţu, ministru de justiţie : **Nu eram atunci ministru.**

Dar domnul Stătescu ~~era desigur~~ şi regret foarte mult că domnia sa nu este acum aci. Las însă această cestiune la o parte.

Domnilor, socotesc că noi am face bine, cu ocaziunea legii de faţă, să nu modificăm articolul din legea organizării Dobrogei care regulează materia, căci îndată ne-am vedea în faţă cu conflicte şi cu greutăţi.

Cu articolul cum este în legea organizării Dobrogei noi putem foarte bine primi pe românii din Ardeal, din Bulgaria, din Serbia şi din alte părţi, şi prin urmare putem să înlesnim împoporarea ei. Şi apoi, cînd legea însăşi zice că o lege specială va regula colonizarea Dobrogei, rezultă de aci că legiuitorul s-a ocupat foarte mult de ideea că este trebuinţă de a se favoriza colonizarea. Destul că de 4 ani de zile noi menţinem Dobrogea într-o stare mai mult decît precară. Trebuie odată să ne hotărîm în mod serios ca din această provincie să facem într-adevăr o provincie românească, şi nu vom face aceasta decît atunci cînd, mai ales în materie de împămîntenire, vom face astfel, păstrînd neapărat bazele Constituţiunei noastre. Datoria noastră este de a face din acea provincie o provincie română cu suflet şi cu inimă.

Astăzi de kilometru este un suflet şi jumătate; atîta avem din toată Dobrogea. Mult dacă se suie la două. Cum putem merge astfel înainte? Cînd noi vedem că numai cu libera practică care am dat-o Dobrogei dezvoltarea ei se face nu în mod ordinar, ci în mod extraordinar.

Întrebaţi dumneavoastră la Ministerul de Externe să vă dea mişcarea navigaţiunei care s-a urmat în anul acesta. Exportarea este prodigioasă. S-a înmulţit de 10 ori de ce era acum patru ani. Şi nu numai atît, dar simpatiile acelor populaţiuni se dezvoltă pentru tot ce e progres. Ele fac o importaţiune mai mare decît în România de instrumente agricole perfecţionate.

Astăzi la Constanţa, de-a lungul Dunării şi al drumului de fer, nu se mai văd alte pluguri decît plugurile engleze. Aceasta, domnilor, dovedeşte deja dezvoltarea pe care o au.

Mă rezum dar şi vă rog să binevoiţi a păstra textul articolului din legea organică a Dobrogei, căci numai astfel vom păstra acel spirit care a prezidat la facerea acestei legi[4].

În şedinţa din 1 martie.

Domnul prim-ministru a deschis un orizont mai mare acestui articol[5], şi cred că a făcut bine. Este uşor a se zice acelor emigranţi : Aţi avut destulă vreme să vă întoarceţi şi nu v-aţi întors; dar trebuie mai întîi să vedem dacă le era cu putinţă să facă aceasta. Aceşti oameni n-au emigrat individual, ei au emigrat în urma unui rezbel care se făcea, pot zice, rasei lor, neamului lor. Nu s-a făcut emigrarea cum se făcea la noi din nenorocire în timpurile vechi, că cei din Moldova se duceau la Rădăuţi şi cei de aici la Braşov; dar aceştia au trebuit să emigreze dincolo de Balcani şi chiar dincolo de mare. O parte din emigranţi sînt în Constantinopoli sau prin provinciile de primprejur, iar cea mai mare parte se afla în Asia. Să vedem dar cum puteau să se întoarcă?

Eu pe cît ştiu cînd eram la guvern, dorinţa nu le lipsea, şi legaţiunile noastre din Turcia erau asediate chiar cu cereri către legitimul lor guvern ca să le înlesnească mijloacele spre a se întoarce în Dobrogea, şi pe cît s-a putut li s-au dat mijloacele ca să se reîmpatrieze. Aşadar nu dorinţa de a se reîntoarce le-a lipsit, dar nu au avut putinţa de a face aceasta.

De aceea foarte bine face domnul prim-ministru cînd vine şi cere a li se da un termen de un an, şi mai ales să li se dea şi mijloacele de a reintra în posesiunea pămînturilor care sînt îndrituiţi de a le stăpîni fără să fie acolo chiar. Trebuie însă să facem o deosebire, aceasta va dovedi cît a fost de uşor de a se zice că toate pămînturile erau proprietatea statului.

Posesiunea *mirie* da acelora care aveau stăpînire de 20 de ani dreptul de a vinde, de a lăsa moştenire, de a ipoteca această proprietate; dădea dreptul chiar creditorilor de a o vinde. Aşa zice legea otomană. Aceste patru puncturi sînt exacte. Prin urmare nu este proprietatea occidentală, dar este o proprietate *sui generis*. (*Întreruperi.*) Negreşit că aprobaţiunea guvernului era neapărată cînd se vindea, dar cînd se ipoteca sau cînd se moştenea nu era nevoie de acea aprobare; şi tot astfel şi cînd se vindea de creditor. Aceştia dar au dreptul să vie din nou şi să fie puşi în stăpînire şi să beneficieze de dreptul care-l aveau şi mai înainte. Dar acest drept să nu se întindă şi asupra celorlalte două categorii de locuitori din Dobrogea care au emigrat.

O voce: Care sînt acele două categorii?

Întîia categorie este a tătarilor veniţi din Crimeia în urma rezbelului de la Crimeia. Vă pot spune că eu, fiind ministru în Moldova, am văzut 20 de mii de familii tătare care au trecut prin Basarabia şi s-au aşezat în Dobrogea, şi aceştia nu au încă împliniţi 18 ani de posesiune; aceştia dar au dreptul să vie, însă nu au dreptul să dea procuri pentru a vinde; şi cei ce vor veni acolo iarăşi nu vor putea vinde decît cînd vor împlini termenul de 20 de ani, prevăzut în legea coloniilor, căci această lege zice că acel[ui] care stăpîneşte 10 ani nu i se poate lua pămîntul, dar nici el nu-l poate vinde, decît numai după ce va trece 20 de ani. Cu acest fel de emigraţi s-au făcut acele multe specule, acele multe vînzări scandaloase care v-au speriat pe dumneavoastră.

A doua categorie este a acelora care au venit din Circasia. Pentru cerchezi, domnilor, nu mai este legea coloniilor, ci o altă lege, o lege de ordine publică, care a făcut ca ei nici în provinciile turceşti să nu fie primiţi să locuiască.

Aşadar să se înţeleagă foarte bine că aceia nu au să vie, cu toate regretele amicului meu domnul P. Ghica; căci nu avem noi destui jandarmi ca să putem face pe aceşti cerchezi să cunoască starea de lucruri care am întemeiat-o în Dobrogea.

Mă rezum dar şi zic: mă asociez cu ideea domnului prim-ministru ca să dăm emigranţilor termenul de un an pentru întoarcerea şi intrarea lor în stăpînirea pămînturilor; să dăm facultatea în acelaşi termen acelora care au *tapuuri* îndrituiţi d-a vinde, pentru a-şi desface pămînturile lor cu consimţămîntul statului, dînd procure de vînzare. Tătarilor însă, care au împlinit 10 ani, iar nu 20, acelora nu li se poate da dreptul să vînză acele pămînturi.

În replică cu Ion Ionescu de la Brad.

Domnilor, onor. meu amic domnul I. Ionescu a vorbit transportîndu-se în acele timpuri şi locuri unde era legea şi civilizaţiunea otomană şi v-a spus un cuvînt mare, că Dumnezeu este stăpînul cerului şi al pămîntului şi că sultanul este reprezentantul lui Dumnezeu şi stăpîneşte pămîntul de la Dumnezeu. De vreo trei zile necontenit vorbim ca cum am fi în Turcia şi inspiraţi de sultan. Ei bine, permiteţi-mi în ocaziunea de faţă, care n-are nimic a face cu legile otomane, să fac să vorbească acela care pentru noi este mai stimat şi mai luminat, Napoleon al III-lea. Iată ce zicea Napoleon al III-lea într-o scrisoare trimisă la 1863 guvernorului general din Algeria. *(Citeşte.)*

Onorabili domni, noi nu sîntem chemaţi acum să decidem dacă este ca să dăm 10 sau 20 hectare şi onor. domnul Ion Ionescu a făcut o eroare chiar în privinţa legei din 1864, căci noi nu am împroprietărit pe ţărani în anul 1864, ci am făcut ca ţăranii să răscumpere claca, ceea ce facem şi acum cu ţăranii din Dobrogea, cărora voim să le dăm dreptul de a răscumpăra dijma.

Onor. domnul Ionescu, ca fost prieten cu Vasile Mălinescu şi cu Costache Negri, nu mă îndoiesc că va fi auzit că repausatul Costache Negri zicea să vindem pămînt ţăranilor, şi noi ziceam : Nu, noi nu voim să vindem pămînt, ci voim să dăm drept ţăranilor să răscumpere claca. Tot aşa voim şi în Dobrogea, ca ţăranul să răscumpere dijma, iar nu pămîntul.

Noi nu sîntem chemaţi astăzi să facem o lege agrară, ci sîntem chemaţi, conform legei organice a Dobrogei, să facem ca ţăranul care astăzi are pămînt şi dă o dijmă să poată răscumpăra dijma.

Domnul P. Buescu : Dar mai înainte este bine să vedem ce pămînt avem.

Noi nu sîntem chemaţi acum să facem planuri ; planurile le poate face onor. domnul Buescu ; noi acum avem să punem în poziţiune pe locuitorii Dobrogei ca să răscumpere dijma.

Să vedem însă dacă preţul[6] ce se propune pentru aceasta este bun.

Domnilor, pentru oricine cunoaşte Dobrogea, preţul care se pune în acest proiect de lege este mare, căci pentru 100 franci astăzi se poate cumpăra un pogon de pămînt în judeţul Ialomiţa. Am văzut pe onor. domnul Lahovari, care are o moşie mare în judeţul Ialomiţa, făcînd ofertă domnului Marghiloman a-i vinde moşia aceea pe preţ de 100 franci pogonul.

Negreşit că la moşii cum este de exemplu la Băneasa sau Herestreu 100 fr[anci] pogonul nu este scump, pentru că împrejurul capitalei pămîntul este foarte căutat şi sîntem în largul nostru să cerem un preţ mare. Dar nu tot astfel putem calcula şi pentru Dobrogea.

Tot aşa este şi pentru dijmă. Dacă este vorba să punem 45 fr[anci] pentru dijmă, nu aş zice că este mult, dar trebuie să vedem dacă este bine să cerem acest preţ pentru întreaga moşie. Eu nu cred că este bine să cerem 45 fr[anci] de hectar pentru toată moşia, fiindcă ţăranul în Dobrogea nu lucrează toată moşia în fiecare an, ci lucrează numai pe jumătate ; acolo este sistemul de rotaţiune pe doi ani ; jumătate din pogoanele ce le are un ţăran le munceşte şi jumătate le lasă să se odihnească.

Prin urmare, noi nu putem cere să plătească 45 franci și pentru acele pogoane care sînt lăsate să se odihnească. Dacă vom pune 3 franci de hectar unul peste altul, ar fi în 15 ani 45 franci, și cît cereți pentru fond? Cereți 100 de franci de hectar.

Domnul A. Lahovari : Acum nu este vorba despre aceasta.

Așa este, dar eu voiesc să fac o comparațiune și de aceea zic că, dacă pentru răscumpararea dijmei cereți 45 de franci și dijma vrea să zică a zecea parte din ceea ce produce un hectar, socotesc că dacă prețul dijmei este 45 franci, apoi atunci prețul de 100 franci pentru un hectar este puțin, sau viceversa : dacă evaluați un hectar de pămînt numai 100 de franci, atunci 45 franci pentru răscumpărarea dijmei este prea mult.

Voci : Nu !

Vă înșelați. Eu m-am ocupat de această cestiune și vă vorbesc în cunoștință de cauză. Eu nu am dijmă de plătit, însă socotesc că fac bine cînd vă spun opiniunea mea. Și să dea Dumnezeu să mă înșel. Dar de mai înainte permiteți-mi să vă fac o mică proorocire. La anul viitor același minister are să vie cu mai multe articole modificatoare legei de față. Dar ce zic? Noi ne-am deprins a modifica legi chiar mai înainte de a se sancționa. Ei bine, la atîtea multe care s-au făcut, va veni și aceasta și acei care s-au obișnuit de a vota legi, fără ca mai întîi să le studieze bine, au să recunoască că cifra de 3 franci ce se pune aici este prea mult și trebuie scăzută. Este mult trei franci pentru cine are proprietăți întinse; însă pentru un țăran care are zece pogoane sau care are zece hectare, negreșit că pentru acesta nu este mult trei franci de hectar. Dar pentru acela care are 2 000 de hectare, și sînt mulți de aceștia, să plătească 6 000 de franci dijmă este mult, fiindcă el nu va putea cultiva tot pămîntul, ci numai 100 de hectare din 2 mii cît are.

Domnul I. Ionescu (de la Brad) : Aci este cestiunea.

Ați votat atîtea restricțiuni, ați luat atîtea precauțiuni pentru dovedirea dreptului de posesiune al fiecăruia; ați admis ca toți aceia care s-au recunoscut de guvern că au vechea stăpînire să devie proprietari absoluți; nu trebuie ca acum să vă ocupați și să vedeți dacă prețul răscumpărării dijmei este scump sau ieftin cu trei franci de hectar? Eu, cît pentru mine, cred că prețul acesta este prea mare, mai ales pentru proprietarii mari[7].

Replică lui Nicolae Fleva.

Domnilor, eu vă mărturisesc curat că din cele două sisteme de a discuta eu aș prefera pe acela al domnului președinte al consiliului, că mai întîi noi deputații să discutăm și pe urmă să vină și guvernul să-și arate vederile sale, căci altminteri am vedea petrecîndu-se scene ca acelea de adineaori.

Într-adevăr, domnul Lahovari răspunde domnului Fleva. Și eu-mi permit să răspund domnului Fleva, dar vă rog să nu o luați ca pentru banca ministerială . . . *(Întreruperi.)*

Domnul N.Fleva a zis că populațiunea rurală nu se plînge de impozite în Țara Românească, pentru că are cutare și cutare îmbunătățire. Domnul Lahovari a zis că poate așa să fie în județul domnului Fleva, unde sînt șosele, drumuri de fier și altele. Dar nu tot astfel se poate zice şi despre Rîmnicul Vîlcei, căci acolo nu s-au făcut astfel de îmbunătăţiri. Dar noi de la Fălciu, care de 32 de ani plătim pentru şosele fără să avem măcar un palmac de şosea, înţelegeţi prea bine că nu vom putea fi mulţumiţi ca aceia din jurul judeţului Ilfov. Dar un lucru mă miră. Domnul Fleva se vede că cu vîrsta începe a deveni mai conservator, mai mulţumit, pe cînd altădată, cînd era reprezentantul colegiului al patrulea, nu vorbea ca astăzi. Şi dacă am deschide „Monitorul" şi am vedea discursurile domniei sale, vom vedea că domnia sa pe atunci susţinea că ţăranul este sugrumat. *(Întreruperi.)*

Oricum însă, nu veţi putea susţine că ţăranul, care se uită mult la un gologan pînă a-l cheltui, cu mulţumire plăteşte impozitele ce i se iau.

Dar să venim la acest articol[8]. Domnilor, eu cred că ceea ce s-a făcut în România în curs de 15 ani, cînd ţăranul era dator să plătească o dare pentru răscumpărarea clăcei, să se facă şi în Doborgea, adică ţăranul din Dobrogea să fie scutit de plata foncierei pe un timp oarecare.

Vedeţi, domnilor, că eu, deşi din opoziţiune, totuşi, cînd este vorba de a nu se spori impozitele în acea provincie, eu sînt cu guvernul şi onor. domnul Fleva este cu totul în contra acestei idei[9].

Dar gîndiţi-vă că nu este bine să sporiţi impozitele într-o provincie unde populaţiunea este mai mult decît rară, unde populaţiunea nu este încă deprinsă cu nişte asemenea dări. Lăsaţi să mai treacă un an sau doi şi apoi vom vedea ce trebuie să facem.

Acest proiect nu am avut onoare eu să-l fac, nu l-am adus eu şi nici [î]l voi esecuta eu, şi cu toate acestea vă rog să-l lăsaţi aşa cum este, căci dumneavoastră nu cunoaşteţi trebuinţele, nu cunoaşteţi civilizaţiunea poporului, nu cunoaşteţi nimic din acea localitate. Acel popor nu este încă bine deprins cu chipul administraţiunei noastre. De aceea vă rog să lăsaţi acel proiect aşa cum este şi să dea bunul Dumnezeu ca şi acest proiect să mulţumească pe poporul dobrogean, cu toate că eu nu prea o cred.

La o remarcă a lui Ion Marghiloman [10].

Domnilor, onor. domnul I. Marghiloman a avut dreptate să ridice această cestiune şi socot că întrebarea-şi are şi răspunsul; cred că însuşi domnia sa singur şi-a dat răspunsul.

Domnilor, în Dobrogea ceea ce lipseşte într-o parte este tocmai apa. În adevăr, sînt părţi unde este apă prea multă, sînt bălţi şi lacuri; dar rîuri, pîraie şi izvoare sînt lucruri rare. Astfel dar legiuitorul face foarte bine că pune un principiu clar, că apa este a fiecăruia. Dar dacă cu ocaziunea adăpărei, dacă mergînd cu vitele să le adape, s-ar întîmpla să facă un abuz, aceasta este treaba poliţiei rurale. În codul rural se va determina aceasta. Se înţelege că, dacă în apropiere este apă bună, nu se cuvine să calce peste trei moşii ca să meargă într-altă parte. Însă acolo unde sînt locuri de munte, trece şi peste trei moşii, pentru că ştiţi că asemenea locuri sînt în secetă.

Domnul ministru al justiţiei: La delimitarea pămînturilor se va face astfel încît să nu se aducă nici o pedecă exerciţiului acestui drept.
Voci: Foarte bine.
Domnul C. Nacu: La delimitare se va păstra dreptul de trecătoare.

La delimitare negreşit că trebuie a se prevedea acest drept de trecătoare, pentru că populaţiunea aceea ar suferi de multe ori de apă în timpuri de secetă, ca unii care au izvoare de baltă, şi nu se cuvine ca sub motive de proprietate absolută să nu-și poată conduce vitele la adăpătoare. Codul rural va prevedea aceste cazuri[11].

Combate pe Pantazi Ghica.

Vă rog să primiți ideea domnului P. Ghica, dar vă rog să nu primiți aplicațiunea ce propune. Ceea ce deosebește statul român și națiunea română este toleranța. Mai ales într-o țară unde sînt peste vro 12 religiuni, nu putem decît să fim povățuiți de spiritul părinților noștri.

La 1864, noi nu ne-am uitat la religiuni, la deosebite confesiuni, n-am făcut deosebire de ortodoxi și de catolici cînd a fost vorba de întreținerea bisercii . . . Biserica română din Dobrogea nu e prigonită; biserica din satele românești de pe țărmul Dunării e în stare înflorită; asemenea și cea bulgărească.

Noi dacă ne lăudăm cu ceva înaintea Europei este cu legea Dobrogei, unde cu banii fiscului întreținem moschee. . .

Binevoiți, domnilor, a da 5, 6 hectare pentru biserică. . .

Pentru școală facem mai mult; să facem ceva și pentru biserică. . .

Din nou replică aceluiași.

Domnilor, să dezbrăcăm cestiunea de multe și mari cuvinte și vom ajunge cu toții la rezultat; declar că domnul Pantazi Ghica rău a făcut că a încălecat pe Pegasul patriotismului, pentru că și noi nu înțelegem decît să facem școale publice și biserici bune.

Domnul Pantazi Ghica zice că bisericile sînt în proastă stare[12]. Ei bine, de-a lungul Dunării unde sînt sate românești, pentru că ele nu au fost bîntuite de invaziuni, sînt și satele cele mai bogate, căci oricînd a fost rezbele rușii le-a luat sub protecțiunea lor și acolo sînt bisericile cele mai frumoase. Biserici în proastă stare sînt însă acolo unde n-au fost români. Așa în Kiustengea unde este oraș, dar unde nu erau zece români pînă mai deunăzi cînd am intrat noi, nu era decît o biserică grecească. Dar și la noi nu avem biserici catolice, bulgărești, și nu sînt sate unde nu sînt decît biserici catolice sau bulgărești? Și în Țara Românească încet-încet limba bulgărească s-a stins din biserică. Sînt asemenea sate și în Moldova și la Suceava; dar cînd s-a făcut legea rurală s-a zis : Noi, statul, nu avem să ne ocupăm dacă în satul cutare Dumnezeu sau Sf. Treime se laudă sau se proslăvește în românește, bulgărește sau ungurește. . . dar pentru unguri nici nu este vorba, căci daca vor fi fost sa~~te u~~ngurești pe vremea lui Ștefan cel Mare astăzi aceia nu mai știu limba ungurească, nu știu decît românește; asemenea am avut la Fălciu pe husiți; acolo este o mahala întreagă de catolici, care astăzi nu mai știu limba lor de atunci, ci numai românește; ei bine, am zis la facerea legei rurale să dăm o egală îndreptățire oricui, fie că biserica este catolică, fie că este românească, fie că este bulgărească, și le-am dat la toate aceeași întindere de pămînt. Așa, domnilor, este și în Dobrogea. Cînd regele nostru era domn și a venit în Dobrogea, la Tulcea a trebuit să asculte unsprezece *Te Deum*-uri, în unsprezece limbi diferite, de la unsprezece naționalități diferite. Eu am văzut aceasta, căci am avut onoare de a călători atunci cu Majestatea Sa regele. Noi, dar, voim ca și în Dobrogea să aplicăm [ca] și la noi legea rurală, fără să ținem compt de religiune. *(Întreruperi.)*

Domnul Pantazi Ghica zice că biserica bulgărească este în bună stare și că în Tulcea bulgarii au o catedrală și românii nu au biserică măcar. În adevăr, domnilor, în Tulcea bulgarii au cheltuit ca să facă o catedrală; a venit apoi influența rusească și catedrala a rămas neterminată, a rămas, va rămîne numai de cărămidă. Românii s-au apucat și au făcut și ei o biserică, Sf. Nicolae, cînd era încă dominațiunea turcă. Apoi statul român de două ori le-a dat bani și astăzi Sf. Nicolae este o catedrală românească mai mare decît aceea a Galațiului.

Domnul P. Ghica: Eu nu o știu.

Sf. Nicolae este cunoscut.

Domnul P. Buescu: L-am văzut și eu.

Așadar ce facem noi? Dăm la toți, fie comună românească, bulgărească sau turcească, tot atît cît am dat și în Țara Românească, căci am declarat de zece ori în această Cameră cum că voim să aplicăm și la Dobrogea legile noastre; dar zic : zece hectare de pămînt bisericii, fără ca să ne îngrijim dacă într-o comună sînt cinci biserici de diferite rituri; căci, aceste zece hectare fiind date la comună, ele au să se împartă între toate bisericile după cum este comunitatea de amestecată. Ceea ce face partea frumoasă, partea generoasă, partea civilizatoare a Constituțiunei noastre este tocmai aceasta, cu care ne fălim înaintea Europei. *(Întreruperi.)* Dumneavoastră, domnilor, strigați *românism* și la* *românism*. Dar românismul are să vie acolo de la sine, prin legi liberale, prin legi demne de români. *(Aplauze.)*

După explicațiunile ce v-am dat, cum că școala publică nu poate să fie decît românească, este de prisos a vorbi mai mult în privința aceasta, s-a citat exemple rele. Apoi cine poate să fie vinovat dacă în 3, 4 ani n-am putut să fim făcători de minuni! Destul și cît am făcut în acest scurt timp. Pînă la un an după venirea noastră acolo, bulgarii din Tulcea nu voiau să pomenească numele mitropolitului nostru în biserică; atunci am luat pe sf. preot de acolo și i-am zis să-l pomenească, dar n-a voit, și atunci l-am regularisit, cum zicea domnul L. Catargi, cu jandarmi. *(Aplauze, ilaritate.)*

A doua zi, cînd a venit regele acolo, s-a serbat sfînta liturghie în prezența regelui și au recunoscut și primația noastră și biserica noastră și tot.

Astăzi, domnilor, în Dobrogea nu mai există propagandă streină; fiți bine încredințați de aceasta; și nu cu măsuri aspre s-au stîrpit acele propagande, ci cu legi liberale. Cunosc sute de bulgari care s-a dus în Bulgaria și mai pe urmă s-au reîntors și care zic: Preferim să fim de naționalitate bulgari, dar cetățeni români. *(Aplauze.)* Urmați așa, domnilor, și va fi bine! *(Aplauze.)*

Pe marginea articolului 23[13].

Domnilor, este o eroare care se face din partea domnului Opran. Noi nu ne ocupăm azi de Delta Dunării, nici de insulele Dunării, ci ne ocupăm de Dobrogea; și să se știe bine că legea aceasta — și voi face chiar un amendament — privește numai Dobrogea, iar nu Delta Dunării.

Aceea este o lege cu totul deosebită; guvernul și-a spus cuvîntul său de la început în privința aceasta. Așadar cestiunea trestiii și stuhului se va regula cînd ne vom ocupa de legea asupra Deltei Dunării.

---

* *Iar* (?).

Într-o problemă de regulament.

Cer cuvîntul în cestiune de regulament ca să atrag atenţiunea onorabilei Camere că aceste trei, patru articole de mare importanţă au să provoace o discuţiune de ceasuri întregi.

Acum ora este înaintată, şi la această discuţiune ar trebui să fie faţă şi domnul prim-ministru; de aceea vă rog să amînaţi discuţiunea pe mîne.

Domnul G. Chiţu, ministru de justiţie : Aş ruga pe onorabila Cameră să voteze prelungirea şedinţei ca să terminăm astăzi acest proiect. Cît pentru prezenţa domnului prim-ministru, vă declar că sînt autorizat din partea domniei sale să susţin legea şi, prin urmare, nu e nevoie de domnia sa.

Cred că sînteţi autorizat a susţine legea, decît şi eu am vorbit cu domnul prim-ministru şi mi-a spus că este un articol la care ţine să fie prezent[14].

Asupra articolului 30[15].

Domnilor, alin[eatul] 2 din acest articol nu ridică decît o cestiune, după opiniunea mea.

Acest art[icol] este luat din legea rurală a ţării, însă împrejurările în Dobrogea nu sînt aceleaşi. Noi avem acolo comune musulmane de turci şi tătari, avem comune lipovene, din care unele au dogme, iresuri care sînt necompetinte cu legile noastre civile. Domnul Opran trebuie să ştie că pînă azi legea privitoare la starea civilă în mai multe comune nu s-a putut aplica. Prin urmare, trebuie să prevedem cazul că poate să se întîmple ca locuitorii unei comune să emigreze toţi şi o dată ce ei au plătit pămîntul ei sînt proprietari, nu mai putem face nimic.

Dar, cînd toţi locuitorii unei comune emigrate se duc toţi, către cine vînd? De aceea eu cred că ar trebui să zicem către stat, comună sau altui locuitor din comună care nu va avea pămînt; să nu intervină particularii aici, pentru ca să putem depărta grijile ce se ivesc cu drept cuvînt.

Sînt cu totul în contra alineatului al treilea. Pentru unii administraţiunea domenielor a fost stăpînă, a făcut ce a voit.

O voce : N-a făcut nimic.

A venit acum o lege, domnilor, aţi ţinut şi aţi aprobat lucrarea domenielor, aţi declarat proprietatea de acolo românească.

Eu mă voi duce mîne să cumpăr pămînt conform cu legea nouă, [î]l plătesc, mă duc la tribunal, [î]mi legalizează; ce dar să mai caut la această zeitate care se amestecă în toate? Unde mai este prestigiul justiţiei, tribunalelor, cînd le subordonăm administraţiunei domenielor? Cu această condiţiune puţini se vor duce să cumpere. Astăzi dimineaţă vorbeam cu domnul preşedinte al consiliului despre opiniunea domnului Opran, care era ca să formăm un lanţ de proprietăţi române de la Silistra la Mangalia, care să formeze linia despărţitoare între Bulgaria şi noi. Vedeţi o opiniune eminamente naţională şi domnul Marghiloman zicea că să punem cu toţi mînă de la mînă şi să cumpărăm proprietăţi pe toată acea linie. Eu am spus că nu cumpăr.

Apoi credeţi dumneavoastră că acel lanţ se va putea face cînd pe lîngă celelalte îndatoriri puse de lege va fi dator cumpărătorul să aducă şi permisiunea domeniilor? Domnilor, cei de la domenii sînt oameni eminamente onorabili, [î]i respect, dar mai bine să dau zece, douăzeci de franci mai mult decît să urc scările domeniilor[16]. *(Aplauze.)*

Propune un articol nou la proiectul de lege.

Înainte de a se vota acest articol, am un articol nou de propus; şi iată cum [î]l formulez: „O lege specială va regula condiţiunile proprietăţii în delta şi în insulele dunărene". Propun aceasta fiindcă astfel ne-a fost înţelegerea dintre noi şi ţin s-o facem.

Voci: Mine.

Asupra secţiunii a IV-a. Dispoziţiuni finale[17].

Domnilor, am un amendament care sună astfel: O lege specială va regula proprietatea în Delta şi insulele Dunărei.

Cred util acest amendament, căci Delta şi insulele Dunării sînt în condiţiuni cu totul altele decît Dobrogea.

Domnul preşedinte al consiliului: Este de prisos.

Domnilor deputaţi, eu-mi fac o rezervă.

Prin cunoştinţele pe care le am eu, susţin că legea aceasta n-a fost studiată pentru Delta Dunărei.

În Delta Dunării sînt cu totul alte împrejurări. Mai întîi că locuitorii de acolo fac puţină agricultură; ei trăiesc mai mult cu pescăria, n-au trebuinţă decît de nişte izlazuri şi noi să le venim în ajutor cu trestie.

Dacă domnul ministru crede că poate aplica legea, eu nu mai insist, dar cred că este bine ca Delta Dunării să se rezerve pentru un deosebit proiect de lege[18].

„Monitor", 1882, nr. 60, p. 890, col. 3 — p. 891, col. 3; nr. 65, p. 975, col. 1 — p. 976, col. 2; nr. 66, p. 996, col. 3 — p. 997, col. 2; p. 999, col. 1—3; p. 1002, col. 2—3; nr. 67, p. 1033, col. 1—2; p. 1034, col. 1; p. 1035, col. 1—3; p. 1036, col. 1, 2—3; p. 1038, col. 1—2; p. 1039, col. 2—3; nr. 68, p. 1049, col. 3.

NOTE

[1] P. Ghica spusese că din expunerea de motive se vede că problema nu a fost suficient de bine studiată în comitet, mai ales in ceea ce priveşte legile otomane care guvernau în Dobrogea. Asupra dezbaterilor urmate în Adunare pe aceeaşi temă în sesiunea precedentă vezi K., *Opere*, V, *Oratorie III*, partea I, p. 267 şi urm. şi p. 350 şi urm.

[2] Vezi supra p. 94.

[3] Se dezbătea articolul 3 al legii care prevedea că dobîndirea proprietăţii imobiliare rurale este legată de calitatea de cetăţean român.

[4] Articolul 3 a fost astfel completat: „Cultivatorii stabiliţi în Dobrogea la promulgarea legii de faţă sînt consideraţi ca români şi se bucură de acelaşi drept". Raportor era C. Nacu.

[5] Articolul 9 prevedea că emigranţii puteau reclama drepturile asupra pămînturilor în răstimp de şase luni de la promulgarea legii. I. C. Brătianu observase că emigranţii n-au „lăsat locurile de bunăvoia lor, ci au fost siliţi de împrejurări". Ceruse prelungirea termenului de întoarcere la un an. Adunarea a respins această propunere cu 52 de voturi împotrivă şi 13 pentru.

[6] Se discuta articolul 12, care stipula ca răscumpărarea dijmei să se facă la trei lei/ha pe timp de 15 ani.

[7] În continuare ministrul justiţiei, G. Chiţu, îl combătuse pe K. şi spusese că un oarecare Hanul bei, cu 23 000 de pogoane, plătea dijmă anuală sultanului cîte 30 000 de galbeni. K. a replicat: „Eroare şi legendă; mitologia lui Jupiter”. Şi primul-ministru încercase să argumenteze că preţul cerut nu e mare şi-l întrebase pe K. cîte vite păşunează pe un pogon. „Cinci oi şi o vacă”, a răspuns pe dată acesta, adăugînd apoi: „Nu calculaţi pogoanele actuale deoarece de la oi dumneavoastră luaţi astăzi 900 000 lei şi, dacă ar fi să calculaţi toate pogoanele, atunci aţi lua patru milioane”.

[8] Prin articolul 8 se prevedea că pămînturile răscumpărabile erau scutite de impozitul funciar pe 15 ani.

[9] N. Fleva ceruse, printr-un amendament, ca preţul de răscumpărare să fie de trei lei în primii cinci ani şi de patru lei în ultimii zece ani. Amendamentul a fost acceptat.

[10] I. Marghiloman ceruse desluşiri la articolul 19, care prevedea că „locuitorii au dreptul a-şi adăpa vitele în toate apele”. Asemenea înlesnire, susţinea el, va speria pe viitorii cumpărători de pămînt din Dobrogea, care şi-ar fi văzut moşiile călcate nestingherit de orice turmă sau cireadă străină.

[11] Articolul s-a votat neschimbat în sensul că nu s-a prevăzut nici o restricţie pentru adăparea vitelor.

[12] P. Ghica ceruse doar să se creeze „mijloace pentru întreţinerea acestei biserici”.

[13] Articolul 23 prevedea că în locurile cu păduri acestea urmau să fie afectate parţial comunelor (în proporţie de 1 h /locuinţă). R. Opran ceruse să se adauge un alineat în care să se specifice că satele din Delta Dunării pot tăia gratuit trestie pentru necesităţile gospodăriilor în proporţie de 2 ha/familie. Propunerea a fost respinsă.

[14] Adunarea a votat prelungirea şedinţei pînă la votarea în întregime a proiectului.

[15] Articolul 30 stabilea că timp de 30 de ani proprietăţile imobiliare nu puteau fi înstrăinate decît către comună sau către un consătean. Înstrăinarea nu era valabilă fără autorizaţia administraţiei domeniilor statului.

[16] Propunerea lui K. de a se preciza că se pot face înstrăinări şi către stat a fost acceptată; autorizaţia de la domenii a rămas însă trebuitoare, ceea ce a provocat replica acestuia: „Pămînturile acelea le ia administraţiunea”.

[17] Articolul 33 din dispoziţiile finale prevedea că un regulament de administraţie publică determina aplicarea legii.

[18] Proiectul a fost primit cu 68 de voturi pentru şi 11 împotrivă.

Intervine în discuţia privitoare la concesiunea lucrărilor portului Brăila *

Domnilor, aci a fost o luptă între doi concesionari şi doi advocaţi [1].

> *Domnul preşedinte*: Daţi-mi voie, domnule Kogălniceanu, fiind şase ore să consult Camera dacă voieşte prelungirea şedinţei.
> Adunarea consultată încuviinţează prelungirea şedinţei.
> *Domnul preşedinte*: Domnul Kogălniceanu are cuvîntul contra închiderii discuţiunei.

Onor. domnul Cantilli, cînd a început a vorbi, a zis că va spune numai cîteva cuvinte şi a început la 5 şi a vorbit o oră şi jumătate.

> *Domnul G. Cantilli*: Acum sînt 6 ore, nu am vorbit dar decît o oră.

Fac scuze dacă am pus în sarcina domnului Cantilli o jumătate de oră şi vă rog, domnilor, să-mi daţi voie să vorbesc şi eu în cestiune numai 10 minute. Mai întîi aci a fost o cestiune personală, ceea ce regret foarte mult şi pentru domnul Nicorescu şi pentru domnul Eliad, şi al doilea onor. domnul Cantilli a vorbit cu multă cunoştinţă, dar vă mărturisesc că a vorbit mai mult ca înaintea unui tribunal.

---

* Şedinţa din 24 februarie 1882.

Domnul G. Cantilli: Cer cuvîntul în cestiune personală.

Ați vorbit o oră aducînd înaintea Camerei nu numai opiniunile advocaților, dar chiar actele părților, ați adus testamentul domnului Vartiade și noi nu sîntem chemați a ne rosti asupra testamentului, ci asupra tranzacțiunei. De aceea vă rog fiți așa de buni și mă lăsați să vorbesc, este rîndul meu, n-am fost aci cînd ați votat tranzacțiunea, eram însărcinat de Cameră să mă ocup de o lege specială, unde mi-am făcut datoria; prin urmare, în considerațiunea aceasta, lăsați-mă să zic două cuvinte ca să-mi fac datoria.

Demisionează[2] din funcția de președinte al comisiei „însărcinată cu prelucrarea legei de tocmeli agricole".

Atunci vă rog, domnule președinte, să binevoiți a primi dimisiunea mea de președinte al comisiunei însărcinată cu prelucrarea legei de tocmeli agricole, pentru că nu voi ca din cauza ocupațiunilor mele în acel comitet să fiu nevoit a mai lipsi pe viitor de la lucrările acestei Adunări. *(Zgomot.)*

„Monitor", 1882, nr. 62, p. 917, col. 2, 3.

NOTE

[1] Era vorba de o tranzacție încheiată în anul 1873 între primăria orașului Brăila și antreprenorii Grigore Eliad și Emanoil Rosenthal pentru construirea cheiului portului în lungime de 1 140 m. După licitație valoarea contractului rămăsese de 2 850 204 lei și cheiul urma să fie predat în 1877. În 1875 se lucraseră doar 158 m, care începuseră să se surpe. Comuna avansase 1 780 000 de lei; în 1877 societatea constructoare este declarată în stare de faliment. Antreprenorii aduseseră o serie de garanții, între care și ipoteci asupra moșiei Călugăreni a fraților Vartiade, la care se referă K.

În discuție intervenisеră N. Nicorescu, Gr. Eliad, N. Fleva, G. Cantili. Cel din urmă prezentase o soluție a avocaților statului Triandafil, Nacu și Brătianu prin care sindicatul constituit în urma falimentului pe baza garanțiilor deținute în depozit despăgubea primăria Brăilei cu 300 000 de lei. Vezi și infra p. 237.

[2] N. Dimancea explicase că legea fusese votată de fapt de ambele corpuri legiuitoare, iar discuția era inutilă cîtă vreme nu se aducea pe masa Adunării moțiunea depusă în acest sens și aflată în secții. Ceruse închiderea discuțiilor, ceea ce provoacă demisia lui K.

Discurs în chestiunea publicării actelor diplomatice încheiate în timpul războiului din 1877—1878 *

Domnilor deputați, regret foarte mult că domnul președinte al Consiliului de Miniștri și colegul meu în guvern în timpul rezbelului turco-rus, sau rezbelului turco-român, și colegul meu în delegațiunea României la Congresul de Berlin nu este aici, pentru că atunci cele ce voi zice ar fi putut fi îndată ori confirmate, ori negate de fostul meu președinte și fostul meu coleg la Congresul de Berlin [1]. Aceasta mă pune într-o pozițiune nenorocită, pentru că mă silește la multă moderațiune, mă silește la multă cumpănire, căci nu voiesc să vin să afirm lucruri importante în neființa persoanei tot atît de interesată, și poate mai interesată decît mine, ca

* Ședința din 25 februarie 1882.

lumină să se facă. De aceea voi fi foarte scurt în afirmări orale și voi sprijini tot ceea ce voi spune numai prin acte ce se pot publica, prin acte deja revelate de fostul meu coleg ministru de externe, revelate de domnia sa [2] la Senat. Mă voi sili, domnilor, să vă dovedesc că ceea ce eu am arătat este adevărat și ceea ce am zis atunci o zic și astăzi, o afirm și astăzi.

[Î]mi pare rău însă că onor. domnul raportor [3], care a vorbit de totul și despre toate, a arătat oarecare necunoștințe de chipul cum se publică *cărțile verzi*, actele diplomatice. În adevăr, domnilor, domnia sa n-a fost ministru de externe, căci dacă ar fi fost ministru de externe ar ști un lucru, cum că actele, notele, instrucțiunile care se dau la agenții din străinătate ca acte de guvernămînt se hotărăsc și se aprobă în Consiliul de Miniștri; n-am auzit însă pînă acum cum că *cartea verde*, care nu coprinde decît acte cunoscute Consiliului de Miniștri, că acele acte înainte de a se tipări să aibă nevoie, pentru a fi tipărite, de a fi supuse la aprobarea Consiliului de Miniștri.

Domnilor, și eu am publicat *carte verde* și înaintea mea a publicat alții, domnul Cîmpineanu, domnul Ionescu. În adevăr, întîia *carte verde* pe care a avut-o România este publicată de mine [sic!]. Ei bine, fac apel la domnul Ionescu să spună dacă domnia sa în publicațiunea *cărții verzi* a avut altă procedere decît aceea de a se consulta cu președintele consiliului, care dirige politica cabinetului, despre oportunitatea de a publica sau nu acele acte.

Aceasta este o lucrare care se hotărăște între președintele consiliului și ministrul de externe.

În Paris, și am văzut publicîndu-se mai multe cărți diplomatice franceze, și n-am auzit niciodată și nicăieri că publicațiunea unor asemenea cărți diplomatice formează obiectul unei consultațiuni a Consiliului de Miniștri. Apoi, dacă ar fi așa, ministrul de externe, care totdauna este persoana căreia-i incumbă afacerile exterioare, ar fi un biet păcătos de comis, dacă este vorba ca publicațiunea unei cărți diplomatice s-o supuie Consiliului de Miniștri, să se facă raport la capul statului și să se dea direct *. Și domnul de Freycinet și domnul Barthélemy Saint-Hilaire [4] au publicat fascicule diplomatice după aprecierea lor.

Astfel s-a urmat pînă acum și se urmează și astăzi. Poate că se va schimba lucrul de aci înainte, dar pînă acum fac apel la toți foștii miniștri dacă s-au ocupat vreodată în consiliu a cerceta cărți diplomatice și desfid pe domnul Boerescu să dovedească că așa a făcut dumnealui.

Apoi, domnilor, iată ce zice însuși domnul Boerescu în Senat, îl iau chiar pe domnia sa de martor în favoarea mea. Iată ce zice :

„Cînd am venit la Ministerul de Externe am găsit un proiect tipărit de *carte verde*, coprinzînd actele diplomatice din timpul domnului Kogălniceanu, adică de la septembrie 1877 pînă la septembrie 1878. Aceste acte le-am găsit tipărite, însă nelegate și se înțelege nici distribuite Corpurilor legiuitoare. Urmînd tradițiunilor și regulilor constituționale, venise timpul ca să mă gîndesc a tipări și a distribui Adunărilor și eu *cartea* mea cea *verde*, adică actele de la septembrie 1878 pînă la iulie 1880. Însă această *carte* a mea trebuia să fie precedată de *cartea verde* a domnului Kogălniceanu, căci altfel ar fi esistat o lacună. Fiindcă dar domnul Kogălniceanu nu-și împărțise cartea dumnealui, trebuia să mă gîndesc a o împărți eu Corpurilor legiuitoare. Dar ori de cîte ori un ministru din afară împarte o *carte verde* ia asupră-şi răspunderea dacă nu a tuturor faptelor, dar a tuturor dificultăţilor la care ar da loc împărţirea acelei *cărţi verzi*. Trebuia dar să citesc şi să revăd actele imprimate de domnul Kogălniceanu. Pe de altă parte, a trebuit să am în vedere situaţiunea politică a ţării. Eram abia ieşiţi dintr-un rezbel atît de serios. Independenţa nu era încă recunoscută; regatul nu fusese proclamat. Reminiscenţele luptelor noastre exterioare erau încă proaspete. Urmele ce lăsase aceste lupte erau încă prea sensibile şi lesne puteau degenera a fi dureroase. Trebuia să căutăm a le alina, a le îndulci, a face pe cît s-ar putea a se uita trecutul. Mai mult decît oricînd trebuia a menagia toate puterile străine, a le atrage încrederea, fără a compromite nici un interes al nostru. Lucrul nu era comod. Trebuia a proceda cu mult tact.

---

* Citește : *decret!*

Dacă, cu uşurinţă, am fi procedat la distribuirea *cărţii verzi* a domnului Kogălniceanu, care nu mai era la minister, pe cine ar fi privit dificultăţile, neplăcerile la care ar fi dat naştere această distribuire? Negreşit pe guvernul, pe ministrul de externe care publica şi împărţea acea carte.

Eu, ca ministru din afară, eram dator să prevăd dificultăţile şi să le preîntîmpin. Un ministru din afară trebuie să caute a menagia cele mai bune relaţiuni cu puterile străine, apărînd şi susţinînd în acelaşi timp, repet, interesele ţării sale. El caută să prevină, pe cît poate, dificultăţile şi conflictele exterioare; cînd ele vin, el luptă cu colegii săi spre a le potoli sau învinge; însă mai nainte el este dator a le prevedea, a le evita pe cît poate.

Aceasta trebuie să facă el în cercul atribuţiunilor sale, după cum face fiecare din ceilalţi colegi ai săi în alte cercuri de atribuţiuni.

A trebuit dar să citesc şi să revăd proiectul de *carte verde* a domnului Kogălniceanu, care se publica sub mine şi pe care eram s-o dau eu în public.

Este adevărat că această carte nu conţinea acte de ale mele, dar, repet, eu luam răspunderea morală a publicării şi trebuia s-o revăd şi s-o revizuiesc, să văd dacă ea conţinea acte care aş fi crezut eu de natură a provoca oarecare dificultăţi exterioare. Am citit-o şi vă mărturisesc că am rămas uimit de suma de acte ce eu am crezut că ar fi foarte imprudent de a fi publicate în *cartea verde*. Sînt, domnilor, chiar state foarte mari şi vechi care nu publică tot felul de acte în cărţile lor; ele publică aceea ce se poate; sînt sumă de acte, mai ales de natură confidenţială, dintre ministrul de externe şi reprezentanţii statului în străinătate, care nu văd lumina. Eu am văzut din contră multe de asemenea acte coprinse în proiectul domnului Kogălniceanu. Nu am avut dar curagiul de a distribui o asemenea *carte verde* şi a trebuit să comunic aceasta colegilor mei şi preşedintelui consiliului. Domniile lor mi-au zis: « Citeşte şi suprimă ».

Nu ştiu cine a zis aceasta; ştiu însă că preşedintele consiliului era în drept să zică: *Citeşte şi suprimă*".

Va să zică se lăsa ministrului de externe care venise peste trei ani după întîmplările acelea: după rezbel, după lucrarea Basarabiei, i se lăsa dreptul să citească şi să suprime. Şi eu, ministru din acea vreme, eu care am lucrat împreună cu domnul Brătianu în chiar acele evenimente, eu n-am avut dreptul să citesc şi să suprim! Eu, coleg cu domnul Brătianu, eu, care am declarat totdauna că iau asupra mea solidaritatea faptelor petrecute în vremea rezbelului şi în privinţa luării Basarabiei, eu eram pus sub epitropie! Şi acel ministru de externe, care în toată acea vreme ne-a combătut şi ne-a făcut zile rele, acel om care, şi ca senator, şi ca redactor al jurnalului „Pressa”, ne arunca injurii pe toată ziua şi ne numea trădători, acel om avea dreptul să se rostească asupra faptelor noastre! ... (*Aplauze în dreapta.*)

Domnilor, eu ştiu că toţi din dumneavoastră care sînteţi părinţi, dacă nu vă puteţi creşte singuri copiii, [î]i daţi la rudele cele mai aproape, şi chiar cînd sînteţi nevoiţi să-i daţi la doică cereţi de la dînsa oarecare garant. Ei bine, cum voiţi ca eu să primesc [ca,] copilul meu intelectual, ca actele acelea făcute în timpuri grele să se dea domnului V. Boerescu, ca dumnealui să le publice, citind şi suprimînd.

Ei bine, să mă ierte domnul Mîrzescu a-i spune că aceasta nu este conform nici cu bunul-simţ, nici cu uzurile care sînt stabilite în asemenea cestiuni.

Alta: domnul Boerescu spune că era dator ca, ocupîndu-se să publice *cartea verde*, să publice mai întîi cartea anterioară. Foarte drept; şi dacă a crezut că aceasta era o datorie, cu atît mai mult ea era datoria mea. Perdusem o provincie; poate ca unii să fie oameni mari care să fi făcut pentru ţară alte lucruri mari, aşa încît să se îngrijească puţin despre această răspundere; însă eu, care n-am dat nimic acestei ţări şi care cu durere am iscălit perderea Basarabiei, eram dator să dau seama naţiunei despre faptele petrecute. Însuşi domnul Boerescu zice că trebuia publicată *cartea verde*.

Aşadar, eu cînd eram ministru m-am ocupat să public *cartea verde*.

Dar ce am făcut? Am urmat cu uşurinţă? Am căutat să compromit ţara? Am căutat să pun ţara noastră în duşmănie cu alte ţări? Şi cînd mă ocupam eu cu acea publicare? Cînd eram în bune relaţiuni cu domnul I. Brătianu, fiindcă eram ministrul său din afară. Dar mi-am zis: tocmai pentru că am fost nenorociţi sîntem datori să punem ţara în poziţiune de a cunoaşte împregiurările, ca să vadă greutăţile prin care am trecut, să vadă greşelile ce vom fi făcut, dar să vadă că, chiar dacă am greşit, am mers pururea cu inima, cu sentimentul datoriei, cu patriotism, şi că nu voinţa ne-a lipsit, nu inteligenţa; nu ne-au lipsit aceste, ci ne-au lipsit putinţa de a ţine pept Europei, care deja cu patru ani mai înainte, în mare parte consimţise la cedarea Basarabiei. De aceea eu am luat cu mine la Berlin toată corespondenţa de la intrarea mea în minister şi am chemat în cestiunea aceasta persoanele cele mai însemnate, am chemat pe reprezentantul ţării de la Petersburg, pe reprezentantul de la Paris şi Londra, şi aveam pe reprezentantul de la Berlin lîngă mine cînd le-am dat toate documentele în mînă pe care voiam să le public şi le-am zis: Luaţi, citiţi, ştergeţi tot ce vă poate face poziţiunea grea; şi fiecare a luat şi cu condeiul de plumb a şters pasagiele care nu le conveneau. Domnul ministru are în dosarele sale acele ştersături şi comisiunea a trebuit să vadă multe din aceste documente care aveau pasage suprimate cu condeiul de plumb; dar acel condei de plumb nu a fost al meu, a fost al agenţilor diplomatici.

După ce s-a făcut aceasta, am pus la tipar acest proiect, adevărat proiect fără titlu, fără a fi legat, astfel încît era cu putinţă în tot modul a scoate o coală sau două, ori o foaie sau două, şi astfel l-am dat domnului preşedinte al consiliului şi i-am zis: Ţine şi citeşte, şi vezi ce nu-ţi convine şterge. Domnia sa le-a ţinut mai multe luni şi înaintea ieşirei mele de la minister mi-a zis: Nu cred că momentul este oportun, pentru că, deşi am şters foarte multe, dar de abia am ieşit din rezbel şi am putea să indispunem pe cineva ... să mai lăsăm.

Nu am zis nimic. Am ieşit din minister, a venit Constituanta, am intrat cu domnia sa în cabinet la Ministerul de Interne şi-l întreb într-o zi: Ce facem cu *cartea verde*? Domnia sa mi-a răspuns că nu este încă timpul s-o publicăm.

Am stat un an şi jumătate cu domnia sa la minister, la Ministerul de Interne, şi după aceasta m-am dus la Paris. La Paris aflu că *cartea verde* a mea umbla să se publice de domnul B. Boerescu; altă dată mi se scria cum că iar s-a oprit. Eu eram interesat către ţară, către dumneavoastră, către mine însumi şi către oricine ca să se ştie şi să se cunoască cum şi ce fel guvernul român a apărat cestiunea Basarabiei; cum şi pentru ce s-a împotrivit; care a fost mobilul care l-a împins să se alieze cu Rusia; ce a făcut în urma încheierii Tractatului preliminariu de la San-Stefano, care apoi s-a adus la Berlin etc.

Ţineam, domnilor, eram dator ca fost ministru al afacerilor străine să ţin la publicarea acelor acte, eram dator să recunosc ţării dreptul ca cel puţin mai tîrziu, dacă nu îndată, să cunoască cum au fost apărate drepturile ei, şi atunci m-am apucat şi cu plecată jalbă, învestită chiar cu timbru, m-am adresat la domnul prim-ministru şi iată ceea ce i-am cerut:

„Domnule prim-ministru,

În calitatea mea de ministru al afacerilor străine în timpul ultimului rezbel şi în timpul Congresului de la Berlin, unde amîndoi am apărat drepturile României, vin a mă plînge domniei voastre de sequestrul ce este pus de 2 ani asupra *cărţei verde* care coprinde *actele diplomaţiei române* din acel timp.

Pretextul ar fi că *cartea verde* ar coprinde cîteva *corespondenţe* ale agenţilor noştri din străinătate pe care n-ar voi domniile lor să le vadă la lumină, fiindcă ar face poziţiunea lor grea pe lîngă cabinetele unde sînt acreditaţi. Pretextul este pretext, adică nemotivat, căci atît domnul I. Ghica, cît şi domnul Calimachi Catargi, cît şi domnul George Liteanu au avut în mînile lor toată corespondenţa lor şi fiecare a însemnat cu condei roşu sau albastru notele sau pasagiele ce nu voiau a fi publicate. Aceasta s-a şi făcut; tot ce domniile lor au cerut să nu se publice nu s-a publicat. În fine, eu nu mă opun ca să se trămită acestor domni agenţi cîte un exemplar al *cărţei verde* deja tipărite şi domniile lor să propuie noi ştergeri, care aceste neapărat vor trebui a mi se comunica şi mie, care ca ministru pe acel timp aveam şi am încă toată responsabilitatea. Dumneavoastră, domnule prim-ministru, sînteţi încă la guvern şi puteţi prin alte *cărţi verzi* a arăta ce aţi făcut sau ce faceţi încă spre apărarea drepturilor ţării. Eu însă nu mai am această putinţă; şi de aceea şi eu, ministru de afară, ca toţi miniştrii de afară, am dreptul şi datoria de a face cunoscut ţărei cum i-am apărat drepturile în timpurile cele mai critice prin care am trecut.

Sper dar, domnule ministru preşedinte, că veţi binevoi a ruga pe domnul ministru de externe de a ridica sequestrul pus pe *cartea verde* publicată de mine cu acelaşi drept cu care domnia sa a publicat pe a sa.

În încredere că voi avea onoarea unui răspuns mulţumitor, vă rog să primiţi asigurarea distinsei mele consideraţiuni”.

Nu am primit nici un răspuns.

Peste cîtva timp însă aflu cum că în adevăr s-a publicat *cartea* mea *verde* de domnul ministru de externe şi atunci iarăşi am adresat o altă petițiune domnului președinte al Consiliului de Miniștri, prin care l-am rugat ca să oprească pe domnul Boerescu de a publica *cartea* mea *verde* fără știrea mea, pentru motiv că domnul Boerescu fusese adversarul nostru politic și că, prin urmare, ar putea să dea publicității o *carte verde* din care ar scoate toate acele acte diplomatice, toate acele pasagie care ar putea să servească pentru apărarea noastră și să lase numai pasagiele acelea care să justifice lupta domniei sale în contra noastră și cu timpul să le invoace ca argumente prin care să poată dovedi că cu drept cuvînt ne-a combătut.

Mi-am dat demisiunea, am venit aci și am găsit pe domnul Dimitrie Brătianu prim-ministru; m-am dus la minister și acolo am găsit ca director pe domnul Bordeianu; am vorbit cu domnia sa și pe cînd vorbeam am văzut pe masă o *carte verde*, care *carte* iat-o, este aceasta pe care v-o arăt. (*Arată o „carte verde”.*)

Aceasta este *cartea verde*. Si mai înainte de toate fac această întrebare: de ce această *carte verde* să fie carte-proiect și să nu fie carte definitivă? Și cînd însuși domnul Boerescu a găsit colecțiunea mea ca proiect nelegat, în ce se deosebește această carte nelegată de aceea a domnului Boerescu și de cartea pe care am publicat-o eu cu corespondențele domnului Cîmpineanu și domnului N. Ionescu?

Acum se zice că nu era publicată. Dar de unde eram eu dator să știu, venind de la Paris, că această *carte verde* era sequestrată și nepublicată? Directorul ministerul[ui] mi-a spus numai că era o carte nepublicată, oprită; dar apoi am întrebat pe domnul Dimitrescu, vechiul șef al diviziunei politice din Ministerul de Externe, de ce nu s-a trimis la legațiune, și domnul Bordeianu și domnul Dimitrescu trăiesc, nu fac apel la morți, domnul Dimitrescu, zic, mi-a răspuns că s-a făcut eroare, atît de puțin cunoștea domnia sa publicațiunea acestei cărți, sau că această carte era publicată, sau oprită la minister.

Cînd am spus aceasta aci în Cameră, atunci s-a apropiat de mine președintele consiliului, domnul I. Brătianu, și poate că ați observat și dumneavoastră aceasta, și mi-a zis: Apoi [să] știi dumneata că *cartea verde* nu s-a publicat. Ei bine, din gura domnului Brătianu am aflat atunci că această *carte verde* nu s-a publicat.

O voce: Nu s-a distribuit.

Atunci am aflat, cum ziceți dumneavoastră, că nu s-a distribuit.

Dar, domnilor, în adevăr nu s-a distribuit *cartea verde*, însă să-mi dați voie să vă spun că această *carte verde* era un secret ca acela ce se numește secretul lui Polichinelle. Eu care umblu foarte puțin în București cu trăsura și care fac foarte puține vizite cu trăsura, la foarte puține persoane, am văzut peste cinci exemplare din această carte distribuite, și nu la persoane nesimandicoase.

Eu dar am să cercetez acuma dacă această *carte verde* s-a distribuit sau nu? Aceasta nu este treaba mea. Eu m-am dus de bună-credință la minister la domnul Bordeianu, am găsit cartea, directorul mi-a dat-o și domnul Bordeianu este aci, poate comisiunea să-l întrebe dacă domnia sa mi-a spus că această *carte verde* este sequestrată și pusă sub lacăt.

Atunci m-am dus acasă, am luat cartea, am chemat un prieten și i-am dat *cartea verde* a domnului Boerescu în mînă și eu am luat *cartea verde* a mea și m-am pus a compara.

Ei bine, am văzut, şi aci voi întrebuinţa cuvintele zise de domnul Boerescu cînd a citit *cartea verde*:

„Vă mărturisesc că am rămas uimit de sumă de acte ce eu am crezut că ar fi foarte imprudent de a fi publicate în *cartea verde*".

Vă mărturisesc, domnilor, că şi eu am fost uimit de a vedea că domnia lui a scos tocmai acele note care ne apăra pe noi, pe domnul Brătianu şi pe mine; şi pe domnul Brătianu mai mult decît pe mine, căci domnia lui era şeful guvernului. Mai mult decît atîta, a scos note care fac onoare acelui guvern şi care priveau cestiuni viitoare, le-a scos anume; nu confidenţe, nu conversaţiuni de diplomaţi străini, dar note oficiale care se pot cita ca şi mesagiele domneşti, acte care apărau drepturile ţării. Atunci, domnilor, am venit înaintea dumneavoastră şi am spus acele cuvinte cum că am găsit peste 100 de acte, şi acum după ce am citit bine constat că sînt 141 de note scoase, acte [le] cele mai importante scoase, şi am văzut că s-au lăsat acolo actele acelea care fac poziţiunea noastră mai grea către Rusia. Dumnealui a luat *cartea* mea *verde* şi zice aşa: „Din 151 articole şi depeşi, am suprimat vreo 42, fără a se altera, nici schimba întru nimic cele ce au rămas". Aceasta zice dumnealui. Iată însă ce a scos: a scos 61 depeşi nu ale agenţilor străini, ci depeşi ale lui Kogălniceanu, Stătescu şi Brătianu; 28 ale domnului Bălăceanu; 12 ale principelui Ion Ghica; 5 ale domnului Ion Ghica; 22 ale domnului Liteanu; 13 ale domnului Calimachi Catargi; 3 Kazanlîk şi San-Stefano; 3 Belgrad; 3 ale domnului baron Stuart; 5 ale domnului Obedenaru şi 6 ale domnului Dimitrie Brătianu. Şi dumnealui zice că a scos numai 42. A scos 141, domnilor!

Am venit atunci aici şi m-am plîns domniilor voastre şi am spus aceste cuvinte pe care le repet şi astăzi: „Citesc *cartea verde* şi văd într-însa peste 100 acte diplomatice care nu compromiteau pe nimeni, care nu puteau compromite decît pe mine, şterse, scoase din acea *carte verde*. Ceva mai mult, am văzut acte oficiale purtînd semnătura mea din care erau scoase perioade întregi şi înlocuite cu altele, purtînd şi acele semnătura mea". A doua zi domnul ministru preşedinte a venit şi v-a cerut să numiţi o comisiune de anchetă parlamentară care să se ocupe de chestiunea Basarabiei, de chestiunea Dunării, de incidentul cuvintelor din mesagiul regal, pînă şi de chestiunea epizootiei şi de chestiunea despăgubirilor ruseşti, care nu văd ce importanţă politică pot să aibă. Şi cînd dumnealui a cerut să se numească această comisiune, atunci de pe banca mea mi-am zis că negreşit domnul preşedinte are cuvintele sale să ceară să se facă o anchetă generală. A doua zi, după ce s-a numit comisiunea aceea, văd că eu sînt luat ca cal de bătaie, că să lasă tot la o parte şi comisiunea mă apucă pe mine să vin dinaintea ei ca să-i dau informaţiuni. De ce s-a numit comisiunea? S-a numit nu ca să vă aducă documente, ci ca să vă spună că a citit şi, cum zice preşedintele unei comisiuni de juraţi, să declare în numele lui Dumnezeu şi pe onoare şi conştiinţă că vinovat sau nevinovat este Kogălniceanu, că este sau că nu este calomniator.

Ei bine, puteţi dumneavoastră să credeţi despre mine orice, dară aşa naiv, şi pe româneşte aşa prost, de! nu sînt. Eu domnului Mîrzescu-i dau averea mea ca să mi-o apere; am prin urmare destulă încredere în domnia sa; dară onoarea mea politică, să mă ierte ... Asemenea domnului Russu Locusteanu, pentru care ca mai bătrîn am toată stima şi consideraţiunea, [î]i dau toată averea copiilor mei, moşiile mele; nu-i dau însă onoarea mea politică. A! Nu! Să mă ierte domnul Locusteanu; dumnealui deşi a făcut acte de independenţă în vremea Constituantei...

O voce : În chestiunea evreilor.

Dară cînd am făcut o moţiune pentru bănăţeni, dumnealui s-a grăbit a zice că noi deschidem porţile la toate liftele străine. Atunci noi am zis că, dacă este vorba să se aleagă o comisiune pentru esaminarea actelor diplomatice şi în acea comisiune să participe şi opoziţiunea, atunci să ni se dea voie nouă ca să ne alegem reprezentanţii. Dumneavoastră aţi ales pe cine? Pe domnul Carp, care zisese cu două zile înainte că Kogălniceanu se aruncă în opoziţiune, dar nu ştie dacă opoziţiunea-l primeşte. Eu onoarea mea politică s-o dau pe mîna domnului Carp? Ba! Ba! Ba! (*Ilaritate.*) Mai degrabă o dau domnilor miniştri decît domnului Carp. În fine, v-am cerut să faceţi ceea ce aţi făcut în cestiunea tocmelelor agricole, să daţi dreptul opoziţiunei să-şi numească doi reprezentanţi.

Domnul Gr. Vulturescu : Nu ştim cine este cu dumneata.

Nu ştii cine o fi cu mine? Mai înainte de a răspunde, aş ruga pe onor. domnul Vulturescu să nu mă mai întrerupă. Domnia sa are foarte multă inteligenţă, vorbeşte bine şi de aceea-l sfătuiesc să ia altă meserie decît pe aceea de întrerupător; întreruperile nu sînt ale oamenilor serioşi şi inteligenţi cum este domnia sa.

Domnul Gr. Vulturescu : Vin cam la timp.

Voiţi ca într-o cestiune unde eu nu pun pasiune, voiţi să mă faceţi să perd şirul — pe care vă asigur nu-l voi perde —, şi să vin la dialoguri? . . .

Ziceam, domnilor, că dacă Adunarea voieşte ca opoziţiunea să fie reprezintată în comisiunea aceasta faceţi ce aţi făcut cu legea tocmelelor agricole. Dar nu e trebuinţă de aceasta, căci domnul Boerescu s-a dus la Senat şi a dezvăluit tot. Eu iau îndatorirea să mă mărginesc numai întru ceea ce a spus domnia sa, nu pentru că mă tem de legea votată de dumneavoastră, căci cel puţin aci la tribună nu vor veni jandarmii să mă ia, pot vorbi nu ca fost agent şi ministru la Paris, ci ca ministru de externe în afacerile făcute în timpul meu cu aceeaşi libertate cu care şi domnul ministru al afacerilor externe poate să vorbească, cînd va voi, de afacerile făcute de domnia sa. Cu toate acestea nu o voi face, pentru că nu am nevoie de acestea spre apărarea mea.

Domnilor, v-am arătat că s-au scos 141 depeşi, nu 40. Acum iată ce mai zice domnul Boerescu :

„Pe cît timp domnia sa nu împărţise cartea domniei sale, trebuia să mă gîndesc eu a o împărţi Corpurilor legiuitoare. Dar ori de cîte ori un ministru din afară împarte o *carte verde*, ia asupră-şi răspunderea . . . ".

Ei, în contra acestui lucru mă recriez* eu. Fiecare ministru de externe are dreptul să publice ce crede el, căci el este în joc. Dacă rămîne o parte nepublicată, apoi, precum se face în toate ţările, vine succesorul şi după numirea sa se duce la predecesorul său, [î]i face vizită şi, după gradul de intimitate şi încredere, primeşte comunicare de acele acte confidenţiale care nu se află în arhiva ministerului. Eu, domnilor, nu aş îndemna pe domnul ministru de externe să prea susţină că are în arhiva domniei sale tot ce s-a petrecut în anii din urmă. Eu am fost în Consiliul de Miniştri cu principele Dimitrie Ghica [5], a cărui onorabilitate nu se va pune negreşit în contestaţiune, precum nici devotamentul său pentru guvernul actual, nici sentimentele sale naţionale. Ei bine, afirm că pînă azi principele Dimitrie Ghica posedă o parte din corespondenţa confidenţială ce a avut-o în 1869 ca ministru de externe; a luat-o ca să scoată còpii şi n-a mai dat-o.

---

* Protestez, din fr. *récrier*.

O voce: Foarte rău.

Mai afirm ceva. Eu, cînd am ieşit din Ministerul de Externe la 1878, aveam la mine o parte din corespondenţa intimă, nu cea diplomatică; atunci nu eram în bune relaţiuni politice cu domnul Cîmpineanu care m-a urmat şi domnia sa n-a venit la mine să le ia. Le-am ţinut la mine şi le-am dat — nu voiesc să întrebuinţez nume —, le-am dat unui funcţionar superior, mult mai tîrziu trămis la mine de către domnul preşedinte al consiliului.

Vă spun aceasta ca să vedeţi că nu avea drept domnul Boerescu să dispună de pelea mea. Trebuia să se înţeleagă cu mine, cu atît mai mult că aveam onoare să fiu ministru al României în străinătate; trebuia să mă întrebe, mai cu seamă că mă plînsesem prin jalbă; şi cu toate aceste zice că domnia sa avea acest drept.

Iată de unde şi-a luat domnia sa acest drept. Domnia sa zice:

„Astfel am suprimat cele mai multe din notele reprezentanţilor noştri din străinătate, care eu am crezut că ar putea compromite pe aceşti reprezentanţi pe lîngă guvernele unde ei erau acreditaţi. Din actele domnului Kogălniceanu am suprimat trei categorii: unele pe care le-am crezut compromiţătoare sau indiscrete; altele pe care le-am crezut prea neînsemnate, altele care repetau inutil cele coprinse în alte note mai dezvoltate. Pînă şi scrisori anonime publicase domnul Kogălniceanu în proiectul său de *carte verde*, se înţelege că le-am suprimat din proiectul meu".

Va să zică erau scrisori anonime! Aşadar un ministru de externe sau un guvern nu are dreptul să numească anume misionari, să dea o anume misiune la persoane înalte care merg şi studiază o cestiune, şi acela care primeşte să îndeplinească acest rol de multe ori nu voieşte ca numele său să figureze în *cartea verde*. În vremea aceea, cum ştiţi foarte bine, erau şi în ţară şi afară din ţară două curente: era un curent care zicea ca să rămînem pînă la sfîrşit credincioşi alianţei pe care o făcusem; era însă un alt curent care zicea ca să stricăm tîrgul tocmai cînd aveam şi noi să cîştigăm ceva de la tîrg, şi ne făgăduia necontenit un concurs energic, căci se zicea: În rezistenţa noastră vom găsi în afară un sprijin puternic, să mergem înainte cu împotrivirea. Ei bine, atunci, în de-acord cu domnul Brătianu, preşedintele consiliului, ne-am hotărît să ne adresăm chiar la unele din acele persoane foarte importante care ne încuragiau la rezistenţă şi le-am zis: Ce faceţi dumneavoastră, o faceţi de bună-credinţă; dumneavoastră credeţi că vom găsi ajutor în afară; ei bine, vă declarăm că încă de la 1870 şi 1871 Basarabia era oferită împăratului Alexandru. Persoanele acelea au primit să se ducă în străinătate în misiune oficioasă; s-au dus, au văzut şi mi-au raportat zicîndu-mi: Bine ai văzut. N-am publicat numele acelor persoane. Ei, acestea erau scrisori anonime? Un fost ministru de externe zice acest cuvînt pentru că n-a văzut iscălituri? Putea să le şteargă, dar nu putea să-mi impute mie prostia de a publica într-o *carte verde* scrisori anonime, numai pentru că n-am publicat nume proprii. Rău a făcut şi nu eu sînt vinovat. Nu eu am început polemica; eu m-am plîns de un fapt şi poate mai mult m-am plîns domnului Brătianu, căruia i-am zis: Am fost cu dumneata şi ţara are dreptul, măcar după ce cestiunea a rămas a istoriei, să ştie cum s-a perdut Basarabia. Nu crezi dumneata că măcar pentru posteritate trebuie să arătăm buna-credinţă şi patriotismul nostru? Nu voieşti? E treaba dumitale; dar, cînd te-ai hotărît să dai voie, atunci mie trebuia să-mi dai voie şi cu mine împreună trebuia să se facă, iar nu să zici: Domnule Boerescu, ia cercetează, şterge, scoate, fă ce ştii; căci nu domnul Boerescu avea acest drept. Şi eu am publicat *cartea verde* a domnului Ionescu şi Cîmpineanu, dar ce am scos? Am scos ceea ce ar fi scos şi domnul Ionescu chiar. Domnul Brătianu şi domnul Ionescu s-au luptat un an de zile ca să atragă pe Europa a ne garanta neutralitatea noastră şi m-am crezut dator să arăt sforţările făcute de guvernul român în această privinţă; dar nu am scos nimic; am scos numai conversaţiuni private, nume de miniştri străini.

Domnul Mîrzescu spune că a găsit în *cartea* mea paragrafe întregi scoase din nota domnului Obedenaru. Tocmai aceasta dovedeşte că am fost un om cu mintea întreagă. Mie dar mi se cădea aprecierea, iar nu domnului Boerescu, care nici nu putea să cunoască politica mea, şi dovadă că nu o cunoştea este că actul cel mai important l-a calificat de scrisoare anonimă; şi mai mult încă, zice: „Domnul Kogălniceanu este neexact cînd a afirmat că la Reichstadt s-a hotărît darea Basarabiei". Apoi, domnilor, şi copiii astăzi ştiu că acolo s-a hotărît darea Basarabiei, precum s-a hotărît şi darea Bosniei şi Herzegovinei tot acolo.

Se mai găseşte o notă către domnul Bălăceanu, prin care zic eu că am previziuni că are să se ia Basarabia. Apoi de unde ştie domnul Boerescu că eu poate nu puteam scrie altfel domnului Bălăceanu? Domniei sale verbal [î]i spusesem la Viena despre aceasta. Dar în notă-i ziceam că am previziuni, şi pentru aceasta trebuia să vină domnul Boerescu să mă trateze de prost; domnia sa care era duşmanul nostru politic în vremea Congresului de la Berlin, domnia sa care atunci ne-a făcut zile rele! Dar mai mult, să vă arăt pînă unde a mers scrupulozitatea domniei sale în a şterge. Aceasta pot s-o arăt, căci nu este nici un secret de stat.

Domnilor, ştiţi foarte bine că în tratatul de Berlin se recunoaşte că în Bulgaria există naţionalitatea bulgară, există naţionalitatea turcă şi există şi naţionalitatea română, şi a recunoscut aceasta într-atîta încît la alegerea domnitorului se stipulează că să se ţină seamă de aceste naţionalităţi ca să-şi spuie şi ele cuvîntul lor, aşa de mult recunoaşte Tratatul de Berlin existenţa acestor naţionalităţi, şi prin urmare noi fiind interesaţi să avem relaţiuni nu numai ce sîngele ne dă, dar chiar după aceea ce ne dă actul internaţional de la Berlin, cînd vedem noi că se închid şcoale şi biserici române în Bulgaria nu era oare de datoria noastră să zicem: Nu puteţi închide, căci puterile cele mari care au recunoscut autonomia acelei ţări, în acelaşi timp a zis că trebuie să se respecte şi celelalte naţionalităţi! Eu ca ministru de externe primeam totdauna plîngeri că de abia fraţii noştri bulgari aveau un guvernămînt şi începuseră a închide şcoalele şi bisericile, şi atunci am făcut această notă nevinovată:

„Dans vos entretiens avec les personnages politiques, montrez qu'en Bulgarie, outre les Bulgares et les Grecs, il y a aussi des Roumains, qui forment des groupes compactes sur la rive du Danube, depuis et y compris Widdin, et sur le littoral de la mer, jusqu'à et y compris Kustendjé. La population roumaine du coté de Widdin et surtout à Silistrie et dans la Dobroudja pénètre même fort loin dans l'intérieur des terres.

Aujourd'hui les Roumains sont plus maltraités par les Bulgares qu'ils ne l'étaient par les Turcs, avec qui ils entretenaient des rapports de bonne harmonie. Ils se voient maintenant persécutés dans leur langue ; on ferme les écoles et leurs églises nationales.

Appelez l'attention sur cette grave question ...".

Pentru ce domnul Boerescu a scos această notă? Pe cine compromitea ea? Ce rău făcea?

Nu aveam dar eu dreptul să zic că această *carte verde* care s-a publicat era făcută cu anume scop ca să arate că în guvernul care a ținut pept la atîtea nevoi în timpuri grele erau niște proști în care nu bătea o inimă românească?

Alta : călugării greci, de la anul 1864 de cînd s-au secularizat monastirile, necontenit bat la toate ușile diplomației străine, și unde află că avem dușmani acolo se duc și acolo bat. Am aflat că ei voiau a se adresa și la Congresul de Berlin. Datoria mea ca ministru era să parez aceasta. Destule erau pe capul nostru : perderea Basarabiei, cestiunea jidanilor, Porțile de Fer, atîtea și atîtea. Cum? Să se mai amestece puterile și în afacerile noastre curat din întru? Apoi, domnilor, o furnică cînd cineva să încearcă să o calce, cînd se vede că are să fie strivită, încă rădică și ea capul. Auzind despre intențiunile călugărilor, m-am adresat la domnul Liteanu. Fiindcă domnul Brătianu și eu plecasem deja din Berlin, însă congresul rămăsese încă a lucra și călugării veniseră cu cestiunea lor mai tîrziu, [î]mi scrisese agentul cum că urmează încercări ca cestiunea să vie pe tapet, și fiindcă noi eram rău cu Rusia, ei au alergat la Rusia ; dar sînt dator să fac acest omagiu că Rusia s-a refuzat de a-i sprijini ; însă faptul este că ei au dat și un memoriu.

Iată acea notă :

„Des dépêches particulières annoncent que le congrès est saisi par les délégués ottomans de la question des biens couventuels grecs.

Adressez-vous à monsieur de Bülow et aux autres plénipotentiaires ; montrez-leur que nous avons déjà assez de difficultés pour faire accepter la décision du congrès.

Si le congrès intervient même dans la question intérieure des biens couventuels, nous ne saurions jusqu'où irait le désespoir du pays".

Ce rău făceam prin această notă? Cui greșeam? Pe cine supăram? Ce imprudență comiteam? Pentru ce dar s-a scos această notă, această notă care, sprijinită de agentul nostru domnul Liteanu, a făcut ca în adevăr cestiunea să se înlătureze de congres și nu s-a hotărît nimic?

Apoi, aceste două note sînt de ajuns ca să vă arate spiritul în care a fost concepută acea nouă *carte verde*.

Iată ce mă pune pe mine în drept să mă plîng și să zic că acea notă a fost scoasă cu scop dușmănesc în contra noastră sau cel puțin în contra mea. Notele care în adevăr ar fi putut să indispuie vreo putere în contra noastră urma să fie înlăturate, dar aceste note pe care vi le-am citit de ce s-au înlăturat? Eu mi-am făcut datoria și domnul Brătianu zicea că pentru îndeplinirea datoriei avea stima împăratului. Dacă o avea domnia lui o aveam și eu, fiindcă și eu [î]mi făceam datoria.

Domnilor, ni s-a făcut o imputare de principele Gorciakoff, care, într-un moment de supărare, a tratat pe români de ingrați și a zis : Scrie guvernului domniei tale ; atunci eu am zis : Nu numai că nu sînt diplomat nou, dar sînt mai vechi istoric, avem și noi istorie, și am făcut istorie de sacrificiele făcute de români Rusiei încă de la Petru cel Mare ; am arătat că slujbele făcute de români Rusiei au început prin tăierea capului Brîncoveanului[6] și surghiunul Cantemirilor și a 1000 de boieri moldoveni. Am vorbit cum trebuia să vorbesc. Ei bine, pe cine compromitea acea notă? Pe mine. Eu am scris cursul de istorie de 160 ani. Pentru ce a lăsat-o afară? A zis că a scos tot ce putea compromite. Eu nu mă tem de compromitere și cred în generozitatea acelor mari suverani, că ei stimează totdauna pe cei mici cînd [î]și fac datoria și-și apară dreptul lor. *(Aplauze.)*

Ce, domnilor? În această țară numai cei care se supun hulei ca să apere țara lor, numai aceia sînt mizerabili? *(Aplauze în dreapta.)*

Vin acum la alterări. Domnul Mîrzescu a fost foarte spiritual, a zis: Am confruntat amîndouă textele și n-am văzut alterări în substanță.

Ce vorbă este aceasta: alterări în substanță? Unde s-a auzit cuvîntul acesta?

Ce am zis eu? Am zis: „Ceva mai mult, am văzut acte oficiale purtînd semnătura mea din care erau scoase perioade întregi și înlocuite cu altele, purtînd și acelea semnătura mea".

Aceasta este o scrisoare a mea particulară *(arată o hîrtie)*, ea poartă iscălitura mea; o dau unui amic al meu s-o ducă la un altul. Ei bine, are el drept ca să schimbe vreo frază din acea scrisoare? Are el drept ca să adaoge sau să scoată o iotă?

Dumneavoastră ați discutat alaltăieri un proiect de lege, al tocmelelor agricole, care lovește pe un nenorocit primar de sat pentru alterarea de cuvinte. Iată ce zice:

„Orice răsătură, adăogiri peste rînduri, ruperi ori schimbări de cuvinte, de numere ori de nume proprii dintr-un registru vor fi urmărite și pedepsite, numai în caz de reclamațiuni, conform Codului penal".

Cum? Un nenorocit primar n-are voie să schimbe un cuvînt fără să fie supus Codicelui penal, și un ministru, un diplomat are voie să schimbe fraze întregi și să puie altele subscriindu-mă pe mine și în acelea!

Iată-mă, domnilor, cum mă văd subscris; citesc la pagina 18; nu voiesc să citesc nota, fiindcă nu voiesc să fac indiscrețiuni, dar voi arăta numai alterarea.

Era o notă de cea mai mare importanță în privința respingerei ce ni se făcuse la San-Stefano de a avea agenții noștri plenipotențiari care să trateze pacea cu Turcia în numele României. Era de datoria noastră să cerem acest drept fiindcă nu recunoșteam altora dreptul să tracteze pentru noi, și de aceea am făcut o notă către ministrul rusesc, notă ieșită din cancelarie, notă care se află la Petersburg și, prin urmare, notă din care nu se poate schimba o iotă.

Domnule Cernătescu, domnia ta ești profesor de istorie, ține acest document, citește această notă și vezi dacă vei găsi într-însa fraza pe care o voi citi eu (*dă o* carte verde *domnului Cernătescu*). Nota datată din 11 (23) februarie către baronul Stuart; schimbarea frazei este în paragraful al patrulea; s-a șters fraza din acea notă. Recunosc acest drept, fiindcă aceasta se face în diplomație cînd conveninta cere să nu se cunoască un fapt, dar atunci se pune puncte.

Însă nu pot eu după ce am pus puncte să adaog de la mine un singur cuvînt care nu se găsește în nota prototip. Vă rog, domnule Cernătescu, să căutați dacă aceste cuvinte se găsesc acolo:

„Vous savez, M. l'Agent, que la déclaration de guerre directe de la Roumanie à l'Empire Ottoman lui laisse une situation bien distincte... ".

Vă rog căutaţi dacă găsiţi fraza aceasta.

Domnul P. Cernătescu : Nu se găseşte această frază. Vă rog, să vă spun ceva...

Vă rog să nu spuneţi nimic altceva, decît numai dacă fraza aceasta există acolo.

Domnul P. Cernătescu : Nu există.

Va să zică această frază nu este a mea, nu este scrisă de pana mea. Atunci întreb, cum sînt eu aci subscris?

Domnilor, după ce v-am arătat acestea, puteţi veni acum şi cu alte legi ca cea de deunăzi, ca să mă trimiteţi la puşcărie. (*Aplauze în dreapta.*)

Contra închiderii discuţiilor.

Dumneavoastră aţi văzut foarte bine că eu din început am zis că lipsa domnului preşedinte al consiliului mă pune în neplăcută poziţiune, pot zice, numai de a mă apăra personal, şi cred că aşa am făcut şi am făcut-o cu intenţiune : am dat apărării mele un caracter personal în contra ultimului ministru de externe numai şi numai ca să nu se zică că facem imputări guvernului în nefiinţa primului-ministru.

Domnul ministru actual, din contra, vine şi înarmează pasiunile[7]. Eu şi în acest moment voi fi cum am fost adineaori, foarte rezervat. Vă rog dar să lăsaţi ca să răspund la două, trei acuzări ce mi s-au făcut despre lucruri ce nu erau în cestiune ; n-am să fac discurs de două ore ca domnia sa.

Domnul ministru de externe necontenit a jucat asupra cuvintelor : proiect de *carte verde* şi necontenit a citat că eu am zis cum că actele s-au falsificat.

N-am zis o singură dată vorba de falsificare ; am zis că sînt fraze întregi puse în locul altora şi publicate sub iscălitura mea. Atît am zis şi nimic mai mult.

Domnul Măldărescu : Contra închiderii este aceasta ?

Nu e în contra închiderii pentru dumneata. Înţelegeam, domnilor, întreruperi de la domnii Dimancea, Vulturescu, ca mai tineri, mai iuţi, mai impacienţi, dară domnia ta, domnule Măldărescu, bătrîn ca şi mine, care asculţi totdauna cu bunăvoinţă, [i]mi pare rău să-ţi alegi acum această meserie.

Domnul Măldărescu : Şi mie-mi pare rău că ne perzi timpul.

V-am spus cu altă ocaziune ce era Abdera şi abderiţii...

Să venim la cestiune. Se leagă domnul ministru degeaba de mine că eu am împedicat comisiunea de a merge înainte. Am împedicat-o eu să cerceteze cestiunea epizootiei ? ... N-am nici un interes în aceasta, nu fac parte din aceea companie în privinţa căreia să iau aceste măsuri (*mare ilaritate*), şi comisiunea avea toată libertatea să se ocupe de aceea cestiune. În cestiunea despăgubirilor socotesc că am fost alături cu domnul ministru, şi l-am sprijinit, prin urmare şi aci comisiunea putea să caute toate dosarele, deşi eu unul nu cred că era nevoie ca o comisiune parlamentară să cerceteze dacă lui Stan Popescu i se cuvine 20 000 franci despăgubire, ori 200 de bani. Comisiunea m-a chemat numai în privinţa *cărţii verzi*. Ce n-am voit să spun comisiunei, m-a înlesnit domnul Boerescu prin cuvintele din Senat să i le arăt aici. Prin urmare comisiunea are totul la mînă, n-are decît cu ceea ce are şi cu cele ce i-am spus să meargă înainte şi să vadă dacă am spus adevărul. Vrea cestiunea Dunării? Sînt la dispoziţiune.

Opoziţiunea adevărată de trei săptămîni n-a ridicat o singură cestiune şi publicarea broşurelor mele n-am făcut-o ca ministru al ţării la Paris, ci ca istoric; şi nu-mi ve[ţ]i putea aplica legea domniilor voastre. [Î]mi pare rău că domnul Stătescu a început cariera domniei sale diplomatică prin o asemenea lege, care n-are să facă nimănui nimica.

Terminînd voi zice încă cîteva cuvinte la adresa domnului ministru de externe. Domnia ta, domnule Stătescu, necontenit, şi în Senat şi aci, ne dai lecţiuni de conveniențe politice, domnia ta care eşti tînăr şi ai multe încă de învăţat; deşi recunosc cunoştinţele şi talentele domniei tale, permite-mi să-ţi dau şi eu un model de conveninţă, nu cu mine, dar cu principele Bismarck. Iată cuvintele ce principele Bismarck a zis în şedinţa Reichstag-ului de la 30 noiembrie 1875:

„Nu stimez nimic mai mult în regimul constituţional al epocii noastre decît publicarea cea mai absolută. Nici un colţ al vieţii publice nu trebuie să rămîie în întuneric. Trebuie ca tot să fie pus în lumină, chiar dacă acea lumină n-ar consista decît în razele palide ale unui felinar". Eu am fost acel felinar care am aruncat acele raze palide; a domniei tale este misiunea şi chemarea să le transformi în razele soarelui [8].

„Monitor", 1882, nr. 63, p. 924, col. 3 — p. 929, col. 3; p. 930, col. 1—3.

NOTE

---

[1] Vezi mai mult in K., *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea a IV-a, passim.

[2] Vasile Boerescu.

[3] Vezi Introducerea.

În Adunare ca şi în Senat (vezi supra p. 88, nota 26) se hotărîse constituirea unei comisii de anchetă care să analizeze împrejurările în care fuseseră publicate documentele diplomatice încheiate în timpul Războiului pentru independenţă. Din comisie făceau parte: N. R. Locusteanu, N. Fleva, G. Mîrzescu (raportor). I. Codrescu şi P. P. Carp refuzaseră să participe la lucrările comisiei. Constatările anchetei erau următoarele: *cartea verde* fusese imprimată în două ediţii, una de K., alta de V. Boerescu, succesorul acestuia la Ministerul de Externe, fără aprobarea Consiliului de Miniştri şi fără a fi fost difuzate oficial reprezentanţei naţionale sau trimişilor ţării în străinătate. Ambele ediţii cuprindeau acte expurgate, dar nu modificate. Prin urmare acuza formulată de K. (vezi supra p. 72) că se denaturaseră documente emanate din cancelaria sa nu se confirma.

K. fusese invitat în faţa comisiei şi dăduse următorul răspuns:

Domnule preşedinte,

Am avut onoare a primi ieri în 26 ianuarie adresa dumneavoastră din douăzeci ianuarie prin care mă invitaţi să mă înfăţişez înaintea comisiunei de anchetă parlamentară ce s-a rînduit de Camera deputaţilor spre a esamina toate hîrtiile diplomatice relative la cestiunea Basarabiei, a Dunărei, a despăgubirilor de rezbel de la guvernul imperial rus, a epizootiei şi al ultimului conflict cu Austro-Ungaria.

Am onoare a răspunde că opoziţiunea din care eu fac parte vede în o asemenea comisiune o încercare de a sustrage nu numai afacerile exterioare diplomatice, dar şi afacerile economice, precum închiderea granițelor austriace *sub cuvînt de epizootie*, de la controlul reprezentațiunei naționale. Al doilea, în cît se atinge de persoana mea, eu nu poci a mă prezenta dinaintea dumneavoastră pentru că această onor. comisiune nu este măcar precum *a propus-o chiar președintele cabinetului*, adică de a fi compusă din reprezentanți luați și din maioritate și din minoritate. În comisiunea cum ea este astăzi nu văz decît membrii din maioritate.

Eu am pentru fiecare din membrii actuali ai comisiunei cea mai perfectă stimă, cea mai mare încredere în *nepărtinirea lor privată*. Însă acești membri-mi sînt *adversari politici*. Cestiunea ce face pe onor. comisiune a mă cita înaintea sa este *eminamente politică*. Lucrarea ce comisiunea va avea a face va fi de a se rosti prin *da* sau *ba*, ca un tribunal de jurați, dacă eu în ceea ce am afirmat am spus adevăr sau neadevăr. În asemenea condițiuni voi uza de dreptul ce se dă părților dinaintea tribunalului de jurați, adică, întru cîtă vreme nu vor lua parte la anchetă și reprezentanți ai opozițiunei, de a vă *recuza*!

Ș-apoi cestiunea ce mă privește, adică afirmarea ce în ședința de 12 ianuarie am făcut dinaintea Camerei că asupra acelor materii: rezbelul turco-ruso-român și retrocedarea Basarabiei *s-au publicat două cărți verzi și că din cea a doua s-au scos o mulțime de acte diplomatice care erau coprinse în cea dintîi, precum și că din acte oficiale, purtînd semnătura mea, s-au scos perioade întregi și s-au pus altele purtînd tot semnătura mea*, această cestiune a devenit acum de domeniul public. În adevăr, în 16 ianuarie domnul Vasile Boerescu, fostul ministru de externe, a adus cestiunea înaintea Senatului, în plină și publică ședință. Domnia sa a analizat, după chipul său de vedere, ambele colecțiuni diplomatice, pagină după pagină, socotindu-se în drept chiar de a destăinui *nume streine*, pe care convenienței diplomatice-i impuneau datoria de a le ținea secrete. Și aceasta s-a făcut în fața guvernului, fără ca după banca ministerială să se ridice o protestațiune! Ba chiar din contra, luînd și miniștrii parte la discuțiune.

Prin urmare, uzînd de acelaș drept și eu voi aduce înaintea Camerei deputaților cestiunea ambelor *cărți verzi*. Voi alege timpul oportun spre aceasta, nevoind deocamdată a distrage Camera de la importantele sale lucrări.

Primiți, domnule președinte, asigurarea înaltei mele considerațiuni.

[4] Ch. L. Freycinet (1828—1928) a fost în mai multe rînduri ministru al lucrărilor publice, de externe și președinte al Consiliului de Miniștri al Franței. Pentru Barthélemy de St. Hilaire vezi supra p. 88, nota 10.

[5] În guvernul Dimitrie Ghica, format la 16 noiembrie 1868, K. a deținut portofoliul internelor pînă la 24 ianuarie 1870.

[6] Mai mult, defecțiunea Cantacuzinilor (în primul rînd a lui Toma, care a fugit în Rusia) a fost pusă la Constantinopol tot în cumpăna păcatelor domnitorului român.

[7] Eugen Stătescu, ministrul de externe în funcție, făcuse cazuistică și observase că în ambele *cărți verzi*, care erau de fapt doar „proiecte imprimate", se făcuseră „supresiuni". Modificările făcute de Vasile Boerescu nu puteau fi contestate după coroborarea textelor, dar „nu erau de natură a altera în nimic fondul sau sensul". Ministrul mai spusese că K., după ce „în aprinderea discuției" aruncase în Cameră unele acuzații împotriva lui Vasile Boerescu, odată chemat în fața comisiei de anchetă refuzase să se prezinte simțindu-se „oarecum jenat".

[8] Discuția s-a închis.

Protestează contra modului defectuos în care sînt reproduse de stenografi spusele deputaților *

Domnule președinte, cer cuvîntul!

Domnul președinte: Asupra votului [1]?

Nu, votul dat [î]l aplaud, nu am nimic contra votului, dar am o mică ceartă cu domnii stenografi.

Domnule președinte, în țara aceasta sînt două partide, sînt și mai multe alte grupuri, dar ca partide mari sînt numai două: partidul mare conservator și partidul mare liberal.

Cu toate acestea, în această Cameră, nici conservatorii nu-și au locurile lor la o parte, nici liberalii nu-și au locurile lor de cea[l]altă parte, cu alte cuvinte, nu avem nici dreaptă, nici stîngă; şi dovadă despre aceasta este că în partea dreaptă văd pe domnul Boiu şi nu ştiu dacă este conservator; în dreapta văd asemenea pe domnii Chenciu, Codrescu, Blaremberg şi nu ştiu dacă sînt conservatori; în dreapta văd pe domnul Bobeica, despre care mai deunăzi domnul Rosetti ne spunea că esercită un control oarecare împrejurul domniei sale *(ilaritate)*; în dreapta văd pe onor. domnul Gîlcă, care asemenea nu ştiu dacă este din conservatori. Văd tot în partea dreaptă pe bunul meu amic domnul Pantazi Ghica, care asemenea nu ştiu că este din partidul conservator, dar care în şedinţa de ieri m-a aplaudat pe mine şi a început să mă aplaude de la masa domnilor stenografi, şi s-a dus aplaudîndu-mă pînă la locul unde şedea domnia sa în dreapta.

---

* Ședința din 26 februarie 1882.

Asupra mea, semnele de aprobare sau dezaprobare nu au un mare efect, căci, domnule preşedinte, dumneavoastră ştiţi bine că eu nu sînt un om beat de popularitate sau că alerg după dînsa, poate mai tîrziu voi alerga, nu ştiu, dar ceea ce ştiu este că în cursul vieţii mele politice poate că am făcut multe acte care erau contra popularităţii şi pe care eu mă credeam dator să le fac. Sînt dar indiferent cu totul la aplauze şi nu ţin decît numai la aplauzele acelea cu care unii din amicii mei au voit să mă încurageze. Cu toate acesta, iată, domnule preşedinte, ce citesc în „Monitorul oficial'' de astăzi, unde în două, trei rînduri văd că se zice: „aplauze din dreapta'', care însă în realitate nu proveneau decît din partea amicilor mei, care au găsit că aveam dreptate; căci, precum am avut onoare să vă spun, m-a aplaudat, între alţii, şi amicul meu domnul Pantazi Ghica, şi cu toate acestea văd că aicea se zice: „aplauze din dreapta'', pe cînd acele aplauze nu putea nimeni să le califice nici din dreapta, nici din stînga[2].

De aceea, domnilor, mă mir de unde pînă unde domnii stenografi au găsit cu cale să pună aplauze din dreapta sau din stînga; poate că în scop ca să le dea o însemnătate oarecare politică.

Domnilor, nu ştiu cum să-mi explic acest lucru, dar voi ruga pe acel domn care a făcut această regulă cu totul nouă să binevoiască a lăsa acestei Adunări fizionomia pe care o are sub acest guvern liberal, căci acestui guvern i se cuvine meritul că niciodată nu a permis cenzura; prin urmare, nici de acum înainte să nu se facă cenzură pînă şi cu aplauzele. Cel puţin aceasta mi se va permite, ca să dau lecţiune meritată de liberalism acelui domn liberal nou care a pus aplauze din dreapta şi din stînga, şi să-i spun că, dacă astăzi [î]i convine să pună aplauze din dreapta, mîine are poate să-i convină a le pune din stînga. Cu aceasta nu va cîştiga noi merite în partidul liberal; lumea ne ştie pe fiecare cum am fost ieri, cum sîntem astăzi şi cum vom fi mîine.

„Monitor'', 1882, nr. 64, p. 936, col. 2 — p. 937, col. 1.

NOTE

[1] Se votase un proiect de lege prin care se acorda un credit suplimentar de 4 000 000 de lei ministerului de război pentru înzestrarea armatei.

Preşedintele adunării era Dimitrie Brătianu.

[2] Vezi discursul precedent.

Pe marginea proiectului de lege care autoriza efectuarea unui împrumut spre a veni în ajutorul ţăranilor afectaţi de secetă *

Domnilor, să nu vă culcaţi pe urechea pe care vrea să vă puie domnul Dimancea[1], adică că tot ce este bun în lume este ceea ce face un deputat sau senator.

Domnilor, una din două : ori senatorul şi deputatul care se va pune în această comisiune are să fie smîntîna Senatului şi a Adunării, şi atunci este rău, căci ne lipsim aci de luminile lor, ori avem să trimitem acolo zerul, şi atunci nu avem nici o garanţie. Domnilor, să lăsăm fiecărei autorităţi să-şi facă treaba sa şi drepturile sale : administraţiunea să facă administraţiune, Camera să facă control şi Senatul să fie corp ponderator.

Domnul N. Dimancea : Ponderator !

Da, este cuvîntul de la Statut [2] şi s-a întrebuinţat de multe ori de capul partidului liberal ; l-am întrebuinţat cu intenţiune şi vă rog să nu vă mai plîngeţi, căci aţi împrumutat foarte multe şi din zi în zi împrumutaţi de la 2 mai. *(Ilaritate.)*

Domnul N. Dimancea : Lupul se duce de nouă ori pe unde a mîncat oaia.

Domnilor, lăsînd de o parte stilul glumeţ la care m-a dus onor. meu amic, domnul Dimancea, repet ceea ce ziceam că una din două : ori trimitem în acea comisiune ce este bun şi atunci Camera se lipseşte d-o lumină ; ori dacă trimitem ce este prost, marda **, iar nu e bine.

Domnul N. Dimancea : Frumos compliment faci Camerei.

Cînd vorbesc într-un chip anonim nu poţi să zici că fac un atac cuiva, şi iată, ca să nu mai fie vorbă, mă pun chiar eu marda. Mai aveţi ce zice acum ? Cred că v-am dat satisfacere destulă. Faptul este aşa, nu puteţi să pretindeţi că toţi sînt de prima clasă, sînt unii de prima clasă, care la discuţiuni sînt foarte buni, dar la asemenea afaceri sînt răi, şi viceversa, aceasta în toate Camerele s-a văzut.

Domnilor, astăzi tot ce este înaintat şi tot ce este adevărat constituţional şi în Francia şi în Englitera repudiază acest sistem mixt, care nu este decît un mijloc de favori şi corupţiune. Să lăsăm administraţiunea să-şi facă treaba sa, şi cum are latitudinea să aibă şi responsabilitatea. Cînd noi vom numi în acea comisiune colegi de ai noştri, facem ca răspunderea să fie iluzorie, ca să nu putem prinde pe nimeni, şi acest sistem se osîndeşte de organul cel mai mare al republicanilor francezi, care voia să impună Camerei franceze tocmai aceea ce noi voim să facem astăzi prin amendamentul nostru.

Domnul N. Dimancea : Ai şi dumneata idei republicane ?

În privinţa ideilor republicane voi să vă fac o profesiune : sînt republican, dar nu cu teoria aceea care s-a profesat odată aici. Poată că voi lăsa răsstrănepoţilor mei să fie republicani astfel. *(Ilaritate.)* Vedeţi, domnilor, cînd se fac provocări, ce dialoguri se nasc.

---

* Şedinţa din 3 martie 1882.

** Lucru bun de aruncat.

Să lăsăm guvernului libertatea ca să-şi numească comisiunea care-i place, cum s-a făcut şi altă dată; foametea şi belşugul nu este un lucru nou; sînt 4 ani de cînd a mai fost foamete [3], şi Camera a dat bani guvernului şi guvernul i-a dat judeţelor; ele au cumpărat bucate şi n-am auzit de abuzuri. S-a cumpărat porumb şi s-a dat locuitorilor şi guvernul a avut răspunderea supremă.

Daţi-mi voie să vă spun o anecdotă potrivită în cazul de faţă:

În vremea fericitului întru pomenire Grigorie vodă Ghica, iar aşa s-a întîmplat să fie foamete; s-au dat bani la nişte tineri foarte buni şi oneşti ca să cumpere bucate şi unul din ei s-a întors îndărăt, aducînd în loc de grîu secară. *(Ilaritate.)*

De aceea eu vă rog să lăsaţi guvernului latitudinea ca să-şi numească comisiunea care-i place; noi să-i dăm bani şi atît, guvernul să-şi numească comisiunea care-i convine; să lăsăm pe deputaţi să-şi facă treaba de deputaţi, şi pe senatori să-şi facă treaba de senatori; fiecare să rămînă la locul său: *Schuster, bleibe bei deinem Leisten!* [4] *(Ilaritate.)*

„Monitor", 1882, nr. 68, p. 1052, col. 2 — p. 1053, col. 1.

NOTE

[1] Articolul 1 al proiectului de lege prevedea ca statul să cumpere porumb pentru ţărani printr-o comisie formată dintr-un membru al Senatului, altul al Camerei şi un delegat al Ministerului de Interne. I. Ionescu de la Brad îşi exprimase nedumerirea: „Ce caută membrii din Cameră şi din Senat în această comisiune?" N. Dimancea pledase pentru articol arătînd că prezenţa deputatului şi a senatorului era „o garanţie în plus".

[2] Vezi K., *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea I, p. 51, nota 4.

[3] Vezi K., *Opere*, V, *Oratorie III*, partea I, p. 162, 246, 253, 394.

[4] A fost primit un amendament depus de I. Ionescu de la Brad, care stipula că „cumpărăturile se vor face de către o comisiune de trei membri numiţi de guvern". Proiectul în întregime a fost primit cu 61 de voturi pentru şi 12 împotrivă.

Asupra proiectului de lege privind „construirea drumului de fer pînă la mare" *

Domnilor, toate aceste proiecte de legi merită toată atenţiunea şi simpatia noastră, afară de acele proiecte de legi prin care se cere de a se autoriza comunele ca să contracteze împrumuturi, căci, cu cît vom întîrzia mai mult votarea unor asemenea proiecte, cu atît vom face ca acele comune să fie libere de datorii.

Eu am luat cuvîntul ca să vorbesc despre un proiect de lege care pînă acum de trei ori a fost înscris la ordinea zilei, şi fac apel la memoria onor. domnului ministru de justiţie să vă spună dacă proiectul de lege relativ la construirea drumului de fer pînă la mare nu a fost de mai multe ori la ordinea zilei şi în cele din urmă s-a amînat pînă va veni şi onor. domnul prim-ministru.

---

* Şedinţele din 3 şi 5 martie 1882.

Voci : Aşa este !

De aceea rog pe domnul ministru de lucrări publice[1] să se înţeleagă cu colegii domniei sale şi să ne facă şi pe noi ca să ştim ce se face cu acel proiect de lege? Se va pune în discuţiune sau nu? Căci acel proiect de lege este de cea mai mare importanţă pentru comerciul ţărei.

Revine în şedinţa din 5 martie.

Domnule preşedinte, în cît se atinge de împrumutul oraşului Brăila[2] onor. domnul deputat al oraşului Brăila şi-a luat prea mult asupra-şi cînd zice că nu va da loc la discuţiune acest proiect de lege, care cuprinde vreo trei milioane într-însul şi multe altele, şi că într-o jumătate de oră se va fini.

Dar numai eu am să vorbesc o oră contra acestui proiect de lege şi alţii negreşit au să mă combată şi poate chiar domnia sa va vorbi două ore ca să mă combată, astfel că va trebui o şedinţă întreagă pentru această cestiune.

De aceea să lăsăm la o parte acest împrumut. Dar mai presus de orice avem promisiunea guvernului de a se lua în dezbatere imediat după votarea proiectului pentru fabricele de zahăr[3] proiectul pentru construcţiunea liniei ferate Bucureşti — Cernavodă, şi eu cer să se ia în discuţiune acest proiect de lege.

Dacă însă onor. guvern se împotriveşte la aceasta, eu, cît pentru mine, [î]l las să facă cum va voi[4].

La discuţia generală.

Înainte de a intra în discuţiunea generală a proiectului de lege, voiesc să pun pe Cameră în poziţiune corectă, adică să ştie ce votează. Camera a votat un proiect de lege pentru răscumpărarea drumului de fer Cernavodă — Kiustengea; acel proiect de lege a mers la Senat, Senatul l-a amendat; de la Senat are să vie la noi...

O voce : A şi venit.

Cu atît mai bine; prin urmare, mîne sau poimîne va trebui să ne rostim asupra legii prin care se stabileşte că puncturile extreme ale acestui drum de fer vor fi Cernavodă — Kiustengea. Fac întrebarea, dar, ce caută în acest proiect de lege punctul Mangalia[5]?

Domnul B. Maniu : Voi da explicaţiuni.

Ce caută în acest proiect de lege această frază: „Linia Bucureşti — Feteşti — Mangalia va începe din gara de mărfuri din Tîrgoviştea, va trece prin o mică inflecţiune la Obor, unde se va construi o gară, de aci va continua în directă lungime spre Slota — Feteşti — Mangalia?"

Vedeţi că Adunarea şi Senatul are să hotărască de unde să înceapă, din ce gară şi ce inflecţiune are să facă pe la Obor. Proiectul acesta se ocupă chiar şi de facerea unei gări la Obor, şi nu se ocupă de marea cestiune, de punctul pe unde avem să trecem Dunărea. Se ocupă cu inflecţiunea de la Obor, iată lucru mare! Şi pune apoi Mangalia... *(Ilaritate.)*

Aşadar, înainte de toate aş voi ca domnul ministru să ne spuie categoric dacă domnia sa este pentru Mangalia? Dacă este pentru Mangalia, atunci bucuros vom intra în discuţiunea acestui proiect, care porneşte de la gara Tîrgoviştei şi nu se opreşte pînă la Mangalia, şi-l vom mai completa şi noi, mai adăogînd vreo staţiune undeva. *(Ilaritate.)*

Dar pînă atunci eu vă declar că nu ştiu cum am putea intra în discuţiunea acestui proiect de lege. De aceea, ca cestiune prealabilă, rog pe domnul ministru să ne spună ce voieşte? Voieşte Kiustengea ori Mangalia? Dacă voieşte Kiustengea, atunci vom fi cu toţii împreună, iar dacă voieşte Mangalia, apoi atunci vom avea mult de discutat.

Onor. domnul preşedinte al consiliului a zis un adevăr mare zicînd că şi noaptea se gîndeşte cum să dea viaţă acestei ţări, cum s-o ducă la mare. Iată dar de acord voinţa tuturor că cu o oră mai nainte să ajungem la mare; sau dacă nu voim aceasta trebuie s-o spunem curat, iar nu să ne jucăm între două proiecte, unul pentru Kiustengea şi altul pentru Mangalia. Domnilor, cu cunoştinţele ce am şi eu, daţi-mi voie a vă spune că Mangalia este numai o mistificaţiune. Acesta a fost un port mic genovez, atunci cînd veneau acele vase mici cu pînză numite galere [6], şi care nu poate niciodată să devină un port în care să intre vase mari, care încarcă deodată 10 000 chile. Rog dar pe guvern să spună dacă voieşte Mangalia ori Kiustengea?

Împotriva propunerii de amînare depusă de P. Buescu.

Vă rog să nu primiţi propunerea de amînare a domnului Buescu, şi iată pentru ce: cînd noi am votat ca drumurile noastre de fer să meargă la Iţcani, drumul de fer de la Cernăuţi la Iţcani nu era al nostru. Ei bine, am zis atunci: drumurile noastre de fer să meargă la Iţcani pentru că acolo găseam un drum de fer cu care să ne legăm; tot asemenea şi cînd am făcut drumul de fer de la Bucureşti la Vîrciorova nu ne-am ocupat noi dacă drumul de la Vîrciorova era al nostru, ci pentru că găseam acolo un drum de fer cu care să se poată lega drumul nostru.

Acum, noi voim să ajungem cît mai repede la mare. Ei bine, mergem la Cernavodă, căci în acea direcţiune găsim un drum de fer.

Cestiunea dacă trebuie a se răscumpăra ori nu acel drum de fer este o cestiune care se află în dezbaterile noastre; dar faptul pozitiv este că la Cernavodă[7] găsim un drum de fer care conduce la mare. Deci, cum a zis foarte bine domnul preşedinte al consiliului, noi votăm ca drumul nostru de fer să meargă acolo unde găsim alt drum de fer, lucru care nu prejudecă nicicum cestiunea răscumpărării.

Prin urmare, să lăsăm toate aceste cestiuni la o parte şi să intrăm în discuţiunea pe articole a proiectului de lege.

Declar însă că atunci cînd vom veni la discuţiunea pe articole nu ştiu ce voi face eu cu acest proiect de lege, căci încă nu-l cunosc; dar faptul pozitiv ce-l pot spune este că ceea ce am făcut cu drumul de fer de la Vîrciorova şi Iţcani trebuie să facem şi cu acest drum de fer pentru ca să ajungem cît mai curînd la mare [8].

„Monitor", 1882, nr. 68, p. 1050, col. 3; nr. 70, p. 1102, col. 3 — p. 1103, col. 1; p. 1105, col. 1 — 2; p. 1106, col. 2.

NOTE

[1] N. Dabija.
[2] Vezi supra p. 175 şi infra p. 237.
[3] Vezi discursul următor.

[4] Primul-ministru I. C. Brătianu a spus că proiectul are prioritate și atunci s-a trecut la discutarea lui imediată.

[5] Proiectul inițial, depus de guvern în sesiunea precedentă, prevăzuse doar liniile București—Cernavodă și Buzău—Cernavodă.

[6] Vezi C. H. Ghimpeanu, *Mangalia, istoric, geologie*..., București, 1931, 60 p.

[7] Vezi D. Pop Marțian, *Drumul de fier Cernavoda—Kiustenge*, în vol. *Opere economice*, București, 1961, p. 317—319, Vezi și infra p. 327.

[8] Vezi infra p. 203.

Discurs la proiectul de lege privind industria zahărului *

Domnilor, sînt dator să dau o oarecare explicațiune onor. domnului Blaremberg[1] în privința celor ce a zis domnia sa asupra provenienței acestui proiect de lege, că a venit odată un alt proiect, că acela a căzut și că acum se vine cu alt proiect și că și acest proiect trebuie să cază. Ei bine, acel proiect trebuia să cadă, pentru că el nu se ocupa și nu favoriza decît numai o fabrică, aceea de la Chitila, și erau mulți deputați care ziceau : Dar de ce această favoare numai pentru fabrica de la Chitila și nu și pentru fabrica de la Sascut, care era înființată tot în aceleași condițiuni și a avut aceeași soartă ? Iată de ce a căzut proiectul, și declar că voi veni mai tîrziu asupra ultimei părți a cuvîntului domnului Blaremberg.

Vin acum la cele zise de onor. meu amic și vechi profesor al meu în agricultură, domnul I. Ionescu de la Brad [2], și voi să-i aduc aminte niște suveniri plăcute domniei sale și mie, din timpul cînd domnia sa venise de la Roville, unde fusese unul din școlarii favoriți ai lui Mathieu de Dombasle, și să-mi permită să-i spun că, dacă s-ar putea să scoatem din mormînt pe Mathieu de Dombasle și l-ar auzi pe domnia sa astăzi, cred că după dreptul ce ar avea ca profesor de mai înainte i-ar administra o bună admonestațiune părintească, pentru că Mathieu de Dombasle era unul din bărbații, după cum zic francezii, *les plus enragés* pentru sistemul protecționist. Mathieu de Dombasle este omul care a făcut mai mult nu numai pentru agricultura franceză, dar și pentru industria agricolă franceză. Și apoi pe onor. meu amic și profesor în agricultură [î]l rog să-și aducă aminte de *Calendarul bunului gospodar* scris de domnia sa în tinerețele sale și în care cel dintîi a vorbit de cultura sfeclei. Domnia sa este cel dintîi care a lăudat fabricațiunea de zahăr; este cel dintîi care a arătat că nu mergem deloc cu agricultura noastră înainte dacă nu vom ajunge să avem și industrie agricolă și să cultivăm și sfecla; este cel dintîi care a arătat ce se face cu sfecla, și a arătat că se face zahăr și spirt și se îngrașe și vitele.

Prin urmare, zic că, dacă Mathieu de Dombasle l-ar fi auzit, ar fi avut dreptul să-i aplice o admonestațiune părintească. *(Ilaritate.)*

Domnul I. Ionescu (de la Brad) : După ce am publicat *Calendarul bunului gospodar* în foaia domniei tale, „Gazeta satelor”, m-am ocupat cu agricultura și am cîștigat trei mii de galbeni, cu care m-am dus iar la Paris și am învățat trei ani economia politică, de la Rossi, Blanchi și Michel Chevalier[3] ; mi-am schimbat ideile și din protecționist m-am făcut liber-schimbist.

Atunci ai demeritat de dragostea și încrederea lui Mathieu de Dombasle. *(Ilaritate.)* Nu Rossi, nici Blanchi, nici Michel Chevalier te-a făcut ă fi cunoscut în Ţara Românească, ci Mathieu de Dombasle şi *Calendarul nului gospodar.*

---

* Ședința din 4 martie 1882.

Acum vin la cestiune. Domnilor, domnul Ionescu ne vorbeşte de Cantemir, şi ne spune că Cantemir zicea că un bob de grîu produce 30 şi un bob de mei sau de malai produce 300. Aşa zicea Cantemir, însă de la Cantemir pînă acum au trecut 175 de ani, şi forţele pămîntului de atunci nu mai sînt şi astăzi.

Astăzi pămîntul nostru stors şi neîngrăşat nu mai are aceeaşi forţă; cu toate aceasta, unde se face defrişări de rădăcini, cum este de exemplu la Crisniţa, o moşie a domnului S. Rosetti, care este lîngă mine, acolo se face 12 sau 14 chile la falce, pe cînd în locurile obicinuite se face 5 chile.

Dar să venim la obiectul discuţiunii noastre de astăzi. Domnilor, nici unul din dumneavoastră, sînt încredinţat, nu mai crede că noi putem merge înainte numai cu grîu şi porumb; este cu neputinţă aceasta, şi experienţa a dovedit că acel proprietar care pe lîngă grîu şi porumb mai are o industrie agricolă, ori o povarnă, ori o moară, ori o pivă, ori în fine orice altă fabrică, acela poate să meargă înainte; fiindcă numai cu grîu şi cu porumb nu mai putem merge, căci atîrnăm cu totul de recolta streină şi de concurenţa străină. De esemplu, acum în Galaţi şi Brăila magaziile sînt pline de grîu şi nu vine nimeni să întrebe de el, căci din nenorocire nu avem mijloacele de producere şi de transport pe care le au americanii şi, prin urmare, nu putem să mergem înainte; şi ca să mergem înainte sîntem siliţi, pe lîngă sămînţa bună, să căutăm şi alte mijloace, să facem drumuri de fer provinciale şi alte îmbunătăţiri de interes locale, şi neapărat că trebuie să ne vie în ajutor şi guvernul; dar trebuie să ne gîndim la o industrie agricolă. Ei, care este industria cea mai bună de recomandat ţării acesteia? Negreşit că industria zaharină, căci s-a dovedit că sfeclele la noi produc mai mult. Să lăsăm la o parte fabrica de la Chitila şi Sascut. În Basarabia sînt peste 20 de fabrici de zahăr, în Rusia de sus sînt cu sutele, chiar fabrica de la Sascut este proprietatea unei societăţi franceze mari care are mai multe fabrici în Rusia. Ei bine, cum a ajuns acolo această industrie să poată ţine concurenţa, şi la noi încă nu? Pentru că toate statele unde guvernele s-au condus de principiul că un copac mic, care se pune în pămînt, pînă să se prindă bine rădăcinile sale, trebuie să fie legat bine de un lemn tare, care i se pune drept sprijin, şi să fie udat la rădăcină pînă prinde putere; toate acele state au sprijinit acele industrii. Este ştiut că fără asemenea sprijin ele nu pot trăi.

Onor. domnul Blaremberg avea dreptate să întrebe pentru ce a căzut nu fabrica, dar fabricele lui Băleanu? Nu a fost omul acela capitalist? Ba da, a fost, dar n-a fost încuragiat de guvern. și n-a fost încuragiat nici de simţămîntul naţional.

Şi permiteţi-mi să vă arăt că şi eu am fost victimă, am cheltuit 70 de mii de galbeni pe fabrica de postav[4] pe care am dat-o domnului Alcaz cu 10 mii de galbeni; şi am pierdut numai pentru că guvernul, căimăcămia de atunci, persecuta pe proprietarul fabricei. Acea fabrică am vîndut-o cu 10 mii de galbeni domnului Alcaz, şi după cît văd domnia sa va merge înainte cu fabrica, căci este încoragiat, şi-mi pare bine pentru aceasta.

Eu aş fi fost cel mai norocit dacă mi se dădea a patra parte din avantagiele care s-au dat colonelului Alcaz.

Acum ce facem noi cu aceste două fabrici? Trebuie să le asigurăm avantage. Li s-au asigurat mai înainte oarecari avantage, dar nu li s-au putut da. Nu vorbesc de convențiunile comerciale, ca să nu mi să zică că fac cestiuni personale, dar afirm că avantagele pe care le aveau pe hîrtie nu li s-au dat. A venit pe urmă acel proiect de lege pentru fabrica de la Chitila, dar atunci s-au găsit mai mulți deputați și au zis: Dar numai fabrica de la Chitila este? Este și altă fabrică care se află în aceeași condițiune și ei nu i se face nimica.

Proiectul de față nu dă avantagie numai fabricelor existente, dar și fabricelor care se vor mai face, căci țara noastră, cu 5 milioane de locuitori, trebuie să aibă mai multe fabrici; și aci stă meritul acestui proiect, căci încuragiază pe fiecare să se arunce în asemenea industrii. Onor. domnul Lecca a zis foarte bine că în Germania industria și-a luat avînt tocmai din cauza acelui sechestru[5] care a fost întins peste tot continentul în timpul marelor rezbele ale primului Imperiu și a făcut ca să se fabrice zahărul de sfecle în locul aceluia de trestie. Am văzut pe Germania și Austria dînd premie de ieșire pentru zahărul ce se exportează. De aceea prea puțin [î]i pasă fabricantului de zahăr din Austria de taxa pe care am pus-o noi.

Vedem Rusia că numai cu sistemul protecționist a făcut o industrie care la expozițiuni face admirațiunea lumei, nu numai prin originalitatea ei, dar chiar prin buna sa calitate. Sînt materiile de argintării, sînt tafetele rusești, care bat pe toate, dacă nu în preț, dar în calitate pozitiv. Rusia, ca și Germania, cum a văzut o fabrică, a încuragiat-o în toate modurile. Eu sînt crescut în Prusia, și cînd eram acolo mergeam la proprietățile unui amic din Pomerania și vedeam că guvernul îndată ce vedea că se înființa o fabrică-i acorda fel de fel de scutiri, de privilegie; celor bogați le dădea decorațiuni, astfel că acel care înființa o fabrică era considerat ca un general care raporta o mare victorie, se zicea că fabricantul a dobîndit o victorie pe tărîmul păcii și al muncii.

Onor. domnul P. Ghica zice ca să facem și noi așa pentru toate fabricile noastre. Prea bine! Să facem; dar, fiindcă acum ne aflăm în fața fabricelor de zahăr, să încuragiem pe acestea.

Socotesc, domnilor, că este de prisos să mai intru în generalități. De aceea mă voi mărgini numai în a face oarecare observațiuni la împotrivirile arătate de domnul Blaremberg în cît se atinge de trecut. Domnia sa este foarte scrupulos, dar, văzînd avantagiele ce ne dau aceste fabrici, zice: Nu primesc forma aceasta, dar aș primi o tranzacțiune.

Apoi iată că tranzacțiune vi se propune cînd vi se cere să dați 250 000 franci de fiecare fabrică pentru a curma pretențiunile lor.

Onor. nostru raportor[6] zice:

„Fabricele de zahăr conta pe două avantagie în momentul înființării lor: unul era supunerea la taxa vamală a zahărului străin, al doilea era dispensa de orice taxe comunale pentru zaharul de provenientă indigenă etc.".

Ei bine, domnilor, ceea ce vă pot spune este că ne găsim în față cu două personalități, o personalitate românească și una străină, franceză.

Nu fac nici o revelațiune, dar sînt dator să vă declar că în capul fabricei de la Sascut sînt mai mulți senatori și deputați francezi, care vă asigur că nu au consimțit să-și dea banii lor în această fabrică pentru cîștig, ci mai mult pentru sentimentele lor către țara noastră, și vă pot asigura că a fost un moment cînd persoane oficiale franceze, văzînd avantagiele ce noi dăm altor state, zicea: Noi facem astăzi în toate părțile o politică eminamente franceză, adică o politică folositoare nouă, nepreocupîndu-ne decît de interesele noastre.

Am avut nenorociri mari şi nu voim să mai facem politică sentimentală, dar facem o excepţiune: *vous êtes notre petite soeur*, republică, imperiu, monarhie, orice am fi, sîntem Francia, şi Francia priveşte România ca pe sora sa, ca pe un popor de origine latină, avem simpatii pentru voi, şi dacă în oarecare cestiuni ieşim din politica noastră pasivă şi facem oarecare politică activă, este numai pentru dumneavoastră, noi nu avem nici un interes acolo din acele ce au vecinii dumneavoastră, dar avem trei-patru interese ale unor supuşi ai noştri; nu vă cerem să faceţi lucruri nedrepte, nici sacrificii mari, dar vă cerem să arătaţi că păstraţi către noi, către supuşii noştri, aceleaşi sentimente pe care le avem noi către dumneavoastră. Prin urmare, să faceţi pentru acele mici interese ale supuşilor noştri ceea ce aţi făcut pentru interese mult mai mari ale altor naţiuni; nu vă cerem sacrificii mari, dar vă cerem să aveţi *des égards*. Şi în Francia, domnilor, este un guvern parlamentar. Ei bine, credeţi dumneavoastră că deputaţii din Francia nu se duc la guvernul lor să-i spună că interesele pe care ei le au aci sînt jignite? Sînt în adevăr deputaţi francezi care fac mai puţin decît dumneavoastră în această privinţă, dar tot fac şi influenţează pe guvern ca să intervină, şi-mi pare rău că domnul ministru de externe nu este aci, căci sînt sigur că fără să devieze de la convenienţele diplomatice ar putea să afirme ceea ce vă spun eu.

Rog dar pe domnul Blaremberg să binevoiască a nu se uita la aceşti 250 000 franci ce se dau fabricelor de zahăr, şi mai ales fabricei de la Sascut, şi să creadă că aceasta ne va face mai mult bine, căci nu-i dăm degeaba; prin aceasta nu cumpărăm pe cineva sau pe o naţiune mare, dar dovedim că nu sîntem de rea-voinţă. Eu mi-aduc aminte de limbagiul ce am ţinut şi vă declar că am promis că voi ruga, nu pe toţi amicii mei politici, ci pe toţi deputaţii români, ca să finească această cestiune, care nu merită să dea loc la nemulţumiri şi care este de natură a introduce în ţară industria agricolă cea mai folositoare, căci cred că dacă aceste două fabrici vor merge bine se vor mai înfiinţa şi altele [7].

„Monitor", 1882, nr. 69, p. 1077, col. 1 — p. 1078, col. 3.

N O T E

[1] Proiectul abroga legea din 1873. El garanta o primă de 16 bani/kg la zahărul alb produs de fabricile existente sau de cele ce urmau a se construi în viitorii 15 ani. Pentru export se acorda o primă de 20 de centime/kg. Fabricilor Chitila şi Sascut li se acordau „prime de încuragiare pentru trecut" de cîte 250 000 de lei.

N. Blaremberg se împotrivise acordării primelor de încurajare *a posteriori*.

[2] I. Ionescu de la Brad spusese că e liber-schimbist şi potrivnic primei de încurajare. Susţinuse că nu e necesară sprijinirea acestei industrii, căci se poate găsi zahăr mai bun şi mai ieftin aiurea. Ceruse în schimb să se sprijine agricultura. Vezi Gh. Cristea, *Contribuţii la istoria învăţămîntului din România. Şcoala agricolă de la Balta Verde, Craiova (1866—1872). Rolul lui Ion Ionescu de la Brad în înfiinţarea ei*, în „Studii", XVIII, 1965, nr. 2, p. 293—322; acelaşi, *L'expérience de l'école agricole de Roville (France) en Roumanie*, în „Revue roumaine d'histoire", IV, 1965, nr. 4, p. 823—839.

Călindarul pentru bunul gospodar a apărut în 1845 în cadrul „Foii săteşti a Prinţipatului Moldovii", scoasă de K.

[3] L. E. Rossi (1787—1848), economist italian, naturalizat francez. Profesor la Collège de France.

A. Blanqui (1798—1854), economist, partizan al liberului schimb. Emul al lui J. B. Say. M. Chevalier (1806—1879), adept al teoriilor liber-schimbiste. Profesor la Collège de France.

[4] Vezi K., *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea I, p. 144—145.

[5] Blocada continentală a fost un efect al conflictului franco-englez declanşat în 1806 în timpul lui Napoleon I. Prin măsuri reciproce Franţa şi Anglia interziceau accesul spre coastele celeilalte vaselor de comerţ. A avut ca urmare, pe lingă găsirea de noi surse de producţie pe continent şi în Anglia, o contrabandă nemăsurată.

[6] Raportor era Gr. Triandafil.

[7] Proiectul a fost primit cu 38 de voturi pentru şi 25 împotrivă.

*În favoarea proiectului de lege prin care se acorda generalului M. C. Cerchez o recompensă naţională de 1 000 de lei pe lună**

Cer cuvîntul contra închiderii discuţiunei!

O voce : Să votăm toţi luarea în consideraţiune ! Veţi vorbi la articole.

Nu mă plătesc cu cuvinte şi nici cu promisiuni. Cine-mi garantează cum că legea se va lua în consideraţiune?

Voci : O luăm toţi în unanimitate.

Atunci am încredere şi în echitatea şi în patriotismul şi în generozitatea Camerei. Aşadar mă unesc să se închidă discuţiunea generală, dar reclam să fiu cel dintîi ca să vorbesc la articole.

Se pune la vot închiderea discuţiunei şi se primeşte.
Se pune la vot luarea în consideraţiune a proiectului de lege şi se primeşte.
Se citeşte art. 1.

Domnilor, iertaţi-mă, căci sînt foarte emoţionat d-a auzi pe fiul celui mai capabil, celui mai patriot şi celui mai energic hatman al Moldovei [1] viind astăzi să ceară la dumneavoastră ca să drămăluiţi obolul unui general [2], care dacă n-a întrecut pe alţii, dar negreşit că n-a dat pas nici unui alt general ca să fie mai patriot, mai modest şi mai brav pe cîmpul de bătaie . . .

O voce : Şi mai integru.

Nu voi zice mai integru, ca să nu fac astfel de comparaţiuni, dar voi zice integru. El este generalul care s-a găsit faţă în faţă cu Osman paşa şi care, dacă nu i-a cerut sabia, lăsînd-o s-o ia alţii, este pentru respectul către acel leu din Plevna, de la care nu voia să-i ia sabia nici chiar avîndu-l ca prizonier.

Domnilor, departe de mine de a critica cîtuşi de puţin pensiunile şi recompensele naţionale date la alţi generali, dar cred că, dacă generalul Haralambie[3] ar fi în această Cameră, ar fi cel dintîi care ar da bilă albă pentru pensiunea generalului Cherchez.

Cum, domnilor? Noi în entuziasmul Camerei şi al ţării am sporit pensiunile la toţi acei care s-au rănit în rezbel, soldaţi şi oficiari . . ., şi rănirea e soarta oricărui militar, ca şi moartea, şi cu toate acestea noi am voit să facem o lege excepţională. Pentru ce? Pentru că ne recompensam pe noi, ne onoram pe noi, ne mîndream pe noi, pentru că după 200 de ani de umilaţiuni trebuia noi să onorăm pe cei care şi-au făcut datoria pe cîmpul de luptă. Ei, domnilor, în ţara noastră unde am făcut atîta progres este mare lucru ca să ne facem datoria, şi faţă cu atîţia care nu-şi fac datoria cred că trebuie să recompensăm pe acei care-şi fac datoria. *(Aplauze.)* Omul acesta n-a murit pe cîmpul de bătaie, dar, dacă ar fi fost întrebat, nu credeţi dumneavoastră că ar fi preferit acea moarte, pe lîngă moartea pe care o are astăzi?

---

* Şedinţele din 8 şi 9 martie 1882.

Apoi noi pe el [î]l recompensăm? El nu o va şti aceasta. Noi recompensăm pe acel general integru şi brav, de la care n-a rămas decît numele lăudabil, dar sărac, şi nu numai sărac, ci lăsînd încă familiei lui o impunere ca puţinul ce i-a mai rămas să-l întrebuinţeze în încercări de a-l putea salva. Această impunere este nu numai pentru familia lui, dar şi pentru ţară. Numai îngrijirea lui în casa de sănătate unde se află costă 600 lei pe lună, mai mult decît i se cuvine ca pensiune. Dar acelei femei, acelor 5, 6 copii, ţara nu le datoreşte nimic? Avem atîtea ilustraţiuni, am fost aşa de generoşi încît am dat şi tot am dat la recompense şi acum am putea zice: Destul! Ne-am plătit gloria; este timpul acum să ne mai uităm şi la lăzile din vistierie. Apoi, domnilor, cînd s-au cheltuit atîta şi atîta în alte recompense pe care le-a votat şi domnul Lăţescu, şi bine a făcut de le-a votat, de ce domnia sa este atît de aspru astăzi?

Eu regret că onor. domnul Maiorescu a cerut să se pună această cestiune astăzi la ordinea zilei, fiindcă lipseşte acel ministru de rezbel[4] care în timpul rezbelului a fost nu numai capul cabinetului, dar şi ministru de rezbel, şi domniei sale-i incumba datoria de a vorbi şi sînt sigur că ar vorbi în locul meu dacă ar fi aici; însă domnia sa a vorbit în scris. Iată ce zice:

„Faptele sînt prea recente ca să fie necesitate a le împrospăta în memoria fiecăruia: serviciile aduse ţărei de generalul Cerchez sînt de obşte cunoscute; ca să motivez acordarea unei recompense naţionale generalului Cerchez, este destul să relevez numai că generalul este unul din oficiarii noştri care au lucrat la consolidarea organizării armatei, la progresul şi instruirea ei, pregătind-o astfel la distingere pe cîmpul Războiului independenţei din 1877—1878, în care, cum se ştie, colonelul Cerchez, comandînd o divizie, a dobîndit gradul de general".

Cum dar, onor. domnul Lăţescu — şi vă rog încă o dată să credeţi că nu fac nici o personalitate decît numai mă mir —, cum onor. domnul Lăţescu, membru din majoritate, vine şi combate un proiect de lege înfăţişat de guvernul pe care domnia sa-l sprijină.

Domnul Boldur-Lăţescu: **Combat proiectul comitetului delegaţilor şi susţin pe al guvernului.**

Eu văd că ministerul a pus aici 1000 franci.

Domnul Th. Boldur-Lăţescu: **Tot atît propun şi eu.**

Mă iertaţi, văd că se face un joc de cuvinte în privinţa pensiunei. Apoi pensiunea generalului Cerchez nu este de 1000 fr. şi dacă-i daţi pensiune [î]i daţi ceva? Nu-i daţi nimic fiindcă ceea ce i s-ar cuveni ca pensiune nu-i ajunge nici pentru întreţinerea lui. Dar familiei ce-i daţi? Numele? Ei, domnilor, rău [î]mi pare de domnul Lăţescu! ... În toate cestiunile ..., nu ştiu cum să mă exprim, dar mi-e ciudă; oricînd este vorba ... dar mă tem, fiindcă nu voi să zic azi nimic care să supere pe cineva; dar, cînd este vorba de un om de peste Milcov, se găseşte un altul tot de acolo care să-l combată; tot noi între noi.

Ei bine, domnilor, eu mă adresez la dumneavoastră din România de dincoace şi vă rog, vă conjur să nu urmaţi tocmai azi pe domnul Lăţescu ... Vedeţi, domnilor, cum vorbesc, n-am alt scop decît să fac pe onor. Cameră, pe onor. majoritate şi minoritate să nu facă luptă, să nu drămuiască banul la numele generalului Cerchez ... Nu zic mai mult, fiindcă nu voi ca prin expresiunele mele să se simtă cineva atins ...

Domnul T. Boldur-Lăţescu : Expresiunile domniei tale sînt corecte, dar aluziunile sînt teribile. Cer cuvîntul!

Fac scuze domnului Lăţescu dacă în expresiunile mele găseşte domnia sa aluziuni teribile, dar vă mărturisesc curat că numai la aceasta nu m-am gîndit; nu mă aşteptam ca onor. domnul Lăţescu să combată acest proiect de lege, şi mă întemeiez pe trecutul domniei sale şi-l rog să fie alături cu noi, ca cu toţii să votăm recompensa de 1000 lei generalului Cerchez.

Domnul T. Boldur-Lăţescu : Eu nu pot uita că în momentul de faţă este foamete în Moldova.

Văd că n-am avut putere să fac pe domnul Lăţescu să înţeleagă şi să revină. Ei bine, domnilor, dacă mi-ar fi permis să fac un plebiscit, eu sînt încredinţat că acei care mor de foame în Moldova şi-ar da banii de porumb pentru acela care cu demnitate şi bravură a purtat drapelul României sub zidurile Plevnei şi în Plevna.

Domnilor, mă adresez la dumneavoastră, la patriotismul, la inima, la generozitatea acestei Camere, ca fără discuţiune să votaţi această pensiune. *(Aplauze.)*

La un amendament depus de N. Nicorescu[5].

Am o singură întrebare de făcut şi mă voi abţine de a vota acest proiect.

Aşa s-a făcut cu generalul Haralambie?

Aşa s-a făcut cu generalul Solomon?[6]

Dacă s-a făcut aşa, voi vota şi eu; iar dacă nu s-a făcut aşa, atunci protestez în contra acestei nedreptăţi ce se face unui general care şi-a făcut datoria şi s-a bătut cel puţin[7].

„Monitor”, 1882, nr. 72, p. 1145, col. 3 — p. 1146, col. 3; nr. 73, p. 1161, col. 3.

NOTE

[1] Articolul 1 acorda recompensa fără prejudiciul dreptului la pensie; articolul 2 preciza că e „necesibilă, neurmăribilă şi transmisibilă soţiei şi copiilor”. A fost înlocuit cu amendamentul N. Nicorescu (vezi mai jos nota 5).

T. Boldur Lăţescu se împotrivise acordării recompensei.

[2] Mihail Christodulo Cerchez (1839—1885), general de brigadă în 1877; erou al Războiului de independenţă. Vezi un necrolog în „Calendarul popular al ziarului «Universul»”, I, 1886, p. 55; V. Mocanu, *Generalul Mihail Cerchez*, Bucureşti, 1878, 176 p. + pl.

[3] N. Haralambie (1835—1908), colonel în momentul detronării domnitorului Cuza, general în vremea Războiului pentru independenţă.

[4] I. C. Brătianu.

[5] N. Nicorescu propusese : „Din ziua cind comitetul pensiunilor va regula suma cuvenită din fondul pensiunilor pentru anii de serviciu, se va scădea acea cifră din sus zisa recompensă, plătindu-i-se din casa statului numai diferinţa".

[6] N. Solomon (1832—1875), general, a asigurat interimatul Ministerului de Război în timpul guvernului N. Creţulescu.

[7] Proiectul a fost primit cu 49 de voturi pentru, patru împotrivă şi 13 abţineri, între care K., care a declarat : „Mă rog să fiu trecut ca abţinut pentru că articolul 1 este contra articolului 2, care s-a votat".

Din nou în favoarea proiectului de lege pentru construirea căii ferate Bucureşti—Cernavodă *

Domnilor deputaţi, am ascultat cu multă luare-aminte şi cu mult respect[1] cele ce s-au vorbit pînă acum şi recunosc în adevăr oratorilor dreptul ca să vorbească şi să apere chiar interese locale, precum a făcut domnul Marghiloman, care ne-a spus că de-a lungul Ialomiţei sînt 300 de sate foarte vitoase, adică bogat în vite; ne-a spus că Bărăganul nu are apă; dar [cu] toate acestea să ne permită domnul Marghiloman ca noi care nu apărăm astăzi o linie locală, care nu sîntem chemaţi să ne rostim asupra proiectului guvernului ce ni s-a prezentat mai deunăzi pentru reşedinţele de judeţe, să ne permită ca să ne uităm la două lucruri : să căutăm liniile cele mai scurte, pentru ca să punem în comunicaţiune cele două linii mari ale României, linia Iţcani— Roman şi linia Vîrciorova, care vine prin Bucureşti. Cînd noi vom atinge acest rezultat ca pe distanţe scurte să ducem la Cernavodă aceste două linii, atunci ne-am făcut datoria către ţară. Datoria către localităţi şi judeţe ne vom împlini-o cînd ne vom rosti peste cîteva zile asupra proiectului prezentat de guvern, unde ni se înfăţişează un sistem întreg pentru liniile locale care să hrănească liniile principale.

Aşadar, vă rog, să nu facem greşelele ce am făcut cînd am votat linia cea mare Iţcani — Iaşi — Galaţi şi am dus-o pe la Roman, cînd trebuia s-o ducem prin Botoşani — Iaşi — Vaslui, fiind mai directă şi scutindu-ne de cheltuieli mari; nu zic cu aceasta că [nu] trebuia să dăm şi Siretului o linie.

Asemenea să nu facem greşeala ce am făcu cu linia Vîrciorova — Bucureşti, unde am făcut diferite zigzaguri, şi mai cu seamă să nu votam o linie numai pentru minister, cum avem linia Bucureşti — Piteşti, unde nu sînt făcute staţiuni decît pentru miniştri, cum este Buftea, Gherganii, Titu, Leurdenii etc. Să ne oprim, domnilor, de a vota şi această linie după placul deputaţilor simandicoşi şi influenţi din această Cameră. *(Aplauze.)* Să binevoiţi să ne lăsaţi pe noi, care nu avem nici un interes în localitate şi care ne bucurăm de toată independenţa în această cestiune, să ne facem datoria către ţară şi să votăm o linie care să fie folositoare ei.

Onor. domnul Fleva v-a pus înainte linia Ploieşti — Predeal. Linia aceasta, domnilor, este făcută, trebuie să căutăm a o face să producă cît mai mult. Dumneavoastră ştiţi în ce condiţiuni a fost făcută; a trebuit ca prin această linie să cumpărăm punctul Vîrciorova [2]. Nu trebuie dar noi să punem rea-voinţă, trebuie s-o lăsăm să beneficieze cum va putea ea, dar în acelaşi timp nu trebuie să negligem şi liniile noastre cele mari, şi trebuie să căutăm toate mijloacele ca liniile Vîrciorova şi Iţcani să le favorizăm spre a putea produce, şi să le favorizăm nu numai pentru comerciul nostru, dar mai ales pentru ca comerciul cel mare internaţional să treacă peste aceste linii; şi cînd este vorba de comerciul internaţional, apoi atunci nu se uită cineva deloc la interesele locale; nu se uită cineva dacă de-a lungul Ialomiţei sînt sate şi dacă în Bărăgan nu sînt sate. Şi apoi dacă este să vorbim bine şi drept, fără a esclude că drumul de fer se face unde sînt populaţiuni, însă cu ce voiţi dumneavoastră să populăm Bărăganul? Sau voiţi ca Bărăganul să rămînă deşertul Saharei?

---

* Şedinţele din 9 şi 10 martie 1882.

Domnul I. Ionescu (de la Brad) : Nu este apă; se găseşte la 25 stînjeni de adîncime; rămîne tot nelocuit.

Eu zic că va fi locuit, vom aduce apă cu drumul de fer cum se aduce la Chiustenge; toţi cîţi au fost pe acolo ştiu că apa se aduce cu drumul de fer de la Mufetor la Chiustenge, şi nu numai pentru trebuinţele oraşului, dar chiar şi pentru nave şi pentru toate trebuinţele portului.

Mai este şi o altă consideraţiune.

Oare putem să lăsăm porturile noastre actuale zăcînd 3 şi 4 luni iarna? Eu voi cita un fapt care este pozitiv şi pentru care domnul ministru de esterne are raport : Chiustengea, în starea actuală a producţiunei sale, în vreme cînd Galaţii şi Brăila pe Dunăre n-au primit nici o corabie, Chiustengea în aceste trei luni a primit 560 de corăbii în portul său cel mic.

O voce : Cu ce le-au încărcat?

Cu munca românilor, a tătarilor şi a bulgarilor. Şi apoi aceste corăbii sînt advocaţii noştri în faţa Europei.

O voce : Dar dacă n-or fi fost 560?

Dacă nu va fi adevărat, atunci trebuie destituit căpitanul portului, căci aşa a raportat.

Ei bine, dacă este să facem proces de cunoştinţele noastre, atunci vom merge prea departe.

Eu, domnilor, voiesc să împac pe toţi, şi împăcarea tuturor este împăcarea intereselor naţionale, împăcarea intereselor generale. Iată ce vă propun :

„Articolul I. Se declară de utilitate publică construirea pe linia cea mai directă şi mai scurtă :

a) Căiei ferate Bucureşti—Cernavodă;

b) Continuarea liniei de la nord Iţcani—Roman—Făurei—Cernavodă;

c) Ramurile Călăraşi (Ştirbei) şi Slobozia pînă la linia principală;

Ramurele acestea se vor construi în mod economic, ca linii de interes local" [3].

Aşa am făcut cînd am votat linia Mărăşeşti—Buzău, unde n-am precizat punctele secundare, le-am lăsat în sarcina guvernului şi văd că am făcut bine. Tot ce aş putea să adaog la amendamentul meu ar fi că linia să se facă pe distanța cea mai scurtă. Este treaba guvernului pe urmă să studieze și să vadă care e distanța cea mai scurtă. Nu intru dar în amănunțimi, nu cunosc nici Zlota, nici Dichisenii, nici Slobozia; nu cunosc și nu pot să cunosc decît punctul București—Cernavodă și Roman—Buzău—Făurei—Cernavodă.

Pe marginea articolului 5[4].

Domnilor, noi votăm aici, cum ați văzut, cu entuziasm și cu plină încredere în guvern, și opozițiune și majoritate, ca să avem, cu o oră mai nainte, această cale ferată.

În proiectul de lege s-a pus termenul de 3 ani de zile; dar în fața cărei linii? În fața liniii ce se propunea a merge pînă la Mangalia. Astăzi însă linia nu mai merge pînă la Mangalia, ci numai pînă la Dunăre, adică o linie de 200 kilometri. Prin urmare, pentru o linie de 200 kilometri este prea mult termenul de 4 ani, propus de domnul Lățescu.

Voiește domnul Lățescu un termen? Sînt de acord cu domnia sa; dar 4 ani este prea mult. Eu dacă votez acest proiect, este că voiesc și eu a mă duce cu drumul de fier la Constanța și nu voi ca numai copiii mei să ajungă a se duce cu drumul de fier acolo[5].

Întreb dar pe domnul ministru cît timp crede domnia sa că trebuiește pentru a ne putea construi o linie de 200 kilometri, pe care nu sînt lucrări grele de făcut?

Domnul ministru de lucrări publice: Trei ani.

Pînă la 1 noiembrie 1884.

Voci: Așa!

Atunci votez cu bucurie; dar, dacă se va putea face și mai nainte, cu atît mai bine va fi[6].

„Monitor", 1882, nr. 73, p. 1171, col. 1 — p. 1172, col. 1; nr. 74, p. 1182, col. 3.

NOTE

[1] Vezi supra p. 193.

[2] Linia Ploiești—Predeal a fost realizată în 1879 (începută de compania engleză Crawley și terminată în regie prin inginerul francez Guilloux). Legea de răscumpărare a liniei Roman—Vîrciorova (de la Societatea austriacă Staatsbahn — STEG, cea care preluase prin Societatea acționarilor lucrările de construcție de la consorțiul falimentar Strusberg) s-a votat în 1880. Vezi amănunte la C. Botez și colab., *Epopeea feroviară romînească*, București, 1977, p. 120 și urm.

[3] Amendamentul a fost acceptat de guvern.

[4] Articolul 5 prevedea că liniile se vor termina și da în folosință la trei ani de la începerea lucrărilor.

[5] T. B. Lățescu și-a modificat amendamentul în sensul spuselor lui K., adică liniile să se termine la 1 noiembrie 1884.

[6] Termenul pentru terminarea construcției a fost votat cu 66 de voturi pentru și 13 împotrivă.

Amintim că discuția se amîna mereu și în ședința din 9 martie K., în fața unei noi amînări, determinată de absența primului-ministru, întrebase: „Este conform cu regulamentul

Adunării ca atunci cînd o lege amînată de mai multe ori pentru ca să fie prezent şi domnul preşedinte al consiliului, intrată odată în discuţiune, este conform cu regulamentul, cu nartul acestei Adunări ca acea discuţiune să se întrerupă? Legea construcţiei căiei ferate la Cernavoda este intrată în discuţiunea noastră, ce facem cu acea lege?"

Intervenţie la proiectul de lege asupra reducerii subprefecturilor *

Onorabili domni, cestiunea este regulată şi prin Constituţiune şi prin regulamentul Camerei: este un proiect de lege care se deosebeşte de acesta numai prin numărul subprefecţilor ce reduce, căci propune 111 subprefecţi în loc de 110, cît propune acesta de acum, şi apoi regulează cestiunea cu totul.

Acel proiect este prezentat tot de guvernul acesta, s-a votat de Cameră şi este la Senat, şi nu ştiu că Senatul să-l fi respins sau că guvernul să-l fi retras. Ei bine, pe cîtă vreme Senatul nu l-a respins şi guvernul nu l-a restras, nu înţeleg de ce noi ne-am ocupa de alt proiect, care nu modifică întru nimic pe cel dintîi?

Iată, domnilor, cum s-au petrecut lucrurile: acel proiect s-a votat în şedinţa de la 20 martie 1880, cu majoritate de 45 voturi contra a 20; apoi s-a trimis la Senat; Senatul s-a ocupat de el şi este în secţiuni. Acel proiect de lege îndestulează toate trebuinţele, se poate aplica în 24 ore şi totodată ţine seamă de toate objecţiunile care s-au făcut cu ocaziunea proiectului de faţă.

Iată, domnilor, ce zice proiectul votat de Cameră:

„Articolul 1. Numărul de 158 subprefecturi astăzi în fiinţă în România de dincoace de Dunăre se reduce la cifra de 111 ocoale, însemnate pentru fiecare judeţ prin tabela litera *a*.

Administraţiunea ocolului va fi încredinţată unui administrator.

Articolul 2. Circumscripţiile acestor ocoale vor urma a se face în conformitate cu articolul 64 din legea consiliurilor judeţene.

Articolul 3. Pentru ca judeţele să poată odată începe construcţiuni de localuri de subprefecturi stabile şi cazarme pentru armata teritorială se va fixa, o dată pentru totdauna, reşedinţa subprefecturilor iarăşi potrivit cu articolul 64 din legea consiliilor judeţene.

Spre acest sfîrşit, consiliurile judeţene se vor convoca în sesiune estraordinară două luni după promulgarea legii de faţă.

Se vor desemna de preferinţă ca reşedinţă de subprefectură tîrgurile şi comunele populate.

Cînd tîrguri şi comune populate n-ar fi tocmai în centrul plăşii, se va aşeza reşedinţa şi în alte tîrguri şi comune populate, însă cît se poate mai mult în apropiere de centrul plăşei.

Odată reşedinţele plaselor hotărîte, în conformitate cu articolul 64 şi sancţionate de domn, nu se vor mai putea schimba.

Articolul 4. Numărul şi apuntamentele funcţionarilor administraţiunelor de ocoale va fi acel stabilit în tabela litera *b*".

Cum vedeţi, totul este regulat. Acum ce ne trebuie mai degrabă? Odată otărîte reşedinţele subprefecturilor, să se apuce judeţele să facă zidirile necesare, pentru a da acestor reşedinţe caracterul de permanenţă.

---

* Şedinţa din 11 martie 1882.

pe care nu-l au astăzi, fiindcă astăzi aceste reşedinţe depind cu totul de buna-voinţă a consilielor judeţene, care sînt schimbătoare. Tabelele în care se fixează circumscripţiunele plăşilor s-au făcut, convocîndu-se în sesiune extraordinară toate consiliile judeţene, care s-au rostit conform cu interesele fiecărei plăşi. De ce dar să ne mai punem degeaba la muncă, de vreme ce acel proiect este foarte complect şi nu aşteaptă decît votul Senatului? Şi eu, care cunosc sentimentele cu totul de ordine ale maturului corp, nu cred că va pune greutate în votarea acelui proiect.

Apoi trebuie să ştiţi, domnilor, că multe judeţe şi comune, avînd în vedere acea lege, au făcut sacrificii, în multe plăşi s-au făcut zidiri pentru subprefecturi, pentru judecătoriele de ocoale, cazarme etc. De ce dar să venim noi acum şi să punem lumea în incertitudine prin această lege?

Pentru aceste motive, rog pe domnul ministru să nu stăruiască în acest proiect, mai cu seamă că şi proiectul votat de Cameră este prezentat tot de acest guvern; şi apoi noi nu putem vota o altă lege, pe cîtă vreme aceea pe care am votat-o deja nu este nici respinsă de Senat, nici retrasă de guvern. Sînt dar de părere să lăsăm la o parte acest proiect[1].

Replică lui Pană Buescu.

Domnilor deputaţi, onor. meu amic domnul Buescu de alaltăieri [î]mi cam vrea răul, pentru că eu atunci am prezentat un amendament în privinţa drumului de fier la Cernavodă [2], amendament care s-a primit şi de guvern. Domnia sa azi ca să-şi răzbune a prezentat un amendament la articolul 2, în privinţa căruia mi-am permis a-i spune că este cu totul în contradicţiune cu articolul 1, şi chiar domnia sa cînd vorbea l-a criticat; dar, cînd eu mi-am permis să-i arăt aceasta, domnia sa m-a întrerupt şi nu m-a lăsat să vorbesc. Acum dar să-mi permiteţi a-i explica şi a-i arăta că domnia sa era neconsecinte chiar cu domnia sa cînd a prezentat acel amendament [3]. Domnia sa a zis : Acest amendament al meu deloc nu dă putere discreţionară guvernului, deloc nu întruneşte circumscripţiunile, ci le menţine aşa cum sînt, şi ca probă despre aceasta a zis că poate să fie două ţări, dar ocîrmuite de un domn.

Voi dar să arăt că domnia sa nu a avut drept să se plîngă că l-am întrerupt şi că a prezentat amendamentul său numai ca să combată proiectul de lege care a fost prezentat de mine şi pe care Adunarea l-a votat şi acum se află la Senat. Eu n-am luat parte la discuţiunea proiectului de lege ce s-a votat, pentru că nu voiam să dau ocaziune domnului Buescu să zică că eu apăr legea mea. Acum însă că proiectul s-a votat, să-mi permiteţi a-i arăta cît este de greşit.

Să presupunem, domnilor, că aş veni mîne cu o propunere în care să zic aşa : numărul prefecţilor din Oltenia se reduce la unul, la acel din Craiova, şi numărul prefecţilor din Moldova se reduce iarăşi la unul, la acel de Iaşi; aceasta ar fi, de esemplu, articolul 1, care nu desfiinţează nimic. Ei bine, amendamentul domnului Buescu vine şi zice că pînă la toamnă se întruneşte administraţia subprefecţilor desfiinţaţi sub conducerea subprefecţilor rămaşi în fiinţă, şi astfel după teoria domniei sale în Moldova ar fi numai un prefect, onor. domnul Pruncu, iar în Oltenia tot un singur prefect, domnul Brăiloiu. Dar atunci ce ar mai rămîne din celelalte circumscripţiuni departamentale?

Tot astfel şi în cazul de faţă nu vedeţi consecinţa? Pînă la toamnă n-au să mai fie decît 110 subprefecţi; prin urmare, 110 subadministraţii; prin urmare, de ce ziceţi că circumscripţiunile rămîn aceleaşi, cînd administrațiunea nu este aceeași? Cel fel! Facem numai geografie, iar nu și administrație? *(Ilaritate.)*

Vedeți dar că amendamentul domniei voastre, căruia i-a făcut onoarea domnul ministru de justiție zicînd că este clar și limpede, nu este așa.

„Monitor", 1882, nr. 75, p. 1197, col. 1—3; p. 1205, col. 2—3.

NOTE

[1] I. C. Brătianu precizase că Senatul nu voia să voteze proiectul din cauza circumscripțiilor cuprinse în el. Își exprimase mirarea că K., fost ministru de interne, nu cunoștea opoziția făcută proiectului. La care acesta a replicat: „Opozițiunea era în contra persoanei mele". Adunarea l-a luat însă în discuție; s-a votat amendamentul depus de A. Vizanti la articolul 1, care prevedea că numărul subprefecturilor se reduce de la 1 aprilie 1882 la 110. Amendamentul cerea înlocuirea cuvîntului *subprefecturilor* cu *subprefecților.*

[2] Vezi discursul precedent.

[3] Articolul 2 preconiza ca guvernul să depună în toamnă un proiect de lege pentru fixarea noilor circumscripții ale județelor și plășilor. Pînă atunci fixarea se făcea printr-un regulament de administrație publică.

P. Buescu făcuse un amendament cerînd ca pînă la depunerea proiectului de lege guvernul să întrunească administrația circumscripțiilor actuale. Amendamentul a fost primit, ca și proiectul în total cu 55 de voturi pentru, 29 împotrivă și două abțineri.

În favoarea proiectului de lege „pentru reorganizarea serviciului porturilor" *

Domnilor, eu voi vota această lege, însă sînt dator să fac nu rezerve, dar oarecare reflecțiuni în privința posturilor care se creează, de inspector-general și de subinspectori la porturi.

Cred că, dacă noi am fi avut acești inspectori și subinspectori care să exercite poliția asupra Dunării române, n-am fi dat pretext unora și altora să zică că pe Dunăre nu e poliție.

Așadar eu primesc crearea acestui serviciu, dar zic că: acești inspectori generali și acești subinspectori să creează ca amploiați direcți ai ministrului de externe, neavînd a executa decît ordinele autorităților române.

Cu această declarațiune foarte scurtă, dar foarte categorică, voi vota acest proiect de lege [1].

„Monitor", 1882, nr. 75, p. 1207, col. 1—2.

* Ședința din 11 martie 1882.

NOTE

[1] Proiectul a fost primit cu 58 de voturi pentru, două împotrivă și două abțineri. Vezi și infra p. 252 și 281.

Asupra înaintărilor în armată. Pe marginea interpelării lui N. Ionescu *

Domnilor, interpelarea domnului N. Ionescu, oricum vom privi-o noi, constată un fapt, pe care însuşi banca ministerială nu-l va tăgădui, cum că înaintările se fac astăzi de către un corp neresponsabil. Ministerul ar voi să dea dreptate cînd ar putea, dar se găseşte în faţa unui corp instituit de lege care-i împedică orice acţiune.

Rog să se creadă că, mai ales în cît se atinge de oficiarii noştri, eu am de datorie plăcută să nu locuiesc** pe nimeni şi de aceea mă abţin de a da date şi nume, dar faptul pozitiv este că lucrurile au ajuns pînă acolo, încît s-au făcut tranzacţiuni cu aceste înaintări, zicîndu-se : Opinează pentru înscrierea bună a candidatului meu şi eu voi opina pentru candidatul tău.

Voci : Aşa este !

Domnilor, totdauna am fost duşmanul acelor corpuri hibride care pot face totdauna răul, dar rareori binele, şi pururea fără răspundere. [Î]mi place a mă găsi faţă cu ministrul responsabil. . . *(Întreruperi.)*

Domnul Mărgăritescu la viitoarele alegeri va recunoaşte că şi domnia sa este responsabil, căci are să dea seamă alegătorilor săi de chipul cum şi-a îndeplinit mandatul. *(Aplauze.)*

Domnilor, s-a mai făcut un rău la dresarea acestor tablouri, căci au luat parte nu numai generali, ci şi colonel-generali, care sînt şefi de diviziuni, dar nu comand necontenit corpurile lor ; au inspecţiune mai înaltă şi, prin urmare, nu sînt puşi în poziţiune de a cunoaşte lucrurile aşa de aproape. Apoi, care colonel are să zică că oficiarii din regimentul său nu sînt buni ? Nu ştiu dacă se prevede aceasta prin lege, dar ştiu că şi coloneii se cheamă a-şi da opiniunea asupra înaintărilor. După mine nu este bine aceasta ; şi cred că ministrul ar trebui să aibă o acţiune mai directă asupra înaintărilor ; căci de multe ori cînd se fac înaintări rele ministrul are ca paravan pe consiliul de inspecţiune.

Al doilea rău, şi faptul este iarăşi pozitiv, este că s-a făcut o deviaţiune de la lege.

Domnilor, prin tabloul care se face să arată anume calitatea, capacitatea fiecăruia oficer, precum şi vechimea sa. Tabloul acesta se face de inspectorii generali. Ei bine, legea nu prevede seriile şi însuşi domnul ministru ne-a spus că legea ar înfăţişa ceva echivoc, nu prevede tocmai clar seriile. Apoi seriile nu sînt o garanţie pentru mine, nici pentru oficeri, nici pentru interesul ce avem pentru armată, nici nu ne dă posibilitatea de a putea vedea dacă înaintarea s-a făcut conform cu dreptatea [sic !].

Domnilor, nu voi cita nume, dar ştiu că sînt oficeri foarte buni, însă care au fost multă vreme retraşi din armată şi au reintrat în armată sau cu ocazia războiului, sau după război, sau alături cu războiul, şi care se înaintează foarte repede, şi aceia care şi-au făcut datoria, care s-au purtat bine în armată şi au fost continuu în armată, aceia sînt puşi în seria a doua sau a treia.

---

* Şedinţa din 13 martie 1882.

** Citeşte : *lovesc !*

Onor. domnul ministru de rezbel ne-a spus că aceste tablouri nu sînt o garanție, pentru că ele nu sînt făcute decît pentru un an. Așa este; dar se poate susține că seriile au o durată sau o garanție mai mare, deoarece tot astfel sînt făcute? Apoi de ce atîtea schimbări?

În legea veche era așa: pînă la gradul de major un număr de oficeri se numea după vechime; un alt număr se numea după merite. Mai tîrziu s-a susținut că nu este destul vechimea, pentru că sînt oficiari care au vechimea, dar care nu corespund la trebuințele unei armate în cale de progres, și s-a cerut ca tabloul acesta să cuprindă și vechimea și meritul. Apoi ce sînt aceste serii? Unde este legea care să le prevadă? Domnul ministru recunoaște că legea este imperfectă; dar atunci haideți să ne punem cu toți și să o facem bună.

Nu mă unesc cu opiniunea domnului N. Ionescu în ceea ce privește publicarea tablourilor, pentru cuvîntul că în acel tablou se poate vedea și oficeri care se declară în neputință de a fi înaintați pentru o meteahnă ce ar avea, dar care pînă la al doilea an pot să se îndrepteze și să fie înaintați, ceea ce ar da loc la bănuieli și nu este bine ca între oficeri să fie bănuieli; dacă este în lege pus să se publice tabloul, eu cer ștergerea acestei dispozițiuni chiar în interesul armatei. Prin urmare, cer ca tablourile acestea făcute de inspectori să nu servească de lege, pe care nu o poate modifica nimeni, și voiesc ca ministrul, care are responsabilitatea, să poată modifica acele tablouri. Primesc însă ca ministrul să ia avizul acestui consiliu, dar numai avizul. Nu voiesc a pune alături sau deasupra ministrului responsabil un corp neresponsabil. Prefer mai bine pe ministrul care poate să facă rău, dar care este responsabil, decît un asemenea corp, care poate face răul fără răspundere.

Cred că domnul ministru va recunoaște ca și mine și ca și alții că legea trebuie modificată atît în interesul armatei, cît și al oficerilor [1].

„Monitor", 1882, nr. 77, p. 1259, col. 1—3.

NOTE

[1] Generalul Gh. Angelescu, ministrul de război, i-a dat dreptate lui K. și a declarat că pe viitor corpul inspectorilor își va da doar avizul la înaintări, „rămînînd ca ministrul singur, pe răspunderea sa, să formeze tabloul de înaintare".

Critică programul de lucru al Adunării deputaților *

Sînt persoane care negreșit [î]și îndeplinesc datoria după convicțiunea lor, și nu critic nimica; dar sînt unii dintre noi care poate sînt mai îndrăgiți de cestiune, o studiază mai mult, urmăresc discuțiunile și lucrările cu o osteneală mai mare și au și ei nevoie de oarecare odihnă. Și Dumnezeu s-a odihnit a șeaptea zi. Eu, cît pentru mine, vă spun că mîne nu pot veni.

Replică lui C. A. Rosetti.

Domnilor, toate frazele sînt frumoase cînd ies din gura unui om cu puterea și cu influența domnului Rosetti, dar toate aceste fraze nu pot nlătura neputința omenească, toată lumea n-are forța domniei sale și toată lumea nu stă la doi, trei pași de Cameră; eu am nenorocirea să șed afară la șosea și sînt în neputință fizică de a veni de două ori în oraș, să șed pînă la miezul nopții și apoi să mă întorc acasă.

---

* Ședința din 13 martie 1882.

Cît pentru ceea ce zice domnul Rosetti că eu care sînt din opozițiune sînt responsabil dacă Camera nu lucrează mult, fac apel la însuși domnia sa dacă opozițiunea multicoloră, așa cum este, a făcut vreo interpelare de o lună de zile, afară de acea a domnului Ionescu [1], și dacă a adus vreo împedicare la mersul lucrărilor Camerei? Eu de la venirea mea în Cameră, de la 12 decembre, nu număr nici o absență, am fost totdauna la postul meu și mi-am făcut datoria așa cum am înțeles-o. Dacă dumneavoastră, cu forța juvenilă care vă caracterizează, puteți lucra ziua și noaptea, vă admir și vă invidiez, dar nu vă pot imita, deși aș dori-o. Ceea ce pot este să fiu la postul meu, precum mă vedeți în toate zilele că sînt aici la 12 ore punct, și niciodată nu vin să mă înscriu numai și apoi să plec, ci șed pînă la sfîrșit și-mi fac datoria.

Majoritatea poate face ce va voi; eu am vorbit numai pentru mine, ca să mă justific înaintea alegătorilor mei. Eu mîne și seara nu pot veni [2].

„Monitor”, 1882, nr. 77, p. 1262, col. 1–2.

NOTE

[1] Vezi intervenția precedentă.

[2] Totuși Adunarea a votat ținerea unei ședințe a doua zi, duminică.

Discurs și intervenții la proiectul de lege pentru tocmelile agricole *

Domnilor deputați, onor. domnul Rosetti v-a spus cum că astăzi este întîia aniversare a proclamării regalității. Permiteți-mi acum să repet și eu aceste cuvinte, și să le repet cum le-am mai repetat și altădată, fără să-mi atrag și acum aceleași imputări.

Astăzi, domnilor, doresc din toată inima ca să votați o lege care să fie, precum a zis domnul Rosetti, la sfîrșitul cuvîntului său din 12 februarie, o lege „fără jandarmi, care să apere pe proprietarul mare și pe proprietarul mic deopotrivă, căci amîndoi sînt onorabili”; și votînd această lege [1] cu o mare majoritate, întocmai cum a zis domnul Rosetti, zic și eu că veți înrădăcina regalitatea. Așa am înțeles eu cînd am zis că am proclamat un rege, nu am fondat încă regalitatea.

Și astăzi, fiindcă domnul Rosetti a ieșit din articol, și bine a făcut, spre a răspunde domnului Blaremberg, vin și eu și mă justific de nedreptele imputări pe care mi le-a adresat domnia sa la 11 februarie. Am fost de opiniunea și a domnului Cozadini și a domnului Carp și a reprezentanților unor puteri care, cînd au venit să salute pe cel dintîi rege al României, i-a urat ca regatul român și regalitatea în România să fie un guvern de ordine, de pace, de demnitate în afară, de înfrăție în întru. Și care poate să fie cea mai mare temelie a regalității decît aceea cînd noi am ridica țăranului durerile pe care le-a cunoscut așa de bine onor. domnul Rosetti și cînd vom pune chiar și pe proprietarii mari în condițiunile în care se cuvine să fie, apărîndu-se ei în contra lor înșuși?

---

* Ședințele din 14, 15, 16, 17 și 18 martie 1882.

Cred dar că aceste cuvinte nu se vor mai răstălmăci și nu se vor atribui acelor tendințe care mi s-au imputat la 11 februarie.

Eu nu las copiilor mei o succesiune ca să răstoarne, ci să lucreze împreună cu acei care vor veni după mine la fondarea regalității, la întemeierea regalității. *(Aplauze.)*

Domnii mei, aș putea să răspund foarte mult la procesul teribil pe care mi l-a făcut domnul Rosetti la 11 februarie și aș putea uza și eu de libertatea ce ați dat altora ca să răspund mai cu seamă la acea istorie ce s-a făcut atunci, dar, fiindcă discuțiunea acestui articol ține cam de mult, [î]mi rezerv dreptul, cu o altă ocaziune, a găsi un moment mai oportun ca să rectific și istoria lui 2 mai și istoria lui 11 februarie, precum și ca să răspund la unele din cele ce a zis onorabilele domnul Blaremberg alaltăieri.

Nu este exact ceea ce a zis — și la aceasta iau de martor pe onorabilele domnul Vernescu —, nu este exact cum că, cu cîteva zile înainte de 2 mai, acei care pînă atunci necontenit au refuzat de a se aduce o îmbunătățire a soartei țăranilor, după cum chiar articolul 46 din Convențiunea de la Paris le-o impunea, deodată au consimțit la emanciparea săteanului, lăsîndu-i-se pămîntul pe care-l avea. Aceasta nu este exact. Ne-am întrunit înainte de 2 mai în casa regretatului Ioan Cantacuzino și acolo, cînd am voit să ajungem la o înțelegere în privința acestei cestiuni, nu am fost decît 4 sau 5 care am primit a se face ceva și care am recunoscut necesitatea de a nu intra cu prăjina în ogorul săteanului.

La 1 aprilie a venit ministrul în Cameră cu proiectul de lege relativ la emanciparea săteanului și a zis: Schimbați ce veți voi, puneți orice veți voi, numai să nu intrați cu prăjina în ogorul săteanului. S-a făcut și atunci cum face astăzi domnul Urechia, care, cînd elaborează un proiect de lege, [î]l publică și în „Monitorul oficial" și în alte ziare, cum a făcut și domnul Rosetti cu proiectul acesta, ca să se pronunțe și presa și opiniunea publică asupra lui; dar atunci ministrul acela care a lăsat să se publice în „Monitor" ceea ce făcuse Comisiunea centrală a primit pentru aceasta un vot de blam...

Domnul Ion Ionescu: Cine era acel ministru?

Acel ministru era acela care vă vorbește acum de la această tribună.

Ce a făcut după aceea acel ministru? S-a dus și și-a dat demisiunea în mîinele domnitorului, voind să lase locul altuia, însă demisiunea nu i s-a primit și acel ministru a rămas la postul său. În ziua de 2 mai, cînd se aflase cum că lovitura de stat era iminente, căci numai pe tărîmul acela se putea face emanciparea țăranului, atunci într-o altă odaie s-au adunat mai mulți — în bufetul Camerei — și a venit domnul George Ghica după două minute de deliberare să zică că este împreună înțelegere. Dar în bufet se fac legile?

Încă un cuvînt. Onor. domnul Blaremberg a zis că domnia sa știe că întîi s-a cerut reformarea legei rurale și apoi aceea a legei electorale. Eroare. S-a înfățișat proiectul reformei electrorale și domnul Rosetti a fost așa de bun și drept a spune că primește partea întîi, dar nu voiește să voteze legea cu mine — adică fiind eu ministru. Eu însă, dacă dizolvam pe cale regulată acea Cameră, nu puteam să mă prezint înaintea țării cu legea electorală convențională, care dedea numai proprietarilor dreptul de a face revizuirea legei rurale.

Articolul 46 din Convențiunea de la Paris zicea : „Se va procede fără întîrziere la revizuirea legei care regulează raporturile dintre cultivatorii de pămînt și proprietari''.

Dar proprietarii ziceau: Altul să ne spînzure; noi nu ne putem sinucide. Și se susținea, onor. domnule Blaremberg, ceea ce se susține și acum, se susținea prelungirea jugului. Se zicea și atunci cum se zice și azi : Libertate voi[esc]; proprietarul liber pe moșia lui; țăranul liber pe brațele lui. Era cazul și atunci să se zică, ca și astăzi, cum ziceau acei nenorociți tîrîți de pasiuni la ghilotină în timpul revoluțiunei de la 1792 : O ! sfîntă libertate, cîte crime nu se comit în numele tău !

Eu nu pretind prin aceasta a justifica ceea ce s-a făcut, ci numai a îndrepta ceea ce s-a zis.

Vin acum la legea de față. Onor. domni, ce este astăzi înaintea noastră? Despre ce se atinge? Tratăm o lege agrară? Luăm ceva de la proprietar și dăm ceva țăranului? Nu e aceasta.

Nu vom* putea nimeni tăgădui că legea de la 1872 a fost teribilă pentru țăran — și e o crimă, nu a ministerului conservator, ci este crimă a majorității din Cameră și din Senat că a făcut din acea lege o lege mai teribilă decît o înfățișase domnul Lascăr Catargiu; este acel teribil amendament care reînnoia epoca dinaintea Regulamentului, care dădea dreptul proprietarului să urmărească pînă la hotarul țării pe țăranul fugar. Iată ce s-a introdus în legea de la 1872.

Cum a venit partidul liberal la putere și au trecut evenimentele politice cele grave, s-a gîndit la revizuirea legii tocmelelor agricole și în mesagiul domnesc de atunci — din 1879 — s-a anunțat revizuirea legei tocmelelor agricole.

S-a înfățișat legea aceasta ; declar, cu riscul de a displace onor. domnului Rosetti — deși domnia sa a refuzat paternitatea amănuntelor —, declar că legea aceea s-a ocupat numai de una din categoriile tocmelelor agricole, aceea a cumpărării muncii prin bani.

Se socotea cum că relele din acel fel de tocmeli agricole cu bani erau cele mai nenorocite și mai zdrobitoare pentru țăran. Era o eroare, după opiniunea mea. A contribuit și aceasta, dar nu era cauza principală. Cauza principală era ca și astăzi că munca robită pe mai mulți ani este un rău.

Onor. domnul Rosetti a venit adineaori cu amendamentul dumisale și a zis : Cauza pentru care țăranul stă atîta de rău este izlazul. Iată dar că s-a găsit o a doua cauză, și domnul Rosetti, pînă la oarecare punct, are dreptate. Însă iarăși [î]i voi spune că în județele de peste Milcov aceasta nu este. În acele județe izlazurile, pășunele și arătura erau regulate și trase pe fața pămîntului încă din timpul fericitului întru pomenire Grigorie Ghica în anul 1851; și de aceea în Moldova legea rurală s-a aplicat mult mai ușor, pe cînd aici lucrul a fost mai greu. Aici se găseau țărani cu mai multe vite, și cînd a venit legea țăranii care aveau mai mult pămînt au găsit că era legea lui Știrbei vodă, care pe moșiile statului hotăra anume cît să se ia de vită și cîtă dijmă, proprietarii ceilalți neputînd sui prețurile, din cauză că statul le făcea concurență ... Și aci, în paranteză, tocmai ca să pun pe stat să vină în ajutorul țăranilor, am și făcut o propunere ca în condițiunile noilor arenduiri să se reînnoiască dispozițiunea din timpul lui Știrbei, căci statul poate pune orice condițiuni va socoti el mai bine, la arenduire... Ei bine, aici țăranii care aveau mai multe vite, fiind în nevoie de a face cu vitele lor mai multă arătură, încetul cu încetul s-au pus și au arat toate locurile lor de izlaz, acolo unde izlazurile au putut să se are, în nerăbdarea lor de a avea mai mult pămînt arat. Alții au prefăcut izlazurile în vii și voi cita ca exemplu mai toate locurile date ca izlaz la moșia Comana, unde se văd dealurile din dreapta și din stînga prefăcute în vii, locurile acelea care erau izlazul satului.

---

* Citește : *va!*

Așadar, onor. domnul Rosetti are dreptate pînă la un oarecare punct și mă servesc de ceea ce a spus domnia sa spre a dovedi că cauzele nenorocirii țăranilor sînt multe și nu era bine, nu era drept să se generalizeze aceste nenorociri, să se concentreze imputarea nenorocirilor numai asupra unui fel de tocmeli agricole, în munca plătită în bani, care poate nu este atîta de producătoare în abuzuri cît este acel sistem pe care domnul Vernescu astăzi, cu franchețä, l-a calificat cum este, în contra afirmărilor domnului Marghiloman. Aceasta nu este meteiagiul, ci un sistem *sui generis*, unde se amestecă munca, dijma, banii și care în mîna unui proprietar sau arendaș rău poate să cauzeze multe nenorociri și abuzuri.

În vederea acestora domnul Rosetti a venit cu un proiect de lege. Eu am fost atunci pentru dreptul comun, precum am fost și la 1871, iarăși în principiu, dar ziceam că nu e momentul venit pentru dreptul comun. Însă cînd mi-ați făcut onoare și m-ați trimis în comisiunea de 21, propusă de mine și acceptată de domnul Rosetti prin anume propunere, eu m-am dus acolo, unde mi-a făcut onoare de a mă alege președinte, și acolo mi-am luat misiunea de a fi împăciuitor și de a face ca această lege să fie votată de o majoritate cît se poate mai mare.

Fac apel la toți colegii mei dacă n-am fost mijlocitor, rugînd cînd pe unul, cînd pe altul ca să facă concesiuni; chiar eu am făcut concesiuni în privința sistemului de tocmeli din Țara Românească, ca astfel să ajungem a avea o lege care, spre a mă servi de cuvintele atît de bine alese ale domnului Rosetti, să fie de natură să îndestuleze și pe proprietarul mare și pe proprietarul mic.

În comisiune văzînd cum că mulți erau contra dreptului comun, și pe de altă parte ascultînd și întrebînd în dreapta și în stînga, întrebîndu-mă și pe mine însumi dacă în momentul de față dreptul comun poate să salvgardeze pe țăran, și cînd am văzut că dreptul comun, afară de oarecare excepțiuni, este astăzi spre peirea țăranilor, nu m-am putut ralia la opiniunea celor care-l susțineau.

Cînd a vorbit domnul Ionescu ieri, am stat cu ochii și cu urechile pironite asupra sa și vă declar că am fost încîntat de ceea ce a zis domnia sa în partea întîia a discursului domniei sale. Sînt dator, domnilor, să vă declar de la această tribună că unul din amicii cei mai constanți ai țăranilor a fost domnul N. Ionescu, care la 1864, deși mă combătea pe mine, în jurnalul său „Tribuna română" a susținut marele act al emancipării țăranului. Ei bine, dacă a fost unul care să nu tragă pentru dreptul comun a fost domnul Ionescu; însă m-am îngrijit cînd am văzut pe alții susținînd dreptul comun și care nu prea au dat dovezi de dragoste pentru țărani. Am văzut asemenea pe guvern, care nu vrea dreptul comun, am văzut și altceva care m-a făcut să-mi aduc aminte că dreptul comun a prezidat de la 15 august 1864 pînă la 15 martie 1865 și împrospătîndu-mi memoria am găsit că una din cauzele nenorocirii ţăranilor din Moldova a fost şi dreptul comun. *(Aplauze.)* În toamna anului 1864 ţăranul a banchetat; în toamna anului 1865 ţăranul a murit de foame, căci a fost secetă şi atunci s-a dus de s-a robit la proprietar pe mai mulţi ani pentru o chilă de porumb, ca să aibă cu ce să-şi scape familia de a muri de foame; au trecut 7, 8 ani fără ca să poată să scape.

De aceea am primit legea de faţă şi am consimţit ca să ieşim din dreptul comun, acolo unde este necesitate, însă cu condiţiune ca această lege să aibă un termen, ca legea să prevadă momentul cînd va conteni de a mai funcţiona, pentru ca pînă atunci legislaţiunea noastră să se modifice. Cu dreptul comun astăzi, cum este legislaţiunea noastră, şi mai cu seamă cu procedura în care se află, ţăranul se pierde cu desăvîrşire. Pînă la 1864 era dreptul comun pentru tocmelele agricole; o dată ce claca era împlinită, proprietarii nu se mulţumeau numai cu zilele care erau în Ţara Românească şi cu cîtăţimea de pămînt care se lucra în Moldova, se făceau şi tocmeli agricole, şi eu ca ministru de interne am fost în poziţiune să mijlocesc la guvern şi chiar la ministrul justiţiei ca să nu esecute nişte sentinţe, mai cu seamă în Ţara Românească, ale unor străini arendaşi, care din cîrciumari se făcuseră arendaşi şi care pentru nişte rămăşiţe vechi ale cîrciumilor împilau pe ţărani cu mii şi mii de napoleoni.

Fac o întrebare domnilor legişti şi-i rog să binevoiască a-mi răspunde. Puindu-ne pentru moment în starea dreptului comun, fac întrebarea: Ţăranii pot să-şi şerbească munca pe 5 ani?

O voce: Nu.
Voci: Da, poate.

Fac întrebarea: Ţăranul poate să-şi închirieze munca pe mai mulţi ani?

Domnul N. Constantinescu: Legea zice pe timp mărginit.

Mai fac o întrebare: După dreptul comun, magistratul, cînd va veni înaintea lui o alcătuire ca să-i dea caracterul autenticităţii, poate să oprească pe proprietar şi pe ţăran să-şi mărginească preţul muncii, să reducă munca la nimica?

Domnul ministru de justiţie: Nu poate să o mărginească magistratul.

Va să zică ţăranul astăzi după dreptul comun poate să meargă şi să se îndatorească ca să facă pogonul de fineaţă cu 3 franci, să are cu 5 franci şi să secere cu 2 franci şi pentru al doilea an să pună preţ mai mic şi pentru anul al treilea şi mai mic.

Voci: Da.

Apoi, iată starea pe care astăzi o condamnăm cu toţii; iată starea pe care proprietarii din Moldova cei inteligenţi singuri au declarat că nu vor să o primească.

Prin urmare, pînă cînd va rămînea astfel dreptul comun, atotputernica pe care întotdeauna o are cel bogat şi cu pămînt faţă cu cel care este sclavul lipsei şi foametei, cum din nenorocire este astăzi în Moldova, sîntem siliţi să primim o lege excepţională. Onor. domnul Vernescu însuşi a zis că nu primeşte dreptul comun cum este astăzi; a zis să i se dea 24 de ore ca să vie domnia sa cu modificările ce crede de trebuinţă a se introduce în dreptul comun. Ei bine, aceste modificări să le facem, dar, pînă le vom face, eu, care în principiu eram pentru dreptul comun cum a zis că este şi domnul Rosetti, zic că nu putem să dăm astăzi dreptul comun şi, oricît mi s-ar imputa că mi-am schimbat opiniunile, eu declar nu mi-am schimbat opiniunile, dar am văzut ce se petrece în Moldova în timpul acesta cînd tocmelele se apropie; s-au găsit oameni care au făcut *va banque* şi au zis că se vor pune sub dreptul comun, făcînd convenţiuni agricole pe cinci ani, pe care dacă le veţi declara că sînt bune puteţi să faceţi toate legile din lume şi nu veţi face nimic. Iată ce s-a petrecut în Moldova.

Domnul Gr. Cozadini: Aşa este.

După ce v-am spus acestea, aş voi să vă arăt că şi eu am opiniunile mele individuale şi dacă ar atîrna de mine aş modifica de sus pînă jos acel aliniat *c*, o dată cu capul nu aş pune în lege un asemenea aliniat; însă l-am primit, pentru că vedeam din nenorocire că în proiectul înfăţişat se arătase ca rău, ca producător de abuzuri numai şi numai munca plătită cu bani, şi că se pusese o reformă care era de natură să strice tuturor, să ruineze şi pe proprietarii mari şi pe cei mici; pentru că pe ţăran [î]l pune în imposibilitate de a mai găsi bani, şi pe proprietari ca să nu mai facă agricultură; de aceea m-am luptat cît am putut ca să ni se facă contra concesiuni şi nouă celor de dincolo de Milcov.

Domnilor, am fost surprins să văd astăzi pe domnul Constantinescu că predică mai mult teoriile domniei sale, în loc să vină să spună care au fost ideile acceptate de comisiune.

Domnul Constantinescu: Am spus în raport.

Trebuie, domnilor, să vă conjur pe toţi să lăsăm opiniunile noastre individuale, pentru că această lege numai fiind votată cu o majoritate poate să aibă prestigiu, poate să aducă în societate pacea şi înfrăţirea.

Acum însă mă plîng şi de domnul Vernescu; domnia sa zice: Votez legea, dar nu votez aliniatul *d*, care zice:

„Învoielile pentru închirierea de locuri de păşiune, de fîneaţă sau de arătură, pentru care cultivatorul se obligă a răspunde chiria în bani".

Tot domnia sa a declarat că acesta este un sistem mai înaintat, mai bun; ţăranul vine şi cumpără pămînt de la mine cu bani. Ce poate fi mai ferit de abuzuri decît aceasta? Deja în Moldova nu există sat unde un număr din ţărani, cei mai bogaţi, nu mai fac învoieli, nici nu iau bani pe muncă, ci vin şi zic: Domnule, am pămîntul meu, am plugul meu, am argaţii mei, [î]mi mai trebuie pămînt; ce să-ţi dau să-mi mai dai două, trei fălci? Nu trebuie oare ca toţi să încuragiem acest fel de cultură? Acesta este cel mai bun sistem şi ştiinţa de astăzi declară că este cel mai potrivit pentru agricultură; căci nu trebuie să se bucure de pămînt decît acela care-l munceşte, şi proprietarul să fie negustor de pămînt, cum este şi în alte ţări: împarte moşia lui în 5, 6, 10, 20 de ferme, cum poate, şi le dă în arendă. Aşa se face în Francia şi pretutindeni.

Onor. domnul Vernescu zicea: dreptul comun.

Eu primesc aceasta, dar fac o întrebare: mi se pare că sistemele cele mai bune, cele care sînt mai puţin producătoare de abuzuri, acelea trebuie să fie mai încuragiate. Cum? Eu fac o învoială ca aceea de la litera *c*, care prin elasticitatea sa poate să producă fel de fel de abuzuri, care poate să meragă şi pînă la muşchiuri. Ei bine, aceluia i se dă beneficiul de a putea să găsească justiţia în apropiere şi eu, care mă feresc de aceasta şi voiesc să dau moşia acelora care muncesc şi să iau numai renta, trebuie să mă duc la tribunal ca să iau autenticitatea. Iată pentru ce voiesc să punem aci aceasta. Dar să zice : Domnia ta pe urmă voieşti ca rămăşiţele care ţăranul îţi va rămîne dator în bani să le prefaci la sfîrşit în muncă agricolă. Declar mai dinainte că nu o vom cere şi mă voi uni cu orice fel de amendament care ar consista ca să determine bine cum că în litera *d* să înscrie acea tocmeală numai pentru două condiţii : I, cum că actul acelei învoieli să-şi poată căpăta autenticitatea la localitate precum capătă celelalte categorii de acte ; asemenea iarăşi ca să beneficieze la sfîrşit, cînd este să ceară plata, să o poată cere în bani, iar în muncă, în producte niciodată. Dar ni se va zice : Ai bucatele acolo şi dacă ai bucate vei împlini de acolo.

Apoi oare totdauna am dreptul să o fac? Mi s-a spus că s-a dat ordine ca ţăranii să-şi ridice bucatele fără ca să fie îndestulat proprietarul. S-a mai zis altceva, cum că, atunci cînd proprietarul vine în conflict cu statul, statul are proprietatea şi proprietarul rămîne neîndestulat.

Iată, domnilor, cele două defecte. Prin urmare, cer ca să încuragiez agricultura noastră, scutind pe ţăran de toate acele şicane care i se fac, dar să se protege şi proprietarul, care se mărgineşte să-şi ia plata cuvenită pe pogonul lui.

Eu sfîrşesc şi declar că voi vota legea.

O voce: Toată legea?

Toată legea precum a ieşit de la comisiune. Î[mi] păstrez la sfîrşit numai un amendament, unde voiesc să-mi exprim părerea mea, cum că şi cu această lege soarta ţăranului înglodat în datorii mari nu se poate salva. Dar, se va primi acel amendament sau nu, eu voi vota legea.

Declar că sînt o mulţime de articole care nu corespund cu chipul meu de vedere, însă sînt articole de un ordin secundar, şi cred că vom face bine de a lăsa la o parte vederile noastre secundare şi de a ne uita numai la un rezultat. Rezultatul este că domnul Rosetti bine a făcut că a venit cu această lege ; rezultatul este că domnul Rosetti bine a făcut, poate chiar cu măsuri extreme, de a silit pe toţi a recunoaşte că legea de la 1872 nu putea să mai rămînă ; şi aci voi spune că nu este exact că proprietarii din Moldova voiesc legea de la 1872 ; din contră ei au zis că n-o voiesc şi au zis că nu voiesc ceea ce voieşte domnul Carp, adică execuţiunea personală.

Aci vorbesc nu ca reprezentant al ţăranilor, ci ca proprietar. Voiesc să sustrag aceasta de la atotputernicia administraţiunei şi din această ordine de idei s-a făcut legea aceasta. În adevăr, este dur pentru ţăranul care nu s-a ţinut de învoială ca să i se vîndă . . .

Domnul B. Maniu: Nu lăsăm noi aceasta.

Ar fi bine cînd domnul Maniu ar fi mai modest ; cuvîntul de noi în gura domniei sale o dată cu capul nu-l primesc.

Esecuţiunea n-o mai primim. . .

Domnul B. Maniu: Nici una, nici alta.

Atunci dumneata voieşti să se facă ceea ce zicea domnul Vernescu cu „bădiţă". Şi eu zic bădiţă, dar nu merg pînă acolo ca atunci cînd lucrătorul a luat bani de la mine şi nu-mi face munca eu să-i mai zic bădiţă.

Atunci-i zic : Aide, domnule, la judecată; și este destul că mă duc la un tribunal compus din semenii lui. Dacă voiți să mergeți mai departe, puteți s-o faceți, dar cred că nu va fi nimeni de această opiniune, decît numai dumneata ai obiceiul de a fi excentric și nu te gîndești decît numai la Ialomița dumitale. Noi am ținut mult în considerațiune pozițiunea dumitale și ai văzut că te-am ajutat, că nu ne-am uitat decît la binele public și nu am mai vorbit că te-ai făcut raportor într-o chestiune unde nu te pricepeai nici bechiu * *(ilaritate)*, unde ai făcut un raport necomplect; și astfel, făcînd abstracțiune de persoana dumitale, am căutat să votăm legea spre a veni în favoarea binelui public. Așa voim să facem și astăzi în această țară, care pot zice mai mult este a noastră decît a dumitale; așa voim ca să ne lăsați să căutăm pe țăranii noștri și să-i iubim așa cum înțelegem noi și cum avem datine de la părinții noștri.

Mie-mi pare rău de această întrerupere ce mi-a făcut domnul Maniu și țin să constat că nu eu l-am întrerupt pe domnia sa, ci că domnia sa m-a pus în pozițiune să spun ceea ce ați auzit.

Eu doresc ca legea aceasta, pentru fericirea țării, să dobîndească un număr de aderenți cît se poate mai mare, și mă veți vedea în această cestiune că am să fac în Cameră tot aceea ce am făcut și în comisiunea de 21, contribuind din toate puterile mele spre a face fericit și a da dreptate și proprietarului mare și proprietarului celui mic.

Acum, domnilor, o plîngere am să fac pentru cuvintele domnului Rosetti. Domnia sa a fost ministru de interne și, dacă ar fi întrebat ce au făcut predecesorii săi, ar fi găsit că s-au făcut lucrări pentru ca să se dea țăranilor titluri de proprietate și că, deși din împrejurări politice, prin multe nenorociri, prin multe greutăți, prin război s-au putut împedeca, totuși ele au putut fi înaintate și continuate; și dacă s-au împedecat un timp oarecare, este că s-au perdut mai jumătate din hărțile făcute la 1864; chiar din tabele lit. *a* și *b*, chiar din procesele-verbale ale comisiunilor *ad hoc*, chiar din sentințele arbitrilor s-au fost perdut, și am avut o muncă de 6 luni de zile pentru ca să le adun de pe unde le-am găsit; căci, dacă nu le-am găsit la comune, le-am căutat pe la consiliul permanent; dacă nu le-am găsit la consiliul permanent, le-am căutat la domenie; dacă nu le-am găsit la domenie, le-am căutat la Ministerul de Finanțe; dacă nu le-am găsit la Ministerul de Finanțe, le-am căutat și le-am găsit la comitetul de lichidare, și astfel am strîns de la mai multe județe tabelele și hărțile perdute, și pe urmă am dispus ca să se publice de fiecare județ cîte o hartă, *charta magna* a proprietarilor mici din România, ca să slujească urmașilor noștri, precum *charta mare* din Engliteria a normanzilor formează astăzi documentele originei multor familii. Tot astfel și la noi, cînd se vor găsi urmașii clăcașilor noștri în societate oameni mari, miniștri, să se găsească în această hartă care este originea lor și ce proprietate au.

Lucrul este făcut pe jumătate, chemați pe capul diviziunii I și veți găsi.

Domnul C. A. Rosetti : Am căutat și n-am găsit.

Mă pun la dispoziția dumneavoastră ca mîne să mergem la minister și veți găsi.

Cît pentru împetrirea locurilor de arătură și fînețelor date țăranilor, aveți dreptate că pînă astăzi nu s-a făcut, cu toate că am făcut chiar şi regulament pentru aceasta. Pînă astăzi legea rurală nu este aplicată, pînă astăzi ţăranul nu este proprietar, noi trebuie să facem pe ţăran proprietar individual, să fie ca moşneanul, căci atunci şi ei ca şi moşnenii-şi vor apăra pămîntul. Noi cunoaştem moşneni care pentru două palmace de pămînt, în timpii regulamentari, mergeau pînă la Divanul domnesc şi-şi pretindeau proprietatea.

---

* Nu te pricepeai deloc.

Prin urmare, să-mi dea voie domnul Rosetti să-i spun că acest amendament nu-şi are locul la tocmelele agricole, însă mă unesc cu domnia sa ca mîne împreună să înfăţişăm un proiect de lege în privinţa aceasta; mă fac adjutantul domniei sale ca să fac această lege, şi cred că atuncea onor. domnul Rosetti va avea dreptate a zice că se va face o mare îmbunătăţire cînd fiecare ţăran va avea pămîntul lui separat şi că atuncea el nu se va mărgini numai la cultura de astăzi, nu va ara toate pogoanele sale, ci le va întrebuinţa cultivîndu-le şi cu plante furajere, şi în privinţa aceasta fac apel şi la domnul Ion Ionescu dacă în Franţa nu se ară şi plante furajere, şi dacă pe un pogon unde înainte putea paşte două vite slabe, cultivat cu plante furajere, vor putea paşte 5 sau 6 vite. Nu este însă locul aici să înfăţişăm un asemenea amendament, dar mă unesc cu domnia sa să facem o lege separată pentru ca să fie bine marcată proprietatea ţăranului şi să facem astfel proprietatea mică a occidentului separată şi bine definită, iar nu proprietatea *par indivis* care dă loc la atîtea inconveniente.

Domnilor, acum sfîrşesc cum am început: Să dea Dumnezeu ca aniversarea de astăzi a regatului nostru să fie un început în a înconjura tronul nostru cu legi de acelea care sînt de natură a da fondamente regatului şi nici o lege nu poate să facă mai bine şi mai solid acest fondament decît aceea care ar avea de bază asigurarea proprietăţii mici şi asigurarea cu desăvîrşire a ţăranului şi care ar aduce cea mai bună înfrăţire între proprietarul mare şi proprietarul mic. (*Aplauze.*)

În şedinţa din 15 martie.

Onor. domni, [î]mi veţi permite a diferi în totul de opiniunea comitetului de delegaţi, exprimată de domnul raportor.

Declar că nu mă pot uni cu opiniunea domnului raportor în ceea ce priveşte competenţa exclusivă a comitetului delegaţilor, ca şi însuşirile ce domnia sa [î]şi ia potrivit regulamentului.

Domnilor, regulamentul dă dreptul Adunării ca să numească comisiuni speciale şi aceasta nu de astăzi, ci de la 1857, la toate cestiunile cele mari se pot numi comisiuni speciale. Aceasta o zice regulamentul cu toată claritatea.

Onor. domnul Rosetti, prin o delicateţă care este justificată pînă acum, a propus să se numească şi în cestiunea aceasta o comisiune specială şi a zis că pe lîngă acea comisiune specifică să fie şi comitetul de delegaţi. Astfel dar comitetul nu a fost înlăturat, prin un sentiment de deferenţă pentru membrii acelui comitet, şi o asemenea procedură nu o dată s-a văzut.

Domnul N. I. Constantinescu: Nu s-a întîmplat niciodată un asemenea caz, nu veţi găsi niciodată un asemenea precedent.

Vă voi citi regulamentul.

Dar onor. domnul Constantinescu are dreptate să nu ştie aceasta pentru că este încă tînăr în Parlament, nu este vechi deputat de 24 de ani ca domnul Rosetti şi eu.

Domnilor, comisiunea dumneavoastră a ţinut să fie credincioasă propunerii făcută de onor. domnul Rosetti şi a lucrat împreună cu comitetul delegaţilor, şi bine a făcut. Dar a făcut ceva şi mai mult comisiunea : în sînul comisiunei unii din membrii ei mi-au cerut mie ca preşedinte să pun cestiunea numirii unui nou raportor, dar eu m-am opus şi am zis că prin aceasta vom lipsi la deferenţa ce trebuie să avem către colegul nostru, domnul Constantinescu, căci poate l-am putea blesa * întrucîtva în amorul său propriu dacă-i vom face un asemenea neajuns. Dar nici unul din noi nu ne-am putut gîndi că astăzi avea să vină domnul Constantinescu să repudieze de a fi raportatorul comisiunei şi să declare că este raportatorul comitetului de delegaţi ...

Domnul N. I. Constantinescu : Repudiez să lucrez contra regulamentului.

Din comitetul delegaţilor au lipsit mai mulţi membri ... (*Întreruperi.*)

Onorabilul domnul Aristide Papadopolu, care mă întrerupe şi pe care eu-l iubesc, este cîteodată cam romanesc ...

Aţi vorbit poate cu vecinii dumneavoastră, domnule Papadopolu, şi de aceea nu aţi putut auzi ce ziceam eu.

Mai repet, şi aceasta o fac ca să auziţi şi dumneavoastră, cum am repeţit şi în sînul comisiunei speciale, cum că la lucrarea proiectului în comitetul delegaţilor nu au luat parte toţi membrii comitetului, a lipsit necontenit domnul Aristide Papadopolu, şi la jumătate din şedinţe domnul Calimachi Catargi ...

Domnul D. Giani : Nu este exact ; domnul Calimachi a fost totdeauna la lucrările comisiunei.

Nu aveţi dreptul să dezmintiţi ceea ce zic eu, domnule Giani, căci nu am decît să fac apel la însuşi domnul raportator şi vă amintesc ceea ce zice domnul Constantinescu în raportul domniei sale, cum că domnul Calimachi a fost prezinte numai la o parte din lucrările comitetului. Am afirmat din cuvînt în cuvînt ceea ce a zis raportorul, am afirmat că reprezentanţii din Moldova, care mai cu deosebire erau datori să stea faţă ca să apere drepturile şi interesele şi ale ţăranilor şi ale proprietarilor, fiindcă peste Milcov sînt cu totul alte interese şi nu se potrivesc întru nimic cu starea de lucruri din Valahia, erau datori să stea acolo şi să dea toate desluşirile, iar să nu ceară astăzi să se rostească singuri în privinţa unei legi la discuţiunea căreia n-au luat parte. Eu am zis că comitetul delegaţilor n-a fost în complect. Apelez la domnul raportor să spună domnia sa dacă nu este exact ceea ce afirm, pentru că eu în raportul dumisale am citit că domnul Aristide Papadopolu n-a luat parte la nici una din şedinţele comitetului şi domnul Theodor Calimachi a participat numai la începutul lucrării ...

Domnul N. Constantinescu : Afirmaţiunea domnului Kogălniceanu că domnul Aristide Papadopulo n-a luat parte absolut la nici una din şedinţele comitetului este exactă. Iar cît priveşte pe domnul Theodor Calimachi, domnia sa a fost faţă numai la jumătatea lucrării, la început.

Vă mărturisesc, domnilor, că nu mă puteam aştepta la atîta vehemenţă din partea fostului şi viitorului ministru de justiţie ...

Domnul D. Giani : Fost şi viitor ministru, aceasta este apanagiul dumitale. Dacă vrei să vorbeşti cu mine, adresează-te deputatului Dimitrie Giani.

---

* Răni, din fr. *blesser.*

Domnul președinte : Rog pe domnul Giani să nu mai întrerupă ; dialogurile nu sînt permise.

Domnilor, eu am voit să constat atîta, că comitetul nu a fost în complect, că reprezentanții proprietarilor de peste Milcov n-au studiat cestiunea după cum trebuia să facă...

Domnul Th. Calimachi : Dar proiectul dumitale era și mai rău. *(Aplauze.)*

[Î]mi pare foarte bine că văd deputați liberali, foarte liberali, că vin și aplaudă pe domnul Th. Calimachi, care este o persoană foarte onorabilă și pe care eu-l stimez, dar care în cestiuni de acestea numai ideile liberale nu reprezintă.

Domnilor, s-a numit o comisiune compusă din 21 membri; comisiunea aceea și-a făcut datoria, a lucrat 20 de nopți ca să vă aducă legea aceasta. Acum, după ce ea și-a îndeplinit mandatul, conform votului Camerei, iată că domnul raportor vine și ne contestă dreptul de a ne rosti în privința modificărilor introduse la lucrarea comisiunei de 21. Fac apel la însuși domnul raportator să spună domnia sa dacă, fiind membru în acea comisiune, ar fi acceptat această dezaprobare? Nu înțeleg pentru ce domnia sa răspunde astfel la delicatețа ce i-a arătat comisiunea, cînd n-a numit alt raportator și l-a menținut tot pe domnia sa.

Așa fiind, sînt autorizat din partea mai multor membri din comisiune să protestez în contra înlăturării ce ni se face. Cît pentru mine personal, nu țin decît să mă rostesc aici în ședință publică, și dacă am luat cuvîntul în această cestiune de procedură este fiindcă unii din membrii comisiunei au venit la mine și mi-au zis să apăr lucrarea ei ca președinte. Cu cît se va cerceta cestiunea de mai mulți, cu atît mai puțină discuțiune va fi în Cameră. Fiecare membru din comisiune are 3, 4 aderenți. Dar voiește domnul raportator să se rostească numai dumnealor din comitetul delegaților, eu nu le voi sta stavilă deloc; am destulă putere să spun și aci opiniunile mele. Dacă susțin aceasta, o susțin în interesul legii ... Iată unul din membrii comisiunii, domnul Robescu, care declară că se va abține de la vot dacă nu i se dă dreptul să se rostească și domnia sa asupra amendamentelor.

Așadar, vedeți că aci nu e cestiunea de egoism, nici de amor propriu, ca să se mînie unii pe alții; e ceva chiar în interesul legii; și cînd vorbesc așa, eu, membru din opozițiune, fac un serviciu mai bun guvernului decît mulți din majoritate care vor ca această lege să fie rezultatul sfîșierilor, iar nu al unei înțelegeri, dacă nu între toți, dară între cea mai mare parte din noi.

Asupra modului cum lucrează comisia Adunării care a prezentat proiectul de lege.

Binevoiți a spune că a fost majoritate...

Domnul Constantinescu : Șaptesprezece membri din 28, dacă ar fi să contăm și pe cei din comitetul delegaților.

A fost prezinte majoritatea comitetului, și anume : domnul Constantinescu, domnul Marghiloman, domnul Aristid Papadopol... *(Zgomot.)*

Domnul Constantinescu : Nu pot să știu dacă comitetul delegaților a fost în majoritate. *(Zgomot.)*

Domnul Maniu a fost asemenea și a votat.

Domnul Constantinescu : Fie, domnilor, a fost majoritate.

Acum iată: rezultatul ce vi se prezintă de comisiune se deosebeşte de rezultatul comitetului delegaţilor numai în două puncte: întîi că comisiunea a admis să se introducă în lege articolul relativ la argaţi; şi al doilea, a primit ca învoielile pentru izlaze să se contopească cu a celor[l]alte pămînturi de muncă.

Spuneţi că domnul Rosetti a consimţit. *(Zgomot.)*

Domnul C. A. Rosetti : Nu am consimţit. *(Aplauze, zgomot mare.)*

Domnule Rosetti, mi-ai făcut onoare să-mi asculţi propunerea mea şi... *(Zgomot.)*

Schimb de replici cu Gh. Vernescu.

Domnilor, a fost cestiunea dacă fîneţele sau izlazurile trebuie să facă un articol deosebit [2]. Asupra acesteia a urmat astăzi discuţiunea în comisiunea întreagă şi apoi onor. domnul Vernescu a luat cuvîntul şi a zis : Totul atîrnă de termene, să nu fie două termene, unul pentru izlaz şi fîneaţă şi altul pentru arătură.

Cum aţi zis, domnule Vernescu? Repetaţi, vă rog, cuvintele care aţi zis. N-aţi spus dumneavoastră că domnul Rosetti primeşte?...

Domnul G. Vernescu : Aşa am zis.

După care s-a votat articolul ca aceste două feluri de tocmeli să se întrunească la un loc. Fost-a aşa, domnule Vernescu? Dumneata spus-ai aceasta? *(Zgomot.)*

Domnul G. Vernescu : Eu am spus-o în faţa tuturor. *(Zgomot.)*

La argaţi am votat contra. Nu mi-ai zis dumneata singur, domnule Rosetti, că primeşti propunerea ca aceste învoieli să fie pe trei ani?

Domnul C. A. Rosetti : Eu să primesc robie pe trei ani! ... Nu, nici pe o zi! Primesc lucrarea comitetului după cum vi s-a citit de domnul raportor.

Nu mai înţeleg nimic.

Vorbeşte în numele comisiei Adunării care a prezentat proiectul.

Domnilor, sînt împuternicit de majoritatea membrilor din comisiune a declara că dumnealor înţeleg a se abţine de a lua parte la interogatoriul care se face de primirea sau neprimirea amendamentului[3].

Replică lui Gh. Vernescu şi A. Papadopol Calimach.

Domnii mei, eu nu voi combate atitudinea luată de onor. domnul Vernescu; domnia sa susţine un principiu foarte respectabil şi foarte constituţional, înaintea căruia eu, numai în faţa necesităţii, văzînd că ideile mele nu triumfă, m-am plecat. Cînd domnia sa vine şi zice : ştergeţi articolul acesta [4], este consecvent cu domnia sa şi nu numai că este consecvent, dar are şi viitorul pentru teoria domniei sale.

Nu este însă tot aşa şi cu onor. domnul Aristid Papadopol Calimach.

Domnilor, mi se pare că mulţi din dumneavoastră s-au dus să vadă una din puţinele piese dramatice originale româneşti foarte frumoasă; această piesă se cheamă : „Uite popa, nu e popa". *(Aplauze.)*

Onor. domnul Aristide Papadopolu, care a venit de la început şi continuă cu dreptul comun, înţeleg ca domnia sa să ia parte la discuţiunea acestei legi, deşi s-a votat în contra voinţei dumisale, căci dreptul comun s-a respins, dar înţeleg ca discursurile domniei sale şi toate amendamentele domniei sale să fie concepute în sensul principiului pe care l-a susţinut mai mult decît oricare altul, ca amendamentele domniei sale să meargă în sensul dreptului comun, cum face domnul Vernescu. Dar, ca domnia sa să cadă de la o extremitate la alta, aceasta nu o înţeleg; nu înţeleg ca domnia sa, care este pentru dreptul comun, să vină să întemeieze poliţia, ori lîngă ţăran ca să-l ocrotească în contra proprietarului, ori lîngă proprietar ca să dea pace ţăranului.

Dacă se vor pune cele două zile, atunci nu ştiu dacă va cîştiga domnul Aristide sau nu, dar eu voi cîştiga desigur la moşia mea o mie de galbeni mai mult pe fiecare an, căci voi momi pe locuitorii de pe moşia vecină, proprietate a statului, ca în cele două zile să vină să lucreze la mine şi fiţi siguri că locuitorii vor lăsa pe exploatatorul cu care s-au învoit şi vor merge la altul de alături pentru ca să cîştige 4 sau 5 franci pentru a plăti nevoile lor sau pentru a-şi satisface gusturile lor.

Domnilor, eu nu pot să vă propun ştergerea acelor zile, precum asemenea nu vă propun nici manţinerea lor, ci las aceasta cu totul la apreţiarea dumneavoastră să faceţi cum vedeţi crede că e mai bine; pentru mine totuna este de le veţi primi sau le veţi suprima.

Vin acum la sistemul care de la început s-a combătut mai mult, adică sistemul învoielilor cu bani.

Onorabilul domnul Vernescu-mi zicea mie : De ce primeşti cele două zile pentru Ţara Românească şi nu voieşti să le primeşti şi pentru Moldova ?

Ei bine, şi eu l-aş ruga pe domnia sa să-mi spună de ce susţine sistemul cel amestecat, adică acela al tocmelelor de pămînt şi acela al tocmelelor de păşunare, de izlaz să se facă toate pentru o durată de 5 ani ? De ce susţine domnia sa aceasta ? Negreşit pentru că vede că este mai avantagios pentru ambele părţi în Ţara Românească; apoi tot aşa susţin şi eu că cele două zile pentru Moldova nu se pot admite.

Domnul G. Vernescu : Dumneata le-ai propus, nu eu. Eu zic că sînt contra dreptului comun.

Dacă zici domnia ta că sînt contra dreptului comun, eşti consecvent în acest punct; dar eu-ţi voi dovedi că între munca agricolă din Moldova este o deosebire; sînt două feluri de învoieli agricole, şi în zadar zicea onor. domnul Vernescu că să fac tocmelile în bani. Eu nu zic că nu e aşa, dar nişte asemenea învoieli în Muntenia sînt o excepţiune, sînt poate zece la sută, deoarece în Moldova este acest sistem adoptat în general, căci în Moldova proprietarii nu fac arătura cu plugurile sătenilor, ci ară cu plugurile lor şi ţăranii au plugurile lor; şi ştiţi pentru ce ţăranii din Moldova au plugurile şi vitele lor ? Pentru că ei nu şi-au stricat suhaturile; nu le-au prefăcut în cîmpuri de arătură, precum onor. domnul Rosetti zicea că s-a făcut în Muntenia.

Domnul general Lecca : Aşa este.

Aşa este. În Moldova, Ţara de Sus, şi fac apel la onor. domnii deputaţi din judeţul Neamţ şi Suceava să vă spună că ţăranii de acolo aleargă și cad în genunchi la proprietar ca să-i lase să cumpere cu cîte 70 și 80 galbeni perechea de boi.

Și fac apel la onor. domnul Agioglu să vă spună dacă nu s-a întîmplat aceasta totdauna ori de cîte ori se ține iarmaroc la Fălticeni.

De aceea, domnilor, eu cred că chiar dacă s-ar suprima acest articol nu s-ar face rău cît s-ar face cu cele două zile dacă ele s-ar primi și pentru Moldova.

Onor. domnul Vernescu zicea că și în Muntenia învoielile se fac în bani și că se muncește cu întinderea.

Să mă ierte domnia sa să-i spun că, dacă se plătește secera cu întinderea în Muntenia, se plătește numai prisosul pogoanelor care au rămas peste pogoanele acelea care se vor secera de locuitorii învoiți.

Domnul G. Vernescu: Tot cu întinderea.

Domnul Vernescu, care are proprietăți în mai multe județe, nu va tăgădui că în Vlașca și Ilfov sînt localități unde se face tocmeala de lucru cu claia.

Domnul G. Vernescu: Sînt excepțiuni.

Domnule Vernescu, noi care sîntem din Moldova avem meritul să vedem și să știm ce este și acolo și ce este și aci. Dar dumneavoastră nu ne faceți această onoare, pentru că nu vă silește nici convocarea Parlamentului, nici centrul guvernului ca să mergeți pe acolo să studiați. Noi, de voie, de nevoie, cunoaștem și ce este aci.

În Țara Românească, după legea lui Știrbei, și aci rog pe onor. meu amic domnul Rosetti să îndrepte o greșeală care s-a strecurat cînd a zis că, după legea lui Știrbei, proprietarii erau datori să lase țăranilor două treimi.

Aceasta era în Regulamentul organic anume pozitiv, textual, și în puterea Regulamentului organic Revoluțiunea de la 1848 a împroprietărit pe țărani. Și pentru o bună administrațiune vodă Știrbei a voit să șteargă această obligațiune și i-a calificat chiriași, dînd drept proprietarului ca la fiecare period, în loc de chirie să ia în total [î]mi pare 22 de zile. De acolo a venit tradițiunea de zile și de acolo legislatorilor de aci le-a venit lesne în cap să pună două zile. Și aci fac apel la domnul Marghiloman să ne spună cum făceau după sistema lui Știrbei arendașii și proprietarii. Se făcea astfel : știam cîte zile sînt datori țăranii să dea și le împărțeam; făceam cunoscut locuitorilor că cutare și cutare să lucreze în ziua cutare : luni sau marți; cutare și cutare să lucreze miercuri sau joi, și prin urmare totdeauna aveam oameni care să-mi secere la timp.

În Moldova nu este așa. În Moldova este pe întindere. Și cînd onor. domnul Vernescu stigmatiza amendamentul meu și propunerea mea de maximum de muncă, domnia sa nu mă lovea pe mine, nu mă critica pe mine, ci critica în mod aspru pe amicii săi politici din comitetul din Iași, onor. domnul Holban și alții, care au pus un maximum și a cărora propunere mi-am însușit-o și eu. Asupra cărei propuneri, consiliul județean, invitat de domnul ministru de interne spre a o studia și a opina asupra ei ce este de făcut, s-a rostit în contra celor două zile. Ba încă voia a se pune și constrîngerea corporală. Eu am fost pentru fixarea unui maxim de lucru. Dar s-a respins.

Domnul G. Vernescu: Eu stimez pe amicii mei politici, dar cînd [i]i văd că fac rău [î]i combat.

Atunci combate pe amicii dumitale politici, iar nu pe mine. Eu mi-am însușit propunerea lor punct cu punct, afară de un singur caz.

Un membru al comitetului mi-a făcut imputarea că am pus mult pentru arătură, dar toți ceilalți că am pus puțin. Și în adevăr, puțin am pus: 40 prăjini de prășilă, 60 prăjini de seceră. Însuși domnul Carp, care a luat o atitudine în favoarea țăranului, în cestiunea de față mi-a zis că am pus puțin 60 de prăjini.

Domnul P. P. Carp: Așa este.

Dar trebuie să pun un maximum, și iată pentru ce. Întîi, în legea din 1872, pe care noi o stigmatizăm — și despre care onor. domnul Blaremberg a zis că are ceva în activul ei, și așa este —, în mezul acelei legi era acel articol care zicea că primarul să privegheze ca să nu se legalizeze tocmeli care șerbeau pe toată vara munca locuitorilor; și pe temeiul acelui articol care dedea în dispozițiunea unui primar voința sau nevoința legalizării sau nelegalizării învoielilor, s-au făcut abuzuri strigătoare la cer, pe care, cît am fost ministru, le-am stigmatizat și le-am oprit.

Azi, cînd sîntem chemați să legiuim, nu e mai bine să otărîm prin lege maximul decît să păstrați legea din 1872, care lasă maximul în mîna primarului? Aceasta o cer proprietarii, o cer țăranii din Moldova; să nu lăsați pe cel slab în mîna unei autorități slabe; căci atunci cel tare va avea singur în mînă autoritatea.

Iată pentru ce am căutat să pun un maximum. Este împilător acest maximum? Fac apel la domnul Agarici și alții să vă spună că țăranii au să lucreze îndoit și întreit. Eu voiesc ca țăranul să muncească în libera lui voință; nu voiesc însă să fie executat. Cînd opriți pe țăran ca, după ce a făcut 40 prăjini de prășilă, cînd [î]l opriți de a merge și a cere exploatatorului să-i mai lucreze, faceți un lucru în contra țăranului.

De aceea mă rezum și zic: Nu se poate pentru Moldova să se pună zile; și dacă se va pune zile, faceți rău și proprietarilor și țăranilor. Niciodată un proprietar sau un arendaș nu vor merge să plătească secera, cînd știu că legea-i poprește de a putea avea secera la vreme; niciodată nu va plăti sapa, cînd știe că legea-l scutește pe țăran. Pentru țăran, dacă veți admite zile, [î]l veți transforma atunci într-un fel de alergător; evreii se vor aține la drum ca să-i conrupă și să-i angajeze. Iată pentru ce nu e nicidecum în favoarea plugarului să se pună zile.

Eu am propus două zile în Țara Românească, fiindcă aici aceasta nu are atîtea consecințe rele ca în Moldova; pentru că aici țăranul, cînd merge să lucreze, lucrează un pămînt de unde proprietarul are să tragă dijmă.

Al doilea, cred că, dacă se va primi această dispozițiune, în tot cazul ea nu se va aplica pentru acele lucrări care se țin de dreptul comun.

Vă rog dar să țineți socoteală de aceste observațiuni, pentru că legea aceasta mai cu osebire a avut în privire de a împiedica tocmai abuzurile făcute cu bani. Destule sacrificii fac proprietarii din Moldova, destul [î]i loviți cu această lege; ce revoluțiuni, ce răsturnări, ce zdruncinări are să se facă prin legea aceasta! Cu toate acestea ea este neapărată și trebuie să fie votată, și toți proprietarii o vor primi, deși cu inima sîngerîndă; dar cel puțin faceți-o să folosească țăranilor.

Cînd veţi admite două zile pentru Moldova, veţi face că fiecare proprietar [î]şi va păstra mai bine banii în pungă iarna şi tocmai vara vor face tocmeli şi vor plăti după ce s-a făcut lucrul. Vă rog dar să nu admiteţi zile pentru Moldova.

În şedinţa din 17 martie.

Domnilor, eu ieri m-am abţinut, şi abţinerea mea a făcut că ieri amendamentul domnului Lahovari[5] nu a avut numărul reglementar; m-am abţinut pentru că nu puteam, chiar în faţa amendamentului care vine acum, ca eu să votez sau să contribui ca să se primească un amendament care strica cu desăvîrşire lucrarea comisiunei de 21... *(Întreruperi.)*

Domnul C. A. Rosetti: Dezbatem amendamentul? Cer cuvîntul asupra acelui amendament! ... *(Întreruperi, zgomot.)*

Domnul Rosetti a cerut cuvîntul pentru amendament şi, prin urmare, a apelat la dumneavoastră punînd la mijloc interesele naţiunii... *(Întreruperi, zgomot.)*

Domnul C. A. Rosetti: Nu am vorbit de amendament; protestez! Violaţi regulamentul şi drepturile Adunării!

Domnul C. A. Rosetti nu are numai domnia sa singur monopolul de a protesta, am şi eu beneficiul acesta de a protesta cînd se face o violare şi o terorizare chiar din partea acelui bărbat care predică libertatea şi care azi terorizează... *(Întreruperi.)*

Domnul C. A. Rosetti: Am eu jandarmii mei la uşa Adunării?

Sînt jandarmi şi fără săbii... *(Zgomot.)*

Domnul C. A. Rosetti: Ai dumitale sînt şi unii şi alţii, nu ai noştri ...

La 11 februarie, în timp ce două ore mi-aţi dat lecţiuni, şi eu am tăcut şi v-am ascultat...

Domnul C. A. Rosetti: Protestez în contra abaterii dumitale de la regulament de a discuta un amendament asupra căruia discuţiunea e închisă şi noi nu ţi-am putea răspunde ...

Protestez în contra dreptului ce-şi însuşeşte domnul Rosetti de a mă întrerupe necontenit...

Domnul C. A. Rosetti: Fiindcă provoci o discuţiune la care nu putem lua parte noi cei care respectăm regulamentul şi Adunarea.

[Î]mi pare rău că un bărbat ca domnul Rosetti-şi închipuieşte că numai domnia sa ştie regulamentul şi ceilalţi n-au ideie de dînsul.

Apoi cel dintîi regulament s-a făcut de mine la 1857, precum şi cel din 1862 tot eu l-am făcut, şi acum cu regulamentul în mînă vin să-i spun domniei sale cum că ştiu şi eu că nu pot să împedic pe nimeni de a vota cu bile, în ascuns, cînd 15 deputaţi cer votul cu bile. Eu nu mă tem de bile, fiindcă am obiceiul totdauna de a spune franc şi leal opiniunea mea. Voi vota dar cu bile, însă voi arăta bila, ca să vază naţiunea cum votez cînd vine un amendament care vrea să şteargă tot organismul legii făcute de noi împreună cu comitetul.

Domnul președinte: Deoarece sînt 15 deputați care cer votul cu bile, se pune la vot cu bile amendamentul domnului Rosetti [6].

Adunarea procede la vot și rezultatul scrutinului este cel următor :

Votanți 96
Majoritate abs[olută] 49
Bile albe 57
Bile negre 39

Domnul președinte: Adunarea a adoptat amendamentul domnului Rosetti.

Acest amendament care s-a votat acuma privește partea execuțiunii și nu cred că el poate înlocui totalitatea articolului 5, și mai ales acele alcătuiri care se fac pentru întindere; socot dar că și articolul 5 trebuie să fie pus la vot.

Domnul N. Constantinescu: S-a zis că acest articol va forma un articol special la capitolul care privește execuțiunea. De asemenea în spiritul propuitorilor a fost că acest amendament înlocuiește articolul 5, și cestiunea ridicată de domnul Kogălniceanu este dacă înlocuiește întreg sau numai o parte din articolul 5. În orice caz, după opiniunea mea este constatat că acest amendament are să facă un articol, după articolul 27, la capitolul execuțiunilor.

Sînt fericit că domnul Constantinescu singur recunoaște cum că articolul care s-a votat acum nu poate să substituie în totalitatea sa articolul 5, ci privește la articolul 11, unde se zice că tocmelele pentru muncă nu pot fi executate decît în localitate.

Domnilor, după opiniunea mea, acest amendament nu poate să înlocuiască partea din articolul 5 unde să vorbește de tocmelele făcute pe întindere, și bunul-simț vă va face să judecați singuri dacă este cu putință aceasta. Am făcut o alcătuire cu un datornic muncitor ca să-mi facă un pogon de seceră; el a venit și a secerat numai a patra parte, iar trei părți au rămas; eu vin la primar și cer să îndatoreze pe muncitor la secerarea restului. Ei bine, cum ar putea atunci acela care nu și-a îndeplinit datoria să aplice teoria zilelor la o alcătuire pendinte? De aceea socot că ceea ce s-a votat trebuie să aibă loc la executarea tocmelelor, iar nu la articolul 5; căci, dacă ar înlocui acest articol, apoi înșuși propuitorii amendamentului votat ar vedea că nu s-a votat alt nimic decît o confuziune din care nu proprietarii ar fi să păgubiască[7].

La un amendament depus de N. Blaremberg.

Și eu nu pot decît a adăoga mulțumirile mele pe lîngă acele ale onor. domnului prim-ministru pentru inițiativa luată de onor. domnul Blaremberg. În privința amendamentului al doilea [8], socotesc că domnia sa singur va aprețui că în adevăr nu putem să punem în legea tocmelelor agricole o dispozițiune care privește mai mult legea rurală. Cu toate acestea, pentru formă, nu voi face greutate și, dacă voiți, voi vota. În privința celuilalt amendament, negreșit că ideea este generoasă, căci, precum domnia sa, așa și eu, mai cu seamă în calitate de ministru, am văzut de multe ori asemenea hotărîri date în contra unor comuni întregi, prin cari se condamnau locuitorii la mii și mii de napoleoni pentru niște rămășițe care erau datorite de la cîrciume și acei cîrciumari au cîștigat hotărîri din cauză că țăranii nu cunoșteau termenul și nici nu știau cum să se apere. Prin urmare, trebuința unui procurator, unui advocat care chiar din oficiu să-i apere merită toată luarea noastră aminte; însă rog pe onor. domnul Blaremberg să complecteze amendamentul domniei sale, căci deși negreșit din experiență propune acest amendament, dar trebuie să-i spun că experiența mea mi-arată că și astăzi sînt în unele județe advocați care au luat specialitatea apărării țăranilor și care în fapt sînt vampirii lor. *(Aplauze.)* Eu cunosc de asemenea fapte.

Mai rog iarăși foarte mult pe onor. domnul Blaremberg să se gîndească și la cestiunea influenței. Dacă ar fi ca aceste influiențe să se întemeieze pe moralitate, pe tărie de inimă și pe abnegațiune n-aș avea nimica de zis, le-aș considera ca foarte legitime; dar din nenorocire influiența are să se întemeieze pe alte mijloace în inima țăranilor, care mai puțin decît noi nu se află în pozițiune de a distinge cuvintele mari de adevăratele principii. Chiar noi de multe ori ne-am înșelat în viața noastră în privința aceasta, am văzut oameni cu cuvinte mari sforăitoare și cînd căutam, cînd zgîriam mai afund găseam pe cazac. Nu crede domnul Blaremberg că cu asemenea propunere creează pe viitorii reprezentanți ai colegiului al patrulea? *(Aplauze.)* De aceea eu m-aș uni cu propunerea aceasta a domnului Blaremberg cu o singură condițiune, ca acei avocați să fie neeligibili. Prin urmare, rog pe onor. domnul Blaremberg să binevoiască a gîndi serios la această umilită observațiune pe care o fac. *(Ilaritate.)*

Aprecieri asupra proiectului de lege în dezbatere.

Domnii mei, nu sînt în drept să fiu deloc entuziasmat de modul cum pînă astăzi s-a amendat această lege în urma lucrării comisiunii; cu toate acestea cred că cu bunăvoință, dacă ne vom pune cu toții și dacă vom judeca și cu inima și cu mintea, poate că tot vom face ceva din această lege, mai cu seamă că ea are să treacă și prin Senat și cred că acolo se vor face oarecare amendamente care vor îndrepta ceea ce a trecut greșit aici.

O voce: Să ferească Dumnezeu!

Eu nu pot să zic aceste cuvinte de ferească Dumnezeu, pentru că aș fi să lipsesc de deferență către acel matur corp și atunci s-ar găsi și în Senat o voce care să zică asemenea cînd ar fi vorba de o lege care s-ar vota de Senat înainte de a veni la Cameră.

Domnilor, cred că faptul citat de onor. domnul Vernescu, că țăranii țin ca prin tranzacțiunile ce încheie cu proprietarii de moșii să-și asigure mai întîi de toate izlazul pentru vite, este astăzi recunoscut de toți, și că protestările făcute deunăzi de onor. domnul C. A Rosetti la vorbele mele și ale domnului Vernescu au rezultat mai mult dintr-o neînțelegere ce a fost între noi, așa cred eu, pentru că, în adevăr, a urmat între noi o înțelegere, aceea ca să dăm ambelor acestor moduri de închiriere de pămînt, adică pe bani sau pe muncă, aceleași termene; fiindcă, pentru oricine cunoaște sistemul de agricultură ce se urmează mai cu seamă în județele de dincoace de Milcov și eu ca fost arendaș al moșiilor Văcărești și Comana-l cunosc, faptul pozitiv este că țăranii cînd vin la proprietar să se învoiască cea dintîi grijă a lor este ca să-și asigure subzistența vitelor lor și apoi a familiei lor, fiindcă subzistența familiilor atîrnă de la vitele lor.

Onor. domnul Rosetti a primit aceasta; nu este așa?

Domnul C. A. Rosetti: Da.

Prin urmare sînt fericit de a vedea că, dacă a fost o neînțelegere, ea a provenit poate din aceea că eu m-am explicat rău sau că domnul Rosetti a înțeles rău.

Domnilor, odată acestе zise, vin să susţin a se pune în aceste două litere *b* şi *c* termenul de trei ani, şi iată de ce. Care este spectacolul ce ne înfăţişează legea actuală? Că termenul de 5 ani este prea lung şi că, odată asuprirea subscrisă de ţărani, ea durează 5 ani. Negreşit nu generalizez, că asuprire a fost pretutindenea, dar este necontestat că abuzuri multe s-au făcut şi acele abuzuri şi nedreptăţi au contribuit la sărăcirea ţăranului şi de aceea proiectul ce discutăm propune scurtarea termenului. Dar, cum am mai spus, scurtarea termenului este numai pentru un fel de muncă, iar pentru alt fel de muncă l-a lăsat acelaşi. Şi aici să-mi permită domnul Rosetti a cita un fapt, fiindcă cred că ceea ce s-a văzut într-o localitate s-a generalizat pentru toată ţara. Onor. domnul Rosetti singur cu ochii săi a văzut mai multe abuzuri de asemenea natură în judeţele Botoşani şi Dorohoi, unde a petrecut mai mult timp. Ei bine, sînt dator să declar, cu riscul de a displăcea la unii din conjudeţenii mei, cum că în judeţele ce sînt învecinate cu Bucovina, şi mai ales în judeţul Dorohoi şi o parte din judeţul Suceava, legea rurală s-a aplicat numai în parte. Aşa, de exemplu, în privinţa cîrciumelor, în judeţul Dorohoi, la cea mai mare parte din moşii, cîrciuma a rămas tot monopolul proprietarului, făcînd o mică parte comunei, pe care în urmă tot proprietarul o lua. Azi ţăranii din Vlaşca sau din Ilfov, dacă vor să deschidă cîrciumă în sat, o pot deschide, iar ţăranii din judeţul Dorohoi nu pot să facă aceasta. Acolo nu se pot deschide cîrciume. Chiar administraţiunea a fost complice la o asemenea stare de lucruri, care este contrarie legii. Ceea ce s-a făcut pentru cîrciume s-a făcut şi pentru muncă.

Onor. domnul Agarici v-a arătat unele fapte şi a zis că este o excepţiune. Repet şi eu aceasta. Dar faptul pozitiv este că ţăranii, după ce se învoiau şi munceau, toamna cînd veneau să-şi ia plata, li se punea înainte că au să dea atîta pentru sare sau pentru opincă, ori că li s-a dat atîta la cumetria cutare, ori la nunta cutare, şi prin urmare se găseau cu totul în lipsă, afară de acele nenorociri mari care s-au întîmplat la 1865, cînd pentru o chilă de păpuşoi se robea munca pentru mai multă vreme.

Mai sînt un fel de tranzacţiuni care sînt iarăşi oarecum producătoare de abuzuri, acolo unde proprietarul sau mai ales arendaşul este un om fără milă. Aşa, bunăoară, se face învoială pe 5 ani. Nedîndu-se dobîndă pe întîiul an de muncă, el primeşte o plată mai bună, dar în anul al doilea, al treilea, al patrulea şi al cincilea, ţăranul primeşte o plată din ce în ce mai mică, pentru că i se scade dobînda, aşa că în al cincilea an el munceşte fără să-şi poată plăti din munca ce face nici chiar dările către stat şi comună. De aceea a venit legislatorul actual şi a redus munca robită pe bani la un an, după lucrarea comisiunei la doi ani. Cu toate că în Moldova este un alt sistem de agricultură, nimeni din acea parte nu a protestat contra acestei reduceri a muncii. Toţi fac sacrificiul acesta, pentru că trebuie să-l facă. Ei bine, după ce s-a lovit proprietatea în favoarea muncii ţăranului, după ce s-a recunoscut că angajarea muncii pe mai mulţi ani este un rău sistem care dă loc la abuzuri, aţi văzut că nu s-a ridicat deloc strigăte în Cameră. Aţi văzut că chiar proprietarii din Moldova nu a venit nici unul să zică că trebuie să menţină termenul de 5 ani.

Trebuie acum să ne gîndim şi la reducerea muncii robită pe pămînt. Această deosebire ridică acum strigăte pînă la cer.

Aţi văzut că şi dincoace de Milcov s-au adunat proprietarii, însă cînd se întîlneau ziceau : De ce vă mai adunaţi? Ce voţi să facem? Nu vi s-a păstrat termenul de 5 ani? Nu aveţi facultatea aceasta? În ce sînteţi loviți? Și aceasta a făcut ca să fie mai puține strigăte decît ce au fost în Moldova, care și acestea s-au liniștit numai prin numirea comisiunii, de la care s-a sperat că se vor face îmbunătățiri legii, precum s-a și făcut, însă nu toate...

Munca robită pe cinci ani, fie în bani sau pe pămînt, este un rău și acest rău cată să-l micșorăm pe cît se poate.

Onor. domnul Lahovari a apărat termenul de 5 ani cu multă iscusință, cu mult talent; să-mi permită însă a-i spune că l-a apărat cu mult talent, dar în necunoștință de cauză. Domnia sa a zis că în agricultură este un progres cînd moșiile se arendează pe un termen mai îndelungat. De acord cu domnia sa. Găsesc, într-adevăr, că moșiile statului și ale particularilor se dau pe 5 ani. Știți că mai înainte se arendau moșiile statului numai pe trei ani, și văzîndu-se că acest termen este prea scurt s-a admis termenul de 5 ani. După mine și acest termen este scurt; dar acum fie termenul cel de 3 sau cel de 5 ani, cînd este vorba de arendarea moșiilor, fiindcă aici este vorba numai că se dă pămînt și se ia bani, oare tot așa este atunci cînd se dă pămînt și să ia munca? *(Aplauze.)* Dar eu aș primi și acest sistem, însă sub forma de adevărată asociațiune, de adevărat meteiagiu: proprietarul să dea pămîntul și cultivatorul să dea munca sa.

Acest sistem este mai bun, pentru că și proprietarul și cultivatorul caută să îmbunătățească pămîntul.

Dar vă întreb: Așa să urmează acum? Dacă s-ar urma așa, atunci eu unul aș fi să se dea termenul nu de 2 sau 3 ani, ci să se dea și de 5 și de 10 ani. Nu așa însă se urmează azi, fiindcă cultivatorul mai dă proprietarului pe lîngă muncă și dijmă.

Onor. domnul Marghiloman a apărat acest sistem cu mare talent și cu mare convicțiune, zicînd că și munca ce se dă este tot dijmă...

Domnul I. Marghiloman: Susțin și acum în credință că așa este.

Dacă credeți că este așa, atunci desființați dijma; dați pămîntul și hotărîți cît are să dea din produsul lui.

Domnul G. Vernescu: Noi am dori-o aceasta, dar nu primesc sătenii.

Dar domniile voastre nu urmați așa; căci aici cum se fac învoielile? După ce se pune dijma din 7, din 6 sau din 5 una, apoi se mai pune și condițiunea ca săteanul, pe lîngă altele, să facă și muncă deosebită.

Nu știu cum se numește aceasta, căci cuvîntul rușfet nu se găsește în nici un dicționar. Dar vom merge la Academie și vom căuta în toate dicționarele, poate că vom găsi adevăratul nume, dar pînă atunci voi zice că este un rușfet.

Domnilor, vă declar că nu pot să înțeleg acest sistem care este foarte rău, și aceasta o afirm, căci am fost ministru în Țara Românească și în 1862 și în 1864 și în 1879, și ca ministru am avut ocaziune să văd sutimi * de tranzacțiuni, între care unele prin care săteanul se obligă să facă zile de lucru pentru învoirea ce arendașul [î]i da ca pe izlazul său să-și poată lăsa rîmătorii și gîștele să pască. *(Ilaritate.)*

Ei bine, aceasta se cheamă asociațiune? Această stare de lucruri trebuie oare să lăsați a se prelungi cu 4 sau 5 ani? Voiți dumneavoastră ca pînă și omul liber să se dea rob, pentru o bucățică de pămînt pe care i-o dați ca s-o lucreze? *(Aplauze.)*

---

* Citește: *sute!*

Onor. domnul Lahovari zicea cum că, puindu-se termenul de trei ani într-o țară unde clima variază atît de mult, țăranul n-ar avea vreme să îmbunătățească pămîntul, fiindcă el n-ar avea decît un an. Apoi, cu sistemul actual de agricultură, cu luarea de dijmă, de muncă pe pogoane etc., binevoiți și-mi arătați ce îmbunătățire e posibilă? Numai una: rotațiunea. Ei bine, rotațiunea se face în trei ani; în anul întîi țăranul seamănă porumb, în anul al doilea grîu și în anul al treilea iară porumb; al patrulea an rămîne pe seama proprietarului, vedeți că-i fac partea destul de bună.

Da, arendașul pe moșia sa, cu cît va avea termenul mai mare, cu atît va îmbunătăți mai mult pămînturile. Așa și se face agricultura în Moldova și tot așa cred că o fac și domnii Vernescu și Marghiloman. Dar acest argument nu poate să vie în favoarea amendamentului domnului Lahovari, pentru tocmelele pe 5 ani. Lucrul principal, avantagiul mare care s-a făcut și țăranului și proprietarului, este că am unit la un loc termenele și am admis ca contractele să se facă pe același termen și pentru izlaz și pentru agricultură.

Onor. domnul Lahovari a zis că, cu cît termenul va fi mai lung, cu atît corupțiunea administrativă va fi împedicată. Noi, în legea de față, am ținut ca administrațiunea să o depărtăm cît se poate din această lege; acesta e marele progres al legii. S-a primit chiar un amendament care pedepsește orice ingerință administrativă în afacerile de tocmeli agricole. Nu zic că această lege promite munți și minuni, dar este un progres... *(Întreruperi.)*

Pentru ce onor. domnul Vernescu mă cheamă pe mine la ordine? Eu vorbesc cum a vorbit și domnul Lahovari; nu întrebuințez alte argumente decît acelea întrebuințate de domnia sa.

Viu la ceea ce a zis domnia sa, că, cu cît termenele vor fi mai lungi, vom feri pe țăran de vexațiuni; și aici difer de domnia sa. Am avut ocaziunea să văd, ca ministru de interne, că țăranul se gîndește de 10 ori și lasă să treacă luni pînă să iscălească o tranzacție sau un contract. Și pentru ce oare acest refuz din partea țăranului de a iscăli îndată? Pentru că bunele condițiuni nu întrec niciodată relele condițiuni. Omul nu fuge niciodată de bine, ci se grăbește a-l primi orideunde-i vine.

Țăranul nu se grăbește a subscrie contractul pentru că condițiunile i se par rele.

Mie mi s-a întîmplat, ca ministru, nu o dată, să văd venind la mine mulțime de plîngeri pentru ca să intervin să se subscrie tocmelile. Dar din partea cui mi-au venit aceste plîngeri? Nu din partea țăranilor, ci din partea proprietarului ori arendașului; aceștia veneau și mi se plîngeau sub numele acesta falacios că se fac intrige ca să nu se subscrie învoielile. Nu pot să citez nume, dar e o persoană, un principe proprietar în Țara Românească, care a venit să mă roage să stăruiesc a se întări tranzacțiunea între locuitori. Eu am fost nevoit să trimit atunci un împăciuitor, pe un om bătrîn, venerabil, al cărui nume nu-mi este permis să-l spun, dar pe care-l cunoașteți, căci mai deunăzi chiar ați acordat rectificarea pensiunei sale și în contra capacității și spiritului său împăciuitor nu s-a mai ridicat nimeni.

Așadar, să nu zicem cum că, cu cît vom prelungi mai mult termenul, cu atît va fi mai bine pentru țăran. În această lege pe care înțelegem să o facem pentru un termen cît se poate mai scurt, trebuie dar să punem și termenile scurte. Cred că trebuie să punem termenile scurte, pentru că aceia care vor subscri învoielile fie proprietari, fie țărani, dacă s-ar rătăci, dacă s-ar greși să poată mai în grab' îndrepta greșeala lor; dacă proprietarul [î]şi va da pămîntul ieftin, să poată să şi-l reia înapoi mai curînd şi să poată să pună condiţiuni mai bune şi mai folositoare în tranzacţiunile viitoare; şi cred că şi ţăranii se vor bucura de aceste termene scurte, pentru că mai degrabă vor putea să ajungă la capătul contractului şi să îndrepteze acolo unde au greşit.

Domnilor, este incontestabil că ceea ce a propus domnul Rosetti, adică grăniţuirea izlazurilor, este bine a se face. Pentru noi însă, pentru moldoveni, aceasta este indiferent, căci la noi ţăranii-şi au izlazurile lor deosebite; dar aici pozitiv este că ţăranii au prefăcut izlazurile în locuri de arătură sau în vii şi sînt cu totul la discreţiunea proprietarilor în privinţa izlazurilor.

S-a mai zis că, deoarece contractele de arendare sînt pe 5 ani, trebuie să se facă şi tocmelile pe 5 ani.

Apoi în Moldova contractele nu sînt pe 5 ani.

Cred dar, domnilor, că este un adevărat progres prescurtarea termenului înrobirii muncii fie pe bani, fie pe pămînt, şi mai ales declar acesta în faţa sistemului *mixtum et compositum*, care după unii se numeşte asociaţiune, iar după alţii meteiagiu.

Pentru aceste cuvinte vă rog să primiţi propunerea ca aceste învoieli să nu aibă termenul decît de trei ani, căci aceasta nu jigneşte nici interesele proprietarilor, nici pe ale ţăranilor; afară de aceasta, ţăranilor le va prinde bine, căci se vor deprinde a cunoaşte ceea ce vor iscăli şi a doua oară fiţi siguri că nu vor mai greşi.

Asupra articolului 23[9].

Vă declar de mai înainte că voi vota acest articol dacă se va face mai explicit.

Cere amînarea votării articolului 24[10].

Pentru că ora este înaintată şi nu mai sîntem în număr, şi pentru că acest articol ridică multă discuţiune, cred să lăsăm pe mîne votarea.

Pe marginea articolului 26[11].

Vă rog să nu închideţi discuţiunea, fiindcă acest articol, după mine, mi se pare că nu e complect, şi iată pentru ce: în toată această lege s-a vorbit necontenit de muncitori şi s-au luat măsuri pentru a-i face să-şi plătească îndatoririle. Dară legea trebuie făcută pentru amîndouă părţile, iar nu numai pentru una. Ce se prevede în această lege pentru proprietarul care nu-şi păzeşte tocmeala cu locuitorul?... Iată un ţăran care munceşte toată vara şi, cînd vine iarna la socoteală, proprietarul nu-i plăteşte. Această cestiune trebuie desluşită aici.

Afară de aceasta, v-aş ruga să nu închideţi discuţiunea şi pentru că s-au zis cuvinte grave care nu pot fi lăsate fără de răspuns. Am auzit zicîndu-se că din 300 procese ce au avut ţăranii nici unul nu s-a cîştigat. Protestez...

Domnul ministru de justiţie: Şi eu protestez; alegaţiunea nu este esactă.

Eu am convingerea în justiţia ţării mele, cred că ţăranul cînd merge înaintea justiţiei găseşte acolo aceeaşi inimă care a găsit-o în Parlament.

Voci: Aşa este!

Am auzit încă ceva zicîndu-se de reprezentantul colegiului al 2-lea de Ialomiţa: că altul a fost scopul înfiinţării judecătoriilor de pace, şi altele roadele. Dacă aceasta s-ar fi zis de onor. domnul Lahovari sau de mine, cum ar fi ţipat lumea; căci acest cuvînt mare, care cade greu fiind ieşit din gura unui membru al majorităţii, este o acuzare gravă. Eu însă, deşi sînt din opoziţiune, am convingerea că ministrul justiţiei face bune numiri şi ezită a numi pe cei care nu merită să fie numiţi.

Replică lui P. Carp.

Domnilor deputaţi, onor. domnul Carp a făcut sarcina mea foarte uşoară; onor. domnul Carp v-a citit învoieli de tocmeli agricole din care rezultă că sînt muncitori care după ultimile răfuieli — cum se zice în Moldova — au rămas datori cu rămăşiţe de patru-cinci pogoane de secere şi de 250 pînă la 370 zile. Onor. domnul Carp nu a exagerat nimic: eu cunosc sute de comune săteşti unde rămăşiţele sînt mult mai mari şi unde afară de aceste rămăşiţe [sînt] bani primiţi cu contracte pe 5 ani înainte.

Onor. domnul Carp v-a spus cum că sistemul de cultură — şi faţă cu concurenţa care-şi fac proprietarii — [î]i silea şi pe proprietarii cei mai buni să plătească munca mai înainte ca să-şi asigure braţe; prin urmare, datoriile locuitorilor, mai ales acolo unde sistemul tocmelelor este în bani, sînt colosale. Onor. domnul Carp v-a mai cerut o anchetă şi, prin urmare, propunerea ce voi avea onoare a vă face şi eu nu o veţi lua ca o bizarerie ori ca o absurditate.

Domnilor, în cunoştinţă de cauză şi cu judecata rece, vă asigur cum că această lege pe care aţi făcut-o dumneavoastră, chiar mai bună, chiar mai protectoare să fie încă decît cum credeţi că aţi făcut-o, nu îndreptează nimic, nu aduce nici o ameliorare în privinţa acelor locuitori care cu miile sînt înglodaţi, nu pînă la gît, ci deasupra gîtului. Onor. domnul Carp v-a citit învoieli de 5 pogoane, v-a citit rămăşiţe de 350 zile; v-a spus domnia sa că mijlocul pentru locuitori de a scăpa ar fi ca cei datori să năimească zilele de lucru la alţi proprietari şi astfel ar putea găsi un preţ mai bun, adică în loc de 90 bani să găsească un franc sau un franc şi jumătate; ar putea ca să răscumpere cele 350 zile, năimindu-şi munca sa pe 240 de zile; tocmindu-se la un vecin să facă trei pogoane ar putea să răscumpere cinci. Dar oare acei care sînt datori atîtea rămăşiţe în bani nu sînt datori şi pentru prăşilă şi pentru secerat şi pentru porumb şi pentru fîneaţă? Şi de multe ori datoriile în bani se urcă pînă la 4 şi 500 de lei. Ei! Cum voiţi dumneavoastră că numai cu această dispoziţiune: „Contractele agricole în bani actualmente existente pe termene mai lungi decît cele prescrise la articolul 3, primul aliniat, nu vor beneficia de executarea excepţională prevăzută la articolul 26 decît pentru cei dintîi doi ani ce urmează promulgarea legii de faţă. Pentru anii subsecuenţi, muncitorii contractanţi pot sau să răscumpere contractele, sau să le reînnoiască la timp, conform cu cele prescrise prin noua lege", cum voiţi ca numai cu această dispoziţiune să le răscumpere? Cu ce? Mi-aduc aminte cînd în comisiunea de 21 onor. domnul Nicorescu — care sînt dator să declar în tot timpul lucrării a fost apărător al ţăranului — a mărturisit un lucru cu o franchetă care-i face laudă, zicînd aceste cuvinte: Nu ştiu cum se făcea că atunci cînd eram arendaş eu dădeam bani ţăranului la sfîrşitul anului, el muncea tot anul şi la sfîrşitul anului tot rămînea dator şi adeseori mai dator decît chiar la început.

Iată ce a spus domnul Nicorescu şi iată starea actuală a lucrurilor şi starea care va fi mîne cu legea de faţă. Aţi mărginit dumneavoastră ca ţăranul să nu fie esecutat două zile pe săptămînă. Eu n-am fost în contra acestui lucru, dar am fost în contra acestui chip de a învoi ţăranul să muncească cu ziua în acele localităţi unde sistemul este de a munci cu măsură.

Apoi, domnilor, care bani î[i] va lua ţăranul de la proprietar d-abia-i vor ajunge pentru trebuinţele lui. Dar ce se face cu rămăşiţele teribile care sînt?

Pe de altă parte este drept ca proprietarul care, în conformitate cu legea trecută, a vărsat mii de galbeni şi care poate la mulţi nu era ai lor, cînd vine această lege care reformează sistemul spre binele ţăranului, este cu drept ca proprietarii să se găsească în faţa neputinţei de a se mai despăgubi? Căci să nu credeţi că ţăranii au să se poată răscumpăra cu munca. Noi cînd am făcut un amendament cerînd ca să se facă ancheta, anchetă pe care a cerut-o şi domnul Carp, pe care a cerut-o şi proprietarii din Moldova, cînd am propus ca această anchetă să se facă în termen de doi ani, căci ziceţi că după acei doi ani este învoirea de răscumpărare, pentru ca să cunoască administraţiunea, să cunoască guvernul, să cunoască Parlamentul starea activului şi pasivului ţăranului, am fost trataţi de socialişti. Ce socialism este aici? Cum? De cînd anchetele care se fac asupra unui interes general, asupra unei boale mari, asupra unui rău social, sînt ele o lucrare socialistă?

Cînd în Englitera industria suferă, îndată vedem că se numesc anchete, se cheamă proprietari de fabrice şi patroni din toate părţile, nu numai pentru ca să vadă răul, dar şi ca să ia măsuri pentru vindecare.

S-a crezut că propunerea mea era cum ca să vie statul şi să plătească aceste datorii.

Mai întîi, domnilor, să vă spun că ideia acestei anchete nu era a mea, ci a domnului Cozadini şi mi-am însuşit-o şi eu; dar am zis eu ca îndată să hotărîm ca statul să plătească acele datorii? Lasă că aş putea să zic că şi aceasta se poate face fără ca să fie vorba de socialism. Apoi, domnilor, nu mai tîrziu decît deunăzi aţi votat ca să se dea ajutoare celor care mor de foame şi aţi pus acolo şi chipul cum să plătească ţăranul acei bani.

Sînt doi ani de cînd dumneavoastră aţi înaintat judeţelor bani cu care să cumpere porumb să dea ţăranilor, şi apoi muncitorii de pămînt să întoarcă acei bani judeţelor, şi pe cît ştiu ţăranii au dat înapoi judeţelor banii pe porumb.

Ei bine, nu trebuie noi să ne ocupăm să căutăm de a găsi mijloace pentru ţărani de a-şi plăti datoriile? Eu n-aş voi să deprind pe ţăran să compteze pe ţară şi pe guvern că are să le plătească datoriile; dar oare n-am face noi un bine cînd am pune pe ţăran în poziţiune ca să poată găsi bani în aceleaşi condiţiuni cum găseşte proprietarul cel mare? Proprietarul cel mare este dator 100 000 lei pe care trebuie să-i plătească imediat; noi i-am creat institute de credit; noi i-am creat institute de credit de unde poate să ia acei bani ca să-şi plătească datoria şi apoi plăteşte cu amortizare. Ei! de ce să nu punem pe ţăran în poziţiune ca să găsească şi el bani pentru ca datoria cea zdrobitoare care i se reclamă imperios s-o plătească proprietarului şi să poată găsi bani cu o dobîndă uşoară şi cu termene lungi? *(Zgomot, întreruperi.)*

Văd o soartă rea pentru amendamentul meu, dar aceasta nu mă va împiedica să-mi fac datoria. Eu am convicţiunea că legea aceasta pe care o faceţi dumneavoastră, dacă nu va fi pus în poziţiune ţăranul ca să poată răscumpăra contractele vechi şi apoi să plătească în termene lungi, această lege nu va avea nici un efect. Ni s-a vorbit de băncile agricole, care sînt în ajun de a se înfiinţa. Foarte bine! dar aşa cum au să se înfiinţeze băncile agricole nu au să vie în ajutorul ţăranilor la nevoiele acestea; poate să le vie în ajutor pentru 3 sau 4 luni de zile pînă să-şi desfacă productele.

Aşadar, domnilor, eu declar că voi vota pentru articolul 35 şi 36[12] precum sînt elaborate de comitetul delegaţilor, dar vă rog ca pe urmă să primiţi amendamentul meu, în următoarea cuprindere:

„În ultimele luni ale celui de al doilea an de la promulgarea acestei legi, guvernul, prin autorităţile judeţene şi comunale, va face o anchetă despre rămăşiţele băneşti din contractele agricole ce la acea epocă muncitorii de pămînt vor datori cultivatorilor de pămînt şi arendaşilor. Rezultatul acestei anchete se va supune Parlamentului în întîia sa sesiune"[13].

„Monitor", 1882, nr. 78, p. 1283, col. 2 — p. 1287, col. 1; nr. 79, p. 1293, col. 1 — p. 1294, col. 1; p. 1297, col. 2, 3; nr. 80, p. 1303, col. 1; p. 1310, col. 3 — p. 1312, col. 1; nr. 81, p. 1327, col. 3 — p. 1328, col. 2; p. 1330, col. 3 — p. 1331, col. 1; p. 1339, col. 3 — p. 1341, col. 3; p. 1342, col. 1, 3; nr. 82, p. 1356, col. 3; p. 1362, col. 2 — p. 1363, col. 3.

NOTE

[1] Vezi supra p. 135.

[2] Articolul 1 preciza felul tocmelilor agricole: învoieli în bani; angajamente de serviciu cu luna sau cu anul; învoieli prin care în schimbul unei bucăţi de păşune (izlaz sau imaş) cultivatorul da chirie bani şi muncă sau muncă şi parte din recoltă; învoieli pentru păşune, fîneaţă, arătură cu chiria în bani, dar numai cu acte autentificate, iar execuţia se făcea conform dreptului comun.

K. s-a abţinut de la votarea articolului 1.

[3] Amendamentul T. Ciupercescu ş.a.: „Clauzele penale şi acele de solidaritate în contractele de lucrări agricole, precum şi dobînzile sumelor împrumutate cultivatorilor sînt cu desăvîrşire proibite".

Amendamentul a fost respins.

[4] Articolul 5, care prevedea: „Din zilele de muncă ale săptămînii două rămîn pe seama acelor cultivatori care vor avea de făcut o muncă proprie a lor similară cu aceea la care s-au angajat".

[5] Al. Lahovari ceruse suprimarea articolului 5.

[6] Amendamentul C. A. Rosetti: „Oricare ar fi învoiala încheiată între exploatator şi lucrătorul sătean, acesta nu va putea fi executat, nici urmărit conform legei de faţă pentru două din zilele lucrătoare ale săptămînei cari sînt lăsate pentru propriile sale lucrări agricole cînd le va avea de făcut".

[7] Articolul 5 a fost respins în şedinţa din 17 martie.

[8] Amendamentul N. Blaremberg: „Se va stabili pe lîngă fiecare tribunal de judeţ, cu spezele statului, un avocat însărcinat a da consultaţiuni sătenilor care nu ştiu carte şi a pleda gratis pentru dînşii în orice contestaţiune". Reclamaţiile care se făceau pentru sume depăşind 50 de lei trebuiau duse la domiciliul săteanului şi trecute prin mîna avocatului.

Celălalt amendament era astfel formulat: „Creanţele consimţite de sătean şi hotărîrile obţinute în contra lui în timpul inalieanbilităţii pămîntului ce i s-a adjudecat de legea rurală nu se vor putea executa asupra acelor pămînturi chiar şi după încetarea acelei inalienabilităţi".

Amîndouă amendamentele au fost respinse.

[9] Articolul 23 prevedea că, dacă din vina exploatatorului moşiei socotelile nu se încheiau pînă la 1 februarie, „muncitorul era eliberat". Refuzul acestuia din urmă de a-şi vida socotelile se constata prin proces-verbal încheiat de autorităţile comunale la cererea exploatatorului. N. Constantinescu, raportorul proiectului, l-a completat pe baza unui amendament depus

la comisie fără precizarea paternității : „În acest caz socoteala se va face în ființa primarului, asistat de scriitor și un consilier, care devine obligatorie pentru muncitor, cu drept de apel la judecătorul de pace în termen de 15 zile de la comunicare”.

Amendamentul a fost acceptat.

[10] Articolul 24 preciza că pentru restul de muncă se puteau face învoieli noi pentru anul următor cu prețul din contract sau cu cel curent „în lipsă de acesta”.

[11] Articolul 26 stipula că executarea contractelor pentru învoielile agricole se făcea de către primar. În caz de nerespectare a contractului exploatatorul putea lua alt muncitor în contul angajatului în culpă (casa și pămîntul dobîndite prin legea din 1864, ca și averea ce ieșea de sub incidența legii de urmărire nu puteau fi atacate). Pentru alte pagube reclamantul se putea adresa justiției.

Articolul s-a votat ca atare.

[12] Articolul 35 preciza că toate contractele în vigoare dacă nu contraveneau legii de față rămîneau valabile, cu o excepție și anume : contractele agricole în bani pe termen mai lung de doi ani nu beneficiau de execuțiile din articolul 26 decît vreme de doi ani de la promulgarea acestei legi. În continuare contractele pot fi răscumpărate sau reînnoite conform legii actuale (această excepție forma articolul 36). Amîndouă au fost acceptate.

[13] Amendamentul K. a fost respins. Proiectul a fost primit cu 63 de voturi pentru și 19 împotrivă.

Pledează pentru operativitatea lucrărilor Adunării *

Cu ocaziunea ordinei zilei văd din partea unora din majoritate că într-un mod indirect se dă un vot de blam ministerului pentru că nu a deschis gura... *(Întreruperi.)*

Dacă eu combat pe onor. domnul Mărgăritescu, este că am să combat și pe domnul ministru.

Domnilor, ne-am adunat aici după Paște ca să ne ocupăm de legile care au o importanță majoră și domnul președinte al consiliului, capul guvernului, ne-a spus care sînt proiectele cărora domnia sa le dă prioritate.

Prin urmare, cît pentru mine, declar că mă voi opune de a se pune în discuțiune orice alte legi decît acele cerute de domnul președinte al consiliului, între care intră și unele anunțate astăzi de domnul ministru al lucrărilor publice.

Dacă este ca noi acum să ne ocupăm de regularea pozițiunii fiecărui oraș, precum este Brăila, Fălciu, Mehedinți etc., apoi atunci și eu am să-mi permit să vin cu asemenea cestiuni și cu multe alte interpelări în Cameră. Dar în acest caz v-aș propune să imităm ceea ce se face în Parlamentul englez, unde fiecare-și face interpelarea cum vrea, dar regulamentul acolo prescrie că în asemenea cazuri *speaker*-ul sau un chestor le trage la sorți și aceea care este întîi aceea se tratează întîi. Și în adevăr, domnilor, că și eu aș avea să vă vorbesc despre necesitatea înființării unei șosele în Mehedinți. Dar pentru aceste cestiuni sîntem veniți aci tocmai în aceste timpuri nenorocite, unde fiecare are tendință ca să îngrijească de sine? Să terminăm odată cu asemenea lucruri.

Iar dacă onor. domnul Mărgăritescu va triumfa pe tărîmul pe care s-a pus, atunci eu vă voi propune ca să facem ceea ce se petrece în Parlamentul englez și voi avea onoare a anunța o interpelare : Pentru ce domnul prefect al poliției capitalei la uniforma nouă ce a dat sergenților de zi a pus postav galben în loc de albastru? *(Ilaritate.)* De ce nu s-a pus mai mult nisip pe acea alee de la şoseaua Kiselef pe unde se preumblă cavalerii şi amazoanele? (*Mare ilaritate.*)

---

* Ședința din 14 aprilie 1882.

De aceea vă rog să intrăm în ordinea zilei. (*Aplauze.*)

„Monitor”, 1882, nr. 94, p. 1580, col. 2—3.

Discurs şi intervenţie împotriva proiectului de lege privind concesiunea de construire a sistemului alimentării cu apă a oraşului Brăila *

Domnilor, vă cer scuzele mele pentru că poate să nu vorbesc bine. M-am ridicat după o boală şi dacă vorbesc vorbesc chiar în contra ordinului medical, dar este un ordin mai mare care mă sileşte să vorbesc, sînt mai ales teoriile exprimate de bunul meu amic onor. domnul Buescu şi apărarea care s-a făcut primarului Brăilei de către domnul deputat de Brăila, Campiniu.

Domnilor, noi cu toţii dorim să vedem înflorind portul Brăilei, care este întîiul port al României ca port de exportaţiune; şi cred că de cîte ori interesele Brăilei au fost înaintea Camerei n-au găsit decît bunăvoinţă şi sprijin din partea tutulor, fără osebire de coloare politică. Vă voi cita numai un singur fapt: în vremea cînd Galaţii, întîiul port al României ca importaţiune şi ca importaţiune de populaţiune şi de comerciu, s-a lăsat afară din marea reţea a căilor noastre ferate, Brăila s-a pus pe linia principală. De cîte ori au venit înaintea Camerei interesele Brăilei noi le-am votat şi, cînd cîteodată am refuzat ceva, am convicţiunea că Adunarea a refuzat tocmai în interesul Brăilei, precum am convicţiunea că astăzi dumneavoastră refuzînd ce vi se cere prin aceste proiect de lege [1] veţi face ceva bun pentru Brăila.

Onor. domni, să cercetăm aci cum ni se înfăţişează nouă acest proiect de lege; să cercetăm chiar spiritul de politică (dacă poate să esiste în această cestiune spirit de politică) care a animat pe comitetul delegaţilor; să cercetăm pe urmă forma, care ştim foarte bine că în toate hotărăşte despre fond. Forma cu care s-a făcut licitaţiunea dacă este legală şi să vedem apoi, chiar cînd ar fi legală, dacă noi avem dreptul şi datoria de a refuza fondul, de a vedea dacă fondul este priincios sau nepriincios pentru comuna Brăila, ale cărei interese nu poate decît să ne fie scumpe tutulor.

Să vedem cine sînt membrii comitetului delegaţilor care conchid la respingere? Mai întîi văd pe onor. domn C. Giuvara, brăilean, om cu greutate, deputat din majoritate; pe domnul Popescu, deputat din majoritate, care pentru recompensă e numit prefect la Rîmnic; pe domnul Carabatescu, despre care nu veţi tăgădui că nu este din majoritate; pe domnul Poroineanu, despre cari asemenea nu veţi tăgădui că este deputat liberal sincer şi om de toată onorabilitatea chiar în faţa adversarilor săi politici. Este asemenea domnul Suditu, care însă n-a luat parte. Văd apoi pe domnul Al. Teriachiu, fost ministru de interne, care a studiat cestiunea aceasta, şi mai presus de toate este domnul C. A. Rosetti, care, ca ministru de interne, într-un mod categoric a zis : Sfărm licitaţiunea şi ordon altă licitaţiune...

---

* Şedinţa din 14 aprilie 1882.

Domnul R. Campiniu : N-a zis aşa.

Sînt autorizat a declara aceasta în numele domnului Rosetti şi nu intră în deprinderile domniei sale, foarte liberale, dar tocmai pentru aceasta că sînt foarte liberale sînt şi autoritare — şi poate mai autoritar decît mine, căci domnia sa zice că libertatea stă în ascultare —, nu intră în deprinderile domniei sale cînd ordonă ceva să permită a i se juca mendrele, mai cu seamă de subordonaţii domniei sale. Domnul Rosetti a zis dar că licitaţia este rea, să se facă alta...

Domnul R. Campiniu : N-a zis aşa ; am ordinul aici.

Sînt autorizat de domnul Rosetti să declar aceasta şi vă rog să nu mă întrerupeţi.

Aşadar, vedeţi, domnilor, că spiritul care animează acest raport este spiritul majorităţei, al unor oameni cari cunosc localitatea şi al altora cari au fost miniştri de interne.

Acum mai este un al treilea punct, acela dacă este bine ca noi să aprobăm această lucrare, adică dacă această lucrare este bună.

Sub aceste trei puncte dar [î]mi propun să discut cestiunea.

Mai întîi, numai numele ce v-am citat vă dovedesc, domnilor, îndestul că nici un spirit de ostilitate nu există contra Brăilei, că raportul acesta nu este însufleţit de duhul necurat al opoziţiunei. *(Ilaritate.)* Numai unul a fost care a zis ca să se aprobeze, şi acesta din delicateţă, domnul N. Catargiu, gălăţean, care n-a voit să i se impute că caută a împiedica dezvoltarea Brăilei ; de aceea domnia sa a zis că nu se pune în rivalitate cu Brăila şi aprobă.

Am auzit pe onorabilul meu amic domnul Buescu zicînd că trebuie să fie foarte indulgent în privinţa licitaţiunilor cînd se fac în provincie. Domnilor, în religiunea ortodoxă se zice : Mare eşti, Doamne, şi minunate sînt faptele tale ! Voi zice şi eu onor. meu amic domnul Buescu : Mare eşti, domnule, şi minunate sînt obiecţiunile şi argumentele dumitale ! *(Ilaritate.)* Cum ? Tocmai fiindcă este în provincie, tocmai fiindcă ochiul guvernului este departe, acele oraşe ca Iaşii, ca Brăila, ca Galaţii trebuie să se închidă la tot ce este bine ?

Domnilor, eu declar dinainte că sînt departe de a pune în contestaţiune bunăvoinţa şi onorabilitatea domnului primar de Brăila. Însă este un fapt pe care nu-l veţi tăgădui : că în secolul al nouăsprezecelea trebuie mulţi ani şi poate că chiar o viaţă întreagă nu e de ajuns pentru a poseda cineva pe deplin o singură ştiinţă, iar ştiinţa universală nu poate fi dată nimănui.

Ei bine, domnilor, de ce se atinge aici ? Este vorba de tot ce e mai tehnic şi pot zice şi mai financiar şi mai administrativ şi mai tot. Cu toate acestea domnul Campiniu [2] v-a arătat adineaori că domnia sa este foarte bun gospodar, dacă voiţi, dar e cam slab în privinţa ştiinţei tehnice şi cam slab chiar în privinţa cuvintelor ceva mai nouă. Aţi văzut, domnilor, că domnia sa minimum l-a tradus în maximum. *(Ilaritate.)* În toate contractele care se fac, de orice administrațiune, se zice antreprenorului : Te îndatorez să-mi dai minimum atît; domnia sa însă zice : Să-mi dai maximum atît...

Domnul R. Campiniu : Mare descoperire ai făcut ! Astfel de argumente întrebuințezi dumneata în locul adevărului?

Binevoiți, domnule președinte, a face pe domnul Campiniu să mă lase a vorbi, căci eu am dreptate și mare dreptate.

Domnul R. Campiniu : Și eu rog pe domnul președinte să binevoiască a vă spune să nu taxați pe deputați că nu știu înțelesul cuvintelor. Respectați, ca să fiți respectat!

Domnilor, eu am fost colonel în armată și declar că astăzi sînt cu totul pe jos în cestiuni militare. Am fost advocat și om de legi și iarăși astăzi vă declar că în cestiuni de legi vorbesc foarte puțin și mă recunosc mai pe jos înaintea oamenilor de legi de astăzi. Prin urmare, deloc nu mă voi ofensa cînd cineva-mi va zice ca să fiu modest în cutare specialitate și de aceea-mi permit și eu a zice domnului Campiniu să fie modest cel puțin în privința cestiunilor pe cari nu le cunoaște. Eu vorbesc cu un act în mînă. Concesiunea zice curat că domnul întreprinzător e dator să dea un maximum de atît. Dar, onor. domnule primar de Brăila, dacă prin cunoștințele, prin talentele, prin capacitatea primarului de Brăila populațiunea acestui oraș s-ar îndoi, ce face domnia sa cu această restricțiune de maximum?

Domnul R. Campiniu : Aceasta are să se întîmple peste 50 ani.

Eu, cînd văd tot meritul care prezidează la administrațiunea afacerilor acestei comune, cred că în trei ani populațiunea Brăilei are să se îndoiască. Aceasta este convicțiunea mea. *(Ilaritate.)*

Prin urmare, atunci ce se va face cu acest maximum?

Aș vrea să vă arăt, vorbind serios, cum că rău fac acele autorități comunale de acolo că-și însușesc dreptul acesta, în puterea autonomiei care le este garantată, de a hotărî despre toate și mai ales în cestiuni unde se cere studii și unde cuvîntul lor trage după sine consecințe grave.

Iată cum s-a urmat în privința formalităților și raportul domnului Carabatescu nu este întru nimic atacat ca neexact.

Domnul Radu Campiniu: Foarte neexact.

[Î]mi pare rău că nu este aici onor. domnul Rosetti, fost ministru de interne, spre a-mi veni în ajutor.

Domnilor, eu văd ce se spune aci în raport. Nu voi vorbi de toate celelalte împrejurări, de înlesniri pentru unii și de șicane pentru alții...

Domnul Radu Campiniu: Erați prezent acolo?
Ce însemnează acest cuvînt de șicane?

Aci nu avem a face cu primarul de Brăila; aci primarul de Brăila să binevoiască a tăcea, a-și pune mîinile la pept dinaintea reprezentațiunei naționale, căci înaintea reprezentațiunei naționale chiar și miniștrii stau cu mînile la pept și ascultă cu respect.

Domnul Radu Campiniu: Ce va să zică șicană? Ați fost prezinte?

Are să mă silească domnul întrerupător ca să fiu foarte aspru cu primarul de Brăila...

Domnul Radu Campiniu: Puteţi; nu se sperie primarul de Brăila de astfel de ameninţări.
Domnul preşedinte: Vă rog, nu mai întrerupeţi, domnule Campiniu!

Ori este un regulament, ori nu este. Eu nu sînt în cauză în această cestiune; eu-mi fac datoria mea de deputat şi nimic mai mult şi trag dinaintea dumneavoastră la răspundere pe primarul de Brăila, care a făcut un lucru rău. Acesta este dreptul meu. Iată ce zice raportul:

„În fine, ministrul de interne, în urma reclamaţiunei, unui protest a domnului Ioon, prin încheierea din 7 iuliu 1881, infirmă încheierea consiliului comunal prin care se adjudecase întreprinderea şi decide a se ţine o nouă licitaţiune".

O dată ce ministrul de interne a făcut aceasta, sau un alt ministru, numai Camera are dreptul să cerceteze şi să vază dacă s-a făcut bine sau rău. Consiliul comunal, căruia i se comunică acest ordin, este dator să se supuie. Nu poate de la sine să mai admită o licitaţiune sfărîmată de autoritatea superioară lui. Aceasta este o regulă de administraţiune care se păzeşte şi în statele barbareşti. A fost dat numai primarului de Brăila dreptul sau puterea pentru ca să dea exemplu de a o asemenea insubordinaţiune. Ce face primăria? Consiliul comunal, fără a lua măsuri pentru o nouă licitaţiune, se mărgineşte numai a suspenda adjudicaţiunea. Aţi auzit? Nu face o nouă publicaţiune, ci suspendă adjudicaţiunea şi intră în tocmeală cu concurenţii.

Iată cum intră în tocmeală.

Domnul Radu Campiniu: Neexactitate.

Ia ascultaţi, domnilor, ca să vedeţi dacă este neexactitate:

„Consiliul comunal însă, fără a lua măsuri pentru o nouă licitaţiune, se mărgineşte numai în a suspenda adjudicaţiunea pronunţată asupra inginerului şi somează pe domnul Ioon, ca condiţiune rezolutorie acelei adjudicaţiuni, ca în termen de 15 zile să depună o garanţie de 115 100 lei calculată de 10 la sută asupra capitalului de construcţiune".

Suspendă adjudicaţiunea unei licitaţiuni anulate de autoritatea superioară, intră în tocmeală cu altul şi-i zice să mai dea cutare şi cutare lucru.

Ce se mai zice în raport:

„Mai este de observat că acest domn Ioon avea deja depusă, cu ocaziunea primei licitaţiuni, garanţia de 25 000 lei, pretinsă de caietul de sarcine ca garanţie provizorie".

Căci garanţia definitivă era de 100 000 lei şi lui Ioon i se cerea să depună o garanţie de 120 000 lei.

Cînd s-a făcut lui Ioon această somaţiune, el răspunde că nu înţelege a se supune acestei rigori şi se menţine în cei 25 000 lei deja depuşi; consiliul se mărgineşte în a constata neconformarea lui Ioon la somaţiune şi confirmă din nou adjudicaţiunea asupra inginerului Guillomot.

Ia să mai vedeţi încă ceva. Vi s-a spus că la licitaţiune nu venea nimeni, dar iată ce zice raportatorul nostru:

„Se mai observă încă că în contra acestei noi adjudecări consiliul mai primise o ofertă a casei Bower din Londra, care oferea a i se garanta subvențiunea numai pe 12 ani, deși pretindea dreptul de esploatatațiune, fără nici o garanție, pentru un rest de timp pînă la 40 de ani".

Va să zică a desființat licitațiunea ; municipalitatea intră în tocmeală cu unul și-i pune condițiuni neprevăzute, cerînd o garanție monstruoasă, dă la o parte ordinul ministrului, nu ia în considerare propunerea făcută de o a treia casă.

Iată starea de lucruri pe care vă o aduce dinaintea ochilor domnul ministru de interne ca un *curiosum*.

Domnul general Leca v-a spus că cunoaște pe Ioon, pe Guillomot și pe ceilalți.

Sînt convins că ce a spus domnia sa este adevărat, fiindcă nu intră în caracterul domniei sale de a înainta lucruri neadevărate, dar eu nu am a face cu aceștia, nici cu Ioon, nici cu Guillomot, am a face cu legile țărei mele, care dau ministrului dreptul să cerceteze o licitațiune și cînd găsește că este bună să o confirme, iar cînd o găsește rea să o sfarme.

Mai am a face cu ceva : să cercetez fondul, să văd lucrul de aproape, oricît ni s-ar cere ca să mergem iute, cu toate că eu sînt de opiniune că nu trebuie să mergem iute în privința apei cu Brăila.

Aceasta aș înțelege-o pentru orașele cari nu au apă, cum este de esemplu Craiova, Iași, precum și alte multe orașe cari sînt în întrul țărei. Dar ca să se zică că Brăila nu are apă, Brăila care este pe lîngă Dunăre, aceasta e prea ciudat.

Ni se spunea că nu aveau apă ca să stingă focul ; dar mai bine ar fi zis că nu aveau sacale, căci despre apă ar fi găsit destulă în Dunăre. *(Ilaritate.)* Iată ce fel de argumente ne aduceți dumneavoastră.

Noi astăzi sîntem datori a admite ca o regulă nestrămutată că trebuie să fugim cît se poate de garanții, de a nu se face statul garant o dată cu capul, căci este foarte greșită ideea aceea de a da garanție statul, este contra oricărei bune gospodării ca statul să dea garanție fie pentru orișice concesiune, nici chiar cînd este vorba de o concesiune de drum de fere.

Apoi astfel fiind, vă întreb : Cum Brăila, oraș mare, oraș puternic, capitală a unui județ, avînd apa aproape și prin urmare putînd să facă un canal și să filtreze apa, cum poate să dea pentru această întreprindere o garanție? Apoi Galații cum de beau apă fără garanție, deși acolo se aduce apă de la o distanță de două kilometre? De ce să nu facă și Brăila tot așa? Oare orășenii din Brăila cari astăzi plătesc un franc sacaua nu se vor grăbi să plătească mîne 25 de centime de un metru cub de apă? Aceasta, domnilor, nu o pot crede, căci nu se poate atribui cetățenilor din Brăila atîta nepricepere, pentru că populațiunea acelui oraș, care este compusă și din români și din străini, este foarte inteligentă ; cum dar am putea noi să credem că ar fi nevoie ca primăria orașului Brăila să garanteze 75 000 lei anual concesionarului? Aș înțelege cînd s-ar zice că se contractează numai pentru apa care va trebui primăriei, că adică primăria va avea trebuință de atîția metri cubici de apă pentru udatul stradelor și pentru alte trebuințe ale ei și de aceea garantează un venit oarecare concesionarului.

Am auzit zicînd pe deputatul de Brăila, pe primarul Brăilei, cum că toată populația Brăilei cere a se face această lucrare. O cred și eu și aceasta este o dovadă și mai mult de inteligența populațiunei din Brăila ; dar ceea ce nu cred și ceea ce nu pot admite este ca populațiunea Brăilei să fi pus în pozițiune pe primărie ca să plătească 75 000 lei pe an ; aceasta nu o cred, şi dacă domniile voastre o veţi afirma, apoi voi da şi eu contra-afirmări, căci nu mai departe decît astăzi un proprietar mare, un bărbat de consideraţiune, un om care joacă un rol însemnat în Brăila, [î]mi zicea : Rugaţi Camera să nu-şi facă păcatul să voteze acea concesiune, să nu robiţi oraşul cu aceasta, lăsaţi-ne să ducem şi de azi înainte cum am dus-o pînă acum, căci pînă acum nu am avut datorii ; dar cu concesiunea aceasta, astfel cum s-a întocmit, avem să ne găsim rău, avem să ne găsim cum se găsesc azi mai toate celelalte oraşe, cari sînt înecate în datorii, de esemplu ca Galaţii şi altele, şi nu este bine ca şi Brăila să ajungă unde a ajuns Galaţii.

De aceea, domnilor, vă rog să nu ascultaţi cîtuşi de puţin de motivele ce v-ar aduce domnul deputat şi primar de Brăila în favoarea acestei concesiuni. Oricare altul poate să aibă în această cestiune mai multă autoritate înaintea Camerei decît această onorabilă personalitate, care are două ipostaze şi care mai are şi al treilea, că este judecător şi, poate, se interesează — moralmente, eu nu zic altfel — în cauză.

Conchid, domnilor, şi vă rog să refuzaţi această concesiune şi sînt încredinţat că domnul ministru de lucrări publice şi domnul ministru de interne se vor grăbi să comunice în trei zile această încheiere consiliului comunal, care îndată şi el se va grăbi, animat de spiritul de a vedea această îmbunătăţire, de a vedea această apă curgînd pe toate uliţele şi pieţele Brăilei, se va grăbi să facă o nouă licitaţiune şi, folosindu-se de lecţiunea ce-i dăm astăzi, nu va mai face a doua oară asemenea greşeli, nu va mai pune maximum în loc de minimum, pentru că tot zice proverbul grecesc : *Ta pathimata, mathimata* *[3].

„Monitor”, 1882, nr. 94, p. 1585, col. 3 — p. 1588, col. 1.

---

* Suferinţele sînt învăţăminte.

NOTE

[1] Se discuta proiectul de lege pentru aprobarea concesiunii alimentării „cu apă filtrată”, adjudecată asupra inginerului F. Guillomot din Liège.

Comitetul delegaţilor respinsese concesiunea deoarece comuna nu avea suficiente garanţii în raport cu caietul de sarcini al concesionarului. Alt concurent prezent la licitaţie fusese francezul Ioon din partea casei pariziene Nilus, cu o ofertă mai avantajoasă. Ministrul de interne ceruse să se adjudece asupra lui Ioon, municipalitatea însă stăruise asupra ofertei lui Guillomot, cerîndu-i inginerului parizian o „garanţie exorbitantă”, cum constatase raportul comitetului.

P. Buescu, făcîndu-se „interpretul simţămintelor orăşenilor brăileni”, spusese că lucrarea costă 1 151 000 de lei şi anuităţile erau de 870 000 de lei. O nouă licitaţie însemna amînarea lucrărilor.

[2] R. Campiniu, primarul Brăilei şi deputat, explicase că municipalitatea a scos de şase ani la licitaţie această lucrare şi abia acum se prezentaseră trei concurenţi (afară de inginerul belgian şi cel francez, şi un localnic, nenumit). Guillomot fusese preferat, în ciuda protestului ulterior al lui Ioon. Cît priveşte precizarea din caietul de sarcini cerută de primărie, în speţă de R. Campiniu, era aceasta : „Uzina va trebui să dea în fiecare zi un volum maximum de patru mii metri cubi de apă. . .”. La aceasta, ministrul justiţiei pe bună dreptate a observat : „Dacă are un maximum, atunci ca minimum poate să nu dea nimic”.

R. Campiniu a convenit că trebuie precizat minimul debitului şi cu aceasta acceptată concesiunea Guillomot.

[3] Proiectul a fost respins cu 45 de voturi împotrivă şi 17 pentru.

Persiflează sistemul interpelărilor minore practicat de unii membri ai majorității din Adunare *

Eu, membru din opozițiune, [î]mi permit astăzi a aduce aminte aceea ce am avut onoare de a zice ieri, cum că noi ne-am întrunit după Paște în sesiune extraordinară ca să votăm oarecari proiecte de legi de un interes vital pentru țară și pe care proiecte de legi le-a enumerat însuși domnul președinte al consiliului.

Cu mare mirare și întristare am văzut că acum se realizează ceea ce ziceau unele organe ale publicității, cum că nenorocirea acestei Camere este că nu are opozițiune. Eu văd acum că unii din membrii majorității s-au însărcinat să dea dezmințire acestei acuzațiuni, fiindcă domniile lor vin prin neîntrerupte șiruri de interpelări să ne facă a perde acel timp prețios pe care ar fi trebuit să-l consacrăm la studierea acelor proiecte. *(Aplauze.)*

Dacă este ca unii din membrii majorității să vină cu interpelări continui și guvernul să primească aceasta, atunci vom urma și noi acest exemplu, vom trece în rîndul acelora din majoritate și vom veni și noi cu interpelări tot atît de importante. Fiecare din noi are clopotnița sa și în fiecare clopotniță se află cîte un clopot stricat sau balamale stricate cari trebuiesc drese... *(Ilaritate, aplauze.)* Minoritatea a dovedit că de o lună de zile nu a făcut nici o interpelare. De aceea voiesc să știu ce sînt aceste interpelări? Sînt ele spre a sprijini guvernul sau spre a justifica că este o opozițiune? Aci-mi permit a mă cam îndoi. În adevăr, domnilor, într-un parlament din lume, în Parlamentul din Egipt se zicea că trebuie să fie și la ei dreapta, stînga și centru. Ei bine, cînd s-au adunat pentru întîia oară deputații, s-au dus toți și s-au pus în partea guvernului, iar cealaltă parte destinată pentru opozițiune era deșartă; atunci marele kediv a făcut cum se face în garda civică, pe rînd a împărțit pe deputați și a zis că cutare și cutare să facă opozițiune în cutare zi și cutare și cutare să facă în cutare zi *(ilaritate)*... ba încă onor. domnul Carp [î]mi spune că chiar cu decret s-a făcut aceasta. *(Mare ilaritate.)*

Dar acum, lăsînd la o parte ceea ce poate fi ironic în această cestiune, vin la partea cea serioasă și aci eu, membru din minoritate, [î]mi permit a ruga pe cei din majoritate să binevoiască a ne imita pe noi, adică să ne punem serios pe lucru, să cercetăm legile care ni s-au pus înainte ca cele mai importante și acolo fiecare din noi vom zice cuvîntul nostru; dar interpelările să le lăsăm pînă la toamnă. Iar dacă unii din membrii majorității vor merge înainte cu interpelările, vă declar ceea ce v-am spus și ieri, că am să fac și eu interpelări tot atît de serioase și poate încă și mai serioase și voi întreba pe domnul prefect al poliției pentru ce domnia sa a schimbat paspoalul de la sergenți și de ce a pus verde și n-a pus galben? Aceasta este o interpelare foarte serioasă... *(Ilaritate.)*

Voi face apoi altă interpelare, că de ce nu s-a pus nisip la aleea de la Șosea, pentru ca amazoanele să nu-și pericliteze viața, căci amazoanele poate să fie mame de familie și vedeți cît de importantă ar fi și această interpelare. *(Mare ilaritate.)*

---

* Ședința din 15 aprilie 1882.

Aş mai avea să fac întrebare prefectului poliţiei că de ce a schimbat chepiurile sergenţilor şi a pus în capul lor nişte coifuri cu paratonere dasupra *(ilaritate)*, căci paratonerele acelea poate să atragă trăznetul şi să ucidă pe sergenţi. *(Mare ilaritate.)* Şi vedeţi ce gravă cestiune ar fi şi aceasta, căci e vorba de viaţa atîtor oameni. *(Aplauze, ilaritate.)*

„Monitor", 1882, nr. 95, p. 1595, col. 2—3.

Asupra proiectului de lege privind construirea unor trasee de cale ferată *

Domnilor, unul din privilegiile cele mai de invidiat este acela al ministrului de a vorbi înaintea altora, fiindcă nu numai că vorbeşte întîi, dar reduce şi pe ceilalţi la neputinţa de a mai vorbi. [Î]mi făcusem şi eu o temă lungă, lungă ca să arăt că este cu neputinţă pentru orice om inteligent ca să nu voteze cu amîndouă mînele acest proiect de lege [1].

Domnul preşedinte al consiliului : Dezvoltă dumneata mai bine, căci eu am dezvoltat slab.

Domnul prim-ministru, prin modestie, zice că domnia sa a dezvoltat slab şi eu să dezvolt mai bine. Domnia sa a dezvoltat destul de bine şi eu voi zice numai cîteva cuvinte.

Domnilor, am să vă spun numai un fapt : cum puteţi crede dumneavoastră că ar putea să [se] apere Ţara Românească, care alte avuţii n-are decît grîu şi porumb, şi astăzi făina americană intră la noi, ne face concurenţă şi ucide morile noastre?

Să vă spun iarăşi cum că, noi care avem la Ploieşti, la Bacău şi în alte părţi fabrice de petroleu, petroleul din America ne ucide; şi cum este aceasta? V-a spus-o domnul ministru : americanii, pui de englezi, au întrecut pe părinţii lor în spiritul practic şi văzînd pustiurile cele mari, cum sînt şi la noi, şi-au zis : Ca să ajungem la mare, să le îmbunătăţim; şi s-au apucat de lucru. Aseminea au îmbunătăţit agricultura, căci astăzi în America agricultura nu se mai face cu mîna, ci cu utilagiu. Noi stăm pe loc.

După aceea s-au apucat îndată şi au făcut rîurile navigabile. Noi avem Dunărea cea mare şi vine guvernul Austriei şi zice că interesele comerciale ale Austriei cer să fie protejate prin dominaţiunea austriacă pe Dunăre şi poate să aibă dreptate, căci noi stăm şi discutăm cum să facem economii şi n-am făcut corăbii. Grecii, cu nucele lor, au ucis concurenţa mărilor, transportînd în toate părţile continentului. Bulgaria, de alaltăieri emancipată, are corăbioare, are vaporaşe; noi de abia avem unul sau două.

Domnilor, este pozitiv că unul din proiectele de legi cel mai binefăcător este proiectul de faţă; el dă satisfacţiune şi intereselor locale şi intereselor generale, care să îndoiască veniturile liniei principale.

---

* Şedinţele din 19 şi 20 aprilie 1882.

Prin urmare, de mai înainte vă declar că orice amendament se va propune de interes local, şi eu sînt cu totul neinteresat în cestiune, căci nici o linie de drum de fer n-are să fie pe lîngă moşiile mele, dar orice amendament s-ar prezenta care să se puie în comunicaţiune un judeţ cu reţeaua cea mare, voi vota. Voi vota cu bucurie amendamentul propus de onor. domnul Cazimir pentru legarea staţiunei de la Leurda cu Dorohoiul. Aseminea voi vota propunerea pentru a se înzestra şi Teleormanul cu cale ferată de interes local, cu toate că acolo are să se facă linia cea mare, care eu cred că are să se facă mai înainte decît liniile locale şi dacă am un regret este că noi n-am făcut linia aceea şi că lăsăm pe alţii să facă alte linii care să ducă comerţul cel mare la Constantinopole sau la Marea Egee nu prin ţara noastră. Ni s-au făcut propuneri şi fiindcă tot am tărăgănat astăzi acei cu propunerea s-au legat cu alţii. Domnilor, lucrul nu este încă răspîndit prin lume, dar presa vieneză ne spune şi este îngrijată de aceasta. Presa vieneză ne este aliată în această cestiune, fapt curios, căci pentru prima dată că se pare îngrijată, fiindcă Ungaria, înţeleaptă cînd este vorba de interesele ei comerciale, loveşte în interesele comerciale ale Austriei şi ale noastre.

Era compania Staatsbahn, care era în luptă cu căile ferate de stat ale Ungariei, şi Staatsbahn voia ca calea ferată care merge la Constantinopole să treacă prin Craiova—Teleorman în Bulgaria şi de acolo înainte. Deosebite împregiurări însă au trăgănit acest lucru şi jurnalele din Viena au descoperit mai alaltăieri cum că Staatsbahn a făcut un tratat cu Ungaria ca aceasta să ţină pentru dînsa marea comunicaţiune cu Salonicul, Marea Egee şi Constantinopole. Iată cum s-a făcut această înţelegere: întîi Staatsbahn se îndatoreşte ca să nu mai trateze cu România, dovadă de bună vecinătate şi frăţie; a mai făcut şi altceva : că, dacă alte societăţi sau guvernul român în regie înţelegîndu-se cu guvernul Bulgariei să facă linia aceasta, Staatsbahn se îndatoreşte ca la jumătate din traficul României să-i dea altă direcţiune, pe la Temeşvar * în Serbia şi de acolo înainte.

Aceasta dovedeşte că mai cu seamă în cestiuni de căi ferate, care schimbă faţa unei ţări, noi nu trebuie să tărăgănim cu anii, căci se trezesc alţii mai deştepţi şi ne iau înainte, precum s-a întîmplat cu propunerea ce ne-a făcut Staatsbahn, pe care am avut-o în mînă şi am pierdut-o.

Prin urmare, cu această ocaziune rog pe domnul ministru să facă [în] toate chipurile ca să ne putem înţelege cu Bulgaria şi cred că ne vom înţelege, fiindcă Bulgaria mai degrabă va prefera ca linia ei să treacă prin ţara noastră, unde nu va găsi condiţiuni de fer şi oţel, decît prin Ungaria.

Teleormanul n-are să se îngrijască de nimic, căci chiar acel tratat poate va voi Dumnezeu ca Parlamentul din Viena să nu-l primească, fiindcă este izbitor pentru interesele Austriei mai mult decît pentru interesele noastre. Noi tot vom trage o parte din comerciul oriental pe liniile noastre, pentru că calea spre Occident prin Bulgaria şi viceversa este mai scurtă, cheltuielile de întreţinere mai mici şi prin urmare transportul mai ieftin.

Aşadar mi-am permis a zice aceste cuvinte, fiindcă domnul ministru a ridicat perdeaua, ca să zic aşa, asupra acestei cestiuni şi este bine să ne pregătim pentru aceasta.

Onor. domnul Vernescu a zis un ce foarte adevărat, a zis că trebuie să facem cît să poate mai ieftin, mai economic aceste linii şi foarte bine a

---

* Timişoara.

zis. În adevăr, trebuie să căutăm a face aceste linii cît se poate mai ieftin pentru ca pe de o parte îndestulînd interesele diferitelor localităţi să dezvoltăm bogăţia ţărei, iar pe de altă parte să nu izbească în interesele ei financiare.

Cînd dar aud atîtea cuvinte de linii mari şi largi, nu intru în aceste detalie ce vom examina la discuţiunea pe articole; zic numai că aceste idei trebuiesc criticate cît se poate mai mult. Să facem reţele de drum de fer în toate părţile ţărei, căci numai dacă vom face aşa, chiar cînd aceste drumuri ar merge cu iuţeala boului sau a calului, ceea ce este inadmisibil pe şoselele noastre, încă ar fi un bine mare, căci calul şi boul nu ar mai fi întrebuinţat la transport, ci la lucrarea pămîntului. Atunci ţăranul va fi agricultor, s-ar face agricultura mai bine şi ar fi îndestulătoare. Eu cred că drumurile acestea de fer făcute în mod economic au să îndestuleze trebuinţele noastre.

Aud pe unii zicînd că cere căi largi, pe alţii ca să fie raliele de oţel, cum este un domn deputat de la Tîrgovişte. Mie-mi pare bine.

Domnul [*D.*] *Ion Ghica*: Am voit ca excepţiune.

[Î]mi pare bine că în acest entuziasm s-a însărcinat unchiul [2] să vină să-l mai răcească. Dar cu toate acestea nu sînt iarăşi pentru neentuziasmul unchiului, care vine şi zice cum că acea linie este o linie de favoare. Nu este de favoare acea linie, ci o linie trebuincioasă în toată puterea cuvîntului şi dar cu bucurie o voi vota.

Cu toţii dorim ca să avem liniile de fer cele mai bune şi numai cu vagoane de clasa întîi, cum este faimoasa linie de fer engleză de la Colonia la Paris, pe unde circulă numai vagoane de clasa întîi şi la trecerea lor tremură pămîntul.

Domnul G. Vernescu: Precum este şi linia de la Marsilia la Paris.

Dar nu se poate.

Domnul ministru al lucrărilor publice [3], ca bărbat de artă, ca bărbat de ştiinţă, domnia sa nu se prea uită la bani. Dar ia să întrebăm pe domnul ministru al finanţelor să vedem cum-i merge domniei sale. Este adevărat că aceste cheltuieli sînt mari, dar nu uitaţi că ele sînt producătoare. Şi cînd vedem că relele sînt mari, trebuie şi sforţări mari, căci nu mai merge cu agricultura noastră; ne sărăcim. Domnul Vernescu, ca proprietar mai mare decît mine, negreşit că sărăcia-l va ajunge mai tîrziu, dar [î]l va ajunge,dacă nu vom aviza la îmbunătăţirea seminţelor noastre şi a transportului productelor noastre. Trebuie să ne silim ca să ajungem la port, mai înainte de a ajunge americanii, căci altfel vom fi siliţi să ne apucăm iarăşi de păstorie şi atunci dumneavoastră ştiţi ce ne poate aştepta : bunii noştri vecini într-o bună dimineaţă ne vor închide graniţele, sub cuvînt de epizootie, cum au făcut mai deunăzi [4].

Aşadar să ne punem pe lucru şi pentru ca să ne punem pe lucru trebuie ca noi, legiuitorii, să dăm cel întîi exemplu, trebuie să facem economie în altele, dar drumurile de fer trebuie să le votăm, căci votînd drumurile de fer votăm regenerarea agriculturei şi a naţiunei întregi şi în asemenea cestiuni nu trebuie să facem opoziţiune.

Eu unul, care am declarat că sînt în opoziţiune şi care fac opoziţiune guvernului în alte cestiuni, vă declar că ori de cîte ori ne va prezenta proiecte de legi pentru construire de drumuri de fer eu le voi vota, precum am votat totdauna şi nu m-am căit, căci nu mă căiesc că am votat drumurile de fer construite de Offenheim [5] şi de Strusberg [6], cari în adevăr ne-au ţinut foarte scump, dar cu toate acestea binevoiţi de întrebaţi pe dorohoieni cum era la dumnealor atunci cînd nu aveau drumuri de fer, cînd mergeau la Galaţi şi Iţcani ? Dorohoienii trimiteau productele lor cu care la Galaţi şi mergeau cîte o lună de zile şi pe atunci moşiile lor cele mai bune şi cele mai frumoase nu făceau nici un ban, pe cînd astăzi judeţul Dorohoi este cel mai frumos judeţ din ţară.

Iată, domnilor, ce au făcut drumurile de fer cele scumpe, cele blestemate.

Ne-au costat mult, dar am cîştigat şi noi şi mai mult, căci faptul pe care nimeni nu-l poate contesta este că comerciul ţărei a cîştigat foarte mult şi cînd voim noi ca comerciul nostru, ca ţara să cîştige, să poată merge înainte, apoi numai acesta este singurul mijloc ca ţara şi comerciul să poată cîştiga, să poată merge înainte.

Şi pentru că dorim aceasta cu toţii, trebuie cu toţii să votăm construirea de linii ferate, nu trebuie să ne uităm la pungă cînd este vorba ca să votăm pentru nişte interese atît de vitale, căci interesul nostru vital este ca comerciul ţărei să prospere, pentru că comerciul este bogăţia acestei ţări. *(Aplauze.)*

În şedinţa din 20 aprilie.

Am cerut cuvîntul în cestiune prealabilă.

Domnii mei, sînt în Parlament de la 1857 ; spectacolul pe care l-am văzut astăzi şi-l văd de trei zile nu l-am mai văzut niciodată şi, prin urmare, voiesc să se elucideze cestiunea.

Cine zice guvern zice o gîndire şi o acţiune ; cine zice Cameră zice discuţiune ; voi să ştiu categoric, fără de care declar că nu mai iau parte la votarea acestei legi, voi să ştiu care este intenţiunea guvernului întreg ? Văd de trei zile că domnul ministru preşedinte este de o opiniune şi domnul ministru [al] lucrărilor publice de altă opiniune şi chiar ieri onor. domnul ministru preşedinte a zis aceste cuvinte : „Domnul ministru [al] lucrărilor publice a fost întîi de opiniunea acelora cari au vorbit în Cameră pentru căile înguste, dar pe urmă, ascultînd pe oamenii competenţi, şi-a schimbat părerea ; am convicţiunea însă să domnia sa, pînă în fine, are să se convingă că este mai bine să se înzestreze ţara cu un sistem bun şi puţin costător''.

Această predicţiune a domnului ministru preşedinte nu s-a realizat, căci văd că şi astăzi colegul său vine şi susţine sistemul pe care-l preconizează domnul raportator.

Aşadar eu voi să ştiu pentru mine, şi împreună cu mine sînt mai mulţi, unde ne aflăm şi ce avem să discutăm ? Întru cîtă vreme pe banca ministerială sînt două opiniuni, sînt de prisos discuţiunile noastre şi rezultatul discuţiunilor noastre are să fie ca această lege să nu poată fi nici bună, nici folositoare, deşi este o lege pentru care nu încape nici o opoziţiune, o lege pentru care opoziţiunea chiar votează şi cu fericire.

Domnilor, am asistat la discuţiunile cari au avut loc cu ocaziunea votărei proiectului reţelei noastre celei mari la 1867 şi a fost şi atunci un proiect de lege raţional, studiat, dar Camera l-a stricat, fiecare deputat a venit cu amendamentul său, cum se face şi astăzi, şi s-a făcut ca linia de mare trecere, de interes naţional, să aibe zigzaguri şi de aceea linia de la Roman la Vîrciorova şi de la Roman în sus nu aduce venituri destule, căci, cum a zis domnul Costinescu, fiecare linie cere un serviciu special de persoane, vagoane şi maşine.

Dacă şi acum veţi face tot aşa şi veţi schimba proiectul, legea are să iasă cu totul altfel decît cum este scopul ei şi are să necesiteze cheltuieli mari. Apoi unde mergem noi, domnilor? Deunăzi am făcut economii, am desfiinţat servicii administrative trebuincioase numai ca să facem economii.

Domnul preşedinte: Vă amintesc că aveţi cuvîntul în cestiune prealabilă.

Domnule preşedinte, în o asemenea cestiune nu pot să zic numai ce este prealabil. Dacă dumneavoastră nu mă lăsaţi să vorbesc cînd eu am ascultat de trei zile pe domnul ministru [al] lucrărilor publice răspunzînd tot cu aceleaşi argumente şi n-am zis nimic, mă mărginesc a face numai o declaraţiune: pînă cînd guvernul nu va spune curat ce sistem voieşte, cale largă ori strîmtă, pînă atunci eu mă declar necompetent şi nu votez nimic, dar cu regret, căci aş fi voit să votez cu bucurie aceste linii, cari sînt menite să schimbe faţa României.

Asupra eficienţei economice a traseelor propuse.

Domnilor deputaţi, s-a vorbit mult, dar voiesc acum să spun şi eu opiniunea mea în mod definitiv.

După esplicările date de domnul preşedinte al consiliului, văd cum că domnia sa a primit şi susţine, cu drept cuvînt, cum că astăzi ne ocupăm de un sistem de drumuri de fer economice.

O voce: Aceasta nu este în contra închiderei discuţiunei.
Voci: Nu sînt zece deputaţi pentru închiderea discuţiunei; să se consulte Adunarea.
Domnul preşedinte: Discuţiunea urmează. Domnul Kogălniceanu are cuvîntul.

Voiesc să vă procur plăcerea de a mă asculta şi a cunoaşte opiniunea mea.

Domnul A. Lahovari: Domnul Kogălniceanu este pentru amendament[7]; trebuie să se dea cuvîntul celui ce are a combate amendamentul. Protestez că nu se aplică regulamentul.

Cum nu vi se împlineşte dorinţa, vă duceţi protestînd că nu se aplică regulamentul. Vă voi dovedi eu că sînt în regulament, pentru că combat amendamentul propus de domnul Buescu, căci mi-am retras chiar iscălitura de pe dînsul. Ce, socotiţi că numai o săgeată am la arcul meu? *(Ilaritate.)*

Domnilor deputaţi, domnul preşedinte al consiliului ne-a pus, cum zice francezul, *à notre aise*, declarînd că acestea sînt drumuri de fer de interes local şi noi astăzi sîntem chemaţi să venim în ajutorul agriculturei, sîntem chemaţi să votăm o reţea de căi ferate economice de interes local, cari prin legăturile sale cu căile cele mari să contribuiască la îmbunătăţirea agriculturei noastre; nu sîntem chemaţi să votăm drumuri de fer strategice şi internaţionale.

Văd însă că se înfăţişează un deputat de la Rîmnicul Vîlcei, domnul Lahovari, care face din sarea de la salinele mari o cestiune mare şi voieşte numaidecît ca acea cale să fie largă, ba chiar şi luxoasă, sub cuvînt că pe ea are să se transporte sare şi sarea nu poate să se transporte pe o cale strîmtă.

Am mai auzit pe un amic al meu care zice cum că şi linia de la Titu — Tîrgovişte să se facă largă, pentru că pe dînsa are să se transporte tunuri etc. *(Întreruperi.)*

Ce căutaţi dumneavostră cu teoriele acestea de tunuri şi sare şi cu şine de oţel într-o linie de interes local. ...

Voci: Nu este interes local.

Întreruperile dumneavoastră nu fac două parale şi fără folos mă întrerupeţi.

Dumneavoastră ziceţi că nu e interes local, atunci ca să vă împac vă propun să ştergeţi din acest proiect de lege linia de la Iaşi — Vaslui — Bîrlad, Titu — Tîrgovişte, Rîmnicu Vîlcea — Corabia care este de interes general şi strategic. Cine împărtăşeşte ideia să facă amendament. . . *(Ilaritate, zgomot.)* Nu aveţi decît să ştergeţi aceste linii; căci dacă sînt linii de interes naţional şi strategic nu au nimic a face cu acest proiect de lege care se ocupă numai de linii de interes local. Iată că v-am împăcat. *(Întreruperi.)* Ce este aceasta? Voim oare să mai facem ceea ce am făcut la 1867? Lăsaţi măcar această lege să iasă bună, ca să audă binecuvîntări.

Voiţi să faceţi ştiinţă? Ei, apoi şi eu am fost ministru de lucrări publice cîtva timp şi ştiu că nu se poate susţine teoria aceasta că căile ferate largi se pot face mai ieftine decît cele strîmte.

Domnul prim-ministru mi-a spus că materialul rulant de astăzi nu ajunge pentru liniile existente. Dar, cînd se va construi linia Cernavoda—Chiustengea şi ambranşamentul la Călăraşi, fi-va îndestulător atunci materialul rulant?

O voce: Va fi.

Să dea Dumnezeu să fie aşa, dar nu se poate căci ţara noastră e o ţară agricolă şi are nevoie de material foarte mult în lunile de toamnă, fiindcă atunci se fac transporturi mari.

Cred, domnilor, că înţelepciunea altor naţiuni ar trebui să ne serve şi nouă. În Francia, Italia, Anglia, Suedia şi la Chili s-a făcut aşa cum susţinem noi a se face; dacă vom greşi, cel puţin vom greşi cu naţiunele cele civilizate. Domnul ministru de lucrări publice are tendinţe frumoase, voieşte să facă totul de clasa întîi. În Francia sînt patru sisteme.

Domnul Nicorescu: În ceea ce priveşte liniile largi sau strîmte nu sînt patru sisteme.
Voci: Sînt şapte.

Domnilor, trebuie să ne hotărîm odată cu toţii a vota această lege astfel ca să fie folositoare. Cînd se va dovedi că o linie are o mişcare aşa de mare încît este de trebuinţă a fi lărgită, ţara cu veniturile ce va avea o va perfecţiona.

Dumneavoastră în altele sînteţi atît de economi încît drămăluiţi o pensiune, acum veniţi şi voiţi a arunca milioanele. Rău faceţi; şi eu sînt de părere să vă mulţumiţi cu mai puţin. Dacă se va vota linii largi, sînt sigur că suma de 60 000 lei pe kilometru nu va ajunge; şi cît pentru mine vă declar că mai bine voi vota contra acestei legi decît a arunca ţara mea într-o încurcătură financiară[8]. *(Aplauze.)*

„Monitor", 1882, nr. 98, p. 1649, col. 2 — p. 1650, col. 3; p. 1665, col. 3 — p. 1666, col. 1; nr. 99, p. 1667, col. 1—3.

NOTE

[1] Se discuta un proiect de lege pentru construirea următoarelor trasee de cale ferată: Rîmnicu Vîlcii—Piatra—Corabia (cu ramificaţie spre Ocnele Mari); Titu—Tîrgovişte; Piatra Neamţ—Bacău; Bîrlad—Vaslui—Fălticeni—Dolhasca; Bucolina—Huşi—Prut; Filiaşi—Tîrgu Jiu; Goleşti—Cîmpulung; Vaslui—Iaşi.

Costul mediu per km era de 60 000 de lei. Proiectul preciza un ecartament normal de 1,50 m cu lucrări „construite într-un sistem economic".

[2] P. Ghica ceruse un ambranşament Stolnici—Ruşii de Vede—Turnu Măgurele, observînd că acest traseu e „mai util" decît linia Titu—Tîrgovişte, care era „o linie de favoare", ceea ce l-a nemulţumit pe Dim. I. Ghica, nepotul său de frate.

[3] N. Dabija pledase pentru trasee cu ecartament de 1,50 m şi dovedise cu cifre că se face o economie de 1 000 de lei/vagon de marfă transportată pe calea ferată îngustă, dar aceasta nu poate suporta decît vagoane mici, prin urmare rulaj limitat.

[4] Vezi supra p. 59 şi 63.

[5] Vezi K., *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea I, p. 570 ş.u.

[6] Vezi K., *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea I, p. 612, partea a II-a, p. 232, partea a III-a, p. 116 ş. u.

[7] P. Buescu propusese un amendament subscris şi de K. pentru ca liniile prevăzute în proiect, cu excepţia celei Bîrlad—Vaslui—Iaşi, să aibă ecartament îngust, iar costul per km să nu depăşească 40 000 de lei.

Amendamentul a fost acceptat.

[8] Proiectul a fost primit cu 68 de voturi pentru, patru împotrivă şi două abţineri.

Pe marginea proiectului de lege privind bugetul construcţiilor publice pe exerciţiul 1882—1883 *

Eu voi vota luarea în considerare a acestui buget[1] şi voi vota mai toate construcţiunile ce se prevăd prin el a se face; însă cer oarecare mici restricţiuni şi adaose.

Mai înainte de toate eu socotesc că noi nu ar trebui să începem să zidim şi să facem instalări cu totul din nou, pe cîtă vreme avem deja clădiri însemnate pe care am putea cu puţină cheltuială să le adaptăm la trebuinţele ce avem. De exemplu, văd aci figurînd instalarea a două spitale, în Oltenia şi în Putna. Acestea s-ar putea foarte bine...

Domnul Em. Costinescu: Aci se face tocmai ce voiţi dumneavoastră. Se instalează acele spitale în clădiri deja existente; nu se clădesc din nou şi se prevăd numai cheltuielile de instalare pentru ele.

Atunci sînt satisfăcut asupra acestui punct.

Afară de aceasta însă mai am să adresez două întrebări domnului ministru al cultelor. Domnilor, ori am luat Dobrogea şi avem hotărîrea de a o ţine...

Domnul N. Dimancea: Aceasta nici nu se mai discută.

Atunci s-o organizăm bine, să dovedim că voim aceasta.

Ei bine, dacă domnul Dimancea, care a fost în Dobrogea ca să-şi satisfacă pasiunea sa de vînător, şi a brodit-o tocmai într-un timp cînd vînătoarea era oprită acolo, astfel că s-a întors fără să descarce o puşcă... *(ilaritate)*; dacă ar fi avut dorinţa să se ducă pînă la Constanţa şi pe la

---

* Şedinţa din 21 aprilie 1882.

Sulina şi ar fi căutat pe acolo să intre într-o biserică românească ca să-şi ispăşească numeroasele sale păcate. . . *(Ilaritate.)*

Domnul N. Dimancea: Nu atît de numeroase cît ale domniei tale.

Ori ar fi căutat domnul Dimancea să asiste într-o asemenea biserică la o sărbătoare naţională, cred că domnia sa ar fi fost foarte jicnit cînd ar fi văzut că toate naţionalităţile, şi cele mai slabe la număr, se roagă lui Dumnezeu în limba lor, în templul zidit pentru ele, şi numai românii, care formează naţiunea dominantă, sînt siliţi să se roage ori în biserica rusească, ori în cea grecească, ori în cea bulgară şi să alerge să caute cîte un preot de regiment ca să oficieze. Aceasta este starea în Constanţa şi la Sulina.

Şi cu toate acestea, repet, toate naţionalităţile acolo-şi au templele lor. Aşa în Constanţa, viitoarea capitală a Dobrogei, pînă şi protestanţii, care nu sînt decît în număr de vreo 15 familii, au capela lor. Camera actuală de două ori a votat sume pentru zidirea de biserici române în Dobrogea. Fac întrebare dar domnului ministru de culte : Nu este locul aci a se da ceva pentru aceasta, mai cu seamă la Sulina, primul port al României?

O altă întrebare. . . şi regret că domnul Rosetti nu este aci, căci, deşi domnia sa nu e bisericos deloc, totuşi sînt sigur că în cestiunea aceasta m-ar fi sprijinit. Capela românească din Paris[2] la 1848 a fost focarul ideilor naţionale şi de atunci este centrul unde se întrunesc tinerii noştri, care devenind bărbaţi răspîndesc în ţară ideile lor. Acea capelă este în ajun de a se expropria pentru a se lărgi încăperile şcoalei de medicină. Am auzit că acum se tratează că sau să cumpere capela dominicană, sau să ne dea un loc, care este destul de mare, pentru ca să dăm şi noi în schimb un alt loc aici pentru colonia franceză din Bucureşti. Eu cred că ar trebui să se facă ceva în privinţa aceasta, ca nu după ce am lăsat să se închidă capela de la Lipsca [3] şi am adus aci zestrea ei ca o marfă de prisos să se închidă şi capela de la Paris. Toată populaţiunea noastră de acolo ar fi foarte jicnită prin aceasta, pentru că capela aceea însemnează ceva. Ruşii au făcut acolo o biserică mare şi splendidă. Grecii chiar, deşi foarte puţini la număr, au şi ei biserica lor. De aceea eu voi vota o adăogire cu anuităţi pentru Dobrogea şi Paris[4].

„Monitor", 1882, nr. 100, p. 1684, col. 1—3.

NOTE

[1] În proiect se prevedea : construirea unor localuri de vamă ; finisări la palatul regal din București ; edificarea unui stabiliment balnear la Călimănești și a unui local pentru personalul bisericii Spirea Nouă ; reconstruirea palatului administrativ din Iași ; restaurări la catedrala din Curtea de Argeș, Mitropolia din Iași și biserica Trei Ierarhi ; construirea unei școli de meserii la București (Filaret) și a unei școli tehnice la Iași ; pichete de graniță ; o școală pentru fiii de militari la Iași ; cazărmi în Dobrogea ; terminarea spitalului militar din Craiova ; penitenciare ; două spitale dermato-veneriene.

Cheltuielile însumau trei milioane ; veniturile se cifrau la 2 680 353 de lei. Raportor era E. Costinescu.

[2] Vezi K., *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea I, p. 226, nota 5.

[3] *Ibidem*, p. 225, nota 4.

[4] Ministrul cultelor și instrucțiunii publice a precizat că e în curs de elaborare un proiect în care sînt prevăzuți 300 000 de franci pentru biserica românească din Constanța și 300 000 de franci pentru cumpărarea unui loc de la călugării dominicani din Paris.

Proiectul a fost primit cu 58 de voturi pentru, opt împotrivă și o abținere.

Intervenţii în problema Dunării *

Domnule ministru, domnilor deputaţi, cestiunea Dunării [1] seamănă foarte mult cu dogma egipteană şi cu dogma creştină despre dumnezeire, una în trei ipostaze şi trei ipostaze într-una. Cestiunea Dunării are trei ipostaze. Ipostaza întîia este curăţirea nisipurilor şi potmolirilor de la gurele Dunării; ipostaza a doua este spargerea stîncilor de la Porţile de Fier şi întrecurăţirea nisipurilor de la gurele Dunării, unde se sfîrşeşte Dunărea română, şi spargerea stîncilor de la Porţile de Fier, unde ceva mai în sus începe Dunărea română; a venit acum şi a treia ipostază, cestiunea regulării poliţiei şi supraveghiarea navigaţiunei pe Dunăre între Porţile de Fier şi Galaţi.

Interpelarea mea şi cererea domnului ministru ca să ne ocupăm cu actul adiţional care s-a făcut la 1873 pentru atribuţiunile Comisiunei europene sînt astăzi la ordinea zilei. Avem să discutăm mîne sau poimîne şi cestiunea a treia, şi pozitiv este că a treia cestiune este în strînsă legătură cu interpelarea mea şi cu propunerea domnului ministru privitoare la prelungirea stării actuale a comisiunii Dunărene.

Voi începe cu cestiunea Porţilor de Fier. Am avut onoare să întreb pe onor. domnul ministru de externe cum stă cestiunea îndatoririlor luate de către guvernul austro-ungar prin articolul 57 din Tratatul din Berlin în privinţa spargerii stîncelor de la Porţile de Fier?

Aceasta este întrebarea pe care am făcut-o şi acum voiesc să pun pe domnul ministru în poziţiune ca să cunoască argumentaţiunea mea în cestiunea aceasta.

Cum ştiţi foarte bine, domnilor, Porţile de Fier reprezintă o serie, pot zice un sistem de stînci, care îngreunează navigaţiunea pe Dunăre şi care desparte Dunărea de mijloc de Dunărea de sus. Aceste Porţi de Fier dau nume generic acelui sistem de stînci, însă sînt Porţile de Fier mari, sînt Porţile de Fier mici, şi alte deosebite stînci sau obstacole care au diferite numiri, precum Tartalia etc.

Porţile de Fier propriu-zise sînt pe pămîntul român şi sîrbesc, fac parte din apele noastre, intră în suveranitatea noastră.

Cînd se discuta în Conferinţa de la Paris din 1858 organizarea Principatelor şi cînd s-a luat în cercetare şi acel act faimos care s-a încheiat la 1858 pentru navigaţiunea pe Dunăre şi crearea comisiunii riverane [2], care act, după cum ştiţi, a căzut în urma protestării Europei şi acum doi ani a înviat sub numele de anteproiect, lord Cowley, în şedinţa de la 15 august 1858, s-a ocupat şi de Porţile de Fier şi iată în scurt ce s-a întîmplat atunci:

„Lordul Cowley cheamă luarea-aminte a conferinţei asupra necesităţii de a se îmbunătăţi condiţiunile de navigaţiune la Porţile de Fier şi la aceasta plenipotenţiarul Austriei răspunde că guvernul său pune o constantă îngrijire pentru lucrările care tind a îmbunătăţi navigaţiunea acestei părţi a Dunării".

Aceasta a fost la 1858. De atunci şi pînă la 1871 au trecut, cum vedeţi, 13 ani. În acest lung interval societatea de navigaţiune a Dunării a făcut oarecare lucrări pentru înlesnirea navigaţiunii, dar foarte puţin. În urmă, la 1871, principele Gorciakoff, marele cancelar al Imperiului rusesc, profitînd de rezbelul dintre Francia şi Germania a socotit că sosise momentul să denunţe Tratatul de la Paris, cel puţin în privinţa neutralităţii Mării Negre [3]. A urmat apropozit de aceasta o scurtă corespondenţă între puteri, pentru că mai toate puterile au declarat, ca răspuns la nota Rusiei, că nu recunosc unei singure puteri dreptul de a se lepăda de nişte îndatoriri prevăzute într-un tratat internaţional subscris de toate puterile europene. În urmă s-a întrunit Conferinţa de la Londra. Acolo tratîndu-se despre repunerea Rusiei în drepturile ce ea avea înaintea rezbelului Crimeei şi prin urmare despre desfiinţarea neutralităţii Mării Negre, s-au găsit puteri, ca Anglia, care au declarat că Dunărea, cel puţin în părţile sale de jos, intră în sistemul neutralităţii Mării Negre, că nu se putea hotărî de Marea Neagră fără să se hotărască şi de Dunăre. Şi atunci, la 13 martie 1871, s-a făcut un tractat prin care s-au desfiinţat articolele 11, 13 şi 14 ale Tratatului de la Paris, s-a reînfiinţat vechiul principiu al închiderii Dardanelelor şi Bosforului, recunoscîndu-se Porţii dreptul de a da ori a refuza învoirea sa ca vase de rezbel străine să poată trece pe acolo, şi apoi prin articolele 4, 5 şi 6 s-au hotărît celelalte trei cestiuni : prelungirea Comisiunii europene pentru Dunăre încă pînă la 24 aprilie 1882 ; prin articolul 5 s-a hotărît ca puterile riverane ale Dunării să se înţeleagă pentru reînvierea comisiunii riverane instituită prin Tratatul de la Paris, care n-a funcţionat niciodată şi căruia* acum se dă atîta silinţă de către Imperiul austro-ungar a i se substitui comisiunea mixtă ; iar prin articolul 6 s-a zis :

---

* Şedinţele din 26 şi 27 aprilie 1882.

„Les Puissances riveraines de la partie du Danube où les cataractes et les Portes du Fer mettent des obstacles à la navigation se réservant de s'entendre entr'elles à l'effet de faire disparaître ces obstacles, les hautes parties contractantes leur reconnaissant dès à présent le droit de percevoir une taxe sur les navires de commerce sous tout pavillon, qui en profiteront désormais, jusqu'à l'extinction de la dette contractée pour l'exécution des travaux ; et elles déclarent l'article 15 du traité de 1856 inapplicable à cette partie du fleuve pour un laps de temps nécessaire au remboursement de la dette en question".

Aceasta s-a pus aici anume fiindcă Tratatul de la Paris, prin articolul 15, oprea orice luare de taxe pe corăbii care fac navigaţiunea pe Dunăre.

Cînd acest tratat era în ajun de a se subscrie şi cînd Conferinţa de la Londra se ocupa cu acest tratat, care a dat loc la multe şi diferite greutăţi, guvernul nostru a fost interpelat, şi s-a întîmplat că eu am fost însărcinat să fac interpelarea, mai ales în urma unei note a principelui Gorciakoff, prin care se servea de Unirea Principatelor spre a denunţa Tratatul de la Paris, care o mărginea să aibă un număr de corăbii mic în Marea Neagră, şi zice aceste cuvinte : „În contra previziunilor Tratatului de Paris, principatele s-au transformat în un singur stat, pus între Turcia şi Rusia, şi prin sistemul căilor sale ferate — notaţi aceasta — dobîndeşte o importanţă nepotrivită cu mica sa întindere".

Eu am făcut interpelarea atunci şi guvernul, deşi a zis, mi se pare prin vocea domnului Carp care era ministru de externe, că interesele României nu au nimic a face cu cestiunea Mării Negre, cu toate acestea a însărcinat pe agintele nostru de la Paris, care era domnul Strat, să meargă la Londra ; guvernul sîrbesc a trimis şi el agintele său şi guvernul sîrbesc a fost mai fericit decît noi, căci a putut să aibă o acţiune; guvernul nostru nici n-a fost măcar primit.

---

* Citeşte : *căreia* !

O voce: Era ministru domnul Carp.

Eu spun fapte; ce era vinovat domnul Carp de cei de acolo? Faptul pozitiv este că tratatul de la 13 martie 1871 a recunoscut că puterile riverane aveau dreptul să se înţeleagă între dînsele ca să spargă Porţile de Fier şi să pună o taxă. Atunci Serbia şi România au protestat şi au zis: Noi sîntem acele puteri. Guvernul austriac şi cel turcesc au răspuns: Nu; voi sînteţi ţări vasale şi puteri nu sînt decît Austria şi Turcia ca puteri riverane. Pe cît ştiu guvernul românesc şi guvernul sîrbesc, prin ministrul său Miatovici, al cărui nume trebuie să fie conservat cu recunoştinţă, văzînd că nu poate să facă nimic la Londra, s-a dus la Constantinopoli şi s-a lipit de ministrul turcesc şi a putut izbuti ca să primească declaraţiunea cum că nimic nu se va putea face decît cu participarea principatelor, adică Turcia singură a declarat că nu va primi să se trateze decît în acord cu principatele.

Aceasta a fost la 1871. Voi spune mai pe urmă, după ce va răspunde domnul ministru, ce motive punea guvernul austro-ungar pentru ca să ecarteze * pe români şi pe sîrbi. Faptul pozitiv este că de la 1874 pînă la Congresul de Berlin nu s-a făcut nimic.

La Congresul de Berlin se trata cestiunea Basarabiei. Aceasta era calul de bătaie în toate cestiunile: o dă Rusiei sau nu o dă? Şi se zicea: Apoi, dacă se va da Basarabia, ce se face cu Dunărea? Principele Gorciakoff răspundea: „Pentru Europa cestiunea Basarabiei este o cestiune de apă. Pentru ce la Tratatul de la Paris nu s-a cerut de la noi ca să dăm toată Basarabia ca aparţinînd României? Pentru că a cerut-o ca cestiune privitoare numai la apărarea libertăţii Dunării şi de aceea a cerut numai o fîşie de pămînt. Ei bine, daţi-ne acea fîşie de pămînt şi noi primim să luaţi toate garanţiile în privinţa libertăţii Dunării".

Ei bine, am avut fericirea, sau mai mult onoarea decît fericirea, să ascult din gura principelui Gorciakoff această revelaţiune, că mai mult Austria insista asupra libertăţii Dunării, şi atunci principele Gorciakoff a luat condeiul şi a zis comitelui Andrassy: „Ia şi scrie în tratat tot ce vrei în privinţa Dunării". Comitele Andrassy a dat pana în mîna baronului Haymerlé [4] zicîndu-i să facă această lucrare.

Domnilor, eu sînt departe de a osîndi orice ministru, chiar cînd este duşmanul nostru, dacă voieşte să se folosească de împrejurări servind patria sa.

Baronul Haymerlé a luat condeiul în mînă şi a scris tot ce a voit, căci şi-a zis: „Ce să mai tratez cu Turcia, care cade? Ce să mai tratez cu noile state care devin independente? Nu ştiu ce pretenţiuni vor face şi va fi mai greu de tratat cu ele, care, mai cu seamă la început, vor fi foarte geloase de drepturile lor. Acum este momentul să ne folosim"; şi atunci a redactat articolul 57, care zice aşa:

„Executarea lucrărilor destinate a înlătura pedicele pe care Porţile de Fier şi cataractele le opun navigaţiunii s-au încredinţat Austro-Ungariei".

---

* Să depărteze, din fr. *écarter*.

Cum vedeți, domnilor, articolul 6 al Tratatului de la Londra din 13 martie 1871 se dă deoparte; nu se mai încredințează această lucrare puterilor riverane, căci în urma Tratatului de la Berlin nu mai era Turcia, ci era Serbia și România. Statelor riverane li se va da numai îndatorirea „de a da toate înlesnirile ce s-ar putea cere în interesul acestor lucrări. Stipulațiunile articolului 6 din Tratatul de la Londra din 13 martie 1871, relative la dreptul perceperii unei taxe provizorie pentru acoperirea cheltuielilor, se menține în favoarea Austro-Ungariei".

Din aceasta rezultă un fapt constant, că de la 1868, adică în curs de 14 ani, guvernul austriac totdeauna s-a îngrijit foarte mult de cestiunea Dunării, zicînd din început cum că spargerea stîncilor este obiectul îngrijirilor sale. După ce a căpătat prin Tratatul de la Londra învoirea ca să trateze cestiunea aceasta cu Turcia, în opozițiune cu Tratatul de la Paris care dădea această atribuțiune comisiunii riverane, compusă din toate statele riverane sub privegherea Comisiunii europene, și-i impunea îndatorirea ca să facă să dispară toate pedicile care sînt pe Dunăre în toată întinderea sa, așa era Tratatul de la Paris, după ce, zic, căpătă voia prin Tratatul de la Londra ca numai ea și Turcia să poată sparge acele stînci, precum nu s-a făcut nimic de la 1853 pînă la 1871, tot astfel nu s-a făcut nici de la 1871 pînă la 1878, și tot astfel nu s-a făcut nimic nici de la 1878 pînă astăzi, cînd Austria și-a luat această îndatorire ca ea singură să facă să dispară acele obstacole și noi numai să-i dăm înlesnirile de care ar avea trebuință.

Să examinăm, domnilor, dacă articolul Tratatului din Berlin dă Austriei numai un drept pe care ea ar putea să nu-l exercite, sau dacă, din contră, [î]i impune o îndatorire pe care ea și-a luat-o sub cuvîntul că statele riverane, principatele păcătoase și slabe, nu erau în stare să facă acea lucrare, și voi citi nota comitelui Beust unde spune aceasta. Ei bine, dacă se zice că acesta e un drept ce s-a dat Austriei, deoarece ea nu-l întrebuințează, nici nu-l îndeplinește, trebuie ca noi, care nu mai sîntem astăzi principate vasale, ai căror reprezentanți se țineau la ușă și cînd bătea nu li se deschidea și care se declarau incapabili de a face aceste lucrări, trebuie să zicem : Astăzi sîntem puteri și noi, sîntem regate independente și avem dreptul să zicem : mai întîi de toate că aceste stînci sînt pe pămîntul nostru, și apoi să luăm îndatorirea și dreptul de a le sparge noi, căci a urma altfel jigniți suveranitatea noastră și apoi, pe lîngă suveranitate mai avem încă și altceva, avem și interese comerciale; și de vreme ce se pune teoria că interesele comerciale dau dreptul de a-ți vîrî dominațiunea și în localitățile pe unde nu ești suveran, apoi și noi avem dreptul cu atît mai mult să ne adresăm la Europa și să zicem : De vreme ce spargerea acestor stînci nu s-a făcut și cu aceasta se jignește și interesele Europei întregi și interesele noastre îndeosebi, care sîntem mai ales de-a lungul Dunării, să ni se dea nouă spargerea acestor stînci; căci dumneavoastră care sînteți deputați de pe la Severin și de pe la Craiova știți foarte bine cîtă întîrziere și cîte pagube are Țara Românească cu aceste cataracte : contractezi să aduci cărbuni, contractezi să aduci ferărie și vin și stau cu lunile, ba și cu anii acolo, și cine cîștigă e tot Austria, căci ia și cheltuieli de magazinagiu și altele. Noi dară avem dreptul și interesele noastre reclamă ca aceste Porți de Fier să fie cît se poate mai degrabă sparte și pentru comerciu și chiar pentru interese mai mari, căci odată Porțile de Fier sparte nu se va mai face o legislațiune specială, atunci are să vină principiul cel mare că Dunărea, ca toate fluviile cele mari, nu poate să fie sub dominațiunea unei singure puteri și nimeni nu poate să vorbească de Dunăre singur și nici să zică : Fiindcă am interese comerciale sînt stăpîn singur ; căci și noi avem comerciul nostru, și noi importăm și exportăm grîne și vite ; și, deși vitele s-au oprit, însă grînele nu s-au oprit, precum și toate productele brute, ca să zic așa, care și acelea reprezintă bogăția țării noastre.

De aceea cred că avem dreptul și datoria să ne adresăm la Europa și să-i cerem reintegrarea în toate drepturile noastre de suveranitate ; cred că putem să avem dreptul a zice : noi vom face această lucrare ; noi care acum cîțiva ani în urmă eram tratați ca o țară păcătoasă și cu toate acestea am făcut acea rețea admirabilă de drum de fier ce a schimbat fața țării și care la anul 1871 preocupa pe principele Gorciakoff și-l făcea să zică că am căpătat o rețea de drum de fier care nu concordă cu pozițiunea țării ; putem zice că această țară poate cheltui 10 sau 12 milioane de florini împreună cu Serbia ca să spargem Porțile de Fier și în interesul Austriei, și în interesul nostru.

Sînt dator să recunosc că guvernul Austriei, înțelegînd foarte bine în ce pozițiune falsă se pune față cu Europa prin neaplicarea articolului 57 din Tratatul de la Berlin, a căutat să intre în înțelegere cu guvernul unguresc. Însă guvernul unguresc crede el, nu știu dacă are dreptate sau ba, dară crede că Porțile de Fier sînt cetatea cea mai puternică spre a asigura posesiunile coroanei St. Ștefan despre Dunărea de jos și pedicele vin de acolo. Ba încă s-a propus Austriei ca Ungaria singură să facă această lucrare, și am aici un plan publicat în „Gazeta României" prin care se arată un proiect de lucrări al unui inginer, și acel proiect mi-arată mie că noi românii trebuie să ne îngrijim foarte mult de această lucrare ce se face fără știința noastră ; căci iată că acolo se declară că nu mai trebuiesc sparte Porțile de Fier, ci să se facă un canal strîmt ori pe partea Serbiei, ori pe partea României ; sau dacă nu aceasta, apoi să se facă un fel de mici ecluze printre cataracte, ca astfel cetatea să aparțină tot coroanei St. Ștefan, ca ei să fie absoluți stăpîni să închidă sau să deschidă ecluzele cînd vor voi.

Aici vin și rog pe domnul ministru mai întîi să ne spună dacă a făcut ceva în această cestiune, dacă a socotit că a venit timpul ca de la 1858 și pînă astăzi să se termine odată această cestiune ; și dacă nu s-a făcut nimic, atunci guvernul nostru să spună că astăzi nu poate nimeni să ne mai țină la ușă cînd se tratează cestiuni care privesc la țara noastră, astăzi noi cu Serbia sîntem adevăratele state riverane, astăzi sîntem regat atît noi, cît și Serbia și mînă în mînă cu această țară să cerem ca nimic să nu se hotărească privitor la Dunăre fără consimțămîntul nostru. Aceasta însemnează suveranitate. (*Aplauze.*) Suveranitatea este una și la cel întîi imperiu ca și la cel mai mic principat.

Principelui de Monaco, care nu are decît o mică posesiune, încă Europa nu poate să-i impună nimic fără voia lui. Astfel și noi sîntem în drept a crede că Europa nu va hotărî nimic fără voia noastră. Și prin urmare chem luarea-aminte a guvernului ca la viitoarea conferință cestiunea Porților de Fier să fie tratată cu celelalte două cestiuni care formează această trinitate în una, sau această unitate în trei ipostaze care se numește cestiunea Dunării. Să nu credeți că una din aceste cestiuni poate să fie hotărîtă într-un mod rău fără ca celelalte să nu fie tot așa ; sau dacă una din ele va fi tratată în mod bun, tot așa și celelalte două au să fie hotărîte.

Să avem dar fermitate în această cestiune ca şi în celelalte două şi atunci în adevăr ne putem lăuda că sîntem stat liber şi independent, că sîntem regatul României. Dar, încă o dată repet, guvernul trebuie să se ocupe de cestiune, căci ea este foarte importantă şi trebuie pusă în sînul conferinţei de către reprezentantele României. *(Aplauze.)*

Replică lui E. Stătescu, ministrul de externe.

Domnilor, vă mărturisesc că m-am păzit cu tot dinadinsul de a lăsa măcar umbră de îndoială că aş avea intenţiunea să caut ceartă ministerului, şi încă mai puţin onorabilului domnului Stătescu, pentru care de mult am multă amiciţie ; dar se vede că acum domnia sa voieşte să o răcească.

Apoi, onorabile domnule Stătescu, dumneata vii întîi cu o acuzaţiune personală pe care n-o merit ; vii şi zici : Am făcut ce ai făcut şi dumneata cînd ai fost la minister în atîtea rînduri. Dar aşa este ? Înţeleg ca pe bătrîni să-i mai înşele memoria, dar pe tineri ! ? Ziceţi că am fost de atîtea ori la minister. Ia să calculăm ca să vedem : aşa este ?

La 1871 eram în opoziţiune, şi de la 1871 pînă la 1876, cînd a căzut guvernul conservator, am luptat alăturea cu domnul Stătescu la „Alegătorul liber" şi în întrunirile de la Mazar paşa ca să aducem la putere ministerul actual. Aşadar, atunci aveam altceva de făcut decît să mă ocup de cestiunea Porţilor de Fier.

Am fost o dată ministru de externe, din aprilie 1877 pînă la întoarcerea de la Congresul din Berlin, cînd peste cîteva zile mi-am luat paşaportul, pentru că am făcut, împreună cu domnul Rosetti, un mesagiu al tronului prin care se zicea că aş fi compromis cestiunea evreiască.

Ei, domnilor, aveam atunci timpul şi chiar dreptul să mă ocup de cestiunea Porţilor de Fier şi să cer Austriei să îndeplinească o îndatorire ce era scrisă pe o hîrtie care încă era umedă de cerneala care o scrisese ? Vedeţi că mă plîng fiindcă aţi fost nedrept către mine. Dumneavoastră, însă, slavă Domnului, n-aţi fost în o asemenea poziţiune ; dumneavoastră aţi fost datori să vă adresaţi să provocaţi pe Austria pentru a se ocupa de cestiunea Porţilor de Fier.

M-aţi întrebat : Ce voieşte oare domnul Kogălniceanu ? Apoi cred că eu v-am spus clar ceea ce voiesc : voiesc ca dumneavaostră să vă ocupaţi de această cestiune, să aveţi explicaţiuni cu guvernul austriac, care reprezintă o ţară cu care avem interes a fi în cele mai bune relaţiuni, dar acele bune relaţiuni vor fi întru cît drepturile noastre vor fi respectate, precum şi noi trebuie să respectăm drepturile vecinilor noştri. Am zis eu însă că dumneavoastră să faceţi o notă către puterile străine prin care să provocaţi modificarea Tratatului de la Berlin sau de la Londra ? Nicidecum, avem aici stenografi şi notele sînt de faţă spre a vă arăta ce am zis eu.

Am zis numai că să vă ocupaţi de această cestiune, pentru că la viitoarea conferinţă unde se vor trata aceste trei cestiuni care formează cestiunea Dunării să nu mai păţim ceea ce am păţit la 1878, eu şi domnul Brătianu, la Congresul de la Berlin, cînd nefiind încă recunoscuţi ca stat independent nici nu aveam curagiul să ne prezentăm la congres.

Acum nu este aşa. Acum nimic nu se poate hotărî pe teritoriul nostru fără voia noastră dacă sîntem stat independent. Se va face un rezbel, dar nu se va putea hotărî nimic pe teritoriul nostru fără voia noastră, căci, dacă s-ar primi că se poate decide ceva pe teritoriul nostru în contra voinţei noastre, atunci ni s-ar putea lua o parte din teritoriul nostru.

Germania în adevăr a luat o parte din teritoriul Franciei, însă prin rezbel. Dar aici, fără să fie vreun rezbel, să ni se ia o parte din teritoriul nostru?

Eu nu vă zic să faceți un rezbel. Eu vă zic numai ca să întrebați pe guvernul austriac, pe un guvern amic, cum trebuie să fie: Ne-ați luat Porțile de Fier ca să le curățați, de ce nu le curățați?

Iată cum argumenta ambasadorul actual al Austriei la Paris, care atunci era ministru din afară al Austriei, contele de Beust, prin nota sa de la 21 ianuarie 1871, către baronul Prokesch, ambasadorul Austriei la Constantinopole.

Iată motivul pentru care cerea ca să ne ia din mînile noastre acest drept și această îndatorire:

„Cea dintîi dificultate s-a găsit pînă astăzi în cestiunea prealabilă unui împrumut pentru acest sfîrșit. Puterile neriverane nu vor consimți așa de ușor a participa la garanția unui împrumut pentru lucrările în sus de Isaccea. Statele germane riverane cu Dunărea superioară nu au interes direct la o întreprindere prea depărtată de sfera lor naturală. Principatele danubiene, în fine, neapărat că nu dispun de resurse îndestulătoare pentru a voi să ia parte la această lucrare. Toate puterile maritime nu au dar decît a se felicita văzînd pe Austro-Ungaria că ia asupra sa o sarcină așa de mare".

Cum, domnilor? Noi am găsit mijloace să facem toate căile noastre ferate; am găsit mijloace să le răscumpărăm, și să nu găsim mijlocul de a ne procura 10 sau 12 milioane de florini ca să facem lucrarea aceasta așa de importantă? Avem ingineri buni și, dacă s-ar susține că nu avem, atunci vom recurge la inginerul Barkley*, care este cea mai mare celebritate.

Cestiunea Porților de Fier este o cestiune de interes, iar nu o cestiune politică.

Onor. domnul ministru a mai zis un cuvînt, a zis că progresul va aduce și realizarea acestei lucrări. Onorabile amice, dacă progresul o va aduce, apoi binevoiește a veni aici lîngă mine. Da, progresul se va însărcina să facă multe lucrări mari în lume, însă noi avem miniștri care trebuie să-și facă datoria.

Ia să vedem cu ce drept și sub ce titlu vine Austro-Ungaria acum să zică că voiește să fie stat țărmurean și cere o comisiune mixtă? Pe ce drept cere aceasta?

Și, în cît privește dreptul, voi lăsa pe onor. meu coleg domnul Vernescu să explice ceea ce este dreptul și ce este datoria; căci eu încît mă privește știu că numai cel care-și împlinește datoriile poate vorbi de drepturi. Și aici-mi va da voie onor. domnul ministru să-i amintesc despre nota pe care guvernul austro-ungar o dedese domnului Brătianu prin domnul de Bosizio, la 24 august 1880, în care arăta că Europa nu prea a primit cu aplauze anteproiectul guvernului austro-ungar și că baronul Haymerlé este gata să facă mari concesiuni.

Iată ce se zice în acea notă:

„Chemată — prin pozițiunea sa geografică, prin multiplicitatea și gravitatea intereselor în cauză și prin sarcine ce-i sînt date în virtutea articolului 57 din Tratatul de Berlin — cu titlu egal cu al celorlalte trei state riverane a face parte din această comisiune, Austro-Ungaria nu este care ea cea dintîi a împlini sarcina de a concilia diferitele interese ale statelor riverane între ele cu exigențele legitime ale navigațiunii"?

---

* Vezi mai jos nota ns. 6.

Ca [și] cum adică noi am avea să ne batem cu bulgarii, cu sîrbii și nu cumva să se verse sînge, de aceea guvernul austro-ungar trebuie să fie la mijloc ca să ne împace. *(Ilaritate.)*

Dincolo zicea că nu avem bani, că nu ne pricepem să facem astfel de lucruri, și aici zice că ne vom lua de păr cu vecinii noștri și de aceea intră la mijloc Austro-Ungaria.

Iată acum și o altă notă, din 9 februarie 1881, prin care se rostește asupra objecțiunilor făcute de delegatul bulgar, care, cînd era vorba să se facă și Austria stat riveran, a întrebat: „Dar ce caută Austria în comisiunea mixtă"?

„Cît despre obiecțiunea făcută de delegatul Bulgariii, care a contestat Austro-Ungariei dreptul de a lua parte la comisiunea mixtă, ar fi de ajuns pentru a aprecia justa noastră cerere de a-și da compt de situațiunea geografică a Austro-Ungariei, de multiplicitatea și de gravitatea intereselor sale pe Dunăre și de sarcinile ce i-a impus articolul 57 din Tratatul de Berlin".

Așadar, socotesc că nu am lipsi de deferență către guvernul austriac ca să-i zicem: „De la 1878 pînă astăzi n-ai făcut această lucrare și mai ceri acum de la noi să intri în joc cu noi în cestiunea Dunării? Începi întîi cu Porțile de Fier și pe urmă vom vedea". Putem să-i zicem în cestiunea Dunării: „Cum stăm cu Porțile de Fier"? Dar se va întîmpla ca guvernul Austriei să zică: „Nu pot sparge Porțile de Fier pînă nu voi avea și Dunărea".

Ei bine, domnilor, atunci Europa va hotărî; și eu cred — deși guvernul cunoaște mai bine decît mine dispozițiunile Europei —, dar tot cred în nepărtinirea și în dreptatea Europei. Eu cred că interesul Europei este să nu ne dea legați nici unei puteri; și o cred cu convicțiune acum la bătrînețe, căci din tinerețea mea am văzut că de cîte ori am cerut dreptate pentru noi Europa ne-a dat-o *(aplauze)*; aceasta cred eu.

Am auzit zicîndu-se: Nu mai e Europa. Apoi, domnilor, dacă nu mai e Europa, sîntem noi! Este România! Acele stînci de la Porțile de Fier poartă numele marelui împărat, numele lui Traian, numele strămoșilor noștri și, cînd nu vom stărui să păstrăm acolo acest nume, atunci nu am mai fi vrednici să mai fim români. *(Aplauze.)*

Polemică cu N. Blaremberg[5].

Regretez foarte mult atitudinea pe care a luat-o domnul Blaremberg față cu mine, fiindcă eu nu am voit să-i iau bățul ca să lovesc în ministrul de externe. Dar nu acesta a fost scopul interpelării mele, căci eu, din contra, am avut întotdeauna stimă pentru domnul ministru de externe, am fost colegi, am păstrat totdeuna bune suveniri și chiar acum nu m-am deosebit de domnia sa decît în privința învinovățirii nedrepte că de ce n-am lucrat în cutare sens?

Domnul Blaremberg n-a văzut decît aceasta și n-a văzut și partea pozitivă care a fost în interpelarea mea, ca de pe acum ministerul să înceapă a se ocupa de această cestiune, fiindcă conferința se va ține în curînd, căci Tratatul de la Londra zice că ea se va întruni un an înaintea expirării termenului Comisiunii europene, și am zis că guvernul să se ocupe de această cestiune și să facă a se cere reintegrarea țării în drepturile ei asupra Porților de Fier, ba încă ca chiar de pe acum să intre în explicațiuni cu guvernul austriac.

Am mai zis că guvernul austriac se prevalează de aceste îndatoriri ca să ceară partea avantagioasă și de aceea să-i spuie că n-are drept fiindcă nu și-a îndeplinit datoriile.

Iată ce am spus în termenii cei mai parlamentari și cei mai pozitivi și le-am zis, onorab. domnule Blaremberg, ca prevestiri cînd va veni alt ipostaz al cestiunii, cînd va veni cestiunea dacă primim sau dacă nu primim comisiunea mixtă.

[Î]mi pare dar dureros că domnul Blaremberg, care este atît de inteligent, n-a auzit din această cestiune partea utilă și românească.

Acum să-i spui și eu ceva. Dumneavoastră ați zis că ne mefiați* de această interpelare. Ei bine, aceasta vine din cauză că ne mefiem unii de alții și pentru că necontenit voim ca fiecare să vorbească cum înțelegem noi și cum vedem noi. De aceea dumneavoastră sînteți singuri și eu sînt singur și daca este vorba a face opozițiune, începînd a ne împroșca unii pe alții, atunci nu jucăm decît un rol cu totul netrebuincios țării. Ce putere să mai am eu cînd am vorbit într-un mod pozitiv și dumneavoastră îmi faceți bănuieli?

Cînd sînt opozițiune sînt opozițiune și în privința coragiului politic să fiți sigur că nu mă întreceți.

Eu cred că voi dovedi mai tîrziu cum trebuie să fim mai puternici în apărarea drepturilor noastre în celelalte două ipostaze, voi dovedi cînd va veni cestiunea actului adițional.

Domnul Blaremberg a zis că interpelatorul și ministrul și-a făcut unul altuia complimente, s-au tămîiat și că acum nu avem decît să ne luăm în brațe...

Domnul N. Blaremberg: Mă iertați, am zis că domnul ministru v-a întrebat dacă și dumneavoastră nu ați fi făcut tot așa cînd ați fi fost pe acea bancă și eu am văzut că dumneavoastră ați dat din cap și ați afirmat că așa ați fi făcut.

Nu este așa și aceasta dovedește că n-ați ascultat, ci ați venit cu idei precugetate și cu sforțări nervoase și m-ați bănuit. Apoi eu nu am putut să fac nimic de la 1870 încoace pînă la 1875 în această cestiune, căci de la 1870 pînă la 1875 am luptat cu domniile voastre la „Alegătorul liber'' ca să răsturnăm guvernul Catargiu. Prin urmare, domnia voastră n-ați ascultat și-mi pare rău că veniți și mă bănuiți că am fost înțeles cu domnul Brătianu în această interpelare, că am fost un *compère* al guvernului. Eu însă nu m-am putut gîndi la una ca aceasta; eu am voit să atrag atențiunea guvernului asupra acestei cestiuni și nu m-am mulțumit cu răspunsul domnului ministru. Domnilor, încă o dată am fost bănuit în această Cameră de onor. domnul Carp, mi se pare; ba încă a mers pînă acolo de a întrebat dacă mă primește sau nu opozițiunea. Ei bine, iată că m-am retras și vă las pe dumneavoastră să faceți opozițiune; faceți-o și eu vă voi aplauda. *(Aplauze.)*

---

* Ne bănuiți, nu aveți încredere, din fr. *méfier*.

În ședința din 27 aprilie[6].

Domnilor deputați, am avut onoare ieri să vă spun că cestiunea Dunării înfățișa...

Domnul președinte al consiliului: Trei ipostaze.

Unitatea și trinitatea și că era împărțită unitatea în trei ipostaze, din care ipostaze una am tratat-o ieri.

Astăzi tratăm a doua ipostază, care este mai importantă.

Unii din onorabilii mei amici din opozițiune mi-au făcut ieri imputarea cum că am vorbit pe tonul care se numește în muzică piano. Dumneavoastră cunoașteți bine că în muzică sînt diferite tonuri, *piano*, *andante*, *forte*...

Domnul P. Carp: Este și *crescendo*.

Este și *crescendo* și, dacă aș fi început ieri astfel, atunci nu știu cum aș fi terminat.

Așadar, urmînd sfatul onor. domnul Carp, astăzi voi fi crescendo, și promit dinainte amicilor mei din opozițiune că, deși voi fi *crescendo*, totuși voi vota actul adițional [7].

Domnilor, am a mă plînge de amîndouă raporturile. Vedeți că sînt drept.

Nu mă plîng nici de domnul ministru de externe, nici de domnul raportator, dar mă plîng și de raportul domnului ministru de externe și de raportul domnului raportator.

Domnul raportator ne spune aceste cuvinte:

„Comitetul delegaților luînd în dezbatere acest proiect de lege, după matură chibzuință, în două ședințe diferite, l-au admis în unanimitate, lipsind delegatul secțiunii [a] IV-a".

Așadar vedeți că dumneavoastră sînteți ca și mine în drept să întrebați: Ce matură chibzuință de două ședințe a fost aceea în care s-a admis acest proiect de lege, căci, dacă este vorba numai de aceea ce vedem în raport, aceasta nu cerea două ședințe, ci mult mai puțin.

Eram foarte bolnav cînd se cerceta în secțiune această cestiune, dar mă interesam a afla lucrarea secțiunilor, fiindcă cestiunea s-a început a se trata pe cînd aveam onoarea de a fi colegul domnului Brătianu, și prin urmare se atingea și de mine. Cînd m-am însănătoșit, am cerut și eu să iau parte, ca simplu deputat, la discuțiune în sînul comitetului delegaților și atunci, cu puținele mele cunoștințe, am făcut că s-au ținut două ședințe, unde am arătat toate cîte știam și cît materia merita. Am arătat că nu era bine, oricît am fi noi de nemulțumiți de această încheiere, să o respingem, căci atunci am da arme în altă cestiune, care aceea este fortisimă, de a se zice că ne punem în luptă cu Europa întreagă, și am zis că nu e momentul acum de a căuta ceartă cu Europa și că deși jugul Europei e rău, dar nu e atît de apăsător ca acela care vine de la o singură putere. Aceasta cu atîta mai mult cu cît știam, cînd s-a făcut actul adițional, că la 1883 noi fiind stat independent și regat nu se va mai face cu noi ca la 1873 și chiar ca la 1880, cînd s-a făcut acest act, pentru că la 1880 acel act nu era atît de periculos în consecințele și dispozițiunile sale cum e azi, deoarece atunci cestiunea comisiunii mixte și pretențiunile de supremație nu erau formulate și actul nu era atunci de natură a ne îngriji ca astăzi, căci ştiţi foarte bine că este o dispoziţiune a unui articol din Tratatul de la Berlin care zice că regulamentele de navigaţiune care se vor face de la Porţile de Fier la Galaţi se vor face după exemplul acelora de la Galaţi în jos şi se vor pune în armonie cu acele regulamente făcute sau care se vor face. Acum situaţiunea s-a schimbat şi prin urmare noi, chiar cînd am vota actul adiţional, trebuie să arătăm bine cum [î]l înţelegem şi ce datorii impunem guvernului.

Toate acestea s-au tratat în comitetul delegaţilor şi s-au primit, fac apel la membrii comitetului să o spună; s-a primit să se facă un proces-verbal în care să se pună anume rezervele şi voi arăta mai jos ce rezerve am crezut că trebuie să fie făcute. Nu numai atît, dar reprezentantele acestei idei în comisiune a fost onor. domnul C. Boerescu şi domniei sale i s-a pus îndatorirea cum că raportul domniei sale să fie citit comitetului delegaţilor. Domnul Boerescu m-a rugat să-i comunic şi eu ştiinţele şi chiar actele pe care le am.

A doua zi, nu ştiu cum domnul Boerescu s-a retras şi am văzut alt raportator, pe domnul Ghica, şi aceasta m-a surprins.

Domnul D. I. Ghica: Voi explica eu ce s-a petrecut.

Înţelegeţi foarte bine că cestiunea e prea mare ca să caut ceartă cuiva, dar sînt fapte care se ating de pelea ţării.

Eu atunci am zis domnului Boerescu : Te-ai retras, dar cum? Şi domnia sa mi-a răspuns : Interpelează-mă în Cameră şi voi spune că m-am retras pentru că nu s-a făcut ceea ce s-a hotărît. Regret că domnul Boerescu nu este aici ca să confirme cele ce vă spun. Eu l-am întrebat dacă-mi dă acest drept de a-l interpela în Cameră şi domnia sa mi-a declarat pentru a doua oară că-mi dă dreptul să-l interpelez.

Domnilor, în cestiunile dinîntru, fiecare mai mult sau mai puţin sîntem oameni ai ţării şi fiecare mai mult sau mai puţin ştim ce să petrece. În cestiunile din afară însă nu este tot aşa, trebuie să fim mai mult sau mai puţin iniţiaţi, trebuie să avem experienţa, trebuie să citim foarte mult şi poziţiunea aceluia care discută este foarte grea fiindcă totdeauna cestiunile internaţionale se tratează cu multă rezervă şi discreţiune, şi mai ales la noi unde s-a luat obiceiul de a se sustrage controlului ţărei afacerile exterioare. Nu voi cu aceasta să fac o imputare guvernului actual, căci în cestiunea Dunării atît domnul Brătianu, cît şi eu am arătat multe, foarte multe, poate mai multe decît trebuia, eu nu voiesc să fac în această cestiune o discuţiune subjectivă şi declar opoziţiunii că din această cestiune nu fac cestiune ministerială, fac cestiune a ţării mele... Domnul Carp [î]mi spune că mă iartă domnul Bobeica...

Domnul C. Bobeica: Te iert dacă te iartă domnia sa mai întîi.

Cestiunea aceasta a actului adiţional mi-impune datoria să cunosc actele de mai înainte, ca să pot face comparaţiunea între actul adiţional şi actul de mai înainte, a vedea care este geneza cestiunii.

Iată care este geneza cestiunii şi regret că în privinţa aceasta nu ni se spune nimic nici de domnul ministru de externe, nici de domnul raportor.

Domnul P. Carp: Cer cuvîntul!

Dumneavoastră ştiţi foarte bine, domnilor, că una din învinovăţirile care s-au făcut Rusiei în timpul rezbelului Crimeei a fost că guvernul rusesc cu intenţiune făcea navigaţiunea pe Dunăre grea, potmolind chiar gurile

Dunărei, pentru ca să favorizeze portul Odesei, comerciul Odesei şi prin urmare să împedice înflorirea porturilor Dunărei. În privinţa aceasta a urmat o lungă corespondenţă şi Francia, în conferinţele de la Paris, a luat ea iniţiativa mare, largă, generoasă şi de acord cu celelalte puteri, a luat Dunărea şi a pus-o sub protecţiunea dreptului public european, a declarat că Dunărea este asimilată fluviilor internaţionale, fluviilor care parcurg mai multe state, beneficiind astfel de prescripţiunile Tratatului de Viena din 1815.

După ce s-a pus acest principiu salutariu, mai cu seamă pentru statele Dunărei de jos şi Dunărei de mijloc, apoi a venit şi la cestiunea curăţirii Dunărei şi nu numai a gurilor Dunărei, ci a întregului parcurs al Dunărei, şi a creat comisiunea riverană, o comisiune ca acelea care, după Congresul din 1815 de la Viena, s-au instituit pentru toate rîurile ce parcurg mai multe state, cum, de exemplu, pentru Elba, Rin şi altele. Ca să grăbească aceste lucrări, ca să lipească mai mult de ele interesele Europei şi mai ales pe acele ţări care-şi vărsaseră sîngele lor pentru libertatea Dunărei, ca Anglia, Francia, Italia, s-a constituit o Comisiune dunăreană la gurile Dunărei, cu misiunea ca să ridice potmolirea de acolo, aşa ca navigaţiunea la gurile Dunărei să fie liberă cu totul şi să poată intra pe ele corăbiile de mare. După aceea s-a specificat ca această comisiune riverană să nu să poată desfiinţa fără acordul unanim al puterilor subscriitoare tratatului. Această dispoziţiune, care figurează în protocoale, pînă astăzi nu s-a desfiinţat cel puţin într-un mod pozitiv.

Au fost unele puteri care ar fi voit să dispară cu totul această Comisiune europeană, care nouă mai ales trebuie să ne fie dragă, pentru că prin ea să pune Dunărea sub paza Europei întregi ; dar nu s-a reuşit. Mai mult decît atît, la Congresul de la Londra s-a hotărît ca această comisiune să se prelungească pînă la 1883 ; la Congresul de la Berlin de asemenea s-a hotărît, tot în scopul ca Comisiunea europeană să se menţină, ca să se instituie o comisiune de puterile teritoriale, tot în scopul de a se garanta neutralitatea navigaţiunii. Sîntem în drept de a zice că toate aceste dispoziţiuni nu s-au luat de Europa numai ca ele să ţină 4, 5 ani de zile, căci în realitate în Congresul de la Berlin toate acestea nu erau alt decît atîtea garanţii ce Rusia da spre a dovedi că libertatea Dunărei era tot atît de garantată şi fără peticul de pămînt ce i se da, şi fără Basarabia.

Prin urmare, niciodată nu ar putea presupune măcar Comisiunii europene o durată efemeră.

La Congresul de la Berlin, unde noi am avut atîtea neajunsuri, atîtea suferinţe, care întristează încă inima fiecăruia din noi, ni s-a dat însă şi două compensaţiuni, pe care, dacă vom şti să le preţuim la adevărata lor valoare, le putem declara mari şi în viitor întăritoare pentru ţara noastră : Ni s-a dat garanţia libertăţii Dunărei şi apoi ni s-a dat şi dreptul de a figura în Comisiunea europeană.

S-a zis atunci că, de vreme ce România intra în această comisiune, actul care s-a făcut la 2 noiembrie 1865 relativ la navigaţiunea gurilor Dunărei, subscris la Galaţi, trebuie să se revizuiască. Actul care vi se înfăţişează astăzi este actul îndeplinitor al actului de la 2 noiembrie 1865.

Domnilor, declar de mai nainte şi cred că cu mine toţi dumneavoastră, toată ţara, toată naţiunea va fi recunoscătoare acestei Comisiuni europene, care a făcut lucrări admirabile, lucrări care au dat înlesniri mari comerciului şi le dă încă necontenit şi de care lucrări şi înlesniri mai cu deosebire decît toţi se foloseşte România. Aşadar, în privinţa îndeplinirii îndatoririlor tehnice ale acestei comisiuni, nu poate să fie decît o voce, voce de recunoştinţă.

Însă, domnilor, cum ştiţi foarte bine, corpurile deliberante, cum sîntem şi noi, căutăm să ne însuşim mai multe atribuţiuni, mai multe drepturi; ca şi omul singur, şi colectivităţile sînt nesăţioase şi, cînd nu este cineva ca să le stea împotrivă, atunci nesaţiul lor este nesfîrşit. Noi de multe ori ne însuşim drepturi pe care nu le avem; guvernul vine şi ne zice că aceste drepturi sînt ale puterii executive; tot astfel de multe ori puterea executivă-şi închipuieşte drepturi pe care i le contestă Corpurile legiuitoare, şi norocirea este că avem Constituţiunea care decide. Aşa a fost şi cu Comisiunea europeană; comisiunea nu s-a mulţumit a se ţine în cercul atribuţiunilor sale mari, generale, binefăcătoare şi a făcut încetul cu încetul să smulgă din atributele mai cu deosebire ale puterii teritoriale, a intrat în luptă cu Turcia, şi avea drept ajutor o situaţiune care din fericire la noi nu există, avea capitulaţiunile încheiate între Poartă cu deosebitele puteri, care mărgineau în mult suveranitatea Turciei chiar pe pămîntul său. Dumneavoastră ştiţi foarte bine luptele mari care s-au urmat înaintea rezbelului Crimeei; ştiţi mergerea principelui Mencikoff la Poartă ca să ocrotească pe toţi ortodoxii de sub Imperiul otoman. Pe de altă parte era Francia care cerea ocrotirea maroniţilor; Austria a trimis pe contele Leiningen, care reclama asemenea drepturi pentru catolici. Turcia trebuia să se lupte pe cît [î]i era cu putinţă ca să scape de aceste pretenţiuni, dar cînd era tratat pozitiv nu avea ce face. De aceea s-au instituit în Turcia, în Egipt, în Tripoli, în Tunis, tribunale compuse de judecători numiţi nu de puterea suverană, dar numiţi de toate puterile; vedem comisiuni financiare, vedem fel de fel de autorităţi, care nu se văd nicăieri aiurea. Această situaţiune înlesnea faptele Comisiunii dunărene ca să înceapă a cere mereu cîte ceva, şi a cerut întîi ca ea să numească pe căpitanul de la Sulina, a cerut ca ea să numească pe casier şi ea să strîngă taxele, a cerut ca ea să hotărască în privinţa serviciului sanitar, după instrucţiunile Comisiei internaţionale sanitare din Constantinopole; în fine, a cerut o mulţime de atribuţiuni şi sînt dator să declar că Turcia a rezistat.

Vă aduceţi aminte că din rezbelul Crimeei Turcia a ieşit mai tare; integritatea teritoriului Turciei era garantată prin Tratatul de Paris, toate puterile voiau s-o întărească şi de aceea, cînd Comisiunea europeană a voit să strîngă taxele, Turcia a zis : Eu sînt stat suveran, pămîntul acela este al meu, Dunărea este a mea, prin urmare eu voi strînge taxele. Turcia a mai zis : Nu aveţi voie să numiţi căpitani de porturi, eu am să numesc pe căpitani, pe piloţi şi pe toţi funcţionarii. De acolo conflictul. În fine, s-a socotit de trebuinţă ca acel conflict să se termine printr-un act internaţional, unde Europa a fost silită să facă concesiuni Turciei, să recunoască principiul că numirile în funcţiuni, că juridicţiunea chiar pe apă aparţine puterii teritoriale. În privinţa taxelor Comisiunea europeană a fost foarte inteligentă şi iscusită, a zis : „Bucuros, ai dreptul să strîngi taxele, dar noi nu putem accepta strîngerea taxelor ca apoi să începem lucrarea; nouă ne trebuie bani înainte de toate, ai bani?" Turcia a zis : „N-am". „Atunci dacă n-ai bani, noi facem un împrumut mare sub garanţia puterilor din care se compune Comisiunea europeană şi, de vreme ce acest împrumut se face sub garanţia puterilor, apoi noi trebuie să strîngem taxele şi noi trebuie să numim casierul şi, prin urmare, aceste drepturi le reclamăm pentru noi pînă cînd se va stinge datoria". Turcia tot n-a cedat şi a zis : „Aşa este, n-am bani, dumneavoastră aţi făcut împrumutul; dar reclam ca controlul asupra strîngerii taxelor să-l am eu și reclam ca eu să numesc pe controlor". Europa i-a dat acest drept.

Iată actul adițional din 2 noiembrie 1865; nu-l voi citi tot, fiindcă este prea lung, dar voi arăta părțile care importă mai mult:

Iată articolul 8:

„L'exercice de la navigation sur le bas Danube est placé sous l'autorité et surveillance de l'inspecteur général du bas Danube et du capitain du port de Soulina. Ces deux agents, nommés par la Sublime Porte, devront conformer tous leur actes au Règlement dont l'application leur est confiée et pour la stricte observation duquel ils prêteront serment. Les sentences émanant de leur autorité seront prononcées au nom de S.M. le Sultan.

Dans le cas où la Commission européenne ou la Commission riveraine permanente aura constaté un délit ou une contravention commis par l'un ou l'autre des dits agents contre le Règlement de navigation et de police, elle requerra auprès de la Sublime Porte sa destitution. Si la Sublime Porte croit devoir procéder à une nouvelle enquête sur les déjà constatés par la Commission, celle-ci aura le droit d'y assister par l'organe d'un délégué, et lorsque la culpabilité de l'accusé [eut] été dûment prouvée, la Sublime Porte avisera sans retard à son [r]emplacement".

Și mai departe:

„Le capitaine du port de Soulina est chargé de la police du port et de la rade extérieure de Sulina.

Le contrôle général des opérations de la caisse sera exercé par un agent dont la nomination appartiendra au gouvernement ottoman".

Iată ce zice în privința carantinelor:

„Les dispositions sanitaires applicables aux embouchures du Danube continueront à être réglées par le Conseil supérieur de santé institué à Constantinople, et dans lequel les différentes missions étrangères accréditées auprès de la Sublime Porte sont représentées par les délégués. Ces dispositions seront conçues de manière à concilier, dans une juste mesure, les garanties sanitaires et les besoins du commerce maritime, et elles seront basées, autant que faire se pourra, sur les principes déterminés dans les articles 19 et 20 ci-après".

Cum vedeți, domnilor, aci iarăși sînt păstrate drepturile Porții, căci zice că aceste dispozițiuni vor atîrna de autoritatea suverană care era în Constantinopoli; însă acea autoritate era compusă ca toate celelalte comisiuni, era compusă și din reprezentanții puterilor subscriitoare Tratatului de Paris.

Iată, domnilor, starea legală prescrisă prin actul format la 2 noiembrie 1865. În fapt, necontenit aspirațiuni din partea comisiunii de a se emancipa de aceste prescripțiuni. Cînd Turcia era forte, cînd avea un guvern mai zdravăn, atunci nu ceda; cînd era mai slabă făcea mici concesiuni; dar cestiunea de drept este regulată. La Tratatul de Berlin, cînd Turcia era sfîșiată din toate părțile, Austria-i lua Bosnia și Herțegovina, Rusia-i lua provincii în Asia, Serbia i-a luat ceva, noi i-am luat, Grecia i-a luat, Bulgaria i s-a luat toată, trebuia să-i ia ceva și Comisiunea europeană. Să vedem ce a dat.

Iată ce a dat. Vă citesc propunerea făcută chiar de baronul de Haymerlé.

„Comisiunea europeană a Dunării de Jos este menținută în funcțiunile sale, pe care le va exercita începînd de la Galați pînă la mare. Durata sa se va prelungi și după anul 1883, pînă la încheierea unui nou acord".

Va să zică, are să treacă şi peste 1883, pînă la o nouă înţelegere. De unde urmează că dacă nu se va face o nouă înţelegere comisiunea are să meargă înainte.

„Drepturile, obligaţiunile şi prerogativele sale sînt conservate neatinse. Imunităţile de care se bucură stabilimentele sale, lucrările şi personalul său, în virtutea tratatelor esistente sînt confirmate".

Adică se menţinea Comisiunii europene drepturile care le avea. Aceasta s-a făcut la Berlin.

Ştiţi, domnilor, că noi am avut mari greutăţi să luăm Dobrogea; ni se luase Basarabia şi ne supu[se]sem la toate îndatoririle; ni se cerea numaidecît o convenţiune militară, ca să lăsăm să treacă armatele ruseşti înapoi prin Dobrogea; ne-am opus la început, dar în cele din urmă a trebuit să subsemnăm convenţiunea, şi am subsemnat-o la 14 octombrie în ajunul convocării Camerelor. Atunci s-a primit un amendament propus de Ministerul de Externe, iertaţi-mi să mă laud niţel, şi lauda mea este a guvernului întreg, dar cel puţin acel amendament de mine s-a propus; s-a primit acel amendament, care în diplomaţie se numeşte amendamentul Kogălniceanu, adică că se întindea convenţiunea de la 4 aprilie şi asupra Dobrogei, căci acum Dobrogea era a noastră, prin urmare învoiam acum ca armata rusească să treacă pe acolo înapoi, iar nu ca să revină.

La 14 octombrie a intrat armata noastră în Dobrogea, însă era două punturi strategice pe care Rusia le-a dat în dispoziţiunea administraţiunei civile, dar n-a voit să le deşerte, au fost Sulina şi Chiustengea, zicea că aceste sînt punturi pe unde pot veni vase de rezbel şi-i ea în flanc şi prin urmare nu deşertăm aceste două punturi pînă cînd armata rusească nu va reintra în hotarele imperiului. Onor. domnul Opran vă poate afirma ceea ce spun eu, căci domnia sa a fost prefectul iniţiator al stăpînirii române în Dobrogea; domnia sa ştie că Chiustengea era încă ocupată în luna lui aprilie de ruşi, căci eu în acea lună ducîndu-mă în Chiustenge am văzut acolo armată rusească.

Aşadar noi nu eram încă stăpîni în Chiustengea şi Sulina şi mai cu seamă în Sulina, căci acolo n-a primit o bucată de vreme nici garnizoana românească şi s-a urmat o mare corespondenţă în privinţa aceasta.

Comisiunea europeană însă a intrat acolo găsind satul lui Cremene şi, avînd înaintea sa dispoziţiunile tratatului care zice că Comisiunea europeană este independentă de autoritatea teritorială, a numit funcţionari şi a organizat serviciul cum a voit; şi noi cînd am intrat ne-am găsit în faţa unei autorităţi neatîrnate, în faţa unui stat în stat, în faţa unei a opta puteri; de acolo corespondenţă mare. Ni se contesta chiar dreptul de a înfiinţa o municipalitate, ni se contesta că municipalitatea aceea să înfiinţeze dări; guvernul însă a insistat foarte mult şi cele mai multe din aceste dificultăţi le-a înlăturat. Dar venise atunci vestea despre ciuma care se ivise în Rusia — unde ştiţi că am trimis şi medici — şi prin urmare trebuia să ne ocupăm şi de serviciul carantinelor. Comisiunea zicea ca să fie stăpînă pe carantine, voia să numească ea pe funcţionar şi pe inspector şi chiar numise deja. Noi am socotit de cuviinţă să ne ocupăm noi de această cestiune, dar la toate acestea Comisiunea europeană zicea că ea este stăpîna, că este independentă şi că are drept să fie suverană în Sulina. Domnul Brătianu şi eu eram foarte îngrijaţi; trebuia să ne ocupăm de treaba aceasta. Delegatul unei puteri amice nouă, căruia mă plîngeam de starea aceasta de lucruri, zicea: „Toate acestea le veţi putea regula la subscrierea actului adiţional, pînă atunci siliţi-vă să faceţi ceea ce a făcut Comisiunea europeană, înfățișați-vă cu fapte îndeplinite". Ne-am apucat noi și am făcut un regulament de serviciu sanitar, bun, frumos, lucrat de autoritățile noastre, și l-am promulgat cu decret princiar; și ca să îmblînzim acest hap, cam amar pentru Comisiunea europeană, cu acel regulament în mînă ne-am dus la medicul francez numit de comisiune, căruia i se da leafă bună, și l-am întrebat dacă primește să fie numit de noi și acel medic francez iubindu-ne pe noi a primit și astfel l-am numit și funcționează și astăzi spre satisfacerea noastră.

În această vreme a venit și cestiunea actului adițional. Eu nu mai eram ministru de externe, eram ministru de interne. Cînd am fost ministru de interne s-a pus cestiunea serviciului sanitar, a pretențiunei comisiunii ca ea să organizeze serviciul acolo și ca instrucțiunile să se dea de o comisiune internațională, tot aceea din Constantinopole, dar care era să se transporteze în București. Vă mărturisesc că mie nu-mi convenea aceasta și nu convenea la toți. Cum? Să aducem noi o comisiune internațională sanitară în țara noastră, unde de atîta vreme sîntem stăpîni, avem serviciul nostru sanitar, avem administrațiunea noastră, punem carantine cînd trebuie, le ridicăm cînd vrem etc.? Într-un cuvînt, nu ne convenea din nici un punct de vedere să aducem la noi o comisiune internațională sanitară. Însă în sînul Consiliului de Miniștri s-a prezentat o cestiune, s-a zis : Avem mari necazuri din partea vecinilor noștri, care nu au crezămînt în instituțiunile noastre, în poliția noastră sanitară, care ne închid granițele și ne fac o mulțime de neajunsuri; prin urmare, ai să primim într-un mod anodin medici străini care să lucreze în comitetul sanitar împreună cu medicii noștri și atunci nu va mai putea statul vecin să zică că avem rea poliție sanitară, că carantinele noastre nu funcționează bine etc. Astfel am dat instrucțiuni comisiunii noastre sanitare ca să primească asistenți, în cazuri extraordinare, medici d-ai națiunilor străine, vecine cu noi, care să lucreze împreună cu comisiunea noastră, însă cu condițiunea ca să se hotărească dreptul lor și, pînă nu se va hotărî dreptul lor, actul adițional să nu se ratifice. Aceasta este încheierea.

Domnilor, actul care ni se înfățișează vedem că cuprinde dispozițiuni care se depărtează cu totul chiar de la cuprinderea actului din 2 noiembrie 1865. Iată ce zice acest act :

„Drepturile, atribuțiunile și imunițiunile * Comisiunii europene a Dunărei, astfel cum ele rezultă din tratatele de la Paris din 30 martie 1856 și de la Londra din 13 martie 1871, din actul public de la 2 noiembrie 1865, precum și din actele de la Berlin din 13 iulie 1878, vor continua a predomni în raporturile sale cu noile state riverane, și efectul lor se va [în]tinde pînă la Galați, afară de modificațiunile specifice aici mai jos".

Și mai departe :

„Articolul 2. Agentul specialmente însărcinat cu poliția fluviului în jos de Galați și afară de portul Sulinei va purta de aci înainte titlul de inspector al navigațiunii pe Dunărea de Jos și va fi, ca și în trecut, asistat de un cancelar și de supraveghetori împărțiți pe diferite secțiuni fluviale ale resortului său și toți puși sub ordinele sale".

Aceasta este conform cu cele de mai înainte.

Iată însă unde începe răul :

„Inspectorul navigațiunii, cancelarul inspecțiunii, precum și supraveghetorii secțiunilor fluviale, căpitanul portului Sulina și tot personalul pus sub ordinele acestui din urmă sînt numiți de către comisiune, cu sim-

---

* Citește : *imunitățile!*

plă majoritate a vocilor și fără deosebire de naționalitate. Ei pot de asemenea fi revocați de către dînsa.

Inspectorul navigațiunii și căpitanul portului Sulina îndeplinesc funcțiunile lor sub autoritatea directă a comisiunii, care-i retribuiește și în mînele căreia ei, cum și subordonații lor, fac jurămîntul legal".

Aici veți găsi germenile propunerei Barrère.

„Ei se pronunță în calitate de judecători de primă instanță asupra contravențiunilor comise în întinderea resorturilor lor respective în materie de poliție a navigațiunei și hotărîrile lor sînt date în numele Comisiunii europene a Dunărei".

Acum altceva : :

„Articolul 3. Controlul operațiunei casei de navigațiune de la Sulina nu va mai fi încredințat unui agent special; el va fi exercitat în mod esclusiv de Comisiunea europeană sau de autoritatea care-i va succeda și aceasta în forma cum este sau cum va fi determinată de zisa comisiune sau autoritate.

Modul perceperii taxelor și administrarea casei de navigațiune de la Sulina vor putea fi modificate prin deciziune luată cu unanimitatea vocilor, în ședința plenară".

Apoi în articolul 6 se zice :

„Regulamentele sanitare aplicabile gurilor Dunărei, cuprinzîndu-se într-însele și tarifele taxelor sanitare, vor fi elaborate și modificate de către consiliul internațional care se va institui la București".

Asupra acestei cestiuni noi ne făcuserăm rezerve și am hotărît că trebuie să se trateze întîi cum și ce fel și apoi să se ratifice.

Sînt dator a declara că domnul ministru de externe actual a făcut demersuri către puteri; puterile au răspuns toate cum că sînt gata să intre în înțelegere cu România și că țin seama de drepturile și de trebuințele noastre, dar că pînă atunci nu este rațiune de a nu se ratifica acum actul adițional.

Dar ceea ce este curios este această idee tot din acest articol *„regulamentele actuale"*. Care regulamente? Care le-am făcut și care s-au promulgat prin decret regesc?

Iată ce se zice despre aceste regulamente :

„Regulamentele actuale vor rămînea în vigoare pînă la un nou ordin sub rezerva dreptului pentru Comisiunea europeană de a cere abrogațiunea imediată a acelora care ar fi în opozițiune cu interesele navigațiunei și cu principiile enunciate în articolii 18, 19 și 20 ai actului public din 2 noiembrie 1865.

În scopul de a determina într-un mod precis înțelesul stipulațiunilor zisului articol 20, relative la măsurile de carantină propriu-zise puse în vigoare în timp de epidemie, este bine înțeles și convenit că aceste măsuri sînt esclusivamente aplicabile năvilor și voiajorilor de proveninţă brută și în porturile neinfectate și că orice măsură esceptională și restrictivă trebuie să fie suprimată pentru intercursa între porturile fluviului, îndată ce epidemia a devenit generală pe țărmurile sale".

Și pentru a facilita, în timp de epidemie, menținerea poliției fluviale s-a mai convenit ca „inspectorul navigațiunei, cancelarul inspecțiunei și supraveghetorii secțiunelor să continue ca și în trecut a circula liber pe fluviu sub singura condițiune de a se supune, în caz de compromisiune, măsurilor reglementare la care sînt supuși agenții sanitari.

Aceleași imunități vor fi, în caz de trebuință, acordate inginerilor, impiegaților și uvrierilor Comisiunei europene".

În comisiune, delegatul nostru a zis: Iată regulamentul. Dacă găsiți că e ceva în contra actului adițional, sîntem gata să schimbăm; însă nu au găsit nimic.

Acum mai curios este aceasta:

„În ceea ce privește specialmente administrațiunea serviciului sanitar la Sulina, consiliul internațional din București se va înțelege cu comisiunea asupra numirii și retribuțiunei personalului sanitar, asupra instalărei și funcționărei biurourilor, asupra stabilirei și întreținerei unui lazaret, asupra modului de percepțiune al taxelor sanitare și asupra destinațiunei produsului lor, care va forma un fond special".

Pentru ce aceasta? Unde este partea practică? Dar dacă este ciumă și se pune carantină la Sulina de către comisiunea internațională, ce se face la Kiustenge? Acolo nu sînt carantinele noastre?

Domnilor, nu este acum momentul să ne facem recriminațiuni. Oricît de dureros e acest act adițional, eu nu pot lua asupră-mi să vă sfătuiesc de a nu-l vota. Eu-l voi vota, însă totdeodată rog pe primul-ministru ca să ne unim și Cameră și guvern și domnia sa mai mult decît noi, să ne facem rezervele noastre că ceea ce dăm Europei nu dăm nimănui altuia și că ceea ce dăm Europei dăm numai pînă la întrunirea conferințelor viitoare. *(Aplauze.)* La conferințele viitoare, în 1883, avem dreptul, în conformitate cu Tratatul de Berlin, să cerem ca, precum noi respectăm atributurile Comisiunii europene, într-un mod independent de puterea teritorială, asemenea și puterea teritorială să-și exercite drepturile sale de suveranitate pe acel pămînt, independent de Comisiunea europeană. Comisiunea europeană, pe cîtă vreme va stărui în înaintarea și în menținerea frumoaselor și admirabilelor lucruri pe care le-a făcut, va atrage bunavoință a României și a lumii întregi.

Eu cred că la congres ni se vor da toate drepturile pe care le au gurile Rinului, ale Elbei, ale Escautului. Mai mult încă: noi am dovedit că știm să respectăm drepturile străinilor și, prin urmare, Europa ne poate lăsa pe noi să ne exercităm drepturile noastre la gurile Dunărei, unde este misiunea noastră.

Ați văzut dumneavoastră că, de cîte ori Dunărea a fost liberă și am stăpînit-o noi, România a mers înainte, iar cînd am fost dezlipiți de Dunăre, am mers înapoi, și astăzi am convicțiunea că noi nu mai însemnăm nimica fără gurile Dunărei și fără Dunăre.

Pe acest tărîm — iată considerațiunea cea mare care mă face să votez actul adițional —, pe acest tărîm trebuie să menținem pe cît se poate acest mare interes care se numește Comisiunea europeană, dar totodată nu se cuvine ca coroana României, pe care noi am făcut-o nu de aur, ci de oțel, ca acea coroană să fie ofensată prin declarațiunea cum că coroana aceea nu poate să întemeieze la Sulina o administrațiune tot atît de inteligentă, tot atît de energică, tot atît de dreaptă ca aceea a Comisiunei europene. *(Aplauze prelungite.)*

Schimb de replici cu D. I. Ghica[8].

Nu este esact că am subsemnat așa ceva.

Domnul D. I. Ghica: Mergeți la Ministerul de Externe și veți vedea și încheierea Consiliului de Miniștri privitoare la actul adițional în care sînteți cel dintîi subscris cu data din 10 aprilie 1880.

Citiţi-o, să vedem dacă este aşa.

Domnul D. I. Ghica: Există în dosarele Ministerului de Externe, unde poate s-o citească oricine.

La 10 aprilie nici nu eram aici, eram încă la Paris.

Domnul D. I. Ghica : Cu toate acestea dumneavoastră aţi aprobat şi subsemnat actul adiţional.

Citiţi ce am subsemnat. N-am aprobat acest act adiţional, atunci era altul la minister.

Îşi exprimă rezerve în legătură cu activitatea Comisiei europene a Dunării.

Eu vă mărturisesc, domnilor, păcatul meu ; nu pot să votez un asemenea act cu entuziasm şi vă declar că sentimentul sub care votez este resignaţiunea. Votez acest act pentru că nevotîndu-se mă tem să nu se încurce o altă cestiune care este mai mare. Nu pot însă să-l votez cu entuziasm şi nici măcar fără rezerve, pentru că, dacă l-aş vota fără rezerve, tocmai atunci aş face ceea ce domnul Carp numea vanitate sau *chauvinisme.*

Domnilor, şi eu doresc prelungirea Comisiunii europene pînă la Porţile de Fer, însă în cuprinderea tratatelor.

Voci : Aşa !

Să se facă regulamente, dar nu să şi administreze. (*Aplauze.*)

Voci : Aşa ; prea bine !

Cum, domnilor, este *chauvinisme* cînd eu cer ca cheia casei mele să fie în mînile mele ? Cînd eu cer ca să-mi pot muta mobilele mele după voinţa mea, iar nu după învoirea Europei, care doreşte ca ea să numească pe inspectori, pe căpitani, pe supraveghetori ? Apoi acela care se duce la Sulina ce spectacol i se înfăţişează cînd vede un vas cu un drapel care nu se mai văzuse pînă atunci, cînd vede pe toate uliţele uniforme care nu sînt ale ţării ? Ce spectacol i se înfăţişează atunci cînd se duce la căpitanul portului în Sulina şi trebuie să aibă un dragoman ? Cînd se duce la inspectorul cu dragoman ? Cînd se duce să plătească taxa să aibă dragoman ? Apoi această stare de lucruri voieşte domnul Carp să o ducă pînă la Porţile de Fier ? (*Aplauze.*)

Onorabile domnule Carp, dumneavoastră aţi zis că eu am criticat Comisiunea europeană. Din contră, eu o laud în îndeplinirea misiunii ce i s-a tras în ceea ce priveşte lucrările tehnice. Eu nu am zis cum că noi am putea întemeia o comisiune a noastră, dar am zis că funcţionarii numiţi de noi ar putea să funcţioneze tot aşa de bine ca şi funcţionarii numiţi de Comisiunea europeană, şi poate şi mai bine, căci funcţionarii numiţi de noi [î]i cunoaştem, vor fi mai proprii pentru aceste funcţiuni, căci-i luăm din ţara noastră pentru ţara noastră, pe cînd comisiunea, dacă i-ar numi ea, i-ar lua de unde i-ar conveni, poate din Anglia, din Francia, căci nu i se pune nici o condiţiune în această privinţă.

Eu am spus de la început cum că această cestiune este trinitate şi unitate, dar astăzi nu se discută cele 3 ipostaze şi nu voiesc să pierdeţi cel de al doilea ipostaz pentru cel de al treilea, căci atunci nu ar mai fi trei ipostaze, dar la aceasta nu s-a gîndit nici unul.

Prin urmare, domnilor, eu voi vota acest act, dar [î]l voi vota cu rezerve. Rămîne ca dumneavoastră să faceţi cum veţi socoti.

Acum vin la onor. domnul raportor.

Noi bătrînii ne simţim slabi; nu mai sîntem în stare să facem ceea ce am făcut la tinereţe. Dar dumneavoastră tinerii, dacă noi sîntem slabi, dumneavoastră tinerii trebuie să aveţi putere, energie ca să ne puteţi întrece. (*Aplauze.*) Dacă s-a făcut ceea ce se vede astăzi, aceasta se datoreşte focului generaţiunei bătrîne. Pe atunci erau alte greutăţi, domnule Ghica.

Domnul Dimitrie Ioan Ghica: Cer cuvîntul în cestiune personală.

Domnule Ghica, dumneavoastră iată ce ziceţi prin raportul dumneavoastră:

„În acelaşi timp regulează raporturile comisiei cu puterea teritorială în urma trecerii gurilor Dunării sub stăpînirea României şi curmă conflictele existente între comisie şi puterea teritorială".

Eu nu înţeleg că sub cuvînt că să curmăm toate conflictele trebuie să dăm totul. Aşa înţelegeţi dumneavoastră că noi trebuie să apărăm independenţa noastră? Să dăm serviciul sanitar, să dăm perceperea taxelor, să dăm controlul, să dăm inspectorii, comisarii de supraveghere de la toate porturile noastre? Apoi ce ne-a mai rămas? Ne-a mai rămas acea mică garnizoană şi administraţiunea. Ei bine, să le luăm şi pe acestea sau să le lăsăm pe mîna comisarului şi atunci mai bine ar fi să declarăm că marginea României merge pînă la Sulina, iar nu şi în Sulina.

Domnul D. I. Ghica: Acest act l-aţi făcut dumneavoastră, nu l-am făcut eu.

Mă iertaţi, eu nu fac personalităţi; mi-am permis numai să vă dau sfatul ca dumneavoastră cei tineri să vă siliţi să ne întreceţi pe noi bătrînii în apărarea drepturilor şi independenţei acestei ţări.

Noi cei trei sau patru bătrîni ce sîntem aici în Cameră din vechea generaţiune vă privim pe dumneavoastră cei tineri ca pe copiii noştri şi recunoaştem că aveţi şi mai mult talent şi mai multă ştiinţă decît noi, dar dorim să aveţi şi focul entuziasmului, nu de a aproba tot ce vi se cere, ci entuziasmul rezistenţei la cererile păgubitoare pentru ţară [9]. (*Aplauze.*)

Propune un al doilea articol[10] la proiectul de lege care reglementa navigaţia pe Dunăre.

Domnule preşedinte, am zis că am un al doilea articol, însă declar mai dinainte că eu nu înţeleg să fac greutăţi guvernului asupra acestei cestiuni. Eu socotesc că este de datoria acestei Camere să-şi facă rezervele sale şi aş dori ca domnul prim-ministru să fie aici pentru a mă auzi.

Domnul D. I. Ghica: Legea aceasta este votată de Senat.

Am onoare a vă declara, domnule raportator, că deosebirea între mine şi dumneata este că eu nu mă uit la această împregiurare; Senatul este liber să facă ce va voi şi Camera este asemenea liberă să facă ce va voi.

Domnule prim-ministru, iată articolul pe care-l propun. Dacă nu-l primiţi, eu-l retrag nu fac nici o greutate fiindcă nu voiesc să ziceţi cum că aceasta a compromis cestiunea cealaltă. Prin urmare, sînt cu totul la discreţiunea domniei tale. Iată articolul:

„În viitoarea conferinţă ce urmează a se întruni în privinţa prelungirii Comisiunii europene, guvernul va stărui pentru a se dobîndi modificarea articolelor 2, 3, 6, 7 din actul adiţional, astfel încît să fie asigurat exerciţiul drepturilor internaţionale în mod independent de către Comisiunea europeană, precum România a respectat şi va respecta independenţa şi drepturile comisiunii mixte"[11].

La articolul 1.

Domnilor, eu declar, cum am zis de la început, că nu înţeleg deloc să fac greutăţi guvernului, că nu voiesc să se zică că am făcut cestiunea cealaltă grea. De aceea am dat citire acestui articol, el figurează în procesul-verbal[12] şi am convicţiunea că el reproduce şi simţămintele domnului Brătianu şi simţămintele întregii Camere şi, cum a zis foarte bine domnul Brătianu, sînt încredinţat că guvernul nu va putea face altfel decît ceea ce se cere prin acest amendament.

Domnul preşedinte al consiliului: Are să lupte, fiindcă nu depinde numai de guvernul român a face cum va voi el.

Eu am declarat că retrag amendamentul.

Asupra amendamentelor la actul adiţional.

Domnilor, daţi-mi voie să zic două cuvinte ca să luminez cestiunea . . .

Domnul preşedinte: Vorbiţi contra închiderii discuţiunii?

Domnule preşedinte, numai dumneavoastră nu trebuie să pierdeţi răbdarea.

Domnul preşedinte: Camera a cerut închiderea discuţiunii.

Domnilor, onor. domnul Vernescu a zis ca să facem modificări, amendamente la actul adiţional; aceasta eu nu pot să primesc pentru că nu se pot face modificări într-un act bilateral. Un asemenea act ori se primeşte cum este, ori se respinge. Dacă este de făcut rezerve, ele se pot face numai prin o lege; decît eu vă declar că, fiindcă nu voiesc să fac greutăţi guvernului în cestiunea de faţă, voi veni cu o propunere în sensul cum voieşte domnul Vernescu, dar nu voi face propunerea astăzi, ci mai tîrziu. Şi fiindcă domnia sa a zis că eu am venit cu glume-i pot spune că nu eu am făcut glume, ci domnia sa cînd v-a propus că faceţi amendamente la un act adiţional[13].

„Monitor", 1882, nr. 102, p. 1747, col. 3 — p. 1751, col. 1; p. 1753, col. 1—2; nr. 103, p. 1773, col. 1 — p. 1777, col. 2; p. 1778, col. 1; p. 1779, col. 3 — p. 1780, col. 2; p. 1781, col. 3; p. 1782, col. 1; p. 1783, col. 2—3.

NOTE

[1] Vezi p. 281 şi 301 şi Introducerea.
[2] Vezi supra, p. 126, nota 5.
[3] Vezi K., *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea a III-a, p. 37, nota 9.

[4] Vezi supra p. 88, nota 13.

[5] N. Blaremberg spusese că dialogul K. — ministrul de externe a fost un „duo atrăgător" în care cei doi „şi-au zvîrlit unul altuia cădelniţa în nas". Discuţia era stearpă şi îşi exprimase temerea că „apa trece, pietrele rămîn" şi sub guvernul actual „apa aceea care curge să nu ducă cu dînsa drepturile seculare ale ţărei".

[6] La începutul şedinţei K. a făcut următoarea rectificare : „. . .Domnilor, in cuvîntul care l-am făcut ieri s-au strecurat oarecari mici greşeli de redacţiune, foarte mici, şi cer voie să le rectific mai ales că în locul inginerului Hartley s-a pus Barkley şi iarăşi la altă parte am zis trinitatea indiană şi s-a pus trinitatea egipteană. Pentru acestea şi altele cer voie să le rectific. Dar constat că cuvîntul domnului ministru de externe nu este publicat. Atît am avut de zis".

Pentru Charles Hartley vezi mai recent David Turnock, *Sir Charles Hartley and the developement of Romania's Lower Danube — Black Sea commerce in the late nineteenth century*, în vol. *Relaţiile româno-engleze după 1821*, Iaşi, 1983, p. 75—98.

[7] Actul adiţional era la „Actul public din 2 noiembrie 1865 relativ la navigaţiunea pe gurile Dunărei". Era subscris de reprezentantul României (E. Pencovici), Germaniei (J. Arend), Austriei (E. Haan), Franţei (C. E. P. Barrère), Angliei (H. T. Seaborne), Italiei (N. Revest), Rusiei (Al. Romanenko), Turciei (Constantin effendi St. Caratheodory). Potrivit lui „drepturile, atribuţiunile şi imunităţile" Comisiei europene a Dunării (consfinţite prin Tratatul de la Paris din 1856, Conferinţa de la Londra din 1871 şi actul public din 1865) se extindeau pînă la Galaţi.

Vezi-l comentat mai jos în discursul lui K.

[8] D. I. Ghica explicase că el a ajuns raportor la acest proiect de lege deoarece Al. Teriachiu şi C. Boerescu, numiţi anterior, se „deziseseră". La dezbaterea comitetului delegaţilor participase şi K. şi cele două şedinţe „au fost în total ocupate de istoricul foarte clar şi lămurit ce domnul Kogălniceanu a făcut asupra cestiunii, precum a făcut-o şi aci în Adunare".

Rezerve asupra actului adiţional se făcuseră la capitolul sanitar, unde se convenise ca poliţia sanitară să fie asigurată de o comisie formată din membri ai Consiliului superior sanitar român asistaţi de delegaţi ai celorlalte puteri. Statele interesate au admis acest punct de vedere cu condiţia ca să nu se creeze românilor o majoritate în comisia sanitară. În memorii întocmite în 1879 şi 1880 K. ceruse ratificarea actului adiţional cu această rezervă. Afirmaţia în acest sens a raportorului provoacă replica lui K. Vezi *Instrucţiuni pentru directorul sanitar al porturilor de la gurile Dunărei*, în „Monitor", 1879, nr. 243, din 26 octombrie, p. 6839—6840 ; *Raport pentru scutirea de taxă sanitară a şlepurilor străine intrate în aceste porturi, ibidem*, 1880, nr. 14, p. 273.

[9] Proiectul a fost luat în consideraţie cu 56 de voturi pentru şi 10 împotrivă.

Imputările lui K. erau întru totul justificate. Iată, în sprijinul spuselor sale, ceea ce constata, prin 1889, Iancu Bălăceanu, delegat în C.E.D., cu referire la sediul comisiei de la Sulina : „Je fis un jour une découverte des plus curieuses. Étant allé à Soulina avec la commission qui y tient chaque année sa session de printemps, je remarquai que le palais de la commission portait, sculptés sur pierre, les écussons de toutes les puissances faissant partie de la commission, mais que les armes de la Roumanie brillaient par leur absence. A l'ouverture de la session, je demandai à mes collègues pourquoi l'écusson de la Roumanie, qui faisait partie depuis onze ans de la commission, ne figurait pas auprès des autres. Mes collègues me répondirent que cet état de choses tenait à ce que le délégué roumain n'avait jamais fait aucune observation à cet égard. Je dis : « Eh bien, messieurs, j'ai l'honneur de demander que les armes de la Roumanie soient placées avant la prochaine session et aussi en évidence que celles des autres puissances ». La mesure fut votée à l'unanimité sans l'ombre d'une observation, ce qui ne disculpa pas précisément les délégués de la Roumanie qui avaient passé par lâ. Un mois après, l'écusson roumain était placé et, comme il ne restait plus de place pour le mettre sur le même rang que les autres, on le mis au dessus et l'artiste chargé de le sculpter. . . l'avait-il fait intentionnellement. . . lui avait donnait une grandeur double de celle des autres !" (*Souvenirs diplomatiques*, Biblioteca Academiei, mss 1).

[10] Proiectul avea un singur articol prin care se aproba actul adiţional făcut la 28 mai 1881, ca adaos la cel din 1865.

[11] I. C. Brătianu a obiectat că proiectul a fost votat de Senat.

[12] În legătură cu această manevră a lui K. de a depune un amendament numai spre a fi consemnat în procesul-verbal, înaintea luării în consideraţie a proiectului, avusese loc următorul schimb de replici cu primul-ministru :

„*I. C. Brătianu*: Văd pe domnul Kogălniceanu că scrie ceva. Dumnealui ştie prea bine că ideea încheierei unui proces-verbal cu rezerve s-a discutat şi rezultatul a fost că toţi s-au întrebat : Unde ajungem cu aceasta?. . . Dumneavoastră, care mă cunoaşteţi, sînt singur că aveţi credinţă în inima mea românească. . .

M. Kogălniceanu: Nu discut inima dumneavoastră, dar îmbrăţişaţi prea mult pentru a strînge bine, observaţi prea mult !

I. C. Brătianu: Atunci Camera să facă un proces-verbal prin care să hotărască ca ori de cîte ori va fi vorba de cestiuni mari naţionale să am pe domnul Kogălniceanu alătur de mine.

M. Kogălniceanu: Aceasta nu se mai poate !

I. C. Brătianu: Nu zi vorbă mare ! *(Ilaritate.)*

M. Kogălniceanu: Sînt Stan Păţitul.

I. C. Brătianu:... Am văzut în viaţa mea lucruri mai stranii decît acela de a vedea pe domnul Kogălniceanu pe banca aceasta ; am văzut pe domnul Kogălniceanu, de exemplu, apărînd libertatea acestei tribune, pe care domnia sa o sfărîmase.

M. Kogălniceanu: Spre a pune alta în loc, tribuna democraţiei".

[13] Vezi infra p. 281 şi 301.

Scurtă precizare asupra regimului viilor şi pometurilor. Pe marginea unei interpelări a lui P. Cernătescu *

Domnilor, eu ştiu că legea rurală a hotărît cestiunea. Legea rurală zice curat că pometurile şi viile vor urma regimul pe care l-a avut cu un an înaintea promulgării legei rurale şi aşa s-a urmat pînă astăzi.

Voci: Nu s-a urmat aşa.

Apoi dacă nu s-a urmat aşa foarte rău s-a făcut şi abuzul niciodată nu desfiinţează o lege. Dacă bunăoară la tribunale s-ar face strîmbătăţi, apoi d-acolo urmează că o lege cade în desuetudine ? Nu.

Dacă în această cestiune este vreo îndoială, ministrul are datoria să vie la Cameră să ceară dezlegare, dar mai mult nu.

Acum, fiindcă s-a vorbit de cestiunea pădurilor...

Voci: Aceasta nu este la ordinea zilei.

Dacă nu este la ordinea zilei, tac ; dar totuşi voi veni să chem luarea dumneavoastră aminte şi asupra acestui articol, care trebuie şi el regulat, căci este mai bine să fie regulat decît să rămînă în aer.

Domnul preşedinte al consiliului: Ca şi embaticurile. Să se facă o dată şi să se curme.

De acord cu dumneavoastră, dar în privinţa viilor legea rurală zice că ele vor urma cum a fost în momentul promulgării legii rurale, însă acele vii care sînt sădite mai tîrziu, după 1864, acelea urmează după învoielile lor.

În ceea ce priveşte viile statului, acolo aveţi dreptul a veni cu lege şi cred că veţi face bine.

„Monitor", 1882, nr. 106, p. 1849, col. 1—2.

---

* Şedinţa din 30 aprilie 1882.

Despre reconstruirea cheiului portului Giurgiu. Cu referire la interpelarea lui B. Iepurescu *

Domnilor deputaţi, onor. domnul ministru de lucrări publice, cu ocaziunea răspunsului domniei sale la interpelarea domnului Iepurescu[1] în privinţa reconstruirii cheiului de la Giurgiu, a împrospătat o interpelare pe care a făcut-o onor. domnul Corlănescu mai lunile trecute şi care se rezuma în aceste vorbe : De ce numai Severinul să fie osîndit să nu aibă chei ca celelalte oraşe? Eu cred că Severinul ar fi osîndit tocmai dacă ar fi avut chei ca celelalte oraşe (*ilaritate*), căci ar fi avut chei nu de-a lungul Dunării, ci în Dunăre, şi vă citez exemplul Galaţilor şi Brăilei (*ilaritate*), cheiuri care în adevăr au fost plătite cu mulţi bani, dar care sînt acum în Dunăre. Aşa fiind, tot mai bine este ca banii să fie pe uscat decît în Dunăre.

Aşadar, eu socotesc că în cazul de faţă este mai bine temperamentul blînd şi cam leneş, dacă-mi este permis să zic aşa, întovărăşit de bunăvoinţă, al domnului ministru de lucrări publice, o zic fără ironie, care va studia şi va da urmare acestei lucrări. Dumneavoastră aţi văzut că domnia sa s-a adresat la o specialitate mare, care este domnul Coulmans. Însă aţi văzut că discuţiunea de amîndouă părţile a urmat pe tărîmul ştiinţific, tehnic, unde cred că Adunarea nu se poate pronunţa imediat, căci asemenea cestiuni nu se pot cerceta decît prin o anume comisiune. Dar eu socotesc că domnul ministru de lucrări publice, mai ales în privinţa unui port situat pe un rîu aşa de mare, care n-are asemănare cu cele din Elveţia, ar face mai bine să consulte luminele acelui mare inginer care a lucrat la gurele Dunării...

Domnul ministru al lucrărilor publice: L-am consultat.

N-aţi spus aceasta şi îndată ce dumneavoastră aţi pronunţa numele Hartley[2] fiţi siguri că nimeni n-ar cuteza să mai zică un cuvînt, dar domnul Coulmans, care sub ministerul meu a venit în ţară şi care este bun pentru Dîmboviţa...

Domnul P. Buescu: A murit.

Să-i fie ţărîna uşoară!

Rog pe amicul meu domnul Iepurescu să fie mult mai mulţumit chiar de acele promisiuni de cercetări de studie, să fie mai mulţumit de aceste vorbe de răbdare ca să se facă cercetări, fiindcă credem că mai bine este să rămîie Giurgiul cum este astăzi cu paralele în ladă, decît să se afle în poziţiunea nenorocită a Brăilei şi a Galaţilor. (*Ilaritate*, *aplauze*.)

„Monitor", 1882, nr. 106, p. 1852, col. 1—2.

---

* Şedinţa din 30 aprilie 1882.

NOTE

[1] B. Iepurescu spusese că din venitul taxelor de cheiaj, care forma deja un fond de 800 000 de lei, se construise un chei de către inginerul Frunză din Ministerul Lucrărilor Publice, dar nu pe malul Dunării, ci al unei gîrle, căci „apa care trece pe lîngă Giurgiu nu este un braţ important al Dunării". Lucrarea costase 600 000 de lei. A fost reluată de antreprenorul

Rucăreanu, care se angajase să facă drenaje pentru a avea în permanenţă apă suficientă în gîrlă, adică în ceea ce se numea canalul Sf. Gheorghe. Lucrarea costase 700 000 de lei. Apoi totul a fost abandonat, Ministerul Lucrărilor Publice decizînd să realizeze lucrarea în regie (în 1873). Giurgiuvenii adoptaseră în urmă o soluţie pentru construirea unui canal care să lege braţul mare al Dunării de „gîrla" lor, tăind „într-un mod cam oblic" insula Ramadan. Devizul se ridica la 1 715 000 de lei. Ministerul Lucrărilor Publice o considera costisitoare şi vedea posibile obiecţii din partea bulgarilor, că li s-ar lua apa din portul Rusciuk. Titularul acestui minister, N. Dabija, explicase că în momentul de faţă erau două soluţii: dragarea continuă a vechiului canal Sf. Gheorghe sau construirea altuia nou, care însă însemna devierea apelor Dunării. După încheierea studiilor tehnice necesare el avea să le aducă în faţa Adunării spre dezbatere.

[2] Pentru Ch. Hartley, vezi supra p. 273, nota 6.

Se pronunţă asupra proiectului de lege care reglementa regimul pensiilor impiegaţilor de la căile ferate *

Esistă principiul în legea pensiunilor[1].

Domnul T. B. Lăţescu: Mie mi se pare că nu esistă şi rog pe Cameră să-l adopte cu această ocaziune.

Domnule preşedinte, pretutindeni impiegaţii căilor ferate au case speciale care se regulează după statute făcute de ei. Chiar în ţară la noi compania drumurilor de fier a liniilor române are casa sa deosebită. Eu socotesc dar că mai bine ar fi decît să intrăm în specialităţi să punem acest principiu, că se va forma o casă de pensiuni, de retragere, de ajutor, cum veţi voi să o numiţi, care se va regula de către înşuşi funcţionarii drumului de fier sau de administraţia generală.

În tot cazul, domnilor, eu văd că s-a pus să se ia 10 la sută şi socotesc că aceasta este prea mult.

O voce: La Staatsbahn dau 20 la sută.

Ferească Dumnezeu!

O voce: Regulamentul aşa zice.

Care regulament? Domnule ministru, aveţi dumneavoastră regulamentul casei pensiunilor a liniilor Staatsbahn? Eu nu cred să fie aşa. *(Zgomot.)*

Domnilor, eu sînt la administraţiunea unei linii de drum de fier care este română, dar care aparţine unei societăţi austriace, şi nu ştiu să se fi făcînd asemenea reţineri mari pentru pensiuni ... *(Zgomot.)*

Socotesc că nu trebuie să hotărîm defel pe pielea altuia, să lăsăm să hotărască ei singuri, şi vă pot încredinţa că toţi impiegaţii căilor ferate sînt în contra reţinerilor de 10 la sută.

O voce: Tot pentru dînşii dau.

Aşa este, dar *primum vivere, deinde philosophare*[2].

Despre salarizarea funcţionarilor feroviari.

* Şedinţa din 30 aprilie 1882.

Niciodată n-am auzit un talent mai strălucit apărînd o cauză mai [illegible]; niciodată n-am văzut patriotism mai înfocat cu cuvinte mai elocvente pentru ca să facă ca în această ţară un român să nu caute altă carieră decît aceea a funcţionăr[i]ei, trecînd de la administraţiune la finance, de la finance la justiţie, etc.

Combaterea ce onor. domnul Lăţescu[3] o face astăzi este combaterea specialităţilor. Onor. domnul Lăţescu v-a zis cum că în direcţiunea străină erau posturi care se plăteau cu sute de mii de franci, pentru că acel director era al concesionarilor care veneau în această ţară să se îngraşe din măduva ei.

Iată, domnilor, un ce care trebuie să ne emoţioneze, pentru că, în adevăr, ne aducem aminte că am văzut asemenea străini cărora concesionarii le făceau avantage mari. Să vedem însă daca în alte ţări fiii acelor ţări, directori de căi ferate sau alte administraţiuni tehnice, nu se plăteau şi nu se plătesc şi astăzi cum se plătea Guilloux[4] şi alţii? Însuşi domnul Lăţescu v-a spus că directorul drumului de fier de la Viena la Pesta să plăteşte îndoit decît al nostru. Directorul dar acela este el străin în Austria sau este fiul Austriei în Austria?

Domnia sa ca să scuze aceasta a zis că nu poate să fie comparaţiune între Staatsbahn şi între marea noastră reţea, care începînd, aşa sper, de la Iţcani va merge la Vîrciorova, îmbrăţişînd şi toate celelalte linii! Şi a adăogat domnia sa: Dar ce produce acea linie? Domnilor, totul este relativ. Negreşit că linia aceea a Austriei poartă o industrie care există în Austria; noi pe linia noastră purtăm grîne; serviciul însă este tot acelaşi. Productele noastre, sînt mai multe, mai voluminoase, mai grele, sînt produsul pămîntului; aduc mai puţin ca venit, dar cer aceeaşi muncă.

Eu voi lua altă linie, o linie mult mai slabă decît a noastră şi mai scurtă, linia Lemberg—Cernăuţi — Iaşi — Roman; linia aceasta nu are jumătate din întinderea liniei noastre; ei bine, inspectorul, căci ea nu are directore, inspectorul acelei linii are 12 000 fiorini pe an, care face 30 000 franci. *(Întreruperi.)*

Onor. domnul Iepurescu-mi spune că aceasta este o sinecură. L-ai văzut? L-ai cunoscut? Cunoşti atribuţiunile sale? Umblat-ai pe acea linie atît încît să poţi zice acest cuvînt? Înţeleg că m-ai bătut în cestiunea cheiului de la Giurgiu[5], dar cu aceasta nu va să zică că eşti universal în toate. *(Ilaritate, aplauze.)*

Aşadar, domnilor, să nu mergem pe comparaţiuni. Este ştiut că posturile acelea care reclamă o activitate de zi şi de noapte, o răspundere şi o moralitate mare, acele posturi trebuie ca ţara sau societăţile particulare, căci totuna este, să le plătească bine, să pună pe acel funcţionar în poziţiune de a trăi nu în mod luxos, dar într-un mod independent, într-un mod care să răsplătească studiile şi munca sa. Am auzit de la onor. domnul Lăţescu invocînd înaintea dumneavoastră pe şeful statului şi pe doi capi ai bisericii şi aducînd înaintea dumneavoastră, Cameră liberală, Cameră democrată a unei ţări democrate, domnia sa membru al unei majorităţi docile, dar democrate, aducînd zic înaintea dumneavoastră o teorie ca aceea ce s-a susţinut în Francia de către monseniorele Freppel, care a luat 16 000 lei diurnă ca membru al Camerei Deputaţilor, şi cînd ministrul de finance i-a cerut să binevoiască a întoarce acei 16 000 lei înapoi, pentru că după regulamentul Camerei şi după lege deputaţii care sînt funcţionari ai statului nu au diurne — vedeţi acolo sînt mai republicani decît noi — , atunci monseniorele Freppel a răspuns, fiind înainte aceeaşi idee pe care o apără azi domnul Lăţescu, zicînd că ceea ce i s-a dat de la stat nu este o leafă, ci o despăgubire pentru averile secularizate de revoluţiunea cea mare. Tot aşa şi domnul Lăţescu zice că capii bisericei noastre nu sînt funcţionari ai statului, nu sînt salariaţi, ci li se dă o despăgubire pentru că li s-a luat moşiele monastirilor. Ei bine, nu este aşa ! Ei sînt funcţionari mari ai statului şi-şi primesc salariile potrivit cu postul lor, cu poziţiunea lor şi nu au nici un drept a zice că sînt despăgubiţi pentru nişte proprietăţi care, în paranteză fie zis, nu era ale lor.

Domnul Th. Boldur Lăţescu : N-am zis aşa.

Aţi zis că ei nu iau leafă, ci o despăgubire pentru averile care li s-au secularizat.

Domnul Th. Boldur Lăţescu : N-am zis aceasta ; poate m-am exprimat rău.

Se va vedea mîne ce aţi zis în „Monitor". V-am observat cu cea mai mare atenţiune şi nu vă fac o crimă pentru aceasta, căci aceste teorii nu sînt ale dumneavoastră, dar aşa aţi zis.

Domnul Lăţescu a mai zis că dumneavoastră nu puteţi pune pe acel funcţionar nici alăturea cu şeful statului, nici alăturea cu capii bisericii noastre şi a întrebat care funcţionar al statului are asemenea leafă ? Care ? Dar n-aţi votat dumneavastră leafa guvernorului general al băncei ?

Domnul G. Eliad : Leafa acestui funcţionar se plăteşte din dividende, nu din punga statului.

Să nu ne jucăm asupra cuvintelor. Va să zică particularul cînd are nevoie de un om capabil [î]l plăteşte bine şi statul trebuie să-l plătească rău ! Frumoasa teorie ! ! Dar ia să vedem şi statutele particulare ! Ia să vedem cît are guvernorul general ? Mi se pare că are 36 000 de franci, că are şi tantiema, că are şi cheltuielile de instalaţiune, care toate acestea fac aproape de 80 000 de franci ; şi mai mult decît aceasta, are şi timp de odihnă, căci are ceasul de lucru regulat. Dar directorele general al drumului de fier nu are tot aşa ; omul acela n-are duminică, omul acela n-are Paşte, omul acela n-are Crăciun, omul acela n-are noapte.

Am auzit iarăşi pe onor. domnul Lăţescu invocînd în favoarea tezei domniei sale cum se plătesc celelalte specialităţi şi zicînd că ele nu se plătesc decît cu 200, 300, 400 şi cel mai mult 500 lei pe lună. Vă întreb însă, onor. domnule Lăţescu, acestor specialităţi se plăteşte oare tot timpul lor ? Nu, ci numai orele de care pot dispune.

Domnul G. Cantilli : Cer cuvîntul ! *(Întreruperi.)*

Eu, domnilor, n-am vorbit de profesori şi rău face onor. domnul Cantili de intervine în această discuţiune, căci eu vorbesc generalităţi.

Ia să întrebăm pe celebrităţile noastre medicale, pe domnii dr. Marcovici şi Calinderu, numai 6 000 lei au dumnealor pe an ? Domnilor, ca şi domnul dr. Măldărescu, cînd au învăţat specialitatea medicală, învăţat-au oare cu scopul de a fi funcţionari ai statului căruia să-i dea tot timpul dumnealor sau au învăţat ca să fie oameni liberi şi independenţi ? Dumnealor, dacă dau lecţiuni, fac un sacrificiu pentru ţara dumnealor. Altfel specialitatea dumnealor este cea mai onor [abilă], cea mai independentă şi după reputaţiunea ce-şi face un medic bun cîştigă 40 pînă la 50.000 lei pe an. Să venim acuma la celebrităţile baroului noastru, şi aici repet iar că-mi pare rău că domnul Cantili a cerut cuvîntul fiindcă eu am vorbit numai generalităţi, n-am făcut deloc personalităţi. Ei bine, ia să vedem cît aduce un proces...

Domnul D. Giani : Aceasta este profesiune liberă, poată să aducă.

Nu fiţi, domnilor, nedrepţi cu mine, căci eu nu fac decît să refutez pe onorabilul domnul Lăţescu, care a pus înainte specialitatea oamenilor de drept şi de medicină ca să combată cifra ce să dă directorelui general al drumurilor de fier; dar sînt de acord cu dumneavoastră şi admit că tot ce ziceţi este adevărat. Tocmai fiindcă advocatura şi medicina sînt profesiuni libere şi independente, tocmai de aceea zic că rău a făcut onor. domnul Lăţescu de a adus ca exemplu, spre a combate o specialitate de stat, profesiunile libere cele mai onorabile şi cele mai independente şi iarăşi cele mai bine plătite după talentul lor.

Dar dacă aţi lua un inginer, cel mai capabil, socotiţi că rămîind profesiune liberă n-are să cîştige în arta sa atît cît cîştigă şi un medic ilustru? Negreşti, da! Cu toate acestea, el fiind în serviciul statului, va rămînea numai cu leafa ce i se dă de stat pentru că tot timpul său este pus în serviciul statului. Iată, domnilor, ce am voit să vă demonstru, iar nicidecum să combat profesiunile libere. Întreb dar pentru ce publicul să plătească bine, societăţile particulare să plătească bine şi numai statul să plătească rău?

Din argumentele aduse pînă acuma eu am văzut că cestiunea este, fără să voiesc s-o zic, mai mult personală; că s-a contestat că directorele general al drumului de fier este o specialitate şi cu toate acestea noi voim să avem o persoană specială. Dacă directorele pe care-l avem astăzi[6] se combate pentru că n-ar fi special, eu nefiind om special nu pot judeca aceasta, dar l-am văzut la treabă, l-am văzut ocîrmuind şi l-am văzut a fi un om capabil; prin urmare, trebuie să aibă şi un bun salariu.

Domnilor, vă rog pe dumneavoastră să nu vă puneţi pe povîrnişul cel alunecos pe care a voit să se pună onor. domnul Lăţescu, care cu mult talent, o recunosc, a susţinut opiniunea domniei sale, dar care a avut puţină bază şi a pus foarte puţin interes pentru dezvoltarea specialităţilor în ţara noastră, cerînd reducerea acestor salarii.

Domnilor, dacă dumneavoastră credeţi că trebuie reduse salariile, apoi atunci reduceţi-le pe de o parte şi compensaţi oamenii speciali pe de altă parte. Reduceţi salariul directorului general, însă daţi tantiema, căci orişiunde se acordă o tantiemă pentru că directorul general mai mult decît orişicine trebuie să fie interesat la buna administrare a exploataţiunii.

Domnul Gr. Eliad : [Î]i vom da tantiema după ce mai întîi ne vom achita de plata anuităţilor.

Cuvintele onor. domn Eliad, care este foarte competinte în această cestiune, căci domnia sa nu numai a construit, dar a şi exploatat un drum de fier, mă îndeamnă şi mai mult să perseverez în susţinerea de a nu se reduce salariul prevăzut; pentru că domnul Eliad, dacă este vorba de tantiemă, o trimite nu la calende grece, cum se zice, dar la calende chinezeşti. Domnia sa primeşte să dea directorului o tantiemă, însă după ce ne vom răfui cu anuităţile. Dar ce este vinovat el dacă noi nu am plătit anuităţile? *(Zgomot.)*

Apoi, domnilor, dorim noi oare în țara noastră, în toate serviciile noastre publice să avem numai mediocrități, ca să nu ne gîndim a încuragia și noi pe acei oameni care au muncit, care au studiat, care au dobîndit un nume?

Cunosc tineri români care au studiat și după ce și-au terminat studiile lor au părăsit țara și s-au dus în alte părți. Cunoasc trei tineri români, trei ingineri, care au părăsit țara lor și sînt astăzi în Prusia ingineri-șefi la drumul de fier.

Domnul G. Chițu, ministru de justiție : Este și unul în Panama.

Emil Vlasto de la Galați este în Panama. De aceea, domnilor, cînd vedem un om cu talent și voim să rămînă în țară, trebuie să-l plătim bine, să facem ceea ce se face în celelalte țări înaintate.

S-a mai zis : Cum se poate ca un amploiat subaltern să fie mai bine plătit decît șeful său? Dar cine este șeful? Negreșit, ministrul. Dar ministrul este un om politic, un om care nu se ia la 20 de ani de vîrstă, ci un om cu o pozițiune făcută, cu mijloacele de viețuire mai mult sau mai puțin asigurate și, prin urmare, dintr-o asemenea funcțiune nu-și face cineva un mijloc de viețuire.

Negreșit că este bine ca toți miniștrii să fie oameni speciali, dar mai adeseori nu vine la minister decît prin importanța sa politică, care este întemeiată pe reputațiunea sa, pe capacitatea sa, pe influența sa, dar cîteodată și pe favoarea primului-ministru. *(Ilaritate.)* În regulă generală însă un ministru este o personalitate politică care se impune. Așa este, domnilor?

Voci : Așa!

Prin urmare, să nu comparăm deloc pe ministru cu subalternii săi.

În Francia, sînt subalterni care au onorariu mai mare decît însuși ministrul. Dacă vom lua pe Lalanne, pe Freycinet etc., aceștia au făcut averi cînd erau ingineri.

Vă mărturisesc că nu mă așteptam la aceste propuneri de reducțiune, mai ales din partea membrilor din majoritate, pe care i-am văzut de multe ori numai pentru considerațiuni politice votînd sume foarte mari, pentru care aș putea aduce o lungă listă. *(Întreruperi.)*

Într-adevăr, sînt funcționari care se plătesc mai bine decît un ministru.

Unii din aceștia au talentul de a cumula cîte trei, patru funcțiuni care la sfîrșitul lunii se traduc prin 3, 4 și 5 mii lei. Voiți să vin cu lista?

Voci : Da, da!

Nomina odiosa sunt.

Așadar, eu cred că acela care va fi în capul administrațiunii drumului de fier nu va avea timpul, nici [î]i va fi permis a ocupa două funcțiuni, pentru că o momentană nesupraveghere, o momentană lenevire din partea sa poate să aducă pericolul a sute de vieți. Dacă este undeva unde trebuie să dăm mult ca să găsim bine este în această ocaziune și eu voi vota acea cifră de 36 mii lei, sau dacă se va face un scăzămînt, atunci să se dea o tantiemă echivalentă[7].

„Monitor", 1882, nr. 106, p. 1854, col. 3 — p. 1855, col. 1; p. 1858, col. 3 — p. 1860, col. 3.

NOTE

[1] Se preconiza formarea unei case de pensii pentru impiegaţii căilor ferate, al cărei fond se constituia dintr-o reţinere de 50% asupra primei lefi, o reţinere de 10% lunară, oprirea pe o lună a oricărui spor de leafă, amenzile şi 2% din fondul de salarii.

T. B. Lăţescu ceruse ca văduvele să beneficieze de pensie numai după o convieţuire de minimum 10 ani cu fostul soţ. La această observaţie replică K.

[2] K. a depus următorul amendament, care a fost acceptat : „Se formează pentru impiegaţii căilor ferate o casă de pensiuni şi ajutoare care, pe lîngă resursele ce i se vor atribui prin statutele elaborate de consiliul de administraţiune împreună cu Ministerul Lucrărilor Publice şi aprobate de Consiliul de Miniştri, va mai primi din venitul exploatării căilor ferate o subvenţiune de 2%, calculată asupra sumei totale a apuntamentelor personalului căilor ferate".

[3] T. B. Lăţescu spusese că 3 000 de lei pe lună leafă pentru directorul general al căilor ferate era o sumă exagerată şi considera că 2 500 (cît retribuţia unui ministru) îi crea „o poziţiune splendidă, pe care ar trebui s-o dorească oricare român, oricît de special ar fi".

[4] Léon Guilloux a fost director al exploatării liniei ferate Roman—Vîrciorova, numit de Staatsbahn, care preluase construirea liniei de la Societatea acţionarilor căilor ferate române. După ce a funcţionat în această calitate între anii 1872—1878, a preluat, în calitate de concesionar, de la englezul Crawley, construirea căii ferate Ploieşti — Predeal (cf. C. Botez şi colab., *op. cit.*, p. 118, 126).

[5] Vezi intervenţia precedentă.

[6] Ştefan Fălcoianu (1835—1905). Subdirector general era C. P. Olănescu (1845—1928).

[7] Fixarea retribuţiei diferiţilor funcţionari ai statului era subiect copios de discuţie, atît în Adunare, cît şi în presă. Cu referire la cazul de faţă, una din cele mai ilustre voci, Mihai Eminescu, prin coloanele ziarului „Timpul", intervine cu o duritate proprie spiritului său justiţiar. Comentînd intervenţia lui K., pentru care are totdeauna, cum cititorul va putea constata mai departe, numai cuvinte elogioase, M. Eminescu îşi exprimă mirarea că în această problemă K. e de aceeaşi opinie cu „bătrînul şi stricatul demagog C. A. Rosetti" („Timpul", VII, nr. 98, din 6 mai 1882).

Comentariile lui M. Eminescu pe marginea activităţii politice desfăşurate de K. în acest timp ne-au fost semnalate cu multă bunăvoinţă de colega Georgeta Mitran, căreia şi pe această cale îi aducem calde mulţumiri.

Discurs în problema Dunării *

Domnilor deputaţi, ora rezoluţiunilor virile, ora otărîrilor bărbăteşti a sosit[1]...

Voci : Bravo !

La această tribună s-a proclamat Unirea Principatelor, la această tribună s-a făcut o Românie; la această tribună s-a proclamat independenţa ţărei; la această tribună România a încongiurat capul suveranului ei cu coroana regală. *(Aplauze.)* Astăzi se atinge de a şti dacă toate aceste voturi însemnează ceva, dacă ele sînt adevăruri, dacă avem conştiinţă de ce am făcut, de ce sîntem: adică o naţiune de sine stătătoare, un stat liber şi independent, un regat ca toate regatele europene, fiind în drept de a cere şi de a face ca şi la noi să se respecte ceea ce se respectă aiurea, adică suveranitatea noastră plină şi întreagă. *(Aplauze prelungite.)*

Domnilor, mi-a fost dat să iau şi eu parte la geneza acestei cestiuni spinoase ce se numeşte cestiunea Dunărei. Opiniunea mea am rostit-o destul de tare; opiniunea mea este otărîtă despre ceea ce am făcut bine şi despre ceea ce am făcut rău în această ceastiune. Astăzi însă nu vine aci omul fost ministru în cabinetul domnului Brătianu, nici fostul ministru reprezentante al țărei la Paris, ci vine dinaintea dumneavoastră simplul deputat Kogălniceanu, simplul român, să vorbească împreună cu alți români, cu dumneavoastră. *(Aplauze.)*

---

* Şedinţa din 1 mai 1882.

Așadar, vă declar că nu viu aci nici ca să cer ministerului să-mi prezinte documentele diplomatice în această cestiune și numai atunci să-mi rostesc opiniunea; nici nu viu să dau vot de blam ministerului cu încercare ca să-l răstorn; dar nici nu viu ca să-i dau vot de încredere, cum s-a fost propus în cea [1] altă Cameră! Viu numai ca, împreună cu miniștrii, ca împreună cu dumneavoastră, să ne scăpăm țara. *(Aplauze.)*

Am avut onoare, în ședințele din urmă, să vă spun că cestiunea Dunărei, întocmai ca și dogma noastră religioasă, este o unitate și o trinitate: totodată unitate și împărțită în trei hipostazuri, adică spargerea Porților de Fer, actul adițional regulînd condițiunile funcționărei Comisiunei europene, pe care l-am și votat, și cestiunea cea mare ce este astăzi la ordinea zilei și care este însăși cestiunea Dunărei, adică reglementarea navigațiunei Dunărei dintre Porțile de Fer și Galați.

Porțile de Fer mai curînd sau mai tîrziu au să se spargă.

Comisiunea europeană trăiește și doresc să trăiască încă mulți ani; la gurile Dunărei ea reprezintă un interes european și ca astfel doresc ca România să continue a fi alipită de acest interes european, pentru ca el să ne sprijine pînă cînd vom deveni așa de tari și puternici încît să putem trăi prin noi înșine, astfel încît să nu mai avem trebuință nici chiar de tutela Europei.

Ați văzut că în cestiunea Porților de Fer nu v-am propus nici o rezoluțiune. În privința actului adițional, din început l-am votat și mi-am permis a vă îndemna de a-l vota, cu toate că acest act lovește în drepturile noastre suverane; dar nu voiam să ni se impute că și în privința atributelor cam uzurpătoare ale Comisiunei europene noi ne punem în stare de rebeliune în contra Europei.

De aceea cu resignațiune am acceptat inspectorii străini în apele noastre, am acceptat căpitani de porturi străini la Sulina, am acceptat perceperi de taxe prin casieri și controlori străini, atîtea jigniri ale suveranității noastre; însă le-am primit nevoind în contra noastră să dăm arme în mîna protivnicilor noștri. Însă pînă aci. În al treilea hipostaz al cestiunei Dunărei, în pretențiunea de a ni se răpi Dunărea și aceasta în tot parcursul său, nu mai putem da nimic. Aici ni se lovesc într-un mod direct drepturile noastre de suveranitate, aici trebuie să ne opunem, aici trebuie să protestăm înaintea Europei că nu mai putem da. Trebuie ca Europa să se convingă că acolo unde am putut am dat, iar acolo unde nu putem da, avem curagiul, avem datoria să rezistăm.

Domnilor, soarta celor mici este totdeauna obiectul poftelor celor mari, fie ca individualitate, fie ca colectivitate.

Ce este astăzi această cestiune ce ni se impune? La întîia sa vedere s-ar părea fără însemnătate. În fapt însă ea amenință însăși existența noastră ca stat și ca națiune. La întîia vedere ni se arată că comisiunea mixtă n-ar avea alt scop decît, în de afară de politică, de a regula afacerile de navigațiune pe o parte a Dunărei, care este traversată de niște state tinere, neexperimentate, care nu înțeleg importanța cea mare a comerciului european pe acest fluviu și care, prin urmare, nu merită de a-l avea în singura lor stăpînire.

În fapt însă nu este așa; în fapt, această cestiune este însăși lupta cea mare, care nu datează de astăzi, este lupta între două puteri care sînt vecine cu noi. Este rivalitatea, este lupta de influenţă între Austria şi Rusia asupra Peninsulei Balcanice. Acesta este adevărul, aceasta este geneza cestiunei Dunărei, care purcede încă de la Tratatul de la Paris.

Şi care este datoria noastră? Datoria noastră este ca să oprim cel puţin în otarele noastre această încăierare, această luptă de preponderenţă între aceste două puteri, căci numai paralizînd acest antagonism noi avem raţiunea de a fi şi putem fi!

Acesta a fost scopul şi a celora cari au voit să ne facă un stat, să ne dea o raţiune de a fi. Cînd la Congresul de la Paris şi în următoarele alcătuiri europene s-au proiectat şi săvîrşit înfiinţarea României independente, marea cugetare a fost ca să trăim prin însuşi noi, ca să menţinem pacea la porţile Orientului, în de afară de orice influenţă esclusivă; căci, nu uitaţi, în ziua cînd vom voi noi să ne aruncăm fie în braţele Austriei, fie în ale Rusiei, noi atunci nu vom mai avea raţiune de a fi şi vom păţi ce şi alte state şi regate au păţit!

Domnilor, cînd aţi refuzat să daţi de bunăvoie Basarabia, aţi făcut acest refuz numai şi numai pentru că acel petic de pămînt era din patria noastră şi ne era, prin urmare, scump şi ne era cu durere să-l dăm? Eu cred că era ceva şi mai mult; am refuzat pentru că acel petic de pămînt reprezinta garanţia liberei navigaţiuni a Dunărei şi înlătura influenţa preponderentă a Rusiei asupra marelui nostru fluviu.

Puterile, prin Tratatul de la Paris în anul 1856, ne-au redat acea bucăţică de pămînt, nu ca o reparaţiune a strîmbătăţei din 1812, cînd ni s-au luat Basarabia; nu ni s-a dat pentru ochii noştri cei frumoşi, ci pentru ca să se garanteze mai bine libertatea navigaţiunei pe Dunăre, ca aceasta să se pună sub scutul întregei Europi.

Aşa, vă aduceţi aminte că la întîiele preliminare pentru precurmarea rezbelului Crimeii Austria propunea ca să ni se redea jumătate din Basarabia, începînd de la Hotin şi pînă la Marea Neagră.

Rusia întîmpină zicînd Europei: Voiţi să ne luaţi Basarabia ca cestiune de drept? Înţeleg atunci să ne-o luaţi toată, cum a fost mai înainte, ca parte a Moldovei! Poate că nu ar fi fost drept să i-o luăm, dar atunci nici altul n-a trebuit să-i ia înainte de noi o altă parte. Dar văd că nu puneţi înainte cestiunea de drept. Cereţi numai să vă dăm o parte de pămînt ca o garanţie pentru libertatea Dunărei. Primim, însă atunci să vă dăm numai acea bucată de pămînt care este alipită de-a lungul gurelor Dunărei. În acest simţ dar Europa a tras noua linie, luînd din Basarabia rusească şi alipind de România o fîşie de pămînt începînd de la Cotul Morei şi mergînd pînă la Alibei!

Tot în asemenea idee, aceea de a zădărnici influenţa Rusiei, de a se evita o ciocnire la Dunăre între ambele state, s-a hotărît înfiinţarea Comisiunei europene dunărene; proclamîndu-se neutralitatea Mărei Negre, mărginindu-se Rusia d-a avea o flotă de rezbel în Marea Neagră, s-a voit a se lipi de sistemul de neutralitate a Mărei Negre însuşi gurele Dunărei, care se priveau ca făcînd parte din navigaţiunea maritimă a mărei, ca făcînd parte din însuşi Marea Neagră!

În vederea acestui mare scop s-a creat Comisiunea europeană, primită de Austria numai şi numai pentru că contribuia a paraliza influenţa preponderentă a Rusiei atît în Marea Neagră, cît şi la Dunăre!

Domnilor, eu sînt departe d-a arunca cel mai mic blam oamenilor de stat austriaci cari au întins pretenţiunile lor de dominaţiune asupra Dunărei noastre.

Fiecare cetăţean al unei ţări, fiecare bărbat public al unui stat este dator înainte de toate a lucra pentru binele patriei sale, pentru mărirea şi sporirea înflorirei ţărei sale. Miniştrii austro-ungari se silesc a activa propăşirea politică şi economică a Austriei, a-i îndoi puterile şi influenţa. Pentru aceasta ei merită recunoştinţa concetăţenilor lor; şi însuşi noi românii nu putem să le voim răul pentru că-şi fac datoria de buni austriaci, cînd ei se silesc a-şi întinde dominaţiunea chiar în detrimentul nostru!

Domnul G. Sefendache: Nu se admiră o nedreptate!

Rog pe domnul Sefendache să binevoiască a nu mă întrerupe. Au şi noi cînd am putea n-am face ca şi Austria? Vă rog nu mă întrerupeţi. Nu sîntem aicea să tratăm teoria drepturilor popoarelor! Dacă voiţi a mă combate dumneavoastră, om de talent, puteţi a vorbi la rîndul dumneavoastră.

Ei bine, ceea ce fac marii bărbaţi de stat ai Austriei, sîntem şi noi datori, micii bărbaţi de stat români, a face pentru patria noastră; şi încă noi trebuie să punem mai mult zel decît miniştrii ai marei Austrii, întocmai cum moşneanul, micul proprietar, şi-apără cu mai multă energie palmacul său de pămînt decît şi-apără marele proprietar o parte din întinsa sa proprietate.

Domnilor, Austria de la început a arătat motivele politice cari au îndemnat-o să facă concesiunea de a primi înfiinţarea Comisiunei europene la gurele Dunărei!

Aceste motive erau că prin această comisiune escepţională din regimul creat fluviilor mari Europa înlătura preponderenţa esclusivă a Rusiei de la gurile Dunărei ca o consecinţă a neutralităţei Mărei Negre. Consimţ şi eu, statul cel mai important dintre statele danubiene, zicea guvernul austriac, ca să ne lepădăm în favoarea Europei de o parte din drepturile ce aparţin statelor riverane spre a ajunge la paralizarea hegemoniei Rusiei asupra Mărei Negre!

Am aci sub ochi o notă foarte importantă a comitelui Beust, ministru de afaceri al Austriei, adresată către comitele Apponyi, ambasadorul austriac la Londra, din 19 ianuarie 1871, atunci cînd se trata despre propunerea principelui Gorciakoff d-a se anula mărginirea impusă Rusiei prin Tratatul de la Paris, aceea de a nu avea flotă de rezbel în Marea Neagră, însă totdodată şi despre prelungirea Comisiunei europene de la gurele Dunărei. Această notă dezvoltă pe larg ezitaţiunile Austriei de a se menţine asupra Dunărei un control european. Iată partea cea mai importantă a notei:

„Cependant, pour faire ressortir la nécessité que, si une fois la question de la Mer Noire est mise en avant par la Russie, il faudra également traiter les questions de la navigation dans leur ensemble, il y a un point de vue plus élevé à placer en tête de toute la discussion et nous ne devons pas craindre de l'aborder.

Déjà, lors des préliminaires de la Paix de 1856, le gouvernement impérial et royal, afin de contribuer pour sa part à atteindre le but éminent d'un contrôle européen sur les forces navales de la Russie dans la Mer Noire, a consenti non sans quelque répugnance à subir pour son compte ce même contrôle européen sur le Danube.

Le gouvernement impérial et royal a fait le sacrifice que ce fleuve — malgré l'inégalité marquante des conditions physiques, commerciales et politiques des pays qui forment ses rives — fut non seulement rangé au nombre des rivières conventionnelles — soumises à un régime uniforme et commun à tous les riverains—, mais aussi placé en quelque sorte sous la surveillance des puissances non riveraines.

Or, si la dignité d'une seule grande puissance est invoquée pour faire cesser, en faveur de la Russie, le contrôle européen sur la Mer Noire, il n'est que juste que ce même contrôle vienne à cesser également pour l'Autriche-Hongrie et pour ses coriverains sur le Danube etc. etc.".

Cum vedeţi, domnilor, la orice ocaziune guvernul austriac voia să se scuture de controlul pe care Europa şi l-a păstrat asupra Dunărei; şi în contra ei s-a făcut Tratatul de la Londra, care prelungea existenţa Comisiunei europene pînă la anul 1883, şi după Tratatul de la Berlin şi mai înainte. Prin acelaşi tratat de la Londra Austria avu grijă d-a se face a se prevedea că stă numai în puterea statelor riverane ale Dunării de a se înţelege asupra condiţiunilor întrunirei comisiunei riverane, statornicită prin articolul 17 al Tratatului de Paris.

Ce era acea comisiune riverană după Tratatul de Paris? Era o comisiune compusă de toate statele riverane ale Dunărei, care aveau dreptul să facă un regulament privitor la navigaţiunea, poliţia etc. Dunărei; însă acel regulament trebuia să păstreze principiul libertăţei navigaţiunei Dunărei pe tot parcursul ei şi, spre a se putea pune în lucrare, el trebuia să fie aprobat de puterile europene. Iată ceea ce făcea pe Austria să zică prin nota comitelui Beust că Dunărea se pusese sub controlul Europei, aceasta cu desplăcerea Austriei.

Cum ştiţi, la 1857, abia se subscrisese Tratatul de Paris şi fără încă ca Principatele Române să fie organizate se şi înfiinţă comisiunea riverană la Viena. Această comisiune a elaborat actul de la 1858, adică regulamentul de navigaţiune pentru toată Dunărea, pe care Europa întreagă, întrunită în Conferinţa de la Paris spre a se rosti asupra organizaţiunei Principatelor, l-a respins ca contrariu principiilor de libertate a navigaţiunei proclamată prin Tratatul de Paris; l-a respins cu deosebire pentru două puncte: întîi, l-a respins pentru că, cum am zis, actul de la Viena nu garanta libertatea de navigaţiune în tot parcursul ei pentru toate pavilioanele, ci căuta să favorizeze pe riverani sub nume de *grand cabotage* şi *petit cabotage*; al doilea, pentru că acel act zicea că comisiunea riverană avea dreptul fără aprobarea Europei să-şi prefacă regulamentele acelea încuviinţate de Europa.

La conferinţele din Paris, Anglia şi Francia au combătut mai întîi acest act, tocmai pentru aceste două metehne, şi însuşi Austria a fost nevoită a recunoaşte că actul de navigaţiune încheiat la Viena şi proiectat de la Conferinţa de la Viena avea aceste două păcate. Faptul pozitiv este că acest act, înainte de a se aplica, căzu în Dunăre, unde stătu înecat douăzeci şi doi de ani, pînă ce în 1880 reapăru dasupra Dunărei la Galaţi, sub numele de anteproiect. Acest anteproiect conţine dar aceleaşi două păcate originale pe care le-a avut şi actul din 1858. El nu consacră principiul libertăţei de navigaţiune pentru toate pavilioanele şi emite iarăşi principiul falş cum că regulamentele făcute de Comisiunea europeană ar putea mai tîrziu să se prefacă de către o simplă comisiune mixtă, fără aprobarea acestei Comisiuni europene. *Aceasta ca prolegomenon.*

Acum venim la cercetarea *stărei legale*, care astăzi este în vigoare pentru Dunărea în tot parcursul ei. Această stare legală este aceea fixată de Tratatul de la Londra, din 13 martie 1871. El n-a primit prin Tratatul de la Berlin decît parţiale modificări. Cea mai importantă este aceea privitoare la spargerea Porților de Fer. Precum v-am arătat în cursul interpelațiunei mele privitoare la Porțile de Fer, articolul 6 din Tratatul de la Londra încredința spargerea stîncelor puterilor riverane, adică Austriei și Turciei. Tratatul de la Berlin o încredință numai Austriei.

Articolul 4 al întîiului tratat prelungește durata Comisiunei europene pînă în 1883, aprilie 24, iar prin articolul 5 se zice că puterile riverane se vor înțelege împreună pentru fixarea condițiunilor rechemărei în viață a comisiunei riverane. Tratatul din Berlin ține o tăcere absolută asupra acestei cestiuni, însă adaogă că regulamentele de navigațiune pentru întinderea Dunărei de la Galați la Porțile de Fer se vor elabora de către Comisiunea europeană. De aici rezultă că starea de lucruri creată de Tratatul din Londra a primit prin Tratatul de la Berlin două modificări : întîi, Porțile de Fer, cum am zis, s-au dat în îndatorirea Austriei ca să le spargă și, al doilea, comisiunea riverană s-a înlăturat într-un mod tacit și tutela Europei s-a întins pînă la Porțile de Fer.

Cum ați văzut, domnilor, Austria totdauna a căutat ca să devie și să rămînă singura stăpînă a Dunărei ; oricînd i s-a părut momentul oportun ea a căutat să se sustragă controlului Europei și să scape de comisiunea europeană. Ba chiar în Conferința de la Paris, din 1858, ea a fost declarat cum că actul de navigațiune respins de Europa totuși se aplicase în susul Dunărei în Bavaria și Würtemberg.

La Congresul de la Berlin, unde mai mult decît oricînd reapăru rivalitatea și lupta de preponderență în Orient între Austria și Rusia, guvernul austriac nu scăpă ocaziunea spre a se emancipa de controlul Europei cel puțin pentru o parte a Dunărei, adică Dunărea austro-ungară.

Rusia biruitoare pe cîmpurile de rezbel, biruitoare chiar prin Tratatul de la San Stefano, prin combaterea ce Europa făcea acestui tratat se înfățișă ca biruită la masa verde a Congresului de la Berlin.

Plenipotențiarii ruși îndatorați ca cu orice preț să țină la retrocedarea Basarabiei, pe care însuși unii din diplomații ruși o calificau ca o simplă cestiune de amor propriu, ca o tocadă * a unei auguste persoane, se văzură nevoiți a o plăti cu concesiuni de o importanță mult mai mare. Cînd ei formulară mai nainte cererea despre înapoierea Basarabiei li s-a observat din partea Angliei și Austriei că dacă s-ar înapoia Rusiei Basarabia s-ar slăbi garanțiile create de Congresul din Paris pentru libertatea navigațiunei pe Dunăre, și prințul Gorceakoff răspunse : „Basarabia pentru România este o cestiune de pămînt, pentru Europa ea nu poate fi decît o cestiune de apă. Ei bine, pentru această din urmă cestiune, adică pentru asigurarea liberei navigațiuni pe Dunăre, Rusia este gata a da Europei toate garanțiile care le va voi și le va cere". Aceste garanții se formulară în sfîrșit de Europa în modul următor : prelungirea în princip a duratei Comisiunei europene și sporirea atribuțiunilor ei și apoi uniformitatea regulamentelor întinse de la Sulina pînă [la] Porțile de Fer, aceasta numai pentru că Porțile de Fer nu erau încă stricate și erau în apropiere de hotarele Austriei ; spargerea Porților de Fer fu încredințată Austriei. Cum vedeți, spre realizarea în parte a programului său relativ la Dunăre, Austria-și găsi momentul oportun, căci Rusia nu se ocupa atunci decît ca să grăbească cît mai curînd încheierea Congresului de la Berlin. Activitatea sa era să ia Basarabia, Batumul, să se recunoască formarea statului Bulgariei. Austria astfel fără luptă căpătă Bosnia și Herțegovina, înjumă-

---

* Capriciu, fantezie, din fr. *toquade*.

ați sporirile de teritoriu ce Tratatul de la San Stefano dase Muntenegru-ui și Serbiei — puse astfel în cercul influenței sale esclusive. Încît pentru Dunăre Rusia dase chiar în mînele Austriei condeiul ca să reguleze cum va voi cestiunea. Astfel plenipotențiarii Austriei sustraseră mai întîi toată Dunărea austro-ungară de la supravegherea Europei, statornicită prin Congresul de la Paris, iar în jos de Porțile de Fer supravegherea în teorie a Europei se menținu. Prin aceasta Europa crezu că cel puțin de-a lungul Dunărei române se vor înlătura ciocnirile de preponderență între Austria și Rusia. Iată ce s-a regulat prin Tratatul de la Berlin. Vom vedea mai tîrziu cum s-a căutat a se înlătura planurile asigurătoare ale Europei spre a se substitui preponderența Austriei în locul preponderenței căzute a Rusiei și chiar în locul influenței salutare a Europei ! Domnul Vernescu v-a dezvoltat cu multă agerime de spirit consecințele ce cabinetul din Viena a voit a trage din prescripțiunile Tratatului de la Berlin. Faptul pozitiv este că la Congresul de la Berlin Austria a avut, de mă pot exprima așa, *la haute main* în afacerile Dunărei. După cererea sa s-au înlăturat statele riverane danubiene din josul Porților de Fer de la orice participare la afacerile Dunărei de sus, adică a Dunărei austro-ungare. În adevăr, ea consimți ca Comisiunea europeană să elaboreze regulamentele de poliție și de navigațiune fluvială pentru întinderea Dunărei de la Galați pînă la Porțile de Fer, însă cu cugetarea de a dobîndi pentru Austria supraveghiarea executărei acestor regulamente, de nu și executarea. Acesta este fondul propunerei baronului Haymerlé ca *veghiarea* aplicărei acestor regulamente să fie dată unui *comisar delegat* al Comisiunei europene. Acest comisar delegat avea apoi a se preface într-un *inspector general al navigațiunei Dunărei;* astfel sub nume de *inspectorat general* se înfățișă mai întîi ideea coprinsă în anteproiect de a se da Austriei președinția comisiunei mixte cu vot preponderent.

Veți găsi urme despre aceste idei, ce pentru întîia dată apăreau la lumina zilei, chiar în protocoalele Congresului de la Berlin și mai ales în corespondența, în parte cunoscută, între guvernele de la Pesta și de Viena, pentru crearea inspectoratului general al navigațiunei Dunărei de jos, prefăcută apoi în comisiune mixtă. Dar nu voiesc a vă răpi timpul, dîndu-vă toate amănunțimile acestei afaceri. Însă vă ajunge a vă spune că, numai la propunerea de a se încredința unui comisar delegat supraveghiarea aplicărei regulamentelor de navigațiune a Dunărei pînă la Porțile de Fer, plenipotențiarii Austriei găsiră o împotrivire din partea Rusiei și apoi din partea congresului întreg. Plenipotențiarii ruși ziceau : Noi cerem Basarabia, nu cerem Dunărea. Dar nu consimțim ca cu această ocaziune acolo unde Rusia-și retrage preponderența să vină să se substituie o altă influență esclusivă. Congresul dar a răspins propunerea ca supraveghiarea să fie încredințată unui delegat, presupunînd că acel delegat s-ar cere să fie al Austriei, și a păstrat această supraveghiare însăși Europii prin Comisiunea europeană ! Domnilor, au trecut mulți ani de la încheiarea Tratatului de Berlin și Comisiunea europeană-și și reîncepuse folositoarele lucrări, fără a se mai vorbi nimic și în anul întîi și în anul al doilea despre acea *supraveghiare*. Deodată cu ocaziunea elaborărei regulamentelor, deodată apare *anteproiectul*, în care nu se mai înfățișează ideia *supraveghiarei* și* aceea a însăși *executărei* regulamentelor încredințate unui corp special, unei autorități de sine stătătoare, neprevăzută de nici un tratat, adică *comisiunea mixtă*, făcînd parte din ea Austria ca stat riveran, Austria ca preşedinte perpetuu, Austria ca voce preponderentă.

---

* Citește : *ci* !

Ia să luăm acum în cercetare acest anteproiect; el este însuşi actul făcut la Viena şi respins de Europa la Conferinţa de la Paris din 1858, decît că în locul comisiunei riverane compusă de toate statele pe care de la obîrşie le udă Dunărea, comisiune menţinută prin Traratul de la Londra şi pe care numai prin tăcere doară o înlătură Tratatul de la Berlin, în locul, zic, al comisiunei riverane să substituie comisiunea mixtă.

Altfel anteproiectul coprindea aceleaşi păcate pe care le avea şi actul încheiat la Viena în 1858.

De aceea, cum s-a înfăţişat anteproiectul în sînul Comisiunei europene, aceasta l-a respins, întîi fiindcă delegaţii Bulgariei şi Serbiei nu luaseră parte la elaborarea sa, cum o prescrie Tratatul de la Berlin. Şi aicea este de notat că se făcuse propunerea ca subcomisiunea însărcinată de a elabora anteproiectul să fie compusă din delegaţi de state neriverane. Că astfel s-au ales delegaţii Italiei, Germaniei şi Austriei, notaţi bine al Austriei. Mai tîrziu însă delegatul Austriei neriverane nu numai că a trasformat pe Austria în stat riveran, dar încă i-a făcut şi partea leului, acordîndu-i şi preşedinţia perpetuă şi vot preponderant! Comisiunea europeană a respins anteproiectul, mai întîi, cum v-am spus, că n-au participat delegaţii Bulgariei şi Serbiei la elaborarea sa. L-a respins apoi ca contrariu tratatelor de la Paris şi Berlin, fiindcă nu consfinţea principiul libertăţei navigaţiunei Dunărei pentru toate pavilioanele nici pînă la Porţile de Fer.

L-a mai respins asemenea fiindcă prescria că regulamentul făcut de Comisiunea europeană putea să fie prefăcut de comisiunea mixtă, fără a mai fi trebuinţă de aprobaţiunea Comisiunei europene.

Domnilor, eu cred cum că, diplomaţia austriacă cînd a înscris în anteproict aceste principii eretice şi care fusese odată respinse de Europa încă în anul 1858, ea le-a pus numai şi numai ca mai tîrziu să fie pusă în poziţiune de a le sacrifica ca concesiuni făcute Europei şi apoi a dobîndi o contraconcesiune cu mult mai importantă, adică înfiinţarea fatalei comisiuni mixte. În adevăr, domnilor, am aci sub ochii mei depeşa dată de către guvernul austro-ungar domnului preşedinte al consiliului, Brătianu, în ziua de 12 august 1880. Este foarte important să vă dau citire măcar în scurt de această notă:

„Les objections principales soulevées par les délégués de France et de Grande-Bretagne contre le travail du comité d'étude portaient principalement sur trois points:

1. L'absence de dispositions consacrant la liberté du fleuve entre les Portes de Fer et Galatz.

2. L'organisation de la commission mixte sous la présidence de l'Autriche-Hongrie.

3. L'article 124 qui reconnaît à la commission le droit de modifier le règlement indépendamment de la Commission européenne...

Nous sommes d'abord prêts à tenir compte du désir exprimé par plusieurs puissances d'insérer dans le règlement la clause de la liberté de la navigation sur la partie du fleuve dont il s'agit et à constater formellement ce postulat de la navigation générale, que d'ailleurs nous étions de tout temps loin de vouloir altérer.

Si autre fois nous nous sommes prononcés contre l'insertion d'une pareille clause dans l'avant projet, c'est que nous croyions que sa place eut été plutôt dans un acte formel que dans un simple règlement.

Nous croyons donc que cette clause pourrait, conformément au sens de l'article 15 du Traité de Paris de 1856, être rédigée comme suit :

La navigation sur tout le parcours du Danube, entre les Portes de Fer et Galatz, sera entièrement libre et ne pourra sous le rapport du commerce être interdite à aucun pavillon.

Nous voulons également déférer au vœu exprimé par la plupart des délégués relativement à l'article 124 de l'avant projet et conformément au principe qui est généralement admis par la jurisprudence, que l'autorité dont émane une loi soit aussi appelée à adopter l'amendement proposé par les délégués de France et de Grande-Bretagne, et au sens duquel les modifications du présent règlement doivent avoir lieu avec le concours de la Commission européenne".

Cum vedeţi, domnilor, prin această notă Austria recunoaşte singură că Comisiunea europeană nu avea chemarea decît să facă un simplu regulament, că ea nu putea chiar să pună în acest regulament un principiu care deja era înscris într-un tratat formal. Dar totdeodată ea recunoaşte că aceeaşi Comisiune europeană avea dreptul că creeze o autoritate politică, cu atribuţiuni largi administrative, judiciare, tehnice, dînd Dunărea unei preponderenţe esclusive, ceea ce de trei ori Europa respinsese; căci toate aceste este comisiunea mixtă. Spre a dobîndi această mare concesiune cabinetul austriac se pare a voit a face concesiuni, care, cum vedeţi, sînt foarte mici, sau chiar deloc nu sînt concesiuni pentru că singură Austria recunoaşte că întîia concesiune era numai de formă, fiindcă principiul libertăţiei de navigaţiune a Dunărei era înscris deja în Tratatul de Paris; a doua concesiune era foarte natural s-o facă, fiindcă este ştiut în dreptul public că numai autoritatea care face legea are dreptul de a o interpreta şi de a o modifica. Ei bine, aceste două umbre de concesiuni cabinetul de Viena le califică de *importante*.

„Si par rapport à ces deux questions *importantes*", urmează nota austriacă, „nous pouvons aujourd'hui nous déclarer prêts à nous ranger aux désirs formulés par plusieurs puissances, il est cependent un point dont le maintien nous est un véritable dévoir. C'est la question *de la composition et de la présidence de la commission mixte*".

Aci, domnilor miniştri, domnilor deputaţi, aci este buba, aci este nodul gordian, aci este *toată cestiunea*. Voim sau nu voim să avem *comisiunea mixtă!*

Aci Austria ne declară că nu transigează*. Prin urmare, degeaba ni se mai vorbeşte că se poate amenda ori anteproiectul, ori propunerea Barrère, care din capul locului menţine comisiunea mixtă; şi acesta se creează prin un simplu regulament al Comisiunei europene, ce, mai repet, nu poate avea calitatea decît de a aplica Dunărei din sus de Galaţi regulamentele ce le-a făcut pentru Dunărea din jos de acest oraş. Şi ce înseamnează această comisiune mixtă? Este modificarea mai multor tratate, este darea Dunărei româno-bulgare în mîinile unei dominaţiuni esclusive, ceea ce n-a voit nici Tratatul şi Conferinţa de la Paris, nici Tratatul de la Londra, nici chiar acel de la Berlin; este înlocuirea pe Dunăre a preponderenţei ruseşti, care nu mai esistă, prin preponderenţa esclusivă şi privilegiată a Austriei. În fine, această comisiune mixtă, ori cum i se va zice, este răpirea Dunărei din mîna statelor riverane România şi Bulgaria.

---

* Nu face concesiuni, din fr. *transiger*.

Domnilor deputaţi, este trebuinţă să ne punem a analiza în de-amănunt compunerea acestei comisiuni mixte. Ni se cere ca ea să fie compusă de delegaţi a trei state riverane, iar Austria, stat neriveran, să-i fie preşedinte perpetuu şi cu voce preponderantă. Domnilor, dumneavoastră ştiţi că în sistemul parlamentar, dacă este o luptă mare, care adesea hotărăşte putem zice de esistenţa guvernului, este cestiunea preşedinţiei în corpurile legislative. În regimele cezariane, bunăoară, după sistemul lui Napoleon, preşedintele se numea de puterea esecutivă şi aceasta avea o influenţă foarte mare. Ţara s-a rostit în parte în contra Statutului lui 2 mai, pentru că numirea preşedinţiei Corpurilor legiuitoare era dată puterei esecutive. Nu viu aci să pledez în favoarea împregiurărilor extraordinare ce au motivat actul de la 2 mai. Mă mărginesc a cita şi a recunoaşte că acesta era de natură a rădica regimului parlamentar unul din atributele sale cele mai importante.

Aşadar să venim la timpul actual al unui regim cu totul parlamentar şi zic : Dacă onor. nostru preşedinte l-am proclama preşedinte pe viaţă, aceasta s-ar putea numi numai o preşedinţie de deferenţă, de onoare, fără importanţă politică? Prin însuşi aceasta nu i-am conferi drepturi şi puteri întinse? Apoi prin însuşi aceasta preşedintele n-ar avea dreptul ca să ne cheme cînd ar voi, ca să rădice şedinţa cînd ar voi, şi mai mult sau mai puţin n-ar avea înfluenţă nu numai asupra ordinei zilei, dar chiar asupra otărîrei afacerilor? *(Ilaritate.)*

Preşedinţia comisiunei mixte dată în mîna Austriei nu este dar o preşedinţie dată de deferenţă, fiindcă este imperiu, şi cele[l]alte staturi sînt numai regaturi şi principaturi! Ş-apoi pentru ce această deferenţă? Apoi, în Comisia europeană unde este reprezentată Europa întreagă, preşedinţia nu trece *à tour de rôle* la toţi delegaţii? Astfel, mi se pare, anul viitor ea va fi prezidată de colonelul Pencovici, care reprezintă o ţară ce se declară de necapabilă de a face poliţie pe Dunăre!

Domnul Chiţu, ministru de justiţie: A prezidat anul trecut.

Cu atît mai bine; va să zică atestaţi că însăşi Comisiunea europeană poate fi prezidată de către delegatul României.

Şi, prin urmare, colonelul Pencovici, fără a lipsi respectului datorit unui mare imperiu, ar putea prezida şi comisiunea mixtă, dacă ar fi să existe. Dar cel puţin cu consimţămîntul nostru ea nu va avea viaţă! Încă un esemplu. Avem comisiunea fluvială a Prutului, din care fac parte Austria, Rusia şi România. Această convenţiune este încheiată cînd România era încă vasală. Ei bine, preşedinţia acestei comisiuni s-a dat delegatului ţărei vasale! Apoi, domnilor, pentru ce în această comisie mixtă s-ar privi ca dezonoare dacă şi România *à tour de rôle* i-ar avea preşedinţia? Vedeţi dar că Austria primeşte a face concesiuni pe care le califică de importante, dar ţine la preşedinţie, pentru că preşedinţia nu însemnează numai o simplă cestiune de etichetă, dar reprezintă drepturi şi preponderanţă! Domnilor, lăsînd la o parte preşedinţia, să vedem dacă Tratatul de la Berlin dă Serbiei alt drept decît ca delegatul ei să ia parte la facerea regulamentului privitor la navigaţiunea dintre Porţile de Fer şi Galaţi. Serbia este un stat danubian important. Este scăldată de Dunăre, însă Dunărea ei este dincolo de Porţile de Fer! Totuşi ea are drept să fie chemată ca să-şi zică cuvîntul în privinţa navigaţiunei dunărene ! Şi, odată sparte Porţile de Fer, negreşit că va dispare şi regimul îndoit sau mai bine zicînd întreit care este făcut Dunărei ; el va trebui să dispară şi astfel şi Dunărea să aibă unul şi acelaşi regim, precum [î]l au Rinul şi alte fluvii conventi[on]ale. Însă pînă atunci Serbia nu este stat danubian în josul Porţilor de Fer ; nu are aci nici întindere mare de ţărmuri, nici interese !

Cum dar se poate primi Serbia într-o comisiune mixtă, însărcinată cu administrarea, cu poliţia, cu hotărîrea chiar de conflicte, în cestiunile Dunărei din jos de Porţile de Fer ? Şi putem noi să primim aceasta ? După textul propunerei Barrère ce ni s-a prezintat, Serbia ar avea 5 kilometri în jos de Porţile de Fer ; România şi Bulgaria au 1400 de kilometri ! Lăsînd acum preşedinţia Austriei, cu sau fără voce preponderantă, de o parte, întreb : Putem noi să primim ca să ne găsim faţă în faţă, Bulgaria şi România, avînd 1400 de kilometri întindere pe Dunăre, să ne găsim, zic, faţă în faţă cu două puteri din care una nu are un parmac de ţărmuri dunărene şi alta avînd numai 5 kilometri ? *(Aplauze.)* Vă fac întrebarea : Fiecare din dumneavoastră, în viaţa dumneavoastră privată, în interesele dumneavoastră particulare, aţi primi ca să fiţi majorizaţi sau cel puţin să vă puneţi în tovărăşie doi cu doi, din care doi să puie la mijloc 10 mii de galbeni, iar din ceilalţi doi unul să nu puie un galben şi altul numai 5 galbeni ? *(Ilaritate.)*

Vedeţi dar prin însuşi aceste anomalii că comisiunea mixtă nu are condiţiuni de a putea fi, de a putea funcţiona ! Şi aceasta a dovedit-o Serbia. Sîrbii sînt o naţiune foarte pozitivă, ei s-au folosit de împrejurări, ei şi-au făcut toate interesele, ei au încheiat cu Austria un act de navigaţiune pentru apele lor foarte avantagios pentru dînşii ! Austria i-a făcut mari concesiuni, cari nu ştiu dacă ni le-ar da în urmă cînd ar fi să tratăm de la unul la altul.

Dar ca contraconcesiune Serbia şi-a unit votul cu cel al Austriei în afacerea Dunărei bulgaro-române. Pentru ce, şi-au zis miniştrii sîrbi, să ne punem în ceartă cu Austria pentru puţinele kilometre de Dunăre ce avem în josul Porţilor de Fer, noi cari avem de regulat cu Austria atîtea interese cu mult mai importante ? Astfel să fim bine încredinţaţi că Serbia în cazul de faţă va vota cu Austria în contra noastră, în contra fraţilor săi de dureri şi de suferinţi seculare şi poate şi de interese viitoare ! Eu nu critic deloc purtarea nici unui stat independent ; fiecare stat are politica sa, trasă după interesele sale. Bine a făcut Serbia de şi-a căutat de interesele ei, fără a se ocupa de interesele noastre, uitînd simpatiile noastre seculare pentru dînsa. Dar şi noi acum avem dreptul să zicem : Ce caută Serbia în Dunărea noastră bulgaro-română ? Cum ? Noi să primim ca Serbia alături cu Austria să ne majorizeze în apele noastre ?

Eu, domnilor, socotesc că simţămîntul dumneavoastră şi de patriotism şi de dreptate se revoltă la această întrebare ; şi acesta este încă un motiv puternic ca să nu primim comisiunea mixtă. Totuşi eu cred că curînd sau tîrziu poporul sîrb va vedea că nu este drept, că nu este bine chiar pentru dînsul ca pentru interese speciale, trecătoare, să se plece a se face instrumentul împilărei al fraţilor săi de religiune, fraţilor săi de suferinţi în trecut şi poate şi fraţilor săi de acelaşi viitor. *(Aplauze prelungite.)*

Cum vedeţi, Serbia nu are raţiune de a lua parte la comisiunea mixtă. Mai rămîne dar Bulgaria şi România. Apoi ce comisiune mixtă se mai poate face? Aflîndu-ne doi, noi, România cu Bulgaria, ne vom regula afacerile noastre prin frăţească înţelegere. Fiecare vom rămîne stăpîni liberi pe ţărmuri, pe apele noastre şi unde va fi de a se lua dispoziţiuni în comun le vom regula prin tratate, fie şi sub privigherea Comisiunei europene, dar nu în sînul unei comisiuni mixte! Domnul ministru de externe a ţinut un lung discurs — în care sînt multe idei la care nu mă unesc —, dar a zis un cuvînt drept, că nici o putere europeană nu se poate plînge că România a oprimat libertatea navigaţiunei Dunărei; din contra, dacă ni se poate imputa ceva este că am înlesnit chiar licenţa pe Dunăre, şi încă acea licenţă a fost numai în interesul Austriei. Dacă am făcut concesiuni, le-am făcut numai Austriei. Domnii noştri vasali, nesiliţi de nimeni, au dat cei dintîi drepturi, privilegiuri, înlesniri, chiar proprietăţi companiei austriacă de navigaţiune pe Dunăre. Prin aceasta s-a dezvoltat navigaţiunea austriacă în apele noastre şi astăzi ca recunoştinţă ni se zice: Fiindcă vapoarele mele parcurg apele voastre, fiindcă marina mea prosperă pe ţărmurile voastre, fiindcă comerciul meu s-a întins în ţara voastră, apoi reclam că acolo unde am interese să am şi drepturi; acum voiesc să dominez pe acea apă unde comerciul meu s-a întins mulţumită vouă. *(Aplauze.)*

Iată pentru ce, domnilor, din început şi de la o margine a ţărei pînă la cea[l]altă s-a rădicat un glas de împotrivire energic şi constant în contra comisiunei mixte, ca contrarie tratatelor de la Paris şi Berlin, ca prin însăşi forţa lucrului neputîndu-se institui şi în fine ca contrarie drepturilor şi intereselor noastre.

Domnilor, eu nu voi să viu înaintea dumneavoastră nici cu act de acuzare, nici voiesc măcar să critic faptele guvernului în această cestiune; dar fiindcă domnul ministru de externe, onor. domnul Stătescu, a voit să se ferească de a identifica politica guvernului de la ziua sosirei domniei sale la minister cu politica anterioară, zicînd: de cînd am venit cu programa de la 1880, de la novembre, am avut vederile cutare şi cutare, eu nu pot admite acest mod de vedere al domniei sale. Domnia sa ştie bine că în cît durează aceeaşi firmă ministerială nu se poate despărţi un ministru izolat de politica generală a guvernului din care face parte. Domnia sa mai ştie apoi foarte bine că în cestiunile internaţionale guvernele sînt solidare. Nu este tot aşa şi cu ţara. Întru cît o naţiune nu aprobă actele guvernului său, ea nu este solidară cu ele. Guvernele pot să facă greşeli şi aceste sînt îndatoritoare pentru acelaşi guvern cît el stă la putere! Dar ţara care nu aprobă, ţara nu este angajată în aceste greşeli. Poate un om să cadă în greşală, dar greşala aceasta nu cade în sarcina statului pînă cînd el nu o ratifică! De aceea să fim cu luare-aminte; astăzi sîntem chemaţi să ratificăm sau să nu ratificăm ceea ce s-a făcut! *(Aplauze.)*

Domnilor, încă o dată declar: Nu înţeleg să fac acuzaţiuni, nici chiar bănuieli, dar totuşi trebuie să vă arăt pentru ce domnul ministru de externe în explicările cari ni le-a dat a fost cam îngaimat, pentru că, permiteţi să mă servesc de o expresiune cam populară, ne da cînd una caldă, cînd una rece! Aceasta provine cred că domnia sa nu se poate de tot degaja de actele predecesorului său! Mă voi explica, domnilor; v-am zis că ţara nu este angajată decît cînd ratifică actele guvernului său. Avem exemplu că deunăzi în Camera Olandei, o ţară mai bogată, mai prosperă, mai civilizată decît România, dar de o întindere şi importanţă politică mai mică decît România, că această Cameră, zic, a respins un tratat formal încheiat între Francia şi guvernul Olandei. Miniştrii şi-au dat demisiunea, dar Olanda a rămas liberă de îndatoririle luate de ei. *(Aplauze.)*

Eu nu sînt de părere să zicem ministerului, cum s-a zis în Camera de sus, duceţi-vă, depărtaţi-vă şi să vină alţii, măcar cît va ţinea cestiunea Dunărei, fiindcă aţi făcut greşeli. Eu din contra voiesc să rămînă ministerul actual pînă cînd va sfîrşi cestiunea Dunărei, ca una ce de el este începută.

O voce: Şi după.

Dacă vor face bine vor rămîne şi după; dar, dacă nu vor face bine, să ştie că ţara nu va ratifica actele lor. Şi de aceea eu de astăzi vă previu că ţara nu va ratifica nici un act privitor la Dunăre care ar surpa drepturile ei suverane; chiar această majoritate care o aveţi în Cameră am ferma convincţiune că nu va fi cu dumneavoastră. *(Aplauze.)*

Domnilor, cînd a venit pentru a doua oară cestiunea înfiinţărei comisiunei mixte în sînul Comisiunei europene, sînt dator să spun cum că comisarul nostru din început s-a refuzat să audă măcar de această comisiune mixtă.

Dar totodată avea grijă să zică: Nu angajez opiniunea guvernului meu; aceasta este opiniunea mea personală!

Domnul preşedinte al consiliului: Mă iertaţi, toţi comisarii ziceau : sub rezerva aprobărei guvernului lor. Dar nu în această cestiune.

Sînt de acord cu dumneavoastră, comisarii păstrau fiecare libertatea de acţiune a guvernului lor; însă nu este de tăgăduit că se ştia foarte bine că opiniunea comisarului era în fond şi a guvernului său; dar totodată-i lasă şi libertate de a-şi schimba opiniunea.

Era în general primit de a se privi comisiunea mixtă ca o emanaţiune a Comisiunei europene; unele puteri reclamau dar dreptul de apel la Comisiunea europeană, în contra hotărîrilor comisiunei mixte. Însă guvernul austriac, ţinînd ferm la comisiunea mixtă cum o proiectase, socotind că momentul era oportun pentru a obţine şi mai mult, nu a primit nici acest chip de vedere al delegatului Angliei, mi se pare, întîmpinînd că nu recunoaşte pe comisiunea mixtă ca o delegaţiune sau o emanaţiune a Comisiunei europene, ci ca acea comisiune riverană prevăzută prin Tratatul de la Paris, prin Congresul de la Viena din 1815, cu singura deosebire că Austria voia bine comisiunea riverană în josul Porţilor de Fer, unde deşi nu are ţărmuri, dar pretinde a lua loc, însă nu primea a se înfiinţa această comisiune şi pentru Dunărea austro-ungară, astfel încît guvernul austriac să-şi poată zice cuvîntul său în apele noastre, dar nu şi noi românii în apele sale.

Daţi-mi voie, domnilor, să vă citesc un pasagiu din nota circulară a Austriei din 9 februarie 1881 :

„La création de la commission mixte n'est du reste pas une idée nouvelle émanée du comité d'étude. Il pouvait et devait s'en tenir aux dispositions analogues du Congrès de Vienne et du Traité de Paris, qui avaient indiqué l'établissement de pareilles commissions comme le meilleur moyen de sauvegarder des intérêts communs etc.".

Şi nota conchide că comisiunea mixtă nu poate să fie o emanaţiune a Comisiunei europene, că ar trebuie să aibă voinţa sa proprie, independenţa sa de acţiune etc.

Vedeți, domnule ministru, că aceste cuvinte ne arată cît de puțină bază are pentru a fi primită și propunerea Barrère, ce dumneavoastră voiți să ne faceți să o primim, și în care mă tem că v-ați încurcat; căci cetită bine propunerea Barrère, ea esclude dreptul de apel la Comisiunea europeană și astfel comisiunea mixtă tot rămîne ca corp de sine stătător. În loc să ziceți din început că nu puteți primi o comisiune, oricare i-ar fi ființa, ca neprevăzută de tractate, dumneavoastră primind propunerea ca punct de tractare ați intrat într-un dedal din care zău nu știu cum veți ieși; căci faptul pozitiv este că Austria prin nota sa de la 9 februarie 1881 să opunea la dreptul de apel și nu recunoștea pe comisiunea mixtă ca o emanațiune a Comisiunei europene, ba nici nu primea propunerea rusească ca durata comisiunei mixte să fie cît durata Comisiunei europene! De atunci cabinetul din Viena a mai făcut ceva concesiuni, dar *fondul cestiunei*, cum [î]l califică prin nota sa din 12/24 august 1880, adică comisiunea mixtă și președinția, îl menține pînă astăzi; și acest fond îl găsim și în propunerea Barrère.

Vedeți dar că această comisiune mixtă nu se cere, cum zice românul, pentru florile cucului, că prin urmare această comisiune mixtă este fondul cestiunei, iar nu numai o cestiune de formă; ea este însăși cestiunea totală, plină și întreagă.

Ei bine, onor. domnul ministru de externe, nu cel de acum, dar cel de mai nainte, v-a citit, mi se pare în Senat, corespondența care a ținut în privința anteproiectului și a comisiunei mixte. În această corespondență domnia sa v-a dat cunoștință de o notă ce guvernul în ziua de 26 februarie (10 martie) 1881 adresă reprezentanților României în străinătate și prin care le zicea — să-mi permită domnul Stătescu a găsi aci o analogie în nota domnului Boerescu și între asigurarea domniei sale de curînd — că toate puterile au primit comisiunea mixtă, tot precum ne zice acum onor. domnul ministru de externe, că toate puterile au primit propunerea Barrère. Să-mi permită domnia sa a cam ezita de a crede aceasta.

Iată ce zicea domnul Boerescu în ziua de 26 februarie (10 martie):

„Toate puterile s-au și rostit în favoarea creațiunei comisiunei mixte și a intrărei Austriei în această comisiune". Și apoi nota se încheie zicînd: „Astfel fiind noi am rămîne izolați dacă am stărui în opiniunea emisă în sînul Comisiunei europene de către delegatul nostru. Sîntem dar în plecare [sic!] a adera la rîndul nostru la formarea comisiunei mixte și a reintra așa în acord cu celelalte state.

Dar făcînd această concesiune ne propunem ca scop esclusiv de a face indispensabilă esistența Comisiunei europene și de a asigura prin colaborațiunea sa la afacerile navigațiunei garanția cea mai reală a libertăței acestei navigațiuni. Sub aceste condițiuni, *concesiunile noastre* ar fi mai mult de *formă* și prezența ca și colaborațiunea Comisiunei europene ar face imposibilă orice influență absorbantă a unei singure puteri. Acesta este în definitiv motivul rezistenței noastre actuale.

Dacă modificațiuni în acest sens ar fi introduse în concluziunile ultimei circulări a cabinetului din Viena, *adeziunea noastră la regulamentul* de navigațiune, de poliție fluvială și de supraveghere *ar putea fi privită ca dobîndită*".

Binevoiți acum a observa că guvernul austriac prin nota sa din 12/24 august 1880 declară că el făcea toate concesiunile, dar că avea de datorie de a ţinea cu unghiile *la formarea şi la preşedinţia comisiunei mixte*, ca constituind însuşi fondul cestiunei. Iar domnul ministru de externe al României zicea că primirea comisiunei mixte este *numai o cestiune de formă*.

În adevăr, după domnia sa era o cestiune de formă; însă, în drept, forma de mai multe ori, şi în cazul de faţă neapărat, înghite fondul.

Domnilor, aci e toată greutatea şi toată nenorocirea situaţiunei ministerului nostru, dacă nu vom avea curagiul printr-o rezoluţiune virilă, bărbătească să scăpăm de dînsa şi pe guvern şi pe ţară. Discuţiunea între guvernul român şi între cel austriac era, cum aţi văzut, în privinţa dreptului de apel cerut de guvernul nostru şi de votul preponderent cerut de cabinetul din Viena.

Onor. domnul ministru de externe ne mai spune cum că trebuie să ne afirmăm; nu putem veni, ne zice domnia sa, cu negaţiuni continue. Trebuie să spunem ceea ce voim. Aceasta domnul ministru ne-o spune, se vede, tocmai spre a ne arăta că mai doi ani noi am uitat de a ne afirma.

În adevăr, domnule ministru, dumneavoastră aveţi în preţioasa colecţiune a actelor noastre diplomatice dovada cea mai bună că Europa necontenit ne zicea : Nu vă ţineţi numai în negaţiuni; afirmaţi-vă, spuneţi într-un mod pozitiv ce voiţi ! Ba erau puteri cari mai ziceau : Recunoaştem că România este statul care are întinderea cea mai mare pe Dunăre, că prin urmare interesele României sînt cele mai în joc. Spuneţi-ne dar ce voiţi; şi după arătările voastre, după propunerile voastre, vă promitem că Europa va cerceta cestiunea.

Ei bine, noi în urma tuturor acestor îndemnuri, unele mai binevoitoare decît altele, noi nu am răspuns nimic, ne-am mărginit de a zice : Nu primim să ieşim din tratate.

Domnul E. Stătescu, ministru de externe : În principii generale ne-am pronunţat.

Dar, onorabile domnule ministru şi iubitul meu amic, pentru ce v-aţi ţinut în principii generali şi aţi aşteptat ca să vină domnul Barrère şi să vă ia apa de la moară?

Dar dumneavoastră, care deşi venit mai tîrziu totuşi reprezentaţi politica ministerului care de şase [ani] este în capul ţărei, de ce nu aţi făcut acum doi ani aceea ce trebuia să faceţi? De ce necontenit aţi sondat terenul, de ce nu aţi spus limpede şi curat : Iată ceea ce nu voim, iată ceea ce voim?

Dumneavoastră ieri, o recunosc, aţi făcut la Senat ceea ce trebuia să faceţi de mult. Aţi zis : Nu primim ca în apele noastre să funcţioneze impiegaţi străini, în apele şi în porturile noastre nu primim ca alţii să facă poliţia, să facă administraţiune, să judece şi să pronunţe hotărîri; nu primim în Dunărea noastră [ca] esecutarea regulamentelor să se facă de alţii şi sentinţele să se dea în numele comisiunei sau oricărei alte autorităţi străine!

Cerem ca toţi funcţionarii cari fac poliţia pe Dunăre să fie numiţi de noi; cerem ca aceşti amploiaţi să fie plătiţi de noi; cerem ca administraţiunea şi poliţia fluvială să fie făcută de noi; cerem ca conflictele să le hotărîm noi; cerem ca sentinţele să se pronunţe de tribunalele noastre şi în numele regelui nostru ! *(Aplauze.)*

Domnul ministru de externe: Unde vedeți deosebirea?

Dar dumneavoastră, iubite fost coleg, ziceți: Ce să facem cu propunerea Barrère? Și adăogați: Nu o putem respinge așa ușor! Vrem să cerem modificări.

O am aci propunerea Barrère. Și mai întîi să vedem geneza acestei păreri, al căria autor este un tînăr foarte inteligent și de mare viitor: domnul Barrère. Negreșit întîi el a căutat să apere interesele țărei sale ca francez, și bine face; dar ca tot francezul eu cred că și domnul Barrère are simpatii pentru români. Să vedem dacă el este atît de vinovat făcînd această propunere cel puțin în ideea sa primordială.

Guvernul nostru era otărît să lupte mai ales spre a se înlătura vocea preponderantă a Austriei în sînul comisiunei mixte, pe care în principiu o primise. Vorba oamenilor noștri de stat era îndreptată în special asupra acestui caz: noi nu voim ca Austria să ne majorizeze. Austria, își ziceau, va avea neapărat alăturea cu dînsa pe delegatul Serbiei și dacă ar avea și votul preponderant prin însăși aceasta România și Bulgaria sînt majorizate; doi contra trei? Ei bine, atunci în mijlocul acestor preocupațiuni veni tînărul diplomat francez și zise: Cred a vă putea împăca eu printr-o propunere care are să vă placă la toți, și Austriei, și dumneavoastră. Nouă ne-a zis: În locul vocei preponderante a Austriei propun să se substituie un delegat luat din sînul Comisiunei europene; acesta, iar nu delegatul austriac, va face majoritatea. Negreșit că această idee nouă trebuia să placă celor cari în comisiunea mixtă se îngrijeau numai de vocea preponderantă. Austriei se zicea: Ce vă pasă de delegatul Comisiunei europene? În sesiunea dintîi va fi delegatul Alemaniei și în a doua sesiune veți pune pe propriul vostru delegat; și în aceste două sesiuni veți putea cu ușurință a vă aranja toate trebile.

Nu cred eu că guvernul român a aprobat această idee; ferească Dumnezeu! Dar sînt mulți cărora li se părea că această combinațiune este mai bună decît vocea preponderantă. Diplomatul francez era cu atît în drept de a crede că propunerea sa ar putea împăca pe guvernul român văzînd că trecuse doi ani ca nimeni să fi zis un cuvînt în contra comisiunei mixte, afară de obiecțiunea pentru vocea preponderantă. Iată, și-a putut zice domnul Barrère, că cu acest mod am scăpat România de vocea preponderantă a Austriei.

Astfel apoi domnul Barrère a înfățișat propunerea sa guvernului francez și a înfățișat-o ca un mijloc de împăcăciune.

Nu cred a face o indiscrețiune; dar mi-aduc aminte din suvenirile mele diplomatice că cabinetul din Viena de mult stăruia pe lîngă guvernul francez ca el să intervie prin influența sa legitimă pe lîngă guvernul din București ca să-l facă să primească propunerile austriace.

Guvernul francez totdeauna-i riposta: Înțelegeți-vă mai întîi cu Anglia și după aceea voi vedea dacă pot să mă însărcinez cu rolul de mediator.

Eu și astăzi, domnilor, cred că Francia, soldatul lui Dumnezeu, nu va pune subscrierea sa la un act care ar fi o osîndire de moarte a României. *(Aplauze.)*

Aceasta este credința mea; cînd dar a primit propunerea Barrère și că aceasta i se înfățișa ca un mijloc de împăciuire a României, ministrul francez a putut foarte bine zice: Să încercăm; și atunci s-au așternut detaliile.

Austria, domnilor, cum v-am spus și altă dată, ține foarte mult la înființarea comisiunei mixte, fie ea primită cu orice modificări; căci această comisiune mixtă nu însemnează nimic mai puțin decît asigurarea pentru dînsa pe Dunăre a unei pozițiuni escepționale și privilegiate pe care o urmărește de la 1858 și care pururea Europa i-a refuzat-o pînă acum; această comisiune mixtă este însăși întinderea preponderanței austro-ungare pînă la Marea Neagră. Spre a ajunge la aceasta ați văzut că Austria nu s-a mulțumit a avea la Paris pe contele Beust, diplomatul cel mai încercat și care în privința intereselor încredințate lui atît era de activ, încît nu permitea consilierilor săi de legațiune să meargă la minister, ci se ducea el singur, el așa de bătrîn, și de trei-patru ori pe săptămînă, ca un june de 20 ani, urca cele trei caturi cari conduc la biurourile Ministerului de Esterne francez; și a trămis la Paris și pe contele Wolkenstein, care fusese ales de contele Kalnoki ca ambasador pentru Petersburg și pe care în loc să-l trimită la postul său, l-a trămis la Paris ca să trateze cestiunea. Din acestea numai vedeți cîtă importanță pune Austria, încît pe ambasadorul numit la curtea cea mai importantă pentru Austro-Ungaria a preferit a-l trimite mai întîi la Paris, unde a șezut luni întregi.

În adevăr, contele Wolkenstein a izbutit așa de bine în misiunea sa, domnilor miniștri, încît vă pot asigura că, dacă aș fi pus în alternativa dureroasă de a alege între propunerea Barrère și între anteproiectul austriac cu restricțiunile făcute de fostul ministru de externe, eu aș primi de preferință comisiunea mixtă; pentru că, dacă mi s-ar propune o moarte dată încet de mulțime de cuțite și alta care să mă omoare îndată, vă mărturisesc curat că aș primi pe cea din urmă. *(Ilaritate.)*

În adevăr, domnilor, comisiunea mixtă cu dreptul de apel este numai o primă instanță și știți că mulți pierd la prima instanță, dar pot cîștiga la a doua. Dacă însă nu am a doua instanță și perd la prima am perdut totul. Aceasta este propunerea Barrère, căci ea esclude, nimicește în fapt dreptul de apel.

Acum vin la propunerea Barrère, în amănuntele ei.

Domnilor, domnul ministru de externe ne zice să primim propunerea Barrère, însă cu modificări, dar adaoge: Eu nu cred că se vor primi de Europa modificările propuse de noi.

Domnul ministru de externe: Reproduceți inesact.

Propunerea Barrère zice așa:

„Comisiunea singură-și va redacta regulamentele interioare . . . pentru ordinea lucrărilor sale, precum și instrucțiunile speciale către agenții săi, în vederea aplicărei regulamentelor etc.

Comisiunea în prima sa sesiune va proceda la numirea agenților desemnați la articolul 5, adică inspector, subinspectori etc.". Dar să mergem mai înainte.

„Totuși regulamentul interior și restricțiunile cu un caracter general și regulamentar, precum sînt cele despre care se vorbește în articolul 9 al actului public de la 2 noiembrie 1865, privitor la navigațiunea de la gurile Dunărei, vor fi mai întîi comunicate Comisiunei europene și nu vor fi aplicate decît după ce acestă comisiune le va fi găsit conforme cu principiile cari au servit de bază regulamentelor de față".

Cînd citii dintîi acest articol, [î]mi ziceam: Într-un chip indirect tot ne este dat dreptul de apel. Dar ia să vedem articolul 9 din actul din 2 noiembrie 1865 la care ne trămite propunerea Barrère.

Ei bine, acest articol esenţial nu tratează decît numirea funcţionarilor. Comisiunii europene, inspectorul navigaţiunii, căpitanul de la portul Sulina, care acum după actul adiţional votat mai alaltăieri au să se numească de către Comisiunea europeană.

Aşadar numai cestiuni cari ţin de acest articol sînt supuse apelului la Comisiunea europeană.

Aşadar, domnilor, dreptul de apel este numai cu numele, numai o iluziune, afară dacă, bunăoară, comisiunea mixtă, în lipsa delegatului austriac, ar face numirea inspectorului neplăcută acestui delegat.

Domnilor deputaţi, domnul Vernescu a făcut o analiză mai specială, articol cu articol a propunerii Barrère; dar a uitat un lucru. Această propunere zice: inspectorul va fi numit de comisiunea mixtă, subinspectorii vor fi propuşi pe o listă de trei nume de fiecare stat riveran pentru întinderea sa şi comisiunea mixtă va alege dintre aceşti trei. Ei bine, ce păcat original mai conservă aceşti subinspectori?

Afară de acel că numele lor ar figura pe o listă propusă de guvernul sîrb, ori bulgar, ori român, zic: ce păcat original au ei, pentru ca odată numiţi să nu li se păstreze măcar atributele ce le revin după toate organizaţiunile administrative din lume? În adevăr, în ordinea ierarhică administrativă noi ştim că prefectul atîrnă de ministru, subprefectul de prefect, primarul de suprefect. Ei bine, după propunerea Barrère căpitanii de porturi nu atîrnă de subinspectori pentru că subinspectorii au avut nenorocirea să figureze pe o listă propusă de puterile riverane; căpitanii de porturi atîrnă de inspector...

Domnul ministru de externe : Nu, se poate modifica.

Domnul ministru-mi face întreruperea că această mare, mare prescripţiune se poate modifica!... Daţi-mi voie, sînt şase ore şi voiesc să las şi pe alţii să vorbească; prin urmare, nu pot să pun discuţiunea pe un tărîm atît de slab! Mă rădic mai sus! Defiez * pe domnul ministru de externe să-mi dovedească dacă în propunerea Barrère există un singur articol, începînd de la 1 şi pînă la 12, care să poată fi primit de domnia sa sau dacă toate aceste articole modificîndu-se cum trebuie mai poate rămîne ceva din propunerea Barrère! Ah! Este articolul 12 care zice că comisiunea mixtă-şi va avea reşedinţa la Giurgiu. Acest articol, acest singur articol cred că-l vor primi giurgiuvenii. *(Ilaritate.)* Sfătuiesc pe onorabilul meu amic, domnul Iepurescu, deputat de Giurgiu, să-l primească pe acesta. *(Ilaritate.)*

Domnul Iepurescu : Primesc!

Primeşti ca deputat de Giurgiu, dar nu ca deputat al României.

Domnul Iepurescu : Da. Dar ca deputat al României nu.

Apoi, domnilor, cînd toate aceste articole de sus pînă jos au să fie modificate, va mai rămîne vreun articol la ordinea zilei? Cum vedeţi, dumnealui însuşi, domnul ministru de externe, cred că a înţeles slăbiciunea tezei domniei sale; şi dar să venim cu un contraproiect.

Domnul ministru de externe : Care?

Nu este nimeni între noi, care cunoscînd drepturile şi glasul ţărei, nu este om care, făcînd politică, să nu-l poată face şi chiar expune. Iată, domnule ministru, să vi-l expun și eu : Regulamentele de poliție, de navigațiune, de supraveghere se fac de Comisiunea europeană, unde figurează delegații statelor riverane, prin urmare și al nostru.

---

* Provoc, din fr. *défier.*

Domnul ministru de externe: Cer cuvîntul!

Nu mai cereți cuvîntul, pînă ce vă voi prezenta contraproiectul meu. Urmez : regulamentele se aplic de guvernul român și de autoritățile sale, sentințele se dau de autoritățile române și se execută în numele regelui, asemenea amploiații se numesc de guvernul nostru. Iată în scurt acest contraproiect. Mai adaog că avem și vasele noastre pentru facerea poliției, cum le-am avut și mai nainte ! În adevăr, înainte am avut numai caice, acum avem și vase de război ! Așadar, nici aici n-avem nevoie de marină străină. Cum ați zis dumneavoastră chiar, domnule ministru, că și înainte, în timpul domnitorilor vasali, poliția pe Dunăre se făcea de noi, atunci mai slab ; acum vom face-o într-un chip mai energic. Odată aceasta hotărît, tot noi ne vom ocupa și de lucrările trebuitoare pe Dunăre pentru a asigura și înlesni mai bine navigațiunea. În adevăr, Austria are acum dreptul să strice Porțile de Fier ; daca Austria nu le va strica, noi ne vom înțelege cu Serbia, buna noastră vecină ; și cred că ne va fi bună vecină în aceasta, și cred că vom putea convinge pe Europa la noua conferință că cel puțin în mai scurt timp decît Austria vom putea sparge stîncele danubiene aflate între țărmurile noastre.

Domnul ministru de lucrări publice ne spunea alaltăieri că nu poate să deschidă, fără înțelegere cu Bulgaria, canalul de la Giurgiu, pentru că amenință Rusciukul să rămîie fără apă[2] ; ei bine, ne vom înțelege cu Bulgaria acolo unde ambele țărmuri ale Dunărei nu vor fi ale noastre ; de la Silistra încolo, amîndouă țărmurile fiind ale noastre, nu vom avea a ne înțelege decît cu noi. Viu acum a vorbi în privința supravegherei. Am văzut că Congresul de la Berlin nu a voit să primească propunerea baronului Haymerlé ca supravegherea aplicării regulamentelor să fie încredințată unui singur delegat, ci și-a păstrat ea singură acest drept de supraveghere. Ce zice Tratatul de la Berlin? Zice că regulamentele pînă la Porțile de Fier se vor pune în armonie cu acelea cari sînt de la Galați la Marea Neagră. Ei bine, supravegherea și în sus de Galați se va face cum se face în josul Galațului? Comisiunea europeană va numi în fiecare an delegați sau comitete compuse de doi, trei delegați și cînd va constata abateri va trata cu noi în mod diplomatic pentru înlăturarea lor. *(Întreruperi.)*

Dar nu vă place aceasta? Iată pentru ce : pentru că dumneavoastră nu voiți ca să vă puneți în contrazicere, nu zic cu angajamentele luate, dar cu adeziunile slabe, dar în realitate date, precum a afirmat și fostul președinte al consiliului, domnul Dimitrie Brătianu, zicînd cum că notele date de domnul Boerescu au putut să facă pe puteri să crează că sînt oarecari angajamente luate, că sînt adeziuni date la înființarea comisiunei mixte și acum dumneavoastră nu voiți să o rupeți deodată ! Ei bine, luați seama că astăzi aveți putință de a vă retrage cuvintele, căci noi vă dezlegăm. *(Aplauze.)*

Noi, reprezentațiunea națională, nu voim, nu primim comisiunea mixtă sub orice formă dumneata ai voi s-o botezi ! Altfel ne-ai face a crede că în post nu vrei să mănînci rață, căci este carne, dar că mănînci lișiță, căci cum zic preoții catolici este pește. *(Mare ilaritate.)* Ei bine, națiunea nu primește nici rața, nici lișița.

Aş putea vorbi mai multe despre propunerea Barrère, dar cred că v-am arătat destul canavaua contrapropunerei ce aţi putea prezenta. Onor. domnul Stătescu este om de ştiinţă, este inteligent. Domnia sa a studiat cestiunea şi va înţelege uşor din puţinele mele cuvinte că domnia sa cu inteligenţa domniei sale poate să înfăţişeze un contraproiect plin, întreg, ţinînd seamă de interesele Europei şi de drepturile noastre suverane, asupra ţărmurilor şi apelor noastre. Însă ni se va putea poate opune: Dar ce se face cu acea scrisoare care se află la Ministerul de Esterne austriac şi care fostul ministru a declarat-o în Senat că a fost un punct de plecare al tratativelor cu cabinetul din Viena? Ce se face? Proverbul român zice: Vodă *va* şi Hîncu *ba*! Ţara este Hîncu şi Hîncu nu primeşte. *(Aplauze prelungite.)*

Domnilor, voi sfîrşi cum am început. Cînd în ziua de 10 mai acum un an în mod solemn s-a purtat pe stradele Bucureştilor coroana României, acea coroană pe care regele a fost chemat ca să se rostească cum ea să fie şi că el a zis să fie făcută din oţelul tunurilor luate la Plevna, şi regele şi ţara au înţeles că în privinţa drepturilor ţării noastre Coroana, adică suveranitatea ţărei, trebuie să fie apărată cu o politică de oţel, iar nu de cositor. *(Aplauze frenetice).*

Sînt pericole, au fost pericole pentru ţara noastră, cea din urmă a fost cestiunea Basarabiei; n-aţi consultat pericolele cînd dumneavoastră aţi refuzat a o da de bunăvoie. Refuzînd, am pierdut poate pentru un timp amiciţia unei mari puteri.

Aci poate voi fi calificat de rusofil de către jurnalele austriace, cum de mai mult şi sînt calificat, cînd voi zice că Rusia de la Petru cel Mare-şi are pagine frumoase scrise în istoria noastră, şi că dînsa a făcut în multe rînduri mari şi sîngeroase sacrificii pentru emanciparea noastră. Noi pentru aceasta îi purtăm recunoştinţă, dar aceasta nu ne-a oprit şi nu a trebuit să ne oprească, cînd a fost vorba de a ni se lua o parte din pămîntul nostru, de a ne face datoria şi de a nu-i da de bunăvoie. *(Aplauze.)*

Apoi dacă am refuzat să cedăm naţiunei aceleia, care cu sîngele ei şi al nostru ades au covîrşit apa care, cum zicea domnul Lahovari, curge pe Dunăre, cum se poate crede că acum noi putem de bunăvoie a da chiar Dunărea? Să refuzăm dar. Şi tocmai refuzînd vom arăta lumei că regatul român nu poate primi să devie instrumentul nici al preponderenţei ruseşti, nici al preponderenţei austriace. *(Aplauze.)*

La gurile Dunărei nu putem să primim decît preponderenţa europeană pentru că numai aşa această preponderenţă va putea fi şi preponderenţă română; şi Dunărea fiind europeană, va putea rămîne şi românească. *(Aplauze.)*

Domnilor, sfîrşesc adăogînd un singur cuvînt. Cei ce merg la biserică şi ascultă sfînta leturghie aud pe preot rădicînd glasul şi zicînd: *Sursum corda*, sus să avem inima. Cu inima sus dar să tratăm această cestiune![3] *(Aplauze entuziaste şi îndelung repeţite.)*

„Monitor", 1882, nr. 107, p. 1896, col. 2—p. 1905, col. 1. Se publică după broşura Cestiunea Dunării. Discursuri rostite în şedinţele Camerei deputaţilor din 1 şi 2 mai 1882 de ..., deputat colegiul VI de Mehedinţi, *Bucureşti, 1882, p. 3—55.*

NOTE

[1] Vezi și supra p. 72 și 252. Discuția pornise în această ședință de la o interpelare a lui G. Vernescu, care spusese că comisia mixtă de supraveghere a traficului pe Dunăre contravenea prevederilor Tratatului de la Berlin.

[2] Vezi supra p. 275.

[3] Vezi și discursul următor și Introducerea.

Discurs în problema Dunării *

Domnilor, am regretat foarte mult că în Senat — dar acesta este dreptul Senatului — s-a găsit nu reprezentanții unui partid, ci cîteva onorabile individualități din partidul conservator, pentru că din nenorocire văd că și în această cestiune[1] ca și în altele partidul conservator are membri care fiecare-și au opiniunile lor diferite unul de altul; am regretat dar foarte mult văzînd că mai ales unii din bătrîni au căzut în greșală de a crede că momentul era oportun pentru ca pe tărîmul cel mai nepotrivit, acel al cestiunilor naționale, să vie să zică miniștrilor: Dați-vă jos măcar pînă cînd se va hotărî cestiunea Dunărei. *(Ilaritate.)* Socoteam cum că asemenea cuvinte și o asemenea atitudine a unora din conservatorii din Senat, blamată de mulți alți conservatori, nu-și vor regăsi răsunet și în Camera noastră. Regret foarte mult că onor. domnul Alexandru Lahovari, adesea atît de logic, atît de inteligent, atît de curagios, astăzi a căzut în aceeași greșală, greșală care a dat domnului ministru de externe dreptul ca să se apare; dar totodată onor. domnul Stătescu nu s-a putut stăpîni de a comite și domnia sa o altă greșală încă și mai mare, aceea de a întărîta pasiunile de partid, care tocmai astăzi și mai ales astăzi n-ar trebui să ne insufle. *(Aplauze.)* Eu, domnilor, mă voi feri de a cădea în asemenea greșală, deși onor. domnul Stătescu a venit și a făcut o crimă acelora cari în această cestiune, ca și în toate cestiunile mari, au invocat și puternicul concurs al coroanei.

Domnilor, oare cînd domnul României a scos sabia din teacă și a trecut Dunărea, punîndu-se singur în capul armatei spre a apăra independența României, oare prin aceasta el nu și-a îndeplinit o datorie? Oare n-a fost acesta primul act care l-a condus la coroana regală? Apoi cînd în mijlocul Camerei române noi facem apel la coroană ca să intervie în apărarea drepturilor țărei, prin aceasta noi insultăm coroana? Nicidecum.

Eu ca ministru m-am socotit dator de a consilia pe domnitor ca în cestiunea Basarabiei să intervină însuși și direct și să se adreseze către acel mare împărat în ajutorul căruia el a alergat și să-i zică, să-i ceară ca, în semn de recunoștință pentru sîngele românesc vărsat în Bulgaria, să nu i se dea drept răsplată pierderea Basarabiei. Tot asemenea și astăzi iarăși coroana să ne vie în ajutor în apărarea Dunărei și sînt sigur că cugetarea aceluia ce poartă pe fruntea sa coroana României nu este de a sta rece în apărarea Dunărei.

Iată, o afirm, ce au înțeles acei din opozițiune cînd ei au făcut apel la coroană.

---

* Ședința din 2 mai 1882.

Domnilor, rege, guvern, Cameră, ţară, trebuie toţi să apere drepturile ţărei, pentru că unde sînt drepturi sînt şi datorii; şi cu cît drepturile sînt mai mari, sînt şi datoriile *(Aplauze.)*

Domnilor, şi astăzi ca şi ieri mă voi manţine pe tărîmul pe care m-am ţinut ieri. Nu este acum momentul să ne certăm pentru putere şi nici nu cred că este bine şi folositor ţărei ca să aducem o criză ministerială, tocmai acum cînd unul din interesele cele mai vitale ale României este în joc. Eu nu cred că în situaţiunea actuală un alt minister s-ar găsi în poziţiune ca să apere mai bine această cestiune decît cei ce sînt la cîrma statului.

Domnul prim-ministru a zis în Senat: Ziceţi că noi am compromis cestiunea? Ei bine, lăsaţi-ne ca tot noi să conducem lucrurile cum le-am început; şi cînd la finit veţi vedea cum că n-am izbutit şi nu ne-am făcut datoria, atunci veţi fi în drept a ne judeca şi a ne osîndi.

Mă unesc cu aceste cuvinte, dar nu cu acele ale domnului ministru de externe, care, după ce ne-a zis că-şi face datoria, apoi a adăogat că se îndoieşte că succesul va fi al nostru; şi în adevăr dacă opoziţiunea, aducîndu-şi aminte de cele petrecute, se arată cu îndoială în privinţa succesului ministerului în această cestiune, cauza este că însuşi domnul ministru de externe de la început şi în Senat şi în Cameră mai că ne-a luat toată încrederea în succes.

Predecesorul domniei sale zicea despre comisiunea mixtă că ea este primită de toate puterile; acum domnul Stătescu vine şi ne spune la rîndul său că toate puterile au primit propunerea Barrère.

Ei bine, aceste îmbinate afirmaţiuni dau naştere la două idei: una care face pe unii să plece capul şi să primească şi alta care face pe alţii să creadă că mai este loc de rezistenţă, de apărare şi prin urmare să şi zică: *nu primim*.

Eu nu cred, domnilor, că lucrul este aşa de înaintat, nu cred că sîntem în ajun d-a perde Dunărea. Cred din contra că putem să o păstrăm, dar pentru aceasta trebuie să avem curajul d-a lupta, trebuie patriotism şi mai cu seamă ne trebuie concordie, ne trebuie hotărîrea de a înlătura dintre noi acel spirit egoist, acele pasiuni şi uri de partidă care nu o dată au compromis cauzele cele mai drepte.

Astăzi fiecare trebuie să ne socotim români datori să ne unim spre a apăra o cauză românească, dînd guvernului, oricare el este, tot concursul nostru, pentru că cestiunea este vitală pentru ţara noastră.

Va veni momentul cînd vom cerceta dacă ministerul şi-a făcut bine sau şi-a făcut rău datoria; astăzi însă înainte de toate trebuie să scăpăm ţara. Dacă perdem Dunărea, perdem chiar raţiunea d-a mai fi. În adevăr, cu Dunărea în mîni străine ce ar mai reprezenta regatul României? Nimic alt decît ceea ce reprezentau Moldova şi Valahia de mai înainte, înconjurate cu cetăţi turceşti; aceste nu mai sînt, dar cînd în porturile noastre vor fi autorităţi străine, cînd Dunărea română va fi în mîni străine, ce viitor ne aşteaptă?

Domnilor, onor. domnul ministru ieri ne spunea şi ne-a zis-o chiar şi astăzi: Dumneavoastră nu spuneţi nimic, nu ziceţi nimic, nu arătaţi nimic, vă mărginiţi numai în negaţiuni, în fraze banale; ţineţi-vă de Tratatul de la Berlin, articolul 55[2] şi atîta tot. Aceasta este imputarea ce domnia sa adresează domnului Lahovari şi chiar domnului Vernescu indirect, căci domnul Lahovari n-a făcut astăzi decît a continuat şi a dezvoltat teoria de ieri a domnului Vernescu.

În privinţa supravegherei, în privinţa dreptului de supraveghere, în privinţa exerciţiului dreptului de supraveghere, eu vă mărturisesc că chiar pusesem în propunerea mea un anume articol pentru a arăta cum înţeleg eu această supraveghere.

Însă cestiunea supravegherei şi chipul cum se va esercita atîrnă de însăşi existenţa Comisiunei europene, care aceasta după 1883 este pusă în joc. Aşadar nu cred că este bine ca acum să intrăm în explicaţiune cu însuşi Europa cum această supraveghere urmează a se exercita şi de cine? Mai întîi să înlăturăm pericolele actuale şi apoi ne vom ocupa şi de cestiunile de a doua zi. Negreşit că dumneavoastră recunoaşteţi împreună cu mine cum că Comisiunea europeană are dreptul de a face regulamente în privinţa supravegherei, precum are dreptul să facă regulamente şi în privinţa poliţiei fluviale, cum are dreptul să facă regulamente şi pentru garantarea libertăţei navigaţiunei pe Dunăre.

Dar prin aceasta este a zice că, dacă are dreptul de a face aceste regulamente, ar avea dreptul de a aplica tot ea şi aceste regulamente? Dacă s-ar primi asemenea teorii, apoi oricum ne vom întoarce venim fatalmente la comisiunea mixtă sau la alte comisiuni de asemenea natură, însă împodobite cu un alt nume. La început această comisiune avea alt nume; ea avea a se numi Inspectorat general al Dunărei, apoi Comisiune riverană; şi numai cînd s-a văzut că era prea gros, cum s-ar zice, de a se numi comisiune riverană, în care erau state cari defel nu erau riverane, numai atunci s-a găsit de cuviinţă a i se da numirea de Comisiune mixtă compusă din state riverane şi neriverane.

Dar onor. domnul ministru de esterne ne va zice că este o deosebire mare între ambele comisiuni, că comisiunea de supraveghere este cu totul alta decît comisiunea mixtă! Mărturisesc că eu nu pricep această deosebire. Ori această comisiune va avea atribuţiile sale, puterea sa, ori nu va avea. În adevăr, ce va să zică comisiune de supraveghere? Ce va face ea? Dacă nu va avea anume atribute, ea nu va avea altă activitate decît de a se preumbla pe Dunăre spre a vedea cum agenţii noştri şi autorităţile noastre esecută regulamentele. Nu socotesc că această comisiune să se mărginească în acest rol mediocru, afară numai dacă încet-încet nu se va preface într-o anume epitropie asupra noastră, controlîndu-ne, vexîndu-ne, făcînd viaţa grea autorităţilor noastre riverane.

Nu înţeleg dar pentru ce domnul minstru ţine la această comisiune şi pentru ce domnia sa voieşte a mă asocia la geneza acestei comisiuni, zicîndu-mi că şi eu aş fi cerut o comisiune de supraveghere, adăogînd că eu voiesc ca această comisiune să fie compusă numai din state neriverane, cînd domnia sa o cere să fie compusă din state riverane şi neriverane. Mai întîi, eu niciodată n-am cerut această comisiune sau oricare altă comisiune. M-am esprimat prea mult şi aci şi prin presă şi prin lucrările mele oficiale; în toate eu am combătut teoria că Comisiunea europeană ar avea dreptul să creeze pe Dunăre o altă comisiune, un alt corp, oricare ar fi el. Nu, o afirm, niciodată nu m-am rostit că trebuie, că se poate să se înfiinţeze astfel de comisiuni! Şi acei cari cer înfiinţarea de comisiuni, oricare le-ar fi denumirea şi atributele, prin însuşi aceasta recunosc că s-ar putea înfiinţa şi comisiunea mixtă. M-am mărginit şi mă mărginesc în a zice şi acum că Comisiunea europeană ar putea să esercite o supraveghere a aplicărei regulamentelor făcute, sau printr-un delegat, precum era propunerea făcută congresului de baronul de Haymerlé, sau prin comitete temporale, unul şi altele provizorii, cum aceasta se face de Comisiunea europeană pentru Dunăre în josul Galaţilor. Însă şi aceasta era numai ca o ideie aruncată şi încă nehotărîtă, nestudiată bine. Dar cînd văd bunăoară tendinţa ca acea comisiune mixtă să se transforme numai cu numele, cînd văd că propunerea Barrère se ia drept punct de plecare al tratărilor noastre, propunere care pentru mine este mai rea decît însăşi comisiunea mixtă, pentru că cel puţin cu primirea comisiunei mixte se propune un drept de apel, cînd dincoace acest apel dispare; şi apoi, din început şi ca regulă, inspectori, subinspectori, toţi ceilalţi amploiaţi se numesc de comisiune şi se pun sub ordine străine, şi acestea toate se fac în întîiul an al întrunirei comisiunei mixte, cînd mai dinainte sîntem siguri că avem să fim majorizaţi de Austria şi aliaţii săi; vă mărturisesc că toate aceste combinaţiuni formează un dedal din care omul cu minte n-ar putea să iasă decît într-un singur chip, acela de a nu intra în el, căci odată intrat într-însul nu ştiu, o mai repet, cum ar mai putea ieşi din el.

Răspunzînd provocărei domnului ministru, eu vin astăzi cu o propunere făcută şi aceasta mai cu deosebire ca să arăt domnului ministru de esterne că s-ar putea găsi şi o altă combinaţiune independentă cu totul de propunerea Barrère şi pe care s-ar putea pune guvernul spre a putea trata. Această combinaţiune este numai dezvoltarea principielor cari decurg în mod pozitiv din tratatele cari astăzi regulează materia.

Iată, domnilor, propunerea mea:

REZOLUŢIUNE

România a îndeplinit cu sînţenie toate îndatoririle cari i s-au prescris de Tratatul de Berlin, oricît de împovărătoare ele au fost.

Camera deputaţilor nu poate adera ca, în contra acestui tratat, să i se lovească suveranitatea fie pe ţărmurile, fie pe întinderea apelor sale.

Camera dar, atît cu dreptul de stat de sine stătător şi suveran, cît şi în puterea tratatelor de Paris şi de Berlin şi în special în virtutea articolului 55 al acestui ultim tratat, invită pe guvern în modul cel mai categoric a nu adera la înfiinţarea propusei comisiuni mixte sau oricărei alte autorităţi permanente sub orice denumire ea ar fi, avînd acestea chemarea de a executa regulamentele sau a supraveghea executarea regulamentelor ce pentru întinderea Dunărei de la Porţile de Fer pînă la Galaţi Comisiunea europeană este însărcinată a le elabora.

Ca bază la elaborarea acestor regulamente, guvernul se va povăţui de principiile cari sînt în vigoare şi pentru alte fluviuri ce parcurg mai multe state şi cari ca astfel sînt puse sub garanţia dreptului public european creat prin Congresul de la Viena din 1815 şi aplicat şi Dunărei prin tratatele de la Paris şi Berlin, şi anume:

Articolul 1. Executarea regulamentelor elaborate de Comisiunea europeană aparţine de drept fiecărui stat riveran pe toată întinderea ţărmurilor sale şi în tot parcursul apelor sale.

Articolul 2. Fiecare stat riveran al Dunărei dintre Porţile de Fier şi Galaţi numeşte singur autorităţile locale şi agenţii în special însărcinaţi cu manţinerea liberei navigaţiuni a fluviului pentru toate pavilioanele şi cu ţinerea poliţiei administrative şi judiciare pe întinderea ţărmurilor şi apelor aparţinînd acestui stat.

Asemenea fiecare stat riveran are singur dreptul de a face şi a da instrucţiuni şi ordine speciale privitoare la îndeplinirea deosebitelor atribuţiunia le autorităţilor locale şi ale diferiţilor agenţi însărcinaţi anume cu executarea regulamentelor elaborate de Comisiunea europeană.

Aceste instrucţiuni şi ordine însă nu vor putea să se abată de la coprinderea acestor regulamente şi încă mai puţin a le modifica.

În ce priveşte România, tot personalul acestor autorităţi nu va fi compus şi numit decît dintre cetăţeni români şi nu va atîrna decît de guvernul român.

Articolul 3. Fiecare stat riveran va acoperi din bugetul său cheltuielile reclamate de esecutarea regulamentelor elaborate de Comisiunea europeană, precum şi de plata agenţilor însărcinaţi *ad hoc* cu această esecutare.

Asemenea fiecare stat riveran va percepe în folosul său amendele cu cari vor fi lovite contravenţiunile la regulamentele şi diferitele dispoziţiuni de poliţie privitoare la navigaţiunea Dunărei.

Articolul 4. Cînd ambele ţărmuri ale unei părţi a Dunărei nu aparţin aceluiaşi stat, este rezervat staturilor ce posedă fiecare cîte un ţărm de pe această întindere a se înţelege împreună pentru a stabili modul aplicărei în comun a regulametelor în privinţa bastimentelor de navigaţiune cari parcurg Dunărea fără a se opri în porturi.

Iată propunerea mea; mă opresc de la mai multe dezvoltări; dacă principiile generali pe care este întemeiată propunerea se vor primi, de la sine se înţelege că se vor putea face şi alte adăogiri complimentare.

Eu cred că aci sînt prescripţiuni pozitive şi precise şi că ele nu se pot cualifica de simple teorii sau negaţiuni.

Venim şi zicem curat: Ceea ce este pe orice fluviu convenţional cerem să fie şi pe Dunăre!

Noi pînă astăzi am fost stăpîni pe partea Dunărei ce scaldă ţărmurile noastre, voim să fim stăpîni şi pe viitor. Eu nu cred ca să fie cineva care să se poată plînge că pe Dunărea bulgaro-română n-ar fi îndestulă libertate; deci numai de lipsa de libertate pe Dunărea noastră [nu] se poate cineva plînge şi mai ales pavilionul austriac!

Domnilor, toţi ştim că guvernul unguresc nu permite societăţei austriece de navigaţiune cu vapoarele pe Dunăre ca în apele sale să rîdice şi să lase să fîlfie drapelul Habsburgilor; asemenea nu permite în apele sale ca de la căpitanul vasului pînă la cel din urmă matroz să vorbească altă limbă decît cea ungurească.

Vedem asemenea o luptă mare între ambele jumătăţi ale aceluiaşi stat, ale aceluiaşi imperiu în privinţa unei învoieli pe care societatea căilor ferate ale statului, Staatsbahn, a încheiat de curînd cu guvernul unguresc şi prin care Staatsbahn se îndatoreşte a înfiinţa un consiliu de administraţiune special la Pesta; şi jumătatea imperiului, toată partea cislatană, s-a pus în picioare. Se agită Camera, Senat, diete provinciale, camere de comerciu pînă şi acea din Cernăuţi strigînd că prin această învoială sînt amar lovite cele mai importante interese. Noi, care nu voim a lovi nici un drept, nici un interes străin austriac, care am păstrat şi apărat libertatea navigaţiunei Dunărei pentru toate pavilioane[le] mai mult decît le-ar fi apărat oricare alt stat, se găseşte că sîntem naivi, ne[e]xperimentaţi, că nu înţelegem importanţa intereselor comerciale şi că, prin urmare, trebuie să ni se ia din mînă stăpînirea Dunărei. Ei bine, domnilor, patriotismul, bunul-simţ, instinctul de conservare ne face o lege ca să nu o dăm, ne impune datoria ca să rezistăm. O voce autorizată, o voce elocinte şi mai nainte de toate o voce amică şi chiar foarte amică a zis deunăzi domnului prim-ministru în Senat: Pleacă urechea şi auzi glasul ţărei cum se rosteşte în această cestiune, ascultă opiniunea publică, nu te depărta de opiniunea publică, căci este o datorie pentru dumneata a nu te depărta de naţiune într-o asemenea mare cestiune. La acestea domnul prim-ministru a răspuns: Eu mă sfătuiesc cu opiniunea publică, eu respect opiniunea publică, însă numai cînd acea opiniune publică conduce la bine; căci să nu uităm căci tot opiniunea publică striga odată în Francia: *La Berlin!* Şi ştim unde acele strigăte au condus pe Francia. Să-mi permită domnul prim-ministru a-i întîmpina că nu găsesc comparaţiunea fericită. Au Berlinul era al Franciei? Francia nu ştiu pentru care motiv real a declarat Prusiei rezbelul, Francia sau mai bine zicînd guvernul său voia să meargă în capitala unei ţări străine. Apoi noi voim să declarăm rezbel, cui voim noi să luăm vreo capitală străină? Au strigăm noi: la Pesta, la Belgrad, la Sofia? Au strigăm noi: la Braşov, măcar la Cernăuţi, la Chişinău? Au voiţi dumneavoastră ca România să nu se împotrivească cînd alţii prin vocea guvernului lor strigă: la Severin, la Calafat, la Măgurele, la Giurgiu, la Olteniţa, la Ostrov, la Călăraşi, la toate porturile noastre? Căci aceste strigăte le însemnează comisiunea mixtă; *ţişti pe porturile române* nu însemnează decît *despuierea României de Dunărea noastră.*

Apoi, nu avem dreptul să ne împotrivim, cum eroic s-a împotrivit acea putere care se ameninţa să i se ia capitala şi care şi-a dat răspunsul la Versailles şi la Paris? Cu regret vă citez acest eveniment dureros, căci simpatiele noastre sînt pentru sora noastră Francia, chiar cînd ea ne loveşte. Dar datoria noastră în această mare cestiune este să rezistăm toţi ca un singur om şi cu capul sus să zicem: Nu!

Este dureros pentru noi, foarte dureros de a ne vedea încurcaţi într-o nouă luptă. Abia scăpaţi de una, dăm peste alta; abia scăpaţi de cestiunea Basarabiei, dăm peste cestiunea ovreilor; abia scăpaţi de cestiunea ovreilor, dăm peste cestiunea căilor ferate şi cîte alte cestiuni, precum aceea a Arab Tabi[ei][3] nesfîrşită încă şi acum ne vine şi cestiunea Dunărei.

Pînă cînd? *(Aplauze.)* Trebuie această stare de lucruri să-şi aibă un sfîrşit; trebuie odată să ştim ce voieşte cu noi Europa! Suveranitatea ţărei noastre este un adevăr sau numai o mincinuă? Avem noi raţiune de a fi sau de a nu fi? Dacă avem, Europa ne va ajuta. Şi eu cred că ne va ajuta, că chiar voind noi ea nu ne va permite să devenim un instrument al unei politici exclusivă, fie pentru Rusia, fie pentru Austria. Da, eu cred că Europa ne va susţine în hotărîrea noastră de a fi o ţară de ordine, de progres, de pace, la porţile Orientului. Mai cred încă eu că cestiunea Dunărei nu se poate şi nu se va termina chiar cînd Comisiunea europeană ar primi propunerea Barrère. La Dunăre de secoli bătrîne au fost luptele cele mai mari ale omenirei. Să ne luptăm, căci aici reprezentăm nu numai un interes român, dar şi un interes european. Şi, chiar bătuţi să fim, să ne aducem aminte cuvintele citate de domnul P. Carp, ale marchizului de Brandeburg, şi noi să credem că din oasele şi din sîngele nostru vor naşte urmaşi care vor redobîndi Dunărea mumă, dar nu fără a ne blestema pe noi dacă vom da-o de bunăvoie.

Acum mă adresez însuşi domnului prim-ministru. Domnule Ion Brătiene, în această Cameră din nenorocire am mai rămas trei-patru din generaţiunea bătrînă, care 40 de ani am lucrat spre a aduce ţara noastră unde ea se află astăzi; după noi au venit alții, cari au continuat, mai tineri, opera noastră. Dar noi bătrînii, acei cari am început unii a lucra la 1837, unii la 1840, alții la 1848, noi nu putem, nu se cade să sfîrșim viața decît cum am început-o. Nu trebuie ca ultimul nostru act să deie o dezmințire la toate actele vieței noastre trecute, consimțind la știrbirea unuia din drepturile, unuia din interesele cele mai mari și poate celui mai mare al României! M-a făcut domnul Stătescu și pe mine solidar în perderea Basarabiei; da, sînt solidar cu domnul Ion Brătianu la acel act dureros, dar independent de voința noastră; și-mi recunosc chiar greșalele mele. Nu este aici timpul ca să le spun, cum și ce fel sînt solidar împreună cu domnul Brătianu. Dumnezeu este însă matur că nici dumnealui, nici eu nu am voit de bunăvoie să dăm această părticică din pămîntul strămoșesc; dar astăzi ar fi de o osîndă capitală ca aceiași oameni să-și vază figurînd numele lor și la supunerea Dunărei unei dominațiuni străine, oricare ar fi ea!

Eu nu mai sînt alături cu dumneata, domnule Brătiene, ; dar înțelegi foarte bine că, oricare să fie resentimentele mele, [î]mi pare rău ca din puținii tovarăși la luptele din juneța noastră cîți am mai rămas în viață să văd pe unul puindu-și numele la un act care ar fi o adevărată nenorocire a patriei noastre.

Din vechea generațiune am rămas așa de puțini; ei bine, și acești puțini ce am mai rămas să murim cum am trăit în tinerețele noastre și să dăm ultimul exemplu generațiunei viitoare, ultimul consiliu că prima condițiune de izbutire sînt calitățile care le-am avut noi în tinerețe: patriotismul, energia, entuziasmul și încrederea în stela României. (*Aplauze prelungite.*)

„Monitor", 1882, nr. 109, p. 1936, col. 1—p. 1939, col. 1. Se publică după broșura *Cestiunea Dunărei. Discursuri rostite în ședințele Camerei deputaților din 1 și 2 mai 1882 de . . ., deputat colegiul IV de Mehedinți,* București, 1882, p. 57—74.

NOTE

[1] Vezi supra p. 252, 281 și Introducerea.

[2] Articolul 55 al Tratatului de la Berlin suna astfel: „Regulamentele de navigație, de poliție fluvială și de supraveghere de la Porțile de Fier pînă la Galați se vor elabora de Comisiunea europeană asistată de delegații statelor riverane și se vor pune în armonie cu cele ce au fost sau vor mai fi edificate pentru parcursul în jos de Galați" (T. Maiorescu, *op. cit.*, III, p. 33).

[3] Vezi K., *Opere*, V, *Oratorie III*, partea I, p. 16—17.

Intervenții la proiectul „pentru conversiunea obligațiunilor creditului fonciar" *

Domnilor, eu nu mă așteptam deloc ca discuțiunea [1] să țină atît de mult pentru un lucru atît de natural. Voim conversiunea, ori nu o voim?

Am ascultat pe domnul Nicorescu [2] care a tratat tocmai cestiunea de care se plînge domnul Cantilli că nu s-a tratat. Domnia sa însuși, care ceruse cuvîntul pentru ca să nu se închidă discuțiunea, a vorbit pe larg asupra cestiunii. Mi se pare o ciudată situațiune psihologică ca într-o

* Ședința din 3 mai 1882.

Cameră unde proprietatea a făcut atîtea sacrificii, astăzi se fac atîtea dificultăți cînd e vorba de a se mai ușura dobînzile proprietății. De aceea, pentru prestigiul Camerii, vă rog să închideți această discuțiune.

Despre depunerea amendamentelor.

Domnule președinte, nu mai departe decît alaltăieri am voit să vin cu un amendament și mi s-a spus cu drept cuvînt că nu pot să citesc amendamentul decît în timpul discuțiunii. Așa trebuie să se urmeze și acum. L-a anunțat sau nu l-a anunțat, nu poate după închiderea discuțiunii să se propuie. Ori să păzește o procedură uniformă pentru toți, ori, dacă sîntem supuși terorismului și chiar insultelor personale, atunci spuneți-ne să ne ducem acasă.

Domnul N. Fleva: Amendamentele trebuie să fie depuse, iar nu numai anunțate, căci dacă se anunță rămîne numai cu anunțarea. Numai legile se anunță, dar amendamentele se depun.

Mai întîi că amendamentele cînd se depun sînt înconjurate de oarecare reguli, ele trebuie să meargă la comitetul delegaților, să vie raportorul să arate opiniunea comitetului etc. De aceea trebuie puse în timpul discuțiunei, iar nu după închiderea discuțiunii.

„Monitor”, 1882, nr. 108, p. 1930, col. 2, 3 — p. 1931, col. 1.

NOTE

[1] Proiectul autoriza Casa de depuneri, consemnațiuni și economie să contracteze un împrumut cu Creditul funciar rural din București în valoare de 10 milioane de lei, cu dobîndă de 3% pentru facilitarea conversiunii înscrisurilor funciare de 7% în altele de 5 %.

[2] N. Nicorescu ceruse respingerea proiectului întrucît Camera, peste consiliul de administrație al Casei de depuneri, impusese împrumutul și încă cu o dobîndă prea mică ; opinase pentru sporirea ei la 5%. În același sens vorbise și G. Cantili.

N. Nicorescu venise cu un amendament, dar i s-a obiectat că după închiderea discuțiilor acesta nu mai putea fi depus. El a precizat că-l anunțase din vreme fără însă a-l fi formulat în scris. Amendamentul n-a mai putut fi depus.

Asupra modului de desfășurare a ședințelor Adunării *

Domnule președinte, dacă voiți dumneavoastră și domnii miniștri să meargă lucrările înainte, trebuie să hotărîți să nu ne țineți necontenit în ședințe publice; să se hotărască o zi cînd să ne ocupăm în secțiuni de toate cestiunile urgente, dar totodată și domnii miniștri să fie față. Așa cum facem noi, de a ne întruni în toate zilele în ședințe publice, mulți din colegii noștri sînt obosiți și cînd intră în secțiuni, în loc să se pună și acolo din nou la lucru, se duc acasă.

Vă plîngeți necontenit de comitetele delegaților și comitetele delegaților vă pot răspunde că voim și noi să luăm parte la discuțiunile legilor care sînt la ordinea zilei în Cameră.

---

* Ședința din 4 mai 1882.

Vedeţi că noi nu ne opunem de a lucra, am lucrat şi sîmbătă la 1 mai şi a doua zi, duminică, şi în toate zilele, dar trebuie să vină şi domnii miniştri în secţiuni, să pună stăruinţă pe lîngă deputaţi ca să lucrăm.

„Monitor”, 1882, nr. 109, p. 1942, col. 2.

Prezintă şi susţine petiţia unor sate din judeţele Vlaşca şi Ilfov care cereau să li se dea pămînt „în condiţiunile statornicite prin lege” *

Sînt însărcinat şi rugat să prezint Camerei petiţiuni de la mai multe sate din judeţul Ilfov şi din judeţul Vlaşca, cerînd să li se dea şi lor pămînt în condiţiunile statornicite prin lege; însă ei se plîng de lege, se plîng — cum s-a zis aici în Cameră de mai multe ori — cum că condiţiunile în care se vînd pămînturile sînt grele, pentru că li se cere înainte a patra parte din preţ, ceea ce este mult, şi al doilea că preţul este foarte mare.

Domnilor, domnul ministru de interne cunoaşte împrejurările şi nu eu voi veni să îngreunez situaţiunea şi să fiu om de neorînduială; dar faptul pozitiv este . . .

Domnul G. Vernescu : Discutăm acum cestiunea ?

Nu înţeleg pentru ce onor. domnul Vernescu mă pune pe mine la cenzură şi n-a pus şi pe domnul Ion Ionescu, care nu o dată, ci de mai multe ori a pus cestiunea aceasta înaintea Camerii şi a întrebuinţat cuvinte mult mai energice decît întrebuinţez eu. Sînt un bătrîn care cunosc cestiunea şi sînt şi om de autoritate care nu vin să înfăţişez aceste petiţiuni Camerei pentru ca să întărît patimele. Dar fiindcă petiţiunea cuprinde mai mult de 8000 iscălituri, din care jumătate sînt care au servit în armată, socotesc că este bine ca înaintea închiderii Camerei să ne ocupăm de acele sute de petiţiuni prin care se cere împroprietărirea.

Eu declar mai dinainte că nu aprobez spiritul acesta, predica care s-a făcut că fiecărui care se naşte trebuie să i se dea pămînt. Aceasta spre liniştirea domnului Vernescu.

Domnul G. Vernescu : Vedeţi cum mă provocaţi?
Domnul preşedinte : Lăsaţi aceste digresiuni şi cereţi numai urgenţa.

Cer urgenţa şi rog pe Cameră s-o admită, fiindcă cestiunea merită urgenţa.

Pledează pentru petiţie.

Domnilor, eu pînă astăzi de cinci luni n-am sprijinit nici o petiţiune, astăzi pentru întîia dată am prezentat şi eu una şi nici mă lăsaţi să deschid gura. Ia să vedem ce este aicea? După cele ce s-au zis, aş crede că lucrul este cu totul altfel. Văd pe domnul P. Ghica [1], reprezintantele colegiului al

---

* Şedinţa din 7 mai 1882.

4-lea, [î]l văd că se preface în ultraconservator şi ne vorbeşte de curente. E lucru curios aceasta ! Daţi-mi voie, domnilor, să vă spun cum a venit această petiţiune în mîinile mele. Ştiţi că am fost bolnav şi ieşisem la ţară pentru aer ; cînd m-am întors, m-am trezit cu patru ţărani care m-au oprit şi mi-au spus că doresc să-mi vorbească. Mi-au arătat că, vrînd să vie la mine, au fost luaţi de sergenţi şi duşi la subcomisar şi abia au scăpat. Atunci i-am întrebat ce vor. Mi-au spus că sînt soldaţi care s-au bătut la Plevna, că sînt feciori de clăcaşi ... Mi-au spus că n-au pămînt, că au cerut şi nu li s-a dat. Dacă nu aveţi pămînt, ce să vă fac ? Mi-au spus că nu pot să ia în cuprinsul legii actuale, nu pot plăti înainte a patra parte. Cuvinte care s-au adus înaintea Camerei de zece ori de onor. domnul Ion Ionescu.

Mi-am aruncat ochii asupra acestor petiţiuni ; văd că toate sînt legalizate şi fiecare sat are cerere deosebită, unii se plîng în contra perceptorilor. Eu am întrebat pe săteni să spuie ce vor. — Pămînt degeaba nu vi se poate da. — Să ni se dea ce ni s-au făgăduit cînd ne băteam la Griviţa ...

O voce : Ce li s-a făgăduit !

Li s-a făgăduit în timpul rezbelului că li se va da pămînt ...

Domnul preşedinte al consiliului : Protestez !

Puteţi să protestaţi, dar era o proclamaţiune care s-a făcut, la care am luat şi eu parte şi în care se zicea ţăranilor că, astăzi fiind proprietari, vor şti că apere pămîntul lor.

Domnul preşedinte al consiliului : Acei care au pămînt.

Domniile voastre nu puteţi şti ce le ziceau colonelii cînd [î]i duceau pe redutele Griviţei ...

Domnul preşedinte al consiliului : Dar ştiu că noi nu avem coloneli socialişti.

Faptul pozitiv este acesta, că ţăranii au venit la mine, şi anume : unul din Jilava, un altul din Creţeni, un altul din Grădiştea şi un altul din Copăceni, aceşti ţărani să roagă ca preţuirea pămîntului să se facă după cum se vînd moşiile, iar nu după cum plătesc ei la arendaşi, căci astfel s-ar urca pogonul la 40 galbeni ; mai cer să nu li se impună a plăti a patra parte înainte, căci atunci le-ar veni o sumă care le este imposibil de a o plăti.

Plîngerea lor mi se pare foarte justă, însă ceea ce mi se pare curios este că aceşti ţărani să se aresteze, am auzit chiar că pe drum sînt jandarmi care închid pe ţăranii care voiesc a veni în Bucureşti, împedicîndu-i astfel de a veni. Am întrebat eu însumi pe domnul prefect al poliţiei în privinţa aceasta şi domnia sa mi-a răspuns că ţăranii cu miile voiesc a veni în Bucureşti şi de aceea se iau măsuri ca să-i împiedice. Eu ca om autoritar am zis că nu înţeleg astfel de manifestări şi, prin urmare, bine se face de se ia măsuri pentru a le împedica.

Cestiunea este aci, există un curent rău şi însuşi domnul prim-ministru a recunoscut că există un curent. Ei bine, trebuie să căutăm de unde vine curentul şi, cînd ne vom aduce aminte că mulţi chiar din această Cameră care acum patru ani la alegere promiteau pămînt şi acum sînt ultraconservatori, vom vedea că acele promisiuni au dat roade. Eu singur recunosc că există curent rău, dar trebuie să căutăm mijloace spre a împiedica ca acest rău să nu devină mai rău, noi trebuie să dăm satisfacere legitimelor dorințe. Una din plîngerile țăranilor este că s-au împroprietărit o mulțime de oameni care nu aveau dreptul de a fi împroprietăriți. Este bine să împroprietărim, însă trebuie să împroprietărim pe aceia care sînt feciori de clăcași și acelora care au vărsat sîngele pentru țară. Este regretabil că s-au împroprietărit 70 000 de țărani și pînă acum nu s-au publicat listele, căci sînt sigur, și însuși domnul prim-ministru va mărturisi, că la unele locuri s-au făcut strîmbătăți, sînt oameni care au azi moșii, fiindcă au luat pămînturi din mai multe locuri sub diferite numiri, în alte județe sînt unii țărani care aveau dreptul de a fi împroprietăriți și cu toate acestea n-au fost; pînă azi mehedințenii n-au fost împroprietăriți . . .

Domnul P. Ghica : Aci aveți dreptate, cauza este administrațiunea domeniilor.

Țăranii ei înșile se roagă să se numească o anchetă și domnul ministru a recunoscut de legitimă cererea lor; domnia sa a cerut să se numească o comisiune care să cerceteze răul; dumnealui ca om de stat a prevăzut răul și de aceea caută să întîmpine curentul. Eu din informațiile care le am și din petițiune am văzut că țăranii nu cer decît pămînt, mai cu seamă că li s-a promis multe; cu ocaziunea dezbaterilor tocmelilor agricole s-a zis că țăranii sînt exploatați, că sînt cu totul la dispozițiunea arendașilor și altele. Așa este și chiar acum vă pot da numele unui arendaș la moșia Jilava, anume altul de la Măciuca, care iau una și una și apoi de fiecare pogon atîtea gîște, atîția pui, atîtea oca de fasole; toate acestea tot sub numele de meteiagiu.

De aceea dacă acești oameni merită a fi ascultați și ajutați, și din petițiunile cu care s-au adresat la dumneavoastră se vede că merită aceasta, dumneavoastră nu puteți decît să luați în considerațiune plîngerile lor și să le trimiteți la guvern, să le trimiteți nu numai așa cu ușurință, pentru ca apoi să zacă în cartoanele ministerului, ci după o discuțiune serioasă, pentru ca să atragă bine asupră-le luarea-aminte a guvernului. Este vorba aci de soarta a mai multe mii de oameni, din care vreo patru mii s-au bătut pentru țară. Cred că acești oameni merită luarea-aminte a unui guvern liberal și a unei Camere liberale și cred, prin urmare, că comisiunea care se va numi, după cererea ministrului, se va grăbi a aduce cît mai repede o soluțiune. Se acuză acești oameni că au căutat să vină cu miile în București. Nu știu pînă la ce punct este adevărat aceasta. Numai om de dizordine nu sînt și mă asociez cu orice măsură ar împedica dizordinea, în caz cînd ar fi amenințare de vreo turburare. Nu înțeleg însă ca, sub motiv că s-ar turbura ordinea publică, să se împiedice unul din drepturile cele mai mari constituționale, dreptul de petițiuni.

Așadar vă rog și eu să numiți o comisiune de anchetă care să cerceteze faptul și să propună mijloacele pentru remedierea răului [2].

„Monitor", 1882, nr. 112, p. 1990, col. 2—3;
p. 1992, col. 3 — p. 1993, col. 3.

NOTE

---

[1] P. Ghica susținuse propunerea primului-ministru de a se constitui o comisie care să cerceteze toate aceste petițiuni.

[2] Discuțiunea s-a închis. Comentînd peste cîteva zile în coloanele „Timpului" (VII, nr. 102, din 12 mai 1882) apărarea făcută de K. revendicărilor țărănești, ca și temerile de „socia-

lism" exprimate în Adunare, M. Eminescu scrie corosiv : „În capul lui Fluieră vînt ş-a lui Împuşcă-n lună ideile socialiste nu înseamnă decît solicitare de pensii reversibile ori de posturi ; în capetele ţăranilor însă ele ar căpăta o însemnătate atît de gravă, încît urmările nu sînt de prevăzut. Dăinuirea la guvern a roşilor începe a deveni un pericol social pentru ţară".

Despre plîngerea locuitorilor din Cerneşti (Dolj) că li s-au scos casele şi pămînturile la vînzare *

Ceea ce voi să fac cerînd cuvîntul este mai mult o respectuoasă întrebare ce voi să adresez, decît o interpelare, dar şi aceasta merită preocupaţiunea noastră.

Domnilor, mai mulţi din dumneavoastră au putut citi în „Gazeta oficială" din Craiova vînzarea caselor şi pămînturilor, dar nu atît a pămînturilor, cît a caselor a 67 de contribuabili dintr-o comună rurală. Vă mărturisesc că nu cunoşteam împrejurările, dar astăzi iar am primit o petiţiune de la comuna Cerneştii, prin care locuitorii se plîng că perceptorii numiţi acum au luat dispoziţiuni ca să le vîndă pămînturile şi casele. Fac întrebare şi rog pe domnul ministru de finance să binevoiască a ne spune dacă aceste lucruri sînt în adevăr aşa şi dacă se fac cu ştirea guvernului, căci eu ştiu că prin legile de percepţiune ce am votat nu îndrituim să se vîndă casele şi pămînturile locuitorilor ţărani ; aceste pămînturi şi case sînt inalienabile în 30 de ani, sînt inalienabile atît faţă cu particularii, cît şi cu statul, comuna sau judeţul pentru orice fel de datorii. Iată întrebarea ce fac domnului ministru de finance [1].

În şedinţa din 12 mai.

Domnilor, eu sînt mulţumit cu explicaţiunile date de domnul ministru de finanse, dar numai supun la cunoştinţa domniei sale acest fapt, căci sînt locuitori cari dau depeşe de 60 cuvinte şi mai plătesc răspuns de 100 cuvinte ca să aibă răspuns şi nu cred că aceasta au făcut-o numai pentru plăcerea de a depeşa şi trebuie să fie împinşi de ceva la aceasta. De aceea aş ruga pe domnul ministru să cerceteze prin subprefect sau prin alţi oameni ai săi ce anume i-a determinat la aceasta şi să vadă dacă nu vor fi fost luat asemenea măsuri fără cunoştinţa domniei sale.

După precizarea ministrului de finanţe că petiţia cerea doar o păsuire la plata datoriilor.

Depeşa adresată mie s-a comunicat şi domnului prim-ministru, care a văzut-o, prin urmare textul [î]i e cunoscut. Ei se plîng întîi că li se vînd casele ce au după legea rurală ; şi apoi mai jos cer să fie păsuiţi pînă la toamnă. Aceasta e afacerea domnului ministru, eu nu mă amestec, dar aş dori să se cerceteze şi să se afle care sînt motivele care i-au îndemnat să se plîngă [2].

„Monitor", 1882, nr. 112, p. 1994, col. 1;
nr. 115, p. 2040, col. 3 — p. 2041, col. 1.

---

* Şedinţele din 7 şi 12 mai 1882.

NOTE

[1] I. C. Brătianu își exprimase îndoiala că perceptorii ar putea vinde pămîntul țăranilor.
[2] Discuția s-a închis.

Asupra modalității de votare a impozitelor în Adunare *

Domnilor, mi se pare că este o eroare care se face că cuvîntul neregulă și imputarea de neregularitate ce s-a dat obiceiului ca în puterea bugetului guvernul să fie autorizat de a aproba el singur zecimile adiționale votate de consiliile județene, că acest cuvînt s-a rostit numai în această sesiune.

Domnilor, de la promulgarea legei consiliilor județene de la 1864 pînă acum, toți miniștrii și toate regimele, între care și domnul Vernescu, au procedat așa. Cel puțin domnul Vernescu, pe cît a fost colegul nostru, n-a venit niciodată în Consiliul de Miniștri să zică : Am găsit această neregularitate și, prin urmare, cer ca de acum înainte să se voteze în special zecimile adiționale . . .

Domnul G. Vernescu : Eu n-am dat bugete.

Vom aduce bugetele din 1876 și vom cerceta aprobarea dată de onor. domnul Vernescu ca ministru de interne și vom găsi ca aprobate zecimile votate de consiliile județene, fără să se întrebe dacă este o lege.

Eu, domnilor, mărturisesc că de pe atunci a fost o opiniune care diferea de modul de vedere al diferiților miniștri. De exemplu, eu eram ministru de interne, fiind ca ministru de finance onor. președinte al consiliului de astăzi, și consiliul județean de Bacău a venit și a discutat cu mine ; eu ziceam : Poate să ai dreptate, dar eu pînă să am o lege am să fac cum au făcut toți miniștrii de interne.

Așadar, domnilor, mărturisesc că și eu primesc solidaritatea domnului ministru de interne actual[1].

„Monitor”, 1882, nr. 113, p. 2012, col. 3 — p. 2013, col. 3.

* Ședința din 8 mai 1882.

NOTE

[1] Discuția pornise de la o interpelare a lui C. Radu asupra celei de a treia zecim adăugate la impozitele comunale, pusă de consiliul județean Bacău și nesancționată de Cameră. Personal o considera ilegală. I. C. Brătianu i-a răspuns că adusese de zece ori în discuție un proiect de lege care fixa bugetul județelor care își adăugaseră zecimi la un maxim, dar discutarea lui se amînase mereu.

Intervenții la proiectul de lege privind tocmelile agricole ce fusese amendat de Senat *

Domnilor, nimeni din dumneavoastră nu va tăgădui că eu în cestiunea tocmelilor agricole[1], oricînd am văzut că interesele proprietarilor mari sînt jignite, am luat apărarea lor ; dar totdeodată nu am putut să nu recunosc cît erau de fundate imputările ce cu drept cuvînt se aduceau unor proprietari şi arendaşi prin reaua aplicare a legii ce se modifică astăzi. Pe de altă parte, nu voi putea să votez dispoziţiuni care mi se par asupritoare pentru ţărani.

---

* Ședința din 8 mai 1882.

Este de prisos să vă mai amintesc discuţiunile ce au urmat în timp de 21 zile în comisiunea extraordinară ce a fost numită, precum şi aci în Cameră. Dar orice articol mi s-a părut, mie cel puţin, asupritor pentru proprietarii mari l-am combătut şi pe de altă parte, cînd am văzut că erau dispoziţiuni care puteau da loc la abuzuri şi asupriri contra proprietarilor mici, iarăşi l-am combătut.

Cu cea mai mare părere de rău sînt astăzi nevoit să votez în contra acestei legi cum este votată de Senat şi aceasta din cauza unui articol, care pentru mine este de veche credinţă ca să nu-l pot primi.

Legea de la început mi se pare prea aspră pentru un soi de tocmele agricole şi prea blîndă, prea blajină — cum se zicea în stilul vechi — pentru altă specie de tocmeli agricole; s-au stigmatizat prea mult tocmelile din Moldova care să fac în bani şi s-a trecut prea uşor asupra tocmelilor din partea aceasta, care s-au decorat cu numirea de meteiagiu şi care în multe părţi ale ţării reprezintă un nămol de abuzuri, lucru care nu se poate găsi în tocmelele cu bani. Meteahna cea mare în tocmelile cu bani era că se făceau pe cinci ani, ca să se înlesnească ţăranul să ia mulţi bani o dată în mînă, dar pe care-i cheltuia în anul dintîi şi al doilea şi apoi ceilalţi ani muncea toată vara ca să plătească datoria şi fără să mai poată cîştiga cu ce să se întreţină.

Vedeţi dar că şi eu am fost unul din acei care am combătut termenul lung al muncii şi am fost pentru reducerea termenului muncii la un an, cu excepţiune pentru cei doi dintîi [sic !].

Nu cred că undeva să fie permis termenul aşa lung. Am văzut în Francia şi pretutindeni legi care mărginesc munca pe atît, dar nu cred că în legile comune chiar s-ar permite ca un lucrător de fabrică să se îndatoreze pentru 5 ani, numai sluga s-ar putea, dar şi ea încă poate denunţa termenul.

Noi am admis că în sistemul meteiagiului să fie trei ani, dar ceea ce nu pot primi este amendamentul sau complectarea articolului 30 al proiectului [2]. Domnilor, ca ministru de interne ce am fost de trei ori, ispita* mi-a dovedit că toamna activitatea ministrului de interne era mai cu deosebire absorbită de plîngerile muncitorilor cum că arendaşii-i asupresc şi nu-i lasă să-şi strîngă recolta la timp, fiindcă nu-i dijmuiesc. Mi s-a întîmplat, nu o dată, ci de sute de ori, în luna lui decembrie să văd în Ţara Românească clăi încă nestrînse după cîmp. Cu toate acestea, după legea astăzi în vigoare, legea domnului Catargiu, un ministru de interne, un prefect, un subprefect chiar, care are conştiinţa datoriei, cu legea în mînă poate să ordone ca să meargă primarul să strîngă clăile după cîmp.

După amendamentul propus de Senat, ministrul, prefectul şi subprefectul nu mai pot să dea asemenea ordine.

Iată ce zice acest articol : „îndeplinind mai întîi condiţiunile tocmelei privitoare la operaţia dijmuitului".

Ce va să zică aceste cuvinte? Ce va să zică condiţiunile tocmelilor privitoare la operaţiunile dijmuitului? Ce va să zică aceasta? Fiecare va putea interpreta acest articol cum va voi. Nu înţeleg legea sub nume de dijmuit decît că mi-am strîns recolta mea, mi-am făcut clăile, mă duc la arendaş şi-i zic : Domnule, boierule, vino de mă dijmuieşte ! Şi el vine şi-şi alege din clăile făcute care i se par mai mari, mai bune. Acestea sînt condițiunile dijmuitului. Îndată ce este altă condițiune, Dumnezeu știe ce se va înțelege prin aceea; se va înțelege atîtea oca de fasole, atîția pui de găină ...

---

* Experienţa.

Voci : Mușchiul.

Ei bine, nu se cuvine, nu liberalii, dar nici conservatorii, omul de bine, omul cu voință pentru dreptate, să voteze acest articol și cît pentru mine unul nu pot vota această lege nici într-un caz.

Asupra articolului 30.

Domnilor deputați, tot ce un om stăpîn pe cuvîntul său, tot ce o voce elocuentă poată să invoce, toate simțămintele care pot să vă uimească, toate acestea au fost invocate de onor. domnul Vernescu spre a vă invita ca să votați acest articol. Domnia sa v-a spus mai întîi că Senatul din frică a adăogat aceste cuvinte. Pe urmă domnia sa s-a pus și v-a arătat nevinovăția articolului. După aceasta domnia sa v-a arătat agitațiunea care este în țară și la sfîrșit a chemat în ajutorul domniei sale îngrijirea cum că recolta în anul acesta are să rămîie, dacă nu jumătate, dacă nu a patra parte, dar a cincea sau a zecea parte are să rămîie pe cîmp din cauză că nu s-a încheiat tocmeli agricole.

Să-mi permită onor. meu adversar de astăzi să răspund la fiecare din aceste frici.

Frică! Frică în Senat, unde sînt atîți generali, atîți coloneli care ... (*Nu se aude din cauza aplauzelor.*)

Eu protestez în favoarea Senatului, în favoarea prestigiului Senatului și pretind că un alt simțămînt a fost, oricare altul, iar nu frica a fost care a făcut pe Senat să adaoge acest amendament.

Al doilea, a venit onor. domnul Vernescu și a arătat, răspunzînd la cuvintele domnului Giani, nevinovăția acestui amendament; l-a acoperit cu vălul alb al mireselor nevinovate, numai beteală nu i-a pus. Ei bine, nu este așa.

Ce este? A zis domnia sa : operațiunea dijmuitului, tot ce este mai nevinovat! Ridicarea dintîi a părții cuvenită proprietarului sau arendașului și atîta este tot!

Apoi dacă ar fi fost numai atîta, onor. domnule Vernescu, pentru ce Senatul, în care negreșit sînt membri care cunosc limba, oameni capabili ce iau parte la formarea limbii, sînt membri ai Academiei, de ce nu au zis curat românește, în două cuvinte, cum că țăranii, mici cultivatori, nu pot să ridice partea lor dijmuită pînă cînd mai întîi nu vor căra la pătul partea cultivatorului mare; căci, dacă ar fi așa, eu declar că aș vota articolul.

Dar ce va să zică aceste cuvinte : „îndeplinind mai întîi condițiunile tocmelei privitoare la operațiunea dijmuitului"?

Apoi sub nume de condițiuni și de operațiuni ale dijmuitului se poate opera însăși legea încît să nu o mai cunoști.

Așadar, oricît s-ar zice că această dispozițiune introdusă de Senat este nevinovată, eu vă mărturisesc că văd într-însa altceva decît nevinovăție. Dumneavoastră știți foarte bine că Senatul s-a rostit cu totul contra spiritului legii votată de Cameră. A fost mare greutate, am asistat la discuțiune în Senat și am văzut pe domnul președinte al consiliului că niciodată n-a pus mai multă stăruință ca să facă pe Senat să intre în parte în spiritul care a domnit în Cameră. A făcut concesiuni mici, de limbă; așa, în loc de îndemnat s-a zis chemat ... (*Întreruperi.*)

Nu mă întrerupeți ca să vă spun cine îndeamnă.

Eu, domnilor, cu toate cele spuse de onorabilul domn Vernescu în privința nevinovăției acestui articol, totuși cred că este foarte periculos, pentru că cine are să aplice acest articol? Un primar rural. Apoi sub numele de condițiuni și operațiuni, ia vedeți ce cîmp larg se deschide inovațiunilor și interpretărilor asupra acelor cuvinte.

Domnilor, vin acum la o ideie. Vi s-a vorbit de agitațiunile ce s-ar ivi în țară. Ei bine legile rele produc agitațiuni, iar cele bune le astîmpără.

Domnul G. Vernescu: Aplicațiunea legii.

Negreșit că legile bune, bine aplicate astîmpără orice agitațiune. Acum vine cealaltă ideie curioasă, să-mi ierte expresiunea aceasta domnul Vernescu, că de acum înainte se vor face învoieli, căci în acest an nu s-au făcut învoieli, că țăranii au rămas fără tocmeli și că din această cauză se poate compromite recolta întreagă. [Î]mi par stranii aceste cuvinte în gura apărătorilor dreptului comun. Apoi, nefiind tocmeli agricole, ce este? Este învoială, este tranzacțiune de la unul la altul, de *gré à gré* ...

Domnul G. Vernescu : Și în dreptul comun nu se face tocmeli agricole?

Dreptul comun nu reclamă, cum spui dumneata, o lege specială. Mă învoiesc cum pot cu țăranul, mă învoiesc ca să-mi lucreze ori cu ziua, ori să-i dau a treia parte din recoltă, ori mă unesc ca în anul trecut.

Eu vă mărturisesc cu cea mai mare dovadă despre bunul-simț a țăranului că are să fie în anul acesta cea mai bună recoltă, fiindcă în urma ploilor care au venit se pare a se fi îndreptat o mare parte din recolta ce se credea că este compromisă. Pe cît știu de la un proprietar de peste Olt, acolo recolta este admirabilă. Sînt încredințat cum că în anul acesta nu va rămînea un spic nesecerat, o rădăcină de porumb care să nu fie culeasă la vreme. Prin urmare, argumentul invocat de dumneavoastră este un argument oratoric, iar nu un argument de fapte.

Ia să vedem unde este graba aceasta ca numaidecît să votăm legea așa cum a venit de la Senat? Apoi avem noi independența noastră, ori nu? Ei bine, dacă Senatul a respins aceea ce noi am decis trebuie ca noi numaidecît să aprobăm amendamentul Senatului? Aceasta este treaba guvernului, iar nu a noastră. Noi vom căuta ca mandatari să vedem dacă este bine sau rău ceea ce s-a făcut de Senat și înainte de toate dacă este constituțional.

Dar se va zice : Cum se face că Senatul are un spirit și Camera altul? Aceea este treaba guvernului; guvernul are la dispozițiunea sa diferite mijloace, noi nu ne ocupăm despre aceasta; este o cestiune mare constituțională care intră în căderile sale. Eu respect Senatul. Poate că și eu am avut greutate la fondarea Senatului, cu toate acestea respectez puterea Senatului. Dar nu este un cuvînt ca, pentru că Senatul în unile cestiuni are o altă opiniune decît Camera, Camera numaideît să se plece înaintea Senatului.

În cestiuni mari de reformă socială, de cestiuni privitoare la financele țării, vocea Camerei este preponderentă. Fără să mă pun pe un teren liberal social, cum voiți, dar sînt în dreptul meu și zic că în Cameră sînt reprezentantul colegiului al patrulea şi trebuie să ţineţi seamă de opiniunea, de nevoile şi de trebuinţele acelora care formează colegiul al patrulea.

În Camera de sus este proprietarul singur: este proprietatea plină, întreagă care face bine de-şi apără interesele sale. În Camera de jos, noi reprezentăm şi interesele speciale pe care nu le reprezintă Senatul şi pe care cred că nici Senatul nu va tăgădui că nu le reprezintă, deşi prin Constituţiune şi Senatul reprezintă totalitatea naţiunii. Ei bine, ce s-ar întîmpla dacă această lege nu ar trece? Ar urma neapărat ca guvernul să vie cu o nouă lege şi eu cred că aceasta ar fi mai bine şi nu poate să mi se opuie că se termină sesiunea, căci, precum Camera s-a prelungit pînă acuma, s-ar mai putea prelungi încă pentru 10 zile, şi în timpul acesta se face o lege bună. Cred, domnilor, că această prelungire nu va veni nimănui rău, căci noi sîntem un fel de oameni care ne-am deprins acuma să avem această sarcină ca o ocupaţiune pentru o jumătate de an; şi eu cred că, dacă 6 luni este necesitate de activitatea noastră, apoi am mai putea prelungi această activitate încă 15 zile; şi în timpul acesta eu cred că Camera şi Senatul vor face o lege mai bună. Eu, domnilor, vă mărturisesc că, dacă Senatul ar primi explicaţiunile domnului Vernescu, eu aş vota această lege, dară nu astfel a înţeles Senatul. Mie mi se pare că Senatul a avut altă frică cînd a pus acest amendament; şi dacă a avut frică Senatul care are atîtea săbii într-însul, cum noi care nu avem nici o sabie să nu avem frică?

O voce : Avem pe generalul Călinescu.

Generalul Călinescu reprezintă sabia păcii între noi, apărătorul Constituţiunii; prin urmare, trebuie să lupte cu noi împreună,

Eu cred, domnilor, că în definitiv dumneavoastră veţi primi să se respingă această lege şi guvernul va veni cu un alt proiect care în 10 sau 15 zile se va vota şi astfel se va pune armonie între toate ideile care s-au manifestat în privinţa acestei legi [3].

„Monitor", 1882, nr. 113, p. 2014, col. 1—3; p. 2023, col. 1 — 2024, col. 1.

NOTE

[1] Vezi şi supra p. 211.

[2] Articolul 30 prevedea ca dijmuitul să se facă cel mai tîrziu zece zile după încheierea recoltării fiecărui produs. În caz de întîrziere din partea cultivatorului, dijmuirea se făcea de primar asistat de doi consilieri. Senatul specificase cele citate de K. mai sus.

[3] Articolul 30 modificat de Senat s-a primit de Adunare, ca şi proiectul în întregime, cu 66 de voturi pentru şi trei împotrivă.

Asupra felului precipitat în care îşi desfăşoară şedinţele Adunarea *

Văd că se cere să fie şedinţă mare. Mă adresez la majoritate şi la guvern şi-l rog să ne lase o zi de odihnă.

Sînt unii deputaţi care ştiu multe, care nu mai trebuie să studieze şi care vin aci numai să voteze, sînt alţii din contră care au nevoie să studieze, care vin aci şi iau cuvîntul pentru ca să discute; ei bine, acelora trebuie să li se lase cîte o zi de odihnă, sînt sigur că domnul Iepurescu studiază înainte de a lua cuvîntul şi, deşi domnia sa cere să fie şedinţă mîne, o face poate fiindcă este tînăr, dar trebuie să ţineţi seamă şi de alţii care sînt mai bătrîni ...

---

* Şedinţă din 8 mai 1882.

Am plătit cu sănătatea mea şedinţele ţinute la comisiunea pentru legea tocmelilor agricole. Este o presiune ce s-ar face asupra unor oameni cu şedinţele continue şi în zilele de sărbători, chiar este a-i sili să nu-şi facă datoria în consecinţă. Vă rog, dar, domnilor, a nu ţine şedinţă pînă marţi.

Domnul I. Brătianu, preşedintele consiliului : Dacă am cerut ca să fie şedinţă şi mîne, este că luni avem o sărbătoare în care zi putem să ne odihnim. Credeam că aceasta este destul, noi nu vă cerem să lucraţi şi mîne pentru noi, pentru că eu, deşi nu lucrez cît domnul Kogălniceanu, dar sînt mai slăbănog decît domnia sa.

Aveţi alte compensaţiuni[1].

„Monitor", 1882, nr. 113, p. 2024, col. 3.

NOTE

[1] S-a decis ca următoarea şedinţă să se ţină marţi.

Se pronunţă asupra anchetei parlamentare ordonate pentru cercetarea petiţiei unor ţărani *

Din însăşi întrebarea făcută de domnul Vernescu şi apoi din dezvoltarea întrebării prin mai multe subîntrebări, rezultă răspunsul că şi guvernul şi Camera a înţeles că comisiunea care s-a numit este o anchetă parlamentară în toată puterea cuvîntului[1]; că, prin urmare, are atribute nemărginite de a face toate cercetările şi îndeosebi de a întreba pe acei care au subscris petiţiunea şi care au transmis-o, spre a se studia curentul şi a se descoperi adevărul. Ei bine, s-a luat de o bucată de vreme obiceiul că oricînd avem o greutate să zicem : Străinii ! Înţeleg să zică aceasta străinii, dar nu românii. Am văzut în jurnalele din Austria o depeşă dată din Bucureşti, în care se zicea că cestiunea Dunării se face prin bani străini. Apoi vă întreb dacă este în conştiinţa dumneavoastră, a unuia măcar, că această cestiune se poate face şi se face cu bani străini, dacă aceasta este în mintea unuia măcar din dumneavoastră?

Domnul N. Dimancea : Nu se poate raporta la noi această depeşă... *(Zgomot.)*

Nu înţeleg întreruperea. Astăzi cînd este vorba de o petiţiune a unor locuitori, care vin şi se plîng, pe drept sau pe nedrept, că cutare lege-i împedică de a cumpăra pămînt, pentru ce aceste vorbe, cînd după toate cercetările ce s-au făcut au descoperit că tot ce era să se facă era prezentarea unei petiţiuni la Cameră? Putea aceasta să dea ocaziune domnului

---

*Şedinţa din 11 mai 1882.

Dimancea ca să încalece pe calul cel mare şi să zică că cu neputinţă este ca românii să vină să se plîngă la Cameră, dacă nu ar fi împinşi de străini? Apoi, domnule Dimancea, la anul mîntuirii 1862, în ajunul proclamării Unirii principatelor, a fost o mişcare de ţărani; aceia care au adus pe ţărani sînt cunoscuţi; unii chiar s-au îmbrăcat în haine ţărăneşti.

Domnul N. Dimancea : Aşa este; şi eu am fost cu dînşii.

Iată dar conservatorul de astăzi ce făcea altădată.

Mă unesc şi eu cu domnul Dimancea şi zic că, dacă sînt străini care se amestecă în trebile noastre, să facem chiar legi ...

Voci : Avem legi.

Iar nu cînd ne convine să avem străini, să-i aprobăm, şi cînd nu ne convine, să-i sugrumăm.

Domnilor, în cestiunea proprietăţii nu se poate găsi un singur om căruia să-i treacă prin minte că poate reînnoi o cestiune socială. Prin legea de la 15 august 1864 proprietatea ţăranilor a devenit sfîntă şi întreagă, şi nu criminal, dar nebun este de trimis la Golia sau la Balamuc acela care crede că poate să mai pună pe drum o asemenea cestiune. Şi legea din 1864 şi cele din urmă, o lege de care ministerul cu drept cuvînt se prevala mai deunăzi [2], legea care aplică principiul din 1864 ca să se dea pămînt spornicilor [3] şi altă lege care hotăra să se vîndă domeniile în părţi mici [4], toate aceste legi sînt făcute şi aplicate aşa încît cel puţin pentru 200 de ani încă să depărteze proletariatul din România. Dacă ţara pătimeşte astăzi de vreun proletariat, nu pătimeşte de proletariatul românesc, ci de proletariatul străin, şi pe acela-l ştiţi toţi care este.

Aşadar, pentru ce atîta îngrijire că au venit nişte ţărani cu petiţiuni, fie chiar în masă? Apoi, domnilor, am văzut mai alaltăieri o petiţiune prin care berarii cer ca industria lor să fie asimilată cu industria zaharină, să li se dea scutiri şi recompense, adică să încuragiem berea în ţara vinului, unde sînt Drăgăşanii, unde este Dealul Mare, unde sînt atîtea podgorii! Dar cine le-a făcut o crimă din aceasta?

Aceşti ţărani vin la Cameră şi zic: Sîntem peritori de foame. Şi onor. domnul Dimancea se face conservator, reacţionar. De aceea rog pe domnul Vernescu şi pe ceilalţi membri din comisiune, ca unul care am adus acea petiţiune în Cameră, ca om de ordine, nu de dezordine, ca om care niciodată nu s-a pus în capul ţăranilor, nici îmbrăcat, nici dezbrăcat (*ilaritate*), [î]l rog să vadă ceea ce în adevăr este în această petiţiune. Chiar ţăranii prin petiţiunea lor roagă pe Cameră să numească o anchetă, să studieze şi să cerceteze cestiunea. Noi am luat, domnilor, obiceiul cînd se atinge de drepturile publice să chemăm pe ţărani la noi, să luăm colegiul lor ca luminat, şi cînd se atinge de interesele lor să-i punem sub epitropie, alţii să vorbească pentru dînşii. Ia să întrebăm pe acei care s-au arestat, pe acei care poate s-au bătut: Ce voiţi? Ei nu voiesc să dezbrace pe nimeni, decît zic şi ei ceea ce au zis jurnalele: că tocmelile agricole sînt grele. Şi de aci: Ordinea este ameninţată! Ei bine, nu este pericol, nu este ordinea ameninţată, numai ţăranii nu vor ameninţa ordinea la noi, unde este loc încă pentru 4 sau 5 milioane de familii, nu de guri. Într-o asemenea ţară socialism nu poate să fie, perturbaţiune nu poate să fie.

Apoi, domnilor, eu am cetit acele petițiuni și am văzut că într-una se zice așa: „Îndemnați de domnul C. Crețeanu, prefectul județului, care a zis să ne plîngem la Cameră, venim și ne plîngem la Cameră ...".

Și aceasta poate să fie natural, fiindcă va fi zis prefectul: Nu este treaba mea să vă dau pămînt; aceasta o poate face Camera. Atît și nimic mai mult.

De la atîta mic lucru s-a dat alarma și precum domnul ministru a zis' precum domnul Dimancea a zis, să ceară acestei comisiuni de anchetă să cerceteze tot și cît pentru străini să-i dea peste hotar, iar ceilalți să fie dați în judecată ... Am înțeles ... Eu pentru întîia dată am înfățișat o petițiune a unor țărani și cu aceasta am instigat ... am rădicat pe domnul Dimancea, mare conservator ...

Domnul I. Brătianu, președintele consiliului: Atît cuvintele domnului Dimancea, cît și cuvintele domnului Kogălniceanu ...

Știu și eu cîte se șoptesc [5].

„Monitor", 1882, nr. 114, p. 2031, col. 2 — p. 2032, col. 1.

NOTE

[1] Vezi și supra p. 309.
[2] Vezi supra p. 211.
[3] Vezi K., *Opere*, V., *Oratorie III*, partea I, p. 231.
[4] *Ibidem*, p. 117, 231.
[5] I. C. Brătianu a răspuns acru că el are „confiență" în poporul român, iar cit îi privește pe străini nu trebuie Camera să ancheteze pentru expulzarea lor, deoarece există legi care le reglementează șederea în cazul cînd produc dezordini.

Despre modul păgubitor pentru stat al încheierii unor tranzacții cu persoane particulare *

Domnilor, de la 1857 de cînd s-a introdus regimul parlamentar la noi am văzut sute de tranzacțiuni; ei bine, vă mărturisesc un lucru, că așa tranzacțiune bună ca aceasta[1] n-am văzut niciodată și știți de ce? Pentru că nu știu să fi fost în Țara Românească vreo donațiune către stat care să se fi executat fără proces, și procesul a ținut cîte zece ani terminîndu-se în fine ori prin risipa totală a averii, ori prin pierderea cauzei de către stat. (*Aplauze.*)

Este donațiunea lui Anastasie Bașotă, donațiunea cea mai dreaptă; a murit Bașotă de sînt 20 de ani și abia acum de doi ani a putut să se facă o școliță de sat în locul unui gimnaziu, și averea de milioane s-a împărțit între advocați (*aplauze, ilaritate*), voi să zic între advocați și epitropie.

Ce vedem astăzi? Vedem o afacere unde părțile sînt trei: statul, văduva și fiul. Aci sînt desigur zece advocați. Nu știu cu acest număr de advocați cum are să iasă afacerea. (*Aplauze, ilaritate.*) Mi se pare că sînt

---

* Ședința din 12 mai 1882.

3 milioane aproape, din care văd că statul ia 824 000 fără ceartă, fără judecată. N-am decît a felicita naivitatea acelora care s-au împăcat. (*Ilaritate.*)

În fața tristelor precedente ce avem, felicit pe guvern că a dobîndit o asemenea tranzacțiune.

Onor. meu amic domnul Pantazi Ghica toată viața sa a fost un adorator al frumuseții. (*Ilaritate.*) Conform cu acest gust, cu această estetică a domniei sale găsește acum, cum zice francezul, *que la mariée est trop belle*, că mireasa e prea frumoasă. (*Ilaritate.*)

Noi, domnilor, să ne mulțumim că e frumoasă, iar cît pentru moralitatea ei, dacă voiește domnul Pantazi Ghica, să se numească o anchetă parlamentară [2]. (*Mare ilaritate, aplauze.*)

„Monitor”, 1882, nr. 115, p. *2045, col. 3 — p.2046, col. 1.*

NOTE

[1] Era o tranzacție rezultată din aranjamentul moștenitorilor lui Iosif Niculescu cu Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice. O treime din averea defunctului (824 000 de lei) revenea statului pentru acordarea de burse în străinătate, iar văduvei sale i se constituia o rentă viageră de 1500 de lei pe lună. P. Ghica ridicase obiecții asupra redactării raportului constatînd că legatu era de trei milioane și statului îi revenea doar o treime ; ceruse deslușiri asupra diferenței.

Înțepătura de mai jos la adresa lui Pantazi Ghica era binevenită căci acest „rege al boemei române”, cum îl numise Al. Macedonski, avea pretenția de a fi mai ales un moralist redutabil. Vezi așa *Schițe din societatea română, Un tînăr care a pătimit multe, Don Juanii din București* ș.a.

[2] Proiectul de lege care admitea tranzacția a fost votat cu 61 de voturi pentru, cinci împotrivă și o abținere.

Intervenții la proiectul de lege prin care se instituiau taxe asupra făinii și petrolului importate din țările cu care România nu avea convenții vamale *

Cuvintele zise de domnul ministru pe mine mă împăca, pentru că dumnealui într-un chip tăcut a recunoscut că s-a făcut o eroare[1]. În toate țările lumii tarifele se votează de Cameră, care are punga țării.

În Parlamentul francez cestiunea tarifelor a ținut doi ani și a venit întîi la Camera deputaților. Chiar în momentele de față sau mai deunăzi, iarăși cestiunea tarifelor s-a tratat în Parlamentul din Viena tot în Camera de jos mai întîi și tot ca cestiune economică. Cu toate acestea eu nu fac o crimă nimănui; este o mică eroare că s-a privit această cestiune ca economică și o votez, dar este bine ca Adunarea să-și păstreze drepturile sale. Dar este o eroare pe care a putut-o face guvernul în nămolul cel mare al legilor ce a prezentat; și îndată ce guvernul prin declarațiunea ce a făcut păstrează prerogativele Camerei eu nu mai am nimic de zis.

Replică la cele spuse de N. Fleva.

Domnilor, cestiunea aceasta precum s-a ridicat și s-a pus înainte de domnul Fleva[2] cere discuțiune și știți de ce? Nu pentru ca să votăm legea, fiindcă noi toţi sîntem luminaţi, dar pentru că această materie încă nu este cunoscută în ţară la noi şi trebuie să facem educaţiunea ţării.

---

* Ședința din 12 mai 1882.

Eu n-aş dori să treacă aşa uşor şi să formeze chiar şcoală această teorie a domnului Fleva, pentru că domnia sa cu ocaziunea unei legi neînsemnate a venit şi a spus că este liber-schimbist. Apoi, noi toţi sîntem liber-schimbişti în teorie; şi Francia este tot aşa, însă cînd este să se voteze fiecare este protecţionist.

Aşadar, domnilor, eu cred că ar trebui să mai discutăm puţin, pentru că însuşi domnul Fleva va vedea că nu are dreptate. Tocmai ceea ce facem noi acum s-a făcut în Viena, cînd a lovit grînele, şi-mi aduc aminte că domnul Burileanu atunci a făcut întrebare domnului ministru de externe că ce măsuri va lua pentru impozitul de 12 la sută care are să se pună de Austria? Şi domnul ministru de externe i-a răspuns că acea măsură se va aplica la acele state cu care Austria nu are convenţiuni încheiate. Bine a făcut Austria şi aşa trebuie să facem şi noi.

În cît priveşte petroleul american, el face mare concurenţă petroleului nostru. Petroleul nemţesc, adică al nostru cel rafinat, nu merge în Moldova, pe la Botoşani şi în alte părţi, dar cel american a început a merge.

Apoi morile din Botoşani au ajuns să bată făinele din Pesta pînă la Galaţi; dar cele din Viena sînt bătute de cele din America, pentru că vin pe mare.

Iată, domnilor, pentru ce vă rog să votaţi această lege şi vă mulţumesc că mi-aţi dat putinţa ca să vă arăt în cîteva cuvinte cît este de fatală teoria onor. domnului Fleva.

Unde vom găsi că putem să protegem o industrie a noastră, să o protegem; astăzi facem litera A şi peste 3 sau 4 ani vom regula alfabetul întreg[3]. (*Aplauze.*)

„Monitor”, 1882, nr. 115, p. 2049, col. 1; p. *2050,. col. 2.*

NOTE

[1] N. Fleva obiectase că o lege financiară trebuie să treacă în prealabil prin Cameră I. C. Brătianu i-a replicat că prerogativele Camerei nu fuseseră negate, dar această lege a fost considerată de natură economică, nu financiară.

[2] N. Fleva revenise arătînd că taxele vor avea ca efect „scumpirea consumaţiunii”. Spusese apoi că ele au un caracter discriminatoriu, aplicîndu-se doar asupra produselor provenind din statele cu care România nu avea încheiate convenţii comerciale.

[3] Proiectul s-a votat cu 55 de voturi pentru şi zece împotrivă.

Prezintă o petiţie a negustorilor de tutun din Dobrogea asupra preţului prea scăzut al tutunului indigen *

Domnule preşedinte, am onoarea a prezenta o petiţiune din partea comercianţilor de tutun din Dobrogea; ei se plîng pentru preţurile mici care s-au pus la cumpărarea tutunurilor indigene.

---

* Şedinţa din 13 mai 882.

În adevăr, domnilor, eu cunosc că aşa este şi vă declar că sînt nepărtinitor în această cestiune, că nu fumez. Aşadar n-am nici un interes în cestiune, cel puţin interes special; dar am fost membru în consiliul de administraţiune al desfiinţatei regii şi ştiu preţul care s-a dat în ţară comercianţilor de aci; şi preţul trebuie să fie mai mare în Dobrogea, căci tutunurile de acolo sînt de două ori mai bune decît cele de aci; mai cu seamă acele din pregiurul Silistrei pot concura chiar cu tutunurile de calitatea a doua turcească. Ei bine, acolo s-a clasificat cu preţul de un franc şi jumătate, cu un franc şi chiar cu 90 de bani ocaua. Eu cred că guvernul cu acest preţ face o leziune comercianţilor, este un fel de despoiare, şi cred că Adunarea va binevoi a recomanda această petiţiune guvernului. Sînt sigur că guvernul şi mai cu seamă domnul ministru de finance va vedea că trebuie să facă o îndreptare.

Replică ministrului de finanţe.

Onor. domnul ministru de finance rău a făcut de a întrebuinţat un cuvînt atît de energic zicînd că protestează, fiindcă eu am întrebuinţat cuvintele cele mai benigne şi, dacă am zis că ar fi chiar o despoiare, nu am zis-o la adresa guvernului, dar după toate lexicoanele din lume cînd un lucru mă costă 4 fr. să mi se ia cu 1 şi 50 şi cu 1 fr., las pe domnul ministru să califice singur ce cuvînt trebuie întrebuinţat în asemenea caz.

Este pozitiv că tutunurile din Dobrogea au o valoare îndoită decît tutunurile din România, şi rog pe domnul ministru să vadă cum s-a plătit proprietarilor de tutun cînd s-a aplicat regia de tutun în Ţara Românească. Erau şi atunci încă reclamaţiuni, dar fiindcă regia era în mîna particularilor se zicea că este pradă.

Eu cred că guvernul nu trebuie să meargă pe această cale.

Domnul ministru zice că reclamaţiunile sînt de la precupeţi. Negreşit că de la precupeţi, căci acum nu sînt producători în Dobrogea care să aibă tutunuri şi toate tutunurile sînt în mîna neguţătorilor, precupeţi, şi anume la tutungii. Ei bine, cînd li se ia lor ceea ce-i costă 4 franci cu 2 franci sau cu 1 franc, se înţelege că este o despăgubire nedreaptă. Cînd se expropriază o casă se ştie în toată lumea că se plăteşte mai mult decît valoarea ei cu 25 la sută; ei bine, acestora să nu li se plătească 25 la sută mai mult, dar să li se plătească valoarea reală după cum au cumpărat ei[1].

„Monitor" 1882, nr. 116, p. 2063, col. 3; p. 2064, col. 1.

NOTE

[1] I. C. Brătianu i-a explicat lui K. că tutunurile din Dobrogea, după declaraţia producătorilor, nu se pot vinde mai scump de 70 de bani ocaua.
Incidentul s-a închis.

Intervenţii la proiectul de lege privind poliţia sanitară veterinară *

Domnilor, ceea ce avem dinaintea noastră este un codice întreg[1], un codice care negreşit cum că tratează o cestiune foarte importantă, căci se voieşte ca prin această lege să facă pe guvernul austriac ca să-şi deschidă graniţele pentru vitele cornute ale României, a căror importaţiune în Austria este oprită.

---

* Şedinţa din 13 mai 1882.

Mai e şi altă consideraţiune : e de a feri ţara de epizootia care vine din afară.

În partea din urmă eu nu pot decît să votez orice măsură se va lua, cît de aspră, pentru ca să ferească această mare a doua bogăţie a ţării ce se numeşte creşterea vitelor.

Fiind însă cum că graniţa care să propune a se închide este graniţa rusească şi că aceasta e graniţa de-a lungul părţii din România care se numeşte Moldova de Sus de la Nouă Suliţe şi pînă la Galaţi, înţelegeţi foarte bine că această lege loveşte interese foarte importante, care trebuie să fie luate în privire de către dumneavoastră.

Înainte de toate, voi ruga pe deputaţii de Bîrlad şi pe cei de Fălciu ca să vă arate dumneavoastră, care nu cunoaşteţi împrejurările, cum că pe acolo mai ales este o comunicaţie neîntreruptă, cerută de necesităţi, între Basarabia şi Moldova în privinţa importaţiunii vitelor. Proprietarii şi negustorii mari de vite din acele judeţe, care se numesc cirezari, cumpără vite din Basarabia, vitele să aduc, să cresc, să îngraşă în suhaturile de la Bîrlad şi Fălciu şi ori să exportează în Austria, ori să duc la povarnă, să îngraşă şi să trimit în Ţara Românească, aşa că îmbunătăţirea rasei bovine în Ţara Românească propriu-zisă se datoreşte mai cu seamă cultivatorilor de vite de la Fălciu şi mai ales de la Bîrlad.

Ei bine, cu închiderea graniţelor în mod perpetuu despre Austria, să loveşte acest ram important al comerciului naţional, pe lîngă care, domnilor, să mai adaogă şi altceva. Cînd ni s-a luat Basarabia, au fost mai cu seamă loviţi proprietarii de-a lungul Prutului, sînt vreo şapte proprietari mari şi vreo, două, trei comune de proprietari mai mici ale căror moşii trec de amîndouă părţile rîului. Bunăoară, în Basarabia moşiile s-au înjumătăţit : o parte a rămas în Basarabia şi o parte în România.

Domnilor, toţi cîţi s-au ocupat cu această cestiune ştiu că proprietatea în România e mult mai scumpă şi de mai multă valoare decît în Basarabia. Cînd ni s-a înapoiat Basarabia la 1858 [sic] disetina rusească care însemna un hectar, adică două pogoane şi ceva, se putea cumpăra lesne cu doi galbeni, şi voi cita pe colonelul Alcaz care a cumpărat o moşie de aproape 2000 disetine, adică 4000 pogoane, şi a cheltuit mi se pare 4000 galbeni. Sub dominaţiunea românească pămîntul s-a suit la 12 galbeni pogonul şi în ziua cînd Basarabia ni s-a luat pămîntul a scăzut în preţ pe disetină, dacă nu la 2 galbeni cum a fost mai înainte, negreşit însă la 8 galbeni, aşa încît fiecare proprietar a păgubit cel puţin 4 pînă la 6 galbeni de pogon.

Acela care a fost lovit într-un chip mai simţitor şi mai zdrobitor a fost răposatul Manolache Costache, care avea peste Prut pînă la zece mii fălci, ceea ce reprezintă aproape 30 mii galbeni, ca moştenire de la fratele său pentru datorie şi ceea [ce]-i mai reprezintă încă un prisos de 60—70 mii galbeni, şi astăzi fondul revîndut, fiindcă moştenitorii, sau mai bine creditorii, caută să-l vîndă, nu va putea acoperi nici datoria pe care o au moştenitorii [sic !]. Acele moşii sînt : Ţiganca, Iepureanca şi altele.

Permiteţi-mi acum, domnilor, mai ales că eu n-am venit niciodată cu cestiuni personale, ca să vă arăt şi neajunsurile mele, nu pentru ca să vă cer un ajutor, dar pentru ca să vă spun şi eu un păs al meu. Şi eu sînt proprietar mixt, am peste Prut vreo 1500 pogoane, ca la vreo 600 fălci ; de pe acest pămînt eu trăgeam în toţi anii de la 2000 pînă la 2500 galbeni numai pe pășunat, și mai luam încă vreo 1000 galbeni pe fîneață; acel pămînt este în apropiere de Prut, pot zice ca de aici pînă la Spitalul Brîncovenesc. Astăzi pămîntul acela nu-mi dă nici 200 galbeni, pentru că acolo sînt locuri întinse de pășuni pentru vitele de acolo, iar vitele de dincoace de Prut sînt oprite ca să treacă dimineața Prutul și să se întoarcă seara acasă.

Toți știu că în Moldova economia agricolă atîrnă foarte mult de înlesnirea hranei vitelor și înainte de retrocedarea Basarabiei era o foarte mare înlesnire pentru pășunatul vitelor. Sistemul de exploatare agricolă din Moldova cere ca la fiecare moșie să fie 100—120 vite.

Ei bine, acum ne vedem strînși între două carantine, o carantină de vite și alta de oameni. Cînd s-a dat Basarabia, s-a hotărît ca să se păstreze aceleași privilegie pentru proprietarii mixti români pe care le au proprietarii mixti despre Prusia și Rusia, adică locuitorii pot să se ducă dincolo să lucreze și seara să se întoarcă înapoi; astfel am făcut noi cît am ținut Basarabia de la 1857 pînă la 1878. Guvernul rusesc la toate notele noastre trimise în Petersburg necontenit ne-a răspuns cum că păstrează proprietarilor mixti români acele privilegii, adică ca proprietarul să poată să treacă peste Prut cîți oameni va voi pe răspunderea sa; în anul acesta însă s-a hotărît ca fiecare om care trece Prutul să aibă pașaport vizat de consulatul rus. Ei bine, dacă pentru fiecare om se cere un pașaport care trebuie scos în Iași, legalizat de prefect și vizat de consulul rus, înțelegeți că costă aproape 10 lei de om.

Eu însumi proprietar nu pot trece fără pașaport. M-am plîns la Petersburg și mi s-a răspuns cum că în adevăr aveam dreptate, dar trebuia să mă înțeleg cu guvernatorele Basarabiei și acesta mi-a zis cum că este nevoit să ia aceste măsuri fiindcă se comit abuzuri, s-au trecut de o văduvă, care are moșie mixtă, oameni care nu trebuiau să treacă și de aceea ne oprește pe toți să trecem fără pașaport.

Aceasta în privința carantinei oamenilor.

În privința carantinei vitelor guvernul, în virtutea legii celei vechi, care-i dă drept ca atunci cînd află că în depărtare este o boală contagioasă să pună carantină, ca să satisfacă unei cereri a guvernului austriac, a întins carantina de-a lungul Prutului.

Astăzi vine legea aceasta. Ei bine, să-mi dați voie, domnilor, să mă fac reprezentantul nu numai al durerilor mele, dar mai ales și al altora; este familia repausatului Manolache Costache Iepureanu, care pot zice că nu mai are nimic, este redusă la sărăcia cea mai mare; fetele fără zestre plătită și băiatul este ajutat, de amici, care astăzi i-a luat succesiunea sub beneficiu de inventariu; și toți știm, este domnul Lascăr Costin și alții care știu, că nu i-a rămas nimic.

Apoi, este drept, domnilor, ca patru-cinci persoane care au fost lovite prin pierderea Basarabiei să mai fie lovite și prin această lege? Eu nu cer nimic pentru mine, dar sînt dator să chem luarea-aminte a dumneavoastră și să vă cer dreptate; nu vă cer să hotărîți acum nimic, dar în viitor; legea aceasta să lase a se aprecia mărinimia și sentimentele de dreptate ale reprezentațiunii naționale.

La articolul 46.

Domnilor, articolul 46 zice așa: „Este cu desăvîrșire oprit importul și tranzitul din Rusia și Bulgaria, precum și din toate statele unde se ivește adesea pesta bovină, de unde s-ar putea introduce ea cu înlesnire, al animalelor cornute mari și a productelor lor brute în stare proaspătă”. Aci este cheia legii întregi ; acesta este articolul la care ţine acea convenţiune încheiată de Austria cu alte state, şi acest articol este acela care loveşte mai cu deosebire pe proprietarii mărginaşi. Eu am chemat luarea dumneavoastră aminte asupra acestui articol, arătîndu-vă lovirile mari ce se fac la vreo cîţiva indivizi pentru un interes public. Onor. domnul Aurelian care cunoaşte foarte bine cestiunile economice cînd le studiază, în loc să vie să arate că aşa este, că într-adevăr acest articol este cheia, precum a declarat şi însuşi domnul preşedinte al consiliului, că toată legea stă în articolul 46 şi 47, şi numai cu aceste articole putem noi să tratăm cu Austria ca să se ridice închiderea fruntariilor care există vecinic de-a lungul ţării noastre, domnul Aurelian vine şi zice că lucrul nu e aşa de rău cum l-am arătat eu şi că se poate face o îndulcire. Ei bine, vie domnul Aurelian şi propuie acea îndulcire şi-i voi fi foarte recunoscător. Îl rog să arate domnia sa cum poate îndulci acest articol, căci domnia sa a zis că-l poate îndulci.

Voi să accentuez acest lucru, pentru ca altă dată domnia sa să nu crează că în această Cameră nu sînt şi alţii care cunosc interesele economice ale ţării. *(Întreruperi.)*

Domnia sa m-a combătut pe mine, pe cînd eu n-am combătut legea. De aceea-l rog să ne arate cum putem îndulci această lege.

Domnul P. S. Aurelian : Propune dumneata.

Eu n-am nimic de propus. Eu am zis numai că acest articol 46 loveşte de-a dreptul interesele comerciale şi ale ţării şi ale proprietarilor ; dumneata ai zis că aşa este, dar că se poate îndulci. Te rog dar îndulceşte-l.

Din nou asupra aceluiaşi articol.

Onor. domnul deputat de Botoşani, domnul Urzică, las că aveam aceasta şi de la domnul Rosetti, mi-a dat textul original al legii votată de Reichstat, prin care Rusia este izbită în mod permanent. *(Întreruperi.)*

Vă declar în mod categoric cum că şi în convenţiunea încheiată cu statele celelalte, Germania şi Francia, întîi se declara Rusia şi apoi s-a declarat şi România, pentru că România nu se ţinuse de oarecare angajamente. România mai întîi se înţelesese cu Austria ca să puie carantine despre Rusia. Legea aceea s-a votat sub guvernul conservator, dar nu s-a pus în aplicare decît după vreo patru-cinci ani şi Austria, văzînd aceasta, ne-a închis graniţele.

Dumneavoastră vă aduceţi aminte că eu am făcut o interpelare şi ca om liber, independent, am putut să întrebuinţez cuvintele de *pretext* şi *sub cuvînt* [2], şi am zis că Austria *sub pretext*, *sub cuvînt* de epizootie ne-a închis graniţele ; şi aceasta nu pentru că era la noi epizootie, dar pentru ca sub acest motiv să înlesnească trebile comercianţilor de vite din Ungaria.

Ei bine, guvernul austriac, deşi a păstrat beneficiile acelei convenţiuni, însă sub un alt pretext ni le-a luat şi se prevalează necontenit de acea convenţiune, zicînd : Aş vrea să interzic, dar sînt robit cu Germania, care nu lasă vitele Austriei să treacă dincolo. Şi apoi Germania, la rîndul ei, adaugă : V-am lăsa, dar Francia nu lasă. Faptul însă pozitiv este acesta : noi cei slabi sîntem siliţi să ne supunem celor tari.

Ce zice acum guvernul ? Votaţi legea cum este în statele care au primit principiile acestea prin convenţiunile lor *tale quale* ca să facem o încercare. Dar eu voi fi foarte fericit dacă această lege, chiar cu paguba noastră, va putea face ţării noastre binele de a deschide graniţele.

Vă aduceți aminte că, cu ocaziunea interpelării mele în această cestiune, v-am demonstrat că spre a scăpa de aceasta nu este decît un singur mijloc: acela de a crea debușeuri, și că debușeul nostru este Constantinopolul [3]. Constantinopolul bate patru Viene. Și dovadă despre aceasta este faptul că în fiecare an se exportă din Dobrogea pentru Constantinopol peste 50 corăbii cu vite mari, cu oi și s-ar exporta de zece ori mai mult dacă s-ar deschide acest debușeu. De aceea zic să primiți această lege. Restul nu este pentru mine, ci pentru toți. Am pledat pentru familia lui Manolache Costache Iepureanu, care este teribil lovită prin legea aceasta și prin retrocedarea Basarabiei, căci moșii de 150 mii de galbeni astăzi nu valorează decît 60 de mii de galbeni [4].

„Monitor", 1882, nr. 116, p. 2082, col. 1—p. 2083, col. 1; p. 2084, col. 1—3.

NOTE

[1] Legea avea patru părți și 182 de articole (textul ei la C. I. Băicoianu, *Contribuțiuni la politica noastră comercială. Problema convențiunilor veterinare. Politica veterinară și comerțul nostru de vite de la 1860 și pînă în prezent*, București, 1903, p. 347 și urm. Tot acolo se cuprind și dezbaterile parlamentare pe care le-a prilejuit). În județele limitrofe Rusiei și Bulgariei se constituia o „zonă preventivă" , unde animalele erau înregistrate și li se supraveghea orice mișcare cu rigurozitate. Un serviciu veterinar special lua ființă în acest spațiu, independent de autoritățile sanitare veterinare existente.

[2] Vezi supra p. 59 și 63.

[3] În stabilirea unor relații comerciale normale cu Imperiul otoman România a întîmpinat numeroase dificultăți. După ce crease un precedent prin încheierea convenției comerciale cu Austro-Ungaria în 1875, România a statornicit relații comerciale cu majoritatea marilor puteri pe principiul acordării clauzei națiunii celei mai favorizate. Turcia a refuzat cu ostentație să-și întemeieze raporturile comerciale pe acest principiu cu oricare din țările balcanice. De observat că teoretic tariful vamal otoman era de 8% *ad valorem*. Numai că, în vreme ce pentru marile puteri el se calcula convertit la greutate și după prețuri de mult depășite, pentru țările defavorizate el se calcula la prețul curent. De aici rezulta, după calculele lui C. I. Băicoianu, la cereale de pildă, o diferență de 43% (*Relațiunile noastre comerciale cu Turcia de la 1860 pînă în prezent*, București, 1901, p. 10).

În 1883 Turcia a revenit asupra tratamentului aplicat diferitelor state în sensul că a generalizat calcularea tarifului de 8% după prețurile curente. Dar ea a refuzat să acorde României clauza națiunii celei mai favorizate. În replică România i-a aplicat tarifele cu Austro-Ungaria majorate cu 15%.

Iată balanța comercială în lei pentru anii 1879—1883 :

Anul	*Import*	*Export*
1879	20 906 271	49 002 349
1880	8 517 709	23 090 837
1881	12 732 172	11 344 377
1882	10 352 425	12 599 971
1883	13 640 157	8 555 302

(*ibidem*, p. 16).

Nominal, exporturile românești erau formate în medie din : făină (19,8% din totalul exporturilor), lemn de construcție (19,2%), grîu (17,6%), brînzeturi (9,8%), orz (6,4%), legume (5,5%), piei brute (3,5%), ovine, caprine (2,4%), porumb (0,9%), vin (0,2%) (*ibidem*, p. 17).

[4] Proiectul a fost votat cu 60 de voturi pentru și șapte împotrivă.

Discurs la proiectul de lege privind răscumpărarea de către statul român a căii ferate Constanța—Cernavodă *

Domnilor, cestiunea răscumpărării[1] căiei ferate Chiustenge — Cernavoda s-a combătut sub trei puncte de vedere : întîi sub punctul constituțional, al doilea ca scumpă și apoi s-a invocat și considerațiuni politice de către domnul Carp.

---

* Ședința din 15 mai 1882.

În privința punctului de neconstituționalitate eu voi a fi foarte scurt, fiindcă onor. domnul ministru de justiție să-mi permită a-i zice un cuvînt care se trece între amici : a fost prea lung și de aceea eu voi zice numai două cuvinte în această privință.

Domnilor, s-a tot zis că Senatul a făcut un amendament.

Eu nu văd și nici am văzut [decît] o lege înfățișată de guvern Camerei și Camera a făcut un amendament la acea lege prin care reducea cifra ce figura în proiectul guvernului. Ei ! Ce trebuia să facă guvernul dacă Camera-i refuza cifra ? Neapărat să puie legea în cartoanele ministerului.

Dar el a mers la Senat și Senatul avînd a se rosti între proiectul guvernului și acel amendat de Cameră, Senatul s-a rostit pentru proiectul guvernului. Unde este neconstituționalitatea ? Vă las pe dumneavoastră singuri să judecați, căci aceasta rezolvă toată cestiunea și mai ales că ați auzit și explicările domnului ministru.

Acum viu la cestiunea financiară, pe care o voi trata asemenea în puține cuvinte. Dară mai nainte să-mi permiteți să răstorn propozițiunile și să încep cu cestiunea politică, căci de cestiunea politică atîrnă cestiunea financiară sau mai bine zicînd cestiunea politică va împăca pe cea financiară

Domnilor, să-mi permiteți să-mi reamintesc oarecare suvenire. Toți știți, toți ați citit cum că nu de astăzi, dară de secoli lupta cea mare a națiunilor a fost ca să ajungă la mare ; și numai națiunea care avea o bucată cît de mică de mare se socotea că are un viitor, iar națiunea care n-avea mare sau un fluviu care să ducă la mare se socotea că n-are nici un viitor. Și să vă citez două exemple :

Dumneavoastră știți foarte bine că Ungaria propriu-zisă nu are mare.

Ei bine, vă rog sa cercetați și să vedeți sforțările acestei națiuni atît mai nainte, cît și după restaurațiune ca să ajungă la mare, la Fiume ; și totodată să vedeți lucrările gigantice ce statul Ungariei a făcut a doua zi după ce i s-a recunoscut că Fiume face parte din posesiunile coroanei Sfîntului Ștefan. Nu cred să existe vreun stat într-un timp așa de scurt să fi făcut sacrificiele și lucrările gigantice și să dea subvențiunile pe care le dă Ungaria pe fiecare an pentru Fiume, numai pentru a înlesni o comunicare directă între Fiume și port ; și pot zice că lumea întreagă este speriată în comparațiune cu mijloacele și starea financiară a Ungariei, care știți dumneavoastră că nu este dintre cele mai strălucite.

Acuma voi lua un stat mai mic. Dumneavoastră știți că Serbia are numai Dunărea ; și domnul prim-ministru și-aduce aminte că pe cînd eram la Berlin, în timpul Congresului, pe cînd se trata cestiunea Basarabiei și a Dobrogei, toți se mira de ce noi nu primim acest schimb ; și ni se zicea Nu înțelegem ca dumneavoastră să refuzați o țară care prin docmente istorice ați dovedit că vă aparține și care vă duce la mare, dîndu-vă trei porturi și gurele Dunărei.

Negreșit, noi răspundeam cu sentimentul nostru de români că nu putem noi să inaugurăm independența noastră prin a începe să cedăm din teritoriul nostru. Acolo era și domnul Ristici, ministrul Serbiei, care astăzi nu mai este la putere, dară care este omul cel mai însemnat al acelei țări și care zicea : Eu nu mă pot amesteca întru ale dumneavoastră, dar vă pot spune numai atîta că, dacă Serbia ar avea o bucățică cît de mică de mare, ar face porturile în briliante, dară nu o are. Şi noi cînd am luat Basarabia, cea dintîi preocupare a oamenilor cari ocîrmuiau Moldova şi pe urmă România a fost de a căuta mai întîi dacă pe partea despre mare de la Ali Bei pînă la Vîlcov şi Jibrieni nu este un punct unde să se facă un port; şi am pus să se cerceteze şi ne-am adresat în sfîrşit chiar la Hartley [2], un inginer şi un om de artă mult mai însemnat decît amiralul de care ne vorbea onor. domnul Carp. Şi el ne-a spus mai întîi că nu credea că pe Marea Neagră se mai poate face un port şi zicea că mai ales vînturile de nord fac ca porturile noastre de pe Marea Neagră trei pătrimi ale anului să nu poată primi corăbii în timpurile furtunoase. Cu toate acestea a fost rugat să se ocupe cu seriozitate de cestiune şi în urmă el a făcut o hartă asupra Mărei Negre, unde arată diferitele adîncimi ale mărei şi după noi studie mi-a spus, căci atunci eram în capul guvernului, că este cu putinţă să se facă un port în Basarabia care să facă concurenţă Odesei, acesta era portul de Jibriana. S-a regulat să se facă studii la început şi acele studii s-au făcut şi se află în Ministerul Lucrărilor Publice. S-a făcut lucrări foarte serioase şi pe urmă s-a dus cestiunea şi la Consiliul de Stat, care a aprobat acea lucrare. Dar cunoaşteţi împrejurările cari au curmat executarea lucrărei, a fost cestiunile din întru, evenimentele de la 1866. Totuşi, de abia s-a întemeiat regimul de la 1866 şi una din întîiele cugetări ale domnitorului nostru a fost să se ocupe de cestiunea portului de la Marea Neagră. Dumneavoastră vă aduceţi aminte că s-a votat chiar de Cameră portul, care i s-a dat şi numele de Carol I. Toţi cîţi aţi fost în Cameră atunci cred că vă aduceţi aminte de aceasta.

Noi n-am putut realiza votul acela, n-am voit sau n-am putut, sau am făcut ceea ce se face şi acum şi am convicţiunea, deşi poate să mă înşel, dar este bine ca un om la vîrsta mea să aibă încă credinţă, eu am credinţa că, dacă am fi pus energie şi am fi făcut portul Carol I şi am fi dus acolo toate interesele noastre, noi nu pierdeam Basarabia. Aceasta este convicţiunea mea.

Ni s-a luat Marea Neagră din stînga Dunărei şi ni s-a dat Marea Neagră din dreapta Dunărei. Dumneavoastră nu o dată, dar de mai multe ori aţi declarat cum că înţelegeţi că vechea posesiune a lui Mircea cel Mare este şi trebuie să rămîie românească. Dar voturile fără fapte nu însemnează nimica, căci am votat şi noi porturi pentru Basarabia, dar 22 de ani cît am stăpînit-o ce am făcut în Basarabia, ce am lăsat acolo? O putem spune acum, o palmă de şosea n-am făcut, un pod n-am făcut, nimic. Cînd s-a retras autorităţile noastre româneşti, cînd s-a retras garnizoana noastră, Basarabia a rămas în aceeaşi stare în care am luat-o în anul 1857. Atîta am făcut, am lăsat memoria unui domn care a emancipat pe ţărani de boieresc, de clacă, dar şi acela era un act neînsemnat pentru că înainte de noi împăratul Alexandru al II-lea emancipase clăcaşii din tot vastul său imperiu şi negreşit că fiul său n-ar fi lăsat să urmeze în Basarabia claca; dar oricum faptul acesta a rămas; atîta însă şi nimic mai mult, aşa că călătorul mergînd în urma noastră nu va găsi urme de dominaţiunea română în timp de 22 de ani.

Domnilor, la Congresul de la Berlin Europa aşa de bine ştia cestiunea şi aşa de bine cunoştea mijloacele care se cer ca să anexeze o ţară, că ne-a dat Arab Tabia [3] în consideraţiune că trebuie să facem un pod şi că ne trebuie Arab Tabia pentru ca să apere podul; însă cum ni s-a dat Arab Tabia în urmă, nu ne mai înfăţişa posibilitatea de a lega la punctul acela

Dobrogea cu România. Ne-a rămas un singur punct și acela este cel mai firesc, este punctul de la Cernavoda.

Domnilor, aud zicîndu-se ca să facem pod; dar unde? Acum de vreo trei ani vedem jocuri de cuvinte: să facem podul, dar să meargă de-a lungul Dunării la Sulina, să facem podul să meargă la Mangalia ...

Domnul A. Lahovari: Unde este aceasta?

Acestea sînt în protocoale, este chiar proiect anume ca să meargă la Mangalia; nu le am acum aci, căci nu știam că are să fie această discuțiune, dar nici nu voiesc să mă pui pe tărîmul acesta acum. Dacă voiți însă mă fac forte să vă dovedesc aceea ce am zis că studie s-au făcut de guvern pentru Mangalia. Așa este, domnule președinte al consiliului?

Domnul președinte al consiliului: Așa este.

Pentru ce aceasta? Pentru ca să silească pe companie să lase 2 milioane mai jos, căci altminteri însuși domnul Lahovari nu crede serios că făcîndu-se podul la Cernavoda să facem *hăis* la stînga ca să mergem la Sulina sau să facem *cea* la dreapta ca să mergem la Mangalia. *(Ilaritate.)*

Ia să vedem acum ce este drumul de fier și ce este portul? Domnilor, o dată ce este primit că trebuie să avem un port de mare, onor. domnul Carp, care nu o dată dar de mai multe ori a venit cu idei noi, cîteodată foarte fericite, dar cîteodată — să-mi permită a-i spune — și nepractice, dumnealui vine acum și zice: Să facem port la Sulina. Dar ca să ajungem la port la Sulina ce trebuie să facem? Să facem pod pe Dunăre la Sulina, așa este? Apoi dacă noi voim să avem un port pe mare este tocmai pentru că toate drumurile noastre de fer, pentru care țara a făcut atîtea sacrificie, stau de multe ori cîte trei-patru luni de zile fără să producă nimic și trebuie să aibă un debușeu care să ajungă la mare. Pe cînd noi am văzut anul acesta celelalte porturi stînd în nelucrare, portul Constanței[4] a avut 500 de corăbii. Ei, domnilor, cînd o națiune face atîtea cheltuieli, atîtea sacrificii ca să aibă un sistem întreg de drumuri de fer, care acuma în urmă s-a completat cu căile ferate economice și toate acestea compun un sistem întreg, pe care noi nu-l vedem poate așa de bine, căci sîntem în vas, dar alții mai departe decît noi ne admiră pentru curagiul ce am avut, căci schimbăm cu totul fața țărei cu acest sistem de căi ferate; ei bine, tot acest sistem de căi ferate noi-l ducem și-l încredințăm unei companii străine.

Onor. domnul Carp zice că nu este o pagubă și că n-avem să ne temem de tarifele acelei linii. Dar ia să vedem: după concesiune compania n-are dreptul să facă tarife? Apoi, dacă are acest drept și dacă poate face tarife și le va face mari, putem noi să o oprim?

Onor. domnul Carp zice că are interes acea companie ca să puie tarifele mici, spre a atrage traficul pe linia ei. Dar dacă compania engleză va vinde altora această linie, cari vor avea un interes politic mai mare decît interesul comercial al companiei actuale? Nu voi să răspund, pun numai întrebarea. Dacă compania aceasta, care încă din timpul Conferinței de la Berlin ne-a propus să intre în înțelegere cu noi pentru această linie, dacă ea, zic, dezgustată de atîtea trăgăniri, vinde această linie altora, cari se vor interesa, de exemplu, ca să favorizeze, în detrimentul nostru, linia de la Rusciuk la Varna, atunci ce vom face noi?

A mai zis onor. domnul Carp ca să facem portul la Sulina. Negreşit a înţeles că în aseminea caz trebuie să facem şi drumul de fer, fiindcă iarna nu vom putea comunica cu Sulina pe Dunăre.

Totodată domnia sa a arătat în mod cu totul parlamentar neîncrederea ce are că noi avem să păstrăm Dobrogea ... *(Întreruperi.)* Aţi arătat aceasta cît aţi putut s-o arătaţi şi dumneavoastră ştiţi că sînt persoane care niciodată nu pun puncturile pe *iota.*

Domnul P. Carp : Şi altele care-l pun şi unde nu e *iota.*

Apoi, domnilor, dacă vom face port la Sulina şi vom perde Dobrogea, atunci cum vom mai merge la Sulina? Şi cum au să mai rămîie în stăpînirea României gurile Dunărei?

Domnul N. Nicorescu : Dar atunci cum avem să mai mergem la Constanţa?

Vedeţi, domnilor, că, dacă vom admite opiniunea domnului Carp, atunci nu mai putem să vorbim nici de Sulina, nici de Constanţa. Dar sînt alţii care cred în viitorul Dobrogei, ba sînt unii cari cred în viitorul României şi cari cred că România nu poate să aibă un viitor dacă va lepăda cea din urmă şansă de a fi deplin stăpînă pe mare. Altă mare nu mai putem avea, o avem în josul gurilor Dunărei şi mai degrabă vom putea menţine ceea ce avem decît să facem conchista Basarabiei asupra Imperiului rusesc.

Domnilor, dacă credem că este bine să avem un port, dacă noi credem că reţeaua căilor noastre ferate trebuie să meargă la mare, atunci trebuie să căutăm punctul cel mai important, şi punctul Constanţa este mult mai favorabil decît Sulina şi este ştiut că numai din Constanţa putem face concurenţă Odesei, fiindcă sîntem mai aproape de Constantinopole decît cum am fi din Sulina, care este în depărtare de 9 ore de Constanţa. De aceea şi Comisiunea europeană, cînd s-a rostit pentru gurile Dunării, s-a rostit pentru Sulina, iar nu pentru Chilia, fiindcă Sulina era mai aproape de Constantinopole.

Dacă ar fi să alegem, atunci Mangalia ar fi mai bună decît Constanţa, ca mai aproape de Constantinopole, dar cheltuielile ar fi foarte mari şi nu se cuvine să sacrificăm un port pe care-l avem deja.

Onor. domnul Codrescu a adus înaintea dumneavoastră cestiunea financiară şi v-a arătat că această cale ferată nu valorează suma ce se cere. Tot dumnealui însă mai tîrziu a zis că Adunarea şi îndeosebi domnia sa nu e în poziţiune de a se rosti, deoarece nu a studiat lucrul, şi că guvernul trebuie să vie cu o tranzacţie în regulă. Apoi aceasta nu e o tranzacţiune?

Guvernul un an întreg a venit şi v-a arătat că acesta este preţul cu care putem avea linia. Dar să vedem e oare aşa de căzută acea cale ferată încît nu merită nimic, căci domnul Codrescu a zis că sîntem generoşi dînd chiar 13 milioane. Dumnealui crede că nu ar valora decît patru, cinci milioane.

Domnilor, această cale ferată are 63 kilometri şi e construită în toate condiţiunile în cari s-a construit căile noastre ferate. O singură deosebire este, că nu are cantoane.

Acesta este un sistem ca în loc să aibă cantonieri stabili are brigade de cantonieri cari vizitează linia.

Ce mai are? Are ateliere, cum ar trebui să le avem şi noi. Aceste ateliere îndestulează toate trebuinţele şi ar trebui să slujească de model chiar atelierelor noastre.

În privința portului, domnul Codrescu a zis că guvernul otoman a răscumpărat acest drept al companiei.

Fac apel la domnul Romulus Opran, fost prefect la Constanța, să mă dezmință dacă voi fi neexact în afirmațiile mele. Iată ce s-a răscumpărat : s-a dat concesiunea portului[5] acestei societăți. Societatea, avînd portul și avînd dreptul să preleveze venitul, a lovit cu o dare toate vasele cari veneau în port, numai pentru intrarea lor. Puterile străine care au sub epitropie pe Turcia și n-o lasă să răsufle au protestat, așa încît această dare nu se mai ia de la vase, dar i-a lăsat un alt venit : i-a pus sarcina să curețe portul și ia 15 parale de la o chilă de producte care vin cu carele la port și chila turcească însemnează sămînța care trebuie pentru semănatul a 5 1/2 duiumuri, ceea ce face un pogon.

Vedeți ce sămînță intră într-un pogon și veți avea ideie de taxa care se percepe. Osebit de aceasta, cu cît o țară este mai meridională, cu atît trebuie mai puțină sămînță pentru un pogon.

Să vedem ce sarcini are în schimbul acestei taxe.

Domnul Codrescu a vorbit de transport. Ce transport? Vin carele la chei, unde sînt descărcate de matrozi. Compania are drept să ia 15 parale la chilă pentru curățitul portului și întreținerea cheiului, căci sutele și miile de care trecînd peste șine ca să meargă la port le strică ; negreșit că se face o uzare și prin urmare i se dă acest fond și ea este asemenea datoare să țină și farul în bună stare.

Așadar, nu trebuie să zicem că portul este al Turciei și prin urmare al statului român, căci dacă ar fi al statului statul ar trebui să cheltuiască și prin urmare și să perceapă acea dare, ci este al companiei.

Mai este, domnilor, încă ceva : din cauză de neînțelegere există două conflicte, un conflict încă din timpul guvernului turcesc ... Vom putea noi oare să zicem că acel conflict nu ne privește? Se poate. Dar sînt unii care pretind că prin Tratatul de Berlin, cînd s-a hotărît a ni se da Dobrogea, s-a zis că ni se dă cu toate drepturile și îndatoririle guvernului turcesc și, prin urmare, dacă noi reprezentăm pe Turcia în drepturile sale, nu o reprezentăm oare și în îndatoriri? Mă opresc aci fiindcă nu voiesc a da argumente în contra noastră.

Este însă alt conflict : de la luarea Dobrogei în stăpînirea noastră, compania, bine sau rău, a ținut portul, dar n-a beneficiat de acele 15 parale. Nu va putea oare să vină compania să zică că ea avea drept să perceapă acele 15 parale și prin urmare să i se dea?

Să lăsăm însă, domnilor, toate acestea căci sînt cestiuni mici și nu voiesc a mă ocupa de dînsele, eu mă ocup de altceva.

Dacă ținem la Dobrogea trebuie să devenim stăpîni pe port ca să-l facem cum se cuvine și vorbele acelea pe care le-a spus domnul Codrescu că statul are dreptul să facă îmbunătățiri nu trebuie să ne liniștească, căci chiar domnia sa a avut francheța a adăoga cuvintele : *în înțelegere cu compania.* Cu această înțelegere ținem noi Dobrogea de patru ani în starea în care am luat-o.

Domnilor, oricine vede Dobrogea înțelege ce viitor are pentru România ; sînt unii care înțeleg mai bine aceasta decît noi, sînt străinii. Străinii, de cînd am luat noi Dobrogea, au făcut mai mult decît am făcut noi, străinii au făcut în apropiere de Constanța două fabrice de tăbăcărie în astfel de condițiuni cum nu avem noi nici una în toată România. S-au mai făcut și alte fabrice de pielărie și altele. La Megidia a venit o companie de francezi care exploatează în mare conserve de cărnuri, care se trimit după acum în toată Europa. Noi nu ştim să facem nimic, ştim numai că avem Dobrogea, că am trimis funcţionari români acolo şi ca să scrie în româneşte. Tot acestea le-am avut şi în Basarabia.

Recunosc că drumul de fer are să ne coste 2 sau 3 milioane mai mult, dar cînd este a se îndestula o trebuinţă atît de importantă cată să ţinem la parale? Cînd s-au făcut drumurile noastre de fer eu am văzut proprietari dintre cei mai rigizi din lume cari ar fi socotit o crimă de a lua un ban străin şi cari cu toate acestea au făcut să plătească pe companie pentru pămîntul de la gară cîte 60 000 şi 70 000 lei pentru cîteva prăjini de loc. Eu cunosc, nu voi să citez nume fiindcă *nomina odiosa sunt*, cunosc oameni cari pentru două pogoane au luat 100 000 lei, cunosc oameni cari pentru o falce de pămînt au luat sute de mii de lei, dar ei erau în dreptul lor. Din punctul de vedere moral poate că au făcut rău; dar acum avem noi să cerem patriotism de la aceşti oameni? Şi apoi ei nu cere aşa multe milioane. Camera a dat 12 milioane şi ei cer 16, va să zică diferenţă de 4 milioane.

Apoi că ei ne dau astăzi drumul de fer, că ne dau portul şi noi ne facem stăpîni în ţara noastră şi că ne cere 4 milioane ca o mică despăgubire pentru procentele capitalului lor, pentru care în timp de 22 ani n-au cîştigat nimic, căci pînă cînd am luat noi Dobrogea ei nu şi-au acoperit nici cheltuielile, este aceasta o sumă mare care trebuie să ne sperie?

O voce : Să le dăm 20 milioane?

Eu văd aci scris 16 milioane. Dacă este vorba de imaginaţiune atunci putem să mergem cît de departe.

Acum, domnilor, revin la cestiunea că ne trebuie marea. Oare ne trebuie marea numai ca să ne plimbăm pe dînsă şi să-i mirosim aerul? Nu, ne trebuie ca să ne dea viaţă. Apoi întreb pe cine a fost în Dobrogea să ne spună dacă acolo vita cornută şi oaia nu este cu 50 la sută mai scumpă decît în România, pentru că Dobrogea este în apropiere de Constantinopole şi în Constantinople nu se hrănesc decît cu vite aduse din Dobrogea. Seraiul nu se hrăneşte decît cu cîrlani, adică berbeci din Dobrogea. Nu vă mai spun că iahtul făcut în acaju al reginei Neapolei, iahtul acela serveşte de a transporta oile din Dobrogea o dată pe săptămînă. Aşa este, domnule Opran? Cu dumneata am văzut iahtul reginei Carolina, sînt acum doi ani, transportînd berbeci la Constantinopole.

Apoi, domnilor, în Moldova, şi mai cu seamă proprietarii de poverne, de velniţe, au păgubit milioane din cauza oprirei graniţei noastre, aşa încît industria îngrăşărei vitelor în poverne a murit cu totul în Moldova.

Cînd vom avea un drum de fer, cînd vom avea un port prin care să exportăm vitele noastre, numai acest comerciu ne-ar răsplăti într-un an de zile de această cheltuială. Eu las oamenilor speciali să se rostească în privinţa cifrelor.Eu mă uit la partea politică şi cred că dacă, neavînd Dobrogea, am fi fost întrebaţi ce dăm ca să avem o bucăţică de mare, ce dăm ca să avem un port, nu cred că ne-am fi uitat la 2 sau 3 milioane. De aceea, cît pentru mine, şi nu de astăzi, de la Congresul din Berlin şi pînă astăzi am fost totdeauna de ideie ca să cumpărăm această linie, fiindcă nu este prudent şi nu este politic ca să lăsăm acel drum de fer în mîni străine şi apoi nu putem să mai lăsăm interesele noastre cele mai naţionale, cari reclamă ca noi să luăm posesiunea în Dobrogea transportînd acolo interesele cele mai mari, pentru că fără drum de fer nu putem să facem nici un comerciu.

Mai este o consideraţiune. De cînd oraşul Chiustenge s-a luat de români şi-a îndoit populaţiunea, toţi cari au fost pe acolo o ştiu aceasta. Terenul unde compania-şi are reşedinţa este situat tocmai la limba care uneşte oraşul Chiustenge cu continentul, încît oraşul acuma nu mai poate respira, căci cum se întinde de la prefectură înainte dă peste terenuri ale companiei. Astăzi dacă se ia linia în stăpînirea noastră şi se va strămuta gara, sînt încredinţat că numai pămîntul pe care se află compania, numai acel pămînt ar preţui mai mult de un milion; numai acele case care sînt construite în piatră, cu puţină prefacere, ar îndestula trebuinţele ce se simte, precum la cazarme, spitaluri şi altele, care ar da peste un milion.

Domnilor, vă conjur să nu vă luaţi după cuvintele invocate de domnul Codrescu, la sfîrşit invocînd şi stafia regelui Bacşiş, care după domnia sa a ocîrmuit întotdeauna în această ţară. Astăzi toate cuvintele seci şi-au pierdut valoarea lor şi avem exemplu că tocmai cei bănuiţi de bacşiş trăiesc sau au murit săraci, pe cînd cei care necontenit au calomniat trăiesc în seul şi grăsimea calomnielor. De aceea să avem fermitatea să votăm după convicţiunea noastră şi ţara, care este luminată, să facă parte şi celor care calomniază şi celor calomniaţi. Să nu credeţi că domnul Codrescu a făcut bine să se facă organul vorbelor din locurile publice ca să exerseze o presiune asupra noastră şi să ne facă să nu votăm ceea ce nu trebuie să votăm. Cîte nu s-au zis şi asupra drumurilor de fer ce avem astăzi; şi astăzi ţara se făleşte şi se bucură că le are.

Onor. domnul Carp a zis: Să dăm protie* calei ferate Lemberg — Cernăuţi [6]. Şi eu vă recomand acea răscumpărare, deşi sînt administrator al acelei căi, dar ar fi ceva nelogic ca după ce am luat şi am răscumpărat toate căile ferate să lăsăm în mîna străinilor o linie cît de mică. Însă să-mi permiteţi să vă spun că între linia Iaşi — Iţcani şi între linia Chiustengea — Cernavoda este deosebirea ce există între Dunăre şi Dîmboviţă. Calea ferată Iaşi — Iţcani nu mai înfăţişează decît un interes local şi nu mai are nici o raţiune, căci de abia hrăneşte oraşul Iaşi, pe cînd toate cele[l]alte se servesc cu linia Vîrciorova — Roman şi Ploieşti — Predeal şi tot interesul răscumpărării ar fi numai ca să nu rămîie în mîna unei administraţiuni străine. Apoi dacă domnia sa recunoaşte că această linie nu trebuie să rămîie în mîini străine, de trei ori trebuie să recunoască că linia Chiustenge nu se cuvine să rămîie un moment în mîini străine, căci între linii, una de interes general şi alta de interes secondar, cea de interes general urmează să fie răscumpărată, căci linia Chiustenge — Cernavoda pentru noi are cel mai mare interes şi, prin urmare, cu orice preţ trebuie să luăm această linie în mîinile noastre, ca să fim stăpîni pe dînsa. Cu tergiversările ce le-am făcut n-am ajuns decît să păgubim. La Congresul de la Berlin ni se oferise linia cu 12 milioane, pentru că atunci se credea că noi nu vom face din Dobrogea ce am făcut; însă acum cu cît vom întîrzia mai mult cu atît vom plăti mai scump. Mi se va zice că propunerea de la Berlin era favorabilă; da, era mai favorabilă în privinţa capitalului, dară în acelaşi timp conţinea în sine şi compensaţiunea dobînzilor, care ne costau mai mult, pe cînd astăzi, dacă vom plăti cu rentă de 5 %, avem de plătit o sumă mai mică.

Domnilor, eu cît pentru mine declar că mi-a părut rău şi am regretat foarte mult că nu am fost aci în anul trecut luna iunie cînd Camera a scăzut preţul, căci aş fi arătat şi atuncea cum arăt şi astăzi că greşală se face de se modifică preţul.

---

*Întîietate.

La articolul 5[7].

Negreşit, domnilor, că nu eu sînt în contra acestui articol, însă iată că se iveşte o cestiune: acest proiect ne-a venit de la Senat, prin umare îndată ce-l vom modifica legea întreagă cade.

Domnul Gr. Eliade : Aceea era în Statut.

Sînt alţii care s-au luptat în contra Statutului mai mult decît dumneata, este domnul Brătianu ... Ce tot ne vorbeşti de Statut, este regulamentul care se opune la modificarea unei legi venită de la Senat ...

Domnul C. A. Rosetti : Se poate modifica de o mie de ori.

Dacă este aşa, eu nu mai am nimic de zis, nu pot să fiu mai catolic decît papa [8].

„Monitor", 1882, nr. 118, p. 2145, col. 1—p. 2148, col. 2; p. 2155, col. 2—3.

NOTE

[1] Proiectul guvernului prevedea cumpărarea căii ferate Cernavodă — Constanţa la valoarea de maximum 16,8 milioane de lei. Suma se obţinea prin lansarea unei rente amortizabile cu 5%. Camera, „după o lungă discuţiune", cum spusese I. Codrescu, se oprise la suma de 12 milioane. Senatului îi fusese prezentată această din urmă sumă în sesiunea precedentă, dar nu se pronunţase. Abia în timpul celei în curs de desfăşurare se pronunţase pentru cifra avansată de guvern. Aceasta reprezenta chiar cuantumul pretenţiilor societăţii Danube and Black Sea Railway & Küstendjie Harbour Company Limited. Linia măsura 63,280 km şi a fost trecută în patrimoniul ţării la 10 decembrie 1882. Cf. C. Botez şi colab., *op. cit.*, p. 129—130. De asemeni, J. H. Jensen şi G. Rosegger, *British Railway Builders along the Lower Danube, 1856—1869*, în „Slavonic and East European Review", XLVI, 1968, p. 105—129; D. Turnock, *The Romanian Railway Debate: a Theme in Political Geography*, în „Journal of Transport History", V, 1979, p. 105-121.

[2] Vezi K., *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea I, p. 468, nota 3.

[3] Vezi K., *Opere*, V, *Oratorie III*, partea I, p. 16—17.

[4] Vezi *Direcţiunea serviciului porturilor maritime Constanţa. Evoluţia portului Constanţa*, în vol. *Dobrogea, 1878—1900. Cincizeci de ani de viaţă românească*, Bucureşti, 1928; E B. Lazarovici, *Construcţia şi exploatarea portului Constanţa*, în „Analele Dobrogei", I, 1920, p. 39 —100; V. Cotovu, *Portul Constanţa*, în „Buletinul Societăţii politehnice din România", I, 1936, p. 306—363.

[5] Portul a fost răscumpărat în 1884 pentru suma de 3 823 800 de lei.

[6] Linia va fi sechestrată de la compania austro-engleză în 1888 (cf. C. Botez şi colab., *op. cit.*, p. 132). Cu aceasta întreaga reţea de căi ferate de pe teritoriul ţării intra în administraţie naţională.

[7] Articolul 5 autoriza guvernul a face plata în rente. A fost respins.

[8] Proiectul a fost primit cu 47 de voturi pentru, 23 contra şi o abţinere.

Discurs la proiectul de lege „pentru înfiinţarea de edificii şi construcţiuni publice" *

Domnilor, este necontestat cum că trebuie să dăm o impulsiune construirii edificielor[1] trebuitoare statului şi este iarăşi necontestat cum că noi, unde avem din nenorocire o arhitectură aşa de proastă, trebuie ca statul să dea exemplul unui progres în această ramură. Cînd ne uităm iarăşi la chiriile pe care le plătim pentru casele care le avem închiriate pentru stabilimentele noastre publice şi cînd vedem că acele case în construcţiunea lor prezintă un aspect care este cu totul departe d-a denota că într-însele se află o cancelarie şi interiorul lor este incomod şi nesănătos şi procesele la care se dă naştere la evacuarea fiecărei case ocupată de o cancelarie publică, negreşit că nu putem sta cu duşmănie în faţa acestui proiect de lege, cu toate că multe din cele zise de onor. domnul Fleva[2] merită consideraţiunea noastră şi cred că cele zise de domnia sa vor trage lucrarea-aminte a guvernului.

---

* Şedinţa din 22 mai 1882.

Eu dar, domnilor, vă declar că în faţa necesităţii ce este ca să facem un pas înainte pe acest tărîm şi în conformitate cu mandatul ce am avut de la secţiunea din care fac parte de a vota în comitetul delegaţilor acest proiect, vă declar, zic, că voi vota şi acum acest proiect şi vă rog şi pe dumneavoastră să-l votaţi.

Însă, domnilor, am auzit voci care sînt mai catolice decît papa şi cari vor să se dea guvernului ceea ce el nu cere. Eu socotesc că n-am face bine să ne punem pe acest tărîm şi de mai nainte vă declar că sînt contra oricărei sporiri, mă declar contra ideii ca noi să venim, cînd guvernul declară că regele nu voieşte să se facă cheltuieli cu un nou palat[3] şi că se mulţumeşte cu acesta care este încă pentru zece ani, noi să venim să zicem că voim să facem un nou palat regal.

Domnii mei, eu ca istoric şi cred că fiecare din dumneavoastră, fără să fiţi istorici, vă aduceţi aminte de trecutul dumneavoastră, aveţi suvenirele familiei şi ţineţi la locul părintesc. Eu socotesc că un om cînd face o casă nouă o face numai atunci cînd nu are alta, căci cînd are una veche o îmbunătăţeşte, o măreşte pe aceea sau, chiar cînd face una nouă, o face pe locul părintesc, tot unde a fost cea veche. Tot astfel ar trebui să se facă şi cu palatul regal.

Noi vedem că toţi monarhii cei mari au ţinut şi ţin la suvenirele familiilor, la palatele acele cari le amintesc suveranitatea părinţilor lor şi actele mari şi tradiţionale săvîrşite în ele. Nu avem decît să ne aruncăm ochii la Louvre, la Tuileries[4], oare aceste palate sînt opera numai a unui împărat? Nicidecum. Oare Francia, oare regii şi împăraţii Franciei nu puteau să facă sute de palate dacă ar fi voit? Negreşit că puteau, dar au lăsat ca treptat să se dezvolte şi să se ilustreze vechiul palat al lui Valois.

Asemenea în Austria, Burgul[5] nu este făcut de un singur monarh, cu toate că şi Austria a avut împăraţi mari ca Rudolf, ca Iosif, ca Maria Teresia şi alţii.

Asemenea, dacă ne uităm la Berlin şi în oricare altă parte, vedem că este o continuitate stabilă a dinastiei în ceea ce priveşte palatele regale şi că mai nicăieri nu s-a făcut palate noi. Dacă Petru cel Mare a făcut un palat nou, cauza este că pe atunci capitala Rusiei avea un aspect asiatic şi el voia să facă din Rusia un stat european, pe care să-l pună în comunicaţiune cu Europa. Noi ave[a]m un palat, acel de pe Dealul Spirei, care ne amintea pe domnii vechi; acela a ars şi astăzi avem un palat în centrul oraşului; nu este aşa falnic, dar oricum este un palat în care a stat primul domn al Principatelor Unite. În acest palat s-a primit domnitorul Carol, în acest palat s-a proclamat regalitatea şi în el şade azi regele României. Ei bine, pentru ce voiţi acum să-l părăsiţi şi să duceţi palatul la Cotroceni sau în altă parte?

Eu sînt încredinţat, domnilor, că refuzul domnului preşedinte al consiliului este refuzul însuşi al majestăţei sale regelui [6].

Acum se face o aripă la palatul actual; mai încolo se va face alta, urmaşii majestăţii sale îl vor completa, însă palatul regal va rămîne pentru totdauna acolo, pentru a rechema suvenirile trecutului.

De aceea, vă declar, domnilor, categoric că, o iotă dacă se va spori peste ceea ce ne cere guvernul, nu vom vota şi vă vom ruga şi pe dumneavoastră să nu votaţi decît ceea ce cere guvernul. Guvernul a cerut ceea ce crede necesar.

Domnul Fleva a arătat consideraţiuni foarte serioase, cu toate acestea noi trebuie să facem un început, dar nici să dramatizăm începutul, nici să dezvoltăm prea mult floarea cea mare încît să parfumeze întreaga ţară, să lăsăm şi viitorimei ceva şi azi să ne mulţumim cu ceea ce putem face prin acest proiect de lege[7].

Replică lui T. Boldur Lăţescu.

Domnilor, eu nu voi deloc să combat pe onor. domnul Lăţescu[8], decît eu cred că domnia sa s-a înşelat asupra importanţei lucrărilor cari sînt a se face la Roman. După cîte am văzut cu comandamentele şi după planul întreg al cazarmei, Romanul devine un punct important militar. La Roman este neapărată nevoie de a se ţine o garnizoană puternică şi poate mult mai mare decît însăşi cea de la Iaşi. Văd aci zicîndu-se : „Pavilionul trupei, grajd, remiză, manegiu, bucătărie, infirmerie de oameni şi cai''.

Înţelegeţi foarte bine că aci nu este o cazarmă, ci un sistem întreg de cazarme. Eu socotesc că putem să ne rostim în contra cutărei şi cutărei din construcţiuni care se propune să le votăm, dar nu putem să venim să drămăluim cifrele fiecărei din aceste zidiri, căci făcînd aşa ne-am transforma în experţi şi arhitecţi. Noi am votat mai sus că toate aceste construcţiuni se vor da prin concurenţă; prin urmare, concurenţa va hotărî dacă trebuie 400 000 sau 500 000 lei.

Replică lui N Fleva [9].

Domnilor deputaţi, cred că onor. domnul Fleva numai pentru că nu cunoaşte împrejurările locale a vorbit aşa cum a vorbit şi din nenorocire sînt foarte mulţi cari vorbesc tot aşa despre Dobrogea.

Am onoare să spun domnului Fleva că noi cînd am luat Dobrogea am găsit acolo mai multe zidiri militare, fiindcă acea parte de loc era foarte ocupată de garnizoane turceşti. Am găsit zidiri militare şi în Mangalia şi la Constanţa şi în Tulcea şi chiar în Megidia. Guvernul român luînd Dobrogea a făcut şi el sacrificii; a făcut cazărmi foarte frumoase şi la Tulcea şi la Constanţa. Asemenea sînt grajduri frumoase la Constanţa, cum nu să găsesc în România veche. *(Intreruperi.)* La Constanţa e reşedinţa unui regiment de cavalerie şi a unei companii de jandarmi care are un efectiv de vreo două sute de cai şi sînt grajduri foarte frumoase făcute de noi. Apoi s-au luat grajdurile imperiale turceşti şi s-a prefăcut parte în cazarme şi parte au rămas tot ca grajd. Pe urmă, afară din oraş, s-a făcut, lîngă cazarma veche de infanterie, o altă cazarmă foarte frumoasă de către guvernul nostru.

Acum, dacă se cere această cifră este pentru ca să se complecteze acele clădiri cu ceea ce le mai trebuie. Prin urmare, acum soarta atît a soldaților, cît și a cailor nu este de plîns; a fost poate în anul dintîi, dar acuma nu este.

Viu acum la școale. Sînt dator, domnilor, a vă declara că grație inteligenței administrațiunei din Dobrogea și în special domnului Opran, fost prefect acolo, pretutindenea sînt școale românești și ar fi de dorit să găsim asemenea școale în România veche. Sînt sate chiar cari au școli cari ar putea rivaliză cu școlile cele mai bune din România. În Constanța s-a ridicat un local de școală superioară care ar putea figura chiar în București.

Cît se atinge de școala de comerciu ce propune domnul Fleva, aceasta se va face după trei sau patru ani, fiindcă generațiunea actuală trebuie să învețe mai întîi românește în școlile române primare ș-apoi să intre în școala comercială; de altfel ar trebui să facem și gimnazie.

Acum, în cît se atinge de biserice, eu respect opiniunea liberilor cugetători; dar în Dobrogea este o necesitate politică de a avea biserică, pentru că acolo fiecare naționalitate are biserica sa. În Tulcea sînt 11 rituri deosebite și cea mai slabă populațiune-și are școala și capela sa. Ce veți zice cînd veți auzi că în Tulcea comunitatea protestantă, care nu numără zece familii, [î]și are capela și școala sa? În Chiustenge sînt numai șapte familii de ovrei caraibi și-și au templul lor. Cum voiți dar dumneavoastră ca naționalitatea română dominantă să nu-și aibă, într-o țară unde naționalitatea și religiunea sînt strîns unite, templul său? Cum voiți dumneavoastră ca în Chiustenge, care deja a devenit capitala Dobrogei, să meargă prefectul, subprefectul și ceilalți amploiați să se roage de comunitatea grecească ca să consimță a se servi un *Te Deum* în limba română în templul său și să meargă să-și aducă preotul de la Cernavodă? Nu ca religiune, pentru acei cari sînt liberi cugetători, dar ca necesitate politică și națională trebuie ca nu numai în Constanța, ci în toate părțile unde nu sînt să se facă temple românești, să nu fie silită populațiunea ortodoxă română a merge la temple străine. *(Aplauze.)*

Despre edificiile din București.

Negreșit că cele spuse de onor. domnul Vernescu[10] erau niște necesități învederate, dar [î]l rog să gîndească că *noblesse oblige*.

Domnilor, statele, chiar cele mici, să recomandă străinilor mai cu osebire prin monumentele și colecțiunile lor de știință și artă.

Domnul prim-ministru: Comunele chiar, nu numai statele.

Domnul prim-ministru ne completează ideia, sînt comune, orașe ca Francfort, Hanovra etc. cari sînt înzestrate cu asemenea frumoase lucruri.

Domnul G. Vernescu: Dar nu le-au făcut o dată pe toate.

Eu azi am avut onoare să primesc pe un distins străin, de care am fost întrebat despre ce e de văzut în capitala regatului român. Văzuse El Dorado, Rașca, teatrele toate, dar m-a întrebat: Bibliotecă nu avem noi? ... I-am spus că se aranjează acum ... *(Ilaritate.)* Cu toate acestea biblioteca noastră, atît cea de aici, cît și cea de la Iași, e deja însemnată prin numărul cel mare al cărților.

Pe urmă iar m-a întrebat : Muzeu aveţi? Eu i-am zis să vază muzeul religios, căci merită de a fi văzut, cît pentru muzeul de antichităţi, i-am spus că avem cîte ceva din toate părţile, dar n-am cutezat să-l îndemn să se ducă să-l vază, fiindcă era să vază amestecate la un loc sicriuri de călugări de pe la monastiri cu acele ale domnilor ţărei şi altele din timpul romanilor.

Despre muzeul de pictură i-am spus că este închis, pentru că se restaurează. *(Ilaritate.)*

Aşadar, domnilor, să ne gîndim ceva şi la arte; arta ridică inima şi cu deosebire gustul frumosului, a nobilului şi a tot ce formează partea frumoasă a vieţuirei, a tot ce înalţă o naţiune. De aceea vă rog să nu scădeţi un ban nici de la muzeu, nici de la bibliotecă[11].

,,Monitor", 1882, nr. 123, p. 2236, col. 2 — p. 2237, col. 1; p. 2243, col. 1, 2—p. 2244, col. 1; p. 2245, col. 1—2.

NOTE

[1] K. fusese preşedintele comitetului delegaţilor şi faţă de proiectul prezentat de guvern în secţii se propusese ca antrepriza acestor construcţii să se întemeieze pe ,,concurenţă nelimitată", apoi lucrările să se realizeze în conformitate cu legea generală a contabilităţii statului. Costul construcţiilor se ridica la 15 848 000 de lei; ele urmau a se realiza ,,treptat, în măsura putinţei".

[2] N. Fleva ceruse cu insistenţă să se facă studii prealabile asupra fiecărei construcţii în parte, mai ales asupra amplasării lor.

[3] În proiect se afectau un milion de lei ,,exproprieri şi începeri de lucrări" pentru palatul regal şi palatul administrativ.

[4] Palatul Louvre a fost ridicat la sfîrşitul secolului al XII-lea şi începutul celui următor de Filip August. Carol al V-lea l-a transformat în reşedinţă regală. Francisc I a dărîmat construcţia şi a refăcut-o în stil renascentist. A fost mărit sub Ludovic al XIV-lea şi Napoleon I. Muzeul datează din vremea lui Francisc I ca idee; a fost organizat de Colbert şi deschis pentru public în 1750.

Construcţia palatului Tuileries a început în 1559 din ordinul Ecaterinei de Medici şi a fost terminată de Henric al IV-lea; aflat în vecinătatea Louvre-ului a fost unit cu acesta printr-o galerie. A ars în timpul Comunei din Paris, în locul lui amenajîndu-se o grădină.

[5] De fapt Hofburg; a început a fi construit la jumătatea secolului al XII-lea şi mărit în mod substanţial în timpul lui Carol al VI-lea şi al Mariei Tereza. A funcţionat ca reşedinţă imperială habsburgică pînă în 1918.

[6] I. C. Brătianu, abia intrat în şedinţă, a declarat că guvernul cere doar un credit de 200 000 de lei adaos la reparaţiile în curs de executare; aceasta era de altfel şi dorinţa regelui, care ,,se mulţumea" cu palatul actual încă zece ani.

[7] Proiectul a fost luat în consideraţie cu 51 de voturi pentru, 19 împotrivă şi două abţineri.

[8] T. B. Lăţescu spusese că e exorbitantă suma de 500 000 de lei pentru pavilionul cazărmii de artilerie de la Roman, care costase 200 000 lei. Socotea că 150 000 de lei erau suficienţi.

[9] N. Fleva obiectase asupra repartiţiei sumelor pentru construcţiile din Dobrogea considerîndu-le neechitabile : 115 000 de lei pentru cazărmi erau insuficienţi, 350 000 pentru biserici prea mult şi 200 000 pentru şcoli iarăşi un fond prea mic faţă de necesităţi. Adunarea a votat sumele din proiect.

[10] La construcţiile patronate de Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice se afectaseră 800 000 de lei pentru un muzeu şi o bibliotecă. G. Vernescu ceruse cu aceşti bani să se facă un liceu.

[11] I. C. Brătianu ceruse să se mărească fondul pînă la un milion. În acest sens a votat şi Adunarea. Proiectul în total a fost primit cu 46 de voturi pentru şi 31 împotrivă.

Interpelare asupra vînzării unor moşii ale statului *

Voi să fac o mijlocire mai mult, sau o luare-aminte decît o interpelare. Am văzut în „Monitor" acum cîteva zile că administraţiunea domenielor a publicat vreo şase moşii spre a se vinde în loturi la cultivatori şi nu s-a ţinut seamă de necontenitele petiţiuni care s-au adus la Cameră şi pe care Camera le-a trimis guvernului, că preţurile sînt foarte esagerate. Este cu neputinţă să se apropie cineva de acele preţuri, fie chiar un capitalist; şi regret că nu este cineva de la Galaţi aici ca să vă afirme ...

Domnul G. Fulger : Sînt eu.

Dumneata poţi spune despre preţurile esagerate care urcă hectarul pînă la 1000 fr. Asemenea şi pentru Bîrlad sînt preţurile esagerate. Un locuitor poate să cumpere 4 sau 5 hectare, care reprezintă 4 sau 5 mii de franci; ţăranul nu poate să dea înainte 1000 de franci.

Domnul preşedinte: Daţi-mi voie să întreb dacă ministerul poate să răspundă astăzi la interpelarea dumneavoastră.

Am declarat că nu este o interpelare, ci numai o luare-aminte a guvernului asupra preţurilor care sînt foarte esagerate; şi chiar poate guvernul nici să-mi răspundă.

Replică lui G. Vernescu[1].

Onor. domnul Vernescu vine totdeauna cu consilii şi totdeauna găseşte că numai domnia sa face bine. Eu n-am spus alta decît că am văzut că s-au publicat condiţiunile şi s-au pus preţuri esagerate.

[Î]mi pare bine că onor. domnul Vernescu se ocupă de această cestiune şi am să-l aplaud, căci eu niciodată nu-mi permit a da lecţiuni şi mai ales domnului Vernescu, dar domnia sa am luat seama că totdeauna cînd este vorba de ţărani pare că cineva-i pune piper sub nas. *(Ilaritate.)*

Din nou replică aceluiaşi.

Domnilor, eu din început am declarat cum că nu fac o interpelare, ci că am a chema numai luarea-aminte a guvernului, şi nu am chemat luarea-aminte a guvernului ca să se calce legea, nici măcar ca să o modifice, fie chiar prin calea cea mai constituţională; eu am zis numai că am văzut că preţuirea este esagerată. Apoi ce are a face preţuirea, care se face de experţi, cu călcarea legii sau cu modificarea ei?

Zis-am eu vreun cuvînt, cerut-am eu să se calce vreo lege? Am zis numai că am cunoştinţa, pe care fiecare din dumneavoastră o are, că preţuirea care s-a făcut este esagerată; atît am zis şi nimic mai mult.

Tot asemenea, cînd am înfăţişat petiţiunea ţăranilor [2], am fost iar interpelat de onor. domnul Vernescu şi cenzurat. Domnul Vernescu nu-mi face onoarea de a asculta cuvintele mele şi vine cu aerul său magistral şi zice că eu am cerut călcarea legii.

Eu nu am cerut călcarea legii, ci din contră, am cerut ca legea să se aplice cum trebuie după spiritul ei.

---

* Şedinţa din 25 mai 1882.

Ei bine, cînd țăranilor li se aduce la cunoștință prin publicațiuni ca să plătească cu cîte 1000 și mai bine de franci hectarul este lesne de înțeles că aceste publicațiuni par a fi ironice și eu cred că sînt făcute chiar fără știința guvernului, sau sînt lucrate mai dinainte. Iată ce am zis eu și nimic mai mult.

Deodată însă vine domnul Vernescu și-mi face imputarea că eu v-am propus dumneavoastră ca dumneavoastră sau guvernul să călcați legea. Domnul prim-ministru a venit și a zis că are să schimbe legea ; domnia sa a zis aceasta și bine a făcut ; eu nu am zis alt decît că prețuirea este prea scumpă.

Onor. domnul Vernescu voiește să impute altora că au mai multă inițiativă. Ei bine, unii au inițiativă, alții au cunoștințe, iar alții prezumțiuni de cunoștințe. Înainte de domnia sa am venit cu dreptul meu de deputat, care-l am ca și domnul Vernescu, și am arătat de două ori cîte un rău care trebuia remediat, și de ambele ori am fost cenzurat de domnul Vernescu, care s-a sculat să-mi impute că de ce să fac aceasta ?

Ei bine, în cît se atinge de dreptul meu și de ideile mele, nu mă pun sub ferula nimănui, nici chiar sub ferula *leader*-ului acelui partid care se numește liberal independent. Să fie dar bine constatat că nu primesc să mă pun sub ferula dumitale, onor. domnule Vernescu, și nu primesc sfaturile dumitale decît atunci cînd ți le voi cere.

Ce-am făcut eu ? Am venit și am chemat luarea-aminte a ministrului asupra unui lucru, care cred că este greșit, și am zis că în cazul de față nu trebuie să se pună prețuirea așa de scumpă și că nici nu este bine să se cheltuiască cu imprimarea, cu hîrtia și cerneala, pentru a se face asemenea publicări, ca să aducă pe țărani la concurență, căci nu are să vină nimeni din cauza prea marelui preț ce se cere.

Iată ce am zis eu și nimic mai mult.

Domnul ministru a zis că va îndrepta legea, cu atît mai bine ; toți vom vota ; dar de ce să vină domnul Vernescu să mă cenzureze pe mine ?

Acum să vă spun de ce am făcut eu aceasta. Am făcut-o pentru că-mi iau concediu, deoarece am un proces și trebuie să mă duc, și nu am să fiu aci cînd se va discuta raportul comisiunii, pentru ca să pot zice cuvîntul meu asupra lui ; dar [î]mi păstrez dreptul de a reveni la toamnă asupra lui [3].

„Monitor”, 1882, nr. 125, p. 2263, col. 2, 3 ;
p. 2264, col. 1—2.

NOTE

[1] G. Vernescu spusese că e o aplicare a legii care da posibilitatea țăranilor să cumpere pămînt și regreta doar că aceste condiții se publică prea tîrziu.

[2] Vezi supra p. 309.

[3] Incidentul s-a închis.

Intervenții la proiectul de lege „asupra organizării comandamentelor armatei” *

Întreb pe onor. preopinent[1] dacă se poate pune punct și virgulă după o perioadă care n-are verb ? Nu se poate pune decît virgulă, dar este o greșeală de redacțiune, trebuie zis astfel :

* Ședința din 25 mai 1882.

„Comandanţii regimentelor de dorobanţi, fiind capii serviciului recrutării din judeţe în timp de pace, sînt înlocuiţi în timp de răzbel, în această funcţiune ... etc.".

Domnul ministru [*al*] *justiţiei* : Are dreptate domnul Kogălniceanu că nu trebuie să se şteargă virgula ; aci e o greşeală de redacţiune, fiindcă urmează două adverbe unul după altul, care greşeală se poate îndrepta la copierea legei fără a fi trebuinţă de amendament şi prin urmare de a se întoarce la Senat.
Se pune la vot articolul 12 astfel modificat şi se primeşte.
Articolele 13, 14, 15 şi 16 se adoptă fără discuţiune.

Vă rog staţi ; aici ar trebui să se zică : „ei sînt asistaţi", iar nu el este asistat.

Domnul ministru de lucrări publice : Citiţi articolul 12 şi veţi vedea că se referă la el.

Da, şi de aceea vă rog să se îndrepteze.

Domnul ministru de rezbel : Sînt erori de tipografie produse în legea Senatului. Care este principiul? Ministrul numeşte de mai înainte asistenţii comandantului regiunei, şi cînd pleacă rămîne comandantele regiunii care ia comanda şi la trebuinţă oficierii superiori iau comanda şi-l asistă.
Domnul Poroineanu : Am îndreptat şi am pus : Aceştia sînt asistaţi de înlocuitorii lor etc.

Aici este o greşeală şi trebuie îndreptată, pentru că se face confuziune. De aceea trebuie pus la plural.

Domnul ministru de rezbel : Domnilor, această modificare se poate face şi vă rog s-o puneţi la singular, adică să se zică : *comandantul*, iar nu *comandanţii*.
Domnul Gr. Eliad : Mie mi se pare că îndreptarea se poate face, însă nu cum zice domnul ministru de rezbel pentru că noi nu putem schimba nici pluralul în singular, nici singularul în plural şi nici măcar o virgulă fără a comunica Senatului îndreptarea pentru că de multe ori o virgulă schimbă sensul legii. De aceea trebuie să comunicaţi Senatului orice modificare, orice îndreptare şi Senatul va lua act de această comunicare. Altfel nu se poate face.

Domnul Eliad are dreptate ; nu mai este numai o cestiune de greşeală de tipar, ci cred că această greşeală vine de la scriitorul Ministerului de Rezbel, care a confundat singularul cu pluralul. Noi trebuie să votăm aşa cum trebuie să votăm şi ministerul să comunice Senatului că s-a făcut cutare variantă la transcrierea proiectului de lege, şi aceasta va dovedi respectul ce trebuie să aibă guvernul nu numai pentru spiritul legii, dar şi pentru litera ei. Aşadar să se facă îndreptarea, punîndu-se singularul aşa cum zice domnul ministru de rezbel, adică să se zică : *comandantul* în loc de *comandanţii* şi *regimentul* în loc de *regimentele*[2].

„Monitor", 1882, nr. 125, p. 2279, col. 2—p. 2280, col. 3.

NOTE

---

[1] M. Burileanu.

[2] Proiectul a fost primit cu 60 de voturi pentru şi trei împotrivă.

Sesiunea extraordinară 1882—1883

Dezvoltă o interpelare în legătură cu închiderea granițelor austro-ungare pentru comerțul românesc de vite *

Domnilor, onorabilul meu coleg[1] a interpelat pe guvern în privința falnicului și curagiosului animal cursier al rezbelului. [Î]mi permit și eu a face o interpelare în privința blîndului animal al păcei, adică în privința vitelor cornute. Fac dar întrebare guvernului : În ce stare se află cestiunea opririi granițelor austriace în contra exportațiunii vitelor noastre cornute; daca putem spera cum că granițele austriace vor fi deschise vitelor noastre sau daca această închidere a granițelor va rămînea permanentă, ceea ce pentru mine și pentru mulți oameni de drept constituie o flagrantă violațiune a convențiunii comerciale încheiate cu guvernul austro-maghiar?

Domnul președinte al consiliului : Daca voiți să dezvoltați interpelarea, eu pot să vă răspund îndată.

Domnilor, cînd s-a făcut convențiunea comercială cu Austria, eu, împreună cu onor. domnul Brătianu, am combătut-o din toate puterile noastre și discuțiunea a ținut vreo trei zile[2]. Agentul nostru care o încheiase, neuitatul în amintirea noastră repausatul Costaforu, după ce a auzit argumentele opozițiunii a zis : Să le fi auzit aceste mai dinainte, n-aș fi încheiat convențiunea.

Sînt dator, domnilor, să declar că convențiunea aceea avea o parte bună; aceea parte era sacrificiile ce a făcut țara pentru ca să dobîndească înlesnirea pentru cele două țîțe ale agriculturii noastre, care se numesc grînele și creșterea vitelor, să dobîndească libera intrare sau înlesnită intrare a vitelor și grînelor noastre în Austria.

S-a făcut foarte multe sacrificii, însă s-a dobîndit acest rezultat că taxa pentru intrarea vitelor s-a înjumătățit.

În convențiune s-a pus o clauză, naturală de altminteri, că această convențiune și avantagiile care se fac ambelor state nu împiedică întru nimic măsurile ce guvernul respectiv să ia în interesul sănătății, fie a oamenilor, fie a animalelor.

Așadar, cu textul, cu litera convențiunii, oricum va fi, nu se poate, sub pretext de sănătate, să închiză granița pentru obiectele cărora se garantează intrarea liberă sau intrare cu o taxă mai redusă.

De trei ani în România nu mai există boale de vite; țara a făcut sacrificii colosale ca să ne aducă la această stare înflorită; s-au făcut carantini, s-a organizat serviciul veterinar, şi sînt dator a recunoaşte cum că în această ramură s-a pus energie şi din partea autorităţilor şi din partea populaţiunei, şi rezultatul este că nu mai avem epizootie. Deodată însă, ca din senin, în puterea unor legi făcute de Austria, fără să se ţină seamă de acele îndatoriri luate într-un mod internaţional, s-au închis graniţele austriace pentru vitele noastre, sub cuvînt de epizootie. Guvernul nostru, împreună cu Parlamentul, a voit să dea guvernului austriac asigurare mai mare, a luat legea veterinară austriacă, aspră, teribilă, cum a fost, a supus-o Parlamentului, Parlamentul a votat-o, s-a sancţionat şi este pusă în lucrare, aşa încît proprietarii şi populaţiunile mărginaşe, de-a lungul Rusiei mai cu seamă, sînt supuşi la o stare de lucruri zdrobitoare; li s-au închis graniţele ruseşti. Moldova mai cu deosebire făcea comerciu mare cu Basarabia; acolo se creşteau vitele, de acolo se aducea în ţară, unde se făcea agricultura, şi după ce boul ajungea în vîrstă sau în slăbiciune se punea în grajdurile povernelor, care erau făcute pentru îngrăşatul vitelor, şi apoi transporta boii în Austria.

---

* Ședința din 27 octombrie 1882.

Comerciul acesta, mai cu deosebire în Moldova, reprezenta nu 10 milioane, dar 25 milioane, şi, cu toate sacrificiile ce am făcut, pînă astăzi graniţele noastre sînt închise şi despre Austria, şi despre Rusia. S-a făcut catagrafia vitelor, s-a creat mai multe centuri de carantine, ni se cere socoteală: de unde vine vita, de unde o aducem etc., aşa că toate acestea formează un regim draconian.

La toate repeţitele stăruinţe ce s-a făcut ca Austria să deschidă graniţele, guvernul austriac s-a mărginit a răspunde necontenit cum că starea lucrurilor în România în privinţa epizootiei nu este destul de statornicită, şi că ea are legături internaţionale cu Prusia, că Prusia-i impune această stare de lucruri. Apoi legăturile cu Germania nu pot să nu facă pe Austria să respecteze îndatoririle internaţionale luate cu noi.

După mai multe stăruinţe ale guvernului nostru, s-a cam părut că s-ar face oarecare concesiuni. Deja nişte publicaţiuni apărute în „Monitorul oficial" ne spune că despre Olt, despre Dolj, Gorj etc. s-ar fi ridicat această măsură; dar era eroare, căci era în privinţa porcilor. Deodată însă după aceasta, toţi comercianţii din Austria, din Galiţia şi din alte părţi au venit şi au făcut petiţie la guvernul austriac dezvăluind lucrurile. Nu era cauza epizootia, ci concurenţa ce făceau vitele noastre acelei ţări şi petiţiunea se ruga ca să nu strice legea, ci să ţină graniţele închise. Vedeţi dar că nu era epizootia, ci concurenţa.

Domnilor, toţi românii, şi mai ales cei de peste Milcov, au avut pagube însemnate. Sînt zecimi * de poverne care ţin vite spre îngrăşare de cîte un an şi jumătate şi nu le pot vinde, căci nu sînt ţinute decît pentru tăiat, fiindcă se ştie că odată un bou îngrăşat nu mai poate fi pus la agricultură, căci crapă, şi trebuie vîndut. Sînt unii care zic că prin aceasta se ieftineşte carnea, eu însă nu văd că se mai ieftineşte, căci se vinde tot cu un franc şi un franc şi jumătate ocaua. Lucru posibil este că industria îngrăşămîntului vitelor este în ajun de a fi pierdută; deja pagube simţitoare s-au făcut, şi guvernul austriac nu ia nici o măsură; noi însă i-am făcut toate pe plac.

Ei bine, acest rezbel care ni se face nu este numai în privinţa vitelor, este un rezbel care ni se face pe toată linia, rezbel economic. Nu osîndesc pe nimeni; fiecare stat, fiecare societate, fiecare naţiune are dreptul a lua orice măsuri la sine acasă, dar nu şi cînd sînt legături internaţionale; atunci nu mai încape îndoială că nu poate face nimic contra acelor legături. Am

---

* Citeşte: *zeci!*

văzut, bunăoară, că guvernul Ungariei a încheiat un contract cu Staatsbahn, prin care se stabileşte, se întemeiază o administraţiune separată în privinţa linielor acestei companii din Ungaria. Ei bine, în această convenţiune este textual pus aceasta că Staastsbahn se îndatora ca jumătate din mărfurile de tranzit care erau să treacă pe liniile române să le deturneze ca să ia drumul pe linia de la Semlin şi linia sîrbă ce s-a proiectat. Mai este o societate Carol Ludovic, care a făcut mai mult, mai cu deosebire în privinţa transportului grînelor noastre, şi le face o poziţiune mult mai grea, încît nu mai pot străbate în Germania. Astfel grînele care se scoborau pe la Ungheni prin Basarabia aproape de Odesa sînt mai ieftine decît grînele care trec pe linia Lemberg — Cernăuţi cu un franc şi jumătate la chilă. Aceasta v-o spun ca să vedeţi teribilul rezbel ce ni se face.

Ei bine, unde guvernul austriac o face fără să fie în legătură cu noi, poate să o facă, şi noi sîntem datori să căutăm alte mijloace ca să putem scăpa de acest rezbel teribil, şi la vremea cuvenită voi veni şi eu să vă arăt cum am putea scăpa de acest rezbel; însă în privinţa închiderii graniţelor la vite este text pozitiv, şi dacă-mi este permis să vă spun, într-o convorbire ce am avut cu diplomaţi distinşi, o însemnată persoană politică mi-a zis : *Ma foi, peut-être que vous avez raison*. Aceasta oficial nu s-a zis, dar noi avem dreptul să zicem oficial că convenţiunea comercială este călcată. Noi cînd facem o greutate cît de mică îndată ni se fac reprezentaţiuni că nu păzim convenţiunea, că nu sîntem oameni de cuvînt. Dacă, bunoară, postavului zicem că este postav şi vama noastră-l cotează ca postav, ei zic că nu este postav, ci este aba, şi că trebuie să plătească ca aba. Asemenea este şi pentru alte pretenţiuni, că nu este marfă fină şi că trebuie să plătească mai puţin, şi pretind că tot noi călcăm convenţiunea.

Ei bine, domnilor, a venit momentul ca ţara, ca guvernul, ca Adunarea să se ocupe de această cestiune economică, ca să facem să ni se dea dreptatea şi să respecteze convenţiunea precum noi o respectăm. Dar ni se zice : Ce să facem cu o putere mare? Apoi dreptatea este una pentru toţi.

Vă mai aduc un exemplu : ştiţi că în convenţiune se zice că supuşii austro-ungari să plătească aceleaşi dări ca şi românii. Ei bine, fac apel la domnul preşedinte al consiliului, colegul meu atunci, dacă a doua zi după încheierea convenţiei nu s-au făcut greutăţi de guvernul austro-ungar şi chiar de contele Andrassy, amic al nostru, care zicea că supuşii lor nu trebuie să plătească darea personală, sub cuvînt că aceea era o dare turcească, o dare pe cap, şi a trebuit ca noi să schimbăm numirea acelei dări în dare pentru căi de comunicaţiune, ca să-i facem a consimţi să plătească.

Domnilor, negreşit că nu putem cu arma în mînă să ne susţinem drepturile cu toate cele zise de domnul preşedinte al consiliului, că cavaleria noastră la bătălie are să facă minuni; eu nu sfătuiesc ca noi să punem la probă pe călăraşii noştri cu o armată străină; dar în secolul al 19-lea sînt şi alte mijloace de a sili pe cei puternici să păzească tocmelile către cei mici. Am avut onoare să comunic ideea mea domnului ministru de interne, am zis să luăm un arbitru, să propună guvernului austriac să luăm un arbitru, să vedem călcată este convenţiunea sau nu, şi de către cine? Să luăm pe împăratul Germaniei, să luăm pe preşedintele Republicii Franceze, să luăm pe preşedintele Statelor Americane, să judece între Austria şi noi, să vedem dacă guvernul Austriei are dreptul într-un mod permanent să ne închidă graniţele. Cînd însă domnul ministru ne va arăta că dreptul nostru să poate dobîndi prin alte mijloace, atunci negreşit că propunerea mea cade în apă; dar, de nu, trebuie să stăruim ca un arbitru mare, suveran, să hotărască dacă puternica Austrie faţă cu slaba România are dreptul să-i închidă graniţele. Domnilor, să nu ne facem iluziuni, onor. domnul Fleva a vorbit despre sacrificiile pe care trebuie să le facem pentru cai. Neapărat că trebuie să le facem; eu nu sînt de opiniunea domniei sale că hergheliile statului sînt rele, statul este proprietar mare şi trebuie să aibă şi herghelii, şi pe lîngă acestea trebuie să facă sacrificii şi în privinţa creşterii cailor particulari. Dar, dacă este să facem sacrificii ca să îmbunătăţim, trebuie să facem sacrificii şi mai mari ca să păstrăm ceea ce am avut, comerţul vitelor.

Rog dar pe domnul ministru să ne spună ce crede domnia sa, ce speranţe are că guvernul puternic al Austriei va consimţi să deschidă graniţele noastre; şi dacă nu le va deschide, atunci trebuie ca noi să luăm măsuri.

Văd pe unii din domnii deputaţi că par a nu da o aşa mare importanţă acestei cestiuni. Rog însă pe Cameră să binevoiască a se gîndi, ca reprezentantă a unei ţări agricole, că trebuie să se intereseze în gradul cel mai mare de această cestiune, şi cred că la viitoarele alegeri nu voi fi dezminţit, şi acei care cer trecerea la ordinea zilei nu ştiu cum vor putea justifica înaintea ţării trecerea cu uşurinţă la ordinea zilei [3].

„Monitor”, 1882/1883, nr. 4, p. 36, col. 1— p. 37, col. 2.

NOTE

[1] N. Ionescu interpelase pe ministrul de război, I. C. Brătianu, în legătură cu starea deplorabilă a cavaleriei noastre, constatată la ultimele manevre militare de către observatorii străini. Intervenise în discuţie şi N. Fleva, evidenţiind calitatea slabă a cailor noştri şi de aici greutatea dotării convenabile a armatei.

[2] Vezi şi supra p. 59, 63, 323. Combaterea convenţiei comerciale cu Austro-Ungaria din 1875 în K., *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea a IV-a, p. 147 şi urm.

[3] Discuţia s-a închis.

Intervenţie la proiectul de lege care modifica legea comunală existentă *

Domnilor deputaţi, onor. domnul Lăţescu [1] a pus degetul pe rană, însă tocmai acolo unde a pus degetul pe rană acea cestiune nu este astăzi la ordinea zilei, şi nu putea să o aducă astăzi înaintea dumneavoastră. Domnia sa a făcut un război de moarte comitetelor permanente, şi negreşit că nu eu le voi apăra; dar astăzi mai întîi ne ocupăm de legea consiliilor judeţene? Şi al doilea, dacă ne ocupăm de aceasta, domnia sa trebuie să ne spună ce voieşte să pună în locul comitetelor permanente, căci în tot cazul comitetul permanent este rezultatul legii consiliilor judeţene, şi cum este tatăl aşa este şi fiul. Atunci trebuie să atace consiliile judeţene. Dacă consiliul judeţean va fi bun, negreşit că va alege şi comitetul permanent bun şi viceversa, şi dacă chiar prefectul înrîurează, precum este, cauza este că găseşte în consiliul judeţean bunăvoinţă.

---

* Şedinţele din 27 şi 28 octombrie 1882.

Mai este ceva spre apărarea comitetului permanent ca instituţiune: aceasta este că el e comitet permanent, adică oameni — mai cu seamă funcţionari judeţeni — care administrează în mod permanent; prin urmare, trebuie să fie cu reşedinţa în capitala judeţului, şi de aceea notabilităţi. Dar voi să spun domnului Lăţescu că azi notabilităţi[le] nu mai aleargă a face parte din comitetul permanent; am văzut că onor. nostru fost preşedinte cu multă rîvnă se ocupa a face parte din comitetul permanent de Argeş şi-şi punea toată bunăvoinţa; dar nu toţi fac aşa; unii nu fac pentru că nu vor, alţii pentru alte cuvinte; prin urmare, notabilităţile şi specialităţile sînt la o parte, şi azi comitetul permanent este ca şi consiliul permanent, cum este şi Tandea aşa este şi Mandea. *(Întreruperi.)*

Acum vin la materie.

Domnilor, în momentul acesta găsesc că este un progres asupra legii din anul 1864, cînd se ridica guvernului dreptul de a numi primarii în comunele urbane. Trebuie să ne aducem aminte că în 1864, nu prin Consiliul de Stat, ci prin legea votată de Cameră, înainte de 2 mai, s-a creat legea care funda personalitatea comunei. Mai nainte comuna nu exista ca persoană morală, atunci a trebuit să se ia oarecare măsuri restrictive, care, negreşit, după 22 de ani trebuie să se desfiinţeze. Dacă legea de la 1864 a fost de cineva criticată în ceva, a fost criticată de conservatori, care voiau să facă legea comunală cît se poate mai democratică; ei se opuneau de a se da guvernului dreptul să numească pe primari în comunele urbane. Cred că aceasta a fost bine; dacă prin oraşe s-a mai făcut ceva este că cîteodată guvernul numea buni primari — nu întotdeauna, dar cîteodată. Nu voi să combat legea de faţă, pentru că m-aş combate pe mine, căci legea care se propune a se introduce este legea de la 1864, pe care aţi combătut-o cu toţii ca o lege monstruoasă. Azi se propune ca primarii în comunele urbane să fie aleşi de către consiliul comunal. Găsesc că aceasta este foarte bine şi aceasta se practică pretutindeni; şi în Viena, şi la Berlin, bürgermeisterul se numeşte de către consiliul comunal. În Francia, sub republica reacţionară, s-a ridicat acest drept. Parisul pînă azi nu are comună; această excepţiune s-a introdus pentru interese de ordine publică, pe care nu le discut; azi însă liberalii se luptă să dea şi Parisului o existenţă legală, un primar.

Aşadar nu am nimic de zis în privinţa proiectului de lege care cere ca primarul din comunele urbane să se numească dintre consilieri; însă nu înţeleg nicidecum că, după ce prin legea de la 1864 se da ţăranului un drept mai mare decît acel pe care-l aveau alegătorii din oraşe, care întotdeauna sînt mai luminaţi, azi să venim noi şi să zicem că ţăranul este cu desăvîrşire incapabil şi nu poate nici măcar prin delegaţiune să zică cuvîntul său în privinţa alegerii primarului, şi să vină comitetul permanent să i-l numească.

La 1864, guvernul propusese ca primarul, în locul pîrcălabului în Muntenia şi a vornicului şi paznicului în Moldova, să se numească de consiliul comunal, iar opoziţiunea de atunci, liberalii şi unii din conservatorii care intreceau în democrare pe liberali, între care era un ilustru conservator, au venit şi au cerut să se modifice proiectul de lege în sensul că ţăranul să-şi aleagă pe primar direct, căci ei, zicea acel conservator, [î]şi înţeleg interesul mai bine decît oricine şi vor alege totdeauna ca primar pe cel mai bun şi mai capabil.

Acea propunere a triumfat şi s-a întîmplat ca cel întîi proprietar care s-a plîns de primarul din satul său a fost chiar acel conservator care a făcut acea propunere, şi care a cerut să se revoace primarul din satul său. Atunci i-am arătat discursul său din „Monitor", şi a zis : Aşa este, dar atunci erau alte idei, alte timpuri. Acesta este un fapt. Pe urmă s-a dovedit prin experienţă că subprefectul are un mare rol în alegerea primarilor din sate. Acesta este un ce pozitiv şi numai acela care va pretinde că este năzdrăvan va putea zice că nu este aşa. În adevăr, nu ţăranii aleg în mare parte pe primari, şi cînd aleg, aceasta o fac în înţelegere de mai nainte cu subprefectul. Prin urmare, faptul pozitiv este, cu rare excepţiuni de rezistenţă, că ceea ce voieşte subprefectul, aceea se face.

Aşadar, ce este de făcut? Negreşit nu putem pretinde ca să dăm ţăranilor mai multe drepturi decît au locuitorii de prin oraşe, dar cel puţin să acordăm consiliilor comunale din sate dreptul de a alege pe primari, precum consiliul comunal din Bucureşti are dreptul să aleagă pe primar.

Prin aceasta se vor interesa membrii comunei şi vor lua parte la alegerea consiliului comunal, însă cînd eu, proprietar şi om inteligent în comuna mea, voi şti că primarul nu se alege de către consiliul comunal, ci de consiliul judeţean, nu mă voi duce la alegere şi atunci consiliul comunal va fi o secătură politică comunală.

Acum ce are să fie cu comitetul permanent? Comitetul permanent aşa cum este astăzi, mărginit în prerogativele şi atribuţiunile sale prin legea de la 1875, care nu poate să exercite nici o priveghere, nu poate să corespundă nici cu comuna, nici cu nimenea decît cu prefectul, care are nevoie să dea hotărîrea sa prefectului ca s-o iscălească' şi s-o comunice dacă va voi, înţelegeţi foarte bine că a se da acest drept comitetului permanent este a-l da în mîna prefectului. Dar atunci mai bine fiţi franci, leali, desfiinţaţi comitetul permanent şi faceţi ceea ce s-a făcut provizoriu pentru Dobrogea prin legea ei organică, unde prefectul esecută hotărîrile consiliului judeţean, şi atunci prefectul să numească pe primari. Aceasta este mai natural ...

Dumneavoastră aţi combătut instituţiunea comitetului permanent, dumneavoastră voiţi să nu mai fie, de vreme ce eu vroi să fie, dar să nu se mai amestece nimeni în atribuţiunile lui, căci astăzi daca el merge rău este cauza că prefectul se amestecă. De aceea trebuie să căutăm şi să-i dăm şi lui descentralizarea, căci astăzi, cum s-a mai zis, să aleg patru indivizi pe care-i are prefectul şi care sînt ori nişte funcţionari, ori nişte lichele... *(Zgomot.)*

Aceasta se vede mai în toată ţara şi-mi veţi permite să vă spun că cunosc ţara mea.

O voce : Negreşit, căci ai fost ministru.

Eu cunosc ţara mea nu atît pentru că am fost ministru, dar pentru că, ca cetăţean şi ca om de stat, am căutat să cunosc toate unghiurile ţării şi, prin urmare, vă pot afirma că mai toate, nu zic toate, vedeţi, dar zic mai toate comitetele sînt compuse astfel.

Aşadar, eu voi propune şi voi ruga şi pe domnii miniştri să se unească cu mine şi să primească aceeaşi organizaţiune şi aceleaşi drepturi şi datorii şi pentru sate pe care le va primi pentru comunele urbane.

Nimeni din dumneavoastră nu puteţi susţine cum că aţi pus în aplicaţiune principiul din Constituţiune, dacă veţi ridica consiliului comunal dreptul de a-şi numi pe primar şi veţi da acest drept comitetului permanent; atunci nu mai puteţi vorbi de principiul de descentralizare, şi fac apel şi la conservatorii şi la proprietarii cei mari şi cei mici dacă ei vor, în interesul ce au pentru buna funcţionare a unui consiliu comunal, ca primul magistrat al unei comune să fie numit de comitet. De aceea vă rog ca dacă voiți ca această lege să fie bună să nu ridicați nici săteanului, nici proprietarului dreptul acesta, într-un chip fie direct, fie indirect, de a lua parte la numirea primului magistrat al consiliului, mai cu seamă cînd prin legea aceasta ați dat puterii centrale destule drepturi.

O voce : Dumneata zici aceasta, omul de la 2 mai.

A fi autoritar nu este a fi fără inimă și fără milă pentru țară. Și aici trebuie să vă spun că omul de la 2 mai s-a întrecut de liberali. Astăzi sînt alții care întrec cu mult în autoritarism pe omul de la 2 mai; astăzi sînt alții mult mai autoritari. Prin urmare, eu cît pentru mine dacă revendic acel autoritarism este ca să vă spun că atunci figurau aici cei mai iluștri liberali, ca domnii Brătianu, Vernescu ...

Domnul președinte al consiliului : Și legea este mai mult opera lui.

Legea nu a fost votată de mine. Legea comunală a fost luată după legea Belgiei, însă legea consiliilor județene a fost luată după legea Franciei; poate că aici se va fi vîrît mai mult autoritarism. Dar legea comunală a fost lucrată de repausatul Steege, apoi de mine, și modificată de domnul C. A. Rosetti, vă rog dar să votăm spre a sfîrși, căci cred că va fi un progres.

În alte articole nu prea văd progres. După ce se vor mai deprinde alegătorii și cînd vor fi în mai bune condițiuni, atunci vom mai modifica, dar pînă atunci nu despuiați pe sătean de dreptul de a lua parte indirect la numirea întîiului lor magistrat, căci atunci ați face un lucru care este chiar în contra Constituțiunei, căci Constituțiunea prescrie descentralizarea și autonomia comunei, și dumneavoastră atunci cînd ridicați săteanului dreptul de a-și numi el pe primul său magistrat, atunci ați ridicat dreptul de descentralizare și de autonomie al comunei.

Domnul vicepreședinte : Binevoiți, domnule Kogălniceanu, a depune pe biurou amendamentul dumneavoastră.

Iată, domnilor, amendamentul meu :

„Alegerea primarilor din comunele urbane și rurale se va face direct de către membrii aleși în consiliul comunal".

În ședința din 28 octombrie.

Vă mărturisesc, domnilor, că am ascultat cu multă luare-aminte și chiar cu multă admirațiune discursul junelui, elocuentului și autorizatului *leader*[2] al partidului liberal și vă mărturisesc curat ...

Domnul N. Dimancea : Cer cuvîntul ca să calific și eu pe domnul Kogălniceanu, și să fie sigur dumnealui că-i voi plăti cum trebuie calificările domniei sale. Eu știu să plătesc.

Foarte bine. Negreșit, domnilor, cînd cineva vorbește ca domnul Dimancea, cu atîta emfază, și spune excentricitățile cele mai extraordinare și compromite și partida sa și guvernul ce susține, nu se poate zice desigur decît că asemeni liberali compromit cauzele și cestiunile cele mai însemnate, ca și pe cele mai mici.

Ce susține domnul Dimancea? Domnia sa a zis sus și tare că este a fi liberal dispensînd comunele de dreptul de a-și alege pe primarii lor; este liberal a susține că subprefecții au tot interesul ca să aibă primari buni;

este liberal a mai spune încă alta : ca să se despartă subprefectul de prefect, pe prefect de ministru, și a adăoga totdeodată că este firesc lucru că tot ce cere subprefectul trebuie să i se dea.

Domnul președinte al consiliului : Banca ministerială a auzit cu totul altfel cele zise de domnul Dimancea.

[Î]mi pare bine dacă este altfel și dacă domnul Dimancea nu a zis că subprefectului și prefectului trebuie să li se dea tot ce cer.

Domnul N. Dimancea : Dumneata ai zis aceasta.

Voi ruga pe domnii stenografi ca aceste părți ale procesului-verbal, atît în ce privește cuvîntarea mea, cît și a domnului Dimancea, să nu le modifice deloc, nici chiar în stil, pentru ca mîine Camera să citească și să se convingă de adevăr. Susțin că domnul Dimancea a zis că este bine ca comunele să nu-și numească pe primarii lor, pentru că subprefecții au tot interesul ca să aibă primarii lor buni, și aici-mi pare că a vorbit și de unealtă. Ei bine, eu cred că partida liberală trebuie să admită și să permită ca să fie ici-colo cîte un om care să fie liberal și fără a face parte din marea partidă liberală; eu cred, și aici-mi permit a lua de ajutor pe *leader*-ul care m-a precedat, că atunci cînd facem o lege nu trebuie să o facem așa cum să ne convină astăzi cînd sîntem la putere, ci trebuie să o facem așa ca să fie bună și pentru noi și pentru țară și cînd nu sîntem la putere. Și cînd opozițiunea zice guvernului : Nu ridicați satelor dreptul de a-și alege consiliul lor comunal, cred că cu aceasta face bine partidei care este astăzi la putere...

Domnul T. B. Lățescu : Nu zice aceasta numai opozițiunea, o zicem și noi din majoritate ; am subscris propunerea mulți dintre noi.

Domnilor, legea din 1864 n-a fost o lege, cum s-a zis, autoritară ; a fost un proiect de lege înfățișat în timpi normali și a fost amendat, de o parte de conservatori și de altă parte de liberali. Și cel care a luat partea cea mai mare la această lege a fost domnul C. Rosetti, care se înțelege că n-ar fi lăsat în ea principii autoritare. Însă este pozitiv că de la 1864 și pînă astăzi s-a făcut progres ; atunci comuna avea trebuință nu numai să se formeze, dar chiar să se dirige și de aceea a trebuit luate măsuri excepționale.

Am văzut cum că dreptul alegătorilor de a alege direct pe primari înfățișează oarecare neajunsuri, am văzut de altă parte că vine guvernul și întemeindu-se pe acele neajunsuri zice : Declar necapabili pe locuitorii săteni ca să-și aleagă pe primarul pe care-l cunosc ei ; [î]i declar capabili ca să vie în alegeri alături de clasele diligente și să trimită deputați și senatori, dar nu-i recunosc capabili să numească primarul care să cîrmuiască interesele lor locale ; și în urmă guvernul vine și dă acest drept consiliilor județene.

În ceea ce privește numirile primarilor, noi știm ceea ce se practică astăzi în numirile altor funcționari și aceasta va fi aci și cam natural, pentru că comitetele permanente lucrează tot anul, iar consiliile județene lucrează numai 15 zile ; prin urmare, comitetele permanente au să numească pe primari — daca se va primi proiectul de lege —, iar nu consiliile județene, căci comunele nu pot să stea fără primari așteptînd pînă-i va întări consiliul județean.

Ei bine, această dispozițiune este ea conformă cu Constituțiunea, care garantează libertățile comunale? Nu. Și această Constituțiune care recunoaște țăranului dreptul de a alege direct pe primar, deși dreptul a înfățișat oarecare neajunsuri după unii din noi, este ea un adevăr ori nu?

Domnilor, cum se face la orașe așa să se facă și la sate, așa se face și în statele cele mai liberale și așa este și natural, ca comuna să-și aleagă pe primarul ei.

Am auzit iar pe onor. orator care m-a precedat zicînd că din punctul de vedere al intereselor proprietarului domnia sa înțelege amendamentul. Eroare profundă! Învinovățește în zadar pe proprietari, căci după legea actuală electorală, pe care noi proprietarii împerecheați am combătut-o la 1864, s-au dat unor proprietari pînă la trei voturi într-un sat și cu toate acestea nu cunosc eu mulți proprietari care au voit să se servească de acest drept, fiindcă practica a dovedit că acel drept esersat le făcea mult rău, și deși legea le-a acordat acest drept nimeni n-a beneficiat de dînsul.

Așadar, proprietarii acei maltratați, acei batjocoriți, iată că de astă dată au fost liberali, n-au voit să meargă în comună numai cu calitatea lor de proprietari, ci din contra, în fața legii defectuoase, proprietarii s-au dat deoparte și au rămas prefecții și subprefecții.

Cine este comitetul permanent? V-a spus-o unul din membrii majorității sub colorile cele mai negre; comitetele permanente, din nenorocire, sînt compuse din persoane care nu sînt crema consilierilor județeni, sînt niște oameni care șed în orașele de reședință, pe care prefectul i-alege după buna lui voință și-i pune acolo; căci negreșit că nu onor. președinte al consiliului județean de Argeș, care șade în București, va merge să fie membru la comitetul permanent din Pitești, și tot așa este și în alte părți; și în Francia persoane mari politice voiesc să facă parte în consiliul județean pentru considerațiuni politice, dar nu voiesc să se amestece în ceea ce se numește bucătăria de toate zilele.

Ei bine, bucătăria aceasta de toate zilele merge rău în comitetele permanente, nu sînt acolo persoane care să fie la toată înălțimea misiunei lor.

Ei bine, domnilor, între lumina comitetului permanent compus de două, trei persoane și între luminele țăranilor, totdeauna voi crede că alegerea va fi mai bună cînd va fi făcută de către consiliile comunale, decît cînd va fi făcută de membrii comitetului permanent, care au să aleagă după indicațiunea prefectului. *(Aplauze.)*

Să nu ne facem iluziuni, aceasta este pozitiv, comitetele permanente au să numească după invitarea prefectului și a subprefectului.

Așadar, domnilor, trebuie un curagiu, un zel foarte mare domnului Dimancea ca să vie să susție că o Cameră, nu zic liberală, dar dreaptă, constituțională, poate să despoaie satele de acest drept și să-l dea comitetelor permanente.

A mai zis onor. orator că nu ne aparține nouă să criticăm comitetele permanente. Dar cui aparține? Ce sîntem noi? Sîntem numai mandatari ai țării, n-avem și interese în județe? Prin urmare, nouă ne aparține dreptul acesta.

În practică comitetele permanente n-au corespuns la dorința legiuitorului, și cînd va veni legea consiliilor județene[3] vom căuta mijloacele pentru a le îmbunătăți. Eu nu sînt pentru desființarea lor, căci comitetele permanente reprezintă un element al electivității în județ și trebuie să le menținem, dar trebuie să le facem ca să fie mai independente de autoritatea administrativă și centrală.

Domnilor, este curios în adevăr această *ola potrida** care unii din oratori fac din principiile liberale, căci iau acele principii liberale și le aplică într-un mod cu totul opus. Dacă la 1864, în ajunul lui 2 mai, ar fi venit guvernul și ar fi zis : Luați țăranilor dreptul care-l au de secole de a-și numi vornicii și pîrcălabii și dați-l în mîna prefectului, toată lumea ar fi strigat atunci că este cu neputință, este un proiect de lege monstruos. Eu nu fac nici o imputare guvernului pentru aceasta. În fața răului pe care guvernul [î]l vede, a socotit că va găsi o vindecare încredințînd acest drept mare consiliilor județene. Eu cred însă că se înșeală, și să dea Dumnezeu cum că rezultatele și experiența să nu vină să-mi dea dreptate mie și multor membri din majoritate.

Domnilor, recunoașteți că țăranii au făcut progrese mari; am auzit însă pe un cap al partidului liberal stimat de dumneavoastră și chiar de cei din opozițiune zicînd că nu s-a făcut nimica pentru țărani și că țăranii stau într-o stare înapoiată.

Ei bine, cum [î]i facem pe de o parte majori în totul și pe de altă parte-i declarăm minori cu desăvîrșire, incapabili ca să zică că din 50 cîți sînt într-un sat badea Stan sau badea Radu este mai capabil decît badea Petre sau badea Mihai și, prin urmare, poate să fie primar? Nu vorbesc aceasta ca liberal, ci ca om cu bun-simț și cu experiență. Și eu am moșii și trăiesc la țară și știu cum se petrec lucrurile prin sate. Oriunde au fost lăsați țăranii liberi alegerile au fost bune, și oriunde a fost înrîurire în alegeri acolo a fost rău.

Nu voi să mă întind asupra faptelor care s-au petrecut sub ochii noștri căci nu voi ca cu ocaziunea acestei legi să fac politică și aș dori ca legea aceasta să fie un progres asupra legii trecute. Ei bine, domnilor, iertați-mi o personalitate, este o cestiune de amor propriu care mă face să susțin această lege: ea este revenirea la legea din 1864 și eu am interes să fac să treacă această lege. Am susținut această lege la 1864 și o susțin și astăzi și voiesc ca ea să iasă mai bună de sub partidul liberal de cum a ieșit de sub partidul conservator.

Cum onor. domnul Dimancea a apărat legea, a compromis-o. Orice om va citi discursul domniei sale va vedea că caută a înăbuși voința și independența prin sate făcînd pe primari să atîrne de comitetul permanent, care comitet permanent să atîrne de consiliul județean etc. etc.

De aceea, eu declar că, dacă bunăoară amendamentul ce propunem noi cade, atunci invit pe toți oamenii de bine care țin la principiile Constituțiunii noastre și la progresul principiilor liberale ca mai bine să voteze propunerea domnului Buescu, care zice că numirea primarilor să se facă de către săteni direct; mai bine așa decît să fie numiți de comitetele permanente, care nu știu nimica despre interesele județului și ale căror încheieri sînt supuse la subsemnarea prefectului și la comunicarea de către el locului competinte. Ei bine, voiți dumneavoastră să mai sporiți încă această putere? Fac-o acei care în orice se prezintă de către guvern votează fără să discute și numai cu *parti pris*. Eu cred că aceasta nu va să zică a servi bine un guvern, și mai bine cred că-l servesc acei care propun acest amendament, care este conform cu Constituțiunea și cu viitorul țării noastre. Să ferească Dumnezeu pe acei oameni din partid să vadă guvernul actual căzînd, căci atunci vor vedea ce armă teribilă au dat în mîna adversarilor lor[4]!

---

* Ghiveci.

Asupra confecționării listelor electorale.

Domnilor deputați, prin legile anterioare Constituțiunii din 1866, prefecții, adică agenții direcți ai guvernului, erau însărcinați cu confecționarea listelor electorale. Acest drept încredințat agenților puterii executive a dat loc la diferite și adeseori legitime plîngeri, și de aceea Constituanta a ridicat acest drept din mîna prefecților și l-a încredințat primarilor. Constituțiunea, tot atunci cerînd descentralizarea județeană și comunală, a înțeles să modifice atribuțiunile primarilor ca agenți direcți ai puterii executive; aceasta însă, ca multe altele, a rămas un simplu deziderat în fapt, și prin multe legi de la 1866 pînă azi primarii din ce în ce s-au contopit mai mult cu puterea executivă și au devenit din ce în ce mai mult agenți ai puterii executive și totdeauna li s-au păstrat dreptul de a confecționa listele electorale. Astfel, primarii actuali, în privința influenței ce pot exercita în confecționarea listelor și prin urmare asupra alegerilor — exemplele zilnice sînt înaintea noastră —, sînt puși pe aceeași linie cu foștii prefecți de a face listele electorale, ba încă au o favoare mai mult . . .

O voce : Le face consiliul comunal.

Le face consiliul, dar primarul le pregătește . . . *(Zgomot.)*

Cine voiește să mă contrazică să-mi permită a-i spune cum să se înșeală, spre a nu zice mai mult.

Primarii azi au o favoare pe care n-o aveau prefecții. Aceștia nu se puteau alege deputați și senatori; iar domnii primari de astăzi, după ce pregătesc listele electorale, se aleg deputați și senatori, ba unii au chiar și funcțiuni salariate de la stat . . .

Voci : Să nu se mai aleagă !

Domnilor, aceasta este partea politică a afacerii și văd că dumneavoastră simțiți ca și mine și, prin urmare, nu mai este nevoie să vă ostenesc cu o dezvoltare mai largă.

Domnilor, ce este primarul? Este magistratul orașului sau al comunei rurale. El este acela care trebuie să îngrijească de dezvoltarea orașului, de buna-stare morală și materială a comunei. Ei bine, cu dreptul ce s-a dat primarilor de a înrîuri asupra confecționării listelor electorale — și vedeți că modific puțin cuvîntul, ca să nu ofusc urechi pudice din această Cameră — , cu preocuparea ce au de a se face senatori și deputați și cu preocuparea ce o au transformîndu-se în senatori și deputați, orașele rămîn în voia lui Dumnezeu și ni se dovedește că de la 1866 și pînă astăzi acele orașe care au fost nu binecuvîntate, ci răucuvîntate de a avea primari deputați și senatori, acele orașe au rămas în starea cea mai înapoiată, și oricîtă bunăvoință ar pune acei primari, pentru care eu unul am cel mai mare respect în privința personalității dumnealor, fac întrebare: Cum este cu putință ca un primar departe de comuna sa 5, 6 și 8 luni ale anului, și avem de esemplu sesiunile trecute care au ținut de la 5 pînă la 9 luni, cum este cu putință, cu oricîtă bunăvoință, ca acel primar să mai fie părintele comunei? Puteți să-i dați orice fel de nume vitreg sau altfel, dar numai părinte al comunei nu-l puteți numi. Sînt alții care lucrează, care îngrijesc de interesele comunei, și care unii chiar abuzează, şi cînd primarii se întorc înapoi stau numai de a primi plîngerile pentru reaua lor administraţie, şi uneori se găsesc chiar înlocuiţi şi combătuţi de către locotenenţii lor şi ajutorii lor. Nu voiesc să fac personalităţi deloc şi chiar mă simt dator la oarecare rezervă, fiindcă un primar al unui oraş însemnat din ţară este şi onor. nostru preşedinte, primar de Iaşi[5], care de multe ori rabdă imputări ce nu le merită. Vedeţi că nu mă pun pe un tărîm arzător, decît arăt numai starea lucrurilor.

Acum, domnilor, să vin la primăria de Bucureşti, cea dintîi primărie din ţară. Bucureşti este oraşul reşedinţă al unui regat, şi în capul comunei trebuie să fie nu numai inteligenţă şi onestitate, dar o activitate neadormită, care să lucreze ziua şi noaptea pentru a putea îndestula toate trebuinţele zilnice prevăzute şi neprevăzute ce s-ar întîmpla.

Ei bine, puterele omului au şi ele marginea lor, şi fac întrebarea onor. nostru coleg, primar de Bucureşti, să judece domnia sa singur : după ce şade pînă la 7 ore şi adeseaori noaptea la Cameră, mai are dumnealui puterea ca să se mai poată ocupa cu cestiunile comunii Bucureşti?

Apoi dumneavoastră toţi ca şi mine cînd ieşim de aici vă mai gîndiţi la altceva decît ca să vă odihniţi? Puteţi dumneavoastră să vă mai ocupaţi de alte cestiuni?

Nu veţi tăgădui că aceastǎ nu se poate. Bucureştii a sporit mult, s-a îmbunătăţit mult, mulţumită iniţiativei cetăţenilor, mulţumită centrelor mari de interese politice, comerciale, sociale care sînt aci. Dar vă rog să-mi arătaţi în ce primarul de Bucureşti poate să revindice o parte în acest progres al capitalei Bucureşti?

Eu cred, domnilor, că nimeni din aceşti onor. membri nu au pus rea-voinţă în administrare, dar cred cu tot dinadinsul că principala cauză la aceasta este multiplicitatea ocupaţiunilor.

Mi se poate zice că eu trăiesc la ţară ; da, decît trăiesc şi aci în Bucureşti şi sînt prin poziţiunea mea ca mai mic şi mai slab mai în contact cu populaţiunea, şi ştiţi care este acum vorba pentru alegerile comunale? Este ca acei care vor să se aleagă să declare că nu vor ocupa nici o funcţiune a statului şi că nu se vor alege nici senatori, nici deputaţi, că se vor ocupa curat şi simplu de gospodăria oraşului Bucureşti, că nu vor face politică şi se vor ocupa cu afacerile primăriei. Ei bine, în ajutorul meu şi cu mine vin 24 de deputaţi ca să scape pe aceste persoane din situaţiunea grea în care se află şi să-i facă să fie adevăraţi părinţi ai oraşului, care au şi subscris amendamentul ce vă citesc :

„Funcţiunea de primar şi de ajutor de primar nu se poate cumula cu mandatul de senator şi deputat, precum şi cu nici un post salariat al statului, al judeţului sau comunei”.

M. Kogălniceanu, dr. Sergiu, N. R. Locusteanu, I. P. Roşianu, I. Ionescu, V. Vidraşcu, I. Poienaru Bordea, Maniu, N. Moscu, P. Casimir, D. Brătianu, I. F. Robescu, T. Boldur-Lăţescu, P. I. Cernătescu şi alte cinci semnături indescifrabili.

Mă simt dator să vă mai pun în vedere că acest amendament [î]l pun sub protecţiunea ilustrului nostru coleg astăzi absent domnul C. A. Rosetti, fiindcă el este scos *tale quale* din proiectul prezentat de domnia sa[6]. *(Aplauze.)*

„Monitor”, 1882/1883, nr. 4, p. 43, col. 3— p. 45, col. 1; nr. 5, p. 50, col. 1—p. 51, col. 3; p. 57, col. 3—p. 58, col. 3

NOTE

[1] B. T. Lățescu se împotrivise ca comitetul permanent să numească pe primari și pe consilierii comunali.

[2] N. Dimancea pledase pentru alegerea primarilor de către consiliile județene, căci „primarul este organul prin care se aplică toate lucrările consiliului județean".

[3] Vezi infra p. 357.

[4] În continuare I. C. Brătianu fusese foarte vehement spunînd că țăranii nu au cultură sau experiență de viață politică încît era periculos să li se încredințeze desemnarea primarului. K. observase sarcastic : „S-au ales mai deunăzi oameni cari sînt osîndiți la pușcărie". Și cum I. C. Brătianu persista în ideea că țăranii nu sînt capabili să-și aleagă primarul dînd ca exemplu Goleștii, unde de trei ori fusese casată alegerea și mereu țăranii desemnau aceeași persoană — un vestit hoț de cai —, K. a replicat : „Pentru un sat de țigani nu face răspunzători pe românii din toată țara".

Amendamentul lui K. a fost contopit cu cel depus de B.T. Lățescu și votat de Adunare. În urma lui, primarii erau aleși de consiliul comunal.

[5] D. Gusti, președintele Adunării deputaților.

[6] Amendamentul K a fost respins. Proiectul în întregime a fost primit cu 50 de voturi pentru și nouă împotrivă. Legea comunală din 1864 s-a publicat în același an în broșură, *Legea pentru comunele urbane și rurale a Principatelor Unite Române din 31 martie 1864*, București, 50 p. Vezi și discursul lui K. din 26, 28, 30 ianuarie și 5—7 februarie 1874 privitor la necesitatea modificării legii comunale (*Opere*, IV, *Oratorie II*, partea a III-a, p. 355 și urm.).

Își dezvoltă interpelarea referitoare la autocefalia bisericii române *

Am a anuța o interpelare domnului prim-ministru : negreșit că domnia sa are cunoștință despre pretențiunile rădicate de preafericitul patriarh din Constantinopoli în privința unei egemonii asupra bisericii noastre. Nu crede domnia sa că, pe lîngă stăruințele pe care le face Sinodul, trebuie și Corpurile legiuitoare să hotărască odată această cestiune? De o parte P.S.S. patriarhul să se mărginească în ale sale și de altă parte și noi să știm că o dată cu independența noastră politică am devenit independenți și în privința religiunii.

Domnul președinte al consiliului : Cînd voi auzi interpelarea domnului Kogălniceanu, voi ști ce să-i răspund.

Regulamentul mă oprește să fac dezvoltări, dar, dacă domnul prim-ministru răspunde îndată, sînt gata a-mi dezvolta interpelarea.

Domnilor, biserica noastră *ab antiquo* era independentă; însă era fraza aceasta în toate hotărîrile, atît în cele bisericești, cît și în cele politicești: „păstrîndu-se unitatea dogmelor cu biserica cea mare din Constantinopoli", și se mai zicea aceasta : că, după ce Corpurile legiuitoare alegeau pe mitropoliți și episcopi, să ceară învoirea și a patriarhului de la Constantinopoli. Această frază a dat loc la diferite interpretări și la aspirațiuni de egemonie. De exemplu, vă aduceți aminte cei mai bătrîni de vestita scrisoare a patriarhului ecumenic în timpul principelui Cuza[1] și de răspunsul demn, românesc dat de acest domnitor, care a pus la locul său pentru multă vreme pe acest patriarh, dacă-mi este permis să zic acest cuvînt puțin reverențios pentru persoana sa.

O dată cu declararea independenței noastre, de la sine devine și biserica noastră independentă, încă mai independentă decît mai nainte, și aceasta s-a întîmplat și cu biserica sîrbă și cu biserica muntenegreană și mai înainte şi cu biserica greacă. În vreme ce patriarhul recunoaşte independenţa absolută a bisericii sîrbe, independenţa absolută a bisericii grece, independenţa absolută a bisericii muntenegrene, patriarhul se socoteşte în drept să adreseze o scrisoare plină de mustrări mitropolitului primat al României, întinzîndu-şi pretenţiunile pînă a ne opri pe noi de a ne face sîntul mir trebuitor pentru botezarea copiilor noştri în religiunea creştină.

---

* Ședința din 30 octombrie 1882.

Scrisoarea aceea este de notorietate publică şi cuvîntul făcut de Î.P.S.S. mitropolitul primat la deschiderea Sinodului a luat publicitate şi este cunoscut de toată lumea.

Patriarhul de Constantinopoli în principiu nu se arată împotrivitor d-a recunoaşte independenţa bisericii noastre, dar pretinde că formele nu s-a făcut cum s-a făcut de guvernele sîrb, grec şi muntengrean, aşa am luat eu cunoştinţă.

Ei bine, eu socotesc că precum mai înainte în toate afacerile bisericii noastre Corpurile legiuitoare şi cu guvernul, suveranitatea naţională, au avut dreptul şi datoria d-a se amesteca, d-a zice cuvîntul lor, socotesc că şi această afacere trebuie să fie hotărîtă într-un mod definitiv, absolut şi legal, prin o lege; căci domnul ministru ştie foarte bine că chiar Sinodul dacă ar zice cuvîntul său, precum a şi zis de mai multe ori, încă acel cuvînt al său, ca să aibă caracter legislativ, trebuie să vie la Camere.

Nu putem noi să lăsăm ca această cestiune să se sfîrşească numai între Sinodul nostru şi Patriarhie. Sinodul nostru este compus din arhierei, care oricum au o deferenţă către acel scaun care reprezintă o biserică antică; dar noi, oameni mai de lume, oameni mai ai secolului, putem să vorbim într-un chip mai liberal, mai independent; şi de aceea-mi permit a interpela pe domnul ministru dacă nu socoteşte cum ca ministrul competinte să vină cu un proiect de lege unde Corpurile legiuitoare să hotărască în mod definitiv ruperea definitivă, absolută, a bisericii noastre către obedienţa aparentă sau imaginară a scaunului ecumenic din Constantinopoli.

Iată întrebarea pe care-mi permit s-o adresez domnului ministru, păstrîndu-mi dreptul de a o mai dezvolta, dacă va mai fi trebuinţă; dar socotesc că nu va mai fi trebuinţă, căci domnul ministru înţelege ca şi mine că Corpurile legiuitoare trebuie să intervină în această cestiune.

Domnilor, nu trebuie să ne facem iluziuni, legăturile pe care le avem în biserica ecumenică jenează foarte mult îmbunătăţirile ce trebuie să facem, nu în privinţa dogmelor, dar în privinţa disciplinei şi a progresului bisericii noastre; şi dacă nu vor interveni puterile constituite spre a reforma abuzurile care s-au strecurat în disciplină, în practica şi în deprinderile mai ales ale unei părţi a clerului nostru, se vor găsi poate alţii în alt loc care vor cere acele reforme şi care poate vor mijloci pe o cale care nu va conveni la mulţi.

Domnul prim-ministru poate ştie şi cunoaşte un ziar care iese în Iaşi, numit „Deşteptarea". Las la o parte personalităţile ce ar fi în acel ziar, dar nu este de tăgăduit că „Deşteptarea" este, poate, singurul jurnal care reprezintă o idee: necesitatea reformelor în clerul nostru....

Domnul I. Ionescu : Însurarea preoţilor de a doua oară.

Ideea aceasta poată să pară bizară, dar, cînd se va studia bine, ar fi poate de preferit un preot care să se însoare de a doua oară decît un preot care, permiteţi-mi cuvîntul, neavînd femeia lui ar alerga după femeile altora. Nu combat, nici nu susţin acum, dar zic că ideea aceasta care se pare bizară poate că are şi partea ei practică. Eu spun cum că noi trebuie să rupem legăturile noastre cu obedienţa patriarhală ce ni se cere din Constantinopole, pentru că de acolo nu ne mai vine lumina şi nu se poate să ne mai vină de acolo decît împiedicări la introducerea reformelor de care avem nevoie în biserica noastră[2].

„Monitor”, 1882/1883, nr. 7, p. 69, col. 2 — p. 70, col. 2.

NOTE

[1] Vezi mai mult la C.C. Giurescu, *Viaţa şi opera lui Cuza vodă,* ed. a II-a, Bucureşti, 1970, p. 199 şi urm.

[2] I. C. Brătianu i-a replicat că biserica română e independentă şi dacă n-a prosperat explicaţia trebuie căutată în „împrejurările care nu ne-au iertat s-o facem”. Cît priveşte propaganda prin „Deşteptarea”, primul-ministru o considera că „mai mult compromite” cauza bisericii decît o serveşte.

Discurs pe marginea modificărilor la legea consiliilor judeţene în vigoare *

Domnilor, niciodată n-am avut o dovadă mai mare despre puţina seriozitate cu care se studiază proiectele de legi şi în secţiuni, şi aci în Cameră; nici un proiect de lege n-a venit să dovedească aceasta mai mult decît acest proiect. Am auzit pe mai mulţi oratori din majoritate plîngîndu-se despre lipsa unui consiliu de stat şi repet şi eu că această lege dovedeşte necesitatea înfiinţării unui consiliu de stat. Onorabilul nostru raportator[1], prin raportul său chiar, dovedeşte puţina seriozitate cu care noi în secţiunile noastre studiem legile, şi regret foarte mult că nu este faţă onorabilul nostru raportator, căci atunci aş fi mai energic în espunerile mele; dar nu voi să las a se zice că am făcut aceasta în absenţa dumnealui.

Raportul de faţă este un galimatias parlamentar cum nu s-a mai văzut. *(Ilaritate.)*

Domnilor, domnul ministru Brătianu zice:

„Necesitatea modificărei legilor din 1872 şi 1864, care în multe privinţe sînt în dezacord cu spiritul liberal şi democratic al Constituţiunii, a preocupat de mult Corpurile legiuitoare”.

Va să zică domnia sa cere ca lucrarea să fie inspirată de principiile liberale şi democratice. Şi apoi tot domnia sa zice:

„Încă de acum şase ani, ele (adică Corpurile legiuitoare) au dat un început de satisfacere opiniunei publice asupra acestui punct, restabilind pentru comunele rurale legea din 1864”.

Şi domnul raportator, apropriindu-şi cuvintele domnului prim-ministru, vine şi vă propune să daţi la o parte legea din 1864 şi să luaţi legea din 1872, pe care noi liberalii am combătut-o din toate puterile noastre.

Onor. domnul Codrescu v-a arătat deosebirea care este între legea din 1864 şi legea din 1872.

---

* Şedinţa din 2 noiembrie 1882.

Domnilor, deşi legea din 1864 este copilul meu, însă nu voiesc să-i menţin paternitatea şi pînă în ziua de astăzi. Atunci nu era în ţară decît o singură fiinţă morală, statul; atunci nu era nici judeţ, nici comună şi era dar de trebuinţă să se dea puterii executive o mai mare autoritate asupra acelor copii ai mei care atunci se năşteau, ca să-i conducă pînă vor ajunge în vîrsta legiuită. Ei bine, acei copii astăzi au, mi se pare, 18 ani, prin urmare sînt majori.

Să nu socotiţi, domnilor, că legea din 1872 nu are şi ea o parte bună; legea din 1872 avea o parte care merita să fie luată în considerare. Legislatorul s-a ocupat să dea în alegeri o libertate mai mare şi de aceea a luat pentru consiliile judeţene legea care prezidează la alegerile Corpurilor legiuitoare. Aceasta era partea cea bună, asigurînd independenţa colegiului I şi II în oraşele mari, şi în oraşele mici la al III[-lea] v-a spus domnul Codrescu cum era. Dar acea parte văd că acum voieşte a se modifica, iar partea cea rea din legea de la 1872 se menţine; ba încă domnul raportator propune să înlăturaţi legea din 1864 şi să luaţi legea din 1872.

Domnul N. Constantinescu : Este o eroare.

Ia să vedem ce era legea din 1864. Mai întîi, legea din 1864 asigura consiliilor judeţene o mai mare independenţă; consiliul judeţean putea să convorbească şi cu prefectul, şi cu contribuabilii; corespundea direct, avea secretar al său, trimitea comisiuni de anchetă prin judeţe. Ei bine, toate aceste s-au şters prin legea de la 1872. Legea de la 1864 mai prevedea ceva foarte folositor; acea lege este împrumutată de la legea franceză şi în orice stat principiul acesta de care vă pomenii, adică de a ajuta pe cei slabi, există; astfel s-a pus în legea de la 1864 îndatorirea pentru stat de a veni în ajutorul judeţelor celor slabe, ca şi ele să poată întîmpina trebuinţele generale pe care i le impunea legea.

Aşa, în legea consiliilor judeţene de la 1864 se zice că în fiecare an se va prevedea în budgetul statului o sumă care să se împartă între judeţe după poziţiunea lor.

Ei bine, acest articol s-a desfiinţat prin legea de la 1872 şi a fost aplicat numai în anul 1865.

Domnul preşedinte al consiliului : Atunci era ţara bogată.

În cestiuni serioase să nu glumim ... Şi atunci era statul sărac, dar atunci statul se îngrija mai mult de judeţe şi de interesele lor, iar nu numai de a pune sarcine peste sarcine, cum s-au pus de atunci şi pînă astăzi necontenit sarcine de ale statului în spinarea judeţelor.

Aşa, de exemplu, în ce ţară din lume s-a mai văzut ca paza graniţelor ţării să fie pusă în sarcina judeţelor mărginaşe?

Domnul T. B. Lăţescu : Aceasta este altă ordine de idei.

Fiecare, domnule Lăţescu, discută cum poate şi aduce în discuţiune ideile pe care le crede folositoare; poate că aceste idei nu vă plac dumneavoastră, dar plac altora.

Legea de la 1864 nu este îndestulătoare în privinţa deselor disoluţiuni. Legea de la 1872 iar nu este îndestulătoare, şi una din lipsele legii de la 1872, de care trebuie să ne ocupăm, este de a împedica ca existenţa consiliilor județene să nu atîrne de capriciul și reaua-credință a prefectului, cum de atîtea ori s-a întîmplat.

Astfel, în județul Prahova și Fălciu, întrunindu-se membrii consiliului județean în majoritate, prefectul a luat pe doi și i-a pus în altă odaie: toată lumea i-a văzut că erau acolo, iar prefectul a avut cutezanța să raporteze neadevăr ministerului, zicînd că consiliul județean nu a voit să se întrunească; și fac apel la onorabilitatea domnului ministru de interne Chițu să spună dacă nu sînt prefecți care au raportat neadevăruri.

Ei bine, acei membri care nu au răspuns la apelul nominal, deși erau prezenți la întrunirea consiliului județean, ca răsplată au fost din nou aleși în consiliul județean și numiți membri în comitetul permanent. *(Aplauze.)*

Domnilor, ce văd în acest proiect? În acest proiect vedem că toate neajunsurile cele mari se păstrează, fiindcă domnul raportator și membrii ceilalți vin și cer înlăturarea legii de la 1864.

Domnul N. Constantinescu: Eu nu, eu sînt din minoritate și am protestat.

Ei bine, aceasta dovedește că noi nu lucrăm în secțiuni așa cum trebuie să lucrăm, și știți de ce nu lucrăm și de ce ne vin raporturile așa cum vine acesta? Pentru că nici un proiect de lege nu se cercetează înaintea dumneavoastră de persoanele care au luat întîia dată hîrtia în mînă.

Nenorocirea acestei Camere sînt acele fițuice de călătorie cu care în tot momentul ne ducem și venim.

Cînd întîia dată am înființat în țara noastră Camerile, noi bătrînii ne-am zis că în timpul sesiunii datoria noastră este să fim în Cameră, iar nu pe drumuri, și de aceea, în acord cu Ministerul de Finanțe, se dădea deputaților cheltuieli de drum numai pentru venire cînd se deschidea sesiunea și pentru întoarcere la finele sesiunii. Mai tîrziu s-a deviat nițel de la această dispozițiune puritană; mulți din dumneavoastră sînt tineri și nu știu aceasta, de aceea-mi permit să vă o spun eu. S-au dat cheltuieli de drum pentru mergere și întoarcere de acasă după vacanță; mai apoi au venit fițuicele, astfel că fiecare deputat are în bozunarul său un număr de fițuici cu care se duce și se întoarce cînd vrea. În urmă de tot a mai venit o propunere, de care mulțumită numai domnului Rosetti am scăpat, aceea de a se da deputaților carta permanentă de liber parcurs în toată țara și în toate 12 luni ale anului.

Eu aș primi să se dea cartă permanentă fiecărui deputat cînd sesiunea este închisă, dar cu condițiunea ca în timpul sesiunii să nu se poată face uz de nici o fițuică, așa că 9 luni să poată face călătorii în toată țara deputații, iar trei luni să stea aici.

Vă rog, domnilor, cercetați de ce proiectele vin așa de greu înaintea Camerei și veți vedea că întotdeauna din 7 delegați 3 sau 4 lipsesc; și pentru ce mai totdeauna un supleant, și încă și acela din minoritatea delegaților, vine și sprijine opiniunea majorității sau cel puțin o citește? Ei bine, dacă am studia noi astfel legile și dacă nu ar fi acele nenorocite fițuici, am sta aci și am vota, poate mai puține legi, dar desigur mai complecte și mai bune.

În cestiunea de față un ministru, tot din ministerul domnului Brătianu, a înfățișat un proiect de lege pentru consiliile județene mult mai complect : este proiectul domnului Rosetti. Ei bine, de acest proiect nu se vorbeşte nimic.

Domnul N. Constantinescu : Este la comitetul delegaţilor.

Auziţi că este la comitetul delegaţilor ; prin urmare, este lăsat la o parte şi să vine înaintea dumneavoastră cu acesta.

Vedeţi dar ce se întîmplă : se întîmplă că avem două, trei rînduri de proiecte asupra aceleiaşi materii — unul aşteptînd în permanenţă la Senat, altul la comitetul de delegaţi, un altul [î]l votăm, şi din acesta înlăturăm cestiunile cele mai fundamentale ! Ei bine, domnilor, cum voiţi ca odată ţara aceasta să aibă legi studiate şi noi să nu fim siliţi să începem totdeauna da capo ?

A ajuns lumea că nu mai ştie acum care lege este în vigoare, fiindcă noi în tot anul venim şi modificăm legile prin crîmpeie de proiecte. *(Aplauze.)*

De aceea eu propun, şi cred că cuvintele mele şi mai ales ale domnului Codrescu v-au convins pe toţi că Adunarea aceasta, fără osebire de partite, voieşte la sfîrşitul ei, ca testament politic, să lase ţării o bună lege judeţeană. De aceea v-aş propune să trimiteţi cestiunea înapoi la secţiuni, să o studieze trei zile şi să venim cu o lege îndestulătoare.

Eu, cît pentru mine, vă declar că articolele care sînt aci nu le combat ; vă declar cum că în principiu voi primi modificările, reformele care se cer, adică ca să reformaţi colegiile ; vă declar de mai înainte că, ca proprietar mare, ca alegător în colegiul întîi, sînt pentru contopirea colegiului întîi cu colegiul al doilea. Ştiţi pentru ce ? Pentru ca să asigurez independenţa colegiului întîi, pe care astăzi nu o mai are, fiindcă în acest colegiu a intrat o armată teribilă de 30 de mii de funcţionari, ale căror posturi s-au creat de 6 ani încoace, şi anume : funcţionarii drumurilor de fier, funcţionarii de la monopolul tutunurilor, aceia ai administraţiunii băuturilor spirtoase, directorii de la creditele agricole etc., şi care fac ca astăzi noi, proprietarii mari, care am luptat în trecut sub regimul conservatorilor pentru răsturnarea guvernului conservator, astăzi nu mai găsim în acest colegiu nici o independenţă, căci ne aflăm faţă în faţă cu nişte alegători slujbaşi ai statului. Iată pentru ce cer eu contopirea colegiului întîi cu colegiul al doilea, pentru ca să ne putem apăra.

În cît se atinge de contopirea colegiului al treilea cu al patrulea, domnul Codrescu în modul cel mai energic v-a arătat că această contopire, de s-ar admite, ar fi o crimă în contra oraşelor. Cum domnilor ? Acelaşi partit care califica pe această parte din ţară de brînzari şi de cîrciumari şi le interzicea dreptul de a veni în colegiul al treilea, astăzi, pe lîngă brînzari şi pe lîngă cîrciumari, aduce şi pe argaţi şi pe haidăi şi pe etc. ?

Eu nu cred că aceasta a fost nici intenţiunea, nici scopul, dar rezultatul va fi acesta.

Colegiul al treilea trebuie să rămîie singur, să-şi păstreze individualitatea sa. Nu merită oraşele acest dispreţ, căci nu poate să-mi conteste domnul primar de Bucureşti, nici domnul primar de Iaşi, nici ceilalţi domni primari care sînt aci între noi, că dacă oraşele au făcut progrese, dacă Bucureştii au făcut atît de mari progrese, le-au făcut numai prin orăşeni, iar nicidecum prin autorităţile comunale. Dacă astăzi Bucureştii începe merita numele de capitala României, de capitala unui regat, este mulțumită inițiativei orășenilor, stăruinței, energiei și inteligenței lor.

Domnul președinte al consiliului, I. C. Brătianu : Reclamă.

Fiindcă nu am de gînd să-mi pun candidatura mea în colegiul al treilea, de aceea nu poate să fie reclamă.

Domnul președinte al consiliului : À d'autres.

Aș putea răspunde la adresa dumneavoastră cu un altfel de *à d'autres* și cu mai mare cuvînt, căci, dacă mi-aș pune eu candidatura într-un oraș, dumneata ai să dispui de 33 de orașe.

Domnul B. Iepurescu : À bon entendeur salut. (Ilaritate.)

Așa este, domnule reprezentante de Vlașca.

Faptul pozitiv este că, precum n-aș voi ca un element străin proprietății mari să vină să înăbușească proprietatea mare, tot astfel nu voiesc ca un element străin orașelor să vină să înăbușească vocea orașelor.

Iată, domnilor, pentru ce vă rog să binevoiți a trimite înapoi la secțiuni această lege și, de voiți, hotărîți de urgență, de voiți, puneți trei zile, dar să facem o lege demnă de noi, demnă de o Cameră căreia poimîne are să i se cînte vecinica pomenire. Nu sfîrșiți cu provizoriul; ați făcut multe provizorii, faceți o lege cum zice Constituțiunea, o lege de descentralizare care să dea satisfacere intereselor județelor în independența lor.

Ce era bun la 1864, la 1872, nu mai e bun la 1882. Astăzi oamenii s-au emancipat, astăzi fiecare știe ce este județ, ce este comună. E o mare dragoste între județ și județeni, e o mare iubire din partea orășenilor pentru comună. Nu contra străinilor din comune trebuie să asigurați pe cetățeni, dar în contra puterii esecutive, care are a face destul în politica exterioară și cu administrațiunea generală a țării, fără să-i mai asigurați putința sau mai bine neputința de a se ocupa și de interesele județene; rămîie pe seama guvernului interesele generale ale țării. În Belgia, și acolo guvernul se respectă, și acolo el are influență mare asupra afacerilor țării, însă niciodată nu s-a auzit ca un guvernator al unei provincii să facă ceea ce fac prefecții noștri în județe...

Domnul președinte al consiliului : Cer cuvîntul!

Ceea ce fac prefecții prin aceste simulacre de comitete permanente și consilii județene, chiar raportorul în raportul său zice:

„Organizarea consiliilor județene astfel cum se găsesc în legea din 1872 pare a nu mai fi în acord cu trebuințele locale județene, căci, mai în toate județele, se deplînge insuficiența actualelor consilii generale.

Neputința lor de a fi la înălțimea nevoilor și aspirațiunilor de propășire, pe care le-au născut mersul repede al ultimelor fapte petrecute, este recunoscută de întreaga opiniune publică".

O zice, o constată, dară la sfîrșit muntele a născut un șoarece. Ce se vede este că modificarea dumneavoastră tinde a da o mai mare putere guvernului în alegeri. Aceasta e singura preocupare pe care a avut-o raportorul și guvernul.

Terminînd, mă declar pentru contopirea colegiului I cu al II-[lea], dar colegiul al III-[lea] să rămîie liber; sînt pentru sporirea numărului consilierilor, sînt asemenea pentru necesitatea care este de a mărgini drepturile puterii esecutive la dizolvare, sînt în fine pentru a asigura consiliilor județene toată independența în exercițiul atribuțiunilor lor legislative[2]. *(Aplauze.)*

„Monitor", 1882/1883, nr. 9, p. 96, col. 3 — p. 98, col. 3.

NOTE

[1] Raportor fusese I. Carabatescu ; în absența lui proiectul a fost citit de N. Constantinescu.

[2] K. a depus următoarea propunere : „Propunem ca proiectul de lege județeană să se înapoieze secțiunilor Camerei spre a se completa". A fost subscrisă de D. Brătianu, P. Buescu, N. Sireteanu, N. Ionescu, I. Ionescu de la Brad.

A luat apoi cuvîntul I. C. Brătianu, care a avut următorul schimb de replici cu K. :

„*I. C. B.:* Domnilor, eu nu pier cînd nu sînt la putere.

K : Nu se știe.

I. C. B. : Fiindcă nu cred că voi avea vreodată puterea dictatorială, de aceea nu mă tem că ai să mă spînzuri.

K. : Nu aveți puterea dictatorială? Iau act de aceasta și vă voi proba că nimeni în țara aceasta n-a fost mai dictatorial ca dumneata".

Primul-ministru a cerut apoi Adunării să-i cerceteze administrația, să se constate dacă a îndemnat vreodată un prefect să facă mișelii ; la care K. a replicat : „Dar menţineți pe acei cari fac mișelii". La sfîrșit, I. C. B. spusese că K. a atacat întreaga Adunare pomenind de „fițuicile de transport", ceea ce a dat naștere la următorul schimb de cuvinte cu N. Dimancea :

„*K. :* Alegătorii ne-au ales ca să fim aci.

N. D. : N-avem nevoie de această observațiune.

K. : Da, dar numai dumneata te poți duce gratis unde-ți place.

N. D. : Ți-a trecut epoca!

K. : Recunosc că este epoca dumitale".

Propunerea de amînare a fost respinsă. Vezi și infra p. 380.

Scurtă intervenție asupra lipsei efectelor poștale *

Domnilor, nu intru a discuta dacă domnul ministru trebuie sau nu să vină cu un proiect de lege în această privință[1]. Vă voi spune încă un fapt, și acest fapt este că, dacă timbrele de deosebite categorii ar fi mai mult împrăștiate, ele ar produce un venit mai mare, și negreșit că și guvernul și noi cu toții avem interes întru aceasta.

Ei bine, citez domnului ministru de interne un fapt. Faptul acesta este mai ales în comunele rurale.

Domnul ministru de interne : Și în cele urbane, o știm.

Trebuie cineva să trimită la o distanță de o poștă pentru ca să cumpere un timbru de 25 de bani. Și dacă domnul ministru de interne-mi va permite ca să intru în amănunțimi, [î]i voi spune că eu însumi am căutat la subprefectură și nu am găsit, am căutat la poștă și nu am găsit, am căutat la primărie și nu am găsit, și a trebuit să trimit tocmai la București pentru ca să cumpăr un timbru de un franc și vreo 10 timbre de 25 bani.

Aceasta este exact și chiar fără o anume lege ar fi de ajuns ca agenții domniilor voastre să împrăștieze pe la biurourile poștale și telegrafice și punînd îndatorire și subprefecților să dea timbre primarilor și perceptorilor. Eu cred că statul ar putea face cum fac și particularii debitanți de tutun care iau județe întregi și trimit pretutindeni[2].

---

* Ședința din 3 noiembrie 1882.

„Monitor”, 1882/1883, nr. 10, p. 117, col. 2 — 3.

NOTE

[1] Discuția pornise de la cererea formulată de T. B. Lățescu către ministrul de interne ca efectele poștale să se distribuie în mai multe locuri, nu numai la poșta centrală.

[2] Discuția s-a închis.

Intervenții pe marginea răspunsului la mesajul tronului *

Domnilor deputați, în expunerea de motive a proiectului de adresă, onor. domnul raportator[1] zice așa : Ceilalți membri ai comisiunii, și anume : domnii D. Gusti, R. Locusteanu, T. Maiorescu, N. Fleva și subsemnatul, s-au întrunit asupra ideei de a se face la discursul tronului un simplu răspuns de curtenie și de omagiu, sub forma de parafrază.

Și apoi zice : Camera actuală se află întrunită în ultima sa sesiune și ar fi nepotrivit ca în această situațiune să facă, cu ocaziunea răspunsului la discursul tronului, o mare programă de lucrări, o întinsă arătare de scopuri și de proiecte pentru viitor.

Domnilor, să mi se permită a spune că nu mă pot uni cu aceste două considerante aduse în sprijinul textului de adresă ce ni se propune a vota.

Eu, din contra, cred că tocmai aceste considerante ar fi trebuit să facă pe comisiune a lucra și a ne prezenta un proiect de adresă cu totul diferit de cel ce ne prezintă astăzi.

Domnilor, dacă este ca prin răspuns la cuvîntul tronului Camera să se mărginească numai la un răspuns de curtenie și de omagiu, eu socotesc că aceasta ar fi să renunțe cu totul la deprinderile constituționale ale acestei Camere, căci dumneavoastră știți că răspunsuri de curtenie și de omagiu le face Camera, și foarte bine face, la zilele onomastice ale suveranilor, la sărbătorile Paștelor, la Crăciun și la Anul nou. Dar, cînd vine majestatea sa regele în persoană și citește din gura sa un mesagiu de deschidere a Corpurilor legiuitoare, acesta este un mare act săvîrșit în fața țării, și atunci Camera nu trebuie să se mărginească numai la un simplu răspuns de curtenie și de omagiu, pe care fiecare din noi, fie ca deputat, fie ca cetățean, [î]l datorim suveranului țării.

Onor. domn raportor zice : Fiindcă Adunarea este la ultima sa sesiune, nu mai are prin urmare trebuință să se ocupe de a face un program prin care să arate care sînt voințele și trebuințele țării.

Eu socotesc, domnilor, că tocmai o Adunare care este la finele existenței sale este datoare, cînd vede că ora expirării mandatului ei este aproape să sune, e datoare să arate ceea ce nu s-a făcut şi ceea ce doreşte să se facă de succesorii ei.

---

* Ședințele din 10 și 12 noiembrie 1882.

Noi sîntem datori să arătăm Camerelor viitoare ce credem că este de trebuinţă pentru ţară; şi dovadă despre aceasta este că la revizuirea Constituţiunii nu se lasă Constituantei dreptul să facă ea ce voieşte, ci din contra Camerele care cer dizolvarea lor, care cred necesariu de a se convoca Constituanta, ele trebuie de trei ori să facă propunerea şi să lămurească care anume puncte înţeleg ele să se cerceteze şi să se hotărască de viitoarea Constituantă.

Iată acum o Cameră care a ajuns la sfîrşitul carierei sale. Ea, dar, nu trebuie să se mărginească într-un răspuns de simplu omagiu, de simplă politeţă, de simplă curtenie.

Eu cred că această Cameră ar trebui să se ocupe şi de situaţiunea din afară şi de cea dinăuntru. Într-adevăr, am fi în drept să ne întrebăm: Care sînt relaţiunile noastre cu puterile străine? Ce greutăţi avem? De unde avem speranţe de sprijin? Dar se zice că acesta este un lucru care nu se poate spune de la tribuna unei naţiuni mici. Sînt însă cestiuni care sînt prezentate de către însuşi domniile voastre ca fapte îndeplinite şi care nu sînt fapte îndeplinite; şi, dar, avem dreptul să ne întrebăm pentru ce în fapt nu s-a pus în lucrare ceea ce s-a prezentat prin mesagiul regesc ca fapt împlinit?

Sînt trei ani de cînd s-a anunţat ţării cum că fruntariele noii noastre provincii, Dobrogea, sînt statornicite, că cestiunea conflictului cu Arab Tabia[2] este sfîrşită, şi sfîrşită în favoarea noastră. S-au votat mulţumiri suveranului şi, prin urmare, şi guvernului pentru că acest conflict s-a sfîrşit în favoarea ţării.

Dar vă întreb, domnilor, posedăm noi astăzi Arab Tabia? Avem noi fruntariile noastre hotărîte, precizate, trase pe faţa pămîntului de către Comisiunea europeană? Cum sînt hotărîte? Nici într-un fel. Serbia-şi are hotarele ei hotărîte, Bulgaria-şi are hotarele ei hotărîte, Muntenegrul şi-are fruntariile sale hotărîte, Grecia chiar, care nu a vărsat nici o picătură de sînge, Grecia a dobîndit provincii întregi, şi ceea ce a dobîndit i s-a şi delimitat. Apoi noi, care nu avem aceeaşi situaţiune, care am vărsat atîta sînge şi am dobîndit acea compensaţiune pentru ceea ce am pierdut, de ce Comisiunea europeană nu ne-a hotărît încă fruntariele acelei provincii? De ce numai noi să fim osîndiţi, patru ani după Tratatul de la Berlin, să nu avem încă graniţele noastre hotărîte? Cum o provincie poate să înflorească fără graniţe hotărîte? Ce viitor putem pune în această provincie? Am votat atîtea milioane pentru răscumpărarea de drum de fier[3], pentru tot felul de îmbunătăţiri într-o provincie ale cărei hotare sînt în voia lui Dumnezeu. Am văzut în jurnale că după patru ani s-a descoperit un sat care nu era nici al Bulgariei, nici al Dobrogei. A sosit dar timpul să întrebăm pe miniştrii majestăţii sale: Pentru ce? Care e cauza pentru care nu s-a hotărît încă linia despărţitoare între noua noastră provincie Dobrogea şi între Bulgaria, cum o zice Tratatul de Berlin? Eu eram încă în guvern, voi face apel la ministrul de externe de astăzi[4] să spună domnia sa dacă noi n-am făcut chiar sacrificii ca să se hotărască cestiunea aceasta? După acea a venit mesagiul domnesc şi a declarat pozitiv că cestiunea Arab Tabia s-a hotărît, şi cu toate astea vedem că pînă azi nu avem nimic hotărît şi conflicte se întîmplă în toate zilele între Ţara Românească şi Bulgaria ...

Domnul Ion Ionescu (de la Brad): Pot să vie într-o dimineață să ne ia înapoi Dobrogea ...

Aceasta nu se poate; domnul Ionescu n-are credință în vitalitatea noastră; nu se poate, ar fi să ne lipsească de plămîni luîndu-ne marea. Eu dau jumătate din averea mea, dau tot ca să nu se întîmple una ca aceasta.

Vin acum la cele dinăuntru. Aș fi în drept iarăși să întreb — mai ales noi care am fost coalizați la Mazar pașa — , aș fi în drept să întreb dacă ceea ce e astăzi corespunde la lucrările, sforțele, luptele noastre, ale acelei asociațiuni începute la Mazar pașa? Aceasta însă e mai mult o cestiune între primul-ministru și între noi, vechii săi asociați de la Mazar pașa. Nu voiesc să pun cestiunea pe tărîmul acesta arzător și nu voiesc ca tronul să fie adus prin asemeni cestiuni în luptele noastre. Însă e o cestiune mare și pe care eu, bătrîn membru al generațiunii care a tras programul realizat — programul regatului român — , eu, unul din puținii ce am mai rămas din acea generațiune, căci sîntem numai trei, patru în această Cameră, sînt dator, înainte de a muri, ca deputat, ca membru al comitetului unionist din Iași, sînt dator să pun pe tapet această mare cestiune.

Domnii mei, prin Tratatul de Paris s-a stipulat că populațiunile ambelor țări, Moldova și Țara Românească, au să fie chemate ca să se rostească în privința viitoarei organizări a principatelor. Înainte de a se convoca Adunările ad-hoc în București și în Iași, s-au format comitete, s-a format programul care a devenit programul națiunii întregi. Acest program se numea pe vremea aceea cele patru puncte. Bătrînii-și vor aduce aminte de aceasta; cele patru puncte erau scrise pînă și pe cărțile de vizită: unirea principatelor, guvern monarhic etc.

Cu aceste patru puncte noi moldovenii am venit în București. Aceste patru puncte, care atunci nu s-au realizat decît în parte, s-au realizat prin travaliul a două generațiuni și fiecare din noi trebuie să ceară astăzi, ca să se îndeplinească în totul programul partidului unionist.

Am cerut, domnilor, atunci guvern monarhic și am cerut principe străin. Cînd am cerut guvern monarhic am înțeles guvern monarhic, constituțional și liberal, și cînd am cerut aceasta n-am înțeles puterea dată unui om pe 5, 6 sau 7 ani, căci această putere o are și președintele unei republici, am cerut guvern monarhic, am cerut dinastie, stabilitate, am cerut ca copiii noștri să nu treacă prin durerile și prin sacrificiile prin care am trecut noi.

Pentru ce am cerut principe străin? Am cerut principe străin numai pentru ca să ne dezbrăcăm de dreptul de a avea principi pămînteni dintre noi? Nu. Am cerut principe străin pentru ca să ne aducă o dinastie forte, puternică, care să ne apere în timpuri de restriște, care să apere țara de luptele aspiranților la domnie. Voiam să fie așa de sus încît să nu se mai găsească în această țară nici unul la scara domniei. Am cerut un principe străin, pentru ca principele străin să ne dea o dinastie română. Așa am cerut noi și eu nu înțeleg, nu cred că țara aceasta să poată avea temperamentul ca să rabde un șir de principi străini.

Regatul, s-a zis în această Cameră cu ocaziunea unei interpelări, nu este nimic, căci domnul nostru poate fi și rege și împărat. Ei bine, domnilor, noi nu am înțeles aceasta. Regalitatea însemnează cu totul altceva decît domnia, însemnează o forță, o stabilitate pe care domnia nu o prezintă.

Cînd regalitatea sau regele s-a recunoscut de Europa, credeți domniile voastre că aceasta a fost lucru mic? Credeți că Europa privea aceasta ca un simplu nume? Nu, a înțeles altceva: a înțeles întărirea statului român, și erau puteri care cu durere ne-au recunoscut și-au zis cum că speră că regalitatea va însemna un guvern stabil, zdravăn, respectînd Constituțiunea și toate libertățile, dar care să semene cu celelalte regalități, căci regi avem și în Africa, avem și în Asia.

S-a zis în Cameră că s-a proclamat un rege, dar nu s-a întemeiat regalitatea și nu eu am zis-o întîi, ci mulți alții înaintea mea. Atunci am fost maltratat, mi s-a zis că rău am făcut. Am aci niște cuvinte scrise unde se zice că eu aș fi zis că regele e numai un nume. Din contra, eu am zis că proclamarea domnului ca rege presupune o serie de îmbunătățiri, din care cea mai de căpetenie este hotărîrea, așezarea în fapt că avem o dinastie. Nu eram în țară, eram în străinătate, cînd onor. domnul ninistru actual de externe mi-a adus un raport bine studiat, foarte patriotic, prin care comunica țării că ordinea succesiunii s-a statornicit[5]. Am citit această relațiune, ea reprezenta în adevăr cerințele țării, dar să-mi permită domnul ministru de esterne să-i spun că s-a prea entuziasmat de concluziuni, cînd acele concluziuni nu erau nicidecum conchizătoare. Camera însă a mulțumit atunci.

Domnilor, Dumnezeu, natura a voit cum să nu avem din iubitul nostru rege un urmaș de sînge, un fiu al său, cum doream, cum ceream toți. Așa fiind, trebuie ca noi să stăm nepăsători și să ne ocupăm de atîtea altele fără să nu ne ocupăm de cheia bolții? Odată are să vină momentul cînd să fie nevoie ca să strige și în monarhia noastră: *Le roi est mort, vive le roi.* Regele a murit, trăiască regele!

Doresc din inimă ca regele nostru actual să aibă viața lui Matusalem, dar regii sînt și ei muritori și în starea de lucruri de astăzi cum eraldul va putea striga la noi: Regele a murit, trăiască regele? Unde este regele nostru viitor? Se zice că s-a regulat ca unul din fiii principelui Leopold să fie moștenitorul tronului nostru. Dar aceasta este oare destul? Las la o parte cestiunea de religiune, dacă viitorul nostru rege va fi catolic, ori protestant, ori ortodox; aceasta nu este pentru mine o cestiune care să ne preocupe, regele nostru ne-a dat cea mai mare dovadă că un rege poate să meargă la altă biserică decît a poporului său, și cu toate acestea să iubească pe poporul său și să sprijine biserica lui. Nu este mai puțin adevărat însă că aci este o cestiune constituțională care rămîne nelămurită. Repet că pentru mine este destul ca viitorul rege să fie crescut de copil în țară, că aici cel puțin să-și deschidă ochii minții sale, dar fac întrebarea: Bine este ca tocmai atunci cînd el va avea trebuință de un prestigiu, de o putere mai mare, să-l lăsăm a avea de la început o imposibilitate sau o greutate constituțională de rezolvat? Să zicem cu toate acestea că această greutate va fi înlăturată; rămîne alta cu mult mai mare. Ne aducem aminte noi cei bătrîni cîtă greutate am avut pentru ca să putem face a fi cunoscuți de regele nostru, căci care poate fi dorința cea mai mare a fiecărui om politic decît a se face să fie cunoscut de capul statului, și să fie cunoscut după meritele sale, după lucrările sale, după ideile și principiile sale, nu după recomandațiunea unora și altora.

Astăzi noi am ajuns ca să fim cunoscuți de regele nostru; bine este ca și generațiunea viitoare să treacă prin aceleași greutăți prin care am trecut noi în privința aceasta? Și credeți domniile voastre că toate generațiunile sînt capabile să facă sacrificiile ce am făcut noi generațiunea aceasta? Noi ne-am lepădat de dreptul ce aveam de a avea stăpînitori din sînge românesc; nu știu dacă alții ar fi făcut-o. Iată ce zice domnul Rosetti : „Dacă Cuza se purta bine, am fi avut domnia din sînge românesc".

Ei domnilor, nu e bine ca această cestiune să o lăsăm nehotărîtă. Niciodată o națiune care se gîndește la viitorul ei nu s-a putut să rămînă indiferentă în fața acestei cestiuni a succesiunii tronului.

Vă aduceți aminte că Suedia, cînd a văzut că ultimul ei rege nu avea copii, a silit pe rege să-și dea un moștenitor, pe care să-l cunoască țara, și atunci regele a luat pe unul din cei mai însemnați generali al Franciei din timpul primului imperiu, pe generalul Bernadotte[6], și l-a făcut moștenitorul său.

Socotiți dumneavoastră că această cestiune a ocupat numai pe Suedia? În Grecia, domnilor, pe care în ordinul importanței politice cred că o întrecem noi, una din cauzele căderii lui Othon a fost că în el nu vedea o dinastie[7]. În veacul al 19[-lea] nu se primesc așa lesne de către națiuni moștenitorii la tron, ca în veacurile de mai înainte, cînd în Ispania[8] Ludovic al XIV-lea a pus pe Burboni și tot a fost luptă mare.

România, domnilor, prin situațiunea sa geografică, înfățișează greutăți mari la dezlegarea cestiunei de moștenire la tron, mai mari decît Ispania și alte țări. Noi sîntem puși aici între doi vecini puternici. Ei bine, credeți domniile voastre că dacă o singură oră tronul ar rămînea vacant am putea alege oare pe cine am voi? De aceea sîntem datori să stăruim ca să vedem cu ochii noștri pe moștenitorul tronului în palat, să trăiască cu noi, să cunoască țara, să învețe românește, ca să fie rege român. *(Aplauze.)* Camera aceasta care a proclamat regalitatea înainte de a se despărți trebuie să stăruiască a se hotărî cestiunea succesiunii, să nu fie regulată numai pe hîrtie, ci și în fapt, adică să facă ca principele moștenitor să fie aici între noi, alături cu tronul, ca să învețe a fi rege aici.

Știm că pot fi și considerațiuni de inimă care să fi oprit aceasta pînă acum, fiindcă și regii trebuie să aibă inimă cum a zis un mare autor, dar cu cît pozițiunea lor este mai înaltă, cu atît și datoriile lor sînt mai mari. În veacul al XIX[-lea] regii nu pot pretinde ca poporul să fie pentru dînșii, nu, ci ei sînt pentru popoare. *(Aplauze.)*

Așadar, domnilor, noi, bătrîni și tineri, avem o datorie înainte de a ne duce acasă, aceea de a face o adresă la tron prin care să rugăm pe majestatea sa regele să ne aducă în țară pe principele moștenitor al Regatului Român. Și cu atît mai mult avem această nevoie, noi acei care am cerut guvernul monarhic, pentru că am auzit la această tribună zicîndu-se că se preferă o republică cu rege. Atît cei din Iași, cît și cei de aci nu am înțeles acea republică cu rege. Știm unde a ajuns Ludovic al XVI [-lea], care pe monedele cu efigia lui punea inscripțiunea republicii. Am văzut pe de altă parte republici cu imperatori ca președinți și știm ce au devenit. Și cînd astăzi vedem ce soartă au republicele în țările latine, atunci trebuie să cerem ca să se întărească la noi principiul monarhic pînă cînd republica va face turul Europei. Cestiunea aceasta a monarhiei este pentru noi o cestiune de viață și de moarte, dacă nu din punctul de vedere al convicțiunei, dar din punctul de vedere al rațiunei de stat, și nici o monarhie sau guvern monarhic nu poate să fie fără dinastie. *(Aplauze.)* Eu, ca unul dintre cei mai bătrîni, v-am deschis calea și ca unul care în anul acesta am văzut moartea de aproape[9] am voit ca mai înainte de a muri să-mi fac datoria şi să zic aceste cuvinte ca o necesitate pentru ţara mea. Dacă voim să avem o stabilitate în această ţară, nu trebuie să ne gîndim numai la sprijinul unui singur om, fie el chiar Carol de Hohenzollern, ci trebuie să stabilim tărîmul legal pentru cazul unei vacanţe, unei succesiuni la tron. *(Aplauze.)*

Pe marginea ultimului paragraf.

Domnilor, nu-mi plac cestiunile personale şi de aceea cînd sînt pus pe tărîmul personal mă silesc să le videz o dată cu discuţiunea în fond.

Aşadar vin înaintea de toate a mulţumi domnului Maiorescu, membru al guvernului conservator[10], pe care noi coaliţiunea de la Mazar paşa l-am răsturnat. Nu am aceeaşi mulţumire să adresez domnului primar de la 2 mai[11], domnului aliat cu mine în coaliţiunea de la Mazar paşa, iubitului şi stimatului meu coleg din minister în timpul războiului turco-rus.

Domnul Maiorescu a dat dreptate, şi aceasta-l onorează, generaţiunii bătrîne şi oamenilor acelora care toată viaţa lor au lucrat şi sînt decişi să lucreze pînă la moarte pentru realizarea programului întreg care s-a făcut de acea generaţiune la 1857 şi din care pe această bancă ministerială văd pe domnul prim-ministru şi pe tînărul Dumitru Sturza[12], care, deşi mai tînăr, ne-a ajutat foarte mult cu lucrările sale în comitetul de Unire din Iaşi.

Vă aduceţi aminte, domnilor, că alaltăieri, în chipul cel mai obiectiv, cel mai dezbrăcat de pasiune, am venit şi am arătat care a fost programul de la 1857, care se rezuma în ceea ce se numea pe atunci cele patru puncte, dintre care într-unul se zicea : principe străin, guvern monarhic ereditar ; am venit în chipul cel mai obiectiv şi am spus că este de datoria mea ca membru al comitetului Unirii din Iaşi, ca om din bătrîna generaţine, ca înainte de a muri să cer să se realizeze în totul acel program, arătînd necesitatea mare care este pentru consolidarea viitorului nostru, arătînd că cheia bolţii este ca principele străin să ne dea o dinastie română.

Iată cuvintele pe care le-am zis :

„Eu, ca unul dintre cei mai bătrîni, v-am deschis calea, şi ca unul care în anul acesta am văzut moartea de aproape am voit ca mai înainte de a muri să-mi fac datoria şi să zic aceste cuvinte ca o necesitate pentru ţara mea. Dacă voim să avem o stabilitate în această ţară, nu trebuie să ne gîndim numai la sprijinul unui singur om, fie el chiar Carol de Hohenzollern, ci trebuie să stabilim tărîmul legal pentru cazul unei vacanţe, unei succesiuni la tron".

Domnul ministru de interne în cuvîntul meu nu a văzut alt nimic decît un strigăt de alarmă şi a venit, într-un chip nepotrivit cu talentul domniei sale, cu sentimentele domniei sale, cu poziţiunea pe care o ocupă, să-şi bată joc de cuvintele pe care le-am zis eu : cum că, înainte de a muri . . ., domnia sa a zis că aceasta a fost un fel de tragere de clopot ca să depărtez moartea mea.

Domnul ministru de interne, G. Chiţu : Aceasta am zis-o în bine, domnule Kogălniceanu ; că adică te cred om mare, de acei care sfidează chiar moartea prin hotărîrea lor. Sînt oameni mare cari opresc chiar moartea prin voinţa lor cea tare . . .

Eu vă mărturisesc că aceste cuvinte nu am putut să le iau decît aşa cum le-am luat. Dar fiindcă vă ştiu şi vă cunosc cred că ceea ce spuneţi acum este adevărat ; primesc declaraţiunea dumneavoastră şi sînt fericit că din gura dumitale nu se aud asemenea cuvinte care nu m-au jignit numai pe mine, ci şi pe o mare parte din această Adunare.

Domnul G. Chiţu, ministru de interne : Vă mărturisesc că aceasta a fost intenţiunea mea.

Ceea ce am zis alaltăieri despre necesitatea care este ca ţara să cunoască pe moştenitorul tronului şi ca să vină în ţară aci, să se deprindă cu noi, să înveţe limba noastră, să ne afle moravurile de tînăr pentru ca să ne cunoască, ca astfel generaţiunea viitoare să nu treacă pe unde a trecut generaţiunea mea; ceea ce am zis alaltăieri, am avut nu curagiul, ci datoria — şi nu cred că mă va dezminţi cineva de pe acea bancă — să o spun părintelui regelui, să o spun fratelui regelui, principelui Leopold de Hohenzollern, dintre fiii căruia unul are să fie moştenitorul tronului nostru, am spus-o regelui şi sînt dator s-o declar aci că majestatea sa regele a fost de opiniunea mea, că acel care este moştenitorul tronului nostru, de pe acum trebuie să se obişnuiască cu limba, cu obiceiurile, cu moravurile noastre, ca să ne cunoască.

Cînd am zis aceste cuvinte am auzit şi pe domnul ministru de externe, şi pe domnul raportor zicînd că eu prezint rău cestiunea aceasta fiindcă ordinul succesiunii la tron este regulat şi că vor arăta domniile lor aceasta.

Domnilor, mai întîi de toate am mesagiul tronului din 1880 şi 1881 şi iată ce găsim în privinţa succesiunii în acel mesagiu :

„Este încă o cestiune, domnilor senatori şi domnilor deputaţi, care a preocupat în cei din urmă ani toată ţara, aceea a succesiunii tronului. Vă pot asigura că ea se va regula conform prescripţiunilor Constituţiunii noastre, guvernul meu vă va pune în cunoştinţă despre această regulare".

În adevăr, guvernul a venit şi a arătat actele şi Camera le-a dat aprobare. Iată răspunsul Camerii :

„Adunarea a luat act de acceptaţiunea dispoziţiunilor din Constituţiunea noastră privitoare la succesiunea tronului de către A. S. regală augustul părinte şi de către A. L. auguştii fraţi ai M. V. regale; a luat act asemenea de renunţarea făcută de A. S. principele Leopold, renunţare prin care dreptul eventual de succesiune se transmite fiilor lui".

Aşadar, Adunarea a recunoscut cum că A. S. regală principele Leopold, fratele M. S. regelui nostru, a acceptat succesiunea la tron, dar a acceptat-o ca tot în momentul acela să renunţe în favoarea unuia din fiii săi. În adevăr, principele Leopold are trei fii, şi după ordinul succesiunii moştenitorul prezumtiv al tronului român este întîiul născut, aşa trebuie să fie după regulile care regulează succesiunea la tron. Însă, în ziua de 10 mai 1881, la încoronarea regelui nostru, am văzut pe principele Leopold care a renunţat, dar n-am văzut pe fiul său întîi născut şi care n-a renunţat, ci am văzut numai pe al doilea şi pe al treilea.

Ei bine, putem noi să ştim care este moştenitorul prezumtiv din cei trei? Putem noi să ştim al cui nume este acela al moştenitorului?

Prin urmare, vedeţi că cestiunea nu este hotărîtă.

Aşadar, domnilor, am avut toată dreptatea a chema luarea-aminte a dumneavoastră şi a guvernului şi a vă zice că, oricît de lungă să fie viaţa regelui nostru — şi eu unul doresc să aibă anii lui Matusalem —, nu este bine ca o naţiune întreagă, o naţiune care a făcut atîtea sacrificii să se găsească într-o condiţiune aşa de nesigură; căci, cînd este vorba de regele George al Greciei, să știe cine-i este moștenitorul; cînd este vorba de Serbia, să știe cine are să urmeze regelui Milan; cînd este vorba de Muntenegru, să știe cine are să moștenească tronul. Se cuvine oare ca noi să ne aflăm într-o condițiune cu totul alta?

Și aci mi-aduc aminte de vorbele unui mare om de stat al Germaniei, care, cînd l-a întrebat principele Alexandru de Batemberg[13] dacă este bine să primească a fi domnul Bulgariei, i-a răspuns: De ce să nu primești? La bătrînețe poate să-ți fie aceasta o plăcută suvenire. *(Ilaritate.)*

Nu voiesc să vă mai citesc pentru a doua oară cuvintele pe care le-am zis; cred însă ca membru al Camerii Unirii, care în toată viața mea am fost omul de ordine și care m-am ucis pe mine însumi pentru ca să pot susține tronul și ordinea, cred că-mi fac și acum o datorie cînd vin și vă spun: Nu puneți starea, viitorul țării pe o carte, pe viața unui singur om.

Și cu atîta mai mult sînt dator s-o zic aceasta, pentru că am auzit pe un om, poate mai autorizat decît mine și poate mai mult inițiat decît mine în afacerile țării, care a venit și a pus oportunismul în această țară ca maximă de guvernămînt. Eu sînt contra acestui oportunism, căci s-a pus înaintea acestei Camere republica viitoare și s-a zis aceste cuvinte: Eu mă mulțumesc cu titlul de regat și cu faptul de republică.

Aceasta înfățișează un ce monstruos, căci fiecare guvern și-are nu numai numele, dar și-are principiile sale, are și forma și fondul său.

Am văzut noi niște asemenea încercări; am văzut republică cu regi și regi cu republică, am văzut republică cu un rege ca președinte, am văzut principi și împărați ca președinți ai republicii, și aci, fiindcă onor. domnul ministru de externe este cunoscut ca cel dintîi numismatic al țării, de aceea-mi va permite să-i pun înaintea domniei sale și înaintea dumneavoastră două monete pe care le-am găsit astăzi, căci, precum zice proverbul: Bețivului [î]i iese și dracu cu vinul înainte. *(Ilaritate.)*

Am asupra mea două monete: una de aur și alta de argint, pe care le-am cumpărat astăzi. Pe una găsesc de o parte efigia lui Ludovic XVI și de cealaltă parte găsesc căciula frigiană. Știm cu toții unde a mers Ludovic XVI. Mai am o monetă, unde pe o parte se vede Republica Franceză și dincolo *Napoleon empereur des Français*, și știm unde a mers și acea republică[14].

Așadar, cu drept cuvînt acei care am lucrat pentru actuala stare de lucruri voim [să] știm ce avem.

Avem noi o regalitate numai cu numele și în fapt republică? Ori am voit noi, cei bătrîni, și cred și cei tineri, la 1857, să avem o regalitate stabilă întemeiată printr-o dinastie? Ei bine, domnilor, o declar în rizic de a displace: țara aceasta nu are temperamentul ca să aibă doi principi străini. Țara aceasta, generațiunea mea, și aceia care au venit după mine, care au făcut sacrificii mari, nu s-a lepădat în van de dreptul sacru al fiecărei națiuni de a avea un domn din sînul său și a aduce un domn de o altă limbă și de o altă credință.

Ei bine, noi aceștia bătrîni, membri ai comitetului din Moldova, care am fost pentru Unirea principatelor, noi cerem, sîntem în drept să cerem, ceea ce au cerut toate națiunile care s-au găsit în pozițiunea în care ne-am găsit noi, precum este Suedia și Norvegia. Sîntem în drept să cerem ceea ce ar fi cerut Camera și Senatul în Belgia, dacă regele Leopold nu ar fi avut urmași, ceea ce s-ar fi cerut în Grecia, desigur, dacă regele George nu ar fi avut copii, şi v-am spus că una din cauzele căderii lui Othon a fost şi aceasta.

În rizic de a vă displace, eu, domnilor, vin şi vă rog să faceţi mai franc, mai cu iniţiativă, ceea ce a făcut Senatul. Senatul nu a adus numai un compliment. Senatul nu a zis numai : Să trăiască M. S. regele şi regina ! Senatul a mai zis încă un cuvînt : Să trăiască dinastia ! Ei bine, noi, Camera comunelor, camera populară, trebuie să mergem mai departe şi să spunem ceea ce voim.

De aceea eu voi avea onoarea de a vă propune un amendament în care să se zică în adresă, după cuvintele : Să trăiască M. S. regele şi regina, şi aceste cuvinte : Să trăiască alteţa sa regală, principele ereditar al României şi în România[15]. *(Aplauze.)*

„Monitor", 1882/1883, nr. 14, p. 193, col. 3 — p. 195, col. 3 ; nr. 16, p. 235, col. 1 — p. 236, col. 2.

NOTE

[1] E. Costinescu.

[2] Vezi K., *Opere*, V, *Oratorie III*, partea I, p. 311, nota 8.

[3] Vezi supra p. 327.

[4] D. A. Sturdza.

[5] Vezi Introducerea.

[6] Jean Bernadotte i-a succedat lui Carol al XIII-lea ; a domnit sub numele de Carol al XIV-lea asupra Suediei şi Norvegiei între 1818 şi 1844.

[7] Otto I, din casa de Bavaria, a domnit între 1833 şi 1862, cînd i-a urmat George I din familia domnitoare a Danemarcei.

[8] La stingerea ramurii spaniole a familiei de Habsburg, în 1700, Ludovic al XIV-lea l-a impus pe tronul acestei ţări pe nepotul său ducele de Anjou, care a domnit sub numele de Filip al V-lea pînă în 1746.

[9] În august 1882 K. a fost operat la Paris de litiază urinară.

[10] T. Maiorescu a fost ministru al cultelor şi instrucţiunii publice în guvernul conservator între 7 ianuarie 1875 şi 30 ianuarie 1876.

[11] Gh. Chiţu a fost ministru al cultelor şi instrucţiunii publice în guvernul Manolache Costache între 27 aprilie — 24 iulie 1876 şi apoi în guvernul I. C. Brătianu, care i-a urmat, pînă la 31 octombrie 1878.

[12] D. A. Sturdza avea să publice, între altele, *Însemnătatea Divanurilor ad hoc din Iaşi şi Bucureşti în istoria renaşterei României*, Bucureşti, 1912, 924 p. şi *Însemnătatea europeană a realizării definitive a dorinţelor rostite de Divanurile ad hoc, 1857, şi autoritatea faptului îndeplinit, 1866*, Bucureşti, 1912, 336 p. + pl.

[13] Alexandru de Battemberg a domnit în Bulgaria între 1879 şi 1886, cînd abdică şi intră în armata austriacă sub numele de conte Hartenau.

[14] A doua republică franceză, care a fost proclamată în urma Revoluţiei de la 1848. În 1851, prin lovitura de stat de la 2 decembie, nepotul de frate al lui Napoleon Bonaparte devine împărat sub numele de Napoleon al III-lea. „Republica" aceasta s-a prăbuşit în 1871, în urma războiului franco-prusac.

[15] I. C. Brătianu şi D. A. Sturdza au adus în discuţie declaraţia familiei Hohenzollern, după care în lipsa succesorilor direcţi ai lui Carol I tronul României revenea unuia din fraţii săi sau unuia din fiii acestora. K. a replicat enervat : „Aceasta o ştiam. Care e moştenitorul ?" I. C. Brătianu i-a spus împăciuitor că acesta va apărea, dar stă la căpătîiul mamei sale bolnave. K. a răspuns : „Înţeleg aceasta şi eu mă rog la Dumnezeu să se însănătoşeze".

Cu referire la hotarele Dobrogei, I. C. Brătianu a fost foarte categoric : „Dobrogea este din trupul nostru, a fost ruptă de la noi, nu a fost ţară bulgărească şi prin vărsare de sînge şi multe sacrificie am luat-o înapoi . . . ".

Amendamentul K. nu a fost primit, căci fiul cel mare al principelui Leopold, fratele regelui Carol, era încă minor ; prin urmare, nu putea face un act de acceptare sau renunţare la tron.

61 de deputaţi au primit adresa, iar 15 s-au abţinut, între care şi K. Preşedintele Adunării a declarat însă : „Adunarea a adoptat în unanimitate adresa de răspuns la discursul tronului".

Sesiunea ordinară 1882—1883

Precizări într-o problemă de regulament *

Domnule președinte [1], ieri ați fost așa de bun și ați mulțumit Camerei pentru alegerea dumneavoastră la biurou și negreșit că ați fost satisfăcut de această alegere. Permiteți-mi a vă ruga să faceți ca să fim și noi satisfăcuți de alegerea dumneavoastră, și aceasta este ca să păstrați drepturile care sînt date fiecărui deputat prin regulament. Interpelare pe franțuzește și întrebare pe românește este una și aceeași, nu este așa? Prin urmare, îndată ce s-a dat cuvîntul să se facă o interpelare, nu puteți să mai cenzurați pe nimeni. S-a făcut întrebarea, domnul ministru a răspuns, domnul Lățescu a intervenit în discuțiune; iată dar o interpelare în toată forma; prea bine, dar cu această interpelare mi-ați luat prioritatea mea, căci sînt înscris de 15 zile cu interpelarea mea asupra pensionarilor [2]. De aceea, domnule președinte, vă rog să faceți a se aplica regulamentul, ca să fim cu toții mulțumiți sub președinția dumneavoastră.

După citirea demisiei lui C. A. Rosetti din funcția de președinte al Adunării.

Vedeți, domnilor, că este o lecțiune cam dură, dar care nu împiedică nici pe Cameră, nici pe alegători să dea o dovadă de înaltă stimă unui bătrîn care a lucrat 30 de ani . . .

Voci: Patruzeci de ani!

Cu toate acestea, acei care cunosc caracterul domnului Rosetti socotesc că n-ar fi trebuit să ceară Camerei a face această nouă încercare. Cît pentru mine, nu merit nici onoarea, nici imputarea acestui vot, nu pentru că n-ași fi votat pentru domnul Rosetti, dar m-am abținut fiindcă am onoarea de a-l cunoaște și-l știu că este foarte îndărătnic, atît în cele bune, cît și în cele pe care alții le pot crede rele [3].

„Monitor", 1882/1883, nr. 19, p. 250, col. 2—3.

---

* Ședința din 17 noiembie 1882.

NOTE

[1] Dimitrie Gusti.

[2] Vezi intervenția următoare.

[3] B. Iepurescu spusese că speră ca în curînd să nu mai existe nici un diferend între majoritatea Adunării și C. A Rosetti, încît „în ciuda adversarilor noștri să-l avem printre noi". K. a replicat sarcastic: „În asemenea caz puneți-vă cenușă în cap și votați ce vă cere". Demisia lui C. A. Rosetti a fost primită.

Dezvoltă o interpelare în legătură cu statutul pensionarilor *

Adresînd interpelarea mea domnului ministru de finance [1], în privinţa modificării ce s-a făcut regulamentului ce pînă astăzi s-a aplicat ca dezvoltător legii pensiunilor, declar de mai nainte că n-am alt scop decît a face ca drepturile dobîndite să se respecte aşa precum legea însuşi o voieşte. Nu dau interpelării mele nici un caracter politic, căci şi dîndu-i-l n-aş dobîndi rezultatul după care aş alerga, din cauza mai ales a interpretării ce de o bucată de timp se dă articolului din regulament relativ la interpelări, ca propunerile ce s-ar face în urma interpelării să se trimită la cunoscuta necropolă care se cheamă cercetarea secţiunilor. De aceea mă pun pe tărîmul practic şi împreună cu domnul ministru cred că vom îndrepta o stare de lucruri care nu este cea legală.

Mă aflu, domnilor, într-o poziţiune delicată şi poate veţi crede că vorbesc de un interes personal al meu, *pro domo mea*. Nu este aşa; nu sînt din marii pensionari şi aşteptam din contra ca cei cu pensiunile mari să vină a propune îmbunătăţiri la lege; căci, dacă, bunăoară, astăzi pensionarului căruia i s-a votat o pensiune de 1850 lei i se face o reducere de 33 şi 34 la sută, chiar după o asemenea reducere mare tot [î]i mai rămîne ceva; dar nu e aşa cu acel nenorocit pensionar, cu acea văduvă sărmană, cu acei orfani a căror pensiune nu trece peste 100 lei, din care li se mai reţine 35 sub cuvînt de repartiţiune.

Domnilor, înainte să răsplăteau slujbele făcute statului şi se putea pretinde pînă la un punct oarecare că erau mulţi pensionari care-şi dobîndeau pensiunea prin numărul anilor şi nicidecum prin importanţa slujbei. Dar astăzi sînt mulţi oameni care şi-au căpătat pensiunea stropind cîmpiile Bulgariei cu sîngele lor, şi unii lăsîndu-şi leşurile lor acolo. Prin urmare, veţi recunoaşte împreună cu mine că pensiunea aceasta, dată în asemenea condiţiuni, este trata** cea mai sîntă din partea statului. Ei bine! acestor oameni, acestor funcţionari meritoşi, li se reţine azi, din dreptul lor recunoscut, 36 la sută. Iată pentru ce eu înţeleg a lărgi această discuţiune, pentru ce ţin a vă arăta necesitatea care este să ne ocupăm cu dinadinsul a îmbunătăţi actuala lege a pensiunilor, nu pentru a le spori, dar de a face ca statul către pensionari să nu fie în poziţiunea unui falit. S-a votat omului 100 lei, să i se dea cît s-a votat. Astăzi însă, prin măsura luată de guvern, dacă nu cu precugetare, dar desigur din eroare, se tinde încă a se pune pensionarilor noi sacrificii, la care legea actuală ea însăşi nu-i osîndeşte. Iată ce se întîmplă. Mai întîi însă trebuie să ne întrebăm: Ce este Casa pensiunilor? Cîrmuieşte ea o avere publică, ori cîrmuieşte o avere privată?

După opiniunea mea, pensiunile odată date de guvern, ele constituiesc un fond al pensionarilor; este, afară de un subsidiu pe care-l dă statul, o avere particulară; şi vedeţi pretutindeni azi că este o tendinţă ca asemeni case să se prefacă chiar în un fel de asociaţiuni, unde fiecare să contribuiască cu ceea ce are să dea şi pe urmă să se împartă. Statul are un drept, [î]l recunosc, de supraveghere şi chiar de numire, ceea ce nu era în legea dintîi. În legea dintîi pensionarii-şi alegeau comitetul; pe urmă s-a zis că comitetul să fie ales dintre pensionari, şi a venit apoi legea din 1872 care a dat drept guvernului să numească el comitetul. [Î]l numeşte precum se face şi la regia tutunurilor, la domenii şi la drumurile de fier; dar toate aceste case unde găsim o avere eminamente a statului, după cum este şi la spirtoase şi la saline, au mai multă independenţă în sfera activităţii lor decît Casa pensiunilor.

---

* Şedinţa din 17 noiembrie 1882.

** Poliţa.

Legea din 1872, făcută sub conservatori, şi regulamentul ei lasă pensionarilor oarecare libertate, care văd că astăzi li se ridică. Iată ce zice legea din 1872 la art. 18 : „Comitetul este însărcinat cu lichidarea pensiunilor în modul arătat la titlul V şi VI. El dirige şi priveghează toate lucrările relative la adunarea veniturilor şi plata cheltuielilor".

Regulamentul făcut în urmă, la litera *f*, zice : „privegherea încasării veniturilor şi efectuarea cheltuielilor casei".

Potrivit cu acest articol, Casa pensiunilor, chemată mai ales de a face repartiţiune între pensionari, acolo unde a găsit rezistenţă, a intentat proces; şi aceasta se face de zece ani, de la 1872; de zece ani Casa pensiunilor intentează procese sau se apără în procesele care i se intentează de alţi, fără ca ea să ceară consimţămîntul ministerului.

Domnul ministru de finance, însă, nu zic guvernul, fiindcă nu ştiu opiniunea guvernului în privinţa aceasta, în zilele trecute a făcut o modificare la regulament, prin care modificare ridică Comitetului pensiunilor dreptul acesta, zicînd că pe viitor Casa pensiunilor nu va mai putea intenta nici un proces pînă ce mai întîi nu va sesiza de cauză pe consiliul de advocaţi şi nu va obţine şi autorizarea guvernului. [Î]mi permit o întrebare, mai nainte de a cerceta motivele care a făcut pe domnul ministru a lua această măsură, [î]mi permit a întreba pe domnul ministru dacă domnia sa socoteşte că este bine, că este conform cu principiile de descentralizaţiune care trebuie să ne insufle pe toţi astăzi, că este în raport cu înmulţirea intereselor administrative care n-au sporit * atît de mult ocupaţiunile miniştrilor, încît orice inteligenţă, oricît de mare, cu greu poate îmbrăţişa acum toate, ca să se mai dea şi această sarcină ministerului?

Prin urmare, întreb dacă nu este bine a se lăsa o libertate de acţiune şi Casei pensionilor cel puţin tot atît de mare ca şi în trecut, de a i se da tot aceeaşi libertate cum s-a dat la administraţiunea drumurilor de fier, unde vedem că consiliul de administraţiune dispune de milioane, aceeaşi libertate cum s-a dat Regiei monopolului tutunurilor şi sării, unde administraţiunea specială face cu milioanele regiei ce crede mai folositor, cum s-a dat Casei de depuneri şi consemnaţiuni, care tratează şi face contractări cu guvernul ca putere egală a sa? Eu socotesc că tocmai Casei pensiunilor i se poate da mai mari drepturi, deoarece statul nu are nici un interes angajat acolo, deoarece repartiţiunea pe care pensionarii şi-o impun, pe care ei singuri o sufăr, le dă dreptul ca ei să-şi caute singuri, cum înţeleg, de interesele casei lor.

Acum să vedem ce anume motiv a silit pe domnul ministru a lua măsura care ne ocupă. Pensionarii pretind că au dreptul la o sumă de 85 000 lei ce li se cuvin din reţinerile funcţionarilor Regiei monopolului tutunurilor. S-au adresat la administraţiunea Regiei tutunurilor şi au cerut acei 85 000 lei, administraţiunea i-a refuzat. S-au adresat apoi la minister, ministerul a răspuns că împărtăşeşte vederile administraţiunii tutunurilor. Atunci ce a făcut Casa pensiunilor? A intentat proces statului cerînd suma. S-a înfăţişat la întîia instanţă, a cîştigat; s-a înfăţişat la instanţa a doua şi iar a cîştigat. Domnul ministru nu a voit să se înfăţişeze, dar aceasta e treaba domniei sale, faptul însă este că pe urmă a ieşit acea dispoziţiune de interzicere pentru comitet.

---

* Citeşte : *au sporit* !

Iată ce citim :

„În ceea ce priveşte însă apărarea drepturilor Casei de pensiuni, această casă nu poate nici transige *, nici intenta procese, nici a se apăra în procesele intentate ei, decît numai cu autorizaţiunea Ministerului de Finance, care va lua avizul consiliului de advocaţi, conform art. 21 din legea administraţiunii domeniilor statului.

Pentru acţiunile deja intentate de Casa pensiunilor sau în contra ei, comitetul acestei case va cere autorizaţiunea Ministerului de Finance, fără care nu mai poate figura în instanţă".

Va să zică s-a închis dreptul acestei case şi pentru viitor şi pentru hotărîrile dobîndite în trecut şi încă neesecutate.

Să vedem acum dacă această Casă de pensiuni a meritat această ridicare a dreptului ce a exercitat în timp de 10 ani. Mai nainte de toate să căutăm geneza acestei opriri şi dacă cauza este vinovată; dar iată, domnilor, am găsit acum „Monitorul" din 1881, unde raportatorul comisiunii budgetare a Camerei, domnul Cernătescu, zice : „Comisiunea budgetară pentru a-şi putea da bine seama de starea acestei case, precum şi de resursele ei esacte, a rugat pe domnul ministru de finance ca să delege pe unul din amploiaţii săi spre a merge din minister în minister să observe partidele salariilor funcţionarilor şi să formeze o tabelă de sumele ce va constata că formează totalul salariilor de la care se face reţinere de 10 la sută. Această operaţiune a avut de rezultat cunoştinţa că sumele coprinse la venit în budgetul Casei pensiunilor sînt mai mici decît constatările făcute prin toate ministerele.

Atare sumă ce provine din reţinerea de 10 la sută asupra apuntamentelor tuturor funcţionarilor este, după comitet, de 2 646 336 lei, iar după afirmările comptabililor ministerelor de lei 2 780 802, la care adăogîndu-se 85 000 lei de la amploiaţii administraţiunii Regiei monopolului tutunului etc.".

Va să zică, mai întîi raportatorul dumneavoastră vine şi adaogă, fără să fi zis ceva Casa pensiunilor, adaogă 85 000 lei de la funcţionarii Regiei tutunurilor; acest raport se încuviinţează de Cameră; Camera votează această cifră, Camera dar hotărăşte prin acel budget că pensionarii aveau dreptul la 85 000 lei, şi ei mai au încă dreptul la economiile provenite din vacanţele de posturi la Ministerul de Rezbel şi de unde suma cuvenită pensionarilor trece peste un milion; mai au dreptul la reţinerile din lefile funcţionarilor drumurilor de fier, din momentul ce ele au trecut către stat; dar se zice că acei funcţionari au făcut o casă a lor, un fel de tontină ** între dumnealor; se poate, dar trebuie mai întîi desființată legea organică a Casei pensiunilor, care zice că fiecare funcționar trebuie să depună reținerile sale la Casa de pensiuni și nu se dă libertate unora să zică: Noi nu voim să depunem acolo. Se poate să fie mulți neînsurați care ar preferi să nu depună nimic, dar legea-i silește să depună; prin urmare, trebuie să depună acolo cei 10 la sută.

---

* Face concesii, din fr. *transiger*.

** Casă de economii în care depunerile celor decedaţi revin supravieţuitorilor (sub formă de rente viagere sau adaosuri la capital).

Am zis că, dacă acești 10 la sută s-ar aduce la Casa de pensiuni, atunci trata pe care o dă statul unui pensionar ar fi un adevăr, nu s-ar mai face nici un scăzămînt din pensiunea ce i s-a dat odată de către țară. Dar cînd, bunăoară, se opresc economiile de la Ministerul de Rezbel într-un chip milităresc, nu cu dreptul legii, ci cu dreptul puterii; cînd funcționarii drumului de fier [î]și fac o altă casă deosebită în afară de coprinderea legii organice pentru toți funcționarii; cînd apoi se scutește Regia monopolului tutunurilor de datoria de 85000 lei, atunci negreșit că pensiunile care se dau de către stat ca răsplătire a unor slujbe, vedeți foarte bine că acea pensiune are să devină o nulitate.

Domnilor, mai întîi pensionarilor li se oprea o reținere de 10 la sută, mai pe urmă li s-a impus și acea taxă de rezbel de 5 la sută, care fac 15 la sută, și după aceea, prin necontenite repartițiuni, au ajuns astăzi a suferi o reținere de 35 la sută, astfel că acel cu o pensiune acordată de țară în sumă de 200 lei nu primește decît 120 lei.

După ce domnul ministru s-a adrest la Casa pensiunilor și i-a făcut cunoscut cum că împărtășește chipul de vedere al regiei, adică că nu vrea să plătească pe luna aprilie, ci numai pe luna mai, atunci s-a adunat administrațiunea Casei pensiunilor și cu delegații Camerei și Senatului și au făcut acest proces-verbal:

Astăzi, luna mai 24, anul 1882.

Membrii de administrație ai Casei pensiunilor, în prezența domnului Al. Orăscu, senator, delegat din partea onor. Senat, și a domnului Al. Sihleanu, deputat, delegat din partea onor. Camere legiuitoare, luînd în băgare de seamă adresa onor. Minister de Finance, sub no. 19 268 din 20 mai curent, îndreptată comitetului pensiilor, prin care i se pune în vedere cererea pensionarilor ce se află în funcțiuni în administrația monopolului tutunurilor de a li se răspunde pensiunile pe luna lui aprilie 1882, fiindcă direcțiunea acei administrațiuni a tutunurilor a încuviințat ca dînșii să opteze între pensiune sau funcțiune de la 1 mai.

Avînd în vedere că prin această adresă a onor. minister subscrisă de domnul secretar general s-a invitat comitetul a lua măsuri de a se satisface cererea reclamanților funcționari-pensionari, pentru motivul că nu este un vot legiuitor pe temeiul căruia să se prevaleze comitetul, ci că deciziunea luată de direcțiunea regiei este numai spre a împlini dorința exprimată de comisiunea budgetară, pe care deciziune o putea lua la timpul ce i s-ar fi părut oportun.

Avînd în vedere că în budgetul general al anului expirat, cît și cel al anului curgător, anploiații Regiei monopolului tutunurilor figurează între amploiații statului.

Avînd în vedere că, cum se constată din raportul domnului P. Cernătescu, raportatorul budgetului Comitetului pensiunilor pe anul 1881–1882, inserat în „Monitorul oficial” cu no. 72 din anul încetat, suma reținerilor de 10 la sută de la funcționari cuvenită Casei pensiunilor pe anul 1881 — 82 a fost mărită peste prevederile comitetului, pe motiv între altele că o să încaseze lei 85 000 de la amploiaţii Regiei monopolului tutunurilor.

Avînd în vedere art. 31 din legea pensiunilor de la 1868, prin care obligă pe tot pensionarul ce va primi o funcţiune retribuită de stat să opteze între pensiune şi leafă etc.

Pentru aceste motive:

Comitetul în unire cu adeziunea domnilor delegaţi ai onor. Corpuri legiuitoare decide:

1. Nu se va admite cererea pensionarilor funcţionari ai Regiei tutunurilor de a li se restitui pensiunea pe aprilie.

2. Se va invita Regia monopolului tutunurilor să facă popririle legiuite de 10 la sută de la lefile tuturor impiegaţilor săi înscrişi în budget şi a-i vărsa comitetului.

3. Se va invita a vărsa comitetului 10 la sută ce i se cuvine de la lefile funcţionarilor săi pentru anul încetat 1881 — 1882.

4. Se va urmări prin regie, sau la trebuinţă prin justiţie, acei pensionari ca să restituie Casei pensiunilor suma ce au primit-o în anul încetat ca pensiune.

Această încheiere se va comunica şi onor. Minister de Finance.

C. Bălcescu, N. Năcescu, G. Dîmboviceanu.

Delegaţii Camerei şi Senatului : Al. Sihleanu, A. Orăscu.

Vedeţi dar, domnilor, şi delegatul Senatului şi delegatul Camerei împreună, întemeiaţi pe raportul domnul[ui]Cernătescu, pe hotărîrea Camerei, pe budgetul votat şi aprobat, au socotit că este drept să ceară acei 85000 lei, precum asemenea că este drept să urmărească, oriunde găseşte, averea care crede că se cuvine Casei pensiunilor. Ei bine, astăzi li s-a luat şi acest drept. Eu, domnilor, v-am spus faptele cum reies din cele scrise şi citite dumneavoastră, şi vă declar că nu pot conchide decît a repeţi că prin interpelarea aceasta nu înţeleg deloc să aduc o polemică între minister şi Cameră, din contra, nu voiesc decît ca abuzurile şi neregulile să se înlăture şi să se dea Casei pensiunilor libertatea de acţiune ce o au şi celelalte case. Dar se găgăseşte, de exemplu, că nu este bun acest comitet care administrează Casa pensiunilor, atunci să reformăm legea, să numim un directore, care, ca şi la celelalte case, să aibă pe lîngă sine un consiliu de administraţiune; dar să nu punem condiţiunea ca nimic să nu se mişte în această casă fără consimţămîntul guvernului, căci nu vedeţi cu ce responsabilitate mare se îmbracă guvernul? Şi apoi se lovesc într-un mod cu totul nemeritat pensionarii, şi mai cu deosebire cei săraci, şi numai ei nu merită această lovire de la guvernul actual; căci pentru aceasta voi face apel la dumneavoastră să mărturisiţi că mult a ajutat partidului actual ca să vină la putere marea majoritate a pensionarilor, şi nu trebuie acum să le refuzăm un drept şi o putinţă de apărare ce o avea prin legea de sub conservatori.

[Î]mi pare bine că văd şi pe domnul prim-ministru aci, căci cred că şi domnia sa se va uni cu mine la dorinţa ce exprim ca să reviziuim cît mai curînd legea pensiunilor ...

Domnul preşedinte al consiliului : La aceasta da.

Şi să facem ca ce este dat de ţară unui fost funcţionar al ei să fie un adevăr, căci pe cînd toate hîrtiele statului au curs astăzi peste pari, bonurile de pensiuni sînt scăzute cu 30 și 40 la sută; să facem ca această hîrtie să nu fie o jucărie, ca să nu zic alt cuvînt, ci un adevăr. Eu sînt de părere că mai bine să tăiem pensiunile cu 20, cu 30 la sută, dar ceea ce le dăm să fie o realitate.

Recunosc împreună cu domnul ministru că domnia sa a voit să împiedice abuzurile prin măsurile ce a luat, dar nu cred că este bine ca prin exercitarea acestui drept să se facă un rău așa de mare pensionarilor.

Conchid dar cerînd ca, pînă la revizuirea actualei legi a pensiunilor, cel puțin deocamdată, cu o oră mai curînd, să constituim Casa pensionarilor după modul celorlalte case care administrează averi mai mari ale statului.

Dacă administrațiunea drumurilor de fier, care administrează o avere a statului, are consiliul său de administrațiune și are o latitudine de acțiune mai mare — și recunosc că nu se poate face altfel —, dacă casa Regiei tutunurilor, a băuturilor spirtoase și a salinelor are consiliul său de administrațiune și o mare libertate de acțiune, pentru ce să nu dăm și acestui Comitet al pensionarilor aceeași libertate de acțiune?

Domnilor, termin cum am început, repețind încă o dată: nu fac din aceasta o cestiune de partid sau o polemică cu guvernul, căci și de aș face-o n-aș avea alt rezultat decît osteneala de a o face, și scopul meu este numai să ajung a convinge pe guvern că trebuie să se gîndească la forța acestor pensionari, și nu a acelor mari, ci a celor mici, căci în adevăr am văzut în pensionarii cei mari că sînt mulți care nu merită, sau care trecînd un șir de servicii mici s-au văzut deodată, prin o favoare oarecare, aruncați în niște pozițiuni foarte mari și pe urmă trecuți la pensiune.

Am tabloul pensionarilor aci și văd sume colosale de mari. În ceea ce mă privește pe mine, am și eu 800 lei pe lună și primesc să-i reduceți cît veți voi. Dar ceea ce cer este ca pensionarului celui mic, care are o pensiune de 200 lei pe lună, să nu i se dea numai 120. Aș ruga pe acei dintre domniile voastre care cred că este de invidiat soarta pensionarilor să-și dea osteneala să meargă dimineața la Casa pensiunilor și să vadă acolo cum scările și curtea este plină de niște biete văduve, de oameni ologi care vin în cîrje și așteaptă cu lunile ca să-și primească nenorocita lor de pensiune; pe cînd cei mari n-au nici o jenă, căci ei au influențele lor, pozițiunea lor socială și poate să-și încaseze foarte lesne pensiunea. Dacă mă voi lua chiar pe mine, eu declar că nu simt nici o jenă, pe cînd cei mici trebuie să treacă prin fel de fel de suferințe ca să poată să-și ia pensiunea cine mai știe pe cîte luni înapoi.

Apoi, domnilor, la Iași sînt scrîșniri de dinți și lacrime curg pînă cînd să-și poată căpăta pensiunea.

Acum, domnilor, mai am o mică durere pe care voi să o spun mai ales domnului ministru de finance, durere intimă, și iată care este:

Pentru ce între acești trei administratori ai Casei pensiunilor, care nu cunosc decît persoane de aici, nu ați numit și unul care să cunoască pensionarii de peste Milcov atît prin pozițiunea lor socială, cît și prin serviciile ce au adus țării, căci sînt acolo pensionari bătrîni care au făcut servicii însemnate țării și care sînt necunoscuți ca și cei mai din urmă dintre pensionari și se tratează în chipul cel mai rău. Așa este bătrînul doctor Cihac[2], care este un om mare pentru Moldova, care este întemeietorul serviciului sanitar în armată și în țară și care a servit în modul cel mai demn statul; dar care acum ajuns la etatea de 85 ani s-a retras în Germania la Aschaffemburg, de unde caută să-și încaseze pensiunea. Ei bine, acest bătrîn lasă că capătă pensiunea peste 6 luni, dar pînă o capătă trebuie să o cheltuiască jumătate, căci i se cere de Casa pensiunilor certificat de identitate, și ca să-l poată avea trebuie să meargă de la Aschaffemburg la Munich, și după ce a căpătat de acolo certificat nu este destul, trebuie să meargă la Berlin ca să ia și certificarea ministrului de externe prusian și apoi să meargă la ambasadorul nostru să certifice și el, căci numai așa i se primește certificatul; prin urmare, vedeți cîtă cheltuială trebuie să facă. Am toată jeremiada lui scrisă aci, și într-una din scrisori mă întreabă așa:

„Aud că aveți un ministru Sturdza; nu cumva este feciorul lui Alecu Sturdza? Dacă este feciorul lui Alecu Sturdza, spuneți-i să-și aducă aminte de bătrînul Cihac și să zică un cuvînt pentru mine, ca măcar la două luni să-mi pot primi pensiunea".

Ei bine, dacă ar fi fost acolo la comitet un om care să cunoască persoanele, l-ar fi cunoscut și acesta n-ar suferi nici el, nici ceilalți pensionari atît de mult. A fost pînă în anul trecut unul de peste Milcov în acel comitet, acum nu mai este; dar, dacă acela nu este, să fie altul, să fie și unul de peste Milcov, căci este bine, și se mai găsesc pensionari de peste Milcov care locuiesc în București ca să poată fi la comitetul acela.

Vedeți, domnilor, că cererile mele nu sînt mari, dar arăt necuviința că în capul administrațiunii pensiunilor sînt oameni care în cea mai mare parte nu cunosc pensionarii de peste Milcov.

Domnule ministru, vă rog pentru dumneavoastră să modificați legea și deodată ce lăsați asupra lor dreptul de repartițiune, ca ei să poarte pe spinarea lor neajunsurile de repartițiune, să le dați dreptul ca ei să-și găsească averea unde vor putea; nu vă cer mai mult; tribunalele sînt ale țării, lăsați-i să se ducă și la tribunal cînd vor găsi de trebuință, și dacă nu vor avea dreptate vor păți-o. Am auzit zicîndu-se că au abuzat de acest drept, că au făcut procese nedrepte; apoi dumneavoastră i-ați numit, pentru ce i-ați numit? Camera le dă sume, ei le urmăresc unde le găsesc, le dă lege, le dă buget, le dă tot, ei au dreptul să le execute și să urmărească ceea ce le dă Camera; pentru ce nu le dați cifra de 85 000 franci, care li se cuvine de la reținerile funcționarilor monopolurilor tutunului și alte? Puneți acolo oameni care să cunoască pe persoane și lăsați-i să apere drepturile pensionarilor [3].

„Monitor", 1882/1883, nr. 19, p. 251, col. 3 — p. 254, col. 3.

NOTE

[1] G. Leca.

[2] Vezi despre el la O. Nițulescu, *Doctorul Iacob Cihac și începuturile mișcării științifice în Moldova*, în „Revista științifică Vasile Adamachi", XIV, 1928, nr. 1, p. 7—11. Vezi și N. Iorga, *Despre Mihail Kogălniceanu*, comunicare la Academia Română din 14 octombrie 1918, publicată în vol. *Portrete și comemorări*, București, f. a., p. 9—12, unde publică o scrisoare a dr. Cihac din 22 decembrie 1873, în care îi cere lui K. să-l viziteze.

[3] Discuția s-a închis.

Prezintă două petiții ale locuitorilor din Giurgiu, în care reclamau „contra legii de vînzare a unor bunuri ale statului în loturi" *

Am onoare a vă înfățișa două petițiuni ale mahalagiilor din Giurgiu, care și ei, ca toți locuitorii rurali din țară, se plîng în contra legii de vînzare a unor bunuri ale statului în loturi, care face imposibilă pentru ei cumpărarea de pămînturi, cu condițiunea mai ales ca fiecare cumpărător să numere a cincea parte din prețul locului cumpărat. Într-adevăr, lesne se poate judeca că cu chipul acesta nu vor putea cumpăra pămînt decît cei cu bani la chimir. De aceea eu socotesc neapărat ca legea să fie revizuită și modificată, ca să devină mai practică.

Cu această ocaziune, aș ruga pe comisiunea de anchetă care a fost numită să cerceteze dacă a fost în realitate vreo mînă străină care a împins pe cei 8000 de locuitori a petiționa să ne aducă odată raportul său [1].

„Monitor", 1882/1883, nr. 22, p. 281, col. 2—3.

---

* Ședința din 23 noiembrie 1882.

NOTE

[1] D. Leca, președintele Adunării, i-a răspuns că această comisie de cercetare a petițiilor s-a numit la sfîrșitul sesiunii precedente și n-a apucat să lucreze deoarece parte din membrii ei au plecat din țară (G. Vernescu și P. Carp). K. i-a replicat : „Faceți dumneavoastră lucrarea, căci sînt sigur că va fi perfectă, căci dumneata știi să lucrezi". Vezi și supra p. 309.

Intervenții pe marginea noului proiect de lege al consiliilor județene *

Domnilor, art. 63 din lege[1] iată cum sună :

„Consiliul se pronunță asupra cererilor privitoare la înființarea, desființarea sau schimbarea zilelor de tîrg în județ ".

Înțeleg ca consiliul să se rostească asupra necesității ce s-ar simți de a se preface un sat, o comună rurală într-o comună urbană, și apoi să vină Camera și să se rostească dacă dă sau nu dă acest drept. Nu înțeleg însă ca un consiliu județean să mă poată împedica pe mine pe proprietatea mea să fac orice comerciu, să înființez orice fabrică sau orice prăvălie aș voi.

Această lege este o lege veche, o lege care era înainte de 1864, dar, îndată ce la 1864 cestiunea proprietății s-a rezolvat și îndată ce fiecare proprietar mic sau mare a devenit liber pe proprietatea lui, această lege a devenit un anacronism.

Legea rurală zice că un proprietar care are o industrie sau o prăvălie poate exercita industria sa, comerciul său ; pe viitor însă să o strămute pe proprietatea lui, și tot asemenea și comuna.

Este comuna Cașin, care este proprietate a statului ; acolo arendașul și-a păstrat dreptul de a ține bîlci, și în zilele bîlciului proprietarii chiar din comuna Cașin, care-și au prăvăliile lor, nu au voie să deschidă prăvăliile căci așa s-a stabilit prin niște hrisoave.

---

* Ședința din 23 noiembrie 1882.

Dacă este cestiune de prefacerea unei comune rurale într-o comună urbană, atunci înţeleg ca consiliul judeţean să fie chemat să se rostească şi să hotărască, dar ca pe proprietatea mea să nu am eu voie să fac prăvălie sau să fac bîlci, aceasta nu înţeleg.

Vă voi cita un alt fapt, vă voi da de exemplu un sat din judeţul Muscel, şi domnul Dimitrie Brătianu trebuie să ştie că acolo este un proprietar care se cheamă Udrea Golescu, care are un oraş întreg şi care acolo a făcut diferite stabilimente de comerciu, prăvălii, ateliere de cizmărie, a făcut fel de fel de fabrice. Apoi s-ar putea oare ca consiliul să vină să-i zică: Tu ai să faci în ziua cutare şi cutare bîlci.

Trebuie, domnilor, să se lase comerciul liber. De aceea eu cer să se suprime acest articol. Rămîne puterii executive dreptul ca împreună cu puterea legiuitoare să hotărască din 5 în 5 ani prefacerea comunelor rurale în urbane, dar toate celelalte cestiuni de tîrg, de bîlci, lăsaţi-le la cei interesaţi; nu veniţi a lovi în dreptul de proprietate.

Replică lui I. Codrescu[2].

Domnilor, să punem punctul pe iota. Domnul Codrescu zice că s-ar face aglomeraţiune şi conflicte. Tot această cestiune a mai fost odată, cu ocaziunea tîrgului Strehaia[3], dar am avut nenorocirea că nu am fost auzit, ascultat sau înţeles.

Domnilor, în sate nu există decît proprietate rurală şi fiind proprietate rurală nu se poate da decît la pămînteni; prin urmare, în sate nu poate veni nici un străin să cumpere pămînt; pentru aceasta trebuie să vină puterea legiuitoare şi să facă comună urbană. Dar, odată acest fapt stabilit, care lege, fie înaintea Constituţiunii, fie după Constituţiune, poate mărgini dreptul meu de proprietate? Constituţiunea zice că proprietatea este sacră; fiind eu proprietar ori în Bucureşti, ori în satul Călmăţui, am voie să fac în proprietatea mea ce-mi convine. În Bucureşti, am eu dreptul să fac un mare stabiliment dacă am pămînt mult, şi să fac o *Ville de France*, o *Ville de Roumanie*, un *Bazar de Roumanie*, ca în Paris?

O voce: Nu!

Nu am drept? Prea mergeţi departe. În sate asemenea nu mă poate nimeni împedica să fac de-a lungul unui drum, unei şosele de pe proprietatea mea o fabrică, prăvălii, pieţe pentru care, pieţe pentru vite, pentru marchitănii sau altele; nimeni nu mă împedică cu Constituţiunea în mînă şi cu ceea ce este în toate ţările din lume. Ce a spus domnul Codrescu? A zis că un proprietar poate să facă concurenţa celuilalt, poate să-i facă şicane. Cum? La marginea proprietăţii mele, nu are voie un alt proprietar să facă fabrică, povarnă, orice stabiliment voieşte el? Vă temeţi de conflict? Cum se poate aceasta? Dar cum se fac oraşele? Se fac mai întîi prin aglomeraţiuni şi, după ce aglomeraţiunile capătă o importanţă oarecare, apoi vine puterea legiuitoare şi le declară oraşe. Vedeţi de exemplu în Anglia, unde erau înainte comune urbane mari şi puternice, care, cînd au căzut, s-au desfiinţat; şi, de altă parte, erau sate care au ajuns oraşe mari.

Prin urmare, pe teritoriul care e proprietatea mea am voie să fac orice voiesc; nu mă poate nimeni împedica, dacă principiul din Constituţiune este un adevăr. Ce are însă drept puterea executivă? Are drept să zică: Nu-ţi dau dreptul să-ţi prefaci proprietatea dumitale în comună urbană decît prin votul puterii legiuitoare. Odată acesta admis, toate grijile sînt înlăturate, nu mai încape nici o frică. Astăzi, domnule ministru, sînt sute de sate care au pe dînsele prăvălii, fabrici şi chiar aglomeraţiuni. Şi-mi pare bine că văd acolea pe domnul prim-ministru, care e proprietar în Muşcel sau aproape de Muşcel, şi-l voi ruga să cerceteze dacă în satul lui Udrea Gheorghiu Golescu nu este un adevărat tîrg : are fabrici, are prăvălii şi are chiar zi de tîrg.

Întreb pe domnul ministru : Poate puterea esecutivă să trămită jandarmi acolo şi să oprească pe negustori de a vinde şi pe proprietar de a avea tîrg ? Am fost colegul domnului ministru şi n-am făcut aceasta.

Legea rurală în adevăr prevede că proprietăţile care au privilegiul de a ţine bîlci nu pierd acest privilegiu, dar sînt datoare a strămuta bîlciul afară din raza comunei : unde nu s-a îndeplinit această prescripţiune a legii, abuz s-a făcut.

Aşadar, eu socotesc că este destulă garanţie în contra temerilor ce se arată în păzirea legii comunale, care prevede categoric ca comunele rurale să nu poată fi prefăcute în comune urbane decît prin anume legi, şi aceasta numai din cinci ani în cinci ani.

Acolo consiliile judeţene sînt competinte şi trebuie să aibă dreptul a se pronunţa dacă comuna rurală ce are a se transforma în comună urbană merită această transformare, poate sau nu să suporte cheltuielile ce se cere să facă o comună urbană, şi altele ; dar altfel, să mă oprească pe mine consiliul judeţean de a face fabrici, de a face prăvălii, de a ţine bîlci pe moşia mea, nu înţeleg ; nimeni, în puterea legilor ţării, nu mă poate opri de la aceasta.

O voce : Nu este vorba de aceasta.

A ! Iar istoria Strihaiului [sic !] . Ei bine, am onoare a vă spune că în tîrgul Strihaiului nu există un singur evreu, afară de un tinichigiu, care vine acolo din timp în timp şi care a format deja ucenici creştini. Mai mult decît atît, Strihaiul are tîrgul său, are prăvăliile sale, are zi de tîrg, depozitele care să făceau mai înainte în tîrg se fac acum la gară fără inconvenient şi fără să poată fi oprite. Strihaiul nu vrea nimic, nu cere nimic, păstrează ceea ce are. Acolo n-a fost decît o cestiune de popularitate.

Asemenea şi noi toţi proprietarii vom face pe moşiele noastre ce vom voi ; aceasta cu Constituţiunea în mînă, afară de cîrciume, fiindcă în privinţa lor este lege.

De aceea articolul acesta este un pleonasm nepotrivit cu Constituţiunea şi cu respectul proprietăţii, nepotrivit nici cu interesele ţării, pentru că trebuie să se lase libertate oricărui comerciante de a se duce acolo unde găseşte folos. Dacă un proprietar va face greutăţi comerciului, comercianţii nu se vor duce la el, ci în altă parte, unde li se vor oferi avantage.

Dar unde este greutatea ? Ce voiţi dumneavoastră, apărătorii acestui articol ? O instituţiune feudală, ca să nu facă nimeni nimic pe moşia sa fără voia seniorului, fără hrisov domnesc ca în veacul de mijloc. Aceasta nu e cu putinţă, voi face pe moşia mea ce-mi va plăcea. Vă rog dar să suprimaţi art. 63, care de altfel nici nu se aplică de vro 10 ani.

Replică lui I. Cîmpineanu[4]

Domnilor, fricele pe care vi le pune înainte onor. domnul Cîmpineanu să-mi permiteţi a zice că sînt frici nu care să vă sperie, dar care să vă facă să votaţi pentru menţinerea unui articol care, după mine, mai ales de către o Cameră liberală, nu trebuie să se menţină deloc. Ce ne-a vorbit domnul Cîmpineanu? Ne-a vorbit despre comerciul străin, despre comerciul care ucide, despre comerciul ambulant. Apoi, domnule, oricine a trăit la ţară şi cunoaşte aceste bîlciuri ştie foarte bine că la ele, în mare majoritate, 99 la sută, vin mai cu seamă orăşenii, care plătesc toate greutăţile şi sarcinile statului, vin de vînd sau cumpăr. Onor. domnul prim-ministru cunoaşte foarte bine, ca local din judeţ, de o parte Piteşti şi de altă parte tîrguşorul Cîrcinovu; domnia sa, cînd se coboară seara în ziua de duminecă de la locuinţa sa, vede cum sumă de căruţe cu trei şi patru cai încărcate numai cu orăşeni din Piteşti vin la tîrgul Cîrcinovu ca să cumpere sau să vîndă.

Domnul preşedinte al consiliului : Cei mai mulţi sînt evrei.

Mă însărcinez pe tărîmul acesta să fac pe orăşenii din Piteşti să protesteze în contra cuvintelor zise astăzi de domnul prim-ministru. Eu nu sînt om de propagandă, care să umblu prin sate şi tîrguri, dar cred că orăşşenii din Piteşti vor protesta în contra cuvintelor zise de domnul prim-ministru, căci sînt mii dintre ei care merg pe la bîlciurile dimpregiur.

Domnilor, [î]mi pare curios că să aduce înaintea dumneavoastră frica de comerciul străin, care ucide comerciul pămîntean, şi că această frică se găseşte în învoirea ce s-ar da fiecărui proprietar ca să facă pe moşia sa prăvălii, fabrice etc., păstrînd în acelaşi timp proprietăţii sale caracterul de sat, de proprietate rurală şi, prin urmare, neputînd da elementului străin dreptul de domiciliu în acea proprietate; [î]mi pare curios că tocmai de la domnul Cîmpineanu, care ca guvernator al băncii naţionale fără să vrea a fost în centrul acelei acţiuni care în cea mai mare parte era făcută de evrei, să vină cu asemenea frică ...

Domnul I. Cîmpineanu : Nu am vorbit de evrei, ci de comerciul ambulant.

Aţi generalizat şi daţi-mi voie şi mie să fac aceasta.

Domnilor, comerciul ambulant se poate lovi şi prin alte măsuri decît prin aceea ca eu pe proprietatea mea să nu pot face prăvălii, nu zic cîrciume; comerciul ambulant de la sine va cădea în ziua cînd se vor înmulţi drumurile de fier; atunci comerciul ambulant va cădea şi nu numai el, dar şi bîlciurile vor cădea, şi fac apel la toţi moldovenii să spună ce era mai înainte marele iarmaroc ce să face de Sf. Ilie la Fălciu şi ce a ajuns să fie azi? Asemenea acel de la Rîureni. Ei bine, cu ce drept dumneavoastră Cameră liberală veniţi să împiedicaţi pe proprietarul de la Bălteşti de a face un bîlci pe proprietatea sa, pentru a scuti pe oameni să meargă o cale lungă pînă la iarmarocul de la Fălciu? Pentru ce proprietarul de la Fălciu să aibă dreptul a aduna acolo lumea la bîlci şi de a cere de la ţară, de la administraţiune să-i trimită jandarmi, poliţie, comisari pentru menţinerea ordinei, şi pe mine proprietar de alături, care voi să-mi dezvolt industria în marginile legilor şi a condiţiunilor mele de proprietate, să-mi puneţi înainte cestiune de ordine publică şi consideraţiunea că trebuie să se facă cheltuieli etc.?

Apoi oare ţara aceasta, care plăteşte dările ca toate ţările din lume, nu plăteşte pentru ca să aibă protecţiunea persoanelor şi a averilor particulare şi pentru ca pretutindenea să fie poliţie? Pretutindeni este poliţie. În oraşul Bucureşti este poliţie mare, pentru că şi Bucureşti este un oraş mare, iar în oraşele cele mici este primarul şi cînd se iveşte pe acolo o mare dezordine, apoi este garnizoana.

Ei bine, domnilor, cu astfel de cuvinte și de argumente mici voiți domniile voastre să primim noi un amendament care este cu totul în contra principiilor Constituțiunii?

Sînt mai mulți comercianți aci care vă pot spune ce era înainte bîlciul din Lipsca și ce a devenit astăzi.

Negreșit și astăzi să duc comercianți la bîlciul din Lipsca, dar în același timp se duc și la Paris și cumpără ceea ce le trebuie, și nimenea nu-i împedică. Prin urmare, lăsați și domniile voastre pe fiecare să meargă să cumpere unde vrea.

Cum, domnilor? Cînd am eu șosele, cînd am drumuri de fier, să mă tem de un om care se află pe un munte impracticabil și care cu toată influența sa, cu toate privilegiile lui, totuși nu mă poate face el pe mine să mă duc la dînsul să fac tîrguieli, cînd am o altă localitate mai bună.

Dar este vorba de comerciul ambulant? Apoi tocmai comerciul ambulant este motorul care astăzi face orașe acolo unde nu au fost, căci un oraș nu se poate forma decît acolo unde el se poate întemeia pe interese reale. Dacă o localitate oarecare este bună pentru comerciu, acolo se face orașul.

Sînt localități unde s-a făcut o gară care era în mijlocul unor cîmpii pustii și cu toate acestea, fiindcă acea gară din întîmplare este situată acolo unde să încrucișează mai multe drumuri, unde trece populațiunea, acea gară de la sine are să devină oraș.

La Pașcani s-a făcut o gară și s-a făcut într-o mlaștină, în mlaștinile Siretului, și astăzi acea gară a devenit un oraș care bate pe orașul Pașcani, care este situat pe deal.

Deci oamenii liberali, Camera liberală nu ar trebui . . .

Domnul Constantinescu : Nu este vorba decît a cere voie...

Nu încape să cer voie eu stăpînul proprietății mele; nu voiesc să mă duc să mă rog și să mă căciulesc la guvern, care are destulă putere . . .

Domnul Constantinescu : Dar nu este prohibițiune.

Nu-mi spuneți aceasta. Eu m-am ocupat foarte mult de această cestiune, o tratez de 16 ani de zile, o tratez de cînd s-a promulgat legea rurală, care zice că aceia care au bîlciuri le pot păstra și pe viitor, dar bineînțeles nu ca un privilegiu, nu ca un hrisov, și am dat acest drept nu numai proprietarilor, dar și satelor și comunelor am dat dreptul să-și facă bîlci.

Nu uitați că sînt comune care au și privilegii și hrisoave, precum sînt și mulți proprietari, și cu toate acestea ce au făcut? Nimic. Căci știți domniile voastre cine dă astăzi un privilegiu, un hrisov unei localități? I-l dă situațiunea sa topografică, i-l dă dezvoltarea comerciului. Sînt văi, sînt dealuri, dar sînt aglomerațiuni de public căruia-i vine cu greu ca să meargă trei și patru poște depărtare; prin urmare, acolo se face tîrg, acolo se creează orașul. Sînt apoi localități unde să le dați toate privilegiile din lume, cu toate acestea nu veți putea face nimic.

Este tîrgul Docolina, care se află în mîna cui? În mîna omului celui mai puternic, celui mai influinte și cu toate acestea nu a putut să facă nimic în tîrgul Docolina, și pentru ce? Pentru că acel tîrg este situat între Huși și Bîrlad și de aceea nu a putut să prospere.

Este tîrgul Răducănești, proprietatea lui Răducanu Rosetti, ginerele lui Grigorie Ghica vodă, ginere de domn și, prin urmare, un om cu mare influență; el a făcut un tîrg sînt acum 20 de ani acolo, și cu toate acestea tîrgul Drăgeni, centru mare de populațiune, care aduce toate mărfurile de la Galați, care rivalizează cu orașul Huși, ucide tîrgul Răducănești.

O voce : Strehaia.

Strehaia? Cestiune de popularitate; ai afirmat rău, domnule Burilene. Nu este un singur jidan în Strehaia și dovadă că este așa am pe însuși domnul prim-ministru : în Strehaia a pus domnia sa un spital de 60 paturi și negreșit că nu pentru evrei a pus spitalul acolo. Nenorocitul primar al strehăienilor s-a plîns zicînd : Nu ne lasă să facem obor de grîu în Strehaia, [î]l vom face la gară, și la gară se vinde grîu.

Prin urmare, votul care s-a dat după lunga cuvîntare a domnului Burileanu a rămas vot, și Strehaia a rămas tîrg, și trăiește și are să trăiască în bună pace strehăienii cu severinenii ...

Domnul prim-ministru : Lasă Strehaia!

Ba trebuie să răspund, ca să nu-i mai vină poftă domnului Burileanu să mă întrerupă. *(Ilaritate.)* Știți, domnilor, ce este între Strehaia și Severin? Este același lucru care s-a petrecut mult mai nainte. Un domn al Țării Românești vede pe un judecător și-l întreabă : Cum de a pierdut procesul cu moșnenii proprietarul cutare ruda mea? Judecătorul răspunde că a voit să-și apere moșia. — Dar unde ai moșie? — În Rîmnic. — Dar proprietarul? — Moșia acestuia este în Teleorman. — Ce are a face moșia din Teleorman cu moșia din Rîmnic? — Are a face, Măria Ta, că dacă ruda Măriei Tale ar cîștiga tot așa, mîine, poimîine mi-ar lua și moșia mea.

Aceasta a făcut și domnul Burileanu cu Strehaia.

Să lăsăm aceste lupte. Am rupt odată cu privilegiile, să nu mai revenim la dînsele, fiindcă din momentul ce s-a dat pămînt foștilor clăcași ei au dreptul să facă ce vor voi pe proprietatea lor; și poliția este datoare să fie în tot locul, de aceea se plătește.

Cestiune de higienă? Apoi domnia ta care ai fost în Dobrogea, domnule Ionescu, în Medgidia au stat acolo 3000 locuitori și nu i-a mai gonit nimeni. Cînd se vor declara frigurile, se vor duce singuri fără să fie nevoie ca să-i gonească.

Sub pretext de comerciu ambulant să venim să jignim principiul proprietății, aceasta nu o înțeleg. Să nu mai aducem aci spectrul comerciului ambulant.

Să ne ocupăm mai bine a întări poliția de-a lungul granițelor, ca să nu se mai facă cărare pe acolo. Sînt locuitori pe malul Prutului pe unde, cu toate cordoanele domnul ministru, mosafirii nepoftiți găsesc locul de a se strecura. Ei nu au nevoie să treacă pe la biroul vamal. Aci este totul; dar nu să venim în veacul al 19-lea, cu ocaziunea legii consiliilor județene, care este camera județului, să-i punem restricțiuni de a se rosti pentru înființarea sau desființarea zilelor de tîrguri. Camera României n-ar voi una ca aceasta. *(Întreruperi.)*

Veți vorbi la rîndul dumneavoastră, domnule Iepurescu; vă întorc lecțiunea pe care mi-o dați adineaori. Văd că din zi în zi vă prefaceți în *leader* al majorității.

Domnul B. Iepurescu : Vă admir.

[Î]ți mulțumesc de admirațiunea dumitale. *(Ilaritate.)*

Încă o dată, domnilor, vă conjur și rog pe domnul prim-ministru, dacă crede că cestiunea nu este încă matură, să lase la o parte acest articol. Eu cred că comiteţi o crimă în contra principiile* liberale ca domniile voastre să menţineţi o stare feudală care nu se mai vede în nici o ţară.

Cu asemenea principii, lîngă multe oraşe mari care erau în veacul de mijloc nu s-ar fi ridicat alte oraşe mai mari; la doi-trei paşi s-a schimbat situaţiunea şi populaţiunile au format oraşe care au ucis pe cele vechi. Cu asemeni principii Severinul nu ar fi ucis Cerneţii şi de aceea nu înţeleg pe deputaţii Severinului, care reprezintă ideile liberale şi ale veacului [al] XIX-lea, care reprezintă un oraş care prin poziţiunea sa a ucis un oraş mai vechi, să vorbească în modul cum au făcut, cînd se ştie că tot asemenea, prin importanţa veacului, a comerciului, a căzut şi Tîrgoviştea, după cum cad multe oraşe. Severinul are poziţiunea cea mai frumoasă, mai frumoasă decît a Bucureştilor, şi eu n-am nici un interes să cadă Severinul ...

O voce: Eşti reprezentantul Severinului.
O voce: Al colegiului al IV-lea de Mehedinţi.

Sînt reprezentantul ţării mele şi am dreptul, cel puţin cît domnul Burileanu, să vorbesc şi de Severin şi de Cerneţii şi de toate cestiunile; şi să dea Dumnezeu, domnule Burilene, ca domnia ta să voieşti binele Severinului precum [î]l voiesc eu ! [5]

În chestiune personală.

Cer cuvîntul în cestiune personală !

Domnul vicepreşedinte: Aveţi cuvîntul.

Domnilor, fostul meu coleg din minister şi acum coleg în Cameră, domnul Cîmpineanu, astăzi şi-a făcut debutul său şi cea dintîi grije pe care a avut-o a fost ca să pună în joc temperamentul meu. Nu ştiu ce are a face temperamentul meu cu art. 63 ! Ei ! voiţi să ştiţi care este temperamentul meu? Temperamentul meu este franchețea; temperamentul meu este, în toate actele care le socotesc bune, să merg cu franchețe; temperamentul meu nu este de a fi şoarece şi de a roade; temperamentul meu este că, atunci cînd sînt la un post, voiesc să aplic legile cu energie, şi cînd dau ordine subalternilor mei să ştie că acele ordine trebuie executate, rămînînd în dreptul lor de a-şi face în urmă reprezentaţiunile lor respectuoase către şeful lor; temperamentul meu a fost 2 mai, că după 7 ani, cînd art. 46 din Convenţiune nu s-a putut aplica, fiindcă Camera compusă de privilegiaţi zicea : Alţii să ne omoare, dar să nu ne omorîm noi dînd pămînturile noastre, atunci eu am venit cu franchețe şi mi-am pus frînghia în gît ca să scap ţara de o cestiune socială. Puteam să fiu omorît pe loc, puteam să rabd tot, precum am răbdat izgonirea mea din Constituantă.

Acesta este temperamentul meu, iar nu a fi *mîţa blîndă zgîrie rău.* Liberi alţii să găsească că temperamentul mîţei blînde zgîrie rău este mai bun.

„Monitor", 1882/1883, nr. 22, p. 287, col. 3 — p. 289, col. 1; p. 291, col. 2 — p. 293, col. 1, 3 — p. 294, col. 2.

* Citeşte : *principiilor* !

NOTE

---

[1] Vezi şi supra p. 357.

[2] I. Codrescu spusese că consiliul judeţean gospodăreşte judeţul, prin urmare trebuie să stabilească şi zilele de bilci. În felul acesta erau evitate „capriţiile cutărui sau cutărui individ".

[3] Vezi supra p. 41.

[4] I. Cîmpineanu îl acuzase că privește problema „dintr-un punct de vedere cu totul proprietaricesc”.

[5] K. își convertise cererea în următorul amendament : „Cer ștergerea articolului 63 din legea consiliilor județene”, fiind susținut de T. B. Lățescu, Gr. Eliad, N. Catargi, R. Pătîrlăgeanu, C. Ciolac. A fost respins.

Asupra unei modificări cerute la legea Băncii naționale *

Domnilor, am fost absent vreo patru zile din Cameră și acum, întorcîndu-mă, vă mărturisesc că găsesc Camera schimbată, o găsesc într-o mare agitare. M-am întrebat : Dar nu cumva oare Anibale este la porțile Romei?

Domnilor, de ce este vorba în această petițiune? Este vorba de o modificare ce se cere la legea Băncii naționale, de cestiunea ca guvernatorele Băncii naționale să poată fi deputat, senator, ministru, și aceasta să cere a se cerceta de urgență. Eu sper, domnilor, în bunul-simț și demnitatea Camerei și cred că va vota nu numai în contra urgenței, dar chiar în contra acestei cereri [1].

„Monitor”, 1882/1883, nr. 27, p. 342, col. 2—3.

* Ședința din 29 noiembrie 1882.

NOTE

[1] Pe biroul Adunării se depusese o petiție a comercianților din București, susținută de R. Pătîrlăgeanu. P. Buescu spusese că urgența nu-și are rostul. Pusă la vot, această modalitate de abordare a petiției a fost respinsă.

Despre măsura luată de autoritățile sanitare de interzicere a comerțului cu opinci din piele neargăsită *

Socotesc că trebuie să lăsăm ceva de făcut și administrațiunii. Înțeleg să se aducă altceva înaintea acestei Camere : cestiunea opincii, dar nu înțeleg să se aducă cestiunea opincilor.

Domnul ministru de interne ne-a spus că consiliul sanitar a constatat că și prin opinci se poate răspîndi boala bovină.

Domnul ministru însuși a venit și ne-a dat un argument de care trebuie să ne ocupăm. Domnia sa ne-a spus că de a lungul Basarabiei, în partea aceea unde dincolo se tot zice că este această boală, nu există această boală în județele mărginașe cu Prutul, și cu toate acestea acele județe sînt supuse la o stare execepțională și fiecare proprietar suferă din cauza aceasta.

Domnul ministru a venit și ne-a mai spus că sînt depozite de opinici. Eu rog pe domnul ministru, cu mica mea experiență, să binevoiască a nu permite, sub numele de depozite, vinderea acestor opinci înainte de a fi dezinfectate în modul cel mai cu control; căci, într-adevăr, mai ales astăzi,

* Ședința din 29 noiembrie 1882.

dacă noi nu vom lua toate măsurile contra întinderii pestei bovine, atunci Dumnezeu știe cîți ani vom mai sta cu granițele noastre închise.

Aci, domnilor, este cestiunea cea mare; și într-această cestiune nu trebuie să slăbim autoritatea ministrului; din contră, în cestiunea de față trebuie să căutăm să o întărim.

Iată de ce-mi permit să rog pe domnul ministru ca să ia în cestiunea aceasta măsurile cele mai aspre, ca să nu dăm argumente celor care voiesc să lovească în comerciul țării, poate cel mai important.

Domnul A. Stolojan[1] *:* Eu nu am cerut ca domnul ministru să nu ia măsurile cele mai severe.

Atunci sînt mulțumit.

Domnul I. Marghiloman : Domnilor, eu aud vorbindu-se de depozite de opinci. Nu știam pînă acum, nici am mai auzit vorbindu-se de depozite de opinci în Țara Românească. Sînt comercianți care au 20—30 de perechi de opinci, dar depozite de opinci nu știu să fie.

O voce : Nu știi tot ce este în Țara Românească! *(Zgomot.)*

Domnilor, nu înțeleg atîtea strigăte pentru opinci. Nu trebuie să ne ocupăm de opinci, ci de comerciul cel mare al vitelor, comerciu care astăzi este cu desăvîrșire dărăpănat prin închiderea granițelor și numai părții de dincolo de Milcov [î]i cauzează pe fiecare an o pierdere de vreo 20 de milioane lei. Cestiunea aceasta dar este demnă de toată atențiunea noastră și a guvernului.

Cît pentru măsurile ce sînt a se lua în această privință, trebuie să lăsăm ca administrațiunea să-și facă datoria [2].

„Monitor", 1882/1883, nr. 27, p. 343, col. 1—2.

NOTE

[1] Problema fusese ridicată de A. Stolojan, care ceruse ca pînă la liberalizarea comerțului cu opinci comercianții care le vehiculau să fie despăgubiți.

[2] Discuția s-a închis.

În favoarea proiectului de lege prin care se acorda o pensie viageră actriței Ralu Stavrescu *

Domnilor, în cestiune de pensiuni și de împămînteniri eu arareori iau cuvîntul și mărturisesc că nici de astă dată n-aș fi luat cuvîntul dacă n-aș fi auzit pe domnul Fleva, unul din tinerii cei mai luminați, însuși el artist distins, care vine astăzi și trimite pe artiști la paragraful milelor. *(Aplauze.)*

Domnilor, una din două: ori artele servesc pentru luminarea unei națiuni, pentru ridicarea inteligenței, ori artele sînt de prisos. Noi avem pretențiunea să fim un stat, o națiune, o societate europeană și avem pretențiunea să ne punem la nivelul celorlalte state care ne-au devansat; dar să căutăm să vedem ce au făcut statele care ne-au devansat pentru dezvoltarea și pentru răsplătirea artelor, științelor, între care iertați-mă să pun și teatrul ca școală. Nu am fost prea generoși pentru a stimula pe aceștia, pentru a-i sili chiar să mai lase biurocrația, să mai lase cenușeria, și să ia o altă carieră. Cu toate acestea am avut și noi oameni care au lăsat pozițiuni mari și frumoase și au îmbrățișat teatrul; am avut pe bătrînul Millo[1], boier mare, om însemnat în țară, care ar fi ajuns poate și el ministru sau membru la casațiune, ar fi ajuns unde ar fi voit, căci era muhurdar al domnitorului, adică păstrătorul sigiliului statului, cînd a dat cu piciorul la aceste pozițiuni și s-a făcut artist . . .

---

* Ședința din 30 noiembrie 1882.

O voce : Are pensiune.

Recunosc că în privința acestuia s-a făcut ceva.

Domnul Negruți a citat pe Luchian[2], și acela a fost un tînăr care și-a făcut studii bune în străinătate și care s-a făcut actor și a preferat să fie și să moară actor.

Ei, domnilor, nu am dat atîtea pensiuni ca să se aducă dinaintea domniilor voastre fantoma îngrozitoare a deficitului bugetar; cînd vor veni budgetele în discuțiune, vom tăia acolo unde trebuie în adevăr a se tăia. Vecinii noștri cheltuiesc sute de mii de florini pentru teatrul din Pesta. Noi vedem că aici teatrul italian și cafenelele șantante au făcut foarte grea pozițiunea teatrului român și de aceea vedem că actorii se duc prin provincii, nu ca să formeze gustul, ci pentru ca să-și facă gustul lor, să aibă cu ce trăi.

De aceea vă rog să binevoiți a lua în considerațiune această cerere și să acordați acestei artiste[3] suma de 200 lei pe lună[4].

„Monitor", 1882/1883, nr. 28, p. 355, col. 2.

NOTE

[1] Pentru Matei Millo (1814—1896) vezi monografia lui I. Massoff, *Matei Millo și timpul său*, București, 1939, XV + 450 p.: M. Florea, *Matei Millo*, București, 1966, 355 p. + pl. Apoi studiile lui A. Gorovei, *Viața lui Matei Millo la Paris*, în „Revista Fundațiilor regale", I, 1934, nr. 8, p. 313—353, și I. Breazu, *Matei Millo în Transilvania și Banat (1870)*, în vol, *Fraților Al. și I. Lapedatu la împlinirea vîrstei de 60 de ani, XIX IX MCMXXXVI*, București, 1936, p. 193—207.

Pe K. îl lega o veche prietenie de marele artist. Vezi P. V. Haneș, *Scrisori către surorile sale*, București, 1934, passim, în care așteptînd vești de la acesta îi cerea deopotrivă material documentar pentru *Istoria* la care lucra. În 1839 cei doi doreau să întemeieze o tipografie pentru Departamentul din Lăuntru al Moldovei și alta a școlilor (cf. G. Zane, *O concurență tipografică și o polemică literară între Mihail Kogălniceanu și Gheorghe Asaki*, în „Arhiva românească", V, 1941, p. 31—71. În 1864 K. dispune menținerea contractului actorului ca director al teatrului pentru stagiunea 1864—1865 (M. Florea, *op. cit.*, p. 93). În iunie 1868 K. îl omagiază pe M. Millo în Parlament cu ocazia acordării unei recompense naționale de 600 de lei (cf. *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea I, p. 609).

[2] N. Luchian (1821—1893) s-a specializat în repertoriul lui V. Alecsandri. În 1846 a fost surghiunit la mînăstirea Cașin pentru interpretarea piesei *Jignicerul Vadră* a lui A. Russo. Arestat și de Vogoride pentru cupletele rostite în antractul piesei *Cinel-cinel* a lui V. Alecsandri. A fost mai mult timp director al Teatrului național din Iași.

[3] Raluca Stavrescu (1826—1894) a jucat la Craiova, Iași și București.

[4] Proiectul a fost primit cu 47 de voturi pentru și 27 împotrivă.

Pe marginea proiectului de lege pentru împămîntenirea lui Iacob Neuschatz *

Domnilor, vă iau pe domniile voastre martori dacă pe mine m-aţi văzut vreo dată sîmbăta votînd o împămîntenire [1] israelită, afară de unul...

O voce : Şi cu cea de astăzi două. *(Ilaritate.)*

Daţi-mi voie. În Iaşi, între mulţi bancheri, sînt doi mai ales bogaţi şi care fac şi bine. Era bancherul Michel Daniil. Aflu că în contra bancherului Michel Daniil [2] s-a întreprins o campanie de un domn — [î]i voi spune numaidecît numele. Între israeliţii din Iaşi care merita împămîntenirea era şi Michel Daniil. Cine a făcut procesul lui Michel Daniil? Era domnul Dimitrie Pruncu, senator. Dar nici pe domnia sa, nici pe alţii care făceau acea campanie nu i-am văzut făcînd tot astfel şi în contra lui Meyerhoffer...

Domnul Iacob Negrutzi : Foarte rău s-a făcut.

Nici în contra lui Posner, nici în contra a o mulţime alţii, care cea mai mare parte de abia vorbeau româneşte. Eu am venit şi am apărat pe Michel Daniil. Ca să vă arăt că-şi păstrează independenţa sa, vă voi spune că în alegerile din urmă a votat pentru candidatul domnului Pruncu, cu toate că l-am rugat să voteze cu mine ...

O voce : Dar e vorba de alegere?

De vro zece zile aud că onor. domnul Negrutzi merge să ia parola de la deputaţi că au să voteze în contra lui Neuschatz ...

Domnul Iacob Negrutzi : V-am cerut de la dumneavoastră?

De la mine nu, dar spuneţi pe parolă de onoare că n-aţi cerut-o de la alţii, şi atunci vă fac scuzele mele.

Domnul Iacob Negrutzi : La cine m-am adresat?

Vă spun drept că am fost indignat de a vedea punîndu-se atîta pasiune în această cestiune, mai ales cînd** onor. domnul Negrutzi, care a fost împreună cu mine membru în consiliul de administraţiune al societăţii „România", unde era şi domnul Cozadini şi domnul Neuschatz ; domnul Negrutzi [3], care a lucrat cu domnul Neuschatz, [î]l cunoaşte, şi domnia sa vine şi face din acest om înaintea domniilor voastre un monstru, înaintea domniilor voastre care nu-l cunoaşteţi.

Dar să vedem cum sînt lucrurile? Acest om este născut în Herţia, oraşelul cel mai populat cu evrei. Acest om din chibritar a făcut bani mulţi şi are bani mulţi. Acum, dacă această împrejurare este un titlu pentru a-l esclude, atunci să escludem şi românii care din chibrituri au făcut milioane ...

O voce : Ba nici cu chibrituri ... *(Ilaritate, aplauze.)*

Cum întrebuinţează acest om averea lui? Domnul Negrutzi a zis că eu cunosc afacerea domnului general Mavrocordat ...

---

* Şedinţa din 4 decembrie 1882.
** Citeşte : *de* !

Domnul Negrutzi : Am zis că cunoaşteţi persoana.

Domnul Negrutzi a zis că domnul D. Neuschatz a luat 18 la sută dobîndă şi a făcut capital din dobîndă şi a luat dobîndă la dobîndă.

În adevăr, domnilor, că domnul Neuschatz împrumuta bani, dar eu n-am auzit că împrumuta cu 18 la sută. Ştiu însă foarte bine că chiar în Curtea de casaţiune au fost pînă deunăzi — slavă Domnului, nu mai există astăzi —, au fost membri care împrumuta cu 36 la sută. *(Aplauze.)*

O voce : Lăsaţi morţii.

Eu, domnilor, trăiesc şi la ţară, şi cunosc un popă care pentru o liră a luat în 7 ani de la un ţăran 120 de lire, şi a făcut aceasta cu mai mulţi. Este la ţară o albăstrime românească care jupoaie mai rău decît străinii.

Aici, domnilor, există un frate al doamnei Mavrocordat, acela vă va spune dacă sînt exacte cele spuse de domnul Negrutzi. Ceea ce este adevărat şi ceea ce cunosc e că Neuschatz este un om filantrop, care a dat sute de mii de franci în diferite ajutoare. Acest om a dat sute de mii de franci pentru trimiterea de tineri în străinătate, împărţind acei bani între tinerii români creştini şi israeliţi.

Nu am să intru în afacerile lui particulare, nu le cunosc, dar zic atît : Dacă Neuschatz se respinge — şi Camera este suverană să facă ce va voi —, eu de mai înainte mă înscriu în contra a orice împămînteniri israelite, pentru că pentru mine nu cunosc decît pe Michel Daniil şi pe Neuschatz care trebuiau de mai înainte votaţi.

De aceea nu înţeleg această înverşunare în contra acestui om, care, între toţi, este acela care merită mai mult. Dacă pe acesta-l veţi respinge, nu ştiu pe care-l veţi primi.

Eu [î]mi fac o datorie de cunoştiinţă de a vă spune ceea ce ştiu ; şi nu voi îmbrăca doliul dacă-l veţi respinge, precum nici voi îmbrăca haina de bal dacă-l veţi primi [4].

„Monitor", 1882/1883, nr. 31, p. 402, col. 1—3.

NOTE

[1] Postulantul ceruse împămîntenirea cu dispensă de stagiu. Mai făcuse cerere în 1881, dar Adunarea îl respinsese pentru că motivul invocat — crearea unor aşezăminte pentru educaţia tineretului — nu putea fi folosit în favoarea sa, deoarece erau şcoli cu caracter confesional.

[2] Vezi K., *Opere,* V, *Oratorie III,* partea I, p. 318.

[3] Iacob Negruzzi spusese că I. N. făcea camătă împrumutînd bani cu dobîndă mare, cum se întîmplase cu generalul Mavrocordat, care pentru 36 000 de galbeni a dat 70 000.

[4] Proiectul a fost respins cu 42 de voturi împotrivă, 37 pentru şi o abţinere.

Dezvoltă interpelarea asupra loteriilor străine *

Onor. domnul preşedinte al consiliului mă întreabă de ce m-am adresat către domnia sa în privinţa loteriilor? Sînt dar dator să-i spun cauza.

* Şedinţa din 7 decembrie 1882.

Cauza că m-am adresat către domnia sa în privința aceasta este că, pe cînd eram coleg în minister cu domnia sa, am discutat în privința acestei rane, care se împrăștie din orașe în sate, și amîndoi am recunoscut că este necesariu să venim cu o lege

O asemenea lege s-a prezentat Camerei și Camera a și votat-o; dar, cînd s-a dus la Senat, Senatul a introdus oarecare modificări și apoi a venit la Cameră. De aci apoi nu știu ce s-a făcut cu acea lege, fiindcă am plecat în străinătate. Tot ceea ce știu este că din zi în zi acest rău reclamă o vindecare energică, căci felurime de speculanți, feluriți cavaleri de industrie, feluriți străini din diferite orașe cutreieră satele noastre cu niște afișe în care se vede imprimate cuvinte ca acestea: *Dați-vă mîna cu norocul!* și astfel exploatează pe bieții creduli, le iau banii și, dacă cîștigă sau nu, nimeni nu știe; cîștigă poate numai pe hîrtie, dar în fapt nu cîștigă nimeni.

Cînd unii oameni s-a întîmplat să cîștige cîteodată vreo mică sumă, au trebuit să se ducă la Ministerul de Externe, la miniștri și agenți ai țării din străinătate, să-i roage ca să intervină pe lîngă aceste loterii și pe lîngă diferiți cavaleri de industrie ca să-i facă să le plătească cîștigurile.

Astfel agenții țării din străinătate, în loc să se ocupe cu înaintarea raporturilor industriale și comerciale și cu alte afaceri care interesează și guvernul și țara noastră, ei nu fac altceva decît a se plînge necontenit despre șiretlicurile diferiților cavaleri de industrie din Hamburg, din Bremen, din Lübeck etc. etc.

Domnii miniștri trebuie să cunoască și mai bine decît mine acest rău și de aceea întreb dacă nu a sosit momentul ca să se pună capăt acestui rău, care bîntuie țara și societatea întreagă.

Replică lui E. Stătescu, ministrul justiției.

Cu începutul vorbirii domnului ministru nu eram deloc satisfăcut, și cu sfîrșitul sînt foarte puțin, și iată pentru ce.

Domnul ministru ne-a făcut istoria greutăților ce a întîmpinat și întîmpină administrațiunea ca să oprească acest rău, care se întinde; și a zis că tocmai acesta a făcut pe guvern să prezinte Corpurilor legiuitoare un proiect de lege. Acest proiect de lege s-a votat de Cameră și s-a înapoiat de la Senat cu puține modificări, dar care au oprit promulgarea legii. Iată, pe cît știu, acele sau mai bine acel mic amendament al Senatului: Camera lovea cu pedeapsă și cu nulitate toate aceste tranzacțiuni de loterii în genere, fără a se ocupa dacă acele loterii aveau o clasă, două, trei sau patru, și dacă o clasă era trasă, nu vrea să țină seamă de acei care au dat banii pe 5 clase sau pe 3.

La Senat s-a găsit că ar fi prea aspru ca să se declare nule acele loterii în toate clasele lor și că prin aceasta s-ar face nedreptate acelora care le luaseră. În adevăr, acest amendament merită a fi discutat, căci cu o asemenea retroactivitate poate că s-ar lovi cîțiva care joacă la loterie, dar s-ar opri pe viitor un rău foarte mare. Și de aceea eu cred — și această credință, sper, o împărtășește și guvernul, care este tot așa de zelos ca să se precurme acest rău — , cred că este timpul să facem ceva. Onor. ministru ne-a spus că agenții polițienești și cei judecătorești își fac datoria. Cum? Să urmărească *ex-officio*? Nu; ei așteaptă ca cineva să le denunțe pe acei colportori de bilete, pe acei cavaleri de industrie. Dar oamenii la noi au atîtea pe capul lor încît nu mai au timp să facă și pe denunțătorul public. Noi însă, guvern și Cameră, trebuie să avem vreme și interes și datorie ca să oprim lățirea acestui rău. Apoi să vedem cum se oprește acest rău?

Direcţiunea poştelor primeşte în fiecare zi teancuri mari de asemenea anunciuri, care să împrăştie în ţară. Mai primeşte pe urmă teancuri mari cu bilete, care iarăşi să vînd în ţară. Mai primeşte bani din ţară şi-i expediază ori prin bancheri, ori d-a dreptul prin poştă pe la Hamburg, Bremen etc.

[Î]mi pare bine de cuvintele zise de domnul ministru la sfîrşit, că Adunarea n-are decît să se ocupe de acest proiect de lege. Ştiu că Adunarea are această facultate, dar aş dori ca guvernul să binevoiască a ne da ajutor stăruind să se voteze legea, să se pună de urgenţă la ordinea zilei; căci, orice s-ar zice, lucrul stă în mîna guvernului ca să se voteze legea şi, prin urmare, să ne dovedească că să interesează de a se vota o asemenea lege.

Să nu se pună într-un indeferentism lăsînd lucrul asupra noastră. De aceea eu rog pe domnul ministru de justiţie să asocieze vocea sa puternică către această Cameră, ca să ne ocupăm odată de această lege, care, o declar încă o dată, este neapărată, fiindcă legislaţiunea actuală nu dă guvernului îndestulă autoritate ca să suprime răul şi răul din zi în zi devine mai mare. Să binevoiască domnul ministru să întrebe dacă prin sate nu a început aceasta să devină o meserie lucrativă. Iată pentru ce încă o dată rog pe guvern, şi pe preşedintele consiliului îndeosebi, să stăruiască la Cameră ca să se voteze această lege, ca să o avem odată.

Domnilor, scoatem atîtea milioane din ţară pentru industrie; nu avem o industrie. Ei bine, să mai scoatem şi alte milioane, pentru ce? Pentru ca să îmbogăţim şarlatanii de la Hamburg, Bremen, Lübeck? Nu trebuie să punem odată capăt acestui rău?[1]

„Monitor”, 1882/1883, nr. 32, p. 411, col. 1,3 — p. 412, col 1.

NOTE

[1] Discuţia s-a închis fără a se adopta vreo hotărîre.

Discurs la proiectul de lege pentru autorizarea comunei Brăila a contracta un împrumut de 2,5 milioane de lei necesar unor îmbunătăţiri edilitare *

Domnii mei, cunosc cestiunea în fond[1], pentru că această cestiune a început de cînd eram ministru de interne; o cunosc de atunci şi încep a o cunoaşte şi acum, mai ales după raportul onor. raportator, domnul N. Constantinescu, care zice aceste cuvinte:

„În adevăr, domnilor deputaţi, că n-ar putea cineva critica îndeajuns uşurinţa şi neprevederea cu care consiliul comunal din 1879 s-a îngrijit de afacerile comunei”.

Şi aţi auzit pe onor. domnul Mărgăritescu zicînd: „Domnilor deputaţi, binevoiţi a scăpa comuna Brăila de acest contract”.

Să vă spun eu geneza acestui contract.

---

* Şedinţa din 20 decembrie 1882.

Domnii mei, orașul Brăila, unul din orașele care în privința datoriilor este, ca să zic așa, feciorelnic, n-are datorii de acelea grave ...

Domnul D. Mărgăritescu : Da, n-are.

Iată că și domnul Mărgăritescu zice că n-are.

Domnilor, de trei ani de cînd se urmărește o idee instrămutabile, *une pensée immuable*, cum se zicea sub Ludovic Filip, că această comună fecioară de datorii să fie plină, zdruncinată de datorii, căci altminteri n-ar fi progres, trebuie ca și Brăila să meargă după acel progres ce face cele mai multe comune în sporirea datoriilor ...

Domnul Campiniu : Norocire că ești dumneata aci, căci altfel Brăila ar fi înecată în datorii.

Ați văzut gura păcătosului cum păcătuiește. *(Ilaritate.)*

Domnul Campiniu : N-am păcate, ale dumitale sînt cunoscute.

Domnule președinte, eu socotesc că în această Cameră nu vorbesc primarii[2], vorbesc deputații. De aceea vă rog să țineți în respect pe primari, iar deputaților să le dați voie să vorbească cînd le va veni rîndul. *(Ilaritate.)*

Domnul R. Campiniu : Ca deputat vorbesc.
Domnul președinte : Domnule Campiniu, vă rog să nu provocați dialoguri.

Domnilor, cînd eram eu la Ministerul de Interne m-am trezit cu două contracte : unul prin care orașul Brăila dedea o concesiune pentru apă. În caietul de sarcine se punea îndatorire întreprinzătorului să dea apă, nu minimum, ci maximum, și acest cuvînt zice tot. Ei, cînd a venit acest contract înaintea mea, n-am putut decît să rîd. Camera mi-a dat dreptate, căci a respins mai în unanimitate acel contract. A venit alt contract, în care Camera a spus ce va să zică minimum și maximum, și dumneavoastră ați votat acel contract împreună cu mine, pentru că cel puțin se făcuse un progres de către consiliul comunal de Brăila, punîndu-se că se va da un minimum, iar nu maximum [3].

Domnul R. S. Campiniu : Mare descoperire ai făcut !

Acum și mai mare am să fac ! *(Ilaritate.)*

Domnilor, s-a dat un contract domnului Monteoru, cu călcarea tuturor regulilor comptabilității. Avea însă cel puțin acest avantagiu, că nu cufunda în datorii pe comună, căci comuna se îndatora să plătească în fiecare an ceea ce avea hotărît pentru construcțiuni și se prevăzuse ca întreprinzătorul să gătească stradele în timp de trei ani. Prețurile însă erau atît de avantagioase că acel întreprinzător s-a grăbit să le termine în doi ani ; și aci voi face o mică paranteză. Dumneavoastră știți că întreprinzătorii noștri care promit foarte mult cînd subscriu contractele, mai tîrziu trebuiesc trași de ureche pentru ca măcar la timp să îndeplinească ceea ce se îndatorează, necum să termine lucrarea mai înainte. Dar acest întreprinzător a făcut în doi ani ceea ce trebuia să facă în trei ani ; de ce? Pentru că prețurile erau foarte mari și el avea interes ca să fie plătit în doi ani. Comuna însă nu putea să plătească în doi ani ceea ce era datoare să plătească în trei ani ; și de aci comuna rămînea datoare cu o sumă de bani.

Atunci întreprinzătorul zice : Eu sînt generos, sînt darnic, sînt proprietar în Brăila şi am interes ca oraşul să aibă strade ; de aceea iată că vin în ajutorul Brăilei. Mă însărcinez să mai fac încă vreo 40 sau 50 strade, mă însărcinez să mai aştept pentru 3 sau 4 sute mii franci, iar pentru rest [î]mi veţi plăti în 7 sau 8 ani.

În adevăr, aceasta era cu totul de minune. Cum ? Iată întreprinzătorul care zice : Nu vă cer să-mi daţi banii în doi ani, mă însărcinez să mai fac încă 40 sau 50 strade şi încă cu piatră cubică, cu gres, care e aproape ca granitul de tare.

Într-o zi — şi pentru aceasta fac apel la domnul Mărgăritescu, a cărui memorie poate să-l servească — mi se spune la minister că mica deputaţiune, micul parlament de Brăila, cere audienţa la Ministrul de Interne. În situaţiunea actuală cum voiţi ca să nu o fi primit ? ... *(Ilaritate.)*

O voce : O păţeai.

Am păţit-o, dar au păţit-o alţii şi mai rău.

Domnul Mărgăritescu : Eu nu eram în acea deputaţiune.

Nu, şi nici am zis că ai fost, am făcut numai apel la dumneavoastră zicînd că aveţi memorie.

Domnul Campiniu : Ce cerea acel mic parlament? Bine ştiţi lucrările de cînd eraţi ministru !

Eu m-am pus pe tărîmul obiectiv ; las altora să se pună pe tărîmul personal. Cînd mi-au fost anunţaţi, i-am poftit şi am întrebat ce voieşte micul parlament ? Dumnealor zic : Vă rugăm să întăriţi tranzacţiunea urmată între comuna Brăila şi domnul Monteoru, acel extraordinar, admirabil întreprinzător ; e numai o mică formalitate, căci consiliul comunal a hotărît lucrul. Atunci eu am zis să vină capul diviziunii. Acest funcţionar avea un obicei curios, că el nu cam respecta ca mine, ministru, cererile micului parlament. Am întrebat : Domnule Nicolau, ce este cu această cestiune ? Domnia sa zice : Două milioane. — Ce !? Două milioane ? — Da, domnule ministru, sînt vro două milioane, e o tranzacţiune făcută între comună şi domnul Monteoru pentru această sumă. — Dar regulele comptabilităţii s-au păzit ? — Nimic de astea.

Domnul Campiniu : Dar bine mai cunoşti cestiunea ca ministru. *(Zgomot.)*

Cu tot respectul ce datoresc colegului meu, nu-mi este mie permis să mă pun cu domnia sa la discuţiune pe acest tărîm. Eram ministru de interne şi aveam în faţa mea un primar, şi ca ministru de interne aveam drepturi mari asupra primarului de Brăila, dar am uzat cu condescendenţă, pentru că era deputat. *(Aplauze.)* În fine, le-am spus : Iertaţi-mă că trebuie să studiez dosarul ; dumnealor însă insistau mereu, zicînd că trebuie să plece chiar în acea seară.

Atunci le-am zis : Iată ce pot face : noaptea este a mea, dar vă o dau dumneavoastră, voi studia la noapte.

A doua zi s-a prezentat micul parlament şi i-am spus că nu pot întări, pentru că aceasta este o afacere care trebuie să meargă la consiliul tehnic şi chiar la Cameră.

Acea deputațiune, supărată, s-a dus la primul-ministru și i-a spus. Primul-ministru m-a întrebat și eu i-am arătat cum cerințele legii de contabilitate nu sînt îndeplinite, i-am spus că cestiunea aceasta ar trebui să treacă prin Cameră, și domnul prim-ministru a zis : Trebuie să ținem seama și de nevoile comunei Brăila. Eu am răspuns așa : Dumneata, domnule prim-ministru, ești și ministru de lucrări publice, prin urmare voi trimite dosarul la Ministerul Lucrărilor Publice și dacă consiliul tehnic va zice că lucrarea este bună, și în privința prețului și în privința calității, în asemenea caz eu voi subscrie, cu atît mai mult că atunci mă vei acoperi dumneata, care ai majoritatea în Cameră ; căci eu sînt — cum zicea răposatul Manolache Costache Iepureanu — un orfan. *(Ilaritate.)* Mi se zicea că au să mă apere în Cameră deputații de Brăila. Dar cei de la Ploiești ? *(Rîsete.)* Dar cei de la Craiova ? *(Rîsete.)* Dar cei de Buzău ? etc. etc. *(Rîsete.)*

În fine, am trimis dosarul la Ministerul Lucrărilor Publice și primul-ministru căutînd dosarul mi-a zis : Cam ai dreptate, dar am trimis afacerea la consiliul tehnic.

Atunci s-a întîmplat că domnul prim-ministru s-a dus peste hotare și eu m-am găsit față cu locțiitorul său. Aci, domnilor, să-mi iertați o mică anecdotă, căci de multe ori și anecdotele sînt convingătoare în cauză.

Locțiitor era domnul Ștefan Fălcoianu, directorele ministerului, și, cu toate că eu acum sînt din opozițiune, totuși nu-mi fac scrupule de a lăuda pe acest funcționar bun al guvernului, chiar cu riscul de a atrage asupra sa urgia guvernului. *(Ilaritate.)* Dumneavoastră știți foarte bine că și atunci cînd a fost vorba de a se hotărî apuntamentele personalului drumurilor de fier [4] eu am apărat împreună cu domnul Rosetti pe acest funcționar, fiindcă eu am mare admirațiunea pentru domnul Fălcoianu, mai ales pentru energia ce pune în îndeplinirea sarcinilor sale.

Domnia sa a convocat consiliul tehnic și a adus acel vestit gres ca să-l cerceteze ; s-au adus și substanțe chimice pentru a-i face analiza, s-a turnat vitriol asupra acestei petre și s-a întîmplat minunea sfîntului Spiridon. *(Rîsete.)* Domniile voastre care sînteți de aci poate nu știți , dar noi, care sîntem fii ai sf. Spiridon din Iași, știm că el a făcut minune cu o cărămidă : focul a ieșit în sus, apa a curs în jos și în mînă a rămas lutul. Ei bine, ce s-a întîmplat cu analiza făcută de corpul tehnic ? Materia gazoasă s-a dus în sus și s-a împrăștiat ca la fabricele care fac apa gazoasă, în mînă a rămas nu știu ce . . ., dar jos a picat brînză. *(Mare ilaritate.)* Atunci ce trebuia să fac eu ?

Domnilor, totdeauna să urmați consiliul acesta de la mine : Cînd ai a face cu un om rău, strînge-l de gît, căci altminteri te strînge el. Dacă strîngeam eu de gît pe acel primar, nu era să-mi fie în urmă atît de antagonist. *(Ilaritate.)*

De atunci sub diferite pretexte, bătînd la toate ușile și la toate ferestrele, a căutat ca acest proiect să fie adus la domniile voastre pentru ca să-i dați aprobarea.

Acum, domnilor, iată un raportor [5] pentru care am multă considerațiune și care nu este nici din amicii mei personali, nici din amicii mei politici, dar care vine și sprijină acest proiect, iată ce zice în privința contractului : „Consecințele acestei situațiuni de o gravitate în adevăr deplorabilă rezidă în sistema contractului".

Vi se cere ca domniile voastre să daţi aceşti bani pentru că întreprinzătorul se dezistă* de cutare lucru. Mai întîi că eu nu văd nici o declaraţiune că întreprinzătorul s-a dezistat, ba din contra, văd că menţine pentru el dreptul să construiască 40 strade, şi afară de aceasta nu se spune în acest proiect cum au să se dea stradele : are să fie calitatea acestui gres ca a celui a sîntului Spiridon, are să fie mai trainic? Nu se spune nimic.

Eu, domnilor, nu mă opun la acest proiect pentru că mi s-ar imputa că aş persecuta Brăila, cum zice domnul Campiniu, dar voiesc ca lucrările să se facă într-un mod înţelept, inteligent, într-un mod onest şi bine studiat ; nu voiesc eu ca Adunarea României să se facă solidară cu un contract pe care raportatorul dumneavoastră l-a stigmatizat. Domnilor, lîngă portul Brăila esistă un alt oraş, un alt port însemnat al ţării noastre, este Galaţi, pentru care am dragoste mare, dar cu toate acestea n-am ridicat niciodată vocea mea ca să apăr starea deplorabilă a financelor acelui oraş şi nu m-am opus ca să se numească o anchetă parlamentară care să vadă cum se administrează financele acelui port. De ce excepţiune pentru oraşul Brăila? Pentru că este primar domnul Campiniu? Eu nu pun în joc pe primarul de la Brăila, ci pe consiliul comunal şi zic să trimiteţi anchetă, şi pînă atunci eu somez pe domnul raportator să-mi spuie ce fel este starea financelor la comuna Brăila, şi veţi vedea că nu este ceea ce se spune că tot ce străluceşte este aur, aurul care străluceşte la Brăila este cositor, şi încă de cel prost. *(Ilaritate).*

Aşadar, cît pentru mine cer nu respingerea, cer amînarea pînă se va face o cercetare la faţa locului, cum veţi voi domniile voastre, sau de către guvern sau de către Parlament. Eu nu sînt proprietar acolo şi, prin urmare, nefiind proprietar la Brăila n-am nici un interes ; dar voi să mă ţin pe acelaşi teren pe care am fost ca ministru şi de aceea vă rog şi pe domniile voastre să fiţi cu băgare de seamă, căci nu trebuie să lăsăm ca consiliul comunal al Brăilei să înece acest interesant oraş în aceeaşi soartă în care se află oraşul Galaţi. *(Aplauze.)*

Cere închiderea discuţiei.

Domnilor, vă rog să aveţi către mine aceeaşi generozitate, indulgenţă şi nepărtinire ce aţi avut în privinţa onor. nostru coleg domnul Suditu, care v-a cerut voie să vorbească contra închiderii discuţiunii şi a vorbit pentru proiect. La vîrsta mea şi în poziţiunea mea de neinteresat cu totul în cestiune, am venit şi v-am arătat nişte fapte pe care vi le-a afirmat şi domnul prim-ministru şi domnul primar însuşi şi domnul raportator, care v-a arătat ce s-a întîmplat cu acel nenorocit contract.

Care este stăruinţa astăzi? Ca Adunarea să se facă solidară cu acel contract. Convine aceasta majorităţii, convine Camerei? Să o facă. Cît pentru mine, sînt cu desăvîrşire indiferent. De aceea, domnilor, nevoind să duc lucrurile mai departe, vă rog să închideţi discuţiunea. Las numai simpla cestiune de primire şi de respingere şi-mi retrag propunerea de amînare[6].

„Monitor", 1882/1883, nr. 43, p. 527, col. 2 — p. 529, col. 1; p. 531, col. 1.

---

* Renunţă din fr. *désister.*

NOTE

[1] Iniţial comuna Brăila contractase o lucrare în valoare de un milion de lei cu antreprenorul Monteoru pentru realizarea unui canal colector şi pavarea a 63 de străzi cu piatră (bolovani).

Lucrarea se realizase parțial, banii fuseseră irosiți, iar primăria solicita împrumutul, dorind acum să facă pavaje cu piatră cubică.

[2] R. Campiniu era primarul Brăilei.

[3] Vezi supra p. 237.

[4] Vezi supra p. 276.

[5] N. Constantinescu.

[6] Adunarea a luat în considerație proiectul cu 53 de voturi pentru și 36 împotrivă; l-a primit apoi cu 56 de voturi pentru, 21 împotrivă și o abținere.

Intervenții la proiectul de lege pentru răscumpărarea tîrgului Ștefănești (Botoșani) de către locuitori de la proprietara Esmeralda Mavrocordat *

Domnilor, atît domnul Gîlcă, cît și domnul Sireteanu au făcut apel la mine. Ei bine, nu aș voi ca noi să ne rostim asupra acestui proiect de lege mai înainte de a studia cestiunea[1].

Și eu sînt pentru amînarea discuțiunii acestui proiect de lege, însă sînt dator să mă înscriu în contra celor spuse de onor. domnul Sireteanu, cum că noi trebuie, fiindcă sînt în Moldova mai multe orășele și tîrgușoare care vreau să se emancipeze, noi trebuie acum să ne prefacem în Cameră, ca să zic așa, archeologică, să ne apucăm să cercetăm act după act, hrisov după hrisov.

Domnilor, nu mai departe decît ieri, cu ocaziunea unui contract[2] încheiat de un oraș mare, de orașul Brăila, de pe banca ministerială s-a zis că avem descentralizare, că autoritățile locale trebuie să înceteze** toate aceste cestiuni de fapt, și domniile voastre ați primit teoria domnului prim-ministru. Și astăzi dumneavoastră voiți să luați act după act, hîrtie după hîrtie, și să veniți să cercetați cestiunea Burdujinilor, a Podului Tîrgului, a Răducănenilor?

Este netăgăduit că dacă această lege se va vota după aprecierile sumare, după temperamentul și impresiunile fiecărui deputat, în urma cuvintelor rostite de unul din colegi, avem să vedem ca rezultat un lucru neregulat, că se ridică comunelor și consiliilor județene drepturi anume pe care le au prin legi și că dumneavoastră, Camera, vă puneți în locul lor.

Eu nu mă opun la amînare și la cercetarea titlurilor proprietății, dar mă înscriu cu totul în contra teoriei domnului Sireteanu, că, deoarece în Moldova sînt mai multe orașe care vor să se emancipeze, noi sub diferite pretexte să le împedicăm de la aceasta. Ce s-ar face atunci? S-ar ucide această inițiativă binefăcătoare luată de orășelele din Moldova și aceasta ar fi un mare rău. Dacă la '64 nu s-a făcut și emanciparea acestor tîrgușoare, a fost fiindcă cestiunea era prea mare, complica prea mult situațiunea; și dacă astăzi din fericire tîrgușoarele caută dînsele a se emancipa, dumneavoastră faceți un act bun și național încuragiîndu-le la aceasta. Cît pentru cazul de față, veniturile tîrgului . . .

Voci: Amînarea! Vorbiți de amînare!

Domnul I. Ionescu (de la Brad): Și cu ocaziunea amînării să se cerceteze cine cumpăra locuri, căci mi se pare că cumpără Haham-bașa și cu evreii lui.

Între veniturile proprietății sînt unele aci de care proprietara nu are dreptul a se despăgubi.

---

* Ședința din 21 decembrie 1882.

** Citește: *să inițieze* (?).

Voci : A ! A ! Vedeți !

Aceasta este adevărat. Dar între cele mari, cum este acela de a percepe un franc sau doi de fiecare vită tăiată ...

Voci : Amînarea !

Un lucru voiam să adaog. Să nu se confunde tîrgul acesta cu tîrgul Neamțu, unde monastirea Neamțu nu avea dreptul decît la o taxă asupra cerei. Și cu aceasta voiesc să vă arăt că nu trebuie să luăm de normă în mod absolut convențiunile făcute deja.

Cînd domnul Sireteanu a cerut să studieze cestiunea și deosebitele ei puncte, a cerut un lucru care merită să fie luat în considerațiune și de aceea sînt și eu pentru amînare.

Voci : Amînarea !

Dar susținînd amînarea declar că nu împărtășesc teoria domnului Sireteanu că în Moldova este un curent pentru emancipare[3] pe care nu trebuie să-l înlesnim.

Replică lui N. Ionescu.

Domnilor, onor. domnul Ionescu a venit înaintea domniilor voastre și v-a spus că domnia sa nu poate să se rostească deloc în privința tranzacțiunii în fond și nici că voiește ; dar a ridicat o cestiune mai mare, zicînd, întîi, că Ștefănești este o comună rurală și al doilea contestînd și primarului și proprietarului dreptul de a se învoi în privința taxelor ce astăzi le percep, declarînd că aceste taxe sînt nelegiuite. Ei bine, v-aș ruga să lăsați discuțiunea deschisă, pentru că în urma cuvintelor domnului Ionescu, care au făcut asupra domniilor voastre o mare senzațiune, nu ați vota și nu votați numai o cestiune relativă la tranzacțiunea Ștefăneștilor, ci votați o cestiune care este pendinte chiar prin proiectul în privința cîrciumelor ; votați în necunoștință de cauză asupra unei situațiuni care în Moldova reprezintă 100 și poate mai multe orășele și tîrgușoare.

Iată pentru ce eu m-am unit îndată cu propunerea domnului Sireteanu ca să se studieze cestiunea și cred că așa veți face pînă la sfîrșit.

Domnilor, domniile voastre acum cinci minute ați votat tranzacțiunea încheiată între proprietarul unei comuni rurale cu primăria comunei rurale a Codăeștilor și ați încuviințat la această comună cu pozițiune mult mai neînsemnată decît Ștefănești niște taxe pe vin și pe rachiu, și acum veniți și voiți cu o trăsătură de condei să puneți în contestațiune drepturile acestui proprietar de la Ștefănești ? Voiți să contestați dreptul de a percepe taxele ce s-a învoit cu locuitorii să le plătească ? Voiți să puneți pe această doamnă, care a făcut un ce folositor pe pămîntul său, să piardă toate drepturile sale ?

Domnilor, la 1864 mi-am pus frînghia în gît și am emancipat pe țărani de clacă, de șerbire, cu despăgubirea proprietarilor ; și astăzi, fără studiu, fără nimic, voiți domniile voastre să expropriați sate d-ale proprietarilor, d-ale proprietarilor acelora care n-au supus pe români la clacă, au supus pe străini la dări, și astăzi prin o trăsătură de condei ziceți domniile voastre să hotărîm în privința comunei Ștefănești ca să fie comună rurală pentru totdauna ?

Dar vine onor. domnul Ionescu și zice că aceste 200 de fălci care este să se dea să dau evreilor. Apoi, iubitul meu coleg și amic de opozițiune, astăzi te duci prea departe. *(Ilaritate.)*

Cînd s-au dat 2000 de fălci în Iași, s-au dat evreilor sau sînt proprietate sacră a comunei urbane române, creștine Iași, precum s-a dat și Galaților și Focșanilor și altora și altora? Cum s-a emancipat Vasluiul și alte orașe? Apoi izlazurile acelea care s-au dat acolo sînt ale evreilor? Asemenea s-a făcut și la Huși și la Roman. Apoi Codăeștii erau ovreiești?

Ați votat în momentele de față răscumpărarea Codăeștilor, și formă și fond și taxe ați votat, și acum voiți să aveți altă măsură? Apoi dacă avem să fim legiuitori conștiincioși trebuie să cercetăm, să ne luminăm care sînt acele venituri la care are drept proprietarul, să vedem cît cere, să vedem cît se propune pentru răscumpărare, aceasta avem să cercetăm; dar nu putem noi, pentru proprietarul de la Codăești să avem o măsură, să primim, iar pentru Ștefănești, unde este o familie scăpătată a lui Mavrocordat, să respingem, căci într-o familie sînt și oameni cari au făcut rău, sînt și oameni cari au făcut bine, și nu mai este acum vorba de Mavrocordat cel străin; destule loviri s-au făcut în necunoștință de cauză, ascultați-ne și pe noi cei bătrîni de peste Milcov și veți vedea că nu vă propunem a face un lucru ce nu trebuie să faceți. Să cercetăm cestiunea despăgubirii, da, înțeleg, dar să venim numai așa cu o bilă neagră să respingem, nu facem nici bine, nici drept.

Domnul Ionescu crede că face bine stăruind ca Ștefăneștii să rămîie în aceeași stare în care se află acum, dar în ce țară s-a auzit că libertatea, că emanciparea nu ridică nivelul material, moral și intelectual? Apoi aveți putința să izgoniți pe proprietari de pe proprietățile lor și să puneți jandarmi ca să nu-și poate percepe drepturile ce au asupra proprietății lor de la acei care le locuiesc? Se zice că aceste drepturi nu sînt consacrate decît prin hrisoave domnești, dar prin care lege s-au desființat acele hrisoave? Există vreo lege în sensul acesta? Dar, ceva mai mult, numai hrisoave sînt? Nu; sînt și învoieli făcute de proprietari cu locuitorii acelor comune. Ei bine, cum veniți domniile voastre azi să loviți în acest lucru? Domnilor, pe calea aceasta nu mai sîntem un Parlament care am jurat lui Dumnezeu și alegătorilor ca să păzim dreptatea și legile, ci sîntem o Adunare de revoluționari și comunarzi care zic că totul este al tuturor și nimic al nimănui[4].

„Monitor", 1882/1883, nr. 44, p. 545, col. 2 — p. 546, col. 1; p. 547, col. 2 — p. 548, col. 1.

NOTE

[1] Esmeralda Mavrocordat vindea dreptul de proprietate asupra tîrgului pentru o sumă globală de 350 000 de lei, oferind în plus comunei în deplină proprietate 200 de fălci imaș, ca și toate clădirile ridicate în spațiul tîrgului. Proiectul de lege cerea autorizarea comunei să împrumute suma necesară de la Casa de economii.

G. Gîlcă și N. Sireteanu spuseseră că e un contract oneros, împovărător pentru comuna Ștefănești, care avea 50 de locuitori români și 150 evrei. Era nerealist a considera că suma răscumpărării va putea fi recuperată din taxele asupra băuturilor (raportorul estimase consumul de rachiu la 10 000 de vedre anual, producînd un venit de 12 000 de lei pe an).

[2] Vezi intervenția precedentă.

[3] Vezi mai mult la Paraschiva Câncea, *Rachat des bourgs, localités et propriétés urbaines pendant la période 1865—1900*, în „Nouvelles études d'histoire", III, 1965, p. 719—730.

[4] Proiectul a fost respins cu 57 de voturi împotrivă și 35 pentru.

Asupra modalității de lucru a Senatului și a Camerei *

Domnule președinte și domnilor deputați, păstrîndu-mi opiniunea mea întreagă în privința revizuirei [1], despre care voi vorbi la timpul pe care-l voi socoti oportun, acum nu pot face altfel decît a mă recria ** contra procedurii ce văd că se urmează : în tot momentul văd că ni se aduce înainte ceea ce a hotărît Senatul. Nu înțeleg ce avem a face noi cu Senatul și ce are a face Senatul cu noi ; comunicare între Senat și Cameră nu poate să existe decît în două cazuri : cînd tronul este vacant și cînd se face alegere de mitropolit și episcopi.

Acum Senatul va face propunerile care va voi, noi vom face pe care vom voi, și cînd puterea executivă va vedea că acele propuneri întrunesc majoritatea cerută de Constituțiune ambele Corpuri vor decreta că este loc de revizuire.

Așadar, cît pentru mine personal, singur cu mica mea individualitate, protestez în chipul cele mai solemn contra acestei silnicii morale care se face independenței deputaților.

„Monitor”, 1982/1983 nr. 49, p. 637, col. 1.

---

* Ședința din 11 ianuarie 1883.

** A protesta, din fr. *se récrier*.

NOTE

[1] La modificarea articolului 24 din Constituție Emil Costinescu a precizat că exista un amendament depus de Senat : „În materie de delicte de presă, arestul preventiv nu poate avea loc și toate delictele de presă, cum și daunele civile ca accesorii sînt judecate tot de jurați”.

În ședința Senatului din 10 ianuarie 1883, Vasile Boerescu, raportor la proiectul de revizuire, ceruse amînarea luării în discuție a amendamentelor pînă la întîlnirea cu delegații Camerei, „ca să vedem dacă le primim cu toții, ca să venim cu o lucrare gata”. Senatul acceptase amînarea, dar în ședința Adunării în care vorbește K. Emil Costinescu a explicat că propunerea de revizuire a articolului 24 emanase de la secția a V-a a Camerei.

Pentru opoziția funciară făcută de K. revizuirii Constituției vezi și infra. p. 402.

Despre pregătirea proiectului de lege pentru instrucțiunea publică elaborat de o comisie prezidată de el *

Domnilor, trebuie să se sfîrșească odată cu aceste atacuri contra opozițiunii din partea domnului Iepurescu[1]. Apoi eu din opozițiune am titluri trecute care vă închide gura în privința instrucțiunii publice ; nu am decît să vă citez trei legi numai relative la instrucțiune, făcute de mine sau cu concursul meu. De aceea rog pe junele domn Iepurescu . . .

Voci : A fugit.

Să binevoiască a se stăpîni, pentru că-i voi aduce aminte că în alegeri, deși a fost sprijinit de liberali, dar aceia nu erau guvernamentali.

Domnul Iepurescu este copil lingușit al acestei Camere și crede că aceste atacuri aduse opozițiunii nu trebuie să aibă sfîrșit. Trebuie să vadă domnia sa cum bătrînii guvernamentali au mai multă condescendenţă pentru opoziţiune şi pentru bătrînii care în vremi grele au fost cu guvernul. Să se isprăvească acestea odată căci e prea mult.

---

* Ședința din 12 ianuarie 1883.

Domnilor, mai mult de 15 şedinţe am ţinut pentru legea instrucţiunii şi în toate mi-am făcut datoria ca preşedinte; am lipsit numai cîteodată, fiind bolnav. Am ajuns la rezultatul definitiv de s-a numit raportator, însă din nenorocire n-a putut să iasă acest proiect cum a ieşit Minerva din capul lui Joe; din nenorocire sînt unii din noi care stăruiesc cu un fel de presiune ca să primim numaidecît opiniunile dumnealor; cu aceasta se opreşte lucrarea, şi o comisiune nu are dreptul să oprească o lege de a veni înaintea Camerii; ea trebuie să aducă proiectul înaintea domniilor voastre căci ultimul cuvînt este al domniilor voastre. Eu ca preşedinte declar că am găsit şi din partea domnului Chiţu şi din partea domnului Aurelian[2] toată bunăvoinţa, şi dacă am a mă plînge este numai de absolutismul unora din noi, şi este trist că din neînţelegerea a şapte delegaţi domniile voastre să nu puteţi da corpului profesoral o legitimă satisfacere.

Rog dar pe domnul preşedinte să binevoiască a stărui ca să ne adunăm acum chiar în altă cameră, pentru ca să putem prezenta raportul cît mai curînd[3].

„Monitor", 1882/1883, nr. 50, p. 650, col. 2—3.

NOTE

[1] B. Iepurescu ceruse doar, la începutul şedinţei, să se ia în discuţie proiectul de lege „în privinţa gradaţiunei salariilor profesorilor".

[2] Gh. Chiţu era ministru de interne; P. S. Aurelian era ministrul instrucţiunii publice.

[3] Vezi şi infra p. 484.

Pe marginea propunerii de revizuire a Constituţiei *

Domnilor, am cerut cuvîntul contra închiderii acestei discuţiuni, şi cu toate că m-am pronunţat că sînt în contra revizuirii, dar cred că aceasta nu-mi poate opri dreptul de a vorbi în o discuţiune care trebuie să se ridice cu ocaziunea acestui articol[1].

Domnilor, acest articol cuprinde două dispoziţiuni şi eu văd că nu s-a discutat decît numai asupra uneia. Eu vă spun, în cît mă priveşte pe mine, mai cu seamă în urma declaraţiunilor făcute de domnul primministru, că sînt cu totul indiferent pentru menţinerea articolului; dar vă atrag atenţiunea asupra dispoziţiunei celei din urmă a articolului, care nu a fost discutată, şi dacă va fi să se închidă discuţiunea cel puţin să se ştie că noi nu ne pronunţăm acum cum are să se facă revizuirea, nici că este a se revizui partea întîi sau parte a doua.

Voci: Aşa şi facem.

Dacă se va face aşa, atunci vă rog să nu mai discutăm asupra uneia sau a celeilalte dispoziţiuni, ci, dacă înţelegem că este locul a se revizui art. 76, atunci să lăsăm viitoarei Constituante toată libertatea ca ea să vadă şi să decidă cum trebuie a fi de revizuit acest articol.

---

* Şedinţele din 12 şi 13 ianuarie 1883.

Asupra revizuirii articolului 133[2].

Negreşit că eu, care am mica mea parte în legea rurală şi a principiului inalienabilităţii acelor pămînturi, nu am să combat pe domnul Vulturescu, dar cred că trebuie să lăsăm şi viitoarei Constituante, să lăsăm şi oamenilor ce vor veni atunci a-şi arăta şi ei patriotismul lor în regularea acestor cestiuni; căci altfel unde mergem? Vedeţi că, pe cînd vorbea domnul Vulturescu de foştii clăcaşi şi de însurăţei, un alt domn deputat a cerut să se pună şi moşnenii, un altul va cere altceva, şi dacă era aci domnul Carp poate că venea şi domnia sa cu majoratul, şi un altul cine ştie cu mai ce.

De aceea domnul Vulturescu făcea mult mai bine să fi spus numai că este caz de revizuire şi la acest articol, fără a mai spune cum trebuie să se facă revizuirea.

Apoi, pentru Dumnezeu, domnilor, mai lăsaţi cîmp deschis şi acelor care vor avea fericirea să fie în Constituantă! Ce va să zică această espresiune de dorinţe, aceste lecţiuni de patriotism ce se dau necontenit viitoarelor Camere Constituante?

Despre dreptul Academiei de a trimite reprezentanţi în Corpurile legiuitoare[3].

Domnilor, eu, membru al Academiei Române din cei mai vechi, vin a vă ruga pe domniile voastre să nu primiţi această propunere măgulitoare pentru noi şi purcesă din dorinţa de a aduce în sînul Parlamentului un reprezentant al acelui corp compus din oameni de ştiinţă în mare parte. Lăsaţi, domnilor, în această ţară, unde se face politică de toată lumea, de la Consiliul de Miniştri şi pînă la primarul de sat, lăsaţi un tărîm unde să nu se facă decît ştiinţă. În Academia actuală sînt membri ai diferitelor partide şi acolo găsim singurul tărîm pacinic al ştiinţei, acolo ne strîngem mîna fără ură, fără patimă; lăsaţi-ne această colegialitate acolo. Academia Română nu ţine deloc să fie privită ca corp politic, nu ţine să fie privită ca instrucţiune de stat, ci ţine să fie privită ca reprezentantă a ştiinţei române; lăsaţi-i acest rol ei, care, cînd guvernul voia să o atragă în cercul activităţii sale ca juriu, ca apreciator al concursurilor, a respins cu recunoaştinţă, dar cu energie această măgulitoare însărcinare. De aceea, domnilor, vă rog, afară de considerentul care s-a adus că sînt membri în Academie care nu au drepturi politice, în numele ştiinţei, vă rog să lăsaţi Academia Română pe tărîmul ei pacinic şi să nu daţi viitoarei Constituante sarcina de a se ocupa şi de astă cestiune.

Împotriva închiderii discuţiei.

Domnilor, care este interesul mai cu deosebire al majorităţii? Ca să nu fie bănuieli în privinţa votului, în privinţa legitimităţii, în privinţa constituţionalismului votului. S-a ridicat o obiecţiune de domnul Blaremberg; această obiecţiune este împărtăşită de mai mulţi membri din majoritate, care sînt revizionişti fără restricţiuni.

Domnul preşedinte al consiliului: Atunci cer şi eu cuvîntul!

Îndată ce domnul preşedinte al consiliului cu vocea sa sprijinită de 100 de voturi intervine asupra închiderii discuţiei...

Domnul președinte al consiliului: Renunț.

Vă sînt recunoscător și ați făcut un act de constituționalism.

Domnul președinte al consiliului: Negreșit că nu de la domnia ta voi lua lecțiuni de constituționalism.

Este o personalitate la care voi răspunde la vreme.

Domnul președinte al consiliului: N-am voit să fac personalitate.

Din contră, recunosc de două ori că ați voit să faceți act de constituționalism...

Domnilor, în ziua de 22 decembrie seara s-a hotărît că citirea este făcută și pe urmă, *la nuit porte conseil*, ați hotărît să se facă altfel. Eu apelez în contra majorității la majoritate și cred că majoritatea ne va da dreptate. Vă rog dar să nu închideți discuțiunea, mai ales să-mi permită domnul ministru de interne ca să calific cuvîntul său *une charge à fond*, zicînd că deoarece opozițiunea votează negru ... Ați binevoit, domnule ministru, a cita numele meu și ați voit a arăta că în particular am vorbit domniilor voastre și v-am arătat că n-am să vă port rezbel, că nu voi veni cu un *parti pris* în contra domniei voastre. Atunci dumneavoastră mi-ați zis categoric că nu se face revizuirea.

Domnul ministru de interne: M-am luminat, dar dumneavoastră nu spuneți tot ce am vorbit: am zis că eu cred că nu se face, dar n-am zis că sînt în contra revizuirii.

Eu în tot cazul vă voi dovedi că nu sînt antirevizionist și sînt oportunist și vă voi spune pentru ce.

Așadar, domnilor, după cuvîntul lung care a ținut mai mult de o oră al domnului ministru de interne, în care recunosc că domnul ministru a argumentat cu textul, dar nu cu spiritul textului, vă rog să lăsați și opozițiunii, care nu v-a făcut viața grea, să spună și ea opiniunea sa. Eu m-am înscris pentru a treia citire și veți vedea chiar că vă voi scoate din frica că voim numaidecît să vă aruncăm bețe în roate. Cînd va fi vorba de bețe în roate, putem să le găsim și noi, dar nu azi, și voi vorbi așa că nu vă veți plînge ca de domnul Vernescu, pe care de asemenea nu l-am văzut trăgîndu-și sabia și amenințînd, ci numai a spus opiniunea sa.

Vă rog, domnilor, permiteți și opozițiunii să vorbească; și vedeți că nu vă rog numai pentru mine. Mai întîi vă rog pentru unul din cei mai străluciți oratori ai revizuirii, pentru domnul Fleva, care are cuvîntul înaintea mea. Eu nu sînt egoist; las să vorbească domnul Fleva, care pentru moment e convins revizionist.

Domnilor, domniile voastre mai mult decît noi aveți interes ca leturghia să nu se facă cu bragă. Voiți să o faceți cu bragă, faceți-o[4].

„Monitor", 1882/1883, nr. 50, p. 653, col. 1; nr. 51, p. 670, col. 3—p. 671, col. 1, 3, p. 684, col. 2 — p. 685, col. 1.

NOTE

[1] Expunerea de motive a proiectului la p. 533—534 a „Monitorului". Se discuta articolul 76 din Constituție, care stabilea că la vîrsta de 13 ani moștenitorul tronului poate prelua succesiunea, dar are vot deliberativ abia la 25 de ani. Era o incongruență ce se cerea lămurită: ca rege putea lua orice dispoziție de la 13 ani, ca moștenitor doar de la 25.

[2] Articolul 133 privea inalienabilitatea pămînturilor foștilor clăcași. Revizioniștii cereau să se extindă acest drept și asupra însurățeilor.

[3] Articolul 73 din Constituție prevedea că universitățile din București și Iași își pot trimite reprezentanți în Senat. B.T. Lățescu ceruse ca această facultate s-o aibă și Academia. Propunerea n-a întrunit cei 20 de subscriitori ceruți de regulament.

[4] Propunerea de revizuire a fost primită cu 74 de voturi pentru și 40 împotrivă. K. întrebase atunci: „Un cuvînt numai! Întreb dacă expunerea de motive este a domnului Costinescu personal sau a tuturor subscriitorilor propunerii". I s-a răspuns că e a tuturor (61 de persoane, între care B.T. Lățescu, I. Cîmpineanu, I. Marghiloman, D. Gusti, D.I. Ghica, A. Stolojan, G. Cantili, Gr. Vulturescu, G. Sefendache etc.).

Asupra licitării accizelor orașului Focșani *

Eu vă rog, domnilor, să binevoiți a ne lăsa să mai zicem ceva[1]. Eu sînt din opozițiune și cu toate acestea am să dau toată aprobarea mea domnului ministru.

Domnul I. Ionescu: Ba bine că nu i-o vei da cînd este în legalitate!

Însă am să adaog ceva și de aceea rog să binevoiți a mă lăsa să vorbesc.

Voci: Adaogă acum.

Domnilor, cestiunea aceasta este tranșată pe tărîmul administrativ de o sută de ori și ceea ce se cere astăzi, dacă domnul ministru ar fi aprobat, ar fi adus în pagubă pe comuna Focșani, precum s-a adus odată comuna Pașcani cînd s-a făcut greșala aceea și a venit pe urmă întreprinzătorul și a cerut despăgubire și a căpătat despăgubire. Eu nu sînt din localitate, dar vă rog să aprobați lucrarea ministrului. Voi avea fericirea să combat de multe ori pe domnul ministru de interne, dar în cazul de față nu, pentru că bine a urmat. Însă-i voi face o întrebare: După ce domnia sa condamnă purtarea prefectului...

Domnul ministru de interne: N-am condamnat.

Ați dezaprobat.

Domnul ministru de interne: Am zis că este numit nou.

Înțelegem un prefect tînăr ..., dar un vulpoi bătrîn ca onor. domnul George Pruncu, din vremea Statutului, prefect la Severin, apoi prefect la Iași, și-mi pare rău că domnul... nu este aici.

O voce: Este aci!

Dacă este aci, dumnealui trebuie să cam rîdă. După aceea a fost prefect la Buzău, domnul Constantinescu știe....

Domnul N. Constantinescu: Da, am avut ceva și acolo.

După aceea a fost inspector administrativ. Va să zică ar fi să fie mai cu minte decît ceilalți prefecți, cu drept, cu îndatorire ca să știe mai mult decît ceilalți prefecți. Mititelul! A venit la Focșani, unde, frate cu primarul...

---

* Ședința din 17 ianuarie 1883.

Domnul S. Guriță: Protestez că domnul Kogălniceanu vorbește în fond, cînd sînt eu înscris. Domnia sa este să vorbească numai contra închiderii discuțiunei.

Domnul președinte: Domnule Kogălniceanu, v-am dat cuvîntul contra închiderei discuțiunei, nu amestecați pe prefect, vă rog, în cestiunea de închidere a discuțiunei.

Camera mi-a dat voie să vorbesc. Cu toate acestea numai un cuvînt mai am să spun domnului ministru de interne și termin : Lupul schimbă părul, dar năravul ba[2].

„Monitor", 1882/1883, nr. 54, p. 784, col. 1—2.

NOTE

[1] Discuția pornise de la o explicație dată de ministrul de interne, Gh. Chițu, la întrebarea deputatului de Putna, S. Guriță, în legătură cu această licitație. Venitul fusese scos de patru ori la licitație și a cincea oară se obținuse un preț convenabil — 210 000 de lei — , oferit de un oarecare Focșăneanu. Primarul și apoi comitetul permanent confirmaseră licitația și puseseră în posesie pe arendaș. Concurentul său principal, Zibalis, reclamase și prefectul făcuse o întîmpinare la minister în favoarea sa, ceea ce ministrul considera a fi „un quasirecurs", acțiune la care prefectul nu era îndreptățit.

[2] Discuția s-a închis după ce I.C. Brătianu observase mușcător pe marginea spuselor lui K. : „Domnul Kogălniceanu din experiență vorbește așa !"

Asupra regimului de porto-franco al orașelor Brăila și Galați *

Domnilor deputați, eu vă mărturisesc că nu de astăzi, ci încă din timpul guvernului conservator am fost în contra desființărei porturilor france[1], și mai cu seamă în contra desființărei portului franc de la Galați. Portul franc de la Galați[2] nu era deloc făcut la 1834 de domnitorul Mihail Sturdza pentru ca să se fundeze numai Galații, care mai nainte era un mic orășel fără nici o importanță, ci era făcut pentru ca să se înlesnească orășelului Galați mijlocul de a deveni ceea ce este astăzi, o Alexandria a Dunărei.

În adevăr, domnilor, Galații este marele întrepozit pentru tot comerciul din România, din Bulgaria, din Serbia și chiar din Rusia; acolo importațiunea mărfurilor străine este întrepozitată. Dar, în fine, a venit legea, s-a votat de dumneavoastră și s-a otărît desființarea porturilor france. Cum s-a otărît desființarea porturilor france? Făgăduindu-i-se acestui oraș docuri și zicîndu-se că se vor acorda docuri acestui mare comerciu pe care-l fac Galații, și cu chipul acesta făcîndu-se docuri pentru importațiunea mărfurilor străine va spori și exportațiunea.

Și în adevăr, dacă s-ar face la Galați și la Brăila niște docuri cum sînt cele de la Anvers sau măcar de la Odesa, atunci în curînd orașul Galați s-ar putea mîngîia de pagubele momentane pe care le are și ar avea înaintea sa o dezvoltare de port mare al Dunărei.

Nu mă pun astăzi să cercetez pentru ce nu s-au făcut aceste docuri. Faptul este că sînt mulțumit cu aceea că guvernul a zis că nu poate desființa portul franc pînă nu va avea întrepozite; de aceea guvernul vine și vă cere autorizațiunea ca să înființeze întrepozitele provizorii.

---

* Ședința din 17 ianuarie 1883.

Eu nu am nimic de zis în aceasta; și ca membru în secțiunea a doua și ca delegat al secțiunei am votat *pentru*, însă cu o condițiune: că portul franc nu se poate desființa, așa cum am înțeles eu votul, pînă cînd intrepozitele provizorii nu vor fi în stare de a funcționa: al doilea, că nu trebuie a se lovi în drepturile cîștigate. Comercianții au adus în Galați mărfuri pe certitudinea că acolo este un port franc. În adevăr, legea înființînd întrepozitele dă angrosiștilor dreptul de a depune acele mărfuri în întrepozite. Dar aș face întrebarea: Ce se face cu acei care vînd în detaliu, cu bucata, cu cotul?

Onor. domnul raportator ne-a spus în secțiuni că atunci cînd s-a votat legea s-a discutat mult asupra acestei cestiuni și că toți au fost de acord cum că detaliștii nu se cuvine să plătească această taxă vamală. Sînt fericit de această declarațiune și doresc, împreună cu domnul Catargiu, ca acesta să devină un fapt împlinit, adică să facă parte din corpul legei la care a aderat domnul președinte al consiliului și domnul ministru de finanțe. Însă, domnilor, nu este destul atît și s-a adaos la finitul acestui amendament cum că guvernul să ia toate dispozițiunile ca să nu se facă fraude. Eu foarte mă tem ca în aplicare să nu devină această dispozițiune o sorginte de abuzuri și mai cu seamă de șicane, ce onoratul corp vămășesc de la Galați s-a deprins a face. Domniile voastre cunoașteți foarte bine cîte nemulțumiri și cîte plîngeri au fost, încît guvernul a trebuit să trimită comisiuni de anchetă și să facă schimbări în personal. Apoi cînd se face o asemenea transformare radicală este foarte de temut că pot să fie abuzuri, dar aceasta nu va să zică că pentru niște abuzuri de cîțiva trebuie ca aplicarea legei să se facă în mod atît de draconic.

În Austria era un oraș liber, Brodi, care servea de întrepozit mare al comerciului cu Rusia. Acest oraș Brodi era un oraș port franc și cînd s-a desființat acest privilegiu guvernul austriac nu numai că a ținut seamă de toate drepturile cîștigate și n-a lovit cu vamă nici una din mărfele ce se aflau deja depuse acolo, dar încă a dat orașului despăgubirea legală, pentru că veneau orășenii și ziceau: Noi am pus capitalele noastre în acest oraș pentru că el ne prezinta garanția unui oraș port franc. Ei bine, guvernul austriac a dat despăgubire orășenilor și cu toate acestea orașul Brodi a căzut în mare parte din ceea ce era ca port franc. Gălățenii și brăilenii nu cer aceasta, dar cer măcar atît — și să nu se zică că aceasta este o reclamă electorală din partea mea —, ei speriați de șicanele administrației vamale vin și vă roagă ca cel puțin această tranzițiune să se facă în mod blînd; mai bine să peardă statul două sau trei sute de mii de lei decît să sărăcească sute de familii.

Eu nu cred că domnul prim-ministru în aceste cuvinte rostite mai cu seamă de un om în vîrsta mea va vedea o reclamă electorală; și afară de aceasta eu nu de astăzi am simpatii la Galați, ci le am mai de mult: le-am cîștigat prin 40 de ani de servicie făcute sub vodă Ghica, pe cînd s-a făcut porto franc în orașul Galați și mulți știu ce am făcut eu pentru Galați. Cu părere de rău am văzut că am fost atacat de deputații brăileni că eu voiesc să ucid orașul lor. Să mă ferească Dumnezeu ca eu să ucid vreun oraș al țărei mele și dacă nu voiesc să cadă Galații este că dacă va cădea Galații va cădea și Brăila și va cădea și marele comerciu al României[3].

„Monitor", 1882/1883, nr. 54, 787, col. 1—3

NOTE

[1] K. discuta pe marginea proiectului de lege care autoriza pe ministrul de finanțe să înființeze un serviciu de antrepozite în orașele Brăila și Galați începînd de la 1 aprilie 1883. Concomitent se anula regimul de porto-franco al acestora, care legal fusese desființat prin legea din 1874, în timpul guvernului L. Catargiu.

[2] Pentru Galați vezi C. Bușe, *Comerțul exterior prin Galați sub regimul de port franc (1837–1883)*, București, 1976, 203.

[3] Proiectul a fost primit cu 65 de voturi pentru și cinci împotrivă. Vezi și infra p. 509.

Intervenții pe marginea proiectului de lege „care modifica legea monopolului tutunurilor” *

Domnilor, eu nu pot combate legea aceasta[1] în fond, deși sînt din opozițiune, fiindcă ea trebuie țării, dar vă declar că sînt două puncte pentru care o combat și voi vota în contra luării în considerațiune dacă ar fi să nu se modifice acele punturi. Mai întîi este cestiunea pensiunilor. Văd o lege specială care vine să ceară a se face o excepțiune de la legea generală a pensiunilor. Legea pensiunilor zice că toți funcționarii statului sînt datori să dea din salariile lor 10 la sută la Casa pensiunilor ; și nu veți tăgădui că funcționarii regiei tutunurilor sînt funcționari ai statului. Cînd ați luat regia din mîna străinilor și ați trecut-o la stat, făcînd prin aceasta un mare bine statului, funcționarii regiei au trecut la stat ; prin urmare, să binevoiască a se considera și domniile lor ca funcționari ai statului și a da 10 la sută din salariile domniilor lor la Casa pesiunilor. Destul e că au alte avantagie și fumează tutun fără să plătească. *(Ilaritate.)*

Al doilea, domnul ministru al instrucțiunei publice mi-a dat o lămurire care m-a satisfăcut în privința domniei sale și nici nu ne îndoiam despre aceasta, dar, domnilor, este lucru curios ca să vedem la unele servicii de venituri ale statului figurînd miniștri ca membri în consiliul de administrațiune. Dacă se poate ca unii miniștri să fie membri în consiliul de administrațiune al tutunurilor, al sărei, al băuturilor spirtoase, atunci de ce să nu le dăm dreptul ca să fie membri în toate administrațiunile diferitelor servicii ale statului? Dar atunci cine va mai face control? Un membru al unei administrațiuni face ce voiește și dacă este și ministru tot el vine și aprobă singur ceea ce a făcut. Regulat este aceasta? Cum se numește un astfel de lucru? Eu cred că chiar domnii miniștri nu pot înțelege asemenea lucru. Și de aceea rog pe domnul președinte al consiliului, care și altă dată se amestecă în cestiuni care sînt numai de competința miniștrilor respectivi, să binevoiască și în această privință a interveni pe lîngă ceilalți domni miniștri pentru a-și da demisiunea din diferitele administrațiuni pe unde sînt.

Eu socotesc că domnul președinte al consiliului, care este însărcinat cu păzirea legilor, este dator să roage pe colegii săi ca să demisioneze din aceste administrațiuni și aci mă plîng de domnul ministru de finanțe, care ar trebui să zică colegilor săi : Prea bine, iubite coleg, dar ce cauți în administrațiunea tutunurilor, a drumurilor de fer etc. și să vină cu un proiect de lege prin care să interzică asemenea lucruri. S-au văzut miniștri membri în consiliul de administrațiune al drumurilor de fer și acum s-a adus un proiect de lege ca să se dea membrilor din consiliul de administraţiune al drumurilor de fer o tantiemă din venituri; să vorbeşte să se facă aceasta şi pentru membrii din consiliul de administraţiune de la tutun. Ei bine, dacă veţi vota asemenea dispoziţiuni, fiţi siguri că nu aveţi să mă mai vedeţi umblînd după minister, ci voi căuta să fiu membru în acele consilii de administraţiune. Dar eu cred că domniile voastre nu veţi face aceasta.

---

* Ședința din 17 ianuarie 1883.

Aşadar, eu rog pe domnii miniştri să binevoiască a opri asemenea lucruri, cari ca principiu nu sînt deloc frumoase. Sînt destule persoane gata a da serviciul lor statului, mulţi cari nu au mijloace şi cu familii grele şi prin urmare să le dăm şi acestora o bucată de piine şi o lulea de tutun[2]. *(Ilaritate, aplauze.)*

„Monitor", 1882/1883, nr. 54, p. 790, col. 3—p. 791, col. 1

NOTE

---

[1] Legea prevedea că personalul regiei era încadrat în regimul funcţionarilor statului, „însă fără reţinere şi fără drept la pensie". În jurul pensiilor funcţionarilor regiei (articolul 13 din proiect) se purtaseră discuţii aprinse şi K. observase bonom: „Onor. majoritate voieşte să ne facă să capitulăm prin foame. *(Ilaritate.)* Eu unul iată că am capitulat şi cer şi eu închiderea discuţiunii. *(Ilaritate.)*".

[2] Proiectul a fost primit cu 65 de voturi pentru şi cinci împotrivă.

Interpelează pe ministrul de interne în legătură cu prezervarea titlurilor micii proprietăţi ţărăneşti *

Titlurile micei proprietăţi fundate în 1864, adică tabelele şi clasificarea foştilor clăcaşi, procesele-verbale ale comisiunilor de plăşi şi ale comisiunilor arbitrale din ce în ce dispar. În 1879 şi 1880, în calitate de ministru de interne, cu concursul prefecturilor şi al comitetelor permanente am întreprins de a salva de la o desăvîrşită nimicire aceste titluri fără de cari în curînd familiile foştilor clăcaşi — astăzi proprietari definitivi — s-ar vedea espuşi de a perde chiar parte din pămînturile lor. La cîteva judeţe, pe cît ştiu, se şi aduse în complet aceste titluri şi astfel s-ar fi şi putut publica acestea în volumuri separate pentru fiecare judeţ. Această lucrare este astăzi întreruptă şi în fiecare zi constatăm că sporeşte numărul comunelor rurale lipsite de aceste lucrări importante pentru constatarea şi apărarea proprietăţilor foştilor clăcaşi.

Întreb pe onor. domn ministru de interne dacă domnia sa nu socoteşte că este bine, că este folositor de a se salva de distrugere titlurile proprietăţei mici prin reproducerea lor pe calea tiparului, şi aceasta fie de către Ministerul de Interne, fie de către deosebitele comitete judeţene.

„Monitor", 1882/1883, nr. 56, p. 794, col. 3 — p. 795, col. 1.

---

* Şedinţa din 24 ianuarie 1883.

Interpelează pe primul-ministru în legătură cu publicarea corespondenței diplomatice prilejuite de Congresul de la Berlin *

Au trecut mai mult de patru ani de cînd în conformitate cu Tratatul de la Berlin [1] Basarabia meridională a trecut iarăși în stăpînirea Rusiei.

Acest fapt îndeplinit este acum de domeniul istoriei. Interpelez dar pe domnul prim-ministru pentru ce domnia sa n-a comunicat și nu comunică Corpurilor legiuitoare corespondența privitoare la acest fapt, pentru ca țara să cunoască cum oamenii cărora ea în acele timpuri le-a fost încredințat apărarea teritoriului și drepturilor ei și-au îndeplinit datoria; și astfel fiecare din ei să-și tragă partea de răspundere ce le revine în acest eveniment.

Mai întreb pe domnul prim-ministru dacă domnia sa crede, știe sau are vreo dovadă că eu, colegul său în minister, delegat de domn împreună cu domnia sa la Congresul din Berlin, aș fi tripotat ** acolo în cestiunea retrocedărei Basarabiei și că ar exista undeva o depeșe a domnului Farini, președintele Camerei italiene, prin care acest bărbat de stat [î]și exprimă mirarea zicînd : Ce vă prefaceți că nu voiți a ceda Basarabia, căci ministrul dumneavoastră de externe a declarat la Roma,prin reprezentantul României [2], că România este dispusă a retroceda Basarabia în schimbul unei mari sume de bani sau a Dobrogei.

Mai întreb pe domnul prim-ministru daca domnia sa crede, știe sau are vreo dovadă că eu, tot la Berlin, aș fi avut întrevorbiri cu delegații Alianței israilite, tocmai cînd se dezbătea în congres cestiunea ovreilor în România, și că eu aș fi tripotat și lucrat în unire cu ovreii la înscrierea în tratat a stipulațiunei emancipărei ovreilor.

Spre constatarea adevărului cer dar ca domnul prim-ministru să dea pe față tot ce știe în aceste cestiuni, nemaițiind pecetluite actele diplomatice ce se raportă la aceste cestiuni [3].

„Monitor", 1882/1883, nr. 56, p. 795, col. 1—2.

* Ședința din 24 ianuarie 1883.

** Aș fi făcut afaceri necinstite, din fr. *tripoter*.

NOTE

[1] Vezi K., *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea a IV-a, p. 603 și urm.

[2] România era reprezentată în acest timp la Roma de Iancu Bălăceanu, dușman ireductibil al lui K. Este de presupus că această acuză este rodul fanteziei diplomatului, căci în misiunea precedentă de la Viena avansase aceleași alegațiuni. Cititorul interesat găsește relatarea în cap. XIV din *Souvenirs diplomatiques* ale acestuia (mss de la Academia R. S. România).

[3] Vezi și infra p. 614.

Asupra aplicării legii rurale din 1864 în privința pădurilor. Pe marginea interpelării lui Șt. Corlănescu *

Domnul prim-ministru are dreptate să spună ceea ce a zis întru cîtă vreme nu este tînguire, dar cînd este tînguire atunci putem să mergem mai departe.

---

* Ședința din 24 ianuarie 1883.

Această lege, domnilor, a costat destule lacrăme, a produs destule ruine şi a sfărîmat tronuri pentru ca acei cari au luat parte la dînsa şi la suferinţele ce ea a adus să ţină la această lege.

Domnilor, legea rurală a ţinut înainte de toate seama de condiţiunile economice ale ţărei şi, precum nu a voit să sfărîme proprietatea mare, asemenea nu a voit ca proprietatea mică să fie pusă în condiţiuni de a nu putea trăi, şi scopul mai cu deosebire i-a fost îmbunătăţirea soartei ţăranilor.

Legea rurală din 1864 este punerea în lucrare a articolului 46 din Convenţiunea de la Paris, care a zis aceste cuvinte: „Se va procede fără întîrziere la revizuirea legilor cari regulează relaţiunile proprietarilor cu locuitorii clăcaşi în vedere de a îmbunătăţi soarta acestor din urmă".

Una din condiţiunile bunei-stări şi a posibilităţei de a prospera pentru ţărani era şi cestiunea pădurilor. Legislatorul a trebuit să se ocupe de această cestiune, însă a trebuit să se ocupe în aşa fel încît să menţină drepturile ţăranilor, dar totdeodată să emancipe şi proprietatea cea mare.

Scopul a fost emanciparea proprietăţei mici şi emanciparea proprietăţei mari. Nu s-a putut să se rezolve şi cestiunea pădurilor cum s-a rezolvat cestiunea pămînturilor şi atunci legislatorii au căutat să vadă ce drept aveau ţăranii şi cum era chip ca aceste drepturi să se dezlege în interesul lor şi al proprietarilor.

După legi anterioare, în Moldova sînt patru judeţe de munte unde întinderea proprietăţei nu este ca în Ţara Românească; căci în vreme ce în Ţara Românească proprietatea de munte este foarte împărţită, căci sînt sute şi mii de proprietari, unde se poate face concurenţă, de exemplu Muscelul, unde se găsesc sute de proprietari cari au parte la pădure, în Moldova nu este aşa; în Moldova proprietatea de munte este colosal de mare; sînt proprietăţi cari au o întindere dacă nu de regate, dar de adevărate principate germane. Este de exemplu moşia regelui Broştenii, pe care poţi merge două zile; este Comăneasca, care e un regat în întindere.

Era un domn care, deşi astăzi tot trăieşte, a ajuns la avantagiul acesta că istoria vorbeşte de dînsul; acest domn era Mihail Grigore Sturdza[1] şi sînt de la dînsul două tomuri mari, cari formează *Manualul administratic*, care dovedeşte geniul cel mare administrativ al acestui domn şi adevărata inimă duioasă ce avea pentru această ţară. De la acest domn avem o lege, cea dintîi lege care interzicea şederea evreilor prin sate şi vinderea de rachiu.

Mihail Sturdza mai avea un obicei, avea ziua de luni destinată jalbelor, jalbelor tuturor şi mai cu deosebire jalbelor poporului de jos, ţăranilor. În toate celelalte zile primea pe boieri, dar lunea chiar logofătul cel mare nu putea trece înaintea celui din urmă ţăran. Eu am fost adjutantul domnului Sturdza şi vă pot afirma aceasta. Ei bine, Mihail Sturdza s-a speriat de regimul pe care-l avea ţăranii la munte, ţăranii de multe ori [î]şi robeau o vară întreagă pentru un car de lemne, căci le trebuia să facă trei, patru zile să treacă în altă pădure pentru a putea cumpăra lemne. De aceea s-a făcut ceea ce se numeşte legea munţilor. După acea lege s-a statornicit că arendaşul sau proprietarul trebuia să dea ţăranilor lemne pentru casă, pentru unelte și pentru foc și pentru ca să nu se dea lemne pentru muncă* s-a hotărît să se dea bani . . . Dacă ar fi domnul Rosetti aci ar vedea că ar putea a-și da mîna cu un domn regulamentar. S-a hotărît să dea șase lei vechi carul de lemne și azi în munții Moldovei, și anume în județele Bacău, Neamț, Suceava și Putna, țăranii plătesc arendașului sau proprietarului cîte șase lei vechi și sînt mulți proprietari care au și hotărît anume parchete pentru aceasta.

Cînd s-a făcut legea din 1864, fiindcă acea lege s-a făcut de un domn moldovean cu un ministru moldovean, cari cunoșteau aceasta, n-au putut face altfel decît să sfințească pentru totdeauna acest drept țăranilor.

În Țara Românească nu era așa, dar în legea lui Știrbei [2] era un articol prin care se zicea că țăranii au drept la uscături.

Scopul legei era ca să creeze și în România o proprietate occidentală, o proprietate absolută, liberă de sarcini și de aceea s-a zis : Cum se poate ca pe proprietari să-i supunem necontenit la această îndatorire de a da uscături? Aceasta nu mai merge, căci atunci ce sistem forestier poate să mai facă, ce pază, ce regulă și în fine și ce teorie?

De aceea s-a urmat întocmai după cum s-a făcut în alte state cînd s-au emacipat clăcașii. În Francia la 1789 sau 1790 s-a hotărît cum că comunele să se înțeleagă cu proprietarii pentru a plăti în bani orice s-ar statornici ca să le dea de la pădure.

În Germania, prin legea lui Stein și Hartenberg și prin mai multe legi făcute de la 1806 pînă la 1812, tot astfel s-a hotărît. Prin urmare, legiuitorul neputînd să hotărască din acel moment această cestiune a zis : Să menținem *statu quo* pentru 15 ani. Acum cînd acest termen a trecut de doi ani ce este de făcut? Sînt multe locuri, după cum a zis însuși domnul prim-ministru, unde țăranii s-au învoit cu proprietarii și acolo unde este bună înțelegere nu se cuvine nimănui să intervină. Dar nu este tot așa pentru moșiile statului. Dacă, de exemplu, în Țara Românească, statul neavînd așa moșii mari și prin urmare țăranul nefiind, ca în Moldova, supus la acest jug de fer, nu este tot așa și în Moldova . . .

O voce : Tot așa!

Eu cunosc mai bine împrejurarea. Este adevărat că și în Țara Românească, pe cît mi-aduc aminte în România Mică mai cu deosebire, se găsesc moșii de asemenea mari întinderi, unde țăranii se află în aceleași condițiuni ca țăranii din Moldova, și acolo trebuie făcut ceva. Nu e bine ca țăranii să aibă acest drept într-un chip perpetuu, în interesul curățirei pădurilor. Dar, pe de altă parte, nu este drept ca țăranii să fie despoiați, mai ales pe moșiele statului, de acest drept pe care-l au și care pentru dînșii este o condițiune *sine qua non* de existență.

De aceea, domnilor, nevoind să dau acestei cestiuni un caracter îninflăcărător, dacă pot să zic așa, socotesc că ceea ce este de făcut astăzi este ca domnul președinte al consiliului și colegul domniei sale de la finanțe să studieze cestiunea, întîi în privința proprietăților statului, și să vină cu un proiect de lege prin care să se dea fiecărei comune o parte de pădure și statul să se elibereze de această șerbire legală care există.

Domnilor, domniile voastre, împreună cu guvernul, ați recunoscut că aceasta este neapărat cînd ați votat legea proprietăței rurale în Dobrogea[3] și ați zis cum că în fiecare comnă să se efectueze* un hectar pentru plantațiunile de păduri. Apoi, dacă pentru noua noastră provincie recunoaștem că este adevărată nevoia ca comunele să aibă păduri, cu atît mai mult trebuie să ne ocupăm de aceia cărora datorim existența noastră și să nu le refuzăm ceea ce am acordat celor din noua provincie.

---

* Citește : *ca să nu dea muncă pentru lemne!*

Iată concluziile mele. Ca domnul prim-ministru să binevoiască a ordona la domenii să se ocupe de această cestiune și în sesiunea viitoare să ne prezinte un proiect de lege care să țină seamă de drepturile țăranilor, să țină seamă de interesele proprietății celei mari și să facă ceea ce au făcut și alte națiuni cînd a fost această situațiune între proprietari și țărani.

Replică lui B. Iepurescu[4].

[Î]mi pare rău și foarte rău cînd văd pe un tînăr ca onor. domn Iepurescu că în orice cestiune vine și vorbește *ex cathedra*. Credeți-mă, domnilor, eu am prea multă amiciție pentru domnia sa și-mi pare rău cînd văd că vine și face cîte un astfel de *lapsus linguae. (Ilaritate.)*

Domnule Iepurescu, ziceți că articolul din codicele forestier abrogă o lege organică care e aplicată de Constituțiune.

Eu aș face apel la toată Adunarea dacă a trecut în mintea cuiva ca cu ocaziunea votărei unui articol din legea silvică să desființeze legile ce garantau locuitorilor un drept așa de mare?

Apoi dumneata, domnule Iepurescu, om învățat, dumneata care ești sufragiul universal, cînd auzi că se atinge de țărani, de vatra focului țăranului, susții asemenea teorii? Domnilor, să sfîrșim odată și împreună cu domnul Iepurescu și Camera întreagă să mulțumim domnului Corlănescu că a venit și a chemat luarea-aminte a domniilor voastre asupra unei cestiuni atît de grave și care este bine să se hotărască cu o oră mai înainte decît să rămîie în mod nedefinit nehotărîtă.

Cît pentru mine, domnilor, vă rog deocamdată să nu facem nimic decît să ne unim a ruga pe domnul ministru să studieze cestiunea și să vină cu un proiect de lege în privința proprietăților statului și proprietarii cari au făcut învoieli se vor grăbi a se înțelege cu locuitorii, iar cari nu, se vor duce la judecată[5].

În chestiune personală.

Domnul prim-ministru, cu abilitatea sa foarte cunoscută, dinaintea căreia mă închin, a venit ca să facă zizanie în opozițiune. Domnia sa, dușman al cezarismului, s-a servit de maxima *divide et impera*, zicînd că ar voi să știe dacă colegii domnului Kogălniceanu din opozițiune sînt de acele opiniuni. Am onoarea să declar onor. domnului prim-ministru că m-am unit cu opozițiunea ca să combat cezarismul domnului prim-ministru Brătianu. Am onoarea să declar că m-am unit cu ceilalți membri din opozițiune ca să rezistăm la escesele de libertăți care se pregătesc pentru alegerile generale viitoare și despre care avem esemple în alegerile comunale. În celelalte privințe însă nu mi-am luat stăpîn, pentru toate celelalte opiniuni sînt stăpîn pe ideele și principiele mele; și am cîștigat mai cu seamă în cestiunea țăranilor un privilegiu prin excluderea mea de trei ori din Constituantă și răsturnarea unui domn, ca să zic că am dreptul să apăr cauza țăranilor. Fiindcă a venit din partea opozițiunei o voce și a zis că crede că cu legea în mînă țăranii au dreptul să se înțeleagă cu proprietarii și unde nu se înțeleg să se judece, și la aceasta eu am citat un exemplu, ca interes politic nu ca drept, că adică în Dobrogea s-a ținut seamă de această necesitate și statul, unde a putut, pe moșiele lui a hotărît să dea pădure, din aceasta domnul prim-ministru trage deducțiunea că eu predic o nouă lege rurală! Domnilor, acea lege rurală m-a costat prea mult nu numai ca eu s-o mai reînnoiesc, dar nici ca să sfătuiesc pe cineva s-o reînnoiască. La 1864 proprietarul a rămas proprietar pe pămîntul său și țăranul pe pămîntul care i s-a dat și nu eu voi veni vreodată cu cestiuni ca monopolul cîrciumelor și cu alte parascovenii cari sînt la ordinea zilei.

---

* Citește : *afecteze* !

Domnul Gr. Eliad: Lăsați aceasta, domnule Kogălnicene!

Nu las nimic. Cestiunea rurală nu mai voiesc a veni a doua oară ca să mai pățesc ce am pățit și de aceea zic: Cestiunea rurală este sfîrșită, să se aplice numai; nu este trebuință să mai fie altă cestiune rurală.

Dar onor. domn prim-ministru trebuia să se rostească cînd a văzut că vine din nou înaintea noastră cestiunea asupra izlazurilor și asupra cîrciumelor, trebuia să vie să ceară a se regula aceste cestiuni ca cestiuni de poliție, iar nu ca cestiuni de spoliațiune; ce are proprietarul, [î]i rămîne lui sfînt, și celui mare și celui mic.

Așadar resping cu toată puterea convicțiunei mele acuzările ce-mi face domnul prim-ministru că eu voiesc să mai pui pe tapet cestiunea rurală.

În cît privește cestiunea cezarismului, domnilor, este cezarism și cezarism; deosebirea între cezarismul de atunci și între cezarismul de astăzi este aceasta: că la 1864 un domn știa că are să cadă cu cezarismul, dar a făcut-o din propria sa voință, după șapte ani de așteptare; astăzi esistă cezarismul, nu pentru căderea de la putere, ci pentru menținerea la putere a unui singur om[6].

„Monitor", 1882/1883, nr. 56, p. 796, col. 1 — p. 797, col. 1, 2—3; p. 798, col. 1—2.

NOTE

[1] Domnul Moldovei Mihail Sturdza a trăit între 1795 și 1884. *Manualul administrativ al Principatului Moldovei* cuprinde legile și dispozițiile în vigoare între 1832 și 1855 și a fost publicat în domnia lui Gr. Ghica, 2 vol., Iași, 1855—1856.

E puțin retorism în spusele lui K. După scurtul *intermezzo* al slujirii domnului ca aghiotant, în 1838—1839, K. se depărtează rapid de acesta, devenindu-i potrivnic funciar. Detențiunea la mînăstirea Rișca, prețul pus în galbeni pe capul său, fuga în Bucovina de teama zbirilor domnești sînt doar cîteva din experiențele sale în ceea ce privește „inima duioasă" a lui Mihail Sturdza!

[2] Vezi D. C. Sturdza Scheianu, *Acte și legiuri privitoare la chestia țărănească*, I, seria a I-a, București, 1907, p. 690. Apoi N. Iorga, *Corespondența lui Știrbei vodă*, București, 1904, p. 260—270.

[3] Vezi supra p. 418.

[4] B. Iepurescu observase că în codicele silvic tăierea lemnelor în pădure, ca şi luarea uscăturilor erau considerate delicte. Prin urmare, era necesar a se pune de acord întîi prevederile legii din 1864 cu cele ale codului silvic.

Şt. Corlănescu spusese că articolul din codul silvic era menit să prezerve pădurile, dar nu venea în contrazicere cu legea din 1864.

[5] I.C. Brătianu i-a replicat că nu consideră oportun să vină cu un proiect de lege; se îndoia că opiniile lui K. ar întruni adeziunea opoziţiei. Se îngrijorase apoi de observaţia lui K.: „Ce aţi făcut pentru Dobrogea, de ce să nu faceţi şi aici?” K. însă a ripostat: „N-am zis aşa şi degeaba te faci conservator. La izlazuri şi la cîrciumi să te văd”.

[6] I.C. Brătianu a răspuns corosiv lui K. acuzîndu-l că luptă împotriva cezarismului actual ca să-l pună pe al său în loc, „care este de o mie de ori mai aspru”. Cît priveşte problema ţărănească, nu luptase pentru ea doar K.— care „ar trebui să fie mai modest” —, ci toţi oamenii politici. Acesta a răspuns: „Ferească Dumnezeu! Protestez cu actele în mînă şi cu depeşa dumitale”. I.C. Brătianu adăugase apoi că el şi comilitonii săi făcuseră puşcărie pentru apărarea drepturilor ţăranilor: „Nu ştiu de cîte ori aţi fost dumneavoastră în puşcărie pentru apărarea lor”. K. a spus: „Eu de cîte ori am fost? La Rîşca am fost de vreo şase ori. Boierii în Moldova . . .”. Dar I.C. Brătianu l-a întrerupt drastic: „Boierii se exilau între dînşii”.

Discuţia sa închis.

În favoarea proiectului de lege pentru „a încuragia industria extracţiunei alcoolului de sfecle şi napi” *

Domnilor, eu preţuiesc foarte mult nobila idee care conduce pe onorabilul domn Dimancea să combată acest proiect de lege. În adevăr, cînd vedem că ni se propune să dăm o încoragiare fabricărei spirtului, negreşit că cu toţi trebuie să ţinem cu domnia sa, însă lucrul nu este aşa; şi să-mi permită onor. domn Dimancea a-i spune că în partea aceasta domnia sa este cam slăbuţ.

Domnul N. Dimancea : Sînt strein de materialele alcoolice.

Şi eu tot aşa şi atunci aluziunea dumnoavoastră se adresează la alţii.

Domnilor, ce plante mai folositoare este pentru hrana poporului, afară de cereale, decît cartofii? Brandaburii, cum se zice în Moldova; de aceea metropolitul Meletie, pentrucă-i plăcea să mănînce cartofi, se numea Brandabur. Apoi ştiţi cum au venit în ţară noastră brandaburii? I-a introdus un proprietar mare din Moldova de sus, Cananău, şi i-a introdus ca să facă comerciu, să facă spirt. În adevăr că acea băutură era foarte rea, pentru că spirtul de cartofi este foarte rău. Dar cu drumul de fer cultivarea cartofilor a contenit de a mai veni în ajutorul fabricilor de spirt; cartofii însă au rămas şi cartofii astăzi scapă multă populaţiune de foame şi am văzut că chiar domnul ministru al lucrărilor publice a recomandat cultivarea lor; şi domnul ministru al instrucţiunei publice într-o revistă foarte folositoare iarăşi recomandă cultivarea cartofilor.

Domnilor, ce este sfecla? Este o plantă tot atît de folositoare pentru ţară ca şi cartofii; întîi este trebuitoare pentru hrana vitelor, mai ales a vacelor, şi al doilea pentru hrana populaţiunilor, slujind la fabricarea spirtului şi numai din rămăşiţe, din drojdii se face spirt. Napii iarăşi este o plantă folositoare cu desăvîrșire necunoscută la noi și care trebuie să o introducem, căci slujește și pentru om și pentru vite. Ei, cum să introducem aceste plante? Așa cum s-au introdus și cartofii: să se facă spirt. Eu aș vota mai mult dacă aș putea ca cu ocaziunea fabricării de spirt să se localizeze și să se înmulțească această cultură a sfeclelor și a napilor în țară. Eu sînt încredințat că peste cîțiva ani aceste plante vor servi pentru altceva decît pentru spirt; cînd se va răspîndi într-un cerc oarecare cultura sfeclelor și a napului cred că vom face bine.

---

* Şedinţa din 24 ianuarie 1883.

Domnilor, într-o țară ca a noastră unde vinul din zi în zi sporește eu nu mă tem deloc cînd se va face două sau trei fabrici de spirtoase, căci și spirtul este trebuitor. În adevăr, în timpul de iarnă, în timpul muncei pe arșița mare, ceva spirt amestecat cu apă a intrat în moravurile și trebuințele higienice ale poporului. Cu toate cele afirmate de domnul Dimancea, eu nu cred că spirtul de sfecle și napi să fie [mai] rău societății în higienă decît holerca de cartofi și cît pentru mine nu ezit deloc să votez această mică scutire[1], căci este numai o scăpare de șicană care legea este silită să le facă fabricanților de spirt.

Într-adevăr, acei fabricanți cari făceau cîtățimi mari de spirt putînd să facă contrabandă, legea a trebuit să ia precauțiuni și să-i supuie la formalități și domniile voastre vă aduceți aminte că acele formalități se făceau în privința fabricărei țuicei, și guvernul a venit și a pus o dare pe pogon. Ei bine, precum țuica este priincioasă societății, asemenea și rachiul din sfecle și napi este priincios și vă rog să admiteți acest proiect. Eu nu cunosc persoana, nici nimic, dar văd că vine și cere o mică înlesnire pentru o industrie nouă, care, după cele ce v-am spus, merită să fie încurajată; nu se cuvine să punem atîta forță de energie ca să combatem această lege căci după mine rezultatul are să fie că în țară are să se împlînte cultura sfeclei și cultura napilor și aceasta are să fie o binefacere în țara noastră.

„Monitor", 1882/1883, nr. 56, p. 805, col. 1—2.

NOTE

[1] Proiectul în discuție prevedea că producătorii de spirt din sfeclă și napi erau scutiți de orice taxă față de stat în primii cinci ani de exploatare.

*Anunță următoarele interpelări: asupra proiectului rusesc de a face navigabil brațul Chilia; despre fondarea unei societăți de credit rural cu sediul la Iași; în privința închiderii granițelor austro-ungare dinspre Moldova exportului de vite românesc **

Întreb respectuos pe domnul președinte al Consiliului de Miniștri dacă nu socotește domnia sa că a venit timpul pentru ca guvernul domniei sale să comunice Camerilor atitudinea ce a luat și notele ce a adresat puterilor străine în privința proiectului guvernului imperial al Rusiei de a face navigabilă gura Dunărei numită Oceakof, de pe brațul Chiliei și a căreia ambele țărmuri au trecut, prin tratatul de Berlin, în stăpînirea Rusiei.

---

* Ședința din 25 ianuarie 1883.

M. Kogălniceanu.

Întreb pe domnul președinte al Consiliului de Miniștri să binevoiască a răspunde Camerei dacă, conform legei pentru fondarea a trei credite fonciare rurale în România[1], proprietarii asociați din Moldova pot spera că ***după un an de așteptare*** li se va permite a fonda acea societate de credit rural în orașul Iași conform condițiunilor prevăzute prin sus-citata lege.

M. Kogălniceanu.

Am onoarea a interpela pe domnul prim-ministru să binevoiască a face cunoscut Camerei dacă domnul ministru plenipotent al României la Viena a izbutit, sau este în ajun de a izbuti, ca să se deschidă granițile austriace despre Moldova[2] pentru vitele noastre, așa precum* în acea parte a țărei de ani nu s-a prezentat un singur caz de epizootie.

M. Kogălniceanu.

Domnul președinte : Se vor comunica guvernului.

Aceste trei interpelări le adresez domnului președinte al consiliului, ca omagiu în privința declarațiunei ce a făcut domnia sa ieri că urăște cezarismul[3], că nu l-a practicat niciodată, că nu voiește a-l practica și nu-l înlesnește să vină în această țară.

Domnul președinte al consiliului : Este destul să declare domnul Kogălniceanu că nu mai voiește cezarismul ca să fim cu toții asigurați. *(Aplauze.)*

La revizuirea Constituției vom vorbi despre aceasta.

„Monitor", 1882/1883, nr. 57, p. 807, col. 3 — p. 808, col. 1.

* Citește : *întrucît!*

NOTE

[1] Vezi infra p. 472.
[2] Vezi infra p. 469.
[3] Vezi supra p. 415.

Discurs asupra politicii liberale, prilejuit de dezbaterea bugetului[*]

Domnilor deputați, mai două ședințe atențiunea domniilor voastre a fost absorbită de cuvîntul învățat și adesea elocuent al bătrînului și democratului Ion Ionescu. Acest venerabil bătrîn, după aproape 40 de ani, a arătat astăzi aceeași vigoare pe care oamenii de la 1848 din București i-au văzut-o și același foc al convicțiunilor lui pe care bătrînii din 1848, cari mai sînt astăzi între noi, îl admirau și atunci. Eu, cît pentru mine, nu împărtășesc toate vederile onor. domn Ionescu, dar este constatat că în critica ce a făcut asupra impozitelor noastre sînt multe adevăruri. Mă unesc însă cu cuvintele domnului ministru de finanse că de la teorie pînă la practică este o distanță mare; și la aceasta aș mai adăogi că este bine să ascultăm și teoria ca să ne deșteptăm la timp și să vedem din acea teorie ce putem să punem acum în practică, căci nu este de tăgăduit că sistemul impozitelor noastre este nedrept.

Dar, domnilor, discuțiunea a urmat pînă acum asupra sistemului dărilor și asupra cheltuielilor și aș putea zice mai numai asupra cifrelor; însă într-o discuțiune generală asupra bugetelor obicinuit în Parlament se tratează și situațiunea politică.

În adevăr, Parlamentul are două ocaziuni solemne de a vorbi cu puterea esecutivă: cînd se răspunde la mesagiul tronului, atunci vorbim mai în special cu tronul; și cînd ni se înfățișează bugetul și se discută asupra întregei situațiuni a țării, atunci Parlamentul vorbește mai îndeosebi cu puterea executivă. Această vorbă-mi permit eu să am acum cu puterea executivă, adecă cu guvernul[1].

Reclam, dar, toată indulgența domniilor voastre și vă rog ca atențiunea ce ați dat-o unui bătrîn, Ion Ionescu, să o dați și altui bătrîn, care nu credeți că se deosibește mult în vîrstă unul de altul. Sînt mulți din dumneavoastră ai căror peri sînt deja cărunți și cari nu erau născuți cînd Ion Ionescu și eu făceam politică; oamenii de 46 ani nu erau născuți cînd eu am început a face politică, căci în adevăr număr 46 de ani de lupte politice.

Mă voi sili ca un om bătrîn să mă abțin de la orice personalitate, însă, fiindcă am experiența dureroasă că în toate cestiunile vin și personalități și fiindcă îndată ce voi vorbi de libertăți mă aștept că în minut are să mi se impute 2 mai[2], hei bine, eu viu înaintea domniilor voastre însumi și vă declar : Da, am făcut pe 2 mai. Da, 2 mai a fost o călcare a regimului convențional care era atunci. Și merg mai departe : Nu țin deloc a justifica pe 2 mai, căci nu este momentul acum. Vedeți, vă fac partea largă.

Domnilor, la 1832 era un Regulament pe care țara îl primise, afară de un articol; era legea țărei făcută de străini, astfel precum și Convențiunea de la Paris era o lege făcută de străini. Și una și alta mărgineau libertatea noastră de a legifera. Trebuie să vă aduceți aminte că și prin Convențiunea de la Paris se zicea că reforma legei electorale avea să se facă și să se aprobe prin o conferință la Constantinopole. Hei bine, mi se pare că Regulamentul organic s-a ars în București și iarăși mi se pare că acei ce i-au dat foc se laudă de aceasta ca de un act patriotic. Aș putea dar argumenta și eu ca și ei că n-am făcut alt decît de a rumpe o lege făcută de străini. Acestea zise în treacăt, încă o dată declar cum că 2 mai era o lovire de stat; declar mai mult, că 2 mai era uciderea parlamentarismului. Declar însă că uciderea parlamentarismului, în sens restrîns, nu a fost și uciderea tribunei; căci, deși eu primesc tot ce-mi aruncați asupra lui 2 mai nu veți tăgădui că de la această tribună a Camerei și sub regimul lui 2 mai erau voci foarte elocinte care răsunau foarte puternic. Aș dori ca și astăzi vocea domnului C. Boerescu să răsune aci fără ca puterea executivă să-l împedice, cum nu-l împedica atunci. Fără dar a căuta să justific acum actul de la 2 mai, viu numai să-l pun sub protecțiunea binevoitoare a trei acte ale domniilor voastre.

---

[*] Ședințele din 26 și 27 ianuarie 1883.

Unul vi l-am arătat deja: arderea Regulamentului, legea țărei din 1848.

Al doilea act este cel următor:

După 1866, la întîiele alegeri pe cari chiar dumneavoastră le calificați împreună cu noi toți și cu drept cuvînt de alegeri libere, au venit în Cameră, mai ales din partea județelor de peste Milcov, foarte mulți maiști. Atunci partidul liberal din București voia să răstoarne ministerul domnului Ion Ghica; noi, maiștii, nu aveam nici o rațiune să apărăm pe domnul Ion Ghica[3], unul din cei mai energici autori ai lui 11 februarie și din cei mai îndărătnici dușmani ai domnitorului căzut. S-a propus o alianță; alianța aceea între partitul liberal din București și între maiști s-a făcut la Concordia[4]; atunci s-a subscris ceea ce se numește tratatul de la Concordia.

Și astăzi pe acea bancă ministerială și pe băncile Camerei văd mulți din aliații noștri de la Concordia. În acel program se zicea în mod solemn că și 2 mai a fost un mijloc spre a conduce țara spre democrație. Vă aduc acestea aminte. Vă mai aduc încă ceva aminte: proiectul de lege pentru responsabilitatea ministerială înfățișat de noul minister care a urmat pe răsturnatul Ion Ghica; acel proiect îl am aici și iată ce găsesc în expunerea de motive:

„A doua deciziune, poate cea mai însemnată din toate, este că am trei cazuri de scuze sau trei circumstanțe cari leberează pe ministru și de pedeapsă și de daune civile, chiar atunci cînd violează o lege expresă".

La punctul al treilea din aceste cazuri se zice: „Cînd ministrul a comis infracțiunea pentru a evita țărei un rău mai mare sau pentru a-i procura un beneficiu superior". Cuvîntul este că ministrul nu este un magistrat obligat a aplica legea și nimic mai mult; el are datorii mult mai imperioase, pentru că lui îi este încredințată prosperitatea țărei și cîteodată mîntuirea ei. Iacă pentru ce un tribunal nu va condamna niciodată pe ministrul care va putea zice cu drept cuvînt: *Am violat legea, dar am scăpat țara.*

Iacă, domnilor, acum și chiar textul acestui faimos proiect de lege: „*Nu se poate imputa unui ministru nici crimă, nici delict, de cîte ori a comis infracțiunea din cauza unui obstacol ce nu se putea evita, nici învinge, din cauza unei erori scuzabile de drept sau pentru un interes major al statului*".

Eu, domnilor, nu împărtășesc această teorie, eu care am făcut pe 2 mai, dar zic numai că acei cari au prezintat proiectul acesta de lege nu se cuvinte să-mi arunce peatra că am făcut pe 2 mai. (*Aplauze*).

Domnul G. Chițu, ministru de interne: Cine sînt acei?

M-am hotărît ca în toată această discuțiune să nu aduc nume proprii. Proiectul de lege este înfățișat de ministerul care a urmat pe Ion Ghica răsturnat. Vă înfățișez expunerea de motive și proiectul de lege scoase din registrele Camerei. M-am hotărît să nu spun nume de persoane, dar toți contimporanii mei știu că acest proiect de lege este scris, subscris şi prezintat Camerei cu mesagiul domnesc de ministerul care a urmat după acela al domnului Ion Ghica.

Încă o dată declar că nu amintesc acest proiect de lege pentru ca să scuzez pe 2 mai, fiindcă, mai repet şi acum, nu e acesta momentul, nici aci locul de a face această judecată şi a da o sentinţă. Judecata o va face istoria şi ea are să spună dacă pot să fiu sau nu scuzat pentru acel act. Eu nu am a mă scuza acum, dar vin numai a vă arăta în privinţa loviturei de stat, nu numai a loviturei de la 2 mai, dar şi ca principiu general de scuză a loviturilor de stat, vin a vă arăta opiniunea unui minister compus de oamenii cari fuseseră cei mai energici adversari ai lui 2 mai.

Ca un alt punct de sprijin ce iau este acela de a mă pune sub protecţiunea cuvintelor zise de domnul raportor [5] al domniilor voastre, cînd s-a cerut reviziunea Constituţiunii zicînd domnia sa că Constituţiunea de la 1866 a fost o reacţiune în contra regimului de la 2 mai 1864 ! Nu este oare destul pentru mine, fiind încă în viaţă, să aud zicîndu-se, după 17 ani, de la această tribună, în faţa ţărei, că Constituţiunea, pe care pînă acum aţi crezut-o că este atît de liberală şi dreaptă, că această Constituţiune este o reacţiune în contra regimului de la 2 mai ? .

Domnilor, mai permiteţi-mi o mică digresiune şi voi intra apoi îndată în discuţiunea de faţă.

Cînd s-a făcut Unirea nu s-a înţeles ca să se unească munţii Moldovei cu munţii Ţărei Româneşti sau Munteniei ; nu s-a înţeles ca să se unească rîurile Moldovei cu rîurile Ţărei Româneşti, ci s-a înţeles ca să se unească naţiunea, fragmentele naţiunei între ele cu trupul, cu sufletul, cu inima.

Văd încercări d-a se afirma cum că înaintea Unirei, fiind două principate, numai într-un principat exista un focariu de libertate, un focariu de naţionalitate, un focariu de inteliginţă, pe cînd dincolo nu era nimic din acestea. Revendic acest focariu şi pentru bătrîna Moldovă, precum mă glorific eu de tot ce s-a făcut mare şi frumos în cestălalt centru al românismului, în Ţara Românească. Nu tăgăduiesc silinţele generoase, mişcarea patriotică care a fost aici pînă în ziua Unirii, pînă la 1862 ; dar revendic şi pentru bătrîna Moldovă că şi acolo a fost inteliginţă, şi acolo a fost patriotism, şi acolo a fost iubire de ţară. *(Aplauze.)*

Nu voi face nici o comparaţiune în privinţa sacrificielor făcute de unii şi de ceilalţi, căci nimeni nu ne-am gîndit la sacrificii, nimeni nu le-am pus în cumpănă cînd ne-am unit ; şi cînd în ziua de 24 ianuarie, pe care am serbat-o alaltăieri, am venit în Bucureşti, strigînd noi : La Bucureşti ! La Bucureşti ! unde cu toţii ne-am dat mîna frăţeşte, n-am gîndit deloc noi moldovenii la cît avea să ne coste această Unire.

Atunci erau patru partite : în Moldova era partitul conservatorilor, în Ţara Românească era partitul conservatorilor ; în Moldova era partitul liberal, în Ţara Românească era partitul liberal. Din ziua în care s-a făcut Unirea nu mai era permis să fie două partite conservatoare şi două partite liberale ; era trebuinţă, era datorie să fie un singur partit conservator în ţara întreagă, în România, şi un singur partit liberal în ţară, în România.

Sînt dator să plătesc un omagiu spiritului politic al conservatorilor ; de cînd s-a făcut Unirea între conservatori nu a mai fost conservator muntean, nu a mai fost conservator moldovean ; partitul conservator al foştilor munteni au primit de şefi pe Manolache Epureanu şi Lascăr Catargiu, precum foştii conservatori moldoveni au primit pe acea mare figură, pe Barbu Catargiu, pe Florescu, pe Arsachi. Şi pînă în ziua de astăzi nu se aude în acest partit nici un cuvînt făcînd deosebire între moldoveni şi munteni. Pentru ce? Pentru că şi unii şi alţii ţin socoteala de independenţa individului, nu-i cer să abdice [de] la raţiunea lui şi nu pretind să se impună unii altora.

Nu a fost însă tot aşa şi cu partitul liberal. Eu pînă la 1862 şi cu mine domnul N. Ionescu mai tînăr şi domnul Ion Ionescu mai bătrîn, domnul Iorgu Radu şi alţii, am avut acelaşi trecut cu domnul Rosetti şi cu domnul I. Brătianu, în fine cu toţi oamenii cari în Bucureşti reprezintau partitul liberal. De la 1862 însă tot s-a păstrat între liberalii din Moldova şi cei din Ţara Românească o deosebire. Pentru ce această deosebire şi în ce stă această deosebire?

Domnilor, Oltenia de 500 de ani este unită cu Ţara Românească şi cu toate acestea pînă în ziua de astăzi şi situaţiunea şi aspectul şi sistemul economic şi pot zice şi chiar limba se deosibeşte între Oltenia şi Muntenia. Eu ca moldovean, cînd trec Oltul, cred că mă găsesc în Moldova, atît este de mare asemănarea între Oltenia şi între Moldova. Chiar în limbă sînt expresiuni moldoveneşti cari nu se găsesc decît în Oltenia.

Dacă această deosebire există pînă acum între Valahia Mare şi Oltenia, cum să nu existe deosebire între ramurile aceliaşi naţiuni, care 400 de ani sau mai mult au avut legi deosebite, centruri deosebite şi două graduri geografice deosebire între o ţară şi alta? Liberalul din Moldova voieşte tot ce voieşte liberalul din Ţara Românească, însă pe căi deosebite; noi moldovenii sîntem mai reci. Onor. domnul ministru preşedinte zicea mai deunăzi: Noi la 1848 am proclamat aici principiele Revoluţiunii franceze, am proclamat drepturile omului, am proclamat desfiinţarea clăcei, pe cînd dumneavoastră aţi proclamat Regulamentul. Aşa este, noi, foştii moldoveni, sîntem mai reci; noi ne ocupăm mai întîi şi mai mult de practică decît de teorie; noi sîntem popor mai septentrional; însuşi prin educaţiunea noastră se resimţea, cel puţin pînă mai deunăzi, o diferenţă foarte pronunţată între oamenii din Moldova şi acei din Muntenia, căci cei mai mari bărbaţi cari au dat mişcare ideilor liberali în Moldova şi-au făcut educaţiunea în Germania, pe cînd în Ţara Românească toată generaţiunea cea nouă, pînă şi domnii ţării, şi-au fost făcut educaţiunea în Francia; un mare rău după mine pentru educaţiunea întregului neam românesc. De aceea eu doresc ca înainte de a muri să pot vedea că tinerii noştri îşi fac educaţiunea lor aici, ca astfel să primească educaţiunea naţională, românească, care să nu fie nici franceză, nici germană. *(Aplauze prelungite.)*

Noi dar moldovenii sîntem mai practici, mai reci şi de aceea înainte de a face ceva ne gîndim unde vom ajunge.

Aici în Bucureşti se afla un partit liberal organizat mai bine, disciplinat mai bine şi care prin urmare era şi mai puternic şi avea şi avantagiul cel mare de a avea şi capitala ţărei aici. Cu acest partit, noi liberalii moldoveni am avut dorinţa şi datoria de a ne uni şi n-am pus în cumpănă sacrificiele ce Unirea avea să ne coste şi ca ţară şi ca partit. Astfel în Comisiunea centrală de la Focşani, unde aveam alături pe domnii Brăiloiu, Florescu şi alţii din Muntenia, cînd a fost vorba unde să fie capitala ţărei, comisiunea nu a avut curagiul să vină a cere cum că capitala ţărei să fie Bucureştii. Eu am cerut aceasta şi cu multă stăruinţă, încît mi s-a pus în spinare că aş fi zis atuncea ca să crească troscotul pe stradele Iaşilor.

Hei bine, după ce noi liberalii moldoveni am făcut atîtea sacrificie, cari așa de iute au fost uitate, cînd am venit aici, unde am găsit ca șefi ai partitului liberal pe domnii Ion Brătianu și C. A. Rosetti și am voit să intrăm în înțelegere cu domniile lor ca să mergem împreună uniți prin acest program liberal, nu ni s-a ținut cîtuși de puțin seama de ideile noastre, de vederile noastre, de caracterul și temperamentul nostru deosebit; partitul liberal de aici ne-a zis : Noi rămînem tot cum am fost pînă acum, iar cît pentru liberalii din Moldova, un an îi vom trată ca oaspeți și după un an ei vor trebui să meargă cu noi.

Am căutat să ne înțelegem, dar nu am putut; aveam cu toții aceleași idei și nu ne deosibeam decît în privința mijloacelor de a le pune în practică, în privința procedurei; astfel era pe tapet cestiunea rurală și alte cestiuni grave, cari în aplicațiune difereau de la o parte a țărei la cealaltă și pentru care era trebuință a se ține seamă și de opiniunile noastre. Aceasta și multe altele însă nu ni s-au ținut în seamă de partitul liberal din București. Nouă ni se cerea o supunere, o disciplină pe care liberalii din Moldova nu o primeau nici chiar între ei de la unii către alții.

Cu căderea lui Cuza a căzut și toată influința elementului moldovean, pe care eu unul declar că-l cred foarte necesar în confecționarea legilor, în organizarea statului și în întemeierea elementului român. Eu cred că precum bronzul este rezultatul unei fuziuni de diferite metale, tot așa cred că elementul român nu se va putea consolida dacă se va ucide un element special, fie elementul cel din Moldova, fie cel din Oltenia, fie cel din Muntenia. *(Aplauze.)* Aceasta este credința mea și de aceea sper că urmașii noștri vor fi mai inteligenți decît noi și vor înțelege că numai în o unire sinceră a ambelor elemente e mîntuința noastră. În adevăr, noi cei din Moldova cînd am făcut Unirea am făcut-o nu din entuziasm, ci prin rațiune, pentru că am crezut și credem că numai Unirea ne poate scăpa pe toți.

Hei, domnilor, eu am astăzi 66 de ani de vîrstă și 46 de ani de viață politică și mulți din dumneavoastră cari astăzi ați cărunțit, cari sînteți cu părul pe jumătate albit, nu erați încă născuți cînd eu deja începusem să joc un rol politic. Încă de pe la 1839, am fost trămis de Mihai Sturdza la București pentru ca să fac pregătirea unirei politice prin o unire vamală și economică între ambele țări române; și dumneavoastră știți că *Zollverein* a fost înainte mergătorul pentru unirea Germaniei. Pentru adevărul istoric vă voi spune că aici în București, lucru straniu, am găsit împotriviri cari au făcut că propunerea lui Mihai Sturdza n-a putut reuși [6].

V-am spus, domnilor, ce situațiune am găsit noi aici în 1862; v-am spus cum partitul liberal din Țara Românească era organizat mai bine, era disciplinat mai bine decît partitul liberal din Moldova; v-am arătat cum temperamentul nostru, cum educațiunea noastră ne făcea a nu putea să ne supunem, a ne pune sub comanda cuiva înainte de a raționa, înainte de a ne gîndi asupra celor ce ni se cerea. Negreșit, o recunosc, este o nenorocire pentru un partit cînd fiecare membru al acelui partit voiește să se gîndească, să raționeze, să meargă după capul său; acel partit nu este în stare să guverneze sau, și dacă ar guverna cîndva, nu poate să rămînă mult timp la guvern. Eu, cît pentru mine, simțeam necesitatea fuziunii ambelor fracțiuni ale partitului liberal. Mă otărîi dar la sacrificie pentru această fuziune, precum le făcusem și pentru unirea politică a ambelor țări. Astfel, după căderea lui Cuza vodă, consimții a recunoaște suprematția capilor partitului liberal din București.

Eu eram om de guvern; şi astăzi cred încă că un om cu energie poate la guvern să facă mai mult într-un an de zile decît în zece ani ca simplu deputat. M-am înşelat. O mai repet; cu toate că eram mai bătrîn şi că astfel aveam o viaţă politică mai lungă, m-am închinat, m-am supus domnului Brătianu şi am intrat la guvern sub preşedinţia domniei sale de două ori.

Mulţi m-au criticat pentru aceasta, mulţi m-au atacat de ce am intrat la minister, că aşa am luat parte la cedarea Basarabiei, că aşa am luat parte la rezolvarea cestiunii jidoveşti, zicînd că, de nu eram eu, nu s-ar fi putut aduna cele două treimi [7]. Eu însă şi astăzi spun că ceea ce am făcut am făcut bine, pentru că atunci se atingea de soarta României întregi şi eu care venisem cu domnul Brătianu de la Berlin ştiam foarte bine că dacă nu vom rezolva noi cestiunea israelită, cum am şi rezolvat-o, era să o rezolveze alţii; şi atunci ar fi fost vai de pielea noastră şi mai ales vai de pielea bătrînei Moldove!

Domnilor, încă o dată vă declar că aceasta nu este o justificare, ci este numai o intrare în materie.

La 1871, după întîmplările de la sala Slătineanu [8], a venit la putere partidul conservator, care, fără a ne mai deosebi pe unii de alţii, ne-a făcut pe toţi o apă în rezbelul de moarte ce ne-a făcut în alegeri. În Camera nouă a conservatorilor abia am putut a ne strecuta 12 liberali. Aceşti 12, daţi-mi voie să vă citez numele lor: sînt unii morţi. Dumnezeu să-i ierte! Sînt alţii cari trăiesc, Dumnezeu să-i facă să rămîie credincioşi în ceea ce ei au subscris atunci la Mazar paşa [9]. Aceştia sînt:

Dimitrie Anastasiu, astăzi prefect la Tecuci.
Ion Brătianu, astăzi preşedinte al consiliului.
George Chiţu, astăzi ministru de interne.
Candiano Popescu, advocat pe atunci, iar astăzi adjutant regal.
Constantin Fusea.
George Furculescu, pre care îl văz în tribuna rezervată pentru foştii deputaţi.
Alecu Golescu Arăpilă, mort.
Manolache Costache Epureanu, mort.
M. Kogălniceanu, înaintea domniilor voastre.
George Pişacov.
Anastase Stolojan
şi amicul meu domnul George Vernescu.

Numai aceştia eram în Camera conservatorilor. Acolo ne-am pus pe luptă şi pe luptă eroică. Mai tîrziu se iscă o diversiune de opiniuni între conservatori. Manolache Costache era conservator în toată puterea cuvîntului, însă lui nu-i plăcea ceea ce făceau conservatorii la guvern. El dar se uni cu noi mazariştii şi cînd aceştia ajunseseră la putere el deveni preşedintele acelui minister [10]. Dar de a doua zi el se văzu atacat în ziarele liberale. În guvern colegii săi îi făceau fel de fel de greutăţi. El dar şi-a dat mîniat demisiunea, zicînd că se vedea rămas ca un copil orfan.

Viu acum la programa care se numeşte programa de la Mazar paşa. Nu era numai o programă de luptă, nu era numai o programă de opoziţiune; era o programă de guvernămînt, era o programă care venea şi zicea ţărei: Odată ajunşi la putere, iacă ce voim să facem în politică, în administraţiune, în justiţie, în instrucţiune publică, în finanse, în armată, în lucrări publice, în stat, în judeţ, în comună.

Organul mai special al acestei programe era jurnalul „Alegătorul liber", al cărui redactor mai cu deosebire au fost întîi domnul Ion Ghica, după aceea domnul Eugeniu Stătescu şi apoi acela ce are onoarea a vă adresa aceste cuvinte [11]. Merg mai departe.

Eram încă ministru de interne pe la începutul anului 1880. Patru-cinci luni cît am fost ministru cu sesiunea deschisă, n-am dat loc a mi se adresa o singură interpelare ! Hei bine, în ziua cea din urmă, la 10 aprilie mi se pare, m-am dus ca ministru de interne la Senat cu mesagiul de închidere a sesiunii spre a-l citi. Pe cînd eram la Senat, aşteptînd citirea procesului-verbal ca să comunic şi eu mesagiul, primesc înştiinţare că la Cameră, în nefiinţa mea, se făcea o moţiune, susţinută de 21 domni deputaţi, prin care se ruga guvernul să facă ca Ministerul de Interne să treacă în mîna preşedintelui consiliului. Am venit aci. Vorbea domnul Fleva, care sprijinea foarte mult propunerea, zicînd că eu sînt un foarte rău administrator. În adevăr, domnul Fleva trebuia să ştie ceva : aveam pe fratele domniei sale administrator la Brăila. Sînt dator cu toate acestea să recunosc aci lealitatea domnului Fleva, carele mi-a declarat în urmă că se căieşte că a sprijinit acea propunere. Aşa este, domnule Fleva ?

Domnul N. Fleva : Aşa este.

S-a căit domnul Fleva, căci în realitate iacă cum s-a aplicat propunerea. Domnul preşedinte al consiliului a trecut la Ministerul de Interne, dar după cîteva zile s-a retras şi a avut de succesor pe domnul Teriachiu ; şi cu toate acestea, atunci acei onor. 21 n-au găsit de cuviinţă să reînnoiască propunerea ca domnul Teriachiu să treacă la rezbel, ori aiurea ca să vină la interne domnul preşedinte al consiliului . . .

Domnul N. Dimancea : Cer cuvîntul ca să spun eu pentru ce am făcut acea propunere.

Hei, domnule Dimancea, m-am săturat de a fi cal de dîrlog !

Domnul N. Dimancea : Cer cuvîntul !

N-am zis nimic în contra dumneavoastră personal şi nici nu gîndesc nimic rău de dumneavoastră ; din contra, apreciez în dumneavoastră pe unul din oamenii cei mai otărîţi, cei mai logici, cei mai de credinţă şi mai aprigi şi devotaţi sprijinitori ai partitului domniilor voastre. Eu, dacă am să mă plîng de cineva, nu mă plîng de acei cari apără ca dumneata pe domnul Brătianu şi în zile bune şi în zile rele, ci mă plîng de alţii . . .

Dar mi-ţi da şi mie dreptul ca şi eu să am inimă, să am cuget, să am demnitatea mea, pentru că şi eu în această ţară, la orice act mare s-a săvîrşit, am pus petricica mea.

Aşadar, ca aliatul domniilor voastre de la Mazar paşa, am dreptul astăzi să vin să zic acestui guvern, la a cărui venire am contribuit şi eu ; am dreptul să-i zic : Ce-ai făcut cu programa de la Mazar paşa ? Şi vă rog să-mi ţineţi seama că nu iau hoţeşte pe guvern, căci în ziua cînd a fost discuţiunea adresei spre răspuns la mesagiul tronului m-am mărginit în a vorbi numai de o cestiune mare, de asigurarea dinastiei în această ţară şi apoi am zis aceste cuvinte : „Viu acum la cele din întru. Aş fi în drept să întreb, mai ales noi cari am fost coalizaţi la Mazar paşa, dacă ceea ce este astăzi corespunde la lucrările, la sforţele, la luptele noastre, ale acelei asociaţiuni începute la Mazar paşa ?"

Aceasta era mai mult o cestiune între primul-ministru şi noi, vechii săi asociaţi, pe care o rezervam pentru altă dată. Hei bine, care altă dată este mai bună decît acum cînd venim să cercetăm bugetul, care este legea legilor şi aplicarea tutulor legilor?

Aşadar, am dreptul astăzi să împrospătez memoriei domniilor voastre programa partitului naţional liberal de la Mazar paşa. Sînt 12 deputaţi liberali cari au subscris-o şi după dînşii au venit mulţi aderenţi. Între aceştia găsesc pe domnul Pană Buescu, pe domnul Dimitrie Brătianu; găsesc pe domnul Cariagdi, pe domnul Ion Cîmpineanu, pe domnul Cantili, pe domnul Emil Costinescu, pe domnul Nicolae Fleva; găsesc pe domnul Giani ... Sînt mulţi ... sînt şi unii morţi. Între cei rămaşi în viaţă mai găsesc pe fraţii Remus şi Romulus Opran, pe domnul C. A. Rosetti, pe domnul Dimitrie Sturdza; găsesc pe domnul Eugeniu Stătescu, pe domnul Vulturescu... Aceştia sînt cei dintîi care au aderat.

Aşadar, această programă este Evanghelia noastră, a aliaţilor, a asociaţilor de la Mazar paşa; şi avem dreptul astăzi, noi care ne-am rupt şi sîntem rupţi din cei cari au subscris programa aceea, de exemplu domnul Vernescu, separat împreună cu mine, domnul Dimitrie Brătianu şi alţii, care ne găsim în viaţă şi sîntem schismatici; avem, zic, noi aceştia dreptul să vă întrebăm: Ce aţi făcut cu acea programă, cu acea Evanghelie?

Domnulor, într-un stat constituţional guvernul se rezumă în Consiliul de Miniştri. În bugetul pe care-l avem dinaintea noastră figurează o cifră pentru Consiliul de Miniştri[12]. Eu voi începe dar critica mea cu Consiliul de Miniştri. Apoi vin unul după altul ministerele şi vă voi spune ce era scris în privinţa aceasta în programa de la Mazar paşa şi ce, comparînd cu realitatea, găsesc în practică şi în buget.

În Consiliul de Miniştri se tratează toate cestiunile cele mari ale ţărei, spre a se ţine unitatea în guvern. Onor. domnul N. Ionescu odată a definit foarte bine ce este Consiliul de Miniştri: dacă într-un colegiu mic de patru-cinci alegători trebuie să fie măcar trei de aceeaşi părere, cari fac majoritate, tot aşa în Consiliul de Miniştri trebuie să fie discuţiune şi după matură chibzuire trebuie să iasă unitatea de vederi, unitatea în guvern. Aci se opresc atributele unui Consiliu de Miniştri într-o ţară constituţională. Nu va să zică că Consiliul de Miniştri trebuie să fie un consiliu administrativ; nu va să zică că trebuie să fie cum era înainte vreme sub domnii regulamentari Divanul ocîrmuitor, Divanul administrativ, în care să se trateze toate cestiunile administrative, chiar cele mai neînsemnate. Consiliul de Miniştri în toate ţările din lumea constituţională este compus de miniştri, fiecare secretar de stat şi fiecare, în aplicarea legilor ministerului său, trebuie să fie independent şi cu libertate de acţiune.

La noi nu este aşa; la noi totul, pînă şi cestiunile cele mai mici, se tratează în Consiliul de Miniştri. Vă desfid pe dumneavoastră să-mi arătaţi o ţară mare, cu provincii întinse în cele cinci părţi ale lumei, Englitera dacă voiţi, unde Consiliul de Miniştri se ţine aşa de des ca la noi. Este un mare eveniment, dar un mare eveniment, cînd se citeşte în jurnalele Angliei că în cutare zi s-a ţinut Consiliul de Miniştri. La noi consiliul se ţine regulat mai în toate zilele, poci zice că el este în permanenţă. Luaţi jurnalele guvernamentale, luaţi jurnalele opoziţiunii şi veţi citi regulat: „Azi la amiază s-a ţinut Consiliul de Miniştri sub preşedinţia domnului Brătianu". Ca actualitate ieri, domnilor, a fost Consiliu de Miniştri; azi nu ştiu.

O voce : A fost şi azi.
Domnul preşedinte al consiliului : Azi a fost, ieri nu.

Pentru ce aceasta? Pentru că deşi onor. domnul preşedinte al consiliului poate ar voi să lase colegilor săi o sferă de acţiune independentă, dar colegii dumnealui, în faţa omnipotenţei domniei sale, nu cutează *(ilaritate)*, nu cutează un singur cuvînt să zică decît în Consiliul de Miniştri. Nu cutează să pună o rezoluţiune fără a dobîndi mai întîi permisiunea domnului prim-ministru. Orice particular se adresează la un ministru ... nu voiesc să citez fapte, nu voiesc să aduc zizanie *(ilaritate)* ... i se zice : Aşa e, ai dreptate, voi vorbi cu domnul Brătianu. Ai vorbit cu domnul Brătianu? Să vină domnul Brătianu. *(Ilaritate.)*

Hei, domnilor, este acesta guvern constituţional? Dumneavoastră pe mine mă acuzaţi că am făcut pe 2 mai, că am fost despotic, că am fost cezarian. Eu am avut colegi cum era repausatul Steege, cum era Nicolae Creţulescu încă în viaţă, cari n-ar fi răbdat ca eu să-i absorb astfel. Oare credeţi dumneavoastră că acum, după ce se ţine în toate zilele consiliu, trebile particulare merg bine? Eu cunosc referate cari stau de 7 luni, de 8 luni nerezolvate, pentru că nu le cunoaşte domnul prim-ministru sau pentru că nu este nimeni cari să pună referatul în dezbaterea consiliului.

Dacă de la cele administrative ne vom întoarce la cele mari, la cele generale, credeţi oare dumneavoastră că de la un ministru care are în cele administrative atît de puţină independenţă, în celelalte cestiuni de un interes mai general va avea mai multă? Oare ministrul trebilor din afară mai are independenţă? Apoi aceasta am voit noi? Iacă ce ziceam noi în programa noastră de la Mazar paşa :

„Experienţa secolilor a dovedit că guvernul personal, sub masca regimului parlamentar, devine, în privinţa consecinţelor asupra soartei popoarelor, mai dezastruos şi mai corupător decît chiar guvernele cele mai despotice. La noi acest trist adevăr mai mult decît în oricare altă ţară a dobîndit o teribilă consacraţiune. Rezultatele cîrmuirii prin bunul plac şi ale substituirii miniştrilor în locul voinţei naţiunii au adus ţara pe ţărmurile prăpastiei şi fiecare, plin de grijă, vede înaintea sa ruina materială şi morală a României".

Domnul G. Cantili : Era altă ordine de idei.

În adevăr, nu este aşa azi, dar eu sînt cititor credincios şi pentru aceasta nu trebuie să mă loviţi, fiindcă citesc şi binele şi răul.

Onorabili domni, după ce am tratat mai întîi cestiunea Consiliului de Miniştri, îmi veţi permite să trec la Ministerul Trebilor din Afară.

Iacă ce ziceam noi în privinţa trebilor din afară :

„Vom stărui ca în afacerile noastre exterioare să domnească *o politică românească, o politică de pace.* Aşa o voiesc vechile noastre tratate încheiate cu Înalta Poartă, aşa o voieşte Tratatul de Paris, aşa o voieşte interesul bine înţeles al României. Sîntem dar decişi a combate orice politică aventuroasă. Vom priveghea ca guvernul nostru să observe către Înalta Poartă şi către toate puterile garante o atitudine nepărtinitoare şi amicală şi prin însuşi aceasta vom osîndi orice preferinţă exclusivă către unele din statele străine, preferinţă care n-ar avea alt rezultat decît d-a ne atrage dificultăţi şi gelozii din partea acelor state. Îndeosebi în dezlegarea cestiunilor economice noi înţelegem a nu se ţinea seama decît de dreptul, binele şi interesul naţiunii".

În privința acestui punct, recunosc — și nu eram eu la minister — că nu puteam noi să fim stăpîni pe situațiunea noastră și pe independența noastră de a lucra cum voiam noi, atunci cînd cei mari, cînd puterile cele mari au milioane de baionete la dispozițiune, erau hotărîte să iasă din domeniul păcei, din domeniul dreptului și să aibă recurs la fer și la foc; căci la orizont era rezbelul oriental.

Sînt dator să recunosc că guvernul de atunci[13], unde era și domnul Vernescu și domnul N.Ionescu, au căutat un an întreg să dobîndească de la Europa recunoașterea neutralității noastre și au făcut tot ce le-a stat prin putință pentru a feri țara de rezbelul dintre Rusia și Turcia, dar n-au putut reuși în fața indiferenței Europei sau a neputinței ei de a-l evita.

Atunci domnul Ion Brătianu a proiectat convențiunea cu Rusia — aceasta ar fi mai mult treaba domnului Vernescu, a domnului Ionescu s-o spuie—, domnul Brătianu. . .

Domnul G. Vernescu : Treaba mea?

Da, adecă să spuneți cum s-a făcut acea convențiune[14].

Domnul G. Vernescu : Nu știu nimic; nu eram în guvern atunci.

Eu am găsit convențiunea gata redigiată. S-a fost făcut atunci o adunare mare sub președinția domnitorului în ajunul de a veni în țară rușii și la care s-au chemat toți foștii șefi de ministere, între cari eram și eu. Eu m-am apropiat mai mult cu ideile domnului Brătianu. Erau unii cari ziceau că domnitorul să se tragă la munte cu armata, ca mai ușor să fie respins în Transilvania. Erau alții cari propuneau o zonă . . . Cînd arde focul, cînd se aprinde jarul, putem pune o zonă? . . . În sfîrșit, fără voia noastră am intrat în foc și soldații noștri, ofițerașii cei tineri ne-au scăpat și pe noi, au scăpat onoarea noastră, au scăpat și greșalele noastre diplomatice. (*Aplauze.*) Am dat, am luat; am rezolvat cestiuni exterioare și un act mare . . . l-ați proclamat, nu l-ați făcut; s-a proclamat regalitatea, dar nu s-a întemeiat . . . Atunci s-a zis de unii: Rău s-a schimbat cuvîntul de domn pe cuvîntul de rege; zic și eu: Rău s-a schimbat cuvîntul strămoșesc de Măria ta pe cuvîntul Sire; dar cu toate acestea domnul și regele României astăzi poate să vorbească cum vorbea odinioară Mircea cel Mare, care se titula *Io, Mircea voievod gospodar i samoderjeț zemli Vlashscoie*, domn și singur stăpînitor al toatei Țărei Românești.

Odată dobîndite neatîrnarea și regatul, care trebuia să fie politica noastră externă? Guvernul și domnul Brătianu știa ca și mine că nu voiau puterile din jurul nostru să ne recunoască neutralitatea; și poci acum să spun că este chiar o declarațiune formală a unui mare diplomat dintr-un stat vecin, care în timpul ultimului rezbel ne zicea: Am auzit că voiți să cereți de la Congresul din Berlin ca România să fie recunoscută de stat neutru; mă voi opune și vă previu că și celelalte puteri, cari au înrîurire, au să se împotrivească la cererea domniilor voastre.

Așa fiind nici n-am cutezat să stăruim în cererea noastră, căci ne-am fi făcut de rîs. Însă care era datoria noastră în fața refuzului de a ni se recunoaște neutralitatea noastră? Datoria noastră era să creăm noi neutralitatea prin conduita noastră leală, nepărtinitoare către puterile străine și prin sacrificiele mari pe cari sîntem datori a le face necontenit pentru armata noastră. Deci noi, prin politica noastră, ne vom ține neutri 15 sau 20 de ani, Europa va recunoaște, am convicțiunea, neutralitatea noastră, va recunoaşte că în adevăr merităm să fim la gurile Dunării ceea ce Belgia este la gurile (Escault) Scheldei, să fim Belgia orientală, cum o voia Napoleon III.

Cum se fondează această neutralitate? Prin cea mai mare lealitate, prin cea mai mare franchetă în toate relaţiunile noastre exterioare. Un stat mic nu trebuie să aibă o politică şireată, un stat mic nu trebuie să părtinească nimănui. Fără voia noastră s-a născut cestiunea Dunării[15], cestiunea mare, importantă, mult mai mare decît luarea Basarabiei, căci luarea Basarabiei din nenorocire ne-a preocupat şi ne-a durut numai pe noi; cînd cestiunea Dunării preocupă pe Europa întreagă. Voi spune altă dată cum s-a tratat această cestiune de diplomaţia noastră. Astăzi numai voi zice că eu rîvnesc soarta ministerului actual, soarta ministrului de externe de astăzi faţă cu soarta ministrului de externe din 1878. Pentru ce nu am găsit eu şi domnul Brătianu atunci, din partea opoziţiunii, acelaşi tact, aceeaşi prudenţă politică, care merge poate pînă la slăbiciune, din partea opoziţiunii actuale? Toată lumea vorbeşte de cestiunea Dunării; opiniunea publică, toate jurnalele zic: Proastă şi păcătoasă opoziţiune, care deloc nu ridică în Parlament cestiunea Dunării! Hei bine, am şi eu o mică părticică în această linie de purtare a opoziţiunii. Domnul Vernescu, eu şi ceilalţi membri ai opoziţiunii ne-am zis: Cu toate acuzările aruncate nouă, socotim prudent şi patriotic să lăsam guvernul să lucreze cum va socoti în tot timpul conferinţei; noi la început am spus ce ţara voieşte. Astfel de luni nu s-a auzit în această Cameră, nici în Senat o o singură interpelare. Oare tot aşa era soarta noastră în 1878? Onor. domnul prim-ministru a uitat poate combaterea de moarte ce ne făceau atunci ministrul său de externe de astăzi[16], reprezintantul actual al României la Londra şi chiar reprezintantul nostru de astăzi la Viena?

Dar acum să venim la altă cestiune: dacă noi, opoziţiunea, am tăcut prin patriotism, prin prudenţă politică, de ce din partea guvernului de trei ani de zile vedem reînnoindu-se, cu violenţă chiar, acea gîndire imutabilă, cum se zicea în Francia sub Ludovic Filip: *la pensée immuable*, care tinde a sustrage de la controlul acestei ţări toate afacerile noastre esterioare? Cum? Cînd eram o ţară vasală, care în dreptul public făcea parte din integritatea Imperiului otoman, tot erau miniştri de externe cari veneau şi arătau ţării afacerile sale exterioare şi i se comunica *cartea verde*, tomul 1, tomul 2 şi tomul 3, cari sînt publicate în timpul regimului vasalităţii? Cum, de cînd ne-am făcut regat, de cînd ne-am făcut guvern regesc şi am introdus regimul regalităţii, astăzi ştiţi dumneavoastră ceva despre cele esterioare? Poate vi s-a spus ceva la ureche, poate unii din dumneavoastră cunosc cugetările guvernului, dară Parlamentul, în oficialitatea lui, în majestatea sa oficială, nu ştie nimica; ba încă, cînd s-au găsit oameni care şi-au pus poate patriotismul lor mai presus de datoria lor şi au tras un mic colţ din vălul ce acopere toată activitatea diplomaţiei româneşti, ca să ne arate ce s-a făcut în cestiunea Dunării, aţi văzut raportul fulminant în contra unui om de bine, în contra unui om care ne-a servit în vremi grele, prin care se cere suveranului destituirea sa în aşa mod, cum poate domnul Chiţu nu cere destituirea unui subprefect! Ba apoi a venit o lege draconiană în contra tutulor acelora cari ar imita pe fostul nostru ministru de la Paris, relevînd slăbiciunile şi nepriceperea guvernului nostru în cestiunea Dunării. Astfel Calimachi Catargi a murit lovit pe nedrept. Nu voi blăstema aci; dar cred că acei cari l-au lovit, dacă au ceva inimă, trebuie să regrete ei înşişi că au pus pasiune acolo unde trebuia să puie minte. *(Aplauze)*.

Erau atîtea chipuri, cum se face în toate ţările lumei, de a se schimba din serviciu Calimachi Catargiu fără a-l zdrobi; se putea zice majestăţei sale că se pune în disponibilitate cutare agent, că în interesul serviciului se numeşte cutare persoană în locul cutării persoane.

Dară aici nu a fost aşa; aceeaşi pană a scris cu aceeaşi cerneală, pe aceeaşi hîrtie şi cu aceleaşi idei destituirea lui Calimachi Catargiu, ministru plenipotenţiar al majestăţii sale regelui României lîngă Republica Franceză, care cu cîteva zile mai înainte scrisese scrisorile de rechemare date aceluiaşi Calimachi Catargiu, în calitate de ministru al României lîngă regina Marii Britanii, şi prin care se zicea că ministrul majestăţii sale se achitase bine de misiunea sa; hei bine, raportul pentru destituirea acestui înalt demnitar al statului, strămutat la Paris, este făcut de aceeaşi pană şi în acelaşi stil cum s-a făcut raportul pentru destituirea domnului Ioan Stavrică Brătianu.

Domnul N. Dimancea : Bine le-a făcut la amîndoi !
Domnul G. Mîrzescu : Viitorul va judeca.
Domnul Ion Ionescu (de la Brad) : Răspunde-i, nu-l lăsa fără răspuns !

Nu voi răspunde acuma, căci am promis să nu fac personalităţi.

Domnilor, afară de cestiunea Dunării, sînt atîtea alte cestiuni exterioare cari avem dreptul să le cunoaştem şi pe care nu le cunoaştem: este cestiunea hotarelor noastre; este cestiunea spargerii Porţilor de Fer ce sînt în apele noastre; este cestiunea sfărîmării cetăţilor bulgare, în privinţa cărora Congresul de la Berlin a declarat că cea mai bună garanţie a libertăţii Dunării este sfărîmarea lor. Mai este încă o cestiune: cestiunea fixării fruntarielor noastre despre Bulgaria, linie trasă de Congresul de la Berlin şi precizată de două comisiuni europene. Eu am avut onoare să fac o interpelare[17], sînt cîteva săptămîni, în această privinţă şi ziceam: Domnilor, toate statele balcanice cari s-au bătut şi cari nu s-au bătut şi-au fruntariile trase şi regulate; aşa este Bulgaria, Serbia, Rumelia şi Muntenegru. Numai noi nu avem hotare. Aţi văzut că Turcia întîrzia să dea un tîrguşor mic[18] Muntenegrului şi Muntenegru nu s-a jenat de a declara că-l va lua. Atunci Europa a spus Turciei: Dă-l; şi i s-a dat.

Grecia a căpătat două provincii mari, fără a vărsa o picătură de sînge în rezbel; şi cînd au fost două mici neînţelegeri armata greacă a mers şi le-a luat în stăpînire; şi Europa a zis că Grecia şi-a luat lucrul său.

Domnilor, să nu credeţi că eu împing la mişcări militare, dar întreb pentru ce noi românii şi numai noi românii nu avem încă în stăpînirea noastră otarele cari ne sînt date de Congresul european? Noi sîntem în drept a zice că Dobrogea este a noastră; cheltuim atîtea milioane ca să o scoatem din starea de mizerie în care ne-a lăsat-o rezbelul şi pînă acum noi nu o stăpînim cu otare certe. Şi aci sînt dator să declar că Dobrogea nu de la Congresul din Berlin a devenit o ţară românească. Ea de mult a fost cucerită de români şi odată reintrată în mînile noastre nimenea nu ne va răpi-o din stăpînirea noastră fără vărsare de sînge. Aduceţi-vă aminte că atunci cînd în una din şedinţele trecute domnul I. Ionescu a arătat oarecari temeri despre stăpînirea ei, atunci şi guvern şi majoritate şi opoziţiune am zis: O dată cu capul nu va fi una ca aceasta; Dobrogea este provincia lui Mircea, este provincia lui Ştefan cel Mare, este dată nouă de Europa. Cît vom avea un soldat şi cît vom avea un ban, nu vom da-o, pentru că cred că timpurile de umilire nu vor mai veni peste noi.

Voci : Sînt şase ore !

Domnilor, eu vă declar că am să vorbesc încă mult.

Domnul preşedinte al consiliului : Putem să prelungim şedinţa, dacă voieşte Camera.

Dar sînt şi ostenit şi bolnav ; încă o oră pot să mai vorbesc şi tot nu voi sfîrşi.

Voci : Pe mîne !

În şedinţa din 27 ianuarie 1883.

Domnilor deputaţi, am avut onoare ieri a chema binevoitoarea domniilor voastre luare-aminte asupra faptului că mai ales de la proclamarea regatului dirigerea afacerilor noastre exterioare este cu totul sustrasă controlului Parlamentului. Nu aşteptaţi de la mine ca eu să cer ca afacerile esterioare să fie tratate în vileag, în public ; recunosc că aci trebuie o mare circonspecţiune ; dar cu toate acestea cînd se atinge de nişte cestiuni vitali este bine să se constate că şi noi avem dreptul să ştim şi s-o ştim de la o altă sorginte, iară nu numai de la sorgintea ziarelor şi publicaţiilor străine.

Cestiunea Dunării este la ordinea zilei şi precum am spus ieri o spun şi astăzi : eu am rugat pe amicii mei din opoziţiune să fie prudenţi şi cu atît mai mult cu cît noi avem o declaraţiune a guvernului coprinsă în mesagiul tronului care este asigurătoare ; şi pe lîngă aceasta mai avem şi voinţa unanimă exprimată de Parlament faţă cu discursurile rostite de la banca ministerială, unul al domnului prim-ministru şi cel[l]alt al domnului ministru de externe, prin care discursuri ne-au arătat părerile dumnealor despre chipul cum s-ar putea regula această cestiune şi la care Parlamentul ţărei întruna a răspus : Nu, nu, nu.

Prin urmare, în privinţa Dunării nu voi zice nimic, pentru că nu voiesc ca în urmă să se zică că opoziţiunea a făcut să se complice, să se compromită această cestiune.

Voi veni însă la o altă cestiune.

Domnilor, am avut onoare a chema luarea domniilor voastre aminte asupra oarecăror neajunsuri ce avem în Dobrogea cu o parte a fruntarielor noastre, deşi ele sînt trase de o îndoită comisiune europeană.

Această cestiune a fruntarielor, cari au fost determinate printr-un tractat european şi cari au fost statornicite prin două comisiuni, este încă nehotărîtă, căci pînă astăzi încă linia definitivă nu este fixată pe pămînt ; şi de aci provin multe complicaţiuni.

Am avut onoare să interpelez pe onor. domnul prim-ministru despre această cestiune şi iată ce mi-a răspuns domnia sa :

,,Poarta a tărăgănit mult, dar în fine a trămis o iradea * la guvernul austriac, care pînă astăzi nu ne-a comunicat-o.

Noi n-am cerut-o şi am cuvinte pentru ce nu cer ; este Bulgaria care trebuie s-o ceară ... ".

Hei bine, onor. domni deputaţi, cînd dumneavoastră veţi merge înaintea alegătorilor şi veţi fi întrebaţi : Pentru ce ţara noastră, după atîtea sacrificii mari făcute de dînsa, nu are încă fruntariele sale determinate, putea-veţi dumneavostră să le răspundeţi : Pentru că domnul Brătianu ne-a declarat că are cuvintele domniei sale pentru aceasta ?

---

* Ordin, decret al sultanului.

Dacă acesta este un răspuns care ar putea să vă satisfacă pe dumneavoastră și pe alegătorii domniilor voastre, dacă o asemenea cestiune se poate lăsa indefinit în suspensiune, pentru că domnul prim-ministru are cuvintele sale pe cari numai domnia sa le cunoaște, aceasta rămîne la aprecierea domniilor voastre să judecați. În tot cazul, rogu-vă să vedeți dacă acest răspuns este constituțional și mai cu seamă dacă drepturile țărei pot fi astfel pe deplin asigurate.

În celelalte cestiuni este tot așa. Domnul prim-ministru are cuvintele sale ca să nu vă spună nimic în cestiunea de delimitare a fruntarielor noastre atît de-a lungul Transilvaniei, ca și în cestiunea fruntarielor din Dobrogea, în cestiunea cetăților bulgare cari pînă astăzi sînt întregi, în cestiunea spargerii Porților de Fer etc. etc.

Eu nu prea mă mulțumesc cu asemenea explicațiuni și vă mărturisesc că înaintea unor asemenea declarațiuni eu nu pot decît să fiu tare îngrijat.

Știți, domnilor, că în vara trecută deodată, din chiar senin, s-a schimbat ministerul; negreșit tot sub aceeași firmă. Au fost doi onorabili colegi cari au făcut interpelări. A fost o interpelare, mi se pare făcută de onor. domnul Nicolae Ionescu, la care interpelare a răspuns onor. domnul ministru de interne. Apoi a mai fost o discuțiune, [î]mi pare cu ocaziunea răspunsului la mesagiul tronului, un schimb de cuvinte, cînd ne-a spus ceva și domnul ministru de externe. Fiecare a dat răspuns deosebit.

Voi veni la întîiul răspuns.

Onor. domnul ministru de interne, interpelat despre această schimbare de minister, a spus mi se pare — nu voi deloc să înaintez un cuvînt care să nu fie exact —, a spus că domnia sa era bolnav și că voia să se retragă și chiar a anunțat pe domnul Brătianu despre aceasta. . .

Domnul ministru de interne : Cerea concediu.

Spunea că este bolnav de reumatism. Hei bine, nu știu dacă domnia sa a fost la băi.

Domnul ministru de interne : A fost.

Dar în tot cazul domnia sa s-a însănătoșit.

Să-mi permiteți să-i spui cum că nu numai domnia sa a fost bolnav. În adevăr, s-a văzut, lucru curios, boalele deodată a mai multor miniștri. Domnul ministru de justiție se bolnăvise în palatul umed numit de la Stavropoleos. . .

Domnul ministru de interne : De la Zlătari.

Și atunci domnul prim-ministru, deodată și protomedic — trebuie să știți că în Moldova, în vreme veche, postul de protomedic era ceea ce astăzi se numește director general al serviciului sanitar —, a zis domnului Chițu : Eu te voi vindeca. Lasă palatul umed de la Zlătari și mergi la palatul Ciocan. Acolo nu este umezeală, ci este un aer foarte uscat, foarte sănătos, este o frumoasă grădină unde vei lua aer și-ți vei recîștiga sănătatea.

În vremea aceea, domnul ministru al justiției pătimea și domnia sa și mi se pare că era la Constanța.

Domnul ministru de externe, Eugeniu Stătescu : Și dumneata ai pătimit, fii mai indulgent.

Nu fac nici o personalitate. Vă rog să mă iertați. . .

Domnul ministru de externe, Eugeniu Stătescu : Dacă ne-am pune şi noi pe tema domniei voastre, ca să arătăm de la tribună patimele dumitale, aceasta nu ar fi de nici un folos.

Socotesc că trebuie să fiu lăsat spre a continua. Cred că-mi este şi mie permis să întrebuinţez aceeaşi figură retorică pe care a întrebuinţat-o onor. domnul Chiţu, fără cît de puţin să-mi permit să intru în diagnoza boalelor rele ale miniştrilor. Aşadar, lăsaţi-mă să întrebuinţez şi eu o figură oratorică pe care a întrebuinţat-o şi onor. domnul Chiţu.

Fiţi siguri, o mai repet, că nu voi face deloc diagnoze boalei fizice a domniei voastre; dar faptul pozitiv este că domnul Stătescu, cu care am avut onoare a fi împreună şi cu care am petrecut foarte bine la Constanţa, l-am văzut iarăşi chemat de protomedic ca să treacă de la palatul Ciocan, unde este uscăciune, la palatul Zlătari, unde aerul era mai umed şi unde domnia sa în sfîrşit se credea de protomedicul că poate să răsufle mai uşor.

Mai erau încă doi bolnavi... *(Zgomot, întreruperi.)*

Mă iertaţi, n-am făcut nici o personalitate şi-mi veţi permite ca, atunci cînd se răspunde la cestiunea făcută de un deputat în privinţa acestei schimbări năprasnice a miniştrilor şi în mod glumeţ de boale, să vorbesc şi eu tot aşa, fără să ating cîtuşi de puţin, ferească Dumnezeu, nici onorabilitatea, nici independenţa de caracter, nici universalitatea cunoştinţelor domnului Stătescu de a trece dintr-un minister într-altul. Voi mai zice că mai era încă un bolnav, era domnul Urechia. Protomedicul a găsit că domnul Urechia avea o durere de urechi şi i-a prescris să se întoarcă la şoseaua Kiselef şi acolo să facă o cură de esenţă de floare de tei şi se va vindeca. *(Ilaritate.)* În adevăr, domnul Urechia s-a vindecat. *(Ilaritate.)*

Era apoi şi general Angelescu, care din pricina boalei independenţei sale purta chipiul cam pe o ureche. Hei bine, protomedicul l-a aruncat tocmai în Italia, în grota de la Posilipa, la Neapole *(ilaritate)*, unde s-a vindecat.

A venit noul ministru de externe şi aci nu mai încape ironie.

Domnul preşedinte : Dumneavoastră faceţi diagnoza boalelor, pe cînd ar trebui să discutaţi bugetele.
O voce : Aceasta este diagnoza bugetelor.

Mi se pare, domnule preşedinte, că sînt în dreptul meu. *(Zgomot.)*

Domnul Ion Cîmpineanu : Persiflagiul în Cameră nu este permis; pentru demnitatea Camerei cerem să revie oratorul la cestiune.

Sînt foarte recunoscător onor. domnului Cîmpineanu.

Domnul Ion Cîmpineanu : Neapărat.

Îmi pare foarte bine că dumnealui iese din tăcerea sa; cu domnia sa am mare plăcere de a discuta.

Domnul N. Dimancea : Cer cuvîntul!

A venit la Ministerul de Externe domnul Dimitrie Sturdza, care a fost interpelat de domnul Alexandru Lahovari ce caută pe acea bancă? Domnia sa a răspuns — aci nu este persiflagiu —, a răspuns : Am mare încredere în domnul Brătianu.

Domnul N. Măldărescu : Acestea sînt lucruri pe cari le știm ; pentru ce ni le mai spui ?
Domnul ministru de interne : Lăsați-l, domnilor ! Are și domnia sa o boală, aceea de a vorbi de boalele celor[l]alți. Lăsați-l să termine. *(Ilaritate.)*
Domnul vicepreședinte I. Agarici ocupă fotoliul președinției.

Domnilor, în camera lui Catargiu eram 12 din opozițiune, numai 12, și în tot minutul eram întrerupți ; și totuși opozițiunea și-a făcut datoria, a zis ce avea de zis.

Domnul Campiniu : Deosebirea este că oratorii aceia nu erau comici.
Domnul ministru de interne : Nu ne permiteam astfel de lucruri atunci.

Cred că sînt în cestiune, cînd vorbesc de schimbările ministerului...

Domnul Vulturescu : N-are a face cu bugetul.

Dumneata, domnule Vulturescu, care ești mai tînăr trebuie să afli aceasta că Adunarea vorbește cu puterea executivă asupra tutulor cestiunilor cu ocaziunea discuțiunii bugetelor. Așadar am dreptul de a mă întreba cum se întîmplă de ministrul de externe, domnul Stătescu, a cedat locul domnului Sturdza ?...(*Întreruperi.*)

Oricît mă veți întrerupe, împreună cu domnii miniștri, nu mă veți face să ies din șirul meu ; sînt astăzi înzestrat de o foarte mare doză de răbdare și sînge rece. Domnul ministru de externe Sturdza a declarat că domnia sa are mare încredere în primul-ministru și aceasta onorează și pe domnul prim-ministru și pe domnul Sturdza, cînd ne-a făcut declarațiunea și ne-a zis : „Domnul Brătianu a făcut în această țară ceva ; cînd mă va chema voi veni ; cînd îmi va zice să mă duc, mă voi duce". La acestea nu răspund, eu, nu zic dacă este constituțional sau ba ; dar voi repeți niște cuvinte zise de alți oratori, pe cari dumneavoastră le-ați auzit cu multă bunăvoință ; eu nu voi veni cu nici o critică de la mine.

Iată ce a zis domnul Maiorescu :

„Explicările ce s-au încercat a ni se da nu erau suficiente. Nu mai vorbesc de reumatismul domnului ministru de interne, aceasta era o glumă. Dar cred asemenea că și explicările date de raportorul majorității, domnul Costinescu, sînt neîntemeiate. Domnia sa zicea : În partidul nostru sînt oameni cari au ajuns prin munca lor și nu-și pot jertfi prea mult timp la interesele statului și de aceea se schimbă unul cu altul în minister.

Dar bine, domnilor, ceea ce au cei șapte miniștri de făcut este tocmai opera întreagă de organizare a diferitelor lor servicii administrative ; și dacă pînă acum în multe schimbări prin care am trecut poate nu se cerea o mai puternică organizațiune a statului, dacă în timpul de rezbel și pînă la proclamarea regalității ar fi fost nedrept a se face și cere mai multă lucrare de organizare, aș voi să știu, de doi ani încoace, sub ce mijloc nu s-a făcut nimic în unele resorturi ? Guvernul era dator să puie înaintea opiniunii publice sau în discuțiunile aderenților săi suma de idei precise, detailate, care vroia să le realizeze fiecare în ramul său de administrațiune. Hei bine, domnilor, să fie toate acestea mărginite în cestiunea financiară ? Desigur nu. Nici nu cred că o ziceți aceasta. Sînteți șapte acolo, nu numai unul pentru finanse. Ce ? În partea cea dintîi care se atinge poate în administrațiunea practică, în relațiunile contencioase ale cetățeanului nu găsiți că este ceva de făcut ? Jurisprudența practică nu era odată de revăzut din fondament ? Acel nefericit cod care s-a introdus, s-a tradus d-a gata din Francia, fără a se adapta trebuințelor reale, locale ale țăranului nostru, n-are el trebuință de a fi revăzut? Acea procedură pestriță care am luat-o parte din Geneva, parte din Belgia, parte nu mai știu de unde, n-ar trebui să fie și ea remaniată? Nu mai ating cestiunea învățămîntului public; poate voi avea ocaziune la bugetul Ministerului Instrucțiunii Publice să vă arăt cum, prin umflarea bugetului fără sistem, așa numai pe întîmplate, ați ajuns la un rezultat care vă va pune în uimire din punctul de vedere democratic. Dar în general organizarea și administrarea țărei cum se face de dumneavoastră? Voiți să înceapă un ministru o reformă în patru luni și apoi să se schimbe și să vină altul care să înceapă altă reformă și să o lase iarăși neisprăvită după alte patru luni? Sau voiți să nu mai începeți nici o lucrare în așa scurt timp și să rămîie toate în amorțire? Cestiune de încredere, ne spunea domnul ministru de externe; ar fi ușor pentru domnia sa astfel. Dar aceasta e foarte natural și onorabil pentru domnia sa numai ca om privat, ca amic personal și privat al domnului Ion Brătianu; aci poate să aibă cîtă încredere vrea și aceasta-l poate onora și pe domnia sa și pe domnul Brătianu. Dar aceasta nu poate să o spuie ca ministru al țărei. Nu sînteți pe acea bancă numai pentru încrederea personală a domnului prim-ministru; sînteți pe acea bancă cu obligațiunea de a arătă țărei ideile pentru care ați intrat și pentru care ați ieșit".

Acest drept îl am și eu astăzi de a întreba: Pentru ce s-a dus din acel minister domnul Stătescu, care a venit dinaintea domniilor voastre și a spus părerea sa în cestiunea Dunării, pe cînd dumneavoastră, domnule Sturdza, pînă acum n-ați zis nimic? Aici este locul să zic un lucru care noi, opozițiunea de la Mazar pașa, îl imputam domnului Catargiu: în Parlamentul său l-am calificat de Saturn care-și mînca copiii; hei bine, aide să numărăm cîți copii a mîncat Saturnul conservator și cîți Saturnul liberal. (*Ilaritate.*) Vă las pe dumneavoastră să faceți calculul; dacă nu mai mult, veți găsi numărul îndoit la Saturnul liberal. (*Ilaritate.*)

Domnilor, eu am foarte mare amiciție și stimă pentru domnul Dimitrie Sturdza; am avut onoarea nu să fiu amicul, căci eram cu mult mai tînăr, dar să fiu admiratorul părintelui său și cu domnia sa m-am întîlnit adesea, dar mai ales la Divanul ad hoc, în aceeași tabără; am fost de multe ori uniți, ne-am despărțit și domnia sa a fost chiar agresiv către mine. În vremea rezbelului ruso-turco-român ne-a făcut, și domnului Brătianu și mie, viața grea. Eu acum nu i-o voi face tot astfel. Dar îi voi zice numai atît: atunci cînd domnia sa a venit la Ministerul de Externe o mare bucurie s-a făcut în cercurile politice austriace și mai ales în presa austriacă. Și sînt încredințat că domnul Sturdza nu s-a bucurat și nici a fost mulțumit de această laudă, pentru că știu că domnia sa este român.

Cu toate acestea eu socotesc că atunci cînd unui ministru de externe i se aduc laude de presa și de cercurile politice ale acelei puteri cu care noi ne aflăm în conflict, socotesc că nu trebuie noi românii să ne bucurăm prea mult de aceasta.

Cînd văd eu pe dușman că atacă pe acela pe care l-am însărcinat să-mi apere drepturile mele, atunci zic: Hei! Aceasta este o dovadă că mă apără bine. Cînd însă se laudă acela pe care l-am însărcinat cu apărarea drepturilor mele, nu zic că însărcinatul meu nu-și face datoria, dar, după cum domnia sa nu se poate bucura de aceste laude, tot astfel nu poate nici mie să-mi pară bine de dînsele.

După venirea domnului Sturdza la Ministerul din Afară, îndată s-a întîmplat o schimbare radicală în diplomația noastră: am văzut — citez fără să dezaprob sau să aprob —, am văzut pe domnul Bălăceanu trecînd de la Viena la Roma, un centru unde este mai puţină activitate diplomatică[19]. Pe domnul Mitilineu trimis la Belgrad, pe domnul Văcărescu la Bruxelles, pe domnul Iorgu Ghica la Atena. Dar toate aceste schimbări nu m-au preocupat cît m-a preocupat numirea domnului Carp la Viena.

Recunosc puterii executive dreptul absolut să numească pe cine vrea, să numească pe acela în care are încredere, însă sînt dator să mă opresc asupra domnului Carp, pentru că am văzut pe un amic al domniei sale, pe domnul Maiorescu, venind şi zicînd că ar fi bine ca politica să se restringă într-un cerc mic şi că în toate celelalte ramure: justiţie, administraţiune, diplomaţie etc. să se cheme toate forţele ţărei. Nimic mai frumos; nimeni nu poate decît să dorescă aceasta. Da, ar fi bine ca în afară de politică, în diplomaţie de exemplu, să se numească oameni cari să nu se ocupe cu apărarea politicei cutărui sau cutărui ministru, ci cu apărarea drepturilor ţărei. În magistratură ar trebui să nu se amestece asemenea politica, ci să se caute a se da o bună justiţie; ar fi bine ca un prefect să nu facă politică, ci să facă bună administraţiune etc.

Dar cînd văd că, din nenorocire, politică se face pretutindeni eu sînt în drept a protesta în contra afirmaţiunii domnului Maiorescu în privinţa domnului Carp, persoană tînără sau cel puţin mai tînără decît bătrînii cari au mai rămas, carele au jucat un rol, carele au combătut foarte mult ministerul actual, mai mult decît orice alt grup din opoziţiune. Deodată văd că domnul Carp primeşte un post mare, cel mai important, şi că după domnia sa, afară de domnul Maiorescu, unul după altul, ceilalţi din grupul domniei sale intră în deosebite funcţiuni, ba la Curtea de casaţiune, ba la Epitropia sfîntului Spiridon, ba în lista electorală a partidului naţional liberal pentru comuna Iaşi etc. Apoi, atunci, am şi eu dreptul să zic: Nu opresc nici un grup să-şi schimbe politica şi să dea mîna guvernului; dar cer ca atunci să vină cu francheţă să zică: Îmi convin principiile domniilor voastre şi atitudinea domniilor voastre şi vin să lucrăm împreună. Deci sînt în drept să-mi fac rezervele mele în contra afirmării domnului Maiorescu că aceşti domni totuşi nu şi-au schimbat stindardul. Aşadar, în acelaşi mod, întreb pe domnul Maiorescu care de două ori ne-a întrebat pe noi — o dată cînd eu eram pe acea bancă de miniştri: Ce lecţiuni daţi dumneavoastră generaţiunii celei tinere? Şi eu-l întreb: Cum? Ce era juna dreaptă? Juna dreaptă era un grup de oameni plini de talent, o recunosc, însă cari afişau — nu zic mai mult —, afişau o politică cosmopolită. Şi dacă de la acea politică cosmopolită făceau o deviaţiune era numai ca să meargă în contra politicei pe care noi mazariştii am cerut-o: că noi nu trebuie să avem predilecţiune pentru nici o putere în parte, că noi trebuie să avem o politică românească şi că numai avînd o politică românească şi neangajîndu-ne nici către unii, nici către alţii, numai aşa putem scăpa din această furtună mare care din zece în zece ani izbucneşte pe marea Europei şi care ar putea pune în pericol pe statul român.

Cînd a vorbit deunăzi domnul Maiorescu în privinţa revizuirii Constituţiunii[20], vă mărturisesc că am auzit unul din cele mai frumoase discursuri cari vreodată au onorat şi au făcut gloria tribunei române. Nu sînt nici amicul politic, nici chiar amicul intim, personal al domnului Maiorescu. Sînt numai o bună cunoştinţă a domniei sale. Dar sînt dator să-i plătesc tributul întregei mele admirări şi pentru forma şi pentru fondul discursului domniei sale. S-a sculat însă atunci unul din majoritate, iarăşi un om de talent, onor. domnul Giani, care i-a făcut întrebarea dacă domnul Maiorescu şi amicii domniei sale repudiază principiile acelea cunoscute prin jalba de la Iaşi [21]; şi atunci domnul Maiorescu, cu francheţea sa demnă de toată lauda, a venit şi a zis: Nu repudiez nimic din trecutul meu şi din principiile mele.

Hei bine, domnule Maiorescu, vă întreb cum se împacă această declaraţiune cu cele ce se petrec sub ochii noştri, cel puţin ca cestiune de morală? Cum? Un partit, un grup este în luptă energică cu ministerul, atunci cînd ministerul avea un sprijin mai mare în partitul liberal. Anul trecut vă aduceţi aminte că acest grup al junei drepte a venit cu un contraproiect [22] la mesagiul tronului, prin care îşi accentua un program cu totul deosebit de acel al partitului liberal. Şi în a doua sesiune, atunci cînd amîndouă taberile politice se întîlnesc faţă în faţă gata de a începe bătălia, deodată generalii şi soldaţii junei drepte pun sabia în teacă şi trec la inamic. Ei, onorate domnule Maiorescu, vă întreb: Aceasta este lecţiunea pe care o daţi tinerimei care va veni după dumneavoastră? Ziceţi curat: Ne-am unit cu guvernul, beneficiem de avantagiele ce dă această unire, dar păstrăm individualitatea şi opiniunile noastre! Hei bine, aceasta nu este corect, nu este moral. În fine, domnilor, s-a numit domnul Carp la Viena. Eu, cît pentru mine, nu-mi permit deloc a critica, decît din două declaraţiuni mai degrabă voi crede în profesiunea de credinţă şi în programul statornic al partitului liberal, care ascultă de domnul Brătianu, care cunoaşte pe domnul Brătianu de şef, care zice: Biserica noastră este deschisă, uşi şi ferestre, la oricine vine să se închine, cu o singură condiţiune, ca intrînd în biserică să zică: Alah este Dumnezeul nostru şi Brătianu este profetul său! (*Ilaritate*, *aplauze*.)

O voce: Tot aşa ai făcut şi dumneata.

Pozitiv. Cînd am intrat în minister cu domnul Brătianu l-am recunoscut pe dumnealui de şef şi m-am unit cu domnia sa. Astăzi combat pe domnul Brătianu, dar nu veţi tăgădui că în toată viaţa mea, şi înainte şi după Unire, n-am fost liberal.

Domnul N. Dimancea: Şi ai să mai vii cu domnul Brătianu.

Nu se mai poate. Iată, domnilor, cauza care mă face a vă consilia să nu prea primiţi lecţiuni de morală politică de la juna dreaptă care se uneşte cu domnul Brătianu şi zice apoi că-şi păstrează opiniunile sale. De aceea răspund la aceasta cu un cuvînt cam glumeţ, pe care-l zice cîteodată amicul meu, domnul Bobeica: *Comme les autres*, *Alvarez*. (*Ilaritate*.)

Domnilor, eu nu-mi voi permite deloc să întreb cum stă cestiunea Dunării. Dar vă voi aminti că prin Tractatul de la Berlin s-au dat Rusiei amîndouă ţărmurile braţului Dunării numit gura Oceakof...

Domnul N. Dimancea: De unde aţi luat acestea?

Vă spun numai atît, că prin Tractatul de la Berlin nu ştiu cum şi ce fel, dar faptul pozitiv este că Rusiei s-a dat frontiera pînă în cracul sau mica gură ori portiţă Stari Stambul; că aceasta este gura cea mai meridională, cea mai apropiată de ţărmul nostru; că Gura Gîştelor pe care o stăpîneam noi cînd aveam Basarabia este cea mai septentrională; că între acestea şi gura Stari Stambul este o gură numită Oceakof, care este cea mai aptă pentru navigaţiune. Hei bine, Tractatul de Berlin a dat Oceakof cu amîndouă ţărmurile Rusiei. Aci este cestiunea Chiliei; îmi rezerv de a vorbi altă dată de purtarea imprudentă a guvernului în această cestiune.

Trec la altele. Eu nu zic că tot ce se petrece la fruntariile noastre nu trebuie să ne preocupe, însă acolo unde ne întîlnim cu state mari este o datorie chiar pentru opoziţiune de a se pronunţa cu rezervă. Dar este o politică unde-mi voi permite a mă exprima într-un mod mai larg, pentru că acolo avem a face cu state mici balcanice, cari n-au milioane de baionete, state cari au luptat alături cu noi şi pe cari Europa le-au făcut independente. Este întîi Serbia, buna noastră soră, cu care n-am avut niciodată cea mai mică neînţelegere. Este apoi Bulgaria, fiica noastră; noi am civilizat-o prin şcolile noastre, prin ospitalitatea noastră. Trebuie dar să ne bucurăm de independenţa ei. Nu voi vorbi de Grecia, de Muntenegru, cari sînt mai departe; dar vorbesc de Serbia şi de Bulgaria. Hei! Cine trebuie să aibă mai multă influenţă binefăcătoare în aceste două ţări decît România, stat mai mare, ginte latină, cu cinci milioane de locuitori, popor luminat, cu inteligenţă, cu iniţiativă, popor care nu are a se teme nici de supremaţia Serbiei, nici de aceea a Bulgariei? Din partea Serbiei am avut atîtea dovezi de bună vecină şi, dacă într-un moment dat guvernul ei s-a schimbat într-o cestiune, poate că noi sîntem puţin vinovaţi la aceasta.

Poate domnul ministru de externe să-mi spună că relaţiunile noastre cu Serbia sînt bune, amicale, intime? Hei, apoi pe cît ştiu eu fericitul întru amintire principele Mihail, apoi regele actual Milan au făcut vreo patru vizite curţii noastre regale. Aş putea să întreb: Pentru ce miniştrii noştri n-au consiliat o contravizită? Aş fi în drept să fac această întrebare pentru că amiciţia între suverani întreţine şi amiciţia între popoare. Toate însă s-au făcut spre a introduce răceala între ambele curţi. De exemplu, deunăzi la Iaşi s-a întîmplat un fapt ridicul: un general crezînd că va place mai sus şi-a permis a insulta un colonel, unchi al regelui Milan; sînt încredinţat că domnul ministru a dezaprobat.

Dar las acestea şi vin la Bulgaria, fiica noastră. Noi trebuia s-o luăm de mînă, noi s-o emancipăm, noi s-o ducem la deplina independenţă. Mai mult decît atît: noi ne-am vărsat sîngele pentru dînsa şi mai aproape sîntem noi de Bulgaria decît Rusia.

Domnul A. Stolojan: Fă să ne asculte generalul Sobolef.
Domnul Gr. Vulturescu: Ce-o mai fi şi ceea ce spune domnul Stolojan...

Cînd mă va întreba mai clar îi voi răspunde; acum nu înţeleg nimic. Ştiu atît: că fostul agent al nostru la Sofia a voit îndată să pozeze în reprezentant al unei mari puteri şi să ceară ca Bulgaria să respecteze capitulaţiunile turceşti în favoarea supuşilor noştri şi aceasta sub cuvînt că Bulgaria este o provincie turcească. Noi abia am apucat să scăpăm gîtul nostru de acele capitulaţiuni cari ne striveau şi voim să le impunem altora! Aci nu voi să compromit nimic, dar rog umilit pe minister să creadă că noi în toate eventualităţile trebuie mai degrabă să contăm pe acele state mici cari, ca şi România, sînt obiectul ambiţiunilor celor mari, celor nesăţioşi; că nu este bine ca noi peştii cei mici să ne mîncăm între noi, cînd peştii cei mari caută să ne înghiţă cu totul. Şi cred, după o pildă pe care a dat-o Esop, că acele beţe mici, multe, strînse la un loc, ar putea să oprească pe cele mari să le rupă. Eu crez că, dacă vom întări legăturile noastre şi precum în vechime am fost uniţi în suferinţe astfel să fim uniţi şi astăzi în neatîrnare, toţi împreună am putea să ne apărăm mai uşor independenţa ori în faţă cu panslavii, ori în faţă cu pangermanii, ori în faţă cu panelenii, ori în faţă cu panchinezii...

Domnul Gr. Vulturescu : Ați uitat pe panbueşti [23]... *(Ilaritate.)*

De la ministrul de externe voi trece acum la ministrul de interne.

Noi cei doisprezece cari ne aflam în opoziţiune în Camera trecută şi cari eram în capul mişcării, noi mazariştii, eram foarte torturaţi de rotagiurile administrative ale miniştrilor conservatori, cari făceau politică pretutindeni în loc de a face administraţiune, şi de aceea ne-am revoltat cu toţii şi atunci în programul nostru am zis aceste cuvinte :

„Ministrul de interne şi cu prefecţii săi în loc d-a face administraţiune fac politică şi nu reclamă de la subalternii lor decît politică".

Iată o stare de lucruri pe care noi mazariştii am condamnat-o. Acum să vedem dacă, după ce onor. domnul Ion Brătianu, pe umerii noştri ai mazariştilor, ai liberalilor independinţi, moderaţi, fracţionişti...

O voce : Autoritari.

Autoritari, făcători de lovituri de stat — toţi aceştia cari au ridicat la putere pe onor. domnul Brătianu, care atunci nu întreba pe nimeni din noi care este trecutul nostru, căci am zis că trebuia să ne unim cu toţi şi ne-am unit. Hei bine, ia să vedem dacă astăzi administraţiunea domniei sale face mai puţină politică şi mai multă administraţiune !

Domnilor, cei întîi trei ani ai ministerului domnului Brătianu sînt legitimaţi în nefacerea de administraţiune. Am avut rezbelul, am avut greutăţile Tractatului de la Berlin, darea Basarabiei ; am avut greutăţile rezolvărei cestiunii israelite. Însă în aceşti trei ani din urmă n-am avut nici o cestiune gravă exterioară, nici un eveniment mare care să ne absoarbă atenţiunea ; era numai cestiunea Dunării, care se clocea şi care a preocupat foarte puţin pe minister. Hei bine, care era datoria guvernului ? Era să lase ţara să se odihnească. Guvernul era cel întîi dator să dea odihna ţărei, să lase odată să se aplice legile votate, să se vindece ranele rezbelului şi mai ales să lase pe fiecare în îndestularea drepturilor sale, fără ca la tot momentul politica şi politica pasionată să vie să-i bată la uşă. Negreşit că nu e mult trei ani. Dar ia să vedem ce s-a făcut ? În aceşti trei ani am avut cîte 7 şi 8 luni de sesiune parlamentară ; şi domniile voastre ştiţi că atunci cînd Camerele sînt deschise atunci se face numai politică, atunci se guvernează şi foarte puţin se administrează. Poate cineva să fie de activitatea cea mai mare, de activitatea cea mai prodigioasă, cea mai extraordinară şi încă forţile umane au şi ele limitele lor. Pe cîtă vreme Camerile lucrează, eu n-am putut să cer şi nimeni n-a putut să ceară miniştrilor ca să se ocupe serios de departamentele lor. Însă, îndată cînd Camerele se închid, atunci începe rolul miniştrilor ca să se facă administraţiune. Hei bine, în loc de administraţiune, dumnealor au făcut vilegeatură. Luaţi domniile voastre foile guvernamentale şi în tot cursul verei nu veţi vedea decît că : astăzi domnul ministru cutare s-a dus la Sinaia ; astăzi domnul ministru cutare s-a dus la moşia sa ; astăzi domnul ministru cutare s-a dus în cutare loc, astăzi s-a dus la Constanţa şi în toate părţile şi chiar peste hotar. Cu aseminea peregrinări continue, cînd dar se mai face administraţiune ? Fac întrebarea domnilor miniştri să-mi spună dacă în trei ani de zile unul din dumnealor a cercetat o cancelarie administrativă, a cercetat o cancelarie judecătorească, a tras vreo mică perdea de o parte la vreo cancelarie să vază cum funcţionarii subalterni îşi fac datoria ? Onor. domnul ministru de interne este om politic cel puţin de 20 de ani.

Domnul ministru de interne[24] : De treizeci şi cinci de ani.

Cu atît mai bine. Domnia sa pe această bancă, întocmai ca colegii domniei sale, a trecut în vreo patru ministere, de la culte la finanse, de la finanse la justiţie şi de la justiţie la interne, unde este locul domniei sale căci a fost primar şi cunoaşte rotagele administrative. Dar îmi permit să-i fac o întrebare : Domnia sa cunoaşte astăzi oare ţara aceasta, care multă vreme a fost despărţită în două? Trecut-a domnia sa vreodată, pentru serviciu, nu Milcovul, dar Buzăul, dar Putna? Eu, cînd eram coleg cu domnia sa în minister, l-am rugat de multe ori să vină o dată la Iaşi ; îi pregătisem chiar şi cuartir, vroiam să-i dau o ospitalitate frumoasă. A fost în zadar ; şi cu toate acestea domnia sa ocîrmuieşte o jumătate din ţară fără să aibă vreo cunoştinţă despre dînsa ; şi dacă ar avea măcar pe cineva pe lîngă domnia sa care să o cunoască ! Dar nu are nici director, nici şefi de diviziune, nu are pe nimeni care să cunoască acea jumătate de ţară. Cum cunoaşte domnia sa pe prefecţi? Cum îi numeşte? Cînd un prefect se poartă rău şi i se cere îndreptare, domnia sa ne mîngîie cu inspectorii săi. Să vă spun eu, domnilor, cine-i recomandă prefecţii? Aţi văzut cu toţii, mai ales de la deschiderea Parlamentului, de la octombre, un lucru care nu s-a mai văzut în nici o ţară : o colecţiune de indivizi, ori avînd deputaţi în capul lor, ori neavînd, vin la Bucureşti sau traşi de gît de prefecţi sau trăgînd ei de gît pe prefecţi, ori pe candidaţii de prefecţi, şi astfel aceste individualităţi ori menţin pe prefecţii actuali, ori îi scot şi dobîndesc alţii. Mi s-a întîmplat mie să văd dintr-un judeţ oarecare, nu voi să-i spun numele...

O voce : Cînd erai ministru?

Eu nu aveam trebuinţă de aceasta cînd eram ministru, căci cel puţin în 47 ani de viaţă politică am putut ajunge să cunosc oamenii...

O voce : Numai pe cei vechi...

Cunosc şi din cei noi pe domnul Vulturescu. *(Întreruperi.)*

Domnul vicepreşedinte : Vă rog faceţi tăcere !

Să nu prefacem discuţiunea în dialoguri pentru că eu sînt foarte tare în dialog ; m-am hotărît însă azi să nu fac dialoguri, nici personalităţi. Domnilor, voi să vă citez faptul de mai sus. V-am spus că m-am introdus într-o zi într-un *vagon lits*, unde am văzut un prefect cu 5—6 inşi. Aceştia veneau la un loc cu scop să se sprijine unii pe alţii ; erau atunci amici. S-a întîmplat însă de s-au certat ; şi peste zece zile i-am văzut iarăşi aci, însă nu mai erau amici, ci duşmani. Acelaşi prefect, în timp de zece zile, l-am văzut lăudat şi combătut de aceeaşi deputaţiune. Acest spectacol s-a întîmplat sînt acum cîteva săptămîni.

Afară de aceasta am mai văzut ceva : am văzut pe prefectul de poliţie din Iaşi şi pe prefectul judeţului din Iaşi venind fiecare din zece în zece zile aice cu partizanii lor respectivi, pîrîndu-se unul pe altul. Prefectul judeţului, nemulţumit de prefectul de poliţie, venea cu partizanii săi şi făcea viaţa grea prefectului de poliţie. Prefectul poliţiei venea asemenea cu partizanii săi şi cerea destituirea prefectului de judeţ.

Aceasta a ţinut pînă cînd în fine prefectul de poliţie a fost scos şi miluit cu postul de inspector administrativ.

În alt judeţ am văzut un lucru mai curios. S-a luat, după propunerea unui grup, un cetăţean foarte de treabă, pe care îl cunosc personal, un om capabil, avînd o poziţiune în judeţ şi s-a numit prefect; dar de îndată s-a sculat un alt grup şi a zis; Nu voim pe acest prefect. Peste 15 zile s-a înlocuit prefectul prin altul; eu sînt încredinţat şi domnul ministru de interne asemenea trebuie să fie încredinţat, deşi poziţiunea domniei sale-l sileşte să spună altfel, eu sînt, zic, încredinţat că domnul ministru de interne nu ştie nici o iotă despre necapacitatea primului prefect, precum nu ştie nimic despre capacitatea sau necapacitatea celui de al doilea prefect, prin urmare cu greu va putea a ne spune cauza acestor numiri şi acestor destituiri nemotivate.

Am mai văzut în alt judeţ unde s-a luat tot un proprietar mare, conservator şi s-a numit prefect. Hei bine, pentru ce a fost numit acel domn şi pentru ce, după 15 zile, s-a revocat şi s-a înlocuit cu un alt prefect? Desfid pe domnul Chiţu să ne-o spună.

Dar am văzut şi altceva sau mai bine zis am auzit ceva şi mai straniu! Cînd în trecutele zile a fost interpelat domnul prim-ministru despre aceste numiri, domnia sa a răspuns: Ce voiţi să facem? Noi putem să aducem din ţări străine ţăruşe pentru corturi, bob, fasole etc., dar nu putem să aducem şi oameni. Pe cei de curînd numiţi i-am luat din Cameră.

Domnul Gr. Vulturescu : Dar ce are a face aceasta cu discuţiunea bugetului?

Hei bine, trist ar fi, nenorocit ar fi ca acei cari s-au luat din sînul nostru şi s-au pus în capul judeţelor să reprezinte inteligenţa majorităţii acestei Camere, pe cînd în această majoritate, o declar sus şi tare, cunosc şi oameni inteligenţi şi foarte oneşti, cunosc chiar pe unii care sprijinesc acest guvern din convicţiune; de ce nu s-au luat din aceştia? De ce nu s-au luat din aceste capacităţi, căci, cum am zis, sînt membri din majoritatea acestei Camere cari strălucesc la tribună; sînt şi alţii cari, deşi nu au darul limbei, dar au cunoştinţe şi experienţă în lucrări şi cari în biurourile noastre au făcut şi fac toate pregătirile cerute pentru proiectele de legi spre a fi puse în stare de a veni înaintea domniilor voastre. Hei bine, nu s-au luat din aceştia.

Domnul Gr. Vulturescu : Vrea să zică zîzanie.

Hei, domnilor, numai zîzanie nu pot să fac pentru că ştiu că oamenii de capacitate, oamenii inteligenţi, cînd au ajuns a fi deputaţi, nu-şi schimbă mandatul lor de deputat cu funcţiunea de prefect sau cu postul de inspector de rachiu, cu postul de agent de tutun etc.

Domnul Gr. Eliad : Cine sînt aceştia?

V-am promis încă de la început că nu mă voi servi de nici un nume propriu.

Hei bine, întreb: Pentru ce se fac toate aceste schimbări? În toată Moldova nu au rămas poate decît două judeţe cu prefecţi neschimbaţi.

O voce : Aceste schimbări se fac pentru o mai bună garantare a libertăţii alegerilor. *(Zgomot.)*

Fiindcă vorbiţi de alegeri voi zice şi eu că, de pe cum se arată zorile, de acum putem vedea cum au să se facă alegerile şi ce libertate în alegeri are să fie. *(Aplauze.)*

Domnilor, m-am hotărît să nu viu înaintea domniilor voastre cu nici un cuvînt, cu nici o observaţiune împrumutată de la opoziţiune, ci numai de la aceia care se socotesc adevăraţi liberali, partizani ai guvernului.

Domnilor, în Moldova, a fost o luptă teribilă în vremea căimăcămiei lui Vogoride ca să putem avea fericirea să fim cu domniile voastre. Atunci am avut a lupta nu numai cu căimăcămia, dar şi cu două guverne străine, pentru că pe de o parte părintele caimacamului Vogoridi era atotputernic pe lîngă guvernul otoman — el făcea ziua albă şi ziua neagră pe lîngă acel guvern — şi pe de altă parte, după ce aveam a face cu guvernul otoman, mai aveam de adversar şi pe consulul austriac, domnul Gödel de Lannoy, care mergea pînă acolo încît lua listele de alegători de la tipografie şi ştergea pe cine voia şi punea pe cine voia. Aceasta era în timpul alegerilor pentru Divanul ad hoc.

Fac apel la onor. domnul Mitică Sturdza, care ştie toate acestea, să vă spuie dacă nu sînt adevărate. Hei bine, oamenii aceia cari au sacrificat tot, dar tot, ca să susţie nu numai o luptă morală, dar luptă chiar cu pumnul şi cu perderea averii lor, hei bine, aceştia toţi fără excepţiune, fie moderaţi, liberali, vechi, noi, fie conservatori, naţionali, cari au luptat împreună cu noi pentru desăvîrşirea Unirii, toţi aceştia sînt astăzi puşi afară din lege. Noi toţi sîntem puşi afară din lege. De cine? De partitul liberal, de oamenii liberali!...

Domnul Gr. Vulturescu : Cum sînteţi afară din lege?

De oameni de convicţiune ca onor. domnul Vulturescu? Nu! *(Ilaritate.)* Dar sîntem persecutaţi de droaia guvernamentală, de zestrea guvernamentală, cum s-a calificat în timpul guvernului Lascăr Catargiu, de aceia care se hrănesc din merticul de grăunţe, fie în mîna oricăruia s-ar afla, cum zicea repausatul Manolache Costache Iepureanu! *(Aplauze.)* Aceştia sînt astăzi care formează în mare parte comitetele liberale naţionale.

Domnul Gr. Vulturescu : Nu mai vorbi de merticul cu grăunţe, căci şi dumneata l-ai vrea, dar nu ţi-l dă nimeni.

Domnule preşedinte, faceţi să nu mi se arunce în obraz cuvîntul de *mertic.*

Domnul Gr. Vulturescu : Dumneata întîi ai întrebuinţat acest cuvînt. *(Zgomot.)*

Rog pe domnul preşedinte a mă protege în contra acestor întreruptiuni, la cari nu pot răspunde pentru respectul ce am către Adunare.

Domnul vicepreşedinte : Eu am rugat şi mai rog încă pe domnii deputaţi a nu vă întrerupe, dar vă amintesc că dumneavoastră aţi întrebuinţat cuvîntul de mertic.

Fiindcă onor. meu concetăţean şi amic domnul Agarici nu voieşte, ca preşedinte, a-mi face dreptatea ce aştept de la domnia sa ca vicepreşedinte, fac apel la domnia sa ca particular să-mi spuie pe onoarea domniei sale dacă în judeţul Roman, în aşa-zisul comitet naţional liberal nu sînt şi oameni cari formau zestrea guvernamentală cum se chema sub Catargiu şi cari nu au altceva înaintea lor decît merticul...

Domnul vicepreşedinte : Înţelege bine domnul Kogălniceanu că eu prezidînd biuroul nu pot să-i răspund în cestiunea ce mă provoacă decît cerînd cuvîntul şi vorbind cînd nu voi fi la biurou.

Am fost în drept să vorbesc de mertic. Domnul Vulturescu este cunoscut pentru integritatea domniei sale şi că, dacă e vorba a-şi renega principiele, domnia sa mai bine leapădă merticul.

Domnul Gr. Vulturescu : Bine că ai rectificat.

Înţelegeţi, domnule preşedinte, că la vîrsta mea îmi este oprit să răspund la personalităţi iarăşi cu personalităţi.

Da, domnilor, astăzi noi, vechii unionişti, vechii liberali, sîntem puşi afară din lege de comitetele naţionale liberale cari nu au dinaintea lor alt nimic decît această profesiune care se făcea şi în timpul lui Catargiu. Pe atunci se zicea : Dacă eşti cu Catargiu, poftim ! Astăzi se zice : Dacă eşti cu Brătianu, poftim ! Cere şi ţi se va da ! *(Aplauze.)*

Iată, domnilor, administraţiunea ce se face şi rezultatul ei îl veţi vedea curînd în alegeri. Însă dumneavoastră veţi zice că exagerez, dumneavoastră care vă preocupaţi foarte puţin de cele ce se petrec peste Milcov. Cînd noi zicem vreun cuvînt în această privinţă ni se răspunde că sîntem separatişti. Şi de către cine ni se zice aşa? De către acei oameni cari au şezut pe saltea şi nu au făcut nimic pentru Unire. Meargă şi aşa. Voi lăsa Moldova şi vă voi vorbi de ce se petrece în Muntenia, chiar aproape de Bucureşti.

În oraşul cel mai liberal[25], cel mai curagios, în acel oraş unde în mijlocul pieţei sale figurează statua libertăţii cu boneta frigiană, în acel oraş unde sînt bătrîni liberali care v-au fost dascăli, cari v-au luat de mînă şi v-au condus pe calea libertăţii, s-au petrecut lucruri strigătoare la cer, cari au făcut pe unul din acei bătrîni liberali să scrie :

„Cînd cetăţeni capitalişti, onorabili, aleşi ai poporului şi albiţi prin tot felul de sacrificii din trecut ca să asigure poziţiunea şi situaţiunea de astăzi a ţărei sînt batjocoriţi prin felurite epitete şi calomnii de o seamă de avocaţi, servindu-se de numele guvernului, credeţi dumneavoastră că aş fi putut să mă despart şi să primesc a fi ales prin mijloacele acelora şi ale administraţiunii? Aceasta niciodată.

Eu am căutat ca întotdeauna guvernul partitei liberale să fie la adăpost şi ferit de orice răspundere pentru alegeri. Acum această ideie n-a mai existat. Administraţiunea cu poliţia a lucrat pe faţă şi a făcut presiuni ca în timpii cei mai nefaşti...".

O voce : Nu este exact.
Domnul ministru de interne, G. Chiţu : Nu e adevărat ceea ce este scris acolo. Din 600 de alegători, am declaraţiunea de mulţumire a 500 de alegători. Voi cere anchetă care să constate lucrul şi sînt sigur că Adunarea va admite cererea mea.
Voci : Da, da !

Eu am fost în luptă cu domnul Grigorescu, dar ştiu că de 40 de ani oricînd a fost de făcut un act mare, pentru viitorul ţărei, noi cei de dincolo de Milcov cînd veneam aci şi ne întîlneam cu oamenii însemnaţi de aci în acest scop găseam pe domnul Grigorescu alături cu acei oameni; şi la bătrîneţe nu-i voi arunca eu în faţă insulte. Acel rol îl las acelora ce m-au insultat şi pe mine.

Un alt mare apostol al libertății, fratele cel mai mare al democrației române, omul care a rămas mai consecuent decît noi toți cu principiele de la 1848; el este modest, nu-și spune numele, nu se arată; însă-l voi spune eu, este Dimitrie Brătianu. El zice pe față ceea ce crede. Iată ce zice el: „Astăzi guvernul pare că nu are decît o singură gîndire, aceea de a se menține prin orice mijloace la putere; cum și cu cine este indiferent. Districtele sînt date în prada unor favoriți cari au administrațiunea și comuna la dispozițiunea lor. *(Aplauze.)* Cumulul este în plină înflorire; posturile și lefile se grămădesc asupra amicilor de la putere; intriga și înjosirea sînt calitățile de a izbuti...". Nu citesc mai mult.

Iată administrațiunea de astăzi. Iată ideile care astăzi conduc pe acei cărora le-am dat în mînă destinele României, noi liberalii, noi mazariștii, după cinci ani de luptă. Spuneți dar dacă astăzi, ca și în 1876, nu sînt adevărate aceste cuvinte din pactul de la Mazar pașa: „Ministrul de interne și cu prefecții săi în loc de a face administrațiune fac politică și nu reclamă de la subalterni decît politică".

Viu acu la învățămînt și la culte.

„Vom reclama, ziceam noi în manifestul nostru, aplicarea legii în privința răspîndirii învățămîntului gratuit și obligatoriu în toată țara".

Domnilor, ați condamnat sufragiul universal de la 1864. Odată cestiunea rurală rezolvată aveați dreptul să condamnați. Dar mi se pare cum că și în Constituantă s-a păstrat sufragiul universal împărțit pe clase. Care este ideea mumă care trebuie să vină să pună alături cu celelalte idei mume, cu îndrituirea fiecărui fiu al acestei țări să aibă o pușcă, să aibă pămînt și să aibă vot? Era luminarea, era învățămîntul primar și obligatoriu.

Francia, biruită la 1870, a zis: Nu atît puștile cu ac, pe cît învățămîntul obligatoriu, instrucțiunea poporului german ne-au biruit pe cîmpurile de bătaie.

La 1864, cînd s-a introdus sufragiul universal, s-a pus și principiul mîntuitor pentru toate națiunile, și pentru cele mici mai mult decît pentru cele mari; s-a pus învățămîntul obligatoriu și s-a făcut din aceasta un adevăr. S-au sporit prin gradațiune lefurile la îndoit și astfel s-a dat corpului didactic avantage ce nu s-au văzut mai în nici o țară din lume și aceasta pentru ca să atragă în învățămîntul politic * pe cei învățați spre a da lumina poporului.

Domnul G. Vernescu: S-a pus în lege și nimeni n-a dat nimic.

Hei bine, am acuzat pe conservatori că nu s-au ocupat cu instrucțiunea publică. Am avut curiozitatea să văd ce era în anul 1876 și ce este astăzi în 1883. În anul 1876, erau 400 de învățători sătești cu 600 lei; erau alți 1600 cu o leafă mai mică, în total erau în sate 2000 de școale...

Aud șoptindu-se că erau numai pe hîrtie. Hei bine, la 1864 — și fac apel la onor. domnul Chițu, care cunoaște lucrurile — eu am văzut, cînd am vizitat Valahia Mică, că mai în toate satele erau școale de băieți îmbrăcați în zeghe, avînd înaintea lor învățători asemenea în zeghe îmbrăcați, care învățau să scrie și să citească. Aceasta era rămășița acelor școli înființate în timpul domniei lui Alexandru Ghica de neuitatul întru fericire efor al școalelor Poenaru. Toți aceștia i-am văzut știind a citi și a scri.

---

* Citește: *public!*

În Vlașca am văzut sate întregi, generațiuni întregi din vremea aceea când veneau să încarce cerealele și se duceau să se socotească cu neguțătorul de ce au încărcat și ce au descărcat, că fiecare scotea condeiul și făcea socoteala. V-am arătat că la 1876 aveam 2000 de școale. Iată ce avem în bugetul anului 1883 : avem 1040 școale de gradul I-i, cîte 1800 lei pe an ; alte 12 de clasa a 3-a și a 4-a, cîte 2400 lei pe an ; mai avem încă 800 de gradul al doilea, cu 800 lei ; avem, în fine, în anul mîntuirii 1883, 1852 școale, pe cînd în anul 1876 aveam 2000 școale. *(Întreruperi.)*

Fac dar o întrebare guvernului liberal : De șapte ani de cînd sînteți la putere, ce ați făcut cu învățămîntul într-o țară unde fiecare are dreptul de vot, unde, pot zice, învățămîntul trebuie să fie sufletul națiunii, căci numai prin inteligență se poate conduce națiunea !... *(Întreruperi.)*

Domnilor, vin acum la învățămîntul superior și secundar și vă fac o întrebare : Poate să fie moravuri naționale, un simț național, poate să fie un focular de inteligență național într-o țară unde nu este învățămînt superior ? Într-o țară unde mai fiecare din dumneavoastră s-au dus să-și completeze studiile unii în Francia, alții în Germania, alții în Italia, alții în Grecia și alții chiar în Brașov și în Cernăuți ? Și apoi ne mirăm că în mijlocul nostru există Turnul Babilonului !

Toți ne iubim țara fără osebire, dar precum un copaciu se resimte de cultura ce i s-a dat în tinerețe de un grădinar asemenea și noi ne resimțim de aceste deosebite educațiuni. Unii preconizăm sistemele, ideile germane ; alții ideile franceze ; și așa mai departe. Numai un ce ne adună : amorul pentru patrie, amor care-l învățam și în Germania și în Francia, unde și unii și alții își iubesc patria. Dar dacă nu ne vom uita decît la durerea părintelui nevoit să-și înstrăineze copilul la vîrsta fragedă !... Ce am făcut pentru ca să scăpăm țara de această mare durere și mare rău ?

La Cernăuți, în vechea provincie a Moldovei, ca avangardă a germanismului s-a înființat Universitatea Franz Josef ; această universitate rivalizează cu cele mai învățate universități ale Germaniei. Și noi care trebuia la Iași să facem universitatea noastră ca avangarda românismului, față cu germanismul care voiește să pună mîna pe Bucovina, față cu maghiarismul care voiește să pună mîna pe țările române de peste Carpați, noi lăsăm acea universitate să pice în ruină, nu-i dăm mijloace, nu de viitor, dar măcar de prezent. Țara de cinci milioane locuitori, țara care a avut atîtea bunuri bisericești, țara a cărei religiune în Constituțiunea noastră este declarată ca religiune dominantă religiunea ortodoxă, țara trămite preoții noștri la universitatea din Atena sau la universitatea din Cernăuți ! Și preoții, care fac parte din societatea noastră civilă prin părinții lor, prin fiii lor, prin frații lor, prin cumnații lor, n-au dreptate să strige și să zică : Dați-ne lumină ca să vă luminăm ? Ce reforme s-au făcut în cler, de noi, liberalii înaintați, de noi, liberalii progresiști ? Deschideți bugetul Ministerului Cultelor și veți vedea acele mulțimi de monastiri care n-au nici o rațiune istorică de a fi, nici rațiune de comunitate, nici rațiune de orice fel, monastiri cari sînt focarul ignoranței și al scandalului, cari revoltă nu numai pe ortodoxi, dar pe fiecare om ! Întreb în special : Ce s-a făcut cu monastirile de călugărițe ? Ce s-a făcut cu legea care oprește monahismul înainte de 40 de ani ? Ea se calcă în picioare în toate zilele ; se iau fete tinere de 15 ani, ființe nevinovate, care ar putea deveni bune soții, bune matroane folositoare țărei, și se călugăresc fără să știe. S-a întîmplat chiar zilele acestea de s-au călugărit asemenea copile. Și cu toate acestea noi n-avem curagiul să venim cu cuțitul spre a tăia în această pădure de abuzuri, păstrînd numai vreo trei-patru monastiri unde să se retragă la finitul vieţii oamenii sătui de viaţa activă, unde să meargă acele femei bătrîne cari au avut nenorociri; iar celelalte monastiri să le dăm ori statului, ori judeţelor, ori comunelor, ca să devină aşezăminte folositoare, fabrice, şcoale sau biserici de mir. Nimic nu s-a făcut şi pentru ce? Pentru că — unde este Rosetti să mă sprijine? — avem în Senat opt prelaţi.

Domnul Gr. Vulturescu : Dumneata care ai dat afară de la comună pe popi voieşti să-i dai afară şi din Senat.

Din contra, eu le-am dat drepturi prin legea din 1864. *(Zgomot.)*

Domnul Gr. Vulturescu : Legea judeţeană a dumitale i-a dat afară.

Învaţă, onorabile, învaţă! *(Ilaritate.)*

De azi dimineaţă am cunoscut cele de aseară hotărîte şi de aceea am venit pregătit... *(Întreruperi, zgomot.)*

V-aş ruga, domnilor, ca dumneavoastră cînd veţi vota proiectul de buget al Ministerului Cultelor să ştergeţi vreo 100 monastiri mici. Nu ascultaţi prea mult influenţele din Senat. Unde eşti Ilariu, unde eşti Veniamine Costache, unde eşti Iacob Putneanu, ca să spuneţi prelaţilor de azi că, înainte de toate, ei trebuie să dea lumină, să dea pildă de independinţă şi de caracter, lucru ce le lipseşte.

Acum vă rog să suspendaţi şedinţa puţin.

Domnul vicepreşedinte : Suspend şedinţa pe cinci minute.

La redeschiderea şedinţei domnul I. Agarici ocupă fotoliul preşedinţei.

Domnul I. Cîmpineanu : Domnule preşedinte, tocmai spre a nu enerva discuţiunea...

Domnul I. Ionescu (de la Brad) : Auzi, a enerva!... Ce va să zică aceasta?... *(Zgomot.)*

Domnul I. Cîmpineanu : Domnule Ionescu, vă rog să mă lăsaţi a vorbi. Vă luaţi nişte privilegii în această Cameră pe cari nu vi le recunosc...

Domnul I. Ionescu (de la Brad) : Ce va să zică a enerva? Auzi! Auzi! *(Zgomot.)*

Domnul I. Cîmpineanu : Domnule preşedinte, spre a se putea urma această discuţiune şi în vedere că de trei zile ţine această discuţiune, fără a vorbi pînă acum decît trei oratori...

Domnul I. Ionescu (de la Brad) : Poate să ţie şi 30 de zile. *(Zgomot.)*

Domnul I. Cîmpineanu: În vederea acestora şi pentru a continua discuţiunea într-un mod mai neîntrerupt, eu aş ruga pe Adunare să binevoiască a hotărî ca şedinţa de astăzi să continue şi diseară, după o suspensiune ce vom face la ora prînzului. *(Întreruperi, zgomot.)*

Domnul I. Ionescu (de la Brad) : Nu primim să venim şi seara. *(Zgomot.)*

Domnul vicepreşedinte : Domnilor, ca să putem proceda într-un mod corect, vă rog să ascultaţi ce zice regulamentul. Onor. domnul Cîmpineanu a făcut o cerere de a se prelungi şedinţa. *(Zgomot.)*

Domnul G. Vernescu : Nu se poate întrerupe oratorul sub acest pretext. *(Zgomot.)*

Domnul N. Ionescu : Vă rog, domnule preşedinte, să faceţi a se respecta tribuna şi imunităţile tribunei.

Domnul vicepreşedinte : Daţi-mi voie numai să vă citesc regulamentul.

Domnul N. Ionescu : Nu se întrerupe niciodată oratorul.

O voce : Aşa a făcut şi domnul Lahovari alaltăieri domnului Costinescu cînd citea raportul.

Domnul I. Cîmpineanu : Mai întîi că eu am făcut apel chiar la domnul Kogălniceanu.

Domnul G. Vernescu : Nu puteţi întrerupe pe orator.

Domnul vicepreşedinte : Vă rog, domnilor, să faceţi linişte ca să vă citesc regulamentul şi să vedeţi cum are să se aplice.

Iată ce zice articolul 39 din regulament:

„Cestiunea prealabilă, adecă de se primeşte sau nu proiectul în discuţiune, cestiunea de amînare, adecă d-a se amîna discuţiunea pe altă zi hotărîtă sau

nu, reclamațiunele la păzirea regulamentului, acele de ordine de zi și de întîietate au totdeauna precădere asupra cestiunii principale și suspend discuțiunea fără însă a întrerupe pe orator cînd vorbește". *(Aplauze.)*
Vedeți dar că nu aveți dreptate să vă impacientați atît ! Prin urmare, îndată ce va sfîrși domnul Kogălniceanu, Camera va hotărî ordinea de zi. *(Aplauze.)*

Domnilor, articolul 3 din programa de la Mazar pașa, în puterea caruia noi am dărîmat partidul conservator și am adus la putere pe partitul liberal, zice aceste cuvinte :

„Îndatoririle militare au devenit mai ales pentru populațiunile rurale o sarcină din cele mai apăsătoare. Legea milițiilor, aplicată în mod răuvoitor și părtinitor în unele părți ale țărei, reclamă imperios o interpretațiune legislativă, în scop d-a ocroti pe cetățeni de prigoniri ce n-au intrat în vederile legislatorului. Pozițiunea oficierilor are asemenea trebuință d-a fi asigurată în mod pozitiv în contra bunului plac al conducătorilor afacerilor militare. Vom stărui dar ca și armata să aibă justiție".

În privința armatei, socotesc că nu este un om în această țară care să nu dorească dezvoltarea ei, care să nu-i dorească fericirea, care să nu-i dorească dreptatea, care este sufletul disciplinei. Eu, cînd văd trecînd un regiment, mai că-mi vine, deși sînt bătrîn, să fac ceea ce fac copiii cînd aud muzica, adică s-alerg în întîmpinarea sa ; cu atît mai mîndru sînt de acești oșteni astăzi cînd paspoalele și gulerele lor nu mai sînt văpsite cu cîrmîz sau cu garanță *, ci cu sîngele dușmanilor noștri. *(Aplauze.)*

În privința armatei, parlamentele și conservatoare și liberale și guvernamentale și opozante sînt toți una ; și cînd ni se cere dăm fără a ne uita măcar dacă avem de unde da și fără chiar a cerceta ce se face cu ceea ce dăm.

Domnilor, în programa de la Mazar pașa am zis un cuvînt mare, că pozițiunea oficierilor are trebuință să fie asigurată și că armata trebuie să aibă justiție. Pozițiune asigurată, justiție, iată ce am înțeles să dăm armatei. N-am înțeles să vîrîm în armată politica, n-am înțeles ca armata sau parte din armată să facă politică. Politica ei este de a apăra la fruntarie onoarea țărei, drepturile ei și integritatea teritoriului României.

Așa fiind, îmi permit cu tot respectul să fac o întrebare domnului prim-ministru : Ce cauți la rezbel, onorabile domnule Ioan Brătianu? Ai fost în tinerețe un sublocotenent, praporcic, cum se zicea în vremea aceea. Și eu douăzeci de ani am purtat uniforma, am fost polcovnic, colonel cum se zice astăzi. *(Ilaritate.)* Hei, domnilor, m-aș mira de mine, m-aș condamna pe mine, vechiul colonel, ca eu astăzi să mă găsesc, fostul polcovnic de miliții, să mă găsesc în capul armatei române, care astăzi și cu bravura și cu inteligența și cu capacitatea sa poate să stea alături cu fiecare armată europeană. Și de aceea vechiul polcovnic întreabă pe vechiul praporcic : Ce cauți în capul armatei? *(Mare ilaritate, aplauze.)*

Domnul Gr. Vulturescu : Cînd erai la minister tot domnul Brătianu era la rezbel, de ce nu-l întrebai atunci ?

Cînd eram la minister, la Ministerul de Rezbel era domnul general Cernat.

Domnul A. Stolojan : Ba nu ! Era domnul Brătianu [26] în timpul rezbelului.

---

* Vopsea vegetală extrasă din planta cu același nume.

Atunci adevăraţii militari erau pe cîmpul de rezbel şi la Ministerul de Rezbel putea să fie şi un civil, căci nu avea altă misiune decît de a da proviant şi material. *(Rîsete.)* Şi eu ştiu a rîde şi a vorbi, nu numai, dar ştiu şi a rîde şi de multe ori a şi ofta.

O voce: După ce oftezi?

Domnilor, cea dintîi trebuinţă într-o armată, pe cît ştiu despre cele militare, este ca soldatul să aibă încredere în şeful său; şi încrederea în şeful său nu se dobîndeşte decît cînd este vorba de o lungă cunoştinţă între şef şi soldat. Şi aceasta de la ministrul de rezbel, de la general şi pînă la cel de pe urmă sublocotenent. Cum dar, domnilor, în toată armata, între toţi generalii, din care unii poartă uniforma stropită în sînge, cum nu s-a găsit, cum nu se găseşte un ministru [27] militar?

Dar să lăsăm la o parte aceasta şi să venim la altceva. Am zis că cea dintîi condiţiune de a avea o bună armată şi în timp de pace şi în timp de rezbel este ca soldatul să cunoască pe şeful său; şi ca să-l cunoască trebuie ca multă vreme soldaţii să aibă acelaşi şef. Schimbările dese ale coloneilor, ale comandanţilor de batalioane, pînă şi ale comandanţilor de companii sînt fatale disciplinii şi organizării unei armate. Fac apel în privinţa aceasta la toţi acei din această Cameră cari au purtat uniforma.

Aşa fiind, ne-am plîns noi la Mazar paşa de nestatornicirea sorţii oficerilor şi am cerut asigurarea poziţiunei lor. Hei bine, este azi poziţiunea oficerilor asigurată? Eu nu viu să intru în amănunţimi; m-am otărît să nu pronunţ nici un nume, dar banca ministerială mă va înţelege.

Într-un judeţ există un oficer superior care în Bulgaria a avut doi cai ucişi sub dînsul, care a fost trecut în ordinul de zi dat pe armată a doua zi după bătălie. Chiar duşmanii îi ziceau : Bun oficer, viteaz comandant. Hei bine, acest oficer a avut nenorocirea în ultimele alegeri de a votat pentru fratele său şi pentru aceasta a fost luat şi strămutat în mijlocul iernei peste şapte judeţe... *(Întreruperi.)*

Un altul, un colonel favorit al zilei, nu numai că face politică, dar este şeful propagandei şi a mişcării electorale, este şef de partit şi aceasta cu ştiinţa ministerului.

O voce: A avut şi el vreun cal ucis?

Nu contest nici unui oficer curagiul său.

Domnul A. Stolojan: Este decorat cu Legiunea de onoare.

Aţi văzut că eu nu am spus nici un nume şi cu toate acestea onor. domnul Stolojan vi l-a spus.

Domnul vicepreşedinte: Domnilor, lăsaţi la o parte numele de persoane.

Un alt oficer a fost atît de favorizat încît, pentru ca să i se poată găsi un loc la Bucureşti, a trebuit să se strămute alţi cinci oficeri din posturile lor şi aceştia au trebuit să se împrăştie pînă şi prin Dobrogea. Aşa oare noi mazariştii, apoi noi liberalii am înţeles să asigurăm poziţiunea oficerului?

Aşa-i încuragiem pentru viitor? Aşa-i răsplătim pentru trecut?

Constituţiunea autoriză ca coloneii cari au trei ani sau generalii să poată fi membri ai corpului matur. Este drept aceasta şi n-am nimic de zis. Dar cînd această excepţiune devine regulă, cînd toţi şefii de diviziune şi toţi şefii de regimente vin şi formează majoritatea Senatului, vă întreb: Atunci ce se face cu diviziunile? Ce se face cu regimentele, cînd mai ales la noi sesiunea durează 4 — 5 şi pînă la 6 luni?

Mai este încă ceva. Cînd un judecător nu are voie să se aleagă în circumscripţiunea lui, se cuvine oare ca ministrul să permită unui general ca să-şi pună candidatura în centrul diviziunii lui?

O voce : Legea nu opreşte aceasta.

Cînd nu este ales de opoziţiune atunci nu este oprit de lege; dar cînd este ales din opoziţiune atunci tot aşa este?

Domnul Gr. Vulturescu : Dar domnul general Manu unde s-a ales? *(Zgomot.)* Apoi Roznovanu?
Voci : Roznovanu nu este în activitate. *(Zgomot.)*

Dar care este consecuenţa? M-am hotărît să nu pronunţ nume proprii şi de aceea zic că într-un centru de diviziune sau mai bine să zic într-un regiment iată ce se face:

Cu punerea în lucrare a legii serviciului obligatoriu, negreşit nu este un cetăţean care astăzi să nu aibă un fiu, un nepot, un cumnat sau un frate în armată, fie ca voluntar, fie ca înrolat. Cînd un copil se suie într-un copaciu şi prinde un pui de vrabie, vedem îndată pe muma şi pe tatăl zburînd primprejurul copilului şi expunîndu-şi chiar viaţa în speranţa de a-şi putea dobîndi puiul.

Dacă amorul patern este aşa de viu chiar la nişte păsăruici, cu atît mai mult acest sentiment trebuie să fie dezvoltat la fiinţele cuvîntătoare!

Hei bine, credeţi că şi aci nu s-a găsit un mijloc de a lega pe părinte de acela care poate dispune de timpul, de libertatea, de disciplina, de orişice?...

Domnul Gr. Vulturescu : Legea aşa e.

Da, legea aşa este. Dar, cînd generalul de diviziune trimite de spune voluntarului că „de nu vei vota tu şi ai tăi pentru mine te voi trimite în Dobrogea'', tot aşa zice legea?

Da oare este în lege cînd la doi conservatori cari au copii în armată li se zice: Băieţii domniilor voastre nu vor fi înaintaţi sau îi voi trimite din Bucureşti în cutare loc dacă nu veţi vota pentru mine!?

Domnul Gr. Vulturescu : Nu înaintează ministerul; este un consiliu.

Sîntem aci să facem dialoguri? Apoi unde mergem cu aceasta? Vă rog, domnule preşedinte, să faceţi a nu mai fi întrerupt.

Domnul vicepreşedinte: Vă rog şi pe dumneavoastră a nu vă adresa la deputat, ci vorbiţi Camerei.

Eu? M-am adresat la un deputat? Mă pui sub protecţiunea domniei voastre.

Domnul vicepreşedinte: Aveţi protecţiunea Camerei.

Eu vă fac o întrebare: Înţeleg că prin excepţiune un Manteufel [28], un Moltke [29] să figureze într-un corp politic; cînd vorbeşte Moltke tot

Parlamentul german îl ascultă, căci el reprezintă două provincii luate şi Germania unită.

Înţeleg în Francia să vie un Mac Mahon [30], un Canrobert [31] sau un Billot [32]. Înţeleg şi în corpurile noastre legiuitoare să figureze una sau două din ilustraţiunile noastre militare. Dar este a pregăti, a asigura funcţionarea parlamentarismului şi a libertăţilor constituţionale cînd vedeţi în Senat că figurează atîţi colonei şi generali?

Unde eşti Rosetti, să te pui alături de mine? *(Aplauze.)*

Viu, domnilor, la finanse.

Domnilor, ar fi a tăgădui lumina adevărului, ar fi a zice că acum este noapte şi nu este ziuă dacă eu aş veni astăzi şi aş zice că starea finansiară este nu bună şi înflorită.

La vîrsta mea sînt dator, tocmai fiindcă fac un rechizitoriu, să fiu drept, să fiu nepărtinitor. Să intru în amănunţimi cum a intrat domnul Ionescu, să critic sistema? Vă mărturisesc că în ştiinţa finansiară sînt cu desăvîrşire agramatos. Mă uit la rezultat şi văd că finansele sînt în bună stare. Dar oare copaciul financiar... *(Întreruperi.)*

O voce : Politică bună, finanse bune.

Nu mă siliţi să critic. Dar oare la rădăcina acestui copaciu bogat ce se numeşte tezaurul public nu este nici un verme care roade? Oare nu este agiotagiul? Oare nu este bursa? Oare nu este hîrtia? Înţeleg statele bătrîne, care s-au găsit cu aceste rele şi de cari voiesc să se scape şi nu pot; dar nu înţeleg bursa patentată, bursa privilegiată, jocul, agiotagiul cari au făcut să cadă multe conştiinţe.

Domnul ministru de externe : Hîrtia este făcută sub ministerul Brătianu, cînd eraţi şi dumneavoastră în minister.

De ce mă întrerupeţi cînd nu voiesc să critic?

Domnul ministru de externe : Pentru că de ieri şi pînă acum faceţi un rechizitoriu.

Nu cumva onor. domnul Sturdza voieşte să-mi puie şi mie în cap un işlic?

Domnul ministru de externe : Da ! Un işlic foarte mare şi muced.

E ! Domnule ministru, nu voiesc să fac personalităţi, dar aş putea să-ţi vorbesc eu de mucegai.

Domnul ministru de externe : Nouă ne miroase foarte mult mucegaiul.

Aceasta o las pe seama domniilor voastre.

Dar acum, domnule preşedinte, o cestiune de constituţionalitate. Ce trebuie să credem noi de un ministru care asmuţă personalităţile şi întărîtă majorităţile?

Domnul vicepreşedinte : Binevoiţi a continua, domnule Kogălnicene, căci Camera vă ascultă.

Am iscălit şi eu ca ministru biletele ipotecare...

Voci : Aşa !
Domnul ministru de externe : Dar le-ai şi votat.

Cînd spun că le-am iscălit este că am făcut mai mult decît de a le vota.

Domnul Al. Lahovari : Dar după lege trebuiau retrase pînă acum.

Da, am iscălit biletele ipotecare; dar eu n-am făcut conversiunea și cealaltă hîrtie. Și apoi eu numai am iscălit, fără să am competința de ceea ce făceam, fiindcă cum v-am declarat nu mă pricep în materie. Și fac apel la lealitatea domnului prim-ministru să spună dacă atunci cînd a venit răscumpărarea drumului de fer n-am zis domnului ministru, ca și în cestiunea biletelor, că eu nu mă înțeleg în cestiune de răscumpărare de drum de fer; însă unde va iscăli domnia sa voi iscăli și eu. Și așa am făcut în toată vremea.

Voci : Bine ai făcut.

De ce nu mă lăsați dar în pace să urmez, de ce mă întărîtați? Căci am și eu drepturi, ca deputat și ca mazarist care v-a adus acolo unde sînteți, să vorbesc.

Domnul ministru de externe: Noi vă lăsăm, dar protestăm în contra acuzațiunilor nedrepte și nedemne ce ni le adresați.

Domnule președinte, protestez în contra cuvîntului de nedemn și-l întorc aceluia care l-a zis. *(Zgomot.)* Și apoi vă întreb: Este tribuna aceasta liberă? De ce nu respectați libertatea tribunei? Ori voiți să vă aduc aminte că în timpul lui Catargiu tribuna era mai liberă decît astăzi? *(Zgomot.)*

Domnilor, v-am vorbit de drumurile de fer și voiesc aci să luați bine seama pentru ce am făcut atîtea sacrificii pentru răscumpărarea drumurilor de fer: le-am făcut ca să scăpăm de o ingerință și de o presiune pentru vremuri grele.

Am făcut învoiele; am fost siliți să dăm hîrtie, căci trebuia să dăm ori bani, ori hîrtie corespunzătoare. Dar [î]mi permit o singură întrebare, asupra căreia chem toată atențiunea binevoitoare a dumneavoastră: Bine este, prudent este ca toate împrumuturile ce le facem să le facem acolo unde într-un moment de pericol să ne ție de gît cu împrumuturile și să ni se poată întîmpla aceea ce nu o dată am întîmpinat pînă cînd am făcut răscumpărarea drumurilor de fer? Aceasta este o întrebare care o supun respectuos la meditarea guvernului și a fiecăruia din dumneavoastră.

Domnul A. Stolojan : Să le facem la Petersburg. *(Aplauze.)*
Domnul Al. Lahovari: Este un sistem întreg de întreruperi.

Îl cunoșteam de astăzi dimineața; știam că regizorul a împărțit rolurile.

Voi veni acum la lucrările publice. Și aci vă declar că nu am decît să adresez felicitările mele ministerului pentru marea dezvoltare ce a dat lucrărilor publice, dar fac o întrebare: Bine este, folositor este ca noi să concentrăm în mîna ministerului tot ce se mișcă, tot ce se agită în această țară?

Domnul Gr. Vulturescu : Ba să le dăm și pe la antreprenori. *(Ilaritate.)*

Cu tot respectul ce datoresc majorității și dumneavoastră vă rog să rugați pe domnul Vulturescu să continească de a-mi adresa insulte. *(Zgomot.)*

Domnul Gr. Vulturescu : Asta e părerea mea personală, nu v-am insultat.
Domnul vicepreședinte : Domnule Kogălnicene, domnul Vulturescu nu v-a insultat. *(Zgomot, întreruperi.)* Dar vedeți că Adunarea este obosită.

Îmi permiteți un moment, domnule președinte, să mă cobor de la această tribună și să fac apel la nepărtinirea domnului Agarici, deputatul, în contra vicepreședintelui Agarici?

Domnul vicepreședinte: Nu primesc acuzarea ce-mi faceți că pártinesc pe cineva aici. Adunarea să judece și dacă crede că eu pártinesc pe cineva sînt gata a părăsi acest fotoliu. Dar ce sînt eu vinovat dacă Adunarea este impațientă?

Nu primesc să-mi spuneți să tac pentru că dumneavoastră sînteți obosit; dacă domnul Agarici este ostenit, sînt patru vicepreședinți în Cameră. Domnia sa n-are decît să dea locul altuia. Dacă eu nu am talentul altora și nu pot să țin Camera sub farmecul cuvintelor mele, nu este vina mea; nimeni însă nu mă poate sili de a părăsi această tribună mai nainte de a spune tot ce mă cred dator a spune ca reprezentant al țărei.

Domnul vicepreședinte: Nu am zis că eu sînt obosit, dar că Adunarea e impațientă.

Credeți dumneavoastră că este bine ca într-o țară unde funcționarismul înflorește atît de mult, că este bine cînd știm cîți funcționari avem noi, să sporim încă numărul lor cu miile? Întrebarea-și are răspunsul său în o țară de care căutăm necontenit să ne apropiem, în Belgia. Și în Belgia sînt căi ferate de stat, dar nu se esploatează de stat. S-a zis adineaori cuvîntul de antreprenori. Antreprenorii nu au să fie desigur din opoziţiune. Nu uitați că în timpul conservatorilor la regia tutunurilor cînd ea era o întreprindere particolară s-au agonisit mulți liberali. Eu sînt pentru darea în întreprindere a instituțiunilor mari de venit ale statului, mai ales fiindcă cu chipul acesta s-ar contribui la descentralizare. Nu socotesc că fac o erezie susținînd aceasta.

Domnul ministru de externe: Mare erezie economică și finansiară.

Mă adresez la ministrul de lucrări publice din Belgia să răspundă domnului ministru de externe al nostru. Eu cred că Belgia va fi avînd și ea oameni competinți, cari să judice dacă este bine sau rău ca exploatarea căilor ferate să se facă de stat.

Viu la justiție.

O situațiune cu totul personală, cu totul de delicateță îmi impune datoria să nu zic nici un cuvînt ministrului de justiție. Voi zice numai ceea ce ziceam și la 1876: „Magistratura lipsită de orice independință în îndeplinirea misiunei sale; personalul ei lipsit de orice garanție este redus la rolul de simpli funcționari; îndeosebi justiția pusă în atîrnarea administrațiunii a contenit de a mai fi o a treia putere în stat. Vom stărui cu neadormire ca o independință salutarie să fie acordată justiției, ca dînsa să fie rădicată la înălțimea misiunii sale, la gradul de putere care-i este garantat de Constituțiune și cerut de interesul obștesc".

Nu voi spune, domnilor, din experienţa mea proprie, dar fac un apel la mai mulţi deputaţi din opoziţiune ca să vină să afirme dacă nu sînt judeţe unde chiar astăzi magistratura este pusă la dispoziţiunea prefecţilor. Mă voi adresa la oameni de drept, chiar la advocaţi inteligenţi şi neatîrnaţi din majoritate, să vină ei să afirme în cugetul lor dacă de la 1876 magistratura a făcut un progres în independenţa sa? *(Întreruperi.)* *Nomina odiosa sunt.* Dar susţin că în această Cameră sînt advocaţi din majoritate cari au toată stima şi a majorităţii şi a opoziţiunii, cari au făcut comparaţiunea între magistratura de acum şase ani şi între cea de astăzi *(zgomot)*; susţin şi afirm: deputaţi din majoritate cari fac podoaba majorităţii afirmă aceasta.

Domnul preşedinte al consiliului: **Poate într-un moment de supărare au făcut aceasta.**

Viu acum la România de peste Dunăre, viu la Dobrogea.

Domnilor, din rezbelul ce am făcut, din multele sacrificii ce am făcut am rămas cîştigaţi cu Dobrogea, cu vechea provincie a lui Mircea cel Bătrîn şi a lui Ştefan cel Mare. Dobrogea ne dă marea, plămînul trebuincios oricărei naţiuni. Trebuie cu toţii, fără deosebire, să ne punem a face din Dobrogea un model de administraţiune şi de bunăstare, ca să dovedim că populaţiunile latine de la gurile Dunărei au şi geniul de a civiliza o ţară străină şi să figureze mai sus şi decît Serbia şi decît Bulgaria şi decît Muntenegru. De patru ani s-au făcut experimentele cele mai nenorocite asupra acestei provincii. Oameni fără cea mai mică cunoştinţă de împregiurări au venit şi au experimentat în Dobrogea toate teoriile şi toate visurile lor. S-a făcut o lege organică, care punea bazele împroprietăririi; tot în legea aceea se zicea cum că după ce se vor împroprietări locuitorii şi vor prinde gustul proprietăţii occidentale, proprietăţii absolute, proprietăţii româneşti, vor fi chemaţi să vină să apere acel pămînt, acea proprietate. S-a înfăţişat proiectul de lege pentru proprietate şi în zadar au strigat mulţi şi mi-am permis şi eu să strig că combinaţiunea era rea şi preţurile mari; n-am fost ascultaţi. Şi cel puţin dacă acea lege s-ar fi aplicat; dar pînă azi încă ea nu se aplică [33]. În mijlocul acestei confuziuni care aduce emigrarea populaţiunii musulmane s-a venit şi cu legea de recrutare. Mă veţi întreba dacă eu primesc ca numai tinerimea românească să meargă la oaste, pe cînd cetăţenii dobrogeni să nu meargă! Ferească Dumnezeu! Dar nu de azi am spus că trebuie să ne folosim de acei zece mii turci, soldaţi, cari au făcut campania din urmă, cari erau deprinşi cu armele şi cu disciplina, să-i luăm şi să formăm mai întîi două, trei companii model. Văzînd populaţiunile celelalte şi mai ales tătarii că ei sînt bine trataţi, că religiunea lor, că moravurile lor şi deprinderile lor sînt respectate, ar fi fost lucrul cel mai uşor ca să întindem înarmarea pe întreaga ţară. Nu s-a făcut însă aşa; şi astăzi se întîmplă că în mijlocul haosului şi neîncrederei şi fricei ce are populaţiunea tătară, nedeprinsă cu armele, li se aplică două legi: legea împroprietăririi fără bază, fără cumpăneală, şi legea recrutaţiunii. Veţi zice iarăşi că exagerez, că sînt pesimist. Spre a vă dovedi că am dreptate nu voi lua izvoare de aiurea; voi citi numai ce zice onor. raportor al comisiunii bugetare. Zice:

„A doua cauză de sporuri mult mai puţin temeinică: s-a trecut 1 000 000 de la răscumpărarea dijmei locuitorilor din Dobrogea, după articolul 12 din legea de la 26 martie 1882. Pe de altă parte s-a scăzut întreg venitul de 900 000 lei de la păşunatul vitelor din Dobrogea.

Negreşit că dacă răscumpărarea dijmei s-ar plăti de locuitori, venitul de 1 000 000 ar fi nu numai acoperit, dar încă cu mult întrecut. Din nenorocire nu se plăteşte şi locuitorii declară că nu sînt în stare s-o plătească.

Nu e locul în acest raport a analiza cuvintele pentru care răscumpărarea dijmei nu se plăteşte; este destul să constatăm faptul pentru a arăta că, dacă se va urma starea actuală de lucruri şi dacă nu se vor lua noi dispoziţiuni legislative şi administrative cari să facă posibilă regularea definitivă şi reală a proprietăţii din Dobrogea, venitul de 1 000 000 trecut în buget va rămînea o cifră fictivă.

S-a trecut asemenea un venit de 500 000 lei de la pămînturile rămase proprietatea statului în Dobrogea, după articolul 16 al legii citată mai sus.

Ce măsuri s-au luat pentru a face ca acele pămînturi să producă un venit de 500 000 lei în anul 1883?

Această întrebare aşteaptă încă răspuns.

Este adevărat că numai din păşunatul pe acele pămînturi s-ar putea retrage cea mai mare parte din suma de 500 000 lei; pînă acum însă nu s-au luat măsurile cari să asigure un venit serios din acest păşunat.

În scurt, mai totul este de organizat în ceea ce priveşte exploatarea proprietăţilor statului din Dobrogea; lucrul e cu atît mai anevoie cu cît lipsesc şi braţele, lipsesc şi vitele, lipsesc şi capitalele ce ar fi necesarie pentru a stabili o agricultură regulată şi însemnată.

În condiţiunile în care se face astăzi agricultura în Dobrogea, din cauza raritāţii muncitorilor şi a vitelor de jug pogonul cultivat revine atît de scump încît, deşi chiria pămîntului nu însemnează nimic, este foarte anevoie să se găsească arendaşi cari să rişte capitalurile lor spre a întreprinde exploatarea pămînturilor statului. Nu este nici un proprietar în Dobrogea, mic sau mare, care n-ar da pămîntul său în arendă, cu singura condiţiune ca arendaşul să plătească către stat răscumpărarea dijmei; şi nici aşa nu se găsesc arendaşi".

Aţi auzit dumneavoastră? O ţară unde proprietarii sînt bucuroşi să-şi dea moşia în arendă numai cu condiţiune ca să plătească nu rata, ci dijma către stat; şi încă nu se găsesc arendaşi. Aceasta nu o cunoaştem decît în Bucovina pe la 1848, unde ţăranii dau tot pămîntul ca să li se plătească impozitul funciar pe un an către stat. Iată soarta Dobrogei sub administraţiunea românească. Aceasta este zis şi arătat de raportorul majorităţei, domnul Costinescu, care adauge:

„Numai o colonizare sistematică şi întinsă, protegiată în toate modurile de stat şi compusă de români sau de elemente asimilabile cu românii ar putea scoate Dobrogea din părăginirea în care se află în cea mai mare parte".

De aceea aţi primit aşa de bine pe bănăţeni [34] şi i-aţi ajutat în tot felul! *(Întreruperi.)*

Vă rog dar foarte mult să nu deschideţi credite pe resursele ce are să vă dea Dobrogea în anul mîntuirei 1883.

Acum, domnule preşedinte, binevoiţi a-mi da cinci minute de odihnă.

Domnul vicepreşedinte: Nu pot decît să consult Adunarea.

Domnul Gr. Vulturescu: Nu se poate, să termine odată; vorbeşte de două zile. *(Zgomot.)*

Domnul Al. Lahovari: Nu se poate să nu suspendaţi şedinţa cinci minute cînd cere oratorul. Aceasta este o cestiune de umanitate, de bună-cuviinţă.

Domnul N. Fleva : Domnule preşedinte, sînt cinci ore, adecă ora regulamentară cînd trebuie să se ridice şedinţa; prin urmare, vă rog să consultaţi Adunarea dacă voieşte să prelungească şedinţa pînă la 12 ore. *(Întreruperi.)*
Noi sîntem dispuşi să ascultăm pe domnul Kogălniceanu, însă voim să ne facem datoria către ţară.

Domnul vicepreşedinte : Domnilor, să-mi daţi voie să vă citesc articolul 22 din regulament, care zice:
„Şedinţele se curmă la 5 ore, afară cînd 1/3 din membrii prezenţi ai Adunării vor cere prelungirea şedinţei".

Domnul G. Vernescu : Va să zică nu puteţi să întrerupeţi pe orator, ci numai să suspendaţi şedinţa după cererea domniei sale.

Domnul vicepreşedinte : Prin urmare, fiind 5 ore, consult Camera dacă prelungeşte şedinţa. *(Zgomot.)*

Voci : Cu bile! *(Zgomot.)*

Voci : Nu sînt 15 cari cer votul cu bile. *(Zgomot.)*

Domnul vicepreşedinte : Deoarece nu sînt decît 13 cari cer votul cu bile, consult Adunarea a se pronunţa prin sculare şi şedere asupra prelungirii şedinţei.

Adunarea încuviinţează a se prelungi şedinţa pînă la miezul nopţii.

După o suspensiune de cinci minute şedinţa se redeschide sub preşedinţia domnului vicepreşedinte I. Agarici.

Domnilor deputaţi, după ce programul de la Mazar paşa şi în paranteză am onoarea a vă declara că originalul este scris de mine şi se află la mine, înzestrat cu iscăliturile onor. persoane cari astăzi sînt chemate sau au fost chemate ca să-l realizeze, după ce acest program vorbeşte de reducerea cheltuielilor statului, mai adaogă aceste cuvinte: „Reducerea de cheltuieli şi pe un picior mai mare trebuie a fi operată în bugetele judeţene şi comunale, cari, deşi în mod indirect, nu sînt în mare parte decît o continuaţiune a bugetului statului. În adevăr, resursele principale ale judeţelor şi ale comunelor sînt astăzi absorbite prin cheltuieli ce nu sînt deloc pentru trebuinţele lor proprii şi în definitiv îndestulează tot cheltuieli aparţinînd guvernului central".

Domnilor, fac apel la dumneavoastră care mai ales şedeţi prin judeţe să binevoiţi a-mi spune dacă s-a făcut cea mai mică reducţiune în bugetele comunelor şi mai ales ale judeţelor? Şi dacă s-ar găsi unii care ar contesta sau ar răspunde într-un chip negativ la întrebarea mea, le-aş cita multe interpelări făcute de deputaţii din majoritate combătînd întinderea cheltuielilor care se impun judeţelor; de exemplu, domnul Mărgăritescu care a cerut ca cazarma de la Brăila să se facă pe comptul statului şi alţii. Vă mai întreb încă dacă paza graniţelor ţărei poate să fie o cheltuială care să aparţie judeţelor, dacă păzirea integrităţei ţărei nu se cuvine să se facă de către stat? Luaţi bugetele publice şi veţi vedea că contribuabilii astăzi plătesc trei bugete în realitate. M-am silit cît am fost la putere să adun ştiinţe şi să public o colecţiune destinată a fi supusă onor. Parlament spre a vedea la cîte milioane să suie bugetele judeţelor, la cîte milioane să suie bugetele comunelor. Şi sînt sigur că v-aţi fi speriat. Şi aci aţi fi găsit cauza pentru care ţăranii noştri nu numai că nu pot să facă economii, să puie şi ei un ban la o parte, dar sînt siliţi să-şi robească munca pe anii viitori.

Hei bine, domnilor, nu merită această cestiune o mare atenţiune din partea onor. Parlament şi a guvernului? Soarta ţăranului, temelia casei, nu merită să o avem în vedere mai înainte de toate, chiar decît reforma constituţională, ca să ridicăm odată ţăranul din starea de mizerie în care se află? Apoi vedeţi că, dacă populaţiunea oraşelor noastre sporeşte, aceasta este prin emigrarea străinilor cari vin în ţară, greci, bulgari, evrei. Dar elementul românesc şi mai ales în ţară nu sporeşte, pentru că tot ce am făcut pentru dînsul am făcut pe hîrtie. Întrebaţi dumneavoastră dacă serviciul igienic, dacă asistenţa medicală este altceva pentru ţărani decît un lucru scris pe hîrtie. Eu cunosc aceste cazuri, domnilor, şi fiecare din dumneavoastră le cunoaşte; şi dacă nu sînteţi părtinitori guvernamentali, veţi mărturisi în fundul conştiinţei dumneavoastră că mai nimic nu s-a făcut pentru ţărani, mai ales lucruri care să le ridice buna-stare materială şi morală, care să-i facă cetăţeni independinţi, ca să zică şi ei odată ceea ce este scris pe deviza ţărei: „Dreptul meu". Ţăranul pînă în ziua de astăzi nu ştie ce va să zică acest mare cuvînt.

Domnilor, oricît veţi zice, cum aţi zis, că voiesc o nouă lege rurală, că vizez întărirea ţăranilor, nu este aşa, nu voiesc nimic din acestea; eu sînt om de ordine, nu voiesc nici o reformă în cestiunea proprietăţii; proprietatea este sfîntă şi pentru unii şi pentru alţii; nu visez nici o schimbare. Dar visez îmbunătăţirea soartei ţăranilor materială şi morală, căci astăzi el este victima administraţiunii, fiindcă nu se ocupă nici o administraţiune de dînsul. De la prefect pînă la primar singura preocupare a administraţiunii este de a face din săteni o maşină de alegeri în mîna aşa-ziselor comitete naţionale. Cu ochii mei am văzut liste cum să se facă alegerile politice; cu ochii mei am văzut liste cum să se facă alegerile consilielor judeţene şi comunale; am văzut asemenea liste trămise subprefecţilor şi de subprefecţi primarilor, zicînd: Primarule, în comuna ta ai să alegi pe cutare şi pe cutare.

Domnul preşedinte al consiliului : Ce? Tot se mai face aceasta?
Domnul Gr. Vulturescu : Cu aceasta dumneata faci istoricul administraţiunii dumitale.

Hei bine, domnilor, pe cîtă vreme vor fi acestea, credeţi dumneavoastră? ... *(Întreruperi.)*

Domnul Gr. Vulturescu : Faceţi istoricul administraţiunii domniei voastre?... *(Întreruperi.)*

Domnule preşedinte, nici vîrsta, nici serviciele bune sau rele, multe sau puţine, cari le-am făcut în această ţară nu-mi permit să stau în dialog cu domnul Vulturescu; rugaţi-l dumneavoastră să-mi dea pace!

Domnul vicepreşedinte : Vă rog, domnule Vulturescu, lăsaţi oratorul să urmeze.

Cînd vin, domnilor, să vorbesc despre starea ţăranului cestiunea este atît de gravă încît nu viu să o imput cutărui sau cutărui ministru, ci vin să o imput acestei boale mari pe care o avem noi cu toţii — guvern, neguvern, fie chiar opoziţiunea —, cari pretindem că sîntem clasele inteligente. Hei bine, domnilor, noi cari pretindem că vrem să chemăm ţăranul la viaţă politică nu voim să-l punem în poziţiune să aibă şi el o viaţă politică, nu voim să-i ridicăm moralul, să-l scăpăm de ignoranţă, de sărăcie şi înşelare; toţi, fără deosebire, nu voim aceasta; nu este unul care să nu voiască mai mult sau mai puţin acest lucru. Vedeţi, domnilor miniştri actuali, că vă fac poziţiunea foarte favorabilă; cred dar că acest lucru merită luarea-aminte a unui Parlament dezbrăcat de pasiuni şi de spirit de partid.

Vin acum, domnilor, la plaga cea mai mare, la boala teribilă care, dacă nu o veţi vindeca, oricîte legi veţi face nu o să aibă alt efect decît să ne conducă la cezarism şi la cezarismul brutal, făţarnic şi corupător.

Iată, domnilor, cum am terminat noi programul de la Mazar paşa :

„Centralizaţiunea de mai sus a avut de efect fatal că azi interesele economice, materiale şi morale ale tutulor claselor societăţii sînt în atîrnarea guvernului. Activitatea cetăţenilor, forţele şi inteligenţa ţărei şi chiar ale individului sînt restrînse într-un cerc de fer şi puterea centrală tinde din ce în ce mai mult a cugeta şi a vieţui singură pentru toţi. O asemenea stare de lucruri prelungindu-se va avea de efect a înjosorî caracterele, a corupe conştiinţa umană, a înăbuşi în ţară orice independenţă, orice activitate, orice viaţă. Aceasta ar fi însă însăşi moartea morală a naţiunii.

Trebuie dar reformate cît mai curînd legile administrative şi chiar economice în vedere d-a face neatîrnate de atotputernicia guvernamentală iniţiativa, activitatea şi traiul cetăţenilor, în vederea mai ales d-a realţa caracterul şi independenţa individului în faţă cu statul.

Acestea sînt bazele principale ale programului nostru. Ele-şi au consacraţiunea lor în însuşi pactul nostru fundamental. A lucra pentru realizarea lor, pentru sincera şi reala lor dezvoltare şi aplicare noi credem că este a face act de buni cetăţeni, de oneşti mandatari ai naţiunii. Mai presus de toate noi credem că numai aceste principii, strict respectate de către puterea executivă şi cu energie apărate de către cetăţeni, pot feri ţara şi instituţiunile ei atît de excesele despotismului, cît şi de comoţiunile violente ale răzbunărilor poporale.

Strîns uniţi în mijloace şi în scop, noi, pentru apărarea acestor principii şi pentru introducerea lor în actele şi în deprinderile guvernului, nu vom cruţa nici unul din mijloacele legale pe care ni le dă Constituţiunea din 1866, nici unul din sacrificiele pe cari ni le impune datoria noastră de români”.

Aceste cuvinte, domnilor, cînd le-am citit, eu şi toţi cîţi le-au citit sau le-au auzit le-au aplaudat cu vii aclamaţiuni şi cu lacremele în ochi. Hei bine, această plagă care strică caracterul cetăţeanului, care face că individul nu se mai găseşte stăpîn pe sine chiar în viaţa sa privată, necum în exerciţiul drepturilor sale politice, această plagă a luat astăzi cea mai mare întindere; şi aci iarăşi nu voi spune nume proprii, dar vă declar pe onoare că în mijlocul majorităţii domniilor voastre sînt oameni oneşti şi foarte inteligenţi cari întorcîndu-se de la alegerile comunale i-am întrebat : Cum merge? Şi cari mi-au răspuns : Rău şi rău de tot. — Dar cum? Aţi căzut în alegeri? — Am căzut. — Şi cine v-a făcut să cădeţi? — Cine altul decît prefectul !

Domnul Chiţu, ministru de interne : Dacă nu voiţi să spuneţi numele persoanelor, spuneţi-ne cel puţin unde s-a întîmplat aceasta.

Nu voi să vă spui. Mai bine credeţi-mă de mincinos.

Domnul Gr. Vulturescu : Şi eu sînt căzut şi cu toate că nu m-a combătut prefectul.

Dacă noi atunci ne-am plîns că nu trebuie să fie atîta centralizare în mîna guvernului, ce trebuie să zicem acum cînd guvernul are în mîna lui drumurile de fer, are Regia monopolului tutunurilor, are băuturile spirtoase, are băncile agricole, astăzi cînd are o mulţime de posturi cari s-au creat din nou şi cari au făcut ca statul să aibă a întreţine astăzi armate : o armată care este cea bună, cea bravă, armată care poartă cu glorie uniforma şi care este chemată să apere ţara, şi o altă armată care este chemată să lucreze pentru suprimarea independinţei cetăţeanului! (*Aplauze.*)

Hei bine, luaţi oricare colegiu veţi voi, intraţi fiecare în conştiinţa domniilor voastre şi vă întrebaţi: cîţi din dumneavoastră sînteţi independenţi de guvern şi mai ales de administraţiune?

Domnilor, ce este un guvern parlamentar? După ideia tutulor oamenilor competinţi guvernul parlamentar este acel guvern care are în mîna sa cît se poate mai puţine interese d-ale particularilor; este un guvern care caută să se ocupe cît se poate mai puţin de interese locale, este un guvern care nu se ocupă decît de cele mai mari interese ale statului, pe cînd toate celelalte interese locale le lasă pe seama judeţelor şi comunelor.

Dar îmi veţi zice că s-a votat o lege judeţeană şi o lege comunală. Şi la rîndul meu vă voi întreba: Oare şi prin aceste două legi nu este menţinută tot acea armată teribilă care nu vă va lăsa nici să răsuflaţi? Căci uitaţi-vă la o plasă sau un plai şi veţi vedea că acolo astăzi se găsesc mai mulţi funcţionari decît odinioară la o cancelarie întreagă a unui minister; şi toţi aceşti funcţionari ştiu că pentru dînşii înaintarea, pentru dînşii răsplata toată vine de la guvern. Şi de aceea cu tot zelul caută ca prin toate mijloacele să facă să se îndeplinească voinţa guvernului.

Astăzi nu mai este trebuinţă de bîte, nici de influinţă morală; astăzi prefectul este înştiinţat, i s-a spus ce trebuie să facă şi îndată apoi şi subprefecţii cu subalternii săi ştiu care le este rostul.

Hei bine, la acestea am voit noi să ajungem cînd am luptat contra acestui rău, pe care cu toţii l-am recunoscut atunci şi care astăzi a luat nişte proporţiuni cel puţin de zece ori mai mari decît era atunci?

O voce: Cum era cînd erai dumneata ministru?

Atîta este meritul meu că eu sînt franc, nu ipocrit. Eu viu şi vă spui ce am făcut. Eu nu tăgăduiesc nimic din cele ce am făcut, pe cînd alţii le tăgăduiesc şi le fac. A! Eram bun. A! Aveam dreptate să vorbesc de aceste mari principii cari sînt cuvintele finale ale fiecărei societăţi. A! Eram bun cînd scriam şi luptam! Eram bun cînd, ca redactor al „Alegătorului liber", în favoarea acestor principiuri scriam şi luptam şi Dumnezeu ştie cu cîte persecuţiuni! Şi domnul Brătianu atunci ca şi acum se ducea de se odihnea la Florica. Domnia sa îmi aduce aminte un cuvînt al lui Ştefan cel Mare, care zicea: „Cuscrul meu, ţarul Rusiei, ce-i pasă? Şede pe divan, se mulţumeşte şi priveşte cum i se adună provincii peste provincii. Şi eu de 40 de ani nu m-am culcat liniştit, veghind ziua şi noaptea ca să-mi păstrez ţărişoara mea". Aşa am făcut şi noi mazariştii cinci ani de zile. „Monitoarele" sînt faţă. Convenţiunea comercială cu Austro-Ungaria încheiată sub Catargiu, de cine a fost atacată mai cu energie decît de mine?

Domnul preşedinte al consiliului: Cu toţii am atacat-o.

Ia să citim „Monitoarele". Da, a fost unul; a fost domnul C. A. Rosetti, foarte energic şi care vă completează.

Nu fac zîzanie, căci domnul C. A. Rosetti a spus de la tribună că „nebun ar fi acela care ar crede că după 40 ani de amicie eu să mă despart de domnul Brătianu". Dar nu pot zice că domnul Brătianu a lucrat cît domnul Rosetti. Domnul Rosetti, domnule Brătiene, are o energie mare, pe care nu o ai dumneata, pe care poate constituţiunea dumitale nu-ţi permite să o ai. Apoi cum, onor. domnule Brătiene, faci dumneata administraţiunea? Cînd este vacanţă, te duci la Florica. Şi cînd eşti în Bucureşti, te amesteci în prea multe lucruri mici şi nu ai vreme să te ocupi de cele mari.

Arată ce ai făcut pentru descentralizare.

Daţi-mi voie, domnule preşedinte, ca unui om bătrîn, să mai spui două cuvinte şi voi sfîrşi. Eu nu vreau să sfîrşesc ca un caraghios.

Domnul preşedinte al consiliului : Să sfîrşeşti cum ai fost totdeauna.

Nu repudiez şi nu renunţ la nimic din ceea ce am fost şi am făcut. Şi merg mai departe : înjurat, maltratat şi astăzi ca acum zece şi douăzeci de ani, sînt cu toate acestea omul cel mai recunoscător care poate să fie către ţara mea. Ţara mi-a dat mult : tot ce ea putea să-mi dea. Nu am nevoie nici de milioanele ei, nici de pensiunile ei. Ţara mi-a dat tot ce a putut ea să-mi dea, o mai repet. Ea mi-a dat posibilitatea de a realiza un program pe care l-am făcut în Cernăuţi în 1848 [35] şi a proclama Unirea acestor ţări înaintea domniilor voastre. Acest program conţinea 35 punte cari am contribuit a se pune în aplicare unul după altul pînă la sfîrşit, pînă la acela al Unirii acestor ţări, al Unirii naţionale şi al rezolvării cestiunii sociale.

Acel program poartă iscălitura mea. Şi mulţumesc ţărei mele că dîndu-mi-se ocaziunea de a-l realiza m-a răsplătit cu aceasta mai mult decît dacă mi-ar fi ridicat o statuă.

Voci : Şi noi am realizat programa de la 1848.

Nu tăgăduiesc nimănui nimic, decît eu mulţumesc ţărei mele cum că programul ce l-am făcut eu în Cernăuţi şi s-a primit de comitetul liberal şi naţional din Cernăuţi şi tipărit în imprimeria lui Ekhart şi mulţumesc zic că programul acesta l-am văzut realizat în toate punctele lui; mulţumesc atît ţărei mele, cît şi lui Dumnezeu că mi-a dat viaţă ca să ajung acolo de a-l putea realiza ! *(Aplauze.)*

Domnul ministru de interne : S-a împlinit toate şi nu mai e nimic de făcut.

Acum un ultim cuvînt. Aţi făcut un joc de cuvinte. Nu voiesc să fiu caraghios, nu voi să sfîrşesc ca un caraghios, să viu singur sau cu trei-patru în viitoarea Cameră; şi de aceea nici nu ştiu şi ezit foarte mult a-mi pune candidatura... *(Ilaritate.)* Dacă la vorbele cele serioase mă întîmpinaţi necontenit cu rîsete de pe banca ministerială, apoi şi eu mîine, acolo... oricînd veţi vorbi vă voi răspunde cu rîsete şi rîsete întemeiate pe ceva mai serios.

Hei bine, s-a făcut Unirea politică, dar oare atîta ajunge? Dar oare nu trebuie să ţinem seama de temperamentul unei părţi a ţărei şi să n-o jignim în sentimentele ei? Şi aceasta numai şi numai ca să formăm un partit brătienist în Moldova! Aceasta este Unirea pe care am dorit-o noi bătrînii, cînd eram tineri? Aceasta este Unirea pe care am dorit-o noi cînd ţara era despărţită? Generaţiunea noastră se cunoştea mai mult cînd era ţara despărţită decît se cunoaşte astăzi generaţiunea actuală. Şi susţin aceasta din toată puterea cuvîntului. Spuneţi-mi dacă generaţiunea actuală, inteligenţa din Bucureşti cunoaşte ceva ce este peste

Milcov, dacă tineretul de aici cunoaşte tineretul şi ideile celor de peste Milcov? Doar numai cei din armată! Doar numai acei ce sînt avocaţi şi se aleg deputaţi. Hei bine, ce aţi făcut pentru ca să fie un *va et vient* cum se zice, între partea aceasta a României şi partea de dincolo? Nimic. Apoi onor. domnul Chiţu, ministru de interne, pentru care am multă simpatie, mă întreba într-o zi: Dar cum îi zice judeţului aceluia unde s-au arestat ţăranii? Şi i-am spus că se numeşte Fălciu. Hei bine, cînd nici măcar ministrul nu cunoaşte numirile judeţelor, apoi ce să mai zicem?...

Domnul preşedinte al consiliului : A! Aceasta este prea mult!
Domnul ministru de interne : V-am întrebat pentru ce fapt sînt arestaţi şi unde sînt arestaţi, ca să mă duc la ministrul de justiţie să cer a-i pune în libertate şi i-a şi pus în libertate.
Domnul C. Teleman : I-a pus în libertate Curtea cu juraţi.
Domnul ministru de interne : Eu nu ştiam că-i pusese în libertate Curtea cu juraţi, de aceea m-am şi dus după interpelarea domnului Kogălniceanu la ministrul de justiţie ca să-i elibereze.

Eu voi face îndată pace, căci retrag cuvîntul. Vedeţi, vă fac poziţiunea uşoară.

Voci : Aşa, vezi!

Domnilor, ceea ce este mai rău astăzi la noi, boala mare a noastră este că instituţiunile pe care le avem nu găsesc sprijin în masa poporului; şi este natural pentru că ceea ce lipseşte mai mult la noi este caracterul. Dumneavoastră aţi iscălit alături cu mine că centralizarea este înjosirea caracterului...

Domnul preşedinte al consiliului : Să daţi dumneavoastră model.

Vă voi intreba pe dumneavoastră: Ce aţi făcut? În vremea boierilor aveaţi în Ţara Românească un ban Bălăceanu, un Filipescu Vulpache, un Grigore Cantacuzino — vedeţi că ştiu istoria ţării mele, căci pe toţi aceştia i-am cunoscut personal. Şi între tineri aţi avut pe Nicolae Bălcescu, iar între cei ce trăiesc astăzi mai aveţi încă două caractere: un Tell şi un C. [A.] Rosetti. Tell, caracter de fer, slăbănog, bătrîn, pe care nu l-am văzut şi nici nu-l mai vedem de mulţi ani, dar ştim cine a fost şi ce a făcut.

În ţara Moldovii am avut pe bătrînii Conachi, Alexandru Balş, Lungu; am avut pe Alexandru Sturdza, tatăl ministrului nostru; am avut pe Grigore Cuza, pe mitropolitul Veniamin, pe Dimitrie Ghica Moldoveanul şi pe Roset Solescu; iar între tineri am avut pe Negri, pe Rîşcanu, pe Mălinescu. Aceştia toţi au murit. Hei! Ce caractere ai format dumneata de şapte ani de zile sau mai bine zis de la răsturnarea lui vodă Cuza, căci ai răspunderea formării caracterelor? Ce caractere formăm noi, ce caractere lăsăm noi? Avem inteligenţe, avem acum oameni mai învăţaţi mult decît noi; dară vă las a răspunde dumneavoastră despre caractere. Caractere nu veţi forma, domnule prim-ministru Ion Brătianu, decît cînd veţi citi de trei ori această programă de la Mazar paşa, care poartă semnătura domniei voastre în al doilea rînd, şi cînd o veţi aplica; pe cînd azi nu faci cu orice chip decît să te menţii la putere.

Eu, domnule, îţi spun franc că dacă aş vedea că este un scop mare, că ai ceva mare de rezolvat, că ai ceva înalt de fondat, că aceste nu poţi să le formezi prin mersul regulat al Constituţiunii pe care aţi făcut-o dumneavoastră şi care eu n-am nici un drept s-o adorez, căreia îi cunosc toate greşalele şi, dacă aş fi chemat să o modific, aş modifica-o mai bine decît dumneavoastră — cînd ai avea astfel de scopuri, tot aş mai zice: Ai dreptul să şezi la putere cu orice preţ.

Domnul Gr. Vulturescu : Mai repede.

Am declarat încă o dată şi repet că de la bătrîni, de la cei cu care am luptat, voi asculta întreruperile şi-mi voi face o datorie de a le răspunde. Dar... *(Ilaritate.)*

Ia uită-te, domnule Brătiene, din luptătorii de la Mazar paşa cîţi au rămas cu dumneata? Eu sînt om rău, o oaie rîioasă, eu am făcut lovituri de stat, eu sînt autoritar...

Domnul preşedinte al consiliului : A ! Nu ! Acelea au trecut de mult, s-au uitat.

Vedeţi cît respectez această tribună că mă abţiu de a releva întreruperea domniei voastre; ar trebui să o respectaţi şi domnia voastră neîntrerupîndu-mă la fiecare cuvînt cu personalităţi, căci eu aci nu fac decît a-mi exercita un drept al meu; critic actele acestui guvern şi procedările acelora cari au fost colegii mei la Mazar paşa, la a căror venire pe această bancă am contribuit şi eu, şi critic fără a numi persoane...

Domnul ministru de interne : La cine se adresează aceste cuvinte?

La domnul Brătianu.

Domnul preşedinte al consiliului : La mine. Am şi eu dreptul, domnule Kogălniceanu, să critic actele domniei voastre, dar mi-e ruşine de această tribună să o fac.

Şi mie mi-e ruşine ca să replic la cuvintele domniei voastre şi să arăt faptele domniei voastre.

Domnul preşedinte al consiliului : Care fapte? Vă desfid!

Constataţi, domnilor, că eu, membru opozant, onorez mai mult această tribună decît fac alţii şi nu mai răspund la asemeni personalităţi.

O voce : Dar ce faci de două zile?

Critic faptele celor de la guvern ca oameni publici.

Mi se pare, domnule preşedinte al consiliului, că domnul Vernescu, domnul N. Ionescu nu mai sînt cu dumneavoastră; mi se pare că fracţiunea liberă din Moldova, care s-a manifestat la '76, nu mai este cu dumneavoastră şi mi se pare că şi fratele domniei voastre nu mai este cu dumneavoastră.

Vă aduceţi aminte, dumneavoastră citiţi mult. Istoria omenirii prezintă adesea oamenilor cari sînt în capul afacerilor ţării întrebarea care s-a pus şi lui Lascăr Catargiu în Senat : Cu cine ai mai rămas? Întreb şi eu acum : Cu cine ai mai rămas, domnule Brătiene?

Domnul preşedinte al consiliului : Am rămas cu conştiinţa mea că mi-am făcut datoria.

Veţi zice că aveţi majoritate. Da, aveţi o mare majoritate şi o majoritate care vă ascultă, care vă sacrifică foarte mult, căci ascultă şi semnele de asmuţare ce-i daţi. *(Protestări, zgomot.)*

După ce mă voi coborî de la această tribună şi după ce pe acel scaun va veni un alt preşedinte, atunci mă voi plînge, eu, Kogălniceanu, la amicul meu Agarici cum m-a apărat fiind aci.

> *Domnul vicepreşedinte :* Eu vă rog să-mi faceţi poziţiunea mai uşoară. Nu mai răspundeţi la întreruperi şi nu vă adresaţi la persoane.

Eu fac personalităţi ? Nici nu răspund la cele ce mi se fac.

> *Domnul N. Fleva :* Şi acuzi toată majoritatea mereu.

Domnul Fleva, care a subsemnat cu mine programa aceasta...

> *Domnul Fleva :* Da, şi eu m-am ţinut de ce am subscris. Dumneata nu faci tot astfel, căci îndată ce nu mai eşti ministru acuzi pe cei ce sînt pe acea bancă.

Ca să sfîrşesc cu întreruptiunile dumneavoastră vă răspund numai atît. Iată ce aţi zis şi ce aţi subscris : „În fapt nu majorităţile legislative formează ministerele, ci miniştrii-şi fac majoritatea şi mai c-am putea zice unanimitatea legislativă".

Vă dau acum, domnilor din majoritate, *rendez-vous* la viitoarele alegeri ca să dovediţi cum sînt aplicate adevărurile programei de la Mazar paşa, programă pe care astăzi conservatorii, la rîndul lor, ar putea să o iscălească la adresa domnului Ion Brătianu.

Pentru toate cele mai sus espuse refuz ministerului domnului Ion Brătianu bugetul ţărei [36].

„Monitor", 1882/1883, nr. 59, p. 847, col. 1 — p. 852, col. 2 ; p. 853, col. 3 — p. 860, col. 1, 3 ; p. 867, col. 1. Se publică după broşura Programa de la Mazar paşa aplicată de guvernul domnului Ion C. Brătianu. Cuvînt rostit în şedinţele Camerei deputaţilor din 26 şi 27 ianuar 1883 de ..., deputatul colegiului IV de Mehedinţi, *Bucureşti, 1883, 113, p.*

NOTE

[1] Aşa cum cititorul poate constata, discursul al cărui pretext îl constituie dezbaterea bugetului înseamnă o rememorare a evenimentelor majore din perioada postpaşoptistă a ţărilor române, apoi a României. Chiar în epocă rostirea lui a fost un adevărat eveniment ; iată cum îl consemnează în „Timpul" din 2 februarie 1883 M. Eminescu : „După cum Anteu, uriaşul anticităţii, recîştiga puteri pentru luptă numai prin singura atingere a pămîntului care-l văzuse născînd, tot astfel domnul Kogălniceanu, colosul elocuenţei române, prin simplul contact al tribunei, pe care o ocupă de 40 de ani, capătă noi inspiraţiuni şi nouă accente spre a zdrobi pe adversari... Practician abil, puternicul om de stat a pus cu brutalitate degetul pe rană... a ţintuit în locu-i pe viceregele Brătianu şi pe credincioşii săi automaţi... Mari şi frumoase sînt paginile sale ca orator, nici una însă credem nu se poate compara cu aceea pe care a creat-o în zilele de 26 şi 27 ianuare trecut".

Alte amănunte referitoare la cele amintite de K. cititorul le poate regăsi şi în celelalte discursuri din seria de faţă.

[2] Vezi K., *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea I, p. 45 şi urm.

[3] Guvernul Ion Ghica, format la 15 iulie 1866 şi care a durat pînă la 1 martie 1867 ; i-a urmat un guvern C. Al. Creţulescu.

[4] Vezi K., *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea I, p. 373, nota 4.

[5] Emil Costinescu.

[6] K. se înşeală evident căci lucrurile s-au discutat în 1835, cînd s-a încheiat o convenţie vamală între cele două principate, şi apoi s-au soluţionat prin desfiinţarea vămilor dintre ele în 1846.

[7] Vezi K., *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea a IV-a, p. 603 şi urm., şi *Opere*, V, *Oratorie III*, partea I, p. 115 şi urm.

[8] Vezi K., *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea a IV-a, p. 134, nota 5.

[9] *Ibidem*, p. 112 şi urm.

[10] Format la 27 aprilie 1876 şi în care K. era ministru de externe. A fost înlocuit cu un guvern I. C. Brătianu la 24 iulie acelaşi an.

[11] „Alegătorul liber" a apărut între 23 ianuarie 1875 şi 14 iulie 1876 avîndu-l ca girant pe I. L. Caragiale. K. nu a figurat în comitetul de redacţie. Alături de cei doi mai sînt de amintit ca animatori ai foii Dim. Brătianu, D. A. Sturdza, N. Fleva, I. C. Brătianu, Opreanu ş.a.

[12] În buget figura suma de 63 560 de lei pentru exerciţiul 1882/1883 şi 62 960 pentru cel următor.

[13] Vezi nota 10. G. Vernescu ocupa portofoliul internelor, iar N. Ionescu era titularul Ministerului de Externe. La 4 aprilie 1877, în ziua ratificării convenţiei militare cu Rusia, acesta din urmă a fost înlocuit cu K.

[14] Vezi K., *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea a IV-a, p. 396 şi urm.

[15] Vezi Introducerea şi p. 252, 281 şi 341.

[16] Respectiv D.A. Sturdza, Ion Ghica şi P. Carp.

[17] Vezi supra p. 363.

[18] Aluzie la Dulcigno, vezi supra p. 88, nota 11.

[19] Afirmaţia lui K. avea un subtext pe care cu siguranţă auditoriul îl sesizase. I. Bălăceanu, aflat de nouă ani la Viena, ajunsese un filoaustriac convins, în asemenea măsură încît văzuse în împotrivirea României la acordarea unui vot preponderent Austriei în Comisia europeană a Dunării o presiune rusească. Pus în situaţia de a protesta pe lîngă cabinetul vienez, Bălăceanu a pretextat un reumatism chinuitor şi şi-a ales postul într-o ţară mai însorită — Italia. Cît îl priveşte pe P. P. Carp, cumnatul lui D.A. Sturdza, dincolo de încercările sale de apropiere dintre liberali şi cei ce încep a se intitula junimişti, el se angajase faţă de I. C. Brătianu să obţină de la Austria renunţarea la poziţia preponderentă în comisie. Versiunea lui I. Bălăceanu, cu accente pătimaşe şi trădînd în acest caz o surprinzătoare miopie politică, în *Souvenirs diplomatiques* deja citate (cap. XIV).

[20] Discurs rostit la 16 ianuarie 1883. Cf. T. Maiorescu, *op. cit.*, III, p. 163 şi urm.

[21] Vezi Introducerea.

[22] Vezi-l la T. Maiorescu, *op. cit.*, *loc cit.*, p. 88 şi urm.

[23] Joc de cuvinte în jurul numelui deputatului Pană Buescu.

[24] Gh. Chiţu.

[25] Ploieşti.

[26] K. are dreptate pe jumătate căci portofoliul Ministerului de Război a fost deţinut de generalul Alexandru Cernat între 3 aprilie 1877, cînd a intrat şi el în guvern, şi 20 august 1877, cînd I. C. Brătianu a fost *ad interim* la acest minister pînă la 11 martie 1878.

[27] La data rostirii discursului I. C. Brătianu era din nou *ad interim* la Ministerul de Război.

[28] Edvin von Manteufel (1809—1885), general prusian, guvernator al provinciei Alsacia-Lorena.

[29] Helmuth von Moltke (1800—1891), mareşal prusian ; şef al Marelui stat major în timpul războiului cu Franţa din 1870—1871.

[30] Patrice de Mac-Mahon (1808—1893), mareşal al Franţei ; înfrînt în timpul războiului franco-prusac. Preşedinte al Republicii Franceze (1873—1879).

[31] François Certain de Canrobert (1809—1895), mareşal al Franţei.

[32] J. B. Billot (1828—1907), general francez care reorganizează armata după 1871. Ministru de război în 1882—1883.

[33] Vezi supra p. 162 şi *Opere*, V, *Oratorie III*, partea I, p. 267.

[34] Vezi supra p. 94.

[35] Lucrarea a apărut anonim. În 1883 a fost reeditată de Comitetul opoziţiei unite din Iaşi (vezi infra), cu o prefaţă de G. Mîrzescu, împreună cu apelul comitetului către alegători (Iaşi, XVI + 64 p.).

[36] Lui K. i-a replicat cu violenţă D. A. Sturdza, care l-a acuzat că face un rechizitoriu, că se substituie unui Cato, dar odinioară a semănat destulă neghină în această ţară, pe care guvernul I. C. Brătianu cu greu o poate stîrpi. K. nu e „inima opoziţiunii", declarase D. A. Sturdza, el doar „zavistuieşte". Despre programul de la Mazar paşa folosit de K., cum cititorul a putut constata, ca bază a argumentaţiei sale împotriva guvernului I. C. Brătianu, D. A. Sturdza observase acru : „Prea puţin îmi pasă mie de programul de la Mazar paşa. Dacă fundul inimei este negru,

este stricat, este putred, atunci tot programul rămîne hîrtie albă". Şi încheiase mefistofelic: „Cuvîntarea domnului Kogălniceanu a fost nedreaptă pentru minister şi pentru ţară, nedreaptă pentru partit, ea a fost numai o nălucă rea care a trecut prin Cameră şi care cred că în inima nimănui nu va lăsa nici o suvenire". (Vezi şi intervenţia următoare.)

A doua zi după rostirea discursului intervenise D. Moruzi, dar în absenţa lui K., şi spusese că Teleman, colonelul cu un frate în Adunare, fusese maior sub conservatori şi colonel sub liberali. S-a apucat de politică împotriva guvernului şi I.C. Brătianu l-a mutat de la Fălciu la Dîmboviţa. Luase cuvîntul şi I. C. Brătianu în motivarea gestului său şi spusese că de şapte ani guvernul nu se preocupa cu cine votează ofiţerii, dar totodată nu-i putea lăsa „să devie agenţi electorali".

D. Moruzi mai amintise de colonelul Pilat, comandantul Regimentului 16 dorobanţi, senator de Botoşani, care însă nu ameninţase nici un părinte cu ostracizarea copilului. În fine, spusese că pe praporcic (i.e. I.C. Brătianu) îl văzuse în Bulgaria, pe cîmpul de luptă, dar polcovnicul (Kogălniceanu) „a stat liniştit în ţară".

Bugetul, de la discutarea căruia a pornit şi discursul lui K., a fost votat cu 55 de voturi pentru, şase împotrivă şi şase abţineri.

Discurs asupra situaţiei politice din ţară. Polemică cu D. A. Sturdza *

Domnule preşedinte şi domnilor deputaţi, vă este cunoscut, cum am spus şi alaltăieri[1], că opoziţiunea, în ţările cu regim parlamentar, are două ocaziuni solemne cînd poate să spună şi ea puterei esecutive părerile ei asupra afacerilor ţărei: este ziua cînd se discută răspunsul la mesagiul tronului, unde opoziţiunea se adresează mai mult la tron decît la guvern, şi este ziua cînd se discută budgetele. Am discutat budgetele pe tărîm politic, am criticat neconsecinţele între faptele acestui guvern şi între programa de la Mazar paşa, care a contribuit la răsturnarea guvernului conservator şi la venirea la putere a partidului şi a ministerului actual. Ca vechi mazarist am criticat actele guvernului, fără a mă atinge de onoarea şi viaţa privată şi chiar de trecutul deosebitelor persoane cari formează ministerul actual şi mai cu osebire m-am adresat la domnul prim-ministru, cu care sînt contimporan şi cu care am acelaşi trecut.

Ca din senin a venit domnul ministru de externe şi a luat însărcinarea să răspundă pentru ministerul întreg.

Domnilor, dacă este un ministru pe care pot zice că l-am cruţat, a fost onor. ministru de externe. „Monitorul oficial" este faţă şi l-aş ruga să arate în ce am jignit persoana domniei sale şi în ce am pus discuţiunea pe tărîmul personalităţei?

Domnii mei, noi nu sîntem, nici cei din majoritate, nici cei din minoritate, prea dezmerdaţi cu preţioasa venire a domnului ministru de externe între noi.

Eu n-am auzit vocea onor. ministru de externe în această Cameră decît de două ori: întîi cînd iarăşi ca ieri a luat apărarea primului-ministru spre a protesta despre devotamentul său nemărginit, ceea ce-i face onoare atît domniei sale, cît şi persoanei către care şi-a esprimat devotamentul.

Întrebat: Cum a venit pe acea bancă? Ce reprezintă domnia sa? Care este politica exterioară ce are a urma? Domnia sa s-a apucat a ataca pe domnul Lahovari în modul cel mai personal. Ieri asemenea, fără să răspundă cîtuşi de puţin la întrebările ce i-am făcut în chipul cel mai moderat, cum domnia sa a socotit de cuviință să trămită tocmai la Viena şi tocmai în ajunul cestiunei Dunărei pe cumnatul sau cuscrul domniei sale, domnul Petre Carp[2], care mai ales în cestiunea Dunărei a formulat nişte afirmări pe cari le-a combătut Parlamentul întreg şi pe cari sînt convins că le condamnă şi astăzi; în loc să răspundă la cestiuni cari ating cele mai grave interese ale țărei, domnia sa mi-a răspuns şi mie tot ca domnului Lahovari, prin un şir de atacuri personale de la început pînă la sfîrşit, fără a spune un singur cuvînt în privința adevăratelor cestiuni la cari domnia sa era dator să răspundă.

---

* Şedinţa din 28 ianuarie 1883.

Eu mi-am permis de a critica politica nu a domnului ministru de externe în special, ci politica guvernului în privința micelor state balcanice, surorile noastre în trecut, în prezent şi din norocire şi în viitor. Domnia sa le-a lăsat toate acestea la o parte şi a făcut din mine un fel de arap în care a tras toate săgețile domniei sale şi pe urmă mi-a aruncat în cap şi un işlic.

Domnilor, am aşteptat să iasă „Monitorul" şi nu voi zice nici un cuvînt de la mine; voi reproduce textual cuvintele domniei sale.

Iată întîia întrebare pe care mi-a făcut-o: „Pe ce putere se reazemă domnia sa pentru a face acest rechizitoriu? Pe ce putere internă sau externă? Pe ce putere morală sau materială? "

Aceasta, domnilor, este o adevărată insultă. Cum? După 40 ani de politică, de lucru în această țară nu am eu drept, nu am eu puterea materială şi morală pe care o are fiecare dintre dumneavoastră ca să vin şi eu, deputat ca şi dumneavoastră, să fac o interpelare guvernului sau chiar un rechizitoriu? Nu am eu drept a spune opiniunea mea asupra mersului afacerilor țărei şi a faptelor puterei esecutive? Apoi atunci această întrebare s-ar putea adresa mai ales la cei mai juni din această Cameră, cari vin acum şi intră în viața politică. Eu cel puțin am vîrsta, am munca, am trecutul, rău, mizerabil, detracat fie acel trecut, dar tot am un drept şi acest drept alegătorii mei au fost chemați să-l cerceteze şi să judece purtarea mea, calitățile mele morale şi materiale. Atunci s-ar putea adresa această întrebare la domnul Iepurescu, care abia din anul trecut a intrat în Parlament, un tînăr care nu are trecut, dar care dovedeşte că are viitor cînd se va mai modera puțin. *(Ilaritate.)*

De aceea, cu permisiunea dumneavoastră, voi recunoaşte şi voi lua aceasta ca o insultă.

Acum alta:

„Domnia sa a fost de multe ori şi mult timp în capul administrației țărei; făcut-a pentru țară ceea ce cere astăzi? Dat-ați oare dumneavoastră acestei țări o administrațiune model? Dat-ați acestei administrațiuni piatra fundamentală, moralitatea?".

Această întrebare, domnilor, ar putea să prefacă Parlamentul care are altceva de făcut într-un fel de juriu care să vină să drămuiască administrațiunea mea de vreo 6—7 ori să vadă dacă a fost morală. Dar ce importă aceasta Camerei? Faptele mele sînt cunoscute. Alegătorii, opiniunea publică au a mă judeca. Mă va onora cu încrederea sa sau voi fi stigmatizat. Dar să vină domnia sa să facă procesul administrațiunei mele, care nu este la ordinea zilei, şi apoi să-mi spună că n-am putere materială sau morală!

După aceea domnia sa mă acuză că sînt împăienjenat, că m-am făcut separatist. Eu, propunătorul Unirei, să fiu separatist! Apoi dacă aş fi separatist aş şterge din istoria mea acele mici pagine pe cari le am şi pe cari nici duşmanii mei nu le contestă.

După aceea vine domnul ministru de esterne a mă ataca în alt mod zicînd că eu am fost serv sau servil şi că aceasta o dovedeşte istoria. Mai pe urmă, dîndu-şi domniei sale o patentă de onestitate şi de moralitate, merge mai departe şi mă întreabă pe ce idei şi pe ce principii m-am bazat de m-am turburat aşa de tare? Eu am venit cu ideile şi cu principiele mele. Acele idei şi acele principii sînt arătate în programa de la Mazar paşa şi eu în aprecierea mea, bună sau rea, găsesc că ele se pot aplica, şi pe baza acestor principii am venit cu dreptul meu de deputat de a-mi espune părerile mele.

Mai la vale domnia sa mi-a amintit de numele de Lascarache şi Mihăiţă. Am spus că eu nu înţeleg nimic din acestea. Şi, în sfîrşit, după atîtea calificări de cari e plin discursul domniei sale mi-a imputat ca o crimă că eu am fost director în consiliul de administraţiune al liniei ferate Roman—Iţcani, consiliu în care figura şi principele Dimitrie Ghica. Nu este adevărat că eu am fost în acest consiliu.

Şi apoi iarăşi la sfîrşit se laudă domnia sa şi zice că prin progresele făcute prin rezbel şi prin munca continuă am ajuns acolo unde sîntem, fără să-şi aducă aminte de rolul ce juca domnia sa atunci.

Apoi şi-a mai dat încă o patentă de onestitate pe seama domniei sale, iar pentru mine a zis că fundul inimei mele este negru, este stricat, putred, dînd a se înţelege prin aceste cuvinte că eu sînt un om care nu am drept în faţa domniei sale să critic actele guvernului.

Domnii mei, eu ştiam odată că în ţara aceasta puterea esecutivă se compune din şapte miniştri. Un ministru preşedinte, un ministru de interne, un ministru de finanţe, un ministru de instrucţiune publică, un ministru de justiţie, un ministru de lucrări publice, un ministru de externe şi un ministru de rezbel.

Nu ştiam că există şi un ministru al insultelor publice. *(Aplauze.)* Ieri m-am convins despre aceasta căci domnia sa domnul ministru de externe nu s-a achitat decît de această din urmă specialitate a domniei sale, căci pînă acum nu a deschis gura domniei sale preţioasă ca să vină să spună ceva despre cele din afară.

Domnule ministru de externe, cînd cineva-şi permite să vină să conteste onestitatea şi moralitatea unui deputat, cînd cineva se hotărăşte de a arunca noroiul, corupţiunea personală şi a servilismului în faţa altuia, trebuie mai întîi ca el să se uite în oglindă spre a-şi vedea propria sa faţă. *(Aplauze.)*

Mi-aţi vorbit, domnule ministru de externe, despre nişte figuri moarte şi cari nu au nimic a face în cestiune; mi-aţi vorbit de figurile lui Lascarache şi Mihăiţă. Nu am avut nimic a face cu aceste figuri. Eu eram tînăr, eu eram în luptă, nu aveam a face cu aceste instrumente ale regimului fostului domn Mihail Sturdza. Decît ştiu atîta numai: că aceste două umbre erau din Roman şi că aceste două umbre respirau, cînd trăiau, acelaşi aer care-l respira şi domnul ministru de externe. Însă domnia sa în privinţa aceasta uită ceva, uită că mai era lîngă Lascarache şi Mihăiţă Mihalache încă cineva şi acesta era ministru, şi acest ministru venea în toate zilele la domnul Sturdza şi acolo se întîlnea cu un arnăut care mergea îndărătul trăsurei lui Mihail Sturdza, şi venea acel ministru, mare logofăt al dreptăţei, şi în faţa noastră — juna Moldovă de atunci, în care erau toţi adjutanţii, chiar la curtea lui Sturdza toţi adjutanţii erau liberali şi se numeau *bonjurişti* —, în faţa şefilor de administraţiune, în faţa preşedinţilor de tribunale, se pupa în bot cu arnăutul lui Sturdza. Nu voi cita numele acelui om, fiindcă numele ce purta el a fost purtat de mulţi oameni cari au făcut onoare ţărei. Apoi cînd domnul Sturdza mergea în provincie în reviziune ca să cerceteze tribunalele şi administraţiunea, acel logofăt al dreptăţei se suia pe capra trăsurei, mergea prin oraşe la autorităţi, la tribunale, unde se dedea jos de pe capră şi lua de subţioară pe domn ca să-l ajute să se dea jos din trăsură. Aşa este că acesta este servilism? Ei bine, oamenii cari se ocupă cu rezolvarea problemelor fiziologice s-au ocupat şi de succesiunea, de transmisiunea ereditară nu numai a boalelor fizice, dar şi a vicielor şi virtuţilor de la o generaţiune la alta, şi au rezolvat această problemă în sensul că de multe ori boalele ca şi viciele se transmit nu numai pe cale directă, dar şi pe cale laterală; aşa s-a văzut de multe ori că fiul nu moşteneşte virtuţile tatălui şi că nepotul moşteneşte viciele unchiului. *(Ilaritate.)*

A mai venit domnul ministru de externe şi, fiindcă eu am fost de două ori la minister în ministerul domnului Brătianu, mi-a zis că am fost servil. În adevăr, în timpuri grele, în timpul rezbelului, am fost ministru de externe şi am fost în timpul Constituantei ministru de interne. Dar domnul Sturdza, care astăzi [î]şi însuşeşte izbîndele ţărei şi vorbeşte de rezbel şi de măreţele lui consecinţe, binevoiască a ne spune ce rol a jucat pe acea vreme?

Eu, cel fără putere morală, am fost alături cu domnul Brătianu ca să apărăm ţara şi am apărat-o cum am putut. Dar pe atunci, în acele momente critice pentru ţară, cine era duşmanul nostru? Cine ne adresa interpelările cele mai teribile? Cine a declarat în Senat că rupe cu noi, cu domnul Brătianu şi cu mine, ca unii ce am compromis interesele ţărei?

O voce : Cine era acela?

Domnul Dimitrie Sturdza, actualul ministru de externe al domnului Brătianu...

Am mers mai departe, am zis domnului Sturdza : Iată bani, du-te în străinătate şi vezi singur cari sînt dispoziţiele Europei în privinţa noastră şi te întoarce ca să ne lămureşti, pentru ca să nu se înşele ţara. Ei ! Domnul Sturdza s-a dus; dar unde a căutat luminele? S-a dus la Pesta, unde s-a pus în comunicaţiune... cu cine? Dumnelui care ieri mă ataca că reprezint pe socialişti s-a dus la Pesta şi s-a pus în comunicaţiune cu Helfi!... Întrebaţi în Europa ce partid reprezintă Helfi în Camera ungară? Helfi reprezintă partidul cel mai radical. A primit domnul Sturdza şi deputaţiuni din partea softalelor * ungureşti şi a făcut atîtea acolo încît ministrul de externe s-a arătat nemulţumit de asemenea misiune, care era de natură a-l pune rău în faţa Rusiei şi a celorlalte puteri. S-a dus în Viena — sînt dator să cruţ alte două nume — şi a conspirat să răstoarne guvernul românesc şi să se verse sînge între ruşi şi români. Nu voiesc să dezvelesc tot.

Domnul I. Ionescu (de la Brad) : Dezveleşte tot!

Dar am corespondenţe particulare şi cînd un asemenea om mă atacă pe mine atunci sînt în drept să-i zic : Mai bine făceai să taci, căci... n-ai dreptate. Am scrisori particulare şi sînt în drept să fac cu ele ce voi voi.

Domnul I. Ionescu (de la Brad) : Să le dai în public, să le cunoască ţara.

---

* Studenţi la teologie, în lumea islamică.

Am fost cu domnul Brătianu de două ori în minister, dar eu nu sînt om din aceia care să vină la domnia sa numai după un gest cînd mă va chema şi care să mă duc cînd [î]mi va zice : Du-te, sau [î]mi va da ceva ca să mă duc. *(Ilaritate, aplauze.)*

Nici nu voi mai veni, nici nu mă voi mai duce.

Domnul Sturdza mai zice : „Drumurile de fer au venit astăzi în mîinele statului, cari le exploatează astfel cum cere interesul ţărei" şi aceasta o arată ca un merit al partidului liberal. Declar că aşa este. Apoi eu nu eram membru al partidului liberal, nu eram ministru în acel guvern ? Şi încă ce ministru ! Căci, nevoind să-mi zică cineva că m-am amestecat în acea afacere, fac apel la lealitatea domnului prim-ministru dacă nu i-am zis : Eu nu mă pronunţ ; unde vei subscrie dumneata, voi subscrie şi eu, şi aşa am făcut şi n-am luat nici o parte, nici direct, nici indirect, în cele[l]alte amănunţite afaceri. Aşa este, domnule Brătiene ?

Domnul preşedinte al consiliului : Aşa este !

Apoi, cînd eu în acele afaceri cari au făcut averea multora *(aplauze)* nu m-am amestecat, pentru ce mă ataci ? Pentru ce nu voieşti ca eu să fiu zeiţa moralităţei ?

Mai zice domnul Sturdza că drumul de fer de la Cernăuţi, în al căruia consiliu de administraţiune sînt membru, nu merge bine. Apoi nu sînteţi guvern ? Apoi nu aveţi decît să căutaţi să vedeţi dacă merge bine sau nu şi să luaţi măsurile cuvenite. Eu nu sînt nici preşedinte, nici director al acelui drum de fer ; domnul Dimitrie Ghica este preşedintele care cîrmuieşte şi administrează şi eu mă duc în consiliu o dată pe lună, dacă mă cheamă ; noi totdeauna nu am căutat decît să românizăm acea linie şi în toate zilele, cît pot, aduc români şi-i pun acolo ; chiar în momentul de faţă ne ocupăm cu cestiunea de a pune în capul direcţiunei un român. *(Aplauze.)* Apoi, dumneata care din aceasta voieşti să-mi faci o crimă, dumneata care combaţi alianţa ce, siliţi, am făcut cu Rusia, neputînd face altfel pentru apărarea ţărei, dumneata care combăteai acel rezbel, cum de nu-ţi aduci aminte că te-ai făcut constructor la drumul de fer rusesc de la Frăteşti la Zimnicea şi că după ce ai luat banii şi i-ai cheltuit ai alergat la mine şi te-ai rugat să mijlocesc în favoarea dumitale şi să te scap de tribunal ? Şi eu ţinînd seamă că constructorul era român, că neavînd practica lucrului s-a înşelat, am osîndit pe Poliacof nu numai ca să nu reclame 100 000 lei de la constructor, dar încă să-i mai dea 50 000.

Apoi, cînd eşti atît de indulgent pentru dumneata, de ce eşti aşa de aspru pentru mine ? De ce nu-ţi aduci aminte, domnule Dimitrie Sturdza, cum că dumneata ai fost preşedintele consiliului de administraţiune al regiei tutunului în timpul englezului Lang, că dumneata ai formulat ca preşedinte, sub iscălitura dumitale, pretenţiunile acelei companii în contra statului român şi că peste trei zile te-ai făcut ministru de finanţe şi ai introdus acele pretenţiuni înaintea Camerei şi majoritatea acestei Camere te-a trimis de aici împreună cu proiectul dumitale ? *(Aplauze.)* Aşadar, domnule, respectează oamenii dacă voieşti să fi respectat, fii drept către alţii spre a nu sili pe nimeni să fie aspru cu dumneata.

M-ai mai acuzat, onorabile domn Dimitrie Sturdza, cum că eu te-am atacat de servilitate. Ferească Dumnezeu ! Am zis că preşedintele ministerului absoarbe toată puterea. Aceasta am zis şi mi-a absorbit-o şi mie, nu o tăgăduiesc ; eu cît am fost ministru de interne şi de externe, şi mai ales de interne, mă tot întrebam dacă eu sînt ministru de interne sau un cap de diviziune?

Apoi, domnule Sturdza, dumneata trebuie să-ţi aduci aminte că eu am intrat în luptă singur cînd a trebuit să intru, niciodată nu m-am uitat după mine să văd dacă vine cineva sau ba, pentru că eu am fost totdeauna de sine stătător. Dumneata niciodată în viaţa dumitale n-ai fost de sine stătător. De cînd cunosc eu pe domnul Sturdza, fără să-i tăgăduiesc meritele pe care le are, este bun scriitor, este numismatic, are cunoştinţe financiare, dar tăria caracterului să-mi permită să i-o contest. Domnia sa a avut totdauna lîngă sine un cornac* politic, domnia sa a avut de povăţuitor pe Constantin Hurmuzachi, pe Petre Mavroghene, pe Lascăr Catargiu, pe Manolachi Costachi, pe Panu, pe Ioan Ghica şi acum pe domnul Ioan Brătianu; şi tot aceste cuvinte de devotament le-a adresat la toţi aceia cari-l conduceau pe calea spinoasă a vieţei politice.

Apoi, onorabile domn Dimitrie Sturdza, cînd pe dumneata te-a avut cine a voit, pentru cei vii să-mi imputi slăbiciunea de caracter mie? Pentru ce vii să mă loveşti?

De aceea, domnule Dimitrie Sturdza, eu vă conjur să fii mai modest, nu veni în această Cameră cu acel ton care te-a făcut în Moldova fiinţa cea mai urîtă care a existat şi care face ca această Cameră însăşi, un minut dacă te-ar părăsi preşedintele consiliului, nu te-ar primi, după cum nu te-a primit de atîtea ori, şi chiar astăzi este datoare să te întrebe dacă-ţi sînt mînile destul de puternice ca să vii să aperi drepturile ţărei? Nu pun în îndoială patriotismul dumitale, dar tăria dumitale de caracter o contestez, căci, dacă ţi se zice să mergi în dreapta, te duci în dreapta, dacă ţi se zice să mergi în stînga, te duci în stînga.

Cînd v-aţi făcut ministru de esterne, am văzut că aţi întîrziat de a veni la postul domniei voastre, aţi fost pe la Berlin, pe la Viena, Dumnezeu ştie mai unde; nu fac o crimă că domniile voastre trăiţi mai mult cu miniştrii străini decît cu reprezentanţii ţărei, dar [î]mi permit şi eu să zic un cuvînt.

Cum dumneata m-ai întrebat ieri pe mine de multe şi mi-ai făcut un rechizitoriu şi m-ai făcut să ascult injuriele ce-mi adresai, ia dă-mi şi mie voie, cu puterea morală şi materială a celui după urmă alegător din colegiul al patrulea, alegător nu al deputatului, ci al delegatului, dă-mi voie şi mie să te întreb : Pe ce putere morală, pe ce putere de convicţiune reprezinţi dumneata ţara în aceste momente critice [3]?

„Monitor", 1882/1883, nr. 61, p. 887, col. 2 — p. 890, col. 1.

---

* Conducător de elefanţi.

NOTE

[1] Vezi discursul precedent.

[2] P. Carp era cumnat cu D. A. Sturdza.

[3] M. Eminescu comentează astfel riposta lui K. : pe D. A. Sturdza „l-a stigmatizat cu titlul de ministru al *insultelor* publice, l-a sucit, l-a răsucit în toate chipurile şi după ce l-a făcut de rîsul lumii l-a aruncat ca pe o otreapă netrebnică departe de el", în „Timpul" din 2 februarie 1883.

Dezvoltă interpelarea asupra închiderii graniţelor austro-ungare pentru exporturile de vite din România *

Domnilor deputaţi, în privinţa interpelărei dacă este cu putinţă ca să se deschidă graniţele pentru introducerea vitelor noastre în Austria [1], nu voi fi lung fiindcă materia este pe deplin cunoscută de toţi.

Prin convenţiunea comercială care o avem cu Austria, pe lîngă alte concesiuni, guvernul austriac a scăzut şi darea care era pusă pe vite.

Înainte de convenţiunea aceasta darea era mai întîi un galben de bou; mai pe urmă s-a scăzut la jumătate de galben şi prin această convenţiune s-a redus la un sfert; însă tot prin această convenţiune guvernul austriac şi-a păstrat dreptul ca în caz de boală a vitelor să poată aplica regulele de poliţie higienică. Pe această rezervă care şi-a făcut-o, guvernul austriac s-a crezut în drept de a ne închide graniţele cu totul, declarînd că sîntem o ţară infectată de boală, că avem epizootie permanentă în ţară şi că, prin urmare, în vederea şi puterea altor convenţiuni care le are încheiate cu alte state, va păstra această stare de lucruri pînă ce guvernul român va arăta că are în ţară o adevărată lege care să garanteze pe Austria de acest rău. Guvernul nostru, ca să îndeplinească această cerinţă a guvernului austriac, a venit cu un proiect de lege prin care se închideau graniţele ruseşti într-un mod permanent, care lege s-a şi votat de Corpurile legiuitoare, şi cu toate acestea graniţele nu ni s-au deschis încă.

Ei bine, domnilor, pe cîtă vreme nu ni se vor deschide graniţele despre Austria, legea ce s-a votat este una din cele mai păgubitoare pentru noi, mai ales pentru judeţele de peste Milcov, nu zic din partea Moldovei, ca să nu fiu iar taxat de separatist.

În adevăr, care era la noi modul creşterei vitelor în Ţara de Jos? Se aduceau din Basarabia vite tinere, bouleţi, cari vite se cumpărau şi de proprietarii mari şi mai ales de ţărani; aceste vite, aceşti bouleţi, cînd deveneau boi de 6 sau 7 ani se vindeau în mare parte la exploatatorii de velniţe şi aceşti bouleţi cari fuseseră cumpăraţi cu 5 sau 6 galbeni se vindeau cu 15 sau 20 galbeni.

În Moldova concurenţa de vite este foarte mare; acolo ţăranii ţin foarte mult a avea boi mari şi frumoşi şi de aceea cînd în vreun bîlci sînt boi frumoşi de vînzare ţăranii se duc la proprietari şi-i roagă să nu le facă concurenţă, căci de multe ori ei dau pînă la 60, 70 galbeni pe perechea de boi.

Ei bine, azi ţăranii nu pot să mai facă acest comerciu; nu se mai pot cumpăra bouleţi din Basarabia şi astfel sînt siliţi să se servească pentru munca pămîntului cu aceiaşi boi pînă îmbătrînesc, cînd sînt siliţi a-i vinde la măcelari pe un preţ de nimic, fiindcă proprietarii de velniţe nu-i mai cumpără, neputînd a-i esporta în Austria, şi astfel măcelarii, în vederea multelor vite din ţară, dictează legea, cumpără boi pe cîte 4 sau 5 galbeni unul.

Ce se întîmplă apoi pentru proprietarii cei mari? Şi aceasta este o industrie foarte răspîndită, dar foarte răspîndită. Numai în Ţara de Sus sînt peste 100 poverne care hrănesc cîte 4—5 sute de boi şi care-i cumpără boii. Cînd s-a făcut această închidere de graniţe s-au găsit proprietarii cu grajdurile pline de vite şi, fiindcă nu se puteau esporta, i-au ţinut un an, doi şi au perdut capitalele. Boul care costa 50—60 galbeni au fost siliţi să-l vîndă cu 20 sau 25 galbeni. După calculul făcut de economişti, judeţele de peste Milcov în fiecare an perd la 25 de milioane. Guvernul nostru le-a dat asigurarea că guvernul austriac va retrage această măsură dacă vom face o lege sanitară. Legea s-a făcut şi acea lege este întocmai ca a celorlalte state şi s-a şi pus în aplicare. Cu toate acestea greutăţile nu au încetat şi ele sînt mult mai mari, mai ales pentru proprietarii de-a lungul Prutului, cari sînt siliţi să se uite cum stau vitele lor pe mal fără să le poată trece dincolo. De aci proprietarii trebuie să pună alte capitaluri ca să cumpere boi pentru agricultură, căci în judeţele de peste Milcov agricultura nu se face ca aci, acolo fiecare proprietar are boii săi pentru munca cîmpului.

---

* Şedinţa din 28 ianuarie 1883.

Prin urmare, pe cît văd eu, boala de vite nu este adevărata cauză care face pe guvernul austriac să împedice importarea vitelor noastre, ci numai pentru că vitele noastre făceau concurenţă cultivatorilor de vite din Galiţia şi din Ungaria. De aceea Camerile de agricultură şi de comerciu din Galiţia şi din Ungaria se adresează necontenit la guvernul austriac cerînd să nu cumva să deschidă graniţele. Este adevărat că Camerile de comerciu din centrele mari industriale sînt pentru noi, de exemplu : Camera de comerciu din Viena, care vede că acolo astăzi se plăteşte carnea mult mai scump decît înainte şi căruia nu-i importă dacă carnea vine din România sau din Ungaria, destul numai ca preţul ei să fie mai scăzut.

Domnilor, eu prin micele mele cunoştinţe aş putea să afirm că, oricît vom reclama noi în puterea dreptului nostru şi a convenţiunei comerciale, ca unii ce nu avem pesta bovină, a se deschide graniţele, nu se va face nimic deocamdată, că sînt încredinţat că şi această cestiune se priveşte tot ca o presiune asupra noastră în cestiunea Dunărei.

În adevăr, anul trecut, nu mai departe, un diplomat [î]mi zicea în Viena : „*Voyons, donnez-nous quelque chose, faites-nous une autre concession*".

De aceea eu cred că nu cestiunea sanitară este cauza care împiedică deschiderea graniţelor; nu este nici presiunea ce se face asupra guvernului austriac de către proprietarii de vite din Galiţia şi Ungaria, ci este mai mult o cestiune politică, cestiunea Dunărei.

În adevăr s-a zis : Iată în cutare punct s-a ivit epizootie.

Ei bine, domnilor, nu este un cuvînt ca o ţară care are fruntarii atît de întinse să fie lovită de acele măsuri draconiane pe toată întinderea fruntariilor sale, dacă s-a zis că într-un punct oarecare există epizootie.

Mi-aduc aminte că pentru România Mică s-au deschis graniţele după ce boala a fost stîrpită.

Dar, domnilor, ceea ce este cu România Mică nu este şi cu Moldova, fiindcă proprietarii de vite din România Mică, dacă vor avea fruntariile închise despre Austria, ei exportează vitele lor peste Dunăre în Serbia şi Serbia, nefiind lovită de acest ostracism, trece vitele ei în Ungaria, aşa încît proprietarii de vite din România Mică au un debuşeu de export pentru vitele lor.

Am auzit cum că la Ploieşti s-ar fi ivit boala de vite. Apoi, domnilor, chiar dacă ar fi aşa, ce are a face Ploieştii cu Dorohoiul, cu Suceava, cu Piatra şi celelalte judeţe din Moldova, ale cărora graniţe sînt închise de către Austria?

Nu este un cuvînt că dacă într-un punct se iveşte epizootie pentru aceasta să se închidă graniţele de-a lungul ţărei întregi. Apoi a fost epizootie în Braşov şi noi am oprit intrarea vitelor din Braşov, dar n-am închis toate granițele. De aceea-mi permit a întreba pe primul-ministru ce speranță are în această privință că se va da vreo satisfacțiune acestor interese economice ale acestei țări?

Eu mi-am permis de a hazarda o idee: de vreme ce guvernul austriac nu se poate înțelege cu guvernul român, atunci să recurgem la un arbitragiu. Acest principiu nu este străin, el a intrat deja în moravurile diplomației moderne; și chiar noi în convențiunea care o avem încheiată cu Italia prevedem că orice neînțelegere s-ar ivi între ambele state contractante ca să se hotărască prin compromis. Să se propună aceasta; și dacă guvernul austro-ungar nu va voi, atunci va dovedi că nu are dreptate, ci așa voiește, așa face; și noi ne vom forma educațiunea pentru viitor, ca atunci cînd va veni epoca terminărei acestei convențiuni, atunci să nu mai încheiem alta, ca să nu mai avem neplăcerea de a fi tratați și atunci ca și acum.

Replică primului-ministru I. C. Brătianu.

Domnul președinte al consiliului ne-a arătat două mijloace; în privința bunei-voințe a guvernului austriac ne-a zis cuvîntul: Speră. În adevăr, după banca ministerială nici nu se putea zice mai mult, mai cu seamă în fața îndărătniciei vecinilor noștri de a se conforma cu convențiunea. Cît pentru mine și pentru domniile voastre, cuvîntul de speranță va avea acea valoare care există într-un proverb oarecare ... *(Ilaritate.)*

Ceea ce mă preocupă este ca cît mai curînd să deschidem o cale mare spre Orient, cum a zis foarte bine domnul prim-ministru, prin Constanța; însă pînă atunci nu sînt mulțumit cu declarațiunea că nu avem alt decît de o parte de a spera și de altă parte de a construi. Eu socotesc, mai cu seamă cînd am la Viena un diplomat de întîia clasă, care a declarat odată că este omul păcii, că va izbuti domnia sa măcar în cestiunea vitelor să întemeieze pacea între Austria și între noi. Și socotesc că mijlocul cel mai bun este de a provoca un arbitragiu, de a pune înainte convențiunea ce o avem încheiată cu Italia, unde și acolo există un guvern monarhic, de ordine, care are în capul său o familie ilustră ca și Austria. *(Întreruperi.)* Apoi atunci românii vor prinde minte odată și instruiți cu cele trecute nu vor mai reînnoi convențiunea cu Austria, dacă va continua a se păzi convențiunea de față cu aceeași bună-credință cu care s-a păzit pînă acum. Pînă atunci însă cred că vom face și podul peste Dunăre și vom întemeia exportul prin Constanța. Iar dacă nu vom putea izbuti cu arbitragiul, atunci cei ce vor veni după domnul Brătianu vor ține seama de cele trecute și vor fi mai fermi de cum am fost noi în încheieri de convențiuni[2].

„Monitor", 1882/1883, nr. 61, p. 891, col. 1—p. 892, col. 3.

N O T E

[1] Vezi și supra p. 59 și 63.

[2] I. C. Brătianu a spus că se ferește a se adresa Europei pentru arbitraj, la care K. a replicat sarcastic: „Luați pe președintele Statelor Unite ca arbitru". I. C. Brătianu a continuat însă să declare că e sceptic în legătură cu acest procedeu după ce fusese folosit în problema mînăstirilor închinate.

S-a trecut la ordinea zilei.

Dezvoltă interpelarea despre fondarea unei Societăţi de credit rural la Iaşi *

Iarăşi n-am trebuinţă să dezvolt mult această interpelare. Legea pentru înfiinţarea creditului fonciar zice : Se vor putea înfiinţa trei societăţi de credit fonciar, una în Bucureşti, alta în Iaşi şi alta la Craiova şi cari vor primi un avans din partea statului. Proprietarii din Moldova s-au instituit pentru a forma acest institut acolo. Dacă au îndeplinit condiţiunile cerute de lege, atunci domnul ministru nu poate să nu le primească cererea ; sau dacă nu le-au îndeplinit, domnul ministru să le arate în ce nu le-au îndeplinit. Nu poate însă domnia sa de la sine să suspende rostirea unei legi formale şi să centralizeze toate cererile de împrumut prin creditul fonciar care este aici.

Oricît ne vom întoarce, nu este de tăgăduit că acei cari sînt într-o depărtare mare de centru sînt osîndiţi la cheltuieli colosale pînă cînd pot contracta un împrumut, pentru că un proprietar din partea României de sus sau din Valahia Mică ca să poată face un împrumut în Bucureşti, el trebuie să mai facă o a doua datorie, astfel că atunci cînd face împrumutul se trezeşte că suma care i s-a dat nu poate acoperi cheltuielile. Aceasta este pozitiv.

Mai este încă ceva care mă îndrituește să fac această interpelare. S-a strecurat învoirea care s-a dat spre a se înfiinţa şi la Iaşi Creditul fonciar urban. Ei bine, pînă astăzi efectele Creditului fonciar urban din Iaşi nu se primesc la bursă ca efecte. Să vă citez un exemplu : a venit aci un proprietar mare de dincolo de Milcov cu un imobil şi a cerut ca să facă un împrumut la Creditul fonciar urban din Iaşi ; Creditul i-a respins suma care o cerea şi i-a dat o sumă mai mică ; îndată după aceasta a venit sucursala băncei şi a declarat că ridică creditul societăţei Creditului fonciar fiindcă compromite valorile. Notaţi bine că Creditul urban din Iaşi [î]i refuzase suma care o ceruse. Tot acel proprietar a venit apoi la Bucureşti şi s-a adresat la Creditul de aici şi aci i s-a dat suma cerută, pe care Creditul fonciar din Iaşi i-o refuzase. *(Întreruperi.)*

Vorba este cum că banca a refuzat.

O voce: Cestiune de încredere.

Acestea sînt cuvintele sacre cu care se resping totdeauna asemenea cereri.

Domnul Gr. Eliad: Faci rău serviciu.

Apoi ce voiţi, domnule Eliad, ca în cestiuni financiare să fiu şi eu competinte ca domnia voastră ?

Domnul Gr. Eliad: Apoi atunci pentru ce te bagi în asemenea cestiuni ?

În sfîrşit, domnilor, proprietarii din Moldova au dreptul să înfiinţeze un credit funciar rural în Iaşi. Pentru ce se refuză aceasta ? Aci este vorba.

Ce însemnează descentralizarea ? Nu putem să cerem descentralizare cu sfărîmarea unităţei statului român, cu sfărîmarea organismului statului român, dar înţeleg descentralizarea în interesele localităţilor, a administraţiunei şi a dezvoltărei economice a ţărei; acesta chiar a fost programul nostru. Dat-aţi însă dovezi contrarii la învinovăţirile ce mi-am permis a face ieri că domnia-voastră voiţi să ţineţi la centralizare?

---

* Şedinţa din 28 ianuarie 1883.

Domnilor, am fost şi eu unul din membrii Societăţii creditului fonciar rural din Bucureşti şi, deşi acum m-am retras, am toată stima pentru persoanele care ocîrmuiesc această instituţiune şi, cînd s-a zis cuvîntul cum că se fura la Creditul fonciar, eu am răspuns că am convicţiune că nu se fură şi cu aceasta am perdut şi eu sprijinul şi amiciţia unui jurnal care mă susţinea. Va să zică nu sînt în contra acestui institut, dar iarăşi vă spui curat că mi-ar veni mult mai uşor ca să mă împrumut acolo unde este localitatea mea, cît mai aproape de interesele mele, decît departe; căci ca să plătesc cele două rate pe an sînt silit să mă duc la moşie şi de acolo la scaunul Creditului şi aceasta reclamă cheltuieli. Mai deunăzi mai erau două semestre de plătit şi, abea ajuns la moşie în ziua de... 26 sau 27, mă trezesc că mi s-a scos moşia în vînzare pentru 24 ianuarie. Las tot ce aveam de făcut şi mă duc de vînd păduri, fac ce pot şi vin în fuga mare ca să plătesc. *(Întreruperi.)*

Ei, dacă pentru mine şi a fost foarte greu, dar pentru nenorociţii de proprietari de la Dorohoi şi Mehedinţi? Lăsaţi, domnilor, să se facă aceste două credite şi guvernul să înlesnească aceasta! *(Întreruperi.)*

Daţi-mi voie, domnilor! Dacă este aşa, atunci veniţi cu un proiect de lege şi desfiinţaţi legea actuală, dar nu puteţi cu aprecierea domniilor voastre să împiedicaţi ceea ce s-a dat ţărei. Într-o vreme, cînd era domnul Manolache Costache Iepureanu la guvern, voia şi susţinea înfiinţarea unei societăţi de credit agricol în comandită, în tovărăşie cu o bancă. Şi domnul Brătianu, domnul Vernescu şi eu am luptat contra domnului Manolache C. Iepureanu, spre a nu se înfiinţa o asemenea societate, ci a se înzestra ţara cu posibilitatea de a avea o instituţiune de credit agricol. Acum, odată înfiinţată această instituţiune, lăsaţi-o să funcţioneze, nu o desfiinţaţi! *(Întreruperi.)*

Domnilor, una şi cu una fac două: dacă cererea este formală şi dacă corespunde la lege, dacă capitalul este format între proprietari, domnia voastră, domnule ministru, trebuie să înlesniţi fondurile acelui credit, să-i daţi sumele pe care legea vă îndatorează a i le da. Dacă însă credeţi că ei nu au îndeplinit toate condiţiunile prevăzute de lege, spuneţi aceasta, arătaţi ce condiţiuni nu au îndeplinit.

Viu dar şi adresez domnului ministru această interpelare, această cerere, această rugăminte sau cum veţi voi să-i ziceţi şi-l rog să dea urmare, să pună în lucrare legea pentru fundarea de credite fonciare rurale în România.

După unele explicaţii date de Ion Cîmpineanu[1].

Domnilor, eu cred că onor. domn Cîmpineanu în ultima parte a cuvîntului său a răspuns la nişte bănuieli pe cari noi nu le-am formulat, noi n-am pus deloc în contestaţiune buna-credinţă, nici nu voim a sfărîma cîtuşi de puţin creditul băncei; ne-am plîns numai cum că banca nu înlesneşte funcţionarea Creditului fonciar urban din Iaşi, făcîndu-i un refuz, şi rezultă că este un refuz din cuvintele domnului Stolojan, care zice: Noi sîntem acţionari şi trebuie să luăm seamă la toate...

Domnul A. Stolojan: N-am zis aşa.

Noi cităm numai faptul şi venim să vă liniştim că nu înţelegem deloc să zdruncinăm creditul băncei. Cu toate acestea eram în drept să sperăm că Banca naţională va ajuta în aceeaşi linie şi Creditul fonciar urban din Iaşi, precum ajută pe cel din Bucureşti, atît şi nimic mai mult. Să nu facă deosebire între înlesnirile ce se fac Creditului fonciar urban din Bucureşti şi între înlesnirile cari se reclamă de Banca fonciară din Iaşi.

Am onoare a declara că sînt bănci străine cari onorează Creditul fonciar urban din Iaşi mai mult decît dumneavoastră, milorzilor de la Banca naţională din Bucureşti. Fac apel la domnul director al Creditului fonciar urban din Iaşi dacă banca din Francfort nu s-a oferit ca să cumpere pînă la un milion din efectele publice ale Creditului fonciar urban din Iaşi şi cu toate acestea ne vedem refuzaţi de Banca naţională din Bucureşti. Această bancă noi voim să fie Banca naţională a statului român şi nici unul din noi nu voieşte să pericliteze creditul acestei bănci, aceasta spre a asigura pe onor. domn Cîmpineanu ; dar iarăşi nu înţelegem ca dintr-un spirit de provincialism sau altul să se izbească în faşie o instituţiune de credit care face bine, care mulţumeşte multe nemulţumiri ; şi cred că este bine ca din partea guvernului şi a guvernatorului şi chiar a milorzilor Băncei naţionale din Bucureşti să se ţină seamă de aceasta.

Domnilor, cînd Turinul a contenit de a mai fi capitala Piemontului, pentru că Piemontul se transformase în Italia, s-a ocupat Parlamentul italian cu despăgubirile ce trebuiau să dea Turinului şi Florenţei, a doua capitală, şi în prima linie a fost ca să-i plătească datoriele ; al doilea, mai cu seamă Turinului, i s-a dat dreptul de a fi centrul tutulor societăţilor economice şi industriale înlesnite de guvern. Nu pretinde oraşul Iaşi să i se dea nimic din orice poate zdruncina organizarea statului român, dar pretinde, fiindcă acolo sînt interese româneşti, să i se dea altă viaţă ; ca viaţa politică să fie înlocuită prin viaţa ştiinţifică, prin viaţa industrială, prin viaţa economică. Mai mult încă, şi aci complectez o idee de ieri, dezbrăcată azi de pasiuni, să faceţi acolo o espoziţiune generală, să faceţi concursuri, să faceţi fel de fel de espoziţiuni ca să dirigeţi populaţiunea şi clasele inteligente de aci să meargă acolo. Astfel se va cimenta adevărata Unire şi va rămînea statornică şi pe tărîmul economic, cum cred şi doresc să rămînă pe tărîmul politic.

Dar, în fine, am luat totul de la şcoala franceză, pînă şi centralizarea, şi voiţi ca totul să fie în Bucureşti. Domnul Ciupercescu v-a arătat cît cheltuieşte un nenorocit răzaş care voieşte să se împrumute şi eu cunosc un proprietar care, pentru ca să vină să facă împrumutul aci, a trebuit să-şi sporească datoria de la început cu 40 la sută. Ferească Dumnezeu ca eu să cer ca Creditul fonciar să lipsească datoriei sale, adică să păsuiască pe datornici, şi mulţumesc domnului preşedinte al consiliului care s-a făcut interpretul meu şi a zis că n-am avut această idee. Şi eu sînt asociat acolo şi sînt recunoscător Creditului fonciar cînd deschide ochii la împrumuturi ca să vadă dacă ipoteca este bună. M-a executat şi pe mine şi am zis că are dreptate, căci, dacă nu m-ar executa pe mine şi pe alţii, atunci însuşi fondul moşiei mele ar fi în joc.

Prin urmare, ferească Dumnezeu să cer zdruncinarea Creditului, dar cer să fie şi în Iaşi, ca să nu se lipsească de această înlesnire mai ales populaţiunea cea mică.

În privinţa băncei, faceţi ceva înlesniri, căci n-aveţi să perdeţi nimic : casele din Iaşi sînt tot aşa de bine zidite ca şi cele din Bucureşti. *(Într-*

ruperi.) Nu vi se cere mult; sînt încredinţat că şi dumneavoastră credeţi ca mine [2].

„Monitor", 1882/1883, nr. 61, p. 892, col. 3— p. 893, col. 3; p. 896, col. 3 — p. 897, col. 2.

NOTE

[1] Ion Cîmpineanu, directorul Băncii naţionale, spusese că instituţia sa, în conformitate cu dispoziţiile guvernului, avea drept de control asupra operaţiunilor efectuate de Creditul funciar urban din Iaşi. Potrivit practicilor legale, acestuia i se ceruse să facă avansuri asupra scrisurilor funciare urbane cu 20% sub valoarea negociabilă — regulă pe care Creditul ieşean n-o observase.

[2] E. Costinescu, raportorul la buget, socotea că problema trebuia limpezită. Creditul funciar urban din Iaşi nu fusese deloc vitregit de Banca naţională. Dimpotrivă. S-a dat un curs fictiv efectelor sale spre a putea intra în circuitul financiar, încît a fost „ceva mai mult decît egalitate".

I. C. Brătianu intervenise apoi spunînd că guvernul nu se împotriveşte cererii ieşenilor de a-şi constitui un credit funciar rural, urmărind procedura ţinută la instituţia similară din Bucureşti.

Îşi rezumă interpelarea cu privire la titlurile de proprietate apărute în urma legii rurale din 1864 la o întrebare către ministrul de interne asupra prezervării lor *

Cu toate că ţin prea mult la această interpelare [1], dar pentru că mă cred dator să îndatorez pe domnul prim-ministru, pe care l-am supărat prea mult ieri, de aceea consimt să amîn pe mîine dezvoltarea acestei interpelaţiuni.

Dar am o altă interpelare pe care am adresat-o domnului ministru de interne şi cred că aş putea să dezvolt pe aceasta, care aş putea zice este mai mult o întrebare simplă decît o interpelare şi pe care în două cuvinte o pot termina.

Domnul vicepreşedinte : Această interpelare nu este astăzi la ordinea zilei.

Nu se poate să nu fie căci şi această întrebare am anunţat-o în aceeaşi zi cînd am anunţat şi interpelarea relativă la actele privitoare la retrocedarea Basarabiei.

Această întrebare este relativă la păstrarea actelor şi tablourilor comisiunilor de plasă şi comisiunilor de arbitri care s-au lucrat cu ocaziunea punerei în aplicare a legei rurale.

Aceste acte în parte sînt perdute şi-mi aduc aminte că s-a început o lucrare pentru ca ele să se adune şi să se depuie undeva în păstrare.

De aceea întreb pe domnul ministru dacă şi domnia sa este de părere ca să se ferească de distrugere toate acele acte [2]?

„Monitor", 1882/1883, nr. 61, p. 899, col. 1.

* Şedinţa din 28 ianuarie 1883.

NOTE

[1] Vezi supra p. 409 şi regestul nr. 24, p. 648.

[2] Gh. Chiţu declarase că „lucrarea în sine este bună" şi ar trebui păstrate actele la arhivă, poate chiar „reproduse pe pergament".

Se împotriveşte ţinerii unor şedinţe nocturne ale Adunării pentru discutarea bugetelor *

Eu vă rog să binevoiţi a lăsa să se mai discute această cestiune, cu atît mai mult că trebuie să se ştie dacă şi opoziţiunea se cuvine să ia parte la discutarea budgetelor.

Domnul Gr. Eliad : Nu se ştie dacă budgete vom discuta.

Rog pe domnul Eliad a mă lăsa să fiu de sine stătător.

Onor. domn ministru a zis că opoziţiunea n-a venit pentru că a fost la altă adunare ; [î]i dau parola mea de onoare că eu n-am fost şi ştiţi de ce n-am fost ? Pentru că nu pot, nu în adunări de seară să mă duc, dar nici chiar la bal nu pot să mă duc.

În această Cameră toţi deputaţii gîndesc şi se ocupă, dar nu veţi tăgădui că sînt 10—15 cari conduc dezbaterile şi puteţi să judecaţi numai după glasul meu.

Domnul ministru de interne : Vorbiţi mai puţin.

Cu toate acestea cu părere de rău vă mărturisesc că dacă aş fi ştiut că aseară aveaţi să discutaţi budgetele, deşi bolnav, vă mărturisesc că după ce am făcut discursul meu politic veneam pentru budgete.

Sînt reforme de operat mai ales în budgetul Ministerului Instrucţiunei Publice.

Domniile voastre ziceţi să venim seara ; vă mărturisesc că eu nu pot veni. Nu pretind ca majoritatea să se ţină de mine, dar socotesc cum că chiar în majoritate sînt oricîţi veţi voi cari nu vor putea veni. În ce Parlament s-a mai văzut, afară de cazurile extraordinare, ca budgetele să se voteze de urgenţă seara ? Cînd sîntem aici de la unu şi stăm pînă la 6 nu este destul ? Cereţi o oră de odihnă, dar această constituţiune de oţel nu poate să o aibă toţi ca domnul ministru de interne, deşi eu cred că şi domnia sa este obosit, cu toate că sentimentul datoriii-l împinge înainte. Dar şi noi ceilalţi simpli muritori, care n-avem grandeţă şi titluri de excelenţă, şi noi ne ocupăm, şi noi avem sentimentul datoriei. Eu cînd iau cuvîntul în ceva studiez şi vă pot încredinţa că studiez cîte trei sau patru zile o cestiune. Vă dau un exemplu : numai proiectul de lege pentru responsabilitatea ministerială de la 1868 cît am lucrat pînă l-am găsit. Voiţi însă să o faceţi ? Sînteţi atotputernici, dar nu e drept, nu e frumos ca budgetul să se discute seara. Sînteţi stăpîni, aveţi majoritate, faceţi ce voiţi. Pînă la finele sesiunei cred că vor veni de la Paris acele cuţite de fildeş de care se spunea ieri că le are majoritatea din Paris, cu care bate în pupitre şi opreşte pe opoziţiune de a vorbi. Cît pentru mine, [î]mi pare rău că nu pot lua parte la lucrările de seară, dar domniile voastre faceţi ce vreţi voi [1].

„Monitor", 1882/1883, nr. 61, p. 901, col. 2—3.

* Şedinţa din 28 ianuarie 1883.

NOTE

[1] Adunarea a decis totuşi ţinerea şedinţelor pentru dezbaterea bugetului şi noaptea.

Răspunde unor atacuri formulate în absenţa sa în legătură cu aplicarea legii rurale din 1864 asupra pădurilor *

Cer cuvîntul în cestiune personală.

Domnul preşedinte : Aveţi cuvîntul.

Domnule preşedinte, după cuvîntul rostit de mine în privinţa neaplicărei programului de la Mazar paşa[1], eu m-am îmbolnăvit şi nu am mai putut lua parte la lucrările Adunărei. Azi chiar sînt bolnav. Aflu însă că în nefiinţa mea unul din membrii junei drepte, deputatul colegiului al patrulea din Dorohoi, a venit şi nu numai m-a atacat cum i-a plăcut, dar încă a pretins că eu aş fi denaturat cuvintele mele, că ele sînt reproduse în „Monitor" altfel de cum le-am rostit eu.

Domnul preşedinte : Biroul v-a apărat.

Domnilor, fiecare din domnii deputaţi are drept să îndrepte redacţiunea cuvintelor sale; eu însă nici atît nu am făcut. Pînă în acest moment, nici am văzut, nici am citit cuvîntul meu, nici ştiu cum este redactat, fiindcă am fost bolnav. Prin urmare, dacă pe cel tipărit nu l-am văzut, mai puţin am văzut notele scrise.

Viu dar a mă plînge la domniile voastre de acest mod de procedură din partea acelora cari cu ocaziunea cestiunilor se rădică şi le amestecă cu cestiuni personale şi cu imputări. Eu niciodată nu m-am aflat în cea mai mică ceartă cu acel onor. deputat şi, prin urmare, socotesc că ar fi fost bine ca domnia sa, dacă voia să vorbească de mine, să fi aşteptat cel puţin ca să fiu şi eu de faţă.

Tot cu acea ocaziune acel domn deputat mi-a imputat iar marea cestiune a uscăturilor de lemne, întocmai cum făcuse deja domnul prim-ministru. Dar, domnilor, istoria aceasta trebuie să se sfîrşească odată; să se ştie anume fiecare ce parte are în cestiunea legei rurale.

Domnul prim-ministru m-a tratat atunci de socialist; mi-a imputat cum că mi-am pus codiţe. Domnia sa a spus că eu sînt conservator cînd trebuie să fiu conservator, că sînt liberal cînd trebuie să fiu liberal şi apoi a sfîrşit prin aceste cuvinte : „Dar articolul din legea rurală l-am atacat de cînd l-am citit, pînă a nu se promulga legea. Cum am citit acel articol, am văzut că voieşti a-ţi lăsa o portiţă deschisă şi acea portiţă noi dorim să o închidem; şi credem că Adunarea şi ţara, care este astăzi deşteptată, nu vă va lăsa să mergeţi acolo unde voiţi să ajungeţi dumneavoastră. Ea va căuta cu un moment mai înainte să dezlege cestiunea conform legei şi dreptului, iar nu conform ideilor domnului Corlănescu, nici conform ideilor dumitale".

Domnilor, m-am întrebat încă o dată : Ce codiţă am pus eu în lege? Căci în proiectul de lege înfăţişat Camerei la 16 martie 1864 se zicea că acest drept sau această facultate să se precurme după 15 ani. Cestiunea aceasta a fost pusă în cercetarea secţiunilor; s-a discutat toată legea rurală mai multă vreme . . .

Vă rog, domnule prim-ministru, binevoiţi a sta aci şi a mă asculta.

Domnul preşedinte : Vă rog, domnule Kogălniceanu, să fiţi mai scurt.

Domnul preşedinte al consiliului : Dacă veţi lua ca să răspundeţi toate discursurile ce s-au pronunţat în curs de zece zile, nu ştiu cînd vom mai termina.

---

* Şedinţa din 1 februarie 1883.

Sînt nevoit a zice cîteva cuvinte spre a mă apăra, căci mi s-a imputat că eu am căutat să las codiţe.

Atunci, zic, s-a numit un comitet compus din minoritate şi din majoritate, care a venit cu un raport. (*Întreruperi.*) Voi sfîrşi îndată; nu vă supăraţi. Domniile voastre vorbiţi de codiţe; eu vă voi arăta o goşgogeamite coadă mare.

Iată, domnilor, proiectul minorităţii de atunci; în privinţa aceasta vă voi citi articolul 12:

„Pe timp nedeterminat ţăranii sînt volnici a lua uscături din pădurile proprietarilor pentru trebuinţele casei lor". Şi aceasta este codiţă? Vă rog, cine este iscălit aci? Este iscălit, vă spui numele silabisindu-l, B—r—a— Bra, t—i—ti, an—u, Brătianu. (*Ilaritate.*) Dacă şi acestea sînt codiţe, atunci să le împărţim împreună [2]. (*Întreruperi.*)

„Monitor", 1882/1883, nr. 63, p. 975, col. 3— p. 976, col. 2.

NOTE

[1] Vezi supra p. 418.

[2] Discuţia s-a închis după ce I. C. Brătianu i-a reproşat furios: „Vrei să aduci cestiunea înaintea Camerei, vrei să aduci dezbinare între proprietari şi ţărani!"

Intervenţie la proiectul de lege care autoriza Ministerul Finanţelor să contracteze un împrumut de 350 000 de lei pentru ajutorarea „locuitorilor în lipsă de hrană din judeţele Tutova, Tecuci şi Vaslui" *

Domnilor, nu înţeleg deloc să calc asupra atribuţiunilor domnului ministru de interne, care trebuie să fie mai bine informat decît mine. Cu toate acestea sînt dator să arăt domnului Marghiloman [1], mai întîi: că sînt linii, sînt zone întregi unde nici proprietarii, nici ţăranii nu au făcut măcar o chilă de falce. Cît pentru mine, vă pot asigura că de la falce n-am făcut nici două baniţe, iar locuitorii dimprejurul meu n-au făcut nici o baniţă. Apoi mă mir cum domnul ministru n-a fost infomat cum că pe o zonă destul de mare, care se numeşte Faţa Prutului şi care coprinde un însemnat număr de moşii, începînd cu acelea ale statului, precum Ghermăneştii, Zberoaia, Măcăreştii şi altele, ţăranii mai ales de pe şesul Prutului au fost expuşi la două nenorociri: întîi la inundaţiuni şi al doilea la secetă, încît nu au făcut deloc produse.

Eu nu pretind deloc să mă amestec în această afacere, domnul ministru va cerceta; socotesc însă că nu ar trebui ca ajutorul să se mărginească numai la acele trei judeţe. Să dăm guvernului o latitudine mai mare, ca să ajute şi acolo unde va constata că e lipsă mare, şi-mi permit de a-i cita chiar anume: Ghermăneştii, Zberoaia, Măcăreştii şi alte localităţi din acea zonă.

---

* Şedinţa din 4 februarie 1883.

În cît se atinge de modul ajutorărei, dacă adică statul sau județele trebuie să se împrumute, aceasta este o cestiune de oportunitate și eu cred că ar trebui să lăsăm ca guvernul să facă cum va socoti de cuviință. [Î]l rog însă să binevoiască a pune toată atențiunea la alegerea persoanelor care vor cumpăra porumbul; căci, sînt acum doi ani, fiind eu ministru, sub nume de filantropie s-au făcut abuzuri colosale și sînt două, trei persoane pe care dacă mai stam zece zile ministru le băgam la pușcărie; oameni cari sub scutul filantropiei [î]și găsise timpul și ocaziunea de a specula în avantagiul lor, plătind un tarif scăzut pentru transportul porumbului pe drumul de fer, sub cuvînt că acel porumb se duce la comunele în lipsă, pe cînd în realitate se vindea în alte părți [2].

„Monitor”, 1882/1883, nr. 65, p. 1049, col. 3— p. 1050, col. 1.

NOTE

[1] Proiectul prevedea că țăranii vor rambursa valoarea porumbului oferit de stat ca ajutor în următorii cinci ani prin plăți trimestriale. Cumpărarea și distribuirea porumbului urmau a se face de o comisie constituită la fața locului. I. Marghiloman își exprimase îndoiala că ar fi lipsă de cereale ; dimpotrivă, el constatase pe piață o abundență care le făcea nevandabile. Ajutorarea țăranilor în aceste condiții însemna a-i învăța „cu lenea”.

[2] Proiectul a fost primit cu 64 de voturi pentru și trei împotrivă, după ce N. Dimancea a propus ca K. să fie președintele comisiei de ajutorare a țăranilor.

Cere Adunării să ia în dezbatere „legea gradațiunei” în învățămînt *

Eu voi vorbi asupra ordinei zilei.

Domnilor deputați, ziua de sîmbătă este hotărîtă pentru a ne ocupa de petițiuni și împămînteniri; onor. Cameră a făcut însă o esceptiune. Nu eu mă voi opune ca onor. Adunare să-și modifice ordinea zilei, mai ales în fața unor cestiuni de generozitate și de umanitate, fiindcă Adunarea poate să facă tot ce va voi, după dictonul englezesc, afară din băiat fată și din fată băiat.

Așadar ținîndu-mă și eu de acest dicton, viu și rog pe onor. Cameră a se ocupa de o cestiune care este tot atît de dreaptă și merită solicitudinea dumneavoastră ca și proiectul pentru domnul Scafeș [1], care rămîne să-l votăm mîine. Voiesc să vorbesc de legea gradațiunei. Socotesc că dumneavoastră nu veți tăgădui că această lege merită toată solicitudinea dumneavoastră. Sînt drepturi cîștigate care de mult trebuiau puse în aplicare, dar cari așteaptă și astăzi realizarea lor. De aceea mă adresez la Cameră, care negreșit, ca o Cameră liberală ce este, voiește luminarea poporului și sprijinul acelor cari se devotează luminărei poporului ; știu că la ordinea zilei avem împămînteniri; am citit lista, sînt pe dînsa oameni respectabili, cari doresc să fie priimiți în cetatea română ; dar tocmai acum cînd avem atîtea cestiuni și pericole din afară, fiecare am pus mîna pe inima noastră și am văzut că putem să amînăm încă cestiunile de împămîntenire pînă sîmbăta viitoare, ca să ne ocupăm astăzi de acea lege care este strîns legată cu budgetul statului.

---

* Ședința din 5 februarie 1883.

Domnul N. Fleva : Cer cuvîntul !

Cu atît mai mult că onor. domn Fleva este aci şi domnia sa va veni să sprijine teoria domniei sale pentru drepturile profesorilor. De aceea-l rog să unească pe lîngă vocea mea slabă puternica domniei sale voce, ca Adunarea să se ocupe de această cestiune care bate la uşa Parlamentului de atîta timp [2].

„Monitor", 1882/1883, nr. 66, p. 1070, col. 3.

NOTE

[1] Adunarea dăduse prioritate unui proiect de lege prin care C. Scafeş, arendaş al unor moşii ale statului, beneficia de o scădere a dobînzilor la banii ce datora din arendă.
[2] Vezi infra p. 484.

*În favoarea acordării unei recompense viagere de 300 de lei pe lună sorei Ana Ghica **

Domnilor deputaţi, am avut onoarea a cunoaşte pe doamna Ana Ghica pe cînd era încă în şcoală la Lemberg. Am avut onoarea a o cunoaşte şi ca damă tînără, frumoasă, fala saloanelor din Iaşi ; am avut onoare a o cunoaşte ca fondatoarea celui dintîi azil pentru fetele fără mijloace ; este mult timp de atunci. Peste 25 de ani această nobilă femeie s-a consacrat omenirei suferinde. Vedeţi dar că cu asemenea premise nu pot decît să apăr proiectul de lege ; cred însă că mă fac interpretul însuşi al vieţei sale modeste, care s-a lepădat de tot luxul, propuind o reducere şi rugînd pe Cameră să binevoiască a reduce cifra la 300 lei ; căci eu cred cum că astăzi sora Ana Ghica va prefera 300 lei votaţi în unanimitate decît 400 lei cu majoritate [1].

„Monitor, 1882/1883, nr. 66, p. 1072, col. 2—3.

* Şedinţa din 5 februarie 1883.

NOTE

[1] Adunarea a încuviinţat acordarea recompensei cu 46 de voturi pentru, trei împotrivă şi şapte abţineri.

*Asupra proiectului de lege prin care se acorda o pensie viageră de 250 de lei pe lună văduvei lui N. C. Creţeanu **

Domnilor, deputaţi eu am avut onoarea şi fericirea de a cunoaşte pe Nicu Creţeanu [1], era un om inteligent, ştia să fie bun amic şi-şi iubea ţara. Dar să-mi permită onor. domn raportor a-i spune un lucru : nu se scrie așa istoria. Nicu Crețeanu nici nu putea să judece pe domnul C. A. Rosetti, pentru că erau veri primari.

---

* Şedinţa din 5 februarie 1883.

Eu, domnilor, sînt pentru a se vota un ajutor viager văduvei lui Nicu Crețeanu, însă nu cifra de 250 lei, să i se voteze cifra care împreună cu pensiunea pe care o primește să se ridice la 300 lei. Ceea ce am dat văduvei Ghica[2] să dăm și văduvei Crețeanu și propun aceasta pentru că sînt încredințat că, dacă se va cere mai mult, onor. Cameră va respinge și prin urmare cred că fac un adevărat serviciu văduvei propunînd această cifră.

Domnul vicepreședinte : Domnia voastră nu sînteți contra luărei în considerare, ci propuneți numai micșorarea cifrei?

Da[3].

„*Monitor*”, *1882/1883, nr. 66, p. 1074, col. 2.*

NOTE

[1] D. Giani, raportorul comisiei Adunării, făcuse o scurtă biografie a lui Nicu Crețeanu și între altele spusese că în timpul căimăcămiei de trei, ca președinte al tribunalului (secția a III-a), s-a opus scoaterii de pe listele electorale a lui C. A. Rosetti, ceea ce i-a „brizat cariera”. În timpul Statutului îl apărase din nou pe C. A. Rosetti într-un proces de presă, dînd un verdict de achitare, în urma căruia a fost destituit. A intrat apoi în „comerț”, ajungînd în 1872 inspector general la regia tutunurilor.

Proiectul propunea o pensie viageră de 250 de lei, care se adăuga la cea existentă de 150 de lei.

[2] Vezi supra p. 480.

[3] Adunarea a acceptat sugestia lui K., dar a respins proiectul cu 52 de voturi împotrivă și 16 pentru.

În favoarea împămîntenirii lui Nicolae Vasilco *

Domnilor, pentru aceia din colegii noștri cari nu cunosc istoria veche a Moldovei, sînt dator să declar că familia Vasilco este una din cele mai ilustre din Bucovina. Secule întregi familia Vasilco, situată la fruntariile țărei, a apărat țara de cele mai multe ori contra năvălirilor leșilor și pe fiecare pagină a istoriei Moldovei se găsesc numele familiei Vasilco. Rog dar ca nici o bilă neagră să nu se găsească în contra acestei împămînteniri[1].

„*Monitor*”, *1882/1883, nr. 66, p. 1076, col 3.*

---

* Ședința din 5 februarie 1883.

NOTE

[1] Adunarea a primit împămîntenirea cu 54 de voturi pentru, unul împotrivă și șase abțineri.

Aduce în fața Camerei o petiție a locuitorilor din Străjești (Romanați) *

Am onoarea să supun Camerei o petițiune a locuitorilor Străjești, din județul Romanați, vechia moșie a nemuritorilor Buzești[1]. Acei locuitori arată cum că din timpurile Buzeștilor li s-au dat dealuri negre cu păduri vecinice ca să le spargă și să facă vii în locul lor, că ei pînă la 1870 au plătit pămînturile acelea după tocmelele seculare ce au avut și că acum a venit un arendaș care i-a înșelat, supuindu-i la o învoială unde erau amestecate izlazurile cu viile la un loc, în scop numai de a strica învoiala, astfel că acum, după ce acei locuitori plătesc dijma, au ajuns să le mai ia cîte 60 de lei de pogon și încă doi lei de pogon ca pîndărit și în fine se văd trași la judecătoria de pace unul după altul, unde se văzură condamnați de acel judecător, poate fiindcă ei știind că au un drept vechi asupra acelor vii nu se apără cum trebuie. Oricum însă, domnilor deputați, istoria aceasta a judecătorilor de pace a început a deveni pe [la] unele locuri o adevărată calamitate. Așa de exemplu știu în județul Vlașca că este un domn Cleante, de care domnul ministru poate să-și aducă aminte, care a cerut procure de la locuitori ca să urmărească drepturile pentru despăgubirile ce li se cuveneau de la guvernul rusesc cu ocaziunea rezbelului, asigurîndu-și pentru sine 70 la sută. Sînt dator a recunoaște că domnul Rosetti și domnul Brătianu au făcut tot ca să ia despăgubirele pentru oamenii ce au suferit pagubi cu rezbelul și bine, rău le-a luat de la guvernul rusesc și acea despăgubire se cuvine de drept acelor oameni. Dar ei se văd trași de acel domn la judecătorul de pace și acesta-i condamnă pe toți. Asemenea face și acest judecător de pace din județul Romanați. Socotesc dar că trebuie ca domnul ministru al justiției să se ocupe de acest ram de justiție, care odată se numea justiția populară și acum a început a deveni cu totul impopulară.

„Monitor", 1882/1883, nr. 68, p. 1092, col. 2—3.

---

* Ședința din 9 februarie 1883.

NOTE

[1] La 1830, o dată cu stingerea ultimului membru al familiei Buzescu, Constantin, moșia a trecut în stăpînirea ginerelui acestuia, Mihail Darvari, fiul doctorului.

Asupra moravurilor electorale. Pe marginea unei interpelări a lui Al. Lahovari *

Aș fi fericit să fie adevărate cuvintele din urmă zise de domnul ministru de interne, că aceste sînt deprinderi rele ale trecutului și că domnia sa a luat măsuri ca să ștergă din țară acele rele deprinderi. În adevăr, de aceea noi ne-am unit la Mazar pașa, ca să ștergem acele rele deprinderi; dar din nenorocire văd că acele deprinderi tot se mențin de oamenii aceia pe cari sub conservatori repausatul întru fericire Manolache Costache îi numea merticari, pe care eu, în programul de la Mazar paşa, îi calificam de zestre guvernamentală şi care acum văd că au trecut la guvernul actual, pentru a perpetui acele rele deprinderi. Sînt fericit, zic, de declaraţiunea făcută de domnul ministru că domnia sa se va sili să le desrădăcineze.

---

* Ședința din 9 februarie 1883.

În privinţa relelor deprinderi din judeţul Huşi, am avut onoarea să întreţin de mai multe ori pe domnul ministru şi domnia sa mi-a făgăduit că, pe cît va fi cu putinţă, va face îndreptare. Sînt şi eu întrucîtva victimă a aceleiaşi procedure, a aceloraşi deprinderi rele contractate de acei oameni cu esces de zel de care se plîngea adineaori domnul Lahovari [1].

În adevăr, mie, care am un nume cu totul românesc, căci Kogălniceanu, Brătianu etc. sînt nume adevărat româneşti şi mai cu seamă fiindcă posed şi o moşie care se numeşte Brătieni şi aş putea foarte bine să mă numesc Brătianu. *(Ilaritate.)*

Domnul I. C. Brătianu, preşedintele consiliului : Mai bine dăruieşte-mi mie moşia decît să-ţi schimbi numele. *(Ilaritate.)*

Astfel fiind, consiliul comunal de la Huşi nu a putut să mă şteargă din lista alegătorilor sub cuvînt că n-aş fi român, dar mi s-a făcut un alt neajuns, mi-a ridicat dreptul să dispun de averea mea după Codicele civil, mi-a ridicat dreptul ca să pot da o parte din proprietatea mea copilului meu, care este major, care şi-a făcut voluntariatul în armată şi căruia i-am dat o parte din proprietate, transcrisă în toată regula, precum au făcut şi alţi părinţi; am delimitat porţiunea pe plan, am lăsat să se cerceteze, să se vadă cum se plăteşte şi la altele; dar a venit un om care trece de cap al partidului liberal din localitate, un fost vătaf al meu *(ilaritate)*, care s-a îmbogăţit pe acea moşie şi care este astăzi preşedintele comitetului; acesta a venit şi a contestat dreptul fiului meu ca să fie între alegători.

Despre aceasta mi-a scris ieri un amic, dar eu care sînt mai blajin nu am voit, ca domnul Lahovari, să viu numaidecît să fac o interpelare, pentru că mi-am zis că, dacă o dată consiliul comunal, dacă administraţiunea judeţeană, dacă şi tribunalul se refuză de a repara această injustiţie şi lasă ca dreptul meu să se nimicească, apoi atunci la ce şi la cine să mă mai plîng? Şi de aceea nu am făcut nimic şi nici nu fac; dar voiesc numai să constat deprinderile acestor merticari cari au fost credincioşi domnului Catargiu cum sînt astăzi credincioşi primului-ministru şi chiar stau în corespondenţă cu domnia sa. Mai deunăzi s-a citit o scrisoare de onor. domn Teleman [2], o scrisoare care este un adevărat giuvaier de felul acesta; dar fiindcă acea scrisoare venea în mijlocul unui discurs prea lung, de aceea nu s-a luat în seamă, însă aş ruga pe domnul prim-ministru să o citească în „Monitor" şi să vadă cum aceşti oameni au rămas tot cu deprinderile lor şi spun cum şi-au făcut al lor şi al guvernului colegiul cutare şi cutare şi ce ajutoare mai cer ca să mai pună mîna şi pe cutare alt colegiu, de care nu s-au putut încă asigura.

Cu toate că eu nu am gînd a mă mai prezenta în colegiul întîi, dar ţin să se constate că acele deprinderi rele se manţin încă şi eu unul am ajuns să zic că aş fi mulţumit cînd aş putea constata că pe lîngă acele deprinderi nu s-au mai introdus astăzi şi alte deprinderi, mult mai rele şi mai condamnabile decît cele din trecut.

„Monitor", 1882/1883, nr. 68, p. 1093, col. 3 — p. 1094, col. 1.

NOTE

[1] Alexandru Lahovari semnalase ministrului de interne Gh. Chiţu că toţi membrii familiei sale fuseseră contestaţi în consiliul comunal de Vîlcea ca străini.

[2] C. Teleman, într-un discurs stufos de disculpare a sa ca fost prefect de Dorohoi şi apoi ofiţer activ şi a fratelui său, citase o scrisoare din Huşi către primul-ministru, pe care, pentru pitorescul ei, o reproducem la rîndul nostru :

„Respectabile domnule Brătianu,

Ne permitem a vă scrie fiindcă aţi fost primul care v-aţi interesat de noi şi ne-aţi scăpat de sub jugul ce ne strivea ; dar opera nu e completă : avem necesitate de ajutor prompt şi ne lăsaţi pe mîinile lui *Boian*, care cu conservatorii ne sfîşie.

Ni se impută că sîntem puţini, pe cînd noi sîntem cu mult mai superiori în număr decît adversarii coalizaţi, dar niciodată n-am avut concurs, totdauna ni s-a adus obstacole ca să nu ne putem întări şi cauza e că niciodată nu am avut un prefect sincer partidului liberal şi care să ne dea mijloacele de a ne mări.

Ni s-a trimis pe *Boian*, care la Vaslui, Neamţ şi oriunde a fost a servit cauza conservatorilor. Aci a dat peste *Telimăneşti*, vechi colegi din armată, legaţi prin aceea cauză şi cu care ne striveşte.

Dumneavoastră cunoaşteţi că într-un judeţ un prefect are multă influenţă şi, cînd acel prefect e de rea-credinţă, nu e culpa partidului.

Noi luptăm, ne facem datoria, nu pentru interese materiale, aceasta o cunoaşteţi foarte bine, dar numai ca să dezrădăcinăm pe acei care-şi însuşesc judeţul.

Astăzi cauza *Telimăneştilor* et Co. e servită mai bine decît sub Catargiu ; toţi funcţionarii sînt ai lor, ai noştri avalează aer.

De şase ani le tot promitem, a început să piardă credinţa.

Credeam că am lucrat făcînd ca proprietarii mici, comercianţii să-i avem cu noi. În colegiul III am reuşit, colegiul II l-am pierdut numai cu patru voturi şi numai din cauză că prefectul a fost pe faţă contra noastră şi toate întrunirile conservatorilor le-a prezidat, întrucît partea cea slabă şi legată de interese a înclinat acolo unde era şi prefectul.

Domnule Brătianu, în tot timpul de cînd ne cunoaşteţi v-aţi îngrijit de noi, prin urmare acum nu ne abandonaţi. Avem necesitate de o reparaţiune promptă, căci tardivă-i deziluzionează pe toţi.

Cu această ocaziune domnul Tulbure repetă rugămintea şi eu m-asociez pentru domnii *Vasile Chisacov* şi *Haralamb Ionescu* rugîndu-vă să faceţi ca primul să fie numit controlor în locul lui *Ion Mardari*, protegiatul *Vlădicăi Moşiu*, omul lui Kogălniceanu ; iar secundul să binevoiască domnul Cantacuzino să-l numească revizor de distanţe la Fălciu în locul domnului *Ignaţiu* care-i străin de judeţ.

Domnul Haralamb Ionescu a mai fost revizor de distanţe şi numai după ţesăturile lui Mîrza pe lîngă domnul inspectore Gugiu a fost revocat, făcîndu-se un act din cele mai mari de nedreptate.

Al dumneavoastră plecat şi supus servitor,
Cişman Tulbur,

Huşi, 10 ianuarie [1883]"

Teleman după lectura ei a adăugat : „Trebuie să ştiţi că ceea ce s-a cerut prin această scrisoare s-a şi realizat".

Intervenţii la proiectul de lege „pentru fixarea şi gradarea remunerariilor membrilor corpului didactic" *

Domnilor deputaţi, socotesc că este o cestiune cu totul de regulament ca, atunci cînd vine un membru şi mai ales un membru al minorităţei care s-a rostit dintru început contra proiectului gradaţiunei şi în tot momentul s-a adresat la preşedinte, să se permită acelui preşedinte să vină să arate lucrurile cum au fost [1]. Eu declar de la început că domnul Fleva a ştiut cu multă iscusinţă a profita de inconsecinţa sau mai bine zicînd de ușurința cu care și-au schimbat opiniunea doi membri din majoritate.

---

* Şedinţele din 9, 10, 11, 16, 17, 18, 19 februarie 1883.

Onor. domn Fleva dintru început, cu o convicțiune pe care o laud din punctul domniei sale de privire, din început a fost în contra gradațiunei și s-a folosit cu multă iscusință de toate versatilitățile, de toate îndoielile care au urmat în majoritate și a venit astăzi să facă un rechizitoriu pentru care-i fac complimentul meu. Domnul Fleva a învățat astăzi pe pelea domniei sale cît este de rău a fi întrerupt. Eu nu l-am întrerupt decît o dată, însă sînt sigur că a învățat ca altă dată să nu întrerupă, căci aceasta e foarte greu pentru cel care vorbește.

Nu este exact a se zice că acest proiect nu a fost studiat; să nu se zică că cestiunea nu este coaptă, căci e mult mai coaptă decît revizuirea Constituțiunei, pentru că nu este învățător mare sau mic care să nu-și fi arătat opiniunea sa în privința acestei legi, fie prin articole de jurnale, fie prin alte scrieri. Eu, domnilor, ca președinte al acestui comitet am primit scrieri de acestea chiar notate și subliniate cu condeiul de plumb și o mulțime de scrisori și sînt dator să declar că tot corpul profesoral se preocupă de această cestiune și poate că oamenii au dreptate. În fine, cestiunea s-a discutat și noi, cum v-a spus chiar domnul Fleva, am ținut vreo 20 de ședințe, în care a fost și domnul fost ministru al instrucțiunei biv vel logofăt și ministru de astăzi vel logofăt... *(Ilaritate.)* Au fost în adevăr zile în care nu ne-am putut înțelege, însă pînă în fine ne-am înțeles și nu este articol din acest proiect care să nu fi avut majoritate; dar s-a întîmplat că majoritatea era schimbătoare: un articol avea o majoritate și altul altă majoritate. Dar ce s-a întîmplat? Noi n-am făcut ceea ce s-a făcut la conferința din Londra[2], nu ne-am dat parola de a ținea secrete lucrările noastre. Așa că unii din noi mergînd la colegii lor le spunea: Iată ce am votat...

O voce : La cari colegi? Deputați? *(Ilaritate.)*

Nu deputați. Și acei colegi le ziceau : Rău ați făcut! Atunci deodată ne pomeneam a doua zi cu alte idei în comitet decît acelea asupra cărora credeam că ne înțeleseserăm în ajun. Erau unii din colegii noștri cari se înfățișau ca mandatari ai corpului didactic și ceea ce este mai curios e că și acel corp se schimba în părerile sale de la o zi la alta. *(Ilaritate.)* Faptul pozitiv însă este că nu a fost nici un articol care să nu fi avut majoritate de patru.

Domnul Fleva : Dar articolul 1?

A avut la urmă. Onor. domn Fleva a lipsit cum a lipsit și domnul Nicorescu, care s-a dus la Bîrlad, și s-a întors luminat pe calea Damascului. *(Ilaritate.)*

Domnul Nicorescu : Cer cuvîntul în cestiune personală!

Am numit raportator pe domnul dr. Măldărescu și domnia sa a primit...

Domnul dr. N. Măldărescu : Am declarat că nu primesc.

Noi am căzut de acord asupra ideei ca raportorul să nu fie om politic; toți am primit ca acest proiect să se prezinte înaintea domniilor voastre într-un mod așa încît să fie discutat fără preocupări politice, ca să dăm odată corpului profesoral această lege. Domnul Măldărescu deodată s-a retras și sînt dator să declar că cu această neconsecuență domnul Măldărescu ne-a făcut mult sînge rău, mai cu seamă că domnia sa întotdeauna s-a prezentat și cu calitatea de delegat al corpului profesoral și mai ales al corpului profesoral superior, pe lîngă calitatea domniei sale de delegat al secțiunei... *(Întreruperi.)*

Domnilor, n-am în tot comitetul delegaților nici un dușman, pentru ca să se poată crede că ceea ce eu zic este rezultatul vreunei animozități personale, dar ca președinte al comitetului vă mărturisesc că am avut zile amare și nu mai doresc să mă găsesc în pozițiunea în care am fost. Combăteam eu, de exemplu, cumulul. Cînd m-am întors a doua zi s-a pus un articol care era mult mai zdrobitor. Dar, în fine, după ce s-a sfîrșit tot, deodată mă trezesc cu un contraproiect subscris de trei persoane: domnul Măldărescu, domnul Chenciu și domnul Nicorescu. Domnul Nicorescu nici nu era...

Domnul N. Nicorescu : Am fost, vă înșală memoria.

N-ați fost dumneavostră absent?

Domnul N. Nicorescu : Dar dumneavoastră n-ați fost absent? Nu v-ați plimbat prin Moldova?

Eu? Eu?

Domnul N. Nicorescu : Domnule președinte, protestez în contra acestui sistem de ceartă personală ce ne caută domnul Kogălniceanu la fiecare membru din comitet.

Aci este cestiunea de bună-credință, nu de ceartă. Vă rog să binevoiți, domnule președinte, a constata prin ordinea de zi pe care o aveți în dosarul comitetului și veți vedea dacă eu am lipsit mai mult decît două zile, fiind bolnav. Dar, în fine, faptul pozitiv este că a venit un contraproiect subscris de trei persoane, după ce se sfîrșise tot.

Domnul Dr. Măldărescu : Nu se sfîrșise tot.

Această afirmațiune este de natură a contesta fapte lămurite și evidente, fiindcă din procesul-verbal rezultă că chiar dumneavoastră ați fost ales raportator și raportatorul nu se alege decît după ce se sfîrșește tot.

Domnul Dr. Măldărescu : N-am primit de la început.

Tot așa făceați și în comitet...

Domnul N. Nicorescu : Domnul Kogălniceanu nu face decît cestiuni personale. Vă rog, domnule președinte, chemați-l la cestiune. *(Zgomot.)*

Nu fac cestiuni personale; dar cînd s-a făcut procesul-verbal pentru alegerea raportatorului negreșit că lucrarea era sfîrșită, căci raportatorul nu se numește decît atunci cînd nu mai rămîne nimic alt de făcut. În fine, după ce a fost ales raportator domnul Măldărescu și a primit, a doua zi a zis că nu primește.

Domnul Dr. Măldărescu : Din ziua dintîi am declarat că nu primesc.

După ce domnul Măldărescu a declarat a doua zi că nu primește, ne-am pomenit, tot a doua zi, cu un contraproiect și eu am zis că nu-l nrimesc, fiindcă acest contraproiect nu este discutat şi tinde a desputerpici toată lucrarea, pentru că voieşte să ridice caracterul de majoritate tuturor articolelor; dar am adăugat: Dumneavoastră puteţi să-l înfăţişaţi în Cameră.

Atunci, ca condescendenţă, am rugat pe domnul Chenciu să primească domnia sa sarcina de raportator, dar dumnealui mi-a zis că este din minoritate, eu i-am răspuns că fiind lupta între opiniuni atît de împărţite să primească această sarcină şi să arate lucrurile cum s-au petrecut.

Ei bine, acest contraproiect al minorităţii nu s-a citit deloc, nu-l cunosc, nu l-am văzut, nu-l ştiu cine este. Or, prin această condenscendenţă pe care am făcut-o, avut-am eu scopul să atac pe domnul Măldărescu sau pe domnul Nicorescu?

Domnul N. Nicorescu : Să ataci pe toţi.

N-am atacat pe nimeni, dar am zis să scoatem odată acest proiect din mîinile noastre, proiect din care dumneavoastră voiţi să faceţi pînza Penelopei.

Dinaintea dumneavoastră vine un proiect care este votat cu majoritate şi ce este mai important este că articolele, în cea mai mare parte, au fost primite de guvern; aşa este, domnule prim-ministru?

Domnul preşedinte al consiliului : Aşa este.

Ei bine, acel contraproiect a venit tocmai pe urmă şi n-a fost discutat în comisiunea delegaţilor.

A venit apoi a treia opiniune, aceea a domnului Fleva, care de la început pînă la sfîrşit, profitînd de slăbiciunile şi de inconsecvenţele majorităţii, a putut să vă propuie ca să mai trimiteţi încă o dată acest proiect la calendele greceşti, ceea ce eu socotesc că nu este bine, nici pentru profesori, nici pentru guvern, nici chiar pentru opoziţiune, ca acest proiect să se trimită necontenit de la Ana la Caiafa.

Acest proiect a fost studiat şi de majoritate şi de minoritate şi fiecare-şi are convicţiunile sale şi opiniunea formată în această cestiune; sînt sigur că dumneavoastră în urma atîtor discuţiuni veţi vota un proiect cît se poate de bun şi că această cestiune va ieşi din dezbaterile dumneavoastră într-un chip ca să ţină seamă şi de interesele ţărei, şi de drepturile cîştigate[3].

În şedinţa din 11 februarie.

Domnilor deputaţi, eu mă prezint înaintea dumneavoastră cu întreit caracter : mă prezint înaintea dumneavoastră ca simplu deputat; mă prezint înaintea dumneavoastră, dacă nu ca autor, dar ca împreună autor al legei promulgată în anul 1850, în timpul fericitului întru amintire Grigore Alexandru Ghica din Moldova, lege care prin articolul 159, pentru întîia dată a introdus în legile noastre principiul gradaţiunei pentru corpul didactic; asemenea iarăşi ca legislator al legei din 1864, prin care să garantase corpului didactic o gradaţiune mai repede. Iată pînă acum două ipostaze ca deputat, ca împreună autor sau legislator, cum veţi voi, al legei din 1850, făcută de domnitorul Grigore Ghica, şi ca propuitor al legei învăţămîntului din 1864 pentru România întreagă. Mă mai prezint înaintea dumneavoastră şi ca preşedinte al comitetului delegaţilor care a cercetat proiectul de lege prezintat de guvern.

Domnilor, de mai nainte declar că împărtăşesc cu totul opiniunea onor. domn Vernescu în privinţa drepturilor cîştigate; de mai nainte o declar aceasta în chipul cel mai absolut şi iată pe ce mă întemeiez. În legea care poartă titlul *Aşezămînt pentru reorganizarea învăţăturilor publice în principatul Moldovei, lucrat în 1850 de comisia anume rînduită de preaînălţatul domn Grigore Alexandru Ghica, în anul întîi al domniei măriei sale*, comisiunea în care eram şi eu împreună cu alţi bătrîni de pe vremea aceea, C. Humuzachi, Ralet şi bătrînul Laurian, iată ce găsim la § 159 : „Spre mai mare încuragiare a zelului profesorilor, leafa lor se va spori după serviciul de zece ani cu o zecime, după cincisprezece ani cu două zecimi şi după douăzeci şi patru [de] ani cinci zecimi sau jumătate a sumei lefii anuale, afară de cazul înaintărei unui profesor la catedră şi leafă mai însemnătoare, fiindcă acea înaintare coprinde remunerarea mai sus însemnată".

Articolul 384 din legea de la 1864 vi s-a citit de domnul Vernescu despre drepturile cîştigate. Aceste drepturi sînt sfinte şi cred şi eu ca onor. meu amic politic domnul Vernescu că dacă profesorii, şi mi se pare că unul a şi făcut aceasta, dacă profesorii ar merge înaintea tribunalelor, fără ca să voiesc a înrîuri sau a ghici hotărîrile justiţiei, cred că, cu textul legei în mînă, ar putea să dobîndească dreptate; însă iarăşi spre marea laudă a corpului profesoral, cum a zis-o şi domnul Vernescu, corpul didactic în această cestiune ca în toate a dat dovadă de patriotism, de inteligenţă şi de patriotică răbdare.

Acum, domnilor, după ce v-am spus în ce poziţiune mă aflu înaintea dumneavoastră cu întreit caracter, adică : ca simplu deputat, ca om care a luat parte de mai nainte la facerea legei care garanta gradaţiunea şi pe urmă ca preşedinte al comitetului de delegaţi, unde am văzut din toate părţile fel de fel de rezistenţe, fel de fel de împotriviri, fel de fel de idei, cari mi-arată într-un mod lămurit, dar nenorocit, că ceea ce nu s-a făcut la 1866, 1867, 1868 şi pînă la 1882 e foarte de temut că nu are să se facă nici în viitor, că adică vom rămînea cu o lege scrisă pe hîrtie, fără să avem în privinţa resurselor mijloacele d-a o aplica şi să rămîie în aceeaşi nenorocită condiţiune în care a rămas legea de la 1864 pînă astăzi, de aceea să-mi permiteţi a vă spune, domnilor, că şi eu, ca preşedinte al acelui comitet, de multe ori poate am pus mîna pe inimă şi am sacrificat din convicţiunile mele numai pentru ca să ajungem ca odată să aibă şi corpul didactic realizate măcar în parte acele drepturi cîştigate care astăzi sînt cîştigate pe hîrtie.

Domnii mei, cine a zis că această lege este o lege numai de gradaţiune s-a înşelat; chiar titlul ei dovedeşte că nu este aşa, căci iată ce zice : *Proiect de lege pentru fixarea şi gradarea remunerarielor membrilor corpului didactic.* Va să zică este fixarea şi gradarea.

Domnilor, mai presus de această lege, fiecare din noi a fost condus şi povăţuit de acea mare idee exprimată de onorabilul meu amic domnul Vernescu cu atîta elocvenţă că chiar înaintea armatei domniile voastre şi ţara trebuie a preferi şcoala. Această idee : învăţămîntul public, şcoală răspîndită pretutindenea, în toate colţurile, în toate oraşele, în toate satele, trebuie să ne predomine la facerea acestei legi.

Domnilor, după cruntele disfate * pe cari le-a avut de la 1806 pînă la 1812 Germania, cînd Prusia, astăzi atît de puternică, ajunsese după bătălia de la Iena să fie o mică provincie, cînd chiar cetăţile ei erau în mîna francezilor, la Königsberg unde se refugiase, marele rege, tatăl împăratului actual, regele Frederic Guillaume al 3-lea, a cerut miniştrilor săi un memoriu despre ceea ce este de făcut nu spre salvarea, ci spre reconstruirea şi întărirea statului prusian şi apoi spre regenerarea Germaniei. Aceşti mari miniştri au fost Stein şi Hartenberg. În memoriul pe cari l-au dat aceşti doi miniştri, din care unul era baron şi altul principe, era scris înainte de toate, dar înainte de toate, reforma învăţămîntului public şi împroprietărirea ţăranilor.

---

* Înfrîngeri, din fr. *défaite*.

Şi aceşti doi mari miniştri erau eminamente conservatori, căci partidul conservator din Prusia şi Germania pururea a scris în programul său aceste două mari reforme ; şi apoi după aceasta vinea serviciul militar obligatoriu.

Prusia şi Germania s-au pus la aceste două reforme încă de la anul 1812 ; şi nu de azi, ci cu 20, cu 30 ani mai nainte prin statisticile elaborate de francezi s-a constatat că, dacă din o sută de locuitori de ai Prusiei şi Germaniei se găsea unul care nu ştia scrie şi citi, acel unul nu era născut în Prusia, ci era străin.

Adevărul profetizat prin reforma recomandată de Stein şi Hartenberg la Königsberg între anii 1812 şi 1814 s-a realizat îndestul de dureros pe cîmpiile de bătălie ale Franciei în anul de durere pentru lumea întreagă, între anii 1870 şi 1871. Şi după marea nenorocire a Franciei, marii bărbaţi de stat ai Franciei au zis : Nu atît puşca cu ac, cît şcoala primară şi universităţile Germaniei ne-au învins pe cîmpiile de bătălie în războiul ce am avut cu dînsa ; *der Schullehrer*, învăţătorul de şcoală.

Domnii mei, aceasta a simţit-o şi bătrînii şi părinţii noştri încă de la 1848... Şi aci să-mi permită onor. domn prim-ministru să fac o mică îndreptare în privinţa istoriei : cînd a vorbit domnia sa într-o discuţiune furtunoasă despre programul de la 1848, domnul prim-ministru a zis atunci, şi aceasta este o nenorocire că nu cunosc istoria ţărilor despărţite cari azi formează una singură, a zis : Noi la 1848 am proclamat aici principiul împroprietăririi ; şi onor. domn ministru de interne a adaos : Eu l-am şi aplicat ; precum şi este ; s-a aplicat în parte în timp de trei luni pînă la venirea ruşilor. Dar tot atunci onor. prim-ministru a mai zis : Domniile voastre cei din Moldova aţi cerut păzirea Regulamentului.

Să-mi permită cu istoria în mînă să-i spun că aci este o eroare, că nu este aşa.

La 1848, înaintea Revoluţiei celei mari din 11 iunie, în luna lui martie în Iaşi s-a făcut o mare manifestare într-un chip mai rece, mai pacinic, mai legiuit, căci pe atunci şi încă şi mai încoace moldovenii aveau obiceiul a-şi exprima nemulţumirile lor, cînd guvernul [î]şi călca datoria, în mod potolit decît se obicinuieşte în ceastălaltă parte a ţărei.

În Iaşi s-a adunat o mulţime de boieri şi de tineri... zic boieri şi tineri, căci din nenorocire noi nu aveam şi nu avem acolo nici chiar astăzi starea de mijloc, care în Ţara Românească esista de mai mult timp şi care încă de pe atunci aici se dezvoltase ; noi nu avem decît boieri şi ţărani, pentru că din nenorocire oraşele noastre au fost şi sînt evreieşti. S-au sculat atunci acei boieri şi acea tinerime şi au făcut o mare manifestare, care apoi în faţa rezistenţei domnului de atunci Mihail Sturdza a luat un caracter revoluţionar.

În manifestarea aceea se cerea, pentru că baionetele ruseşti străluceau la Sculeni şi Ungheni şi noi cînd mergeam la plimbare, sau ca să ne întîlnim între noi la Copou, vedeam ziua baionetele ruşilor strălucind la soare şi noaptea focurile bivuacurilor, şi atunci am căutat să păstrăm mişcărei noastre forma legală, care credeam că ne va scăpa de venirea străinilor, şi am zis : Păzirea sfîntă a Regulamentului. Dar aceasta însemna pentru noi : libertatea tiparului, responsabilitatea ministerială şi mai multe, pînă şi garda naţională şi altele şi altele ; şi secretarul acelui comitet, care era onor. domn Vasile Alecsandri, contimporanul meu, a scris dorinţele partidului, programul tălmăcit în 35 de puncte. Însă mişcarea a fost cruntă ; a venit armata şi a început a bate şi a trage şi cu puşca ; a legat pe cei mai mari cetăţeni ai ţărei şi i-a legat aşa încît legăturile au ajuns pînă la os, de li se vedeau coastele, pepturile le săreau înainte ; s-a legat Grigore Romalo, care a şi murit în Constantinopole de acele legături şi izbituri de puşcă pe cari le-a primit în pept ; alţii s-au legat în căruţe jidoveşti şi s-au trecut în Turcia la Măcin ; alţii, mulţumită ospitalităţei date de consulul englez din Brăila, au putut scăpa acolo ; între aceştia a fost şi Manolache Costache Iepureanu şi Alecu Cuza ; alţii din Iaşi au fugit şi s-au retras în Bucovina, cum este Iorgu Radu, care într-o noapte a ajuns la otarele Bucovinei călare. Fugarii cei mai mulţi s-au refugiat în două locuri : unii la Cernăuţi, alţii la Braşov.

În Braşov s-a făcut adevăratul program al partidului naţional revoluţionar din Moldova şi apoi s-a comunicat refugiaţilor din Cernăuţi, unde acel program s-a subscris şi a devenit Evanghelia vieţei întregi a tutulor acelora cari l-au subscris.

Ţin aci a arăta cine au fost aceia cari figurau în comitetul central din Braşov şi în cel din Cernăuţi. Era dintre cei cari mai trăiesc astăzi : Iorgu Radu, Vasile Alecsandri, George Sion, Vasile Conta, Iorgu Cantacuzin, Grigorie Balş şi Mihail Kogălniceanu.

Iar cei morţi sînt : Costache Negri, Alexandru Cuza, Dimitrie Ralet, A. Moruzzi, fraţii Cazimir, Toader Sion, Vasile Zacharia Moldoveanu şi Manolache Iepureanu.

Acel program a fost subscris de toţi aceştia şi tipărit de mine ; a fost tipărit la Eckhardt în Cernăuţi[4].

Altă dată vă voi vorbi cu ocaziunea revizuirei legei electorale, vă voi vorbi mai mult despre această programă ; acum vă voi spune numai ceea ce s-a zis în acel program despre învăţătura publică. Iată articolul 14 :

„Instrucţie egală şi gratuită pentru toţi românii".

Şi iată comentariile acestui articol :

„Acest princip este cunoscut prin hrisoavele lui Grigore Ghica v.v. prin Regulament anexa F, LXVI şi LXVII şi prin dispoziţiile Departamentului din Lăuntru, în ministeria răposatului logofăt Lupu Balş. Principiul însă trebuie dezvoltat şi pus în lucrare. Fiecare oraş, tîrg şi sat trebuie să aibă şcoala sa, ca fiecare român să poată primi instrucţia la care-l cheamă facultăţile sale".

Acest program conţine vreo 30 sau 35 de articole şi eu am avut fericirea să ajung să văd că, din acele 35 de articole sau cîte sînt, 31 de articole le-am văzut realizate şi la realizarea lor am luat şi eu parte ; a mai rămas numai articolul relativ la instrucţiunea publică obligatorie şi răspîndită în toată ţara. Această dorinţă nu am văzut-o încă realizată, dar sper că cu ajutorul lui Dumnezeu, cu ajutorul domniilor voastre, şi aci nu fac cestiune de opoziţiune, ci zic că şi majoritatea şi minoritatea şi guvernul trebuie să punem umerii cu toţii ca să vedem şi acest principiu salutariu la toate naţiunile fie ele mici, fie mari, să-l vedem pus în aplicare.

De la 1848 pînă astăzi sînt 35 de ani de cînd s-a proclamat acest principiu, dar el nu s-a aplicat în toată întinderea lui, cu toate că realizarea acestei idei cu toții o dorim și atît legea de instrucțiune din Moldova și regulamentul Eforiei școalelor din Țara Românească, cît și legea din 1864, precum și chiar proiectul de lege pe care vi l-a înfățișat guvernul astăzi, toate aceste legi nu au de scop decît a căuta să întemeieze învățătura poporului român, să înființeze școale în toate satele, în toate cătunele și să îmbunătățească soarta învățătorilor. În legea din 1864 s-a pus acel articol pe care l-a citit onor. domn Vernescu; dar, cînd s-a pus acel mare principiu de încuragiare, nu s-a avut nimic alt în vedere decît că tot ce este în România mai luminat să intre în corpul didactic. Cînd s-a pus acel principiu ca după 12 ani să se îndoiască salariul învățătorilor, tot atunci s-a decretat și sufragiul universal. Cum voiți domniile voastre ca sufragiul universal fără învățătură să producă, în mod normal, binele care-l dorim, formarea de corpuri legislative independente?

Sufragiul universal totdauna dă o putere mare aceluia care-l introduce întîi într-o țară. Dar cînd el nu întrebuințează bine acest sufragiu universal, sau [î]l lasă în mîna ignoranței, atunci dă loc la revoluțiune. Și de altă parte, cînd sufragiul universal se luminează, atunci devine corpul cel mai puternic și asupra căruia nimeni nu poate să aibă o înrîurire. Așa în Francia sufragiul universal a fost introdus de Napoleon III și după cîtva timp tot sufragiul universal l-a răsturnat.

Era dar atunci o necesitate mare de a se da o dezvoltare întinsă instrucțiunei publice și, fiindcă nu erau mijloacele intelectuale de astăzi, legiuitorul și-a permis de a se face un pas mai înainte și bazîndu-se pe legea de la 1860 și pe regulamentul Eforiei școalelor s-a decis a se da lefile îndoite. Din nenorocire, aceia cari au intrat în învățămîntul școlar primar nu înfățișau toate condițiunile dorite, nu erau în stare decît a învăța pe cineva să scrie și să citească, lucru care deja era o mare reformă pentru poporul român.

A venit apoi o altă sistemă, pe care eu nu o critic, de a se înființa școale sistematice în cari se trămiteau învățători cari făcuseră cursul școalelor din orașe, și negreșit cu 600 de lei vechi, care la 1864 era leafa învățătorilor de sate, nu se putea găsi asemenea oameni și atunci se luau de pretutindeni din țară țărani îmbrăcați cu zeghe proastă, ca aceștia să învețe pe copii să citească și să scrie. Și vă aduceți aminte că atunci s-au publicat acele table lancasteriane compuse de repausatul Poienaru, cari a contribuit mult la răspîndirea instrucțiunei publice în Țara Românească.

Însă, îndată ce s-a introdus sistemul școalelor sistematice și s-a sporit leafa pînă la 1200 lei pe lună, îndată s-a găsit țara în neputință de a răspîndi instrucțiunea prin toate satele; și atunci s-a zis: Mai bine să avem calitatea decît numărul. De atunci încoace în toți anii s-au votat sume noi pentru școalele sătești, ca și în budgetul anului acesta, unde s-a votat formarea a 100 școale. Cu toate acestea astăzi, după 38 ani de la proclamarea principiului instrucțiunei obligatoare în toată țara, 1900 de comune au rămas fără instrucțiunea primară; și acei cari se ocupă cu instrucțiunea publică, cu instrucțiunea elementară obligatorie știu că în cîtă vreme învățămîntul primar nu este întemeiat în toată țara înfățișează mai multe defecte decît avantage.

Voci : Așa este, însă așa s-a urmat.

Am văzut că drepturi cîștigate ale profesorilor și învățătorilor s-au uitat; am văzut că adevărul cel mare și necesitatea cea mare a răspîndirei școalelor în toate satele, ideea aceasta s-a părăsit; și s-a socotit că se face mult cînd se dă pentru învățămîntul primar prin sate 200 de mii lei pe fiecare an și să creează cîte 100 sau cîte 50 școale din cînd în cînd. Cu chipul acesta vor trece 20 de ani și noi încă învățămîntul prin sate nu-l vom avea și poporul va fi în ignoranță și acel mare adevăr care s-a zis și în Prusia după nenorocirile ei și în Francia după nenorocirile ei, că *Schullehrer* este mai voinic decît pușca cu ac, ori pușca Martiny, adevărul acesta va bate mult la ușa noastră și nu i se va deschide; va bate mult la fereastră și nu-l vom auzi. *(Aplauze.)*

Sînt oameni cari și în comitetul delegaților și în guvern au zis să facem orice sacrificii numai să dăm o dezvoltare puternică învățămîntului primar prin sate; și dacă regret ceva este că boala m-a împedicat să asist cînd s-a votat noaptea budgetul instrucțiunei publice, căci vă mărturisesc că în nici o cestiune n-aș fi făcut mai mare opozițiune guvernului decît dacă s-ar fi respins amendamentele mele pentru răspîndirea instrucțiunei primare obligatorie prin sate; căci dacă domnul ministru are dreptate de a zice că universitățile sînt lumina popoarelor, așa este, dar acele universități pe care le avem, chiar perfecționate cînd le vom avea, vor fi o lumină ca și lumina electrică, care totuși are margini spre întuneric; însă învățămîntul prin sate nu lasă nicăieri întuneric. *(Aplauze.)*

Departe de mine ideia să refuz universităților dezvoltarea lor!

Dar iarăși nu cred că aceasta ar trebui să ne oprească de a stărui să punem în aplicațiune reală, cu o oră mai nainte, ceea ce am proclamat numai pe hîrtie. Mă veți întreba prin ce mijloace? Cu orice preț: prin zecimi adiționale, prin împrumut, prin rentă, prin orice sacrificiu, numai ca să ajungem cu o oră mai curînd a da o dezvoltare puternică învățămîntului public prin sate.

Cînd noi am scăzut de la 80 lei la 60 salariele institutorilor rurali, și aci am fost conduși de această idee care ne-a povățuit, cu durere în adevăr, însă au mai fost și alte considerațiuni: în adevăr 60 lei în sine este puțin lucru, în adevăr 60 lei dați unui normalist căruia se promisese 112, pus în față cu un scriitor, cu un simplu copist care are 120, negreșit că este puțin. Dar ia să facem o deosebire între greutățile pe care le are un copist în oraș și înlesnirile pe care le are un învățător la sat ...

Domnul N. Ionescu : N-aveți idee ce este un învățător sătesc.

Onor. domn Ionescu, vă declar, vă fac profesiune de credință că voi vota orice amendament care se va propune pentru sporirea salarielor profesorilor, însă vă declar asemenea că, dacă acele amendamente se vor respinge, eu tot voi vota legea; dacă va cădea 80 lei, voi vota cifra de 70 și dacă va cădea și cifra de 70 voi vota cifra de 60 și iată de ce:

1) Copistul stă în oraș, pe cînd învățătorul stă la sat.

2) Copistul, deși are 120 lei și încă n-au această leafă decît cei din cancelariile ministerelor, el n-are locuință.

3) În multe sate, mai ales pe moșiile statului, învățătorii au și pogoane.

4) Și aci rog pe onor. meu amic domnul Ionescu să nu creadă că eu pledez în contra profesorilor, din contra, declar că voi vota amendamentele cari vor cere sporiri; însă înainte de toate sînt practic și nu voiesc în nici într-un caz să cadă legea, fiindcă nu voiesc ca învățătorii să mai aștepte 12 ani. Trăiesc și eu la țară, dacă nu mai mult, dar cel puțin 5—6 luni pe an și trăiesc în mai multe locuri și am cercetat în lunga mea

carieră cum stau lucrurile. Sînt mulţi proprietari cari mai dau ceva învăţătorilor; sînt foarte multe comune rurale cari prin budgetul lor mai dau un spor învăţătorilor; sînt foarte multe consilii judeţene cari afectează o sumă de 30 000, 40 000, 50 000 lei pentru a veni în ajutorul comunelor sărace cari nu pot ...

Domnul D. Schiler : Consiliul general de Romanaţi a doborît 30 de şcoale rurale...

Să trăiască acel consiliu ! ...

Domnilor, eu în comitet am propus 90 de lei; am propus ca 60 de lei să se plătească de stat şi 30 de comună şi propunerea mea a căzut. Pentru aceasta am venit la cifra de 60 de lei, fără ca aceasta să o arăt ca o cifră îndestulătoare; din contră, promiţîndu-mi mie ca să stăruiesc la domniile voastre să facem tot ce vom putea ca să o sporim. Dar în aceasta să nu uităm proverbul francez care zice : *Qui trop embrasse mal étreint*; să nu le dăm mai puţin de cum aveau acum 15 ani.

Acum, domnilor, ce mai vedem? La 1866 aveam noi şcoalele normale cum le avem astăzi? Aveam noi înlesnirile de a găsi învăţători de sate cu uşurinţă cum le avem astăzi? Noi vedem tineri cari au foarte puţină vocaţiune pentru a se face preoţi şi cu toate acestea-i vedem alergînd să se facă preoţi şi fără ca pînă astăzi preoţii să aibă acele garanţii pe care le dăm noi tinerilor învăţători ..

Domnul general D. Lecca : Scutirea de armată.

A zis-o generalul Lecca; ei fug de serviciul obligatoriu, serviciul cel mai dureros. Consultaţi-vă domniile voastre cari aveţi copii, cari aveţi fraţi, consultaţi-vă acei cari sînteţi tineri şi gîndiţi-vă ...

Domnul V. Alexandrescu Urechia : Nu mai sînt scutiţi învăţătorii după legea pe care am votat-o noi.

Mi se pare că afirmaţi rău, vă înşelaţi ...

Domnul ministru de interne : Sînt scutiţi.
Domnul preşedinte al consiliului : Legea pe care a votat-o Camera şi care se aplică est timp [î]i scuteşte ...

Nu cred să mă înşel eu cînd fac afirmări.

Eu m-am adresat la domnul Chenciu care este învăţător şi locuitor dintr-un oraş unde este o şcoală normală din cele mai bune şi al cărei director, deşi trăieşte în tîrg, a îmbrăcat elevii săi ţărăneşte, [î]i creşte ţărăneşte, dezvoltînd în ei inteligenţa, fără a întrerupe deprinderile lor de ţară, nedîndu-le o viaţă de oraş, pentru ca ei întorcîndu-se la ţară să nu uite poziţiunea lor de om de ţară, însă cu inteligenţă dezvoltată şi fără a duce la ţară albăstrimea de oraş. Am discutat mult cu domnul Chenciu şi domnia sa mi-a spus că ar fi dorit ca cu toţii să ne punem să facem cît se va putea mai mult, însă în faţa necesităţei mari ca să răspîndim învăţămîntul primar prin sate noi am zis — şi aceasta a fost intenţiunea tutulor — că nu înţelegem să tăiem, fie de la învăţătorii de sate, fie de la cei de oraşe, fie de la profesori, nici o para din salariile astăzi primite de dînşii; însă în faţa celor cari vor veni de aci înainte avem dreptul să le zicem : Iată ce ne-a dat ţara, iată ce putem să vă dăm, vă putem da scutire de armată, vă putem da locuinţă şi dacă te vei purta bine vei fi înaintat la o comună mai mare, unde vei avea şi avantagii mai mari, şi apoi ai şi gradaţiune nu după 12 ani, ci după 5 ani. Şi-mi aduc aminte de cuvintele domnului Ionescu, care a apărat foarte bine această idee cînd zicea : Trebuie să dăm gradaţiune după un termen mai mic, pentru că un tînăr care se face învăţător într-o comună, după un an, doi sau trei se însoară, greutăţile vieţii se fac mai mari şi trebuie să-i dăm gradaţiunea mai curînd, adică după 5 ani decît după 12.

Eu, domnilor, sînt încredinţat că toţi voiţi să sporiţi, însă doresc ca acest spor să fie real, iar nu pe hîrtie.

Domnul preşedinte al consiliului : Să daţi resurse.

Dacă voiţi resurse, eu mai întîi voi vota resursele şi apoi această lege ; să creăm resurse noi, însă resurse nu pentru două mii, ci pentru patru mii de şcoale, ca în 2, 3, 4 ani să ajungem acolo unde zicea programul de la 1848, ca să nu fie oraş, să nu fie sat, să nu fie cătun fără şcoală. (*Aplauze.*) Voi vota resurse ; eu proprietar mare, încărcat de datorii, voi vota impozite pe proprietate, oricîte ar trebui, pentru ca să facem din acest ideal un fapt real şi imediat. (*Aplauze.*)

Domnilor, la deosebitele articole-mi păstrez dreptul să vorbesc în special şi să arăt pentru ce am pus articolul cutare sau cutare, să arăt asemenea pentru ce sînt în contra unor articole cari s-au adoptat de majoritatea comitetului şi pe cari eu nu le-am primit, declarînd încă o dată că nu mă veţi găsi depărtat de cei cari vor voi să îmbunătăţească soarta şi poziţiunea profesorilor.

Vin acum la gradaţiune. Vă mărturisesc că am studiat mult această cestiune ; am luat parte la 1860 cînd s-a pus principiul gradaţiunei în Moldova, am fost legislatorul de la 1864 cînd s-a primit gradaţiunea. Ei, trebuie să vă pară curios domniilor voastre cum eu acum viu şi rup legea din 1864 şi zădărnicesc în parte drepturile profesorilor.

Domnilor, am primit multe scrisori şi jurnale. Să dea Dumnezeu ca toate legile pe cari le facem noi să fie studiate, să aibă pregătiri şi material înainte de a veni în discuţiunea domniilor voastre cum a avut această lege ! Nu esistă jurnal, nu esistă revistă . . . Şi sînt dator iar a zice ceva de care trebuie să ne bucurăm. Cînd ne aducem aminte ce era la 1832, la 1833 . . . Ce era pe atunci presa noastră ? Ea se compunea dintr-un jurnal, „Albina română" în Moldova, şi mai era „Curierul" lui Heliade şi calendarele lui Carcalechi. Ei, astăzi nu este un oraş cît de mic în România care să nu aibă un organ de publicitate ; Mizilul chiar vine şi el cu un jurnal. Şi nu numai că au jurnale politice, dar au şi reviste ştiinţifice, precum este de exemplu revista de la Peatra, care este una din cele mai bune. Mai mult decît atît, profesorii au fundat reviste foarte interesante. Astfel este jurnalul din Craiova, altul care este mai vechi de la Ploieşti şi a mai ieşit încă unul care este „Tribuna". Ei bine, cît mă iartă vîrsta şi ochii, am citit tot şi impresiunea ce mi-a făcut este că profesorii noştri şi astăzi se arată demni, se arată ţiind seamă de greutăţile ţărei şi hotărîţi de a sacrifica o parte din drepturile cîştigate. Iată ceea ce m-a făcut pe mine ca să consimt la reducţiunea gradaţiunei de la 100 la 60.

Am citit jurnale, am citit reviste publice* de tineri cari şi-au făcut un nume în învăţămîntul public şi cărora nu li se poate contesta nici meritul, nici inteligenţa şi am văzut că ei au pus 60 la sută. Au fost redactorii „României libere" şi alţii tot aşa de iluştri ca şi ei cari au avut curagiul să zică : Drept ar fi să se dea profesorilor dreptul lor pe deplin, dar în fața nevoilor țărei ei nu trebuie să-i ceară sacrificii prea mari; și eu cînd văd în această Cameră oameni de știință, de talent, din majoritate, ca onor. domn Fleva, care zice : Nu cunosc gradațiunea, nu cunosc drepturi cîștigate, nu dau nimic ! Și cînd am văzut oameni din majoritate care strigă într-un mod nedrept cu totul, atunci eu, care în cestiunea aceasta nu înțeleg să fiu nici al majorității, nici al minorității, ci omul națiunei mele, dezbrăcat de orice simpatii și de orice antipatii, atunci eu mă întreb : Ce trebuie să fac? Să dau o bilă neagră? Apoi pe urmă? ... Acum să vedem dacă pentru această scădere la 60 la sută nu sînt oarecari compensațiuni.

---

* Citeşte : *publicate!*

Domnul G. Cantilli : După ce ne va spune ministrul finanselor vom vedea.

Atunci voi ruga pe membrii din majoritate cari sînt pentru această lege să se unească cu mine și să dăm afară pe ministrul de finanse.

Una din două : ori trebuie ca domniile voastre să credeți că ceea ce este în legea aceasta este un adevăr, sau, dacă nu credeți, să vă uniți cu mine și să facem opozițiune ca să răsturnăm ministerul. (*Ilaritate.*)

Apoi, domnilor, cînd noi nu zicem profesorilor cari au intrat acum cum că au să aștepte 12 ani, ci deja dela 5 ani îmbunătățim soarta lor, păstrîndu-le lefile ce au astăzi, și cînd vor ajunge la cifra aceea a gradațiunei, dacă li se va cuveni un spor, li se va acorda, voi arăta că am făcut ceea ce cred că temperamentul acestei majorități comportă; iar dacă temperamentul majorității este ca să facem sacrificii mai mari, voi fi cu majoritatea.

Onor. domn Vernescu a mai condamnat și în această privință nu este singur, căci chiar din corpul profesoral a condamnat acea cerere care s-a pus și care nu jicnește întru nimica drepturile cîștigate la gradațiune, a condamnat ideea că de ce profesorul și învățătorul să fie silit să înfățișeze, cînd el vine la momentul de a lua gradația, cîte o scriere. Mai întîi aceasta nu o cerem de la corpul învățătorilor de sate, învățătorilor inferiori ; o cerem de la profesorii din orașe, fără ca să le jicnim întru nimic drepturile, și pentru ce o cerem? Apoi în Francia pînă la anul trecut am văzut că de la un tînăr care voia să capete licența i se cerea să prezinte un text imprimat și aceasta s-a suprimat în anul trecut.

Domnul G. Cantilli : A rămas pentru doctorat.

Tot a rămas pentru doctorat. Vedeți? Și pentru ce se cerea aceasta? Pentru că era un timp cînd științele, literatura nu erau așa de răspîndite ca acum și Francia a pus această condițiune și bine a făcut. Ei bine, domnilor, ce ar strica ca profesorul după 5 ani de studii să facă și el o lucrare despre activitatea sa, despre ceea ce a văzut în localitate? Nu li se impune nici un sacrificiu, nu li se impune nici o penalitate, se zice : După 5 ani de zile dați și voi ceva.

O voce : Concurs pentru gradațiune.

Nu; nimic și iar nimic ca condițiune a gradațiunei. A mai criticat domnul Vernescu cuvîntul de *cerere.* Eu cred că acest cuvînt s-ar putea șterge.

Domnul G. Vernescu : Și trebuie șters ; nu se poate astfel.

La aceasta vă mărturisesc că atunci cînd va veni articolul acela în discuţiune am să vorbesc foarte mult. Eu cred că nu jignesc întru nimica nici poziţiunea, nici demnitatea, nici inteligenţa zicînd că omul acela care ia gradaţiunea să dea şi el o mică lucrare, care acea lucrare adunată cu a altora servesc pe urmă ca să se facă lucrări mult mai întinse asupra unui judeţ, asupra unei ramure de ştiinţă. Aceasta este ceva mult? Apoi pentru acea lucrare i se dă o recompensă, o înlesnire, căci se zice că o lucrare bună se va publica de minister, fără cheltuială, ceea ce în toate părţile lumei este o laudă. Chiar în Francia este aşa.

Domnul ministru de interne: Am aplicat noi aceasta, am aplicat-o la judecători şi la profesori cu cestionarile ce se publică acum; şi nimeni nu s-a plîns de aceasta.

Şi cu aceasta are să-şi scurteze termenul de gradaţiune, în loc de 5 ani rămîne 4 ani, va să zică să scade un an şi ce cîştigă într-un an? Dacă este învăţător primar, cîştigă cam la 1000 de lei şi alţii mai mult. Chiar în legea de la 1850 se prevedea necesitatea mare de cărţi şcolare şi chiar astăzi pătimim foarte mult de cărţi şcolare, este lipsă mare; sînt scrieri cari se recomandă mult şi sînt pline de greşeli, sînt gramatici şi geografii rele, cari dovedesc că cel cari le-a făcut nu cunoaşte ţara. Ce dar ar strica dacă am zice: Domnule, dacă dumneata din libera dumitale voinţă-mi vei da o carte bună, [î]ţi scurtezi cu un an termenul de gradaţiune? Şi apoi, ce socotiţi dumneavoastră, domnilor, că noi am scos aceasta din capul nostru? Nu; chiar profesorii, învăţătorii inteligenţi, capabili au propus aceasta.

Domnul Gr. Eliad: Nu ştiu ce fac nenorociţii!

Ei, domnilor, rău augurez eu din minoritate despre această lege, rău augurez cînd aceste lucrări care în alte ţări au îmbărbătat lumea şi au dezvoltat lumina şi instrucţiunea, la noi autorii acestei propuneri să declară de nenorociţi.

Domnul ministru de interne: Dar nu înţelege dumnealui aceasta ...

Nu are să aprecieze guvernul aceste lucrări, domnule Eliade, ci are să le controleze însuşi corpul profesoral, consiliile de instrucţiune, nu guvernul.

Domnul Gr. Eliad: Eu nu m-am gîndit la ce zici dumneata, dar se vede că te-ai simţit cu musca pe căciulă.

Domnilor, după 17 ani de aşteptare, după 17 ani de lipse, eu cred că această lege este o încurageare, este o îmbărbătare. Declar însă că după ce v-am arătat oportunitatea ei, în faţa spiritului nenorocit care-l văd în unii dintre noi, că dacă s-ar înfăţişa amendamente ca să îmbunătăţească, să sporească şi mai mult, eu nu voi fi omul care să le combat şi voi fi alături de domniile voastre pentru orice spor se va cere, mai ales pentru învăţătorii primari de prin sate.

Mai declar că nu înţeleg să se jicnească un drept cît de mic al acelora cari au cîştigat drepturi; sînt pentru gradaţiune şi sînt pînă la extrem, dar să-mi permită onor. domn Buescu, amicul meu, să nu fiu alături de domnia sa, cel puţin ca delegat în comitetul delegaţilor, care a zis : Nu-mi daţi gradaţiunea? Nu mai iau parte. (*Ilaritate.*) Ei ! Eu nu fac aşa.

Voci : Cerea sută la sută. (*Ilaritate.*)
Voci : A lăsat pe urmă mai jos. (*Ilaritate.*)

Vom da 60, vom da 70 ; dar cine împedică pe viitoarele Adunări ca să dea şi mai mult ? Ce ? Numai noi avem monopolul patriotismului ? Numai noi avem monopolul luminei şi al dreptăţei ? Să lăsăm, domnilor, şi urmaşilor noştri putinţa de a face ceva pentru ţara aceasta. Noi am dat 60 sau 70, urmaşii noştri vor da 80 sau 90 lei, vor da poate şi mai mult, căci este ştiut că cu cît societatea înaintează cu atît necesităţile sînt mai mari, banii devin mai ieftini şi viaţa mai scumpă. Vă aduceţi aminte care era acum 20 de ani leafa unui ministru, a unui prefect ; un scriitor avea 30 lei vechi pe lună, şi astăzi cît s-a sporit !

Încă o dată, domnilor, vă rog să nu veniţi cu idei preconcepute. Zic şi eu că această lege nu este perfectă, dar totuşi este un pas simţitor făcut înainte pentru îmbunătăţirea soartei corpului didactic. Luaţi dar în consideraţiune această lege şi fiţi siguri că veţi face un act de buni patrioţi [5]. (*Aplauze.*)

În şedinţa din 16 februarie.

Cu părere de rău mă văd nevoit asupra acestui articol[6] să mă despart de domnul Vernescu ; [î]mi place a crede că domnul Vernescu va reveni asupra părerei sale şi-l rog să dea atenţiune la argumentele ce ne-au făcut pe noi să susţinem aceste dispoziţiuni din lege. Nu voi discuta în privinţa cuvîntului de *cerere* ; primesc ca acest cuvînt să se scoaţă de aci şi să fie înlocuit cu un altul, de exemplu cu acela de încunoştiinţare. Dar ţin foarte mult şi rog foarte mult, mai întîi pe domnul Vernescu şi apoi pe majoritate, să binevoiască, în interesul învăţămîntului public şi al luminărei poporului, să nu combată acest articol şi iată pentru ce.

Mai întîi voi analiza argumentele pe cari s-a bazat domnul Vernescu pentru a cere ştergerea articolului. Ce a zis domnia sa ? Poate să fie cineva profesor foarte bun şi cu toate acestea rău scriitor, să nu poată face cărţi. În tot felul aci este un defect, căci acela ce simte bine şi ştie bine e mare probabilitate că va putea şi să scrie bine. Şi, domnilor, prin dispoziţiunea aceasta cerem noi oare ca acel memoriu să fie o afacere de stil, ori cerem altceva ? Voi începe cu învăţătorii de prin sate.

Domnul P. Chenciu : Această dispoziţiune priveşte numai pe institutori ; învăţătorii de sate nu sînt coprinşi aci.

Eu voi cere să se pună şi învăţătorii.

Domnilor, vă voi cita un fapt pe care cred că domniile voastre l-aţi scăpat din vedere, fiind ocupaţi foarte mult de luptele politice şi mai ales de ideea aceea pe care o avem cu toţii — şi aci mă pun sub protecţiunea domnului Fleva —, preocupaţi zic de alegerile viitoare, mintea noastră a tuturor, majorităţei şi minorităţei, este dusă acolo, cum să ne asigurăm colegiurile viitoare, şi nu ne ocupăm decît foarte puţin de literatură, de mica mişcare literară din ţara noastră. Eu însă am fost pus în poziţiunea să cunosc două cărţi foarte folositoare ; una este un fel de cestionar care s-a adresat de minister — mi se pare de onor. domn Chiţu — la deosebiţii învăţători privitor la obiceiurile, expresiunile, tradiţiunile din sate etc. Ei bine, domnilor, ce se poate cere de la un învățător mai mult și mai folositor pentru țara întreagă, pentru literatură, pentru istorie decît o o asemenea lucrare? Și o astfel de lucrare nu este grea de făcut, căci nu se cere stil, ci fapte.

Cealaltă carte a ieșit sînt cîteva luni în Iași, publicată de un magistrat foarte bun, domnul Burada [7]; ea coprinde cînticele pe cari țărancele noastre din deosebitele părți ale României întregi le cînt cu ocaziunea unui mort, cînd moare un tată, o mamă, o rudă etc. Acest magistrat cu mijloacele sale particulare și expuindu-se chiar la pericole a vizitat toată Țara Românească, Moldova, Bucovina, Banatul și Basarabia și a strîns de pe acolo o colecțiune foarte interesantă.

Ei bine, domnilor, cînd unul singur a făcut aceasta, cu cît lucrarea aceasta ar fi mai complectă cînd s-ar face de mai mulți! Ce lucru frumos s-ar face cînd bunăoară ministrul ar zice învățătorilor ca ei în momentele lor de repaus, de preumblare, să observe tradițiunile, cîntecele populare, obiceiurile etc. și în doi, trei ani de zile să formeze o scriere. Cu aceasta oare le punem sarcine grele, peste putință de îndeplinit?

Dar domnul Vernescu zice că această dispozițiune, și de am înscri-o în lege, n-are sancțiune. Eu socotesc că mai ales pentru corpul profesoral noi trebuie să renunțăm la altă sancțiune, la pedepse și să avem numai o singură sancțiune: aceea a încuragierei; și această sancțiune este pusă în lege, căci acolo se zice că autorii lucrărilor cari se vor constata mai bune vor fi recompensați prin scăderea cu un an a termenului gradațiunei. Ei bine, pentru un corp luminat care ne interesează pe toți putem pune oare o sancțiune mai folositoare decît aceasta? Și aș ruga foarte mult pe domnul Vernescu să nu mai combată acest articol.

Domnilor, noi am făcut tot ce ne-a stat în putință acum pentru profesori; pentru viitor vom vedea ce vom mai face. Și fără să ne punem pe tărîmul pe care s-au pus doi, trei din colegii noștri de a le face imputări, noi să cerem de la ei ca la patru, cinci ani o dată să facă ceva pentru luminarea națiunei întregi și pentru sporirea acelei comori mari care e mai mare și mai folositoare decît toate comorile de aur, capitalul inteligenței, capitalul cunoștințelor, păstrarea tradițiunilor, păstrarea a tot ce e caracteristic din istoria noastră veche. Iată tot sufletul acestui articol. El nu derogă întru nimic de la principiele de dreptate, nu îngreuiază întru nimic nici timpul, nici ocupațiunile, nici pozițiunea profesorilor. Pe de o parte le dă ocaziunea favorabilă să lucreze ceva; nu le cerem atît stil, deși mulți sînt capabili și de aceasta, dar le cerem să facă ceva; iar pe de alta vor avea și răsplătirea concepțiunilor lor prin aceea că, în loc să ia gradațiunea, de exemplu, la 20 ani, o vor lua mai curînd, la 16 ani. Astăzi, domnilor, învățătorul de sat e normalist și nu-l socotesc mai prejos decît institutorul de oraș. Deosebirea e numai că unul merge la sat, de unde poate apoi veni la oraș; și dacă această lucrare se cere de la cel de la oraș, mai degrabă se cuvine a se cere de la cel de sat acest sacrificiu de muncă, căci tocmai acolo se păstrează mai bine tradițiunile și noi voim să le păstrăm într-un mod sigur...

Domnul ministru de interne: Rapoartele lor sînt publicate în „Columna lui Traian", unde se găsesc lucrări clasice.

Chiar acele rapoarte pe mine m-au entuziasmat și am văzut jurnale ca „România liberă", unde scriu profesori luminați, cari susțin această idee și cred că fac bine pentru tezaurul intelectual al țărei noastre.

Prin urmare eu propun să se adauge în acest articol și învățătorii de sat [8]. (*Aplauze.*)

Asupra cumulului.

Domnilor, eu vă rog să binevoiți a nu închide discuțiunea, chiar după îndemnul domnului prim-ministru, care vă arată că n-are să rămîie destulă vreme pentru revizuirea Constituțiunei dacă vom discuta așa de mult fiecare articol. Nu socotesc că un asemenea argument poate să ne oprească pe noi de a discuta serios o asemenea lege.

Împărtășesc, domnilor, opiniunile domnului Ionescu și însuși a domnului prim-ministru, dar nu teoriele care le-au pus; eu merg pînă acolo ca un profesor să ocupe două catedre în specialitatea sa pentru știință, dar nu primesc teoria onor. domnului Ionescu, care zice că dacă sînt cumuluri, și sînt cumuluri, vina este a ministrului. Apoi, tocmai pentru că este vina miniștrilor, ca să împiedicăm pe miniștri d-a mai cădea în asemenea vină trebuie să discutăm. (*Întreruperi.*) Aveți profesori de medicină care sînt numiți și inspectori ai serviciului sanitar al armatei. Apoi merge acestea la un loc?

Voci: Nu, nu!

Aveți la facultatea de medicină, înființată acum la Iași, profesori cari ocupă cîte patru catedre...

O voce: Cine sînt aceia?

Vă plîngeți necontenit că se face personalități și acum mă siliți să fac personalități, ei bine, nu voi face aceasta, eu nu-i voi numi pe aceștia, dar domnul ministru știe cine sînt.

Domnul ministru de culte: Așa este, [î]i cunoaștem.

Eu, domnilor, nu voi urma pe domnul N. Ionescu, dar voi spune numai că sînt oameni cari se folosesc de slăbiciunile ministrului sau de împrejurările politice și ia cîte cinci și șase catedre, una mai incompatibilă decît cea[l]altă. Apoi sînt medici de județe și în același timp sînt și profesori. Cînd [î]și fac dar cursurile, căci medicul de județ trebuie să stea tot timpul pe drum? Prin urmare, aceștia iau leafa degeaba.

Vedeți dar că dacă am merge pe drumul acesta va ajunge ca acest cumul să devie un scandal și, prin urmare, trebuie să se ia măsuri pentru aceasta.

Acum domnul ministru a venit cu teorii zicînd că la noi toți umblă numai după funcțiuni și nu se mai ocupă nimeni de alte ramuri de ale activității sociale, de comerciu, de agricultură, de industrie și tot domnia sa creează pe fiecare zi funcțiuni și ia tot ce ar putea să se dea și la aceste ramure

Ei bine, cu un asemenea sistem nu vedeți că se perde toate forțele națiunei cari ar putea să fie apte pentru industrie, comerciu și agricultură?

Domnul președinte al consiliului: A trebuit să iau tutunul și drumul de fer din mîna străinilor și, prin urmare, am fost nevoit a lua și personalul trebuincios din țară.

Eu nu zic altceva decît că, cu cît veți reduce numărul funcțiunilor, cu atît oamenii se vor da la industrie, comerciu și agricultură și ca dovadă aveţi ceea ce se petrece în Moldova De cînd guvernul central a dispărut de acolo, acei cari căutau să trăiască numai din budgetul statului şi cari nu mai găsesc acum această sursă s-au dedat la agricultură, la industrie şi de aceea azi agricultura şi industria peste Milcov a început să se îmbunătăţească.

Aşadar, domnilor, niciodată nu vom putea lua din mîna străinilor industria, comerciul, chiar agricultura şi toate ramurile de activitate neplătite de stat, pe cîtă vreme ne vom transforma în Dumnezeu, după teoria lui Sully, care zicea că, de cîte ori guvernul creează un post, Dumnezeu creează 10 proşti pentru acel post. (*Ilaritate.*)

Domnul preşedinte al consiliului : Noi nu voim creare de posturi.

Cu toate acestea aţi creat o mulţime de posturi.

Asupra articolului 139.

Am cerut cuvîntul să fac o declaraţiune. Eu vă rog să nu faceţi nefructuos studiul ce ne-a costat această lege.

Asupra articolului 12, dacă se poate ocupa de acelaşi profesor două catedre, s-a urmat o discuţiune învăpăiată ; şi cînd am cerut a nu se închide discuţiunea am argumentat că aveam să dovedesc că, deşi domnul Ionescu avea dreptate, însă sînt oarecari puncte cari trebuiesc să fie regulate, arătînd bunăoară ce trebuie să se facă cu profesorii de la facultate cari ocupă şi alte funcţiuni ale statului, incompatibile cu misiunea de profesor. Atunci onorabilul domn Vernescu a cerut să se închidă discuţiunea. S-a făcut un vuiet mare, nu voi să spun acum de ce s-a făcut, dar la sfîrşit voi spune, şi deodată aud zicîndu-se că s-a votat articolul 13 fără măcar să se fi citit. Dar primesc că asta s-a făcut cu bună-credinţă.

Ei bine, domnilor, sînt o mulţime de deputaţi cari declarăm că n-am auzit cînd s-a citit acest articol. Cum socotiţi domniile voastre că, dacă în privinţa articolului 12 a urmat atîta discuţiune, am fi putut noi să stăm muţi la articolul 13 ! Dacă domniile voastre — biuroul — hotărîţi că s-a votat articolul 13, eu regret aceasta din toată inima, fiindcă sînt mulţi dintre noi cari în faţa acestei impuneri, făcută fără ştirea noastră, nu ştiu cum vom vota legea în total.

Pentru închiderea discuţiei.

Domnilor, eu vă rog să binevoiţi a închide discuţiunea, pentru că aţi văzut că două zile s-a discutat cu cea mai mare vivacitate cestiunea cumulului, privitoare numai la o clasă, la un număr oarecare din colegii noştri profesori. (*Întreruperi.*)

Eu nu am întrerupt pe nimeni, mai ales pe domnul Măldărescu, pe care l-am ascultat cu cel mai mare respect în sfatul ce ne-a dat de a trimite acest articol mic, neînsemnat, care două zile a dat loc la discuţiunile cele mai furtunoase, de a-l trimite la discuţiunea asupra legei cumulului, deşi voiam să-i spun că dacă s-ar face aşa atunci vă asigur că acea lege va sta două sesiuni întregi în aşteptare.

De aceea vă rog să ascultaţi cuvintele domnului Măldărescu, care a vorbit în fond, care a pledat pentru fiecare categorie, recunoscînd însă că nu se atinge decît 5—6 posturi şi pentru o cestiune atît de mică a vorbit patru ore şi noi două zile ne-am certat mereu şi acum ni se zice : Sperați că are să vină legea generală; paște, murgule, iarbă verde! Defiez pe această Cameră, dacă ar mai lucra încă trei luni de acum înainte, să voteze legea cumulului.

Așadar închideți discuțiunea, domnilor, și totdeodată amînați la calendele grece o cestiune pe care acum o avem în mînă și putem să o rezolvăm. (*Aplauze.*)

Mîine, nu mai tîrziu, voi ruga pe 24 de colegi să se asocieze cu mine ca să facem o propunere subscrisă de 25 membri cum cere regulamentul, ca să modificăm regulamentul actual al Camerei și să revenim la regulamentele vechi, cari opreau hotărît pe cei în cestiune de a vorbi... (*aplauze*), căci dacă o asemenea dispozițiune ar fi fost și astăzi în vigoare legea aceasta s-ar fi votat de mult și s-ar fi votat mai în folosul profesorilor de cum s-a votat. Vă rog să închideți discuțiunea. (*Aplauze.*)

Asupra profesorilor de la școlile militare și de la cele de poduri și șosele.

Sînt dator să declar că această cestiune s-a tratat în sînul delegaților și ne-am rostit cu toții în privința școalelor militare, precum și celor de poduri și șosele, cari nici chiar depind de Ministerul Instrucțiunei Publice, ci de alte ministere; profesorii acestor școale nu intră deloc în coprinderea acestei legi.

Propune un articol adițional.

Domnilor, în timpul discuțiunei, cu toate denegările, s-a statornicit că această lege nu e numai o lege de gradațiune, ci s-a statornicit că această lege, care are să facă parte din legea organică a instrucțiunei publice, este pot zice complectarea ei. În adevăr, domnilor, ceea ce am făcut în aceste zile ne-a costat foarte multă muncă; ne-am găsit adesea în față cu opiniuni și cu interese încrucișate.

Cu toate acestea eu cred că, oricîte s-a zis, această lege este un progres și ea îmbunătățește soarta profesorilor pe cît se putea face. Sînt unele din articole sau din amendamentele cari s-au votat cari poate nu răspund la planul întreg. Aceasta va aparține guvernului să vadă ce note să facă pentru ca legea să fie mai bună de cum este. Însă nu trebuie să uităm, domnilor, că mai este încă un corp care are să se rostească asupra acestei legi.

Aceasta mă face să vă rog ca să luați seama că noi am votat îmbunătățirea soartei învățătorilor, dar în privința învățămîntului am lăsat o mare lacună și această lacună vin a mă adresa astăzi la patriotismul domniilor voastre ca cu toții să o îndeplinim prin adoptarea unui articol care cred că nu va da loc la nici o combatere, fiindcă nu jicnește nici un interes; din contra, satisface un mare principiu care figurează și în Constituția noastră și în legile speciale care organizează învățămîntul public.

Domnilor, de la 1848 s-a proclamat principiul și în București și în Iași cum că în toată țara să nu fie nici o comună cît de mică care să nu-și aibă școala sa. Acest mare principiu, acest principiu salvator, care dacă s-ar fi aplicat ar fi dat o dezvoltare puternică geniului românesc, din nenorocire astăzi rămîne literă moartă în jumătate țară. Și nu putem zice că noi avem aplicat în țară principiul instrucțiunei obligatoare și gratuite, pe cîtă vreme obligativitatea și gratuitatea instrucțiunei nu este răspîndită în toată țara. După însăși recunoașterea domnului ministru al instrucțiunei și după cunoștințele noastre este dovedit că cel puțin 1700 comune rurale sînt încă fără școale.

Vin dar, în numele mai multora din colegii mei din deosebitele nuanțe și opiniuni din această Cameră, cari au subscris acest amendament pe care am onoare a vi-l prezenta, vin a vă ruga să binevoiți a-l lua cu de-amănuntul în esaminarea domniilor voastre.

Nu cred că vom putea să-l votăm îndată, fiindcă el înfățișează și o cestiune budgetară, dar [î]l depun numai de astă-seară, ca, luînd de acum cunoștință de dispozițiunile lui, mîine să putem veni cu opiniuni mai bine formate.

Iată, domnilor, acest articol tranzitoriu :

Articol nou sub titlul de *dispozițiuni tranzitorii.*

,,Pentru întemeiarea învățămîntului obligatoriu și gratuit în toate comunele rurale ale țărei, cel mult în termen de 5 ani budgetari, cu începere de la 1 aprilie viitor, guvernul este împuternicit a emite succesiv în acest termen de 5 ani rentă amortizabilă de 5 la sută, în valoare de 1 600 00 lei, corespunzători la remunerațiunea a 1700 institutori pentru 1700 școale rurale, ce aproximativ lipsesc încă în țară.

Odată un număr de aceste noi școale înființate, remunerațiunea învățătorilor acestora, de la al doilea an budgetar, se va înscrie la budgetul statului la § școalelor rurale.

În acele comune unde nu se vor afla încăperi comunale pentru școale, comunele vor fi datoare a închiria asemenea încăperi pînă ce se vor clădi conform legei întru aceasta'' [10].

Argumentează noul articol.

Domnilor, dacă aș fi crezut cum că această propunere este contra regulamentului, oricît țiu eu la această idee, nu aș fi făcut-o. Am 30 de ani de experiență parlamentară și mîine voi căuta în arhivele domniilor voastre ca să vă arăt duzini de legi de asemine natură care s-au trecut la rubrica dispozițiunelor tranzitorii. Eu nu voi cu aceasta să surprind pe domnul ministru, căci am zis în tot cursul discuțiunei, și ,,Monitorul'' este față, că nu vom sfîrși legea aceasta pînă nu ne vom rosti și în privința înființărei învățămîntului prin toate comunele din țară. Mai adaog acum că nu sîntem îndărătnici ; voim să dobîndim lucrul, principiul și vă sacrificăm modalitatea, v-am zis : Să v-o citesc astă-seară și pînă mîine să aveți timpul a vă gîndi și a vă pronunța. Prin urmare eu nu zic ca să meargă la comitetul delegaților, dar țiu ca această dispozițiune să fie pusă în lege și pentru aceasta să ne adunăm mîine la o oră în comitet și acolo vom vedea dacă comitetul zice să dea altă formă acestei propuneri. Eu cred, domnilor, că este de demnitatea și datoria noastră nu de a esprima dorința, ci este o îndatorire ce ni se impune numaidecît nouă și guvernului ca să dăm națiunii școale și învățători ; și aci vă mărturisesc că nu mă așteptam la această cerere de amînare din partea domnului Chițu.

Domnul ministru de interne : Nu este amînare, ci trebuie să procedăm regulat.

Domnilor, s-a zis că termenul este scurt. Eu am studiat cestiunea și am întrebat și am cercetat cît pot produce cele șase școale normale și mi s-a spus că pot produce de la 30—60 profesori pe an.

Domnul ministru de interne : Nu este exact, produc toate numai 80, cel mult pînă la 100 pe an.

O știu de la oameni mai competenți și știu ceva mai mult, că avem gata 200 de profesori și putem să mai înființăm încă două, trei școale normale. Astfel, dacă anul dintîi avem 200 gata, al doilea an vom avea 300 şi aşa mai departe. Nu mă unesc însă cu ceea ce a spus domnul Vernescu, cînd zice că dacă ministerul în 15 ani va aplica această propunere va binemerita de la patrie, pentru că aceşti învăţători trebuie daţi naţiunei cît mai curînd, fiindcă nu ştim ce evenimente ne va aduce ziua de mîine. .

Domnul ministru de interne : Vezi aşa ; nu ştim ce aduce ziua de mîine ...

Aşadar, domnule ministru, cît pentru mine, nu sînt îndărătnic, vă dau forma, alegeţi domniile voastre oricare veţi voi, dar doresc ca înainte d-a se închide această Cameră, doresc ca această Cameră să moară lăsînd după dînsa 1700 de şcoale mai mult. Aceasta este dorinţa mea. (*Aplauze.*)

În replică cu N. Fleva.

Vă mărturisesc, domnilor, că dacă nu ar fi fost din majoritate onor. domn Fleva şi eu nu aş fi fost din opoziţiune aş fi simţit o mare întristare şi aş fi luat parte la durerea domniei sale cînd [î]l vedeam pe tot momentul întrerupt de banca ministerială şi de majoritate şi-l auzeam zicînd că nu voieşte să ţină isonul guvernului şi că inima sa este amărîtă.

Cînd am văzut toate acestea, m-am pus în locul domniei sale şi m-am mîhnit niţel. Dar văzîndu-l pe dumnealui în poziţiunea în care ne găsim noi cei din opoziţiune în toate zilele şi aducîndu-mi aminte că domnul Fleva este acela care mai totdeauna ţine isonul cu majoritatea ; şi mai mult încă, aducîndu-mi aminte că la discuţiunea budgetului domnia sa mă întrerupea necontenit, vă mărturisesc că atunci compătimirea mea s-a transformat în bucurie... (*Ilaritate*). Mă bucuram, pentru că vedea şi domnia sa, membru al majorităţei, cît este de greu cînd majoritatea nu-i ţine isonul cînd domnia sa vorbeşte şi cît e de greu de a fi întrerupt în mijlocul argumentaţiunei sale şi de aceea vă mărturisesc că, departe de a compătimi, mi-a părut bine de situaţiunea domniei sale şi de aceea, în loc să-l apăr, acum [î]l voi combate şi-l rog să nu-i pară rău. Discursul de astăzi al domnului Fleva mi-a adus aminte pe femeia aceea care avusese doi bărbaţi cu cari nu trăia bine, o băteau, şi măritîndu-se a treia oară a luat unul pe care-l bătea ea şi-l bătea mereu zicînd : *Je me venge de deux maris.*

Apoi cum, domnilor, să văd eu pe un membru din majoritate, în o cestiune eminamente naţională, căci ce cestiune este mai naţională, afară de apărarea ţărei, decît luminarea naţiunei, că domnia sa vine de pune înainte spectacolul alegerilor, zicînd că această lege nu este o lege care vine să facă o dreptate corpului profesoral, ci care e menită a pregăti tărîmul pentru viitoarele alegeri şi, domnilor, aceasta nu v-o spune un membru al minorităţei, ci al majorităţei.

Domnul ministru de interne : Legea aceasta este prezintată cu mulţi ani mai nainte.

Mai totdauna, în toate ocaziunile şi chiar în programa noastră de la Mazar paşa, subscrisă de domnul Fleva şi de mine, ne-am plîns că guvernul conservator nu făcea nimic pentru instrucţiune.

Dumnealui zice că aceasta este o lege de circumstanţă, o lege personală, o lege pentru a pregăti alegerile viitoare.

Ei, domnilor, nu este aşa ; şi eu din opoziţiune zic că nu este aşa, pentru ce? Pentru că cu chiar textul legei [î]i voi dovedi că nu are dreptate.

Faptul pozitiv este că toate Camerile, de la 1860 şi pînă astăzi, au plătit tribut principiului gradaţiunei şi dacă n-au votat mai mult este că au fost oratori, între cari necontenit s-a aflat domnul Fleva, cum face şi astăzi, cari cu multă energie au combătut gradaţiunea, punînd înainte ca un spectru cestiunea budgetară, zicînd că budgetul are să fie în deficit şi învinovăţind pe unii din învăţători că stau cu condeiul de plumb în mînă ca să-şi facă calculele de gradaţiunea ce ar avea să ia după cutare sau cutare combinaţiune. Dar despre aceasta-mi pare că tocmai pe domnia sa l-am văzut dînd exemplul, căci la fiecare spor de la articolul I şi în discuţiunea generală şi în discuţiunea pe articole domnia sa e care făcea acest calcul sau cerea să-l facă ministrul şi să-l arate şi cu acele cifre căuta să sperie pe ţărani, zicînd că ei au să le plătească. Vorbeşti de ţărani, domnule Fleva? Dar, dacă învăţătura s-ar împrăştia în ţară, cine are să profite mai mult de dînsa? Aceia pe cari dumneata-i numeşti boieri? Dar ei şi astăzi au mijloace de a da învăţătură copiilor lor şi-i trămit în străinătate.

Prin urmare vedeţi că au să profite cei fără mijloace. Aşadar, rău v-aţi gîndit să faceţi apel la ţărani; sînt alte împregiurări şi alte cheltuieli cînd puteţi să faceţi apel la ţărani. S-au votat lefi mari în alte servicie; s-au creat sinecure şi n-am văzut pe domnul Fleva să zică: Reduceţi postul cutare, leafa cutare etc., deşi domnia sa se preocupă aşa mult de budget şi sperie pe cei fricoşi zicîndu-le: Nu votaţi gradaţiunea, căci e pericol mare.

Domnia sa zice că numai bunul-simţ trebuie să ne conducă în votarea acestei legi de tranzacţiune între două extreme: una care vrea să dea tot şi alta care nu dă nimic.

În adevăr, sînt unii cari vor să dea tot, dar eu mă mulţumesc şi cu mai puţin; căci, după cum zice proverbul: Mai bine astăzi un ou, decît mîine un bou.

Onorabilul domn Fleva şi în secţiuni şi în comitet şi aci s-a încercat necontenit să sporească lefile, ca să îmbunătăţească soarta învăţătorilor.

Aceasta era argumentaţia dumnealui, însă, văzînd că nu s-a dat tot şi văzînd că s-a dat mai puţin chiar decît au astăzi, eu socoteam că avea să zică: Fiindcă s-a dat puţin, aide să votăm gradaţiunea. Bunul-simţ la care făcea apel şi de care domnia sa nu este lipsit niciodată ar fi trebuit să-l facă să vadă că după atîtea legi ce s-au votat şi după atîtea promisiuni date trebuie să dăm gradaţiunea, fiindcă gradaţiunea nu o dăm numai la cei trecuţi, o dăm şi la unii şi la alţii. S-a făcut mare caz că s-a dat institutorilor numai 200 lei. Ei bine, şi eu am fost în contra acestei cifre şi eu am condamnat-o, dar ea s-a votat. Cum voiţi dumneavoastră acum să nu dăm nici gradaţiunea? Dacă dăm gradaţiunea, acei cari au 200 lei, peste 5 ani, cu 15%, au să aibă 230 lei şi după 10 ani au să aibă 260 lei. În fine, tot are să aibă ceva mai mult decît dacă nu se va da gradaţiunea. Şi, domnilor, eu nu zic că nu ar trebui să se dea şi mai mult; şi cred chiar că dacă va veni o altă Cameră, care să nu aibă idei ca ale domnului Fleva şi dacă va avea şi mijloace, va da întreaga gradaţiune; dar noi astăzi, aşa cum putem face, pe de o parte păstrăm lefile aşa cum sînt, iar pe de alta dăm gradaţiune, astfel încît din toate punctele de vedere noi facem un progres în cestiunea aceasta.

Onor. domn Fleva a mai zis şi a repetat mereu că cuvîntul de institutori să referă numai la învăţătorii săteşti. Ei bine, eu [î]i voi răspunde cu articolul 367 din legea instrucţiunei şi chiar voi veni mai la urmă a demonstra mai pe larg cu alte articole că şi unii şi alţii sînt compromişi sub acest cuvînt.

Dar domnia sa a zis că toată cestiunea gradaţiunei se reduce la nimic mai mult decît la definiţiunea pe care a dat-o domnia sa, neţiind compt de dispoziţiunile legei anterioare şi de drepturi cîştigate; şi a spus că după domnia sa definiţiunea gradaţiunei este cea următoare: Gradaţiunea atîrnă de budget, este o cestiune de budget. Căci, zice domnia sa, dacă va voi Camera, va da; dacă nu va voi Camera, nu va da.

Domnilor, nu esistă nimica prin care să se poată susţine cele zise de domnul Fleva. V-am citat articolul 367 şi vă mai citez încă şi articolul 387, care zice:

„După 12 ani de serviciu, remunerariul învăţătorilor va fi îndoit decît cel primitiv".

Dar nu e numai atîta; legea pensiunilor nu zice ea că după atîţia ani de serviciu un pensionar va intra cu pensiune de atîta şi după atîţia ani va avea un alt drept? Ei! Apoi bine, oare această lege n-are sancţiunea ei? Nu s-a aplicat? Poate să ia cineva dreptul pensionarilor? Şi cînd a venit la Cameră budgetul lor, şters-a Camera dreptul pensionarilor? Nu; pentru că nu putea să-l şteargă şi tot astfel nu ar putea să şteargă dreptul învăţătorilor, cînd textul legei este acelaşi. Eu nu contest că gradaţiunea este subordinată, după acest articol, la votul Camerei, că este cestiune de budget ca să vedem cît putem da şi cît nu putem da; dar în fine, pentru mine ca legiuitor, aceasta nu însemnează nimic şi nu poate domnia sa să definească gradaţiunea ca o cestiune de budget, căci această definiţiune a domniei sale o pot compara cu o definiţiune ce s-a dat unui bătrîn maior din şcoalele militare franceze de un elev şi care mi se pare că este aşa: un profesor bătrîn întreabă pe şcolarul lui cum se fabrică un tun — şi această definiţiune mi se pare că circulă şi prin şcoalele noastre — şi şcolarul răspunde: Ia o gaură şi toarnă-i prinpregiur bronz *(ilaritate)* şi iată tunul gata; cu cît gaura ce vei lua va fi mai largă cu atît va fi tunul mai mare. *(Ilaritate.)* Aşa este şi definiţiunea domnului Fleva în privinţa drepturilor cîştigate ale profesorilor cum definea acel şcolar tunul către vechiul maior.

Acum, domnilor, să-mi daţi voie să spun domnului Fleva că nu are dreptate cînd zice că legea de la 1864 s-a ocupat mai mult de instrucţiunea ţăranilor şi de drepturile ce se dau învăţătorilor săteşti. Este adevărat că legiuitorul acela care chema pe toţi ţăranii şi pe toţi cetăţenii la exercitarea drepturilor politice trebuia să se preocupe şi de luminarea poporului. Însă nu a fost numai aceasta preocupaţiunea legislatorului. Această lege, domnul Vernescu o ştie foarte bine, era deja prelucrată la 2 mai şi era prelucrată de o comisiune de profesori, compusă din onorabilii Bosianu, Boerescu, Costaforu, Vernescu; şi onor. domn Costaforu, om din cei mai însemnaţi ai ţărei noastre, jurist distins, era cu toate acestea om foarte pozitiv şi zicea că domnia sa nu înţelege să primească misiuni onorifice, ci că toată munca trebuie să fie plătită. Şi-mi aduc aminte că după lovirea de stat la 2 mai domnul Costaforu şi-a dat dimisiunea din funcţiunile onorifice ce avea, păstrînd numai pe cele salariate.

Ei bine, domnilor, comisiunea aceasta fiind compusă din astfel de bărbaţi, credeţi domniile voastre că s-a gîndit ea numai la învăţătorii de sate, că nu s-a gîndit şi la ceilalţi profesori? Voi arăta că s-a gîndit foarte mult, căci avem pentru consacrarea acestui principiu nu numai legea din 1864, dar legea anterioară; avem de exemplu regulamentul aşezămintelor şcolare făcut de fericitul întru pomenire vodă Grigore Alexandru Ghica, din anul 1850, care zice: „Spre mai mare încuragiare a zelului profesorilor, lefile lor să se sporească, etc.". Tot acest regulament s-a făcut și de Eforia școalelor la 1860, aici în București și acolo s-a pus cuvîntul de profesor. Consiliul de Stat nu s-a ocupat de această lege, căci se ocupase de dînsa comisiunea anterioară și în acea comisiune nu erau învățători de sate, ca să se gîndească numai la dînșii, ci erau mai cu deosebire profesori de universitate, cari se gîndeau mai mult la dînșii.

Ia să vedem acum dacă legea aceasta voiește numaidecît să facă a se înțelege că *învățător* nu este decît învățătorul de sat? Cînd se vorbește de învățătorii de sate special să adaugă cuvîntul de *învățător sătesc*. De esemplu, la articolul 364 se zice: ,,Numirea definitivă a învățătorilor sătești se va face prin deciziune ministerială, dată în forma articolului 14; numirea institutorilor și institutricelor, precum și a profesorilor se va face prin decret domnesc etc.".

La articolul 365 se zice: ,,Numirea provizorie a învățătorilor sătești se va face de prefectul județului etc.".

Dar cînd vine bunăoară o definițiune mai largă, atunci nu mai este cuvîntul de *învățător sătesc*, ci vine și zice: învățător sau învățători în genere. Deosebit de această expresiune de învățători în genere, mai departe vedem în articolul 388 că zice: ,,Învățătorii sînt datori a frecventa regulat clasa lor și a intra în clasă la ora determinată prin regulamente".

Articolul 398 zice: ,,Cenzura, suspensiunea și destituirea se vor pronunța de o comisiune de cinci profesori, aleși prin sorți din corpul profesoral al gradului de învățămînt superior celui în care funcțiunează învățătorul inculpat".

Articolul 404 zice: ,,Învățătorul destituit conform regulelor de mai sus nu va mai putea fi admis niciodată la funcțiunea de învățător public".

Ați văzut? Învățător destituit prin decret domnesc. Cine se destituie prin decret domnesc? Profesorii. Va să zică, în fraza unde nu este învățător sătesc, ci numai învățător, acest cuvînt coprinde întregul corp didactic.

Domnilor, nu voi intra în amănunțimi; v-am arătat că legislațiunea actuală consfințește gradațiunea; v-am arătat asemenea că dacă nu se poate da mai mult, și aceasta este o nenorocire pentru noi, sîntem datori să dăm gradațiunea aceasta mai mică, pentru a îmbunătăți în parte ceea ce nu s-a făcut pînă acum.

Iată toată cestiunea, domnilor, aceasta este și nimic mai mult.

Acum se va face întrebarea: Dacă este așa, pentru ce noi nu dăm sută la sută și dăm numai 60 la sută?

Domnilor, cînd vedem în Cameră atîta rezistență din partea unei voci autorizate din majoritate, cînd vedem că se combate această lege cu atîta energie, cînd vedem că s-au făcut agitațiuni foarte multe cu această cestiune, noi trebuie să ne gîndim cum să facem această lege să devină adevăr, iar nu să fie numai scrisă pe hîrtie, cum a rămas cea actuală în timp de 19 ani, cînd profesorii au îmbătrînit cu o lege scrisă, fără ca acum la bătrînețe să aibă ceva. Dacă domnul Fleva voiește să dea mai mult, cine-l va opri ca la sesiunea viitoare, căci sînt sigur că are să fie în noua Cameră, cine-l va opri să propună îmbunătățiri și să creadă domnia sa că nu va găsi în opozițiune voci cari să-l combată. Dar astăzi rezultatul combaterei domniei sale care este? N-a putut să facă a triumfa ideia domniei sale ca să dea lefi mai mari spre a putea prin aceasta să taie gradațiunea și acum nu voiește să dea gradațiuni, deși nu s-au votat acele lefi. Și cînd noi găsim o dispozițiune de îndreptare, dînd o parte însemnată din gradațiunea prescrisă de legea actuală, domnia sa iarăși ne combate; și ce voiește? Voiește să ajungă acolo ca să facă să cadă legea; și ce să rămîe în loc? Să rămîe legea din 1864, pe care domnia sa n-o recunoaște, dar cu toate acestea ea trebuie să rămîe în picioare și apoi acelei legi să-i opună necontenit budgetul, ca astfel să perpetuiască starea ilegală de lucruri ce avem astăzi. Ei, domnilor, aceasta nu poate să mai fie! Vină domnia sa, dacă voiește, cu o altă lege, dar pînă atunci să voteze pe aceasta; și dacă noi vom refuza legea adusă de domnia sa, atunci va putea să combată cu talentul domniei sale pe acei cari i-ar sta în contra; dar astăzi la ce rezultat voiește dumnealui să ajungă? Eu nici nu-l mai înțeleg. La început zicea: Iată, le dau spor la leafă, dar nu le dau gradațiune. Astăzi vine și zice: Fiindcă nu le-ați dat spor la leafă, nu le dau nici gradațiune. Apoi logic este aceasta? Rațional este aceasta? Bun-simț e acesta?

Domnilor, eu sper că nu vom imita pe domnul Fleva nici majoritatea, nici guvernul, fiindcă guvernul a aderat la proiectul de lege admis de către majoritatea comitetului delegaților și din minoritate nu s-a ridicat o singură voce care să combată legea și îmbunătățirile ce se fac prin ea, numai domnul Fleva și cu alți doi-trei domni să opun. Ei, domnilor, destul! Eu onorez convicțiunile, curagiul, talentul și perseverența domnului Fleva în această cestiune, dar alt nu avem ce să facem, decît să-i zicem: *honneur au courage malheureux* și să mergem înainte și dumnealui să rămîie dezolat că n-a putut triumfa; aceasta este soarta noastră a minorităților și este bine cîteodată ca și majoritățile, sau măcar cîte un membru al majorităților, să se găsească în pozițiunea în care ne aflăm noi obicinuit cei din minoritate.

Cînd auzeam astăzi pe domnul Fleva zicînd că-i pare rău că este întrerupt, că-i este inima sfîșiată de durere etc., [î]mi ziceam că domnia sa, cînd ne vom afla și noi în pozițiunea sa de astăzi, în care ne aflăm cam adeseori, va compătimi cu noi și nu ne va mai întrerupe. Cu toate că domnia sa m-a întrerupt pe mine necontenit și încă făcîndu-mi multe personalități, eu însă nu l-am întrerupt deloc cînd a vorbit astăzi.

Rog, dar, pe domnul Fleva să creadă că, dacă opozițiunea votează legea aceasta, o votează fiindcă este bună, pentru că ea are să contribuiască a îndemna pe profesori a-și face datoria și mai mult; căci, domnilor, nimic nu oprește pe om de la împlinirea datorielor sale decît cînd sărăcia nu numai că bate la ușă, dar a intrat chiar în casă și s-a așezat pe capul femeii și a copiilor lui. Iată de ce voim să votăm această lege.

Vă rog, dar, domnilor, pe toți cari vă interesați de învățămîntul public, să votați această lege, care, deși are imperfecțiuni, ele se pot îndrepta, căci cine va opri pe guvern mîne ca să vină cu un alt proiect de lege mai bun, mai complect? De ce dar atîta opunere contra unei legi care este o lege eminamente de progres în starea actuală a lucrurilor? Eu, dar, declar că voi vota această lege.

Pledează din nou pentru articolul propus.

Domnilor, ieri domnul ministru de interne a zis cum că acei cari cer să se voteze ca dispozițiune tranzitorie amendamentul prezentat de mine ar dovedi că nu voiesc să se voteze legea gradațiunei. Cînd domnia sa ca ministru de interne a zis aceste cuvinte, poate că știa ceva mai mult decît mine; și în adevăr mărturisesc că pe urmă m-am pus și eu a ști ceva și, tocmai pentru că am văzut că acest articol poate să fie un măr de discordie şi că legea să nu dobîndească o majoritate mai mare cum o doresc şi eu, de aceea primesc ca acel amendament să se prefacă în propunere şi să treacă la secţiuni.

Ceea ce reclam eu este că această propunere, cu concursul guvernului, să ajungă a se transforma cît mai curînd în lege şi iată pentru ce : Nu de astăzi am convicţiunea că, după prescripţiunile Constituţiunei de la 1866 şi chiar încă de la 1864, instrucţiunea este obligatorie pentru fiecare român, dar aceasta nu este numai o obligaţiune, ci înainte de toate un drept.

Fiecare român de cum se naşte are drepturi ; cum are drept la protecţiunea legilor, are drept la lumină, are drept să i se dea mijloace de luminat, pentru care părinţii lor plătesc contribuţiuni.

Eu iau act de promisiunea dată de domnul ministru că vom discuta această propunere de urgenţă şi de aceea declar şi astăzi, ca şi ieri, că în privinţa formei mi-este indiferent ce se va face, eu ţin să am fondul.

Pentru România regat ar fi o ruşine ca să nu se aplice un principiu proclamat încă de pe atunci cînd ţara noastră nu numai că era vasală, dar împărţită în două mici principate; ar fi o ruşine să nu-l aplicăm după 40 de ani de la proclamarea lui. De aceea, domnilor, eu zic că forma şi mijloacele-mi sînt indiferente, dar reclam ca guvernul să ne dea concursul pentru ca aceasta să devină o realitate[11].

„Monitor", 1882/1883, nr. 68, p. 1099, col. 2—p. 1100, col. 2 ; nr. 70, p. 1129, col. 2—p. 1133, col. 3 ; nr. 74, p. 1188, col. 3— p. 1189, col. 3 ; nr. 75, p. 1209, col. 2 ; p. 1210, col. 2 ; nr. 76, p. 1227, col. 3 ; p. 1228, col. 1, 2—3 ; p. 1229, col. 2—3 ; nr. 77, p. 1237, col. 1—p. 1239, col. 2 ; p. 1241, col. 1—2.

NOTE

[1] Proiectul fusese prezentat de Gh. Chiţu, pe vremea aceea ministru al instrucţiunii publice. Raportor era P. Chenciu. Împreună cu N. Măldărescu şi N. Nicorescu, acesta făcuse opinie separată asupra cuantumului lefii fiecărei categorii de profesori (în general recomandaseră sume mai mari). Apoi admiteau acordarea gradaţiei după zece ani de serviciu, nu după cinci ani ca în proiect (cu un spor maxim de pînă la 40% din salariu după 20 de ani), în vreme ce acesta ridica suma la 60%. N. Fleva făcuse şi el parte din comitetul delegaţilor, dar declarase în Adunare că s-a aflat mereu în minoritate, toate amendamentele sale căzînd în şedinţele comitetului. Arătase apoi că sînt de fapt patru proiecte de lege : cel al fostului ministru de instrucţiune publică, Gh. Chiţu, cel al ministrului actual, P. S. Aurelian, al minorităţii comitetului şi al majorităţii acestuia.

Raportorul P. Chenciu, aducînd proiectul în faţa Adunării, spusese că a întrunit majoritatea comitetului, în care îl cuprinsese şi pe Fleva. Or, acesta se desolidarizează de proiect declarînd că de fapt e produsul unei minorităţi formate din M. Kogălniceanu, P. Buescu şi T. Maiorescu.

[2] Aluzie la conferinţa de la Londra în problema Dunării. Vezi Introducerea.

[3] În discuţiile care au urmat K. a intervenit astfel : cînd N. Ionescu pledînd pentru salarizarea convenabilă a profesorilor a spus că „nu cere milioane", a replicat : „Vor fi unii care le vor cere şi eu declar că voi cere". Apoi un dialog cu acelaşi orator a precizat rostul secularizării averilor mînăstireşti : „Pentru şcoale s-au luat aceste averi din mîna călugărilor greci". Cînd N. Ionescu, voind să-l flateze pe Gh. Chiţu, ministru de interne în funcţie şi fost titluar al instrucţiunii publice, care propusese legea, a spus despre acesta că „este iubit de profesori" deoarece a aplicat corect gradaţiunile, K. a observat batjocoritor : „A venit titanul". Asupra modicităţii retribuţiilor profesorilor universitari de la Iaşi (cu referire la titularul catedrei de fiziologie), N. Ionescu precizase leafa acestuia : 470 de lei pe lună şi K. a adăugat : „A lucrat în laboratorul lui Paul Bert şi a fost lăudat de Paul Bert".

Ministrul instrucțiunii publice, P. S. Aurelian, care declarase că în comparație cu statele mari ale Europei România făcuse mari sacrificii pentru școli, a provocat următorul schimb de replici :

„*K.* : Nu te pune pe tărîmul acesta.

P.S.A. : Domnul Kogălniceanu este unul din bătrînii școalei și m-am deprins a-l iubi de cînd îl cunosc fiindcă s-a interesat de școală ; domnia sa a fost profesor și nimeni nu poate să bănuiască...

K. : Nu împedica elanul țărei în privința școalei. Ai zis că țara a făcut prea mult".

La remarca aceluiași că Gheorghe Lazăr, coborît din Transilvania, a ridicat învățămîntul românesc, K. a observat : „Nu uitați că Veniamin Costache a introdus cu zece ani mai înainte limba română în Moldova".

[4] Vezi supra p. 462, nota 35.

[5] K. subscrisese un amendament depus de G. Vernescu prin care se făcea o diferență de salarizare de la 80 la 100 de lei pentru învățătorii care posedau diploma de absolvire a unei școli pedagogice. În continuare se propuneau sporuri de cca 30 % și la salariile altor categorii de dascăli.

Amendamentul a fost respins.

La articolul 1, litera K, care preciza că profesorii în activitate nu sufereau reduceri din retribuție dacă nu participau la gradare, K. a subscris, alături de G. Mihăilescu, G. Dumitrescu ș.a., un amendament cu precizarea : „Gradarea o vor primi după onorarele din prezenta lege". Cum existau mai multe amendamente la acest §, care merseseră pînă la suprimarea lui, s-a purces la o dezbatere în comitetul delegaților, care l-a formulat așa : „Învățătorii, instituitorii și profesorii în activitate nu vor suferi reducere din actuala lor retribuțiune". Adunarea a votat noua redactare.

[6] Se dezbătea articolul 5, care prevedea ca profesorii, o dată cu cererea pentru obținerea gradului, să depună și „o lucrare literară, ori științifică originală". Cele mai bune urmau a fi premiate. Se preciza că „toate acestea [sînt] fără prejudiții pentru dobîndirea dreptului de gradațiune".

G. Vernescu spusese că nu e nevoie de cerere pentru dobîndirea gradațiunii fiindcă altfel s-ar crede că nu se aplică legea și trebuie atenționat ministrul. Apoi cei care aveau chemare făceau oricum lucrări, fără a trebui să fie îmboldiți cu ocazia obținerii gradației.

[7] T. Burada, *Datinile poporului român la înmormîntări*, Iași, 1882, 158 p.

[8] Propunerea lui K. a fost acceptată.

[9] Articolul 13 stipula că funcțiunea de profesor e incompatibilă cu alta în serviciul statului cu excepția celor din sfera instrucțiunii. Cînd s-a ajuns la discutarea lui în Adunare s-a produs rumoare, încît propunerea de suprimare făcută de G. Vernescu s-a votat pe neobservate, ceea ce a provocat următorul dialog :

„*K.* : Cer cuvîntul în cestiune de regulament !

Domnul vicepreședinte: Vă rog, domnilor, a face liniște, căci din cauza zgomotului se produce confuziune.

K. : Cînd de la tribună președintele zice că se pune la vot votarea articolului cutare, trebuie să se vadă mai întîi dacă este liniște. Dar cum voiți să auzim că se pune la vot un articol cînd noi aci sîntem în căldare, în cazan, în clocote ? Eu vă declar că n-am auzit nici citirea articolului. *(Zgomot)*".

Ca să se justifice, G. Vernescu a spus că K. era cel care întreținea discuțiile. Acesta a replicat : „N-am vorbit cu nimeni, dar am asurzit de gălăgia ce se face în Adunare de patru zile".

[10] Fusese subscris de G. Vernescu, I. Ionescu de la Brad, V. A. Urechia, G. Cantili etc.

[11] Proiectul a fost primit cu 64 de voturi pentru, cinci împotrivă și 12 abțineri.

Discurs pe marginea proiectului de lege care anula regimul de porto-franco al orașelor Galați, Brăila și Constanța *

Domnii mei, din espunerea de motive a onor. domn ministru de finanțe domniile voastre ați putut vedea cîtă greutate înfățișază desființarea porturilor france și mai ales din orașele Galați și Brăila [1]. Pînă acum am votat vreo trei proiecte de lege, un alt proiect de lege se înfățișează înaintea domniilor voastre prin onor. domn raportor și mai avem astăzi împărțit încă un al cincelea. Mai că este cazul de a zice aci cuvintele vestite ale repausatului Heliade : *vot*, *răsvot*.

---

* Ședința din 12 februarie 1883.

Domnilor, aceste multe legi cari le votăm și răsvotăm dovedește greutatea cestiunei ; și iată mă văd silit cu această ocaziune să fac iarăși o mică istorie.

După Tratatul de Adrianopol, Brăila era o cetate turcească și Galații era nu pot zice un tîrg, dar un sat turcesc. Prin Tratatul de Adrianopol s-a regulat mai întîi principiul libertăței navigațiunei Dunărei, sau cel puțin așa s-a aplicat și guvernele de pe atunci cel dintîi lucru ce s-au gîndit a face pentru nouăle orașe, prefăcute în porturi românești, ca să le dea un mijloc de viață, a fost ca unor asemenea orașe să le dea condițiunea de porturi france.

Domnilor, nu cred că aceste porturi france declarate au făcut rău țărei, din contra, cred că a dat acea viață mare și acea importanță Dunărei care face că astăzi sînt mulți cari stau țintiți cu ochii geloși ca să pună mîna pe dînsa ; și cît pentru orașe cred că puține orașe sînt astăzi în România cari pot rivaliza cu Galații și Brăila. Galații a întrecut chiar orașul Iași în unele privințe; el în populațiune este al doilea după București și ca mișcare comercială este mult mai mult decît Iașul.

Domnilor, încă din timpul conservatorilor s-au făcut încercări necontenite pentru desființarea porturilor france și, oricît am putut, eu le-am combătut și combătîndu-le m-am însuflat de faptul pozitiv al marei rezistențe ce se găsea în unul și același oraș pentru desființarea porturilor france.

În fine s-a votat desființarea lor ; însă s-a votat cu condițiune să se înființeze întrepozite mari, după noul sistem, pe care domnul ministru al lucrărilor publice zice că l-a studiat dintr-un proiect asupra întrepozitelor din Anglia și Francia. După desființarea porturilor france, guvernul nu s-a ținut nici de aceasta și, ca să grăbească mai curînd desființarea unei stări de lucruri care ucidea comerciul și industria țărei, a venit cu alt proiect de lege prin care să lua dispozițiunea ca detailiștii să fie scutiți de dare.

Acest proiect de lege iarăși s-a votat mai deunăzi. Dar acum vine însuși domnul ministru și zice că legea votată de Adunare conține dispozițiuni contradictorii și, arătînd acele dispozițiuni contradictorii, prezintă un nou proiect de lege. Acest proiect de lege ne degajează dar și pe noi și ne pune în pozițiune să încercăm de a reveni asupra greșelilor trecutului.

Domnilor, avem ca esemplu desființarea unui porto-franc și a unui oraș franc ; s-a desființat acum cîțiva ani porto-francul de la Odesa ; s-a desființat acum trei, patru ani și orașul franc și liber Brodi, care, deși nu era pe marginea unui fluviu mare sau pe marginea unei mări, însă aflîndu-se la hotarele Rusiei, a căpătat o importanță foarte mare. Guvernul cu toate acestea a găsit de cuviință ca să-l desființeze. Dar ce a făcut și guvernul rusesc și guvernul austriac cînd au desființat aceste două centruri de comerciu și de activitate mare?

Nu numai că au respectat drepturile cîștigate, dar încă au mers pînă acolo încît cu o mînă largă le-a dat despăgubiri tutulor comercianților și chiar proprietarilor cari comptînd pe avantagiele porto-francului au venit și au depus acolo capitalul lor în construcțiuni, în binale. Așa, de exemplu, la Odesa s-a dat despăgubiri colosale chiar municipalităței, fiindcă averea orașului se compunea din capitaluri adunate din cheagiu, magazinagiu şi oarecari dări cari le strîngea oraşul cu porto-francul. La Brodi s-a mers mai departe: s-au dat milioane de franci municipalităţei şi, cît pentru mărfurile cîte s-au găsit acolo în momentul acela, li s-a dat libertatea să se strecoare fără să fie atinse de noua vamă.

Domnilor, deşi am primit principiul desfiinţărei porturilor france, cu toate acestea eu cred că ar fi mai bine să ne ţinem de întîia lege, ca desfiinţarea porturilor france să se facă atunci cînd vor fi constituite acele întrepozite mari, cari, orice s-ar zice, nu vor putea fi înlocuite prin cutare sau cutare magazie ale unui particular.

Eu, domnilor, şi cu domnul Robescu ne-am deosebit în comitet de majoritate în privinţa acestui punct; majoritatea voieşte să se supuie la vamă toate mărfurile cari sînt a se vinde de către engrosişti la detailişti sau cari au să se esporteze.

Majoritatea susţine că, dacă aceste mărfuri nu se vor supune la vamă' s-ar face un mare rău comerciului din ţară; ce are a face! Oare condiţiunile grosiştilor din ţară sînt aceleaşi ca condiţiunele grosiştilor din oraşele porto-france Brăila şi Galaţi? Eroare profundă! Vedeţi, domnilor, se bate toba naţionalităţei acolo unde nu trebuie să se bată. S-a zis că aceste depozite mari sînt în mîna streinilor...

Domnul V. Maniu: Se înţelege!

Domnul Maniu zice că se înţelege; apoi nu este aşa.

Sînt case foarte mari de engrosişti cari sînt româneşti. (*Întreruperi, zgomot.*)

Şi eu, domnilor, ştiu atîte buchi cît onor. domn Maniu, cu toate acestea auzitu-m-aţi domniile voastre pe mine vorbind în toate cestiunile? Nu, şi cînd aşa rar iau cuvîntul cum încep să vorbesc domnul Maniu mă întrerupe.

Domnul V. Maniu: Nu v-am întrerupt.

Apoi atunci întreb pe onor. domn Maniu, membru al Academiei, să-mi spună ce a făcut cînd a zis: Se înţelege? (*Întreruperi.*)

Oare cînd are să vină la ordinea zilei interpelarea lui Zapa? (*Ilaritate.*)

Domnilor, colegii noştri de la Galaţi şi Brăila vă vor spune că sînt în aceste oraşe peste douăzeci de engrosişti numai români. Oraşele Galaţi şi Brăila sînt în aceleaşi condiţiuni ca toate oraşele porto-france din Europa. Dacă ne vom duce la Marsilia, care este un port francez, dacă ne vom duce la Liverpol, care este un port englez, vom vedea că în aceste porturi activitatea cea mai mare în comerciu este datorită coloniei grece. Aşadar, cît pentru mine, nu primesc acea consideraţiune de naţionalitate şi mă voi ocupa de lucru în sine.

Domnilor, porturilor france datorim noi marea mişcare comercială de pe Dunăre şi dezvoltarea oraşelor noastre Brăila şi Galaţi. Şi acum voim să punem mîna pe ele şi să le desfiinţăm? Foarte bine, dar trebuie să ţinem seamă cel puţin de acele interese respectabile cari s-au deşteptat în aceste oraşe comptînd pe starea de lucruri ce oferă porturile france. Iată de ce vă rog să binevoiţi a nu face o stare escepţională pentru ceea ce este astăzi Galaţii.

Lăsaţi-l aşa cum este.

Nu are să fie o pagubă mare pentru ţară. Lăsaţi în pace pe acei oameni cari au adus mărfurile lor în ţară şi au întins comerciul pe Dunăre. După opiniunea mea, măsurile ce voiţi a lua nu vor face numai comerciului rău, dar vor face rău ţărei întregi. (*Zgomot.*)

Prea bine, domniile voastre voiţi să desfiinţaţi porturile france, dar atunci faceţi astfel cum au făcut şi alte ţări, cari cînd le-au desfiinţat au făcut o poziţiune tranzitorie bună. Faceţi, prin urmare, şi domniile voastre o poziţiune tranzitorie bună pentru toate acele mărfuri cari să găsesc astăzi în magazii, nu le supuneţi la plata de vamă; iar mărfurile cari vor veni de acum încolo, puteţi a le supune la plata de vamă [2].

În replică cu G. Leca, ministrul de finanţe [3].

Domnilor, m-am văzut astăzi, fără nici un motiv, lovit de fulgerile domnului ministru de finance şi am luat cuvîntul ca să mă justific.

Domnilor, m-am găsit în faţă cu articolul 1 care zice aşa: „Privilegiile de port franc acordate prin legea de la 15 (27) februarie 1880 oraşelor Galaţi, Brăila şi Constanţa sînt abrogate. Toate mărfurile şi produsele străine ce se vor importa în aceste oraşe după deschiderea navigaţiunei se vor supune la plata taxelor conform tarifelor vamale. Ele au facultatea de a fi depuse în întrepozite".

În faţa acestui text care aduce din nou pe tapet cestiunea porturilor france, m-am crezut în drept să spun opiniunea mea pentru sau contra.

Am avut onoarea să spun că încă din timpul ministerului conservator, cînd era la Ministerul de Finanţe onor. domn P. Mavrogheni, eu, care, în afară de cestiunile politice, aveam legături de amiciţie personală cu acel ministru, am combătut această cestiune, fiindcă totdeauna am fost contra desfiinţărei porturilor france şi mai cu seamă la Galaţi. Prin urmare, domnule ministru de finanţe, aţi fost nedrept cu mine cînd aţi zis că fac opoziţiune sistematică. Dacă aş fi voit să fac opoziţiune sistematică, apoi ce ocaziune mai bine venită aş fi avut, dacă nu m-aş fi uitat la altceva, la un mare principiu, decît acea de ieri cînd aş fi putut să mă unesc cu oratorii din majoritate ca să combat proiectul de gradaţiune? Vedeţi dar, domnule ministru, cît aţi fost nedrept cu mine cînd mi-aţi făcut o personalitate . . .

Domnul G. Leca, ministrul de finanţe: Nu v-am făcut personalitate; am zis numai că, ca opoziţiune, vă faceţi datoria.

Sînt cestiuni în care nu fac opoziţiune; sînt însă în contra desfiinţărei portului franc de la Galaţi şi iată de ce:

A venit onor. domn Mărgăritescu şi a zis că nu se uneşte cu mine contra desfiinţărei portului franc. Aceste cuvinte sînt de natură a ne lumina îndestul asupra cestiunei; şi, deşi domnul Maniu a zis că domnul Mărgăritescu nu ne poate lumina, eu [î]l rog să creadă că cuvintele rostite de domnul Mărgăritescu ne luminează îndestul.

Eu nu voi, domnilor, să creez o rivalitate între Brăila şi Galaţi, dar poziţiunea Brăilei şi a Galaţilor este aşa încît întemeiază un fel de inimiciţie între aceste două porturi. Brăila este portul cel mai mare ca punct de exportaţiune şi Galaţii este portul cel mai mare ca punct de importaţiune. D-aci vine rivalitatea de care noi trebuie să ţinem seama împreună cu guvernul.

S-a adus de exemplu Constanța. Dar ce este Constanța? Este un orășel de vreo trei mii locuitori; atîta avea cînd l-am luat noi în stăpînire. Împrejurul orașului era o populațiune disperată *, stricată, care-și închipuia că prin dezvoltarea ce s-ar da portului se va da viață acelei populațiuni și de aceea a cerut acest privilegiu, în vedere de a se dezvolta și acolo marele comerciu. Dar după aceea, văzînd șicanele naturale care le face legea vamală, văzînd pe de altă parte că în legea vamală se zice cum că acela care va lua zahar nu știu cît și cafea o litră sau o jumătate de oca este scutit de plata vamală și că onor. cîrciumari cari sînt împrejurul razei orașului se înțelegeau cu cărăușii cari se duceau în oraș, ca să le aducă fiecare acea cantitate mică de zahar, cafea și altele care era scutită de vamă, și acei cărăuși, cînd se întorceau din oraș, mergeau fiecare cu marfa aceea la hangiul cu care s-a înțeles și cu modul acesta s-a înființat o mulțime de depozite, atunci locuitorii din oraș, micii comercianții au zis: Mai bine să vindem noi decît să vîndă hangiii de primprejurul orașului, și au venit de au cerut desființarea portului franc.

Ceea ce se întîmpla la Constanța se întîmpla și la Brăila, căci Brăila, precum am avut onoarea a vă spune, este un oraș de export, exportațiunea produselor țărei face acolo mișcarea cea mare, și de aceea atît locuitorii dinîntrul orașului, cît și cei din afară se găsesc jenați de operațiunile vamale care se fac la barierele orașului și de aceea ei cer desființarea portului franc.

Eu, domnilor, să nu se supere reprezentanții Brăilei și vă rog și pe domniile voastre toți să nu credeți că eu voiesc să înjosesc Brăila; nu, domnilor, pentru că știu că Brăila are o însemnătate foarte mare ca port de exportațiune, de vreme ce la Galați este un port de importațiune în țară; acolo este o mare mișcare a comerciului din Europa; Galații ca port este un fel de Hamburg al României, unde se întrunește comerciul lumei întregi.

Nu este dar bine să punem toate porturile france pe același pat al lui Procust; și, dacă acei cari au cerut desființarea portului franc de la Constanța au găsit acolo o mare majoritate, nu tot astfel s-a întîmplat și la Galați, unde de cînd ni s-a luat Basarabia mișcarea populației dinprejurul orașului este foarte mică...

Domnul G. Fulger: A pierdut Galații 30 la sută cu luarea Basarabiei.

Așa este. Toată Basarabia mai înainte venea la Galați.

Dar mai este și altceva.

Toate acele șicane ce se fac populațiunei rurale la ieșirea din orașe, toate acele șicane populațiunea rurală le întîlnește îndată ce voiește a se pune în contact și cu un oraș care nu este portul franc, cu singura deosebire că la port franc ea le întîlnește la ieșirea din oraș, pe cînd la celelalte orașe le întîlnește la intrarea în oraș din cauza taxelor puse pe obiectele de consumațiune.

Veniți dimineața să vedeți cum sute de care și de oameni stau la barieră spre a fi cercetați dacă nu cumva au mărfuri proibite și cum oamenii stau cîte două, trei ore pînă să plătească jugăritul.

Așadar, dacă domniile voastre vă ocupați așa de mult, și sînt încredințat că vă ocupați, ca să scăpați populațiunea rurală de acele șicane pe cari le întîmpină la venirea sau ieșirea lor din oraș, atunci să reformăm mai bine sistema noastră de dări municipale; să introducem sistema de impozite care este în Belgia; dar, pe cîtă vreme nu schimbaţi sistema de dări, nu veniţi cu asemenea argumente ca să loviţi în acest arbore mare şi frumos, în acest stejar al bogăţiei ţărei, în această Alexandrie a Dunărei, care se numeşte Galaţi.

---

* *Disparată* ?

Acum, onorabile domn ministru de finanţe, vin să-ţi spun şi dumitale un cuvînt: cu dumneata pînă în ziua de astăzi nu am avut niciodată cea mai mică ceartă, cea mai mică discuţiune, căci, vă mărturisesc, acesta este sistemul meu, poate că sînt greşit, eu cînd combat nu combat decît persoana domnului Brătianu. Cu francheţă vă spui că astfel sînt eu opozant.

Eu cînd vin să combat pe guvern nu combat de cît pe un singur ministru; poate că greşesc, dar numai pe unul.

Am fost alături cu domnul Brătianu şi sînt Stan Păţitu. (*Ilaritate.*)

Apoi, domnule ministru de finanţe, dumneata de ce te legi de mine? (*Aplauze.*) Ce am greşit către dumneata? Ştii ce ai făcut dumneata? Nu o personalitate, dar iată ce aţi făcut: aţi voit să realizaţi către mine acea parabolă a Mîntuitorului Isus Christos, care spunea că un stăpîn de vie, voind a lucra via, a chemat lucrători. Dintre lucrători, unii au venit de dimineaţă; alţii mai tîrziu şi alţii chiar mai înainte puţin de apusul soarelui. Şi seara la plată a venit la stăpînul viei şi el le-a plătit la toţi deopotrivă. Atunci aceia cari au venit mai de dimineaţă au zis: Apoi, stăpîne, ce fel de dreptate este aceasta? Ce fel de om drept eşti? Noi am venit de dimineaţă, să fim plătiţi deopotrivă cu acei cari au venit la a unsprezecea oră? Stăpînul viei le-a răspuns: Aşa este, dar, dacă aceia cari au venit la 11 ore au lucrat mai mult decît aceia cari au venit de dimineaţă, nu trebuie să le plătesc preţul muncei lor?

De aceea domnul ministru de finanţe vrea să facă esces de zel, ca să arate că, deşi venit pe acea bancă la 11 ore, a lucrat tot aşa de mult ca aceia cari au venit de dimineaţă... (*Întreruperi.*)

Am multă amiciţie pentru dumneata, pentru fratele dumitale, şi mai cu seamă am iubit pe fratele dumitale care a murit, pe Ienache...

Domnul ministru de finanţe, *G. Leca*: Fiindcă trăiesc ziceţi aşa; poate şi eu cînd voi muri veţi zice că m-aţi iubit mai mult.

Eu venerez pe cei morţi. Şi sînt mulţi morţi, ca Heliade şi alţii, cari în viaţă au fost injuriaţi şi după moarte li s-au ridicat statue...

Dar să lăsăm acestea de o parte.

Domnilor, domniile voastre aţi votat desfiinţarea porturilor france; n-am nimic de zis; dar domniile voastre ziceţi la aliniatul al doilea de sub articolul 1 că toate mărfurile şi produsele străine ce se vor importa în aceste oraşe după deschiderea navigaţiei se vor supune la plata taxelor conform tarifelor vamale. Şi mai ziceţi că ele au facultatea de a fi depuse în întrepozite.

Eu cred că ideea este bună, dar este rău esprimată. Trebuie să se zică că vor plăti taxa numai acelea cari sînt destinate pentru consumaţiunea în ţară, iar celelalte cari se declară că se pun în întrepozite pentru a se esporta aiurea să fie scutite. Această idee o împărtăşeşte şi onor. nostru coleg domnul Mihăilescu şi a făcut un amendament pe care vă rog să-l primiţi[4].

„Monitor", 1882/1883, nr. 71, p. 1142, col. 2—p. 1143, col. 2; p. 1146, col. 3—p. 1148, col. 1.

NOTE

[1] Vezi supra p. 407.

[2] Proiectul a fost luat în considerație cu 54 de voturi pentru, 15 împotrivă și două abțineri.

[3] G. Leca spusese că K. vorbește cît toți ceilalți deputați la un loc și că pledoaria sa în privința regimului de porto-franco însemnează de fapt anularea dărilor, adică dezorganizarea statului.

[4] Amendamentul G. Mihăilescu, care cerea să se precizeze ,,conform legilor anterioare”, a fost acceptat.

Proiectul în întregime a fost primit cu 56 de voturi pentru și nouă împotrivă.

Pe marginea unei reclamații a tecucenilor contra deputatului C. Racoviță *

Eu vă rog să binevoiți a nu închide discuțiunea [1]. Este un lucru foarte important de a vedea pe unul din membrii cei mai înfocați ai partidului liberal și încă care este de dincolo de Milcov, care vine cu curaj de vă spune că este roșu și apoi atacă administrațiunea de la Tecuci într-un chip cum niciodată voci din opozițiune n-au caracterizat o administrațiune; niciodată cuvinte mai răsunătoare și mai stigmatizatoare în contra administrațiunei nu s-au auzit de la această tribună.

Așadar noi avem dreptul și datoria, majoritatea mai ales, majoritatea mai mult decît minoritatea, să lăsăm să se facă lumină, căci în această cestiune este și partea generală a situațiunei...

Domnul ministru de interne: Pentru aceea să faci dumneata interpelare.

Apoi, dacă-mi veți închide gura tocmai asupra situațiunei de la Tecuci, mîine mă veți pune în drept să vin cu cuvintele domnului Racoviță și să fac o interpelare asupra situațiunei generale administrative și nimeni din majoritate, începînd cu domnul Racoviță, nu va putea să mă contrazică. Cît pentru mine, vă spun că în interpelarea actuală, cu riscul de a displăcea onor. domn Racoviță, eu nu mă voi pune pe tărîmul pe care s-a pus domnia sa; surd și mut la durerile țărei întregi și văzînd și auzind bine, poate mai mult decît bine și decît drept, despre cele ce se petrec în Tecuci, mai că mă unesc cu cele ce a zis domnul ministru de interne și mai că mă pun alături cu domnia sa să zic domnului Racoviță: Cum, iubite frate? Dumneata, om liberal, om mai de generațiunea mea, om independent, cari ai vorbit de Galați, cari ai vorbit de Tecuci, de Focșani, de Bîrlad...

Domnul C. Racoviță: N-am vorbit de Bîrlad.

Cu atît mai rău! Dumneata care ai rude și cunoștințe în toate județele din Moldova, cum inima dumitale nu a bătut pentru relele cari în alte județe sînt mult mai mari? Cum? Dumneata care între griefurile ** dumitale în contra prefectului Anastasiu n-ai adus altă scuză pentru tăcerea dumitale de pînă acum decît că te asculta...

Domnul C. Racoviță: N-am zis aceasta.

---

* Ședința din 12 februarie 1883.

** Reproșurile, din fr. *grief*.

Ai zis; sînt cuvintele dumitale acolo notate. Ceva mai mult, ţi-ai însuşit dreptul să-l faci responsabil pentru că a lipsit din judeţ cînd a fost acolo regele; şi ca să atragi mai mult simpatia ţi-ai permis o atitudine şi mai neregulamentară, de a aduce înaintea noastră şi pe regina, ai făcut o profesiune de înalt dinasticism...

Eu rog pe majoritate să nu închidă discuţiunea, căci dacă o veţi închide eu mîine ca opozant voi depune la o parte partea personală, aceea în care nu sînt de acord cu domnul Racoviţă, şi voi spune numai acele cuvinte care descriu starea deplorabilă a administraţiunei de la Tecuci, voi arăta ceea ce se petrece în alte judeţe; căci, domnilor, dacă domnul Racoviţă vorbea de alte judeţe, alt crezămînt ar fi avut decît acela ce-l are în privinţa administraţiunei Tecuciului.

Eu, domnilor, sînt dator să declar că cunosc pe acel prefect şi între toţi prefecţii ce sînt dincolo de Milcov este singurul, poate, care să poate declara onorabil. De aceea, domnilor, eu din opoziţiune întreb pe domnul Racoviţă de ce nu se uită la celelalte judeţe?

S-a vorbit de Chrisanti. Chrisanti este unul din bătrînii unionişti cei mai respectabili; dar oare în alte judeţe nu sînt şi alţi Chrisanţi? Dar domnul Racoviţă nu ştie că toţi unioniştii cari au sacrificat munca lor, averea lor pentru binele acestei ţări, astăzi nu sînt măcar cualificaţi de liberali de către gloate murdare care sînt pretutindeni, care se numesc zestre guvernamentală, care astăzi strigă : Să trăiască Brătianu, cum strigau ieri : Să trăiască Catargiu şi cum vor striga mîne : Să trăiască Stan Păpuşe ! (*Aplauze.*)

Ei, onorabile coleg, vino de arată starea administraţiunei de pretutindeni, nu numai în ceea ce priveşte Tecuciul; căci altfel, iartă-mă să-ţi spun, cu toată amiciţia ce am pentru dumneata, că nu ai făcut efect pentru că voieşti să faci din Cameră acel tribunal de arbitri pe care tribunalul de comerciu-l rînduieşte cînd daraverile dintre tovarăşi au intrat în discordie. (*Aplauze.*)

Aceasta nu o voim noi [2].

„Monitor", 1882/1883, nr. 71, p. 1156, col. 1–3.

NOTE

[1] Jalba preciza că n-au fost ingerinţe ale administraţei în alegeri, cum afirmase C. Racoviţă, dar acesta nu fusese „ales la comună din cauza purtărei sale cunoscută reprobabilă de lumea întreagă".

C. Racoviţă făcuse o lungă interpelare despre administrarea defectuoasă a judeţului.

[2] S-a trecut la ordinea zilei.

Discurs în favoarea proiectului de lege care aproba o tranzacţie între administraţia domeniilor statului şi moştenitorii lui Mîrza Said paşa pentru o moşie din Medgidia *

Domnilor, declar mai dinainte că voi vota această tranzacţiune[1] şi rog pe fiecare din domniile voastre să o voteze.

Domnul Ion Ionescu (de la Brad): Votează dumneata ; eu nu votez ; este o ţară întreagă care se dă ; lasă-i să meargă la judecată.

---

* Şedinţa din 17 februarie 1883.

Să dăm în judecată pe Mihalache Sturzda fiindcă are avere mare; să dăm în judecată pe Marghiloman fiindcă are avere mare; să dăm în judecată pe toţi aceia cari au averi mari.

Domnilor, pe cînd eram ministru de externe, îndată după luarea Dobrogei, m-am pomenit cu aceşti oameni adresîndu-se la guvernul ţărei noastre şi cerînd să li se dea dreptate, arătînd că ei au stăpînit acest pămînt pînă am intrat noi în posesiunea Dobrogei şi că noi am socotit de cuviinţă să despuiem oamenii de drepturile lor şi apoi să le zicem să meargă la judecată. Ei au adus un teanc mare de tapiuri, liste şi descrierea fiecărui tapiu, care arată nu numai drepturi, nu numai întinderea proprietăţei, dar şi legitimitatea dreptului de proprietate.

Noi pretindem că numai noi occidentalii avem lucrări în regulă, dar să dea Dumnezeu ca în Francia chiar să fie cadastrul făcut cum noi l-am găsit în Dobrogea, căci acolo se arată pentru fiecare proprietar anume că are în cutare provincie, comună, la punctul cutare atîta întindere de pămînt cumpărată de la cutare şi anume punctele cu cine se învecineşte.

Domnilor, s-a făcut o lege, legea organică a Dobrogei, unde s-a hotărît cestiunea proprietăţei[2]; prin această lege s-a zis că toate acele cumpărări făcute de către străini şi chiar de către pămînteni în cutare condiţiuni sînt nule. Dar pe urmă s-au zis aceste cuvinte: Proprietatea se cumpără, se păstrează şi se perde după legile otomane.

Cu toate acestea, aşa a voit administraţiunea domenielor sau nişte înţelepţi din administraţiunea domenielor ca să suspende legile turceşti şi tot ce este mai în interesul proprietăţei spre a trece ca moneta din mînă în mînă s-a oprit, aşa încît şi pînă în ziua de astăzi proprietatea este lovită de imobilitate în Dobrogea. Credeţi domniile voastre că trebuie să fie aşa? Eroare profundă! Numai românii sînt loviţi de incapacitatea de a putea cumpăra, căci mai ales între acei mici proprietari cari au cîte 5, 6, 10 şi 20 hectare necesitatea face ca schimbările să se opereze în toate zilele. De exemplu, este un element care se duce şi vrea să vîndă. Cine cumpără? Mai mult cumpără românii. Ei bine, toţi aceia cari au cumpărat de bună-credinţă, după aplicarea legilor actuale toţi aceia sînt în risc să nu mai aibă nimic.

Sînt alţii cari aveau mai mult, aveau 100 de hectare, dar care au perdut tot prin rezbel şi au zis: Să vînd 50 de hectare din 100 şi cu banii aceia să îmbunătăţesc pe celelalte 50. Dar toţi sînt la discreţiunea turcilor şi tătarilor pentru că nici tribunalele, nici prefecţii nu pot să întărească nimic; este o stare de lucruri care nu s-a văzut nicăieri. În Serbia, în Bulgaria, în Muntenegru s-a sfîrşit această stare de lucruri, numai la noi stă pe loc. Şi v-am spus adineaori că se pare un lucru curios ca autoritatea românească să prigonească tocmai pe români. Iată ce mi s-a întîmplat mie:

Cînd Kiustengea era în floarea ei, avea lîngă dînsa un sat foarte frumos care se numea Anadol-Kioi şi care avea cîşle, grajduri foarte mari şi frumoase, aşa încît era un loc de preumblare pentru orăşeni cum este la noi Băneasa...

Domnul N. Dimancea: Şi fabrice de tăbăcărie.

Şi acolo sînt şi apele cele bune care adapă oraşul Constanţa. Nenorocita Dobroge, în timpul rezbelului, a fost bîntuită de trei rînduri de seminţii: cei dintîi au fost cerchezii, cari unde au putut au făcut tot cenuşă şi pulbere, al doilea au fost bulgarii, cari au bîntuit mai cu seamă asupra satelor locuite de turci şi tătari, şi al treilea au fost ruşii, cari însemnnează rezbelul. Şi astfel acel sat care avea mai de mult 300 case, astăzi nu mai are decît vreo trei case. Unul din proprietarii de acolo, prin diferite mijloace, a izbutit de a i se acorda favoarea ca să i se cruţe casa şi grajdurile. Ei bine, numai în grajdurile acelui proprietar noi am putut pune caii de la două escadroane de roşiori. Puteţi să vă închipuiţi ce era.

Acestea toate le-am văzut cînd am avut onoarea să însoţesc acolo pe majestatea sa regele, acum patru ani. Anul trecut m-am dus iar. Ce am găsit?

Am găsit vreo 70 case frumoase, clădite numai din piatră scoasă sau din Valul lui Traian sau din fărîmăturile celorlalte case, toate cu inscripţiuni făcute de coloniele grece, romane, genoveze, toate sculptate cu fel de fel de lucruri frumoase. M-am întîlnit cu autoritatea de acolo şi i-am zis că-mi pare bine de aceasta; dar am întrebat cine sînt acei care au făcut acele case? Mi s-a răspuns că sînt greci, armeni, lipoveni, jidani şi în fine nemţi. Aceştia din urmă nu era rău că veniseră acolo, căci ei au adus lapte, brînză şi multe legume, cari lipseau în Constanţa. Dar români? Români nu erau. Şi atunci mi-am adus aminte că. . . — iată mă pun eu în faţă ca să mă combată cine va voi — chiar eu am voit să iau un loc acolo şi toţi mi-au zis : Nu se poate. Iată simţămîntul care a predominat în Dobrogea şi care din nenorocire predomneşte şi astăzi. Pentru nişte cumpărări scandaloase făcute de doi, trei inşi, au fost în autoritate subalterni cu o conduită pizmaşe, răzvrătitoare, răuvoitoare ca românii să nu se aşeze acolo, şi de aceea a trebuit guvernul ca chiar în proiectul de lege să pună şi proprietatea mare şi am pus că se poate înfiinţa proprietatea mare pînă la 1000 de hectare. Iată, acum vedem o proprietate de 29 000 de hectare. Iată fapt recunoscut de administraţiunea domenielor că în Dobrogea esistă proprietate mare. Dar, domnilor, Londra cea mare a patra parte nu este proprietatea a cîtorva lorzi?

Aceasta am spus-o ca să arăt că noi am greşit în ceea ce am făcut pînă în ziua de astăzi. Şi raportorul nostru înţelege aceasta, căci zice aceste cuvinte: „Considerînd pe de altă parte că interesul atît economic, cît şi politic al ţărei reclamă de a se depărta pe cît e posibil orice neînţelegeri cari ar fi de natură a întîrzia regularea în mod definitiv a importantei cestiuni a proprietăţei imobiliare din Dobrogea etc.”.

Vedeţi, chiar raportorul vă arată că, cu toate că am votat pînă acum două legi, proprietatea imobiliară, aceea care dezvoltă toate facultăţile, aceea care contribuie la dezvoltarea morală şi materială a ţărei, pînă acum nu este regulată. De ce? Pentru că legea care s-a făcut este neaplicabilă. Mai nimeni nu mai vrea să transformeze dijma în despăgubire bănească, fiindcă dijma o plăteşte cînd este belşug; şi cînd [î]l supui la o dare, acea pare trebuie să fie conformă cu beneficiele ce trage.

Domnul raportor al budgetului general, domnul Continescu, ne spunea că sînt mulţi proprietari în Dobrogea care ar preferi să dea moşiele în arendă cu condiţiune ca să se plătească dările către stat şi ei să nu ia nimic. În 15 pînă la 20 ani să aibă un arendaş care să plătească către stat dările şi după 20 ani să aibă şi el un petic de pămînt, şi nici astfel nu găseşte.

Mai multe petiţiuni au venit la administraţiunea domenielor şi membrii actuali ai administraţiunei au recunoscut şi ei că astăzi este mai rău ca înainte, că o mulţime de proprietăţi sînt părăsite, lăsate mai bine în voia lui Dumnezeu decît să plătească cîte trei lei de hectar, căci nu le iese la socoteală; poate să le iasă la un pogon, dar nu în totalitate.

Această stare de lucruri este cu desăvîrşire rea, pentru că dezgustă populaţiunile de a se ţine de pămînt şi cari populaţiuni au multe cuvinte — din prejudeţe şi altele — de a emigra. Aceste populaţiuni nu se ţineau acolo decît prin pămînt; astăzi însă lasă şi pămîntul cu ecarete cu tot şi se duc.

În legea organică a Dobrogei se zice că recrutarea va începe după ce se va regula cestiunea proprietăţei. Aceasta s-a pus în lege, ca să se deprindă omul cu proprietatea, pentru care trebuie să plătească numai o dare către stat, şi după ce se va obicinui, după ce va dobîndi gustul şi iubirea de pămînt, după ce va trece mai mult timp şi va prinde rădăcini acolo, să vină apoi să dea şi om la armată; şi mai ales populaţiunea musulmană, care trebuia să dea pe fiii săi în armata creştină, trebuia să se deprindă cu obiceiurile şi moravurile noastre.

Ei bine, s-a făcut lista de recrutare înainte de a se regula cestiunea proprietăţei. Să dea Dumnezeu să nu vedem la primăvară ce emigrare are să se facă...

Domnul preşedinte: Aceasta e străin discuţiei.

Cînd văd ce zice aici raportatorul, că prin aceasta se fundează proprietatea mare, socot că sînt în dreptul meu de a vorbi şi prin urmare de a ruga pe guvern să scoaţă din cartoanele administraţiunei domenielor acele două legi şi să le dăm o transformare, astfel ca să facem cu ele bine, iar nu rău; şi pe cît ştiu din conversaţiuni particulare avute cu domnul ministru, cînd s-a votat acea tranzacţiune în sînul comitetului, domnia sa a recunoscut în principiu că ceea ce am onoare să vă spun eu este esact. De aceea, domnilor, trebuie să luăm cu toţii solidaritatea unei stări de lucruri cari, dacă se va prelungi, va deveni funestă.

Dobrogea înfăţişează astăzi spectacolul care nu s-a văuzt nicăieri: o ţară fără proprietate în drept şi în fapt. De această stare de lucruri se folosesc acei cari voiesc să pescuiască în apă turbure şi vă voi cita un prefect care a fost acolo şi care nu este al meu, ci al domniilor voastre, al majorităţei, este prefectul Ciocîrlan. S-a întîmplat că, domnul Opran dîndu-şi demisiunea, s-a numit în locul său domnul Ciocîrlan. Domnia sa a fost un bun prefect acolo, cum este şi la Brăila. Pe domnul Ciocîrlan l-am avut şi eu prefect şi n-am decît să zic că ar fi o fericire ca ţara întreagă să aibă prefecţi ca domnul Ciocîrlan. Cu toate astea, s-au găsit oameni acolo cari au regretat pe Opran şi ce au făcut? S-au dus şi au pus mîna pe nemulţămirile tătarilor şi turcilor în cestiunea recrutaţiunei şi a proprietăţilor şi au dat petiţiune şi, cînd li s-a spus că li se dă domnul Opran înapoi, care domn Opran în adevăr a ştiut să cîştige simpatiile locuitorilor, căci atunci domnia sa reprezenta acei ani de îmbelşugare, acele 7 vaci grase pe care le-a visat nu ştiu care faraon al Egipetului, adică reprezenta acele timpuri bune, neplată de contribuţiuni, neplată de pămînt, nedare de recruţi, şi, cum zic, cînd li s-a dat domnul Opran înapoi, au văzut că au apucat pe Dumnezeu d-un picior. Însă eu am spus domnului Opran: Reprezinţi o legendă care nu se va mai repeţi, căci de acum încolo dobrogenii trebuie să plătească contribuţiuni şi să dea recruţi etc. Ei bine, au venit acum timpurile celelalte, au venit cele 7 vaci slabe şi nu ştiu dacă domnul Opran, cu toată amabilitatea domniei sale, cu toate şcoalele cîte le face, cu toate moscheele, cu tot romănismul, cu toată statua ce voieşte să rădice lui Ovidiu acolo, cu toate cîte le face dumnealui în fine, nu ştiu dacă va putea să mai păstreze aducerea-aminte măcar a acelui entuziasm care a fost la început. Și aci-mi vine în minte o suvenire: Cînd eu combăteam în comitetul delegaților legea aceea rurală care s-a făcut și votam că nu este bună, nu este practică, că formalitățile sînt prea grele, că un tătar, un om nenorocit, care are patru duiumuri cari nu fac decît un pogon, nu poate să se ducă la Tulcea sau la Mangalia pentru acele formalități și d-acolo să vină la București la Curtea de casațiune, că formele trebuie să fie scurte, că justiția trebuie să se facă la fața locului, căci cu atîtea greutăți se lipsește acel nenorocit om mai bine de acele patru duiumuri de pămînt decît să facă atîtea formalități; cu acea ocaziune eu am chemat pe domnul Opran în sînul comitetului delegaților, amendamentele domniei sale sînt față, dumnealui a înfățișat niște amendamente pentru moschee, dar n-a spus nimic în cestiunea pămînturilor și pe cît știu acum dumnealui plînge amar că n-a luminat pe guvern, ca om care trebuia să fie crezut și avea dreptul să fie crezut și de guvern și de majoritate ca om onorabil și conștiincios ce este; dar n-a arătat domnia sa nimic și astăzi rabdă și pătimește greu și mă tem că, dacă nu va veni guvernul cu o lege modificatoare, pînă în primăvară vor zbura cocorii și cu dînșii și iluziunile noastre. Însă noi nu trebuie să ne ocupăm de iluziuni, ci trebuie să ne ocupăm de aceste poporațiuni și să păstrăm acele elemente acolo, mai ales pe tătari, cari sînt o poporațiune muncitoare, căci fără tătari Dobrogea nu este decît o pustie.

De aceea voi vota această tranzacțiune, pentru că este făcută de guvern în conștiință de cauză și ce are să facă omul acesta pe urmă nu știu, dar știu atîta : că să dea Dumnezeu să găsească cumpărători, căci eu unul nu o cred, pentru că Dobrogea astăzi are o proprietate cu totul depreciată, deoarece sarcinele guvernului puse de legile votate de noi sînt prea mari.

Vă rog dar, domnilor, să binevoiți a vă uni cu mine spre a ruga pe domnul prim-ministru, care a fost în Dobrogea și cunoaște situațiunea, să grăbească aducerea unui proiect de lege modificator legilor actuale, cari nu sînt deloc potrivite cu starea lucrurilor de astăzi din Dobrogea[3].

„Monitor", 1882/1883, nr. 75, p. 1204, col. 1—1205, col. 3.

N O T E

[1] Tranzacția privea o suprafață de 29 417 ha pe moșia Mahmut Cuius, plasa Medgidia, județul Constanța.

[2] Vezi supra p. 162.

[3] Proiectul a fost aprobat cu 57 de voturi pentru, 12 împotrivă și două abțineri.

Discurs la proiectul de lege privitor la un împrumut al municipalității Galați *

Domnule președinte, vă rog consultați Adunarea dacă prelungește ședința și apoi, fiindcă s-a cerut închiderea discuțiunii, voi vorbi contra închiderei.

Adunarea încuviințează prelungirea ședinței pînă se va termina cestiunea în discuțiune.

* Ședința din 19 februarie 1883.

Domnilor, vă rog să binevoiţi a nu închide discuţiunea şi vă rog încă respectuos să nu mă taxaţi de nemodest cînd [î]mi voi permite a spune că cestiunea[1] nu s-a tratat la înălţimea ei. Singur domnul ministru faţă cu concluziunele comisiunei, negreşit că s-a rostit cum trebuia să se rostească, adică pentru trimiterea înaintea judecăţei; însă onor. domn Nacu a venit şi a tras un văl şi s-a suit mai sus şi a arătat că nu atît oamenii, ci împrejurările, situaţiunea politică a înrîurit asupra împlinirei datorielor acelor autorităţi, cari trebuia să vegheze ca să nu se facă abuzuri.

După mine situaţiunea de la Galaţi nu reprezintă situaţiunea exclusivă a Galaţilor şi va veni momentul cînd veţi vedea că acea situaţiune se poate întinde şi asupra altor oraşe cari sînt sustrase comitetelor permanente şi sînt sub privegherea directă a Ministerului de Interne, fără ca eu să învinovăţesc cîtuşi de puţin pe ministrul de interne.

După lunga mea experienţă constat că sînt trei cauze cari împedică funcţionarea dreaptă şi legală a drepturilor care prin lege sînt date autorităţilor comunale în aceste opt oraşe sustrase de la comitetul permanent; întîi este aceasta : cam de la 1864 — şi aci este păcatul meu — s-a ridicat obştei, cum se zicea atunci, obştei alegătorilor acestor oraşe mari dreptul de a cerceta şi încheia socotelile la finele fiecărui exerciţiu, drept ce-l aveau după Regulamentul organic, şi a da magistratului oraşului încheiere izbrănitoare* pentru eserciţiul în cestiune, căci acest drept s-a dat de legea de la 1864 Curţei de compturi; Curtea de compturi, domnilor, şi aci dau dreptate domnului Fleva, căci de multe ori a cerut revizuirea legei Curţei de compturi şi tot din cauze politice nu s-a făcut, Curtea de compturi a făcut raporturi despre neajunsurile şi viciile socotelelor; dar, domnilor, vă închipuiţi domniile voastre că dacă socotelile statului şi nu sînt încă verificate, cum au să se poată verifica socotelele comunelor şi împlini de acei cari au mîncat banii comunei? Apoi nici Camera nu a avut timp să se ocupe cel puţin de socotelele verificate. Ei ! Vă întreb pe domniile voastre : De cînd comunele au fost sustrase de la acel control, are vreo comună un compt verificat? Nu. Iată una din cauze.

A doua cauză este că primarii pot să se facă şi deputaţi şi acei primari, cînd se găsesc în faţă cu ministrul care-şi face datoria şi-i dă în judecată, vin a doua zi în Cameră şi imediat insultă, tripotează**, intrighează şi aduc chiar voturi de blam contra ministrului care-şi face datoria (*aplauze*); vă aduceţi aminte cum de două trei ori primarul[2] din Brăila, mai îndrăzneţ decît alţii, s-a arătat către mine; vă aduceţi aminte de insultele ce-mi făcea şi pentru ce? Pentru că văzusem şi văd şi acum că Brăila avea să meargă în urma Galaţilor şi cînd m-am împotrivit şi am arătat — şi aci sînt dator să fac un compliment majorităţei — , cînd am arătat abuzurile contractului cu Monteoru, majoritatea s-a unit cu mine. Dar un orator din minoritate coalizat cu mine m-a părăsit şi a mulţumit domnului Brătianu pentru interesul ce poartă oraşului Brăila, ca să-l ajute să facă un împrumut de 2 milioane, şi i-am zis : Cum, domnule, astăzi cînd vine majoritatea şi ne dă dreptate cum vii dumneata şi sprijini ideia contrarie? Ştiţi ce mi-a răspuns? Peste cîteva zile au să vină alegerile comunale în care-i vom învinge şi atunci acele două milioane se vor întrebuinţa de noi mai bine. (*Ilaritate.*)

---

* Descărcătoare.

** Fac lucruri necinstite, din fr. *tripoter*.

La 20 ianuarie, cînd s-au făcut alegerile comunale, acel coleg al meu și cu ai săi au fost bătuți și luase îndatorire față cu domnul Blaremberg că-mi va trimite depeșe despre victoria dumnealor; dar, văzînd că nu-mi mai trimite acea depeșă, i-am depeșat eu zicînd: Aștept rezultatul victoriei dumitale. *(Ilaritate.)*

Domnilor, vin la altă cestiune și aci mă dau eu de o parte și pun pe domnul Rosetti. Domnul Rosetti cînd și-a dat demisiunea din Ministerul de Interne mi-a spus că se retrage din cauza pedicilor ce i se fac în administrațiune prin influențele locale care cer să facă ceea ce nu trebuie să facă.

Domnul M. Burileanu : Aci nu faceți compliment domnului Rosetti?

Fac o laudă majorității că cel puțin n-a voit să ia asupră-și tripotagiile contractului, ci a zis că împrumutul să se facă pentru cutare și cutare lucrare, pentru ca majoritatea să nu se facă solidară cu acele tripotaje.

Vin acum, domnilor, la o altă idee. Aceste comune mari reprezintă orașele cele mai mari, unde prin urmare este mai multă inteligență, mai multă energie, dar totodată și mai multă pasiune. Prin urmare, în privința acestora trebuie ca ministrul să fie vigilent, energic și să lucreze, dar să lucreze voinicește, pentru că ministrul de interne în țară la noi nu este ca ministrul de interne din alte țări, unde are subsecretari, o serie de directori, cari au tradițiunile, cari au țesătura tuturor legilor și cari prin urmare pot să ajute pe ministru în lucrările sale. La noi ministrul de interne lucrează singur și ca să lucreze singur trebuie să fie și sprijinit și trebuie să aibă și autoritate ca să dea pept acelor influențe locale cari-i fac viața grea și care-l pun în neputință de a-și face datoria.

Acum, domnilor, să mă pun și eu în joc. Vin la Galați. Aci m-am găsit față cu o comună care avea în capul ei pe unul din cei mai onești cetățeni, George Mantu, om de treabă, care a murit sărac; însă nu avea inițiativă, nu înțelegea trebuințele cari se reclamau de întîiul port al României. Era — spre a mă servi de espresiunea domnului Cămărașu —, era marsilian și parizienii stăruiau ca numaidecît să-și dea demisiunea.

Eu am făcut un rău și l-am scos, dar l-am scos cu onoare și am pus pe altul și apoi pe altul; am fost silit fiindcă parizienii aveau influență. Ei! Cu toate acestea pe domnul Mantu l-am dat în judecată și iată pentru ce: se făcuse un contract din vremea lui Moruzi, care a fost cel mai bun primar, deși cîteodată era turc și scotea ciubucul de bătea.

Domnul ministru de interne : Dar și risipitor.

El a risipit și averea lui, dar ce este astăzi în Galați este făcut de el.

Era un contract după care întreprinzătorul iluminatului se îndatora să lumineze orașul jumătate cu gaz lichid și jumătate cu gaz aeriform. Prețul gazului lichid se suise și întreprinzătorul era obligat să ilumineze orașul cu gaz din București, avînd să primească aceeași plată pentru amîndouă soiurile de gaz. Întreprinzătorul nu se ținuse de contract, dar cu toate acestea și-a primit plata patru ani. Datoria primarului era să vadă cum stau lucrurile mai dinainte, dar, sau din nepăsare, sau din scăpare de vedere, s-a prelungit această stare de lucruri sub trei, patru primari. Ce a trebuit să fac eu cînd am văzut că Galații au plătit petroleu prost cu prețul petroleului bun și aceasta sub administrațiunea mai multor primari? Am făcut ceea ce au făcut călugării catolici cînd ucideau pe protestanți și ziceau: Ucideți, ucideți și Dumnezeu va alege pe ai săi. Așa am luat și eu pe domnii primari şi pe domnii consilieri cari i-am găsit părtaşi la aceste fapte şi i-am trimis la tribunal; tribunalul i-a achitat mai pe toţi şi cel care era mai nevinovat acela a fost mai în pericol şi acela era bietul G.Mantu. Dar toţi au scăpat şi pentru ce? Pentru că au fost influenţe politice şi ministrul de interne niciodată n-a fost sprijinit ca să-şi facă datoria; ba din contră, cînd un ministru de interne venea şi în trei, patru comune făcea acte de autoritate, îndată se forma coaliţiune în contra lui, coaliţiune în contra lui Kogălniceanu : 21 de deputaţi vin şi cer să treacă Ministerul de Interne din mîna lui Kogălniceanu, să treacă în mîna preşedintelui consiliului; să se gonească Kogălniceanu din Ministerul de Interne, el care muncea mult şi ştia să muncească, şi să treacă Ministerul de Interne în mîna preşedintelui consiliului.

Ei bine, a venit domnul Brătianu la Ministerul de Interne; domnia sa mergea foarte des la Florica şi de altă parte trebuia să se ocupe şi de celelalte interese ale ţărei şi s-a întîmplat ceea ce a zis onor. domn Nacu, care este din majoritate, cum că budgetele se întăreau de către miniştri cu deficite. Dar sînt dator să declar că Ministerul de Interne are capi de diviziune de o onorabilitate rară şi sînt dator să declar aceasta fiindcă am servit cu dînşii şi sînt mîndru de a fi servit cu dînşii. Dar ministrul de interne fiind foarte ocupat cu cestiunile politice, bieţii capi de diviziune veneau de cîte 100 de ori la ministru şi-i puneau sub ochi budgetele ca să le întărească; ministrul zicea : Mai lasă-le pe mîne, şi astfel acele budgete, în loc să fie întărite la decembre, mergeau pînă în luna august.

Domnilor, voiţi dumneavoastră să meargă treaba bine? Aveţi să votaţi în curînd legea incompatibilităţilor, legea în contra cumulului, acolo să rugăm pe domnii primari să binevoiască să stea la locurile lor şi să se ocupe de trebile lor comunale *(aplauze)*; iar nu să vie aci să controleze pe acei cari au dreptul să-i controleze pe dînşii. *(Aplauze.)*

Acesta este răul. Atunci miniştrii, cînd vor cădea, vor cădea sub blamul deputaţilor, iar nu sub blamul acelor primari coalizaţi ca să-i dea jos.

Domnilor, acest rău nu esistă numai la noi, el a fost şi în Francia chiar; astfel că Gambetta, cînd a fost la prezidenţia consiliului, s-a uitat de aproape la acest rău şi a luat pe Waldeck-Rousseau ca ministru de interne, care este tînăr, dar care este unul din oamenii cei mai însemnaţi ai Franţei viitore, şi cînd eram în Paris am avut onoare a-i face o vizită, căci [î]l cunosc. Ei bine, domnul Waldeck-Rousseau a dat o circulară care este un Evangheliu, un catechism de cum trebuie să se facă administraţiunea republicană; a făcut cunoscut prefecţilor cum că numai ei sînt agenţii guvernului central în judeţ şi că orice recomandaţiune de slujbe nu o va primi decît după propunerea lor şi îndată a început a se striga : Autoritar ! Autoritar ! Ceea ce acolo se zicea la oamenii mari mi se zicea mie aci : Autoritar ! Pentru ce? Pentru că voiam să-şi facă fiecare datoria şi că nu voiam să fiu Stan Păpuşe.

Domnilor, eu nu sînt ministru şi nici nu cred că voi fi curînd, dar vă rog lăsaţi pe ministrul de interne să-şi dacă datoria, lăsaţi-l liber mai ales de influenţele locale şi atunci va merge bine şi Brăila şi Galaţi şi toate oraşele. Şi aci vin la teoria domnului Fleva, care are mult talent şi-l admir, dar care cîteodată-l văd că pune talentul domniei sale în apărarea unor cauze atît de slabe încît sînt cu desăvîrşire nepotrivite cu talentul domniei sale.

Domnul N. Fleva : Teoria mea este a dumitale în acesată cauză.

Domnia sa vine şi zice : Toată vina este a prefectului, turcul să plătească. Prefectul de Galaţi — şi, ca să fiu mai crezut, declar că înainte eram în foarte bune relaţiuni din copilărie cu domnul Răşcanu, care este un om foarte onest, dar astăzi nu mai am cu domnia sa nici o legătură, nici politică, nici intimă, nu l-am văzut de ani în casa mea şi n-am nici o relaţiune, sînt cu totul dezinteresat.

Iau dar pe prefectul de Galaţi, [î]i scot numele de Răşcanu şi-i pun numele de X, ce voiţi să facă un prefect cu acele 8 consilii comunale autonome ? Apoi, dacă ar cuteza să se ducă să asiste o dată la dezbaterile consiliului comunal, a doua zi ar fi acuzat de către consiliarii comunali că a călcat asupra atribuţiunilor lor. Cu toate acestea prefecţii, ca agenţi direcţi ai autorităţei centrale, sînt datori, deşi nu după lege, a avea ochii asupra tot ce se face în judeţe şi sînt datori să încunoştiinţeze, nu în mod oficial, dar să previe în mod confidenţial, cum că comuna cutare merge rău. Ei bine, eu, fără a mă amesteca în administraţiunea altor colegi ai mei, eu, ca ministru, sînt dator să recunosc şi să mărturisesc că acel prefect, cît am fost eu ministru, nu o dată m-a întreţinut în formele de cuviinţă şi discrete de cele ce se petrecea la Galaţi şi sînt încredinţat că şi acum [î]şi face datoria. Dar ce energie poate să aibă el cînd vede că însuşi şeful lui cade sub cualiţiunea primarilor, cum mi s-a întîmplat mie ? Primarii şi consilierii au făcut cualiţiune în contra mea, 5 luni de zile am fost faţă în faţă cu Camera şi numai o interpelare mi s-a făcut şi în ziua cînd era să se închidă Camera au venit 21 de deputaţi, din cari 15 sau 16 erau interesaţi în administraţiunea comunală cu mai multe şi mai puţine păcate către ţară şi către oraşe şi pe cari eu aveam datoria ca unul după altul să-i mătur. *(Ilaritate.)*

Domnul N. Fleva a avut lealitatea de a cerut schimbarea prefectului de la Focşani, zicînd că administraţiunea este rea. Eu i-am răspuns : Nu este administraţiunea rea, nu fac administraţiune rea şi ca dovadă iau de martor pe fratele domniei sale, care este prefect la Brăila. Atunci domnului Fleva i-a părut rău şi s-a căit de acuzaţiunea ce mi-a adus.

Ei bine, voiţi domniile voastre ca Galaţii, ca Brăila, ca Iaşii, ca Botoşanii, ca Tulcea, care astăzi a devenit independentă, să meargă bine ? Daţi autoritatea cuvenită ministrului de interne şi fiţi încredinţaţi că oricine va fi el, lăsat în libertate să administreze, nu va face abuzuri.

Voci : Cine să i-o dea ? Noi ?

Vă voi spune acum, aveţi răbdare.

O voce : Are autoritate.

Multe lucruri se posed, dar nu se pot esercita totdeauna.

Domnilor, cînd veţi vedea primarii că se cualizează aci în contra ministrului de interne, schimbaţi regulamentul Camerei şi ziceţi-le : Aceasta este cestiune personală a domniilor voastre, nu aveţi dreptul să vorbiţi, nici să votaţi. . .

Domnul G. Cantilli : Aşa s-a zis profesorilor.

Eu sînt adversar politic al ministerului actual, însă niciodată nu voi zice că un ministru trebuie să fie slab faţă cu controlul ce trebuie să esercite în administraţiune şi cînd se fac abuzuri atunci învinovăţesc pe ministru; cînd însă ministrul nu are autoritatea ce i se cuvine, cînd se fac abuzuri în administrațiune și ministrul nu-și face datoria, atunci trebuie să cercetați aiurea cauza; nu în corupțiune, ci în politică; ea este care se amestecă în toate și pretutindenea și care face sclav și pe ministru, și pe Cameră; aceasta este pozitiv. Eu ca ministru am nevoie să-mi păstrez majoritatea; cîți colegi de ai mei i-am văzut oftînd și zicînd: Nu am ce face. Și de cîte ori mi se făcea imputări cînd eram în minister zicîndu-mi-se: Mă faci să perd majoritatea; de ce? Pentru că nu crușam pe primarul cutare și cutare.

Eu, domnilor, vă declar că voi vota concluziunile raportului, dar să nu socotiți că prin aceasta ați îmbunătățit soarta Galaților, pentru că soarta Galaților nu se poate îmbunătăți decît atunci cînd vom aduce în aplicarea drepturilor constituționale ale miniștrilor alte procedimente, decît atunci cînd vom întări autoritatea ministrului pentru a lovi și stîrpi abuzurile. Voiți să nu fie abuzuri? Dați miniștrilor autoritate neîmpedecată în exercițiul drepturilor lor constituționale și mai întîi de toate, domnilor, scuzați-mi acest adevăr: noi sîntem în cea mai mare parte răspunzători de reaua administrațiune care este în județe, pentru că sînt mulți din prefecții actuali cari s-au impus ministrului de către cei puternici din Cameră, sînt prefecți cari fac rușinea oricărei administrațiuni, dar cari se țin în vederea viitoarelor alegeri, fiindcă au cîte 7 voturi. Este foarte adevărat ceea ce spunea domnul Stolojan într-o zi, că în colegiul întîi se dau voturile de zestre.

Domnul ministru de interne: Se poate să fie între prefecți unii mai buni, alții mai puțin buni; dar, că sînt prefecți cari fac rușinea țărei și că sînt impuși de această majoritate, eu protestez contra acestor cuvinte ca nefiind exacte și te rog să spui nume, cari sînt aceia; mă mir cum Camera rabdă asemenea insulte ce i se aduce că ar fi în țară prefecți impuși de dînsa cari fac rușinea țărei.

Ieri domnul ministru m-a amenințat că va ieși din Cameră pentru că făcusem o propunere pentru îmbunătățirea instrucțiunei publice; astăzi vine și mă sfidează prin protestările sale, zicînd că nu este esact ceea ce spun. Ei bine, în fața acestor sfidări, declar domnului ministru că poimîine voi avea onoarea să-i fac o interpelațiune în privința administrațiunei din Fălciu. Vedeți? Accepetz mănușa ce-mi aruncați, vă voi face o interpelare și voi face apel de la domnul ministru de interne la domnul Chițu, om onest, să supună dacă nu în Cameră, dar la amicii săi, dacă ceea ce voi zice cu ocaziunea acelei interpelări nu va fi adevărat și voi vedea dacă domnia sa ca om de onoare va putea să afirme cum că administrațiunea ce se face în țară este bună. Dacă domnia sa va da parola sa de onoare că nu crede că administrațiunea este rea, eu voi face scuzele mele în public și mă voi declara nu numai ignorant, dar și de rea-credință.

Domnilor, eu sînt de la Fălciu și sînt persecutat acolo de administrațiune în mod grozav; de aceea la viitoarele alegeri nici nu-mi voi pune candidatura acolo, pentru ca să am dreptul a vorbi aci.

Încă o dată, domnilor, zic că nu cred ca domnul Chițu, ca om de onoare, în onestitatea sa, va tăgădui că ceea ce voi avea onoare a-i spune nu va fi adevărat [3].

„Monitor", 1882/1883, nr. 77, p. 1256, col. 2—p. 1258, col. 3.

NOTE

[1] Proiectul de lege (raportor I. Villacrosse) arătase grave nereguli în administrarea comunei, care făceau ca deficitul să fie considerabil. Se cerea aprobarea pentru un împrumut de 2,5 milioane de lei ca să se achite datoria către Casa de economii și alți creditori și să se paveze unele străzi cu piatră cubică. Comitetul delegaților însă recomandase A dunării deferirea vinovaților justiției, „iar pe viitor să se inaugureze o nouă eră, de economie și administrațiune inteligentă".

[2] Vezi supra p. 175, 237, 393.

[3] Proiectul s-a votat în unanimitate în sensul opiniei formulate de comitetul delegaților.

Prezintă petiția unor locuitori din cătunul Corbova (Mehedinți) *

Domnilor, am onoarea să prezint Camerei o petițiune a unei comune, sau mai bine zicînd a unui cătun. Este un sat în mijlocul ostrovului Corbova sau Corbului, în județul Mehedinți, care este mai înalt decît Ada-Kale și la timp va trebui să-l întărim, căci am văzut că s-a propus încuviințarea unei sume pentru fortificațiuni.

Pînă ce acest ostrov să devină un Gibraltar, trebuie să ne ocupăm de soarta nenorociților locuitori de acolo. Deși la 1864 s-au împroprietărit acei locuitori, însă pămînturile lor sînt adesea supuse inundațiunei, așa încît ei, pentru a se hrăni, sînt siliți să închirieze pămîntul de pe moșia statului care se numește Batațu și care se ține acum în arendă de un domn Broghinu. Din cauza unei erori a administrațiunei domenielor, domnul arendaș freacă pe locuitori cum vrea. Zic din cauza unei erori a domenielor pentru că administrațiunea ca proprietară uzează de dreptul nemărginit al proprietăței, însă nu uzează ca un bun proprietar. Așa proprietarul cel bun pune în condițiunile sale un fel de mărginire arendașului; spre esemplu condițiuni relative la asolement sau în privința izlazelor să se dea cutare sau cutare parte, prețul să nu fie mai mare decît cutare sumă etc. Dar administrațiunea domenielor n-a pus nimic de felul acesta în condițiunile sale și astfel arendașul de la Bataț freacă, dar pînă la os, pe acești nenorociți.

Ei se roagă acum, fiindcă această moșie se rearendează, se roagă ca la facerea condițiunilor arendărei să se țină seamă de interesele lor.

Ei păstrează acea insulă și ar fi bine ca să nu se risipească în Serbia.

Rog dar și eu ca petițiunea să se recomande guvernului de urgență [1].

„Monitor", 1882/1883, nr. 78, p. 1261, col. 3 — p. 1262, col. 1.

---

* Ședința din 21 februare 1883.

NOTE

[1] S-a recomandat urgența.

Prezintă o propunere pentru acordarea unei rente viagere de 300 de lei pe lună Margaretei Romalo, nepoata lui Costache Negri *

Acum, domnilor, am să vă prezint o propunere.

Domnilor, nu mai este trebuință să vă spun cine a fost Costache Negri. El a murit sărac și nici n-a lăsat averea lui familiei sale.

---

* Ședința din 21 februarie 1883.

Ca agent al României la Constantinopol avea o rămășiță de leafă de lei 30 000, pe care nu a primit-o, renunțînd la dînsa. Ca urmaș el nu a lăsat decît o nepoată a lui, fiică a lui Vasile Romalo. Copila aceasta mai are și nenorocirea că este bolnavă de o boală incurabilă și vă cere să-i dați o mică pensiune, nu mai mare decît ați acordat altor persoane ale căror merite sînt departe de serviciile lui Costache Negri.

Iată, domnilor, propunerea :

Costache Negri a murit lăsînd o singură nepoată, Margareta, fiica repausatului Vasile Romalo. Această copilă, bolnavă neîntrerupt, este cu desăvîrșire săracă, căci și tatăl său, ca și unchiul său au murit săraci.

Acest cetățean Negri a refuzat de a primi chiar leafa ce pe ani întregi i se cuvenea ca agent al României în Constantinopol și cît pentru pensiunea la care avea drept el niciodată nu a găsit măcar de a o reclama.

În vederea serviciilor mari și naționale săvîrșite de unchiul său, subscrișii propun de a se acorda copilei Margareta Romalo, pe toată viața sa, o rentă de 300 franci pe lună.

M. Kogălniceanu, I. Ionescu (de la Brad), C. Bastachi, N. Catargi, N. A. Viișoreanu, N. Moscu, G. Cozadini, V. A. Urechia, C. Radu, G. Livezeanu, D. Gusti, Ciolacu, dr. Diaconovici.

„Monitor", 1882/1883, nr. 78, p. 1262, col. 1—2.

Intervenții pe marginea bugetului Ministerului Agriculturii, Comerțului și Lucrărilor Publice. Pledoarie în favoarea județelor mai sărace *

Domnilor deputați, eu rog pe colegii mei și pe onor. Cameră a nu se arunca pe drumul care li se deschide. Și eu sînt de părere ca să se dea ajutor comunelor de tot ce poate statul să dea, dar nu văd mijlocul de a face aceasta într-un chip practic și drept, pentru că sînt propuneri cari vin de la deputați influenți cari se primesc și altele cari sînt sprijinite de deputați mai cu puțină influență nu sînt primite.

Ce este dar de făcut ? Eu sînt de părere să venim la acel principiu care este consfințit în legea județeană, ca statul să vină în ajutorul județelor cari n-au mijloace. Este un județ care nu poate prin veniturile sale să înflorească, atunci vine statul în ajutor. Dar cu chipul cu care se vine înaintea domniilor voastre azi se poate întîmpla ca să dați la județe cari au mijloace și să nu dați la acele județe cari n-au mijloace. De unde știm noi că ceea ce se cere intră în trebuințele județului, fiindcă noi nu sîntem aci numai ca că credem pe colegii noștri, deși toți merită crezămînt ; dar oare aceste cereri cari ni se fac sînt dezbrăcate de orice influență locală a județului care l-a trimis ?

Sînt județe cari au venituri 400 mii, 500 mii și chiar un milion, pe cînd altele n-au nici chiar 100 000 lei venituri, cum este Muscelul.

O voce : Dorohoiul.

---

* Ședința din 21 februarie 1883.

Dorohoiul e un judeţ foarte bogat, pe cînd Muscelul are numai dealuri şi surpături cari nu aduc nimic şi nu poate deloc să-şi îndestuleze trebuinţele. Mai bine să facem altceva; mai bine să scoatem din sarcina judeţelor o mulţime de cheltuieli cari sînt ale statului şi să lăsăm judeţele să-şi îndestuleze numai trebuinţele lor locale. Şcoala de meserii într-un judeţ este mai cu seamă un serviciu de judeţ; acolo vine activitatea, acolo vine dragostea judeţenilor; cînd judeţele vor şti că veniturile lor li se lasă pentru trebuinţele locale, vor veni pe urmă şi particularii, precum a făcut domnul Marghiloman, care şi astă dată ar putea să dea 5—6 mii de lei de la domnia sa. Dar, cînd dumneavoastră vedeţi că banii judeţelor se întrebuinţează la cheltuieli cari sînt ale statului, atunci nu mai trage inima pe nimeni a veni în ajutor. Daţi-mi voie să vă dau un exemplu. Paza graniţelor; ce este mai lămurit, mai declarat decît aceasta ca serviciu de stat? Ei bine, în ce ţară din lume s-a mai văzut ca paza graniţelor să se facă de judeţ?

Domnul I. Marghiloman : Şi Buzăul o face.

Vedeţi?

Domnul B. Maniu : Dar Ialomiţa? Ce s-a dat în schimb Ialomiţei pentru acest serviciu?

Chiar Ialomiţa. Apoi, dacă ne vom pune pe tărîmul acesta pe care s-au pus unii din onor. noştri colegi, unde vom merge? Vedeţi că a venit şi domnul Maniu pentru Ialomiţa!

Domnul B. Maniu : Şi nu am dreptate?

Aveţi dreptate, dar tot aşa aş putea să viu şi eu şi alţii pentru alte judeţe. Toate aceste amendamente ce vin acum...

Domnul N. Ionescu : Asupra alegerilor.

Iată acum domnul Ionescu care zice că e asupra alegerilor; domnia sa zice, nu eu; eu sînt nevinovat. Eu v-am propus să faceţi o şcoală unde nu am nici un interes, dar o şcoală care poartă un nume mare, un nume istoric; dar unde vom merge pe tărîmul acesta?

De aceea, domnilor, este mai bine să lăsăm lucrurile cum sînt şi să rugăm pe guvern să scoată trei, patru servicii de stat din spinarea judeţelor şi pe domnul ministru de interne... Acum iar am să mă cert cu domnia sa, va ţipa iarăşi; domnia sa este apărătorul judeţelor, este marele gospodar şi-l rog să vadă că sînt judeţe cari nu pot progresa fără ajutor din partea statului. Aceasta se face şi în Francia şi pretutindeni. Statul vine în ajutorul judeţelor cari nu au mijloace. Sînt judeţe cari nu pot să meargă cu mijloacele lor, din cauză că contribuţiunea funciară este mică şi fiind astfel şi zecimele de la contribuţiunea funciară sînt şi mai mici. Astfel e Muscelul şi alte judeţe ca Rîmnicul Vîlcei şi altele cari nu pot merge cu propriile lor mijloace şi unde statul ar trebui să vină în ajutor.

Aşadar cu părere de rău eu combat amendamentul bunului şi iubitului meu amic pentru Piteşti, domnul Dimitrie Brătianu[1], şi vă rog să înlăturaţi şi celelalte amendamente, chiar şi acelea pentru Călăraşi, cu toate că Ialomiţa are să păzească Arab Tabia; astăzi însă vă rog să nu faceţi esceptiune.

Domnul B. Maniu : Nu m-am gîndit la alegeri.

N-am zis-o eu; domnul N. Ionescu a zis-o.

În replică cu N. Dimancea[2].

Domnilor, mă mir pentru ce atîta foc şi chiar personalităţi din partea domnului Dimancea, căci eu n-am combătut propunerea domniei sale; domnilor, am zis că modul cum procedăm este neregulat şi bogat în nedreptăţi. Am zis că domnul ministru de interne să studieze soarta judeţelor şi acolo unde va vedea că judeţele nu pot să-şi îndestuleze trebuinţele domnia sa să vie, conform cu legea, să ceară de la stat a i se da o sumă pe care să o împartă la judeţele ce vor avea nevoi. Dacă Piteştii are nevoie şi n-are mijloace, domnul ministru să-i vie în ajutor.

Am mai zis, domnilor, că trebuie să se scoată din budgetele judeţelor sarcina păzirei graniţelor ţărei. Cine dar a rădicat cestiunea mai sus, mai drept, domnul Dimancea sau eu? Domnul Dimancea vorbeşte de Piteşti, apoi, domnilor, judeţul Piteşti este Veniaminul judeţelor, pentru că Piteştii este leagănul domnului prim-ministru I. Brătianu...

Domnul N. Dimancea: Şi pentru aceasta trebuie condamnat?

Din contra, i s-au dat ajutoare.

Domnul N. Dimancea: Ce i s-a dat?

Nu mă siliţi să fac istorie acum.

Domnul N. Dimancea: Nu i s-a dat nimica.

I s-a dat mai întîi marea linie internaţională, calea ferată, care nu trebuia să treacă prin Piteşti. Luaţi harta şi vedeţi.

Domnul N. Dimancea: Nu putea să treacă decît prin Piteşti.

Întrebaţi pe ingineri şi veţi vedea că trebuia să treacă prin Alexandria.

Piteştii, care se spune că n-are mijloace, este ca un punct mare..

Domnul N. Dimancea: Aşa este.

Piteştii are un tren special, care aduce de multe ori numai patru persoane, coprinzîndu-se şi maşinistul. Nu voi merge mai departe pentru că nu voiesc să înveninez cestiunea.

Domnul N. Dimancea: Pentru că nu aveţi ce spune aţi vorbit de calea ferată, dar căi ferate sînt în toată ţara.

Nu voiesc să spun mai mult. La ce să lovesc eu într-un oraş al ţărei mele şi pentru care am chiar simpatii. Zic dar că, dacă nu refuzaţi a da ajutoare pentru Piteşti, am găsit şi eu alt oraş care are tot atîta trebuinţă de a fi ajutat.

Apoi, domnilor, Piteşti este în depărtare de Bucureşti numai de 2 ore şi un sfert cu drumul de fer şi prin urmare poate să trimită oricine copiii săi la Bucureşti. Dacă este trebuinţa însă să se înfiinţeze o şcoală de meserii la Piteşti de către stat, atunci vin şi eu cu amendamentul meu pentru Botoşani, prin care nu cer nimic alt decît ca ceea ce se va da pentru Piteşti să se dea şi pentru Botoşani. Domnilor, Botoşani este în depărtare de Iaşi 11 ore cu drumul de fer; Botoşani este centrul Moldovei de sus, Botoşani este un oraş mare, dar din nenorocire este plin de ovrei; şi dacă este trebuinţă să se înfiinţeze chiar acum şcoale, atunci Botoşanii trebuie preferat.

Domnul T. B. Lăţescu : Este, domnule Kogălniceanu, şcoală în Botoşani.

Cunosc şi eu geografie. Ce este Botoşanii nu este Piteştii.

În Piteşti este o şcoală care poate să meargă bine, cu singura deosebire că şcoala din Piteşti a fost premiată o dată, pe cînd cea din Botoşani a fost premiată de zece ori şi să dea Dumnezeu ca toate şcoalele să facă progresele care le-a făcut şcoala din Botoşani. Olăria s-a perfecţionat. . .

Domnul T. B. Lăţescu : Olăriele sînt tradiţionale în Botoşani.

Şcoala din Botoşani a perfecţionat maşinile de mobile; face căruţe foarte bune şi n-a cerut subvenţiune. Aşadar, dacă credeţi că putem să dăm, votez bucuros, dar şi banca ministerială trebuie să ne spuie dacă avem de unde să dăm. *(Întreruperi.)*

Mă întorc acum la domnul Iepurescu[3] şi-i fac această întrebare: Dumneata, domnule Iepurescu, care acum eşti aşa de darnic, dacă vei goli punga, de unde vei mai da despăgubire giurgiuvenilor cînd vor cere despăgubiri pentru pagubele suferite în timpul rezbelului? *(Ilaritate.)* Şi pînă astăzi sînt în Giurgiu o mulţime de case cari au fost bombardate, dărîmate şi cari stau pustii şi cu ferestrele astupate cu scînduri. . .

Domnul N. Dimancea : Aceasta este cestiune de clopotniţă.

Apoi vedeţi? Domniile voastre cereţi pentru Piteşti, eu cer pentru Botoşani, domnul Iepurescu va cere pentru Giurgiu şi aşa mai departe. Nu trebuie dar să ne punem pe acest tărîm, ci mai bine să invităm pe domnul ministru să vie cu un proiect de lege prin care să ne ceară a da fiecărui judeţ ceea ce merită şi voi da cu bucurie. Ferească-mă Dumnezeu de a combate cererea vreunui judeţ! Dar iarăşi nu voiesc privilegii. Luaţi, domnilor, pe domnul Brătianu de la Piteşti şi-l duceţi în alt oraş şi veţi vedea că Piteştii nu mai cere altceva decît să-i daţi pe domnul Brătianu.

Unul dintre judeţele cele mai nenorocite, pot zice cel mai abandonat, fiindcă n-are nici şosele, nici drum de fer, este judeţul Fălciu; ei bine, niciodată n-am venit să cer nimic pentru Fălciu, ca să nu se zică că fac aceasta fiindcă este judeţul meu şi din această cauză am perdut poate o mare parte din popularitatea conjudeţenilor mei. Vedeţi dar că sînt cu totul dezinteresat în cestiune şi nu am altă pretenţiune decît d-a se face dreptate tutulor judeţelor cari o merită.

Acum, în cît priveşte pe domnul Dimitrie Brătianu, nu era nevoie ca domnul Dimancea să-l apere, fiindcă faptele şi trecutul domnului D. Brătianu-l apără îndestul. Mi-aduc aminte că, atunci cînd domnul D. Brătianu-şi dăduse demisiunea din preşedinte al Camerei şi era vorba să alegem un alt preşedinte, eu am votat cu bucurie pentru realegerea domnului Brătianu, iar domnul Dimancea, cu alţi colegi ai domniei sale, grozav făcea propagandă ca să nu se mai aleagă. *(Ilaritate.)*

Domnul N. Dimancea : Aceea e cestiune de principiu.

Şi cestiunea de faţă este pentru mine cestiune de principiu, fiindcă eu nu apăr în particular nici un judeţ, ci zic ca să se dea fiecărui judeţ care n-are mijloace ceea ce i se cuvine.

Așadar, vă rog, domnilor, să faceți și de astă dată ceea ce au făcut toate Camerile în asemenea cestiuni, adică dacă veți da Piteștiului să dați și Botoșanilor. Am zis.

Propune un amendament.

Se va da școalei de meserii din Botoșani suma ce se va da și școalei de meserii din Pitești[4].

Asupra unor lucrări de îndiguire.

Domnilor, sînt silit să vorbesc la acest paragraf fiindcă văd că lipsește paragraful asupra căruia aș avea să vorbesc și care e văr primar cu acesta. Este vorba, domnilor, de ferirea capitalei de inundațiuni. Negreșit că nimic nu este mai respectabil și este o nevoie foarte mare ca capitala țărei să fie apărată de inundațiuni. Însă înainte de a apăra capitala țărei sau, mai bine zicînd, o dată cu apărarea capitalei trebuie mai ales să se apere fruntariile țărei de acele inundațiuni cari vin din alte țări la noi.

Domniile voastre știți, domnilor, că pe de o parte avem fruntariile munților, pe cari nu le putem păzi prin cifre bănești la paragrafele budgetului ministrului de lucrări publice; aceasta este treaba domnului ministru de externe și sînt încredințat că domnia sa se ocupă foarte mult cu această cestiune și se silește a împedica acea întindere continuă a catanelor ungurești, cu cari peste cîțiva ani ne vom trezi dincoace pe șes, căci necontenit se coboară aceste capre ca să pască iarba de pe șes, fiindcă nu le mai place iarba de pe munte.

Este însă o altă fruntarie, acea despre Rusia, care e mărginită prin rîul Prut. Nu știu cum se întîmplă, căci n-am studiat cestiunea, că pe țărmul român apasă greutatea apelor și de la Nouă Sulițe pînă la Dunăre în tot anul Prutul rupe sute de fălci din teritoriul român. De la Iași pînă la Huși mai nu e proprietate particulară, sînt proprietăți ale statului, de la Ungheni în jos, ca: Oprișanii, Prisaca, Morenii, Măcăreștii, Zberoaia, Ghermăneștii și altele cari au pe șesul Prutului o întindere de peste 20 000 fălci. Într-un chip paralel cu Prutul e rîul Jijia și sînt puncte cari, nepăzindu-se cîțiva ani, pe acele puncte are să treacă Prutul în Jijia și are să ia poate 20 sate. Pe cît știu, administrațiunea domeniilor de mulți ani reclamă ca să se ia măsuri de a se arunca Jijia în Prut și cu chipul acesta făcîndu-se apoi de-a lungul Prutului o șosea mare ar servi și pentru comunicațiune și totodată pentru apărarea Prutului și cu vremea ar putea să se pună chiar o linie ferată. După studiele prealabile, pe cît știu cheltuielile aruncărei Jijiei în Prut și despăgubirea proprietarilor nu s-ar sui la un milion, dar din nenorocire din an în an se amînă această cestiune sub cuvînt că nu sînt fonduri. Apoi, numai venitul acestor zece sau douăzeci mii fălci cari sînt ale statului și cari sînt pe șesul Prutului, de ar fi apărate de inundațiuni doi ani, ar covîrși cu prisos cheltuielile ce statul ar face.

Am avut onoare a mă întreține cu onor. domn președinte al consiliului, precum și cu domnul ministru [al] lucrărilor publice în privința aceasta și nici dumnealor n-au tăgăduit importanța acestei lucrări.

Eu azi nu propun să treceți în budget vreo cifră, dar rog pe domnul ministru să se ocupe foarte serios, dar foarte serios, de această cestiune, căci vă pot încredința că sînt o mulțime de proprietăți ale statului și particulare, rog să se noteze că nu este nici una de ale mele, care din zi în zi sînt amenințate să treacă în stăpînirea Rusiei.

Cred că este neapărat să se facă lucrări de apărare şi rog pe domnul ministru ca domnia sa, cum va socoti mai bine, să vină să ne ceară mijloace ca să apere fruntariele noastre, cari după cum v-am spus numai lucrarea lentă a Prutului din zi în zi le ameninţă mai mult.

Aşadar, eu aş propune ca domnul ministru să ne ceară o sumă oarecare pentru studierea cestiunei; ceva studii s-au făcut, dar nu sînt încă complecte şi cred că vreo 10 000 lei ar fi de ajuns pentru a se face studii pentru apărarea fruntariilor despre Basarabia. Sînt şase judeţe : Dorohoi, Botoşani, Iaşi, Fălciu, Tutova şi Covurlui cari sînt ameninţate de a-şi vedea pămîntul trecut în stăpînirea Rusiei[5].

„Monitor", 1882/1883, nr. 78, p. 1264, col. 2—
p. 1265, col. 1 ; p. 1266, col. 2—p. 1267, col. 1,
2 ; p. 1269, col. 1, 2.

N O T E

[1] Dim. Brătianu ceruse 15 000 de lei pentru şcoala de meserii din Argeş. Alături de el subscrisese amendamentul şi N. Dimancea.

[2] N. Dimancea spusese că această şcoală primeşte elevi şi din Muscel, plasa Podgoria, unde avea şi K. moşie, şi Rîmnicul Vîlcea, încît nu era echitabil să fie susţinută doar din fondurile judeţului Argeş.

[3] B. Iepurescu insistase pentru subvenţionarea şcolii din Piteşti, altfel aceasta urma să se desfiinţeze. El spusese că trebuie susţinute aşezămintele deja existente şi în viitor discutată posibilitatea creării altora noi, ca la Călăraşi bunăoară.

[4] Adunarea a decis ca toate amendamentele să fie trimise guvernului spre studiere.

[5] Ministrul lucrărilor publice a răspuns că s-au început studiile pentru „şoseaua dig" ; fondurile în acest scop fuseseră deja alocate.

Intervenţii pe marginea proiectului de convenţie pentru extrădare încheiat cu Regatul Ţărilor de Jos *

Eu nu am de zis nimic special în contra acestei convenţiuni[1] şi dar o votez. Profit însă de această ocaziune spre a întreţine şi pe guvern şi pe Cameră de lipsa de claritate a convenţiunilor pe cari le încheiem.

Domnilor, cînd am căpătat independenţa sau, mai bine, după ce am căpătat-o, înţeleg că pe atunci văzîndu-ne liberi să fi fost zburdalnici, adică să ne apucăm în dreapta şi în stînga să facem acte de suverani, să încheiem convenţiuni, să numim consuli şi ambasadori pe orunde am putut. Dar azi nu mai poate fi aşa. După patru ani cred că zburdălnicia primilor ani ai independenţei a căzut şi că acum începem a raţiona şi a încheia convenţiuni acolo unde avem trebuinţă. Nu să încheiem convenţiuni numai pentru că ne-am rădicat şi noi la rang de boieri mari, numai pentru ca să fim, cum zicea deunăzi domnul Costescu, _ena-su_ şi _ena-mu_** cu toţii. În primii ani ai independenţei eram ministru la Paris şi m-am trezit deodată cu convenţiune cu Statele Unite, convenţiune cu Elveţia. Dar cu Austria ? Dar cu Rusia? Dar cu Turcia? Noi domnilor, cu Turcia pînă în ziua de astăzi, deşi sîntem în bune relaţiuni, deşi am avut în anii din urmă acolo un reprezentant foarte stimat, foarte simpatic şi în ţară şi în Turcia, cu Turcia nu avem nici o convenţiune pentru nici un interes şi acolo avem interese foarte mari, dar foarte mari şi de tot felul: politice, comerciale etc. Dar cu Austria?. . . Zice domnul I. Ionescu: La ce bun, cînd avem deja una? Apoi ar fi trebuit să o facem pe aceea măcar bună. Aceea convenţiune prevede ca amîndouă statele să aibă consuli. După ce ne-am făcut independenţi, trebuia să avem consuli acolo unde aveam nevoie: în Cernăuţi, în Braşov, în Sibiu, în Cluj, în Temişoara; pe cînd noi avem consul în Viena, unde avem deja ambasador. Consulul din Pesta mai bine să nu-l avem. Austria în ţară la noi are regulate consulatele sale după vechiul tipic; ea a împărţit Ţara Românească în privinţa consulară astfel cum Ţara Românească este împărţită de noi în privinţa administraţiunei. Austria are stărostii, viceconsulate pretutindeni, are viceconsul pentru Bacău, Roman, Fălticeni, Dorohoi etc. Şi nouă ne trebuie consulate la Cernăuţi, Braşov, şi alte localităţi şi nu pe tărîmul politic, dar cel puţin pe cel comercial.

---

* Şedinţa din 22 februarie 1883.

** Una a ta şi una a mea (gr.).

În toate zilele comercianţii noştri se duc în Cernăuţi şi fac apel la deputaţii de pe Dorohoi, Botoşani, Suceava să spună cîte supărări nu întîmpină cei care se duc în Cernăuţi după afaceri; ei sînt siliţi să se adreseze la cîte un român care să stăruie pentru dînşii, aceasta în Cisleitania; şi sînt dator să declar că în provinciile cari sînt sub administrarea directă de la Viena, acolo românii nu întîmpină dificultăţi, pe cînd e cu totul contrariu în provinciile cari se guvernează de la Pesta, acolo chin şi durere.

Regret că domnul Schileru nu este aici şi primeşte a îndeplini alte însărcinări, căci ca negustor de porci ne-ar fi spus ce păţesc bieţii porci şi stăpînii lor la Steinbruch şi chiar cum trec de la Orşova.

Noi, domnilor, nu avem consul în Austria, dar avem la Iafa, la Tunis, la Monaco şi chiar consuli generali. Eu cînd eram ministru la Paris mă rugam foarte mult la ministrul de externe să-mi dea un ajutor, căci acolo erau ocupaţiuni foarte mari. Cînd un evreu face faliment, vin cîte 70 de citaţii, sînt de făcut şi curse şi pentru toate acestea trebuie să se cheltuiască şi timp şi bani, aşa că ministrul cheltuieşte cîte 200 şi 300 franci din punga sa. Am spus că trebuie să avem un consul la Marsilia şi la Toulon. Ei bine, ca să mă mîngîie mi s-a dat şi mie un subaltern, pe consulul de la Monaco *(ilaritate)*, ca să lucrez cu el cum are mitropolitul din Cernăuţi pe episcopul din Dalmaţia.

Eu rog ca guvernul să pună capăt acestei stări de lucruri.

Cît pentru convenţiunea prezentă, o voi vota, căci poate să fie angajamente luate, dar în acelaşi timp să regulăm afacerile noastre şi să asigurăm protecţiunea afacerilor noastre, mai cu seamă în Austria. Guvernul austriac are organizat serviciul său în ţara noastră aşa că cunoaşte mai bine interesele noastre economice şi chiar statistica autorităţile noastre.

Să venim acum la Rusia. Noi avem un consul în Ismail; n-am nimic de zis; dar, după regulamentele şi legile Rusiei, un român cînd merge în Rusia şi vrea să dobîndească o prelungire de şedere trebuie să se ducă la consulul lui. Ei, închipuiţi-vă domniile voastre ce cheltuială, ce perdere de timp pentru un român care se află în Basarabia de sus şi care vrea* să se ducă la Ismail sau Odesa. Dar mi se va zice că nu se pot înfiinţa consuli decît acolo unde mai sunt şi alţi consuli. Ei bine, dacă nu mă înşel, la Chişineu este consul austriac; prin urmare, acolo nu trebuie să avem şi noi?...

---

* Citeşte: *trebuie!*

Vin acum la Bulgaria. S-a înfiinţat un consul care şade la Rusciuc. Dacă este trebuinţă de un consul în Rusciuc, apoi trebuie să înfiinţăm şi în Silistra şi în Vidin şi la Varna, unde este o mişcare continuă, nu numai comercială, dar şi maritimă; noi nici acolo n-avem, deşi mai înainte, cînd eram popor vasal, aveam consul la Varna.

Dar să mergem mai departe. V-am spus de consulii noştri pe cari-i avem pe la Iafa, Tripoli, Monaco, Nisa. Dar în Egipt?

În Egipt, noi avem peste 400 familii de români. Şi dacă nu avem o populaţiune mare, dar avem foarte mulţi români din Macedonia, din Tesalia, cari se prevalează că sînt români. În ultimile evenimente din Egipt au fost români cari au suferit pagube foarte mari, cari au fost chiar ucişi şi ca să poată scăpa măcar viaţa au alergat la toate protecţiunile, la Italia, la Germania şi la oricine a putut găsi azil. Ei bine, nu trebuie să clasificăm după interese convenţiunile şi tratatele ce voim să facem?

De aceea-mi permit a ruga pe onor. guvern să binevoiască a pune capăt acestei nerăbdări. Şi aci voi face o mică laudă miniştrilor actuali: [î]i cred mai neahotnici, mai nezeloşi pentru decoraţiuni străine şi de aceea eu cred că de astă dată raţiunea şi interesele vor prezida mai mult la clasificarea convenţiunilor şi tratatelor ce avem să facem decît a fost mai înainte, cînd mai cu rîvnă sa făcea vînarea decoraţiunilor.

Domnul Gr. Eliad : Au destule, sînt toţi plini.

De aceea zic că ministerul actual şi îndeosebi domnul ministru de externe n-are vanitatea aceea pe cari unii din predecesorii săi au avut-o şi prin urmare cred că altă raţiune în interesele ţărei va prezida mai mult decît dorul mare de a ne acoperi şi peptul şi umerii, ba chiar şi şoldurile cu decoraţiuni turceşti, persiene, monachiste etc. etc.

În replică cu B. Iepurescu.

Domnilor, voi răspunde onor. domn Iepurescu că domnia sa, în teorie abstractă în materie de obligaţiuni internaţionale, poate să vină cu un nou program, însă din nenorocire faptele sînt altfel şi mai cu seamă actualmente; şi nu putem noi pretinde să impunem Europei nişte regule şi nişte teorii ultraliberale, pe cari nu le vedem esistînd nici în Statele Unite ale Americei, cari, cum ştiţi, sînt reprezentantul în gradul superlativ al libertăţei.

Domnul Iepurescu ne-a citat pe Hartman; eu însă-l rog foarte mult, şi mai ales în această materie de libertate individuală şi în privinţa statelor, să nu ne dea pe Francia de model. Francia, deşi republicană, nu se jenează deloc să roage pe orice străin, cînd găseşte de cuviinţă, a se întoarce la urma lui; şi dacă acela face împotrivire, i se dă un bilet de drum de fer clasa III şi doi jandarmi. Voi cita ce s-a întîmplat şi în Statele Unite.

Este ştiut că guvernul englez are oarecari presupuneri cum că unul din complicii acelor cari au omorît pe Cavendish şi pe Burcke s-ar afla în America. Rog pe domnul Iepurescu să citească ca să vadă ce procedură a întrebuinţat guvernul Statelor Unite pentru a pune mîna pe Sheridan. Mai întîi l-a arestat și pe urmă a venit tribunalul ca să decidă. Deocamdată dar să ne mulțumim cu atîta.

În ceea ce privește însă teoria domnului Iepurescu, cum că străinii au în țara noastră aceleași drepturi pe cari le au și românii, eu protestez în contra acestei teorii, căci în Constituțiunea noastră se vorbește numai despre drepturile românilor și foarte natural aceasta, pentru că Constituțiunea este făcută pentru români și numai pentru români; dar se găsește acolo și un articol pentru străini, care zice că, pe cît timp ei se vor purta bine în România, au dreptul de protecțiune a legilor române.

[Î]mi pare rău că și domnul Iepurescu nu era în Cameră cînd s-a votat legea relativă la arestarea preventivă în materie de presă, căci ar fi știut că prin acea lege noi nu am acceptat aceasta pentru străini, căci nu am voit să renunțăm la dreptul ce avem de a ruga pe orice străin care ar îndrăzni să vorbească rău de țara noastră sau să critice prin presă legile noastre în țara noastră, nu am renunțat, zic, la dreptul ce avem de a-l ruga să se ducă dincolo de hotarele țărei noastre și apoi de acolo să zică ce are de zis.

Și eu cu temperamentul meu, fiindcă știu că mai nainte veneau ziare sub bandă oficială, scrise în limba nemțească, care ne înjurau și care ne înjură și astăzi chiar, nu persoana cutare sau cutare, ci drepturile, instituțiunile, aspirațiunile țărei noastre. . .

Domnul B. Maniu : În Viena le-ar fi oprit.

Nu numai în Viena, dar chiar în Francia, unde am văzut pe un străin, un baron și triplu milionar care șezuse în Francia 23 de ani și care era redactor sau director al unui jurnal, mi se pare Triboulet, care pentru un articol din jurnalul său a fost invitat de guvernul francez ca în 24 de ore să părăsească teritoriul francez și care după această invitare a fost expulzat cu jandarmii dincolo de fruntariile Franciei.

Așadar, în cît mă privește, eu nu găsesc nimic contrariu Constituțiunei noastre în această convențiune și pentru că cred că ea este necesarie voi vota pentru primire.

Mai adineaori am zis și repet și acum că asemenea convențiuni cînd se fac trebuiesc a se face mai întîi cu acele țări unde avem ceva de folosit. Noi avem nevoie să facem o asemenea convențiune mai cu seamă cu Austro-Ungaria și apoi cu Rusia și cu Turcia, cu toate că Turcia se refuză foarte mult de a încheia o convențiune comercială cu noi. Dar oare noi nu ne găsim în pozițiune de a putea să oferim Turciei oarecari avantagii și înlesniri foarte mari, pe care chiar Turcia le-ar primi cu bucurie? Negreșit noi nu avem industrie; dar avem sare, avem vinuri, avem spirtoase, avem lemne și altele și, prin urmare, am putea să-i facem înlesniri și atunci cred că chiar Turcia nu s-ar refuza de a încheia o convențiune comercială cu noi.

Dar oare numai convențiuni comerciale avem noi de făcut? Avem și alte convențiuni, precum sînt convențiunile de estradițiune.

Am avut cu Austria o convențiune monstruoasă; aceea am denunțat-o. Putem face însă o alta mai bună. Atît Austria, cît și noi avem interes pentru aceasta.

Viu acum la consulate. Să mă ferească Dumnezeu a cere ca guvernul să facă multă cheltuială într-aceasta; el are cheltuieli de făcut. Mi-aduc aminte însă că în budgetul Ministerului de Externe sînt plătite 10 posturi de consulate. Ei bine, nu putem crede și ar fi o micșorare pentru noi că țara aceasta, care are un guvern parlamentar, care are o Cameră cu 160 de deputați, care are un Senat, care are atîția directori de bancă, nu ar putea găsi cîțiva oameni pe care să-i trimită în calitate de consuli în străinătate. În sfîrșit, avem acele 10 posturi cari sînt plătite și ocupate. Și de ce să nu fie aceste 10 posturi? Au nu avem nevoie de ele? Eu cred și sînt convins că noi avem foarte mulți supuși români în Basarabia, în Transilvania, în Bucovina; și prin urmare, dacă nu avem mijloace, să trimitem consuli mai întîi în aceste locuri mai populate de supuși români și apoi în cercurile mai depărtate. De ce să numim la Salonic? Ce avem noi acolo? Eu am citit odată că într-o luptă petrecută între greci consulul nostru se învinovățea că pretindea cum că jumătate din locuitorii Salonicului sînt români, cînd noi acolo nu știm să avem 15 români din România.

Noi avem români în Cernăuți, în Suceava, în Brașov; să punem dar pe acești consuli mai întîi în aceste locuri. *(Întreruperi.)*

O voce : Nu sînteți în cestiune.

Nu sînt în cestiune? Dar cînd voiți să fiu în cestiune? La votarea budgetelor? Apoi budgetele domniile voastre le votați la mezul nopței și eu atunci nu pot veni. Eu citesc, mă pregătesc, nu viu numai să votez. Eu muncesc ziua și cred că la vîrsta mea iertat mi-este de a mă odihni noaptea.

Fiindcă aceste observațiuni nu le-am putut face cu ocaziunea votărei budgetelor, le fac acum, cu ocaziunea votărei acestei convențiuni.

Sfîrșesc, domnilor, adresînd o respectuoasă rugăminte ministerului ca cele 10—11 posturi de consulate cu leafă pe cari le are în budget să le înființeze în cercurile mai populate cu români, precum în Brașov, în Temișoara, în Sibiu, în Chișineu, în Silistra, și apoi să trimită consuli mai departe. Vă pot asigura că, dacă în Bucovina nu ar fi cîteva nume respectabile și iubite de noi cari să ocupe funcțiunea de consul într-un mod onorific, multe neajunsuri s-au fi putut întîmpla.

Așadar, zicînd acestea, să nu credeți că am făcut-o din vreo pasiune, ci am făcut-o numai dintr-un punct de vedere al interesului țărei mele și al interesului serviciilor sale. Asemenea vă declar că voi vota convențiunea de față[2].

„Monitor", 1882/1883, nr. 79, p. 1281, col. 3— p. 1282, col. 3; p. 1284, col. 1 — 3.

NOTE

[1] Convenția se încheiase la Haga la 13 septembrie 1881 și fusese subscrisă din partea română de M. Mitilineu.

[2] Convenția a fost votată cu 54 de voturi pentru, două împotrivă și cinci abțineri.

Pe marginea proiectului de lege care autoriza guvernul să emită rentă amortizabilă 5% pînă la 30 de milioane lei pentru „completarea lucrărilor de apărare a țărei" *

Niciodată n-am refuzat țărei mele tot ce a trebuit ca să se pună armata în pozițiune de a-și face datoria și astăzi asemenea nu pot refuza; însă onor. domn raportor [1] și totdeodată și propunător al proiectului de lege care vine în dezbaterea noastră știe negreșit cu esperiența domniei sale că cestiuni de armată, cestiuni de apărarea țărei sînt cestiuni eminamente de guvern. Nouă nu ne este dat măcar să știm ceea ce trebuie sau ceea ce nu trebuie armatei; nu putem ști pentru că aceasta în toate țările este un secret, este un secret cari sînt forțele armatei, cari sînt mijloacele de apărare.

---

* Ședința din 22 februarie 1883.

Datoria noastră, domnilor, este ca, oricînd guvernul cere mijloace de apărare a țărei pe tărîmul acesta, să nu fie deosebire între noi, nici majoritate, nici minoritate, și să dăm. În propunere am văzut aceste cuvinte : „Avînd în vedere împrejurările actuale. . .".

Domnul președinte : Nu se discută propunerea, ca s-a înlăturat; avem numai proiectul de lege.

Cum să nu se discute propunerea, cînd ea a provocat acest proiect? Al doilea se mai zice că 10 milioane vor fi pentru fortificări și 5 milioane pentru echipament. Ei bine, de unde putem avea noi acest drept de cenzură? De unde știm noi că trebuie 10 milioane și nu 15 sau 20 ! Ce rațiune ne-a adus pe noi sau pe majoritate — căci acest proiect este al majorității, căreia n-am decît să-i fac complimentul meu pentru patriotismul său —, ce rațiune ne-a adus ca de la 15 milioane să-l suim la 30 de milioane? Apoi din două lucruri unul : sau această majoritate a făcut această propunere cu știința guvernului și aceasta este treaba ei și treaba mea este iarăși să zic că nu știu dacă este făcută din inițiativa guvernului, sau este făcută din inițiativa sa patriotică.

Ei bine, eu voi să știu dacă guvernul primește această propunere — nu zic dacă o susține —, și dacă o primește eu o voi vota cu bucurie. Și oricînd guvernul țărei mele va veni și va cere bani pentru fortificațiuni și pentru armată [î]i voi da. Va fi trebuință de a merge la hotare, eu sînt bătrîn, dar copiii mei vor merge pentru apărarea țărei mele. *(Aplauze.)* Însă eu nu pot să mă iau după o propunere, chiar cînd acea propunere ar fi subscrisă nu de 43 de deputați, dar chiar de unanimitatea Camerei, minus unul. Guvernul este dator să spună în această cestiune cuvîntul său, cît de moderat va voi, și dacă guvernul va zice că primește eu o votez, altmintrelea mă voi abține; căci inima nu mă poate lăsa ca eu să refuz ceea ce se zice că trebuie armatei, însă rațiunea-mi zice că nu trebuie să angajez mica mea răspundere acolo unde nu știu, acolo unde nu simț, unde nu văd[2].

„Monitor", 1882/1883, nr. 79, p. 1285, col. 2— 3.

NOTE

[1] N. R. Locusteanu.

[2] Suma s-a redus la 15 milioane (amendamentul I. Cîmpineanu) și s-a votat cu 64 de voturi pentru și unul împotrivă. Vezi însă infra, p. 549, unde K. declară că s-a abținut, dezvăluind totodată și numele celui ce a votat împotrivă (C. Nacu).

*Intervenții la proiectul de lege pentru deschiderea unor credite extraordinare Ministerului Agriculturii, Comerțului și Lucrărilor Publice **

Domnilor, printre cifrele care se cer să fie aprobate de dumneavoastră, găsesc la capitolul 24 o cifră de 28 000 lei datorie :

„Idem comitetului Casei pensiunilor, suma ce-i revine de la 1 iulie stil nou anul curent, data unificării administrațiunei căilor ferate ale statului, pînă la 31 martie 1883, din reținerile funcționarilor căilor ferate București—Giurgiu, Ploiești—Predeal și Iași—Ungheni. Pentru Mărășești—Buzău nu s-a trecut nici o sumă fiindcă esploatarea acestei căi de la darea sa în circulațiune s-a făcut cu personalul Direcțiunei generale a căilor ferate, iar nu după budgetul votat de Cameră, și comitetul Casei pensiunilor nu poate reclama rețineri de la personalul care n-a funcționat niciodată. Toate creditele de personal, după budgete, pe eserciţiul 1882—1883 al căilor ferate București—Giurgiu, Ploiești—Predeal și Iași—Ungheni rămîn economii de la 1 iulie stil nou anul curent, data unificărei administrațiunelor, și cauza de se propune deschiderea unui credit extraordinar este pentru a se legitima ordonanțarea în bloc a reținerilor de 10 la sută pe interval de 9 luni pentru un personal care nu mai funcționează, fără a se ține seamă de fluctuațiunile ce s-ar fi putut produce prin vacanțe și altele, dacă ordonanțarea s-ar fi făcut pe fiecare lună pentru un personal în ființă lei 28 820 bani 20".

---

* Ședința din 23 februarie 1883.

Fiindcă nu înțeleg deloc aceasta, rog pe domnul ministru al lucrărilor publice să ne spună ce sînt aceste 28 000 lei[1].

În replică cu ministrul lucrărilor publice, N. Dabija.

Am ascultat explicarea domnului ministru, am înțeles și m-am convins ; însă am să fac o întrebare : Esistă lege promulgată care să scutească pe funcționarii căilor ferate de sarcina reținerei de 10 la sută pe care trebuie să o plătească astăzi către Casa pensiunilor toți funcționarii publici în genere? Dacă o asemenea lege esistă, atunci eu nu am nimic de zis, însă dacă nu esistă, atunci toți funcționarii căilor ferate de la data luărei de către stat a căilor ferate sînt considerați ca funcționari ai statului și sînt supuși a da 10 la sută la Casa pensiunilor.

Domnilor, eu n-am nimic de zis că dumneavoastră ați desființat acele budgete și ați făcut economii ; nici nu voi zice că nu trebuie să se dea Casei de pensiuni această sumă pe care o puneți aci și care este un drept cîștigat pentru dînsa ; însă încă o dată întreb : Esistă o lege care să dea privilegiu funcționarilor căilor ferate a nu plăti aceste rețineri? Eu, cît pentru mine, nu cunosc să esiste o asemenea lege și v-aș ruga să-mi spuneți dacă esistă ca să o caut și eu.

Domnul ministru al lucrărilor publice: Iată lămurirea ce voi da domnului Kogălniceanu : în legea ce s-a votat de dumneavoastră se prevede într-un mod precis că funcționarii drumului de fer nu vor fi supuși la rețineri pentru stat, dar vor forma o casă specială a lor de pensiuni și la finele legei se zice că această dispozițiune se va aplica și pentru liniile București— Giurgiu, Ploiești— Predeal și Iași— Ungheni.

Proiect de lege este acela, nu lege.

Domnul ministru al lucrărilor publice : Este adevărat că legea încă nu s-a promulgat, însă numai o singură observațiune am să fac și domniile voastre veți trage concluziunea ce sînteți în drept s-o trageți. Legea exploatărei drumului de fer în privința acestor funcționari are efect retroactiv și de aceea nu sînt supuși la rețineri.

Da, decît e numai proiect, nu e lege.

Domnul ministru al lucrărilor publice : Dacă n-am promulgat-o astăzi, o vom promulga mîine și va avea același efect.

Domnilor, sînt recunoscător pentru francheţa domnului ministru şi mă pun în poziţiune nu de opozant, ci de parlamentar şi mă adresez la domniile voastre să-mi spuneţi dacă puteţi să aplicaţi o lege care nu este încă promulgată? Constituţiunea zice că trei sînt factorii cari concurg la facerea unei legi: Adunarea deputaţilor, Senatul şi puterea esecutivă; regele, care este cel mai mare factor, căci el este *alfa* şi *omega*, el dacă nu va voi, legea nu se face. Eu, domnilor, nu ştiu dacă mîine o veţi promulga, dar ştiu că astăzi nu esistă lege; şi pînă în momentul cînd veţi sancţiona, promulga şi pune în lucrare legea, toţi funcţionarii căilor ferate, fără deosebire, din momentul de cînd s-a răscumpărat drumul de fer, sînt ţinuţi să plătească reţineri. Dacă domniile voastre majoritatea socotiţi că un proiect de lege care nu a devenit lege puteţi să-l aplicaţi, eu mă opun şi zic că domniile voastre călcaţi Constituţiunea şi prin aceasta lăsaţi sute de mii de franci în buzunarele funcţionarilor căilor ferate, cari de altminterea sînt foarte onorabili, şi puneţi în sarcina contribuabililor asemenea sume. Domniile voastre sînteţi majoritate, faceţi-o, însă eu vă declar că pentru întîia dată am auzit într-o ţară constituţională, parlamentară, că se aplică, mai ales în materie de finanţe, proiectele de legi în stare de simple proiecte.

Pentru ce domnul ministru n-a promulgat acea lege? Aceasta e treaba domniei sale. A găsit opunere de undeva? Sănătate bună; nu este lege, cade votul nostru şi al Senatului. Este puţin în adevăr 28 de mii lei, dar este belciugul care trage după sine lanţul întreg. Dacă voiţi, votaţi domniile voastre, eu nu voi vota[2].

„Monitor", 1882/1883, nr. 80, p. 1297, col. 1—2; p. 1298, col. 1, 2.

NOTE

[1] Ministrul lucrărilor publice, N. Dabija, explicase că liniile Iaşi—Ungheni, Bucureşti—Giurgiu şi Ploieşti—Predeal trecuseră în administraţia statului. Se făcuse o fuzionare a administraţiei acestor linii, iar personalul nu mai era supus reţinerilor de 10% pentru Casa de pensii, căci exista o casă separată de pensii prevăzută de legea pentru exploatarea căilor ferate, la care K. a replicat: „Legea nu s-a pus în lucrare".

[2] Gr. Eliad a intervenit declarînd că „cam are dreptate domnul Kogălniceanu". I.C. Brătianu i-a răspuns iritat că proiectul în discuţie nu se votează pînă nu intră în vigoare legea pensiilor şi a remarcat furios: „Dumneavoastră aveţi să ne daţi lecţiuni de constituţionalism ?" Răbdător, K. a întrebat: „Se înlătură acum această cifră, ori nu ?" Şi după răspunsul afirmativ al primului-ministru a constatat triumfător: „Iată dar că v-am dat o lecţiune de constituţionalism !".

Camera a votat proiectul cu suspendarea sumei de 28 000 de lei cu 59 de voturi pentru, trei împotrivă şi şapte abţineri.

Pe marginea unui proiect de lege privind o tranzacţie pentru locuri virane la şosea (Bucureşti) *

Domnilor, dacă ar fi cineva care să vină a vă ruga să votaţi acest proiect de urgenţă[1], ar trebui să fiu eu care şed acolo, la şosea şi care respir parfumul cel frumos de acolo. Dar onor. domn Iepurescu, care este tocmai de pe malul Dunărei, de la Giurgiu, să vină a se ocupa de această cestiune îmi pare cam curios; îi mulţumesc însă că se interesează de noi ce cari ne plimbăm la şosea sau cari trăim acolo, dar, repet, îmi pare curios aceasta şi nu o înţeleg. Înţelegem ca guvernul să ceară a se cerceta acest proiect de lege...

---

* Şedinţa din 26 februarie 1883.

O voce : Noi ceilalţi nu avem dreptul?

Avem, se înţelege de sine, cu toţii dreptul de a face asemenea cereri, dar sînt cestiuni mult mai mari decît aceasta cari ar trebui mai întîi rezolvate, cum este legea cumulului şi altele. Cu toate acestea nu mă împotrivesc a se cerceta mai întîi aceasta. Nu mă pot opri însă de a declara că-mi pare de tot curios a vedea pe domnul Iepurescu vorbind de această cestiune, cum i s-ar părea şi domniei sale tot astfel cînd aş vorbi eu de salubritatea Giurgiului...

Domnul B. Iepurescu : Apoi cînd este vorba de Giurgiu, domnia voastră nu vorbiţi adeseori şi mă desfideţi?

Eu, dacă guvernul voieşte să ne ocupăm de această cestiune, nu mă împotrivesc. *(Ilaritate.)*

Cere efectuarea unor lucrări de salubritate.

Domnilor, fiindcă onor. domn Iepurescu a vorbit despre salubritatea capitalei şi a fost sprijinit în cererea domniei sale de însuşi domnul preşedinte al consiliului, [î]mi permit şi eu a ruga pe domnul preşedinte al consiliului să intervină pe lîngă colegul domniei sale de la lucrările publice ca să facă a se închide oarecum acea piaţetă care se află în capul stradei Victoria şi care este mult mai încoace decît locul domnului Morărescu, ca să se împedice aruncarea tutulor murdăriilor pe acel loc; fiindcă astfel cum se găseşte astăzi este ceva oribil.

„Monitor”, 1882/1883, nr. 84, p. 1336, col. 2 — 3.

NOTE

[1] B. Iepurescu ceruse să se aducă în dezbatere proiectul de lege pentru despăgubirea unui oarecare Morărescu, al cărui loc de la şosea fusese expropriat şi unde primăria intenţiona să facă o grădină. I. C. Brătianu ceruse şi el să se discute proiectul.

*La proiectul de lege pentru aprobarea unei tranzacţii între administraţia domeniilor şi fraţii Theodoru din judeţul Dolj **

Domnilor, unde voiţi domniile voastre să ajungem cu această sistemă[1]? Înţeleg ca guvernul... şi eu am multă stimă pentru domnul Scafeş...

O voce : Nu este domnul Scafeş în cestiune.

Mă iertaţi, eu ştiu cine este domnul Scafeş şi cine este Macheş. *(Ilaritate.)* Ştiu poate mai mult, dar nu vreau să spui tot.

---

* Şedinţa din 26 februarie 1883.

Domnilor, cînd domnul Scafeş a venit la mine şi m-a rugat să susţiu cererea domniei sale, eu i-am zis : Cunosc nenorocirile dumitale; ştiu că, dacă n-ai plătit, aceasta n-ai făcut-o din rea-voinţă, dar pentru că ţi se arsese o cîtăţime mare de bucate şi era controversă dacă această pagubă trebuia să cadă în sarcina dumitale sau a acelora cari, ca conservatori, nu au ştiut să le păzească. Prin urmare eu nu te voi combate. Dar nu pot eu să primesc principiul acesta ca să se voteze o asemenea tranzacţiune sub numele de nenorocire.

Domnilor, fiecare guvern are datoriele şi drepturile sale şi mai întîi are drepturi şi apoi datorii; el este mai bine în stare decît noi să cunoască că nu numai domnul Scafeş, că nu numai domnul Teodoru sînt în această poziţiune, dar că sînt o mulţime de arendaşi cari au avut nenorociri şi cari şi-au vîndut nu numai averea lor proprie, dar şi chiar pe a rudelor lor ca să plătească statului.

Aşadar, nu pot eu nici într-un fel să primesc această tranzacţiune; nu pot să dau sume aşa de mari fără să cunosc cauzele pentru care se cere. . .

Domnul P. Zamfirescu : Au fost bateriile aşezate la Ciuperceni în timpul rezbelului şi din cauza aceasta i-a ars tot grîul ce-l avea strîns în şire.

Domnilor, înţeleg că tunurile din Vidin au putut să strice 10, 20 pogoane; dar, de la aceasta pînă a se afirma că au fost stricate mii de pogoane, deosebirea este prea mare. Aş voi însă să ştiu un lucru, dacă s-a făcut constatare. . .

Domnul A. Stolojan : Ministrul afirmă aceasta.

O spune ministrul? Ei bine, eu unul cu regret, dar cu foarte mare regret nu voi vota această tranzacţiune; voi vota însă un proiect de lege prin care guvernul ar veni să ne propună o serie, o categorie. . . *(Întreruperi.)*

Aceluia care m-a întreupt şi-mi spune că nu este Scafeş în cestiune-i răspund că sînt alţi mulţi. Fără să cred că este ceva neonest aci, dar nu ştiu cum se întîmplă că acum, în ajunul alegerilor, se precipită tranzacţiunile.

Domnul Gr. Eliad : Aceasta este de 4 ani la ordinea zilei.
Domnul P. Zamfirescu : Această tranzacţiune s-a mai adus la Cameră şi a fost respinsă.

Va să zică aceasta este o tranzacţiune nouă. *(Întreruperi.)* Termin, domnilor, zicînd în public ceea ce am zis în particular domnului Scafeş : Domnule Scafeş, mă tem să nu facem dîră prin barbă. *(Ilaritate.)*

Se împotriveşte tranzacţiei.

Înţeleg foarte bine că nimeni nici din Cameră, nici din guvern nu are nici un interes personal în această cestiune, dar sînt interese personale respectabile, este privelişte unei mari decăderi, privelişte unei familii care a jucat un rol mare, care a fost bogată, care, cum a zis domnul ministru de interne, a adus milioane statului şi care astăzi se află în decadenţă. Dar oare aceasta trebuie pe noi să ne povăţuiască? Socotesc că nu . . .

Domnul Gr. Eliad : Dacă nu poţi să faci bine, cel puţin nu face rău.

Domnul Eliad zice că, dacă nu pot face bine, să nu fac rău. Acasă la mine mă silesc, cît mă iartă punga, să fac bine și în Adunare chiar m-ați văzut sprijinind tot ce era leal, tot ce era drept; însă aci nu este cazul acesta. Eu nu mă rostesc în contra fraților Teodoru, dar zic că sînt mulți Teodori, sînt mulți cari au fost victime, cărora li s-au aplicat clauze penale, cărora li se ia dobîndă la dobîndă. Eu, slavă Domnului, m-am emancipat; nu mai sînt arendaș; am plătit mai deunăzi 45 000 lei numai dobînzi pe numele Racoviță... Dar știți că a fost inundat?...

Domnul ministru de interne : Aci cauza a fost rezbelul.

V-am spus de la început că eu nu sînt contra; că primesc a se face asemenea tranzacțiuni pentru acei cari au suferit de foc, de inundațiuni... *(Întreruperi.)* Dar de-a lungul Dunării totdauna au fost pagube și pe cine ați despăgubit dumneavoastră?

O voce : Fiecare caz să se studieze în special.

Eu din minoritate nu sfătuiesc pe majoritate să se pună pe tărîmul cestiunilor personale. Clauza penală și dobînda de 10 la sută este pusă la toți și nu are nevoie de studiu special.

Domnul ministru de interne ne-a spus că acești frați Teodoru au fost în Oltenia mari arendași... — aci aș fi om rău dacă aș cerceta pentru ce au păgubit, în fața unei nenorociri nu trebuie să spun cuvîntul —, dar oare numai aceștia sînt arendașii mari cari au căzut? Dar oare nu am dreptul și eu să vă arăt asemenea arendași mari? Mi-aduc aminte că acum 15 ani acel care era arendaș mare la stat avea mare influență. Eu la 1864 am cunoscut un arendaș mare, tot din Oltenia, care venea în București și... scotea și punea prefecți și sameși și care avea amploiați ai săi în mai multe județe. Acel arendaș plătea multe milioane, dar milioanele acelea mai bine era să nu [sic!] fi intrat în punga statului; fiindcă dacă intra în punga particularilor le ardea punga, le ardea cămașa. *(Întreruperi.)*

Alții, nu spun numele, luau moșii cu arenzi mari dar* țipa pruncul în corpul mamei de cruzimele cari le făceau la țărani. Nu trebuie dar să punem cestiunea pe tărîmul acesta. Cred însă că ne-am putea împăca făcînd o lege, cum s-a mai făcut altădată, pentru toți cei cari se află în această categorie.

Eu nu sînt arendaș al statului, n-am interes să se scadă clauzele penale, să se reducă dobînda la 5 la sută, cum s-a făcut pentru domnul Scafeș, dar zic că bine ar fi să se facă o lege de care foarte mult s-ar folosi frații Teodoru și cu drept cuvînt. N-am nimic contra acestor domni, dar domniile voastre trebuie să vă gîndiți că poate să mai fie și alții ca dînșii și dacă votați astăzi unul acela este belciugul care va lega lanțul care va duce înainte ca să votați pe al doilea, pe al treilea, pe al patrulea etc. Nu este dar mai bine să venim cu un proiect de lege de principiu? Ca domnul ministru de finanțe să facă socoteala la aceia cari datoresc și să ceară apoi autorizarea noastră, pe care cred că nimeni nu o va refuza, de a face aceste ajutoare?

Domnilor, mulțumesc Camerei că m-a lăsat să vorbesc și o rog să se gîndească că [cu] aceste sute de mii de franci pe care-i scădem azi multe nevoi se pot acoperi[2].

„Monitor", 1882/1883, nr. 84, p. 1340, col. 1 — 2; p. 1341, col. 2 — p. 1342, col. 1.

---

* Citește : *de!*

NOTE

[1] Se discuta o tranzacție între administrația domeniilor statului și frații Theodoru pentru stingerea unei datorii a acestora de 200 000 de lei, rezultată din exploatarea unor moșii din județul Dolj în anii 1876—1886 (Bohani, Comani, Ciuperceni, Gîrbovu, Rudeni-Ciocănari, Perișoru, Tăncănău).

Ministrul de interne pledase pentru votarea tranzacției explicînd că prin aceasta se stingea un proces, achitîndu-se doar dobînzile și produsul unor clauze penale. Precizase că inițial contractul de arendare fusese încheiat „într-un mod nu prea drept" în sensul că se instituise o ipotecă asupra averii unor minori. Neadmițîndu-se soluția propusă de proiect, tot nu s-ar fi putut recupera pagubele statului căci frații Theodoru erau insolvabili. Apoi pentru contractul de arendare girase un proprietar cu propria sa avere; amenințat cu sechestrul, trebuise să se justifice în instanță deoarece soția ceruse partajarea bunurilor dotale. Prin admiterea tranzacției se stingeau de fapt patru procese. Adăugase, în sfîrșit, că arendașilor li se aplicaseră clauzele penale din contract, la care K. a replicat: „La toți s-a aplicat așa și de aceea zic că ar trebui o lege pentru toți".

C. Scafeș, invocat de K., se aflase într-o situație asemănătoare fraților Theodoru. El fusese arendaș al moșiilor statului Cușmir, Gogorița, Punghina și Vatra mănăstirii Strehaia pe anii 1876—1886; nu putuse onora arenda și atunci conform contractului exploatarea moșiilor trecuse asupra altui antreprenor în contul său. Datora statului 659 412 lei, după ce plătise 1 608 865 de lei pentru anii 1876—1882. Un proiect de lege recomanda scăderea dobînzilor în așa fel încît datoria nudă rămînea de 361 981 de lei (aprobat în ședința Adunării din 9 febuarie 1883).

[2] Proiectul a fost acceptat cu 50 de voturi pentru, 24 împotrivă și o abținere.

Pe marginea proiectului de lege prin care comuna Focșani era autorizată să contracteze un împrumut de 1 500 000 de lei *

Domnilor deputați, cînd vedem doi din colegii noștri, deputați din localitate, că vin și cer îmbunătățiri pentru orașul Focșani[1], negreșit că noi trebuie să avem o binevoitoare luare-aminte și cu simpatie să fim alături cu dumnealor, cu o singură condiție însă, ca deosebit de simpatie să domineze recea rațiune.

Eu, domnilor, am multă simpatie pentru orașul Focșani. Orașului Focșani datorez al doilea al meu mandat în viața mea parlamentară și am mulți amici și azi acolo. Socotesc dar a-mi împlini o datorie de întîiul ordin către orașul Focșani, oprindu-l pe povîrnișul pe care alții vor să-l ducă.

Domnilor deputați din localitate, domniile voastre ziceți că aveți un buget de 400 000 lei; acest buget face lauda autorităților de mai nainte, pentru că avînd un buget modest n-au căutat a strivi populațiunea sub dări grele. Dar cu un buget de 400 000 lei nu se contractează un împrumut de un milion și jumătate, căci, oricît veți spune domniile voastre, anuitatea unui asemenea împrumut va reprezenta dacă nu tocmai-tocmai, dar aproape o sută mii lei, va să zică a patra parte din buget.

Onorabili domni, domniile voastre vorbiți de apă. Sînt mulți din colegii noștri cari nu cunosc orașul Focșani, pentru că din nenorocire dacă se merge pînă la Rîmnicul Sărat, însă la Focșani încep vizitatorii a se rări și dincolo de Focșani nu mai sînt deloc vizitatori.

Eu voi face apel la domniile voastre și vă voi arăta că Focșanii n-au nevoie nici de vin, nici de apă; cît despre vin are Odobeștii aproape, iar despre apă au rîurile Putna, Milcovu și Milcovețul, mai este și gîrla pe care a făcut-o fericitul, care trăiește încă, Mihai Sturdza. De ce ați lăsat domniile voastre această gîrlă să se potmolească? De ce n-o curăţiţi? Mai aveţi şi alte multe cişmele, de ce nu le dregeţi?

---

* Ședința din 26 februarie 1883.

Lăsînd la o parte gîrla deja făcută şi unde sînt mulţi proprietari cari au drepturi, căci au făcut concesiuni şi au dat tărîmuri fără despăgubire, pun cazul că domniile voastre aveţi trebuinţă de apă. De ce alergaţi însă la sistemul cel mai rău? Voiţi să faceţi un împrumut şi este întrebarea, dacă-l veţi face şi după ce-l veţi face, aveţi să căutaţi un antreprenor pentru această lucrare sau să o faceţi în regie? Cu mîna pe conştiinţă şi inimă vă întreb : Aveţi domniile voastre oameni oneşti, aveţi toată încrederea în autorităţile locale ca să daţi pe mîna lor 1 500 000 franci?. . . Văd pe domnul Ţanu că surîde; ştiam eu cui fac întrebarea. Apoi n-am refuzat noi acest sistem la Brăila şi la Galaţi?[2] *(Întreruperi.)* Dar veţi găsi aşa lesne un antreprenor? Faceţi licitaţiune, puneţi un caiet de sarcine şi sînt antreprenori cari nu doresc mai bine decît să facă lucru bun şi să cîştige şi ei; dar aceia vor face şi ei calcule şi numai dacă vor găsi că pot cîştiga în acest oraş, cu burghezie multă, cu rîuri curgătoare de munte de jur împrejur, atunci vor aduce apa.

Negreşit, domnilor, trebuie să ne bucurăm de acest avînt din partea tuturor oraşelor cari voiesc să se dezvolte, să se facă demne de a fi oraşe ale unui stat european independent, ale unui regat; acest avînt e frumos, dar văd că mai pretutindeni sînt nişte autorităţi cari dau loc la bănuieli. Prin urmare, e datoria noastră să ne uităm şi să mai punem ceva pedice la acest zbor mare spre îmbunătăţiri, ca nu într-o zi să ne trezim cu un faliment general. Afară de aceasta, necontenit se fac împrumuturi de la Casa de depuneri, dar are să crape odată şi această Casă de depuneri. *(Ilaritate.)* Acolo sînt banii orfanilor, ai văduvelor, ai împricinaţilor; şi, pe cît ştiu, oraşul Brăila, care a voit să facă un împrumut în condiţiuni cu totul altele decît acestea, s-a prezentat la Casa de depuneri şi nu ştiu dacă a găsit acolo bani. Domnul ministru de interne trebuie să ştie mai bine.

O voce : N-a găsit.

Să lepădăm dar, domnilor, aceste propuneri şi aceste proiecte de legi pe cari guvernul negreşit nu poate să le respingă, ci trebuie să le înainteze la Cameră; căci noi cari sîntem mai presus de orice consideraţiuni trebuie să ne deschidem bine ochii şi să oprim aceste aventuri spre îmbunătăţiri neraţionale, nemotivate şi nestudiate. . .

O voce: Sînt studiate.

Să vă ferească Dumnezeu de a le executa după studiile făcute!

Astfel, domnilor, din parte-mi rog pe majoritate — şi cred că-i fac un serviciu — să binevoiască a fi mai puţin darnică cînd i se prezintă asemenea cereri. Este în interesul comunei Focşani ca s-o împiedicăm pe acest povîrniş. Noi ca deputaţi ai ţărei sîntem datori a scăpa acest oraş, care pînă astăzi nu este încă dator.

Rog dar pe majoritate să respingă acest proiect de lege şi, dacă comuna va insista pentru a avea apă, n-are decît să vie cu un alt sistem, să facă cum a făcut Brăila şi Galaţii, iar nu cu împrumut.

Domnul N. Ionescu : Onorabilul preopinent, reprezentantul colegiului al IV-lea de Mehedinţi, v-a spus pentru ce se interesează aşa de mult de oraşul Focşani, care i-a arătat de mai multe ori încrederea[3] . . .

Am avut la comisiunea centrală doi ani foarte plăcuți.

Propune un articol adițional.

Domnilor, am să propun un articol adițional. Reclam toată luarea-aminte a domniilor voastre și rog pe onor. majoritate să mă lumineze, căci proiectul de lege așa cum s-a votat și mai cu seamă după ce s-a respins și amendamentul propus de onor. domn Mărgăritescu[4], care a fost primit chiar și de domnul ministru de interne, mi se pare că nu prea va putea să șadă mult în viață și, cu toate că majoritatea a hotărît așa, eu aș voi să-i mai dau nițică viață. Dumneavoastră nu știu dacă ați avut ocaziune să vedeți, dar eu, unul am văzut, sînt cum se zice Stan Pățitul, făcîndu-se cheltuieli însemnate pentru contractarea unor împrumuturi cari nu s-au realizat și sînt în tot dreptul a mă teme ca nu cumva și facerea acestui împrumut să dea loc la niște cheltuieli simțitoare. Dacă ar fi vorba ca acest împrumut să se efectueze aci în București, apoi de la București la Focșani și viceversa nu este așa departe, prin urmare nici cheltuielile nu ar putea să fie mari; dar mă tem să nu se facă prea multe voiajuri pe la Viena și poate și dincolo de Viena și la sfîrșit, ori s-a făcut împrumut, ori nu, comuna Focșani să nu ne pună în bugetul său o cifră însemnată pentru cheltuieli făcute de diferite misiuni și voiajuri.

De aceea nu știu cum să facem noi ca aceste misiuni să nu îngreuieze bugetul comunei, căci, cum vedeți, [pentru] misiunile de această natură făcute de stat plătim necontenit. Am plătit mai deunăzi 50 000 lei și mai sînt și alte mii de plată, afară de cifra de 200 000 lei care este prevăzută prin bugetul statului tot pentru niște asemenea voiaje; am văzut chiar misiuni însărcinate cu ducere de decorațiuni etc. Apoi acum vine vîntul de primăvară și după acesta vin căldurile cele de vară care îndeamnă pe fiecare să călătorească, căci este foarte ușor fiecăruia ca să călătorească cu banii altuia.

Răul acesta este contagios: pleacă de la centru și se coboară mai jos. Am văzut primari făcînd voiajuri mari și mi-e teamă foarte mult că și acum să nu se întîmple una ca aceasta. *(Întreruperi.)* Mă refer la înțelepciunea domniilor voastre ca să mă luminați, ca nu la sfîrșitul anului să vedem figurînd în bugetul comunei Focșani o sumă de vreo douăzeci mii lei cheltuiți în voiajuri pentru un împrumut care nu s-a efectuat[5].

„Monitor", 1882/1883, nr. 84, p. 1343, col. 3—p.1344, col. 2; p. 1349, col. 1 — 2.

NOTE

[1] Împrumutul urma să fie folosit pentru lucrări de alimentare cu apă, construirea a patru școli și a primăriei. La discuții Gr. Eliad observase că orașul Focșani nu are de unde plăti datoria, indiferent de unde s-ar procura împrumutul — de la Casa de economii cu dobîndă de 5% sau de la particulari cu 6,5%. Se pronunțase dar pentru respingerea proiectului. D. Țanu, care făcuse parte și din comitetul delegaților care pregătiseră raportul, se pronunțase în favoarea lui, asigurînd că Focșanii au de unde plăti datoria. Celălalt susținător era raportorul proiectului, V. Vidrașcu.

[2] Vezi supra p. 175, 237, 393, 520.

[3] Pledînd pentru proiect N. Ionescu a spus că îl votează deoarece prevede și construirea unor școli, la care K. a ricanat: „Au știut să poleiască hapul". Proiectul a fost luat în considerație cu 58 de voturi pentru și 15 împotrivă.

[4] D. Mărgăritărescu făcuse un amendament la articolul al II-lea care stipula că anuitățile împrumutului se includeau în bugetul anual al comunei, garantîndu-se cu toate veniturile ei. El ceruse să se precizeze că garanția se baza pe venituri „reale afectate expres pentru aceasta”.

[5] Proiectul a fost votat cu 62 de voturi pentru și 18 împotrivă.

Întreabă pe ministrul cultelor și instrucțiunii publice în legătură cu situația schitului românesc de la Muntele Athos *

Profit de definițiunea dată de domnul ministru de interne interpelărilor și întrebărilor și de aceea-mi permit să fac și eu o întrebare.

Ce are de gînd să facă domnul ministru de culte ca să introducă pacea în schitul românesc de la muntele Athos? Și dacă-mi va răspunde bine la întrebare, [î]i voi mulțumi; iar dacă nu, voi transforma întrebarea în interpelare. *(Ilaritate.)*

> *Domnul ministru de culte și instrucțiune publică :* Iată ce pot răspunde domnului Kogălniceanu : delegații de la amîndouă schiturile care sînt în muntele Athos au venit la minister și eu am studiat cestiunea, am formulat un referat, pe care-l voi supune Consiliului de Miniștri, și sper că voi putea reuși să împăcăm neînțelegerile. Aci stă cestiunea.

Nu mă mulțumesc cu acest răspuns și de aceea întrebarea mea o transform în interpelare. Așadar interpelarea mea este aceasta :

Rog pe domnul ministru de culte să binevoiască a studia împrejurările și să fixeze o zi cînd să discutăm asupra acestei cestiuni, adică a necesității ce este ca să aducem împăcarea în acel schit la niște certe și dezbinări cari pun în pericol chiar existența schitului, ceea ce pentru noi este chiar o cestiune de naționalitate[1].

„Monitor”, 1882/1883, nr. 84, p. 1350, col. 3; p. 1351, col. 1.

---

* Ședința din 28 februarie 1883.

NOTE

[1] Vezi amănunte la Marcu Beza, *Urme românești în Răsăritul ortodox*, București, 1937, p. 33 și urm. Schitul românesc Sf. Prodrom era subordonat mînăstirii Lavra.

Despre despăgubirile acordate proprietarilor ale căror vite au fost sacrificate în urma epizootiei *

Cu această ocaziune[1] am luat cuvîntul ca să rog pe domnul ministru de interne să binevoiască a se ocupa, cînd va avea timp, de această cestiune din punctul de vedere general. Pot asigura pe domnul ministru că la direcțiunea sanitară se fac formalități atît de aspre încît înlesnirea care s-a făcut țăranilor de a primi o despăgubire chiar pe jumătate, în timpul cînd li se ucid vitele, nu se mai realizează. Prin lege despăgubirea este garantată, dar în fapt nu mai este despăgubire; și aceasta numai din cauza escesului de zel din partea autorităților, care vor să mai lase banii în casa statului cînd acei bani sînt destinați pentru a mîngîia și răsplăti pe țărani. Așa-mi permit a-i arăta un anume caz, adică despăgubirea care se datorește țăranilor de la Fălciu, unde s-a constatat că li s-au împușcat vitele din cauza unui om care introdusese boala acolo prin niște vite bolnave, pe cari le adusese și pe cari nu le-a declarat.

---

* Ședința din 1 martie 1883.

În replică cu ministrul de interne.

Nu mă îndoiesc de buna domniilor voastre voință, dar vă pot asigura că sînt locuitori cari așteaptă de 5 și 6 ani să li se dea despăgubiri și vă afirm că sînt țărani cari au văzut vitele lor ucise și mai tîrziu s-a constatat că arendașul moșiei adusese vite bolnave pe care le-a ascuns și din care cauză ei au suferit pagube.

Acum li se zice ca să cheme în judecată pe arendaș pentru despăgubiri. Apoi ce are a face una cu alta?

Eu voi avea onoarea a vă supune cazul la minister și veți vedea că am dreptate[2].

„Monitor", 1882/1883, nr. 85, p. 1365, col. 3; p. 1366, col. 1.

NOTE

[1] Discuția pornise de la o semnalare făcută de deputatul G. Fulger că a primit o plîngere a locuitorilor din comuna Independența (Covurlui) prin care arătau că nu au fost despăgubiți încă pentru vitele care le-au fost sacrificate în anul 1878 sub diagnosticul de tifos bovin.

[2] G. Chițu, ministrul de interne, asigurase că se vor lua măsurile necesare ca nimeni să nu fie nedreptățit.

În favoarea împămîntenirii căpitanului I. M. Costache *

Domnilor, eu cunosc pe acest tînăr, pe căpitanul Costache care cere împămîntenirea[1]. El e născut în țară; a fost bursier al statului; a intrat în armată și a căpătat rangul de căpitan sub Plevna.

Prin urmare, fiindcă dînsul a scăpat numai momentul de a face declarațiunea la 21 ani, nu avem alt de făcut decît ceea ce am făcut și în alte cazuri conformîndu-se rezoluției Camerei.

Replică lui G. Sefendache.

Nu pot primi eu sau mai bine zicînd Camera nu poate pune pe căpitanul Costache în rîndul străinilor. În privința sa Adunarea trebuie să zică numai că nu are nevoie de a-l împămînteni, fiind deja pămîntean[2].

„Monitor", 1882/1883, nr. 86, p. 1375, col. 2, 3; p. 1376, col. 1.

---

* Ședința din 2 martie 1883.

NOTE

[1] Observaţia lui K. fusese însuşită şi de I.C. Brătianu, care ceruse ca Adunarea doar să se pronunţe fără a mai dezbate raportul. La fel preşedintele Adunării, D. Leca, declarase că prin primirea în armată suplicantului i se recunoscuse calitatea de român. Gr. Eliad a spus însă sentenţios : „Nimic nu se poate face fără vot”. Proiectul, supus discuţiei, preciza că I.M.C. era născut în 1844 la Bucureşti, „de naţionalitate creştină” [sic !] şi ortodox. Se înrolase în armată în 1863, iar în 1878 ajunsese la gradul de căpitan, pe care îl deţinea şi în prezent.

[2] Cererea a fost primită cu 60 de voturi pentru şi trei împotrivă.

Asupra politicii externe a României. Cu referire la problema Dunării *

Din ziarele străine văd că Camerei Comunelor deja i s-a comunicat de către guvernul englez cuprinsul Tratatului de la Londra în privinţa Dunării[1]. Fac întrebare guvernului nostru dacă nu crede că noi, ţară liberală, căreia Dunarea-i este sufletul, dacă nu crede că Parlamentul ei este în drept să reclame de la guvern şi dacă şi guvernul nu este dator să comunice ceea ce ştie în privinţa acestui tratat.

Domnul preşedinte al consiliului : Ceea ce aţi văzut că a comunicat secretarul de stat Parlamentului englez ne-a fost comunicat şi nouă în mod oficios. Negreşit însă că preşedintele conferinţei are să ne comunice şi nouă în mod oficial. Astăzi nu cunoaştem mai mult decît domniile voastre ; ceea ce aţi văzut domniile voastre aceea ne este şi nouă comunicat. Într-un mod oficial însă nu putem afirma că este exact.

Apoi, domnilor, iertaţi-mă să vă spun că, dacă comunicarea vine de la ministrul nostru, este comunicare oficială.

Guvernul englez, într-un mod oficial, vine şi comunică Parlamentului coprinderea acelui tratat şi arată chiar punctele, arată de exemplu cum că regulamentele acelea elaborate de către Comisiunea europeană în 2 iunie 1882 fac parte din tratat. Ce sînt acele regulamente?

Comisiunea mixtă; Austria primită în comisiunea mixtă; Austria primită ca stat riveran; Austria ca preşedinte; acesta este tratatul.

Iată ce mai zice : „Că Austria fiind deja reprezentată în comisiunea mixtă va renunţa la dreptul de îndoită reprezentaţiune”.

Apoi, domnilor, dacă un stat este reprezentat în o comisiune de state riverane şi acel stat nu este riveran, [î]i este tot dat.

Se mai zice în fine că lordul Granville este însărcinat de a comunica această deciziune statelor riverane, cerîndu-le adeziunea lor.

Aşadar, domnul ministru răspunde azi la interpelarea mea?

Domnul preşedinte al consiliului : Ce interpelare?

Apoi aceasta este o interpelare.

Domnul preşedinte al consiliului : Pînă nu ni se va comunica în mod oficial nu pot să răspund ; nu ştiu mai mult decît ceea ce ştii şi dumneata din jurnale fiindcă nici chiar reprezentantului nostru nu i s-a comunicat pînă acum.

---

* Şedinţa din 2 martie 1883.

Daţi-mi voie; noi, opoziţiunea, din ziua adunărei conferinţei ne-am abţinut de la orice interpelare şi chiar interpelările cari erau formulate şi în privinţa Dunărei şi în privinţa celorlalte cestiuni le-am amînat. Era o datorie de patriotism ca noi să nu creăm guvernului cea mai mică greutate şi, chiar atunci cînd guvernul a arătat că reprezentantul nostru n-a fost primit în Conferinţa de la Londra, minoritatea n-a făcut nici măcar o întrebare guvernului cum am ajuns la acest rezultat; ba din contră, a fost domnul N.Ionescu care a felicitat pe guvern pentru patriotica rezistenţă la care s-a hotărît şi nimeni iarăşi din opoziţiunea mai accentuată n-a zis un cuvînt în privinţa aceasta, am aşteptat. Guvernul acum vine şi ne zice cum că are o comunicare oficioasă. Comunicare de ce? Ministrul nostru, domnul I.Ghica, ne comunică cuvintele guvernului englez zise în Parlament. Ei, poate să fie ceva mai oficial pentru lumea întreagă? Însuşi domnul prim-ministru ne zice că lucrul este adevărat, dar să aşteptăm pînă cînd ne va veni mai tîrziu o comunicare scrisă adresată anume nouă. Dar ce este aceasta?

Apoi în cestiunea Basarabiei, înainte chiar de a se aduna conferinţa de la Berlin, numai în faţa Tractatului de la San Stefano cînd am aflat ceea ce ne ameninţa, care a fost purtarea guvernului şi care a fost purtarea Camerei? Şi după ce ne-am întors, domnul Ioan Brătianu şi eu, de la Berlin, loviţi şi ştiind că perdem Basarabia, aşteptam ca prin principele Bismarck să ne trimită nouă copie de pe Tractatul de la Berlin ca să se rostească Parlamentele? Nicidecum; a doua zi am arătat ţărei cum stetea cestiunea. *(Întreruperi.)* Una din două: depeşa aceasta care reproduce cele comunicate de guvernul englez în Parlament, constatată de guvern că este adevărată, ne dezveleşte cum că drepturile noastre, în Conferinţa de la Londra, au fost călcate în picioare.

Domnul preşedinte al consiliului : Aşa este, ce putem răspunde mai mult? Dacă voiţi să faceţi interpelare, sînteţi în drept a o face.

Sînt atitudini pe cari nici nu cutez să le caracterizez.

Domnul preşedinte al consiliului : Ce?

Acele atitudini.

Domnul preşedinte al consiliului : Cer şi eu cuvîntul, domnule preşedinte!

Va să zică sistemul întreruperilor iarăşi vine? Va să zică eu, care sînt bolnav, cum vedeţi, nu pot să-mi fac datoria mea de deputat, cînd Camera aceasta are să se închidă peste trei zile, eu n-am dreptul să mă adresez la domnul preşedinte al consiliului şi să-l întreb : Crede domnia sa că trebuie să întreţină acest Parlament de situaţiune? Crede domnia sa că a venit momentul ca şi ţara aceasta prin acest Parlament să-şi zică cuvîntul său? Crede domnia sa cum că trebuie această cestiune să se hotărască în nefiinţa Parlamentului şi să rămîie pe răspunderea guvernului? Eu pînă astăzi am văzut de 2 luni de zile că guvernul voieşte să se rezeme pe Parlament; am văzut că s-a făcut apel la opoziţiune să nu facă greutăţi. Opoziţiunea nu i-a făcut greutăţi şi la votarea celor 15 milioane a fost numai o singură bilă neagră; atunci onor. domn Nacu, cu lealitatea domniei sale cunoscută, ne-a spus că domnia sa a făcut greşală de a pune acea bilă neagră în loc să puie bila albă. Va să zică cu ocaziunea votărei celor 15 milioane a fost numai singura mea abţinere şi aceasta pentru motive deosebite, pe cari n-am voit să le spun în detaliu.

Ei bine, după ce am lăsat guvernului cale liberă, astăzi cînd sîntem a ne despărţi în două, trei zile, cînd ştim tristul adevăr, trebuie noi, Parlamentul României, al cărei suflet este, cum am mai zis-o, Dunărea, trebuie să ştim mai puţin decît a ştiut Camera Comunelor? Nu trebuie domnul prim-ministru să ne comunice documentele? Căci iată ce zice această depeşe: că documentele privitoare la navigaţiunea Dunărei au să fie în curînd expuse în Parlament. Apoi trebuie ca noi să aflăm tot ce ne priveşte prin parlamentele străine sau prin comunicări indiscrete făcute de particulari, de esemplu cum este în cestiunea Arab Tabiei, pe care iarăşi eu am amînat-o şi despre care o carte ce a apărut mai deunăzi ne arată că fără ştirea noastră linia trasă de către Congresul din Berlin şi de două comisiuni europene, numai după o propunere simplă a Austriei, fără să fi fost comunicată nouă, s-a schimbat şi acea schimbare s-a primit de către onor. domn prim-ministru prin o depeşe comunicată de domnul Hoyos guvernului său? Şi apoi pe urmă mai găsim, fără să ştim noi nimic, o notă a fostului ministru de externe, domnul Boerescu, prin care încă mulţămeşte guvernului austriac pentru că a binevoit să ne lase nouă cojile, iar miezul să-l dea Bulgariei; căci, în condiţiunile în cari ni s-a dat nouă, Arab Tabia nu mai are altă importanţă decît aceea a oricărui alt punct din Dobrogea.

Domnul A. Lahovari : Pentru zarzavaturi.

Zarzavaturi şi două, trei vii.

Aşadar fac întrebare guvernului: Nu crede că este bine ca acestui Parlament, înainte de a se despărţi, să-i comunice cele ce ştie, să-i comunice corespondenţa pe care o are în această cestiune a Dunărei de la început şi pînă astăzi? Fiindcă, domnilor, de astăzi, după subscrierea tratatului, urmează să se facă cu totul alte demersuri, este cu totul altă cestiune, sînt tratări cu totul altele. Nu voi eu să împresur asupra viitorului, dar cu Tratatul de la Londra partea întîia a cestiunei este rezolvată, este sfîrşită şi prin urmare astăzi am dreptul să mă adresez la guvern şi să-l întreb: Nu este timpul sosit ca să se comunice documentele relative la această cestiune, ca noi astăzi din cele petrecute să tragem concluziuni pentru viitor? Aceasta este întrebarea pe care o fac şi cred că guvernul se va grăbi a ne da aceste lămuriri, pentru că Adunarea în trei zile se desparte şi este bine ca fiecare din noi, cînd ne vom întoarce faţa la alegătorii noştri şi cînd ni se va pune întrebarea, să putem justifica pentru ce am tăcut atîta timp şi la sfîrşit ce cuvinte am zis şi ce întăriri am dat guvernului pentru viitor.

În chestiune personală.

Cer cuvîntul în cestiune personală.

Domnul preşedinte : Cu cine?

Cu acei cari m-au taxat de acuzator şi calomniator[2].

Domnul preşedinte : Aveţi cuvîntul.

Domnilor, sînt paginele „Monitorului" prezinte şi se va vedea dacă vreodată, în acest Parlament, s-a făcut vreo interpelare mai pacinică şi în termeni mai moderaţi decît aceea pe care am făcut-o eu astăzi. N-am acuzat pe nimeni, pentru că cel puţin am atîta *flair* spre a judeca cum că eu nu pot să acuz într-un Parlament unde esistă o solidaritate atît de mare între miniştri şi majoritate, fiindcă atunci judecata ar fi dată în contra mea şi am destul *flair* ca să ştiu că n-aş putea trage nici un folos.

Aşadar cuvîntul acelora cari m-au calificat de calomniator...

O voce : Nu este la adresa dumitale.

Dacă nu este la adresa mea, atunci n-am nimic de zis.

Domnul B. Maniu : Ar fi un păcat să se zică la adresa dumitale un asemenea cuvînt.

În cît se atinge despre cum cred eu că ţara trebuie să facă în cestiunea Dunărei, vă aduceţi aminte ziua cînd în această Cameră, de la acea tribună, în aplauzele tutulor, ale majorităţei mai cu seamă, ziceam că cestiunea Dunărei trebuie să se hotărască de români, inspiraţi de acele cuvinte ce le zice preotul în leturghie : *Sursum corda*, sus cu inima. Iată cum m-am rostit eu atunci şi cum mă voi rosti totdeauna de aci înainte, puţinii ani cîţi voi mai trăi.

Dar voi zice două cuvinte : nu sînt acuzare, însă aş ruga să-şi aducă aceeaşi majoritate care mă aplauda în momentele cînd eu ziceam că în această cestiune nu încape împăcare, nu încape concesiune; rog, zic, să-şi aducă aminte că fostul ministru de externe s-a suit la tribună şi v-a propus un mijloc de împăcare, un joc de cuvinte, botezarea comisiei mixte în comisiune de supraveghere şi Camera, majoritatea spre onoarea ei, a zis : Nu ! Nu ! Nu ! S-a suit la tribună apoi preşedintele consiliului şi a zis : Dacă voieşte Camera. Şi Camera a zis: Nu ! Nu ! Nu ! Ei bine, această propunere s-a făcut Europei. Atît aveam de zis.

„Monitor", 1882/1883, nr. 86, p. 1376, col. 1— p. 1377, col. 2; p. 1380, col. 2 — 3.

NOTE

[1] Vezi supra p. 252, 281 şi infra p. 571, precum şi Introducerea.

[2] După K. luase cuvîntul Al. Lahovari, care şi el ceruse mai multe desluşiri guvernului. Exasperat I.C. Brătianu spusese: „Onorabilii domni Kogălniceanu şi Lahovari cred că cu asemenea înverşunări, cu asemenea violenţe, cu asemenea acuzări, ca să zic calomnii, vor putea servi mai bine cauza naţiunei în faţa Europei?"

Discurs pe marginea proiectului de lege care modifica unele articole din Constituţie *

Fac apel la domnul preşedinte să declare dacă eu nu m-am înscris chiar de la început[1], de la întiia citire şi-l rog să ţie seama că eu sînt întîiul înscris; şi totodată vă rog şi pe domniile voastre să mă lăsaţi să vorbesc, căci vedeţi că sînt bolnav şi nu am să vorbesc mult; dar, domnilor, sînt dator să-mi spun opiniunea...

Voci : Vorbiţi, vorbiţi !

---

* Şedinţa din 2 martie 1883.

Domnilor, după ce s-a citit pentru a treia oară propunerea de revizuire, a venit onor. domn N. Ionescu şi a luat rîndul înscrierei de la toţi cu cestiunea prealabilă. Eu astăzi sînt în largul meu, căci mai întîi sînt cel dintîi înscris şi al doilea vă declar că am să vorbesc întocmai, dar întocmai ca onor. domn Ionescu; şi să vă cer cu aceleaşi raţiuni amînarea, fiindcă nu văd nimica care să fi schimbat situaţiunea din ziua cînd onor. domn Ionescu a cerut amînarea şi care amînare s-a sprijinit de majoritate şi în urmă de guvern.

Daţi-mi voie să vă citesc chiar începutul acelor cuvinte. Iată ce zicea onor. domn N. Ionescu în şedinţa de la 1 februarie:

,,Am ştiut că propunerea de amînare are să primeze orice şi de aceea am venit preparat ca să vă arăt cuvintele cari militā în favoarea amînărei.

Voi începe cu motivul principal: situaţiunea noastră exterioară.

Ştiţi incidentul diplomatic care ne-a surprins pe toţi şi în faţa căruia sper că toţi sîntem uniţi pentru a susţine dignitatea ţărei şi interesele ei. Acest incident este de natură de a ne distrage de la ocupările natural legate de o reformă electorală.

Înainte de a vă dezvolta aceste preocupări cum le înţeleg eu, încep prin a vă aduce aminte că şi alte ţări au pus la ordinea zilei reforme de asemenea însemnătate şi chiar reforme electorale, cum de exemplu Englitera înaintea revoluţiei celei mari, cînd s-a aflat încurcată în afaceri esterioare, şi atunci Englitera a lăsat să [nu se] facă şi încă pentru mult timp reformele interioare, căci în asemenea împrejurări nu este bine ca să se agite cestiuni cari divid cetăţenii. Interesul dar de a nu fi divizată o ţară înaintea străinului face ca să se înlăture asemenea cestiuni cu cel mai mare curagiu; aşa a făcut Englitera; Englitera a aşteptat mult timp, 40 de ani, de la 1785 pînă la 1832, ca să facă reformele electorale. Prin urmare, nu trebuie să ne înspăimîntăm de aşteptarea la care sîntem siliţi în privinţa aceasta.

Trec acum la consideraţiunile cari mi se par că militează în favoarea amînărei acestei reforme. Domnilor, pentru noi cestiunea Dunărei[2] nu este o cestiune de amor propriu, nici de dominaţiune; cestiunea este pentru noi o cestiune de securitate teritorială şi de libertate economică. Nu voim, nu înţelegem însă, bunul-simţ ne spune că nu trebuie să înţelegem a brava, a sfida pe puternicii noştri vecini şi nu eu voi face aceasta. Eu unul sînt mai departe decît oricare altul de a voi să ne încurcăm în asemenea politică fanfaroană şi cred că şi consilierii majestăţei sale nu vor gîndi să joace acest rol, căci noi nu ambiţionăm la nici o influenţă".

Domnilor, nu voi citi toate cuvintele onor. domn Ionescu, căci domniile voastre trebuie să-l aveţi în memoria domniilor voastre, fiindcă l-aţi aplaudat, şi rareori a avut domnul Ionescu un succes practic ca acesta, fiindcă majoritatea şi mai pe urmă şi guvernul a venit şi a primit propunerea domniei sale. Iată cum conchide domnul Ionescu:

,,De aceea mi se pare că aflîndu-ne în faţa unor interese aşa de capitale cari ne deşteaptă libertatea pe Dunăre, mi se pare că ar trebui să lăsăm la o parte cestiunea revizuirei Constituţiunei etc.".

Iată, domnilor, acum şi domnul prim-ministru cum a aderat la această propunere.

,,Domnilor, n-am luat cuvîntul spre a arăta ce deciziune ar trebui să ia majoritatea în cestiunea pusă de domnul Ionescu, ci numai pentru a spune onor. domn N. Ionescu că sînt fericit cînd văd că preocuparea ce a avut-o domnia sa astăzi a avut-o şi majoritatea în întrunirile sale de la

Senat şi că atunci a fost în unanimitate de părere că dacă vreo cestiune din afară va bate la uşa noastră noi trebuie să amînăm orice altă discuţiune".

Domnilor, azi dimineaţă am ridicat cestiunea Dunării şi prin urmare acum sînt dator să vă explic pentru ce am ridicat-o. N-am făcut aceasta nici ca să acuz, nici să calomniez, ci numai ca să pun pe guvern şi pe domniile voastre în poziţiune să recunoaşteţi, precum aţi recunoscut, că cestiunea Dunării bate la uşă astăzi mai mult decît înainte şi într-un chip mai teribil. Atunci în fond nu era nimic hotărît, ci numai se hotărîse ca să nu fim primiţi în conferinţă; şi cu toate acestea majoritatea a socotit, împreună cu guvernul, ceea ce socotea şi minoritatea, că nu era bine ca atunci noi să ne certăm în privinţa revizuirei. Astăzi însă, după mărturisirea domnului prim-ministru şi a fiecăruia din noi care citeşte, există un tratat formal, nu numai un protocol, iscălit de şapte puteri prin care se instituie o comisiune mixtă pe Dunărea bulgaro-română şi se recunoaşte ca participantă în această comisiune pe Austria, care nu are un palmac de pămînt la Dunărea de jos; aceştia i se recunoaşte preşedinţa şi în fine se recunosc protocoalele, încheiate fără noi, în contra noastră, la 26 iunie trecut.

Vă fac o întrebare, onor. domni : Este aceasta sau nu o cestiune care trebuie să ne preocupe acum mai mult decît înainte? S-au îndreptat în ceva lucrurile? Mintea noastră este oare liniştită acum? Nu ne mai bate inima pentru nimic şi, prin urmare, putem merge în ţară să ne punem la luptă revizionişti şi ante-revizionişti? Aci este cestiunea ! Ei bine, îndată ce ne vom împărţi în două tabere, folositoare ar fi această diviziune pentru interesele exterioare ale ţărei? Căci, domnilor, trebuie să ţineţi seama de inima omului.

Domniile voastre ne cereţi să ne unim cu domniile voastre în cestiunele exterioare şi, cînd voim să ne arătăm vederile noastre sau să ne abţinem, atunci ne ziceţi că sîntem rău-voitori ţărei, sau că sîntem calomniatori, ori că nu ne rostim fiindcă avem de gînd noi să dăm Dunărea şi totodată declaraţi rezbel convicţiunilor noastre în privinţa revizuirei.

Apoi, domnilor, cestiunea revizuirei Constituţiunei este ea o cestiune mică, o cestiune care loveşte un interes mic, o simplă convicţiune, sau este o cestiune de întîiul ordin, care vine şi ne cere prefacerea legei fundamentale în partea ei cea mai esenţială, reformarea legei electorale? Nu mai este un secret, căci s-a citit şi aci şi în Senat că se propune amalgamarea colegielor electorale, schimbări, întinderi, dezlipiri etc; se propune ca o stare de lucruri care există de 17 ani să se schimbe.

Ei bine, credeţi domniile voastre că această schimbare are să se facă într-un mod aşa de uşor încît fiecare are să meargă în pace să voteze şi apoi a doua zi să ne unim cu toţi pe tărîmul cestiunilor exterioare?

Aceasta, domnilor, nu este aşa de uşor, cu atît mai mult că nici un ministru, oricît de mare ar fi, nu poate să ceară de la o ţară o încredere aşa de absolută. Eu voi cita un nume mare, dar foarte mare, care avea drept la încrederea naţiunei sale în genere, un om cu care onor. nostru prim-ministru, în modestia sa, nu se va compara, voi cita pe domnul Gambetta. Ei bine, cînd Gambetta a venit în Camera franceză cu modificarea Constituţiunei şi cu propunerea d-a se introduce în legea electorală scrutinul pe liste, vă aduceţi aminte că chiar amicii săi personali şi chiar unii din funcţionarii cari lucrează cu el, precum domnul Andrieux, fost prefect de poliţie, au zis : Încrederea noastră este mare, dar nu puteţi pretinde ca ea să fie absolută. Nu puteţi pretinde ca noi în această mare reformă a scrutinului pe liste să nu vedem planul de a nimici influenţa individuală şi de a pune mîna pe alegerile generale, dirijate numai de Gambetta şi amicii săi.

Domnilor, daţi-mi voie să reduc acest cadru mare al luptelor cari au urmat în Franţa între opoziţiune şi marele francez, pe care astăzi şi adversarii săi [î]l plîng, la un cadru mai modest al împrejurărilor noastre.

Noi de 6 luni de zile sîntem într-un spectacol de reforme cari vin să răstoarne tot ce este azi. Domniile voastre aţi văzut că s-a schimbat legea electorală comunală şi legea judeţeană[3]; va să zică s-a transformat corpul comunei, s-a transformat judeţul şi aţi mai văzut cum a funcţionat legea nouă comunală. Iată că acum vine rîndul să se transforme şi statul, dacă se va modifica legea electorală pentru Parlamente. Dar oare clasele inteligente în contra cărora, oricît s-ar zice, este mai cu deosebire dirijată noua reformă, credeţi domniile voastre că nu au să reziste?

Domnilor, permiteţi-mi a vă spune că ceea ce se face azi este tot ceea ce s-a făcut la 1864, cu o singură deosebire numai, că atunci ministerul făcea această luptă contra majorităţei, pe cînd astăzi se face în unire cu majoritatea. Ce este reforma legei electorale? Este chemarea unor alte elemente la conducerea statului. Oricît veţi spune domniile voastre şi oricît veţi raţiona, nu puteţi tăgădui cum că alegerile viitoare nu au să vă trămită o reprezentaţiune mai docilă şi că guvernul are să cîştige o putere mai mare.

Am făcut, domnilor, şi eu aceasta; n-am făcut-o însă cu Parlamentul, ci m-am pus eu în risc; am avut audasia* de a mă pune mai sus de legile de atunci pentru un scop; nu-l justific, fac istoria; era articolul 46 din Constituţiune, care zicea proprietarilor ca ei să reformeze legea care regulează relaţiunile proprietarilor cu ţăranii în vedere de a îmbunătăţi soarta ţăranilor. Ce răspundea clasa inteligentă? Zicea: Ni se cere să ne spînzurăm, să ne lepădăm de influenţa noastră; ei bine, spînzure-ne alţii, dar noi singuri nu primim să ne sinucidem, pentru că atunci, domnilor, se credea că braţele ţăranului este capitalul proprietarului. Şi vă aduceţi aminte că această lege, care la 1858 se credea că are să se facă, nu s-a putut face pe cale constituţională pînă la 1864. Eu nu voi deloc să mă fac apărătorul lovirei de stat, dar şi domniile voastre nu puteţi tăgădui că clasele cari erau chemate să facă această reformă se împotriveau. Am auzit odată pe domnul Rosetti într-o cuvîntare ce a ţinut-o răspunzînd incidental la un discurs al meu făcut cu ocaziunea legei asupra tocmelelor agricole, l-am auzit zicînd că la 2 mai se hotărîse proprietarii să dea pămînt şi că, prin urmare, era de prisos a se face o lovitură de stat. Atunci, după ce am auzit toate acestea, m-am dus acasă, am luat „Monitorul" în mînă şi am citit toată discuţiunea care a urmat în cestiunea aceasta şi care începe de la 26 martie şi ţine pînă la 2 mai. Şi rog pe toţi aceia cari voiesc a cunoaşte istoria să citească toată acea parte şi atunci vor vedea cum a fost tratată această cestiune fie de conservatori, fie de liberali.

Ei bine, atunci se simţea mare necesitate să se rezolve o cestiune socială. Acea cestiune s-a rezolvat şi s-a rezolvat bine şi dovadă că bine s-a rezolvat este că legea aceea s-a menţinut pînă astăzi; că ea nu a ruinat pe nimeni, ea s-a aplicat în pace şi că chiar Constituţiunea noastră de astăzi a luat-o sub garanţia sa.

---

* Îndrăzneala, din fr. *audace*.

Era dar un fapt nejustificat faptul de la 2 mai? Dar o lovitură de stat nu se justifică aici, aceasta este treaba istoriei.

Astăzi însă cînd se cere ţărei şi cînd se cere mai cu seamă clasei inteligente, acelei clase care compune colegiul întîi electoral, ca să se sinucidă, oare credeţi că el va primi aceasta, că nu are să fie luptă pentru existenţa sa? Credeţi domniile voastre că eu, prin natura mea şi cu precedentele mele, găsesc că Constituţiunea actuală este perfectă, că actuala lege electorală este bună? Dar bine este aşa cum sînt astăzi colegiele? Domnilor, eu care nu am luat parte la lucrările[4] constituţiunei*, nu doară căci nu am voit, dar pentru că constituţiunea* m-a supres** de trei ori din sînul ei, evident că nu pot să am nici o dragoste de părinte pentru Constituţiunea actuală. Dacă mă veţi întreba pe mine asupra schimbărei acestei Constituţiuni şi dacă ar fi să vă răspund din punctul de vedere numai al amorului meu propriu, v-aş spune despre această revizuire ceea ce ar spune despre revizuirea Tratatului de Paris orice muscal care a aplaudat cînd a văzut că prin Tratatul încheiat la San-Stefano ş-apoi aprobat prin cel de la Berlin s-a sfărîmat Tratatul de la Paris. Şi aceasta mai ales în urma cuvintelor zise de domnul raportor, cuvinte măgulitoare pentru mine, că legea electorală actuală a fost o reacţiune făcută contra legei electorale de la 2 mai.

Dar astăzi, cînd împrejurările sînt mai grave decît erau la 1 februarie, decît erau atunci cînd onor. domn Ionescu a cerut amînarea revizuirei la care au aderat şi majoritatea şi guvernul, domniile voastre voiţi să repuneţi în discuţiune revizuirea Constituţiunei? Cum oare, situaţiunea de astăzi o găsiţi mai uşoară, mai bună decît a fost ea la 1 februarie ca să puteţi face aceasta? Oare domniile voastre care aţi luat parte la şedinţa învăpăiată de astăzi, la acuzările care s-au adus, nu v-aţi putut convinge încă cum că spiritul nostru nu este destul de clar pentru a putea discuta asemenea cestiuni?

Domnilor, ţara aceasta a mers 17 ani cu Constituţiunea aceasta şi, slavă lui Dumnezeu, la umbra acestei Constituţiuni s-au făcut lucruri mari, frumoase; naţiunea a progresat.

Domnilor, acelaşi guvern a făcut o Constituantă; şi atunci eram alăturea cu domnul Brătianu şi domnul B. Boerescu era ministru al justiţiei. În vremea Constituantei şi chiar şi mai înainte erau unii pentru a se modifica mai multe articole din Constituţiune şi de această părere eram şi eu. Domnul Boerescu propusese chiar la Senat modificarea mai multor articole. Domnul Brătianu a venit atunci şi a zis: Nu! Să ne ocupăm numai de revizuirea articolului 7, pentru că şi regele, care este un factor principal, Constituţiunea o spune curat aceasta, regele se va împotrivi la orişice modificare se va face afară de articolul 7... *(Zgomot, întreruperi.)*

Domnilor, să vă dau un exemplu. Domniile voastre la 11 februarie 1866 vă aduceţi aminte că aţi răsturnat pe vodă Cuza, dar aţi păstrat legile lui vodă Cuza. Cînd aţi răsturnat pe vodă Cuza, trebuia să răsturnaţi şi toate legile lui şi mai ales Statutul şi să reveniţi la Convenţiune, dar nu aţi revenit la Convenţiune. Între schimbătorii, între reformatorii mari de atunci zăresc pe onor. domni Blaremberg, Mîrzescu şi alţii. Ei bine, toţi au menţinut legile lui vodă Cuza, ba încă [şi] plebiscitul, care s-a criticat atît de aspru, dar cu care v-aţi servit pentru alegerea noului domn.

---

* Citeşte: *Constituantei!*

** Acţiune de suprimare, din fr. *suppression.*

A venit și momentul cînd domniile voastre ați desființat Camera lui vodă Cuza și ați desființat și Senatul și pe urmă ați convocat numai Camera, nu și Senatul; și nu numai atît, acea Cameră adusă în chip ordinar, fără a fi calificată de Constituantă cîtuși de puțin, s-a transformat în Constituantă și ea a dat Constituțiunea de astăzi, fără știrea alegătorilor, fără hotărîrea lor. O Cameră ordinară se dizolvă; alta vine în condițiuni cu totul ilegale, căci ea nu vine cu Senatul, și se transformă în Constituantă.

Domnul N. Dimancea : Vă înșelați: guvernul prin decretul său a convocat-o ca Constituantă.

Nu este exact; nu numai că am vîrsta, dar vă pot încredința că prea multe afirmații, domnule Dimancea; de zece zile nu fac decît citesc; lăsați deprinderea de a vă crede că știți tot. Acea Constituantă care m-a izgonit din sînul ei nu era Constituantă; o afirm. Dar a devenit legală prin amoarea poporului, prin luptele tuturor, prin aplicarea legilor ce a făcut. Și astăzi, domniile voastre acei cari voiți revizuirea Constituțiunii, dacă nu o declarați nelegală, dar o declarați incapabilă de a mai face fericirea țărei. Ei bine, eu care i-aș putea contesta legalitatea, care aș putea să am resimțiminte în contra ei, eu vin să vă zic că acea Cameră este* o Cameră constituantă. . .

O voce : Nu e nici un ministru la banca ministerială.
Domnul președinte : Dacă se contestă legalitatea Camerei . . .
(*Domnul președinte al consiliului reintră în sală.*)

Trebuia să trăiesc să văd și acest spectacol; multe am mai văzut în o viață politică de vreo 40 de ani încoace.

Declar, domnilor, că să mă ferească Dumnezeu să zic că această Constituțiune a noastră nu este legea țărei ! Și cînd viu să vă spun că este bună și că are multe părți bune, este pentru ca cu toții să ne punem să dezvoltăm bunele dispozițiuni coprinse într-însa; și cînd vom face acele legi cerute de această Constituțiune, cari încă nu sînt făcute, atunci numai să venim cu propuneri de revizuire.

Și alte națiuni mai mari, mult mai înaintate în educațiunea parlamentară, au făcut sacrificiu de convicțiunile lor. Onor. domn Nicolae Ionescu în cuvîntarea sa de la 1 februarie v-a dat de esemplu Englitera; v-a spus cum s-a refuzat reforma în timp de 40 de ani cît au ținut luptele esterioare ale Engliterei. Eu vă voi cita un fapt mult mai recent, un fapt contimporan. Ați văzut că în zilele trecute a fost mare ceartă în Parlamentul francez în privința revizuirei Constituțiunei. Pe banca ministerială era nu numai președintele consiliului, domnul Jules Ferry, partizan declarat al revizuirei, dar era și Waldeck-Rousseau, mîna dreaptă a lui Gambetta, cari, în fața greutăților din afară, s-au opus curentului care susținea revizuirea cu orice preț. Astfel, revizuirea s-a amînat pentru anul 1885.

Eu [î]mi fac o datorie pentru mine, nu că am pretențiunea să vă conving; fiecare din domniile voastre are convicțiunile sale, ori proprii, ori întemeiate pe convicțiunile altora în cari au încredere, după cum și guvernul și-are convingerea sa. V-am citit cuvintele primului-ministru de la 1 februarie. Cum astăzi s-a schimbat situațiunea așa încît acum să ceară cu grabă să ne ducem acasă, cînd nu mai departe decît acum trei zile se zicea că Adunarea să rămînă pînă la ultima sa zi fatalmente rostită prin

---

* Citește : *era !*

Constituțiune, pînă la mai, adică încă două luni, în care guvernul pe de o parte ar fi lucrat în cele din afară și noi am fi putut să ne rostim? Căci, domnilor, mai ales în cele din afară, ocaziunea trebuie luată de păr și aci, fără să învinovățesc, susțin că dacă energia care se arată acum ar fi fost întrebuințată în cestiunea Dunărei în anul 1880, cînd nu era rădicată cestiunea Tunisului, cestiunea Egiptului, asasinatul împăratului Rusiei, cînd toate aceste cestiuni nu erau venite înaintea areopagului european, unde fiecare putere face concesiuni alteia, *des petits cadeaux*, credeți domniile voastre că dacă în momentele acelea ne-am fi folosit de ocaziune ne găseam acum în pozițiunea de astăzi?

Guvernul a venit și a declarat că nu face nimic fără Parlament. Cu toate acestea guvernul are să fie două, trei luni fără Parlament. Va zice însă : Am șase luni în care pot chema Parlamentul. Dar cine garantează că în 4—5 luni are să fie situațiunea Europei cum e astăzi, cînd în tot momentul vedem că apare un fum, o scînteie din care poate să izbucnească un rezbel? Apoi, numai atît să observe guvernul și majoritatea și minoritatea și națiunea : Nu vedeți că mai toate cestiunile privitoare la România se hotărăsc deasupra capului nostru? Aceasta nu trebuie să vă preocupe pe fiecare din domniile voastre? A rezista e ușor lucru, dar e mai greu de a dobîndi și este mai bine a ne pune în pozițiune de a nu fi nevoiți să rezistăm. Apoi să vă fac tabloul tuturor nenorocirilor noastre în cele din afară? Să vă arăt de esemplu că cestiunea Chiliei, care pentru noi nu este așa de mare, căci aș putea zice, fără să dezvolt cestiunea mai mult, că ceea ce Rusia cere pentru Chilia noi dobîndeam pentru Sfîntul Gheorghe? Cu toate acestea, faptul pozitiv este că, noi țărmureni pe brațul Chiliei ca și Rusia, Rusia nu ne face onoare de a ne face *l'ouverture*, trece peste capul nostru; se întîlnesc miniștrii de externe al Rusiei și al Austriei la Viena și hotărăsc cestiunea. Așa se face mai în toate cestiunile și acum cestiunea cea mare și principală a Dunărei s-a hotărît asemenea fără noi și ne pune în pozițiune să zicem: Fiindcă s-a făcut fără noi, rezistăm, nu dăm. Dar faptul este că șapte puteri s-au rostit în contra noastră.

Ei bine, vedeți că aceste preocupări legitime trebuie să fie și preocuparea țărei în mijlocul luptei acesteia care se face pentru a împuțina elementele de independență cari sînt astăzi în corpul electoral. Dacă mi se va zice că nu este așa, voi veni cu dovezi istorice despre cum am venit noi la putere, oamenii de la Mazar pașa, cum am izbutit să răsturnăm partidul conservator.

L-am răsturnat cu colegiul I și II de senatori și domnul Rosetti, care nu iubea Senatul, a venit senator; acele colegie ne-au dat biruința și aduceți-vă aminte cîte plîngeri au fost cînd s-au luat patentarii din județ, brînzarii, și s-au pus în colegiul III.

Noi astăzi facem mai mult. Se zice că prin aceasta împedicăm înrîuririle și conrupțiunea.

Ei, domnilor, dacă era de împedicat înrîuririle și conrupțiunea, trebuia să nu începem a reforma administrațiunea numai în vederea alegerilor. Cred că nu este nevoie să vă arăt eu ce s-a făcut în alegerile din zilele trecute. Unul din cei mai fanatici revizioniști a venit și v-a făcut aici tabloul celor ce s-au petrecut la Tecuci[5] și rezultatul alegerilor în general v-a dovedit-o; dovada o aveți că opozițiunea s-a ținut la o parte. Lupta a fost numai între frați și cu toate acestea lumea tot s-a plîns de înrîuriri.

Așadar, domnilor, cu toții trebuie să ne îngrijim de reforma viitoare și mai ales de condițiunile în cari se propune să se facă.

Revizuirea Constituţiunei se cere în acest timp cînd sorţii noştri nu sînt tocmai fericiţi în afară, se cere acum în faţa norilor ce ne ameninţă — pentru că oricît s-ar zice diplomaţia noastră nu se poate lăuda că a căpătat dafini sau că este aşternută pe un pat plin de roze, nici naţiunea nu este aşternută aşa. Înăuntru are să fie luptă, au să fie oameni şi clase cari au să se împotrivească; aşa avem să ne înfăţişăm în ora pericolului? În rezbel cu rezbel între noi?

Afară de aceasta mai este şi altceva. Revizuirea Constituţiunei nu se poate face fără factorul principal, fără regele, care este un factor principal. Regele se duce din ţară. Ei? Nu-mi aparţine mie ca să cercetez cauzele; poate că este bolnav şi trebuie să se ducă ca să-şi caute sănătatea, care ne este scumpă tutulor, mai cu seamă astăzi cînd regele nostru este cheia bolţei statului român şi o zic aceasta din convicţiune, fără nici o curtenire. Dar zic că va lipsi din ţară tocmai în timpul luptelor şi pasiunelor noastre. Zic aceasta, domnilor, fiindcă deja mulţi prefecţi figurează ca agenţi, ca factori principali în alegerile viitoare. Poate că în centrurile mari de populaţiune nu vor fi intervenţiuni prefectorale mari, dar în cît priveşte judeţele şi centrurile mici le vedem de astăzi. V-a spus domnul Lahovari cum familia sa a fost ştearsă din listele electorale; v-am citat şi eu în treacăt ştergerea fiilor mei din lista electorală; acum să vă citez un al treilea fapt: domniile voastre toţi ştiţi că nimeni nu poate face cerere de ştergere din liste decît în colegiul din care face parte. Un alegător din colegiul I n-are drept să facă contestaţiune în colegiul III. Din nenorocire însă în judeţul Fălciu este un subprefect cunoscut domnului ministru de interne şi domnului ministru de justiţie, este un domn Brighin care s-a destituit de domnul Chiţu cînd era ministru de justiţie, ca incapabil, ca idiot. Aşa zice raportul de destituire către domn.

Dar domnul Chiţu, bolnăvindu-se, ştiţi că s-a însănătoşit în palatul Ciocan[6] ca ministru de interne şi acolo i s-a recomandat acest domn Brighin, de două ori de către prefect, care a abuzat de încrederea domnului Chiţu, şi domnul Chiţu, care nu putea să ţie minte numele tutulor funcţionarilor destituiţi, l-a numit ca subprefect la două plăşi.

Ei bine, acest domn Brighin, imitînd esemplul şi îndemnul şefului său, a voit să facă şi el tot aşa şi precum fiii mei au fost contestaţi că n-au dreptul să fie alegători în colegiul I, contestaţi de preşedintele comitetului permanent, care asemenea cu abuzare de încredere a fost prezentat domnului ministru Chiţu, tot aşa şi acest domn Brighin a luat pe vizitiul său, care este din satul meu Drînceni şi care nu poate măcar să fie alegător în colegiul al IV-lea, fiindcă este un vagabond, şi l-a pus să facă o contestaţiune; acest vizitiu s-a dus şi a luat certificat dintr-o comună de peste 7 ţări şi de peste 7 mări, şi a contestat pe fiii lui Borea, mare proprietar, iarăşi înscrişi de mai multă vreme; unul din ei este inginer aici în Bucureşti, numit de guvern să studieze linia ferată Vaslui — Bîrlad.

Ei bine, vizitiul lui Brighin a mers şi a contestat pe aceşti domni în colegiul I. Acestea sînt fapte pozitive şi regret că domnul ministru de interne nu este aci ca, cu lealitatea sa, să vie să recunoască faptul acesta.

Ei, domnilor, mi-este ruşine mie să vă spun starea mizerabilă în care se află multe judeţe...

Văd aci pe un onor. domn pe care nu am onoarea a-l avea de amic, domnul Corbu, care este deputat de acolo şi-i fac întrebarea să spună domnia sa pe onoare dacă aceea ce spun eu nu este exact; cunoaşteţi, domnule Corbu, pe domnul Brighin?

Domnul C. Corbu : [Î]l cunosc că a fost în magistratură şi acum este în administraţiune.
Domnul preşedinte al consiliului : Ce are a face Brighin cu revizuirea Constituţiunei?
Domnul preşedinte : Vă rog, domnule Kogălniceanu, sîntem asupra revizuirei, intraţi în cestiune.

Apoi, domnilor, cînd domnul Brighin explică o situaţiune, nu voiţi să vorbesc de dumnealui? Voiţi să intru în starea generală a administraţiunei? Bucuros.

O voce : Cu altă ocaziune.

Cu altă ocaziune, cînd mîine ne ducem acasă!

Domnilor, eu socotesc că sînt în dreptul meu arătîndu-vă că totul este în contra revizuirei şi că nu este nici un motiv ca să se facă revizuirea; căci revizuirea nu se face, aceasta este convicţiunea mea, decît numai ca să rămîneţi mai multă vreme la putere...

Domnul N. Dimancea : Să nu poţi veni şi dumneata.

Domnule Dimancea, este nepotrivit, dacă nu cu talentul, dar cu vîrsta dumitale, în tot momentul să vii să-mi spui că nu pot veni eu la putere.

Domnul N. Dimancea : Mi-este frică să vii că mă bagi în puşcărie.
O voce : Cu legea aceasta ne bagă pe toţi în puşcărie.

Nu cred că vei mai fi în puşcărie, fiindcă ai îmbătrînit şi nu mai ai temperamentul de a merge în puşcărie, ci ai temperamentul de a căuta cît se poate mai mult ca să fi cum eşti şi cu influenţa care o ai...

O voce : Cum?

Spuneam că dumnealui nu mai are temperamentul de a merge în puşcărie, căci acolo merg oamenii disperaţi, oamenii nebuni. *(Întreruperi.)*

Domnul preşedinte al consiliului : După ce am fost la minister, am fost la puşcărie şi nu eram nebun.

Eu socotesc că primul-ministru nu trebuie să intervie cu personalitatea sa în cestiune unde oameni de mică talie, ca domnul Dimancea şi cu mine, putem să conversăm.

Domnul N. Viişoreanu : Pe mine de trei ori m-ai băgat în puşcărie.

Atît de puţin te-am băgat în puşcărie încît ne mărturiseşti că niciodată nu am avut cu dumneata nimic de împărţit; nu te cunosc, nu ştiu cine eşti. *(Întreruperi.)*

Dacă este ca preşedintele consiliului să răspundă pentru toţi oamenii cari merg în puşcărie chiar astăzi, eu aş compătimi cu dumnealui.

Domnul preşedinte al consiliului: Mai lesne răspunzi dumneata pentru mulţi, eu răspund numai pentru unii.

Fiindcă onor. domn Brătianu are necontenit obiceiul nu numai de a se apăra, dar şi de a asmuţi majoritatea contra mea şi de a-i pune să-mi spuie astăzi, împreună cu domnia sa, că eu am mai mulţi oameni puşi în puşcărie decît domnia sa ; ei bine eu declar că nu este esact. . .

Domnul preşedinte al consiliului : Şi eu declar că este esact.

Ţara ştie ; eu nu mă pot pune aci cu cele 80 voturi cari ai dumneata ; decît declar că din toţi miniştrii de interne şi din toate guvernele sînt singurul care n-am vărsat sînge românesc.

Am aplicat legea rurală şi n-am vărsat sînge. . .

Domnul N. Viişoreanu: Protestez !

Unde? Te desfid să spui.

Domnul N. Viişoreanu : Nu m-a bătut pe mine cu dorobanţii? Nu mi-a rupt mie urechile?

Domnule Viişorene, mai întîi învăţaţi gramatica.

Cînd un ministru vorbeşte de vărsări de sînge, cînd se vorbeşte de trămişi în puşcărie, dumneata vii să ne vorbeşti de urechile dumitale. Noi vorbim aci de acei miniştri cari au adus rezbelul civil; eu n-am vărsat sînge nici la 3 aprilie, nici altă dată.

Domnul preşedinte al consiliului : Dară eu cînd am vărsat sînge?

Nu sînt dator să-ţi dau certificat, căci nici dumneata nu vrei să-mi dai certificat.

Domnul preşedinte al consiliului : Nu-ţi dau eu dumitale, nici dumneata mie, ţara are să ne dea la amîndoi.

Pe tărîmul acesta primesc.

Domnul preşedinte al consiliului : Atuncea lasă-mă în pace !

Eu pe dumneata te las în pace, dumneata nu mă laşi în pace şi asmuţi majoritatea necontenit în contra mea cînd eu vorbesc aci şi cînd viu să zic că revizuirea nu este bună şi că nu este bine nici pentru liniştea din afară, nici pentru cea dinăuntru să venim astăzi a face revizuirea, cînd nici o necesitate nu o reclamă şi cînd, din contra, împrejurările din afară cer să nu se facă această revizuire. Şi atunci domniile voastre puneţi pe domnul Viişoreanu să spuie că i s-au rupt urechile, că a fost bătut şi cînd eu nu ştiu că urechile acelea nu meritau să fie rupte, necunoscînd nici persoana, nici împrejurările. . .

Domnul N. Viişoreanu : Eu cred, domnule Kogălniceanu, că merită să fie rupte urechile acelora care au pus să rupă urechile mele.

Aveţi toată dreptatea să cereţi a se rupe urechile aceluia care s-a ocupat de urechile dumitale, căci acela ar fi fost un bou şi eu dacă aş fi dat ordin ca să se rupă urechile dumitale aş fi fost o vită încălţată. Ce aveam eu a face cu dumneata, căci nu aveam nici un interes împreună ?. . .

Domnul Gr. Serurie : Eu am văzut la 1864, cînd aţi inaugurat legea rurală, peste 80 comercianţi tîrîţi pe stradă între baionete . . .

Domnul N. Dimancea : Toată administraţiunea dumitale n-a fost decît o urgie. . .

Vă mărturisesc, domnule Serurie, că la 1864 cînd s-a aplicat legea rurală aveam altceva de făcut, eram prea puternic și aveam cestiuni prea mari și o stare de lucruri care nu-mi înfățișa nici o rezistență și nu aveam nevoie ca să tîrăsc de urechi oamenii pe stradă. [Î]mi pare că starea de lucruri pe care domniile voastre o stigmatizați voiți să o aduceți acum prin ceea ce faceți...

Domnul Gr. Serurie : Recunosc că am făcut o eroare, căci faptul s-a petrecut la 1865, în Giurgiu.

Domnilor, eu nu știu cum nu aveți milă de mine; sînt om bătrîn și bolnav rău și cînd viu să-mi împlinesc o datorie domniile voastre mă întrerupeți la fiecare moment...

Domnul Gr. Eliad : Dumneavoastră de ce mai răspundeți?

Onor. domn Eliade, cum să fiu indiferent la atîtea întreruperi ce mi se fac și care mă lovesc? Ce fel de epidermă ar trebui să am? Neapărat că ar trebui să am o epidermă de rinocer ca să fiu nesimțitor la aceste întreruperi. *(Ilaritate.)*

Domnilor, este trist ca un om care vine să-și spuie convicțiunile sale într-o asemenea cestiune, fără ca să facă nici o personalitate, să se vadă întrerupt la fiece moment : ba că ai făcut la 1864 așa ; ba la 1868 așa, și cîte și mai cîte de acestea. Apoi bine, ce ministru în țara aceasta n-a avut și el momente grele, momente în care chiar a putut să facă greșeli? Pentru Dumnezeu, bine este ca să mă apuc eu acum să iau pe toți miniștrii pe rînd și să spun : Cutare în cutare vreme a făcut cutare fapt; cutare a făcut cutare, ei! Unde am merge? Domnilor, eu aci vorbesc de un ministru și de faptele lui actuale; și cînd cineva este în joc ca ministru, așa este forma și tipicul, el nu-și aparține sieși, carnea lui chiar nu este a lui, are fiecare voie să o rupă. Unde este putere sînt și neplăceri și dureri. Numai ce? Numai dafini voiți? Nu este destul că faceți ce voiți printr-o bătaie de picior în țara aceasta și țara întreagă vi se supune, grație celor 80 voturi pe cari le aveți? Nu cumva voiți ca și noi cei din opozițiune să venim cu smirnă și cu ess-bouquet? *(Ilaritate.)* Lăsați-ne măcar acum să ne zicem cuvîntul nostru; nu putem să vă facem nimic, aveți puterea și veți avea și domnia, pentru că ai să fi președinte al consiliului, dar ai să fi și locotenent al regatului plecînd regele, ai să fi caimacam...

Domnul ministru de interne : Constituțiunea o zice aceasta.

Vorbiți domniile voastre de Constituțiune? Apoi, onor. domn Chițu, de ce mai ales dumneata mă silești...

Domnul ministru de interne : De ce mai ales eu? Nu înțeleg aceasta...

Pentru că dumneata de multe ori mă întrerupi.

Domnul ministru de interne: Eu?

Da, și pentru aceasta n-am decît să vă aduc aminte că chiar însuși domnul prim-ministru vă face imputări că sînteți mai violent decît mine.

Domnul ministru de interne: Am zis numai că așa zice Constituțiunea, ca răspuns la ceea ce ai zis dumneata că rămîne locotenent de rege. Pentru ce te superi de aceasta?

La grea tortură mă puneți și nu doresc ca vreodată în viața domniilor voastre să vă aflați în pozițiunea care ne-o faceți nouă celor din minoritate.

Domnul ministru de interne : Ne-am aflat mai rău, domnule Kogălnicene.

Dumneata? Cînd?

Domnul ministru de interne : Sub guvernul dumitale[7].

Care guvern?

Domnul ministru de interne : Al partidului conservator din care ai făcut parte.
Domnul G. Cantilli : N-ai făcut parte dumneata împreună cu domnul Kogălniceanu din opozițiune?
Domnul ministru de interne : Mai pe urmă a venit.

După moțiunea mea s-a dizolvat camera lui Catargiu. *(Întreruperi.)*

Domnul ministru de interne : Știu că am avut alegerea sub dumneata. Să nu ne vorbești de alegerile de atunci căci numai eu știu cum m-am ales atunci.

Apoi nu știi dumneata că ministerul de la 1869 era prezidat de principele Dimitrie Ghica, care astăzi este în Senat campionul dumneavoastră? Ce-mi imputați mie? Impută-i dumnealui, eu nu mă amestecam în partea de dincoace de Milcov. Fac apel la domnul Eliad să spuie dacă nu i-am dat poliția mea particulară ca să-l apere în contra poliției oficiale.

Domnul N. Dimancea : Dar poliția oficială a cui era?

Voiți să-mi întindeți o cursă? Nu mă veți face să cad în ea. V-ați hotărît să mă trîntiți, eu voi putea cădea bolnav, dar voi merge pînă la sfîrșit.

Două pagine urîte aveți dumneavoastră : întreruperile de astăzi și cînd am vorbit despre programul de la Mazar pașa. Aceste sînt scrise, sînt tipărite și va vedea și judeca țara. *(Întreruperi.)*

Domnilor, în vremea lui Catargiu și el avea gîște și, alături cu domnul Brătianu, ziceam lui Catargiu : Domnule ministru, fă să-ți tacă gîștele ! Și gîștele tăceau. *(Ilaritate.)*. Aceasta esistă în „Monitor”.

Am luptat în contra domnului Catargiu și întrebați pe onor. domn Lahovari să vă spună cine a combătut mai mult convențiunea comercială[8] decît mine?

Domnul Al. Lahovari : Singurul într-un mod serios.
Domnul ministru de interne : Combătut-ai legea comunală și Codicele penal? Nici una.

Domnule Chițu, mîine voi publica prin jurnale ceea ce am făcut cu legea comunală. Eu am combătut-o și cu domnul Rosetti.

Domnul ministru de interne : [Î]ți voi face scuzele mele dacă va fi esact.

[Î]ți voi dovedi mîine.

În privința Codicelui penal, eu niciodată, chiar în această Cameră, nu m-am rostit în asemenea cestiuni, căci mi-am cunoscut lungul nasului. În adevăr, în combaterea Codicelui penal n-am luat parte atunci, precum și în această Cameră, fac apel la domnii Nacu și Cantilli dacă vreodată în cestiuni de legislație, de drept civil sau de procedură civilă am luat parte?

Am tăcut și am votat cum m-a luminat Dumnezeu.

Așadar, rău faceți de mă întrerupeți și totdeauna-mi faceți fel de fel de greutăți, parcă sînt ciumat; nu pot să deschid gura în această Cameră fără să fiu întrerupt atît de banca ministerială, cît și de pe băncile domnilor deputați, dar va veni timpul în curînd să vă răspund și eu la toți și dacă nu voi mai fi ales mă voi face redactor al „Stelei Dunărei", o voi reînvia și vă voi face rău. *(Ilaritate.)*

Domnul președinte al consiliului: Dumneata ne freci cînd ești la putere; numai atunci ne freci.

Dacă este așa, pentru ce la nevoie te-ai adresat de două ori la mine?

Domnul președinte al consiliului: Voiești să ți-o spun odată? De rușine n-am spus-o pînă acum.

Ce spui? Să sfîrșim odată între noi! Deunăzi ai zis că ai să mă însemnezi, astăzi ai zis că de rușine și zici aceste cuvinte dinaintea unei Adunări care se sfîrșește. Eu nu pun cestiunea aci, dar [î]ți dau *rendez-vous* cînd vei fi simplu muritor în altă Cameră, că ai să-mi dai seama de aceste cuvinte.

Domnul președinte al consiliului: Eu?

Dumneata; [î]ți declar aceasta în mod categoric și solemn.

Domnul președinte al consiliului: Eu nu sînt tare și mare decît fiindcă sînt sincer, leal și neconrupt. *(Aplauze.)*

Aplaudați cînd vă vorbește de corupțiune!

Domnul președinte al consiliului: Ai venit numai ca să faci scandal.
Domnul N. Dimancea: Cine a rupt pactul de la Mazar pașa?

Eu l-am rupt? Pentru cuvîntul de corupțiune iau act și voi demasca eu oamenii cei corupți.

Domnul N. Dimancea: Te voi demasca și eu; să se aducă actele lui Warşawski[9]; anunț domnului ministru de justiție o interpelare în această cestiune.

Să nu meriți a fi deputat dacă nu o vei face!

Domnul N. Dimancea: Nu mai este vremea gîștelor acum! *(Întreruptiuni, zgomot.)*

Toate insultele cad asupra aceluia care le inspiră, nu asupra mea.

Domnul G. Vernescu: Dar nu mai este cu putință să urmăm discuțiunea; dacă acest scandal continuă, nu avem decît să plecăm. *(Zgomot.)*
Domnul T. Boldur-Lățescu: Regret cuvintele cari s-au pronunțat, dar cine s-a pus pe tărîmul acesta? *(Zgomot.)*

Încă o dată am a face declararea aceasta de la tribună, unde eu nu am atacat pe nimeni, că domnul Brătianu a zis pentru a treia oară cuvîntul de *rușine*, cuvîntul de *corupțiune* și cuvîntul de *însemnare*. Eu iau act de aceste cuvinte și-mi va da seamă de dînsele la vremea cuvenită... *(Întreruperi.)*

Eram bun atunci cînd am ținut ordinea în țară, cînd domnia sa era pe malul Dunărei sau trecuse Dunărea; eram bun atunci cînd la Congresul de la Berlin mi-ardea talpele picioarelor suind și scoborînd treptele reprezentanților puterilor pentru ca să pledez pentru drepturile țărei mele; eram bun atunci.

Ei bine, să nu mă silească să spun și eu, dar nu înaintea domnului aceluia care mă insultă, ci înaintea țărei, ceea ce știu. Am condeiul și voi publica tot; și oricine știe ceva în contra mea, [î]l somez în numele onoarei, dacă este om de onoare, să vină să spună totul, să facă interpelare în privința cestiunei Warșawski și, fiindcă este din majoritate, să stăruie pe lîngă guvern să se prelungească sesiunea și să aducă dosarele, căci dosare am și eu; am totul și de la Viena și de la Berlin și din toate părțile; am totul, posed totul și vă somez să arătați în viața mea o trădare sau o corupțiune, vă somez[10]!

„Monitor", 1882/1883, nr. 86, p. 1385, col. 1—p. 1390, col. 3.

NOTE

[1] Al. Teriachiu spusese că s-a înscris în ajun la cuvînt la masa biroului, cînd i s-a precizat că nu erau alți vorbitori. S-a văzut apoi că mai fusese întocmită o listă anterior, pe care figura și K.

[2] Vezi supra p. 252, 281 și infra p. 571; de asemenea Introducerea.

[3] Vezi supra p. 346 și 357.

[4] Vezi K., *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea I, p. 97 urm.

[5] Vezi supra p. 515.

[6] Aluzie la remanierea operată de I. C. Brătianu în cabinetul său, prin care Gh. Chițu trece de la justiție la interne. Vezi persiflarea acestei mutări și supra p. 431 și urm.

[7] Guvernul Dimitrie Ghica format la 16 noiembrie 1868 și în care K. era ministru de interne.

[8] Vezi K., *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea a IV-a, p. 147 și urm.

[9] A. Warșawski era un consilier comercial din intendența armatei ruse staționate la 1877 pe teritoriul nostru.

[10] Proiectul s-a luat în considerație cu 64 de voturi pentru și unul împotrivă.

Prezintă o petiție a românilor din Smirna *

Domnilor deputați, am avut onoare a vă întreține de mai multe ori despre strigătul de durere al fraților noștri de peste graniță, din mai multe locuri și mai ales din Orient, cari sînt lipsiți de orice sprijin din partea țărei mume.

Am acum o petițiune de la colonia română din Smirna; permiteți-mi a vă o citi, căci e sfîșietoare de durere și cred că guvernul, înainte de a ne lua ziua bună, va căuta a da satisfacere fiindcă nu este o cestiune de interes privat, ci este apărarea prestigiului țărei în străinătate.

Iată ce zice un număr de vreo 7 cetățeni din Smirna:

„Ne-am adresat la domnul ministru de externe, domnul Stătescu, la ministerul din Constantinopole și chiar la majestatea sa regele, rezultatul căpătat însă nu ne lasă alt drum decît a ne plînge la națiune, la frații, la fiii noștri de acolo, a ne arăta durerea și umilința noastră, a celor ce au iubit și iubesc numele de român, lucrînd de a-l face să fie respectat în orice unghi de lume. Iată dreptul ce ne însuşim şi pe care speranţa noastră se bazează adresîndu-se la dumneavostră, domnule Kogălniceanu!

---

* Ședința din 3 martie 1883.

Da! Şi noi sîntem români; şi singur domnul Brătianu va găsi între numele noastre chiar unul care alături cu mulţi ca domnia sa şi-a rizicat pelea, ş[i]-a sacrificat averea şi familia pentru ţara românească la 1848; şi dacă astăzi încă de atunci cruda soartă a exilului l-a aruncat din Craiova în Smirna nu credem a fi just să fie lăsat la derîsul batjocoritorilor numelui românesc.

Domnule Kogălniceanu, durerea şi umilinţa în care zăcem, precum şi suferinţa intereselor noastre materiale, în aceste locuri unde soarta şi afacerile ne-au aruncat, nu este mai mult ea mare; de aceea iartă-ne dacă sîntem aşa de mult vorbitori înainte de a veni la subiect.

Mulţi români de mulţi ani, şi mai mulţi încă de cînd materialul avut român a căzut în mîna străinilor, au fost forţaţi a părăsi ţara lor cu scopul şi speranţa pe de o parte a cerca fortuna, iar pe de alta a împrumuta intelectualmente aceea ce, poate, la noi lipsea; mulţi din aceştia ne-am aşezat în Asia Mică, cu Smirna ca centru, oraş productiv şi comercial.

Mai mulţi încă sînt astăzi zilnic, români din Macedonia, cari, după cum ne spun dezgustaţi de şicanele şi persecuţiunile agenţilor şi intrigelor austriace, din partea căreia se pregătesc mari catastrofe pentru românii macedoneni (voind a le schimba şi religiunea); după cum am zis, aceştia sărmanii cu familii aleargă în această parte, dar din mai mare nefericire România nici în această parte nu are vreo voce. Numele de român de care a început a ne fi frică nu are nici o protecţiune, astfel că suferinţele noastre s-au mai mărit cu ale lor.

Peste o sută de familii române în această parte, unde justiţie locală nu esistă, ci fiecare consulat [î]şi judecă supuşii după legile ţărei sale, ne împart în orice afacere. Suferim toate injustiţiele şi înjosirile; averea şi interesele noastre ne sînt ruinate şi răpite fără a putea reclama undeva.

Cele mai mici puteri, fără un supus sau afacere, îşi au autorităţi consulare în aste locuri. România are cele mai multe afaceri comerciale cu Asia Mică, al căreia port şi centru e Smirna, atît de import, cît şi de export, şi cu toate acestea nici un consul onorar.

Se scrie la gazete: „România regat şi indipendent". Cu toate acestea aci atît noi, cît şi comerciul român sîntem încă raiele şi trataţi de turci ca tributari, cari, la rîndul lor, în loc de a ne protegia, e de ajuns şi zdrobitor pentru noi a ne da indiferent pe mîna grecilor şi a ovreilor, spre a-şi vărsa focul şi ura ce au pentru românism asupra noastră.

Un consulat român nu ar costa pe România nimic, deoarece taxele de export, de care aci profită fiecare consulat pentru comerciul ţărei sale, întrec cu mult orice cheltuială. Dacă aceasta nu convine, credem că guvernul ar putea să însărcineze pe unul din *românii adevăraţi* de aci sau să ne trămită din alte părţi cu această misiune *onorar*. Dacă cestiuni politice se opun şi la aceasta, atunci cerem a ne pune sub protecţiunea franceză, italiană sau a altei puteri surori ori amicale.

De cîtva timp auzim că onor. minister din Constantinopole ar fi însărcinat pe un evreu englez supus onorar consul, care nici că ştie unde e România şi ne porecleşte *vlahi*. Ce ruşine! Se vede că nu au mai rămas nici o ambiţiune, nu există nici un român capabil nici în ţară, nici în afară pentru aşa ceva; dar nici chiar aceasta vedem că nu e ceva serios, ci o speculă jidovească.

În urma tuturor acestora vă rugăm ca în numele nostru a ruga, a stărui și a cere la onorabila Cameră, Senat și guvern, dacă nu ne trămite un consul român din România; dacă nu însărcinează onorar pe un adevărat român de aci ca consul; în fine dacă chiar rușinea cu evreul e o glumă, cerem să ne puie sub protecțiunea franceză sau alta. Dacă nici aceasta nu se poate, atunci cel puțin rugăm a ne face cunoscut spre a ne lepăda și dezbrăca de orice speranță și a ne adresa aiurea.

Din partea dumneavoastră credem că nu vom abuza rugîndu-ne a ne adresa rezultatul direct sau prin vreun jurnal, oricare ar fi acel rezultat, la adresa Constantin Popovici de mai jos.

Cît despre recunoștința noastră ce vă vom păstra, vă este deja asigurată nu numai de la noi, ci de la toată națiunea română pentru alte fapte mult mai mari.

Constantin Popovici,
E. Apostolescu,
G. Vasiliu,
Niți Vlahu,
Ion Albu"

Cred că aceste cuvinte vor fi convingătoare ca să se numească în Alexandria și Smirna cîte un consul. Este mai bine să suprimăm consulii din localitățile de primprejur, unde nu fac nimic, și să-i trămitem acolo unde sînt ochi și lacrime românești care se varsă[1].

„Monitor", 1882/1883 nr. 87, p. 1408, col. 3 — p. 1409, col. 2.

NOTE

[1] Petiția s-a recomandat guvernului.

Pe marginea proiectului de lege privind construirea liniei ferate București—Fetești—Cernavodă *

☞ ☞ Domnilor, voiesc să ne lămurim bine. Dacă este vorba să discutăm numai cestiunea gărei[1] și a unei linii de *embranchement* la Obor atunci este altceva. . .

O voce : La Obor e tîrgul moșilor, sînt tradițiuni istorice.

Dacă este vorba să facem drumuri de fer pe la toate locurile unde avem tradițiuni, atunci să facem unul la Războieni, la Rahova, la Valea Albă, la Călugăreni și pretutindeni. . .

Domnul Gr. Eliad : Nu este cestiunea aci. Comerciul reclamă și așa ne-am angajat noi.

---

* Ședința din 3 martie 1883.

Socotesc că măcar în această cestiune, care nu este politică, veţi binevoi a mă lăsa să vorbesc fără a mă întrerupe.

Aş cere şi eu să nu se închidă discuţiunea, spre a se hotărî în mod definitiv ca acolo să se facă un *embranchement* şi o haltă. Da; primesc să nu se închidă discuţiunea pe acest tărîm. Dar nu pot eu, deşi sînt locuitor în Bucureşti, să primesc ca pentru tradiţiuni istorice noi să sacrificăm linia cea mare de tranzit. Pe tărîmul acesta vă mărturisesc că nu a votat nimeni această linie, deputaţii României nu au votat decît linia cea mare internaţională, comercială. Sînt însă ca să se dezvolte propunerea domnului ministru şi dacă va socoti că nu va avea bani eu cred că Adunarea va da spre a se face acolo o gară cu un *embranchement*[2].

„Monitor", 1882/1883, nr. 87, p. 1411, col. 2—3.

NOTE

[1] Se discuta pe marginea unei interpelări făcute de D. Polizu Micşuneşti în legătură cu gara Obor de pe linia ferată Bucureşti — Dunăre. Se zvonise că ea va fi suprimată deoarece se făcea un ocol de 3 km. Interpelantul spusese că nu se poate modifica arbitrar o lege votată de Cameră.

Ministrul lucrărilor publice replicase că Adunarea n-a intrat în detalii de traseu şi că după studii amănunţite locul optim pentru o altă gară a Bucureştilor (pe lîngă cea a Tîrgoviştei — Gara de nord) era Filaretul. Mai dăduse apoi un argument şubred că la Obor fiind traficul comercial foarte mare gara trebuia construită şi ea pe măsură, încît costul clădirii s-ar fi ridicat la cca 3 milioane de lei. Convenise totuşi că s-ar putea face o ramificaţie de la linia mare internaţională de tranzit şi o haltă la Obor.

Gr. Eliade spusese că discuţia trebuie continuată deoarece legea votată prevedea în mod expres şi o gară la Obor.

[2] Discuţia s-a închis.

Asupra unui proiect de adresă către rege pentru prezentarea situaţiei în care se găseşte ţara *

Domnilor, care este propunerea ce ne face domnul Vernescu[1]? Propune domnia sa o petiţiune către rege? Sau vine şi vă cere să votaţi şi domniile voastre propunerea pe care o face domnia sa? Domnul Vernescu vine şi vă zice: În împrejurările de faţă propun onor. Cameri acest proiect de adresă, care cred că trebuie supus tronului. Ce este să se facă cu aceasta? Ca toate propunerile, această propunere se va trămite la secţiuni; secţiunile vor face ce face Camera: va fi o discuţiune generală şi, dacă după discuţiune s-ar zice să nu se primeşte propunerea de a se face adresă, totul va fi sfîrşit; iar dacă se primeşte propunerea şi dacă ea se va lua în consideraţiune, atunci va veni în discuţiune unde vor fi părţi ce se vor scoate şi altele care se vor primi.

Aud zicîndu-se că nu poate un deputat să zică: Iată proiectul de adresă; ci alţii trebuie să se numească care să interprete voinţa şi opiniunile aceluia care şi-ar permite să vie cu o asemenea propunere. Dar trebuie să fie cineva bancrut de inteligenţă ca să primească teoria aceasta.

---

* Şedinţa din 3 martie 1883.

Domnilor, vă mărturisesc curat că nu înţeleg această opunere a domniilor voastre şi cu mine cred că nu înţeleg şi toţi aceia cari voiesc ca şi ţara aceasta să aibă un regim parlamentar; şi voi face apel la onor. domn N. Ionescu ca domnia sa, care negreşit că este un tipicar în materie de parlamentarism şi constituţionalism, să vă citeze fapte pe care sănătatea mea nu mă iartă a le arăta, spre a vă dovedi că în toate zilele, în principalele parlamente, în parlamentul mumă, se văd repetîndu-se asemenea propuneri de a se adresa la graţioasa şi buna şi constituţionala regină a Engliterei.

Domnilor, nu se împedică deloc voinţa majorităţei ca ea să facă ce va voi cu această propunere; poate să o trămită la secţiuni, dar nu poate să împedice ca unul sau doi sau trei deputaţi să vină, pe răspunderea lor, să zică : Iată ce credem noi ca în împrejurările de faţă să zicem tronului.

Domnilor, în ce regulament stă că Adunarea aceasta n-are voie să vorbească cu tronul decît la 15 noiembre[2]? Acesta e programul partidului liberal? Mă voi face apărătorul trecutului acestui partid şi voi arăta că nu o dată s-a proces astfel. Nu vine aci nimeni cu jalbă în proţap; azi venim cu dreptul de deputat şi arătăm înaintea colegilor noştri opiniunile noastre; va veni discuţiune, va veni majoritatea mare zdrobitoare, atotputernică, dar nu mai dinnainte ni se poate închide gura.

De aceea fac apel la lealitatea, la nepărtinirea domnului preşedinte şi-l rog pe domnia sa să apere pe domnul Vernescu în îndeplinirea unei sarcine care credem că constituţionaliceşte trebuie să o îndeplinească[3].

„Monitor”, 1882/1883, nr. 87, p. 1412, col. 1—2.

NOTE

[1] G. Vernescu spusese că fiind bolnav n-a putut lua parte la discuţiile cu privire la revizuirea Constituţiei, unde ar fi voit să vorbească împotrivă. Acum cerea să se epuizeze „cel din urmă mijloc” pe care îl da Constituţia : trimiterea unei adrese către rege cerîndu-i să „scutească” ţara de această „turburare”. Preşedintele Camerei, D. Lecca, îi replicase tăios că în Adunare se pot formula doar propuneri, iar petiţiile îşi au calea „ştiută”.

[2] Data deschiderii sesiunii parlamentare.

[3] S-a trecut la ordinea zilei.

Alte discursuri

Discurs asupra situației politice din țară *

Domnul Christian Tell, președintele întrunirei: Acum, domnilor, cuvîntul l-are domnul Mihail Kogălniceanu. *(Oratorul suindu-se la tribună este primit în aplauzele numeroase și de mai multe ori repețite ale întregului auditoriu.)*

Domnilor mei, nainte de a mă adresa către domniile voastre, permiteți-mi în numele Iașilor, în numele bătrînilor Moldovei, să adresez cîteva cuvinte iubiților noștri frați și concetățeni de dincolo de Milcov și să le mulțumesc de buna venire în mijlocul nostru[1].

Voci : Să trăiască ! *(Aplauze prelungite.)*

Domnilor mei și iubiți confrați ! Lumea ortodoxă a serbat azi *Buna-Vestire.* Ce însemnează acest cuvînt în religiunea noastră?

Buna-Vestire însemnează venirea lui *Christos* pe pămînt. Venirea domnielor voastre, frați munteni, între noi este *Buna-Vestire* a *reînvierei caracterului român!. . . (Aplauze.)* Însemnează reînvierea energiei în lupta grea ce am întreprins pentru ca să răsturnăm un guvern care a înșelat țara și mai ales pe aceia ce, ca domnul Vernescu și ca mine, cu munca lor și punînd umerii lor, au contribuit ca să-l ridice acolo unde singur nu putea și nu merita să se ridice !

Domnilor mei ! De la alegerea ce domniele voastre, frații noștri de peste Milcov, ați făcut în persoana domnului Moldovei Alexandru Ioan I, venirea dumneavostră, cetățeni iluștri de dincolo de Milcov, în vechea capitală a Moldovei este actul politic cel mai mare ce s-a făcut de atunci de la 1859 spre a cimenta Unirea, spre a pune temelii mai solide statului român. Pre cînd astăzi cei ce sînt la putere fac totul, întrebuințează totul pentru a zdruncina Unirea, pentru a sfărîma viitorul statului român, domniile voastre în fața unui pericol atît de mare ați venit în mijlocul nostru. . . *(Aplauze.)* Bine ați venit, fraților iubiți ! . . . *(Aplauze prelungite.)*

Iată aci tot ce Moldova mai păstrează încă independent și luptător din acea generațiune care a făcut minuni acum 24 de ani. Fiecare din acești bărbați este un erou, pentru că reprezintă, în mijlocul persecuțiunilor de care nu vă puteți face măcar o ideie, curagiul de a lupta și încrederea în viitor și în buna noastră cauză.

Întrebați, vedeți dacă este unul, unul singur care gîndește la ruperea Unirei — acelui act *mare* care formează pagina cea mai ilustră a acelor cari mai trăiesc din săvîrșitorii Unirei, a părinților acelora cari azi trăiesc și cari erau tineri sînd s-a făcut Unirea. Da, fiecare din acei prezenți aci are un frate, un părinte, o rudă care a luptat pentru Unire. Întrebați dacă este unul măcar din ei care dorește separatismul.

Voci : Nici unul !

Ei bine ! De cîte ori unul din noi a cutezat să se ridice în fața acestui guvern revendicînd dreptate și pentru Moldova i s-a răspuns cu cuvîntul infam de *separatism;* mîngîiere n-am găsit în fața acelora cari pretind că monopolizează *patriotismul — liberalismul — egalitatea — fraternitatea — dreptatea* etc., etc. . . . *(Aplauze, ilaritate.)*

---

* Rostit la Iași în ziua de 25 martie 1883, în cadrul adunării opoziției unite.

Domnilor mei, uitați-vă la noi, la bătrîni : domnii Lascăr Catargi, domnul general Florescu, domnul Tell și eu ; apoi mai tineri, mai învățați, mai iluștri și ca prezent și ca viitor : domnii Vernescu, Lahovari, Șuțu, Blaremberg. Toți am fost uniți ori a fonda, ori a consolida statul român ; apoi ne-am despărțit, ne-am luptat crîncen.

Așa domnul Vernescu și cu mine sîntem membri ai partidului liberal național de la Mazar pașa,

Am lucrat din toate puterile noastre să răsturnăm pe domnul Lascăr Catargi, pe domnul general Florescu. Eu mai ales moldovean contra moldoveanului Lascăr Catargi m-am luptat de la 1859 pînă astăzi ; și acum ne vedeți întruniți ; pentru ce ? Pentru că iarăși o cauză națională ne impune datoria să ne dăm mîna. Precum în tinerețe ne-am dat mîna să fondăm statul român, tot așa și azi ne-am dat mîna să restabilim *dreptatea,* să apărăm tot ce este mai scump pentru o țară și chiar pentru un om — să apărăm moștenirea copiilor noștri, să apărăm societatea română. *(Aplauze prelungite.)*

Să vă spun ce este Constituțiunea ?

Au spus-o iluștrii oratori care m-au precedat.

Să intru să vă spun dacă această Constituțiune este bună, este perfectă ?

Nu intră în cugetările mele.

În treacăt vă declar numai atît : că această Constituțiune, ca orice operă umană, nu este completă, este perfectibilă.

Să vin să vă fac teorii despre cea mai bună reprezentațiune a voinței națiunei, despre cea mai bună lege electorală ? Să vă fac teoria sufragiului universal absolut, cu două grade etc. ?

Nu cred că este momentul ; căci, dacă ar fi astăzi în discuțiune cestiunea aceasta, eu cel întîi aș declara domnului Lahovari că în multe mă deosebesc de domnia sa. Dar nu sîntem acum în Constituantă ca să spunem părerile noastre și să facem să triumfe vederile noastre.

Noi ne găsim în fața unei Constituțiuni care are marele avantaj că păstrează sufragiul universal introdus de Alexandru Ioan I pentru o cauză mare, escepțională, [î]l păstrează, dar [î]l regulează ; nu voiește ca prin sufragiul universal interesele unei părți a societății, drepturile ei să fie înăbușite de către celelalte interese. Și acesta e meritul Constituantei de la 1866 — la care eu n-am luat parte. Constituanta de la 1866 a ținut sama de ce era cîștigat națiunei române ; a ținut samă că prin Statutul de la 2 mai fiecare locuitor, născut în țară, român, dobîndea dreptul de cetățean, dobîndea dreptul de a vota. *(Aplauze.)* Regimul creat la 11 februarie a răsturnat pe făptuitor, dar a păstrat fiecărui român dreptul de a vota, trimițîndu-l însă să voteze în colegiuri deosebite, care reprezintă toate interesele : proprietatea, inteligența, industria, munca.

Iată ce a făcut Constituanta de la 1866 ; și eu, care nu sînt ținut să păstrez Constituantei cea mai mică recunoștință, am datoria să-i recunosc marele său merit : că a păstrat, a garantat mai bine reprezentarea intereselor, a dreptății și a independenței.

Constituțiunea de la 1866 mai are meritul că este opera, este rezultatul acordului între marile partide politice care erau pe vremea aceea și mai cu samă a acelor două partide, a partidului conservator şi a partidului liberal.

A fost, domnilor, o tocmală, a fost un acord făcut în bună-credinţă sub un guvern care şi el iarăşi era compus de ambele elemnte. Erau conservatorii, de esemplu : mult regretatul Manolachi Costachi Iepureanu, era domnul Dimitrie Ghica, care pe vremea aceea era conservator foarte înfocat. Erau apoi liberalii : domnul Constantin A. Rosetti, domnul Brătianu etc. Sub acest guvern, care s-a luptat foarte mult spre a aduce împăcare într-o Constituantă unde era înverşunare mare între conservatori şi liberali, a ieşit Constituţiunea actuală — rezultatul unui compromis şi care ţine samă, cum a zis, de deosebitele interese, de deosebitele principii; care păstrează pentru conservatori ce era conservator şi dă naţiunei ceea ce se reclama de către liberali — putinţa de a progresa.

Dacă s-a făcut acest acord, dacă ambele partide şi-au făcut concesiuni reciproce, care a fost scopul acestor concesiuni?

Scopul era tocmai ca să se dea ţărei o lege fundamentală care să nu se prefacă în tot momentul, ci să fie ca o garanţie pentru dezvoltarea pacinică a naţiunei şi a societăţei române.

Sînt dator, eu liberal, să plătesc un tribut de recunoştinţă, o mărturie de adevăr că şi partidul conservator, dacă ar fi voit, ar fi făcut ceea ce vrea să facă azi domnul Brătianu — şi ar fi făcut-o cu mare uşurinţă, adecă revizuirea.

Domnul Lascăr Catargiu, în ultimul său minister, nu avea în Cameră decît 12 liberali opozanţi. Noi, ca opoziţiune, în ministerul domnului Brătianu, dacă am fi stat uniţi, puteam să ne suim la un număr de 30, 40. Ei bine, domnul Lascăr Catargiu a respectat Constituţiunea, nu a profitat de atotputernicia care o avea şi nu a cerut revizuirea Constituţiunii. *(Aplauze.)*

Am răsturnat pe domnul Lascăr Catargiu, am făcut un program — programul de la Mazar paşa. Nici unul din noi dintr-acei cari am subscris acel program n-am arătat dorinţa unei revizuiri.

Cu Constituţiunea actuală au venit liberalii la putere, au urmat deosebite schimbări parţiale de cabinet. Din miniştrii cari au venit şi cari s-au dus nici unul n-au cerut modificarea Constituţiunei.

Cu Constituţiunea actuală am întreprins războiul, am căpătat independinţa, fără ca cineva să vie şi să ceară revizuirea.

Revizuirea Constituţiunei, da ! A cerut-o Europa ; au cerut-o şi au dobîndit-o evreii[2].

Şi aci sînt dator să declar iarăşi că cauza principală de s-au amestecat străinii în cestiunea evreilor este tot domnul Brătianu.

Îl învinovăţesc înaintea dumneavoastră pentru că în Cameră mi-a închis gura să-l învinovăţesc în mod contradictoriu.

Prin gazetele guvernamentale, întreţinute din *fondurile secrete*, domnia sa m-a atacat că eu aş fi avut întîlniri cu evrei la Berlin. I-am făcut interpelare şi în loc să-mi răspundă pe dată a amînat răspunsul după trei zile, cînd ştia hotărît că a doua sau a treia zi Camera se dizolvă.

În tot timpul cît a ţinut Conferinţa de la Londra noi înşine am consimţit să amînăm multe interpelări politice — după cum v-a spus şi domnul Vernescu — ca să nu dăm drept guvernului să se plîngă că opoziţiunea îi face greutăţi în cele din afară. Cum dar este vinovat domnul Brătianu în cestiunea evreilor?

Este vinovat fiindcă un ministru, înainte de toate, cînd ia în mînă sarcina grea de a conduce destinele unei țări, este dator să fie om de stat, este dator să fie prevăzător; și aceste calități niciodată nu le-a avut Firfiricu de la 1848. *(Aplauze prelungite, mare ilaritate.)*

Fac apel la adversarii mei din Camera care a precedat Camera de revizuire — din Camera din timpul Congresului de la Berlin —, dacă înaintea Congresului de la Berlin, în fața scenelor întîmplate la Darabani și cînd primul-ministru al Austriei, Andrassy, ne-a făcut cunoscut că la Berlin va cere emanciparea evreilor, fac apel la onor. domnul Lahovari, la domnul Codrescu, care nu este între noi, la domnul Gheorghiu să spuie dacă, în o adunare de deputați care a fost la Consiliul de Miniștri mai înainte de a ne duce la Berlin, n-am spus că ar trebui să facem ceva pentru evei, foarte puțin: adică a le recunoaște dreptul de a cumpăra case a preveni niște hotărîri care se dăduse pentru achitarea celor cari făcuseră tulburările la Darabani — o hotărîre a tribunalului din Iași pentru carnea cușer —, fac apel la dumnealor să spuie dacă n-am atras luarea-aminte a domnului Brătianu asupra acestei arzătoare cestiuni a evreilor. Ei bine, s-au sculat atunci amicii domnului Brătianu, între cari ministrul de externe actual, domnul Mitică Sturdza, și au declarat cu un ton magistral că Congresul de la Berlin va avea să se ocupe cu totul de altceva decît de cestiunea evreilor.

Ei bine, ați putut vedea că dacă Congresul de la Berlin s-a ocupat mai cu durere de inimă de ceva a fost cestiunea evreilor, pentru că președintele congresului era influențat de Alianța israelită și mai ales de un membru al congresului, prim-ministrul Angliei, defunctul Beaconsfield, care chiar era evreu.

Sînt iară dator să fac o mărturisire că cauza pentru care eu am intrat a doua oară în ministerul domnului Brătianu este tocmai fiindcă vedeam că țara era indignată de hotărîrile Congresului de la Berlin privitoare la evrei și știam că, dacă noi ne-am fi împotrivit și nu am fi consimțit să facem ceva măcar, are să vie Europa să ne impuie o lege de emancipare generală a evreilor și noi nu eram în stare să ne luptăm apoi pentru a paraliza deciziunile Europei; pe cînd curagiul luptei trebuia să-l păstrăm pentru alte cauze mai mari, care au venit deasupra capului nostru.

Aci iarăși sînt dator să recunosc că opozițiunei revine meritul de a fi făcut a se rezolva cestiunea aceasta în așa mod încît să nu se compromită interesele țărei.

Domnilor, am zis că domnul Brătianu poate să-și iubească țara, poate să iubească liberatea; dar poate să le iubească și pe una și pe alta cu dragostea maimuței care strînge la sîn pe puiul său pînă-l ucide. *(Aplauze, ilaritate.)* Dar am zis și o repet că domnul Brătianu nu a fost și nu este și nici poate fi omul de stat care caută de dimineață să previe pericolul care la amează bate la ușă.

Domnilor, oratorii care m-au precedat au binevoit a spune ceea ce am făcut eu în cestiunea Dunărei. Înțelegeți foarte bine că nu m-am suit la această tribună ca să vă cînt laudele mele. Dacă voi vorbi de persoana mea este să vă arăt și de astă dată cît de puțină prevedere, cît de puțină seriozitate, cît de puțină continuitate au prezidat la adoptarea măsurilor menite a apăra drepturile țărei în cele de afară.

Domnilor, cestiunea Dunărei este deplin hotărîtă prin Tractatul de la Berlin — și hotărîtă în favoarea noastră.

Cînd principele Gorceakov tracta cu Europa despre retrocedarea Basarabiei — fiindcă de o bucată de vreme s-a luat obiceiul ca toate cestiunile cele mari să se trateze de străini dasupra capetelor noastre; aşa de curînd s-a format o boltă peste care trece Austria la Rusia şi Rusia la Austria şi noi ne trezim cu lucru hotărît fără ştiinţa noastră —, cînd principele Gorceakov trata cu cele[l]alte puteri şi îndeosebi cu Austria pentru retrocedarea Basarabiei, iată ce zicea: „Pentru noi cestiunea Basarabiei este o cestiune de amor propriu. Împăratul Alexandru II socoteşte de o datorie sacră, de o pietate filială ca să reîntregească hotarele Rusiei cum le-a moştenit de la părintele său Nicolae. Eu, cancelarul imperiului, nu pun o mare valoare în aceasta, dar ca supus fidel al majestăţii sale nu pot decît să pledez pentru îndeplinirea dorinţelor stăpînului meu. Dar pentru voi, Europa, cestiunea Basarabiei ce este? Este o garanţie care aţi luat-o prin Tractatul de la Paris pentru asigurarea libertăţii Dunărei; şi de aceea nu aţi dat României înapoi Basarabia întreagă — pe care protectorul a luat-o de la protejat la 1812 —, ci v-aţi zis: Pentru ca libertatea Dunărei să fie mai asigurată, luăm o fîşie din Basarabia şi o dăm Moldovei. Ei bine, această garanţie vom înlocui prin o altă garanţie. Luaţi toate garanţiele, hotărîţi ce voiţi pentru libertatea Dunărei şi eu primesc dinainte".

Aceasta a fost conversaţiunea principelui Gorceakov la întîlnirea împăraţilor la Reichstadt[3].

Aci permiteţi-mi să fac o mică digresiune, fiindcă s-au vorbit multe despre Basarabia. Eu, domnilor, în privinţa Basarabiei diferez de onor. oratori cari au vorbit azi şi difer de o parte din opoziţiune care acuză pe Brătianu că a dat Basarabia.

Nu a dat el nimic: Basarabia era dată de la 1870, încă din timpul lui Napoleon; nu convenea însă Rusiei atunci să o ia. Basarabia s-a dat la Reichstadt.

O voce : La Livadia[4] ce s-a făcut?

Nu ştiu ce s-a făcut, n-am fost la Livadia; spun că s-a dat la Reichstadt. Greşala domnului Brătianu este aceasta: ştiind că este hotărît în mod fatal ca Basarabia să se dea, trebuia s-o spuie franc ţărei, iar nu să vie şi s-o întărîte la o rezistenţă care ştia că nu poate să producă altceva decît o pagubă în compensaţiunile mari ce Rusia vrea să ni le dea. În adevăr, Rusia la început vrea cu mulţumire să ne dea toată Dobrogea; vrea să ne dea Silistra, Vidinul cu toată populaţiunea română care este acolo.

Dar poate se va zice cum că nu era bine ca o naţiune care-şi cucerise independinţa cu spada în mînă să consimţă de buna-voia ei, de a doua zi, să dea o parte din teritoriul său. Se poate să fie şi aşa. Însă domnul Brătianu trebuia să lumineze ţara; nu trebuia s-o împingă la rezistenţă şi apoi la sfîrşit, fără nici o pregătire, fără nici o tocmeală, fără a regula nici una din cestiunile locale care esistau şi care se puteau regula, la cea dintîi cerere să dea Basarabia.

Fac apel la domnul Iorgu Radu să spună dacă n-a văzut cu ochii săi actul iscălit de domnul Cîmpineanu, locoţiitorul meu la afacerile străine, prin care la cea dintîi cerere a Rusiei domnul Brătianu se grăbea a da Basarabia, fără nici un aranjament...

Domnul Iorgu Radu : Aşa este.

Eu am întrebat pe domnul Cîmpineanu cum domnia sa fără încuviiţarea Parlamentului, cum singur mai nainte propusese, luase asupră-şi să deie singur Basarabia!... Domnia sa se mărgini a întîmpina că primea asupră-şi răspunderea! La care întîmpinare şi eu îi răspunsei că, chiar dacă şi-ar fi dat capul, slabă desdăunare se da prin aceasta ţărei. *(Aplauze.)*

Fac apel la domnul Holban să spună ce răspundea domnul Brătianu de cîte ori-i vorbeam că Basarabia ni se va lua...

Domnul Al. Holban : Ne răspundea : Nu împărtăşesc opiniunea pesimiştilor ; cît voi sta eu aci Basarabia nu se va da !
Voci : Vorbă să fie ! *(Ilaritate.)*

Iată unde a fost neprevederea, crima. S-a înşelat aşteptarea ţărei şi nu i s-a arătat situaţiunea limpede de către domnul Brătianu. Revin acum la cestiunea Dunării[5].

La Congresul din Berlin principele Gorceakov, la întîmpinările care i le făcea Austria în privinţa Basarabiei, a zis :

„Basarabia este a mea ; o iau înapoi. În privinţa Dunărei, luaţi-vă toate garanţiile, iată condeiul !''. Astfel Austria a înscris în tratat tot ce a vrut în privinţa Dunărei.

Baronul Heymerlé singur a redigiat textul articolului 44 din tractat, adică „că Comisiunea europeană se prelungeşte ; că dobîndeşte un caracter permanent ; că această comisiune va face regulamentele de navigaţiune şi că privigherea acestor regulamente pentru Dunărea de la Galaţi pînă la Porţile de Fer va fi încredinţată unui însărcinat al Comisiunii europene''. Puterile însă erau atît de scrupuloase de a nu da uneia din ele — chiar prin delegaţiune — o influenţă esclusivă asupra Dunărei, încît după împotrivirea plenipotenţiarilor Rusiei s-au şters cuvintele : *supravegherea va fi încredinţată unui comisar*, delegat al Comisiunei europene, înţelegîndu-se că Comisiunea europeană-şi păstra înseşi ei dreptul de supraveghere a aplicărei regulamentelor privitoare la Dunărea dintre Galaţi şi Porţile de Fer.

Trei ani de zile după încheierea Tratatului de la Berlin, însă cum se întîmplă, prin ce minune nu ştiu, că Austria, a căria miniştri la congres singuri au scris ceea ce voiau, ceea ce era în interesul ţărei lor în cestiunea Dunărei, Austria vine şi cere ca să fie primită ca stat ţărmurean pe o întindere a Dunărei unde ea nu are nici un palmac de ţărm, cere ca Comisiunea europeană, creată *ad hoc* pentru lucrări tehnice la gurele Dunărei, să se tranforme în mic congres diplomatic şi să creeze un nou corp politic — *comisiunea mixtă* —, la care nici s-a gîndit Congresul de la Berlin, ba nici chiar Austria. În această comisiune mixtă compusă de delegaţii staturilor dunărene dintre Galaţi şi Porţile de Fer să ia parte şi Austria şi încă să aibă şi preşedinţia.

Cum a venit această propunere din partea Austriei, a căria diplomaţie este una din cele mai prudente şi care nu face nici un pas fără a fi sigură mai dinainte de reuşită, cum?

Onor. domnul Boerescu şi onor. domnul Brătianu ne-ar putea singuri spune dacă ar binevoi să ne dezvelească care a fost scopul călătorielor dumnealor pe acea vreme, adecă de la 1879 pînă cam la finele lunei februarie 1881 — atunci noi poate că am şti ceva. Dar s-au însărcinat alte evenimente de a ne o spune ; s-au însărcinat datele.

Mi se pare că la 14 martie 1881 s-a proclamat regalitatea şi mi se pare că după vreo zece zile regalitatea ni s-a recunoscut şi de Austria, deşi ea mai dintîi a făcut mină de a se împotrivi ! Vă las acum pe dumneavoastră să judecaţi !...

Nu cred, căci am fost colegul său şi nu-mi vine să-l învinovăţesc cu uşurinţă, nu cred că domnul Brătianu a promis în mod pozitiv Dunărea.

Dar cred că domnia sa la cele întîi cuvinte ce de la Viena i s-au rostit în privința Dunărei n-a întîmpinat prin cuvîntul categoric de : *Nu; nu se poate!* Domnia sa s-a mărginit a răspunde prin cuvinte evazive de natură a încuraja pe cabinetul de Viena în formularea propunerei sale.

S-a socotit, ceea ce nu este și nu are stofa de a fi, s-a socotit diplomat mare, capabil de a pune în cofă, cum zicem noi, pre diplomații austrieci. Domnia sa a crezut că precum [î]i reușește în cele din lăuntru așa îi va reuși și în cele din afară *șiretlicul*, crezînd că în veacul al 19-lea condițiunea principală a diplomației este *șiretlicul. (Aplauze.)*

Ei bine, se-nșală cumplit; nu este așa. În diplomația veche mergea șiretlicul; atunci cînd nu erau căi ferate, cînd nu esista telegraful, atunci un ministru trimis într-o țară depărtată în neputință de a primi cu lunile instrucțiuni de la guvernul său, lansat propriilor sale inspirațiuni, putea și trebuia să fie șiret; dar astăzi cu drumurile de fer, cu telegraful de astăzi, cînd un șef de guvern știe pe fiecare zi și la moment opiniunile tuturor, cînd fiecare putere este informată asupra cestiunei pendinte, cînd reprezentanților săi în străinătate poate să le comunice vederile sale și vederile guvernelor străine, cea întîi condițiune a diplomatului modern este să fie franc, leal, onest; să nu înșeli nu pre amicii tăi, dar nici chiar pe dușmanii tăi.

Domnul Brătianu este departe de a întruni aceste calități în conducerea afacerilor noastre exterioare.

Eu nu cred că domnia sa a făgăduit Dunărea, dar — o mai repet — cred că a răspuns Austriei prin cuvinte evazive care au făcut-o să creadă că cestiunea Dunărei va trece ca o scrisoare la poștă. *(Aplauze.)*

În 1880 eram ministru la Paris; deodată primesc de la ministrul de externe, domnul Boerescu, o comunicare care-mi arată cererile Austriei în privința Dunărei: înființarea comisiunei mixte, participarea Austriei și președinția ei perpetuă cu vot preponderant. Mă grăbesc a răspunde domnului Boerescu, chemîndu-i luarea-aminte că cestiunea Dunărei este gravă; că ea întrece în importanță cestiunea Basarabiei; în adevăr, după mine, România poate trăi fără Basarabia, ea nu poate trăi fără Dunărea. Și eu am amiciție pentru Austria și eu prețuiesc necesitatea pentru România de a fi în cele mai bune relațiuni. Însă nu poate să meargă pînă acolo încît să-i sacrificăm și condițiunile propriei noastre existențe. Am adăogat dar a ruga pe minstrul de externe să se explice franc cu cabinetul din Viena, să-i arate că națiunea română nici într-un chip nu putea a-i ceda Dunărea; că dar a stărui în propunerile sale este a compromite legăturele de bună vecinătate între ambele națiuni! Socotiți că a răspuns ceva domnul Boerescu? Nimic! Ministrul de externe a tăcut ca un pește și dacă a tăcut aceasta a fost negreșit cu știrea domnului prim-ministru, căci domnul Brătianu n-a permis niciodată vreunui ministru să scrie măcar o rezoluțiune fără voia domniei sale.

Cum au spus-o domnul Blaremberg și Lahovari în Cameră — în Senat a spus-o însuși domnul Boerescu —, s-a dat *înscris la mînă contelui Heymerlé că România primește a se trata cestiunea Dunărei pe trei baze: înființarea comisiunei mixte, participarea Austriei în comisiune și președinția Austriei.* Toate acestea cu ridicola condițiune ca să se poată apela la Comisiunea europeană în caz de neînțelegere, ca și cînd puterile pentru toate cestiunile de detail ale Dunărei, mici pentru dînsele, dar mari pentru noi, ar primi să tragă spada în contra Austriei! Domnul Boerescu a spus-o aceasta în Senat și ca ministru de externe a comunicat aceste concesiuni în mod oficial la toţi reprezentanţii României în străinătate. Astfel reprezentanţii Austriei ziceau cabinetelor străine : „Nu vă uitaţi la ceea ce se vorbeşte în Bucureşti, la ceea ce se scrie prin gazetele române, vorbeşte şovinismul ţăranilor de la Dunăre; *dar eu am consimţămîntul guvernului român la propunerile Austriei* !”.

Aceasta se susţinea de miniştrii Austriei pretutindeni; o afirm aceasta !

Şi de aceea oriunde eu mă duceam, ori la ce uşă băteam, mi se răspundea : Aceasta este opiniunea dumitale personală; concedăm chiar că aşa ar trebui să fie, dar noi tratăm cu guvernul dumitale şi dumneata nu poţi decît să ne comunici opiniunile guvernului dumitale, *şi guvernul dumitale a consimţit la cererile Austriei.* Noi nu putem intra în luptă cu Austria pentru drepturile României reprezentate şi susţinute de dumneata, dar părăsite de guvernul dumitale. *(Aplauze zgomotoase şi îndelung repetate.)*

Consecinţa, domnilor, a fost că eu dezgustat m-am retras de la legaţiunea din Paris, dar succesorul meu a avut o parte şi mai rea. El a plătit cu viaţa sa împlinirea datoriei sale de român... Purtarea lui Calimach Catargi a dat loc la o interpelare în Senat şi în Cameră, făcută aceasta după îndemnul guvernului. Apoi s-a cerut şi s-a dobîndit destituirea lui Calimach Catargi, ministru plenipotenţiar al regelui României, într-un chip cum niciodată nici Vernescu, nici Lascăr Catargi, nici eu nu l-am fi întrebuinţat nici măcar într-un raport cerînd destituirea unui simplu subprefect; sînt oameni tineri cari rezistă la aşa lovituri mizerabile, dar sînt alţii cu inima simţitoare, precum era Calimach Catargi, cari plătesc cu moartea asemenea loviri apăsătoare. *(Senzaţiune.)*

Domnilor mei, ia să ne întrebăm acum pentru ce şi cum să cere revizuirea Constituţiunei ?

Pentru oricine cercetează împregiurările în mijlocul cărora se uneltește această revizuire, ea nu este decît o lovitură de stat deghizată. Guvernul actual încă de la 1868[6] a arătat că pentru dînsul el are şanse pentru toate lovirile de stat. În adevăr, aduceţi-vă aminte că în proiectul de responsabilitate ministerială, înfăţişat de dînsul atunci, esistă un articol care zice că ministrul care în interesul ţărei a călcat legile nu poate fi pedepsit.

Eu care pentru o cestiune mare, pentru dezlegarea cestiunii sociale, mi-am pus ştreangul în gît şi am făcut lovitura de stat de la 2 mai, eu pricepeţi foarte bine că aş fi dator prin trecutul meu să scuz domnului Brătianu o lovire de stat ! Dar pentru ce s-ar face astăzi o lovire de stat şi încă nu o lovire de stat francă, unde săvîrşitorul ei îşi espune capul, dar o lovire de stat ruşinoasă, făţarnică, fariseană ? *(Aplauze unanime.)* Pentru ce domnul Brătianu voieşte să strice colegiele, să concentreze iarăşi sufragiul universal în mîinile guvernului ? Care cestiune naţională, socială pentru rezolvarea ei reclamă concentrarea tuturor puterilor statului în mînele unui dictator ? Ce rezbel voieşte a face ? Ce provincie să ia peste Carpaţi, peste Dunăre, ori peste Prut şi să teme că poporul român nu-l va urma şi dar domnul Brătianu ţine şi voieşte să aibă gloria de a fi înzestrat ţara aceasta cu o nouă provincie ? Chiar fără voia Parlamentului acesta voieşte ? Sau mai bine judecînd voieşte domnia sa să ucidă orice independenţă în colegiele electorale ? Eu împărtăşesc această de pe urmă opiniune : voieşte dictatura spre a se menţine la putere, căci, cît se atinge de încercări de provincii străine, domnul Brătianu nici a dat, nici va da vreodată un singur palmac de pămînt României! Merg mai departe cu întrebările mele: Care cestiune socială are domnul Brătianu să mai reguleze? Poate o nouă lege rurală! Dar în această privință domnia sa protestează totdauna că este conservator și are dreptate, căci domnia sa știe bine că, chiar de ar fi singur stăpînitor nu numai de fapt, dar și de nume, cînd ar fi chiar rege, chiar Cesar, n-ar putea să mai aducă din nou pe tapet cestiunea proprietății, care chiar de Constituțiunea din 1866 s-a declarat sfîrșită pentru vecii vecilor!

Apoi, prin prefacerea Constituției ce are să dea țărei sau mai bine zicînd ce are să-i ia? La aceasta a răspuns domnul Lahovari foarte bine. Domnul Brătianu voiește să ne ia Dunărea, voiește de la viitoarea Cameră să dobîndească carta albă în rezolvarea acestei cestiuni. În adevăr domnia sa știe că un tractat european chiar cînd rămîne în nelucrare tot tractat este; precum și oricare din dumneavoastră care are în buzunar o trată chiar de la un datornic fără avere știe că totuși trata n-a pierdut nimic din valoarea sa. Așa este și cu tractatele internaționale. Austria prin tractatele de la Londra și Berlin are dreptul cîștigat să spargă la Porțile de Fer! Ei bine, sînt 12 ani de atunci și Austria n-a spart măcar o piatră din ele, dar dreptul l-are.

Tot astfel puterile Europei au hotărît cu subscrierea lor ca Austria să participe la comisiunea mixtă de stat țărmurean și cu drept de președinție. În adevăr, nu s-a hotărît cine să esecute rostirea tratatului. Deci Austria nu ne va esecuta, însă Austria are dobîndit tractatul, mulțămită greșalelor noastre, cari n-am știut să prevenim încheierea acestui tractat. Și dar amenințările de rezistență rostite cu atîta emfază de domnul Brătianu, permiteți-mi să vă zic că ele sînt ridicole! Așadar să nu punem prea mult temei în această rezistență. Ea se va sfîrși ca și rezistența domniei sale la cedarea Basarabiei. Iscusință ar fi de ar dobîndi ca acest tractat să fie nimicit de însuși acei cari l-au încheiat!

Putea-va domnul Brătianu să prefacă acest act european? *(Ilaritate.)* Îi dau toată Constituțiunea pe mînă sau la picioare, dar nu i-o dau domniei sale ca să aducă o altă Cameră în care să facă ceea ce v-a arătat domnul Blaremberg că întră în cugetările sale ascunse, adică să puie și iscălitura României alături cu iscălitura domniei sale, nu pentru a refuza, ci pentru a da. *(Voci: Bravo! Aplauze.)*

Iată pentru ce eu mă refuz de a da în mînile domnului Brătianu revizuirea Constituțiunii! În alte împrejurări, sub un alt ministeriu, poate dacă aș mai trăi vreo 20 ani, aș fi revizionist și încă de la alfa la omega. Dar astăzi nu sînt revizionist și nu sfătuiesc pe nimenea să fie! *(Bravo!)*

Revizioniștii strigă și guvernul în capul lor strigă că colegiul I și II sînt servile, sînt corupte! Și că contopindu-le se pot moraliza. Curioasă afirmațiune! Dar cine le-a corupt, cine le-a aservit? Defectele legei? Nu! Cauza, domnilor, este că s-a ridicat corupțiunea la înalțarea unei maxime de stat.

De aceea, precum în timpul persecuțiunilor creștine acei cari se luptau pentru religiune deveneau martiri și noi-i numim sfinți, tot asemenea trebuie să numim și pe domniile voastre, cari ați știut a rezista și rezistați la toate încercările, la toate ispitele, la toate mișeliele la cari sînteți espuși chiar cu prețul bunurilor și chiar cu prețul vieței domniei voastre.

În adevăr, nimic nu i-a fost cruţat pentru a intimida, pentru a corupe caracterul şi independinţa alegătorilor.

Pînă şi pitacurile de boierii le-au introdus acest guvern al democraţiei, prefăcîndu-le în patente de decoraţiuni. *(Aplauze.)* Aţi văzut cum, în ajunul plecării regelui, „Monitorul statului" mai multe zile nu ş-au umplut coloanele sale decît cu citarea numelor *fericiţilor aserviţi*, adecă decoraţi !

Aşa între aceşti noi cruciaţi figurează nu mai puţin decît 240 sfinţi părinţi. *(Aplauze, ilaritate.)*

Eu care am foarte multe decoraţiuni vă mărturisesc că astăzi aspir la o nouă distincţiune, aceea de a nu fi decorat.

Merg mai departe în cercetarea scopurilor şi mijloacelor revizuirei Constituţiunei.

La 1864, cînd am făcut lovitura de stat, care erau puterile ce erau concentrate în mîna mea ? Aveam un prefect şi un şef de jandarmi ; nu aveau procurori. Domnul Cantacuzin*, în contra căruia ne-am sculat la 1876, avea zece mii de amploiaţi mai puţin decît domnul Brătianu. Şi totuşi noi la Mazar paşa am zis că vom lucra spre a sfărîma centralizarea. Cum am realizat această îndatorire ? Am sporit pot zice îndoit numărul funcţionarilor ce erau la 1876 ! Astăzi am dat în mîna guvernului, putem zice, chiar răsuflarea fiecăruia dintre noi : i-am dat regia monopolului tutunurilor — peste 4000 de funcţionari şi detailişti, care şi aceştia sînt tot servii guvernului. Sub cuvînt că emancipăm ţara de sub dominaţiunea străină am răscumpărat drumurile de fer şi le-am pus sub o administraţiune românească, aşa-numită regală ; dar că ne-am emancipat de străini nici că poate fi vorba. Căci pe cînd sub administraţia străină statul garanta numai un plus de venituri, o sumă oarecare anuală, astăzi am dat iscălitura noastră sub milioane de hîrtii, care cea mai mare parte se află în Germania şi n-are decît să voiască a ne face un rău marele om de stat al Germaniei ; el va lovi de o scădere foarte mare aceste hîrtii şi astfel va aduce oricînd va vroi ruina noastră, o stare de lucruri mult mai periculoasă decît atunci cînd ne silea să dăm cîteva milioane spre împăcarea conflictului cu acţionarii lui Strusberg. Aceea ce însă am cîştigat în realitate este că prin răscumpărarea căilor ferate am prefăcut alţi patru mii de alegători în patru mii de funcţionari.

Au mai venit pe urmă regia băuturilor spirtoase, Banca naţională, creditele agricole, toate acestea concentrate în mîna guvernului şi rezultatul final este că armata birocraţiei s-a sporit cu cel puţin zece mii de cetăţeni, cu zece mii de alegători robiţi vroinţei domnului Brătianu. Aşa, astăzi este un caz extraordinar, este a pune mîna pe paseri măiestre de a găsi chiar în colegiul I alegători independenţi, adică cari să nu fie funcţionari ; chiar în leagănul liberalismului, la Piteşti, ce vedem care ? Din 50 de alegători din colegiul I la o ultimă alegere senatorială s-au înfăţişat douăzeci şi doi de funcţionari şi mai avînd ca rest rude şi clienţi ! *(Ilaritate.)*

Apoi Constituţiunea care a creat colegiul I este ea vinovată dacă azi în acest colegiu întîlnim atîtea voturi de mai nainte robite guvernului ? Este vinovată Constituţiunea că noi cînd mergem la alegere nu ne mai găsim în faţă cu alegători liberi pe conştiinţă, liberi pe voinţa lor, ci ne găsim în față funcționari robi ai guvernului, supravegheați unii de alții în darea voturilor?

---

* Citeşte : *Catargiu* !

Este Constituțiunea vinovată cînd un insolent prefect a cutezat în fața mai multor cetățeni să declare că are a plăti o datorie către Kogălniceanu, făcîndu-l să cadă în cutare colegiu cu 150 voturi? Este Constituțiunea, este legea electorală vinovată cînd pînă și procesele astăzi se hotăresc numai după culoarea politică a litiganților? *(Aplauze.)*

Eu am combătut pe domnul Lahovari cînd era ministru, l-acuzam că era violent; azi sînt avocați din cei mai roși și totodată din cei mai distinși cari au francheța să spună că sub singurul minister al domnului Lahovari magistratura a fost la înălțimea ei. *(Aplauze prelungite.)*

Aveți dumneavoastră cunoștință că în Moldova sînt tribunale unde președintele nu cutează să se ducă la tribunal să dea dreptatea mai înainte de a face vizită unui militar atotputernic?... *(Senzație.)*

O voce : **Noul general Pilat.**
Altă voce : **Căpitanul din noaptea de 11 fevruarie.**

Aveți dumneavoastră cunoștință că este un alt județ unde un prefect a împins insolența pînă a-și pune cabinetul alăture cu camera de chibzuire a tribunalului pentru ca să spioneze mai bine opiniunele intime ale judecătorilor? *(Aplauze.)*

Aveți cunoștință că un avocat aparținînd partidului așa-numit liberal și național, în plină ședință a rugat pe președintele unui tribunal să binevoiască a face să se închidă oarecare ușă a sus-zisului cabinet prefectorial, fiindcă acolo bătea un vînt nepriincios? *(Aplauze.)*

Fac apel la ieșeni să spună dacă într-un proces ce am avut aice administrațiunea n-a avut cinismul să trimeată pe un comisar de poliție în plină uniformă ca să facă poliție în sala de audiență, dată după legi numai președintelui, că tot acolo a trimis stenograful primăriei să reproducă cuvintele mele și a trebuit ca să-l depărteze să intervie avocatul părței adverse, care avea mai mare temere de publicitatea procesului decît eu? *(Aplauze.)*

Ei bine, toate acestea se fac din cauza colegiului I sau al II-lea? Și acum, ca să se justifice uciderea ce se pregătește elementelor independente din aceste colegii, domnii revizioniști se fac apărătorii acestor colegii zicînd că vor să le spele de corupțiunea și de imoralitatea actuală?

Apoi dacă colegiul I este deja infectat de inspectorii băuturilor spirtoase și de tutunuri, de prefecți, de judecători, de comisari la bănci și institute de credit, mai putem crede, domnilor, că va putea fi purificat cînd i se vor adăugi subprefecți, judecători de ocoale, subrevizori de tutunuri, perceptori, controlori financiari și toată acea mulțime de funcționari subalterni care astăzi au copleșit în majoritate colegiul al II-lea din toată țara și cari n-au altă conștiință decît de a asculta orbește de prefect?

Apoi astfel domnii revizioniști înțeleg a moraliza colegiele electorale și a asigura independența votului?

Dar de cînd corupțiunea celor mai bogați întrunită cu corupțiunea celor mai puțin bogați în avere, dar mai mulți prin număr poate să ucidă putregaiul și servilismul și să ridice caracterul și onestitatea?

Dar aci este o minciună odioasă, nu e aci nici dorința de a ridica caracterele alegătorilor, nici dorința de a se înfățișa înaintea țărei ca părinții moralităței publice, care împinge pe guvern a cere revizuirea Constituțiunei, ci este curat experiența ce au făcut că în starea actuală de lucruri totuși se mai găsesc încă simțăminte independente, caractere virile, oameni de luptă: ori aceia cari au luat parte la luptele noastre naţionale de mai nainte, ori fiii acelora. Aceasta o ştiu dumnealor prin propria lor experienţă cîştigată atunci cînd noi am răsturnat prin elementele independente ale Senatului, atunci cînd nu în Camera deputaţilor, ci în Senat a ajuns a fi ales însuşi duşmanul Senatului, domnul C.A.Rosetti.

Iată cauza adevărată pentru care voiesc dumnealor să modifice legea electorală, să sfarme colegiul I. Aceasta le-am spus-o şi în faţă; eu în plină şedinţă a Camerei le-am zis: Vă dau tot, chiar dictatura. Sînt om de acţiune şi pentru o ideie mare care aş crede-o bună pentru ţara mea aş pune în risc chiar numele meu! Numai ţara să scape.

Dar ce scăpaţi? Ce daţi ţărei? Nimic. N-ai nimic mare, înalt dinainte-ţi! Cauza reviziunei dumitale, domnule Brătiene, este, mi se pare, numai că te-ai deprins cu puterea şi-ţi vine greu să te lipseşti de dînsa. Te-am urcat acolo: Ion Ghica, Vernescu, eu şi alţii şi acum te-ai identificat cu această putere. [Î]ţi place ca şase luni pe an să te scobori de la Florica în Bucureşti, să vorbeşti cuvinte multe şi frumoase în Cameră şi în Senat, iar alte şase luni să te întorni şi să te odihneşti la Florica. Astfel cu un asemenea trai faci administraţiune? Ce abuzuri ai descoperit şi ai reprimat dumneata însuţi? Îmbunătăţirile dumitale consistă în a lua pe cei mai corupţi dintre prefecţi, pe care-i destituieşti singur dumneata şi-i prefaci în inspectori administrativi. Ştii că aceasta nu poate dura mult. Nemulţumirile sînt generale; speri a le înlătura atrăgînd atenţiunea publică asupra revizuirei Constituţiunei; speri că aceasta va face a se uita neajunsurile materiale? Te înşeli şi aice! *(Aplauze numeroase.)*

Acum, domnilor, după ce v-am arătat motivele mizerabile care conduc pe guvernanţi la această revizuire, sîntem în drept a ne întreba unde se va opri această revizuire, căci dumnealor nu ne-o spun în mod leal. Mărgini-se-va ea la unirea colegiului al II-lea cu colegiul I? La schimbarea titlului de domn în acela de rege? La crearea Consiliului de Stat? La cumpărarea de noi conştiinţe? La diurna senatorilor?

Onor. Costachi Rosetti e mai franc şi chiar din început nu primeşte paleative. Am văzut că s-a compus un fel de comitet electoral unde figurează mulţi din acei cari au iscălit jalba de la Iaşi[7], cari sînt pentru toate jumătăţile de măsuri, un comitet electoral la care participă şi beizadea Mitică Ghica, care a justificat sprijinul ce dă guvernului actual sub cuvînt că domnul Brătianu e astăzi singurul om în stare de a putea să apere ţara de ideile socialiste. Mi se pare că tot cu aceste cuvinte a justificat şi sprijinul ce a dat guvernului domnul Lascăr Catargiu! Dar mi se pare că aci buna sa credinţă este înşelată. În adevăr, dumneavoastră aţi văzut ce vă spune un alt manifest iscălit de un ţăran de contrabandă, Schiller, care nu se sfieşte a promite ţăranilor că dacă-l vor mai trimite în Cameră va face o nouă lege în privinţa izlazurilor, cel puţin aşa o afirmă ziarele. Acelaşi ţăran de contrabandă cutreieră judeţele şi comunele, înflacără pasiunile populare sub protecţiunea domnului Ioan Brătianu, pe care-l laudă beizade Mitică ca omul destinat să scape ţara de ideile subversive. Acest ţăran de contrabandă este una din acele lipitori de sate care în viaţa lor n-au făcut clacă şi care pentru un napoleon ce împrumută ia şapte cu dobîndă. Notari şi primari, supbrefecţi chiar sînt la ordinele sale, pînă şi preoţii îi ies cu crucea înainte! Aceste toate sub ochii administraţiunii!

Apoi scrisorile în contra proprietăţei răspîndite cu miile în ţară; apoi nihilismul care s-a întins de-a lungul fruntarielor noastre; toate aceste principele Ghica nu le vede, ci crede că trebuie să sprijine pe domnul

Brătianu pentru că numai dînsul singur este care poate să scape țara de socialiști, uitînd că domnul Brătianu a luat pe doctorul Rusel[8] din Pitești și ni l-a adus plocon în Iași.

Ei bine, domnilor! Toate acestea ne conduc la rezoluțiunea de a fi *contra revizuirei*!

Dar zic unii revizioniști că vor vota pentru revizuirea Constituțiunei, dar nu se vor atinge de bazele legei electorale. Cu aseminea reticențe ei cred a atrage încrederea alegătorilor din colegiele I și al II-lea; și cu durere constat că unii au și izbutit a atrage în capcană unele județe care altă dată au dat dovezi de bărbăție și de caracter; le plîng pentru că au să fie înșelate de acești oameni, cari în Camera trecută n-au pus aceste restricțiuni cînd s-au declarat revizioniști. Li este cunoscut că scopul principal al reviziunei atît al guvernului, cît și al majorității este tocmai de a reforma legea electorală. În adevăr, dacă nu se reformează legea electorală, mai este necesitate de a se revizui în altele Constituțiunea? Mai este necesitate să se convoace o Constituantă pentru ca să schimbăm numele de domn în acel de rege?

Noi serbăm în tot anul acest titlu de la proclamarea regatului și nimeni nu s-a ridicat să zică că schimbarea făcută în titlul suveranului nostru e o călcare a Constituției.

Se mai cere un Consiliu de Stat. A mai fost și s-a desființat sub cuvînt că Consiliul de Stat [î]și întinsese atribuțiunele pînă a se amesteca și în afacerile justiției.

Constituțiunea din 1866 a desființat Consiliul de Stat tocmai în privința acestui atribut. Astăzi nu se mai cere restatornicirea Consiliului de Stat avînd misiunea de a judeca contenciosul. Așa fiind, noul Consiliu de Stat n-ar avea altă misiune decît de a elabora proiectele de legi. Dar cine poprește pe guvern ca în locul de numele de Consiliul de Stat să denumească noul corp Comisiunea pentru elaborarea legilor și atunci n-ar mai fi nevoie de a modifica Constituțiunea. Așadar, ținta învederată pentru reînființarea Consiliului de Stat nu este decît de a spori numărul funcționarilor! Se mai cere să dăm senatorilor diurnă, slavă Domnului! Guvernul actual nu le-a dat diurnă, dar le-a dat ceva mai mult: le-a dat orice au cerut. Guvernul chiar, după ce continuau * a fi senatori, continua încă alte favoruri. Alaltăieri eram în drumul de fier și m-am trezit cu cîțiva ex-senatori, astăzi simpli *cetățeni*, cari călătoresc cu *cărți senatoriale de liber parcurs*...

Apoi senatorii chiar după moartea lor senatorială se cred în drept de a beneficia de asemenea mijloace de cîștig; ce mai au trebuință de diurnă? *(Bravo! Aplauze.)* Se mai propune desființarea gardei civice, cînd după însuși legea gardei cetățenești menționată de Constituțiune avem dreptul să modificăm, să dezarmăm garda națională, avem dreptul s-o dăm chiar ministrului de rezbel; vă întreb: Pentru asemenea lucruri de al doilea ordin avem trebuință să revizuim noi Constutițiunea? Credeți domniile voastre că acestea sînt motive îndestul de serioase pentru a vă determina să aruncăm în țară acest măr al discordiei? Trebuie să fie cineva mai mult decît naiv ca să creadă că aceste prefaceri neînsemnate necesitează revizuirea Constituțiunei?... Ba am văzut și un act subscris de un număr de revizioniști prin care acești domni se leagă pe onoare a nu face în Constituțiune alte modificări decît cele mai de sus, ba încă arată chiar și textul acestor modificări. Acest angajament îmi aduce aminte de biletul angajament ce faimoasa Ninon de Lenclos[9] [î]l dase amantului ei și care tocmai cînd [î]şi călca angajamentul şi cînd striga : *Ah! beau le billet qu'a Lachâtre!* Un asemenea angajament l-are şi ţara de la revizionişti! Ei-l vor ţinea cu aceeaşi bună-credinţă precum vestita Esteră-şi ţinu jurămîntul dat lui Lachâtre că va păzi credinţa!

---

* Citește: *conteneau!*

Uită dumnealor încă un lucru : că părintele propunerei de revizuire este domnul C.A. Rosetti şi că dumnealui la vîrsta înaintată în care se află are numai o carte de jucat şi că negreşit această carte nu va fi aceea de a face o revizuire ermafrodită în sensul viderilor domnului Dimitrie Ghica. *(Aplauze, ilaritate.)*

Domnilor, iertaţi-mi acum să vorbesc şi de cestiuni moldoveneşti şi ca moldovean! Şi sînt fericit că cei mai iluştri dintre munteni sînt aci ca să vază dacă plîngerile noastre sînt întemeiate sau ba.

Am zis la începutul vorbirei mele că de la alegerea colonelului A. Cuza de domn de către Adunarea din Muntenia singurul act politic destinat a alimenta Unirea este venirea în corpore a domniei voastre. Noi ne ducem adesea la Bucureşti, fiind acolo concentrate toate autorităţile, toate interesele poci zice, însăşi respiraţiunea română, atît de mare este centralizaţiunea care ne zdrobeşte; nimene nu vine însă de la Bucureşti aice decît acei ce se pun în slujbă aice şi de aceştia sînt mulţi. Şi lucru trist! În toate zilele esperimentăm ce oameni ni se trimăt aice de peste Milcov. Deunăzi am avut despre aceasta un dureros esemplu : ministrul al justiţiei prin un raport oficial către domn stigmatizează pe un magistrat din Bucureşti atribuindu-i fapte puţin corecte, ca să nu zic nedemne; apoi, după ce le enumeră, acesta însuşi recunoaşte că în loc de a-l destitui l-a înaintat la un post mai înalt, însă s-a păzit bine de a-l păstra la Bucureşti şi ni l-a trimis preşchiş* la Iaşi. *(Apaluze.)*

Din acest esemplu să venim a cerceta care au fost pururea cugetările generoase, binevoitoare, drăgălaşe pe care domnul Brătianu le-a hrănit pururea pentru Moldova?

Dinaintea domniilor voastre, domnilor mei, videţi o societate mare, aleasă din toate unghiurile Moldovei, ba aveţi dinaintea dumneavoastră şi chiar adversari de ai noştri şi dacă regret ceva este că n-am luat o sală mai mare ca să încapă tot publicul iaşan, ca să poată intra aice oricine ar fi voit — pînă şi prefecţii satrapi ai domnului Ion Brătianu. Dinaintea lor aş fi făcut întrebarea care astăzi o fac înaintea societăţii adunată aice : Ce se vînează în Moldova de 7 ani de cînd domnul Brătianu e la putere? Ce îmbunătăţiri ni s-au dat? Ce dreptate? Ce moralitate găsim noi moldovenii în simţimintele generoase ale primului-ministru pentru Moldova? Nimica! O singură ideie absoarbe pe domnul Brătianu: Să creeze şi în Moldova elementul *roşu*, care dincoace de Milcov n-a existat niciodată. *(Voci : Sînt azi!)* Cunosc liberali, cunosc conservatori, cunosc fracţionişti dincoace de Milcov, nu cunosc însă *roşii*. Dar domnul Brătianu de cîte ori a fost la guvern nu s-a putut înţelege nici cu fracţiunea, nici cu liberalii, nici cu conservatorii, a căutat a-şi face un partit propriu al său şi spre a ajunge la aceasta toate stăruinţele sale consist de a vîna renegaţi, apostaţi de prin toate partizile şi grupurile noastre... *(Aplauze.)*

Traista cu grăunţe, cum zicea răposatul şi spiritualul Manolachi Costachi, i-a fost mijlocul de a-i vîna şi astăzi. Zestrea tuturor guvernelor a devenit partitul roş, partitul brătienist în Moldova.

Deşi în timpul sesiunelor Camerilor şi cînd făceam parte din minister petreceam în Bucureşti, căci altmintrelea petrec şi călătoresc mult în Moldova, niciodată am contenit a fi ieşan. Mi-am păstrat casele părinteşti şi după Unire nici le-am închiriet, nici le-am vîndut la evrei, după cum din nenorocire au făcut mulţi din vechii noştri ieşani! Ei bine, ce văd eu în toate comitetele naţionale liberale ale domnului Brătianu înfinţate în toate unghiurile Moldovei? N-am văzut şi nu văd, cu cîteva onorabile escepţiuni, decît zestrea guvernamentală, zestrea domnului Catargiu, zestrea domnului Manolachi Costachi, zestrea mea. Iată comitetele liberale care astăzi pretind a reprezenta inteligenţa, independenţa, patriotismul, moralitatea vechii Moldove! *(Aplauze.)*

---

* Plocon.

Acesta a fost scopul statornic şi energic urmărit al domnului Brătianu: să înfiinţăm în Moldova partitul *roş brătienist.*

Ei bine, n-a înfiinţat nimic domnia sa; cînd va cădea guvernul său, aceste comitete vor fi cele dintîi care ca zestre guvernamentală vor trece la noul guvern şi nu se vor opri; încă ele cele dintîi [î]i vor striga: Jos Brătianu!... *(Bravo! Aplauze prelungite şi îndelung repetate.)*

Ei bine, domnilor mei, lăsa-ne-vom să fim bătuţi, să fim biruiţi de asemene adversari? Niciodată! Noi cei bătrîni avem datorie a aduce aminte celor tineri că noi în tinereţe am avut a ne lupta cu alţi adversari cu mult mai curagioşi şi mai teribili decît brătieniştii de astăzi; şi aceasta o zicem spre a da astăzi tinerilor esemplul energiei şi al perseverenţei în lupte ce întreprindem contra domnului Ion Brătianu; în contra cu acest *boier mic* din Piteşti, cum [î]i zicea odată Dimitrie Bolintineanu. Noi ne-am luptat cu N. Vogoridis şi [cu] părintele său bătrînul Vogoridis, protegiatul sultanului, ne-am luptat contra comisarilor Turciei, cari nu voiau *Unirea.* Ne-am luptat cu reprezentanţii Austriei, cu diplomaţii cari nu voiau *Unirea.* Aici în Iaşi cabinetul din Viena avea un consul general şi agent diplomatic foarte energic, foarte zelos, baron[ul] Gödel de Lannoy. El ajunsese a concentra în mînele sale toată puterea, toată influenţa, el pusese mîna pe tipografia statului în timpul alegerilor pentru Divanul ad hoc; în toate zilele se aducea listele electorale pentru Divanul ad hoc; Vogoridis îi încredinţase dreptul de a şterge pe oricine nu-i convenea. Aşadar şterse pe toţii membrii comitetului unionist! Aceasta vă poate afirma şi domnul Lascăr Catargiu.

N-aveţi, domnilor, să faceţi decît cîţiva paşi şi veţi putea vizita casa lui Gheorghieş Sturdza, casa lui Hurmuzaki. Acolo s-a zămislit Unirea, acolo am întreprins o luptă de săteni [sic!] pentru Unire; şi deşi aceasta se făcea într-un timp cînd liberatatea individuală, cînd respectul domiciliului, cînd libertatea presei nu esista, ei bine, noi totuşi am biruit, deşi din început nu eram decît vreo 15 luptători. Curînd naţiunea întreagă a fost cu noi. Am protestat cu energie în contra alegerilor pentru Divanul ad hoc; energia noastră a fost aşa de măreaţă încît Napoleon al III-lea a luat apărarea noastră şi ducîndu-se la Windsor au izbutit, el şi cu regina Engliterei, de a dobîndi sfărîmarea alegerilor făcute sub presiunea caimacamului Vogoridis şi a agenţilor Austriei şi Turciei.

Toate astea s-au îndeplinit prin inteligenţa noastră, prin bărbăţia noastră, prin patriotismul nostru. Nu ne-am uitat nici la persecuţiuni, nici la surguniri; nu ne-am uitat chiar nici la ispitele de tot felul. Favoare, interese, avere, tot am sacrificat şi astfel am făcut Unirea. *(Aplauze.)*

Astfel după secule ne-am întrunit în Bucureşti şi am devenit cu toţii cetăţenii marelui stat român. Ei bine, de ce astăzi nu ni se ţine samă de luptele şi sacrificiele moldovenilor? De ce astăzi se face totul spre a ne înjosi şi spre a ne degrada? Domnul Brătianu zicea odată domnului Mîrzescu uitîndu-se la deputații moldoveni din ultima Cameră : „Cum Dumnezeu voi moldovenii ați căzut așa de gios? Afară de 7 – 8, unde vă mai este inteligența? Unde vă mai este energia? Unde vă mai este patriotismul ce voi moldovenii l-ați desfășurat în 1857?". Aceste le zicea domnul Brătianu; dar ia cercetați ce zic despre noi clienții domniei sale? Dar gazetele roșie? Toți n-au decît injurii pentru moldoveni! Noi cari am făcut fapte mari, cari am dat esemple de abnegațiune, de curagiu, de patriotism, admirate chiar de națiunile străine, noi astăzi sîntem niște proști, ba chiar și nemorali, astfel că în conducerea statului nu a rămas mai nici un moldovean care să mai însemneze ceva! Cum? Cînd dumnealor vorbesc de 1857 strigă în tot minutul: Bravo moldoveni! Bravo patriotismul! Bravo inteligența și sacrificiele lor; și astăzi într-un mic interval de douăzeci de ani ei nu mai sînt buni decît de a forma comitetele naționale ale domnului Brătianu sau altfel ei nu sînt decît niște mișei buni numai de a purta birurile și sarcinele statului! Pentru ce? Pentru că domnul Brătianu în loc să caute oamenii de caracter ai Moldovei, în loc să-i puie la locul ce li se cuvine, în loc să stimuleze inteligența și activitatea lor, în loc să deie administrația și justiția Moldovei pe mînele celor mai demni, noul Diogen nu caută pe aleșii săi decît în rîndurile degradaților și aceasta ca să le deie pe mîni conducerea destinatelor noastre, apărarea drepturilor și intereselor noastre. Aceasta este marea crimă a guvernului domnului Brătianu. Domnia sa a discuragiat și dezgustat tinerimea noastră rădicîndu-i credința că prin virtute, prin caracter, prin onestitate mai poate cineva să-și pregătească vreun viitor în această țară. *(Aplauze).*

Datoria noastră, a bătrînilor moldoveni, a bătrînilor luptători unioniști, este acum să ne rădicăm ca un singur om contra unor asemene tendințe pernicioase, în contra acestui sistem demoralizator care lucrează spre a dovedi că în Moldova nu mai esistă inteligență, patriotism, caracter și mai ales moralitate și astfel să escludă elementul moldovean de la conducerea afacerilor publice.

Ce? Am ajuns ca la bătrînețǎ să vedem sfîșiată toată lucrarea unei vieți întregi? Ce? Aice am înțeles a conduce pre fiii noștri, a aștepta de la mila domnului Ioan Brătianu să le arunce cîte o slujbușoară, cîte o cruciuliță și apoi să-i și insulte? Ce? Noi bătrînii am ajuns așa de mișei, așa de mizerabili, ca să lăsăm un singur om, care în multe și multe și la inteligență și la patriotism și la sacrificii este mai gios decît mulți din noi, să ajungă a ne fi stăpîn și apoi să ne arunce și insulte în față imputîndu-ne nouă moldovenilor corupțiunea care a ajuns a fi baza guvernămîntului său? *(Oratorele pronunță aceste cuvinte cu cea mai vie emoțiune. O tăcere solemnă domină în tot auditoriul.)*

Stă în mîna dumneavoastră, domnilor alegători, să dovedim că sîntem încă tot fiii bătrînei Moldove, tot urmași ai acelor cari la hotare au apărat nu numai țara, dar și creștinătatea, că sîntem tot acei cari la '57, la '59, la '62 și la '66 ne-am pus capul ca să fondăm în această țară un regim de legalitate, de libertate, de moralitate, de care să beneficieze copiii noștri *(aplauze)*, iar nu să devie o turmă de sclavi, unelte a regimului de îngiosire și de corupțiune pe care domnul Brătianu voiește să-l implînteze cu orice preț în țara Moldovei. *(Aplauze.)*

Avem și noi dreptul să cerem ceea ce Unirea ne promitea.

În adevăr, noi cînd am subscris actul Unirei l-am precedat cu considerente care arată lămurit ceea ce înțelegeam prin Unirea ambelor țări.

Noi voiam să fim un stat mare de care să nu rîză străinii. Voiam să fim o naţiune stăpînă pe soarta ei şi la care ne îndrituieşte poziţiunea noastră în Europa. Vroiam în ţară ca virtuţile strămoşeşti să reînvie. Vroiam să asigurăm fiecărui cetăţean oricît de mic bunurile la care aspiră azi omenirea în acest veac al civilizaţiunii : *libertatea şi dreptatea.* Ne-am lepădat de coroana domnească pe care o aveam şi era a noastră ; am ucis un oraş, am sacrificat multe interese numai şi numai ca să fim cetăţeni ai unui stat liber şi independent, ca să fim români în mijlocul românilor !

Ei bine, pentru ce noi moldovenii sîntem trataţi ca străini în însuşi ţara noastră? Pentru ce domnul Ion Brătianu ne tratează ca Irlanda României? Pentru ce am devenit iloţi? Pentru ce spre a conduce judeţele noastre, spre a gera afacerile noastre, spre a regula drepturile şi interesele noastre domnul Ion Brătianu ne trimite toate lepădăturile din Bucureşti? *(Aplauze prelungite.)* Dar nu e rău, este un bine să se confunde membrii aceleiaşi naţiuni; dar ar fi un lucru periculos ca să păstrăm elementul moldovenesc despărţit de acel muntenesc sau oltenesc. Da, este bine să confundăm nu numai deosebitele elemente ce formează naţionalitatea română, dar chiar şi amploiaţii statului să-i amestecăm, făcînd să dispară orice deosebire de provincialism. Dar dacă din Bucureşti se trimit atîţia amploiaţi în Moldova, dacă de esemplu în Galaţi, în toate posturile nu videm decît amploiaţi de peste Milcov, pentru ce în oraşul Brăila nu se găseşte funcţionînd un singur moldovean? Pentru ce la tribunalele din Iaşi, Focşani şi Galaţi sînt jumătate fraţi de peste Milcov, cînd moldovenii se declară incapabili de a ocupa posturi în curţile şi tribunalele de peste Milcov? *(Aplauze.)*

Mai mult decît atîta ! Se fac încercări, se fac insinuaţiuni pînă a scoate din inima regelui orice simpatie pentru Moldova şi locuitorii ei, pentru a-l face a se considera ca *sigur* numai în Bucureşti.

Noi nu cerem ca regele să rezide în permanenţă în oraşul Iaşi, care, drept o crudă ironie, deferenţele regeşti îl califică de două ori pe an, la Paşti şi la Anul nou, de a doua capitală a României ! Spre acest scop cînd s-a restaurat palatul nostru domnesc am destinat jumătate din reşedinţa domnească pentru rege. Ei bine, domnul Brătianu au pus pe rege să zică, să întîmpine că nu-i trebuie jumătate de palat, că-i era destul patru odăi ; după patru odăi l-a pus apoi să mai zică că pentru prezenţa sa nu-i trebuie decît o singură odaie, în care să deie audienţă ! ! !

Ce am greşit noi domnului Brătianu că ni să ridică pîn' şi suvenirile vechii noastre istorii? Pentru ce nu s-a respectat macar marca Moldovei pusă pe frontispiciul palatului domnilor Moldovei şi care aruncîndu-se jos a fost înlocuită cu o marcă nouă, marca regelui actual? Dar nu se gîndesc oamenii aceştia că mîne ar putea veni alţii, cari indignaţi peste măsură de o asemene profanaţie ar putea şi ei să arunce jos însemnele nouă? *(Aplauze zgomotoase şi îndelung repetate, oratorul este nevoit să se oprească nemaiputînd continua.)*

Pentru ce s-a dat ordin din Bucureşti ca capela domnească, unde erau preţioase icoane zugrăvite de nepotul lui Alexandru Moruz, vechiul fundator al palatului, icoane cari cu mari stăruinţi au putut scăpa din ultimul incendiu, pentru ce această capelă a lui Grigore Ghica, unde ultimul domn ales de naţiune, Alexandru Ioan I, îşi făcea rugăciunile, unde a primit jurămîntul miniştrilor săi, pentru ce, repet, s-a dat ordin să se închiză acea capelă?

Voci : S-a desfiinţat, nu numai că s-a închis.

Pentru ce sîntem tratați, cum fac turcii, de țin închise bisericile creștine ori le prefac în geamii? Pentru ce în Dobrogea, dată nouă ca compensațiune pentru Basarabia, nu este un singur amploiat moldovean?

Pentru ce nu ni se dă voie nouă moldovenilor să luptăm măcar pe tărîmul economic spre dezvoltarea noastră materială? Pentru ce ni se refuză înființarea instituțiunelor de credit în Iași[10]? Creditul rural este o ruină pentru moldovenii depărtați de centru pentru a plăti o datorie veche; cel ce voiește a face un împrumut, el contractează altă datorie prin nenumăratele drumuri și multiplele cheltuieli ce este nevoit să facă pînă cînd își realizează împrumutul.

Pentru ce mult timp nu s-a primit la banca din București hîrtiile Creditului urban din Iași?

Pentru ce nu avem și noi moldovenii în acest institut mare de credit, Banca națională făcută de țara întreagă, un om, un singur om care să cunoască și să sprijine interesele Moldovei?

Ce-s drumurile de fer române? Nu sînt făcute și răscumpărate și de moldoveni? Și ele nu traversează și o parte a Moldovei?

Ei bine, în conducerea lor, în consiliul lor de administrațiune de ce nu figurează un singur moldovean? Apoi în Chișinău chiar vedem că, și dacă gubernatorul este străin, în administrațiunea și în justiția provinției sînt o mulțime de amploiați români.

Domnul Chițu, ministrul de interne actual, este un om de treabă și un om al trebei; dar ajunge aceasta ca el să poată bine administra o țară, Moldova, pe care nu o cunoaște, pe care n-a văzut-o? O singură dată a fost pînă la Bîrlad, dar și atunci în calitate de curtezan pe lîngă regină cu ocaziunea revistei de la Tecuci, iar nu de ministru cercetător de trebuințele Moldovei. În tot ministerul său domnul Chițu, de la director pînă la cel din urmă șef de masă, nu are un singur moldovean; pardon, are unul, este păstrătorul fondurilor secrete, bine cunoscut de prefecții noștri. Dar, așa fiind, cine sînt acei cari cunosc și-i recomandă prefecții? Cine-i numește? Și după propunerea cui?

Voci : Comitetele naționale liberale și acel central din București.

Domnul Chițu nu știe nimică despre ale Moldovei; șefii de secțiuni nu știu asemenea nimica. Cine poate drămălui inteligența și caracterul prefecților care se numesc? Și viceversa, cine-i arată defectele lor? Habar n-are domnul Chițu nici cînd îi numește, nici cînd îi scoate!

Întrebați, iubiților noștri oaspeți, întrebați sub asemenea auspicii în ce stare se află administrațiunea Moldovei! Să vă mai spun cum sînt și judecătoriele noastre?

Să vă mai spun cum se esploatează în mod nerușinat, cum poliția intră pînă și în familii, unde se apucă de a despărți oamenii și a face fel de fel de blestemății! ...

Voci : Așa e, din nenorocire.

De aceea salut împreună cu toți reprezentanții Moldovei, împreună cu toți fruntașii Iașilor și ai țărei, salut venirea domnielor voastre între noi! *(Aplauze numeroase și îndelung repetate.)* Veți sta trei zile aice; aceasta ajunge. Veți afla multe! Veți constata la ce estremități sîntem împinși! Însă domniile voastre ne stimați îndestul; credeți-ne dar capabili de a răbda! Va trece și acest puhoi! Dar aceste persecuțiuni sistematic uneltite nu pot oare să producă și pericol pentru viitor? Azi ne împing numai dușmanii din lăuntru. Dar dacă mîne izbucnește rezbelul cu vreun vecin? Dar dacă ar intra în planurile unuia din aceștia să sfîșie acest stat tînăr, să rumpă această *Unire* care se cultivă în mod așa de neinteligent de domnul Ion Brătianu, care dar dacă ar voi să puie și Moldovei un guvern provizoriu separatist? Nu socotiți domniile voastre că, dacă se găsesc azi indivizi cari primesc să fie instrumente oarbe în mîna oricărui agent al puterei, nu se vor găsi tot dintre dînșii alții și chiar ei care să primească să compună ori o locotenență cezaro-crăiască, ori un divan al cnejiei Moldovei, ca și în timpurile ce doresc ca să nu le mai videm?

În Comisiunea centrală după ce ne-am rostit cu toții pentru Unire ca bază politică, fac apel la generalul Tell și la generalul Florescu să-și aducă aminte că dumnealor și celorlalți comisari din București le venea greu să propună ca reședința, capitală țărei, să fie la București; trebuia un moldovean să spună aceasta; acest moldovean am fost eu, precum tot eu am fost acela carele în Adunare am făcut propunerea Unirei, care apoi a devenit însuși *actul Unirei*. Sînt dar unionist și voi muri unionist. Dar tocmai ca unionist am datoria să chem luarea-aminte a domniilor voastre asupra relelor care bîntuie Moldova și ca om politic să vă arăt pericolul ce poate provoca starea mizerabilă în care a căzut Moldova sub administrațiunea acelora cari de 7 ani la putere ne esploatează și vă esploatează! *(Aplauze.)* Cercetați mai ales că Moldova din ce în ce cade în sărăcie. Desfid să vie dintre moldoveni, cîți se află prezenți la această întrunire, să vie unul singur să spună dacă a putut sub regimul actual nu să-și sporească, dar să-și păstreze averea care a avut-o, afară numai dacă nu ș-a vîndut conștiința, nu a devenit servul domnului Ion Brătianu.

Voci : Nici unul, cu toții am calicit.

Eu cunosc, și cu mine toți bătrînii, starea înfloritoare în care erau proprietarii și arendașii Moldovei la 1857; aceștia din urmă formau o clasă mare, bogată, inteligentă; azi, arendașii noștri de-abi-și pot hrăni familia. Sînt mulți cari numai cu numele mai sînt arendași sau posesori, cum se zice pe moldovenește. În fapt ei lucrează, muncesc pentru jidovii care le-au dat garanție și chiar le plătesc cîștiurile*! ... În Moldova nu cred să se poată cita doi cari în acești ani din urmă prin munca lor onestă să fi putut ajunge la bogăție! În Moldova întreagă nu se vede la nimene averi de milioane făcute în 24 ore; nu se găsesc Stolojani! ... *(Bravo! Bravo! Numeroase și îndelung repetate aplauze.)*

Domnul Stolojan e azi milionar; domnia sa pozează ca proprietar, ca apărător al proprietății și în interesul ei propune uciderea colegiului I! ... Nu mai vorbesc de ceilalți cari, deși milionari, n-au nici măcar loc de casă, dar aceștia sînt mai prudenți, mai vulpoi; ei n-au moșii *văzute*, dar au moșii în bonuri de toată mărimea și de toată culoarea!

Așa domnilor mei din generațiunea tînără, eu bătrîn al Moldovei, precum la '57, la '59, la '64, mă adresez acum către dumneavoastră și precum părinții dumneavoastră m-au ascultat și au contribuit prin energia lor, prin sacrificiile lor a fonda unitatea statului român, tot acum vă conjur ca dumneavoastră prin energia dumneavoastră, prin inteligența dumneavoastră, prin patriotismul dumneavoastră să lucrați să scăpați nu numai Moldova, dar România întreagă de regimul vitreg şi corupător ce ne apasă pe toţi şi compromite nu numai prezentul, dar şi viitorul României. *(Aplauze entuziaste.)* Să daţi esemplu de aci din Iaşi ca şi altă dată! *(Aplauze.)*

---

* Ratele.

Aşadar să dăm noi pilda de aci din leagănul Unirei, din vechiul focular al ideilor generoase şi naţionale.

Credeţi că şi în Ţara Românească este o luptă teribilă; avem aliaţi în fiecare judeţ. Să ne grăbim dar a veni în ajutor fraţilor noştri, să-i scăpăm pe dînşii, pe noi, ţara noastră de acest esecrabil, de acest odios regim! *(Aplauze prelungite.)*

Să dovedim că în vechea Moldovă este încă patriotism, este încă inteligenţă, încă independenţă, că sînt încă caractere. Să ne jurăm că nu ne vom [des]părţi în vremea luptei, că nu ne vom despărţi după luptă — biruitori sau biruiţi. Avem noi o misiune, aceea de a răsturna pe acest guvern şi să aducem un guvern care să nu fie vitreg pentru o jumătate de ţară, un tiran asiatic pentru cealaltă; un guvern care să se ocupe a introduce domnia *dreptăţei* în acest mult încercat pămînt al ţărei noastre. *(Aplauze prelungite.)* Un guvern care în special pentru noi moldovenii să nu ne silească de a merge necontenit la Bucureşti, un guvern care să dea ţărei o adevărată descentralizare pentru interesele noastre locale, pentru dezvoltarea instituţiunelor economice, iar nu ca cel de faţă, care a concentrat în mîinile sale toată activitatea naţiunei şi care i-au paralizat toată acţiunea prin înmulţirea peste măsură a numărului funcţionarilor, care au devenit o plagă pentru toată ţara. *(Aplauze.)*

Să arătăm că nu sîntem numai o facţiune, un partid de răsturnare, ci şi un partid de creare, de îmbunătăţire, de prefacere a răului în bine. Spre a ajunge la aceasta să ne punem unul lîngă altul, să ne dăm mîna unul altuia ca să întemeiem în ţară domnia legilor şi să dăm României un guvern care mai înainte de toate să emancipe individul nu numai de atotputernicia corupţiei, dar şi de atotputernicia chiar a unui guvern constituţional numai cu numele. Astfel să ajungem de a avea putinţa ca fiecare să răsufle prin plămînii săi, să se mişte prin voinţa sa, să gîndească prin propria sa inspiraţiune! Aceasta pentru a ajunge la ridicarea sentimentului demnităţii noastre, la dezvoltarea forţelor materiale şi morale — în fine la dezvoltarea legitimelor noastre trebuinţe. *(Aplauze.)*

Iată cuvintele pentru care rog pe adunare să adopte şi să se voteze următoarea rezoluţiune, deja discutată şi adoptată de unanimitatea opoziţiunei unite; aceste rezoluţiuni[11] vor fi cel mai bun răspuns la acel cutezător manifest al adversarilor noştri. *(Aci domnul Kogălniceanu citeşte rezoluţiunea deja publicată în două numere ale ziarului „Pactul social". În tot cursul citirei acestei rezoluţiuni, mai la fiecare frază, oratorul este nevoit să se oprească şi să întrerupă citirea din cauza zgomotoaselor şi entuziastelor aplauze ale întregului auditor.)*

Iată, domnilor, rezoluţiunea ce propun inteligenţei, patriotismului şi caracterului dumneavoastră.

Pe lîngă aceste, ca un sfat personal al meu, [î]mi permit să vă propun ca fiecare deputat şi senator ce veţi alege să-i cereţi şi acest angajament: să nu primească slujbă, să nu-şi schimbe mandatul de reprezentant pe un post de prefect, pe un post de agent de băuturi spirtoase sau de tutunuri, să nu-şi vînză conştiinţa pentru decoraţiuni. Mai mult: să nu poarte numai titlul de mandatar al naţiunei şezînd opt zile în Bucureşti şi să se ducă în provincie cu lunile, umblînd din loc în loc numai după gheşefturi.

(Aplauze unanime.) Să declare categoric că nu va lipsi din Bucureşti decît numai în cazul cînd o împrejurare gravă şi justificată ar necesita lipsirea sa din Parlament. *(Aplauze.)*

Pe lîngă acestea mai trebuie ceva şi acest ceva este totul.

Faceţi ca în viitoarea Adunare aleşii dumneavoastră să dovedească că în Moldova prin purtarea lor nu s-a stins inteligenţa şi independenţa de caracter !

La cei ce în Camera trecută au făcut parte din majoritatea fostelor Camere — la aceia nu vă uitaţi orice v-ar promite. Aceia, cu puţine excepţiuni, au dezonorat numele de moldovean. Vedeţi de la Dorohoi în jos ce oameni în general au reprezentat Moldova ! Căutaţi în paginile „Monitorului"; nu veţi găsi nici măcar o dovadă de inteligenţa şi activitatea lor. Dar parcurgeţi dosarele publice; mergeţi la domeniile statului, la finanţe, la orice cancelarie publică, acolo veţi găsi urme multe şi adînci de hărnicia şi voinicia lor. Atunci veţi înţelege pentru ce mai ales deputaţii din Moldova au fost stigmatizaţi, pecetluiţi de însuşi domnul Ion C. Brătianu, carele totuşi s-a servit de dînşii. Cînd s-au făcut alegerile pentru Constituantă la '78 era vorba că activitatea ei se va mărgini în revizuirea articolului 7 relativ la evrei; alegătorii au crezut în promisiunile candidaţilor că se vor opune la emanciparea acestora, alegătorii nu s-au mai uitat şi la alte calităţi trebuitoare unui reprezentant al ţărei. Nu le-a trecut nici chiar prin minte că Constituanta se va preface în Cameră legislativă şi să se lungească şi prelungească atît !

Alegătorii nu s-au uitat la cunoştinţele, la independenţa de caracter, la moralitatea candidaţilor. Ce am spus în Cameră o spun şi aici. Acei ce au promis a mînca mai mulţi jidani, aceia au triumfat în contra adversarilor ; odată deputaţi, aceştia intraţi în Cameră, n-am văzut prea mulţi jidani mîncaţi, dar, Doamne, multe pungi jidoveşti am văzut mîncate ! *(Aplauze.)*

Am văzut lucru straniu, lucru curios ! Am văzut dintre evrei medici, doctori, licenţiaţi şi alte specialităţi care au căzut la vot, cari au fost respinşi de la împămîntenire. N-am văzut respins nici un bancher ! *(Aplauze, ilaritate.)* Ba am văzut pe unul singur respins şi tocmai acesta-i Neuschatz, care nu merita să fie respins.

Domnilor, voi sfîrşi aice : situaţiunea este gravă ! Vă conjur spre precurmarea ei să vă uniţi cu noi în primirea rezoluţiunelor ce vi s-au cetit. Dacă este o luptă care avem a face pe tărîmul legal este primirea şi esecutarea acestor rezoluţiuni. Ele vor dovedi că există încă în Moldova oameni care-şi cunosc drepturile şi cărora nu le lipseşte curagiul de a le apăra. *(Numeroase şi îndelung repeţite aplauze. Oratorul coborîndu-se de la tribună este felicitat şi îmbrăţişat cu căldură de cea mai mare parte din auditoriu.)*

Domnul Christian Tell, președinte : Ați auzit, domnilor, rezoluția citită de domnul Kogălniceanu. Am onoare să o supun votului dumneavoastră.

Voci unanime : O primim cu toți, cu toți o primim ! *(Aplauze.)*

„Pactul social", I, 1883, nr. 75—80 din 3—9 aprilie. Se publică după broșura Discursurile rostite în adunarea politică a opozițiunei unite ținută în orașul Iași în ziua de 25 martie 1883, *Iași, 1883, p. 61—116.*

NOTE

[1] Discursul de față și cele care urmează se înscriu în campania opoziției unite împotriva guvernului I. C. Brătianu ; tema majoră invocată de opoziție a fost prblema Dunării și incapacitatea ministerului de a rezista pretențiilor de preempțiune ale Austriei în Comisia europeană a Dunării. Chiar manifestul prin care se anunța constituirea opoziției dădea ca motiv principal nemulțumirea în fața soluțiilor oferite de Conferința de la Londra în chestiunea Dunării ; se adăuga apoi dorința guvernului I. C. Brătianu de revizuire a Constituției, cu referire în primul rînd la prevederile electorale. Membrii opoziției au declarat că „sînt gata a lua răspunderea situației". Dar gruparea heteroclită care făcea opoziție guvernului I. C. Brătianu era lipsită de suflul necesar pentru a lua conducerea ministerului. Singura personalitate care conta — și discursurile ce publicăm o dovedesc cu prisosință — era Kogălniceanu. „Numai Mihail Kogălniceanu putea să atragă privirile", nota și Titu Maiorescu (*op. cit.*, III, p. 46). De data aceasta tactica folosită de coaliția de la Mazar pașa împotriva guvernului Lascăr Catargiu se va dovedi inoperantă. Cei cîțiva deputați din opozițiune care reușesc în alegerile pentru Camera revizionistă convocată pentru 10 mai 1883 demisionează fără a atrage după sine dorita cădere a guvernului I. C. Brătianu.

Așa cum K. o mărturisește adesea, recriminările sale se îndreaptă exclusiv contra primului-ministru. De aici nevoia, pe de o parte, de a rememora marile acte politice la care a participat și care astfel îi dau dreptul să critice politica actuală a lui I. C. Brătianu, iar pe de altă parte de a pune în discuție trecutul lor politic comun, trecut pe care cezarismul lui I. C. Brătianu îl nega acum, prejudiciind interesele țării. Vezi și Introducerea noastră.

[2] Vezi K., *Opere*, V, *Oratorie III*, partea I, p. 107 și urm.

[3] Vez K. *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea a IV-a, p. 367, nota 1.

[4] *Ibidem.*

[5] Vezi și p. 252 și 281 și Introducerea.

[6] Prin guvernul „actual " trebuie înțeles de fapt I. C. Brătianu ! Acesta a fost ministru de interne în guvernul Nicolae Golescu (1 mai — 16 noiembrie 1868).

[7] Vezi Introducerea.

[8] Dr. Nicolae Russel (1850—1930), medic și publicist socialist ; în 1881 a fost expulzat din țară.

[9] Actrița Ninon de Lanclos era prietenă cu marchizul Louis La Chastre. Plecînd la război, acesta i-a cerut să-și exprime în scris dragostea ce-i purta ; ea s-a conformat acestei dorințe, dar marchizul a arătat biletul în toate părțile. La rîndul ei Ninon, înșelîndu-l pe marchiz, a exclamat : „Le beau billet qu'a La Chastre !" (E. Magne, *Ninon de Lanclos*, Paris, 1925, p. 159).

[10] Vezi supra p. 472.

[11] Rezoluția adunării opoziției unite s-a publicat de două ori, la 25 și 29 martie 1883, în „Pactul social". Ea încuviința retragerea reprezentanților opoziției din Adunare și Senat, ca și inițiativa unei adrese către rege privind revizuirea Constituției. Rezoluția se pronunța împotriva oricărei modificări a Constituției din 1866 : opoziția refuza orice sprijin guvernului I. C. Brătianu, angajîndu-se în luptă cu „toate mijloacele pe care Constituțiunea le lasă activității și energiei alegătorilor pentru răsturnarea lui". În fine, rezoluția condamna felul cum I. C. Brătianu a înțeles să administreze Moldova.

Toast în onoarea generalului Christian Tell *

Permiteți-mi să ridic un toast în sănătatea unui caracter care cu trupul este bolnav, dar cu sufletul este între noi.

Beau în sănătatea președintelui adunărei de ieri, în sănătatea generalului Tell.

Voci : Să trăiască !

Domnul Holban a zis cuvîntul de *caracter* ; în minutul ce a zis acest cuvînt mi-am adus aminte de omul de fier, de omul bătrîn prin trup, dar tînăr prin *caracter* care niciodată nu s-a depărtat de la drumul drept : de a spune adevărul, acela de a se lupta, acela de a califica minciuna cu numele ei propriu.

---

* Rostit la Iași în ziua de 26 martie 1883.

Ne-am plîns noi bătrînii că vedem caracterele slăbind ; și eu sînt bătrîn, dar dacă am de a arăta tinerimei un model care să-l urmeze, un caracter după care să meargă înainte este caracterul acestui om, al generalului Tell.

Mulți se îmbracă cu penele altuia. Generalul Tell este cel dintîi care a ridicat arma contra persecuțiunei, generalul Tell a dezvălit fățărnicia acelor oameni cari se dau că au făcut tot în această țară *(aplauze)*, cari la 1848 a născocit o istorie mincinoasă, că au intrat rușii în țară, pe cînd ei nu trecuseră nici Prutul. Acești oameni au mers pînă acolo încît să-și atribuie lor nu numai tot ce s-a făcut în orașul București, dar tot ce s-a făcut în întreaga țară. Ei pretind că noi moldovenii, noi ieșenii n-am făcut nimic și nu însemnăm nimic.

Dacă ar putea ar șterge și numele lui Ștefan cel Mare, ar șterge toată istoria veche a Moldovei și a Valahiei. Numai ei, doi, trei au făcut pe '48. Ei au făcut Unirea !

Independența a făcut-o soldații noștri și oficiarii tineri, cari au îndreptat greșalele făcute de către diplomația domnului Brătianu. *(Aplauze prelungite. Ura! răsună în toată sala.)*

Vă urez și domnia voastră să aveți caracterul omului de oțel, al generalului Tell !

Voci : Să trăiască ! *(Aplauze).*

„Pactul social", I, 1883, nr. 81, 10 aprilie, p. 2 — 3.

Discurs electoral asupra situației politice din țară. Cu o retrospectivă a realizărilor anterioare guvernului I. C. Brătianu *

Domnul Kogălniceanu la intrarea-i în sală este primit în aplauze unanime, repetîndu-se și la urcarea-i la tribună. Domnia sa luînd cuvîntul zice :

Onorabili domni, reclam toată indulgența dumneavoastră dacă vorbele mele n-or fi la înălțimea simțimintelor mele și la înălțimea datoriei ce am de a vorbi franc și leal în privința stărei actuale.

Domnilor, pentru întîia dată ridic vocea mea într-o adunare atît de aleasă, atît de inteligentă, atît de patriotă a orașului București, a capitalei țărei[1]. Sînt statornicit în București de la 1857, însă mai mult am fost om de acțiune decît de vorbă și de aceea vă declar că în acești 27 de ani pentru întîia dată vin să vorbesc publicului bucureștean. Încă o dată reclam indulgența domniilor voastre.

Vreau să vă spun în ce calitate vorbesc înaintea dumneavoastră : vorbesc ca liberal, ca democrat, însă nu vorbesc ca un liberal englezesc. *(Ilaritate, aplauze.)* Vorbesc ca democrat și vorbind ca democrat înțeleg adevărata democrație — aceea de a respecta dreptul fiecăruia. *(Aplauze.)*

Domnii mei, nu voiesc dinaintea dumneavoastră să fac biografia mea, dar sînt silit să fac, cum se zicea altă dată, un mic „prochimen", ca să vă arăt că avem un regim cu desăvîrşire democratic şi că a-l zdruncina nu este a face bună democrație, ci este a împinge regimul democratic care-l avem la cezarism... Da, domnilor, primesc să dau dreptul domnului Brătianu să fie şi Cezar şi Traian, însă să-mi spună pentru ce; să-mi arate că are dinainte-i un scop mare, național; că în întru are o cestiune mare, economică, națională de rezolvat şi reprezentanța țărei nu-i dă putința ca să facă; îi dau dreptul să se transforme în Traian. Dar, cînd aceasta nu este, eu atunci îi refuz dreptul de a fi Cezarul României.

---

* Rostit în sala Bossel (București) ante 16 aprilie 1883.

Aveți să vă mirați, domnilor, că eu om liberal viu şi combat pe şeful guvernului liberal. Îl combat ştiți pentru ce? Pentru că nu mai este liberal; pentru că ceea ce face astăzi dezminte treizeci de ani de viață comună între domnia sa şi mine. Sînt însă cu zece ani mai bătrîn decît domnia sa în viața politică, am început la '36 luptele; domnul Brătianu n-a apărut decît la '46. Am făcut o lovire de stat brutală, dacă voiți, dară am făcut-o fiindcă era ceva înaintea mea; erau în toată țara douăzeci mii alegători şi prin Statut nu a rămas om care să nu dobîndească dreptul de cetățean. (*Aplauze*).

Dar n-am avut trebuință de forță, de violență. M-am adresat la voința cetățenilor cari erau chemați să zică *da* sau *ba* şi le-am spus că zicînd *ba* rămîneau iloți şi de aceea ei au zis cu toții *da*.

Ei bine, ce se pregăteşte astăzi pentru dumneavoastră? O nouă lovitură de stat, fățarnică, ipocrită, ascunsă, imorală. (*Aplauze*).

Şi pentru ce? Pentru că am fost şapte ani la putere.

Ce este această revizuire?

Înțeleg revizuirea în Italia; înțeleg în Englitera, înțeleg pretutindeni unde e o mare mulțime de locuitori cari nu sînt cetățeni, cari n-au drepturi electorale. Dar, slavă lui Dumnezeu, toți au drepturi electorale în Țara Românească!

Constituantei nu sînt dator să-i port nici cea mai mică dragoste. M-a izgonit din sînul ei. N-am nici un cuvînt ca s-o iubesc. N-am inimă pentru aceasta. Cu toate acestea, această Constituantă are meritul că a păstrat fiecărui om devenit cetățean dreptul electoral dobîndit la 1864; i-a păstrat acel drept, dar a făcut ce?

Nu a mers aşa departe cu reforma: Constituanta [nu] a vrut ca sub nume de sufraj universal să facă să fie confundați deosebiții cetățeni şi să vie mulțimea ignorantă să înăbuşească independența şi inteligența celorlalte clase.

Întrebarea este: De ce n-am făcut această distincțiune la 1864? Iată răspunsul:

La 1864 era legea rurală cînd mulți proprietari deşi ar fi voit să facă ceva pentru țăran, erau însă alții şi mai mulți cari nu studiaseră încă cestiunea şi se puseseră în luptă cu legea electorală a Convențiunii de la Paris, care la articolul 46 zicea: Se va procede fără întîrziere la revizuirea legilor cari regulează raporturile dintre proprietarii de moşii şi lucrătorii clăcaşi în vederea d-a îmbunătăți soarta celor din urmă. A trecut anul 1858, a trecut anul 1859, 1860, 1861, 1862 şi 1863.

„Se va procede fără întîrziere". Această prescripțiune 7 ani a rămas neesecutată. Proprietarii erau oarecum îngrijați cum să tranşeze cestiunea socială, care lovea averea copiilor lor. Şi de aceea Camerile, compuse în mare parte de proprietari de moşii, n-au făcut nimic.

A trebuit să taie cineva nodul gordian.

Proprietarii se împotriveau. Cu toate acestea sînt dator să declar tare: atunci făcea parte din Comisiunea centrală, unde reprezenta pe conservatori. Cine va citi cuvintele sale va vedea că domnia sa nu era, în principiu, contrar legii rurale şi dovada e că a servit pe 2 mai *. Era onor. domnul Vernescu care poate să vă spună cele ce s-au petrecut.

Mi-aduc aminte, cînd eu am înfăţişat proiectul legii rurale, că ne-am adunat o lună la răposatul Ioan Cantacuzino cu Bozianu, cu domnul Ioan Ghica, cu răposatul Panu, am dezbătut, am căutat să vedem dacă nu putem să avem legea prin consensul Camerei. Dar s-a întîmplat că, atunci cînd am venit şi am zis să nu intrăm cu prăjina în ogorul ţăranului, toţi s-au ridicat împotriva mea şi am rămas numai eu cu Bozianu, cu Vernescu şi cu Panu de această părere. (*Aplauze.*)

Cine da numai vatra satului, aceia sînt vinovaţi, aceia s-au împotrivit la reforma legii rurale. Iată, domnul Vernescu care trăieşte poate s-o spună.

Mai mult decît atît. Eram ministru în Moldova la 1860; păstrez depeşa partidului liberal din Ţara Românească care-mi spunea mie, ministru, *să nu ne atingem de cestiunea ţăranilor, cari mai pot aştepta zeci de ani.*

A trebuit dar să tai nodul gordian. Dar credeţi dumneavoastră că putea să rămînă permanent sufrajul universal? Dumnealor ţipau în contra Statutului. Apoi Statutul a primit consacraţiunea poporului, a fost plebiscit, acelaşi plebiscit ... cu care a venit Carol I. Pentru ce pentru unul a fost bun plebiscitul şi pentru altul, fără a se vărsa o picătură de sînge, cum s-a întîmplat în Galiţia şi în Rusia, acel plebiscit care a rezolvat cestiunea proprietăţii, spre binele şi al proprietarilor şi al ţăranilor, pentru ce acela era o monstruozitate?

Aceasta o spun nu ca o justificare. Istoria va justifica. Dar o spun că atunci puteam să fac o lovire de stat, căci era vorba de dreptul unui popor întreg. Dar astăzi, cînd cel mai după urmă cetăţean care are vîrsta de 21 ani, în cîtă vreme nu are asupră-i o osîndă a tribunalului, are dreptul de eligibil şi alegător, pentru ce revizuirea?

Pentru ce să se confunde la un loc categoriele de alegători?

Ia să vedem. Sînt două argumente întrebuinţate de adversarii noştri. Voi examina în mod obiectiv reforma ce se propune. Nu voi face personalităţi.

Se zice că e nedrept ca proprietatea rurală să aibă două colegie. Ia să vedem. Adevărat e aceasta? Apoi în colegiul I nu sînt o mulţime de orăşeni cari au proprietăţi urbane? Orăşanul bogat nu face el parte din colegiul I?

Să vedem în colegiu nu intră mai tot comerciul de a doua mînă, mai toată burghezia?

Voci : Aşa este !

Pentru ce se face anacronisme şi se zice că colegiele oraşelor sînt nedreptăţite?

Apoi tocmai burghezia, acei cari şi-au făcut averi prin munca lor, ia parte la colegiul I şi II. Pentru ce dar se tot confundă lucrurile? Vorbesc de colegiul I şi II pentru că văd pe un onor. care a luat iniţiativa revizuirii, a făcut o trată pe care a iscălit-o de vreo douăzăci, o trată la vedere, la termen şi de care acei cari au iscălit-o nu ştiu alt decît că a iscălit-o.

---

* Probabil o lipsă în stenogramă deoarece nu se numeşte nici o persoană (n. ed.).

Prin trata aceea ce zice domnia lor? Că nu se va atinge decît de colegiul I și II.

Întîi naște întrebarea : Fi-vor domnia lor care au iscălit trata aceasta, fi-vor toți oameni de onoare — cred că sînt — ca să facă onoare poliței iscălite? Aceasta eu unul o doresc. Sînt în adevăr persoane onorabile cari au iscălit trata. Dar naște întrebarea : Fi-vor domnia lor în stare a face onoare angajamentului luat ca deputați și senatori? Fi-vor domnia lor? Nu știu. Nu știu.

Mai naște altă întrebare : Sînt domnia lor siguri de mijloace? Cred domnia lor că nu sînt și alte curente? Cred că curentele acelea nu-i vor prinde și pe domnia lor? Nu știu.

Știu atît că sînt alții — oameni de valoare, de energie, oameni cari organizează și disciplinează partidul liberal și cari au o influență foarte mare—, nu cred că aceia se vor mulțămi cu ceea ce am numit-o în Adunarea de la Iași [2] „revizuire ermafrodită”. (*Aplauze*, *ilaritate.*) Nu cred.

Sînt alte tendințe, alte idei. Au spus de curînd un fost ministru că „trebuie să se mai dea ceva izlazuri și ceva păduri țăranilor”.

Dar eu nu cred că colegiul I și II, chiar unite cum vor domnia lor, ar consimți la una ca aceasta.

La 1864 nu a fost vorba să se dea țăranilor alte pămînturi decît acelea cari le aveau ei în stăpînire și de aceea s-a zis că se va da proprietarilor numai despăgubirea clăcei și a dijmei și, odată acestea răscumpărate, nu mai era nevoie de nici un pămînt pentru țărani. Dacă atunci ar fi venit oameni să zică că binele general reclamă ca să se mai ia pămîntul proprietarilor, înțelegeți că ar fi trebuit din zece în zece ani să se facă cu proprietățile particulare ceea ce se face cu domeniile statului : să se imparță pe la însurăței. Ei bine, aceasta se cheamă socialism. (*Aplauze.*)

Domnilor, cestiunea rurală este rezolvată o dată pentru totdeauna. A fost plătită cu detronarea unui domn mare în țara aceasta (*aplauze*, *zgomot*) și nu se mai poate reveni; acela care ar reveni ar fi socialist, comunist, ar fi dușmanul României. (*Aplauze generale*, *îndelung repetate.*)

Altceva. Se zice că colegiul I și II este corupt. Ei! Dacă colegiul I e compus din oameni corupți și-l unește cu al II-lea, n-are să fie tot corupt? (*Aprobări.*) Cînd dumneavoastră veți lua o haină de atlaz alb și veți arunca untdelemn deasupra, nu este așa că pata se va întinde peste toată fața? Ei bine! Cu cît veți lua corupți și-i veți altoi pe alți corupți, corupțiunea se va mări.

Voci : Așa este!

Apoi cine a luat treizeci de prefecți și le-a dat misiunea de a fi corupători în al doilea rînd; cine a dat misiune subprefecților să întrebuințeze influența morală? (*Aplauze*, *zgomot.*)

Cine lovește în funcționarul independent, ori cu destituirea, ori-i face toate drăciile din lume ca să se lipsească omul de funcție?

Cine a dat prefecților putere ca să zică omului : *Cere și ți se va da?* Cine a dat această putere fără de margini?

Domnia lor au uitat Constituțiunea, nu citesc bine. Constituțiunea zice : „Domnul conferă *decorațiunea română*”, nu decorațiunile. S-a făcut în vremea rezbelului *Steaua României*, s-a împlinit prescripțiunea Constituțiunii. Acea decorațiune mai mult sau mai puțin s-a respectat. Dar deodată ne-am trezit și eu o altă decorațiune : *Coroana României.*

Ia să vedem întrebuințarea acestei a doua decorațiuni.

Aci, mi-aduc aminte de un suvenir din tinerețele mele. Văd aci pe onor. domnul Misail, care știu că strînge multe, îl voi ruga să-și aducă aminte că în vremea cînd noi moldovenii luptam pentru Unire s-a întîmplat că caimacamului Vogoride i s-a dat dreptul care se refuzase fostului domn Alexandru Ghica, caimacamul Țării Românești, să dea boierii. Vogoridi avea dreptul că creeze la vornici și la postelnici mari. În ajunul alegerilor pentru Divanurile ad hoc erau vreo 15 prefecți cari făceau pe bumbașirii* caimacamului, cari aveau pitacuri de boierii cu nume deschise și mergea prin județe.

Și te pomeneai că cutare s-a făcut vornic mare, postelnic mare, lucru la care nici nu se aștepta, nici putea să gîndească cineva. Astăzi caftanurile, boieriile s-au transformat în cavaleri, ofițeri și unii mai ofițeri cu placă. (*Ilaritate.*) Eu, bătrîn, care încă nu mi-am pierdut aducerea-aminte, iată că mă găsesc, la bătrînețe, iar în timpul lui Vogoride. (*Aplauze.*)

Decretele pentru *Coroana României* au ajuns ca pitacurile de boierii; marea cruce corespunde cu marele ban din Țara Românească; marele ofițer este marele postelnic, comandorul este . . . paharnic, căminar etc.

Și prefecții, vă pot asigura, că dau cui vor. Cunosc în Iași oameni cari s-au retras din armată de 20 de ani; cunosc un biet colonel care toată viața a trecut-o în cancelarie, astăzi i s-a conferit crucea de comandor.

Apoi aceasta nu e corupțiune, domnilor?

În Moldova, a intrat prefectul pînă și în familii. A adus ceartă în familii. Ei bine, această corupțiune cade ea în sarcina alegătorilor? Alegătorii sînt corupți?

Socotesc că corupt e corupătorul, cu deosebire că după cum se zicea în fabulele lui Esop despre cămila care, venind să-și cumpere cercei, și-a pierdut urechile.

Să mergem mai departe.

Noi, ortodocșii, eram deprinși să venerăm pe episcopi, să ne ținem lipiți de altar și de aceea aveam episcopi cari erau fala altarului și a națiunii. Am avut mitropoliți pe Grigorie [3], pe Veniamin Costachi[4], cari cînd vedeau că se calcă legile țărei de către guvernele de atunci, cari erau guverne ale domnilor fanarioți, mergeau pînă acolo că se puneau cu crucea în fruntea poporului și mergeau să ceară dreptate. Și ca prezidenți ai Divanului cînd se cerea ceva în contra țării ziceau: Nu se poate!

Ați avut în Țara Românească pe mitropolitul Grigorie. Noi am avut în Moldova pe Veniamin Costachi, cari în două rînduri au plătit cu surghiunul devotamentul lor pentru patrie. Vă voi cita un exemplu de ce este astăzi episcopul și voi lua un moldovean, un compatriot, pe care-l cunosc mai bine și mai de mult, voi lua pe Prea S.[sa] mitropolit[ul] primat al României. P.S. sa mitropolitul Calinic este urmașul uneia din cea mai mare și mai ilustră familie boierească, familia Micleștilor. Și aci iarăși voi face apel la domnul Misail ca să-mi vie în ajutor. Este nepotul mitropolitului Sofronie, care primise noblețea palatinului de la regatul Poloniei. Mitropolitul Sofronie [5] era om nărăvit, dar era un caracter. S-a sculat în contra domnului refuzînd să recunoască dispozițiunile ce le luase fericitul întru pomenire Manolache Costache, care secularizase averile monastirești în Moldova. Mitropolitul Sofronie se opune** domnului țărei; nu făcea bine, dar era un caracter.

---

* Mumbașirii, slujbașii.

** Citește: *se opuse!*

L-am luat binişor, fără zgomot, fără alai şi l-am trimis la mînăstire. I-am trimis acolo espunerea de motive ca să mediteze. N-a voit nici să citească. Ei, om de admirat! Duşman al instituţiunilor moderne, era mărginit, dar era un caracter.

Nu voi intra în viaţa de biserică a prea sînţitului Calinic, nu voi cerceta chipul cum „nepotul" cîrmuieşte biserica.

Dar dacă prea sînţia sa este om care are datorii să păzească Constituţiunea ţărei, care face o parte mare episcopilor, [i]i face senatori de drept, [î]i pune în poziţiune de a reprezenta biserica, de a reprezenta pînă şi clerul de mir, care-i dă dreptul de a reforma, de a prezida Sinodul, de a prezida de fapt chiar şi Senatul, prea sînţia sa primatul trebuie să se împotrivească la revizuirea Constituţiunii, cu atît mai mult cînd ştia că în partitul roşu sînt veleităţi pentru izgonirea prelaţilor din Senat. (*Aprobări.*) Cînd a venit pe tapet cestiunea revizuirei prea sînţia sa mitropolitul, în puterea vechilor relaţiuni ce am avut împreună, pe care de două ori l-am scăpat de destituirea de care era ameninţat în timpul generalului Leca, îmi spunea că e contrariu revizuirii Constituţiunii. „Prea bine" i-am zis. „Dar eşti tare hotărît?" — „Da, însă eu ca şef al bisericii nu pot să vorbesc, nu m-ajută cunoştinţele mele. Nu pot însă să primesc revizuirea, nu pot să primesc să ne izgonească din Senat. Fiindcă nu pot să vorbesc, scrie-mi dumneata, fă-mi un cuvînt". — „Serios vorbeşti, prea sfinte?" — „Da, foarte serios".

Atunci a chemat pe vicarul său şi i-a zis să scrie ce-i voi spune eu. Vicarul mi-a şi arătat un discurs scris gata. Eu l-am găsit cam lung, prea mi s-a părut un „logos". Am luat condeiul şi am îndreptat.

A doua zi citesc în foile guvernamentale că preşedintele comitetului revizioniştilor era P.S.S. mitropolit[ul]. (*Semne de indignaţiune în auditor.*)

Cine l-a corupt? Era corupt de sine? Nu. Lăsat propriei sale mişcări el ar fi înclinat către binele obştesc. Cine l-a corupt?

Mai departe.

După canoanele noastre, după disciplina bisericească, un preot de stat n-are voie, chiar dinaintea împăratului Justinian, a împăratului Constantin întemeietorul creştinismului, n-are voie să iasă decît pînă la uşa bisericei. Cine a luat pe P.S.S. Calinic Miclescu, mitropolitul primat al ţărei, şi l-a pus în fruntea alaiului şi l-a trimis pînă la Vîrciorova încît vlădica din Argeş îl căuta şi nu-l putea găsi? (*Ilaritate, aplauze.*)

Cred că, dacă nu i s-a dat decoraţii, i s-a pus cel puţin înainte sporire de subvenţie ori alte avantaje. Ce, credeţi că din propria sa mişcare a făcut P.S.S. pasul acesta? Nu.

Va să zică nu sînt numai „corupţi" în această ţară, ci sînt şi „corupători" şi încă mari corupători de vreme ce a corupt pînă şi pe primatul României. (*Aplauze unanime şi repetate.*)

Acum aş ruga să mi se spună care din cele două colegie e mai corupt? Colegiul I sau colegiul II?

Dacă ar fi numai unul corupt, bunioară numai colegiul I sau numai al doilea, aş zice că, precum într-un pahar e vin şi în altul e apă şi amestecînd le facem o băutură care nu îmbată, aş primi să se confunde.

Dar nu este aşa. S-a zis că sînt corupte şi colegiul I şi II. În colegiul I sînt oameni mari cari corup, prefecţii, în colegiul II sînt inspectori, subinspectori de băuturi spirtoase (*ilaritate*), membri de pe la creditele agricole. Prin urmare, vom lua vinul stricat din colegiul I şi-l vom amesteca cu vinul stricat din colegiul II şi tot vin stricat are să rămînă.

Va să zică nu moralizarea se urmărește, căci acei cari corup nu pot să dea țărei colegii mari, colegii independente. Se urmărește altceva: se urmărește dărîmarea, se sapă independența și caracterul cari se mai găsește în colegiul I și II.

Voci : Așa este ! (*Aplauze.*)

Vor să fie tot o apă.

Eu și domnul Vernescu am contribuit la răsturnarea guvernului conservator și la fundarea actualului, dar ne-am despărțit, unii pe terenul cestiunilor din năuntru, alții pe terenul cestiunilor din afară. Avem dreptul de a-l întreba acuma, cum l-am întrebat în Cameră pe șeful guvernului actual : Așa ai aplicat programul de la Mazar pașa?

Noi am trecut pe la ministere schimbați fiind ca niște cai de poștă, dar dumneata, domnule Brătiene, ai rămas ca o stîncă. După șapte ani de guvern dai țărei o mai mare moralitate? Administrația dumitale este astăzi mai morală? Colegiele electorale sînt ele mai ferite de imoralitate decît acum șase ani?

Nu voi să afirm aceea ce nu știu, dar vă pot încredința că în Moldova, mai ales, nu se poate compara regimul actual decît cu regimul lui Vogoridi. Presiune în toate și peste tot (*aplauze, zgomot*) ; măgulirea fiecărei ambițiuni ; prefecții au deplină putere : „Cereți și vi se va da !"

Cum se numește un asemenea regim?

Domnia lor protestează că sînt liberali cari primesc revizuirea. Dar cum se întîmplă că la Iași, în cele mai multe județe de peste Milcov, se combate candidatura oamenilor liberali și se patronează candidatura unor oameni cari în Cameră și în Iași, în public au afirmat că sînt antirevizioniști?

Cum se poate întîmpla ca în Iași administrațiunea să sprijine candidatura domnului Leon Negrutzi, care profesează în gura mare că este antirevizionist? Cum se întîmplă că în contra mea, liberal fără zgardă (*ilaritate*), să mi se opună de concurent domnul Iacob Negrutzi, care nu numai nu este liberal, ci foarte reacționar, după chiar cum juna dreaptă din care face parte-l consideră, [și] să se sprijine de guvern?

Cum se întîmplă că în al II-lea colegiu pentru Senat candidat al guvernului este beizade Grigore Sturdza (*ilaritate*), care în Senat a făcut cel mai frumos cuvînt în contra revizuirei legei electorale, care a doua zi după proclamarea regatului a făcut interpelarea domnului Brătianu că nu mai are nici un sprijin în Europa? Cu toate acestea beizadea Grigore Sturdza este pus în capul liberalilor din Iași. Și aceasta în contra unui adevărat liberal, în contra comerciantului și marelui agricultor Dumitru Anghel. Și așa mai departe în toată țara.

Ce însemnează și aceasta : liberal nerevizionist și conservator revizionist? Nu este aci un mister? Ia să cercetăm, să vedem.

Înăuntru vrem să ne perpetuăm, să fim stăpîni ; în năuntru nu ne place cel mai mic control, în năuntru vrem să fim Cavouri, Bismarcki, avem chiar Varzinul [6] nostru și nu suferim să ne critice nimenea.

Ia afară, a ! În afară stăm mai rău. Am lăsat pe guvernul Austriei să obție satisfacerea de interese, să cîștige consimțămîntul Europei pentru trecerea Dunărei românești în sfera de acțiune a Austriei. (*Aprobări*).

Un an și jumătate nu s-a dat miniștrilor țărei de pe lîngă cabinetele străine o singură notă sau o singură instrucțiune de către ministrul din afară, și miniștrii cari și-au făcut datoria, între cari răposatul Calimachi

Catargi, cari a plătit cu viața sa curagiul și patriotismul (*aplauze*), în zadar zicea guvernului : Deșteaptă-te, deșteaptă-te ! Cestiunea Dunărei[7] este mai mare decît cestiunea Basarabiei !

Activitatea Ministerului din Afară era ca să zdrobească pe reprezentanții săi. (*Aplauze.*) Ba încă ministrul din afară a avut franchețea să spună că pe cînd a fost la Viena a scris cu mîna sa că primește să se înființeze o comisiune mixtă, primește ca Austria, care n-are un deget de pămînt țărmurean, să facă parte din această comisiune, în fine primește ca Austria să aibă președinția.

Cu această hîrtie a ministrului din afară al țărei Austria a căpătat încuviințarea tuturor puterilor mari și cînd se găsea cîte un ministru al României care zicea că ni se calcă drepturile cu luarea Dunărei din stăpînirea noastră, că se ucide România, că nu este în interesul Europei să consimță la aceasta, miniștrii de externe ai puterilor răspundeau : Așa e, poate că ai dreptate, dar acestea sînt ideile dumitale ; și noi avem miniștri pe lîngă puteri ; și noi știm bine limbagiul ce-l ținea guvernul dumitale pe lîngă celelalte state ; dumneata ești ministru la Paris, dar colegul dumitale acreditat pe lîngă altă putere vorbește altfel și ne spune că cestiunea este primită în principiu și hotărîtă de guvernul dumitale și noi nu putem avea a face cu dumneata, ci cu guvernul dumitale ; arătați-ne o notă, o scrisoare care să vă autorizeze a susține aceasta.

Dar nici notă, nici instrucțiuni nu aveam să arătăm.

În adevăr, ce s-a tratat la Londra? S-a recunoscut înființarea comisiunii mixte. S-a recunoscut participarea Austriei în această comisiune și s-a recunoscut chiar președinția ei. Și acum la sfîrșit guvernul vine, zice : Rezistăm !

Rezistăm? Dar ușor e lucrul d-a rezista în contra Europei? Poate că voiește a rezista ca în cestiunea Basarabiei. De aceea, domnilor, cît pentru mine, cred că se caută în Cameră nu atît oameni, ci * deputați revizioniști, cît se caută oameni de stat cari, într-o bună dimineață cu Cameră și Senat, să facă ceea ce a zis onor. domnul Blaremberg : să puie iscălitura României alături cu iscălitura domnului Brătianu. *(Aprobări, aplauze.)*

Iată pentru ce se cere contopirea colegielor I și II, acesta este scopul revizuirei : în năutru uciderea a orice element independent, uciderea colegiului I și II, obținerea de deputați și senatori cari să plece capul.

Eu cred că nu mă înșel. Cred că și evenimentele se vor însărcina, din nenorocire, să-mi dea dreptate, afară numai dacă energia, independența care mai este în colegiul I și II se vor manifesta cu putere, trămițînd în corpurile legiuitoare bărbați deciși a lupta în contra revizuirei. (*Aplauze.*)

Domnilor, se mai vede ceva. Guvernul actual pretinde că este liberal și dovada este că pretutindeni unde ne ducem, afară de două-trei centruri mari, noi nu găsim elemente de alte opiniuni care să vrea să lupte cu noi în fața soarelui. Găsim numai prefecți.

Întrebați ce este la Iași. Numele prefectului Pruncu devine proverbial.

Întrebați ce este la Galați. Deja numai la alegerea delegaților s-a întrebuințat baionetele ; în Iași s-au arestat alegătorii. Dar să zicem că este libertate și că guvernul voiește să democratizeze colegiul I și II. Eu mi-am pus candidatura la colegiul I de la Iaşi. Colegiul II nu va tăgădui nimeni e mai democratic decît colegiul I, pentru că acest colegiu ţine de popor şi-l compune burghezia, comerciul de mijloc, fabricanţii etc. Va să zică toţi aceştia ţin mai mult de popor. Ei bine, fuziunea aceasta a colegiilor cui are să fie fatală mai mult, colegiului I sau colegiului II ?

---

* Citește : *și!*

Credeţi dumneavoastră că colegiul II, contopit în colegiul I, va mai avea independenţa de pînă acum ? Credeţi că va mai avea căpitanii săi ? Nicidecum. De aceea sînt în drept de a zice că revizuirea este mai periculoasă colegiului I.

Astăzi căpitanii colegiului II, o dată pe an măcar, merg şi consultă ideia colegiului, dar, cînd vor fi amîndouă colegiele contopite, credeţi că au să se mai ducă cei mici la cei mai mari ? Eu unul nu o cred. Constituanta a făcut dar bine de a lăsat o reprezentaţiune proprie colegiului II. Colegiul I reprezenta tradiţiunile acestei ţări ; cînd vede că societatea se precipită de către un element de dezordine se ridică şi pune o stavilă. *(Aplauze.)*

Domnilor , nu voiesc să abuzez mai mult de răbdarea dumneavoastră. Vă sînt foarte recunoscător de binevoitoarea ascultare ce mi-aţi dat, de tăcerea care aţi păstrat-o. Sînt bătrîn. Am început lupta la 1836, cînd domnul Brătianu nu ştia nici alfa din viaţa de luptă ce am avut-o eu. *(Aplauze.)*

Mi-a fost dat pînă la vîrsta în care mă aflu să îndreptez trei rele. Erau în ţară mii de sclavi pe care-i vedeam purtînd coarne de fier. Şi aci iar fac apel la domnul Misail.

Domnul Misail : Aşa este. Ai fost totdeauna un om de iniţiativă. Ai lucrat din toate puterile pentru sfărîmarea coarnei. *(Aplauze.)*

Sînt democrat. Am văzut ţărani în butuc ; cel din urmă butuc l-am găsit la unul din liberalii de astăzi şi l-am sfărîmat. Am lucrat la emanciparea sclavilor rurali, a sclavilor albi, ca şi a sclavilor negri.

În tinereţele mele — eram de 18 ani — , după ce Mihalache Sturdza m-a făcut aghiotant al său, am văzut într-o zi pe una din pieţele Iaşului, unde era legat un bătrîn, un bici care se pleca de sus în jos. M-am apropiat şi am văzut că bătea pe un om şi că acel om maltratat astfel era un bătrîn stolnacealnic, şef de masă. I se da bătaie pentru că fiind dejurnă întîrziase cu un minut a deschide uşa şefului. Văd aci pe domnul Duca, vechi amploiat la Ministerul de Finanse, care trebuie să cunoască acest fapt.

Domnul Anghel Duca : Aşa este !

M-am dus îndată la Mihail Sturdza şi i-am spus : Iată ce am văzut.

Lui Mihail Sturdza-i plăceau ideile noi şi se bucura să vadă că în sfîrşit societatea a început să progreseze. Nu isprăvisem bine vorba cînd iată că intră vistiernicul să se plîngă lui vodă de îndrăzneala mea, că am contracarat atotputernicia sa. Vodă Sturdza era cu părul roşu şi cînd a văzut pe vistiernic că intră în odaie faţa i se făcuse mai roşie decît părul şi cu cît Mihail Sturdza se apropia cu mîinile strînse de vistiernic, cu atît vistiernicul da înapoi ; Mihail Sturdza-i zice : Cum ai cutezat să necinsteşti un boier al domniei mele ? Întorcîndu-se către stolnacealnic, pe care-l luasem cu mine, [î]i zise : Toată cinstea şi necinstea de la domnia mea vine şi, pentru că astăzi ai suferit necinste, te înaintez la rangul de paharnic.

Am desfiinţat bătaia, am desfiinţat sclavia — albă şi neagră —, aceste titluri îmi dau dreptul să zic : Sînt democrat şi, dacă votez în contra revizuirii Constituţiunei, votez pentru ca ţara aceasta să se odihnească, să nu se demoralizeze colegiele ; din contra, să se moralizeze.

Domnia lor strigau în contra corupţiunei, domnia lor strigau că unind colegiele se vor moraliza. Acestea sînt pretexte. Colegiele se vor moraliza răspîndindu-se instrucţiunea. *(Aplauze.)* Acea instrucţiune care să ridice caracterele, iar nu să le înjosească, acea instrucţiune care să dea pace ţăranilor, să-i facă să priceapă că şi pentru dînşii Constituţiunea e un adevăr, să-i scoată din acea ignoranţă care permite guvernului să acrediteze că pentru dînşii e numai ordinul subprefecţilor. *(Aprobări.)*

Vă pot asigura că în ziua de 10 şi 11, cînd s-a făcut alegerea delegaţilor, ordine peste ordine s-au dat de către prefecţi, ameninţări chiar, bătăi au prezidat la alegerea delegaţilor, iar nu libertatea votului. În cele mai multe comune ţăranii s-au convocat la primărie, unde au iscălit, şi, cum am spus, la Galaţi a intervenit chiar baioneta.

Instrucţiune dar, iar nu revizuire ; instrucţiune ca să se lumineze colegiul IV, să nu mai fie, după cum s-a zis, o minciună ; să ştie omul : *Dumnezeu şi dreptul meu.* Subprefectul şi primarul să nu mai fie agenţi electorali.

Cu modul acesta colegiul IV va dobîndi şi el independenţa sa.

Să înceteze ameninţările, care sînt teribile pentru micul comersant. Dacă e gardist să nu-l ameninţe că-l închide şi dacă e comersant să nu-l dea în judecată pentru că a ţinut oblonul deschis duminica ; să nu li se mai facă asemenea şicane, să lase pe om să voteze cu independenţă şi atunci să vie să ni se vorbească de revizuire.

Atunci comerţul va avea un element cu voinţa independentă, care va reînvia virtutea caracterului care o aveau părinţii noştri, care au rezistat chiar armatelor străine. Cînd aceste caractere se vor rădica prin stăruinţa, patriotismul şi moralitatea guvernului, guvernul va putea zice : Astăzi a venit acea zi mare ca să nu mai fie categorii şi clase. *(Aplauze.)*

Domnilor, eu sînt liberal şi nu este o singură lege liberală pe care să n-o fi votat. Dacă astăzi sînt adversar neîmpăcat al domnului Brătianu, sînt pentru că domnia sa a înşelat trecutul său şi a cătat să-l vateme pe al meu ; sînt pentru că după ce am lucrat 30 de ani — dumnealui aci şi eu în Iaşi — şi am lucrat nu numai pentru independenţa ţărei, dar şi a individului *(aplauze)*, astăzi, dacă m-am despărţit de domnia lui, m-am despărţit pentru că domnia lui este incarnaţiunea guvernului vitreg de astăzi, dar m-am despărţit pentru cuvîntul că pînă şi chiar fratele domniei sale mai mare-i impută apostazia principielor de la 1848. *(Aplauze, zgomot.)*

Sfîrşesc zicînd că sînt în contra revizuirei şi vă rog şi pe domniile voastre ca să fiţi contra revizuirei, pentru că revizuirea nu însemnează decît înjosirea caracterelor şi mai mult decît este astăzi, decît întemeierea în ţară a „viziratului fără sultan". *(Aplauze.)* Vă rog să fiţi în contra revizuirei pentru că respingerea revizuirei este un vot de blam dat guvernului Brătianu, vot la care ţara întreagă trebuie să se asocieze [8]. *(Zgomot şi aplauze îndelung repetate.)*

„Timpul", VIII, 1883, nr. 86 din 16 aprilie.

NOTE

[1] Din cronica elogioasă făcută de M. Eminescu discursului lui K. („Timpul", VIII, 1883, nr. 85 din 15 aprilie) se vede că e vorba de o replică la un discus rostit în cadrul aceleiași campanii electorale de A. C. Rosetti la Ateneul român. Vezi și supra p. 571.

[2] Vezi supra p. 571.

[3] Grigore Niculescu, mitropolit al Ungrovalahiei (1823—1834). Protestează împotriva exceselor ocupanților în 1828 și este exilat în Basarabia ; a fost înlocuit cu Neofit de Rîmnic.

[4] Vezi K., *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea a IV-a, p. 135—136, nota 22.

[5] Vezi K., *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea I, p. 59, nota 4.

[6] Varzin era moșia cancelarului Bismarck, iar Florica cea a lui I. C. Brătianu.

[7] Vezi supra p. 281, 301 și Introducerea.

[8] Unele incongruențe pe care desigur cititorul le-a sesizat trebuie puse probabil pe seama stenografului.

Ca și în Parlament, K reușește să captiveze auditoriul. Și mărturia cea mai autorizată o dă Mihai Eminescu, care comentînd discursul scrie : „Kogălniceanu vorbind ca liberal, ca liberal probat prin fapte săvîrșite, iar nu prin vorbe late, a exprimat necesitatea nu de revizuire, adică de nouă perturbațiune în legi și în spirite, ci de odihnă sub imperiul Constituțiunii actuale, cu alte cuvinte de păstrarea acestei Constituțiuni astfel cum este " („Timpul" din 15 aprilie 1883).

Discurs asupra situației politice din țară. Cu ample referiri la trecut *

(Mihail Kogălniceanu se suie la tribună în aplauzele unanime și îndelung repetate ale auditoriului.)

Christos a înviat ! a zis adineaori tînărul și plinul de talent orator domnul Drăghici. Christos a înviat ! au zis ieri preoții în toate bisericile noastre.

Christos a înviat ! zice azi omenirea în toate limbile, în toate bisericile care aparțin creștinității de deosebite rituri. Numai nouă românilor în țara noastră nu ni s-a permis să zicem : Christos a înviat ! fiindcă pentru noi Săptămîna patimilor nu s-a finit. *(Aplauze.)*

Domnilor mei, ori spirite înaintate, ori minți naive, ori inimi simțitoare, ori crezînd, ori crezînd numai riturile religiunei părinților noștri, cu toții pînă azi am fost în Săptămîna patimilor și am mers la biserică, iar azi cînd sîntem în Săptămîna luminată nu ne aflăm în casa noastră cu prieteni și familia noastră. De ce? Pentru că guvernul actual nu ne-a permis aceasta ; a voit să fim tot în Săptămîna patimilor. Întrebați pe oricine să vă spună dacă nouă românilor, în țara noastră, guvernul românesc ne-a dat ceea ce noi dăm chiar străinilor de alte religiuni — mahomedanilor și israeliților —, cărora le respectăm religiunea, întrebați dacă ne-a lăsat bucuria a ne afla în Săptămîna luminată acasă cu familia noastră. Mulți din noi au cutreierat țara în ziua întîi de Paști.

Întrebați pe la hoteluri, pe la rude cîți au venit în Iași și cîți s-au dus în provincie. Neavînd înainte decît cestiunea politică, cu toții am uitat ziua religioasă, aceasta mulțumită guvernului *liberal*. Nu putem dar zice : Christos a înviat ! pentru că cel ce zice Christos a înviat ! zice a înviat libertățile, a înviat legalitatea, a înviat dreptatea.

---

* Rostit la Iași la 18 aprilie 1883 în cadrul unei reuniuni electorale.

Domnilor mei, cel dintîi discurs care l-am rostit cînd am început viaţa mea politică l-am zis în Iaşi, cred că cel din urmă discurs politic care-l voi zice va fi tot în Iaşi, căci 47 de ani de viaţă politică dă poate drept unui om ca să aibă trebuinţă de repaos. Şi dacă azi nu-mi dau repausul de care am trebuinţă, cauza este că 47 de ani de viaţă politică cred că-mi impune datoria să viu să întrebuinţez cele din urmă puteri îndeplinindu-mi cea din urmă datorie, zicîndu-vă : Ţara aceasta a ajuns unde se află prin travaliul a două generaţiuni şi, dacă dumneavoastră veţi urma planurile ascunse şi coruptibile ale guvernului actual, viaţă politică nu veţi mai avea. *(Aplauze.)* Da, nu veţi mai avea viaţă politică, nu veţi mai avea poate nici *viaţă naţională*.

Domnilor mei, vă declar că eu mă deosibesc de opiniunea domnului Aslan şi de opiniunea acelora cari rezum cestiunea în cuvîntul *revizuirea şi nerevizuirea Constituţiunei*. Scopul final al frămîntărilor ce se fac în ţară nu este revizuirea — o afirm aceasta —, şi 47 de ani de viaţă politică dau dreptul unui om să fie experimentat în trebile politice.

În strategie, domnilor, este o espresiune — preşedintele nostru vă va spune fiindcă a fost militar — , este o manevră militară care se cheamă *diversiune* ; mă găsesc faţă în faţă cu un inamic mai numeros, mă tem să mă bat cu dînsul, atunci operez o diversiune : trimet o trupă în dreapta şi mă silesc să fac pe inamic să creadă că acolo are să fie toată armata ; el merge în întîmpinarea mea şi cade în platcă*, eu merg înainte şi iau cetatea. Iată operaţiunea revizuirei !

Hîm ! Credeţi dumneavoastră că guvernul actual este scandalizat de legea electorală că a dat reprezentanţi cari n-au făcut trebile sale sau cari n-au făcut trebile ţărei, că a fost grozav de dependenţi şi că voieşte la finitul puterei sale, cu limbă de moarte, să creieze acestei ţări corpuri legiuitoare mai independinţi cari să-i răstoarne mai iute ?

Nu mă mir de cuvintele rostite de domnul Panu, domnia sa este de bună-credinţă, este tînăr şi are viitor, însă, să-mi ierte espresiunea, este naiv în politică, dar mă mir de onor. domnul Aslan, care este mai bătrîn, să vie să vă ţie trei ore să vă spuie că legea electorală este muma tuturor relelor [1]. Cum ? Legea electorală care a trimis deputaţi guvernamentali în păr, care a trimis ca deputaţi — cu oarecari esceptiuni — ruşinea Moldovei, care n-au făcut nici o greutate a da tot ce li s-au cerut, încît guvernul n-a avut trebuinţă să facă presiune, a bătut numai din picior. În ce a împedicat guvernul fosta Cameră ? N-a putut să realizeze ideile cele mari şi trebuie să aibă colegiuri mai independenţi !

După ce domnul Aslan zice că legea electorală e muma tuturor relelor, tot domnia sa vă spune : „D-ar avea ţara un Bismarck !”. D-ar avea ţara un ceva mai puţin decît Bismarck, eu i-aş da puterea lui Caesar, puterea lui Traian, strămoşul nostru, dar cui să o dau ? *Firfiricului de la '48!? (Aplauze prelungite şi mult repetate.)*

Onor. domn Aslan zicea : „Dinaintea unei adunări a orăşenilor văd persoane cu poziţiune, văd alţi independenţi, văd oameni noi care-şi au poziţiunea creiată prin ei şi văd figuri inteligente care vrea să asculte şi să înveţe şi nu vin cu convicţiuni făcute de acasă, ci numai la adunare trebuie să-şi facă convicţiunea”. Ce, domnul Aslan n-a venit cu convicţiunea de acasă, făcută neapărat prin un studiu îndelungat, şi a rostit un discurs cu cuvinte foarte spirituale ?

---

* Pierde.

Domnilor mei, din vechea generaţiune a mai rămas în Moldova trei, patru din oamenii de la '48 : Lascăr Rosetti, care e foarte bătrîn, Iorgu Radu, apoi eu care sînt mai în vîrstă în viaţa politică, căci am făcut politică de la 1837, mai tînăr este Lascăr Catargi, Nicolae Ionescu şi pe urmă generaţiunea nouă ; în Ţara Românească a rămas domnii Rosetti şi Brătianu, ceilalţi au murit. Este fatal ca omul cel mai bătrîn, liberal din Moldova, să-l vedeţi punîndu-se în luptă cu aceşti doi oameni şi mai osebit cu domnul Ion Brătianu, şeful partidului liberal din Ţara Românească, după ce a avut acelaşi trecut în timp de 30 de ani.

În adevăr, pînă la Unire domnul Rosetti şi Brătianu erau în capul partidului liberal-naţional din Ţara Românească şi eu, dacă nu eram în cap, nu eram în coada partidului liberal din Moldova, fiecare din noi urmăream acelaşi scop : ridicarea societăţei, emanciparea societăţei, prefacerea din o societate asiatică în societate europeană, unde fiecare să aibă dreptul său, libertatea sa. Este trist, zic, că după atîta timp de conlucrare să ne despărţim. Este şi mai trist ca unul din acei oameni de la '48, însuşi şeful, omul acela, sperjur al trecutului său, să vie să zică : „*Eu şi numai eu am făcut tot*, munca domniilor voastre, munca părinţilor, fraţilor domniilor voastre nu este nimic, eu am făcut tot !"

Şi apoi cînd se găseşte unul care să-i ţie piept să-i zică : „Fii mai modest, aibi mai multă stimă pentru ţara domniei tale, pentru naţiune. N-ai fost Petru cel Mare, nu eşti măcar nici copia lui Bismarck, ca să-ţi însuşeşti travaliul ţărei zicînd : Eu şi numai eu !", cînd i se spune asemenea lucruri vine şi insultă toată demnitatea şi mai cu seamă tot caracterul moldovenesc, acest nemernic. Zic acest cuvînt fiindcă două zile i-am făcut procesul în Cameră arătînd cum a aplicat programa de la Mazar paşa şi a tăcut ca un peşte. Mai deunăzi s-a dus la Craiova şi de acolo ne-a trimis insulte. Eu de la un loc tot aşa de solemn am luat cuvîntul ca să-i resping insultele, nu să-l insult. *(Aplauze.)*

Aceasta o fac nu în numele meu — căci eu i-am dat *rendez-vous* solemn în Cameră cînd nu va fi la guvern, ci simplu cetăţean, atunci are să-mi dea seama. Azi vin în numele demnităţei naţiunei mele, în numele ţărişoarei mele Moldova să resping cu indignare aceste insulte.

Iată ce s-a întîmplat. S-a hotărît să se ducă la Craiova, unde s-a ţinut o adunare în care a vorbit onorabilul domn *marele milionar Stolojan* — acesta i-a fost Ion înainte mergătorul — , pe urmă a vorbit domnul Chiţu, primarul meu de la 2 mai, care a insultat singur, căci nu era cine să-i răspundă ; a treia zi a venit şi domnul prim-ministru — regret că nu am cuvintele stenografiate, deşi s-a luat doi stenografi din Bucureşti, dar s-a lăsat a se publica poate după Paşti. Dar şi eu am amici în Craiova şi mi-au trimis un extract, pe care-l cred exact şi care-mi zice că alegători fruntaşi din Craiova contează mult pe un răspuns al domnului Kogălniceanu.

Iată ce găsesc în acel rezumat :

„Domnul Brătianu a început discursul său prin a mulţumi acelor domni alegători din Dolj cari l-au chemat să-şi spună părerea despre revizuire". Nu l-a chemat craiovenii inteligenţi, cari seamănă cu noi mult în independinţă şi seriozitate.

„Cînd a plecat din Bucureşti, zice domnia sa, mărturiseşte că nu avea, că nu ştia ce să le spună". Aţi auzit domnia voastră ! Un prim-ministru aruncă țara în frămîntări, pune în cestiune legea legilor, Constituțiunea, și vine și zice că nu știa ce să le spună ; rău vă desprețuiește confrații ! Rău desprețuiește fruntașii Craiovei ! „Din norocire însă la gară găsește gazete, cumpără „Timpul" și dă de discursul pe care domnul Kogălniceanu l-a ținut ia întrunirea opozițiunei de la Iași [2]. Situațiunea se limpezește prin această norocită întîmplare, numaidecît găsește despre ce are să vorbească și ce are să spună. Este în adevăr o mină de aur nesecată ; ar putea vorbi împotriva acelui discurs nu un ceas, nu două, nu o zi, ci săptămîni întregi. Ar putea face o istorie întreagă despre acel discurs pronunțat la întrunirea din Iași a opozițiunei unite.

Dar mai întîi ce este opozițiunea aceasta unită?"

Ascultați domnilor din opozițiune !

„Domnul Brătianu este vier ...".

Domnul Brătianu vă spune că este vier, are moșie, că este *boier mare* și în tot momentul vă vorbește de boierie, vă arată că a vorbit cu toți împărații, însă-i caută să fie totdeauna morți (*ilaritate*) ; acum din modestie se califică de vier. Apoi domnul Brătianu mai adaogă, ca să explice ce este opoziția unită : „Domnia sa rămășițele stricate a tuturor vinurilor domniei sale le toarnă toate la un loc într-un butoi, ca să le dea slugilor de băut ; iată de ce-și aduce aminte cînd i se vorbește de opozițiunea unită".

Ei, domnilor, una din două : ori indignațiune, ori disprețtrebuie să aibi pentru acest om care zice asemenea cuvinte, dar eu zic că nici indignațiunea, nici disprețul, ci compătimirea, fiindcă este părinte de familie și are copii. Nenorocirea cea mare a acestui om, care s-a ridicat unde este prin munca noastră, este că a ajuns să se creadă un om mare și nimic nu-i face mai mare rău decît această credință. Din *praporcic* s-a făcut ministru de război, apoi mare financiar, mare diplomat, mare administrator, mare știutor de lucrări publice, *numai un lucru nu s-ar putea face, ministru de instrucție, acolo este cam slab ... Cum dar să-l iau eu în serios?*

Zice că este boier mare, dar dacă voiți să-l faceți să-și piardă sărita ziceți ca Bolintineanu : *boier mic*; voiți să-l faceți să sară și mai tare, ziceți : *nu vorbi de părinți*. Și eu nu voi vorbi de părinți, are frate pe domnul Dimitrie Brătianu, singurul care a rămas mai credincios opiniunilor de la '48, și nimeni n-a stigmatizat administrația domnului Ion Brătianu cum a stigmatizat-o fratele său, Dimitrie Brătianu [3].

Iată ce mai citesc aci :

„După această introducție începe o polemică special îndreptată contra domnului Kogălniceanu ...". Înțelegeți că nu voi să vă fac tribunal ca să spălați ori rufele ale domnului Brătianu, ori ale altuia, dar merg mai departe : „Partidul liberal, domnul Brătianu este acuzat că cu revizuirea Constituțiunei și legei electorale urmărește scopuri dictatoriale. Cine acuză de aceasta pe partidul liberal? Omul care a făcut lovitura de stat de la 2 mai fără nici o trebuință ...". Vă voi vorbi îndată despre lovitura de stat mișelească, nedemnă ce domnul Brătianu vrea să facă fără trebuință, fără nici un scop.

Domnilor, acest domn care de două ori s-a adresat la mine, care s-a suit pe umerii mei și ai fracțiunei, necontenit vorbește de 2 mai. Fiindcă am zis că poate acesta este ultimul discurs care am să-l țin înaintea domniilor voastre sînt dator să vorbesc de 2 mai. Înainte de toate vă spun că lovitura de stat a doua zi chiar după alegerea lui Cuza a fost recomandată de oameni liberali și au venit apoi și unii conservatori.

Fiindcă domnul Brătianu necontenit citează date care nu le poate verifica nimeni, eu voi cita un fapt în care am martori, oameni care trăiesc : cunoaşteţi domnia voastră că Dimitrie Rosetti Solescu este om cinstit (*aprobări. Aşa e!*), că domnul Teodor Rosetti este om cinstit. (*Aşa e! Aprobări.*) Asemenea vă citez pe generalul Florescu — rog pe stenograf să ia note ca să le vază domnul Brătianu, căci pentru dumnealui citez faptul următor :

După anul 1864 vorbea în intimitate Al. Catargi şi alţii cu domnitorul Cuza. Acesta zice : „Ce tot ţipă aceşti oameni în contra mea cum că am făcut lovitura de stat, apoi aceia care m-au sfătuit mai întîi să o fac sînt ei"; apoi se adresează colonelului Pisoschi : „Iată cheia aceasta, du-te şi deschide sertarul cutare şi vei găsi un plic, adu-mi plicul". A adus plicul şi într-însul era corespondenţa ministerului *Golescu—Brătianu* cu domnitorul Cuza de la 1860.

La 1860 eram prim-ministru în Iaşi, domnia lor prin o intrigă ţesută cu conservatorii din Bucureşti a răsturnat ministerul conservator — mi se pare că era a lui Creţulescu. Camera de atunci era aleasă după legea electorală a Convenţiunei, care, drept cum ştiţi domnia voastră, era o lege electorală cu totul aristocratică, oligarhică, care nu recunoştea de cetăţeni cu dreptul de a vota decît vreo 7 — 8 mii ; ei bine, acea lege electorală dăduse o Adunare eminamente oligarhică şi duşmană oricărei reforme sociale, oricărei îmbunătăţiri, duşmană îmbunătăţirei soartei locuitorilor, legei rurale.

După ce s-a răsturnat ministerul conservator era natural a fi chemaţi la guvern şi domnitorul a chemat la putere pe liberali — roşii, care nu aveau pe cine să se sprijine, căci mai erau şi proşti, nu avusese unde să înveţe administraţiunea, învăţase multe la Paris, dar administraţiunea şi obiceiurile ţărei nu.

Acea Adunare le-a dat un vot de blam, domnitorul Cuza era în Iaşi, ei aci-şi trimit demisiunea. În sistemul constituţional cînd un minister [î]şi dă demisiunea, domnul este pus în poziţiune sau să-i primească demisiunea, ori de nu o primeşte să dizolve Camera.

Domnul Cuza — eu i-am fost ministru în epoca cea mai mare a lui şi care cu cît se va depărta, istoria va face dintr-însul cel mai mare domn român (*aplauze prelungite*) — , domnul Cuza avea multă inteligenţă, mult patriotism, dar cu tot patriotismul lui avea şi sînge grecesc, după mamă era grec, era bizantin şi pot să zic mai şiret decît domnul Brătianu. Cuza zice : „Înainte de a le primi demisiunea, să avem cu dînşii o conversaţiune". Şi cheamă la telegraf : „ — De ce vă daţi demisiunea? — Nu mergem cu Camera, răspund dumnealor, ne opreşte în loc. — Dacă vă voi da dreptul să dizolvaţi Camera? — Tot astfel de Cameră are să vie, căci au să vină tot aceste elemente. — Atunci ce facem? — Dizolvăm Camera şi vine altă Cameră. — Aţi spus adineaori cum că tot acea Cameră are să vie, ce facem atunci? — Atunci decretăm o nouă lege electorală, atunci rezolvăm cestiunea rurală, facem economii multe prin bugetul statului şi facem înarmarea ţărei". Domnul Cuza iar întreabă : „—Văd ceva neînţelegere, contradicţiune, a face reducţiuni în cheltuieli şi a înarma ţara, cum merge la un loc? Înarmarea cere bani mulţi, cum veţi face? — Ne împrumutăm. — Sîntem un stat tînăr, n-avem credit. — Avem pe unguri, pe Klapka, pe Törek ... — Cum merge asta, aţi uitat românii din Transilvania, din Bucovina, din Banat şi împrumutaţi de la unguri bani pentru înarmarea țărei?" Atunci răspund dumnealor și întrebuințează cuvîntul acesta: „Sînt frați falși".

Aceasta a dovedit-o onor. domnul Brătianu, care a uitat că țara aceasta este adăpostul de drept al românilor prigoniți. Toți cîți aveți hrisoave, cîți ați citit acte de scutelnici, știți că, dacă țara se despopora după vremi din cauza rezbelelor, atunci stupul care umplea Moldova și Țara Românească era Transilvania și Banatul. Pînă în ziua de azi cînd întrebi un bănățean care a venit aci: — Unde ai fost? Îți răspunde: — Am fost în țară. — În care țară? — În țara mea, Moldova ori Țara Românească.

Domnul Brătianu a uitat această tradițiune; și știți cu ce inimă a luat la goană iarna sute de familii bănățene[4], lăsîndu-i peritori de foame și de frig, și i-a dat pe mîna ungurilor. Cuvîntul de „frați falși" a găsit adeverirea în purtarea care a avut-o față cu bănățenii care veneau să populeze Dobrogea, care este deșartă de elementul românesc și din ce în ce se deșartă de elementul tătăresc, din cauza relei administrațiuni.

Acea scrisoare pe care vodă Cuza o avea era de la 1863, atunci cînd se urma lupta cea mare, cînd conservatorii și liberalii se unise a refuza impozitele lui Cuza. Dînsul a făcut lovitura de stat nu cum voia dumnealor, ci cum voia națiunea.

Noi, cînd am ales pe vodă Cuza, l-am ales ca să dăm țărei legi noi, ca să întemeieze în această țară *nu liberalismul de contrabandă, ci democrația adevărată*, ca fiecare fiu al țărei să aibă parte în afacerile țărei, fiecare să aibă pușcă[5], fiecare să aibă școală și țăranii să aibă pămînt. (*Aplauze.*)

Cestiunea rurală se agita. Era articolul 46 din Convențiunea de la Paris care zicea: „Se va procede fără întîrziere la revizuirea legilor cari regulează relațiunile dintre proprietari și țărani în vedere de a îmbunătăți soarta acestora din urmă". *Se va procede fără întîrziere*; ei bine, a trecut 1858, 1859, 1860, 1861, 1862, 1863 și legea rurală nu s-a făcut, nu s-a procedat fără întîrziere — și aci sînt dator să apăr pe conservatori.

Cestiunea rurală nu era cunoscută, nu era studiată decît foarte puțin, nu era dezvoltarea care este azi în societate, nu erau capitaluri, nu era mișcare mare economică cu Europa, proprietarii ieșiți abia din războaiele din urmă erau fără capital și capitalul — cum zicea Barbu Catargi, cel mai ilustru din conservatori —, capitalul proprietarului este țăranul și fiecare zicea: „Este o revoluțiune socială, nu știm unde are să ne conducă, aceasta este averea noastră, capitalul nostru, bogăția țărei, nu putem să procedăm ușor la rezolvarea acestei mari cestiuni sociale, cu atît mai mult că avem exemplu cum s-a petrecut în alte țări, avem exemplu cîte victime, cîte lacrămi, cîte dureri a cauzat această lege — mai cu seamă proprietarilor din Belgia —, avem exemplu chiar în Rusia cea mare și puternică, cu tot prestigiul țarului, care se consideră ca însuși Dumnezeu de poporul rus, cîte sate s-a ars, cîți proprietari s-au ucis; noi, o țară mică, fără putere centrală zdravănă, fără autoritate morală, nu o să mergem ușor la rezolvarea cestiunei". La această rezistență care ne-o făcea proprietarii se opuneau trebuințele țărei, dar era un caracter, o clasă care rezista, era ceva de respectat. Ei ziceau: „Ucideți-ne, luați-ne, dar noi să ne punem ștreangul de gît nu o putem face".

Azi ni se propune nouă să ne punem singuri ștreangul de gît, dar nu ca să rezolvăm o cestiune mare, ci să fim sclavii cei mai înjosiți ai domnului Brătianu. (*Aplauze*).

Atunci, zic, ţara era nevoită să meargă înainte ; era partidul liberal din Moldova care nu înţelegea şaga, zicea : „Noi de nu vom reuşi ne vom pregăti, nu putem să lăsăm pe popor să fie lipit pămîntului, voim să emancipăm poporul de la sate, de acolo vom ridica forţele vii ale României şi misiunea lui Alexandru Ion I este ca să formeze un popor tare”.

Între Cuza şi între liberali era această ceartă, noi-l împingeam înainte, el era cam oportunist. S-a adresat la mine îndată după alegeri ca să formez ministerul ; eu am întrebat : „ — Îmi dai legea rurală ? — Nu este vremea”.

La 1863 s-a adresat la mine ; mulţi din *rivalii* lui se bucurau de nevoile în care se afla — acestea erau neajunsurile domnilor pămînteni, noi ne-am uitat la neajunsuri, nu la îmbunătăţiri. Eu i-am răspuns : „Cînd toată lumea te va părăsi, voi lua ministerul, căci refuzul lor va fi puterea mea”.

Am format ministerul la 1863, iertaţi-mă să fac puţină istorie, nu pentru mine, dar pentru societatea de atunci cari au făcut totul, nu zic ca domnul Brătianu că am făcut numai eu, nu-mi însuşesc munca părinţilor şi fraţilor domniilor voastre cei mai mari. (*Aplauze.*)

Cînd m-am întors la 1837 de la Berlin iată ce am văzut în această ţară. Eram aghiotant domnesc şi mă trimite domnitorul nu ştiu unde, trec pe dinaintea Cabinetului de istorie naturală de azi, care era atunci Ministerul de Finanse, văd în mijlocul pieţei un norod şi din mijlocul norodului se ridica un bici şi se scobora ; opresc îndată trăsura, [î]mi desfac mantaua ca să mi se vază eşarpa şi eghileturile, căci pe atunci un aghiotant domnesc avea mare putere, şi ce văd ? Un biet funcţionar, un şef de masă, un stolnicer, cum se zicea, căruia căpitanul de slujitori-i administra 25 de bice. (*Ilaritate.*)

Întreb pentru ce. Părintele vistiernic să mîniase pentru că s-a dus la minister şi vătaful nu era acolo să-i deschidă uşa şi părintele vistiernic a stat puţin la uşă ; fiindcă era cam violent, a poruncit să-i dea 25 de bice acelui nenorocit. Am luat pe acel om şi l-am dus la Mihail Sturdza.

Acest domn multe viţiuri avea, dar era un domn inteliginte şi avea mare viitor ; dînsul în toate zilele zicea : „Societatea veche, societatea fanariotă e putredă” şi că ideile noi erau la ordinea zilei — acestea sînt pagini din istoria noastră pe care nu am vreme să le scriu. Intru la domn şi zic : „Iată ce am văzut”. Mihail Sturdza n-apucă să zică : „Cum se poate ?” şi părintele vistiernic intră după mine în casă şi începe să zică : „Măria ta, m-a necinstit, iată cum se port pantalonarii Măriei tale”. Noi eram calificaţi de pantalonari sau de bonjurişti. (*Ilaritate.*) „M-a compromis, m-a lovit în demnitatea mea”. Cînd ţipa şi Mihalache Sturdza se pleca spre el, era cu părul roşu şi faţa i se făcuse mai roşie ; vodă se apropia de dînsul şi strîngea mîna. Cu cît Mihail Sturdza înainta spre dînsul, părintele vistiernic se da înapoi. „Cum ai cutezat, îi zice, să baţi un cinovnic care a fost cinstit cu pitacul meu de boierie ? ” „Măria ta” — atît a apucat să zică ... „Trebuie să-mi aduc aminte de slujbele care le-ai făcut, arhon vistiere, să nu fac o pildă, trebuie să vă iasă din minte că cu ideile acestea şi cu faptele acestea mai puteţi sta în capul acestei ţări ; aceştia — arată la mine — aduc o prefacere în starea societăţii. Unde este nenorocitul acela ?” L-am adus şi vodă-i zice : „Toată necinstea şi toată cinstea vine de la domnia mea. Te înaintez la rangul de paharnic şi necinstea este asupra acelora care te-a necinstit”. Iată ce am văzut.

Am mai văzut încă ţigani cu lanţuri, cu coarne şi cu gîtleje de fier ; am văzut prin sate ţărani puşi în butuc şi la fum dacă nu-şi făcea boierescul.

Şi atunci m-am jurat, împreună cu generaţiunea mea, să nu perim pînă nu vom desfiinţa bătaia, sclavia, pînă nu vom face în ţara noastră din toţi oamenii cetăţeni. (*Aplauze.*)

Era la septembrie 1863, Camera din Bucureşti refuzase impozitele domnitorului şi un scaun al lui C.A. Rosetti se cumpărase cu 3000 lei, fiindcă nu plătise impozitele.

Erau doi oameni cari pe vremea aceea reprezenta lui Alexandru Ioan I posibilitatea de a veni la minister şi a face reforme, era : Manolache Costache Epureanu din partea conservatorilor şi eram eu din partea liberalilor. Răposatul Manolache Costache nu era prea partizan al libertăţilor constituţionale, era [. . .]* era criticant şi totdeauna revindeca trecutul, cînd era la putere era omul cel mai parlamentar, cel mai scrupulos care am văzut în viaţa mea, acestea nu sînt complimente, sînt omagii meritate. (*Aplauze.*)

Vodă Cuza era pus în dilema aceasta : să facă lovitura de stat, ori pentru societatea veche, ori pentru societatea nouă.

Înţelegeţi foarte bine că ideile noi erau o trebuinţă de progres, demnitatea omului trebuia ridicată; Cuza vodă era prea inteliginte ca să stea la îndoială un moment cui să încredinţeze aceste reforme; s-a adresat mie. Am primit, dar am fost modest, nu m-am uitat la glorie, la titlu, m-am uitat la fapt. M-am dus la Bozianu, care era la viile sale, bătrînul era fricos, nu voia să se espuie; cu toate acestea, punîndu-i înainte prezidenţia consiliului, mi-a promis că primeşte. Mă duc la vodă şi-i spun : „Iată că am făcut ministerul". Vede pe Bozianu şi-mi zice : „— N-am nevoie de Bozianu, fii tu. — Sînt moldovean şi în Ţara Românească ştii cum sîntem priviţi noi; dacă ai face de zece ori mai mult şi dacă ai fi de acolo, ţi se va ierta". N-a voit să ştie nimic şi am primit. Am venit cu proiectele de legi la Cameră, cine trebuia să mă sprijine? Conservatorii? Conservatorii erau leali, deşi am încercat multe ca să-i putem îndupleca. Era beizadea Mitică Ghica, care atunci era conservator, a trimis la Paris pe Constantin Panu ca să vorbească cu francezi; şi ce răspunde Panu, zice : „Aş vrea să văd pe acei iluştri excelenţe ce vorbesc de parlamentarism în o ţară care are sclavi ! Nu înţelegeţi cum că vodă Cuza are să pună mîna pe putere şi să vă bată?". Îi răspunde domnul Dimitrie Ghica : „Aş vrea să văd pe acei excelenţe francezi că au moşii în Ţara Românească şi să vină să ceară desfiinţarea clăcei". De la conservatori dar nu puteam aştepta nimic. De la cine trebuia să aşteptăm sprijin? Neapărat de la liberali, şi anume de la domnul Brătianu, care cînd era ministru la 1860, prin Dimitrie Miclescu şi alţii, propusese să încercăm să vedem dacă Adunarea legislativă era pregătită să facă ceva pentru ţară. Acum cînd s-a propus, deodată ne pomenim cu depeşă iscălită C.A. Rosetti şi Brătianu că ne zice : „*Nu vă ocupaţi de cestiunea ţărănească, ţăranii pot aştepta zecimi*** *de ani*".

O voce : Buni patrioţi !

Al doilea exemplu. Cînd am înfăţişat proiectul de lege s-au adunat la Ion Cantacuzino; nu întrebuinţez oameni morţi, ca domnul Brătianu; am fost şi eu cu alţi mai mulţi să ne sfătuim; între noi era Vernescu, Ion Ghica, era Brătianu, era Creţescu, primul preşedinte de azi al Curţei de casație, și mai era unul, nu știu care. Cînd a venit cestiunea, domnul Brătianu s-a rostit pentru casă și imaș, atît; pentru doi boi să nu dea nimic.

---

* Loc liber în text.

** Citeşte : *zeci* !

Ne-am găsit noi trei : Bozianu, Vernescu și eu, cari am fost pentru lege.

Domnul Brătianu în cuvîntarea de la Craiova zice : „Omul care a făcut lovitura de stat de la 2 mai fără nici o trebuință" și mai jos vorbește de legea rurală.

Ce a voit domnul Brătianu pe atunci? A înfățișat un contraproiect care era după școala la care aparținea : era pentru *succesiunile libere*, *punerea țăranilor în dreptul comun*, adică de a doua zi să-și vîndă moșia; se mai propunea prin acel contraproiect că proprietarul trebuie să dea fărămăturile din pădure — aceasta nu vă privește pe dumneavoastră. Consiliul de Stat a primit această din urmă parte pentru Țara Românească, acolo unde legile lui Știrbei dă dreptul acesta; nu era în această privință nici o reclamațiune, nu e azi decît la Mehedinți și Dolj în privința proprietăților statului. În iarna trecută un deputat de la Mehedinți a făcut întrebarea de ce nu se aplică la moșiile statului, eu am spus că este lege, domnul Brătianu s-a suit călare pe conservatism și a zis că deși e liberal, dar idei socialiste nu va răspîndi în țară, se va împotrivi. Mi-adun suvenirurile mele și caut proiectul domnului Brătianu și-l găsesc în „Monitor", îl aduc în Cameră și mă pun lîngă domnul T. Lățescu și-i zic : „Citește cine e iscălit!" Și am început a sloveni : I. C. Bră-tia-nu, Brătianu; apoi nu s-a mîniat! Nu pentru că l-am dat de gol, ci pentru că l-am întors în ridicol. Domnia sa ca om de stat n-ar trebui să se teamă de ridicol, atunci însă s-a supărat.

Domnilor, iată despre 2 mai ce zice domnul Rosetti. Domnul Rosetti are merite mari, este mai franc, este mai tare, este de fier, de bronz și spune cu franchețe, deși pui de grec, dar spune cu franchețe tot ceea ce vrea. Iată ce zice domnul Rosetti de 2 mai : „Nu de bine s-a făcut Revoluțiunea de la 1848 și nu pentru că săteanul și țara erau fericiți s-a putut face o lovire de stat la 1864 și s-a aplaudat de toți cari, în principiu, erau contra loviturei de stat; dar s-a aplaudat pentru că nu se mai știa cum să iasă țara din acele nedreptăți". Și Alexandru Golescu cel Sfînt, care era cu totul contra loviturilor de stat, cînd a venit de la Cameră la mine, unde mai era vreo cîțiva, a strigat, trîntindu-și pălăria : „Bine le-a făcut ciocoilor!" Da, am lucrat și mi-am pus ștreangul de gît ca să luăm țara din mîna boierilor, dar să nu o dăm în mîna *ciocoilor domnului Brătianu. (Aplauze prelungite și îndelung repetate.)*

Așa este domnilor, o declar categoric. Aceasta este lovirea de stat.

Boierii cei mari s-au lepădat de dreptul de a bate, boierii cei mari au primit emanciparea fruntașilor, au renunțat la titlurile lor ; a continuat* boierismul și azi se introduce *ciocoismul unui Dimancea și unui Stolojan. (Aplauze prelungite.)*

Mi-aduc aminte, domnilor, că pe la 1846, 1847 țara avea deputați cîte unul de județ; deputații aceia ajunsese să fie bași-satrapi în județul lor. În cutare județ era *a*, în cutare *b* — nu voi să citez nume căci fiii acelor boieri sînt azi oameni noi, sînt liberali democrați și nici nu mai gîndesc la întoarcerea acelor timpuri, faptul pozitiv era acesta.

Acei deputați monopolizase toată puterea, toată influența, un om care nu avea protector nu putea să ia moșie de la mezat — pe atunci se arendau moșiile monastirești cu mezat —, venea un boier, lua moșiile și le precupețea.

---

* Citește : *a contenit!*

Ei bine, ceea ce am văzut la tinereţe, văd şi azi la bătrîneţe.

Sub Mihail Sturdza am văzut Balşi, Sturdzeşti, Mavrocordeşti; azi văd *Dimanci*, *Stolojani*, cari fac în judeţe de 10 ori mai rău decît făcea boierii aceia.

Cine i-a adus pe aceştia? I-a adus legea electorală? Legea electorală le-a dat această putere? Nu, i-a trimis guvernul! Ia tragă-şi mîna guvernul şi veţi vedea! Apoi şi eu am făcut alegeri şi sînt om franc şi ştiu cum se aduc nulităţile. Cît vor fi de căzute colegiurile, nulităţile nu vor veni pe cîtă vreme guvernul nu le va ajuta. *(Aprobări. Aşa este!)*.

Domnilor mei, după ce v-am spus acestea, vreau să vorbesc şi eu despre revizuire, vreau să vorbesc despre defectele legei electorale. Dar înainte de a vorbi despre revizuire şi defectele legei, voi să vă spun dacă stă în intenţiunea guvernului ca să se facă revizuire şi mai ales dacă stă în intenţiunea guvernului ca revizuirea să se facă pentru ca să dispară din legea actuală relele cari le-a arătat domnul Aslan.

Vă declar cu cunoştinţele mele şi cu experienţa mea că nici prin minte [nu-i] trece domnului Brătianu ca să asigure colegiurilor electorale independenţă mai mare. *(Aplauze).*

Scopul domniei sale nu este să îndrepte moralitatea, să înlătureze corupţiunea, ci scopul domniei sale este să aibă o Cameră mai servilă decît aceea care a avut-o. *(Aplauze.)*

Scopul domniei sale este că acolo unde în Camera actuală a găsit *nu* să nu mai găsească acest *nu*.

Cît a fost Camera aceasta de înjosorîtă, totuşi a zis *nu* în cestiunea Dunărei.

Domnul Brătianu s-a suit la tribună de două ori şi, cînd a zis că părerea domniei sale este să se facă ceva concesiuni, atunci s-a sculat Camera întreagă şi a zis *nu*, *nu*; s-a scoborît de la tribună şi atunci a arătat că regele era regele cel mai bun şi avea intenţiunile cele mai patriotice etc. Toţi au aplaudat. Cît se atinge de Dunăre Camera a zis *nu* şi *nu*.

Am vorbit şi eu şi m-am scoborît de la tribună în aplauzele tuturor — aplauzele sînt drepte, domnule Aslan, cînd vine de la opozanţi; a venit la mine Stătescu mai palid decît este şi mi-a zis: „Situaţiunea este a dumitale, ne-ai bătut!"

Domnul Brătianu dar voieşte să aibă o altă Cameră mai servilă, nu urmăreşte îmbunătăţirea legei, nu că voieşte să aibă un control mai mare, căci tot domnul Aslan s-a pus în contradicţiune şi a zis că fiecare guvern nu vrea control. Prin urmare, nu credeţi în stoicismul oamenilor de la guvern că voiesc ca 30 de opozanţi să se prefacă în 60, adică în majoritate.

Ceea ce vă propune azi sub numire de revizuire este diversiunea de care vă vorbeam. Să se ocupe lumea de revizuire şi în această vreme să [e]scamoteze o Cameră după gustul domniei sale şi mîine să facă una cum a zis domnul Blaremberg, că pe lîngă hotărîrea Europei să vie şi ţara să puie sigiliul aprobărei sale.

Că domnul Brătianu nu ţine la reforma legei electorale, iată cuvintele domniei sale: „Revizuirea dar cerută de liberali şi pe cale a fi efectuată de dînşii nu este, nu poate fi o primejdie pentru proprietari".

Se zice că domnul C. A. Rosetti a cerut-o. Nu! Domnia sa şi-a însuşit-o numai şi a repeţit-o. Domnul Fleva şi alţi deputaţi au cerut-o acum patru ani. Ceva mai mult: nici aceşti domni chiar n-au cerut-o cei dintîi.

Încă de mult domnul Brătianu vorbise cu domnul Manolache Costache (alt răposat) şi cu alţi conservatori (nu-i numesc) că foarte necesară ar fi o revizuire a legei electorale. Ba încă domnul Manolache Costache compara pe alegători cu nişte gîşte şi pe guvern cu o gîscă măreaţă care le ţine traista cu grăunţele.

În adevăr, şi eu am vorbit cu răposatul Manolache Costache, dînsul zicea : „Mă unesc cu dumneavoastră, dar iată cum vă cer reforma legei electorale : să se desfiinţeze colegiul al IV-lea ca o minciună, colegiul al III-lea să se supuie censului". Era liberal englez, dînsul nu vrea popularitate. Noi nu am primit. Dovadă este că în programa de la Mazar paşa nu se zice nici un cuvînt măcar despre reforma legei electorale. Mai mult decît atît, şapte ani n-a vorbit niciodată despre aceasta, s-au făcut numai comentarii asupra aplicărei legei electorale şi au fost aşa de pişicheri că n-a prevăzut nimic ca sancţiune a violărei votului secret.

Dumneavoastră cari sînteţi aci să ştiţi că deja a venit hîrtie fasonată în care are să fie scris numele candidaţilor, fiecare va avea o asemenea hîrtie şi de la biurou i se va da una albă şi i se va zice alegătorului : „Cea albă să mi-o aduci mie, cea scrisă s-o pui în urnă".

Domnul Aslan : Ai şi dumneata hîrtie de aceea ?

O am şi astfel are să se proceadă. *(Aplauze.)*

Domnilor, acum este tîrziu să mai continui, vă rog să veniţi şi diseară ca să vă fac istoria şi să vă spun şi eu opiniunea mea în privinţa legei electorale. Vă rog să veniţi aci, cu atît mai mult ca să nu se zică că atac în absenţă pe aceia cari combat opiniunile mele şi aci este un gaj şi pentru mine şi pentru adversari decît la primărie unde se fac buclucuri.

Pînă a nu ne despărţi, voi să fac o mică personalitate : onor. domnul prefect de aci mi-a trimis răspuns că să-i tai mustăţile dacă voi avea 25 de voturi. Mă tem de aceasta, dar nu mă mir de om fiindcă i-am fost foarte mult amic, ca mai tînăr şi eu ca mai bătrîn ; cît am putut l-am îndatorat ; acum a socotit să-mi plătească trata de recunoştinţă şi mi-a răspuns cum mi-o plăteşte, că nu o să am decît 25 voturi. Am răspuns că sînt oameni care-şi plătesc tratele în diferite moduri — unii o plătesc onorabil, alţii rup tratele şi zic : „Ieşi afară !"

Nu mă mir, fiindcă am avut onoare cînd eram mai tînăr, la '48 să văd ce s-a petrecut în oraşul Iaşi de către aga de atunci . . .

O voce : Pruncu.

A slujit pe Mihail Sturdza şi i-a înlesnit paşaportul ca să meargă la Paris şi aga actual va face ceea ce a făcut aga de la '48 şi mă tem că va înlesni domnului Brătianu paşaportul de a pleca de la putere.

Şedinţa se suspendă la 5 şi jumătate ore. Şedinţa se redeschide la 8 şi 15 minute seara. Domnul Kogălniceanu e primit la intrarea în sală de numerosul auditor în aplauze prelungite şi îndelung repetate pînă la suirea la tribună, apoi continuă :

Domnilor mei, vreau să finesc odată personalităţile mele cu domnul Brătianu.

Ce trebuie să credeţi de un prim-ministru care anunţă tuturor *urbe et orbi* că are să meargă la Craiova să ţie un discurs, în care să arate opiniunile sale în privinţa situaţiunei din afară şi dinăuntru, să arate ce a făcut cu această ţară care a frămîntat-o ca un aluat şi în loc de aceasta începe o ceartă de mahalagioaică cu un om departe de dînsul cu două grade geografice.

Mă mărginesc numai a-i zice: iubiţii noştri fraţi de peste Milcov ne califică de evrei, că am contractat cîteva obiceiuri jidoveşti, îi voi plăti la vremea cuvenită capitalul cu camătă jidovească. *(Aplauze, ilaritate.)* Şi nu voi lăsa între noi să ne despartă Oltul, Argeşul, Dîmboviţa, Siretul şi Bahluiul, ci faţă în faţă. Cea mai mare nenorocire a domnului Brătianu este că lumea care îl cunoaşte nu-l ia în serios şi dacă n-ar fi fost bătrînul Rosetti, om de voinţă, om de fier, om care urmăreşte un scop şi care cînd îi spune mintea lui că să fie în urmă, să tragă şi să sufere, dacă n-ar fi fost acest om, niciodată domnul Brătianu n-ar fi fost decît ceea ce zicea Bolintineanu la 1848, *firfiric*. Numai om de stat nu este, numai om care să aibă conştiinţă de misiunea lui nu este.

Domnia sa în acel discurs ajungînd să vorbească de cestiunea Dunării n-are curagiul să spună ce gîndeşte.

Să vă fac eu acum istoria Dunării? Nu pot s-o fac în o conferinţă politică. Toţi ştiau că Dunărea este împrejurul căreia chiar de la romani s-au făcut luptele cele mai mari şi romanii ziceau: *Cine posèdă Dunărea are împărăţia lumei.*

Negreşit că oamenii de stat ai Germaniei — şi mai cu seamă ai Austriei — au ştiut aceasta. O ştiau foarte bine la 1856, cînd s-a făcut Tratatul de la Paris, o ştia încă mai înaintea Conferinţei de la Viena, care s-a ocupat foarte mult de Dunăre. Austria a chemat luarea-aminte a puterilor asupra importanţei Dunării.

Austria, care a formulat cele dintîi preliminarii ale Păcei de la Paris, nu s-a interesat de drepturile noastre, nu a zis Rusiei: Tu ai fost protectoarea Moldovei şi a Românieі, tu ai încheiat Tratatul de la Cainargi; ţi-ai vărsat sînge pentru această ţară; de la Petru cel Mare răsplata şi a sîngelui şi a lacrimilor şi a durerilor ce Moldova şi Ţara Românească le-a simţit — căci în adevăr noi am plătit cu pierderea terenului nostru, cu domniile pămîntene, cu surghiunirea lui Cantemir şi cu tăirea lui Brîncoveanu suirea pe tron a lui Petru cel Mare.

N-a venit Austria să zică: Rău şi fără cale ai luat o parte din Moldova, căreia i-ai recunoscut individualitatea ca stat; dar Austria a zis: Dunărea este fluviu german şi avem convingerea că prin Dunăre se ajunge la Marea Neagră; tu, Rusie, te-ai apucat şi ai potmolit gurele Dunării, să ne dai gurele Dunării înapoi.

Acestea au fost preliminariile Tractatului de la Viena. Şi pe urmă la Tractatul de la Paris a zis: Pe lîngă Dunăre să mai dai o bucată de pămînt, ca să te opresc să pui mîna pe Dunăre; s-a făcut propunerea să se dea Moldovei o parte de pămînt din Basarabia de lîngă Hotin şi pînă în Marea Neagră.

Era atunci împărat al Rusiei Alexandru II, care a trimis un general al său la Paris şi s-a făcut apel la generozitatea lui Napoleon şi împăratul Napoleon, care avea încrederea marilor puteri, a consimţit ca acel pămînt să se dea Moldovei spre mai marea asigurare a libertăţiei Dunării.

Acest pămînt este ceea ce se numeşte Basarabia română. Acel pămînt l-am stăpînit 23 de ani şi n-am făcut nimic cu dînsul. Chiar a doua zi de la cedarea lui au început plîngeri născocite cerînd reincorporarea cu imperiul Rusiei.

Înainte de 1870, însuşi Napoleon a voit să dea înapoi Basarabia Rusiei, dar atunci Rusia avea un articol din Tractatul de la Paris de modificat; era articolul relativ la mărginirea ce se făcea Rusiei de a întări Sevastopol şi avea o marină militară pe Marea Neagră; aceasta a dobîndit-o în vremea războiului între Germania şi Francia [6].

Orice om care se ocupă cu mersul afacerilor din afară, şi azi nu este permis unui om de stat român să nu ştie ce se petrece în afară, căci se răsfrînge cu paguba statelor mici, orice om cu minte trebuie să ştie că Rusia cînd s-a hotărît să declare rezbel Turciei avea o revanşă de luat în contra rezbelului Crimeii şi ceea ce Rusia dorea mai mult era să rupă în bucăţi Tractatul de la Paris, care era o umiliaţiune pentru dînsa.

Trebuia să ştie acestea un om care era în capul ţărei. De a ştiut sau nu, nu ştiu. Dar în această privinţă nu trebuie să luăm ca adevărat[e] nici cele zise de onor. domnul Brătianu, nici chiar cele zise de mine, să luăm cu adevărat ceea ce reiese din logica faptelor.

Domnul Brătianu deodată se duce la Livadia, vede pe împăratul, împăratul nu se jena a-i spune: „Nous allons combattre ensemble'' — avem să ne batem împreună. Cînd un împărat al Rusiei vine şi spune în public că are să se bată alături cu armata română, negreşit că a tractat mai înainte cu primul-ministru.

Domnul Brătianu este un om foarte democrat, foarte roşu, foarte liberal. Domnia sa de multe ori a zis acest cuvînt, care îl găsesc în discursul domnului Rosetti de la Ateneu [7]. Domnul Rosetti, vorbind de scopul înfiinţărei jurnalului „Românul'', zice: „De atunci şi pînă acum n-am încetat de a repeta aceste cuvinte şi domnul Brătianu le-a repetat de cîte ori a luat cuvîntul, şi-mi aduc aminte o frază a lui care a zis-o în sala Slătineanu: *N-am aprins lumînare la nici un sfînt şi cînd am văzut că vreunul a vrut s-o aprindă, am suflat ca s-o sting''.*

Foarte frumos! Un lucru numai să constat: *nu numai că n-a stins nici o lumînare cînd a văzut-o aprinsă de cineva, dar a aprins două, trei mai ales înaintea unui împărat.*

Cînd s-a văzut în faţa împăratului Alexandru vorbea cu multă plecăciune, dosul său nu avea oase, era de cauciuc. *(Ilaritate.)*

Spaniolii au un cuvînt, cînd merge cineva în casa unui spaniol şi vede un tablou frumos, dacă-i zice: „Ce frumos tablou!'' El răspunde: „A la disposition de votre se[igneurie][8]!'' — La dispoziţiunea dumitale; acest cuvînt se întinde aşa de departe încît de i-ar zice cineva: „Ce cocoană frumoasă ai!'' El răspunde: „A la disposition de votre se[igneurie]!'' Aşa a făcut şi domnul Brătianu cînd i-a vorbit împăratul de cele viitoare, a răspuns: „A la dispozition de votre se[igneurie]!'' *(Ilaritate, aplauze.)*

S-a hotărît împăratul Alexandru să treacă Prutul şi nu poate tăgădui domnia sa că la întoarcerea de la Livadia nu ştia nimic, căci îndată s-a făcut pregătiri: dorobanţii s-au concentrat, puşti au venit în ţară, tunurile cele mari a venit date de împăratul Rusiei, armata noastră a ocupat podul de la Bărboşi, pînă a venit ruşii, şi apoi s-a tras înapoi. Mai mult ceva, regele, atunci domn, a făcut ceea ce a făcut Cantemir sub Petru cel Mare, a chemat pe boieri să-i întrebe ce să facă; asemenea domnul Brătianu a sfătuit pe domn să cheme pe toţi capii de cabinet ai ţărei, pe toţi miniştrii — eram şi eu acolo — ca să se sfătuiască. Unii a zis a se trece Dunărea, alţii, sătui se vede de rege, l-a sfătuit să se ducă la munţi, ca mai uşor să-l treacă dincolo, alţii să stăm neutri, alţii au zis să se facă o zonă pe unde să treacă armata rusească, alții erau care ziceau : Bine este să fim cu rușii și este bine să fim și cu nemții. Mi-a venit și mie rîndul, am întrebat : Ați consultat toate puterile ? Ați dobîndit neutralitatea, aveți de undeva promisiuni ? Mi s-a răspuns : De la guvernul austriac, care trimisese o depeșă, în care contele Andrassy vorbește în termeni vagi că a fi cu rușii nu este a fi contra Austriei. Eu am văzut că din tot rezultă că eram numai față în față cu Rusia, să scăpăm instituțiunile noastre, să facem ca ocupațiunea să ne coste cît se poate de puțin. După ce a auzit aceste cuvinte ale mele, regele a zis : „Vă foarte mulțumesc" și am plecat.

Toate acestea cari le spun sînt istorice și actorii trăiesc, prin urmare nu se poate zice că chem martori pe morți, căci, dacă a murit Alexandru al II-lea și Gorceakov, sînt actele cari vorbesc.

A doua zi mă trezesc cu domnul Brătianu că vine și-mi zice : „Te cheamă Măria sa". Mă duc și Măria sa îmi zice : „— Sfaturile dumitale sînt cele mai practice, ce ai zis dumneata am făcut. — Ce ați făcut ? — Avem convențiune încheiată, gata a se iscăli, să primești Ministerul de Externe !"

Eu cunoșteam pe domnul Brătianu și știam că ceea ce face nu o face pe contul *Floricii* [9], ci pe contul României.

Înainte de a primi am zis să văd convențiunea. M-am suit cu domnul Brătianu în trăsură și m-am dus la consulul general al Rusiei, baronul Stuart. Acesta mi-arată convențiunea. Convențiunea aceasta s-a tractat șase luni la spatele domnului Vernescu, ministru de interne, și la spatele domnului Nicolae Ionescu, ministru de externe ; o spun aceasta spre a vă dovedi buna-credință, lealitatea domnului Brătianu. Am văzut convențiunea și cel dintîi lucru a fost să-l întreb : „Ce ai făcut cu hotarele noastre, ai luat vreo măsură ?"

Mi-arată articolul 3, care zicea : „Împăratul se obligă a respecta *statu quo* politic al României'. Eu zic : „Nu, era lucru foarte necurat, eu nu primesc aceasta ; eu voiesc să se zică *integritatea teritoriului în cuprinderea fruntariilor sale actuale*". Atunci îi văd îngînînd și pe unul și pe altul și baronul Stuart îmi zice : „N-am instrucțiuni, *c'est à prendre ou à laisser*, primiți sau respingeți ; dar să telegrafiez ca să-mi vie împuternicire".

În astă vreme lucrul era hotărît și guvernul rusesc era așa de sigur că se va accepta convențiunea cum este făcută, căci se dăduse ordin pentru trecerea fruntariilor, [care] trebuia să se facă tot într-o zi și în Asia și în Europa. După patru zile vine încuviințarea de la Petersburg că se primește amendamentul propus de mine. Tot în convențiune era zis că în cinci zile să se ratifice de Camere.

V-am spus că era ordin dat și nu era chip să se contramandeze trecerea fruntariilor și vă aduceți aminte că a intrat trupele rusești în Iași, fără ca autoritatea centrală ori comunală să fi primit de la noi vreun ordin, a intrat cu proclamațiunea marelui duce Nicolae, ca cum ar fi intrat într-o provincie turcească. În urmă ducele Nicolae s-a scuzat că lucrurile erau aranjate.

Toți știu că eu am ținut pe loc iscălirea convențiunei cu Rusia și am modificat articolul trei în privința garanțiilor ; ei bine, iată un om pretins serios, un prim-ministru care, la stigmatizarea ce eu am adus decorațiunilor cari se dau pentru a corupe pe alegători, zice : „Domnul Kogălniceanu vorbește de decorațiuni, ca mijloc de corupție electorală. Liberalii nu țin la decorațiuni".

Toţi sînt plini, afară de domnul Rosetti şi domnul Dimitrie Brătianu, toţi ceilalţi, pe lîngă zgarda ce o port, cad sub greutatea decoraţiunilor.

„Domnului Brătianu i s-a dat de către un împărat un mare cordon şi l-a refuzat. Dar domnul Kogălniceanu, faţă cu domnul Brătianu, n-a voit să iscălească convenţiunea ruso-română decît cu condiţie să i se promită marele cordon al *Vulturului alb*”.

De la înălţimea acestei tribune, din mijlocul acestei adunări îi trimit unde se află dezminţirea cea mai eclatantă la neruşinatul neadevăr şi în curînd voi face să primească dezminţire de la acela cu care am tractat în cestiuni mari naţionale.

Dar domnia sa zice că i s-a dat un mare cordon şi l-a refuzat. Foarte imprudent a fost domnul Brătianu că a citat acest fapt, trebuia să lase 20 de ani ca să moară toţi aceia care ştiu cum a refuzat şi pentru ce a refuzat.

Domnilor mei, cînd mergeţi la Burdujeni, vedeţi în dreapta drumului de fier o mare încăpere negătită; aceasta este gara care se pregătea pentru Burdujeni. Aceasta era ruperea umiliaţiunilor ce sufer funcţionarii noştri în gara mixtă de la Iţcani. Pentru ce acea gară nu este dată exploataţiunii? Nu a fost bani să se gătească? Dar ţara ar fi dat totul ca gara de la Iţcani să se strămute pe pămîntul românesc. S-a făcut o convenţiune de domnul Boerescu, prin care domnia sa recunoştea ca să rămîie gara României, unită cu gara Austriei la Iţcani, şi acea convenţiune s-a admis de majoritatea Camerei în timpul conservatorilor. Cînd s-a adus în Cameră acea convenţiune, noi opozanţii liberali împreună cu domnul Brătianu ne-am gîndit cum să respingem acea convenţiune şi eu, directorul drumului de fier de la Iţcani pînă la Iaşi, am ridicat cestiunea : Dar după 99 de ani ce se face cu această gară, a cui va rămînea? Dumneavoastră ştiţi foarte bine că un stat străin nu poate să aibă pe teritoriul altui stat proprietate şi drumul de fier are să devie proprietatea statului după 99 de ani; fiindcă gara de la Iţcani este făcută cu banii noştri, am zis să ştim ce se face cu gara aceea.

Cu chipul acesta am putut înlătura cestiunea.

Pînă a venit răspunsul a căzut guvernul conservator şi a venit guvernul liberal.

A început a ploua cererile de la locuitorii din Iţcani şi Suceava ca împăratul Austriei să nu lase strămutarea gărei, necontenit eram asediaţi de mijlociri ca să subscriem convenţiunea, noi am refuzat continuu. Odată s-a găsit un inspector general austriac, care a socotit că noi nu am fi în stare să aşezăm în grabă o gară provizorie pe pămîntul nostru şi ne trezim cu un ultimatum ca în 15 zile să deşertăm gara de la Iţcani. „Bogdaproste !” am zis şi îndată am dat ordin să se strămute; eu eram ministru de interne şi *ad interim* la preşedinţia consiliului, căci domnul Brătianu era afară din ţară. Am dat ordin domnului general Gherghel, care era prefect la Botoşani, să se înceapă strămutarea, o dată la Vereşti şi alta la Burdujeni.

A văzut Austria că noi luăm lucrul în serios şi a început notele a veni că consimte să tratăm; noi am răspuns : „Ne-aţi maltratat, nu aţi păzit convenienţele, am deşertat casa, nu mai primim nimic”.

Primim de la domnul Brătianu depeşă în care ne zicea : „Nu puneţi atîta rîvnă, avem nevoie de Austria”.

În capul Ministerului Lucrărilor Publice era colonelul Fălcoianu; acest om este un om de soluţie şi cu dînsul s-a făcut treabă bună. I-am zis : „Să te văd acum !” Şi cînd a venit domnul Brătianu în ţară a găsit gara strămutată şi a început a zidi.

În acest timp stăruințele dela Austria să ducem amploiații înapoi la Ițcani nu încetau. Se apropia Congresul de la Berlin și eu am trimis pe domnul Brătianu și i-am zis: „Nu te opri la Viena, căci cum te vei duce are să te apuce să dai gara de la Ițcani înapoi și știu că nu poți refuza”. *(Aplauze.)*

Ași! Parcă i-am zis: „Du-te!” Și cel dintîi cuvînt care i s-a zis la Viena a fost: „Gara de la Ițcani” și domnia sa a răspuns ca la Livadia: „À la disposition de votre se[igneurie]!”

Atunci s-a promis *marele cordon al lui Leopold*, mare decorațiune; în adevăr domnul Brătianu a fost foarte modest, a refuzat-o. Știți cum a refuzat-o? A zis: „Măria sa ar fi foarte fericit ca această decorațiune să se dea mitropolitului primat”. Atunci persoana înaltă cu care trata a zis: „Să fie!” Și mitropolitul primat a primit *marele cordon al lui Leopold.*

Cum a plătit mitropolitul acea decorațiune? Mitropolitul a plătit-o cu independența caracterului său, a plătit acea decorațiune refuzînd și președinția consiliului de revizuire.

Atunci întreb pe onor. contradictori să spuie: legea electorală este cauza cum că corupțiunea nu a cruțat nici chiar pe mitropolitul primat?

Aci doi pași este casa lui Conachi, în acea casă la '48 trăsese Talaat efendi. Într-o dimineață de la Mitropolie a purces un cortegiu mare și solemn, în capul cortegiului era mitropolitul Meletie, după dînsul venea toți boierii cei mari: Bălșeștii etc. etc., și pe lîngă acele trăsuri tot norodul se ducea la Talaat efendi să citească durerile țărei și cînd mitropolitul citea două rînduri de lacrimi îi curgea stropindu-i nu numai barba cea mare, dar și haina. Nu vorbesc de mitropolitul Veniamin Costache, acel om sfînt, care cînd nu i-a plăcut guvernul lui Mihail Sturdza și-a dat demisiunea și s-a transformat în simplu monah la monastirea Slatina. Mitropolitul primat de azi știți că a fost mitropolit aci și știți că a fost și el bărbat, punîndu-se în capul acelei mișcări asupra căreia istoria nu și-a zis ultimul cuvînt. Mitropolitul a zis atunci: „Unde este turma și păstorul!” Cum se întîmplă că același mitropolit, devenit primat al României, care trebuia să dea exemplu de caracter al potcapului, al hainei călugărești, l-am văzut în capul a cîțiva clapiști ducîndu-se la Florica ca să roage pe domnul Brătianu să-i ierte, să vie să ia cîrma țărei, fiindcă România fără domnia sa nu poate! *(Ilaritate.)*

Care este cauza că acel mitropolit, uitînd că după canoane cel din urmă preot din sat înaintea unui Justinian și a lui Constantin chiar, ca apostoli, n-are voie să iasă în întîmpinarea lor decît pînă la ușa bisericei, cum se întîmplă, zic, că acest mitropolit merge între aghiotanți, între suita regelui pînă la Vîrciorova și se ascundea căci era lui rușine de dînsul, încît văzîndu-l vlădica de Argeș i-a zis: „Ce faci, prea sfinte, de ce nu mi-ai spus unde ești, ca să-ți ies înainte cum se cuvine”?

Iată pentru ce domnul Brătianu, neinteresatul democrat, a refuzat decorațiunea *crucea lui Leopold*, a refuzat-o ca să corupă un mitropolit.

Domnilor mei, vin iarăși la cestiunea Dunărei[10]. V-am spus că Rusia prin Tractatul de la Berlin a voit să rupă Tractatul de la Paris și a cerut Basarabia înapoi.

Principele Gorceakov zicea: „Pentru Europa bucata de pămînt care s-a dat Moldovei nu este o cestiune de pămînt, este o cestiune de apă. Ați dat Moldovei și acum României o bucată de pămînt, nu ca drept ce ar fi avut România, ci ca să apere independența Dunărei; nu aveți nevoie de acel pămînt căci sînt alte mijloace ca să puteți asigura libertatea Dunărei și acele mijloace să le arate Austria". Și bătrînul Gorceakov a luat condeiul și l-a dat contelui Andrassy; acesta l-a dat baronului Haymerlé, care a scris în Tratatul de la Berlin toate garanțiile în privința libertății Dunărei.

Ce s-a zis?

Întîia garanție este în menținerea Comisiunei europene la Dunăre. Al doilea, Comisiunea europeană va face regulamentele pentru asigurarea libertății Dunărei de la Galați la Porțile de Fier. Mai cerea ceva, ca un comisar delegat de la Comisiunea europeană să supravegheze executarea, prin aceasta se subînțelegea că executarea o lasă în mîna statelor riverane.

Atît era de geloasă Europa de aceste dispozițiuni, de a garanta libertatea Dunărei, încît a refuzat unui delegat al ei dreptul de supraveghere, a refuzat orice corp, chiar cu delegațiunea Comisiunei europene. S-a zis: Se va face un regulament și se va da sub paza tuturor statelor riverane. Acesta este Tractatul de la Berlin.

Cum se face că acum, patru ani de la iscălirea acelui tratat, se înfățișează Austria și cere o comisiune, nu un congres, cu misiunea *ad hoc* de a curăți gurele Dunărei, să creeze un corp, comisiunea mixtă, să se recunoască că Austria are dreptul să facă parte din acea comisiune și să aibă președința cu vot preponderent?

Credeți că diplomația austriacă este atît de neprudentă, atît de hazardoasă încît să arunce cereri fără să stăruie să le realizeze? Nu. A fost și s-a urmat înțelegeri.

Domnul Brătianu publică acum *cartea verde* a cestiunei — și o voi spune cum o publică —, îl defiez să arate că *un an și jumătate a dat o singură notă combătînd propunerile Austriei.* Un an și jumătate a tăcut. Dar în acest timp care a fost răsplata unui ministru care zicea că „dacă sînt ministru al României datoria mea este să fiu român și să-mi apăr drepturile țărei"? Dumnealui s-a purtat ca către un om care nu este poftit la masă și îi dă peste degete ca să nu se atingă. *Lui Calimachi Catargi i-a făcut imputări că a scris în cestiune.* Eu i-am trimis o scrisoare mai mare și a zis că este prețioasă și o va studia la vreme și după un an și jumătate mă trezesc cu o notă. *Nota aceea în care zicea: „Ca să placem puterilor străine, am primit ca să se înființeze comisiunea mixtă, am primit ca Austria să facă parte din ea, ca președinția să fie a Austriei, dar cu dreptul de apel".*

Ce a făcut mai mult Tractatul de la Londra? A venit Austria și a zis: „Ce țipați, iată ce zice România, iată scrisoarea lui Boerescu, scrisă cu mîna lui, prin care recunoaște comisiunea mixtă, admite pe Austria și președinția ei". Atît a făcut și Tractatul de la Londra. Dreptul de apel l-a făcut mai bun, a zis: „Decît să mergeți la Galați, vă trimit un delegat care să oprească să fie apel, căci va face majoritate".

Astăzi, după ce țara întreagă a zis *nu*, domnul Brătianu rezistă.

Cum rezistă înaintea a șapte puteri, înaintea unui tractat formal?

Iată ce lucru frumos spune aci: „În privința cestiunei Dunărei, domnul Kogălniceanu și ai domniei sale acuză pe guvernul liberal că o să pață cu Dunărea ca cu Basarabia. Și domnul Kogălniceanu cu ai domniei sale au declarat că Basarabia nu puteam decît să o pierdem, *însă domnia sa și ai domniei sale ne acuză că, trebuind să o pierdem, barem să nu ne stricăm cu Austria.*

Precum cu Basarabia așa și cu Dunărea, domnul Brătianu nu cedează, nu se învoiește să lase a ne fi călcat dreptul fără ca domnia sa să consfințească această călcare prin învoire".

Apoi, domnilor, ori sîntem noi, mai cu osebire craiovenii, nişte oameni cari ascultă tot ce se spune, cai verzi pe perete, ori domnia sa, în marea sa putere şi înălţime, nu mai vede lucrurile cum sînt, Cum? Un an şi jumătate tace şi apoi dă tot Austriei, arată că domnia sa consimte. La Paris ni se zicea, cînd apăram cestiunea Dunărei: „*Poate că sînt opiniunile domniei voastre, guvernul dumneavoastră a dat şi Haymerlé ne-a arătat copia declaraţiunei domnului Boerescu*".

Domnul Brătianu ne spune că rezistă, apoi cum rezistă? Diplomaţii aceia sînt proşti să nu înţeleagă lucrul?

Contele Andrassy a fost la Sinaia şi a zis că numai şovinismul românilor opreşte rezolvarea cestiunii Dunărei.

Iată că acum în porturile noastre vom avea amploaiaţi austrieci, căci cine va da hotărîri în materie de corăbii, cine va regulamenta? Comisiunea mixtă, Austria.

Austria de la Vîrciorova în sus nu primeşte să avem acelaşi rol, de ce găseşte că este lucru foarte natural ca ea singură să fie stăpînă? De ce ea, care refuză ca un străin să aibă cît de puţină înrîurire acolo, cere să aibă şi preşedenţia şi vot preponderent în Dunărea română? Austria a căpătat aceasta.

Acum, nu la a 11-a oră, ci la a 6-a oră după ce s-a îngropat morţii şi s-a tras clopotele, vine domnul Brătianu şi zice că rezistă. Va rezista cum a rezistat şi în cestiunea Basarabiei.

S-a dat şase luni pentru ratificare! Domnia sa crede că pentru ochii frumoşi ai domniei sale, că în faţa rezistenţei domniei sale puterile au să se întrunească şi să schimbe tractatul. Eroare profundă!

Nu se va executa tractatul acum. Apoi cînd dumneavoastră aveţi o poliţă în buzunar de la un om bogat, acesta nu se înlesneşte a plăti, nu îl sileşti, ci zici: „Lasă că nu pierd paralele!" Astfel zice şi Austria: „Am un tractat iscălit de şapte puteri, va veni vremea cînd România va avea nevoie de mine!"

Dar, dacă nu se va executa, cui se datoreşte? Rusiei, iar nu ministrului[11] domnului Brătianu, care a zis că dacă-i va de un picior ... undeva se va duce.

Acest domn, care un an şi jumătate nu a dat nici o notă în cestiunile principale, cînd a auzit că Rusia voieşte să facă navigabilă gura de la Ociakov, îndată domnia sa, îndemnat de inspiraţiune, a protestat.

Uită domnia sa că ceea ce Rusia cere pînă la Ociakov cere şi pentru România. Cine a fost la Sulina să spună dacă este oraş românesc, dacă administraţiunea noastră însemnează ceva. Acolo boierii cei mari sînt membrii Comisiunei europene.

Ceea ce Rusia a dobîndit pentru dînsa a dobîndit şi pentru noi, pentru că gura Sf. Gheorghe are să fie cel mai important port şi ale cărui două maluri sînt ale noastre.

Ilustrul *mameluc* al domnului Brătianu, cînd am vorbit de Ociakov şi am spus că Rusia are amîndoi ţărmii, prin vocea mintosului Dimancea m-a întrebat „De unde ai luat aia?!"

Voci: Sînt tari în geografie. *(Aplauze.)*

Domnul Brătianu a întărîtat pe Rusia.

Rusia a gîndit că această ţară a fost alcătuită de dînsa şi că are aceeaşi religiune, şi, cînd a cerut Austria dreptul să execute, a zis: „Regulamentul acesta nu se execută"!

Iată pentru ce Tractatul de la Londra poate nu se va executa. Dar este un tractat iscălit de şapte puteri şi nimeni, cum ştim, nu stă cu hotărîre judecătorească cîştigată fără să execute şi să aştepte ca debitorul să scape de dînsa prin lunga prescripţiune.

Va rezista! Dar dovadă că ştie că este periculos de a rezista este că domnul Brătianu vrea să aibă altă Cameră şi care să nu zică ca aceea care s-a dus: „Nu primim!"

Şi cînd de la Viena a fost interpelat în mod oficios ce însemnează această revizuire a Constituţiunei, s-a spus că se speră că noua Cameră va fi mai politică, mai înţeleaptă şi nu va zice nu.

Iată cauza revizuirei. Să vie o Cameră, nu mai morală, nu mai necoruptă, o Cameră aleasă nu de alegători mai independenţi, ci să vie o Cameră mai plecată şi care să zică ca oameni mintoşi, ca oameni pricepuţi: *Trebuie să ne supunem.* Nu ar fi aceasta comedie? Cum? Domnul Rosetti, sufletul, energia partidului liberal roşu, susţiitorul guvernului, vine francamente şi zice: „O doresc revizuirea pentru că colegiele actuale sînt corupte, pentru că este un satrapat, pentru că dreptul omului este nesocotit, toţi sînt născuţi deopotrivă". Şi ia ca adversar al său, piept la piept, pe principele Grigore Sturdza şi toate cuvintele sale de la Ateneu este o refutaţiune ale cuvintelor celor mai bune cari s-au zis în contra revizuirei, ale principelui Grigore Sturdza.

Va să zică sufletul guvernului actual este pentru revizuire.

Domnul Rosetti în cuvîntul său de la Ateneu iată ce zice: „Revizuirea, domnii mai, ştiţi că sînt cel dintîi care am pus-o în public la ordinea zilei ...". Şi cînd l-a chemat pe domnia sa să facă parte din comitetul liberal naţional central, domnia sa a zis: „Fiindcă eu am luat iniţiativa revizuirei, fiindcă eu am aruncat în ţară această ideie, nu pot să primesc să fac parte dintr-un comitet unde sînt brătienişti". În capul revizuirei era prinţul Dimitrie Ghica.

Iată că domnul Brătianu, frate de cruce cu domnul Rosetti, vine şi-i ridică acestuia meritul de a fi fost cel dintîi care a cerut revizuirea. Iată ce zice în cuvîntul său de la Craiova: „Revizuirea dar cerută de liberali şi pe cale a fi efectuată de dînşii nu este, nu poate fi o primejdie pentru proprietate.

Se zice că domnul C. A. Rosetti a cerut-o. Nu. Domnia sa şi-a însuşit-o numai şi a repeţit-o. Domnul Fleva şi alţi deputaţi au cerut-o acum patru ani; ceva mai mult, nici aceşti domni chiar n-au cerut-o cel dintîi".

Încă de mult domnul Brătianu vorbise cu răposatul Manolache Costache şi cu alţi conservatori (nu-i numesc) că foarte necesară ar fi o revizuire a legei electorale. Ba încă domnul Manolache Costache compara pe alegători cu nişte gîşte şi pe guvern cu o gîscană măreaţă care le ţine traista cu grăunţele.

În adevăr, domnii Brătianu şi Manolache Costache în convorbirile lor zicea că colegiul al IV-lea este o minciună şi acesta din urmă cerea o reformă retrogradă. Dar în tot timpul pînă acum n-am cerut revizuirea Constituţiunei. Europa ne-a cerut să facem revizuirea Constituţiunei pentru jidani. Această Cameră de ce nu a mers mai departe? N-a voit.

A venit domnul Rosetti — el este consecvent — şi a zis: „Trebuie o reformă plină, întreagă, nu o reformă hermafrodită". Acum domnul Brătianu vine şi zice că nu merită întîietatea.

Am auzit pe domnul Panu care zice: „Revizuirea după ideile domnului Rosetti", care este capul partidului şi fără el nu ar merge. Am auzit că a susținut reforma întreagă și aceia cari sînt contra revizuirei sînt stigmatizați, sînt arătați că vor să țină poporul neluminat, că nu dau destule libertăți și partidul național liberal din contră profesează ideia că toți trebuie să aibă dreptul, că nu se cuvine ca proprietarii să aibă doi deputați și poporul unul.

Cum se întîmplă că acest partid botezat național liberal, reorganizat, cum se zicea mai înainte, ca partidă guvernamentală — cu oarecari excepțiuni — , cum ne înfățișează ceva purpuriu, un talmeș-balmeș ! *(Aplauze prelungite și îndelung repetate.)*

Cînd văd pe beizadea Grigore Sturdza care în Senat a ținut cuvîntul cel mai bine cugetat asupra nerevizuirei, iar în privința guvernului a zis : „Anunț această interpelare : Cum se face că sub ministerul domnului Brătianu România nu mai are nici un prieten în afară?"

Și dacă nu s-a răspuns la această interpelare a fost că s-a închis Senatul. Guvernul răspunde azi, căci văd pe beizadea Grigore propus ca candidat al partidului național liberal.

Eu respectez toate opiniunile, chiar cînd se schimbă, cu toate acestea nu respectez pe aceia care se botează și pe aceia cari îi primesc și cum i-a primit în sînul săi îi califică altfel. Pe toți cîți zic : „Alah este Dumnezeu și Brătianu este profetul său !" să fie primiți ca liberal naționali.

Unul din reproșurile — poate nemeritate — cari se arunca prin presă partidului conservator și mai ales junei drepte de către partidul roșu este jalba de la Iași, prin care a cerut pedeapsa cu moartea — înțelegeți că eu care am desființat pedeapsa cu moartea prin Codul penal nu pot avea simpatii pentru acea jalbă — , cum se întîmplă că Maiorescu vorbește că este contra revizuirei, că îndată oameni foarte liberali ca Tache Giani îi aruncă jalba de la Iași ; ei bine, în această programă văd vreo patru jelbari de la Iași. *(Ilaritate, aplauze prelungite.)*

O voce : Este și beizadea Grigore.

Apoi, domnilor, eu n-am iscălit petițiunea, eu am desființat pedeapsa cu moartea prin Codul penal ; eu nu sînt liberal național ! Nu sînt democrat ! Sînt dușman al libertăței ! Sînt un reacționar ! Domnul Grigore Sturdza, alaltăieri jelbar, s-a făcut național liberal și s-a pus în comitet. Aș dori mult ca acel comitet să explice aceasta.

Mai am văzut iarăși susținut foarte mult de comitetul liberal pe domnul Iacob Negruzzi, rivalul meu, care are franchețea demnă de toată lauda. Domnia sa zice : „Sînt nerevizionist, votați pentru mine !" Apoi de ce sînt eu rău că sînt nerevizionist și sînt combătut și domnia sa care este frate de cruce cu mine este primit? Această aporie * cine o poate explica? Numai domnul Brătianu.

Este un hocus-pocus prin cari să se capete o Cameră cum se cuvine, să se dea la o parte revizuirea și să aibă toți deputații săi. Să nu vă temeți dar de revizuire. Revizuirea?

Ați ales la 1878 deputați cari să facă o revizuire și nu v-ați uitat decît la un lucru : care venea și zicea alegeți-mă pe mine că am să mănînc cîte șapte jidani pe săptămînă, mult dacă voi lăsa sîmbăta. Alegătorii nu s-a uitat la altă calitate decît că zic că nu primesc articolul 7 [12]. Acea Cameră nu s-a dus acasă, a rămas patru ani și a lucrat.

---

* Problemă greu de rezolvat.

Puţini jidani s-au mîncat, dar multe pungi jidoveşti s-a mîncat şi dovadă e că între jidani sînt oameni de ştiinţă, sînt oameni de industrie, sînt oameni filantropi, titluri cari, orişicum, în orişice ţară deschide uşa de împămîntenire, aceştia sistematic au fost refuzaţi; dar zarafii! ... *(Aplauze prelungite şi îndelung repetate, oratorul nu se poate auzi.)*

Chiar în Roman sînt evrei cari au încă perciuni şi cari nu ştiu româneşte şi au fost primiţi; pe la Botoşani asemenea.

Am văzut zapis ...

O voce: De la Herţa!

... în care se zicea formal: „*Subscrisul fac cunoscut prin acest act că am cumpărat moşia domnului cutare, îi dau 7 000 galbeni pe dînsa, dar, dacă prin influenţa domniei sale va mijloci împămîntenirea mea, îi dau 10 000 galbeni pe dînsa*".

Ei domnilor, domniile voastre nu v-aţi uitat atunci la altă calitate decît numai dacă este jidănist, atunci l-aţi onorat cu încrederea domniilor voastre. N-a modificat numai articolul 7, a votat legi, a votat bugete şi a făcut fel de fel de năzbîtii. Şi această Cameră a căzut în dispreţul omenirei, în dispreţul domnului Brătianu, a domnului Dimitrie Brătianu, care a zis că are să-şi puie candidatura la Văcăreşti.

Domnilor, vi se prezintă o mulţime de candidaţi revizionişti; ei bine, eu cred, şi am destulă ispită şi cunoştinţă de oameni, că afară de cîţiva tineri de bună-credinţă, cari cred că nu trebuie să mai mergem cu această lege electorală cu care merg bătrînii, ceilalţi au să zică nerevizionist, căci atunci vor şti că clopotul de moarte a sunat pentru dînşii şi cu altă lege electorală nu au să vie decît cînd stăpînul se va milostivi. *(Aplauze. prelungite.)*

Noi nerevizioniştii o să avem o mulţime de aliaţi şi Camera are să trăiască patru ani şi domnul Brătianu va căpăta ce va voi şi vor lua diurne şi se vor folosi ca cei de pînă acum.

De aceea se petrece în toată ţara un spectacol curios. Obicinuit era două partide: conservatori şi liberali; acum sînt opoziţiunea unită — neguvernamentali — şi guvernamentali.

Dar ce ziceţi domniile voastre cînd vedeţi judeţe întregi unde toţi zic: „Sîntem *brătienişti*!" Toţi sînt liberali naţionali, dar se luptă între dînşii şi care mai de care protestează că este *brătienist. (Ilaritate.)*

Între cine voiţi să alegeţi?

La Galaţi este o opoziţiune tare, cînd din partea conservatorilor, cînd din partea liberalilor, opoziţie care nu se ia cu una cu două, cel puţin nu se lua înainte; am fost şi eu ales la Galaţi în vremea Constituantei, cînd am fost respins şi m-au ales de trei ori.[13] A venit unul din amicii mei şi mi-a zis să mă duc acolo să ţiu o întrunire, o fixez pe joi, aştept, văd că nu vine scrisoare să mă cheme, mă duc singur şi-i întreb: „—Aţi făcut adunarea? — Am făcut-o aseară. — Ce aţi zis acolo? — Era public, toţi *brătieniştii*, unii revizionişti, alţii nerevizionişti, alţii zic că primesc revizuirea Constituţiei, nu a legei electorale. — Aţi pus candidaturi? — Am pus pe a domnului Catargi la colegiul I şi pe domnul Răşcan la colegiul II. — Era să mă puneţi pe mine?! — Dar aşa s-au chibzuit, punem pe Răşcanu de ochii lumei, dar o să ieşi dumneata *(aplauze)*, nu-l combatem făţiş, dar avem să votăm în ascuns şi vei ieşi. *(Ilaritate, aplauze.)* — Foarte mulţumesc, rămîneţi sănătoşi".

Așa este, domnilor, în Focșani, așa este în Roman, așa pe aiurea.

Toți se jură în numele domnului Brătianu. Cutare revizionist este combătut de guvern, cutare nerevizionist este sprijinit de guvern sau cutare revizionist este combătut de guvern [sic!]. Ce mai este cu revizuirea?

De aceea, domnilor, nu vă speriați de revizuire, dar să vă speriați de cele ce au să vie a doua zi de revizuire.

Uitați-vă la oamenii care vă fac profesiunea de revizioniști sau nerevizioniști, căutați calitățile lor ca să nu cădeți în greșala în care ați căzut cînd ați ales pe revizioniștii din Camera trecută.

Revizuirea propusă de guvern, nu de domnul Rosetti, este o capcană. Și eu sînt nerevizionist pentru că cunosc capcana și pentru că votînd pentru nerevizioniști dau un vot de blam administrațiunei liberale a domnului Brătianu.

Iată pentru ce sînt nerevizionist.

Cum? Veți zice domniile voastre, domnul Kogălniceanu care a adus în țară *sufragiul universal* este astăzi contra revizuirei, vrea să menție legea electorală actuală? Vă declar că tocmai fiindcă am introdus sufragiul universal în această țară, tocmai de aceea găsesc că trebuie să dăm acestei țări un moment de odihnă, ca să se poată uita și peste hotare și dincoace de hotare. *(Aplauze.)*

Pentru ce am adus sufragiul universal?

Era în această țară înainte de 1864 legea electorală convențională care nu da dreptul decît la 7, 8 mii de cetățeni a fi alegători, toți ceilalți plăteau dări și nu aveau nici un drept.

Legea electorală de atunci da cîrma țărei proprietarilor și proprietarii mari nu vrea să se sinucidă, nu vrea să dezlege cestiunea rurală și atunci silit — silit de liberali — am zis: „Să reformăm această stare de lucruri".

Le-am cerut să facă reforma legei electorale; am zis: „— Avem să ne dizolvăm, aveți să veniți tot domniile voastre, faceți reforma electorală cum zice Rosetti! — Nu voim! — Acum dumneavoastră, pentru că v-am dat toată centralizarea, vă temeți că sînt prea radical!"

Atunci m-am adresat la aceia care era să beneficieze de Statut.

Cînd dam țăranului dreptul de a zice *da* sau *ba*, el știa că dacă va zice *da* are pămînt, are drepturi și dacă nu le va putea exersa el le va exersa copiii săi. Făceam o presiune asupra lor? Cînd ziceam comerciantului inteligent — care după legea electorală convențională nu avea nici un drept — să zică *da* sau *ba*, cînd zicea *da*, știa că are să aibă un drept.

Toți cîți sînteți aci spuneți cîți aveați drepturi înainte de 1864?

Am făcut *sufragiul universal*, ar fi putut ține mult. Era necesitate să vie o clasă să zică *da* la o reformă care nu se putea face altfel decît așa și nu putea să vie o altă clasă decît cea interesată.

Alexandru Ioan I a fost răsturnat. A venit Constituanta. Ei! Se poate refuza drepturi, dar cu greu drepturi odată date se pot lua înapoi. Și atunci Constituanta a respectat fiecărui cetățean în această țară dreptul de a fi alegător și ales și a zis: Nu este bine ca mulțimea în mod normal să înăbușească proprietatea, industria, inteligența. De aceea să reglementăm sufragiul universal, să-l împărțim în deosebite categorii. S-a creiat colegiul I, II, III și IV.

Fiecare are dreptul său de a vota.

Mă veţi întreba dacă aceasta este bine.

Cel dintîi vă declar că nu este bine. Că şi această lege, ca toate operele omeneşti, este perfectibilă. Sînt lucruri de modificat, de îmbunătăţit, dar aceasta va să zică în tot momentul [că] trebuie să punem mîna pe această lege şi să o prefacem? Nu socot că aceasta este o condiţiune de progres şi de pace.

După ce am zis aceasta vă declar că sînt departe de a fi îndestulat de legea electorală actuală, sînt în drept a mă întreba: Legea care s-a proiectat are să fie mai bună?

Ca să-mi dau seama de aceasta trebuie să mă întreb în ce scop se urmăreşte această reformă şi cu ce elemente se îmbunătăţeşte ignoranţa care din nenorocire se află în colegiul al IV-lea?

Partidul naţional roşu n-are dreptul să vorbească inteligenţei, *n-are dreptul să vorbească că a făcut ceva pentru ţăran. (Aplauze.)*

Ce a făcut ca să lumineze pe ţăran, s-a îmbunătăţit soarta lui morală? Nimic.

Vorbesc de băncile de credit agricol. Să vedem dacă această lege a făcut capitalul accesibil pentru ţăran?

Nu văd că s-a propus vreo reformă pentru colegiul al IV-lea, asemenea şi la colegiul al III-lea.

În colegiul al III-lea, din nenorocire, afară de cîteva centruri mari, inteligenţa este foarte slabă, oamenii se ocup cu cele materiale, nu cu cele morale; aci iar nu se găseşte nimic care să reformeze acel colegiu.

La care colegiu se găsesc reforme? La colegiul I şi II. Ce se urmăreşte acolo? Materia coruptibilă ori materia independentă?

Susţin că se urmăreşte materia independentă, nu materia coruptibilă.

La 1876, prin alianţa de la Mazar paşa, am răsturnat ministerul conservator; prin ce l-am răsturnat? Prin colegiul al IV-lea sau prin colegiul al III-lea? Nu, l-am răsturnat prin colegiul I şi II de Senat, colegiu compus numai de proprietari rurali, compus din tot ce este demn, inteliginte, din proprietari urbani şi din proprietari rurali. *(Aplauze.)*

Şi domnul Brătianu fugărit din Ţara Românească a mers la Dorohoi şi acolo l-am ales, şi domnul Rosetti, *duşmanul Senatului*, s-a făcut senator.

Domnilor, cunosc că acolo este rezistenţă. În şapte ani, după ce a[m] văzut că ţara este nemulţumită şi pentru administraţiunea din întru şi pentru rezolvarea cestiunilor din afară, zic: Camerile viitoare au să aibă oameni mai independenţi, să ucidem independenţa, să ucidem energia acelora cari au luptat şi ne-au adus în Senat, care a dat majoritatea Senatului contra guvernului Catargiu!

Dacă ar fi aşa, că dumnealor voiesc ca omenirea să fie mai independentă, mai inteligentă, mă despart de colegii mei, de nerevizionişti, primesc să tratez, să stau la tocmeală, primesc să lovesc în Senat, pentru că Senatul azi a devenit o cazarmă de generali şi coloneli *(aplauze prelungite şi îndelung repetate)* cari votează cu aceeaşi disciplină cu care soldaţii fac marşul: piciorul drept înainte, piciorul stîng înainte, marş înainte ... la vot! *(Aplauze prelungite, ilaritate.)*

Ţara face sacrificii foarte mari pentru armată — şi bine face —, dar cum se îmbunătăţeşte armata cînd toţi generalii şi colonelii sînt oameni politici şi lipsesc de la diviziile şi regimentele lor?

Mai este o armată cuvioasă, sfîntă — armata lui Christos. *(Aplauze.)* Cum votează? Nu cer ca armata lui Christos să fie revoluționară, dar dacă sînt români și sînt din sînul familiilor române trebuie să aibă durere de români și trebuie să sufere împreună cu ceilalți. Dacă este un om care trebuie să fie independinte este călugărul, el nu are femeie, nu are copii și este bine plătit. *(Aplauze.)* Cum votează? Pe aceeași linie cu generalii și colonelii.

Sînt vreo 22 armata neagră și armata poleită. *(Aplauze.)*

Vedeți că sînt radical! Dar pentru aceasta cine mă oprește să zic generalului: Du-te la corp și caută de soldați! Să zic episcopilor și mitropoliților: Aduceți-vă aminte de patrahir, de turmă, ai cărei păstori sînteți, aduceți-vă aminte de C[h]esarie, de Veniamin Costache, de Meletie.

Dar s-au însărcinat preoții de mir să le-o zică. Le spune: „Bine, sînteți în Senat, numai politică ați făcut și pentru îmbunătățirea bisericilor și preoților n-ați făcut nimic și pregătiți schisma". Am avut onoarea să spun unui prelat care se plîngea de un jurnal din Iași că eu cunosc teologia și zic: Smochinul care nu face roade se taie și se aruncă în foc.

Vedeți că sînt revizionist, dar revizionist al moravurilor, a acelora cari s-au aplecat jos, revizionist al acelora cari nu mai cunosc azi decît *vițelul de aur.*

Domnilor, în tinerețele mele, pe la 1840, am scris un articol în „Dacia literară"[14] după care domnul Mihail Sturdza a suprimat jurnalul și pe mine m-a trimis surghiun.

În acel jurnal ziceam: Și pește[le] de la cap se împute. La bătrînețe am ajuns să zic: Peștele de la coadă se împute. *(Aplauze.)* Nu este capul vinovat, este sfînta coadă... *(Ilaritate, aplauze prelungite și atît de zgomotoase încît oratorul nu se aude.)*

Sînt proprietari mari, sînt proprietari mici și recunosc că onor. domnul Panu are dreptate în privința proprietății să nu facă deosebire. Mai mult încă, recunosc că este mai mult curagiu în bietul răzeș care de la buni, de la străbuni a moștenit o bucată de pămînt, care îl apără pînă la Curtea de casație cînd i s-a luat o jumătate de stînjen, decît proprietarul care are mii de fălcii, eu nu m-aș depărta de a uni acest colegiu. Dar vă declar un lucru. Guvernul cam speriat de rezistența care este în țară contra revizuirei a căutat s-o îmblînzească și a zis: „Ferească Dumnezeu, nu atingem proprietatea, punem aceleași interese la un loc". Și s-a făcut o declarațiune iscălită de 70 prin care zic: „Ne angajăm pe onoare ca dacă vom veni în Constituantă să nu facem altă reformă decît unirea colegiului I cu al II-lea". Dar să vedeți că domnul Stolojan a zis că *a fost prostie subscrierea acelei declarațiuni.* Deja după acum caută s-o prefacă.

Domnul Rosetti v-a declarat că este un om foarte radical și iată ce zice domnul Brătianu la Craiova: „Domnul Rosetti este cea mai neînduplecată voință care a cunoscut-o, domnul Brătianu a repetat dar propunerea de revizuire. În vederea declarațiilor acelei revizuiri s-a conceput întrunirile și dezbaterile între deputați și senatori. Între deputații și senatorii liberali fiind unii cu idei înaintate de tot (radicalii cu domnul Rosetti în frunte), cei mai moderați au cerut de la cei dintîi o declarațiune de limitare a tendințelor radicale. Atunci s-a făcut declarațiunea celor 70 — între care nu figurează și domnul Rosetti".

Așadar nu are să se facă revizuire decît [ca] să se împreune colegiul I cu al II-lea. Și ce are să rezulte?

Domnia lor zice: „Sînt corupţi în colegiul I". Acolo se capătă votul ori cu o prefectură, ori cu o preşedinţie, cu o legaţiune în străinătate, agent de băuturi, agent de tutun. Am văzut un proprietar care a fost preşedinte de tribunal, l-am văzut foarte aprins antirevizionist, acum este guvernamental fiindcă i s-a dat o agenţie la regia tutunurilor.

Recunosc că sîntem oameni şi oamenii se corup cu slujbele.

Dar colegiul II e mai numeros, sînt mai săraci şi acolo se pot găsi oameni coruptibili, se dă o subprefectură, o judecătorie de pace, o inspectorie de închisori. Şi acum iată ce se propune: Să luăm pe corupţi din colegiul I şi să-i punem, de exemplu, în acest pahar şi să luăm şi pe cei de la colegiul II şi să-i punem tot acolo, ce va ieşi? De cînd corupţiunea în mare unită cu corupţiunea în mai mic produce moralitate?

Pentru ce să cred că dacă aceste două colegii se vor uni faţă cu guvernul va înfăţişa alt rezultat? Cine se corupe în colegiul I neîntrunit cu colegiul II, cînd se vor uni poate se vor corupe mai mult, cum este o vacă ... corupe şi celelalte. *(Ilaritate.)*

Apoi, domnilor, cine zice corupt zice şi corupător. Legea penală pedepseşte şi pe corupt şi pe corupător.

Să vă dau un exemplu. Aveţi o stofă foarte frumoasă albă, pe dînsa a alunecat două-trei picături de untdelemn, a pătat stofa. Vrei să scoţi pata şi se găseşte altul care varsă o oca de untdelemn; pata s-a scos sau s-a pătat totul? Astfel este cînd se găseşte unul care din corupţie face maxima sa de stat. *(Aplauze.)*

Cînd cunoaşteţi toţi slăbiciunea unui mitropolit, căruia i se dă decoraţiuni, i se face scară de marmură cînd iese în trăsură, i se dă un escadron de jandarmi şi oficeri cu sabia trasă şi acel mitropolit uită că Mîntuitorul a intrat în Ierusalim călăre pe măgar *(aplauze)*, cînd acest mitropolit este foarte fericit cînd i se prezintă armele. Iată cum se corupe sfinţii. *(Ilaritate.)* Iată cum se corup şi simplii muritori.

Ceea ce văd în Iaşi şi în toată ţara mi-aduce aminte timpul lui Vogoride şi al lui Mihalache Sturdza. Ştiţi că după legea electorală regulamentară boierii cei mari alegeau 16 deputaţi, boierii ţinutaşi alegeau 16, făceau 32. Mihail Sturdza avea un mijloc foarte bun ca candidatul lui să reuşească: îi aducea statistica şi vedea că sînt 70 de ţinutaşi. Tranc! 30 de decrete, îi făcea boieri. A trecut vremea pitacurilor, dar azi fiecare prefect are asemenea pitacuri de boierii noi, este Coroana României. Această decoraţiune s-a creiat nu ca să celebreze proclamarea regalităţii, ci după proclamarea regalităţii ca să înmulţească numărul boierilor. Cei cari au decoraţiuni rău fac că contează pe dînsa pentru că şi aci trebuie să se revizuiască Constituţiunea. Constituţiunea nu recunoaşte în România decît o decoraţiune. Constituţiunea zice: „Domnul conferă decoraţiunea română care e Steaua României". Cînd va veni un ministru constituţional, şi negreşit că revizuirea are să aducă un ministru constituţional, are să desfiinţeze această decoraţiune, cum s-a desfiinţat şi pitacurile de boierie a lui Vogoridi.

Domnilor, dacă ar fi numai aceasta, mergem, dar toate mijloacele de corupţiune pe care imaginaţiunea omului le-a inventat tot se aplică.

Fiecare reintraţi în cugetarea domniilor voastre puneţi-vă, cum zicea răposatul Barbu Catargiu, în dosul perdelei constiinţei domniilor voastre şi întrebaţi-vă cîţi din dumneavoastră au rămas neispitiţi, la cîţi a venit îngerul ispititor? *(Aplauze.)*

La 1868 onor. domnul Brătianu zicea că nu va întrebuința guvernul decît influența morală, azi principiele domniei sale au progresat, azi întrebuințează *influența imorală.* Și dumnealor pretind că vor să moralizeze țara ! Apoi a dat exemple teribile *aceste averi colosale făcute în 24 de ore* !

O voce : Stolojan.

Regret că nu e domnul Zamfirescu aci, domnia sa a zis că guvernul este foarte onest și a uitat cînd a fost procuror general — și a fost foarte bun procuror — că văzînd nemoralitatea unui înalt funcționar administrativ a adus la cunoștința domnului Brătianu și a mea și azi domnul Zamfirescu a avut curagiul să apere moralitatea guvernului actual, cînd dumnealui știe că cel destituit din Iași se cunoștea și de guvernul central cum că era imoral și azi este prefect și conduce destinele unui județ. *(Aplauze.)*

Ce trebuie să se zică de dumnealui, ce va zice însuși dumnealui de guvern, care le știe toate, care pe de o parte pune candidatura domnului Zamfirescu, om onorabil, și de altă parte a dat administrațiunea unui județ *acelui căzut, acela care era gata a fi trimis la parchet chiar de domnul Zamfirescu.*

Domnul Brătianu vorbește de moralitate ! Zice că vrea să introducă moralitatea prin reforma legei electorale. Pentru ce nu introduce moralitatea în administrațiunea sa? De ce chiar împrejurul lui sfetnici de ai lui știe că sînt imorali, știe că au făcut averi în mod neonest. Și fiindcă și-a permis a zice că m-a destituit din minister pentru abuzuri, îi voi spune : Cum împacă dumnealui „milionul" pe care generalii săi de diviziune-l strînge de la țărani, cum împacă „milionul" acela cu principiile sale de moralitate? *(Aplauze repetate și îndelungi.)*

În această țară punîndu-mi ștreangul de gît am emancipat pe țărani la 1864 și nu aș fi avut decît să zic un cuvînt la cîțiva amici și aș fi strîns milioane. Fiecare țăran ar fi dat doi franci ca să facă milioane unui ministru reformator, unui om de stat; dar unui om care-și permite de a critica și acuza pe colegii săi, acela nu merită milioane. Noi cari am fost în capul țărei nu se cuvine să luăm nici milioane, *nici să umblăm cu pantahuza,* nici reversibile; după ce murim vine națiunea și ne judecă — ca în vremea epipțienilor — și dacă am făcut bine țărei noastre ea are milă de soțiile și copiii noștri. *Cînd sîntem în viață sîntem imorali cînd primim milioane sau cînd lăsăm să se strîngă milioane. (Aplauze.)*

Așadar, domnilor, sub nici un caz nu este necesitate de revizuire. Defectele, lipsurile, neajunsurile legei electorale primesc să se pună în discuțiune, dar în capul țărei să nu fie domnul Brătianu, să nu fie Rosetti, să fie șapte oameni onești, să lase țara în pace, în libertățile, în ignoranța ei, în prejudiciele ei, să-și aleagă reprezentanți buni, răi, aceasta va fi țara.

Dar azi, după ce un guvern se simte putregai, căzut, care are nevoie să caute proptele din toate partidele, să vină să ceară revizuirea Constituțiunei ca o proptea pentru a menține un edificiu putred, căzut, niciodată ! *(Bravo! Aplauze prelungite.)*

Să vedem cum s-a dezvoltat țara sub guvernul actual. În timpul războiului cine și-a făcut datoria? În timpul războiului numai bietul țăran, numai bietul dorobanț și călăraș, numai aceia și-au făcut datoria și au scăpat onoarea națională. *(Aplauze.)* Într-o singură zi 3600 de dorobanți din Moldova au căzut trimiși de trei ori la asaltul Griviței.

Moldova revendică onoarea, ca moldovean nu atac nici o parte a naţiunii române, toţi şi-au făcut datoria, dar mai cu seamă ne-am făcut-o noi moldovenii. *(Aplauze.)*

În Bucureşti nu s-a văzut văduvă purtînd haină neagră şi copii orfani bătînd la uşile creştinilor; regimentul de Bucureşti n-a mers în foc, nervele coconiţelor de la şosea ar fi fost atacate. *(Aplauze.)*

N-a fost aşa cu regimentul de Iaşi; din regimentul al 13-lea s-a dus 2000 şi s-a întors 400, din regimentul de Suceava s-a dus peste 3000, nu ştiu dacă s-a întors 300.

Cine a trimis să cerceteze cîte dureri a cauzat aceste pierderi? Cine a chemat pe acele regimente să le zică măcar: „Bravo, băieţi!?"

S-a votat legi să se înfiinţeze şcoli pentru orfanii militarilor, s-a destinat chiar mijloacele. Înfiinţatu-s-a vreo şcoală? Nu, poate cînd vor fi de 50 de ani vor fi chemaţi acei orfani! *(Aplauze.)* Întocmai ca şi cu însurăţeii de la 1864, cari s-au împroprietărit la 1883!

Şi domnul Brătianu cere să-l lăudaţi!

Pentru armată s-a dat multe milioane şi nu mă căiesc, nici nu cercetez măcar cum s-a cheltuit banii, dar am dreptul să întreb pe praporcicul de la 1848: Ce siguranţă ai dat armatei? Întrebaţi pe maiori şi coloneli, cari au nenorocirea de a avea un vot, la ce se riscă cînd nu vrea să-şi vîndă votul, cînd se pune sub perdeaua conştiinţei lui; numai îl presupune şi îl mută din loc în loc ca să-l silească să-şi vîndă proprietatea şi să nu mai aibă acel vot.

Ne-am luptat noi civilii în tinereţe ca să nu mai fie grade fără posturi; după noi armata română s-a luptat 20 de ani ca să nu fie grad fără post; cu ce drept domnul Brătianu a intrat în drepturile militare şi a luat doi coloneli şi i-a înaintat la gradul de generali fără a avea posturi?

Aşa se încuragiază şi se reorganizează armata? Aşa se respectă proprietatea, căci militarul are sau nu proprietate, dar ştie că epoletul său este proprietate şi nu aparţine nimănui? *(Aplauze.)*

A fost un general brav, respectat de toată lumea, integru, care la 1864, cînd a fost chemat să voteze *da* sau *ba*, a lăsat regimentul său de a zis mai întîi toţi *da* şi cînd a venit rîndul la dînsul a zis *ba*; atunci lingăii s-a dus la Cuza şi i-a zis: „Iată, Măria ta, exemplu rău în armată". Vodă Cuza a zis: „Vă înşelaţi, acest maior — era maior atunci — este boier, are proprietate şi ţine la dînsa, cînd a fost chemat să-şi dea votul ca cetăţean şi-a dat votul în conformitate cu ideile şi interesele lui şi a zis *ba*; acest maior, Savel Manu, cînd boierii ar vrea să facă o revoluţiune, acela pe care-l voi trimite să dea cu tunul într-înşii va fi dînsul şi-şi va face datoria, chiar dacă boierii ar avea în capul lor pe tatăl său; acum şi-a făcut datoria de cetăţean şi îşi va face datoria de maior". Şi a treia zi l-a făcut colonel.

Acest colonel, devenit general, era senator, a venit vorba de revizuire, precum la 1864 a zis *ba*, astfel a zis şi la 1883 şi a ieşit din Senat şi cînd a devenit simplu muritor şi militar şi-a adus aminte ce a făcut la 1864 şi a zis: „Nu mai fac politică, sînt simplu militar, nu mai sînt senator; în Senat mi-am făcut datoria, aci nu am decît datoria postului meu". Acest limbagiu, această atitudine demnă cum a fost răsplătită? Era inspector general de artilerie, a fost trimis general de brigadă la Roman. El a avut demnitatea şi a preferat să rupă sabia. În loc să i se refuze demisiunea, i-a primit-o. Ce încuragiare se dă caracterului şi demnităţii militare? Este știut că caracterul și demnitatea este temelia oștirei și chiar coroana ei. *(Aplauze.)*

Să lăsăm armata și să venim la administrațiune.

Vă conjur pe dumneavoastră să cercetați și să spuneți dacă cu tot personalul administrativ din această țară există azi o siguranță. De la prefect pînă la cinovnicul de subprefectură nu se ocupă de altceva decît de politică, să urmărească pe cetățean, să-l persecute, să-i caute toate mijloacele de șicană; amploiaților să le anunțe destituirea, particularilor cari au interese de administrațiune să le refuze secerători, comercianților să le facă proces de contravențiune. Cînd * este despre funcționari, vai de mama lor!

Astăzi dimineața domnul Zamfirescu a protestat contra cuvintelor domnului Tacu, dar eu, domnilor, am avut un nenorocit proces, cel dintîi de cînd s-a strămutat justiția la noul palat. Cînd m-am dus să mă apăr singur, am zis aceste cuvinte: că după fereastra acelei săli se vede camera în care eu am propus desființarea privilegiilor, egalitatea înaintea legei, ca fiecărui cetățean să i se dea dreptate, vă reclam și eu atît, să am și eu măcar atît cît am voit să aibă cel din urmă cetățean, să mi se dea dreptate, dacă am. Aceste cuvinte s-au trimis prin telegraf la București și s-au acuzat procurorul și președintele cum m-a lăsat să fac politică între auditori, s-au trimis comisari în plină uniformă, s-a adus stenografi de aci ca să stenografieze cuvintele mele pentru a le transmite la București.

Ei, domnilor! Aceasta este independența magistraturei la noi? *(Aplauze.)*

Instrucțiunea publică cum este?

Avem o universitate aci, fondată de gloriosul întru pomenire Alexandru Ion I. La marginea țărei, în depărtare de cîteva ore de aci este o universitate Franz Josef destinată să fie avangarda germanismului în România. Întrebați în ce grad de înălțare, de erudițiune este acea universitate?

Cum stă universitatea noastră și ce i se dă?

Pînă și femeile, și profesoarele de școală sînt strămutate, căci se presupune că în mijlocul lor este un frate, un părinte, un bărbat care ar fi independent.

De cler să mai vorbesc? V-am spus destul; v-am spus că avem episcopi pe care-i decorăm ca să voteze pentru noi; ce ne pasă de cei de jos? Ce am făcut pentru clerul de mir? Îi declară de scelerați fiindcă strigă și zic: „Ceva și pentru noi!”

O voce: Ei! Ei! Multe sînt.

Am primit aci între noi niște oameni foarte ciapcîni, au zis: „Să interesăm mulțimea, să ne facem că ne este milă de interesele lor ... ”. S-a uitat tot.

S-a zis comercianților: Ridicați-vă din adormirea voastră și vom curăți comerciul. Și necontenit se vorbește de protecțiunea comerciului, dar ce s-a făcut? S-a făcut bănci.

Aș dori să știu cîți comercianți, mai ales din cei mici, au profitat de această bancă?

Voci: Nici unul!

---

* Citește: *cît!*

Sînt străini cari depun hîrtie şi iau bani cu patru la sută şi aş vrea să ştiu : comerciantul cel mic cît plăteşte cînd se împrumută de la cei cari dau patru la sută?

Comercianţilor cari sînt bine văzuţi de poliţie li se face complimente, celorlalţi li se face proces-verbal de contravenţiune.

Comerciul merge, se dezvoltă cînd este un centru de activitate comercial; ca să fie vînzători, să fie consumatori trebuie să fie interese care să se frămînte, cari să producă, cari să consume. Aceasta nu se poate face decît cînd aci se va întemeia un centru de activitate : stabilimente mari, fabrici de industrie, o clasă de cetăţeni bogaţi. Dar cînd oraşul acesta care este o jumătate cerc şi cînd într-însul nu există populaţiune, nu există industrie, nu există consumatori, cum o să meargă comerciul bine?

Cînd statul ia şi centralizează totul în Bucureşti, cînd a trebuit lupte mari ca să se înfiinţeze fabrica de tutun — şi s-a mărginit aci. Aci nu poate să meargă treaba cu comercianţi decoraţi. Chiar în Bucureşti, unde comerciul are mijloace mult mai mari ca să se dezvolte, aţi văzut că toţi cari au făcut politică militantă au păţit-o, ca Martinovici şi Tetorian. Cînd vor sta la clubul lor numai şi se vor găsi onoraţi cu vizitele prefectului, comerţul nu va prospera, se va perde forţele lui vitale şi ajung la sapă de lemn. (*Aplauze.*)

Departe de mine ideia ca comerciantul să nu fie cetăţean, ideia mea este aproape cînd zic : Nu te lua după etichetă, uită-te la marfă şi vezi dacă este rea, dacă este împuţită. Acestea le las la o parte.

Iertaţi-mă, domnilor, să vorbesc şi ceva mai particular pentru Moldova.

Eu am fost care am făcut propunerea pentru Unire, am fost şi sînt unionist, dar aceasta nu mă împiedică să am onoarea să fiu moldovean. Chiar azi după patru secole de Unire olteanul zice : „Sînt oltean !"

Orice lovire se face în Moldova tradiţiilor ei mă loveşte pe mine. Sînt ieşean, aci a fost leagănul naşterei mele, în Iaşi va fi mormîntul meu. În Iaşi am făcut actele cele mai mari cari m-au făcut să am un loc în istoria ţărei mele. (*Aplauze frenetice şi îndelung repetate, oratorul e foarte emoţionat.*)

Ca om politic care am voit totdauna ca şi ţara mea să fie tare, pe cît îi permite periferia să intre în familia cea mare europeană, ca unul ce am voit *Unirea*, am făcut o locuinţă acolo în centru unde se caută afacerile ţărei mele, dar nici cu cugetul, nici cu locuinţa nu m-am despărţit de Iaşi, n-am închiriat casa şi o ţin şi cînd vin aci în Iaşi vin în casa mea. (*Aplauze.*)

Cum dar să nu mă revolt eu iaşan şi moldovean cînd văd persecuţiunile care se fac sistematic elementului moldovean.

Cînd văd că pînă la Unire moldovenii erau demni de toată lauda, erau patrioţi energici, morali, inteligenţi, de la venirea domnului Brătianu la putere moldovenii nu sînt decît o materie să plătească contribuţiunea. (*Aplauze.*)

Domnul Brătianu contestă în tot momentul inteligenţa, patriotismul şi chiar moralitatea moldovenilor.

Domnul Brătianu este omul ilustru care a făcut pe '48 ! În el se concentrează toată activitatea, toată inteligenţa ţărei? !

În tot momentul domnul Brătianu zice : „Apoi cine de la '48 luptă pentru aceste libertăţi? Cina a mîncat pîinea amară a exilului? Cine a suferit martiriul expatrierei pentru aceste libertăţi? Noi".

Apoi în Moldova, la 1848, n-a fost luptă, n-a fost patriotism, n-a fost surghiuniri, n-a fost expatrieri, n-a fost oameni cari înaintea domniei sale s-a luptat — căci noi am făcut pe '48 la martie și ei la iunie?

Apoi Grigore Romalo care a murit la Smirna cu pieptul sfărîmat? Apoi soldații din cetatea Măcinului? Apoi oamenii asupra capului căruia [sic!] s-a pus preț? Permiteți-mi să mă citez eu. (*Aplauze prelungite.*) Apoi acei cari la Cernăuți trăiau cu 25 florini pe lună? Noi n-am făcut pantahuze ca patrioții din București, cari luau din Iași mii de galbeni; numai prin mine s-a trimis trei mii de galbeni. Noi n-am făcut sacrificii?

Domnul Brătianu vorbește de programa de la 1848.

Noi n-am făcut programă? Am făcut și am realizat-o acea programă.

Iată o carte bătrînă din care abia se găsește vreo două-trei exemplare, aci este Dorința partidului național al Moldovei[15].

Iată ce cereau nepatrioții, neinteligenții! Capetele de bou! Moldovenii! Iată ce cereau ei, luați seama, vă rog și veți vedea ce ceream noi:

1. *Neatîrnarea administrativă și legislativă în toate cele din lăuntru, fără amestec a orice puteri străine.*

Considerațiile de mai sus au dovedit pe ce drituri se întemeiază acest principiu fundamental.

2. *Egalitatea drepturilor civile și politice.*

Prin aceasta moldovenii s-ar întoarce la un vechi și mîntuitor principiu. În vechea Moldovă toți erau deopotrivă, căci însuși *vecinătatea* era numai un abuz introdus din țări străine, precum o declara formal actul Obșteștii adunări din 6 aprilie 1749, coprins și în Regulamentul organic, articolul 435. În Principate nici una din stările sociale nu era privilegiată; toți românii puteau ajunge la *boierie*, adică la *funcții publice*, căci una și alta însemna tot una. Acestași principiu, deși îmbrobodit cu multe abuzuri și excepții în practică, există încă și astăzi în teorie; a decreta dar aceleași drepturi civile și politice pentru orice român (cu oareșicari restricții legale) ar fi a împiedica ura între deosebitele clase a societăței și prin urmare [a face] unirea desăvîrșită a țărei.

3. *Adunarea obștească compusă de reprezentanții tuturor stărilor societății.*

Așa era vechile adunări ale românilor și iscăliturile puse sub vestitul act al dezrobirii vecinilor din 1749, pomenit mai sus, dovedește destul dritul ce aveau toate stările, adică toate interesele țărei, de a fi reprezentate în Adunare. Prin urmare Adunarea obștească de astăzi (chiar nefiind înrîurită de guvern), neînfățișînd decît interesele unei stări, adică a *boierilor*, trebuie modificată într-altfel ca să fie reprezentate în ea cele de căpetenie interese ale țărei, adică *proprietatea*, *comerciul*, *slujbele făcute statului*, *capacitatea și agricultura*.

4. *Domnul ales din toate stările societății după vechiul obicei.*

Aceasta iarăși nu este o inovație, istoria dovedește că oricare român putea fi chemat la domnie[16]. Petru Rareș în minutul alegerii sale era pescar. Constantin Cantemir era de abia serdar și unul și altul au fost mari și buni domni. Acest drit pentru întîiași dată s-au restrîns în clasa boierilor celor mari și pînă la rangul de vornic de către *vornicul Mihail Sturdza*, unul din redatorii Regulamentului organic din 1832.

*[...]**

---

* Loc liber în text.

Nu l-am răsturnat noi! (*Aplauze prelungite și mult repetate.*)

Domnilor, un pămînt, o țară, o națiune care în anul 1848 a făcut acest program, acea națiune are dreptul la stima, la respectul, la recunoștința celorlalți frați din România unită, iar nu disprețul, nu persecuțiunile sistematice cari se fac azi tutulor individualităților, tutulor claselor inteligente din această țară.

Departe de mine de a acuza pe frații noștri de peste Milcov, sînt români ca și noi și îi iubesc, deosibesc populațiunile de peste Milcov de sistemul egoist, exclusivist, de pasiunile unui om care vrea ca în această țară să nu fie decît un nume, să se dea la o parte istoria și totul să se concentreze într-o păcătoasă copie a lui Bismarck și Cavour.

Domnilor, onor. domnul Brătianu s-a dus în Craiova să țină un discurs și acest discurs este o piatră nestemată pentru istoria noastră și pentru istoria domniei sale; n-am citit, dar am aflat cum că discursul domniei sale s-a reprodus nu în „Românul" — „Românul" se respectă, nu a voit să-l reproducă — , s-a reprodus în un jurnal „Telegraful", vă rog citiți acolo, de voiți. (*Ilaritate.*)

Iată după notițele mele ce zice: „Toți bărbații mari cari pentru România rezumă în numele lor epocile de strălucire națională au fost copii ai Olteniei, banii Olteniei, care au menținut drepturile naționale față cu invaziile tătare".

Eu știu că cei dintîi cari dădeau piept cu invaziunile tătare erau moldovenii.

„Mihai Viteazul care a unit țările române, Tudor Vladimirescu care a proclamat emanciparea și renașterea românilor, toții au fost olteni".

O singură ilustrațiune dintre bărbații chemați să apere în cursul veacurilor drepturile și libertățile națiunii române nu este oltean și-i pare rău de aceasta. Această ilustrațiune care face excepție de la regulă numai pentru că nu e dat omului să opteze pentru provincia unde trebuie să se nască este domnul I.C. Brătianu.

Nu cred că domnia sa ar fi zis aceste cuvinte, dar le-a zis domnul Chițu.

Noi unde sîntem? Unde este istoria noastră?

Tudor Vladimirescu de a fost voinic era și aci un Tăut[17], dar era mai modest; Beldiman și mitropolitul Veniamin, cari și ei au cerut ceea ce a cerut Tudor.

Mihai Viteazul a fost domn mare, dar figura lui Ștefan cel Mare strălucește mai mult, fiindcă era fiul tradițiunilor țărei sale și pentru că numele său a ajuns pînă la Roma și pînă în Persia.

Dar Alexandru cel Bun? Dar Vasile Vodă? Dar Cantemir? Și mai mult decît toți, dar Alexandru Ion I? (*Aplauze frenetice și îndelung repetate fac ca vocea oratorului abia să se audă.*)

Alexandru Ioan I, pe care îl aducea mort din străinătate și pentru care țăranii săreau peste șine și zăplazurile drumului de fier cu pericolul de a fi zdrobiți de locomotivă ca măcar să pună degetul pe vagonul care putra sicriul marelui domn.

Atunci s-a adus armata din București ca să-i facă onorurile militare, dar în fapt să oprească poporul să nu-l smulgă din mijlocul preoților și să-l ducă în București, deși mort, însă ca viu. (*Aplauze frenetice și entuziasmul este așa de mare încît nu se poate descrie.*)

Ei bine, toată acea generațiune care a făcut acel program care coprinde toate libertățile, toate reformele, toate mijloacele de dezvoltare cari poate să facă fericirea unei națiuni mai mari decît națiunea română, acea generațiune nu este nimic, este expusă disprețului domnului Brătianu!

Primesc și aceasta. Dar să ne dea nouă o ideie mare, mai înaintată. Arată-ne o soluțiune a unei cestiuni care nu e făcută! Arată-ne provincia de conchistat! Rolul de demnitate economică de jucat, diplomația noastră în străinătate de ridicat! Cine a dat Basarabia? Eu nu zic că a perdut-o, dar n-a putut-o apăra și cu perderea Basarabiei ne-a făcut să perdem și amiciția unei țări care cu luptele cari sînt în Europa ar fi putut să ne fie de ajutor.

Dar Dunărea unde este? Dar de ce nu avem în străinătate un amic?

De ce reprezentanții României în străinătate cînd vin în București vin îngrijiți de viitorul nostru?

Pentru ce să-i dăm dictatura? Căci revizuirea legei electorale este stingerea oricărei independențe, oricărui caracter. Și cînd atacă caracterele îi zic: Ce caractere ai format, ce încuragiare de virtute, ce exemplu pentru practicarea faptelor mari, demne, ai dat?

Revizuirea nu este altceva decît întărirea unui guvern de corupțiune și de înjosire *(aplauze prelungite)*, decît uciderea mai ales a noastră, a moldovenilor. Nu mai avem voie să strigăm nimic.

Pe cine să chemăm la dictatură? Pe acela care mai întîi dă dovadă de servilism, de înjosire de caracter, care se dezbracă de orice independență, *pe micul boier de la Pitești*!

Pentru aceasta noi moldovenii ne-am luptat voinicește în vremea lui Vogoride, ne-am luptat în contra lui Mihail Sturdza.

Moldovenii cari au făcut mult bine acestei țări, cari cînd am făcut Unirea ne-am luptat chiar cu interesele noastre. Am sfărîmat o cetate mare, frumoasă, am lovit sute de averi ca să ne țină în seamă nu răsplătind de ceea ce am făcut, dar să însemnăm și noi ceva în această țară, cu virtuțile, cu calitățile, cu inteligența, cu patriotismul nostru.

Întrebați soarta nenorociților funcționari; cît îi trebuiește unui funcționar — mai cu osebire unui moldovean — ca să capete o mică răsplătire?

Cercetați ce exemple de corupțiune se dă funcționarilor și militarilor în această țară.

Unul a calificat pe regele actual de „spion prusian" și azi este ministru [18], un altul a proclamat *republica în Ploiești* și azi este aghiotantul favorit [19], spre a dovedi că în armată numai acela este demn. Un altul a înjosorît familia regelui, *i-a maltratat soția* și pe pieptul lui s-a pus medalia Bene merenti. Mai poart-o și altul, dacă vrea!

Un altul, un tînăr, poate neexperimentat, la Paris în ziua proclamărei regalității a banchetat ca *republican*, a protestat în contra regalității și cînd s-a întors în țară ca răsplătire i s-a dat un post și leafă la care un alt funcționar, supus, capabil, nu ajungea nici după 30 de ani; am găsit la Casa de consemnațiuni un funcționar moldovean cu părul alb care servea de 20 de ani și care n-avea decît 250 lei și scăzîndu-se reținerile rămînea cu 180 lei. Cît socotiți că s-a dat tînărului [20] care a protestat în contra regalității? De la începutul carierei lui i s-a dat 700 lei pe lună!

Ce ni se zice nouă prin aceste fapte? Insultați pe rege, aruncați disprețul în obrazul lui și a soției sale dacă voiți să fiți răsplătiți! Mai ales voi militarii! Sfîșiați drapelul pe care ați jurat credință și veți deveni guarzi, păzitori ai persoanei regelui! (*Aplauze.*)

Acum mă veţi întreba pe mine: Dumneata care stigmatizezi aceasta, cum, de ce ai intrat de două ori în minister? Pentru că, om cu mintea întreagă, eu nu am fost răsturnat nici de cal ca să-mi pierd minţile, nici n-am fost în casă de sănătate. Am intrat în minister pentru că am ţinut seama că era şeful unei partide, fiindcă ridicase acelaşi drapel al liberalismului care în tinereţele mele a fost profesiunea de credinţă, care în vîrsta coaptă a intrat în sîngele meu şi pentru că credeam că în vremea rezbelului trebuie să slujesc ţărei fără să mă uit la drepturile cari le aveam ca mai bătrîn şi poate cu ceva mai multă energie şi mai inteligent. (*Aplauze*).

Dar aproape de domnul Brătianu am văzut ceea ce a văzut şi domnul Dimitrie Brătianu, că este un fals profet al unei religiuni mari şi frumoase: *liberalismul*, de care nu m-am depărtat niciodată, dar care religiune a dat pe sincerii liberali din ţară. Şi m-am despărţit de dumnealui pentru totdauna şi sînt duşman neîmpăcat şi cît voi trăi mă voi lupta cu dumnealui ... (*Aplauze frenetice şi îndelung repetate încît oratorul nu se aude.*)

Mă veţi întreba: eu, liberal, care am făcut o lovitură de stat democratică, cum mi-am dat mîna cu conservatorii?

Mi-am dat mîna ca să scap statul român, cum la tinereţe am dat mîna cu conservatorii ca să fondez statul român. (*Aplauze.*)

Nu am trecut în rîndul conservatorilor, păstrez şi profesez religiunea mea liberală, bătrîn liberal democrat care prin autoritate chiar am făcut legi democratice. (*Bravo! Aplauze.*)

Şi dacă am răsturnat aristocraţia, oligarhia, dacă a trebuit şi ţara mea să aibă un guvern democrat, n-a fost ca democraţia română s-o fac aşternutul unui om beat de putere, unui om care a minţit tot trecutul său şi care azi e dezminţirea democraţiei şi a adevăratului liberalism.

Acum, domnilor, după ce am spus aceasta, să vă mai fac încă o mică şi cea de pe urmă mărturisire. Am început lupta politică la 1837, azi sîntem în 1883, sînt 46 de ani, mai jumătate de secol; este permis omului, ba este chiar impus ca după o jumătate de veac să se odihnească. Omul, ca şi planta, se naşte, creşte, face floare, face roade şi cade. Mi-este dar permis să mă odihnesc şi doresc retragerea mea din viaţa politică; dar cînd văd ţara în pericol, cînd văd că cele ce se petrec înăuntru poate să compromită şi din afară existenţa ţărei mele, sînt dator ca cele din urmă momente ale vieţei mele să le sacrific pentru ceea ce a încălzit toată viaţa mea, pentru apărarea ţărei mele. (*Aplauze.*) Nu vreau să se zică că în ora pericolului Kogălniceanu încă trăind a lipsit din rîndurile apărătorilor!

Voci: Avem trebuinţă de un om ca dumneavoastră!

Acum, domnilor, vă declar că, dacă vin în mijlocul domniilor voastre şi pe lîngă cuvîntarea mea vă cer mijlocul de a putea conduce lupta în sînul Adunării deputaţilor, aceasta o fac ca să nu se zică că m-am retras de la luptă, poate că aş fi bucuros să nu fiu ales, pentru că aş zice: A venit momentul să mă odihnesc. Prin urmare vă declar că nu solicit cu vorbe şi cu rugăminte sufragiul colegiului al II-lea, care e eminamente democrat şi pe care îl fac — prin reforma ce se propune — mai compromis chiar decît colegiul I.

Colegiul I ne reprezintă tradiţiunea, naşterea, averea mare. Colegiul II reprezintă mai mult munca, roadele ostenelei, a inteligenţei omului, *omul nou*, omul ajuns prin propriul său travaliu. Colegiul II are azi individualităţile sale şi în alegerea deputatului său joacă un rol principal; cînd colegiul acesta se va uni cu colegiul I, aceia cari azi sînt fruntaşi în colegiul II vor fi codaşi în acel colegiu unit.

Un colegiu democrat se desfiinţează. Aceasta o afirm.

Reforme, mai repet încă o dată, să le facem, să moralizăm elementele cari sînt compatibile în celelalte colegii şi vom despărţi pe alegătorii care se pleacă corupţiunei la cel de sus; de vom face o revizuire, în tot cazul nu vom face sub domnul Brătianu, sub *şcoala sa pernicioasă*, *trădătoare, care a format-o împrejurul său.*

Oricare om de stat a format caractere, domnul Brătianu n-a format decît şerpi, sclavi ai viţiului, adoratori ai corupţiunei.

Încă ceva, pentru că sînt dator să mă apăr, vă declar că făcînd istoria mea nu o fac pe a mea proprie, ci a generaţiunei mele. Am auzit pe unul din adversarii mei zicînd: „Kogălniceanu a fost, Kogălniceanu nu mai este!" Socotesc că prin aceasta [nu] mă înjurie, din contra, este cea mai mare laudă ce poate să mi se aducă. N-am voit ca numai eu să fiu în această ţară, am lucrat ca fiecare cetăţean să fie ceva.

Neapărat că se întîmplă în ţara noastră ceea ce este pretutindenea: cu cît drepturile se întind, cu atît individualităţile dispar.

La 1847 eram 15 poate care mă înţelegeau, azi prin stăruinţa mea, a generaţiunei mele sînt mulţi cari prin lumina lor, prin ştiinţa, cugetarea lor ne înţeleg. Nefiind noi nimic, prin ei putem fi ceea ce am fost. Cînd ni se adresează aceste cuvinte ni se aduce o laudă. (*Aplauze.*)

Au venit alţii şi au zis că iaşan, în amorul meu pentru Unire, aş fi zis: „Iarba să crească pe uliţele Iaşului".

Amorul meu pentru Unire nu merge aşa departe. Vă zic încă o dată, locul naşterei mele, leagănul meu, locul unde am casa, locul unde am făcut ceva, locul unde sînt cunoscut, unde am să fiu îngropat, în oraşul acela să crească iarba!

Dacă aş fi voit aceasta, apoi făceam împreună cu domnii universitatea, şcoala de pictură, conservatorul, şcoala normală, plimbările, cazarma? La toate acestea am alipit micul meu nume. (*Aplauze.*) Mai presus decît acestea am ţinut casa şi aci vroi să mor.

Am zis aceste cuvinte, dar este permis omului să facă haz. Aveam un mertepea * şi, trecînd pe uliţa rusească cu cai de poştă în trăsură, am întîlnit pe mertepeaua mea şi i-am zis în glumă: „Rămîi sănătos, iarba să crească!" Şaga s-a făcut adevăr şi din această şagă proastă s-a făcut un act de acuzaţiune în contra mea.

Să dea Dumnezeu ca toţi oamenii să iubească Iaşul, să lucreze la creşterea ierbei pe uliţele Iaşului cum doresc eu! (*Aplauze.*) Nu ar creşte iarba, ar creşte buna-stare, ar creşte ceea ce doresc şi urmaşilor mei: *demnitatea şi independenţa cu fruntea ridicată, nu în faţa unui firfiric, dar în faţa unui Tiber şi a unui Caesar*!

În privinţa revizuirei poate să existe multe argumente, nimic nu este perfect pe acest pămînt; totul este perfectibil, de aceea şi Constituţiunea îşi are greşelile ei; dar v-am arătat sub ce auspicii s-a propus această revizuire.

Vă conjur, domnilor, ca să nu lăsaţi ca Circeea din Bucureşti şi cea de aici să vă tragă în ispită.

---

* Om de serviciu, dejurnă.

După mine revizuirea însemnează uciderea legalităței și pregătirea unei Camere care să consfințească și să prelungească starea mizerabilă de lucruri de azi, poarta exploatărilor.

Nerevizuirea este blamul și disprețul pe care noi moldovenii trebiue să-l aruncăm acelora cari ne desprețuiesc.

Domnilor, o națiune ca să fie tare și puternică trebuie să se formeze din elementele curate și pure cari se găsesc în diferitele localități destinate a deveni un stat. Francezul reprezintă și temperamentul celui de la sud și celui de la miazănoapte și n-ar fi ajuns Francia acolo unde este azi dacă n-ar fi ținut seamă și n-ar fi chemat în afacerile țărei aceste elemente!

Dacă se ucide unul din acele elemente, națiunea nu prosperă.

Naționalitatea română nu se cuvine să fie formată numai din elementul oltean sau muntean sau moldovean, ci din toate elementele. Este moldoveanul cu sînge rece, care nu se ia numai după cuvinte, care e harnic și lucrează. Este munteanul din Valahia Mare, imaginațiune aprinsă cu inițiativă, cu entuziasm. Este olteanul, ca și moldoveanul, pilos *, răbdător, drămăluind, cumpănind și apreciind lucrurile nu după etichetă, nu după formă, ci după fond.

Vom fi buni români cînd vom fi buni moldoveni.

Să arătăm în fața stăpînului nostru că Moldova nu este satul unui Cremene, unde fiecare mișel poate să se plimbe fără ciomag și să ne înjosească. *(Aplauze prelungite și zgomotoase încît oratorul abia se aude; scoborîndu-se de la tribună e felicitat de toți.)*

„Steaua Dunării", seria a II-a, II, 1898, nr. 29—43, din 22 februarie — 31 mai.

NOTE

[1] Discursul acesta, așa cum observam și pentru cele precedente, din cadrul campaniei electorale, are unele asperități, care pot fi puse pe seama calității stenogramei. Aici de pildă lipsește evident ceva, căci Aslan are dreptate să spună că legea electorală e rea ; chiar K. îl confirmă în continuare amintind ce deputați a produs. În acest caz însă K. nu se mai putea mira de asertiunea preopinentului.

[2] Vezi supra p. 571.

[3] Violența cu care s-a desfășurat campania electorală pentru Camera „revizionistă" poate fi apreciată și din împrejurarea că adversarii nu cruță nici viața particulară. În cazul lui Dimitrie Brătianu, fratele mai mare al primului-ministru, deși K. îl ia părtaș la opoziția ce face guvernului, lucrurile trebuiesc nuanțate. Revoluționar cu frumoasă reputație, plin de nobile idealuri mazziniene, diplomat respectat, Dim. Brătianu este chemat să formeze guvernul în martie 1881. Era o manevră a fratelui său, care, confruntat cu probleme spinoase atît în interior (proclamarea regatului și mai apoi revizuirea Constituției), cît și în exterior (chestiunea Dunării), voia să demonstreze, prin ineficacitatea previzibilă a ministerului fratelui său, că el rămîne de neînlocuit. Dacă I. C. Brătianu a fost fără scrupule, trebuie observat că și fratele său s-a dovedit puțin potrivit să se afle la cîrma țării. După numai cîteva luni, în iunie 1881, mai mulți fruntași liberali cereau lui I. C. Brătianu să revină la guvern. Silit să demisioneze și stîrnit în același timp de soția sa, Dim. Brătianu, fără a se desprinde deocamdată de partidul liberal — o va face mai tîrziu, în 1885 —, constituie o disidență, a „liberalilor puri" ; întemeiază și un ziar, „Națiunea", în care-și desfășoară campania contra fratelui său. Privită în ansamblu, opozițiunea lui Dim. Brătianu n-a avut consecințe prea mari în peisajul politic de atunci. A căpătat însă o aură de neobișnuit din cauza rudeniei celor doi. Vezi mai mult în excelenta monografie pe care An. Iordache a consacrat-o disidentului, *Pe urmele lui Dimitrie Brătianu*, București, 1984, cap. *Un romantic întîrziat într-o lume dominată de pragmatism. Disident politic al Partidului național liberal*, p. 306 și urm.

---

* Rezistent, răbdător.

[4] Vezi supra p. 94.

[5] Desigur în sensul ca fiecare să satisfacă serviciul militar !

[6] Vezi mai mult asupra climatului politic european din deceniile 6—8 ale secolului trecut și implicațiilor lui în orientarea politică a statului român în *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea a III-a, passim.

[7] Discursul căruia K. i-a replicat direct în sala Bossel. Vezi supra p. 593.

[8] E ciudat că K. referindu-se la Spania citează expresia în franțuzește. Nu este exclus însă, din cauza formei trunchiate, să fie vorba de ignoranța stenografului.

[9] Aluzie la moșia acestuia !

[10] Vezi supra p. 252, 281 și 571, și Introducerea.

[11] D. A. Sturdza, ministrul de externe.

[12] Vezi *Opere*, V, *Oratorie III*, partea I, p. 107 și urm.

[13] Vezi *Opere*, IV, *Oratorie II*, partea I, p. 97 și urm., p. 101 și urm.

[14] Referire la articolul *Literatură străină. D. Demidoff în Moldova*, în care K. folosea proverbul amintit. Mihail Sturzda a interzis apariția foii. Vezi mai mult asupra incidentului în *Dacia literară*, ed. Maria Platon, București, 1972, p. 529—531.

[15] Vezi supra p. 462, nota 35.

[16] E o notă hiperbolică în spusele lui K. deoarece adunările din Țara Românească și Moldova care au proclamat desființarea șerbiei în 1746 și respectiv 1749 erau de esență boierească. Cît privește accesul la domnie, trebuie spus totuși că în Țara Românească s-a observat cu strictețe succesiunea din familia domnitoare inițială a Basarabilor. Petru Rareș era fiul lui Ștefan cel Mare și în această calitate a fost invitat de boieri să ocupe tronul Moldovei. Constantin Cantemir a fost impus de poloni. Mai mult, chiar numeroșii pretendenți la tronurile celor două țări românești invocau totdeauna rudenia cu unul din domnii anteriori, singura motivație pentru a-și legitima cererea.

[17] Ionică Tăutu (1795—1830), precursor al pașoptismului. În afara îndeletnicirii de poet și traducător, este autorul unor pamflete împotriva marii boierimi, care fac să fie îndepărtat de la curtea lui Ioniță Sandu Sturdza și trimis la Constantinopol ca secretar al capuchehaiei. Coautor al unui proiect de constituție — a cărvunarilor — în Moldova. A candidat fără succes la tronul acestei țări. Vezi N. Iorga, *Un „jacobin” moldave au XIX-e siècle*, Vălenii de Munte, 1937 ; I. Tăutu, *Scrieri social-politice*, ed. E. Vîrtosu, București, 1974 ; D. Mănucă, *Argumente de istorie literară*, Iași, 1978, p. 31—56.

K. scrie asupra lui o notă în „Alăuta românească”, nr. 5 din 1838.

[18] Aluzie la Gh. Mîrzescu, care scrisese *Spionul prusian sau Principele Carol de Hohenzollern al României*, Berlin, 1875, 42 p.

[19] Aluzie la Al. Candiano Popescu.

[20] Văr cu actualul ministru de finanse, Al. Gogu Cantacuzino Rifoveanu (notă de subsol în ziar).

Regeste

Sesiunea 1881—1882

1* Discurs şi interpelare în sprijinul mehedinţenilor care petiţionaseră la Cameră împotriva desfiinţării tîrgului săptămînal de la Strehaia. Şedinţele din 12 şi 15 decembrie 1881. „Monitor”, 1881, nr. 19, p. 228, col. 2 — p. 229, col. 2; nr. 21, p. 257, col. 3 — p. 258, col. 1. Şedinţele din 8 şi 16 februarie 1882. „Monitor”, 1882, nr. 48, p. 650, col. 1; nr. 55, p. 790, col. 3 — p. 793, col. 1; p. 796, col. 1 — 2; p. 797, col. 3 — p. 799, col. 1. p. 41.

2* Intervenţie pe marginea proiectului de lege pentru recrutarea contingentului militar al anului 1882. Şedinţa din 12 decembrie 1881. „Monitor”, 1881, nr. 19, p. 231, col. 1—3. p. 53.

3* Intervenţie pe marginea proiectului de lege „pentru aşezarea şi administrarea impozitului asupra beuturilor spirtoase”. Şedinţa din 15 decembrie 1881. „Monitor”, 1881, nr. 21, p. 264, col. 2 — 3; p. 265, col. 2, 3. p. 55.

4 În favoarea unei vacanţe de sărbători rezonabile: „Patria nu este în pericol; nici Anibal nu este la porţile cetăţei”. Adunarea a decis suspendarea lucrărilor între 19 decembrie 1881 şi 10 ianuarie 1882. Şedinţa din 16 decembrie 1881. „Monitor”, 1881, nr. 22, p. 278, col. 3.

5* Discurs despre prerogativele Adunării şi ale puterii executive. Pe marginea interpelării lui G. P. Mantu asupra eliminării unor elevii din şcoala normală de la Galaţi. Şedinţa din 16 decembrie 1881. „Monitor”, 1881, nr. 22, p. 285, col. 1—3. p. 57.

6* Cere explicaţii guvernului asupra închiderii iminente a graniţei austriece pentru importul de vite din România. Şedinţele din 17 decembrie 1881 şi 11 ianuarie 1882. „Monitor”, 1881, nr. 23, p. 288, col. 2; 1882, nr. 25, p. 310, col. 1, 2, 3 — p. 311, col. 1. p. 59.

7* În favoarea acordării cetăţeniei române polonezului Alexandru R. Lavcovici. Şedinţa din 11 ianuarie 1882. „Monitor”, 1882, nr. 25, p. 312, col. 2, 3 — p. 313, col. 1. p. 62.

8 Asupra convenţiei de extrădare între Austria şi România dă următoarea explicaţie: „Afirm în mod pozitiv că a fost denunţată de mine în întîiul ministeriu, sub preşedinţia răposatului Manolache Costachi Iepureanu, şi a fost denunţată în conformitate cu convenţiunea cu un an înaintea expirării termenului ei”. Şedinţa din 12 ianuarie 1882. „Monitor”, 1882, nr. 26, p. 318, col. 3.

9* Interpelare şi discurs asupra închiderii graniţelor austriece pentru importul de vite din România. Şedinţa din 12 ianuarie 1882. „Monitor”, 1882, nr. 26, p. 319, col. 1 — p. 320, col. 3; p. 323, col. 2 — p. 324, col. 2; p. 325, col. 1 — 3. Se publică după textul rectificat, apărut în nr. 28, p. 356, col. 2 — p. 359, col. 3, păstrîndu-se din forma iniţială primul §. p. 63.

10* Discurs asupra politicii externe a României. Şedinţele din 12 şi 13 ianuarie 1882. „Monitor”, 1882, nr. 26, p. 327, col. 3 — p. 330, col. 2; nr. 27, p. 333, col. 1 — p. 336, col. 1; p. 342, col. 1 — p. 343, col. 2. Prima parte (p. 333—336) se publică după textul rectificat apărut în nr. 28 al „Monitorului”, p. 359. col. 3— p. 362, col. 3. p. 72.

11* Pe marginea cererii primului-ministru de a deschide o anchetă parlamentară în problema publicării documentelor referitoare la statutul Dunării. Şedinţa din 16 ianuarie 1882. „Monitor”, 1882, nr. 30, p. 376, col. 2—3; p. 381, col. 1 — 3. p. 89.

12* Intervenție pe marginea cuvîntului lui N. Blaremberg, care semnalase abuzuri electorale în județul Brăila. Ședința din 21 ianuarie 1882. „Monitor”, 1882, nr. 34, p. 428, col. 2 — p. 429, col. 1. p. 92.

13* Discurs și intervenții în apărarea bănățenilor statorniciți în Dobrogea și amenințați cu expulzarea. Ședințele din 22, 23, 25 și 26 ianuarie 1882. „Monitor”, 1882, nr. 35, p. 450, col. 23 — p. 452, col. 3; p. 483, col. 3 — p. 484, col. 1; nr. 37, p. 486, col. 2 — p. 487, col. 1; p. 489, col. 2 — p. 491, col. 3; nr. 38, p. 494, col. 3. p. 94.

14 Se pronunță în favoarea acordării unui ajutor de înmormîntare pentru fostul deputat G. Mantu, primarul Galaților: „Acei cari au cunoscut și acei cari nu au cunoscut pe domnul Mantu știu că era un om eminamente onest, un bun român, un bun patriot și un liberal sincer”. Ședința din 25 ianuarie 1882. „Monitor”, 1882, nr. 37, p. 486, col. 2.

15* Ridică obiecții la proiectul de lege privind cumpărarea pe seama statului a colecției arheologice Cezar Bolliac. Ședința din 26 ianuarie 1882. „Monitor”, 1882, nr. 38, p. 496, col. 1 — 2, 3. p. 109.

16 Cere Adunării să ia în dezbatere proiectul de lege „pentru construirea unui drum de fier de la București la Cernavoda”. Ședința din 28 ianuarie 1882. „Monitor”, 1882, nr. 40, p. 510, col. 3.

17* Intervenție la proiectul de lege prin care se modificau unele dispoziții ale legii votate în 1866 pentru acordarea sumei de 10 milioane de lei vechi orașului Iași. Ședința din 29 ianuarie 1882. „Monitor”, 1882, nr. 41, p. 523, col. 3 — p. 524, col. 2; p. 527, col. 3. p. 110.

18* În favoarea acordării unei pensii locuitorului Beicazi Ali din Dobrogea, schilodit de un ofițer. Ședința din 30 ianuarie 1882. „Monitor”, 1882, nr. 42, p. 545, col. 1, 3. p. 112.

19* Intervenții la proiectul de lege „pentru conservarea monumentelor naționale”. Ședința din 3 februarie 1882. „Monitor”, 1882, nr. 44, p. 584, col. 3—p. 585, col. 1; p. 591, col. 2—3; p. 592, col. 1—2. p. 113.

20 Insistă pentru luarea în discuție a proiectului de lege privind construirea căii ferate Cernavodă — București. Ședința din 4 februarie 1882. „Monitor”, 1882, nr. 45, p. 593, col. 3.

21* Asupra legii pentru debitarea băuturilor spirtoase. Pe marginea intervenției lui T. B. Lățescu. Ședința din 5 februarie 1882. „Monitor”, 1882, nr. 46, p. 621, col. 3; p. 622, col. 3. p. 115.

22* Discurs la proiectul de lege care privea inserarea unui alineat nou la articolul 140 din Codul penal asupra pedepselor aplicate funcționarilor publici în cazul violării secretului profesional. Ședința din 5 februarie 1882. „Monitor”, 1882, nr. 46, p. 624, col. 3 — p. 626, col. 3; p. 628, col. 2; p. 632, col. 1 — p. 633, col. 3; p. 636, col. 1 — 2. Rectificări la p. 667. p. 116.

23* Asupra luării în discuție a noului proiect de lege privind învoielile agricole. Ședința din 6 februarie 1882. „Monitor”, 1882, nr. 47, p. 643, col. 1 — 2. p. 128.

24* Se pronunță asupra acordării cetățeniei române inginerului Al. Dragalina. Ședința din 6 februarie 1882. „Monitor”, 1882, nr. 47, p. 647, col. 3; p. 648, col. 2. p. 129.

25 Insistă pentru luarea în dezbatere a proiectului de lege privind construcția căii ferate București — Cernavodă. Avertizează că dacă ministrul de resort își retrage proiectul „atunci voi veni eu cu un proiect din inițiativă parlamentară, deoarece sînt convins de necesitatea națională a acestui drum de fer la mare”. Ședința din 8 februarie 1882. „Monitor”, 1882, nr. 48, p. 650, col. 1.

26 La proiectul de lege pentru „constatarea și perceperea contribuțiunilor” protestează împotriva practicilor lui Gr. Vulturescu: „Mă adresez la lealitatea majorității în contra domnului Vulturescu, care a venit și a luat cuvîntul meu cerînd să vorbească mai întîi dumnealui și acum după ce a vorbit cere închiderea discuției. Aceasta nu e constituțional. Cum se poate cere închiderea discuției cînd numai domnul raportor a vorbit?”. Ședința din 8 februarie 1882. „Monitor”, 1882, nr. 48, p. 664, col. 1 — 2.

27* Discurs și intervenții la proiectul de lege „pentru încuragiarea industriei naționale”. Ședința din 9 februarie 1882. „Monitor”, 1882, nr. 49, p. 674, col. 1 — p. 675, col. 3; p. 684, col. 1; p. 685, col. 1 — 3; p. 686, col. 1, 2—3. p. 130.

28* Propunere pentru instituirea unei comisii care să studieze condiţiile de arendare a moşiilor statului. Şedinţa din 11 februarie 1882. „Monitor”, 1882, nr. 51, p. 727, col. 3. p. 135

29* Discurs asupra noului proiect de lege pentru tocmelile agricole. Şedinţa din 11 februarie 1882. „Monitor”, 1882, nr. 51, p. 728, col. 1 — p. 734, col. 3. Rectificări la p. 805—813. Se publică după broşura *Tocmelile agricole, cuvînt rostit în şedinţa Camerei deputaţilor din 11 februarie 1882 de . . ., deputat al colegiului IV de Mehedinţi*, Bucureşti, 1882, 37 p. p. 135.

30* Cere să se facă rectificarea unor spuse ale sale şi relevă folosirea numelui său ca „judecător” într-un discurs al lui C. A. Rosetti. Şedinţa din 13 februarie 1882. „Monitor”, 1882, nr. 53, p. 740, col. 1. p. 153.

31* Asupra tarifului general autonom de vamă pe care intenţionează să-l aplice Austro-Ungaria. Şedinţa din 13 februarie 1882. „Monitor”, 1882, nr. 53, p. 771, col. 2 — 3. p. 153.

32* Pledează pentru luarea în discuţie a proiectului de lege referitor la construirea drumului de fier Bucureşti — Buzău — Cernavodă. Şedinţa din 16 februarie 1882. „Monitor”, 1882, nr. 55, p. 789, col. 3 — p. 790, col 1. p. 155.

33 Insistă pentru urgentarea luării în discuţie a raportului comisiei de cercetare a actelor diplomatice: „. . . nu înţeleg să fac greutăţi guvernului, cer însă să cercetaţi mai în grabă această cestiune căci de mai multe zile stau pe seletă, atît eu cît şi alţii, şi ar fi bine să se sfîrşească odată aceasta. Vă rog dar să hotărîţi o zi pentru discuţiunea acestei cestiuni, căci săptămîna viitoare am de gînd a vă cere un concediu”. Şedinţa din 16 februarie 1882. „Monitor”, 1882, nr. 55, p. 799, col. 2.

34 Pe marginea cererii unor dobrogeni de a se lua în dezbatere proiectul de lege „pentru regularea proprietăţei imobiliare în Dobrogea”. Ca membru în comisia de redactare a proiectului informează Adunarea că aceasta e gata şi prin urmare trimiterea petiţiei în secţiile Adunării e de prisos. Şedinţa din 18 februarie 1882. „Monitor”, 1882, nr. 57, p. 837, col. 3.

35* Asupra lucrărilor comisiei desemnate pentru a întocmi un raport asupra noului proiect de lege al tocmelilor agricole. Şedinţa din 18 februarie 1882. „Monitor”, 1882, nr. 57, p. 838, col. 2 — 3. p. 155.

36* Intervenţii la proiectul de lege care desfiinţa „contribuţiunea personală şi de şosele” instituind o „contribuţie pentru căile de comunicaţiune”. Şedinţa din 18 februarie 1882. „Monitor”, 1882, nr. 57, p. 839, col. 2 — p. 840, col. 2. p. 156.

37* Pledează din nou pentru luarea în dezbatere a proiectului de lege referitor la construirea căii ferate Bucureşti — Cernavodă. Şedinţa din 18 februarie 1882. „Monitor”, 1882, nr. 57, p. 845, col. 1, 2 — 3; p. 846, col. 2. p. 158.

38* Se pronunţă în favoarea proiectului de lege care acorda ministrului justiţiei un credit extraordinar de 6000 de lei pentru chiria curţii cu juraţi a judeţului Ilfov. Şedinţa din 18 februarie 1882. „Monitor”, 1882, nr. 57, p. 847, col. 1 — 2. p. 160.

39* Din nou asupra discutării raportului comisiei de anchetă privind actele diplomatice. Şedinţa din 22 februarie 1882. „Monitor”, 1882, nr. 60, p. 881, col. 1, 2. p. 161.

40 Ca membru al comisiei de redactare a proiectului de lege „pentru regularea proprietăţii imobiliare în Dobrogea” precizează că textul „s-a lucrat fără ca să se consulte populaţiunea”. Prin urmare, proiectul ar trebui în prealabil tipărit. Şedinţa din 22 februarie 1882. „Monitor”, 1882, nr. 60, p. 881, col. 2—3.

41* Pe marginea proiectului de lege care reglementa regimul proprietăţii în Dobrogea. Şedinţele din 22, 27 februarie şi 1, 2 şi 3 martie 1882. „Monitor”, 1882, nr. 60, p. 890, col. 3—p. 891, col. 3; nr. 65, p. 975, col. 1 — p. 976, col. 2; nr. 66, p. 996, col. 3 — p. 997. col. 2; p. 999, col. 1 — 3; p. 1002, col. 2 — 3; nr. 67, p. 1033, col. 1— 2; p. 1034, col. 1; p. 1035, col. 1—3; p. 1036, col. 1, 2 — 3; p. 1038, col. 1 — 2; p. 1039, col. 2 — 3; nr. 68, p. 1049, col. 3. p. 162.

42* Intervine în discuţia privitoare la concesiunea lucrărilor portului Brăila. Şedinţa din 24 februarie 1882. „Monitor”, 1882, nr. 62, p. 917, col. 2, 3. p. 175.

43* Discurs în chestiunea publicării actelor diplomatice încheiate în timpul războiului din 1877—1878. Şedinţa din 25 februarie 1882. „Monitor", 1882, nr. 63, p. 924, col. 3 — p. 929, col. 3; p. 930, col. 1 — 3. p. 176.

44* Protestează contra modului defectuos în care sînt reproduse de stenografi spusele deputaţilor. Şedinţa din 26 februarie 1882. „Monitor", 1882, nr. 64, p. 936, col. 2 — p. 937, col. 1. p. 190.

45 Cere să se ia în dezbatere, în numele său şi al lui Gh. Vernescu, proiectul de lege „relativ la gradaţiunea profesorilor". Şedinţa din 27 februarie 1882. „Monitor", 1882, nr. 65, p. 968, col. 1.

46* Pe marginea proiectului de lege care autoriza efectuarea unui împrumut spre a veni în ajutorul ţăranilor afectaţi de secetă. Şedinţa din 3 martie 1882. „Monitor", 1882, nr. 68, p. 1052, col. 2 — p. 1053, col. 1. p. 192.

47* Asupra proiectului de lege privind „construirea drumului de fer pînă la mare". Şedinţele din 3 şi 5 martie 1882. „Monitor", 1882, nr. 68, p. 1050, col. 3; nr. 70, p. 1102, col. 3 — p. 1103, col. 1; p. 1105, col. 1 — 2; p. 1106, col. 2. p. 193.

48* Discurs la proiectul de lege privind industria zahărului. Şedinţa din 4 martie 1882. „Monitor", 1882, nr. 69, p. 1077, col. 1 — p. 1078, col. 3. p. 196.

49* În favoarea proiectului de lege prin care se acorda generalului M. C. Cerchez o recompensă naţională de 1000 de lei pe lună. Şedinţele din 8 şi 9 martie 1882. „Monitor", 1882, nr. 72, p. 1145, col. 3 — p. 1146, col. 3; nr. 73, p. 1161, col. 3. p. 200.

50* Din nou în favoarea proiectului de lege pentru construirea căii ferate Bucureşti — Cernavodă. Şedinţele din 9 şi 10 martie 1882. „Monitor", 1882, nr. 73, p. 1171, col. 1 — p. 1172, col. 1; nr. 74, p. 1182, col. 3. p. 202.

51* Intervenţie la proiectul de lege asupra reducerii subprefecturilor. Şedinţa din 11 martie 1882. „Monitor", 1882, nr. 75, p. 1197, col. 1 — 3; p. 1205, col. 2 — 3. p. 206.

52* În favoarea proiectului de lege „pentru reorganizarea serviciului porturilor". Şedinţa din 11 martie 1882. „Monitor", 1882, nr. 75, p. 1207, col. 1 — 2. p. 208.

53* Asupra înaintărilor în armată. Pe marginea interpelării lui N. Ionescu. Şedinţa din 13 martie 1882. „Monitor", 1882, nr. 77, p. 1259, col 1—3. p. 209.

54* Critică programul de lucru al Adunării deputaţilor. Şedinţa din 13 martie 1882. „Monitor", 1882, nr. 77, p. 1262, col. 1 — 2. p. 210.

55* Discurs şi intervenţii la proiectul de lege pentru tocmelile agricole. Şedinţele din 14, 15, 16, 17 şi 18 martie 1882. „Monitor", 1882, nr. 78, p. 1283, col. 2 — p. 1287, col. 1.; nr. 79, p. 1293, col. 1 — p. 1294, col. 1; p. 1297, col. 2, 3; nr. 80, p. 1303, col. 1; p. 1310, col. 3 — p. 1312, col. 1; nr. 81, p. 1327, col. 3 — p. 1328, col. 2; p. 1330, col. 3 — p. 1331, col. 1; p. 1339, col. 3 — p. 1341, col. 3; p. 1342, col. 1, 3; nr. 82, p. 1356, col. 3; p. 1362, col. 2 — p. 1363, col. 3. p. 211.

56 Sprijină opinia lui Gr. Cozadini care protestase contra modului „nu tocmai cavaleresc" în care Adunarea tratase comisia specială de elaborare a proiectului de lege pentru tocmelile agricole. Ca membru în acea comisie K. arată: „Declaraţiunea pe care a făcut-o onor. domnul Cozadini o fac şi eu. Încît s-a recunoscut că comitetul are individualitatea sa separată, eu nu înţeleg deloc pentru mine să fac concurenţă sau să contestez drepturile comitetului şi de aceea mă efasez, retrăgîndu-mă din comisiunea parlamentară". Şedinţa din 16 martie 1882. „Monitor", 1882, nr. 80, p. 1301, col. 3.

57* Pledează pentru operativitatea lucrărilor Adunării. Şedinţa din 14 aprilie 1882. „Monitor", 1882, nr. 94, p. 1580, col. 2 — 3. p. 236.

58* Discurs şi intervenţie împotriva proiectului de lege privind concesiunea de construire a sistemului alimentării cu apă a oraşului Brăila. Şedinţa din 14 aprilie 1882. „Monitor", 1882, nr. 94, p. 1585, col. 3 — p. 1588, col. 1. p. 237.

59* Persiflează sistemul interpelărilor minore practicat de unii membri ai majorităţii din Adunare. Şedinţa din 15 aprilie 1882. „Monitor", 1882, nr. 95, p. 1595, col 2 — 3. p. 243.

60 La proiectul de lege care autoriza comuna Vaslui să perceapă o serie de taxe face următoarea propunere : „Propun ştergerea taxei de 20 lei de fiecare sută ocă de haine deoarece această taxă este contra convenţiunilor de comerciu". Propunerea a fost acceptată. Şedinţa din 16 aprilie 1882. „Monitor", 1882, nr. 96, p. 1599, col. 1.

61 Asupra modului cum lucrează Adunarea observă înţelept : „Socotesc că este mai bine, dacă nu se poate să urmăm programul pe care l-aţi tras, să mergem acasă şi cînd va fi ceva urgent atunci să ne cheme domnul preşedinte, căci acum, în neatenţiunea în care ne aflăm, am putea vota lucruri cari nu trebuiesc votate". Şedinţa din 16 aprilie 1882. „Monitor", 1882, nr. 96, p. 1599, col. 2.

62* Asupra proiectului de lege privind construirea unor trasee de cale ferată. Şedinţele din 19 şi 20 aprilie 1882. „Monitor", 1882, nr. 98, p. 1649, col. 2 — p. 1650, col. 3 ; p. 1665, col. 3 — p. 1666, col. 1 ; nr. 99, p. 1667, col. 1 — 3. p. 244

63* Pe marginea proiectului de lege privind bugetul construcţiilor publice pe exerciţiul 1882 — 1883. Şedinţa din 21 aprilie 1882. „Monitor", 1882, nr. 100, p. 1684, col. 1 — 3. p. 250.

64 Anunţă o interpelare ministrului de externe : „Ce ne poate spune domnia sa în ceea ce priveşte cestiunea spargerei stîncilor de la Porţile de Fer cari, după Tractatul de la Berlin, pot zice cu jignirea suveranităţii noastre teritoriale s-au dat Austriei a se sparge. Fac întrebare respectuoasă domnului ministru de externe să binevoiască a ne spune în ce stare se află cestiunea şi ce demersuri a făcut domnia sa pentru ca articolul 8 al Tractatului de la Berlin să se îndeplinească, căci atît drepturile noastre de suveranitate, cît şi interesele noastre comerciale sînt nerăbdătoare ca să se realizeze acel articol". Şedinţa din 21 aprilie 1882. „Monitor", 1882, nr. 100, p. 1682, col. 3.

65* Intervenţii în problema Dunării. Şedinţele din 26 şi 27 aprilie 1882. „Monitor", 1882, nr. 102, p. 1747, col. 3 — p. 1751, col. 1 ; p. 1753, col. 1 — 2 ; nr. 103, p. 1773, col. 1 — p. 1777, col. 2 ; p. 1778, col. 1 ; p. 1779, col. 3 — p. 1780. col. 2 ; p. 1781, col. 3 ; p. 1782, col. 1 ; p. 1783, col. 2 — 3. p. 252.

66* Scurtă precizare asupra regimului viilor şi pometurilor. Pe marginea unei interpelări a lui P. Cernătescu. Şedinţa din 30 aprilie 1882. „Monitor", 1882, nr. 106, p. 1849, col. 1—2. p. 274.

67* Despre reconstruirea cheiului portului Giurgiu. Cu referire la interpelarea lui B. Iepurescu. Şedinţa din 30 aprilie 1882. „Monitor", 1882, nr. 106, p. 1852, col. 1 — 2. p. 275.

68* Se pronunţă asupra proiectului de lege care reglementa regimul pensiilor impiegaţilor de la căile ferate. Şedinţa din 30 aprilie 1882. „Monitor", 1882, nr. 106, p. 1854, col. 3 — p. 1855, col. 1 ; p. 1858, col. 3. — p. 1860, col. 3. p. 276.

69* Discurs în problema Dunării. Şedinţa din 1 mai 1882. „Monitor", 1882, nr. 107, p. 1896, col. 2 — p. 1905, col. 1. Se publică după broşura *Cestiunea Dunării. Discursuri rostite în şedinţele Camerei deputaţilor din 1 şi 2 mai 1882 de . . ., deputat colegiul IV de Mehedinţi*, Bucureşti, 1882, p. 3 — 55. p. 281.

70* Discurs în problema Dunării. Şedinţa din 2 mai 1882. „Monitor", 1882, nr. 109, p. 1936, col. 1 — p. 1939, col. 1. Se publică după broşura *Cestiunea Dunării. Discursuri rostite în şedinţele Camerei deputaţilor din 1 şi 2 mai 1882 de . . ., deputat colegiul IV de Mehedinţi*, Bucureşti, 1882, p. 57—74. p. 301.

71* Intervenţii la proiectul „pentru conversiunea obligaţiunilor creditului fonciar". Şedinţa din 3 mai 1882. „Monitor", 1882, nr. 108, p. 1930, col. 2, 3 — p. 1931, col. 1. p. 307.

72* Asupra modului de desfăşurare a şedinţelor Adunării. Şedinţa din 4 mai 1882. „Monitor", 1882, nr. 109, p. 1942, col. 2. p. 308.

73* Prezintă şi susţine petiţia unor sate din judeţele Vlaşca şi Ilfov care cereau să li se dea pămînt „în condiţiunile statornicite prin lege". Şedinţa din 7 mai 1882. „Monitor", 1882, nr. 112, p. 1990, col. 2 — 3 ; p. 1992, col. 3 — p. 1993, col. 3. p. 309.

74* Despre plîngerea locuitorilor din Cerneşti (Dolj) că li s-au scos casele şi pămînturile la vînzare. Şedinţele din 7 şi 12 mai 1882. „Monitor", 1882, nr. 112, p. 1994, col. 1 ; nr. 115, p. 2040, col. 3 — p. 2041, col. 1. p. 312.

75* Asupra modalităţii de votare a impozitelor în Adunare. Şedinţa din 8 mai 1882. „Monitor", 1882, nr. 113, p. 2012, col. 3 — p. 2013, col. 3. p. 313.

76* Intervenţii la proiectul de lege privind tocmelile agricole ce fusese amendat de Senat. Şedinţa din 8 mai 1882. „Monitor", 1882, nr. 113, p. 2014, col. 1 — 3; p. 2023, col. 1—p. 2024, col. 1. p. 313.

77* Asupra felului precipitat în care îşi desfăşoară şedinţele Adunarea. Şedinţa din 8 mai 1882. „Monitor", 1882, nr. 113, p. 2024, col. 3. p. 317.

78* Se pronunţă asupra anchetei parlamentare ordonate pentru cercetarea petiţiei unor ţărani. Şedinţa din 11 mai 1882. „Monitor", 1882, nr. 114, p. 2031, col. 2 — p. 2032, col. 1. p. 318.

79 Pledează pentru proiectul de lege care autoriza comitetul pensiilor să contracteze un împrumut de 500 000 de lei pentru a putea achita unele pensii, căci cei îndreptăţiţi „pe hîrtie au o pensiune şi în fapt au o alta, care reprezintă 35 % mai puţin, şi le-a mai venit acum şi altă năpaste, li se cere chitanţă de plata contribuţiunei şi apoi să le plătească pensiunea, cînd ei tocmai de aceea cer pensiunea ca să plătească contribuţiunile, căci sînt secuestraţi. Eu nu sînt pentru această lege, dar vă rog să votaţi urgenţa". Şedinţa din 11 mai 1882. „Monitor", 1882, nr. 114, p. 2032, col. 3.

80 Sprijină proiectul de lege care deschidea un credit extraordinar de 25 000 de lei ministrului de interne „pentru cheltuielile necesare cu ocazia serbărei naţionale de la 10 mai". Şedinţa din 11 mai 1882. „Monitor", 1882, nr. 114, p. 2034, col. 2.

81* Despre modul păgubitor pentru stat al încheierii unor tranzacţii cu persoane particulare. Şedinţa din 12 mai 1882. „Monitor", 1882, nr. 115, p. 2045, col. 3 — p. 2046, col. 1. p. 320.

82* Intervenţii la proiectul de lege prin care se instituiau taxe asupra făinii şi petrolului importate din ţările cu care România nu avea convenţii vamale. Şedinţa din 12 mai 1882. „Monitor", 1882, nr. 115, p. 2049, col. 1; p. 2050, col. 2. p. 321.

83* Prezintă o petiţie a negustorilor de tutun din Dobrogea asupra preţului prea scăzut al tutunului indigen. Şedinţa din 13 mai 1882. „Monitor", 1882, nr. 116, p. 2063, col. 3; p. 2064, col. 1. p. 322.

84 Subscrie un proiect de lege, alături de G. Mihăilescu, N. Catargiu, Gr. Eliad, P. Buescu, D. Giani şi G. Cantili, prin care camerele de comerţ din Galaţi şi Brăila sînt autorizate să primească în depozit cereale şi semniţe de plante leguminoase şi a elibera certificate sub controlul Băncii naţionale. Şedinţa din 13 mai 1882. „Monitor", 1882, nr. 116, p. 2065, col. 1 — 2.

85 Cere Adunării să ia în discuţie proiectul de lege pentru „organizarea judecătorească a Dobrogei". Şedinţa din 13 mai 1882. „Monitor", 1882, nr. 116, p. 2065, col. 2.

86* Intervenţii la proiectul de lege privind poliţia sanitară veterinară. Şedinţa din 13 mai 1882. „Monitor", 1882, nr. 116, p. 2082, col. 1 — p. 2083, col. 1; p. 2084, col. 1 — 3. p. 323.

87* Discurs la proiectul de lege privind răscumpărarea de către statul român a căii ferate Constanţa — Cernavodă. Şedinţa din 15 mai 1882. „Monitor", 1882, nr. 118, p. 2145 col. 1 — p. 2148, col. 2; p. 2155, col. 2—3. p. 327.

88* Discurs la proiectul de lege „pentru înfiinţare de edificii şi construcţiuni publice". Şedinţa din 22 mai 1882. „Monitor", 1882, nr. 123, p. 2236, col. 2 — p. 2237, col. 1; p. 2243 col. 1, 2 — p. 2244, col. 1; p. 2245, col. 1 — 2. p. 335.

89* Interpelare asupra vînzării unor moşii ale statului. Şedinţa din 25 mai 1882. „Monitor", 1882, nr. 125, p. 2263, col. 2, 3; p. 2264, col. 1 — 2. p. 340.

90* Intervenţii la proiectul de lege „asupra organizării comandamentelor armatei". Şedinţa din 25 mai 1882. „Monitor", 1882, nr. 125, p. 2279, col. 2 — p. 2280, col. 3. p. 341.

Sesiunea extraordinară 1882—1883

1* Dezvoltă o interpelare în legătură cu închiderea graniţelor austro-ungare pentru comerţul românesc de vite. Şedinţa din 27 octombrie 1882. „Monitor", 1882/1883, nr. 4, p. 36, col. 1 — p. 37, col. 2. p. 343.

2* Intervenţie la proiectul de lege care modifica legea comunală existentă. Şedinţele din 27 şi 28 octombrie 1882. „Monitor", 1882/1883, nr. 4, p. 43, col. 3 — p. 45, col. 1; nr. 5, p. 50, col. 1 — p. 51, col. 3; p. 57, col. 3 — p. 58, col. 3. p. 346.

3* Îşi dezvoltă interpelarea referitoare la autocefalia bisericii române. Şedinţa din 30 octombrie 1882. „Monitor", 1882/1883, nr. 7, p. 69, col. 2 — p. 70, col. 2. p. 355.

4* Discurs pe marginea modificărilor la legea consiliilor judeţene în vigoare. Şedinţa din 2 noiembrie 1882. „Monitor", 1882/1883, nr. 9, p. 96, col. 3 — p. 98, col. 3. p. 357.

5 Anunţă următoarea interpelare: „În puterea cărei legi sau mai bine zicînd în puterea cărei Constituţiuni s-a modificat regulamentul privitor la Casa pensiunilor, ridicîndu-i-se dreptul de a-şi urmări dreptatea şi interesele sale legitime înaintea justiţiei fără a cere autorizaţiunea prealabilă a ministerului?" Şedinţa din 3 noiembrie 1882. „Monitor", 1882/1883, nr. 10, p. 116, col. 2—3.

6* Scurtă intervenţie asupra lipsei efectelor poştale. Şedinţa din 3 noiembrie 1882. „Monitor", 1882/1883, nr. 10, p. 117, col. 2—3. p. 362.

7 Schimb de replici cu Gh. Chiţu, ministrul de interne, care nega autoritarismul lui I. C. Brătianu şi obedienţa miniştrilor săi: „... fac apel la dumneata, cari ai fost în minister cu domnul Brătianu şi cu mine, să spui dacă domnia sa este vizir şi dacă noi miniştrii ceilalţi eram automaţi". K. a răspuns: „Atunci nu eraţi, dar nu ştiu acum ... *(Ilaritate.)* Dumneata şi domnul Sătescu eraţi foarte energici atunci". Şedinţa din 3 noiembrie 1882. „Monitor", 1882/1883, nr. 10, p. 128, col. 3.

8 Subscrie propunerea prin care drumul între Tîrgu Ocnei şi băile Slănic se declara şosea naţională. Şedinţa din 4 noiembrie 1882. „Monitor", 1882/1883, nr. 11, p. 143, col. 3.

9* Intervenţii pe marginea răspunsului la mesajul tronului. Şedinţele din 10 şi 12 noiembrie 1882. „Monitor", 1882/1883, nr. 14, p. 193, col. 3 — p. 195, col. 3; nr. 16, p. 235, col. 1 — p. 236, col. 2 p. 363.

Sesiunea ordinară 1882—1883

1* Precizări într-o problemă de regulament. Şedinţa din 17 noiembrie 1882. „Monitor", 1882/1883, nr. 19, p. 250, col. 2 — 3. p. 372.

2* Dezvoltă o interpelare în legătură cu statutul pensionarilor. Şedinţa din 17 noiembrie 1882. „Monitor", 1882/1883, nr. 19, p. 251, col. 3 — p. 254, col. 3. p. 373.

3* Prezintă două petiţii ale locuitorilor din Giurgiu, în care reclamau „contra legii de vînzare a unor bunuri ale statului în loturi". Şedinţa din 23 noiembrie 1882. „Monitor", 1882/1883, nr. 22, p. 281, col. 2 — 3. p. 380.

4* Intervenţii pe marginea noului proiect de lege al consiliilor judeţene. Şedinţa din 23 noiembrie 1882. „Monitor", 1882/1883, nr. 22, p. 287, col. 3 — p. 289, col. 1; p. 291, col. 2 — p. 293. col. 1, 3 — p. 294, col. 2. p. 380.

5* Asupra unei modificări cerute la legea Băncii naţionale. Şedinţa din 29 noiembrie 1882. „Monitor", 1882/1883, nr. 27, p. 342, col. 2 — 3. p. 387.

6* Despre măsura luată de autorităţile sanitare de interzicere a comerţului cu opinci din piele neargăsită. Şedinţa din 29 noiembrie 1882. „Monitor", 1882/1983, nr. 27, p. 343, col. 1 — 2. p. 387.

7 Insistă pentru luarea în dezbatere a proiectului de lege depus de Al. Lahovari în privinţa cumulului. „Aş dori ca neîntîrziat Camera să-l prefacă în lege. Ar fi o măsură foarte bună, un febrifugiu puternic în contra frigurilor electorale care vin". Şedinţa din 29 noiembrie 1882. „Monitor", 1882/1883, nr. 27, p. 343, col. 3.

8* În favoarea proiectului de lege prin care se acorda o pensie viageră actriţei Ralu Stavrescu. Şedinţa din 30 noiembrie 1882. „Monitor”, 1882/1883, nr. 28, p. 355, col. 2. p. 388.

9 Protestează împotriva practicii instaurate în Cameră ca sîmbăta să se dezbată plîngeri din judeţe şi împămînteniri : „Cu alte cuvinte, în fiecare sîmbătă se permite aci fiecare cu sfîntul său, întocmai ca lipovenii de la Vîlcov, unde fiecare vine la biserică cu icoana sa. (*Ilaritate.*)”. Şedinţa din 4 decembrie 1882. „Monitor”, 1882/1883, nr. 31, p. 400, col. 3.

10* Pe marginea proiectului de lege pentru împămîntenirea lui Iacob Neuschatz. Şedinţa din 4 decembrie 1882. „Monitor”, 1882/1883, nr. 31, p. 402, col. 1 — 3. p. 390.

11* Dezvoltă interpelarea asupra loteriilor străine. Şedinţa din 7 decembrie 1882. „Monitor”, 1882/1883, nr. 32, p. 411, col. 1, 3 — p. 412, col. 1. p. 391.

12* Discurs la proiectul de lege pentru autorizarea comunei Brăila a contracta un împrumut de 2,5 milioane de lei necesar unor îmbunătăţiri edilitare. Şedinţa din 20 decembrie 1882. „Monitor”, 1882/1883, nr. 43, p. 527, col. 2 — p. 529, col. 1 ; p. 531, col. 1. p. 393.

13* Intervenţii la proiectul de lege pentru răscumpărarea tîrgului Ştefăneşti (Botoşani) de către locuitori de la proprietăreasa Esmeralda Mavrocordat. Şedinţa din 21 decembrie 1882. „Monitor”, 1882/1883, nr. 44, p. 545, col. 2 — p. 546, col. 1 ; p. 547, col. 2 — p. 548, col. 1. p. 398.

14 Votează împotriva propunerii de modificare a unor articole din Constituţie. Şedinţa din 22 decembrie 1882. „Monitor”, 1882/1883, nr. 46, p. 597, col. 3.

15* Asupra modalităţii de lucru a Senatului şi a Camerei. Şedinţa din 11 ianuarie 1883. „Monitor”, 1882/1883, nr. 49, p. 637, col. 1. p. 401.

16* Despre pregătirea proiectului de lege pentru instrucţiunea publică elaborat de o comisie prezidată de el. Şedinţa din 12 ianuarie 1883. „Monitor”, 1882/1883, nr. 50, p. 650, col. 2 — 3. p. 401.

17* Pe marginea propunerii de revizuire a Constituţiei. Şedinţele din 12 şi 13 ianuarie 1883. „Monitor”, 1882/1883, nr. 50, p. 654, col. 1 ; nr. 51, p. 670, col. 3 — p. 671, col. 1, 3 ; p. 684, col. 2 — p. 685, col. 1. p. 402.

18 În favoarea proiectului de lege pentru antrepozite : „. . . cu legea votată pentru desfiinţarea porturilor france s-a dat Brăilei şi Galaţilor lovitura cea mai mare. Galaţii nu este un port numai al României ; el este Alexandria Dunării, este depozitul mărfurilor de pe toată linia Dunării şi dacă acest depozit se va abandona va fi în detrimentul ţărei şi în favoarea străinilor”. Şedinţa din 15 ianuarie 1883. „Monitor”, 1882/1883, nr. 53, p. 739, col. 3.

19 La sugestia lui N. Dimancea ca Adunarea să ia o vacanţă de cinci zile pentru ca deputaţii să poată participa la alegerile comunale, observă categoric : „Domnilor, eu v-aş ruga să daţi pace prefecţilor şi noi să stăm aci să legiferăm, căci este mai bine”. Şedinţa din 17 ianuarie 1883. „Monitor”, 1882/1883, nr. 54, p. 781, col. 2.

20* Asupra licitării accizelor oraşului Focşani. Şedinţa din 17 ianuarie 1883. „Monitor”, 1882/1883, nr. 54, p. 784, col. 1 — 2. p. 405.

21 Ca raportor al comitetului delegaţilor prezintă proiectul de lege pentru acordarea unei pensii de 300 de lei Camiliei Ghica, văduva lui P. Ghica. Proiectul a fost primit cu 47 de voturi pentru, 11 împotrivă şi şapte abţineri. Şedinţa din 17 ianuarie 1883. „Monitor”, 1882/1883, nr. 54, p. 785, col. 2 — 3.

22* Asupra regimului de porto-franco al oraşelor Brăila şi Galaţi. Şedinţa din 17 ianuarie 1883. „Monitor”, 1882/1883, nr. 54, p. 787, col. 1 — 3. p. 406.

23* Intervenţii pe marginea proiectului de lege „care modifica legea monopolului tutunurilor”. Şedinţa din 17 ianuarie 1883. „Monitor”, 1882/1883, nr. 54, p. 790, col. 3 — p. 791, col. 1. p. 408.

24* Interpelează pe ministrul de interne în legătură cu prezervarea titlurilor micii proprietăţi ţărăneşti. Şedinţa din 24 ianuarie 1883. „Monitor”, 1882/1883, nr. 56, p. 794, col. 3 — p. 795, col. 1. p. 409.

25* Interpelează pe primul-ministru în legătură cu publicarea corespondenței diplomatice prilejuite de Congresul de la Berlin. Ședința din 24 ianuarie 1883. „Monitor”, 1882/1883, nr. 56, p. 795, col. 1 — 2. p. 410.

26* Asupra aplicării legii rurale din 1864 în privința pădurilor. Pe marginea interpelării lui Șt. Corlănescu. Ședința din 24 ianuarie 1883. „Monitor”, 1882/1883, nr. 56, p. 796, col. 1 — p. 797, col., 2 — 3; p. 798, col. 1 — 2. p. 410.

27* În favoarea proiectului de lege pentru „a încuragia industria extracțiunei alcoolului de sfecle și napi”. Ședința din 24 ianuarie 1883. „Monitor”, 1882/1883, nr. 56, p. 805, col. 1 — 2. p. 415.

28 Cere președintelui Adunării să decidă punerea la ordinea zilei a interpelării sale asupra publicării *cărții verzi* în privința Basarabiei. Ședința din 25 ianuarie 1883. „Monitor”, 1882/1883, nr. 57, p. 807, col. 3.

29* Anunță următoarele interpelări: asupra proiectului rusesc de a face navigabil brațul Chilia; despre fondarea unei societăți de credit rural cu sediul la Iași; în privința închiderii granițelor austro-ungare dinspre Moldova exportului de vite românesc. Ședința din 25 ianuarie 1883. „Monitor”, 1882/1883, nr. 57, p. 807, col. 3 — p. 808, col. 1. p. 416.

30 La cererea ministrului de interne, Gh. Chițu, ca B. Iepureanu să-și amîne interpelarea K. declară: „Domnule președinte, dacă în trei zile domnul interpelator nu-și dezvoltă interpelarea, vă rog să luați act că mi-o însușesc eu, pentru ca peste trei zile să-mi răspundă guvernul”. Ședința din 25 ianuarie 1883. „Monitor”, 1882/1883, nr. 57, p. 812, col. 2.

31* Discurs asupra politicii liberale, prilejuit de dezbaterea bugetului. Ședințele din 26 și 27 ianuarie 1883. „Monitor”, 1882/1883, nr. 59, p. 847, col. 1 — p. 852, col. 2; p. 853, col. 3 — p. 860, col. 1, 3 — p. 867, col. 1. Se publică după broșura *Programa de la Mazar pașa aplicată de guvernul domnului Ion C. Brătianu. Cuvînt rostit în ședințele Camerei deputaților din 26 și 27 ianuar 1883 de ..., deputatul colegiului IV de Mehedinți,* București, 1883, 113 p. p. 418.

32* Discurs asupra situației politice din țară. Polemică cu D. A. Sturdza. Ședința din 28 ianuarie 1883. „Monitor”, 1882/1883, nr. 61, p. 887, col. 2 — p. 890, col. 1. p. 463.

33* Dezvoltă interpelarea asupra închiderii granițelor austro-ungare pentru exporturile de vite din România. Ședința din 28 ianuarie 1883, „Monitor”, 1882/1883, nr. 61, p. 891, col. 1 — p. 892, col. 3. p. 469.

34* Dezvoltă interpelarea despre fondarea unei societăți de credit rural la Iași. Ședința din 28 ianuarie 1883. „Monitor”, 1882/1883, nr. 61, p. 892, col. 3 — p. 893, col. 3; p. 896, col. 3 — p. 897, col. 2. p. 472.

35 La cererea primului-ministru consimte să amîne cu o zi interpelarea „relativă la actele pentru cedarea Basarabiei”. Ședința din 28 ianuarie 1883. „Monitor”, 1882/1883, nr. 61, p. 899, col. 3.

36* Își rezumă interpelarea cu privire la titlurile de proprietate apărute în urma legii rurale din 1864 la o întrebare către ministrul de interne asupra prezervării lor. Ședința din 28 ianuarie 1883. „Monitor”, 1882/1883, nr. 61, p. 899, col. 3. p. 475.

37* Se împotrivește ținerii unor ședințe nocturne ale Adunării pentru discutarea bugetelor. Ședința din 28 ianuarie 1883. „Monitor”, 1882/ 1883, nr. 61, p. 901, col. 2— 3. p. 476.

38* Răspunde unor atacuri formulate în absența sa în legătură cu aplicarea legii rurale din 1864 asupra pădurilor. Ședința din 1 februarie 1883. „Monitor”, 1882/1883, nr. 63, p. 975, col. 3 — p. 976, col. 2. p. 477.

39* Intervenție la proiectul de lege care autoriza Ministerul Finanțelor să contracteze un împrumut de 350 000 de lei pentru ajutorarea „locuitorilor în lipsă de hrană din județele Tutova, Tecuci și Vaslui”, Ședința din 4 februarie 1883. „Monitor”, 1882/1883, nr. 65, p. 1049, col. 3 — p. 1050, col. 1. p. 478.

40* Cere Adunării să ia în dezbatere „legea gradațiunei” în învățămînt. Ședința din 5 februarie 1883. „Monitor”, 1882/1883, nr. 66, p. 1070, col. 3. p. 479.

41* În favoarea acordării unei recompense viagere de 300 de lei pe lună sorei Ana Ghica. Ședința din 5 februarie 1883. „Monitor”, 1882/1883, nr. 66, p. 1072, col. 2 — 3. p. 480.

42 Pe marginea unor proiecte de lege de împămîntenire face unele observații. La cel privitor la Vlad Cîrnu, născut în satul Purcari (de fapt Purcăreni, județul Brașov — n.n.), spune șăgalnic : „Dacă este născut în satul Curcanii [sic !] renunț de a mai vorbi !” Și apoi cînd N. Ionescu vrea să aducă în dezbatere cererea unui oarecare Nica remarcă ironic : „Toți veniți cu cîte un sfînt. Eu am drept sfînt regulamentul. Să nu venim fiecare cu cîte o cerere, să mergem după regula votată de Cameră”. Ședința din 5 februarie 1883. „Monitor”, 1882/1883, nr. 66, p. 1073, col. 1.

43* Asupra proiectului de lege prin care se acorda o pensie viageră de 250 de lei pe lună văduvei lui N. C. Crețeanu. Ședința din 5 februarie 1883. „Monitor”, 1882/1883, nr. 66, p. 1074, col. 2. p. 480.

44* În favoara împămîntenirii lui Nicolae Vasilco. Ședința din 5 februarie 1883. „Monitor”, 1882/1883, nr. 66, p. 1076, col. 3. p. 481.

45 Subscrie o propunere pentru crearea unei societăți care să finanțeze „o marină comercială națională destinată a face transporturi pe Dunăre”. Ședința din 7 februarie 1883. „Monitor”, 1882/1883, nr. 67, p. 1078, col. 2.

46 Se pronunță asupra bugetului Casei pensiilor : „Ceea ce avem noi dreptul să facem este să luăm seama cînd se va vota bugetul ca sumele ce se arată acolo să nu fie fictive, cum au fost pînă acum. Aceasta o vom esamina cu ocaziunea votărei bugetului Casei pensiunilor ; atunci trebuie să luăm bine seama ca veniturile să nu fie fictive, să nu fie o ficțiune ca pînă acum, ci un adevăr”. Ședința din 7 februarie 1883. „Monitor”, 1882/1883, nr. 67, p. 1079, col. 2.

47* Aduce în fața Camerei o petiție a locuitorilor din Străjești (Romanați). Ședința din 9 februarie 1883. „Monitor”. 1882/1883, nr. 68, p. 1082, col. 2 — 3. p. 482.

48* Asupra moravurilor electorale. Pe marginea unei interpelări a lui Al. Lahovari. Ședința din 9 februarie 1883. „Monitor”, 1882/1883, nr. 68, p. 1093, col. 3 — p. 1094, col. 1. p. 482.

49* Intervenții la proiectul de lege „pentru fixarea și gradarea remunerariilor membrilor corpului didactic”. Ședințele din 9 , 10, 11, 16, 17, 18, 19 februarie 1883. „Monitor”, 1885/1883, nr. 68, p. 1099, col. 2 — p. 1100, col. 2 ; nr. 70, p. 1129, col. 2 — p. 1133, col. 3 ; nr. 74, p. 1188, col. 3 — p. 1189, col. 3 ; nr. 75, p. 1209, col. 2 ; p. 1210, col. 2 ; nr. 76, p. 1227, col. 3 ; p. 1228, col. 1, 2 — 3 ; p. 1229, col. 2 — 3 ; nr. 77, p. 1237, col. 1 — p. 1239, col. 2 ; p. 1241, col. 1 — 2. p. 484.

50* Discurs pe marginea proiectului de lege care anula regimul de porto-franco al orașelor Galați, Brăila și Constanța. Ședința din 12 februarie 1883. „Monitor”, 1882/1883, nr. 71, p. 1142, col. 2 — p. 1143, col. 2 ; p. 1146, col. 3 — p. 1148, col. 1. p. 509.

51* Pe marginea unei reclamații a tecucenilor contra deputatului C. Racoviță. Ședința din 12 februarie 1883. „Monitor”, 1882/1883, nr. 71, p. 1156, col. 1 — 3. p. 515.

52 Intervenție asupra configurației Adunării : „... precum domnul Vernescu s-a pus alături cu domnul prim-ministru, vreau și eu să mă fac apărătorul majorității. *(Aplauze, ilaritate.)* Vreau să protestez în contra comparațiunei nedrepte care s-a făcut de domnul Lătescu. Domnia sa a zis că domnul Sihleanu s-a tras din brațele majorității ca un fel de Iosif din brațele madamei Putifar. Prin urmare vedeți că domnia sa compară pe această majoritate cu madame de Putifar. Și fiindcă madame Putifar avea o reputațiune rea, nu aș vrea ca această majoritate să fie asemuită cu madame Putifar. *(Ilaritate.)*”. Ședința din 16 februarie 1883. „Monitor”, 1882/1883, nr. 74, p. 1185, col. 3.

53* Discurs în favoarea proiectului de lege care aproba o tranzacție între administrația domeniilor statului și moștenitorii lui Mîrza Said pașa pentru o moșie din Medgidia. Ședința din 17 februarie 1883. „Monitor”, 1882/1883, nr. 75, p. 1204, col. 1 — p. 1205, col. 3. p. 516.

54* Discurs la proiectul de lege privitor la un împrumut al municipalității Galați. Ședința din 19 februarie 1883. „Monitor”, 1882/1883, nr. 77, p. 1256, col. 2 — p. 1258, col. 3. p. 520.

55* Prezintă petiția unor locuitori din cătunul Corbova (Mehedinți). Ședința din 21 februarie 1883. „Monitor”, 1882/1883, nr. 78, p. 1261, col. 3 — p. 1262, col. 1. p. 526.

56* Prezintă o propunere pentru acordarea unei rente viagere de 300 de lei pe lună Margaretei Romalo, nepoata lui Costache Negri. Ședința din 21 februarie 1883. „Monitor”, 1882/1883, nr. 78, p. 1262, col. 1 — 2. p. 526.

57 Adresează următoarea interpelare ministrului de interne: „Dacă guvernul crede cum că administrațiunea se poate îmbunătăți căutîndu-se în prefecții cei noi cari se numesc și în calitățile lor numai influința locală și destoinicia, capacitatea de a putea pregăti alegerile viitoare?”. Ședința din 21 februarie 1883. „Monitor”, 1882/1883, nr. 78, p. 1262, col. 2.

58 Se împotrivește primirii demisiei din calitatea de deputat al colegiului III Ilfov a lui C. A. Rosetti. Ședința din 21 februarie 1883. „Monitor”, 1882/1883, nr. 78, p. 1263, col. 1.

59 Atrage atenția lui Gh. Vernescu că sîmbătă, duminică și luni nu se anunță interpelări ministrului de război. Ședința din 21 februarie 1883, „Monitor”, 1882/1883, nr. 78, p. 1263, col. 2.

60* Intervenții pe marginea bugetului Ministerului Agriculturii, Comerțului și Lucrărilor Publice. Pledoarie în favoarea județelor mai sărace. Ședința din 21 februarie 1883. „Monitor”, 1882/1883, nr. 78, p. 1264, col. 2 — p. 1265, col. 1 ; p. 1266, col. 2 — p. 1267, col. 1, 2 ; p. 1269, col. 1, 2. p. 527.

61* Intervenții pe marginea proiectului de convenție pentru extrădare încheiat cu Regatul Țărilor de Jos. Ședința din 22 februarie 1883. „Monitor”, 1882/1883, nr. 79, p. 1281, col. 3 — p. 1282, col. 3 ; p. 1284, col. 1 — 3.; Rectificare p. 1301, col. 3. p. 532.

62* Pe marginea proiectului de lege care autoriza guvernul să emită rentă amortizabilă 5% pînă la 30 de milioane de lei pentru „completarea lucrărilor de apărare a țărei”. Ședința din 22 februarie 1883. „Monitor”, 1882/1883, nr. 79, p. 1285, col. 2 — 3. p. 536.

63 Se împotrivește votării convenției consulare cu Statele Unite ale Americii: „. . . nu se poate pune la vot un lucru care mai tîrziu poate să facă mult rău . . . Mă mărginesc dar a zice asupra acestei convențiuni ceea ce zice francezul : *Le besoin s'en faisait généralement sentir*”. Ședința din 23 februarie 1883. „Monitor”, 1882/1883, nr. 80, p. 1292, col. 2.

64* Intervenții la proiectul de lege pentru deschiderea unor credite extraordinare Ministerului Agriculturii, Comerțului și Lucrărilor Publice. Ședința din 23 februarie 1883. „Monitor”, 1882/1883, nr. 80, p. 1297, col. 1 — 2 ; p. 1298, col. 1, 2. p. 537.

65* Pe marginea unui proiect de lege privind o tranzacție pentru locuri virane la șosea (București). Ședința din 26 februarie 1883. „Monitor”, 1882/1883, nr. 84, p. 1336, col. 2— 3. p. 539.

66* La proiectul de lege pentru aprobarea unei tranzacții între administrația domeniilor și frații Theodoru din județul Dolj. Ședința din 26 februarie 1883. „Monitor”, 1882/1883, nr. 84, p. 1340, col. 1 — 2 ; p. 1341 , col. 2 — p. 1342, col. 1. p. 540.

67* Pe marginea proiectului de lege prin care comuna Focșani era autorizată să contracteze un împrumut de 1 500 000 de lei. Ședința din 26 februarie 1883. „Monitor”, 1882/1883, nr. 84, p. 1343, col. 3 — p. 1344, col. 2, p. 1349, col. 1 — 2. p. 543.

68 Asupra desfășurării ședințelor Adunării : „Sînt dator a ruga pe colegii noștri și pe biurou ca să păzim mai bine regulamentul. De o bucată de vreme s-a luat un obicei că se zice : Nu am să fac interpelare în limba franceză, dar fac întrebare în limba română și deodată cei cari au cerut cuvîntul pentru interpelare se văd reculați sub falaciosul cuvînt de întrebare. Eu vin în franchetă și zic că am să fac o interpelare ; altul zice : Eu fac întrebare . . .”. Ședința din 28 februarie 1883. „Monitor”, 1882/1883, nr. 84, p. 1350, col. 2.

69* Întreabă pe ministrul cultelor și instrucțiunii publice în legătură cu situația schitului românesc de la Muntele Athos. Ședința din 28 februarie 1883. „Monitor”, 1882/1883, nr. 84, p. 1350, col. 3 ; p. 1251, col. 1. p. 546.

70* Despre despăgubirile acordate proprietarilor ale căror vite au fost sacrificate în urma epizootiei. Ședința din 1 martie 1883. „Monitor”, 1882/1883, nr. 85, p. 1365, col. 3 ; p. 1366, col. 1. p. 546.

71 Cere discutarea de urgență a proiectului de lege „pentru desființarea taxei de 5% asupra apuntamentelor funcționarilor". Ședința din 1 martie 1883. „Monitor", 1882/1883, nr. 85, p. 1366, col. 3.

72 Observații la proiectul de lege „pentru construirea magaziilor de întrepozit și docuri din orașele Brăila și Galați" : „Se cere, domnilor, cum vedeți, emitere de rentă pentru aceste lucrări, adică emitere de rentă pentru înarmare, emitere de rentă pentru docuri, numai pentru instrucțiunea publică și obligatorie prin sate neemitere de rentă". Ședința din 1 martie 1883. „Monitor", 1882/1883, nr. 85, p. 1372, col. 2.

73* În favoarea împămîntenirii căpitanului I. M. Costache. Ședința din 2 martie 1883. „Monitor", 1882/1883, nr. 86, p. 1375, col. 2, 3 ; p. 1376, col. 1. p. 547.

74* Asupra politicii externe a României. Cu referire la problema Dunării. Ședința din 2 martie 1883. „Monitor", 1882/1883, nr. 86, p. 1376, col. 1 — p. 1377, col. 2 ; p. 1380, col. 2 — 3. p. 548.

75* Discurs pe marginea proiectului de lege care modifica unele articole din Constituție. Ședința din 2 martie 1883. „Monitor", 1882/1883, nr. 86, p. 1385, col. 1 — p. 1390, col. 3. p. 551.

76* Prezintă o petiție a românilor din Smirna. Ședința din 3 martie 1883. „Monitor", 1882/1883, nr. 87, p. 1408, col. 3 — p. 1409, col. 2. p. 564.

77* Pe marginea proiectului de lege privind construirea liniei ferate București — Fetești — Cernavodă. Ședința din 3 martie 1883. „Monitor", 1882/1883, nr. 87, p. 1411, col. 2 — 3. p. 566.

78* Asupra unui proiect de adresă către rege pentru prezentarea situației în care se găsește țara. Ședința din 3 martie 1883. „Monitor", 1882/1883, nr. 87, p. 1412, col. 1 — 2. p. 567.

Alte discursuri

1* Discurs asupra situației politice din țară. Rostit la Iași în ziua de 25 martie 1883 în cadrul adunării opoziției unite. Se publică după broșura *Discursurile rostite în adunarea politică a opozițiunei unite ținută în orașul Iași în ziua de 25 martie 1883*, Iași, 1883, p. 61—116. p. 571.

2* Toast în onoarea generalului Christian Tell. Rostit la Iași în ziua de 26 martie 1883. „Pactul social", I, 1883, nr. 81, 10 aprilie, p. 2 — 3. p. 592.

3* Discurs electoral asupra situației politice din țară. Cu o retrospectivă a realizărilor anterioare guvernului I. C. Brătianu. Rostit în sala Bossel (București) ante 16 aprilie 1883. „Timpul", VIII, 1883, nr. 86 din 16 aprilie p. 593.

4* Discurs asupra situației politice din țară. Cu ambele referiri la trecut. Rostit la Iași la 18 aprilie 1883 în cadrul unei reuniuni electrorale. „Steaua Dunării", seria a II-a, II, 1898, nr. 29 — 43, din 22 februarie — 31 mai. p. 603.

Sumar

Introducere 5
Discursuri, intervenții, amendamente, propuneri 39
  Sesiunea 1881 – 1882 41
  Sesiunea extraordinară 1882 – 1883 343
  Sesiunea ordinară 1882 – 1883 . . . 372
Alte discursuri 569
Regeste 639

Redactor: DOINA POPESCU
Tehnoredactor: FELICIA BOLOCAN

Bun de tipar: 16 XII 1985. Format: 16/70×100.
Coli tipar: 41.
CZ pentru biblioteci mari: 9(498)(081).
CZ pentru biblioteci mici: 859(M 101).

I. P. Informaţia
Str. Brezoianu nr. 23 — 25
c. 236 Bucureşti